

KISA BİR FELSEFE SÖZLÜĞÜ

*M. Rosenthal ve I. Yudin
tarafından düzenlenmiştir.*

*Üçüncü baskı, gözden
geçirilmiş ve eklemelerle
zenginleştirilmiş.*

1951

SİYASİ EDEBİYAT
DEVLET YAYINEVİ

Kaynak : M. Rosenthal ve I. Yudin tarafından derlenen KISA BİR FELSEFE SÖZLÜĞÜ, Üçüncü baskı, gözden geçirilmiş ve eklenmiş, 1951, SİYASİ EDEBİYAT DEVLET YAYINEVİ

Dilin kökeni : Rusça

Kasım 2025—Ocak 2026.

Google Translate ve Yandex Translate kullanılarak Türkçeye çevrilmiş ve gözden geçirilerek e-kitap olarak hazırlanmıştır.

**Kıbrıs'ta Sosyalist Gerçek
(Londra Bürosu)**

**Doğrudan Demokrasi
(Komünist Parti)**

<http://www.st-cyprus.co.uk>

www.directdemocracy4u.uk

КРАТКИЙ ФИЛОСОФСКИЙ СЛОВАРЬ

Под редакцией
М. Гасманова и Н. Юдина

*Второе издание,
исправленное и дополненное*

•

1 9 5 1

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	4
A.....	22
MUTLAK GERÇEK.....	22
MUTLAK İDEALİZM	24
SOYUT KİMLİK	24
BİLİMSEL SOYUTLAMA	24
AVENARIUS, RICHARD (1843-1896)	25
AGNOSTİSİZM	26
YETERLİ.....	28
TESADÜF	28
SİMYA.....	28
ANALİZ VE SENTEZ.....	29
ANARŞİZM.....	31
“ANARŞİZM Mİ YOKSA SOSYALİZM Mİ?”	34
ANİMİZM.....	39
ANTAGONİST VE ANTAGONİST OLMAYAN ÇELİŞKİLER.	39
“ANTİ-DÜHRİNG”	42
ANTİNOMİ.....	46
KADİM FELSEFE	47
ANTONOVICH MAXİM ALEKSEEVİCH (1835-1918)	52
ANTROPOLOJİZM	54
“FELSEFEDE ANTROPOLOJİK İLKE”	55
ANTROMORFİZM	58
ANTROPOSANTRİZM	58
APORIA.....	59
APOSTERIORI	60
A PRİORİ	60
ARİSTO (MÖ 384-322)	60
ATEİZM.....	63
ATOM.....	65

ATOM ÇEKİRDEĞİ	70
NİTELİK	73
AKHUNDOV MİRZA FATALP (1812-1878)	73
B.....	76
ALT-YAPI VE ÜST YAPI.....	76
BAKUNİN MİHAİL ALEXANDROVİCH (1814-1876)	81
BELİNSKY VISSARİON GRİGORİYEVİÇ (1811-1848)	83
BERGSON HENRİ (1859-1941)	89
BERKELEY GEORGE (1684-1753)	91
BERNSTEİN EDWARD (1850-1932)	92
SONSUZ VE SONLU	93
BOGDANOV ALEKSANDR ALEXANDROVİCH (1873-1928)	95
TANRI'YI ARAYIŞ VE TANRI'YI İNŞA ETME	96
SINIF MÜCADELESİ	97
ZİTLARIN MÜCADELESİ.....	97
HRİSTO BOTEV (1848-1876), ...	97
BRUNO GİORDANO (1548-1600).....	98
BUTLEROV ALEXANDR MİHAYLOVİÇ (1828-1886)	100
VARLIK.....	102
SOSYAL VAROLUŞ.....	102
BAYLE PIERRE (1647-1706).....	103
BACON FRANCİS (1561-1626)	104
İÇİNDE	108
WEISMANİZM-MORGANİZM	108
BÜYÜK EKİM SOSYALİST DEVRİMİ	111
OLASILIK, ...	111
“EBEDİ GERÇEKLER”	113
“KENDİ BAŞINA BİR ŞEY” VE “BİZİM İÇİN BİR ŞEY”	114
ETKİLEŞİM	115
GÖRÜNÜRLÜK.....	115
VICO GİAMBATTİSTA (1668-1744)	115
WILLIAMS VASILY ROBERTOVICH (1863-1939)	117

VİTALİZM,.....	120
DIŞ DÜNYA, ...	122
OLASILIK VE GERÇEKLİK	122
SAVAŞ.....	124
VOLTAIRE (AROUET) FRANÇOIS MARIE (1694-1778).....	128
GÖNÜLLÜLÜK.....	129
ALGI,.....	131
ZAMAN VE UZAY	131
DOĞAL DÜŞÜNCELER.	134
OLAYLARIN EVRENSEL BAĞLANTISI, ETKİLEŞİMİ.	135
EVRENSEL.....	140
İKİNCİL NİTELİKLER	140
KABA MATERYALİZM	140
FELSEFENİN EN ÖNEMLİ SORUSU	141

G..... 142

GALİLEO GALİLEO (1564-1642).....	142
GASSENDI PIERRE (1592-1655)	144
HEGEL GEORG WILHELM FRIEDRICH (1770-1831)	146
ERNST HAECKEL (1834-1919), ...	150
HUXLEY, THOMAS (1825-1895).....	152
DÜNYANIN GÜNEŞ MERKEZLİ VE YER MERKEZLİ SİSTEMLERİ.....	152
HELVETIUS CLAUDE ADRIEN (1715-1771)	153
COĞRAFI ÇEVRE	156
SOSYOLOJİDE “COĞRAFI YÖN”	157
JEOPOLİTİK	159
EFESLİ HERAKLEİTOS (MÖ YAKLAŞIK 540-480)	161
HERZEN ALEXANDER IVANOVICH (1812-1870)	162
GIZO FRANÇOIS (1787-1874).....	167
HİLOZOİZM.....	167
GNOSEOLOJİ	168
GNOSTİKLER.....	169
THOMAS HOBBS (1588–1679), ...	170
HOLBACH PAUL HENRİ (1723-1789).....	172

DEVLET	174
“DEVLET VE DEVRİM”, ...	177
HÜMANİZM	180

D..... 183

JEAN LE ROND D’ALEMBERT (1717-1783)	183
DARWİN CHARLES (1809-1882).....	184
“DEMOKRATİK DEVRİMDE SOSYAL DEMOKRASİNİN İKİ TAKTİĞİ” ..	188
HAREKET, ...	191
TÜMEVARIM	194
DEİZM	194
DEKABRİSTLER.....	195
DEKART REYAE (1596-1650)	198
DEMBOVSKY EDWARD (1822-1846)	201
DEMOKRASİ	202
DEMOKRİTOS (YAKLAŞIK MÖ 460-370)	205
BELİRLİLİK VE BELİRSİZLİK	207
JAMES WILLIAM (1842-1910).....	209
DİYALEKTİK	211
“DOĞANIN DİYALEKTİĞİ”	213
“DOĞANIN DİYALEKTİĞİ”	215
DİYALEKTİK MATERYALİZM	218
DİYALEKTİK YÖNTEM.....	223
DİDEROT DEPPE (1713-1784)	223
PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ.....	226
SOSYALİZMİN SÜREKSİZLİĞİ	229
AYRIKLİK	231
DİETZGEN JOSEPH (1828-1888).....	231
DOBROLYUBOV NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ (1836-1861).....	233
DOGMA, DOGMATİZM.....	237
DOKUCHAEV VASILIEVİCH (1846-1903)	239
ANTİK DOĞU FELSEFESİ	241
DÜALİZM	242
DYOY JOEY (d. 1859)	242

DÜHRİNG, EUGEN (1833-1921),.....	244
E	245
ÖJENİK.....	245
TEKİL, ÖZEL VE EVRENSEL	247
ZITLARIN BİRLİĞİ VE MÜCADELESİ.....	250
DÜNYANIN BİRLİĞİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ.....	255
DOĞAL-TARİHSEL MATERYALİZM	256
VE	259
HAYAT (YAŞAM)	259
Z	262
YASA.....	262
FORMEL MANTIK KANUNLARI.....	264
VE	271
TARİHİN İDEALİST ANLAYIŞI.....	271
İDEOLOJİ,.....	273
FİKİR	274
İÇSEL FELSEFE OKULU	275
“EMPERYALİZM, KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASIDIR”	277
MÜLKİYET İLİŞKİLERİ.....	283
BELİRSİZLİK.....	283
TÜMEVARIM VE TÜMDENGELİM.	283
ENSTRÜMANTALİZM.....	285
AYDINLAR,.....	287
ANLAŞILABİLİR.....	290
PROLETER ENTERNASYONALİZMİ	290
SEZGİCİLİK	294
SEZGİ	294
İRRASYONEL.....	295
SANAT	296
GERÇEKLİK.....	298

TARİHÇİLİK, TARİHSEL YAKLAŞIM	299
TARİHSEL MATERYALİZM VEYA MATERYALİST TARİH ANLAYIŞI	300
TARİHSEL VE MANTIKSAL	305
“TÜM-BİRLİK KOMÜNİST PARTİSİ (BOLŞEVİK) TARİHİ-KISA DERS” ...	307
FELSEFENİN BİR BİLİM OLARAK TARİHİ.....	309
İLE.....	316
CABANIS PIERRE JEAN GEORGES (1757-1803)	316
ÉTIENNE CABET (1788-1856),.....	316
DIŞ GÖRÜNÜŞ	317
KALVİNİZM —	318
TOMASO CAMPANELLA (1568-1639), ...	319
KANT IMMANUEL (1724-1804)	321
“KAPİTAL”	325
KAPİTALİST SİSTEM	332
KAR LUCRETİUS (MÖ 99-55)	336
KARTEZYENİZM	338
KATEGORİLER.....	338
KATEGORİK BUYRUK	339
KATEDRAL SOSYALİZMİ	340
NEDENSELLİK	342
KAUTSKY KARL (1854-1938)	342
NİTELİK	344
“LENİNİZM SORUNLARI ÜZERİNE”	346
“DİYALEKTİK SORUNU ÜZERİNE”	348
“MONİST TARİH GÖRÜŞÜNÜN GELİŞİMİ SORUNU ÜZERİNE”	350
“KENDİ BAŞINA” SINIF VE “KENDİSİ İÇİN” SINIF	351
SINIF MÜCADELESİ	352
SINIFLAR.....	354
SSCB’DE SINIFLAR.....	355
HÜCRE, ...	358
KOVALEVSKY MAXİM MAKİMOVİÇ (1851-1916).....	361
NİCELİK.....	362
COMENIAN JAN AMOS (1592-1670)	365

KOMÜNİZM.....	366
“KOMÜNİST MANİFESTO”	367
İŞÇİLERİN KOMÜNİST EĞİTİMİ.....	367
CONDILACQUE ETIENNE BONIOT (1715-1780)	370
CONDORCE JEAN ANTONIE (1743-1794).....	371
SON	372
SOMUT GERÇEK.	372
ÖZEL KİMLİK	374
AUGUSTE COMTE (1798-1857)	374
COPERNIUS NIKOLAI (1473-1543).....	375
“PARTİLER ARASI ANLAŞMAZLIKLARA DAİR KISA BİR AÇIKLAMA”	376
KOZMOGONİ.....	379
KOZMOPOLİTANİZM	381
UZAY	383
“SBKP(B) TARİHİ KISA DERS”.....	383
GERÇEK LİK ÖLÇÜTÜ	383
“GOTHA PROGRAMININ ELEŞTİRİSİ”	386
ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ	388
ELEŞTİRİ.....	394
ELEŞTİREL GERÇEKÇİLİK.....	394
KÜLTÜR	395
GEORGES CUVIER (1769-1832)	399
L	402
LAVROV PETR LAVROVICH (1823-1900)	402
LAMARCK JEAN BAPTISTE (1744-1829)	403
LAMETTRİE JULIEN OFRE (1709-1751)	407
LASSALLE FERDINAND (1825-1864).....	408
PAUL LAFARGUE (1842-1911)	410
SOLCULAR VE HEGELCİLER	411
“HUKUKİ MARKSİZM”	411
LEİBNİZ, GOTTFRIED WILHELM (1646-1716)	413
LENİN, VLADİMİR İLYİÇ	415
LESSING GOTTHOLD EPHRAIM (1729-1781)	425

TARİHTE KİŞİLİK	426
LOBACHEVSKY NİKOLAI İVANOVICH (1792-1856)	429
MANTIK	432
MANTIKSAL POZİTİVİZM	438
MANTIKSAL VE TARİHSEL	440
LOGOS	440
JOHN LOCKE (1632-1704)	440
LOMONOSOV MIHAIL VASILEVICH (1711-1765)	442
LUCRETIA ARABASI	447
“BİLGELİK SEVERLER”	447
LUDWIG FEUERBACH VE KLASİK ALMAN FELSEFESİNİN SONU	448
LÜTERANİZM	450
M	451
MABLY GABRIEL BONNOT (1709-1785)	451
MALBRANCHE NICOLE (1638-1715)	452
MALTHUSÇULUK	453
“KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU”	454
SVETOZAR MARKOVIC (1846-1875), ...	456
MARX KARL	459
“MARKSİZM VE DİL BİLİM SORUNLARI”	465
“MARKSİZM VE ULUSAL SORUN”	471
MARKSİZM-LENİNİZM	472
MARKSİST DİYALEKTİK YÖNTEM	481
MARKSİST FELSEFİ MATERYALİZM	486
MARKSİST-LENİNİST FELSEFE	491
MATERYALİZM	492
KABA MATERYALİZM	499
DİYALEKTİK MATERYALİZM	499
DOĞAL BİLİMSEL MATERYALİZM	499
TARİHSEL MATERYALİZM	499
METAFİZİK MATERYALİZM	499
MEKANİSTİK MATERYALİZM	499
EKONOMİK MATERYALİZM	499

“MATERYALİZM VE AMPİRİO-KRİTİSİZM”	500
TARİHSEL MATERYALİST ANLAYIŞI	507
MADDE.....	507
ANAERKİLLİK (ANNE SOYU)	512
ERNST MACH (1838-1916), ...	513
MAKHAYEVSHCHINA.....	514
MACHİZM.....	515
JEAN MEULIER (1664-1729), ...	515
MENDELEYEV DMITRY IVANOVICH (1834-1907)	517
MENDELÇİLİK	520
AZINLIK İDEALİZMİ	522
ÖLÇÜ, ...	523
METAFİZİK.....	524
METODOLOJİ.....	526
MEKANİSTİK (VEYA MEKANİK) MATERYALİZM.....	526
MEKANİKÇİLER	527
MEÇNİKOV İLYA İLYİÇ (1845-1916).....	528
MİLESİAN OKULU	530
MINIER FRANÇOİS AUGUSTE (1796-1884)	531
DÜNYA GÖRÜŞÜ	531
MİSTİSİZM.....	534
MİTOLOJİ.....	534
MİKHAİLOVSKY NIKOLAI KONSTANTINOVICH (1842-1904).....	536
MICHURIN IVAN VLADİMİROVİCH (1855-1935)	537
MICHURIN BİYOLOJİSİ	540
GENÇ HEGELÇİLER	547
MODUS	549
BEYİN.....	549
MONAD.....	552
MONİZM	552
TEK TANRICILIK.....	553
MONTESQUIER CHARLES LOUPE (1689-1755)	554
THOMAS MORE (1478-1535)	555
AHLAK, ETİK.....	557

LEWİS HENRY MORGAN (1818-1881).....	560
MORELLY.....	561
DÜŞÜNME.....	562
N.....	566
ÜST YAPI.....	566
SAF GERÇEKÇİLİK,.....	566
NALBANDYAN MIKAIL LAZAREVICH (1829-1866)	567
HALK DEMOKRASİSİ	569
NATÜRALİZM	578
DOĞAL FELSEFE	578
BİLİM	580
BİLİMSEL ÖNGÖRÜ	585
BİLİMSEL KOMÜNİZM	587
ULUSAL SORUN.	589
ULUS.....	594
“ALMAN İDEOLOJİSİ”, ...	599
ZORUNLULUK VE TESADÜF.	602
NEO-HEGELCİLİK	605
NEO-KANTÇILIK, ...	607
NEOREALİZM.....	608
NEO-THOMİZM VEYA NEO-PHOMİZM.....	609
NİHİLİZM	610
NİZAMİ GANJAVİ (YAKLAŞIK 1141–1203)	611
FRIEDRİCH NIETZSCHE (1844-1900)	614
“FELSEFENİN SEFALETİ”	615
NOMİNALİZM.....	617
NOUMENUS, FENOMEN.....	618
AHLAK	619
NEWTON ISSAC (1642-1727).....	619
HAKKINDA	621
“LENİNİZMİN TEMELLERİ ÜZERİNE”	621
SOSYAL VARLIK VE SOSYAL BİLİNÇ.....	623

SOSYAL VE EKONOMİK OLUŞUM.....	624
HALKLA İLİŞKİLER.....	626
TOPLUM.....	626
NESNE	626
BURJUVA OBJEKTİVİZMİ.....	626
NESNEL GERÇEKLİK	628
NESNEL GERÇEKLİK	631
NESNEL.....	631
NESNEL İDEALİZM	631
“SOVYETLER BİRLİĞİ’NİN BÜYÜK VATANSEVERLİK SAVAŞI ÜZERİNE”, ..	631
OGAREV NIKOLAI PLATONOVICH (1813—1877)	638
“DİYALEKTİK VE TARİHSEL MATERYALİZM ÜZERİNE”	641
OKÜLTİZM	646
ONTOLOJİ.....	646
ARACILIK.....	647
DENEYİM.	647
ORGANİK TOPLUM TEORİSİ	649
FELSEFENİN TEMEL SORUSU	651
ÖZEL	654
GÖRECELİ GERÇEKLİK.	654
OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLANMASI,.....	656
OWEN ROBERT (1771-1858)	659
HİS.....	662
P	665
PAVLOV IVAN PETROVICH (1849-1936)	665
PANTEİZM	669
PARALELLİK.	669
FELSEFENİN TARAFLILIĞI	671
ATAERKİLLİK.....	675
VATANSEVERLİK	677
PASİFİZM.....	681
NESNELERİN BİRİNCİL VE İKİNCİL NİTELİKLERİ.	682
İLKEL KOMÜNAL SİSTEM	683

İNSANLARIN BİLİNCİNDE KAPİTALİZMİN İZLERİ.....	685
NİCELİKSEL DEĞİŞİKLİKLERDEN NİCELİKSEL DEĞİŞİKLİKLERE GEÇİŞ..	688
KİŞİSELLİK	693
PETRASHEVSTİ, ...	695
PİSAREV DMITRY IVANOVICH (1840-1868).....	698
“DOĞA ÇALIŞMALARI ÜZERİNE MEKTUPLAR”	703
PLATON (MÖ 427-347).....	706
PLEKHANOV GEORGY VALENTINOVICH (1856-1918).....	708
ÇOĞULCULUK.....	712
POZİTİVİZM	712
BİLGİ.....	715
DİNLENME.....	715
SİYASET	715
POZİTİF FELSEFE	718
KAVRAM,.....	718
HUKUK, ...	721
SAĞCI SOSYALİSTLER	722
PRAGMATİZM	726
UYGULAMA	727
KESİNTİ VE SÜREKLİLİK.	728
PREFORMİZM,.....	729
GÖRELİLİK İLKESİ	730
DOĞA	730
NEDENSELLİK,.....	731
İLERLEME	734
TOPLUMUN ÜRETİCİ GÜÇLERİ.....	736
ÜRETİM İLİŞKİLERİ	738
“AİLENİN, ÖZEL MÜLKİYETİN VE DEVLETİN KÖKENİ”	739
PROLETER, SOSYALİST DEVRİM	741
UZAY	746
PROTESTANLIK	746
ŞEHİR İLE KÖY ARASINDAKİ ZİTLİK.	748
ZİHİNSEL VE FİZİKSEL EMEK ARASINDAKİ ZİTLİK	751
ÇELİŞKİ	755

PROUDHON PIERRE JOSEPH (1809-1865)	755
SOSYOLOJİDE PSİKOLOJİ OKULU	756
PSİKOLOJİ	758
P	762
KÖLE SİSTEMİ	762
EŞİTLİK	764
DENGE	766
RADYOAKTİVİTE	766
RADIŞÇEV ALEXANDER NİKOLAEVİÇ (1749-1802)	766
GELİŞİM	770
“SOSYALİZMİN ÜTOPYADAN BİLİME GELİŞİMİ”	770
“DEMOKRİTOS VE EPİKÜROS’UN DOĞA FELSEFESİ ARASINDAKİ FARK”	771
IRK	772
IRKÇILIK	774
RUSSELL, BERTRAND (d. 1872)	777
AKIL VE MAKUL	779
RASYONALİZM	781
“GERÇEKÇİLİK” (ORTAÇAĞ)	783
REVİZYONİZM	784
SOSYAL DEVRİM	784
DİN, ...	788
RELATİVİZM	790
YANSIMA	791
REFORMİZM	792
ROBİNET JEAN-BAPTISTE RENE (1735-1820)	796
KLAN VE KLAN TOPLULUĞU	797
TARİHTE KİŞİLİĞİN ROLÜ	798
“MAYMUNUN İNSANA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE EMEĞİN ROLÜ”	798
RUSO JEAN JACQUES (1712-1778)	801
RUSTAVELİ ŞOTA (XII. YÜZYIL)	804
İLE	808
BİRLİKTE.	808

ÖZGÜR İRADE	810
ÖZGÜRLÜK VE ZORUNLULUK.	810
“KUTSAL AİLE VEYA ‘ELEŞTİREL ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ” (1845)	813
SEVERTSOV ALEXEY NİKOLAEVİÇ (1866-1936)	815
KIRSAL TOPLULUK	817
SEMANTİK FELSEFE	819
AİLE, ...	821
AZİZ SİMON CLAUDE HENRİ (1700-1825)	824
DUYUSALLIK	828
SECHENOV IVAN MİHAYLOVİÇ (1829-1905)	830
KIYASLAMA	834
SİÇRAMA	834
ŞÜPHECİLİK	837
TAVA GRİGORY SAVVİÇ (1722-1794)	839
TESADÜF	842
MÜLKİYET	842
İÇERİK VE BİÇİM	843
SOKRATES (MÖ 469-399), ...	844
TEKBENCİLİK	845
SINIFLAR	845
SOFİSTLİK	847
SOFİSTLER	848
SOSYAL DARWİNİZM	849
SOSYALİZM VE KOMÜNİZM	851
SOSYALİST DEVRİM	856
SOSYALİST GERÇEKÇİLİK	856
SOSYALİST SİSTEM	859
SOSYALİST DEVLET	863
SOSYALİST REKABET	866
ÜTOPİK SOSYALİSTLER	869
SOSYOLOJİ, ...	869
SPEKÜLATİF FELSEFE	872
SPENCER HERBERT (1820-1903)	873
SPİNOZA BARUCH (BENEDİCT) (1632-1677)	874

SPIRİTÜALİZM	876
KENDİLİĞİNDENLİK	877
MAL ÜRETİM YÖNTEMİ	877
ORTAÇAĞ FELSEFESİ, ...	878
ÜRETİM ARAÇLARI	883
STALIN, JOSEPH VISSARİONOVİCH	884
NİKOLAY VLADİMİROVİÇ STANKEVİÇ (1813-1840), ...	898
OLUŞUM	900
STASOV VLADİMİR VASİLYEVİÇ (1824-1906)	900
KENDİLİĞİNDENLİK VE YARATICILIK	902
TEMEL MATERYALİZM	904
STOACILIK	904
STOLETOV ALEXANDER GRİGORİYEVİÇ (1839-1896)	906
ÖZ	908
ÖZNE VE NESNE	908
ÖZNEL İDEALİZM	909
SOSYOLOJİDE ÖZNEL YÖNTEM	909
YARGILAMA	910
ÖZ VE GÖRÜNÜM	913
SKOLASTİSİZM	914

T 915

TABULA RASA	915
YARATICI MARKSİZM VE DOGMATİK MARKSİZM.	915
“FEUERBACH ÜZERİNE TEZLER”	918
TEİZM	921
TELEOLOJİ	921
TEOLOJİ, ...	922
TEORİ	922
OLASILIK TEORİSİ	922
HİYEROGLİF TEORİSİ	922
TEORİ VE PRATİK.	923
TARİHSEL DÖNGÜ TEORİSİ	926
GÖRELİLİK KURAMI	927

YANSIMA TEORİSİ.....	932
BİLGİ TEORİSİ.....	937
DENGE TEORİSİ.....	937
FAKTÖR TEORİSİ	938
TEOZOFİ	939
TİMİRYAZEV KLİMENT ARKADEVİÇ (1843-1920)	940
TOPLUM TÜRLERİ	943
ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN TÜRLERİ	943
META FETİŞİZMİ, ...	946
KİMLİK	947
TOLAND JOHN (1670-1722)	947
DÖNÜŞÜMCÜLÜK	948
TRANSCENDENT (AŞKIN) İDEALİZM.....	949
TRANSCENDENT (AŞKINSAL) VE TRANSANDANTAL.....	949
ÜÇLÜ	949
EMEK.....	950
THIERRY AUGUSTİN (1795-1856)	954
U.....	955
ÖLÇÜLERİN İLİŞKİLERİNİN DÜĞÜM NOKTASI	955
UMOV NİKOLAI ALEKSEEVİÇ (1846-1915).....	955
ÇIKARIM	956
EVRENSELLER	960
ŞEHİR VE KIRSAL ARASINDAKİ KARŞITLIĞIN YOK EDİLMESİ	960
ZİHİNSEL VE FİZİKSEL EMEK ARASINDAKİ ZİTLIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI	960
TOPLUMUN MADDİ YAŞAM KOŞULLARI.	960
FAYDACILIK	961
ÜTOPIK SOSYALİZM.....	962
ÜTOPIYA, ÜTOPİZM.....	964
F	965
FABIAN SOSYALİZMİ.....	965
FANTEZİ.....	966

KADERCİLİK	968
FAŞİZM, ...	968
FEUERBACH LUDWIG (1804-1872)	971
FENOMEN —	975
FENOMENALİZM	976
FENOMENOLOJİ	976
FEODALİZM	978
FETİŞİZM	980
FİDEİZM.....	981
“FİZİKSEL” İDEALİZM	981
FELSEFE	985
ANTİK DOĞU FELSEFESİ.	991
MODERN ÇİN FELSEFESİ.	998
“FELSEFE DEFTERLERİ”	1002
FICHTE JOHANN GOTTLİEB (1762-1814).....	1005
ŞEKİL VE İÇERİK.....	1007
BİÇİMSEL MANTIK	1010
FRANKO IVAN YAKOVLEVİCH (1850-1916).....	1014
RESTORASYON DÖNEMİ FRANSIZ TARİHÇİLERİ	1017
XVIII. YÜZYIL FRANSIZ MATERYALİZMİ	1020
FREUDCULUK	1020
FOURIER CHARLES (1772-1837).....	1021
X.....	1024
BÜTÜNCÜLLÜK	1024
HRİSTİYANLIK	1024
CH.....	1029
CHAADAEV PETR YAKOVLEVİCH (1794-1856).....	1029
ÇAVÇAVADZE İLYA GRİGORİYEVİÇ (1837-1907).....	1031
ÇERNİŞEVSKİ NİKOLAI GAVRİLOVİCH (1828-1889)	1033
“NE YAPMALI?”	1039
“HALKIN DOSTLARI” KİMLERDİR VE SOSYAL DEMOKRATLARA KARŞI NASIL SAVAŞIRLAR?	1043

Ş 1046

“BİR ADIM İLERİ, İKİ ADIM GERİ”	1046
ŞEVÇENKO TARAS GRİGORİYEVIÇ (1814-1861)	1048
SHELGUNOV NİKOLAY VASILIEVIÇ (1824-1891).....	1051
SHELLING FRIEDRICH WILHELM (1775-1854)	1053
SCHOPENHAUER ARTHUR (1788-1860)	1054
SPENGLER OSWALD (1880-1936)	1056
ŞULİATİKOVİZM,.....	1057

E 1059

EVİRİM TEORİSİ VEYA EVİRİM KURAMI	1059
EVİRİM VE DEVİRİM.....	1059
VAROLUŞÇULUK.....	1061
EKLEKTİK, EKLEKTİZM	1063
EKONOMİZM.....	1063
EKONOMİK VE POLİTİK.....	1063
EKONOMİK MATERİYALİZM	1065
EMERJENT EVİRİM.....	1066
AMPİRİZM	1067
AMPİRYO-KRİTİSİZM	1068
AMPİRYO-MONİZM.....	1070
AMPİRYO-SEMBOLİZİM.....	1071
ENGELS FRIEDRICH	1071
ENERJİCİLİK, VEYA ENERJİ BİLİMİ.....	1077
ANSİKLOPEDİCİLER	1078
EPİKURUS (MÖ 342-270).....	1080
ESTETİK	1081
“SANATIN GERÇEKLİKLE ESTETİK İLİŞKİLERİ”	1086
ETİK	1088
HÜMANİZM.....	1090

BEN..... 1091

FENOMEN	1091
DİL, ...	1091

A

MUTLAK GERÇEK (Latince *absolutus*-koşulsuz).

-İnsan bilgisinin değişmezliği öncülünden hareket eden ve her gerçeği bir kereye mahsus, hazır bir biliş sonucu olarak kabul eden metafiziğin aksine, diyalektik materyalizm bilişi, cehaletten bilgiye, bireysel olguların, gerçekliğin bireysel yönlerinin bilgisinden daha derin ve daha eksiksiz bilgiye, sürekli yeni gelişim yasalarının keşfine doğru ilerleyen tarihsel bir süreç olarak görür. Bilişin her aşaması, bilimin gelişim düzeyi ve toplumun tarihsel koşullarıyla sınırlıdır; bu da kaçınılmaz olarak bilgimizi göreceli, yani eksik ve belirsiz kılar. Ancak bilimsel bilginin ortaya koyduğu gerçekler, göreceli olmakla birlikte, aynı zamanda mutlak gerçeğin bir parçasını, yani gelecekte çürütülemeyecek bir gerçeği içerir; nesnel gerçekliği eksik de olsa yansıttıkları için mutlak gerçeğin bilişine doğru bir adımdırlar. Bu nedenle, insan bilgisinin ilerleyici gelişiminde eksik, göreceli gerçekler yoluyla elde edilen bilgi, bizi mutlak gerçeğe, yani nesnel dünyanın eksiksiz ve kapsamlı bilgisine yaklaştırır. Dünya sürekli bir değişim ve yenilenme halindedir. Sonuç olarak, dış dünyanın zihinsel bir yansıması olan bilgi, dünya gibi tükenmez ve sonsuzdur. Geçmişte, Marksist felsefenin ortaya çıkışından önce, filozoflar yarattıkları sistemleri mutlak gerçek, "nihai gerçek" olarak sunmuşlardır. Engels'in belirttiği gibi, Hegel felsefe bu türün son

sistemiydi. Marksist felsefenin ortaya çıkışıyla birlikte, bu tür mutlak sistemler sona erdi. Engels şöyle yazdı: “Bu yolda (idealist soyutlama yolu) ve her birey için ulaşılamaz olan ‘mutlak gerçeği’ bir kenara bırakıp, pozitif bilimler ve diyalektik düşünce yardımıyla sonuçlarının genelleştirilmesi yoluyla bizim için ulaşılabilir olan göreceli gerçeklerin peşine düşüyoruz.” Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* adlı eserinde, mutlak ve göreceli gerçek sorusuna parlak bir açıklama getirmiştir. Her bilimsel gerçeğin, tarihsel koşullarla sınırlı olması anlamında göreceli olduğunu gösterdikten sonra, Lenin aynı zamanda mutlak gerçeğin göreceli gerçeklerden oluştuğunu da ortaya koymuştur. Lenin, “Modern materyalizm, yani Marksizm açısından,” diye yazmıştır, “bilgimizin nesnel, mutlak gerçeğe yaklaşmasının sınırları tarihsel olarak koşulludur, ancak bu gerçeğin varlığı kesindir ve ona yaklaştığımız gerçeği de kesindir.” Lenin, mutlak gerçek kavramının doğru yorumlanmasına büyük önem vermiş ve bunu, herhangi bir bilişsel aşamada bilginin göreceli doğasını nesnel gerçeği ve nesnel bir dış dünyanın varlığını inkar etmek için kullanan idealistlere karşı yöneltmiştir. Lenin, mutlak ve göreceli gerçek arasındaki ilişkiyi derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde tanımlar: “İnsan düşüncesi, doğası gereği, bize mutlak gerçek verebilir ve verir; bu gerçek, göreceli gerçeklerin toplamından oluşur. Bilimin gelişimindeki her aşama, bu mutlak gerçek toplamına yeni taneler ekler, ancak her bilimsel önermenin doğruluk sınırları görecelidir; bilginin daha da gelişmesiyle bazen genişler, bazen daralır.”

MUTLAK İDEALİZM –Hegel’in felsefesi (bkz.).

SOYUT KİMLİK –Kimlik bölümüne bakınız.

BİLİMSEL SOYUTLAMA (Latince: *abstractio*– çıkarma, soyutlama)–önemsiz, ikincil özelliklerden soyutlama ve belirli bir olgular grubunda bulunan en temel özelliklerin zihinsel olarak izole edilmesi ve genelleştirilmesi. Bilimsel soyutlama yoluyla üretilen bu genellemenin sonuçları, bilimsel kavramlarda ve kategorilerde ifadesini bulur. “‘Madde’ ve ‘hareket’ gibi kelimeler, ortak özelliklerine göre, duysal olarak algılanan çok sayıda farklı şeyi kapsadığımız kısaltmalardan başka bir şey değildir” (*Engels*). Bilimsel soyutlama, bize gerçekliğin anlık duyumlardan daha eksiksiz ve derin bir anlayışını verir. Lenin, örneğin, duysal temsilin saniyede 300.000 km hızla hareketi yakalayamayacağını, ancak bunun düşünceye açık olduğunu belirtir. Bilimsel soyutlamalar yoluyla bilgi, bireyin algısından bir olgular yığınının genelleştirilmesine doğru ilerler ve gerçekliğin içsel, temel bağlantılarını yansıtan kavramlar, kategoriler ve yasalar yaratır. İnsan düşüncesi ancak teorik genelleme yoluyla olguların özünü, varoluş ve gelişim yasalarını keşfedebilir. Bu nedenle Lenin, “en basit genelleme, kavramların (yargıların, sonuçların vb.) ilk ve en basit oluşumu , insanın dünyanın giderek derinleşen nesnel bağlantılarını kavramasını ifade eder” diye belirtir. Örneğin, doğrudan gözlemlerde, kapitalist piyasadaki malların fiyatlarının nihayetinde arz ve talep tarafından belirlendiği görülür. Gerçekte ise, malların üretimine harcanan toplumsal olarak gerekli emek miktarı veya başka bir deyişle değer tarafından

belirlenirler. Marx'ın bilimsel soyutlama yoluyla türettiği değer kavramı, meta üretiminin gerçek toplumsal ilişkilerini derinden ve doğru bir şekilde yansıtır: "...ekonomik biçimlerin analizinde ne mikroskop ne de kimyasal reaktifler kullanılmalıdır. Her ikisinin de yerini soyutlama gücü almalıdır" (Marx). *Bilimsel soyutlama*, gerçeklikten kopuk olan idealist soyutlamadan ayırt edilmelidir.

AVENARIUS, RICHARD (1843-1896) –Alman gerici filozof, öznel idealist, *ampirik eleştirinin* kurucularından biri (bkz.). Avenarius, öznel idealist konumdan hareket ederek dünyanın nesnel gerçekliğini reddetti: "Sadece duyumsama var olarak algılanır." Avenarius'a göre, bilinç ve varlık, özne ve nesne ("ben" ve "çevre") sürekli, zorunlu bir bağlantı içindedir ("temel koordinasyon"); bilinç olmadan varlık, varlık olmadan bilinç yoktur. Avenarius, bilinci bu bağlantının temeli olarak kabul etti. Avenarius'a göre, bir şey, düşünen bir özne olmadan, bilincimizden bağımsız olarak var olamaz. Bu nedenle, "ben" ve "çevre" arasındaki bağlantı, "Avenarius ve benzerlerinin temel koordinasyonu öznel idealizmdir" (Lenin). Avenarius'un tüm bu yapay kurgusu, bilincin maddenin uzun bir tarihsel gelişiminin ürünü olduğunu ve insanın bilinciyle birlikte yeryüzünde var olmadığı bir zamanın olduğunu kanıtlayan bilimle çelişmektedir. "İlkesel koordinasyon" doktrininden kaynaklanan saçmalıklardan kaçmaya çalışan Avenarius, aynı derecede saçma olan "potansiyel merkezi terim" mistik teorisini ortaya attı. Bu idealist teoriye göre, kendimizi "hayal ediyoruz", yani insanın henüz var olmadığı, ancak dünyanın zaten var

olduğu bir zamanda var olduğumuzu hayal ediyoruz. Avenarius, Rus Machianlarını (Bogdanov, Bazarov ve diğerleri) büyük ölçüde etkiledi. V. İ. Lenin, “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı kitabında Avenarius’un felsefesini, emperyalizmin yükselen çağında ideolojik gericiliğin ifadelerinden biri olarak tamamen çürüttü. Lenin, bu felsefenin *Berkeley* (bkz.) ve *Hume* (bkz.) felsefesiyle aynı dinî amaçlara hizmet ettiğini gösterdi.

AGNOSTİSİZM (Antik Yunanca: *a*-değil, *gnosis*-bilgi)-dünyanın bilinemez olduğunu, insan zihninin sınırlı olduğunu ve duyuların ötesinde hiçbir şey bilemeyeceğini savunan idealist bir doktrin. Agnostisizm, 18. yüzyılda Hume ve Kant’ın felsefesinde teorik olarak geliştirilmiştir. En büyük gelişimine 19. yüzyılın ikinci yarısında burjuva felsefesinde ve emperyalizm döneminde ulaşmıştır. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* adlı kitabında materyalizm ve agnostisizm arasındaki temel karşıtlığı canlı bir şekilde tanımlamıştır. Bu kitapta Lenin, agnostisizmin en aşırı ifadelerinden biri olan Machizmin gerici özünü ortaya koymuş ve savunucularını tamamen alt etmiştir. Felsefedeki iki çizgiden bahsederken Lenin, bunların tanımını şu şekilde yapar: “Bir çizgi, duyularımızın bize şeylerin gerçek imgelerini verdiğini, bu şeyleri bildiğimizi, dış dünyanın duyu organlarımız üzerinde etkili olduğunu savunur. Bu, agnostiklerin karşı çıktığı materyalizmdir. Onun çizgisinin özü nedir? Onun gitmemesi gerçeğidir.” “Duyuların ötesinde, olguların bu tarafında durduğu ve duyuların ötesinde hiçbir şeyin “kesin” olmadığını kabul ettiği için. *Bu şeyler hakkında* (yani, kendinde şeyler hakkında...) hiçbir şey

kesin olarak bilemeyiz—agnostiklerin kesin ifadesi budur. Bu nedenle, materyalist... kendinde şeylerin varlığını ve bilinebilirliğini onaylar. Agnostik, kendinde şeylerin düşüncesini bile kabul etmez ve onlar hakkında hiçbir şey kesin olarak bilemeyeceğimizi ilan eder.” Hume ve Kant’ın yanı sıra birçok diğer idealist filozof (Comte, Spencer, vb.) bu bakış açısını benimsemiştir. Agnostisizm farklı biçimlerde kendini gösterir. Kant, “kendinde şeylerin” nesnel varlığını kabul ederken, bilinebilirliğini reddederken, Hume ve diğer agnostikler, genel olarak nesnelerin nesnel varlığını reddeder, çünkü onlara göre onlar hakkında hiçbir şey kesin olarak bilmek imkansızdır. Engels, “Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu “ adlı kitabında ve diğer eserlerinde her iki bakış açısına da derinlemesine bir eleştiri getirmiştir. Agnostisizm, bilgideki *şüpheciliğin* (bkz.) tezahürlerinden biridir. Agnostik, “kendinde şeyleri” bilmenin mümkünlüğünden, bilginin nesnelliğinden, dış dünyanın varlığından vb. şüphe duyduğu için şüphelidir. Agnostisizm yaygındır. Emperyalist gerici felsefede, bilimsel bilginin ve mantıksal düşüncenin tamamen reddedilmesi ve mistisizm, irrasyonelizm vb. savunulmasıyla karakterize edilir. Agnostisizmin toplumsal kökenleri, sömürücü sınıfların bilimi sınırlama arzusunda yatmaktadır; çünkü gerçek bilim, yeni ve gelişen her şeyi destekler ve ölen ve eskiyen şeylerle mücadele eder. Agnostisizmin toplumsal kökenleri, işçilerin dikkatini toplumun nesnel yasalarını anlamaktan uzaklaştırma arzusunda yatmaktadır ki bu da kaçınılmaz olarak komünizme yol açar. Agnostisizm, tüm pratik uygulamalar tarafından çürütülür. Bilim, doğal olayları her geçen gün daha derin ve kapsamlı bir şekilde anlamaktadır.

Bilgimizin mutlak sınırları yoktur. Bilinemez şeyler yoktur. Sadece bilinen ve henüz bilinmeyen arasında bir fark vardır. "...henüz bilinmeyen, bilim ve pratik güçleri tarafından ortaya çıkarılacak ve bilinecek şeyler vardır" (*Stalin*).

YETERLİ –eşit, karşılık gelen, özdeş. Yeterli bilgi, bir nesnenin veya olayın en temel özelliklerinin tümünü doğru bir şekilde yansıtan bilgidir.

TESADÜF (Latince: *accidens*–şans)–olaylarda rastgele, geçici ve özsel olmayan şey. İlk olarak Aristoteles tarafından kullanılan "tesadüf" kavramı, daha sonra ortaçağ skolastik düşüncesinde yaygınlaştı; bu düşünce, tesadü (bkz.) şeylerin değişmez bir özü olarak gören, değişebilir bir ilke olarak ele alıyordu.

SİMYA, özellikle Orta Çağ'da olmak üzere, gelişiminin bilim öncesi döneminde kimya alanında ortaya çıkan mistik bir öğretilerdir. Simya, mucizeler gerçekleştirebilen, "filozof taşı" olarak adlandırılan özel ve fantastik bir madde kullanarak adi metalleri gümüş ve altına dönüştürmeyi amaçlıyordu. Simyacılar ayrıca insanlara sonsuz gençlik bahşedecek bir "hayat iksiri" keşfetmeyi de hedefliyorlardı. Simya, Batı Avrupa feodalizmi döneminde, Katolik Kilisesi'nin bilimi teolojinin hizmetkarı ilan ettiği ve doğaüstüne olan inancı güçlü bir şekilde geliştirdiği dönemde en büyük popüleritesine ulaştı. Simyacılar, "filozof taşı"nı ararken bazen değerli keşifler de yaptılar (daha önce bilinmeyen bir dizi maddenin keşfi–hidroklorik asit, fosfor, çeşitli tuzlar vb.). Simyanın maddenin birliği ve

dönüşümü hakkındaki içgörülerini, bu fikirler fantastik bir biçimde geliştirilmiş olsa da, olumlu bir öneme sahipti. Simyacıların biriktirdiği deneysel veriler ve deneysel becerileri, bilimsel kimyada bir dizi kavramın ortaya çıkmasının yolunu açmıştır. En önde gelen simyacılar arasında Arap Cafer el-Şi (VIII. yüzyıl sonu-IX. yüzyıl başı) ve Roger Bacon (XIII. yüzyıl) yer almaktadır.

ANALİZ VE SENTEZ. -1) Analiz (antik Yunanca: *analiz*-ayrıştırma)-bir nesnenin veya olgunun bileşen basit parçalarına ayrılması. 2) Sentez (antik Yunanca: *sentez*-bağlantı, bileşim)-bir nesnenin veya olgunun parçalarının bir bütün halinde birleştirilmesi, nesnenin bir bütün olarak ele alınması. Metafizik, analiz ve sentezi birbirini dışlayan yöntemler olarak karşılaştırır. Materyalist diyalektik ise tam tersine, analiz ve sentezin birliğini öğretir. Engels, “düşünme, bilinç nesnelerinin unsurlarına ayrıştırılmasında olduğu kadar, birbirine bağlı unsurların bir bütün halinde birleştirilmesinde de yatar. Analiz olmadan sentez olmaz.” diye yazmıştır. Lenin de bilişsel süreçte analiz ve sentezin birliğini vurgular. Lenin, diyalektiğin unsurlarından birinin “analiz ve sentezin birleşimi-bireysel parçaların analizi ve bu parçaların bir araya getirilmesi, toplamı” olduğunu belirtir. Analiz ve sentez, insan bilişinin güçlü araçlarıdır. Bunlar olmadan, zihinsel faaliyetin en temel ve basit biçimleri bile-duyumsama, algılama-imkansızdır. Nesnel dünya, nesnel şeyler ve olgular, insanın karşısına tüm karmaşıklığı ve somutluğuyla çıkar. Somut olan, çok yönlü olanın birliğidir. Bu somutu, bileşenlerine ve unsurlarına ayırmadan ve

analiz etmeden bilmek imkansızdır. Bir kimyager, analiz yoluyla bu süreçlerin bileşenlerini- kimyasal elementler, atomlar, moleküller- izole etmedikçe, kimyasal süreçler, atomların birleşme ve ayrışma yasaları hakkında hiçbir şey bilemezdi. Benzer şekilde, bir ekonomist, analiz yoluyla unsurlarını- emtia, fiyat, değer, artı değer vb.- izole edip özlerini anlamadıkça, kapitalizm ve ekonomik gelişme yasaları hakkında hiçbir şey bilemezdi. Ancak, analiz tek başına nesnelerin tam olarak anlaşılmasını sağlayamaz. Analizin sonuçlarına dayanarak nesneleri ve olguları bir bütün olarak anlayan sentezin eklenmesini gerektirir. Kapital’de diyalektik bilginin parlak bir örneğini sunan Marx, kendini yalnızca analizle sınırlamaz . Marx, kapitalist üretim biçiminin bireysel yönlerini ve unsurlarını analiz ettikten sonra, tüm yönlerinin ve yasalarının diyalektik karşılıklı ilişkisi içinde, kapitalist üretim biçimini bir bütün olarak ortaya koyan muhteşem bir sentez sunar. Lenin ve Stalin’in eserleri, toplumsal yaşamın ve mücadelenin karmaşık sorunlarını anlamada analiz ve sentezin diyalektik uygulamasının parlak örneklerini sunar. Örneğin, Lenin, “Emperyalizm, Anarşizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması” adlı parlak eserinde, Kapital’in fikirlerini kapitalizmin yeni tarihsel dönemine uygulayarak ve emperyalizmin özünü derinlemesine ortaya koyarak hem analiz hem de sentez kullanır. Lenin önce emperyalizmin kapitalizmin yeni, daha yüksek bir aşaması olarak çeşitli yönlerini ve özelliklerini analiz eder. Bu özellikleri izole edip açıklığa kavuşturduktan sonra, Lenin bunları sentezler ve emperyalizmin özünün genel, kapsamlı bir tanımını sunar. Benzer şekilde, Yoldaş Stalin, “Marksizm ve Ulusal Sorun” adlı eserinde, bir ulusun özünü tanımlarken, öncelikle analiz yoluyla

onun içsel özelliklerini ve niteliklerini belirler: ortak bir dil, ortak bir toprak, ortak bir ekonomik yaşam ve ortak bir zihinsel yapı. Yoldaş Stalin daha sonra sentez yoluyla, tüm temel niteliklerini genelleştirilmiş bir biçimde kapsayan ulus kavramının parlak bir tanımını sunar. Dolayısıyla, bilişsel süreçte, materyalist diyalektik yönteminin alt unsurları olarak yer alan analiz yöntemi ve sentez yönteminin her ikisinin de kullanılması gereklidir.

ANARŞİZM (antik Yunanca *apachia*, yani “anarşi” kelimesinden gelir), toplumun ve devletin bireyler üzerindeki tüm siyasi gücünün ortadan kaldırılmasını talep eden küçük burjuvazinin ve lümpen-proletaryanın ideolojisidir. Her türden ve renkten anarşistler, genel olarak devlet gücünün ve özellikle proletarya diktatörlüğünün düşmanıdır. Siyaseti reddetme kisvesi altında, anarşistler “işçi sınıfını burjuva siyasetine tabi kılarlar” (*Lenin*). Lenin, anarşizmin sömürüye karşı genel ifadelerden başka bir şey üretmediğini; sömürünün nedenlerini anlamadığını, toplumun gelişiminin sosyalizme yol açtığını görmediğini ve “sınıf mücadelesini sosyalizmin uygulanması için yaratıcı güç olarak” anlamadığını belirtmiştir. Anarşizmin çeşitli türleri vardır: anarko-bireycilik, anarko-sendikalizm ve anarko-komünizm. *Anarko-bireycilik*, bireyciliğin en dizginsiz biçimidir. Erken dönem anarşist-bireyci ideolog Alman Caspar Schmidt (1806–1856) (daha çok Max Stirner takma adıyla bilinir) şöyle yazmıştır: “Benim için kendimden daha yüce bir şey yok... En demokratik olanlar da dahil olmak üzere her devlete savaş ilan ediyorum.” *Proudhon* (1809–1865), özerk bireyler arasında serbest bir

sözleşme olan “karşılıklı hizmetler” teorisini yaratarak anarşist ideolojiyi Fransa ve diğer ülkelerdeki işçi sınıfının bilincine sokmaya çalıştı. Proudhonculuk, işçilerin emeklerinin ürünlerini takas edeceği ve burjuva sisteminde insanın insan tarafından sömürülmesini ortadan kaldıracak bir “halk bankası” kurma fikrini savunan küçük burjuva ütöpik fikrini destekledi. Bu fikir burjuvazi için çok avantajlıydı, çünkü işçi sınıfının dikkatini iktidar mücadelesinden ve sosyalist devrimden uzaklaştırdı. Max Stirnor ve Proudhon’un zararlı anarşist ütopyaları ilk olarak Marx ve Engels tarafından *Kutsal Aile* (bkz.), *Alman İdeolojisi* (bkz.) ve *Felsefenin Yoksulluğu* (bkz.) adlı eserlerinde ifşa edilmiştir. Proudhon’a yönelik sert bir eleştiri, Rus Sosyal Demokrasisinin öncüsü N. G. Çernişevski tarafından sunulmuştur (*Felsefede Antropolojik İlke*, 1860). *Anarko-sendikalizm* (*Fransa ve diğer ülkelerdeki sendikalara* “sendika” denir) öncelikle Fransa, İspanya, İtalya ve diğer ülkelerde gelişmiştir. Tüm anarşistler gibi, anarko-sendikalistler de proletarya diktatörlüğüyle yönetilen bir devlete duyulan ihtiyacı reddederler. Genellikle işçi sınıfının siyasi mücadelesine ve siyasi partilerine karşı çıkarlar. Sendikalara birincil ve merkezi bir rol atfederler ve grevi burjuvaziye karşı mücadelenin birincil yöntemi olarak görürler. Anarko-sendikalistler işçi hareketini böldüler, Marksizm’le savaştılar, Troçkistleri desteklediler ve anarko-sendikalizmin bazı liderleri faşist oldular, faşizmin savunucusu oldular. Marx ve Engels’in bilimsel sosyalizminin teori ve pratiğinin amansız bir düşmanı olan önde gelen Rus anarşistlerinden biri de M. A. Bakunin’di. Marx ve Engels, Bakunin ve Bakuninizme karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüttüler. Anarşizmin

bir biçimi de *anarko-komünizmdir*. II. A. Kropotkin (1842-1921). Kropotkin, toplumun çıkarlarını bireyin egoist çıkarlarının üstünde tuttu, ancak idealist bir tarih anlayışının temsilcisi ve bilimsel sosyalizmin düşmanı olarak, sömürücü sınıflar ve devlet üzerindeki ahlaki etkinin rolünü vurguladı. Bu akım, kişisel özgelişim teorisi ve şiddet yoluyla “kötülüğe direnmeme” ilkesiyle L. N. Tolstoy’un (1828-1910) Hristiyan anarko-komünizmi ile yakından ilişkiliydi. Anarşizme yıkıcı bir darbe, J. V. Stalin tarafından 1906’da “Anarşizm mi, Sosyalizm mi?” adlı eseriyle vuruldu (bkz.). Yoldaş Stalin, anarşizmi ifşa ederek Marksizm ve anarşizm arasındaki temel farkı gösterdi: “Anarşizmin temel taşı bireydir; ona göre bireyin özgürleşmesi, kitlelerin, kolektifin özgürleşmesinin ana koşuludur... Marksizmin temel taşı ise kitlelerdir; ona göre kitlelerin özgürleşmesi, bireyin özgürleşmesinin ana koşuludur.” Bu nedenle anarşistlerin sloganı “Her şey birey için” iken, Marksistlerin sloganı “Her şey kitleler için”dir. J. V. Stalin, “sosyalizmin gerçekleşmesi için sosyalist bir devrim gereklidir ve sosyalist devrim proletarya diktatörlüğüyle başlamalıdır...” Marksistler, burjuvazinin diktatörlüğüne, Çarlık diktatörlüğüne karşı “bizim gürültülü anarşistlerimizden çok daha inatçı ve özverili bir şekilde” mücadele ederler (*Stalin*). Ekim Sosyalist Devrimi’nden önce bile, anarşistler, diğer tüm küçük burjuva partileri gibi, karşı devrimci oldular. İç savaş sırasında, karşı devrimci kulakların (Ukrayna’da Makhno) liderleri ve emperyalizmin Sovyet karşıtı paralı askerleri, anarşist sloganları bir kalkan olarak kullanmaya başladılar. Daha sonra, “Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Tarihi Üzerine-Kısa Ders”in

da belirttiği gibi, anarşistler “yabancı burjuva istihbarat servislerinin ajanları, bir casus çetesi, yıkıcılar, sabotajcılar, katiller ve anavatana ihanet edenler” haline geldiler. Kapitalist ülkelerdeki komünist partiler, burjuvazinin işçi sınıfının saflarını bölmek için kullandığı anarşist gruplara karşı kararlı bir mücadele yürütüyorlar.

“ANARŞİZM Mİ YOKSA SOSYALİZM Mİ?” Bolşevik Partisi’nin teorik gelişiminde büyük rol oynayan J. V. Stalin’in bir eseridir. “Anarşizm mi Sosyalizm mi?” ilk olarak Haziran 1906 ile Nisan 1907 arasında Tiflis’te yayınlanan dört Gürcü Bolşevik gazetesinde (Akhalı Tskhovreba (Yeni Hayat), Akhalı Droeba (Yeni Zaman), Chveni Tskhovreba (Hayatımız) ve Dro (Zaman)) bir dizi makale olarak yayımlandı. Bu felsefi makaleler, J. V. Stalin tarafından, anarşist Kropotkin V. Cherkezishvili ve takipçileri M. Tsereteli ve I. Gogelia’nın Marksist partinin dünya görüşüne (diyalektik materyalizm ve bilimsel sosyalizm) karşı yaptıkları konuşmalara yanıt olarak yazılmıştır. Yoldaş Stalin, makalelerinde Marksizmin düşmanlarını (Menşevikler ve anarşistler) ifşa etmiş ve ideolojik olarak yenilgiye uğratmış, Marksist teoriyi savunmuş ve geliştirmiştir. Yoldaş Stalin, felsefenin ve bilimsel sosyalizmin tüm temel sorularında anarşistleri eleştirerek, Marksist dünya görüşünün ve Marksist sosyalizm teorisinin canlı ve derinlemesine bir açıklamasını sunmuştur. Çalışmasında Yoldaş Stalin, yalnızca üretim araçlarının kamu mülkiyetine dayalı yeni bir toplumsal düzenin inşası için proletarya diktatörlüğünün gerekliliğini kabul eden

Marksistlerin gerçek sosyalistler ve gerçek devrimciler olduğunu göstermiştir. Ancak anarşistler, “küçük toplulukların sosyalizmi”ni savundukları için gerçek sosyalistler değildir ve proletarya diktatörlüğünün gerekliliğini reddettikleri için gerçek devrimciler de değildirler. Tüm oportünistler gibi, işçi hareketi içinde burjuva etkisinin aracıcıdır. Anarşizm ve Marksizm, temelde birbirine düşman, karşılıklı olarak çelişkili iki dünya görüşüdür. Anarşist dünya görüşü, en çeşitli felsefi görüşlerin eklektik bir karışımıdır. Marksizm, bilimsel, tutarlı, “bütünsel bir dünya görüşüdür; Marx’ın proletarya sosyalizminin doğal olarak ortaya çıktığı felsefi bir sistemdir. Bu felsefi sisteme diyalektik materyalizm denir” (Stalin). Marksizm, bilime düşman oldukları gerekçesiyle her türlü metafiziği, idealizmi ve bayağı materyalizmi temelden reddeder. Yoldaş Stalin, eserinde Marksist teorinin sorularını, proletaryanın devrimci sınıf mücadelesinin acil görevleriyle ayrılmaz bağlantıları içinde derinlemesine aydınlatır. J. V. Stalin, özlü bir biçimde, Marksist diyalektik yöntemi, materyalist teoriyi ve bunların toplumsal hayata uygulanmasını-tarihsel materyalizmi, toplumsal gelişme yasalarının bilimini ve siyasi mücadele yasalarını- canlı bir şekilde tanımlar. Kitabın ilk bölümünde Yoldaş Stalin, diyalektik yöntemi ve içeriğini inceler ve Marksist diyalektiğin temel ilkelerini anarşistlerin saldırılarına karşı savunur. Yoldaş Stalin, proletaryanın sınıf mücadelesinin diyalektiğinden canlı ve etkileyici örnekler vererek, sosyalizm mücadelesinin temel görevlerini anlamak için diyalektiğin önemini açıklıyor. Dünyada var olan her şey hareket ve gelişim halindedir. Dünyadaki her şey hareket

ettiği, değiştiği, ortaya çıktığı, büyüdüğü ve öldüğü için, yaşam her zaman yeniyi ve eskiyi, devrimciyi ve muhafazakârı ve aralarındaki mücadeleyi içerir. Diyalektik yöntemin temel gerekliliği, her şeyi hareket halinde görmek ve buna dayanarak yaşamın nerede ve nasıl hareket ettiğini, neyin doğduğunu ve neyin öldüğünü, neyin yok edildiğini ve neyin yaratıldığını belirlemektir. Yoldaş Stalin'in yaşamda doğan ve gün geçtikçe büyüyen şeyin yenilmezliği hakkındaki tezi son derece önemliydi. Bu, sosyalist savaşçılara hayatta yeni olanı görmeyi, ona yönelmeyi ve nihayetinde burjuvaziyi yenecek olan proletaryanın tükenmez gücüne inanmayı öğretti; çünkü proletarya "büyür, güçlenir ve ilerlerken", burjuvazi bir sınıf olarak "çürür, zayıflar, yaşlanır ve atılması gereken gereksiz bir yük haline gelir". Yoldaş Stalin, toplumsal yaşam hareketinin iki temel biçimi olduğunu gösterir: evrimsel ve devrimci. İlerici unsurlar kendiliğinden bir mücadele başlattığında ve eski düzene küçük, *niceliksel değişiklikler getirmeye çalıştığında bir hareket evrimseldir. İlerici unsurlar eski düzende temel, niteliksel bir değişiklik için mücadele başlattığında ve onu yeni bir toplumsal sistemle değiştirdiğinde bir hareket devrimcidir.* Kitabın ikinci bölümünde materyalizm felsefesini analiz eden Yoldaş Stalin, Marksist teorinin bilimsel-monistik bir teori olduğunu göstermiştir. Monizmi, doğayı iki biçimde tezahür eden tek, bölünmez bir bütün olarak anlamasında ifade edilir: maddi ve ideal. Marksizm hem düalizmi hem de idealizmi reddeder. Materyalizmi mevcut doğa biliminin durumuna uygun olarak haklı çıkarmak için Yoldaş Stalin, doğanın gelişimine dair genel bir tablo sunar. Canlı varlıklar henüz mevcut değildi, ancak dışsal, "cansız" doğa zaten

vardı. Sonra ilk canlı varlıklar ortaya çıktı. İlk canlı varlığın bilinci yoktu. Sadece uyarılabilirlik özelliğine ve duyuların ilk temellerine sahipti. Hayvanlar tarihsel olarak geliştikçe ve sinir sistemleri daha karmaşık hale geldikçe, duyumsama kapasitesi de gelişti ve yavaş yavaş bilince dönüştü. Organik dünyanın gelişiminde belirli bir aşamada bilinç ortaya çıkar ve böylece dünyayı ve doğayı anlama olasılığı doğar. Herhangi bir nesnenin kavramı ortaya çıkmadan önce, o nesnenin doğada var olması ve insan duyuları üzerinde etkili olması gerekir. Maddi taraf, varlık, içeriktir; düşünme, bilinç ise biçimdir. İçerik biçimi belirler ve ondan önce gelir. Bu nedenle Marx'ın temel önermesi şudur: "İnsanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, aksine toplumsal varlıkları bilinçlerini belirler." Dünyayı bir duyum, insan egosunun bir temsili olarak gören öznel idealistlerin kibirleri saçmadır. Yoldaş Stalin, diyalektik materyalizm ile eski, metafizik materyalizm arasındaki temel farkı ortaya koyarak, bilincin maddeyle aynı olduğunu savunan bayağı materyalizmin tüm tezahürlerine karşı Marksizmin uzlaşmaz tutumunu vurgular. Marksizm, toplumsal yaşamın maddi temeli, içeriğinin ekonomik kalkınma olduğunu öğretir. İnsanların ahlakı ve gelenekleri ekonomik ilişkilere bağlıdır. Dolayısıyla pratik sonuç şudur: Eğer siyasi düzenler ve yasal biçimler uygun değilse, bunları değiştirmek için ekonomik ilişkileri kökten dönüştürmeliyiz. Kitabının üçüncü bölümünde Yoldaş Stalin, "proletarya sosyalizminin diyalektik materyalizmin doğrudan bir sonucu" olduğunu gösterir. Bu bölüm, gerçek proletarya, bilimsel sosyalizmden yoksun reformist ve anarşist teorileri eleştirerek, sosyalist toplumun özlü ve canlı bir taslağını sunar.

Marx'ın ekonomik doktrininin özetleyen Yoldaş Stalin, kapitalist toplumun temel çelişkisini ortaya koyar: üretimin toplumsal doğası ile özel kapitalist mülkiyet biçimi arasındaki çelişki. Bu çelişkiyi çözenin tek yolu proletaryaya devrimidir. Devrim kaçınılmazdır, ancak onu gerçekleştirecek sınıf güçleri tarafından örgütlenmeli, organize edilmeli ve aydınlatılmalıdır. Bu amaçla, işçi sınıfı, proletaryanın en yüksek sınıf örgütlenme biçimi olarak tüm işçi örgütlerine önderlik edecek, mücadele taktikleri geliştirecek ve devrimci yolda -çarlığı ve burjuvaziyi devirme yolunda- sosyalizmin örgütlenmesi için çalışmayı birleştirecek ve yönlendirecek devrimci bir Marksist parti kurmalıdır. Kısacası, Yoldaş Stalin'in olağanüstü felsefi çalışmasının ana içeriği budur. İşçilerin siyasi eğitiminde ve Kafkas Bolşeviklerinin Lenin karşıtı eğilimlere karşı mücadelesinde büyük rol oynamıştır. V. İ. Lenin'in "*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*"siyle aynı tarihsel dönemde yazılan J. V. Stalin'in "Anarşizm mi, Sosyalizm mi?" adlı eseri, Lenin'in kitabıyla aynı amaca hizmet ediyordu: Marksizmin teorik temellerinin savunulması ve geliştirilmesi ile Bolşevik Partisi'nin teorik hazırlığı. Yoldaş Stalin, eserinde proletaryaya sosyalizminin burjuva toplumundaki birçok felsefi doktrinden sadece biri olmadığını göstermiştir. "Bu, proletaryaya kitlelerinin doktrini, onların bayrağıdır; dünyanın proletaryaları ona saygı duyar ve önünde eğilir ." Sonuç olarak, Marx ve Engels sadece bir felsefi "okulun" kurucuları değil, her geçen gün büyüyen ve güçlenen canlı bir proletaryaya hareketinin yaşayan liderleridir. "Bu öğretiyeye karşı savaşıyor, onu 'yıkma' isteyen herkes, eşitsiz bir mücadelede alnını boş yere incitmek istemesin diye, tüm bunları iyice hesaba

katmalıdır.” Bu sözler, Marksizm-Leninizm’in burjuva “yıkıcılarının” proletaryanın büyük öğretilerini itibarsızlaştırmak için umutsuzca çabaladıkları günümüzde özellikle anlamlı geliyor. Dünyanın dört bir yanındaki on milyonlarca, yüz milyonlarca proleter ve işçi, bu öğretide kendilerini yeni bir hayata, komünizme götüren bir bayrak görüyor.

ANİMİZM (Latince: a nima –ruh)–doğal olayların ruhanileştirilmesi, her doğal nesnenin ardında onu kontrol eden görünmez bir ruhun bulunduğu fikri. Animizm, insanlık tarihinin şafağında gelişti. Verimli zemini, insanın doğa karşısındaki güçsüzlüğü ve doğanın yasalarını yanlış anlamasıydı. “Doğanın güçleri, ilkel insana yabancı, gizemli ve ezici bir şey olarak görünür. Tüm kültürlü halkların geçtiği belirli bir aşamada, insan onlarla kişileştirme yoluyla aşına olur. Her yerde tanrıları yaratan da tam olarak bu kişileştirme çabasıydı...” (Engels). İlkel animizm, din ve felsefi idealizmin kaynaklarından biriydi.

ANTAGONİST VE ANTAGONİST OLMAYAN ÇELİŞKİLER.

–Marksist diyalektik, tüm gelişmenin kaynağı olarak zıtlıkların mücadelesini, yeni ile eski arasındaki mücadeleyi görür. Gelişme sürecinde her zaman çelişkiler ortaya çıkar ve ancak bunların aşılması ileriye doğru hareketin temelini oluşturur. Marksist diyalektik, düşmanca ve düşmanca olmayan çelişkiler arasında ayrım yapar. Toplumdaki düşmanca çelişkiler, düşman sınıfların uzlaşmaz çıkarlarına dayanan çelişkilerdir. Bu tür çelişkiler ancak şiddet yoluyla, yani bir sınıfın

diğerine karşı devrimci zaferiyle çözölür. Örneğın, kapitalizmin temel çelişkisi olan üretimin toplumsal niteliğı ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkiden kaynaklanan burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki çelişkiler, sosyalist devrimle çözölür. Marx, kapitalizm var olduğı sürece, “proletarya ile burjuvazi arasındaki düşmanlık, sınıfın sınıfa karşı mücadelesi olarak kalacaktır; bu mücadele, en yüksek yoğunluk derecesine ulaştığında, tam bir devrimdir” diye belirtmiştir. SSCB’de, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde, bir yandan işçi sınıfı ve emekçi köylölük, diğer yandan kentli burjuvazi ve kulaklar arasında düşmanca çelişkiler mevcuttu. Bu düşmanca çelişkiler, sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması yoluyla proletarya diktatörlüğü devleti tarafından çözöldü. Düşmanca olmayan çelişkiler, çelişkilerin ortadan kaldırılmasıyla aşılabilen ve aşılmış olan çelişkilerdir. Örneğın, SSCB’de sosyalizmin kurulmasından önce, sosyalizmin taşıyıcısı olan işçi sınıfı ile küçük mülk sahibi bir sınıf olan köylölük arasında var olan çelişkiler böyleydi. Bu çelişkilerin yanı sıra, işçiler ve köylüler, aralarındaki düşmanca olmayan çelişkileri gölgede bırakan temel konularda ortak çıkarlara sahiptir. Proletarya ve emekçi köylölüğün temel ortak çıkarları, yalnızca toplumun sosyalist dönüşümünün onlara sömürünün ortadan kaldırılmasına ve gerçek anlamda insani bir hayata giden yolu açması gerçeğinde yatmaktadır. Dolayısıyla, işçi ve köylü ittifakı, proletarya diktatörlüğünün en yüksek ilkesidir. SSCB, işçi sınıfı ve köylölük arasındaki çatışmacı olmayan çelişkilerin üstesinden gelmek için çarpıcı bir örnek ve model sunmuştur; bu model, uluslararası açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu

çelişkiler, SSCB’de Bolşevik Parti önderliğinde küçük köylü çiftliklerinin sosyalist dönüşümü yoluyla çözülmüştür. İşçi sınıfı ile kolektif çiftlik köylülüğü arasındaki kalan ekonomik ve siyasi farklılıklar, SSCB’deki komünist yapılanmanın gelişmesiyle giderek ortadan kalkmaktadır. Halk demokrasileri, Sovyetler Birliği’nin büyük örneğinden, işçi ve köylü ittifakı yoluyla aralarındaki mevcut çelişkilerin nasıl aşılabileceğini ve küçük, parçalı tarımın büyük ölçekli sosyalist tarıma nasıl dönüştürüleceğini öğrenmektedir. Sosyalizmin zaferiyle birlikte, ülke içindeki çatışmacı çelişkiler ortadan kalkmaktadır. 18. Parti Kongresi’nde, sosyalizmin tarihi zaferlerinin sonucu olarak SSCB’de ortaya çıkan yeni durumu karakterize eden Yoldaş Stalin şunları söyledi: “Bugünkü Sovyet toplumunun, herhangi bir kapitalist toplumdan farklı olarak, ayırt edici özelliği, artık düşmanca, birbirine düşman sınıflar içermemesidir. Sömürücü sınıflar ortadan kaldırılmış ve Sovyet toplumunu oluşturan işçiler, köylüler ve aydınlar dostane işbirliği temelinde yaşamakta ve çalışmaktadır. Kapitalist toplum, işçiler ve kapitalistler, köylüler ve toprak sahipleri arasındaki uzlaşmaz çelişkilerle parçalanırken ve bu durum iç istikrarsızlığa yol açarken, sömürü boyunduruğundan kurtulmuş Sovyet toplumu, bu tür çelişkileri bilmemekte, sınıf çatışmalarından arınmış olup, işçiler, köylüler ve aydınlar arasında dostane bir işbirliği tablosu sunmaktadır. Bu topluluk temelinde, Sovyet toplumunun ahlaki ve siyasi birliği, SSCB halklarının dostluğu ve Sovyet vatanseverliği gibi itici güçler gelişmiştir.” Kapitalist çelişkilerin ortadan kaldırılmasından doğan ortaklık, ki bu genel olarak tüm çelişkilerin ortadan kaldırılması anlamına gelir, içsel farklılıkları dışlamaz.

Lenin ve Stalin, sosyalizm altında karşıt çelişkilerin ortadan kalktığını, ancak karşıt olmayan çelişkilerin kaldığını öğretirler. Hareket ve gelişmenin olduğu yerde çelişkiler, eski ve yeni, ölen ve ortaya çıkanlar ve aralarındaki mücadele vardır. Ancak bu mücadele yeni içerik ve yeni biçimler kazanır (bkz. Eleştiri ve Öz Eleştiri). Yoldaş Malenkov, 1947’de bazı komünist partilerin temsilcilerinin bir toplantısında yaptığı konuşmada, “SSCB’de karşıt sınıflar ortadan kaldırıldığından ve Sovyet toplumunun ahlaki ve siyasi birliği sağlandığından beri, SSCB için sınıf mücadelesinin tüm keskinliği artık uluslararası arenaya kaymıştır” diyerek, iki karşıt kamp arasında bir mücadelenin yaşandığını vurguladı: SSCB önderliğindeki barış, demokrasi ve sosyalizm kampı ile ABD emperyalistlerinin önderliğindeki dünya emperyalizmi kampı.

“ANTI-DÜHRİNG”, Friedrich Engels’in Marksist felsefenin klasiklerinden biri olan parlak bir eseridir. İlk olarak 1878’de “Bay Eugen Dühring Tarafından Üretilen Bilim Devrimi” başlığıyla yayımlanmıştır. “Anti-Dühring”de, “felsefe, doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin alanlarındaki en büyük sorular analiz edilmektedir... Bu, son derece bilgilendirici ve öğretici bir kitaptır” (*Lenin*). Kitap, Marksizmin düşmanı olan Alman filozof Dühring’e karşı yöneltilmiştir. “Teorisinde” bayağı materyalizmi, idealizmi ve küçük burjuva sosyalizmini birleştiren Dühring, özellikle *Bernstein* (bkz.) gibi oportünistler tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Engels, 1877’den itibaren Dühring’in görüşlerini eleştiren bir dizi makale yazmıştır. Bu makaleler ayrı bir kitap olarak yayımlanmıştır. Marx, tüm el

yazmasını incelemiş ve II. Bölümün X. Bölümünü (“Siyasi Ekonomi” bölümü, “Eleştirel Tarihten” bölümü) kendisi yazmıştır. Dühring karşıtlığı, uluslararası komünist hareketin gelişiminde büyük rol oynadı. Engels, Dühring’i eleştirirken, Marksizmin temel ilkelerinin tutarlı ve sistematik bir açıklamasını sunar ve uzun süreli bilimsel çalışmalarının ve Marx ile devrimci mücadelesinin sonuçlarını özetler. Engels, Dühring’in ideolojisinde, *Proudhon* (bkz.) gibi, küçük burjuvazinin çıkarlarının sözcüsü olduğunu gösterdi. Dühring’in sosyalizm hakkındaki fantastik, gerici akıl yürütmesi yalnızca tek bir arzuyu ortaya koymaktadır: kapitalizmin çelişkilerini gidermek. Dühring’e göre, sistemi felsefe, siyasi ekonomi ve sosyalizmde tam bir devrim yaratmalıydı, ancak gerçekte her türlü küçük burjuva gerici teorisinin karmakarışık bir karışımını temsil ediyordu. Dühring, önceki tüm entelektüel gelişmeleri ve felsefi düşüncenin, doğa bilimlerinin ve sosyalizmin önde gelen temsilcilerini küçümsedi. “Anti-Dühring” adlı kitap, Marksizmin üç bileşenini (felsefesi, siyasi ekonomisi ve bilimsel sosyalizmi) gerekçelendiren “Felsefe”, “Siyasi Ekonomi” ve “Sosyalizm” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde (I. ve II. bölümler), Engels insan düşüncesinin gelişimini analiz eder ve diyalektik ile metafizik arasındaki farkı canlı bir şekilde ortaya koyar. “Evrenin, gelişiminin ve insanlığın gelişiminin yanı sıra bu gelişimin insanların zihinlerindeki yansımalarının doğru bir temsili ancak diyalektik yollarla elde edilebilir...” diye belirtir. “Felsefe” bölümünde Engels, Dühring’in felsefesini eleştirirken, geniş bilimsel ve tarihsel materyali kullanarak Marksist felsefenin doğruluğunu ve canlılığını gösterir. Burada Marksist felsefi

materyalizmin ve Marksist diyalektik yöntemin temel ilkeleri açıklanmaktadır. III. Bölüm (“a priorizm”), maddenin önceliği ve bilincin ikincil doğası sorusunu aydınlatır. Dühring’in gerçeğin ölçütünü düşüncenin kendisinde aramasının aksine, Engels, Marksist felsefi materyalizmin klasik formülünü sunar: “Ne doğa ne de insanlık ilkelere uyar; aksine, ilkeler ancak doğaya ve tarihe karşılık geldikleri ölçüde doğrudur.” IV. Bölümde (“Dünya Şemaları”), Engels dünyanın maddeselliği ve birliği fikrini temellendirir. “Dünyanın gerçek birliği, maddeselliğinde yatar ve bu maddesellik, birkaç cambazlıkla değil, felsefenin ve doğa biliminin uzun ve zahmetli gelişimiyle kanıtlanır.” V. Bölümde Engels, zaman ve uzayın varlığın temel biçimleri olduğunu açıklar. VI. Bölüm, hareket sorusunu aydınlatır. “Hareketsiz madde, maddesiz hareket kadar düşünülemezdir. Bu nedenle hareket, maddenin kendisi kadar yaratılmamış ve yok edilemezdir.” VII. ve VIII. Bölümler, organik dünya ile ilgili sorunlara ayrılmıştır. IX. Bölüm, dünyanın bilinebilirliği ve insan bilgisinin doğruluğu sorusunu ele alır. Dühring’in ebedi hakikatler hakkındaki metafizik doktrininin aksine, Engels, hakikatin kavranma sürecinin diyalektik ve çelişkili doğasını ortaya koyar. Bu bölümde, X ve XI. bölümlerde olduğu gibi, Engels, Dühring’in hukuk, ahlak, eşitlik, özgürlük ve zorunluluk hakkındaki idealist ve metafizik görüşlerini eleştirir ve bunları gerçek ahlakla–proletaryanın devrimci ahlakıyla–karşılaştırır. XII ve XIII. bölümler, materyalist diyalektiğin yasalarının açıklanmasına ayrılmıştır. “Siyasi Ekonomi” bölümünde Engels, Marx’ın ekonomik doktrinini kısaca açıklar. Engels, kapitalist toplumun sınıf çelişkilerinin uzlaşmazlığını gösterir. Sınıfların

kökeni sorusunu Marksist bir bakış açısıyla canlı bir şekilde aydınlatır ve sınıfların ekonomik gelişmeden ziyade şiddet sonucu ortaya çıktığını savunan idealist teoriye yıkıcı bir eleştiri sunar. Bu bölüm, politik ekonomi, değer ve artı değer, tarihte şiddetin rolü vb. konuları ve yöntemlerini ele almaktadır. “Sosyalizm” bölümü, sosyalizmin tarihine ve teorisine ve materyalist tarih anlayışının gerekçelendirilmesine ayrılmıştır. Bu bölümün I. Bölümünde (“Tarihsel Ana Hat”), Engels ütöpik sosyalistlerin sosyal görüşlerini, tarihsel rollerini ve bilimsel sosyalizmin hazırlanmasındaki önemlerini inceler. II. Bölümde (“Teorinin Ana Hatları”), Engels, materyalist tarih anlayışına dayanarak, kapitalist sistemin çelişkilerini analiz eder ve kapitalizmin çöküşünün ve sosyalizmin zaferinin kaçınılmazlığını gösterir. III. Bölümde (“Üretim”), Engels, karşıt bir sınıf toplumunda iş bölümünün köleleştirici doğasını analiz eder. Sosyalizm altında emeğin insanları köleleştirmenin bir aracı olmaktan çıkıp, onların özgürleşmesinin ve kapsamlı gelişiminin bir aracı haline geleceğini gösterir. Engels, sosyalizm altında üretken güçlerin gelişimini ve dağılımını ve şehir ile kırsal kesim arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasının yolunu özetler. Engels, Anti-Dühring’in son bölümlerinde Dühring’in toplumun “sosyal yeniden örgütlenmesi”ne yönelik sahtekar planını ifşa eder. Anti-Dühring, Marksist parti ruhu ilkesinin felsefede örnek bir uygulaması, diyalektik materyalizmin doğa bilimlerine, tarihe, politik ekonomiye ve işçi hareketi teorisine örnek bir uygulamasıdır.

ANTİNOMİ (Antik Yunanca *anti*-karşı ve *nomos*-yasa)-mantıksal yollarla eşit derecede ikna edici bir şekilde kanıtlanabilen, birbirini dışlayan iki önerme arasındaki çelişkiyi ifade eden bir terimdir. Antinomi sorunu, Kant'ın felsefi sisteminde büyük önem taşır. Ancak Kant'a göre, şeylerin özünü anlamaya çalışan insan zihni, kaçınılmaz olarak kendi içinde çözölemeyen çelişkilere düşer. Kant şu dört antinomiye sayar: "1. Önerme: Dünyanın zaman ve mekânda bir başlangıcı (sınırı) vardır. Karşıtlık: Dünya zaman ve mekânda sonsuzdur. 2. Önerme: Dünyadaki her şey basit (bölünmez) olandan oluşur. Karşıtlık: Basit hiçbir şey yoktur, her şey karmaşıktır. 3. Önerme: Dünyada özgür nedenler vardır. Karşıtlık: Özgürlük yoktur, her şey doğadır (zorunluluktur). 4. Önerme: Dünyanın nedenleri arasında bazı zorunlu varlıklar vardır. Karşıtlık: Bu dizide zorunlu hiçbir şey yoktur, her şey tesadüfidir." Bu antinomilerde, Kant'ın bakış açısından tez, antitez kadar mantıksal olarak kanıtlanabilir olduğundan, aklın çelişkili olduğu sonucuna varır. Kant'a göre, şeylerin özü bir çelişki içeremez. Buradan da Kant, insan zihninin şeylerin özünü kavrayamayacağı sonucuna varır. Kant'ın antinomilerinin tek bir anlamı vardı: aklın sınırlılıklarını, insan zihninin olguların ötesine geçme ve şeylerin özüne nüfuz etme girişimlerinin anlamsızlığını göstermek. Antinomi doktrinde Kant diyalektiğe yaklaştı, ancak düşüncedeki diyalektik çelişkilerin yalnızca varlığın çelişkili doğasının bir yansıması olduğunu anlayamadı. Materyalist diyalektik, istisnasız tüm düşünce kavramlarımızın "antinomik doğasını" kabul eder , çünkü herhangi bir kavram, herhangi bir nesne, olgu veya süreçte içkin olan nesnel, gerçek

bir çelişkiyi ifade eder . “Kant’ın 4 “antinomisi” vardır. Aslında, *her kavram, her kategori öyledir ki...*” “Aynı zamanda zıt anlamlıdır” (Lenin). Bu durum elbette düşünme ve var olma arasında “temel bir tutarsızlık”tan bahsetmez; aksine: doğanın nesnel olguları ve süreçleri içsel çelişkiler içerdiğinden, kavramlarımız da şeylerin bu diyalektik çelişkililiğinin bir yansıması olmalıdır.

KADİM FELSEFE (MÖ XI. yüzyıl–MS V. yüzyıl). Antik Yunan ve Roma’da felsefenin ortaya çıkışı ve gelişimi, ilkel topluluk sisteminin yerini alan kölelik sisteminin gelişimiyle organik olarak bağlantılıdır. Köle emeği, antik dünyada tüm yaşamın temeliydi. “Kölelik olmasaydı, Yunan devleti, Yunan sanatı ve bilimi olmazdı...” (Engels). Antik Yunanistan’da kabile sisteminin çöküşü , şehirlerin ortaya çıkışı, zanaatların ve ticaretin gelişmesiyle birlikte gerçekleşti. Üretimin artması, tarım ve sanayi arasındaki iş bölümü (ki bu ancak kölelik altında mümkün oldu), kolonizasyon ve diğer halklarla ticaret ilişkilerinin gelişmesi–tüm bunlar antik Yunan kültürünün gelişmesine yol açtı. Üretim, ticaret, denizcilik ve kamusal siyasi yaşamın gelişmesinin etkisiyle doğa araştırmalarına olan ilgi arttı. Eski dini ve mitolojik dünya görüşü, giderek nesnel gerçekliğin özüne ve gelişim yasalarına nüfuz etme arzusuna yerini bıraktı. Bu zeminde, antik Yunan felsefesi doğdu. Bilimsel düşüncenin az gelişmişliği nedeniyle tüm bilgi alanlarını kapsayan, farklılaşmamış, kapsamlı bir bilim, bilimlerin bilimi olarak ortaya çıktı. Antik Yunan felsefesinin tarihi, ilkel, naif materyalizmin çeşitli idealist öğretilere karşı mücadelesinin

tarihidir; Demokrat çizgi ile Platoncu çizgi arasındaki mücadeledir. Bu mücadele, köle sahibi demokrasi ve gerici aristokrasinin zıt dünya görüşlerine dayanıyordu. Antik felsefenin gelişiminde üç dönem belirlenebilir. Birinci dönem MÖ 6. yüzyıldır. Bu, köle sahibi toplumun oluşum döneminin felsefesidir. Orijinal, naif materyalizm, aynı zamanda şiirsel -diyalektik bir dünya görüşüydü ve bu aşamada *Milet Okulu* (bkz.) ve *Herakleitos* (bkz.) tarafından temsil ediliyordu. Milet Okulu filozofları-*Thales*, *Anaximenes* ve *Anaximander*-tek, ebediyen hareket eden bir maddi ilkenin tanınmasından yola çıktılar. Thales için bu su, Anaximenes için hava ve Anaximander için sonsuz, belirsiz madde-apeiron idi. Herakleitos da maddi elementi-ateşi -tüm varoluşun kaynağı olarak kabul etti ve karşıtların mücadelesiyle tüm gerçeklik biçimlerinin ortaya çıktığını savundu. Şeylerin evrensel akışkanlığını öğretti; dünya sürecinin özünü, ebedi maddenin yasal dönüşümlerine indirgedi. Herakleitos'un diyalektiği, antik Yunan felsefesinin ulaştığı en yüksek aşamalardan biriydi. Materyalist okullar - Milet ve Efes okulları-Pisagor ve Elea okullarının idealist ve diyalektik karşıtı görüşleriyle mücadele etti. Pitagor Okulu'nun (Pitagoras tarafından kurulan) temsilcileri, her şeyin özü olarak sayıyı ve zıtlıkların mücadelesini dışlayan, doğada ve toplumda "uyum"u savunan mistik bir doktrin geliştirdiler. Eleanlar (Ksenofanes, Parmenides, Melissuslu Zeno), doğanın değişkenliği ve çeşitliliği fikrine, hareketsiz ve değişmez varlık doktriniyle karşı çıktılar. Hareketsiz varlık metafizik tezleriyle, olguların çeşitliliğini ve doğanın değişkenliğini dışlayan Eleanlar, idealizme kapı açtılar. İkinci dönem-MÖ 5. yüzyıl

-antik Yunan köleci demokrasisinin gelişen döneminin felsefesidir. Bu aşamada, felsefe konusu genişledi ve derinleşti. Maddenin yapısı, bilgi teorisi ve sosyal yaşam sorunları ön plana çıktı. Maddenin yapısı sorusu, MÖ 5. yüzyıldaki üç materyalist okulun da odak noktası haline geldi ve bu okullar Anaxagoras, Empedokles ve Demokritos'un isimleriyle anılır. *Anaxagoras*, varoluşun temeli olarak maddesel parçacıkları-"şeylerin tohumları" (*homeomeria*)-varoluşun temelini oluşturduğunu ve bunların birleşiminin niteliksel olarak benzer cisimler oluşturduğunu öne sürdü. Hareketi açıklamak için Anaxagoras, en ince ve en hafif madde olarak anladığı evrensel "akıl" olan "ius"u, yani dışsal bir kuvveti ortaya koydu. Empedokles, varoluşun dört "kökünü" (ateş, hava, su ve toprak) ve bunların iki maddesel kuvvet-"sevgi" ve "nefret"-harekete geçirdiğini öğretti. Demokritos'un atom doktrinde (bkz.), antik materyalizm gelişiminin en yüksek noktasına ulaşır. Demokritos, "Yunanlılar arasında ilk ansiklopedik zekâya sahip kişi" (*Marx* ve *Engels*) ve antik dünyada birleşik, farklılaşmamış bir bilimin en önde gelen temsilcisiydi. Demokritos'a göre varoluşun temeli iki ilkeye dayanır: atomlar ve boşluk. Atomlar, yani bölünmez madde parçacıkları, ebedi ve değişmezdir. Sonsuz dünyaların ve tüm doğal şeylerin yaratılışı ve yok oluşu, boşlukta hareket eden atomların birleşmesinin sonucudur. Demokritos'un atom doktrini mekanikçiydi. *Sofistler* (bkz.), "bilgelik" ve hitabetin ilk profesyonel öğretmenleri olarak, felsefi araştırmanın merkezinde insan ve onun dünya ile ilişkisi yer alır. Sofistlerin ana grubu, sosyo-politik görüşlerinde köle sahibi demokrasiyle, felsefi görüşlerinde ise materyalist kampla aynı çizgide

yer almıştır. Bir diğer sofist grubu ise gerici, anti-demokratik görüşlerle karakterize edilir. Sofistlerin en önde gelen temsilcisi olan materyalist Protagoras, insanı “her şeyin ölçüsü” ve duyuları da bilginin tek kaynağı olarak ilan eder. Demokritos’un materyalist öğretilerinin aksine, antik felsefenin idealist kampının başı, aristokratik gericiliğin ideoloğu olan Platon’un (bkz.) felsefesi gelişti. Platon’un hemen önceki selefi, idealist, dinsel-etik bir dünya görüşünün temsilcisi olan *Sokrates*’ti (bkz.). Platon’un felsefesi, kendi icat ettiği ebedi ve değişmez fikirler dünyasının, ona göre değişen, kusurlu ve yalnızca bir gölgesi olan nesneler dünyasına karşıtlığına dayanır. Antik bilimin başarılarıyla mücadele eden Platon, dünyanın ilahi bir yaratıcı tarafından yaratıldığını, ölümsüzlüğü ve ruhların yeniden doğuşunu öğretir ve bilgiyi, ruhun bedene girmeden önce düşündüğü fikirler dünyasının hafızasına indirger . Platon’un sosyo-politik görüşleri gericiydi. Demokritos’un materyalist felsefesi ile Platon’un idealist felsefesi arasındaki mücadele, antik Yunan felsefesinin tüm tarihinin merkez noktasını oluşturur. Bu mücadelede bile, materyalizmin bilim tarihindeki ilerici önemi ve idealizmin gerici rolü tam olarak ortaya çıkmıştı. Demokritos ve Platon’un felsefi görüşleri arasındaki mücadele, köle sahibi demokrasi ile aristokrasi arasındaki siyasi mücadelenin bir ifadesiydi. Antik Yunan felsefesi ve doğa biliminin başarıları, “Aristoteles’in ansiklopedik bilimi”nde özetlenmiştir (*Marx ve Engels*). *Aristoteles* (bkz.) Platon’un fikirler teorisini çürüttü. Felsefenin temel sorusunu ele alırken, Aristoteles materyalizm ve idealizm arasında gidip geldi. Maddeyi cansız ve hareketsiz olarak görürken, manevi biçimi itici ve yaratıcı

ilke olarak kabul etti. Aristoteles, diyalektik ve mantığın gelişiminde önemli bir rol oynadı. Düşünce biçimlerini araştırdı. Üçüncü dönem, köle toplumunun kriz ve gerileme döneminin felsefesidir. Bu Helenistik dönemde, doğanın kesin incelenmesi için yöntemler geliştiren özel bilimler olan pozitif bilimler, kendisini kapsamlı, farklılaşmamış bir bilim olarak sunan felsefeden dallanmaya başladı. Antik felsefenin materyalist çizgisi, bu dönemde *Epikuros* (bkz.) ve okulu tarafından sürdürüldü. Materyalist, ateist ve eğitimci olan Epikuros, Demokritos'un atomistik öğretisini yeniden canlandırdı ve onu mistiklerin ve teologların saldırılarından savundu . Epikuros bu öğretiye bir dizi değişiklik getirdi . Temel kavramları, atomların kendiliğinden, içsel olarak belirlenmiş bir şekilde düz bir çizgiden sapması ve bu sapmanın çarpışmalarını mümkün kılmasıdır. Epikuros, felsefenin amacının insan mutluluğu olduğuna inanıyordu; bu da dini önyargılardan kurtuluşu ve doğa yasalarına hakimiyeti gerektiriyordu. Antik Roma'da Epikuros'un öğretilerinin takipçisi ve popülerleştiricisi *Carlus Lucretius*'tu (MÖ I. yüzyıl). MÖ III. ve II. yüzyıllardan itibaren, genel kriz ve kölelik sisteminin dağılması sonucu felsefe geriledi. Helenistik ve Roma döneminin çeşitli okulları (*Akademisyenler, Stoacılar, Şüpheciler* vb.) açık bir yozlaşmayı ifade etmektedir. Felsefi düşüncede idealizm ve mistisizme doğru bir kayma. Anglo-Amerikan emperyalizminin yozlaşmış ideolojisinin temsilcileri, modern materyalizm ve bilime karşı koymak için antik felsefeyi tahrif etmeye başvuruyorlar. Materyalist öğretiler özellikle gericiler tarafından nefret ediliyor. Demokritos, Epikuros ve diğer antik materyalistler ahlaksız ve filozof adını hak etmeyen kişiler olarak ilan

ediliyor. Aynı zamanda, Platon'un fikirler ve "ideal" devlet hakkındaki gerici öğretisini yeniden canlandırma girişimleri de yapılıyor ve bu öğreti, dini mistisizmi ve sömürücü sınıfların politikalarını desteklemek için uyarlanıyor. Marksizm-Leninizmin klasikleri, antik Yunan materyalizminin ve diyalektiğinin temsilcilerini büyük ölçüde övdü. Engels, antik Yunan filozoflarının "doğuştan diyalektikçiler" olduğunu ve doğayı idealist körlük olmadan gördüklerini belirtti. Lenin, Hegel'in "Felsefe Tarihi Üzerine Dersler" özetinde, idealist Hegel'in Demokritos ve Epikuros'un materyalist fikirlerinin önemini azaltma girişimlerinin tümünü kınadı. Lenin, "*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*" adlı eserinde Demokritos ve Platon'un felsefe çizgilerini materyalizm ve idealizmin savunucuları olarak karşılaştırır. J. V. Stalin ise "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine" adlı eserinde antik Yunan diyalektiğinin önemine dikkat çeker.

ANTONOVICH MAXİM ALEKSEEVİCH (1835-1918)

-1860'ların ileri Rus felsefesinin en önde gelen temsilcilerinden biri olan Antonovich,

Çernişevski'nin (bkz.) etrafında toplanan felsefe akımının önemli isimlerindendi. Antonovich'in çalışmaları, altmışlı yılların diğer üyeleri gibi, köylü reformu yıllarında en belirgin şekilde ortaya çıktı ve serfliğe karşı savaşan köylüler arasındaki devrimci huzursuzluğu yansıttı. 1859'da St. Petersburg Teoloji Akademisi'nden mezun olduktan sonra, Antonovich din adamlığı kariyerini bıraktı. Belinsky, Herzen, Çernişevski ve ileri doğa bilimlerinin fikirlerinden etkilenen Antonovich, henüz öğrenciyken materyalist ve ateist oldu. II. A. Dobrolyubov ile kişisel tanışıklığı, Antonovich'in toplumsal mücadeledeki yerini belirledi. Sovremennik'e aktif olarak katkıda bulunan Antonovich, P. G. Çernişevski'nin ısrarı üzerine felsefi konular üzerine makaleler yazmaya başladı. Bunların en önemlileri şunlardır: "Modern Felsefe", "Hegel Felsefesi Üzerine", "İki Tür Modern Filozof", "Modern Fizyoloji ve Felsefe", "Modern Estetik Teorisi" ve "'Epoch' ile Bir Aşk İlanı". Antonovich ayrıca doğa bilimleri konularında da kapsamlı yazılar kaleme almıştır. Antonovich'in eserleri—"Charles Darwin ve Teorileri", "Fiziksel ve Ahlaki Evrenin Birliği", "Doğanın Güçlerinin Birliği", "Bitkilerin Yaşamı", "Hayvanların Yaşamı", "Buhar ve Buhar Motorları Üzerine" ve daha birçokları—Rus toplumunda ileri doğa bilimleri bilgisini yaygınlaştırmış ve bilimsel, materyalist bir dünya görüşünün oluşmasına katkıda bulunmuştur. Antonovich, Hegel'in idealizmini, Kant'ın agnostisizmini ve Rus gerici gazeteciliğindeki idealizmi kesin bir dille eleştirmiş ve Çernişevski'nin materyalizmini tutkuyla savunmuş ve desteklemiştir. Çernişevski'nin Yurkeviç ve Katkov önderliğindeki Rus idealistlerine karşı mücadelesinde aktif rol aldı ve militan konuşmalarında sürekli olarak

felsefi materyalizmin ilkelerini ve materyalist bilgi teorisini savundu. Agnostisizmin argümanlarını çürütmek ve materyalist bir düşünce teorisi geliştirmek için fizyolojik verilerden yararlandığı makaleleri, tazeliğini ve ilgisini hiç kaybetmedi. Bununla birlikte, Antonovich'in felsefi görüşleri, hocası Çernişevski'nin görüşlerinin oldukça gerisinde kaldı. Çernişevski'nin materyalizmi, siyaset ve toplumun dönüşümü için devrimci demokratik mücadeleyle yakından bağlantılıdır; yazıları sınıf mücadelesinin ruhunu yansıtır. Antonovich ise bunun aksine, öncelikle doğa bilimlerine ve eğitime odaklandı. Daha sonra siyaseti tamamen terk etti ve kendini tamamen bilimsel bilginin yayılmasına adanmıştı. Antonovich'in materyalizmi, diyalektik unsurlarına rağmen, tefekkürücü, metafiziksel materyalizm olarak kaldı. Bir edebiyat eleştirmeni olarak Antonovich, sanatın gerçekliği yeniden üretmesini ve toplumun çıkarlarına hizmet etmesini talep eder. Çernişevski'nin estetik teorisini destekler ve savunur. Ancak, genel felsefi görüşlerinin sınırlılıkları nedeniyle, Çernişevski'nin estetik teorisinin militan ruhuna ters düşen bireysel görüşler dile getirdi. Son yıllarında, kendini tamamen doğa bilimleri alanına adanmış Antonovich, kendi kimya laboratuvarını kurdu ve jeoloji alanında yoğun çalışmalar yaptı. Jeoloji alanında bağımsız araştırmalar ve keşifler gerçekleştirdi. M. A. Antonovich'in "*Seçilmiş Felsefi Eserler*"i 1945 yılında yayımlandı.

ANTROPOLOJİZM (antik Yunanca *anthropos*–insan, *Logos*–öğretim kelimelerinden türetilmiştir) insanı belirli tarihsel toplumsal ilişkilerin dışında, öncelikle biyolojik bir varlık olarak gören

felsefi bir ilkedir. İnsanın iki bağımsız varlığı-maddi ve manevi-bölünmesine ve fikirlerin ve bilincin önceliğine, maddenin ise ikincil doğasına dair idealist doktrine karşı çıkan antropolojizm, felsefede materyalist bir çizgiyi savunmuştur. Bununla birlikte, insana soyut, metafizik yaklaşımı nedeniyle bu materyalizm sınırlı kalmıştır. Sınırlamaları, bilgi teorisini toplumsal pratikle ilişkilendirme ve materyalizmi toplum tarihini açıklamaya genişletme yetersizliğinde kendini göstermiştir. Antropolojizm temsilcileri arasında, toplum, insanlar ve sınıfların somut bir anlayışı yerine, yalnızca “genel olarak insan”ın soyut kavramlarını buluyoruz. Modern felsefede antropolojizmin en önde gelen temsilcisi L. *Feuerbach*’tır (bkz.). Büyük Rus materyalist N. G. Çernişevski de idealizme karşı mücadelesinde felsefede antropolojik ilkeyi savunmuştur. Ancak Çernişevski, antropolojik materyalizmin birçok zayıf yönünün üstesinden gelmeyi başardı ve diyalektik materyalizme yaklaştı. Lenin şöyle belirtiyor: “... *Feuerbach* ve Çernişevski’nin felsefedeki ‘antropolojik ilke’ terimi çok dar kapsamlıdır. Hem antropolojik ilke hem de natüralizm, materyalizmin yalnızca yetersiz ve zayıf tanımlamalarıdır.”

“FELSEFEDE ANTROPOLOJİK İLKE” –N. G. Çernişevski’nin (bkz.) felsefi bir eseri; bu eserde dünya görüşünün temel ilkelerini formüle eder ve materyalizmi, ateizmi ve sosyalizmi savunur. Bu eser, idealizme derin bir eleştiri sunar. İdealizm burada, doğal bilimsel bilginin tüm gelişim süreci tarafından çürütülen “fantastik bir dünya görüşü” olarak görülür. Çernişevski,

moda idealist ve eklektik felsefi sistemlerin yazarlarının bilimden çok uzak olduğunu; “insanı farklı doğılardan kaynaklanan farklı yarımlara ayırmanın aynı fantastik yolunda” çalıştıklarını belirtir. Felsefedeki tek “bilimsel yön” materyalizmdir. İlkesi, “doğa bilimleri tarafından geliştirilen insan organizmasının birliği fikri”dir; bu fikir, düalizmi, yani iki karşıt, bağımsız ilke fikrini—ruh ve beden—reddeder. İnsan yaşamının her yönü, ya insan organizmasının bir bütün olarak ya da organlarından birinin etkinliğidir. Düşünme, özel bir beyin etkinliği türüdür. Lenin’in de belirttiği gibi, Çernişevski materyalist görüşlerini tanımlamak için dar bir terim olan “antropolojik ilke”yi kullanır. Antropolojik materyalizm, insanı öncelikle doğanın bir ürünü olarak görür ve insan özünün her şeyden önce “toplumsal ilişkilerin bütünlüğü” (Marx) olduğu gerçeğini göz ardı eder. Ancak Çernişevski, eserinde birçok konuda antropolojizmin dar sınırlarını aşarak diyalektik materyalizme yaklaşır. “Felsefede Antropolojik İlke”, yalnızca felsefi materyalizmin savunmasını değil, aynı zamanda diyalektik yöntemin bazı yönlerinin açıklamasını da içerir. Böylece, bir dizi örnek kullanarak, Çernişevski “nicel farkın nitel farka nasıl dönüştüğünü” gösterir; olgulara somut bir yaklaşımın gerekliliğini vurgular ve doğal olguların bağlantılarını ve etkileşimlerini tartışır. Çernişevski, diyalektiğin soyut değil, somut gerçekler gerektirdiği fikrini derinlemesine geliştirir; gerçek soyut değil, somuttur. Çernişevski, felsefedeki partilerin mücadelesini, felsefe ile siyasi mücadele arasındaki bağlantıyı açıkça görür. Çernişevski, filozofların siyasi mücadelenin “üstünde” durması gerektiğine inananları alaya alır: “Bir düşünürün gerçekten de

herhangi bir okuryazar insandan daha aptal ve kör olması mı gerekiyor?!” diye yazar. “Filozoflar her zaman siyasi partileri temsil etmişlerdir ve felsefi sistemleri, yazarlarının ait olduğu siyasi partilerin ruhuyla tamamen yoğrulmuştur.” Felsefi öğretiler, siyasi teoriler gibi, her zaman düşünürün içinde bulunduğu toplumsal konumun etkisi altında yaratılmıştır. Çernişevski, felsefenin pratik devrimci faaliyetle ilişkisi sorusunu gündeme getirir. Felsefi soruların doğru çözümlenmesinin, yaşamın “dönüşümü” için en önemli olumlu öneme sahip olduğunu, “teorik yalanların kaçınılmaz olarak pratik zarara yol açtığını” yazar. Çernişevski, ezilen sınıfların, “halkın” çıkarlarının bir ifadesi olarak hizmet edecek bir felsefi teori geliştirmeye çalışır. Aynı zamanda, yalnızca böyle bir felsefenin nesnel bilimsel gerçeğe örtüşeceğini vurgular. “Antropolojik İlke” adlı eserinde Çernişevski, devrimci demokratik etiğini ortaya koyar. “Felsefede Antropolojik İlke” başlıklı makale ilk olarak Sovremennik dergisinde (4. ve 5. sayılar, 1860) yayımlanmıştır. Serfliğin kaldırılması mücadelesinin doruk noktasında yazılan Çernişevski’nin makalesi, devrimci demokratik kampın dünya görüşünü ve pratik programını canlı bir şekilde dile getirerek, Rusya’nın öncü güçlerini Çarlık kampına ve serf sahiplerine karşı mücadelede silahlandırmıştır. Toprak sahibi Rusya’nın ideologları ve burjuva liberalleri, Çernişevski’nin devrimci vaazının patlayıcı gücünü hemen kavradılar. Makale, fanatik monarşistlerden ve din adamlarından liberallere kadar tüm gerici kampın öfkesini kışkırttı. “Felsefede Antropolojik İlke”ye monarşist “Russky Vestnik”, liberal “Otechestvennye Zapiski”, “Kiev Teoloji Akademisi Bildirileri” ve diğerleri karşı çıktı.

Çernişevski, “rutin insanlarına”, materyalizmin düşmanlarının cehaletini ve gerici doğasını ortaya koyan parlak bir makale olan “Polemik Güzellikler” (Sovremennik, Haziran-Temmuz 1861) ile yanıt verdi. Rusya’da devrimci kamp ile karşı devrimci kamp arasında süren bu savaşta, Çernişevski’nin materyalist ve devrimci fikirleri tam bir ahlaki zafer kazandı.

ANTROMORFİZM (Antik Yunanca anthropos–insan ve morphe–şekil)–insan niteliklerinin ve özelliklerinin doğanın dış güçlerine aktarılması, tanrılara insan özelliklerinin yüklenmesi. Antropomorfizm, animizmle ilişkilidir (bkz.). Antropomorfizm, özellikle antik Yunan dinindeki çok tanrıcılık kültüründe belirgindi. Filozof Ksenofanes (MÖ VI. yüzyıl), insanların kendi suretlerinde ve benzerliklerinde tanrılar yarattığını ve eğer boğalar kendileri için tanrı yaratabilselerdi, bunların Brezilya’dan boğa şeklinde geleceklerini söylemiştir. Antropomorfizmin eleştirisi, tüm dinlerin tanrılarının insan hayal gücünün ürünü olduğu sonucuna götürür.

ANTROPOSANTRİZM (Antik Yunanca anthropos–insan ve kentron–merkez)–insanın evrenin merkezi olduğu bakış açısı. Antroposantrizm, insanın ilahi özüne dair dini kavramla ilişkilidir. Ortaçağ skolastisizmi ve teolojisi, antroposantrizmi, dünyanın evrenin merkezi olduğu ve dünyanın Tanrı tarafından insan için yaratıldığı şeklindeki İncil’e dayalı Batlamyusçu dünya yapısı sistemine dayandırdı. Kopernik (bkz.), Batlamyus teorisini reddederek bilimsel astronominin başlangıcını sarstı . Darwinizm ... İnsanın özel, doğaüstü bir

varlık olduğu görüşüne kesin bir darbe. İnsanı sosyal bir varlık olarak ele alan gerçek anlamda bilimsel görüş ilk olarak Marksizm ve tarihsel materyalizm tarafından ortaya konmuştur.

APORIA (Antik Yunanca: *aporia*–zorluk)–herhangi bir akıl yürütmede karşılaşılan çözülemeyen bir çelişkiyi ifade eden bir terim. Aporia’ya bir örnek, hareketin yokluğunu kanıtlamaya çalışan antik Yunan filozofu Zenon’un safsatalarıdır. Şu argümanları öne sürdü: Hızlı Aşil, kaplumbağaya yetişemez, çünkü Aşil ile kaplumbağa arasındaki mesafeyi kat etmesi için geçen sürede kaplumbağa ileri doğru hareket eder ve ondan yeni bir mesafe uzaklaşır ve bu böyle sonsuza dek devam eder. Zenon’a göre, Aşil ile kaplumbağa arasındaki mesafe sonsuz sayıda parçaya bölünebileceğinden, Aşil bu mesafeyi asla aşamaz. Başka bir örnek: Hareket eden bir ok hareket etmez, çünkü herhangi bir anda uzayda belirli bir noktadadır, bu nedenle herhangi bir anda hareketsizdir. Hareketin sonsuz sayıda böyle andan oluştuğu varsayılr. Zenon, harekete karşı benzer birçok argüman daha sundu. Zeno, hareketi, bir cismin uzaydaki hareketsiz konumlarının toplamının toplamı olarak yanlış bir şekilde ele alarak, hareketin reddine varmıştır. Lenin bu konuda, “mesele hareketin var olup olmadığı değil, onu kavramlar mantığında nasıl ifade edeceğimizdir” diye belirtir. Hareket gerçekten de çelişkilidir, ancak bu hiçbir şekilde nesnelliğini ortadan kaldırmaz; dahası, çelişkiler ve bunların üstesinden gelmek tüm hareketin kaynağıdır. “Hareket kendi başına bir çelişkidir; basit mekanik yer değıştirme bile ancak cismin aynı anda bir yerde ve aynı anda başka bir yerde olması, aynı yerde olup olmaması sayesinde

gerçekleştirilebilir. Bu çelişkinin sürekli ortaya çıkması ve eş zamanlı olarak çözülmesi tam olarak harekettir” (*Engels*).

APOSTERIORI –bkz. *A priori*.

A PRIORI (Latince *a priori*–başlangıçtan itibaren)–deneyimden önce, olgulardan önce. Dolayısıyla, “*a priori* bir ifade”, deneyim ve pratiğe dayanmayan, yalnızca “saf” zihnin soyut değerlendirmelerine dayanan bir ifade anlamına gelir. Örneğin, Kant’ın idealist felsefesi, uzay, zaman, nedensellik vb. kavramları, bilinçte yansıyan nesnel nitelikteki özellikler ve olgular olarak değil, insan zihninde var olan *a priori* kavramlar olarak ele almıştır. *Aposteriori* (Latince *aposteriori*–sonradan gelen)–*a priori*’nin aksine, deneyimden sonra, deneyimden, olgulardan anlamına gelir. Diyalektik materyalizm, duyuşal deneyim ve pratiğe dayanmayan bilgiyi reddeder.

ARİSTO (MÖ 384-322)

–Yunan filozof, “antik çağın en büyük düşünürü” (*Marx*). *Aristoteles*, *Platon*’un öğrencisiydi (bkz.), ancak öğretmenin idealist fikirler

teorisini reddederek sert eleştirilere maruz bıraktı. Bu eleştiri, genel olarak idealizmin epistemolojik kökenlerine dair bir anlayışı zaten içeriyor. Aristoteles'e göre Platon, "özü, özün kendisi olduğu şeyden ayırdı", böylece genel (kavramı) ayrı bir varlığa dönüştürdü; duyusal, gerçek dünyanın yanında özel, ideal, duyular-üstü bir dünya yarattı. Platon'a göre fikirler, şeylerin prototipleridir; şeylerden bağımsız olarak var olurlar ve varlıklarını onlardan ödünç alan şeyler yalnızca onların yansımaları, gölgeleri, kusurlu kopyalarıdır. Aristoteles, değişmez duyular-üstü varlıkların tanınmasının, duyusal şeylerin ortaya çıkış ve değişiminin nedenlerini açıklayamayacağını savunur: "Fikirlerin modeller olduğunu ve her şeyin onlardan pay aldığını söylemek, boş sözler söylemek ve kendini şiirsel metaforlarla ifade etmektir." Zaten burada, Aristoteles'in felsefesindeki materyalist unsurlar ortaya çıkıyor. "Aristoteles'in Platon'un 'ideas'ına yönelik eleştirisi, genel olarak idealizme yönelik bir eleştiridir" (*Lenin*). Platon'un aksine, Aristoteles özün şeylerin kendisinde bulunduğunu, "bireyin yanında ve ondan ayrı bir evrenselin olmadığını" ileri sürer. Aksi takdirde, Aristoteles'in belirttiği gibi, "duyusal cennetin yanı sıra bir tür cennetin, güneşin ve ayın ve diğer tüm gök cisimlerinin de olması gerekirdi. Ama bu tür iddialara nasıl güvenilebilir?" Lenin bu konuda şöyle yazıyor: "Çok hoş! Dış dünyanın gerçekliği konusunda hiçbir şüphe yok. İnsan tam olarak genel ve özel, kavram ve duyum, vb., öz ve olgu, vb. diyalektiğinde karışıklığa düşüyor." Aristoteles'e göre, fikir (kendi terminolojisinde biçim) ve şey birbirinden ayrılamaz. Aristoteles idealizm ve materyalizm arasında gidip gelir,

ancak nihayetinde idealizme yönelir. Aristoteles'e göre her nesne, her şey iki prensipten oluşur: madde ve biçim (örneğin, bir heykel bakırdan yapılıdır ve ona belirli bir şekil verilir). Evrenin temelinde belirsiz, pasif bir alt tabaka bulunur: "ilk madde". Ancak bu biçimde madde yalnızca soyutlamada var olur; gerçekte, maddesel olmayan biçimlerin etkinliği tarafından belirlenir (ve sonsuza dek belirlenir). Madde, bir şeyin olasılığı, yeteneğidir; ideal biçim ise onun gerçekliğidir. Potansiyel, hareket yoluyla gerçekliğe dönüşür: biçim maddileşir, madde oluşur. Aristoteles'e göre biçimler maddeyle ilişkilendirilse de, yine de saf, yani *bağımsız bir biçim mevcuttur*. Maddeden, "tüm biçimlerin biçimi". Bu, "kendini düşünen" akıl, düşünce-Tanrı'dır. Tanrı, bir ve ebedi olan dünyanın "hareketsiz hareket ettiricisi" rolünü oynar. Aristoteles'e göre evren, Dünya'nın merkez olduğu bir küre şeklindedir ve bunun üzerinde, kendilerine bağlı ışık kaynaklarıyla hareket eden "küreler" bulunur. Bilgi teorisinde (ve doğal felsefe ve matematiğin birçok konusunda) Aristoteles, Platon'un aksine, bilginin duylardan kaynaklandığını savunarak materyalizme yaklaşır. Aristoteles diyalektik ve metafizik arasında gidip gelse de, felsefesi büyük ölçüde gerçekliğin diyalektik bir anlayışının unsurlarıyla karakterize edilir. Engels, Aristoteles'in diyalektik düşüncenin en temel biçimlerini zaten araştırdığını yazmıştır. Eleatikleri hareketin inkarından dolayı eleştiren Aristoteles, onlardan "hareketsizler" ve "doğa karşıtları" olarak bahsetmiştir. Hareketin bilinmemesinin, doğanın bilinmemesini zorunlu kıldığına inanmıştır. Diyalektik unsurları, Aristoteles'in olasılık ve gerçeklik, biçim ve içerik arasındaki ilişki ve

diğerleri hakkındaki sorularını formüle etmesinde açıkça görölmektedir. Aristoteles, antik felsefede mantığın yaratıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Mantığında, düşünce biçimlerini varlıkla ayırmayı değil, birleştirmeyi, mantıksal kategorileri nesnel gerçekliğe uygun olarak açıklamayı amaçlamıştır. Lenin, “Aristoteles’te nesnel mantık her yerde öznelle karışmıştır, ancak nesnel olan her yerde görünürdür” diye belirtir. Bununla birlikte, Aristoteles’in mantığı temelde metafiziktir. Sosyo-politik görüşlerinde Aristoteles, köle sahiplerinin ideoloğuydu. Bazılarının köleliğini ve diğerlerinin egemenliğini “doğal” bir durum olarak görüyordu. Aristoteles’in en önemli eserleri arasında Metafizik, Fizik, Ruh Üzerine, Etik, Politika, Kategoriler, Analitik I ve Analitik II yer almaktadır.

ATEİZM (Antik Yunanca *a*-değil, *theos*-tanrı kelimelerinden türetilmiştir)-Dini, mucizelere olan inancı, ahireti vb. bilimsel olarak kanıtlanmış bir şekilde reddetme. Antik felsefede, materyalistler Demokritos, Epikuros ve daha sonra Romalı filozof Lucretius Carus, doğaüstünü reddettiler ve dünyada sonsuza dek var olan ve atomlardan oluşan maddeden başka hiçbir şey olmadığını öğrettiler. 16. ve 17. yüzyıllarda, burjuvazinin feodalizmle mücadelesi sırasında, Kopernik, Giordano Bruno, Galileo ve diğerlerinin bilimsel keşifleri, dünyanın ve yapısının cahil, dinsel kavramlarına ezici bir darbe indirdi. Dinsel dogmaya ve teolojik skolastisizme aynı derecede hassas bir darbe Spinoza ve 18. yüzyılda büyük Rus materyalistleri Lomonosov ve Radishchev tarafından indirildi. Dinsel dünya görüşüne karşı

m¼cadele, Fransa'da 1789 burjuva devrimine giden d¼nemde ¼zellikle geniş bir kapsam ve yoğunluğa ulaştı. 18. y¼zyıl Fransız materyalizminin ¼nde gelen temsilcileri (Diderot, Helvetius, Holbach, La Mettrie ve diğerleri), kitlelerin cehaletinden faydalanan ve onları acımasızca s¼m¼ren din adamlarının sahtekarlığını ortaya koydular. Lenin'in de belirttiği gibi, Fransız materyalistlerin yarattığı ateist literat¼r, din karşıtı m¼cadelede bug¼n bile ¼nemini kaybetmemiştir. Bununla birlikte, Marksizm ¼ncesi ateizm ¼nemli eksikliklerden muzdaripti. Dini yalnızca din adamları tarafından yapılan bir aldatmaca olarak g¼r¼yor ve dini inançların ¼stesinden gelmenin yalnızca eğitim yoluyla m¼mk¼n olduğuna inanıyordu. Militan ateistler arasında Rus devrimci demokratlar da vardı: Belinsky, Herzen, Ogarev, Çerniřevski, Dobrolyubov ve Pisarev. Materyalist bir d¼nya g¼r¼ř¼ geliştirip yayararak, din karşıtı m¼cadelede b¼y¼k katkı sağladılar. Sechenov, Timiryazev ve diğer birçok Rus doęa bilimci de, tamamen bilimsel bir bakış ačısıyla din karşıtı m¼cadelede yorulmak bilmeden çalıştıılar. Ancak yalnızca bilimsel kom¼nizmin kurucuları Marx ve Engels, materyalizmi toplumsal olgular alanına genişleterek, dinin gerçek, maddi k¼kenlerini ve s¼m¼r¼c¼ sınıfların egemenliğiyle olan bağlantısını ortaya koymuşlardır. Marksizm, dinin işçilerin manevi k¼leleřtirilmesi iãin bir araç olduğunu g¼stermiřtir. Burjuva, tefekk¼rc¼ ve Aydınlanma ateizmi, bilimsel bilginin yayılması yoluyla kapitalist sistem iãinde dinin ortadan kaldırılmasının m¼mk¼n olduğuna inanır. Aydınlanma ateizminin aksine, Marksizm-Leninizm, dinin tamamen ¼stesinden gelmenin ancak s¼m¼r¼c¼ sistemin yıkılması ve kom¼nist bir toplumun inşası yoluyla m¼mk¼n olduğunu ¼ęretir. Devrimci m¼cadele

sırasında, işçilerin artan siyasi bilinciyle birlikte, kapitalizm altında bile proletaryanın ileri tabakaları dini önyargılardan koparlar. Dini inançların nihai olarak üstesinden gelmek ancak komünist bir toplumun inşası sürecinde mümkündür. Bolşevik Parti, tarihi boyunca geniş işçi kitleleri arasında sürekli olarak ateist bir dünya görüşünü teşvik etmiştir. Stalin Anayasası (Madde 124), SSCB vatandaşlarına tam bir vicdan özgürlüğü, dini ibadet özgürlüğü ve din karşıtı propaganda yapma özgürlüğü tanır. SSCB'deki işçilerin büyük çoğunluğu din ve dini örgütlerle kalıcı olarak bağlarını koparmıştır. Benzersiz bir bilimsel, materyalist dünya görüşünü teşvik etmek ve işçilere dinin verdiği zararı sabırla açıklamak, halk arasında kültürel ve eğitimsel çalışmaların önemli görevleridir. İşçilerin komünist eğitimi ve komünist bilincin geliştirilmesi mücadelesi, ayrılmaz bir unsur olarak, dini kalıntıların üstesinden gelme mücadelesini içerir.

ATOM (antik Yunanca abomos-bölünmez kelimesinden gelir), belirli bir kimyasal elementin özelliklerini taşıyan maddenin en küçük parçacığıdır. Bütünsel bir madde oluşumu, bir "kimyasal birey" (Mendeleyev) olan atom, aynı zamanda daha basit parçacıklara-atom çekirdeğine (bkz.) ve elektronlara- ayrıştırılabilen karmaşık bir sistemdir. Özdeş veya farklı atomlar, birbirine bağlandığında daha karmaşık parçacıklar-moleküller-oluşturur. Dolayısıyla, bir atom, giderek daha karmaşık hale gelen madde biçimleri serisinde belirli bir adımı temsil eder. Bir atomun fiziksel ve kimyasal özellikleri-boyutu, değeri, belirli bir spektrum yayma yeteneği,

elektriksel polarize edilebilirliği- oluşturulur. ve diğerleri-atomun yapısı ve içinde meydana gelen süreçler tarafından belirlenir. Aynı zamanda, belirli sınırlar içinde, bu özellikler atomun var olduğu fiziksel koşullara, özellikle de atomun parçası olduğu sistemin türüne, üstelik daha karmaşık olan sisteme bağlı olarak değişir. Atomu, bütünsel, niteliksel olarak benzersiz, aynı zamanda karmaşık bir yapıya sahip mikroskobik bir madde nesnesi olarak gören görüş, ilk olarak F. Engels tarafından formüle edilmiş ve daha sonra V. İ. Lenin tarafından geliştirilmiştir. Atomun bu diyalektik-materyalist görüşü, 19. yüzyılın sonuna kadar doğa bilimlerine hakim olan, atomu kesinlikle değişmez ve bölünemez bir parçacık olarak gören metafiziksel fikre karşıdır . Diyalektik materyalizm genel olarak maddenin en basit elementlerinin, “evrenin yapı taşlarının” varlığı fikrini dışlar. Çoğunluğun aksine Engels, atomu maddenin bölünebilirliğinin mutlak bir sınırı olarak gören kendi döneminin doğa bilimcileri hakkında şunları yazmıştır: “Atomlar hiç de basit değildir; bildiğimiz en küçük madde parçacıkları bile değillerdir.” Engels’e göre atom, sonsuz bir madde biçimleri serisinde sadece bir bağlantıdır. XIX. yüzyılın sonlarındaki önde gelen fizikçiler ve kimyacılar, örneğin *Mendeleyev* (bkz.), atomu karmaşık bir nesne olarak kabul etme eğilimindeydiler. Ancak, bu görüşü tutarlı bir şekilde savunan tek kişi Engels’ti. XIX. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başındaki fizik devrimi-elektronların, X ışınlarının ve özellikle radyoaktivitenin keşfi-atomun karmaşıklığı fikrini tamamen doğruladı. Atom, pozitif yüklü bir çekirdek ve onun etrafında dönen temel negatif yüklü parçacıklardan-elektronlardan-oluşan karmaşık bir sistem olarak görölmeye başlandı.

Bununla birlikte, fizikçiler atomu oluşturan parçacıkları maddenin nihai parçacıkları, temel parçacıklar olarak görmeye devam ettiler. Lenin bu metafiziksel kavramlara karşı çıktı. Lenin, fizikteki yeni keşifler hakkında şöyle yazdı: "...ve eğer dün bu derinleşme atomun ötesine geçmediyse, bugün-elektron ve eterin ötesine-geçiyorsa, o zaman diyalektik materyalizm geçici olana, göreceliğe ısrar eder." İnsan biliminin doğayı tanıma sürecindeki tüm bu aşamaların yaklaşık niteliği ilerlemektedir. Elektron, atom kadar tükenmezdir; "Doğa sonsuzdur, ama sonsuz bir şekilde var olur..." Atom doktrini birkaç gelişim aşamasından geçmiştir. Antik çağlarda parlak bir tahminken, 18. yüzyılda bilimsel bir hipotez haline geldi ve 19. yüzyılın son üçte birinde bilimsel bir teoriye dönüştü. Antik atomcular-Leucippus, Demokritos, Epikuros, Lucretius Carus-atomları maddenin en küçük, kesinlikle bölünemez parçacıkları olarak tasavvur ettiler. Antik atomculara göre atomlar niteliksiz, kesinlikle nüfuz edilemez ve yalnızca boyut ve şekil bakımından farklılık gösterirler. Atomlar, içinde hareket ettikleri boşlukla ayrılırlar. Büyük cisimler, birbirine kenetlenmiş atom toplarıdır. Cisimlerin özellikleri, onları oluşturan atomların türüne ve bunların dizilişine bağlıdır. Antiklerin temel kavramları, modern bilim tarafından benimsendi ve modern bilim, ataleti, yani kazanılmış hareketi sürdürme yeteneğini (nüfuz edilemezlik ve bölünemezliğe ek olarak) atomların temel bir özelliği olarak görmeye başladı. Kimyasal elementler arasındaki farklılıklar şu şekilde özetlenebilir: Onları oluşturan atomlardaki farklılıklar. Ancak, bu atom kavramları, maddelerin fiziko-kimyasal özelliklerindeki farklılıkları açıklamak için

kullanılabilecek atomun herhangi bir özel özelliğini içermediğinden, kimya ve fiziğin temeli olarak hizmet edemezdi. Bilimsel atomculuğun kurucusu M. V. Lomonosov'dur (bkz.). Lomonosov'un açıklamaları, daha sonra XIX. yüzyıl kimyasında geliştirilen ve somutlaştırılan fikirler içermektedir. Atomlar, belirli kimyasal özelliklere sahip (diğer elementlerin atomlarıyla kesin olarak tanımlanmış miktarlarda birleşme yeteneği - sabit ve çoklu oranlar yasası) kimyasal bir elementin en küçük parçacıkları olarak görülmeye başlandı. Kütle (atom ağırlığı), kimyasal bir atomun tanımlayıcı ayırt edici özelliği (karakteristiği) haline geldi. 19. yüzyıl fiziğinin gelişimi. Her elementin atomları tarafından yayılan karakteristik spektrumların (sıcak gazlar) keşfi, gazların kinetik teorisi tarafından desteklendi. Gazların kinetik teorisi, atomların belirli boyutlara (yaklaşık olarak santimetrenin yüz milyonda biri) sahip olduğunu kanıtladı. XIX. yüzyılda, Lomonosov'un hem özdeş hem de farklı atomların birleşerek karmaşık parçacıklar-moleküller-oluşturduğu fikri de doğrulandı. Rus kimyager *Butlerov* (bkz.) tarafından geliştirilen moleküler yapı teorisi, atom teorisinin gelişiminde büyük rol oynadı. Bu teori, moleküllerin özelliklerinin yalnızca bileşimlerine değil, aynı zamanda moleküldeki atomlar arasındaki bağların doğasına, özellikle de atomların uzamsal düzenine bağlı olduğunu gösterdi. Bununla birlikte, atomlar kesinlikle değişmez ve özellikleri açıklanamaz olarak kabul edildi. Farklı atom türleri arasındaki bağlar belirlenmedi. Farklı atom türlerinin sayısı rastgele kabul edildi. Sadece Mendeleev'in periyodik yasayı keşfi bu rastgeleliği ortadan kaldırdı ve atomların, fiziko-kimyasal özellikleri

bir elementten diğetine düzenli olarak değişen tek bir maddenin farklı biçimlerini temsil ettiğini kanıtladı. Periyodik yasanın keşfi, doğa bilimleri tarihinde bir dönüm noktası oldu. Bilim, maddenin özelliklerini belirli bir atom yapısı teorisine dayanarak açıklama sorunuyla karşı karşıya kaldı. 20. yüzyılın başlarında atomun karmaşık bir parçacık sistemi olduğu keşfi, atomun olağanüstü kararlılığıyla çelişiyordu. Bir atomun saniyede yüz milyonlarca çarpışma yaşamasına rağmen, bu çarpışmalar sırasında özellikleri genellikle değişmez; atom sistemi "süper kararlı"dır. Bu olgu, klasik fizikte hiçbir açıklama bulamadı. Sadece 1920'lerde geliştirilen kuantum mekaniği, bir atomun çekirdeğinin ve bağlı elektronların bir araya gelmesinin nasıl tek, niteliksel olarak benzersiz ve kararlı bir parçacık-atom-olusturabileceğini açıklayabildi. Bu açıklama, 1924'te mikroskobik nesnelerin-elektronlar, atom çekirdekleri, atomlar vb.- ikili doğasının keşfine dayanmaktadır. Mikroskobik nesnelerin ikili doğası, hareketlerinde hem parçacık hem de dalga özelliklerini sergilemelerinden oluşur; bir bütün olarak, bir parçacık gibi hareket ederken ve davranırken, mikroskobik bir nesne aynı anda dalga özelliklerini de sergiler, yani hareketi ait olduğu tüm sistemin koşullarına bağlıdır. Mikro-parçacıkların ikili doğası teorisine dayanarak, modern fizik, açıklamayı başarmıştır. Sadece atomun kararlılığı ve durumundaki ani değişiklikler değil, aynı zamanda atomların daha karmaşık sistemler halinde birleşebilme yeteneği de (moleküller, kristaller vb.) ve bunların da bütünsel oluşumları temsil etmesi de söz konusudur. Son 20 yıldaki fizik keşifleri, Lenin'in elektronun tükenmezliği doktrininin tamamen doğrulamıştır. Elektronlar, pozitronlar,

fotonlar vb. gibi temel parçacıkların birbirine dönüşebildiği ve özelliklerinin varoluş koşullarındaki değişikliklerle değiştiği kanıtlanmıştır. Fizik, atomların, moleküllerin ve diğer mikroskobik nesnelerin gerçek varlığına dair tartışılmaz ve doğrudan kanıtlar sunmaktadır. Şu anda, sadece yüklü mikro parçacıkların hareketini fotoğraflamak değil, aynı zamanda çok büyük molekülleri de (elektron mikroskobu kullanarak) doğrudan gözlemlemek mümkündür. Bilim böylece, atomların gerçekliğine karşı çıkan ve atomculuğun sadece bir “çalışma hipotezi” olduğunu iddia eden idealistlerin iddialarını çürütmüştür. Modern fizik, “fizik” idealistlerinin en küçük parçacıkların özelliklerinin bilinmezliği hakkındaki gerici iddialarını da çürütmektedir. Modern atom teorisi sadece fiziğin değil, teknolojinin de temelidir. Atom ve atom çekirdeğinin fiziği temelinde yeni endüstri dalları yaratılmıştır. Sovyet fizik bilimi, önceden belirlenmiş özelliklere sahip yeni malzemelerin yaratılmasına yol göstererek, sosyalist üretim için sınırsız olanaklar açmaktadır. Atom teorisi hiçbir şekilde tamamlanmış değildir. Modern fiziğin odak noktası atom çekirdeği ve temel parçacıklar problemidir.

ATOM ÇEKİRDEĞİ Çekirdek, proton ve nötronlardan oluşan atomun merkezi kısmıdır. Proton ve nötronların kütlesi, atomun çekirdeğini oluşturan elektronların kütlesinden birçok kat daha büyük olduğundan (bkz.), atomun kütlesinin neredeyse tamamı çekirdekte yoğunlaşmıştır. Çekirdekteki proton sayısı, pozitif yükünü ve atomun periyodik tablodaki yerini belirler (bkz.). Çekirdekteki proton ve nötron sayısına kütle

numarası denir. Atom çekirdeğinin kütlesi, proton ve nötronlarının kütlelerinin toplamından daha azdır, çünkü çekirdeğin oluşumu bir miktar enerji açığa çıkarır ve bu enerji, kütesinin bir kısmıyla birlikte kaybolur. Tüm kararlı kimyasal elementler, kararlı çekirdekli atomlara ek olarak, daha fazla veya daha az nötrona sahip olmalarıyla kararlı çekirdeklerden farklı olan kararsız çekirdekli atomlara da sahiptir. Kararsız çekirdeklere radyoaktif (Latince *radio*-yaymak) denir, çünkü alfa parçacıkları (helyum atomlarının çekirdekleri), pozitif veya negatif yüklü elektronlar (P^+ , P^-) yayarak ve ayrıca bir atomun kabuğundan bir elektronu gama kuantumu yayarak bozunurlar. Bizmattan sonra gelen elementlerde, tüm atom çekirdekleri radyoaktiftir. Radyoaktivite ilk olarak 1896'da A. Becxell tarafından uranyumda keşfedilmiş ve daha sonra Pierre ve Marie Curie, E. Rutherford ve diğerleri tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir. 1934'te Frederic ve Irene Joliot-Curie yapay radyoaktiviteyi keşfettiler; kararlı elementleri nötronlarla ışınlayarak, bu elementlerin yeni, zaten radyoaktif atomlarını elde etmenin mümkün olduğunu keşfettiler. Günümüzde, çeşitli nükleer reaksiyonlar (çeşitli parçacıkların etkisi altında atom çekirdeklerinin dönüşümü) yoluyla, tüm kimyasal elementlerin çok sayıda radyoaktif atomunu yapay olarak yaratmanın mümkün olduğu gösterilmiştir. Ayrıca yeni kimyasal elementler elde etmek için de kullanılır: neptünyum, plütonyum, amerikyum, küriyum, berkelyum, vb. Atom çekirdekleri, niteliksel olarak yeni hareket biçimleriyle (nükleer enerji) ilişkilendirilen, niteliksel olarak özel bir madde biçimidir. Atom çekirdeğinde, zıt kuvvetlerin birliği vardır: protonlar arasında etkileşen elektriksel itme kuvvetleri ve çekirdekteki

parçacıklar arasında çok küçük mesafelerde ortaya çıkan özel nükleer çekim kuvvetleri. Radyoaktivite ve nükleer reaksiyonların keşfi, tüm atom çekirdeklerinin çeşitli dönüşümlere uğrayabileceğini ve bu nedenle doğada değişmez elementlerin olmadığını göstermiştir. Böylece, modern atom çekirdeği teorisi, diyalektik materyalizmin maddenin derinlikte tükenmezliği, değişkenliği ve tüm madde biçimlerinin niteliksel dönüşümler için sınırsız kapasitesi konusundaki görüşünü tamamen doğrulamaktadır. Nükleer reaksiyonların ve yapay radyoaktivitenin incelenmesi, periyodik tablonun orta elementlerinin çekirdeklerini üreten ve enerji açığa çıkaran, uranyum ve plütonyumun belirli izotoplarının nükleer fisyon zincirleme reaksiyonunun keşfine yol açmıştır. Aynı miktardaki maddenin kimyasal dönüşümleri (örneğin, yanma) sırasında açığa çıkan enerjiden milyonlarca kat daha fazla enerji üretir. Çeşitli koşullara bağlı olarak, zincirleme reaksiyon nispeten yavaş ilerleyebilir ve atomik (nükleer) enerji kaynağı olarak hizmet edebilir veya çok hızlı ilerleyerek bir patlama (atom bombası) üretebilir. Prensip olarak, sadece fisyon reaksiyonları değil, hidrojen çekirdeklerinden helyum çekirdekleri veya diğer hafif elementlerin çekirdeklerinin oluşumu gibi füzyon reaksiyonları da atom enerjisi üretmek için kullanılabilir. Bu tür reaksiyonlar görünüşe göre yıldız ve güneş enerjisinin birincil kaynağıdır. Amerikan emperyalistleri, atom veya hidrojen bombası fikriyle insanları korkutma girişimlerinde, hidrojeni atom bombasının yıkıcı gücünü artırmak için kullanmanın teorik olasılığını istismar etmektedirler. Sovyet hükümeti, atom silahlarına sahip olmasına rağmen,

atom silahlarının kullanımına koşulsuz bir yasak getirmiştir.

NİTELİK, bir nesnenin temel bir özelliğidir; bu özellik olmadan nesne ne var olabilir ne de düşünülebilir. Aristoteles, Metafizik adlı eserinde, bir nesnenin varlığıyla yakından bağlantılı özellikleri, onun rastgele durumlarından ayırmıştır. Descartes, nitelikleri maddelerin temel (nesnel) özellikleri olarak görmüştür. Ona göre, uzam cismani maddenin bir niteliği iken, düşünce ruhsal maddenin bir niteliğidir. Spinoza'ya göre, uzam ve düşünce aynı maddenin nitelikleridir. Spinoza'ya göre, maddi madde sonsuz sayıda niteliğe sahiptir ve bunlardan sadece uzam ve düşünce bilinmektedir. 18. yüzyıl Fransız materyalistleri uzam ve hareketi maddenin nitelikleri olarak kabul etmiş, bazıları (Diderot ve Robipé gibi) düşünceyi de dikkate almıştır. Diyalektik materyalizm, hareketi maddenin birincil özelliği (niteliği) olarak kabul eder.

AKHUNDOV MİRZA FATALP (1812-1878)

–Azerbaycanlı materyalist filozof, ateist, yazar ve Azerbaycan'da tiyatronun kurucusu. 19. yüzyılın ortalarındaki ilerici Rus düşünürlerinin etkisiyle Azerbaycan'da materyalist felsefe gelişti. Akhundov, materyalizmin önde gelen takipçilerinden ve savunucularından biridir.

Felsefi eserler, komediler, öyküler ve şiirlerin yazarı olarak bilinir. Akhundov, felsefenin temel sorusuna–düşüncenin varlıkla ilişkisine–materyalist bir çözüm sunar ve maddenin tek bir öz oluşturduğuna; bilinç ve aklın maddenin ürünleri olduğuna inanır. Tek evren, yani maddi dünya, kendi başına var olur ve herhangi bir yaratıcı tarafından yaratılmaz; ne başlangıcı ne de sonu vardır, kendi iç yasalarına göre tek bir bütün olarak var olur ve herhangi bir dış desteğe ihtiyaç duymaz. Akhundov, “Filozof Hume’a Cevap” adlı özel bir makalesini nedensellik problemine ayırmıştır. Hume’un agnostisizmini, doğanın kendisinde nedensel ilişkilerin nesnel varlığına dair materyalist doktrinle karşılaştırır. Akhundov’un bilgi teorisinin temeli, varlığın-maddenin–nesnelliğinin tanınmasına dayanmaktadır. Duyumları bilginin kaynakları olarak ve bunlara dayanarak da aklın kavramlarını kabul eder. Ateist Akhundov, din ve bilimin uyumsuzluğuna dikkat çekmiştir: “En büyük hatamız, her zaman iki karşıt görüşü karıştırıp tek bir görüş olarak kabul etmemizdir. Biri bilim, diğeri inançtır.” Akhundov, dini “saçma ve kurgusal” olarak değerlendirmiştir. Akhundov’un materyalizmi metafizikti. Materyalizmi sosyal olgulara genişletmedi; sosyo-politik görüşlerinde aydınlanmış bir demokratı. 19. yüzyılın gelişmiş Rus devrimci ve etik estetiğinin doğrudan etkisi altında, Akhundov, günümüzde bile önemini kaybetmemiş olağanüstü bir estetik teorisi yarattı. M. F. Akhundov’un kütüphanesinde Belinsky, Pisarev ve Rus felsefesinin diğer önde gelen isimlerinin felsefi eserleri bulunmaktaydı. Akhundov’un bu kitapların kenar boşluklarında saklanan notları, büyük Rus devrimci demokratlarının eserlerini titizlikle incelediğini

göstermektedir. Akhundov'un edebi eleştirel görüşleri, genel felsefi anlayışının ayrılmaz bir parçasıdır. Yazarlardan yüksek düzeyde ideolojik bağlılık, dürüstlük, doğruluk ve ulusal karakter talep eder ve özellikle sanatsal eserlerde biçim ve içerik birliğinin gerekliliğini vurgular. Akhundov, "Molla İbrahim Halil-Simyacı", "Monsieur Jordan-Botanist ve Derviş Mestal-i Şah", "Ayı-Hırsızın Yenilgisi", "Hacı Kara" ve diğerleri gibi bir dizi dikkat çekici komedi ve "Aldatılmış Yıldızlar" adlı kısa roman yazmıştır. Akhundov ayrıca Azerbaycan edebiyatında şair olarak da önemli bir yere sahiptir. Dikkat çekici şiiri "Puşkin'in Ölümü Üzerine" geniş beğeni toplamıştır. Tiflis'te o yıllarda yayımlanan "Zurpa" almanakının bir incelemesinde, G. Çernişevski, ona katılan "Tiflis'in özgün şair ve yazarlarını" sıralar ve Akhundov'un adını ilk ananlardan biridir. Çernişevski, "Yazdıkları her şey," diye belirtir, "gelecekte Tiflis edebiyatının daha tatmin edici bir şekilde gelişmesinin embriyosu ve güvencesi olarak tam katılımı ve onayı hak ediyor." Akhundov, bilimsel olarak temellendirilmiş yeni bir Azerbaycan alfabesi geliştirdi. Yazar, halkını ve vatanını tutkuyla sevdi. İngiliz sömürge politikasının Doğu ülkelerine yönelik eleştirilerini ortaya koydu. Azerbaycan halkının Rus halkıyla olan dostluğunu güçlü bir şekilde destekledi. Doğu'da materyalist felsefenin önde gelen eserlerinden biri de Akhundov'un "Ksmal-ud-Dovle'ye Üç Mektup" adlı felsefi incelemesidir (bkz. M. F. Akhundov, Felsefi ve Siyasi Eserler, 1940).

B

ALT-YAPI VE ÜST YAPI. “Temel, toplumun belirli bir gelişim aşamasındaki ekonomik yapısıdır. Üst yapı ise toplumun siyasi, hukuki, dini, sanatsal ve felsefi görüşlerinden ve bunlara karşılık gelen siyasi, hukuki ve diğer kurumlardan oluşur” (Stalin). Marksist toplum biliminde, temel ve üst yapı sorunu son derece önemlidir. Toplumun temelini ve üst yapısını neyin oluşturduğunu, temel ve üst yapı arasındaki ilişkiyi ve ekonomik temel ve üst yapı ile üretim ve üretici güçler arasındaki bağlantıyı doğru bir şekilde anlamak, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını ortaya çıkarmamıza ve insanlık tarihine yaklaşımda her türlü öznelciliğin üstesinden gelmemize olanak tanır. Temeli toplumun ekonomik yapısı olarak tanımlayan J. V. Stalin, siyasi sistemin, hukuki ilişkilerin ve ideolojinin doğrudan üretim ilişkileri tarafından belirlendiğini göstermektedir. Üretim ilişkileri ve bir veya başka tür üretim ilişkileri, mülkiyet biçimiyle karakterize edilir. Üretim ilişkilerinin durumu, üretim araçlarını kimin kontrol ettiği sorusuna cevap verir: toplumun tamamı mı yoksa bu üretim araçlarını diğer bireyleri, grupları veya sınıfları sömürmek için kullanan bireyler, gruplar veya sınıflar mı? Marx, “Siyasal Ekonomi Eleştirisine Bir Katkı” adlı eserinin önsözünde, “bu üretim ilişkilerinin bütünü, toplumun ekonomik yapısını, yasal ve siyasi üstyapının yükseldiği gerçek temeli ve belirli toplumsal bilinç

biçimlerinin karşılık geldiği yapıyı oluşturur” diye belirtmiştir. Temel, sabit ve değişmez bir şey değildir. Yoldaş Stalin, temel tanımında, onu toplumun belirli bir gelişim aşamasındaki ekonomik yapısı olarak tanımlayarak, tarihsel karakterini vurgular. Örneğin, sosyalist bir toplumun temeli, kapitalist bir sistemin temelinden temelden farklıdır. Sosyalist bir toplumun temeli, üretim araçlarının kamu mülkiyetinin egemenliği ve insanın insan tarafından sömürülmesinin yokluğu ile karakterize edilir. Kapitalizmin temeli ise, üretim araçlarının özel mülkiyetinin egemenliğini ifade eder ki bu da burjuva sınıfının ve tüm çalışan insanların sömürülmesinin bir aracıdır. Eğer temel, topluma ekonomik olarak hizmet ediyorsa, o zaman üst yapı “topluma siyasi, hukuki, estetik ve diğer fikirlerle hizmet eder ve toplum için buna karşılık gelen siyasi, hukuki ve diğer kurumları yaratır” (Stalin). Üst yapının özelliklerinden biri, üretim veya üretici güçlerle doğrudan bağlantılı olmamasıdır. Üretici güçler, toplumun temelini doğrudan belirler. Ancak, J. V. Stalin’in gösterdiği gibi, üst yapı “üretimle yalnızca dolaylı olarak, ekonomi aracılığıyla, temel aracılığıyla bağlantılıdır.” Üretici güçlerin gelişme düzeyindeki değişiklikler, üst yapı tarafından hemen ve doğrudan yansıtılmaz, ancak temeldeki değişikliklerden sonra, üretimde meydana gelen değişikliklerin temeldeki değişikliklere yansımaları yoluyla yansıtılır. Bu Stalinist önerme, hukuki, estetik ve diğer fikirleri doğrudan üretimden türeten ve böylece üst yapının ortaya çıkışı ve gelişmesinin, rolünün ve toplum yaşamındaki öneminin gerçek yasalarını çarpıtan her türlü bayağılaştırıcıya karşı mücadelede büyük önem taşır. Yoldaş Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde,

üstyapının ekonomik temel ile olan özünü ve ilişkisini derinlemesine incelemiştir. Her şeyden önce, üstyapı temele yakından bağlıdır. “Temel değişir ve tasfiye edilirse, üstyapısı da değişir ve onunla birlikte tasfiye edilir; yeni bir temel doğarsa, ona karşılık gelen bir üstyapı da doğar” (Stalin). Toplum tarihi, eski ekonomik temelin tasfiyesi ve yeni bir temelin ortaya çıkmasıyla bağlantılı olarak toplumun üstyapısının nasıl yeniden yapılandırıldığına dair birçok örnek sunmaktadır. Üstyapı ile temel arasındaki bu doğal bağlantı, farklı tarihsel dönemlerde neden farklı siyasi, hukuki, estetik ve diğer fikirlerin var olduğunu anlamamızı sağlar. J. V. Stalin’in belirttiği gibi, “Üstyapı, belirli bir ekonomik temelin var olduğu ve işlev gördüğü tek bir dönemin ürünüdür. Bu nedenle, üstyapı uzun süre kalmaz; belirli temelin tasfiyesi ve ortadan kalkmasıyla birlikte tasfiye edilir ve yok olur.” Belirli bir ekonomik **temel üzerine kurulu olan** üstyapı, her türlü bayağılaştırıcının inandığı gibi, ekonominin pasif bir sonucu değildir ve ekonomi, toplumun gelişimindeki tek aktif güç de değildir. Üstyapının aktif rolünü inkar eden bayağılaştırıcılar arasında, “kendiliğindenlik teorisi”nin gerici vaazlarını veren ve sosyalizmin inşası için proletarya diktatörlüğünün gerekliliğini reddeden “ekonomistler” ve manastır şarkıcıları da vardı. Üstyapının pasifliğine dair bayağılaştırıcı fikir, aynı zamanda Marksizm’e düşman bir teori olan “kapitalizmin sosyalizme barışçıl bir şekilde büyümesi”ni, devrimci mücadele olmadan, burjuva iktidarının devrilmesi olmadan savunan çağdaş sağcı sosyalistler tarafından da bilinçli olarak kullanılmaktadır. Marksizm-Leninizm bu oportünist, karşı devrimci “teorileri” paramparça etti. Yoldaş Stalin’in

gösterdiği gibi, bir kez doğan üst yapı, “son derece aktif bir güç haline gelir, tabanının şekillenmesine ve güçlenmesine aktif olarak yardımcı olur, yeni düzenin eski tabanı ve eski sınıfları ortadan kaldırmasına ve tasfiye etmesine yardımcı olmak için her türlü önlemi alır.” Yoldaş Stalin, bunun başka türlü olamayacağını vurgular: üst yapı, tam olarak tabanın kendini güçlendirmesine yardımcı olmak için yaratılmıştır. Sınıf toplumunda üst yapı sınıf temellidir; tabanına kayıtsız kalamaz, tüm sınıflara eşit davranamaz-aksi takdirde üst yapı olmazdı. Üst yapı, taban üzerinde önemli bir etki uygulayarak toplumun gelişimini hızlandırabilir veya tam tersine yavaşlatabilir. Böylece burjuvazi, devletini proletarya devrimine karşı kullanarak toplumun ilerici gelişimini yavaşlatır. Bu nedenle, siyasi üst yapı burada aktif, gerici bir rol oynar. Proletarya, siyasi iktidarı kazandıktan sonra, üretken güçlerin gelişimini engelleyen burjuva özel mülkiyetini ortadan kaldırır ve küçük köylü çiftçiliğinin kolektif, sosyalist bir ekonomiye geçişi için koşullar yaratır. Özel mülkiyetin yerine, üretim araçlarının sosyalist kamu mülkiyeti kurulur. Böylece proletarya devleti, üretken güçlerin gelişmesi için sınırsız fırsatlar yaratacaktır. Burada, siyasi üstyapının toplumun, ekonomisinin ve üretken güçlerinin gelişimindeki aktif devrimci rolünün çarpıcı bir örneğini görüyoruz. Sosyalizmde, üstyapının rolü özellikle önemli hale gelir. Bunun nedeni, ekonomik gelişmenin kendiliğinden oluşan yasalara dayandığı kapitalist toplumun aksine, Sovyet sosyalist toplumunda ekonomi ve kültürün bilimsel ilkelere göre gelişmesidir. Geliştirilen planlara göre, insanlık tarihinde hiçbir zaman devlet hem ekonomik ve örgütsel işlevleri hem de kültürel ve

eğitimsel işlevleri aynı anda yerine getirmemiştir. Sovyet devleti ilk kez böyle bir işlevi yerine getirmektedir. Bolşevik Parti'nin politikaları, Sovyet sisteminin hayati temelidir ve Sovyet devletinin tüm gelişimini halkın çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedir. Sovyet toplumunda, insanların emek ve sosyalist mülkiyete yönelik bilinçli tutumlarına dayanarak, ideoloji ve kitlelerin komünist eğitimi birincil rol üstlenir. Bu nedenle, Sovyet toplumumuzdaki üstyapının rolü ve toplumun maddi yaşamının gelişimine etkisi muazzamdır. Sovyet halkının Komünist Parti önderliğinde sosyalizmden komünizme kademeli geçişin büyük görevlerini yerine getirdiği bu dönemde, başarılı ilerlemenin belirleyici koşulu, Sovyet devletinin daha da güçlendirilmesi , işçi kitlelerinin komünizm ve Sovyet vatanseverliği ruhuyla eğitilmesi, tüm ideolojik cephenin güçlendirilmesi ve halkın zihnindeki kapitalizmin kalıntılarına karşı mücadeledir. Marx ve Engels tarafından ortaya atılan ve Lenin ile Stalin tarafından geliştirilen toplumun temeli ve üst yapısı doktrini, kapitalist sistemi yıkma ve komünizmi kurma mücadelesinde etkili bir rehberdir. Eğer burjuva devleti ve hukuku, kapitalizmin ekonomik temelini, yani sömürü ve baskı sisteminin korunmasına aktif olarak katkıda bulunuyorsa, Marksizm-Leninizm'in öğrettiğine göre, burjuvazinin iktidarının ortadan kaldırılması olmadan kapitalist sistemin ortadan kaldırılması, işçi sınıfının ve tüm işçilerin toplumsal kurtuluşu ve dolayısıyla sosyalizmin inşası imkansızdır. Sadece burjuvazinin diktatörlüğünü deviren ve proletarya diktatörlüğünü kuran bir sosyalist devrim, kapitalizmden sosyalizme geçişin, sosyalist ve daha sonra komünist bir toplumun inşasının temel

koşuludur; bu, Marksist-Leninist temel ve üstyapı ilkelerinden çıkan sonuçtur.

BAKUNİN MİHAİL ALEXANDROVİCH (1814-1876)

–Anarşizmin önde gelen temsilcilerinden, Marksizmin ve Marksist sosyalizm teorisinin amansız bir düşmanıydı. Gençliğinde idealistti, siyasetten uzaktı . Sonra, Bakunin’in görüşlerine göre... Küçük burjuva radikalizmine doğru bir yönelim başladı. 1840’ta Bakunin göç etti. Bakunin’in anarşist görüşleri, Sibiry’a’dan kaçtıktan sonraki ikinci göçü sırasında, 1900’lerde şekillendi. 1872’de Bakunin, Birinci Enternasyonal’dan ihraç edildi. Birinci Enternasyonal’daki faaliyetleri gericiydi: anarşist bir bakış açısıyla, işçi hareketinin teorisi ve taktiği olarak Marksizm’e karşı sürekli bir mücadele yürüttü. Bakunin’in bu dönemdeki felsefi ve sosyolojik görüşleri , doğayı anlama biçiminde materyalizm ile toplumu anlama biçiminde idealizm ve metafiziğin bir karışımını temsil eder ve anarşist doktrininin temelini oluşturur. Marx ve Engels’in de belirttiği gibi, Bakunin’in anarşist teorisi aşırı eklektikliğiyle öne çıkar. Geleceğin toplumunu tasavvur ederken, Bakunin bu toplumun karakteristik bir özelliği olarak kolektif mülkiyet fikrini komünizmden ödünç alır. Bakunin, “kolektiviteyi” Proudhon’un bireyin mutlak özgürlüğüne dair anarşist fikriyle birleştirir ve bunu tüm insan gelişiminin en yüksek hedefi olarak ilan eder. Bakunin, Saint-Simon’dan miras hakkının kaldırılması fikrini ödünç alır ve bu kaldırmanın toplumsal devrimin başlangıç noktası olması gerektiğini savunur. Bu fikirler karmaşasına Bakunin, sınıfların siyasi, ekonomik ve sosyal olarak eşitlenmesi fikrini

ekler. Marx, bu burjuva icadını yıkıcı bir eleştiriye tabi tutarak, “sınıfların eşitlenmesinin” “sermaye ve emek arasında uyum” fikrinden başka bir şey olmadığını göstermiştir. Bakunin’in Proudhon’dan aldığı en önemli şey ise devletin ve siyasi mücadelenin anarşik reddidir. Engels, “Bakunin’in kendine özgü bir teorisi var,” diye yazdı, “Proudhonculuk ile komünizmin bir karışımı ve Proudhonculuğundaki en önemli şey, ortadan kaldırılması gereken asıl kötülüğün sermaye değil, dolayısıyla kapitalistler ve ücretliler arasındaki sınıf çatışması olmadığını düşünmesidir.” “Toplumsal gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkan işçiler ve devlet.” Bakunin, Marx’ın sınıf mücadelesi ve proletarya diktatörlüğü hakkındaki öğretilerine şiddetle karşı çıktı. Bakunin, işçi sınıfının diktatörlüğünü kurmak için verdiği siyasi mücadeleyi, “toplumsal mücadele” ve “toplumsal devrim” ile komünist bir toplum inşa etme aracı olarak yorumladı; bunu, Marx’ın ironik bir şekilde yazdığı gibi, “devletin derhal yıkılması”, sınıf dışı unsurlar ve köylülük tarafından gerçekleştirilen kendiliğinden bir “isyan” ve “anarşist-komünist-ateist bir cennete” açılan kapı olarak gördü. Bakunin, Rusya’nın kapitalizmi atlayacağına inanıyordu. Bakunizm, popülizmin ideolojik kaynaklarından biriydi. Marx ve Engels, Bakunin’in teorisini ve Avrupa işçi hareketindeki yıkıcı faaliyetlerini, Bakuninizmin proletarya sosyalizmine düşman, küçük burjuva doğasını gösteren yıkıcı eleştirilere maruz bıraktılar. Lenin ve Stalin, anarşist teori ve pratiğe karşı yıkıcı bir eleştiri sundular. Anarşizmin yenilgisinde özellikle önemli olan, J. V. Stalin’in “Anarşizm mi, Sosyalizm mi?” (bkz.) adlı eseri idi; bu eserde Yoldaş Stalin,

anarşistleri sosyalizm bayrağı altında saklanan Marksizmin düşmanları olarak ifşa etti.

BELİNSKY VISSARİON GRİGORİYEVIÇ (1811-1848)

—Rus materyalist felsefesinin önde gelen temsilcilerinden, büyük bir devrimci demokrattan, devrimci demokratik estetiğin kurucusundan ve parlak bir edebiyat eleştirmeninden bahsediyoruz. Belinsky'nin devrimci demokratik, materyalist dünya görüşü, köylülüğün toprak sahiplerine ve Çarlığa karşı giderek artan mücadelesiyle şekillendi. 1830'lu ve 1840'lı yıllarda tüm ideolojik ve siyasi mücadele serflik sorunu etrafında yoğunlaşmıştı. Belinsky, serfliğe karşı ve ezilen köylülüğün devrimci kurtuluşu için mücadeleye önderlik etti . “Kurtuluş hareketimizde soyluların yerini tamamen raznochintsy'nin alması”nın (Lenin) öncüsü olarak hareket etti. Belinsky, Çernişevski ve yoldaşlarının daha sonra yaptığı gibi, doğrudan köylü devrimi sloganını henüz savunmamış olsa da, yalnızca bir köylü devriminin serfliği ortadan kaldıracabileceği ve çalışan halkı özgürleştirebileceği sonucuna varmıştı. Belinsky, toprak sahibi Rusya'nın üç “kalesini”—serfliği, otokrasiyi ve kiliseyi-acımasızca eleştirdi. 3 Temmuz 1847 tarihli,

1905'e kadar yasaklı olan ünlü Gogol mektubu, Belinsky'nin devrimci demokrasisinin güzel bir örneğidir. Belinsky'nin edebi ve sosyo-politik faaliyetlerini özetleyen bu devrimci "vasiyetname", "sansürsüz demokratik basının en güzel eserlerinden biriydi ve günümüze kadar muazzam, hayati bir öneme sahip olmuştur" (Lenin). Bu mektup, ezilen köylü kitlelerinin çıkarlarının ve devrimci duygularının en derin ifadesiydi. Belinsky, felsefi görüşlerinin gelişiminde karmaşık bir yol izledi. Dünya görüşünün gelişiminin ilk döneminde, yaklaşık 1840'ların başlarına kadar, Belinsky felsefi idealizme bağlı kaldı. Ancak kısa süre sonra idealizmden koptu. İşçi sınıfının kurtuluş mücadelesine tutkuyla bağlı bir devrimci olan Belinsky, düşünce ile pratik, teori ile yaşam arasında bir engel kuran idealist bir felsefeyle uzlaşamadı. 1840'larda, Rus ve Batı Avrupa gerici ideolojisine karşı mücadele sırasında, Belinsky idealizmden materyalizme geçiş yaptı. Belinsky, felsefede bilinçli ve ikna olmuş bir materyalist oldu. Materyalist felsefenin ilkelerini sürekli olarak savundu. İnsan bilincinin ve fikirlerinin maddi dış çevreye bağlı olduğunu, "en soyut zihinsel kavramların bile, belirli yetenek ve niteliklerle donatılmış beyin organlarının faaliyetinin bir sonucundan başka bir şey olmadığını" ileri sürdü. Sonsuza dek soyutlamalar içinde yaşayan ve doğayı ve insan organizmasını incelemeyi kendi onurlarına yakışmaz bulan Alman idealizminin "bulanık felsefesinin" savunucularını ve mistiklerini alaya aldı. Agnostisizm ve şüphecilikle mücadele ederek, insanların dünyanın gerçek bilgisine ulaşma olasılığına olan güvenini güçlendirmeye çalıştı. Belinsky'nin materyalist bir konuma geçişi, diyalektik dünya görüşünü geliştirmesine ve daha

derinlemesine temellendirmesine olanak tanır. Belinsky'ye göre gelişim asla duramaz. Belinsky, aşağıdan yukarıya doğru ilerlemeyi, yaşamın değişmez yasası olarak görür. Belinsky'ye göre doğada ve toplumda gelişim, "fenomenlerin özünde bulunan iç çelişkilerin mücadelesi" ile koşullandırılır; eskinin yıkılması ve yeninin yaratılmasıyla gerçekleşir. "Her canlı," diye yazıyor, "mücadelenin sonucudur; mücadele olmadan ortaya çıkan ve kurulan her şey ölüdür." Belinsky'nin materyalizmi antropoloji unsurlarından arınmış değildir; bazen genel olarak insandan bahseder, zihinsel aktivitesini ve ahlaki niteliklerini insan fizyolojisinden çıkarır. Toplumsal ilerlemenin, ileriye doğru hareketin yanı sıra tüm atalet ve hareketsizliğin kaynağını da sıklıkla insan doğasında görür ve yeninin eskiyle mücadelesini aklın önyargılarla mücadelesi olarak tasvir eder. Bununla birlikte, Belinsky'nin materyalist felsefesi, Belinsky'nin materyalizme geçişi tamamlanmak üzereyken tanıştığı Feuerbach'ın antropolojik materyalizminden önemli ölçüde farklıdır. Feuerbach'ın aksine, Belinsky gelişme fikrini, tarihselcilik ilkesini insan yaşamına uygulamaya çalışır. Belinsky'ye göre, insan ihtiyaçları, çıkarları, insanların kendileri, toplumsal sistemler toplumun tarihsel gelişiminin bir sonucu olarak değişir. Belinsky, toplumun sınıf yapısını başlangıç noktası olarak aldı ve eski ile yeni güçler arasındaki mücadeleye büyük önem verdi. Şöyle yazdı: "...her birimiz "Sınıfların kendine özgü özellikleri vardır-giyim, görgü kuralları, yaşam tarzı, gelenekler ve hatta dil... Aynı toplum içindeki farklı sınıfların temsilcileri arasında hüküm süren ayrılık büyüktür!" Belinsky, Marx ve Engels'in erken dönem çalışmalarından etkilenmiştir. Marx'ın "Yahudi

Sorunu Üzerine”, “Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Bir Katkı” ve Engels’in “Siyasal Ekonominin Eleştirisi Üzerine Denemeler” makalelerini yayınlayan Alman-Fransız Yıllığı’nı okumuş ve bu fikirleri Rusya’da yaygınlaştıramadığı için derinden üzülmüştür. Belinsky’nin gerçekliğe yaklaşımı, tefekküre yabancıdır. Dünya görüşü militan, aktif ve devrimci niteliktedir. Düşünceleri ve fikirleri tek bir amaca bağlıdır-toplumun yeni ilkeler üzerinde devrimci dönüşümü. Tarihsel düzenlilik fikri, Belinsky’nin sosyolojik görüşlerinde merkezi bir yer tutar. Belinsky’ye göre, bir tarihsel dönemin diğeriyle yer değiştirmesi, bir toplumsal ilişkiler sisteminden diğeriye geçiş, hiçbir şekilde rastgele değildir ve aynı anda gerçekleşmez. Yöneticilerin ve yasama organlarının keyfi; bu geçiş, tarihsel zorunluluk ve yasalara uygunluk nedeniyle gerçekleşir. Ancak Belinsky, tarihsel düzenlilik fikrini bilimsel olarak temellendiremedi ve onu tarihin gerçek seyriyle uyumlu hale getiremedi. Bunu başaramadı: Toplum tarihine dair genel olarak idealist anlayışı buna engel oldu. Sınıf mücadelesinin, yeninin eskiyle mücadelesinin temel ve belirleyici nedeninin her şeyden önce üretim biçimi olduğunu göremedi. İşçi sınıfını ezilenlerin genel kitlesinden henüz ayırt edememişti; onun için proletarya sadece toplumun en çok acı çeken unsuruydu. Belinsky, iktidarın bir devrim yoluyla tüm işçi kitlelerinin eline geçmesi gerektiğine inanıyordu. Halk kitlelerinin tarihte belirleyici bir rol oynadığını anlıyordu. Belinsky’ye göre, halk kitleleri henüz toplumun kaderini belirlemiyorsa, toplumun gelecekteki kaderi onlara bağlıdır: “... kitleler uyurken, ne isterseniz yapın, her şey istediğiniz gibi olacak”; ancak uyandıklarında, o zaman kurtuluş

sorunu “olacaktır”. Sorun kendiliğinden, farklı bir şekilde çözüldü; bu da Rus soyluları için 1000 kat daha tatsız bir durumdu. Köylüler çok huzursuz, özgürlük hayalleriyle uyuyorlar ve rüyalar görüyorlar.” Belinsky, Rusya’da sanayi, ticaret ve demiryollarının gelişiminin ateşli bir destekçisiydi. Feodal-serf sistemiyle karşılaştırıldığında kapitalizmin ilerici doğasını görüyordu ve aynı zamanda burjuvazinin artık “mücadele etmediğini, aksine zafer kazandığını”, kapitalizmin yeni sorunları çözemeyeceğini, yani kitlelere özgürlük ve mutluluk getiremeyeceğini anlıyordu. Belinsky’ye göre eşitlik, ancak burjuvazinin egemenliğinin yıkılmasından sonra sağlanabilirdi; bu egemenliği toplumun bedeninde “sifilistik bir yara” olarak adlandırıyordu. Belinsky, 1841’de yazdığı bir yazıda, sosyalizm fikrinin onun için her şey olduğunu belirtmişti. Ütopik sosyalizmi, Batı Avrupa’nın ütopik sosyalizminden farklıydı: devrimci demokrasiyle kaynaşmıştı. Belinsky, toplumsal kölelik sistemini barışçıl yollarla değil, şiddetli bir devrimle yok etmeyi umuyordu. Belinsky, Rus halkının büyük bir vatanseveriydi; devrimci demokrasi, vatanseverliğinin kalbinde yer alıyordu. Belinsky, Pan-Slavistlere karşı savaştı ve onlarla, Slavofil gericilerle ittifak kurdu. Belinsky, Rus feodal gerçekliğinin karanlık ve olumsuz yönlerini öven bir kampı eleştirdi. Aynı zamanda, Rusya’yı kapitalist Avrupa’nın bir uzantısı haline getirmeye çalışan ve her şekilde Rus halkını ve kültürünü küçümseyen “pasaportsuz” “insanlık serserileri” “neo-kozmopolitler, burjuva-toprak sahibi liberaller-” Batılılaştırıcılar”ı-kötüledi. Belinsky, Rus halkının vazgeçilmez niteliklerinin cesaret, beceriklilik, zekâ, metanet, mistisizm ve dini tefekkürden uzaklık, geniş bir yelpazede

faaliyet gösterebilme yeteneği, alışkanlık, bilgelik ve dış ve i dışmanlara karşı mücadelede kahramanlık olduğunu dışnyordu. Büyük Rus halkının bu nitelikleri, topraklarını, özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını yabancı işgalcilerden korumalarına ve kendi ulusal devletlerini ve kültürlerini yaratmalarına olanak sağladı. Belinsky, Rus halkının vatanseverliğinin Rusya'nın bağımsızlığını korumada ve güçlendirmede çok önemli bir rol oynadığını defalarca vurguladı. Belinsky, yalnızca büyük Rus halkının gerçek bir vatanseveri değil, aynı zamanda çeşitli milletlerden kitleler arasında dostluğın da destekçisiydi. Rusya'nın ezilen halklarına karşı sempati uyandırmaya çalıştı ve tüm ulusal baskı ve şiddete karşı öfkeliydi. Dünyanın çeşitli halkları arasında yakın bağlar ve işbirliğinin gerekliliğini derinden anladı ve ülkesinin tüm halklar için bir uluslar topluluğu ve yeni, mutlu bir yaşam rneği oluşturmasını arzuladı. Belinsky, Rusya'nın büyük geleceği hakkında kehanet niteliğinde bir dışnce dile getirdi: "Yazarın torunlarını ve torunlarının çocuklarını kıskanıyoruz; onlar 1840'ta Rusya'yı, eğitimi dünyanın başında, hem bilim hem de sanat için kanunlar koyan ve tüm aydınlanmış insanlığın saygısını kazanan bir ülke olarak görecekler." Belinsky, devrimci demokratik estetik ve eleştirinin kurucusudur. Sanatı materyalist bir şekilde tanımladı. Belinsky'ye göre sanat, gerçekliğin bir yeniden üretimidir; sanki yeni yaratılmış gibi tekrarlanan bir dünyadır. Belinsky, sanatsal gerçekçilik için derin bir teorik temel sağladı. Belinsky, sanatın yüksek toplumsal rolünün tanınması için mücadele etti. Sanatın gerçekliğe yönelik tefekkürcü yaklaşımını kınadı. Sadece insanlara hayatta doğru yönü

gösteren ve toplumsal baskıya karşı savaşılan derin ideolojik sanatı gerçek sanat olarak kabul etti. Gerçek sanat insanlardan uzaklaşmaz, aksine onların hayatını yaşar, onları baskıcılara karşı mücadeleye uyandırır ve onları ileriye çağırır. Belinsky, “Milliyetçilik, çağımızın estetiğinin alfa ve omegasıdır...” diye yazdı. “Belinsky’den başlayarak, devrimci demokratik Rus entelijansiyasının en iyi temsilcilerinin tamamı, sözde ‘saf sanat’ veya ‘sanat için sanat’ı reddetti ve halk için sanatın, onun yüce idealizminin ve toplumsal öneminin müjdecisi oldular” (Zhdanov). Belinsky’nin edebiyat eleştirisi, Rus edebiyatının gelişimi için paha biçilmezdi. Bugün bile tazeliğini ve önemini korumaktadır. Sovyet sanatı, Belinsky’nin estetik ve edebiyat eleştirisi alanında yarattığı her değerli şeyi kullanır, ondan sanattaki her türlü geriliğe karşı hoşgörüsüzlüğü öğrenir ve ilerici bir sanatçının yüce amacı ve halka ve anavatanına kahramanca hizmet hakkındaki büyük fikirlerini benimser. Belinsky’nin başlıca eserleri şunlardır: Edebi Rüya (1834), Aleksandr Puşkin’in Eserleri (1843-1846), 1846 Rus Edebiyatına Bir Bakış (1847), 1847 Rus Edebiyatına Bir Bakış (1848), N. V. Gogol’a Mektup (1847), vb. Belinsky’nin seçilmiş felsefi eserleri 2 cilt halinde (1948); Tam Eserleri 13 cilt halinde; Belinsky’nin mektupları, içeriği bakımından teorik eserlerden aşağı kalmayan önemli bir bölümüyle, 3 cilt halinde (1914) yayımlanmıştır.

BERGSON HENRİ (1859-1941) –Gerici bir Fransız idealist filozof, mistik, sosyalizmin, demokrasinin ve bilimsel materyalist dünya görüşünün en acımasız düşmanı, emperyalist

burjuvazinin en etkili filozoflarından biri. Bergson'un idealizmi, emperyalizm döneminde burjuva felsefesinin karakteristik özelliği olan irrasyonalizme yönelişin canlı bir ifadesidir ; mantıklı, rasyonel bilginin doğrudan reddi ve bilimle açık bir kopuştur. Bergson'un felsefesinin merkezinde, bilimi küçük düşürme ve itibarsızlaştırma arzusu yer almaktadır. Bilgi ve mantıklı, akılcı düşünme yeteneğine sahip. Gerçeğin doğru olduğunu her şekilde kanıtlamaya çalışıyor. Bilimsel anlayışa erişilemez ve gerçekliği mantık yoluyla anlamak imkansızdır. Bilim, yalnızca pratik uygulamalar için uygundur, ancak gerçeği bilmekten acizdir. Bergson, rasyonel, mantıksal bilgiyi mistik sezgi yeteneğiyle, doğrudan, sezgisel bir "üremi" ile karşılaştırır (bkz. sezgicilik). Bergson'un sezgisi, din adamlığına ve karanlıkçılığa geniş bir kapı açar. Doğanın bilimsel, materyalist anlayışına karşı Bergson, "süre" kavramıyla spiritüalist metafiziğini ileri sürer. Bergson, maddesel olmayan, "saf süre"yi tüm varoluşun temel ilkesi olarak ilan eder. Maddeyi, zamanı ve hareketi yalnızca "süre"nin farklı tezahür biçimleri olarak görür. Özünde, Bergson'un "süre"si, tüm idealizmin ve mistisizmin temeli olan eski "ruh" kavramı için yeni bir kelimeden ibarettir. Bergson, yaşam sorununa ilişkin anlayışında, biyolojik bilime düşman olan ve organik gelişmenin doğa bilimsel anlayışını "yaratıcı evrim"in mistik kavramıyla, "yaşamsal dürtü"ye dayalı olarak değiştiren bir vitalizme (bkz.) bağlı kalmıştır. Bu bilim karşıtı kavram, Bergson'u doğrudan evrenin itici gücü olarak bir yaratıcının dini sonucuna götürmüştür. Büyük Rus bilim insanı K. A. Timiryazev, Bergson'u "en saf sudan bir metafizikçi" olarak nitelendirmiş ve

“deneyimden sezgiye, fizyolojiden vitalizme üç yüz yıl geriye gitmeyi” hayal ettiğini söylemiştir. Bergson’un gerici, faşist yanlısı sosyolojisi, “manevi ilke” ve “manevi topluluğun” materyalist topluluğa göre önceliğini kabul etmesine dayanmaktadır. Bergson’un felsefesi sömürüyü, askeri saldırganlığı ve ahlaksızlığı haklı çıkarır. Bu felsefe, emperyalizmin gerici ideologları ve dini bağnazlar tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. İtalyan faşizminin liderleri buna güvenmiştir.

BERKELEY GEORGE (1684-1753) –gerici bir İngiliz filozof, piskopos, öznel idealist ve materyalizmin baş düşmanı. Berkeley’e göre, şeylerin tüm nitelikleri ve şeylerin kendileri yalnızca insan duyumlarıdır; çevredeki nesneler nesnel olarak, insandan bağımsız olarak var olmazlar. Yalnızca duyumlar gerçektir: şeyler yalnızca duyumların toplamıdır. Bu nedenle nesneler, algılandıkları ölçüde var olurlar. Var olmak, algılanmak demektir. Ancak Berkeley bu şekilde *solipsizme* (bkz.) ulaşır; algılayan özne dışında, insanlar da dahil olmak üzere her şeyin nesnel varlığını reddeder. Solipsizmin saçmalıklarından kaçmaya çalışan Berkeley, felsefesinin başlangıçtaki öncüllerini (bir şey duyumların birleşimidir) çürütür; duyumların nedeninin Tanrı olduğunu (duyumlardan bağımsız olarak var olan) ileri sürer. “Berkeley, ‘fikirleri’ bir tanrının insan zihni üzerindeki etkisinden türeterek nesnel idealizme yaklaşır: dünya benim fikrim değil, hem ‘doğa yasalarını’ hem de ‘daha gerçek’ fikirleri daha az gerçek olanlardan ayıran yasaları yaratan yüce bir manevi nedenin sonucudur.” (*Lenin*). Maddeye derinden

düşman olan felsefi sistemiyle Berkeley, ateizmin felsefi temeli olarak materyalizme karşı savaştı. Berkeley, “Madde veya cismani madde doktrini temelinde,” diye yazdı, “ateizmin ve dinin reddinin tüm tanrısız yapıları inşa edilmiştir... Maddi maddenin her zaman ateistlerin ne kadar büyük bir dostu olduğunu söylemeye gerek yok. Tüm canavarca sistemleri o kadar açık, o kadar zorunlu olarak maddeye bağımlıdır ki, bu temel taşı kaldırıldığında, tüm yapı kaçınılmaz olarak çökecektir.” Berkeley’nin felsefesi, 18. yüzyılın büyük İngiliz burjuvazisinin bir tepkisiydi. 17. yüzyıl İngiliz materyalizmine, iktidara gelen burjuvazinin çıkarlarının ve devrim korkusunun bir ifadesi olarak değinen Berkeley’nin, dinin açık ve alaycı savunması, aynı zamanda sömürücü gücün de savunmasıydı; Berkeley’ye göre din, halkı dizginlemenin bir aracı olarak görülüyordu. Berkeley’nin öğretileri, Machizm’de daha da gelişti. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*’de Berkeley ve takipçilerinin görüşlerini yıkıcı bir eleştiriye tabi tuttu. Modern burjuva filozoflarının büyük çoğunluğu, felsefi görüşlerini Berkeley’nin öznel idealizmine dayandırır. (Bkz. Pragmatizm; Neorealizm; Mantıksal Pozitivizm.) Berkeley’nin başlıca eserleri: İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme (1710), Üç Konuşma (1713).

BERNSTEİN EDWARD (1850-1932)

—revizyonizm ve oportünizmin temsilcilerinden, Alman reformist Sosyal Demokrasisinin liderlerinden biri. Bernstein, kitaplarında Marksizmin temel ilkelerini, onları yeniden gözden geçirme kisvesi altında reddetti ve çarpıttı.

Marx'ın sınıf mücadelesi teorisine , kapitalizmin çöküşünün kaçınılmazlığına, sosyalist devrime ve proletaryaya diktatörlüğüne dair öğretilerine karşı çıktı. Proletaryanın nihai, sözde “belirsiz” hedefi olan sosyalizmi reddeden ve işçi hareketinin tek görevinin, kapitalizm altında işçilerin ekonomik durumunu “iyileştirmeyi” amaçlayan reformlar için mücadele olduğunu düşünen Bernstein, oportünist formülü ortaya koydu: “Nihai hedef hiçbir şey değildir, hareket her şeydir.” Lenin, Bernstein'ın bu “sloganının” revizyonizmin özünü en iyi şekilde ifade ettiğini yazdı: “Davranışlarını duruma göre belirlemek, günün olaylarına uyum sağlamak,” proletaryanın temel çıkarlarını unutmak, onları “ anlık gerçek veya varsayılan avantajlar uğruna “ feda etmek... Bernsteinciliğin temel dayanağı, burjuva etkisinin işçi sınıfı üzerindeki kanalı, “emek aristokrasisi” idi. Felsefede Bernstein, diyalektige karşı çıktı ve onu Marx'ın öğretilerinde hain bir unsur olarak nitelendirdi, iddiaya göre Hegelcilikten eleştirmeden ithal edilmişti. Bernstein'ın felsefi görüşleri, Marksizm ile idealizm ve Kantçılığın eklektik, ilkesiz bir birleşimini temsil ediyordu (bkz. *Ixanm*). Lenin, bir dizi eserinde (“Marksizm ve Revizyonizm”, “Ne Yapılmalı?”, “Devlet ve Devrim”), Bernstein'ın revizyonist teorilerini tamamen ifşa etti. J. V. Stalin de Bernsteinciliğe karşı yıkıcı bir eleştiri yöneltti.

SONSUZ VE SONLU.

–Metafizik anlayış, sonsuz ve sonluyu karşıt kategoriler olarak ayırmıştır. Gerçekte, sonsuz ve sonlu diyalektik bir ilişki içindedir. Sonsuzluk yalnızca sonlu madde biçimleri aracılığıyla, sonlu aracılığıyla var olur. Maddi dünya uzay ve zamanda

sonsuzdur, ancak aynı zamanda gelişen sonlu şeylerin, olguların ve süreçlerin bütünüdür. Sonsuzluk ve sonluluk kavramları, hareket halindeki madde dünyasındaki bu gerçek bağlantıyı yansıtır. Sonluluk kavramı, uzay ve zamanda şeylerin, olguların ve süreçlerin sınırlı doğasını yansıtır. Her şey geçicidir, sonludur. Sadece madde, maddi dünya, sonsuzdur. Sonsuzluk kavramı, maddenin uzay ve zamandaki sınırsızlığını ifade eder. Bu kavram aynı zamanda maddi dünyadaki şeylerin, olguların ve süreçlerin sonsuz niteliksel çeşitliliğini de yansıtır. Sonsuzluk çelişkilidir; sonlunun tüm çeşitliliğini içerir, ancak sonlu şeylerin basit bir toplamı değildir, çünkü sonsuzluk ebedi hareketi, değişimi, eskinin yok oluşunu ve yeninin ortaya çıkışını ifade eder. Engels, yanlış ve gerçek sonsuzluk kavramları arasında ayrım yapar. Yanlış sonsuzlukta, sonlunun ötesinde basit, sürekli bir uzantı vardır; örneğin, $1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 \dots$ basit serisinde olduğu gibi; burada sonsuzluk, sonsuz bir birim serisinin toplamını ifade eder ve bu toplama asla ulaşılamaz; burada sonsuzluk, sonluluğa yabancı bir şey olarak karşıtlık oluşturur. Gerçek sonsuzluk ise, tezahürlerinin tükenmez zenginliğiyle gerçekten var olan ve sonsuza dek gelişen dünyayı ifade eder. Matematiksel analizin temelini oluşturan sonsuz büyük ve sonsuz küçük kavramları, gerçek ilişkileri yansıtır. Matematiksel sonsuz büyüklüğün gerçekliği, uzay ve zamandaki maddenin sonsuzluğunda, şeylerin ve niteliklerinin sonsuz çeşitliliğinde yatar. Matematiksel sonsuz küçüğün prototipleri, derinlikte sonsuz bölünebilirliği ve tükenmezliğiyle maddenin en küçük parçacıklarıdır. Engels ayrıca, tek tek gök cisimlerini de sonsuz küçüğün prototipleri olarak gösterir. Boyutları,

aralarındaki uzamsal mesafelerle (örneğin, yıldızlar arasındaki mesafelerle) karşılaştırıldığında son derece küçük görünür ve bu da onların matematiksel olarak sonsuz derecede küçük olarak ele alınmasına olanak tanır. Matematiksel analiz, bilimde büyük önem taşır çünkü sonsuz büyük ve sonsuz küçük kavramları, maddi dünyadaki gerçek ilişkilerden soyutlanmıştır. Dolayısıyla, sonsuz ve sonlu, yalnızca birbirleriyle ilişkili olarak var olan, karşılıklı olarak iç içe geçen zıt kavramlardır.

BOGDANOV ALEKSANDR ALEXANDROVİCH (1873-1928)

Mesleği gereği doktor olan Bogdanov, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyesiydi; bir dönem Bolşeviklerle aynı safta yer aldı. 1905 Devrimi'nden önce bile felsefede revizyonist görüşleri savunmaya başladı. Devrimin yenilgisinden sonra, hem işçi sınıfının siyasi mücadelesinin görevlerine dair anlayışlarında hem de felsefelerinde Bolşeviklerden keskin bir şekilde ayrıldı. Lenin'in "içten dışa Menşevikler", yeni bir tür tasfiyeciler olarak tanımladığı "Vperyodistler" ve "Otzovistler" adlı anti-Bolşevik grupların örgütleyicilerinden

biriydi. Gericici dönemde Bogdanov, Capri adasındaki anti-Bolşevik parti okulunun örgütleyicilerinden biriydi. Bazarov, Lunacharsky ve Menşevikler Yushkevich ve Valentinov ile birlikte Marksizmin felsefi ve teorik temellerine karşı çıktı. Bogdanov, özel bir Marksist felsefe çeşidi olan empirio-monizmi geliştirdi (bkz.). Lenin, “Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm” adlı kitabında Bogdanov’un felsefi teorilerini yıkıcı bir şekilde eleştirdi. Büyük Ekim Devrimi’nden sonra Bogdanov, V. İ. Lenin ve J. V. Stalin tarafından Sovyet sosyalist kültürüne yabancı ve düşman teoriler olarak ifşa edilen Menşevik-Makist “proletkult” teorilerine karşı çıktı.

TANRI’YI ARAYIŞ VE TANRI’YI İNŞA ETME

–1905-1907 devriminin yenilgisinden sonra Rusya’nın burjuva ve küçük burjuva aydınları arasında ortaya çıkan dini ve felsefi akımlar . Bu yıllarda, “karşı devrimci Rus burjuvazisi” “Bu amaçlar için, dini canlandırmak , dine olan talebi artırmak, bir din icat etmek, onu halka yerleştirmek veya yeni bir şekilde güçlendirmek gerekiyordu. Bu nedenle, Tanrı kurma vaazı sosyal ve politik bir karakter kazandı” (Lenin). “Yeni din”, bir yandan Tanrı arayanlar (Merezhkovsky ve Düşüş şairleri) ve diğer yandan Tanrı kuranlar (Yushkevich, Valentinov, Bazarov, Lunacharsky, Bogdanov) tarafından vaaz edilmeye başlandı. Özünde, Tanrı aramak ile Tanrı kurmak arasında bir fark yoktur. “Tanrı aramak, Tanrı kurmaktan, Tanrı yaratmaktan veya Tanrı yapmaktan vb., sarı bir şeytanın mavi bir şeytandan farklı olmadığı kadar farklıdır” (Lenin). Tanrı arayanlar açıkça dini bağınazlığı vaaz ederken, Tanrı kuranlar bir tür yeni, “sosyalist” din yaratmaya ve böylece dini Marksizm’le birleştirmeye çalıştılar. Tanrı

yaratma, Rus Machianların Marksizmin felsefi ve teorik temellerine karşı başlattığı genel Marksizm revizyonunun bir parçasıydı . Lenin, Tanrı yaratmanın gerici özünü ve siyasi zararlarını ortaya koyarak şunları yazdı: “Din adamlarının, Purişkeviçlerin, II. Nikolay’ın ve Struve Beylerinin fikrini süsleyip tatlılaştırdınız; çünkü *aslında* Tanrı fikri, halkı kölelikte tutmalarına yardımcı oluyor. Tanrı fikrini süsleyerek, cahil işçileri ve köylüleri zincirledikleri değerleri süslemiş oldunuz .”

SINIF MÜCADELESİ –Bkz. *Sınıf mücadelesi*.

ZITLARIN MÜCADELESİ –Bkz. *Zıtlıkların birliği ve mücadelesi*.

HRİSTO BOTEV (1848-1876), Marksizm öncesi dönemin önde gelen Bulgar şairi ve materyalist filozofuydu. Botev’in dünya görüşü, devrimci demokrasi ve ütöpik sosyalizmi organik olarak birleştirdi. Herzen ve Çernişevski, görüşlerini büyük ölçüde etkiledi. Hristo Botev, devrimci demokratik görüşlerinin gelişimi için büyük önem taşıyan üç yılını Rusya’da geçirdi. Bulgar köylü devriminin lideri olan Botev, ülkenin Türk feodal beylerinin boyunduruğundan ve yerli sömürücülerin baskısından kurtarılmasının ardından sosyalist bir sistemin kurulabileceğine inanıyordu. Botev, “sosyalist ilkelerin” köylü topluluğunda var olduğuna inanıyordu . Marx’ın Kapital’inin 1. cildinden ve Batı’daki işçi hareketinden etkilenen Botev, hayatının son yıllarında sosyalizmin proletarya tarafından yaratılacağı sonucuna vardı. Ancak Botev, proletarya derken genel olarak yoksulları yanlış anlamıştı. Botev, tarihsel süreci,

kitlelerin mücadelesi sürecinde aklın gelişmesi ve incelmesinin bir sonucu olarak görüyordu. Botev, doğa anlayışında materyalistti. Dini, işçilerin manevi köleleştirilmesinin bir aracı olarak kınadı. Botev'in diyalektiği, devrimci faaliyet sürecinde gelişti. Botev'e göre toplumsal yaşam sürekli bir gelişim halindedir: "Tarihin amansız mantığı, eski, çürümüş olanın yıkılmasını... ve yeni, sağlıklı ve insancıl olanın yaşamını gerektirir." Yeni, eskiye üstün gelir. Toplumsal mücadelenin en yüksek biçimi, "her ulus için zafer kapısı"nı temsil eden devrimdir. Botev, ateşli bir vatansever ve enternasyonalist, milliyetçiliğin ve kozmopolitliğin düşmanıydı. Botev, Slav halklarının ve her şeyden önce büyük Rus halkının dostuydu. Estetikte, Çernişevski'nin teorisini destekliyordu. SSCB'de bir derleme yayınlandı: Hristo Botev, Seçilmiş Eserler, 1948.

BRUNO GİORDANO (1548-1600)

—Rönesans döneminin İtalyan filozofu, yeni ve ilerici bir dünya görüşünün habercisi, kiliseye, skolastisizme ve dini bağınazlığa karşı yorulmak bilmeyen bir savaşı. Roma'da Engizisyon tarafından yakıldı. Felsefesinde Bruno, *Kopernik sisteminden* (bkz.) yola çıkarak, bir dizi yeni önermeyle onu tamamlar: sonsuz sayıda dünya

olduğu, güneşin sabit kalmadığı, yıldızlara göre konumunu değiştirdiği, Dünya atmosferinin onunla birlikte döndüğu. Kopernik sisteminin daha da geliştirilmesini ifade eden ve kilise tarafından kınanan Bruno'nun cesur öğretisi, dine güçlü bir darbe vurdu. Panteist bir kabuk içinde gizlenmiş olsa da, bilimsel dünya görüşünün yayılmasında büyük rol oynayan Bruno'nun ana fikri, evrenin sayısız dünyanın bir koleksiyonu olarak maddi birliğidir; tıpkı gezegen sistemimiz gibi güneş sistemleri. Bruno, dünyaların tarihsel gelişimi fikrinin sahibi olarak kabul edilir; Bruno, Dünya'da sürekli jeolojik değişimler olduğu önermesini de ileri sürerek, bu alana gelişme fikrini getirmiştir. Bruno'ya göre madde ve hareket birbirinden ayrılamaz, ancak hareketi metafiziksel olarak anlamaktadır. Bruno, doğanın ampirik bilimsel bir anlayışını talep eder ve doğadan kopuk tanımları ve anlamsız sözleriyle ölü skolastisizmi kesin bir şekilde reddeder. Doğayı anlamada, insan aklı, deneyimle birlikte önemli bir rol oynamalıdır. Dahası, insan aklının en büyük görevi doğanın yasalarını anlamaktır. Bruno'nun doğayı Tanrı ile özdeşleştirme (panteizm) gibi teolojik eklemeleri, dönemin bir yansımasıdır. Ancak Bruno'nun panteizmi, o dönemde materyalist bir dünya görüşünü yaymak için en uygun biçimdi. Burjuva felsefesi bugün bile Bruno'yu idealist olarak göstermeye çalışmaktadır. Slav düşüncesinin tarihsel önemini ve Batı Avrupa düşüncesi üzerindeki etkisini göz ardı ederek, burjuva filozoflar, büyük Polonyalı bilim insanı Kopernik'in fikirlerini benimseyen ve daha da geliştiren Giordano Bruno'nun rolünü küçümserler. Bruno'nun en önemli eserleri "Sebeup, Köken ve Birlik Üzerine", "Sonsuzluk, Evren ve Dünyalar

Üzerine” (bkz. *Giordano Bruno*, Diyaloglar, 1948) ve “Muzaffer Canavarın Kovulması”dır.

BUTLEROV ALEXANDR MİHAYLOVIÇ (1828-1886)

–Büyük bir Rus kimyager, organik bileşiklerin kimyasal yapısı teorisinin (1861) yaratıcısı; bu teori, kimyadaki tüm önceki gelişmelerin bir sonucu ve modern organik kimyanın teorik temelidir. Bu teoriyi geliştirirken Butlerov, yaklaşımını materyalist ilkelere dayandırdı. Maddenin atomlarının nesnel gerçekliğini ve özelliklerini anlamanın sınırsız olasılığını kabul etti. Butlerov, maddenin tüm bireysel özelliklerinin birbirine bağımlı ve nedensel olarak birbirine bağımlı olduğunu belirtti. Kimyasal olayları maddenin hareketinin tezahürleri olarak gördü. Butlerov, kimyasal teorilerin ampirik gerçeklerin genellemeleri olduğunu belirtti. Özellikle, ampirik gerçekleri genelleştiren bir teoriye hakim olmanın, doğanın güçlerini kontrol altına almak ve onları insan toplumunun hizmetine yönlendirmek için gerekli olduğunu vurguladı. Gerard ve Kekule’nin agnostik görüşlerine karşı mücadelesinde Butlerov, karmaşık

bir molekülün kimyasal doğasının, onu oluşturan atomların doğası ve sayısı, karşılıklı düzenlenmeleri ve etkileşimleri tarafından belirlendiğini teorik ve deneysel olarak gösterdi. Kimyasal dönüşümlerin incelenmesi, moleküller içindeki atomların karşılıklı düzenlenmesini, birleşme sıralarını ve etkileşimlerinin doğasını belirlemeyi mümkün kılar. Butlerov, izomerizm olgusunu teorik olarak açıkladı. Birçok Batılı kimyacının fikirlerinin aksine, bir molekülün statik bir şey olmadığını, atomlarının ise sürekli hareket halinde olduğunu belirtti. Bu, molekülün kimyasal yapısına dair kendiliğinden, diyalektik bir bakış açıсыydı ve Butlerov, 1877’de kimya tarihinde ilk kez tautomerizm olgusunu-yani belirli maddelerin moleküllerinin herhangi bir dış etki olmaksızın karşılıklı olarak tersine çevrilebilir dönüşümlerini-bu bakış açısına dayanarak açıkladı. Her molekülün yalnızca bir yapısı olduğunu ve Laar ve diğerlerinin daha sonra (1885 ve sonrasında) tautomerizmi mistik bir şekilde açıklamaya çalıştığı gibi, aynı anda iki yapıyı birleştiremeyeceğini vurguladı. Sovyet kimyacıları, idealist “elektron rezonans teorisine” karşı mücadelelerinde Butlerov’un yapı teorisine güvendiler. Butlerov’un teorisi, özellikle organik sentez olmak üzere kimyasal sentez için geniş olanaklar açarak, laboratuvar ve endüstride bilimsel öngörü için güçlü bir araç haline geldi. Böylece Butlerov, teorisini kullanarak daha önce bilinmeyen bir üçüncül alkol sınıfının varlığını öngördü ve ardından üçüncül bütil alkolü ve bu sınıfın diğer birkaç temsilcisini sentezledi. Butlerov’un teorisi ve sentezleri, canlı bir organizma içinde işleyen ve organik bileşiklerin sentezini tetikleyebilecek tek neden olan “yaşamsal güç” idealist kavramına

son darbeyi vurdu. Bununla birlikte, Butlerov tutarlı bir materyalist değildi: örneğin, biliş eyleminin nesnel gerçekliği doğru bir şekilde yansıttığına ikna olmuşken, yine de bazen bilinemez bir “kendinde şey”in varlığından bahsetti; spiritüalizmin savunucusuydu. Rus kimyagerler okulunun kurucusu olan Butlerov, Çarlık Rusyası’ndaki resmi bilimin gerici çevrelerine ve yabancılara olan utanç verici köleliğine karşı savaşıyor, Rus bilim okullarının güçlendirilmesi ve genç Rus bilim insanlarının organize bir şekilde eğitilmesi için mücadele eden ilerici, vatansever bilim insanı gruplarına liderlik etti. Butlerov’un eserleri: “Maddelerin kimyasal yapısı üzerine” (1801), “Kimyasal yapı teorisinin modern önemi” (1879), “Kimyasal yapı ve ‘yer değiştirme teorisi’” (1885), vb. (bkz. A. M. Butlerov , Seçilmiş Eserler, 1951).

VARLIK –bilinç, düşünce ve duyumdan ayrı olarak, doğayı, maddeyi, dış dünyayı ve nesnel gerçekliği ifade eden felsefi bir kavramdır. Felsefenin temel sorusu, düşüncenin varlıkla ilişkisidir. “Filozoflar, bu soruyu nasıl yanıtladıklarına göre iki büyük kampa ayrıldılar. Ruhun doğadan önce var olduğunu savunanlar... idealist kampı oluşturdu. Doğayı birincil ilke olarak görenler ise çeşitli materyalist okullara katıldılar” (Engels). Varlığın zenginliği ve çeşitliliği birlikte iç içedir. Dünyanın birliği, maddeliğinde yatmaktadır.

SOSYAL VAROLUŞ –toplumdaki maddi yaşamın koşullarının bütünü. Toplumsal varlık, insanların toplumsal bilincini belirler (bkz. “Toplumsal Varlık ve Toplumsal Bilinç”).

BAYLE PIERRE (1647-1706) –seçkin bir Fransız yayıncı ve filozof olan Bayle, Marx'ın da belirttiği gibi, teorik olarak metafizik ve teolojik skolastisizme olan güveni sarsmıştır. Sadece ateistlerden oluşan bir toplumun varlığının tamamen mümkün olduğunu açıkça ilan etmiştir. Bayle, insanı alçaltan şeyin ateizm değil, dini önyargılar olduğunu yazmıştır. Descartes'ı takip ederek, Bayle, nesnel dünyayı anlamının tek yönteminin şüphe olduğunu ilan etmiştir. Hakikate giden yol şüpheden geçer. Ancak hakikat, onu bilen kişiden bağımsız olarak, nesnel olarak var olur. Bayle, hakikatin ne ortak bir gelenekle ne de tüm insanların oy birliğiyle yok edilemeyeceğini savunmuştur. Şüphecilik, Bayle'nin metafizik ve skolastisizme karşı mücadelesindeki silahıydı. Marx'ın belirttiği gibi, Bayle öncelikle Spinoza ve Leibniz'i çürütmüştür. Spinoza'yı eleştirirken, Bayle, dünyadaki tüm değişimlerin ve olayların temeli olan maddi maddeyi Tanrı ile özdeşleştirmenin saçmalığını göstermiştir. Dünyanın tek bir özü olduğu görüşünü eleştirirken, Bayle özün bir olduğunu ancak benzersiz olmadığını savunur. Spinoza'ya göre her şey genel özün yalnızca bir parçası, onunla özdeş iken, Bayle'ye göre her şey bağımsız bir öz olarak düşünülebilir. Ona göre evren, sonsuz sayıda farklı ve akılcı özden oluşur. Bayle, Leibniz'i sözde önceden kurulmuş uyum doktrini nedeniyle eleştirir. Eğer Leibniz'in inandığı gibi, her şeyin mümkün olan en iyi dünyada en iyi şekilde olduğunu kabul edersek, Bayle sorar: Kötülük, talihsizlik ve aldatma nereden gelir ve kötülük önceden kurulmuş uyumdan zorunlu olarak kaynaklanıyorsa nasıl cezalandırılabilir? Bu nedenle, Bayle'ye göre ahlak dinle bağlantılı olamaz. Bayle, en dindar

insanların en ahlaksız olabileceğini ve bunun tersine, ateistlerin son derece ahlaklı olabileceğini söyler; çünkü din, tutkuları dizginleyen bir gem değildir. İnsan aklı, dinin yardımı olmadan, hangi eylemlerin övgüye veya kınamaya değer olduğunu belirleyebilir. İyilik, Tanrı korkusundan değil, kendi başına sevimlidir. Bayle'ye göre insan davranışı, İncil'in yasalarına değil, devletin yasalarına bağlıdır; devletin yasalarını değiştirirseniz, ahlakı da değiştirirsiniz. Bayle, monarşinin destekçisiydi. Şüpheciliğini akla da yaymış ve dine yönelik eleştirisi yarım yamalak olsa da, Bayle'nin felsefesi genel olarak olumlu bir rol oynamıştır. Bayle'nin başlıca eseri *Tarihsel ve Eleştirel Sözlük*'tür (1695-1697).

BACON FRANCİS (1561-1626)

“İngiliz materyalizminin ve genel olarak modern zamanların ampirik bilimlerinin “ kurucusu (Marx). Bacon, skolastisizm ve teolojinin bilimin ilerlemesini engellediğine inanarak Orta Çağ felsefesini sert bir şekilde eleştirdi. Bilimsel bilgi için mücadele eden Bacon, “gerçek felsefenin” “pratik” bir karaktere sahip olması gerektiğini, yani doğal olayların analizine dayanması ve sonuçlarında deneyim verilerini takip

etmesi gerektiğini söyledi. Bacon, felsefede ampirik yöntemi geliştirdi. Bacon'a göre tüm bilginin kaynağı duyulardır, araştırma konusu doğa, maddedir. Marx, Bacon'a göre "*duyular yanılmazdır ve tüm bilginin kaynağını oluşturur. Bilim ampirik bir bilimdir ve aklın uygulanmasından oluşur*" diye belirtti. Duyusal verilere yönelik yöntem. Tümevarım, analiz, karşılaştırma, gözlem ve deney, rasyonel yöntemin temel koşullarıdır." İnsan, doğayı ancak "ona itaat ederek", yani yasalarına uyarak tanıyabilir ve ona boyun eğdirebilir. Doğa, Bacon'a göre maddenin içsel, "doğuştan" bir özelliği olan bir hareket halindedir. Bacon, hareketin niteliksel çeşitliliğini kabul eder. Maddenin, uzaydaki cisimlerin mekanik hareketine indirgenmeden ele alınması. Marx, Bacon'ın yaklaşımını şu şekilde tanımlamıştır: "Maddenin temel biçimleri canlıdır, bireyselleşir, özünde vardır, belirli farklılıklar yaratır, temel güçlerdir." Hareket anlayışı. Ancak, tarihsel koşullar ve zamanındaki bilim düzeyi nedeniyle Bacon, maddenin hareket biçimleri sorusunu doğru bir şekilde çözemedi; felsefesinin tamamı mekaniktir. 19 tane saydığı hareket türleri sınıflandırması yapay ve bilimsel değildir. Bacon, bilimde tüme-varımsal biliş yöntemini tam olarak geliştiren ilk kişiydi. Biliş sürecinin nedensellikten, bireysel şeylerin ve olguların analizinden ilerlemesi gerektiğini ve herhangi bir güvenilir gerçeğin mümkün olan en büyük sayıda olguya dayanması gerektiğini savundu ; bunları karşılaştırarak, kişi tekil olandan, bireyden genele, sonuçlara yükselme yeteneği kazanır. Bacon, akıl yoluyla soyut bilginin gerekliliğini kabul eder, ancak bu tür bilginin, tümdengelim yönteminin gerçek rolünü küçümser ve anlamaz. Yöntemi metafiziktir. Bacon'ın en önemli eseri

olan ve Aristoteles'in Organon'una zıt olarak bu adı alan Yeni Organon (1620), skolastik görüşlerin ayrıntılı bir eleştirisini ve bilimsel bilginin gelişimini engelleyen yanlış kavram ve fikirlerin analizini içerir. Bacon, bu yanlış, yanıltıcı fikirleri ve önyargıları dört "hayalet" (put) grubuna ayırır: "Cins", "Mağara", "Pazar" ve "Tiyatro". "Cins'in hayaletleri", insan zihninin doğasında kaynaklanır, çünkü "insan zihni, kendi doğasını şeylerin doğasıyla karıştırarak onları çarpık ve biçimsiz bir biçimde yansıtan düzensiz bir ayna gibidir." "Mağara'nın hayaletleri", her bireyin özelliklerine, yetiştirilme tarzına, zevklerine, alışkanlıklarına ve sosyal çevresine bağlıdır. "Pazar'ın hayaletleri" ise, konuşma yoluyla birleşen insanların, kalabalığın anlayışına göre oluşturulmuş kelimeleri kullanmaları nedeniyle ortaya çıkmıştır. "Tiyatronun Hayaletleri", başta idealist olanlar olmak üzere çeşitli yanlış felsefi sistemlerden yararlanır. Bacon tutarlı bir materyalist değildi. Öğretisi, Marx'ın sözleriyle, "teolojik tutarsızlık" ile doludur. Maddenin ebediliğinin yanı sıra, Bacon Tanrı'nın varlığını da kabul eder. Doğruluğun ikiliğini gösterir: vahiy ve inanç alanı teolojiye aitken, nedensellik alanı bilime aittir. Buna göre, insanda iki ruh görür: rasyonel, akılcı bir ruh ve duygusal, irrasyonel bir ruh. İlki Tanrı tarafından yaratılmıştır, ikincisi ise maddi ve cismanidir. Böylece materyalizmi teoloji ve dinle birleştirir; ancak din, görüşlerinde birincil rol oynamaz. Bilimlerin sınıflandırılması, çeşitli "ruh yeteneklerine" (hafıza, hayal gücü, akıl) dayalı idealist bir yaklaşımdır. Toplum hakkındaki görüşlerinde Bacon idealist bir pozisyon alır. Bacon'ın sosyo-politik görüşleri, İngiliz üst sınıfının ve burjuvalaşmış

soyluların çıkarlarını yansıtmaktadır. Bacon, İngiliz genişlemesini, dünya egemenliği vizyonunu ve Hindistan'ın fethini aktif olarak desteklemiştir. Mutlak monarşiyi en iyi yönetim biçimi olarak görmüştür. Ona göre halk, huzursuzluğun kaynağıdır. Bacon'ın felsefesindeki birçok çelişki ve tutarsızlığa ve bilim ile dini birleştirme arzusuna rağmen, ilerici görüşleri bilimsel bilginin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Felsefi fikirleri, Hobbes, Locke ve 18. yüzyıl Fransız materyalistleri gibi sonraki filozoflar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

İÇİNDE

WEISMANİZM-MORGANİZM

–Biyolojik bilimlerde, biyologlar Weismann (1834–1914) ve Morgan’ın (1866–1945) adını taşıyan, idealist ve metafiziksel özünü neo-Darwinizm adı altında gizleyen, gerici bir anti-Darwinist düşünce okulu. Weismannizm/Morganizm, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, organik madde biçimlerinin gelişimine dair materyalist teoriye burjuva ideolojik bir tepki olarak ortaya çıktı. Darwin’in takipçileri gibi davranan Weismannistler/Morganistler, Darwinizmin özünü her türlü şekilde çarpıtmayı amaçladılar: materyalist çekirdeği, doğal seçilim doktrini, organizmaların değişkenliği ve kalıtsal özelliklerinin çevre etkisi altında, varoluş koşullarına bağlı olarak değişmesi. Weismannizm/Morganizmin kalbinde, Mendel’in metafiziksel, bilim karşıtı teorisinden benimsenen, organizmaların kalıtımına dair çarpıtılmış bir yorum yatmaktadır. Kalıtımı yorumlamak için kullanılan çeşitli terminolojiye (genler, belirleyiciler, gen havuzu, mutasyon rezervi vb.) rağmen, tüm Weismannist-Morganistler kalıtımın organizmalarda, üreme hücrelerinin kromozomlarında bulunan özel bir madde olduğu konusunda hemfikirdir. Weismannist-Morganistler “kalıtsal maddeyi” ebedi ve değişmez olarak kabul ederler. Onlara göre, organizmaların yaşadığı dış

çevreden bağımsız olarak asla yeniden ortaya çıkmaz, ancak niteliksel bir değişiklik olmaksızın nesilden nesile aktarılır. Dahası, kalıtsal madde bilinemezdir. Bu teoriye göre, organizma iki ilişkisiz parçadan oluşur: ölümsüz ve değişmez kalıtsal madde ve ölümlü beden. Organizmanın bedeni sadece bir besin ortamıdır—kalıtsal madde için bir kılıf. Organizmanın tüm özellikleri ve nitelikleri kalıtsal maddeye bağlıdır. Bir organizmanın geçirdiği değişikliklerin gelecek nesiller için bir önemi olamaz, çünkü bu değişiklikler ölümsüz ve değişmez kalıtsal maddeyi etkilemez. Organizmalardaki edinilmiş **sapmalar kalıtım yoluyla aktarılmaz**. Organizma ve tür çeşitliliği Weismannist-Morganistler, evrimi değişmez genlerin rekombinasyonu, kalıtsal maddenin mutasyonları ve diğer kurgusal faktörlerle açıklamaya çalışırlar. Ancak, Morganist-Weismannistlerin sunduğu hiçbir açıklama, ölümsüz ve değişmez bir kalıtsal madde ve ölümlü bir beden hakkındaki görüşlerinin, ölümsüz ve cisimsiz bir ruh ve ölümlü bir bedenin değiştirilmiş bir teolojik doktrininden, bir tür *vitalizmden* (bkz.) başka bir şey olmadığı gerçeğini gizleyemez. Weismannist-Morganistlerin türlerin ve organizmaların değişmezliği hakkındaki metafiziksel görüşleri çeşitli biçimlerde kendini gösterir. Hugo de Vries ve Morgan, türlerin binlerce yıl boyunca değişmeden kaldığına, ancak zaman zaman bilinmeyen nedenlerle şoklar veya patlamalar meydana geldiğine ve bunun sonucunda tamamen gelişmiş türlerin ortaya çıktığına inanıyorlardı. Morganistler, sürekli olarak tükendiği varsayılan sözde bir “mutasyon rezervi” icat ederler. Bu “mutasyon rezervi” tükendiğinde, evrimin sona erdiği varsayılır. Bu temelde, Morganistler türlerin ve bir bütün olarak canlı

doğanın azalan evrimi hipotezini savunurlar. Ancak bu teori, “mutasyon rezervini” tükettikten sonra canlı maddenin kaçınılmaz olarak sona ermesi gerektiğini öne sürer. Bu tür teoriler, Weismannist-Morganist sözde biliminin idealist ve metafizik doğasını açıkça göstermektedir. Bitki ve hayvan organizmalarını, varoluşlarının dış koşullarıyla olan bağlantılarını ve etkileşimlerini dikkate almadan ele alan Weismannist-Morganistler, organik formların gelişimini yöneten gerçek, objektif yasaları ortaya koymakta acizdirler. Weismannist-Morganist kavramının yanlışlığı açıktır. Bir bitkiyi veya hayvanı, yaşadıkları dış koşulları dikkate almadan ele almak imkansızdır. Varoluş koşullarındaki, organizmalar arasındaki metabolizma türündeki ve dış çevredeki değişiklikler, kaçınılmaz olarak organizmaların kalıtımında değişikliklere yol açar. Tek bilimsel materyalist teori olan Michurinist biyoloji, organik dünyanın gelişimini yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir değişim süreci olarak ele alır ve bu süreçte yeni organik formlar ortaya çıkar. T. D. Lysenko’ya göre kalıtım, organizmaların önceki nesiller boyunca özümsemiştiği dış koşulların bir tür yoğunlaşmasıdır. Michurin’in teorisi, Weismannizm-Morganizmacılığa temelden karşıdır. Weismannizm-Morganizmanın felsefi temelleri Kantçılık, Machizm, pragmatizm ve diğer idealist okullardır. Tüm ana kategoriler ve kavramlar, SSCB’deki bir dizi biyoloğun (Filipchenko, Serebrovsky, Shmalgauzen, Dubinin, Zhebrak ve diğerleri) çalışmalarında yansıtılmıştır. Sosyalist tarım pratiğinden yola çıkan Michurin’in biyolojisi, Weismannizm-Morganizmanın tam teorik ve pratik tutarsızlığını ortaya koymuş ve tarım uygulayıcılarını bitki ve hayvan yaşamının

bilinçli kontrolünün yasaları hakkında net bir anlayışla donatmıştır. Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi ve Yoldaş Stalin, bu çabada Michurinistlere belirleyici destek sağlamıştır. Michurin'in Temmuz-Ağustos 1948'deki VASKhNIL oturumunda sunduğu biyoloji tezi, Weismannizm-Morganizm'in gerici doktrinine tam bir yenilgi yaşattı. (Ayrıca Michurin'in biyoloji tezine bakınız.)

BÜYÜK EKİM SOSYALİST DEVRİMİ -bkz.
Proletarya, sosyalist devrim.

OLASILIK, bir olayın meydana gelme olasılığının nesnel bir ölçüsüdür. Olasılık nicel olarak bir sayı ile ifade edilebiliyorsa, olasılığın matematiksel teorisi uygulanabilir. A olayının olasılığını deneysel olarak hesaplamak için, belirli bir deney veya gözlem benzer koşullar altında birçok kez tekrarlanır ve gerçekleştirilen toplam deney (gözlem) sayısının A olayının meydana geldiği oranı kaydedilir. A olayının meydana gelme sıklığı olarak adlandırılan bu oran, gerçekleştirilen deney sayısına bağlıdır. Bununla birlikte, birçok durumda, yeterince büyük sayıda deneyle, bunların daha fazla tekrarlanması sıklığı önemli ölçüde etkilemez. Bu durumlarda, A olayının meydana gelme sıklığı, gerçekleştirilen deneme serisinden bağımsız olarak, A olayının kendisinin nesnel bir özelliğinin değerini alır. Böylece bulunan sayı, verilen koşullar altında A olayının meydana gelme olasılığını ifade eder. Bir olayın olasılığının deneysel olarak belirlenmesine klasik bir örnek, doğum istatistikleri tarafından sağlanmaktadır. Tüm yeni doğanlar arasında erkek çocukların oranının 0,51'e yakın bir sayı ile

ifade edildiği ortaya çıkmıştır. Deneysel olarak belirlenmiş olasılıklardan yola çıkarak, bilinen ilişkilerle orijinal olaylarla bağlantılı olaylar için yeni olasılıklar hesaplamak mümkündür. Olasılığın tanımı, benzer gözlem veya deney koşullarının tekrar tekrar üretilebilme olasılığını varsaydığından, olasılık teorisi yalnızca kitle olaylarına uygulanabilir. Olasılık teorisindeki temel sonuçlar-büyük sayılar yasası, olasılık teorisinin sözde limit teoremleri-en genel ve etkili formülasyonlarıyla Rus bilim insanları I. L. Chebyshev, A. A. Markov, A. M. Lyapunov ve Sovyet dönemi bilim insanlarına aittir. Olasılık teorisi yöntemleri, fizik ve fiziksel kimyanın (kuantum mekaniği, gazların kinetik teorisi, kimyasal termodinamik vb.) yanı sıra mühendisliğin (topçuluk, telefon, radyo iletimi, mekanizmalardaki hataların hesaplanması, ünitelerin çalışma doğruluğunun belirlenmesi vb.) birçok önemli sorusunda uygulama alanı bulmuştur. Olasılık teorisi yöntemlerinin uygulanması, ancak incelenen olayların özelliklerinin ve onları yöneten yasaların önceden özel bir analizine dayanarak mümkündür . Bunu göz ardı eden burjuva bilim insanları (siyasi ekonomi, biyoloji ve diğer bilim dallarında) olasılık teorisini bilim karşıtı teorilerini desteklemek için kötüye kullanırlar. Örneğin, Morgancıların ve Weismanncılarının Mendel'in kalıtım yasalarını olasılık teorisi kullanarak doğrulamaya yönelik gerici girişimleri buna örnektir. Modern "fiziksel" idealistler, olasılık teorisini doğada ve toplumda nesnel nedenselliği, zorunluluğu ve düzenliliği reddetmek için kullanırlar ve yasayı, kendileri de herhangi bir nesnel düzenlilikten yoksun olan kaotik olgular yığınının zihinsel bir ortalaması olarak görürler. Olasılık tamamen öznel olarak, nesnel,

gerçek yasaların bir yansıması olarak değil, insan zihni tarafından olguların kaosunun “düzenlenmesi” olarak anlaşılır. Gerçekte, belirli bir olayın veya sonucun meydana gelme olasılığını belirlemek, nesnel, insandan bağımsız bir yasaya dayanmadığı takdirde imkansız olurdu. Marksist diyalektik şans ve zorunluluk doktrini, olasılık kavramı için felsefi bir temel sağlar. Her bir olgu, çok sayıda rastgele etkiye tabidir, rastgele özellikler ve nitelikler içerir, vb. Ancak aynı zamanda, her rastgelelik bir zorunlulukla bağlantılıdır ve zorunluluğun bir tezahür biçimidir. Bir olgular kümesinin genelleştirilmesi, zorunluluğun, düzenliliğin keşfedilmesine yol açar. Bir olayın meydana gelme olasılığının derecesini, bir dizi bireysel olguyu genelleştirerek belirleyen olasılık, genel ve özeli, zorunlu ve rastgele olanın nesnel diyalektiğine dayanır.

“EBEDİ GERÇEKLER”. –Bilginin dogmatik, metafizik kuramı açısından bakıldığında, her hakikat ebedidir; eğer bilginin daha da gelişmesinde değişime tabi olursa... Değişime tabi ise, o zaman gerçek değildir. Bu tür dogmatizmin tipik bir temsilcisi olan E. Dühring, “Gerçek doğrular genellikle değişmezdir” diye yazmıştır. Ortaçağ felsefesi, tüm önermelerini İncil’in ve “kilise babalarının” sarsılmaz otoritesine dayanan “ebedi gerçekler” olarak kabul etmiştir. Tamamen dogmatik önermelerden oluşan din, bilimsel olmayan ve anlamsız dogmalarını “ebedi gerçekler” olarak ilan etmiştir. Teorik tanıma dogmatizmine ve güvenilir bilginin olasılığına şüphe duyan şüpheciliğe kesin bir şekilde karşı çıkan diyalektik materyalizm, insan bilgisinin tarihsel doğasını savunur. Çürütülemeyen ve bu anlamda

“ebedi” kabul edilen basit ve açık gerçekler vardır; rneğin, Napolyon’un belirli bir gün ve saatte Saint Helena adasında ldği gerçeği. Bununla birlikte, “ebedi gerçekleri” çok çeşitli karmaşık konuları kapsayan bilimsel teorilere genişletmek, elbette, gerçeği köreltmek ve dogmatize etmektir. Bilimsel gerçekleri ebedi ve nihai ilan etmek, daha fazla gelişmenin önünü kapatmaktır; oysa sosyo-tarihsel pratik sürecinde, bilimsel gelişme sürecinde, her gerçek sonsuz derinleşme, zenginleşme ve iyileştirmeye muktedirdir. Gelişmiş bilim, pratik ve bilimsel deney verilerinden yararlanarak teorilerini ve gerçeklerini yorulmadan gözden geçirir, onları iyileştirir ve geliştirir, yanlış olduğu kanıtlanmış eski olanları ise bir kenara bırakır (Bkz. Gerçek; Mutlak Gerçek; Göreceli Gerçek).

“KENDİ BAşINA BİR şEY” ve “BİZİM İÇİN BİR şEY”

–Kant tarafından felsefeye ilk kez kazandırılan kavramlar . Kant’a göre, “kendinde şey”, bilinçten bağımsız olarak var olmasına rağmen, mutlak olarak bilinemez ve “bizim için bir şey”, yani bilinemez olan şeyi ifade eder. Kant’ın bakış açısından, “kendinde şeylerin” ne olduğuna dair herhangi bir kavramımız olamaz. Kant, “kendinde şeyler” ile fenomenler arasında bir uçurum çizmiştir. Kant’a göre insan bilgisi yalnızca fenomenlerle ilgilenir, ancak “kendinde şeyleri” kavrayamaz. Kantçı felsefede, “kendinde şey” nihayetinde boş bir sembol haline gelir. Bu doktrin gerici bir rol oynamıştır: bilinçli olarak bilimi dinle uzlaştırma amacını gütmüştür ve birçok idealist akım ondan doğmuştur. Diyalektik materyalizm doktrinine göre, bilinemez “kendinde şeyler” yoktur. Bilinen (“bizim için bir şey”) ile henüz

bilinmeyen (“kendi içinde bir şey”) arasında yalnızca bir fark vardır. Bir “kendi içinde bir şey” bizim tarafımızdan bilindiğinde, zaten “bizim için bir şey” haline gelir. “Aslında, herkes milyonlarca kez bir ‘kendi içinde bir şeyin’ bir olguya, bir ‘bizim için bir şeye’ dönüşümünün basit ve açık bir şekilde gözlemlemiştir. Bu dönüşüm bilgidir” (Lenin). Doğal kauçuk-bitki özümleme kimya bu kauçuğu endüstriyel ihtiyaçlar için kullanmayı ve kimyasal sentez yoluyla yeniden üretmeyi öğrenene kadar bir “kendi içinde bir şey”di; böylece onu bir “bizim için bir şey” haline getirdi. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte, giderek daha fazla şey bilinir hale gelir. Atom enerjisi de bir süre “kendi içinde bir şey”di. Ancak modern bilim atom enerjisini kavradı ve üretim yasalarını keşfetti. Böylece, “kendi içinde bir şey” olmaktan çıktı ve “bizim için bir şey” oldu. “Kendi içinde şeylerin” bilgisini, onları “bizim için şeyler”e dönüştürmenin belirleyici koşulu uygulamadır.

ETKİLEŞİM –Bkz. Olayların genel bağlantısı, etkileşim.

GÖRÜNÜRLÜK –bkz. Görünürlük.

VICO GIAMBATTISTA (1668-1744)

–İtalyan burjuva sosyoloğu Vico, insan toplumunun tarihini doğal bir süreç olarak ele alarak açıklamaya çalıştı. Zamanındaki yaygın tarih bilimi anlayışını, saltanatların, savaşların ve kahramanların faaliyetlerinin basit bir açıklaması olarak reddetti. Felsefe alanında Vico tutarsızdı. Materyalist felsefenin bazı etkileri altında, Vico “fikirlerin düzeninin şeylerin

düzenini izlemesi gerektiğini” savundu. Aynı zamanda Tanrı’nın varlığını da kabul etti; Vico’nun miyopluğuna göre, Tanrı tarihin yasalarını iletir. Ancak bu, Vico için Tanrı’nın rolünün sınırır. Sonuç olarak, Tanrı tarihin akışına müdahale etmez ve insanlık, insan doğasında var olan içsel nedenlerden dolayı gelişir. Vico’ya göre, toplumun yaşamı, bireyin yaşamının aşamalarını yeniden üretir: çocukluk, gençlik ve olgunluk. Vico, her halk için üç gelişim aşaması belirler: ilahi (insanlığın çocukluğu)-henüz bir devlet yoktur ve insanlar ilkel hallerinden yeni yeni çıkmaya başlarlar; Kahramanlık çağı (insanlığın gençliği)-devletin ortaya çıkışı (Vico bu çağa Yunanistan ve Roma’nın aristokratik cumhuriyetlerini ve Batı Avrupa’nın erken feodalizmini atfeder); insanlık çağı (insanlığın olgunluğu)-demokrasinin, sivil ve siyasi eşitliğin ve bilimin gelişmesinin egemenliği. Sonra “olgunluk” yerini “yaşlılığa” bırakır, yozlaşma başlar, ilkel duruma dönüş olur ve ardından gelişim döngüsü yeniden başlar. Vico’nun tarihsel döngü teorisi (bkz.), tarihsel sürecin yasal doğasını gerekçelendirme girişimi olup, Marksizm öncesi sosyolojinin çaresizliğinin ve sosyal gelişmenin bilimsel bir teorisini yaratma girişimlerinin başarısızlığının bir ifadesidir . Modern gerici burjuva filozofları da burjuva sisteminin egemenliğini haklı çıkarmak için çeşitli döngü teorilerine başarısız bir şekilde başvurmaktadır. Vico’nun daha sonra bilimin malı haline gelen bir dizi fikri vardır. Vico, sosyal grupların mücadelesinin yasal normların oluşturulması üzerindeki etkisine dikkat çeker. Marx, Vico’nun “Roma hukukunun ruhuna dair felsefi bir anlayışa sahip olduğunu, bunun aksine ahlak anlayışının kaba saba olduğunu” yazar. Vico,

Homeros'un bir kişi olarak var olmadığını öne süren ilk kişiydi. Vico, Homeros'un şarkılarında halkın bilincinin bir yansımasını gördü. Vico, dinin ve mitin kökenlerini araştırmaya çalışır; Vico'ya göre korku, dini duygunun temel kaynağıdır. Marx, Vico'nun "karşılaştırmalı dilbilimin (her ne kadar fantastik olsa da) embriyonik temellerine ve genel olarak birçok deha kıvılcımına" sahip olduğunu söyler. Vico'nun temel fikirleri, Milletlerin Genel Doğası Üzerine Yeni Bir Bilimin Temelleri (1725) adlı kitabında ortaya konmuştur (ilk olarak Rusçaya tam olarak çevrilmiş ve 1940'ta yayınlanmıştır).

WILLIAMS VASILY ROBERTOVICH (1863-1939)

–Seçkin bir Sovyet doğa bilimcisi, tarım biliminde bir yenilikçi, toprak verimliliğini yaratma ve geri kazandırma teorisinin kurucusu ve Michurin biyolojisinin kurucularından biri olan Williams'ın bilimsel çalışmaları, tarımsal biyoloji biliminin temel sorunlarını ele alırken diyalektik materyalizmin yaratıcı uygulamasıyla karakterize edilir. Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in her şeyi fetheden teorisinin tarım teorisi ve pratiğı için önemine ilişkin olarak

Williams şöyle yazmıştır: “Bu teorinin hayati güçleri, eski, harap olmuş tarım bilimini gençleştirdi. Materyalist diyalektiğin güçlü etkisi, tarım bilimimizin kölece geleneklerin asırlık zincirlerinden kurtulmasını ve marjinal teorilerin kültünü yok etmesini sağladı.” Williams, Dokuchaev’in toprağı doğal-tarihsel bir beden olarak ele alan doktrinini ve zaman içinde *birleşik bir toprak oluşum sürecinin tutarlı bir doktrinine dönüşmesini* geliştirdi. Williams, toprağın doğal bir beden ve üretim aracı olarak temel bir özelliğı olarak verimliliğini, yani bitkileri tatmin etme yeteneğini ortaya koydu. toprak Yaşamlarının temel unsurları su ve besindir. Yaşam koşullarının evrimi, düzenli bir değişim süreciyle gerçekleşir: önce, belirli bir bitki oluşumu için çevrenin (toprağın) yaşam koşullarında kademeli bir iyileşme olur, ardından, hayati faaliyetinin bir sonucu olarak, yaşam koşulları giderek kötüleşir. Bir bitki oluşumunun gerilemesi, devrim niteliğinde başka bir bitki örtüsü türüyle değiştirilmesi için iyileşmiş koşulları ifade eder. Yeni bitki oluşumunun toprak üzerindeki etkisi önemli ölçüde farklı olacaktır, çünkü kimyasal elementlerin biyolojik döngüsünün doğası zaten farklı olacaktır. Dolayısıyla, bitki ve çevre birliğine dayalı gelişimde, nedenin sonuca, sonucun da nedene sürekli bir dönüşümü vardır. Toprak gelişiminin bir aşaması, bir toprak türü, bir sonraki aşama, bir sonraki toprak türüyle değiştirilir. Ülkemizde, buzullar kuzeye doğru çekildikçe, ormanlar çayırlara, çayırlar bozkırlara , bozkırlar da kuru bozkırlara ve çöl bozkırlarına yerini bıraktı. Son olarak, artık toprakların bölgesel bir dağılımına sahibiz: kuzeyde podzolik topraklar (tayga ormanları), güneyde gri orman-bozkır toprakları, daha güneyde

bir kara toprak kuşağı, kestane ve kahverengi bozkır toprakları ve Orta Asya'da çöl gri toprakları, Williams'ın "Stakhanov tarımının en iyi başarılarının gerçek, Bolşevik uygulamasına olanak tanıyan" (Williams) otlak tarım sistemi, sadece dünyayı anlamayı değil, aynı zamanda değiştirmeyi de amaçlayan ileri bilimin bir örneğidir. Dokuchaev (bkz.) ve Kostychev'in çalışmalarına ve özellikle Williams'ın birleşik toprak oluşum süreci hakkındaki kendi öğretisine dayanmaktadır. Toprak verimliliği büyük ölçüde yapısına bağlıdır. Williams, "Toprağın ufalanabilir bir yapı kazanma ve koruma yeteneği-yani gücü-pratikte en önemli toprak özelliğidir ve ürün veriminin gücünü ve istikrarını ve kendiliğinden dalgalanmaların yokluğunu belirler. Sadece güçlü toprak ekilebilir," demiştir. Doğal koşullar altında, çayır bitki örtüsü (çernozem) güçlü bir toprak yapısı oluşturur. Bu örtü altında, toprakta organik madde birikimi gerçekleşir. Ayırışma sırasında, bağlayıcı madde görevi gören ve güçlü bir toprak yapısı sağlayan organik asitler oluşur. Ürün rotasyonu yapılan tarlalarda bu, çok yıllık otların karışımıyla sağlanır. Bu nedenle, Williams tarafından bilimsel olarak desteklenen uygun çayır ürün rotasyonlarının uygulanması gereklidir. Williams'ın çayır tarımı teorisi, bazı öğrencilerinin dogma haline getirdiği bir dizi hatalı önerme içeriyordu. Akademisyen Lysenko, "V. R. Williams'ın Tarımsal Doktrini Üzerine" adlı makalesinde bu hataları (bazı tahılların yetiştirilmesine yönelik olumsuz tutumu vb.) ortaya koymuştur. Williams'ın öğretileri, Michurin'in biyolojisiyle organik olarak bağlantılıdır. T. D. Lysenko, "Michurin ve Williams'ın öğretileri, tarımsal bilim ve pratiğin

teorik sorunlarını geliştiren tek bir materyalist biyolojinin farklı yönleridir” diye yazmıştır. Bolşevik bir bilim insanı olan Williams, uzun yıllar boyunca Weismannizm ve Morganizm’in gerici idealist ve metafizik teorilerine, toprak bilimi ve ziraat alanındaki burjuva teorilerine, “toprak verimliliğinin azalması” teorisine, sığ sürüm teorisine vb. karşı tutkuyla mücadele etti. V. R. Williams, tüm çabalarını sosyalist Rusya’nın iyiliği için adayan bir Sovyet vatanseveriydi. V. R. Williams’ın en önemli eserleri şunlardır: *“Toprağın Mekanik Analizi Alanındaki Araştırma Deneyimi”* (1893), *“Toprak Bilimi”*, 1-4. sayılar (1914-1924), *“Sulanan Arazilerde Otlak Tarım Sistemi”* (1935), *“Toprak Bilimi. Toprak Biliminin Temelleriyle Tarım”*, 5. baskı (1947). 1949’dan beri V. R. Williams’ın on iki ciltlik Toplu Eserleri yayınlanmaktadır.

VITALİZM, canlı organizmada özel bir “yaşam gücünün” varlığıyla yaşam süreçlerini açıklayan biyolojideki idealist bir akımdır (bkz. yaşam Vitalistler, hayati olayların, canlı varlıklardaki tüm fiziksel ve kimyasal süreçleri altüst eden, kasıtlı olarak yönlendirilmiş madde ötesi (doğaüstü) güçlerin sonucu oldukları için, inorganik doğadan derin bir uçurumla ayrıldığını savunurlar. Vitalizm, orijinal biçiminde, ilkel insanın doğanın evrensel canlanması hakkındaki fikirlerinde zaten bulunur (bkz. Animizm). Platon’un “nihai nedenler” ve Aristoteles’in kasıtlı olarak hareket eden neden (entelekya) hakkındaki idealist fikirleri, vitalizmin sonraki tüm gelişiminin temelini oluşturmuştur. Vitalizm, organizmada maddesel olmayan bir gücün varlığını kanıtlamaya çalışır ve bu güce çeşitli isimler

verir: yaşam ilkesi, psikoid, yaşam dürtüsü, teleolojik nedensellik, ana Platonik yapı, psikoplazma, maddenin canlandırılması, entelekyia vb. Vitalistlerin organik ve inorganik maddeler arasındaki temel fark hakkındaki iddiaları, ilk olarak Alman kimyager F. Wöhler'in (1828) hayvansal kökenli bir organik maddenin (üre) ilk laboratuvar sentezini gerçekleştirmesiyle sorgulanmıştır . O zamandan beri, organik kimya, yağlar, karbonhidratlar, bir dizi hormon ve vitamin, bazı kan pigmentleri ve daha basit protein formları da dahil olmak üzere 100,000'den fazla farklı organik madde sentezlemiştir. 19. yüzyılın ortalarına kadar kimyadaki gelişmelerin yanı sıra Darwinizm ve biyolojinin bir bütün olarak gelişmesi, vitalizmin tüm "argümanlarını" çürütmüştür. Rus kimyagerlerin -Butlerov ve diğerlerinin- organik sentez alanındaki keşifleri, vitalizme ezici bir darbe indirmiştir. *"Butlerov'un (bkz.) öncülüğünü yaptığı şeker maddesinin sentezi, vitalizm teorisini baltalamada özellikle önemliydi . Emperyalizm çağının gelişyle birlikte, biyolojide idealizmi yeniden canlandırma girişimi "neovitalizm" adı altında ortaya çıktı. Batı'da bunun temsilcileri şunlardır: Driesch, Ixschol. SSCB'de neo-vitalist teoriler Gurvich tarafından geliştirildi. Mendel, Weismann ve Morgan'ın sözde biyolojisi bir tür vitalizmdir. Batı'da şu anda yeni bir vitalizm dalgası gözlemleniyor ve savunucuları materyalizm ve idealizmin üstüne çıkmaya çalışarak vitalizm için yeni isimler icat ediyorlar ("biyolojikler", "holizm" vb.). Modern vitalizm, organizmanın birliği ve bütünlüğü sorununu "çözerek" gerici idealist pozisyonlarını savunmaya çalışır. Organizmanın birliği ve bütünlüğünün nedenini, hayati faaliyetinin tüm tezahürlerinde özel bir*

mistik hayati güçte görürler. Pavlov'un, yüksek düzeyde organize olmuş varlıklarda tüm hayati süreçleri düzenlemede sinir sisteminin öncü rolüne ilişkin doktrini, organizmanın bütünü sorununa materyalist bir çözüm sunar ve böylece vitalistleri kendilerini sağlamlaştırmaya çalıştıkları son pozisyonlarından uzaklaştırır. Engels ve Lenin, diyalektik materyalizm bakış açısından vitalizm eleştirisi sundular. Ernst Haeckel, K. A. Timiryazev ve diğer birçok önde gelen doğa bilimci, neo-vitalizme karşı keskin bir materyalist eleştiri getirmiş ve bilimi idealizme karşı savunmuştur.

DIŞ DÜNYA, insan bilincinin dışında ve ondan bağımsız olarak, birbirleriyle bağlantılı halde var olan maddi nesnelerin ve olguların bütünüdür. Materyalist bir bakış açısıyla, dış dünya insan bilgisinin tek kaynağıdır. İdealist bir bakış açısıyla ise, dış dünya ya aşkın bir ruhsal varlığın ürünüdür (nesnel idealizm) ya da bireysel bilincin ürünüdür (öznel idealizm).

OLASILIK VE GERÇEKLİK –nesnel, yasal gelişim sürecinin en önemli yönlerinden birini ifade eden materyalist diyalektiğin kategorileri. Gelişim sürecinde, yeni hemen gerçeklikte kendini göstermez. İlk başta sadece bir olasılık olarak ortaya çıkar. Bu nedenle, olasılık, ancak belirli koşulların varlığında gerçekleştirilebilen şeydir. Gerçeklik zaten gerçekleşmiş olasılıktır. Biçimsel, boş olasılık ile gerçek olasılık arasında ayırım yapmak gerekir. Biçimsel olasılık açısından, “her şey mümkündür.” Biçimsel veya soyut olasılık, nesnel koşullardan kaynaklanmayan ve gerçekliğe dönüşemeyen bir olasılıktır.

Örneğin, ütöpic sosyalistler, hesaplamalarını sınıf mücadelesi olmadan sosyalizmi gerçekleştirme olasılığına dayandırdılar. Krallar ve prensler sosyalizmin avantajlarına ikna olduktan sonra, sosyalist ideallerini gerçekleştirmelerine yardımcı olacaklarını düşündüler. Biçimsel olasılığın aksine, gerçek olasılık, gerçekleşmesi için nesnel gerekçelerin bulunduğı ve belirli koşullar altında mutlaka gerçekleşen, yani gerçekliğe dönüşen bir olasılık anlamına gelir. Olasılık ve gerçek olasılık arasında kesin bir ayrım yapmak gerekir . Gerçeklik . Sovyet sistemi, sosyalist bir toplum inşa etmek için gerçek bir fırsat yarattı. Ancak bu fırsatın gerçeğe dönüştürölmesi gerekiyordu. “Sosyalizmi inşa etme olasılığı ile onu gerçekten inşa etme arasında büyük bir fark vardır. Olasılığı gerçeklikle karıştırmamak gerekir” (Stalin). Bolşevik Partisi’nin doğru politikaları sayesinde, ölkemizde sosyalizmin zaferi olasılığı gerçeğe dönüştürölldü. Olasılığı gerçeğe dönüştürmek için gerekli koşullar arasında, gelişmenin nesnel yasaları bilgisine dayalı, amaçlı ve yönlendirilmiş halk faaliyetleri çok önemli bir rol oynar. “Olasılığı gerçeğe dönüştürmek için bir dizi koşul gereklidir; bunlar arasında parti çizgisi ve bu çizginin doğru uygulanması hiç de önemsiz bir rol oynamaz” (Stalin). Sovyetler Birliği’nin Büyük Vatanseverlik Savaşı, Komünist Parti’nin zafere ulaşmada ve olasılığını gerçeğe dönüştürmede oynadığı muazzam rolü gösterdi. Sovyet sosyalist sisteminin avantajları, Sovyet vatanseverliği ve SSCB halkları arasındaki dostluk ve Sovyet Ordusu ile cephe gerisindeki işçilerin yüksek morali, düşmana karşı zafer için gerçek bir fırsat sağladı. Fakat bu fırsat değerlendirilmeliydi. Yoldaş Stalin önderliğindeki

Bolşevik Parti, tüm dünyayı faşist esaretten kurtaran zaferi örgütledi ve ilham verdi. Materyalist diyalektik, herhangi bir gelişmenin olasılığını kabul etmekle kalmayıp, onu gerçeğe dönüştürmek için gerekli koşulları da anlamamızı gerektirir; bu dönüşüm sürecinde pratiğin ve mücadelenin muazzam rolünü vurgular. Hayatta, yeni, ilerici ve gelişmiş bir şeyin gelişme potansiyeli, eskinin korunma potansiyeli, gerici ve geriye dönük bir şeyin geçici zaferi ile karşı karşıya gelir. İkinciyle mücadele edilmezse, yeni, devrimci gelişme sürecini ciddi ve kalıcı olarak engelleyebilirler. Devrimci, ilerici gelişme potansiyelini gerçeğe dönüştürme süreci her zaman yeni ile eski, gelişmiş ile geri, devrimci ile gerici arasındaki bir mücadele yoluyla ilerler. İşte tam da bu nedenle Komünist Parti, serbest gelişmeye dair tüm oportünist teorileri kınamakta ve bize yeni ve gelişmiş bir şeyin doğuşunu aktif olarak desteklemeyi ve yeni ve gelişmiş olanın zaferini engelleyen her şeye karşı uzlaşmaz bir mücadele yürütmeyi öğretmektedir.

SAVAŞ. Marksizm-Leninizm, savaşı halkların ve devletlerin yaşamında ebedi ve doğal bir olgu olarak değil, insan toplumunun gelişiminin belirli bir aşamasında ortaya çıkan ve toplumsal yaşamın geçici koşullarıyla ilişkili sosyo-tarihsel bir olgu olarak görür. Savaş, sınıf toplumunun ortaya çıkışının ve gelişiminin kaçınılmaz bir ürünüdür. Savaş ancak özel mülkiyetin, sınıfların ve devletlerin ortaya çıkmasıyla kalıcı bir endüstri, sömürücü sınıfların egemenliğini güçlendirme, yabancı toprakları ele geçirme ve fethedilen halkları köleleştirme aracı haline gelir. Özel

mülkiyetin ve devletin ortaya çıkışı, egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmek için özel silahlı birliklerin—bir ordunun—oluşturulmasını gerektirmiştir. Lenin ve Stalin, savaşın doğası gereği, belirli bir sınıfın politikasının şiddet yoluyla devamı olduğunu öğretir. Egemen sınıflar ve hükümetleri, siyasi hedeflerine çeşitli yollarla—ekonomik, ideolojik ve diplomatik—ulaşırlar. Bu yollar hedeflerine ulaşmada başarısız olursa, çekişen sınıflar ve devletler açık, şiddetli mücadeleye—savaşa—başvururlar. Lenin, savaşın özünü ve ortaya çıkmasına yol açan nedenleri anlamak için, savaştan önce belirli sınıfların ve güçlerin izlediği politikaları, savaşa yol açan ve yol açmış olan politikaları incelemenin gerekli olduğunu söylemiştir. “Savaşta politikayı yöneten sınıf belirler. Savaş, baştan sona politikadır, bu sınıfların aynı amaçlara başka yollarla devam etmesidir” (*Lenin*). Tüm politikaların ve tüm savaşların temelleri, ülkenin ekonomik ilişkiler sistemine, sosyal ve hükümet yapısına yerleşmiştir. Sınıfın ötesinde bir politika olmadığı gibi, siyasi amaçları olmayan bir savaş da yoktur. Siyasi amacın niteliği, savaşın yürütülmesinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Yoldaş Stalin, savaşların tarihini, özellikle de emperyalizm ve proletarya devrimleri döneminin savaşlarını inceleyip genelleştirerek, (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*) adlı eserinde savaşların bilimsel bir sınıflandırmasını sunmuştur. İki tür savaş vardır: “a) Amacı ya halkı dış saldırılardan ve köleleştirme girişimlerinden korumak, ya halkı kapitalizmin köleliğinden kurtarmak, ya da nihayetinde sömürgeleri ve bağımlı ülkeleri emperyalizmin boyunduruğundan kurtarmak olan, adil, yağmacı olmayan bir kurtuluş savaşı ve b)

Amacı yabancı ülkeleri ve yabancı halkları ele geçirmek ve köleleştirmek olan *haksız*, yağmacı bir savaş.” Sömürücü sınıflar tarafından yürütülen haksız, yağmacı savaşlar, tarihin ilerici güçlerinin ilerlemesini yavaşlatmayı amaçlar; bu savaşlara tüm halkların ve ülkelerin yok edilmesi eşlik eder. Adil, kurtuluş savaşları ve her şeyden önce proletaryanın burjuvaziye karşı savaşları devrimci savaşlardır; Adil savaşlar, halkların özgür gelişimini engelleyen eski, zararlı ve gerici kurumları yok eder, ezilen insanlığı kapitalist kölelikten, sömürge ve bağımlı ülkelerin halklarını ise emperyalizmin boyunduruğundan kurtararak bağımsız devlet ve ulusal kalkınma için koşullar yaratır. Adil savaşlar, toplumun ilerici hareketinin çıkarlarına hizmet eder. Adil bir savaşın çarpıcı bir örneği, faşizme karşı mücadelede özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını savunan ve günümüzde sosyalizme doğru ilerleyen bir dizi Avrupa ülkesine özgürlük getiren Sovyet halkının Büyük Vatanseverlik Savaşı’dır. Marksizm-Leninizm, ezilen sınıfların ezenlere karşı savaşlarının ilerici, adil ve gerekli olduğunu kabul eder ve emperyalist savaşları kınar. Lenin ve Stalin, savaşların, onları doğuran nedenler ortadan kaldırılmadan ortadan kaldırılamayacağını öğretir. Uzlaşmaz çelişkileriyle kapitalist ekonomik sistem, savaşın en derin kaynağıdır. Yoldaş Stalin, modern dünya savaşlarının “modern tekelci kapitalizm temelinde küresel ekonomik ve siyasi güçlerin gelişmesinin kaçınılmaz sonucu” olarak ortaya çıktığını, “dünya ekonomisinin kapitalist sisteminin kendi içinde genel bir kriz ve askeri çatışmaların unsurlarını barındırdığını” belirtiyor. Kapitalist ekonomiyi aşındıran derin çelişkilerin üstesinden gelemeyen ve kaçınılmaz olarak yaklaşan ekonomik krizi

ertelemeye çalışan emperyalistler, halkların bağımsızlığı ve özgürlüğüne karşı yeni bir yağmacı savaş yoluyla çözüm arıyorlar. Günümüz Amerikan ve İngiliz emperyalistleri, Sovyetler Birliği ve halk demokrasilerine karşı savaşa hazırlanıyorlar. Komünist Partiler Enformasyon Bürosu'nun Kasım 1949'da kabul ettiği kararda, Enformasyon Bürosu'nun ilk toplantısından (1947) bu yana geçen süre içinde, "dünya siyasetinde iki çizgi daha da belirginleşmiştir: Birincisi, SSCB önderliğindeki demokratik, anti-emperyalist kampın çizgisi; bu kamp, halklar arasında barış ve demokrasi için sürekli ve tutarlı bir mücadele yürütmektedir; ikincisi ise, ABD'nin iktidar çevrelerinin önderliğindeki emperyalist, anti-demokratik kampın çizgisi ; bu kampın temel amacı, Anglo-Amerikan dünya egemenliğinin zorla kurulması, diğer ülkelerin ve halkların köleleştirilmesi, demokrasinin yıkılması ve yeni bir savaşın başlatılmasıdır." Emperyalistlerin savaş hazırlıklarını ifşa etme ve bunlarla mücadele etme politikasını izleyen Marksistler, dünya halklarının yeni bir emperyalist savaşa karşı örgütlü bir mücadele yürütmesi halinde savaşın önlenebileceği öncülünden hareket ederler. Amerikan ve İngiliz emperyalistlerinin şu anda hazırladığı savaş, dünya egemenliğini sağlamayı ve dünyanın tüm halklarını köleleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, Sovyetler Birliği önderliğindeki barış mücadelesi, dünyanın dört bir yanındaki işçi kitlelerinden destek bulmaktadır. Dünyanın tüm ilerici güçlerinin tek bir örgütlü barış cephesinde birleşmesi ve yeni bir dünya savaşına karşı mücadeleleri, emperyalistlerin suçlu planlarını boşa çıkarabilir. "... Eğer emperyalistler üçüncü bir dünya savaşı başlatırlarsa, bu savaş bireysel kapitalist

devletlerin değil, tüm dünya kapitalizminin mezarı olacaktır” (Malenkov). Dünya kapitalizminin yıkılması ve sosyalizmin zaferiyle, halklar nihayet yeni savaş tehlikesinden kurtulacaktır.

VOLTAIRE (AROUET) FRANÇOİS MARİE (1694-1778) –18. yüzyılın önde gelen Fransız eğitimcisi, yazarı ve filozofu. Voltaire, kiliseye ve feodal düzene yönelik keskin eleştirileriyle 18. yüzyılın sonlarındaki Fransız burjuva devrimine ideolojik bir hazırlık sağlayan dşnrlr arasındadır. Felsefede Voltaire, *Locke’un* (bkz.) takipçisidir. Voltaire, deneyimin bilginin kaynağı olduğuna ve maddi olmayan bir maddeyi anlamının imkansız olduğuna inanıyordu. Bununla birlikte, Voltaire materyalizme ulaşmaz; ılımlı bir agnostik ve deist olarak kalır. Tanrı’nın varlığını, dini- mistik vahiy doktrinine karşıt olarak, rasyonalist bir şekilde kanıtlamaya çalışır. Voltaire’e göre Tanrı’nın varlığı, evrenin uyumuyla kanıtlanır. Voltaire, dinin pratik “kullanımında” ısrar eder: Tanrı, “sıradan insanlar” için bir dizgin, “düzenin” bir garantisi olarak gereklidir. Aynı zamanda, Voltaire Katolikliğe, batıl inançlara, önyargılara ve fanatizme karşı bir savaşçı olarak hareket eder. Voltaire, mutlakiyetçiliğe yönelik eleştirileri boyunca (1860’lara kadar) monarşist olarak kaldı; daha sonra, durumun daha da kötüleşmesiyle bağlantılı olarak... Çelişkiler nc Sınıf ile mutlakiyetçilik arasında Voltaire, anayasal monarşi fikrine daha çok eğilir; hatta cumhuriyetin avantajlarından bile bahseder. Voltaire’in felsefesi çelişkilerle doludur: Katolikliğe ve din adamlığına yönelik sert eleştirisinin yanı sıra, Tanrı’nın varlığını ve dinin gerekliliğini kabul eder;

mutlakiyetçiliğe yönelik eleştirisinin yanı sıra, “aydınlanmış mutlakiyetçiliği” benimser. Marx, Voltaire’in “metinde inançsızlığı vaaz ettiğini ve dipnotlarda dini savunduğunu... Ve bu dipnotların arındırıcı gücüne hiç kimse inanmış mıydı?” diye yazar. Voltaire, büyük burjuvazinin ideoloğuydu. Eşitsizliği dünyanın ebedi, değişmez bir yasası olarak görüyordu. “Ayaklakilere” duyduğu küçümseme, 18. yüzyıl Fransız burjuva Aydınlanmasının sınıf doğasını yansıtıyordu. Aydınlanma fikirlerinin parlak bir popülerleştiricisi olan Voltaire, din adamlığına, Katolikliğe ve otokrasiye yönelik eleştirileriyle ve Fransa’da var olan feodal sisteme karşıtlığıyla çağdaşları üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Voltaire’in başlıca felsefi eserleri arasında “*Felsefi Mektuplar*”, “*Newton Felsefesinin İlkeleri*”, “*Felsefe Sözlüğü*” ve “*Candide*” yer almaktadır.

GÖNÜLLÜLÜK (Latince voluntas=irade)-öznel-idealist felsefe okullarından biri olan ve doğada ve toplumda nesnel düzenliliği ve zorunluluğu reddederek iradeye belirleyici, birincil önem atfeden bir akımdır. Voluntarizmin temsilcileri arasında Schopenhauer, Nietzsche, Hartmann ve diğerleri yer almaktadır. Bu okulun kökleri Orta Çağ’ın derinliklerine uzanmaktadır. Bunu kilise babalarının yazılarında buluyoruz: alana belirleyici önem atfeden ve bu teoriyi ilahi kadercilik doktriniyle birleştiren Hippo’lu Augustinus’ta (354-430) ve iradenin akıldan, şansın zorunluluktan üstünlüğünü ve insanın Tanrı’nın iradesine bağımlılığını kabul eden ünlü Orta Çağ filozofu Duns Scotus’ta. Voluntarizmin gerici doğası böylece ortaya çıkışının en başında kendini göstermiştir. Voluntarizm, ilahi

kadercilik ve Tanrı'nın iradesi hakkındaki fatalist öğretilerle birlikte var olmuştur. Modern felsefede, Lenin'in *"Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm"*de gösterdiği gibi, gönüllülük eğilimi Kant ve Hume çizgisine , doğada ve toplumda nesnel yasaların reddine ve Kantçı formüle, yani aklın doğanın yasalarını dikte ettiğine bağlanır. Lenin'in işaret ettiği gibi, bu tür "gönüllülük idealizminin" çarpıcı bir örneği, doğanın nesnel yasalarını reddeden ve "dünyayı bir irade olarak tanıyan" Machizm'dir. Popülistler, anarşistler ve Sosyalist Devrimciler arasında, gönüllülük felsefi olarak, toplumsal süreci yönlendirdiği varsayılan "güçlü kişilikler" hakkındaki öznel sözde bilimsel teorileri haklı çıkarır. Neo-Kantçılar (Windelband-Rickert okulu) arasında, gönüllülük kapitalizmin kaçınılmaz sonunu gizleme amacına hizmet eder. Nietzsche için gönüllülük, egemen sınıfların şiddetinin, kitlelerin köleleştirilmesinin ve ezilmesinin gerekçelendirilmesi anlamına gelir. Gönüllülük, her ne pahasına olursa olsun tarihin akışını geciktirmeye ve kapitalizmi kaçınılmaz yıkımdan kurtarmaya çalışan militan gericilerin felsefesidir. Gönüllülük, siyasi maceracılığın bir yoldaşdır. Bu nedenle, insanlık düşmanı Alman faşist felsefesi, iradeyi (özellikle Führer'in iradesini) toplumsal olayların belirleyici gücü olarak kabul etmiştir. Amerikan ve İngiliz emperyalistlerinin modern neo-faşist felsefesi, dünya egemenliği için yeni rakiplerin siyasi maceralarını "haklı çıkarmak" için gönüllülüğü kullanmaktadır. "Varoluşçuluk" olarak adlandırılan akımın lideri Sartre (bkz.), her şeyin insanın "iradesine" bağlı olduğu gerici fikri savunur: faşizmin, insanların onun altında yaşamayı seçmeleri halinde "gerçek" haline geldiğini iddia

eder. Marksist felsefi materyalizm, gerici, idealist bir kurgu olarak gönüllülükçülüğe karşı savaşıır. Tarihin seyrini belirleyen “irade” veya herhangi bir seçkin kişilik değil, nesnel toplumsal yasalardır. Gerçek insan irade özgürlüğü, eylem özgürlüğü, ancak nesnel gelişim yasaları bilgisine dayanılıp bunlara aykırı değil, onlarla tam uyum içinde hareket edilirse mümkündür.

ALGI, gerçek dünyadaki nesnelerin duyularımız üzerinde yarattığı yansımadır. Algının temeli, insan bilincinden bağımsız olarak nesnelerin nesnel varlığıdır. Bir nesnenin bireysel özelliklerini ve niteliklerini yansıtan duyumdan farklı olarak, algı nesneyi bir bütün olarak, özelliklerinin toplamı ve karşılıklı ilişkisi olarak yansıtır. Bununla birlikte, algı nesnel gerçekliğin doğrudan bir yansıması olarak kabul edilemez. Nesnelerin algılanma biçimi büyük ölçüde öznenin önceki deneyimine ve algılanan şeye karşı tutumuna bağlıdır. Yabancı bir dil, ona aşina olmayan biri tarafından ses karmaşası olarak algılanırken, bu dili anlayan biri tarafından anlamlı ve önemli olarak algılanır. Duyuların etkinliği, düşüncenin etkinliğiyle tamamlanır. Öznel idealistler, algıyı nesnelerin varlığının temeli olarak görür ve var olan her şeyin algılarımız tarafından üretildiğini savunurlar. Algının bu yorumunun bilim karşısı doğası, diyalektik materyalizm tarafından kapsamlı bir şekilde gösterilmiştir.

ZAMAN VE UZAY –maddenin varoluşunun temel biçimleri. “Dünyada hareket halindeki maddeden başka hiçbir şey yoktur ve hareket halindeki

madde, uzay ve zaman dışında hareket edemez” (Lenin). Zaman ve uzay, hareket halindeki maddeden ayrılamaz, tıpkı maddenin varoluş biçimlerinden ayrılamaz olması gibi. Diyalektik materyalizm, felsefe ve doğa bilimleri tarihinde uzay ve zaman sorusuna tek bilimsel formülasyonu ve çözümü sunan ilk akımdır. Diyalektik materyalizm, hem uzay ve zamanın nesnel gerçekliğini reddeden ve onları bilinç ürünü olarak gören idealizme, hem de maddeyi varoluş biçimlerinden ayıran metafiziğe karşı bir mücadele yürütür. Engels, dünyanın başlangıçta mutlak bir düzensizlik içinde olduğunu, dünyanın sözde zamanın dışında var olduğunu iddia eden Dühring’in metafiziksel spekülasyonlarına kapsamlı bir eleştiri getirmiştir. Engels, “Tüm varlığın temel biçimleri uzay ve zamandır; zamanın dışında olmak, uzayın dışında olmak kadar büyük bir saçmalıktır” der. Engels, uzay ve zamanın maddeden, maddi süreçlerden ayrı olarak var olmadığını vurgular: “Maddenin maddesiz varoluşunun bu iki biçimi de hiçbir şey, boş fikirler, yalnızca kafamızda var olan soyutlamalardır.” Engels’in uzay ve zaman doktrininin temel ilkelerine dayanarak ve doğa bilimlerinin yeni verilerini genelleştirerek, Lenin bu sorunun geliştirilmesiyle diyalektik materyalizmi zenginleştirdi. Kantçı-Makist idealist zaman ve uzay anlayışına, yani insan tefekkürünün biçimlerine karşı mücadelede Lenin, zaman ve uzayın nesnel gerçekliğinin tanınmasının, nesnel gerçekliğin, yani bilincimizden bağımsız hareket halindeki maddenin varlığının tanınmasından kaçınılmaz bir sonuç olduğu görüşünü vurgular ve tutarlı bir şekilde ilerletir. Lenin, uzay ve zamana uygulanan temel epistemolojik sorunun şu olduğunu belirtir: “Uzay veya zaman gerçek mi yoksa ideal mi? Uzay ve zaman hakkındaki

göreceli fikirlerimiz, nesnel olarak gerçek varlık biçimlerine yaklaşımlar mıdır? Yoksa bunlar yalnızca gelişen , organize edilen, uyumlaştırılan vb. insan düşüncesinin ürünleri midir?” Bu sorunun ancak diyalektik-materyalist bir çözümüyle-yani uzay ve zamanın nesnel gerçekliğinin ve bilincimizdeki yansımalarının tanınmasıyla-fiziksel özelliklerine ilişkin verimli doğa bilimleri araştırmaları için bilimsel bir temel oluşturulabilir. Doğa biliminin gelişmesiyle birlikte zaman ve uzay kavramlarımız değişir ve evrimleşir. 18. ve 19. yüzyıllarda fizik, zaman ve uzayı nesnel bir gerçeklik olarak kabul ederek, Newton’u takip ederek onları maddeden bağımsız olarak, madde ve hareketten ayrı olarak inceledi. Yirminci yüzyıl fiziği, uzay ve zaman anlayışımızda devrim yarattı. *Görelilik teorisi* (bkz.), diyalektik materyalizmin maddenin varoluş biçimleri ile hareket halindeki madde arasındaki yakın bağlantı konusundaki konumunu doğruladı ve zaman, uzay ve maddenin özellikleri arasında bir bağlantı kurdu. Lenin bize, insan uzay ve zaman kavramlarının değişkenliği sorusunu, onların nesnel gerçekliğine ilişkin epistemolojik soruyla karıştırmamız gerektiğini öğretir. Gerçek zaman ve uzayı yansıtan evrimleşen uzay ve zaman kavramlarımız, bize onlar hakkında göreceli bilgi sağlar, ancak bu göreceli kavramlar mutlak gerçeği oluşturur. Fiziksel idealistler, yeni bilimsel keşiflere idealist bir temel sağlamak için bu iki konuyu birbirine karıştırırlar. Örneğin, kuantum mekaniği bu amaçla kullanılır. Kuantum mekaniği, mikro parçacıkların özelliklerinin ve düzenliliklerinin makro parçacıklarından niteliksel olarak farklı olduğunu ortaya koymuştur. Temel parçacıklarda dalga özelliklerinin, tanecik özellikleriyle birlikte

keşfi, konumlarını ve hızlarını mutlak hassasiyetle eş zamanlı olarak belirlemenin imkansızlığını göstermiştir. Bu fiziksel gerçeği yanlış yorumlayarak, idealistler, hem doğada nesnel düzenliliğin, nedenselliğin ve zorunluluğun varlığının materyalist olarak kabul edilmesine hem de uzay ve zamanın nesnellığının kabul edilmesine karşı yöneltilmiş agnostik, idealist bir “tamamlayıcılık ilkesi” yaratmışlardır. Fiziksel idealistler Bohr ve Heisenberg, mikro parçacıkların tanımlanmasında uzay ve zamanı, tamamen gerçek olmayan ve tamamen bilinebilir olmayan bir şey olarak terk etmeyi önerirler. Modern fiziksel idealistler, Lenin tarafından uzun zamandır eleştirilen Machian önermesini, yani uzay ve zamanın nesnel olarak gerçek bir anlamı olmadığını ve atomları uzaysal olarak kavramanın gerekli olmadığını tekrarlarlar. Lenin şöyle yazmıştı: “Doğa bilimi, incelediği maddenin yalnızca üç boyutlu uzayda var olduğu gerçeğini dikkate almaz ve dolayısıyla bu maddenin parçacıkları, onları göremeyeceğimiz kadar küçük olsalar bile, ‘zorunlu olarak’ aynı üç boyutlu uzayda var olurlar.” Bu nedenle, idealist kurguları reddeden diyalektik materyalizm, doğa bilimiyle tam bir uyum içinde, uzay ve zamanın nesnel olarak, bilincimizin dışında ve ondan bağımsız olarak var olduğunu ve bilgimizin giderek “nesnel uzay ve zamana uyum sağladığını, onları giderek daha doğru ve derinlemesine yansıttığını” öğretir (*Lenin*).

DOĞAL DÜŞÜNCELER. Bazı idealist doktrinler, doğuştan gelen fikirleri, insan zihninde doğal olarak var olduğu varsayılan fikirler olarak anlar. Antik felsefede bu idealist doktrin Platon

tarafından geliştirilmiştir. Modern felsefe tarihinde ise bu görüş en kapsamlı şekilde Descartes tarafından formüle edilmiştir. Descartes'a göre, tanrı hakkındaki fikirler, değişmeyen ve ebedi özler hakkındaki fikirler ve açıklık ve belirginlikle ayırt edilen tüm geometrik kavramlar doğuştan gelen fikirler ve kavramlardır. Alman filozof Leibniz de genel fikirlerin insana deneyim yoluyla verilmediğine, insan ruhunda-Descartes'ın inandığı gibi hazır kavramlar olarak değil, doğuştan gelen ilkeler ve yetenekler olarak-bulunduğuna inanmıştır. Kant'ın bilgi biçimlerinin (zaman, mekan, nedensellik vb.) a priori doğası doktrini de doğuştan gelen fikirler teorisine bağlıdır. Felsefe tarihinde materyalist okulun temsilcileri, doğuştan gelen fikirlerin idealist doktrinini şiddetle eleştirmişlerdir. Diyalektik materyalizm, istisnasız tüm insan temsillerinin, kavramlarının ve fikirlerinin deneyim, uygulama ve bilginin uzun tarihsel gelişiminin sonucu olduğunu savunur.

OLAYLARIN EVRENSEL BAĞLANTISI, ETKİLEŞİMİ.

-Doğada ve toplumda nesnelerin ve olguların birbirine bağlılığı ve etkileşimi evrensel bir niteliktedir. Marksist diyalektik yöntem, doğada ve toplumda hiçbir olgunun diğer olgularla bağlantısından koparılarak anlaşılamayacağını öğretir. Örneğin, güneş sistemi tek bir bütünü temsil eder ve tüm parçaları birbirine bağlıdır ve etkileşim halindedir. Hayvanlar ve bitkiler ile onları çevreleyen dışsal varoluş koşulları arasında bir bağlantı vardır. Michurin biyolojisi, bu bağlantıyı canlı doğanın gelişim yasalarını anlamak için son derece önemli görür. İnsan toplumunda da yaşamın tüm yönleri yakından

birbirine bağılıdır ve karşılıklı olarak koşullandırılmıştır. Dolayısıyla, şu veya bu ideoloji ancak toplumdaki yaşamın tüm maddi koşullarıyla, sınıf mücadelesiyle vb. bağlantılı olarak anlaşılabilir. Lenin'in de belirttiği gibi, olguların evrensel bağlantısı ve karşılıklı bağımlılığı, tek, yasal bir dünya hareket süreci verir. Nesnel bağlantı ve karşılıklı bağımlılığı hesaba katmadan, doğa bizim görüşümüze göre, birbirine bağlı olmayan olguların kaotik bir birikimine dönüşür. Hiçbir yasayla kontrol edilemeyen ve hiçbir rasyonel açıklamaya açık olmayan bir durum. Olayların, nedenlerin ve sonuçların bağlantısı ve etkileşimi, doğada ve toplumsal yaşamda olayların yasal seyrini belirler. Tarihteki her toplumsal sistem ve her toplumsal hareket, ortaya çıkmasına neden olan koşullar ve onunla ilişkili koşullar perspektifinden incelenmelidir. Kölelik sistemi günümüzde anlamsızdır, ancak çürüyen ilkel komünal sistem altında doğal bir olguydu ve ileriye doğru bir adımı ifade ediyordu. Benzer şekilde, belirli tarihsel koşullar altında ilerici olan kapitalist üretim biçimi, şimdi toplumun daha da gelişmesinin önünde bir fren haline gelmiştir. Çağımızda tüm yollar komünizme, yani çağdaş toplumsal yaşam koşullarından doğal olarak gelişen bir toplumsal sisteme çıkar. Belirli tarihsel koşullar altında geçerli ve doğal olan şey, diğer koşullar altında tüm anlamını yitirir. Doğa ve toplumun bu diyalektik görüşü, olayları karşılıklı bağlantılarının dışında ele alan ve doğayı kaotik bir kaza birikimi olarak gören metafizik teoriye karşıdır. Burjuva felsefesi, olguların nesnel bağlantısını ve dolayısıyla nesnel yasalarını bilinçli olarak reddeder: egemen sömürücü sınıfların çıkarları "anlamsız bir karmaşanın

devamını gerektirir” (Marx). Marksist diyalektiğin olguların evrensel bağlantısı konusundaki konumunun klasik karakterizasyonu, J. V. Stalin tarafından “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” adlı eserinde verilmiştir: “Metafiziğin aksine, diyalektik doğayı birbirinden kopuk, birbirinden izole edilmiş ve birbirinden bağımsız nesnelerin, olguların rastgele bir birikimi olarak değil, bağlantılı, birleşik bir bütün olarak ele alır.” Nesnelerin ve olguların birbirleriyle organik olarak bağlantılı olduğu, birbirlerine bağlı olduğu ve birbirlerini belirlediği bir ortamda, diyalektik yöntem, doğadaki hiçbir olgunun, çevresindeki olgularla bağlantısı olmadan, izole bir şekilde ele alındığında anlaşılamayacağına inanır; çünkü doğanın herhangi bir alanındaki herhangi bir olgu, çevresindeki koşullarla bağlantısı olmadan, onlardan izole bir şekilde ele alındığında anlamsız hale gelebilir ve bunun tersine, herhangi bir olgu, çevresindeki olgularla ayrılmaz bağlantısı içinde, çevresindeki olgulardan belirlenmişliği içinde ele alındığında anlaşılabilir ve gerekçelendirilebilir. Marksist diyalektiğin bu hükmünün proletarya partisinin pratik faaliyetlerine uygulanması büyük önem taşır. Bu, mücadelenin görevlerini ve sloganlarını toplumun gelişiminin özel tarihsel koşullarına tam olarak uygun şekilde belirlemeyi, komünist partinin strateji ve taktiklerini nesnel gelişmeyi dikkate alarak oluşturmayı mümkün kılar. Gerçekliğin olgularına doğru yaklaşmak, J. V. Stalin’in öğrettiği gibi, onların bağlı olduğu özel tarihsel koşulları, yeri ve zamanı dikkate almak demektir; “Sosyal olgulara bu tür tarihsel bir yaklaşım olmadan, tarih biliminin varlığı ve gelişimi imkansızdır; çünkü ancak bu yaklaşım, tarih bilimini tesadüflerin kaosuna ve saçma

hatalar yığınınına dönüşmekten kurtarır.” J. V. Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, Marksizmin bazı bireysel önermelerinin tarihsel bir perspektiften ele alınması gerektiğini vurgulayarak, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin kaderi sorusunun çözümünü örnek gösterir. Engels bir zamanlar sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin ortadan kalkması gerektiğine inanıyordu. Sovyet Marksistleri, mevcut küresel durumu dikkate alarak, kapitalist kuşatma var olduğu sürece, “zafer kazanan devrimin ülkesinin, kapitalist kuşatma tarafından ezilmek istemiyorsa, devletini, devlet organlarını, istihbarat teşkilatlarını ve ordusunu her türlü şekilde zayıflatmaması, aksine güçlendirmesi gerektiği” sonucuna varmışlardır (Stalin). Yoldaş Stalin’e göre, Talmudcular ve dogmatistler bu iki formülde uzlaşmaz bir çelişki görebilirler. Ancak yanıllıyorlar: “Bu formüllerin her ikisi de doğrudur, ancak mutlak anlamda değil, her biri kendi zamanı için geçerlidir: Sovyet Marksistlerinin formülü-sosyalizmin bir veya birkaç ülkede zafer kazandığı dönem için; Engels’in formülü ise-sosyalizmin bireysel ülkelerde tutarlı zaferinin çoğu ülkede sosyalizmin zaferine yol açacağı ve böylece Engels’in formülünün uygulanması için gerekli koşulların yaratılacağı dönem için geçerlidir” (Stalin). Marksist diyalektiğin olguların evrensel bağlantısı üzerine öğretisi, Marksizmin düşmanlarının sofistliğini ve eklektikçiliğini de ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Burjuvazi ve reformculuğun ideologları kasıtlı olarak sofist yöntemlere başvururlar: (gerçek durumu karıştırmak için) bağlantıların bütününden belirli bireysel yönleri ayırırlar veya çeşitli tarihsel koşulları karıştırır ve bir tarihsel durumda geçerli olanı

başka, değişmiş bir duruma aktarırırlar. Örneğin, İkinci Enternasyonal liderleri, Rus Menşevikler, iktisatçılar ve devrimci Marksizmin diğer muhalifleri bu yaklaşımı benimsemişlerdir. Emperyalizm çağında ortaya çıkan yeni tarihsel koşullar, proletarya partilerinin mücadele biçimlerini temelden değiştirmelerini, eski, parlamenter, yasal biçimlerden devrimci biçimlere geçmelerini ve işçi sınıfını kapitalizme doğrudan bir saldırı için hazırlamalarını gerektiriyordu. Ancak İkinci Enternasyonal'in reformistleri ve oportünistleri, tarihsel durumdaki bu temel değişimleri "fark edemediler", onları görmezden geldiler, devrimci örgütlenmeyi ve devrimci mücadele yöntemlerini reddettiler. Lenin ve Stalin, Marksizmin düşmanlarının bu oyunlarını ortaya çıkardılar ve proletarya devriminin davasına düşman olan dogmalarını eleştirdiler. Sadece Leninizm, işçi sınıfına yeni tarihsel döneme uygun gerçek devrimci örgütlenme ve devrimci mücadele yollarını ve biçimlerini gösterdi. Ayrıca diyalektik, bizi temel ve temel olmayan bağlantılar ve ilişkiler arasında ayırım yapmaya, bunları karıştırmaktan kaçınmaya ve karmaşık iç içe geçmelerinden birincil, belirleyici olanları ayırmaya mecbur kılar. Sadece böyle bir yaklaşım, pratik çalışmalarda, sorunların çokluğu içindeki belirleyici, temel bağlantıyı belirlememizi sağlar; bu bağlantıyı kavrayarak, Lenin ve Stalin'in öğrettiği gibi, tüm zinciri koparabiliriz . Temel ve temel olmayan bağlantılar arasında ayırım yapamama, eklektizme, bir konunun çeşitli yönlerinin mekanik bir şekilde birleştirilmesine, çeşitli olguların etkileşimindeki özün, temelin ve ana noktanın yanlış anlaşılmasına yol açar. Eklektizme karşı mücadele eden (bkz. Eklektizm), Lenin ve Stalin,

olguların kapsamlı karşılıklı bağlantısını ve bağımlılığını ve bu bağlantıdaki temel, esas unsuru dikkate alan, gerçekliğe diyalektik bir yaklaşımın klasik örneklerini sunmuşlardır. Bolşevik Parti ve liderleri Lenin ve Stalin, her yeni tarihsel aşamada, proletaryayı gerçek mücadele sloganlarıyla donatmışlardır; bu da tam olarak, karmaşık bir durumun diyalektik analizine dayanarak, sorunlar zincirindeki belirleyici, temel bağlantıyı izole etme yetenekleri sayesinde olmuştur. Örneğin, ülkemizde sosyalizmin inşası için yeni ve son derece gelişmiş teknolojinin yaratılmasının hayati önem taşıdığı bir dönemde, Parti halka “Teknoloji her şeye karar verir” sloganını verdi. Bu görev tamamlandığında ve asıl amaç bu teknolojiye hakim olabilecek kadrolar yetiştirmek olduğunda, Parti “Kadrolar her şeye karar verir” sloganını yeniden canlandırdı. Şimdi ise, SSCB’nin sosyalizmden komünizme kademeli geçiş döneminde, parti ve lideri yoldaş Stalin, Sovyet halkını tam da bu noktada genel ve temel görevi, yani ülkemizde tam bir komünizmin kurulmasını çözmeye yardımcı olan görevleri yerine getirmek üzere seferber ediyor.

EVRENSEL –Bkz. Bireysel, özel ve evrensel.

İKİNCİL NİTELİKLER –Bkz. Birincil ve ikincil nitelikler.

KABA MATERYALİZM –1850’ler ve 1860’larda Almanya’da ortaya çıkan felsefi bir akım. Bu akımın en ünlü temsilcileri Büchner, Vogt ve Moleschott’tu. Engels onları “ucuz materyalizmin satıcıları” ve “kaba materyalizmin gezgin vaizleri” rolünü üstlenen bayağılaştırıcılar

olarak adlandırdı. Maddenin tek gerçeklik olduğunu kabul edip ateizmi savunurken, bu materyalistler beynin tıpkı karaciğerin safra salgılaması gibi düşünce salgıladığı görüşüne saparak, düşünmeyi kaba, bayağı materyalist bir şekilde açıkladılar. Bu bakış açısı, yalnızca diyalektik materyalizme değil, aynı zamanda 18. yüzyıl Fransız materyalizmine kıyasla da bir geri adımdı. Kaba materyalizm, diyalektiğe mutlak bir kayıtsızlık, bilincin aktif rolünün reddi, doğanın hareket yasalarına ilişkin modası geçmiş, mekanik bir görüşün savunulması ve topluma ilişkin idealist bir anlayışla karakterize edilir. Sosyo-politik alanda, kaba materyalistler kapitalizmin savunucuları ve proletaryanın ve Marksizmin ateşli düşmanlarıydılar. Sosyal teorilerinin felsefi temeli, doğa yasalarının topluma aktarılmasıydı. Onlara göre iklim, gıda vb., bir kişinin düşünme biçimini doğrudan belirler. Büchner, sınıf eşitsizliğini, sömürüyü ve benzerlerini haklı çıkarmak için kullandığı metafizik bir kalıtım teorisi geliştirdi. Kapitalizmin “reformu”na yönelik planları tamamen burjuvazinin çıkarlarıyla örtüşüyordu.

FELSEFENİN EN ÖNEMLİ SORUSU –*Felsefenin Temel Sorunu*’na bakınız.

G

GALİLEO GALİLEO (1564-1642)

-Büyük bir İtalyan fizikçi ve astronom, mekanik alanında öncü ve ilerici dünya görüşlerinin savunucusu. Galileo, Kopernik sistemini savundu ve geliştirdi, ayrıca kilise skolastisizmine karşı çıktı. Gök cisimlerini gözlemlemek ve incelemek için teleskop kullanan ilk kişi oldu ve astronomide yeni bir çağ başlattı. Teleskop kullanarak Ay'ın dağlar ve vadiler içerdiğini keşfetti. Bu, nihayetinde "göksel" ve "dünyevi" arasında temel bir fark olduğu fikrini ortadan kaldırdı ve gökyüzünün özel doğası hakkındaki dini efsaneyi çürüttü. Galileo, Jüpiter'in dört uydusunu keşfetti, Venüs'ün Güneş etrafındaki hareketini gösterdi ve Güneş'in kendi eksen etrafındaki dönüşünü (Güneş üzerindeki karanlık noktaların hareketine dayanarak) keşfetti. Galileo ayrıca Samanyolu'nun bir yıldız kümesi olduğunu keşfetti. Jüpiter'in uydularının konumlarına

dayanarak denizde coğrafi boylamın belirlenmesi olasılığını ortaya koydu; bu da navigasyon için doğrudan pratik bir öneme sahipti. Galileo, eylemsizlik yasasını ve kuvvet toplama yasasını ortaya koydu ve bunları bir dizi problemi çözmek için kullandı. Galileo'nun görelilik ilkesi olarak bilinen prensibi, uzay ve zaman kavramlarının gelişiminde büyük rol oynadı; bu prensip, herhangi bir cismin düzgün hareketinin, üzerindeki nesnelerin hareketine yansımadağı önermesini ifade eder (örneğin, bir geminin dünyaya göre hareketi ve üzerindeki nesnelerin hareketi). Galileo, dinamik biliminin kurucusudur. Düşen cisimlerin yasalarını, sarkaç salınımının yasalarını keşfetti ve ufka açılı olarak atılan bir cismin hareketini inceledi. Doğa yasalarına dair anlayışında Galileo, somut araştırmalar talep etti. Deneyimi tek bilgi kaynağı olarak gördü. Galileo'nun materyalizmi, zamanının tüm filozofları gibi mekanikçi olsa da, somut araştırmaları ve doğayı analiz etmenin bilimsel, deneysel yöntemleri için verdiği mücadele ile genel felsefi görüşleri (dünyanın nesnelliğı, dünyanın sonsuzluğu, maddenin ebediliğı vb.) aracılığıyla materyalist felsefenin gelişimine değerli bir katkı sağlamıştır. Duyusal deneyim ve pratiğı gerçeğın tek ölçütü olarak kabul etmiştir. Doğanın bilimsel incelemesini kutsal metinlerle karşılaştırarak, hiçbir kutsal metin sözünün herhangi bir doğal olayın sahip olduğı aynı zorlayıcı güce sahip olmadığını ilan etmiştir. Kilise, skolastisizm ve gericiliğı karşı mücadelesi nedeniyle, yaşlılığında Engizisyon tarafından zulme uğramıştır. Yoldaş Stalin, Galileo'yu bilimin cesur savunucularından biri, yeni yollar açan cesur bir yenilikçi olarak nitelendirmiştir. Galileo'nun en önemli eserleri arasında "İki

Başlıca Dünya Sistemi, Batlamyus ve Kopernik Üzerine Diyalog” (1032; Sovyet baskısı, 1948) ve “İki Yeni Bilim Dalı Üzerine Konuşmalar ve Matematiksel Kanıtlar” (1638; Sovyet baskısı, 1934) yer almaktadır.

GASSENDI PIERRE (1592-1655)

—Fransız materyalist filozof, fizikçi ve astronom. Dönemin önde gelen birçok düşünürü gibi Gassendi de, çığır açan eseri (Aristotelesçilere Karşı Paradoksal Egzersizler, 1624) ile Aristoteles ve skolastisizmin öğretilerine keskin bir eleştiri getirmiştir. Gassendi’nin kesin ve doğa bilimlerindeki kapsamlı ve çok yönlü çalışmaları, Epikuros’un öğretilerinde bulduğu sağlam bir materyalist temele ihtiyaç duyuyordu. Marx, Gassendi’nin Epikuros’un materyalizmini yeniden canlandırdığını belirtir. Materyalist görüşlerine uygun olarak Gassendi, Descartes’ın öğretilerini eleştirmiş, Descartes’ın rasyonalizmini ve metafizik kavramlarını, duyusal deneyimi bilginin kaynağı olarak öne süren duyusalcılıkla karşılaştırmıştır. Gassendi, ana eseri olan *Felsefe Külliyatı*’nı (yazarın ölümünden sonra 1658’de yayınlandı) üç bölüme ayırmıştır: mantık, fizik ve etik. İlk bölümde Gassendi,

bilginin kesinliği sorununa dair ayrıntılı bir analiz yaptı. Şüpheciliğe ve dogmatizme karşı bir dizi önerme ortaya koydu. Felsefenin en soylu ve en kapsamlı dalı olarak gördüğü fizikte, Gassendi uzay ve zamanın nesnel varlığını gösterdi. Bunu yaparken fizikten bir dizi örnek verdi (cisimlerin sıkışması ve genişlemesi vb.). Uzay ve zamanı yok edilemez ve kalıcı olarak kabul etti. Aynı zamanda Tanrı'yı atomların yaratıcısı olarak gördü . Aynı tutarsızlık, materyalizmin vaazıyla birlikte Tanrı'nın varlığını koruma arzusu, Gassendi'nin bilginin ilişkisi hakkındaki öğretisinde de açıkça görölmektedir. Gassendi, madde doktrinini açıklarken Epicurus ve Lucretius'un temel ilkelerini tekrarladı, hatta ısı, soğuk ve karşılık gelen duyusal hisleri uyandıran diğerk olayların özel atomlarının yanı sıra ruh atomlarının varlığını da kabul etti. Varoluş ve bilinç olaylarını, "hayvansal ruh" atomlarının tamamen mekanik itici gücüyle materyalist bir şekilde açıklayan Gassendi, insana "hayvansal", duyusal, maddi ruhun yanı sıra "akılcı", maddi olmayan bir ruh da atfetti ve böylece dine ve idealizme saygı gösterdi. Bununla birlikte, "duyusal" ve "akılcı" ruhların faaliyetlerinin analizinde, akılcı ruhun duyusal ruhun işlevinden bağımsız tek bir işlevini tatmin edici bir şekilde gösteremedi. Etiğinde Gassendi, 17. yüzyılın önde gelen düşünürlerinin örneğini izleyerek kilisenin çileci ahlakını reddetti. Epikuros'la aynı fikirde olarak, tüm zevklerin kendi başına iyi olduğunu ve tüm erdemlerin "huzur" sağladığı ölçüde iyi olduğunu savundu. Gassendi'nin sosyo-politik görüşleri, burjuvazinin feodal soylulara karşı mücadelesinde güvendiği mutlak monarşiyile olan siyasi uzlaşmasını yansıtmaktadır. Gassendi, güçlü bir merkezi otoritenin destekçisiydi. Mutlak

monarşiyi “devletin akılcı efendisi” olarak görüyordu. Gassendi’nin bilim tarihindeki önemi, maddenin atom teorisinin popülerleştirilmesi ve geliştirilmesi, feodal felsefenin kalıntılarına karşı mücadelesi ve ampirik bilginin tüm bilginin kaynağı olduğunu ilan etmesinin ötesine uzanmaktadır. Astronomide çok sayıda önemli gözlem ve keşif yaptı: Merkür’ün güneş diski üzerinden geçişi, daha önce keşfedilen dört uyduya ek olarak Jüpiter’in beş uydusunun keşfi ve diğerleri. 17. yüzyılın tarihsel bağlamında, Gassendi şüphesiz bir filozof ve bilim insanı olarak ilerici bir rol oynamıştır.

HEGEL GEORG WILHELM FRIEDRICH (1770-1831)

—en büyük Alman idealist filozof ve diyalektikçi. Hegel’in felsefi sistemi, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarındaki diğer Alman idealistleri gibi, Fransız materyalizmine ve 18. yüzyıl Fransız Devrimi’ne aristokratik bir tepkiydi. Hegel, felsefi teorisiyle materyalizme kesin bir darbe indirmeyi ve felsefi idealizmi yeniden kurmayı amaçladı. Hegel’in nesnel (veya mutlak) idealizm sistemine göre, dünyanın temeli, doğanın ve insanın ortaya çıkışından önce var olan belirli bir mistik nesnel, “mutlak fikir”dir. Doğası gereği aktif bir ilkedir, ancak etkinliği yalnızca düşünmede, öz-bilgide ifade edilebilir. “Mutlak fikir” içsel olarak çelişkilidir; hareket eder ve değişir, karışıtına dönüşür. Diyalektik öz-gelişim sürecinde, Hegel’in “fikri” üç ana aşamadan geçer. İlk aşama mantıksaldır, hala “doğa öncesi” varlığında, “saf düşünce unsurunda” işlemektedir. Bu aşamada, “mutlak fikir” mantıksal kavramlar ve kategoriler sistemi, bir mantık sistemi olarak

ortaya çıkar. Hegel'in felsefi sisteminin bu kısmı "Mantık Bilimi" adlı eserinde açıklanmıştır. İkinci aşamada, "fikir" Hegel'e göre "mutlak fikrin öteki varlığı" olan doğaya dönüşür. Hegel, doğa doktrinini "*Doğa Felsefesi*"nde açıklamıştır. Hegel'e göre doğa, zaman içinde gelişme yeteneğine sahip değildir. Fikrin kendi kendini geliştirmesinin en yüksek, üçüncü aşaması "mutlak ruh"tur. Hegel, mutlak fikrin gelişiminin bu aşamasını "Ruh Felsefesi" adlı eserinde ortaya koymuştur. Bu aşamada, "mutlak fikir" doğayı reddeder ve kendine döner ve gelişim yine düşünce alanında, ancak bu kez insan düşüncesinde gerçekleşir. Hegel bu aşamaya bireysel bilinç aşamasını, toplumsal bilinç aşamasını ve din, sanat ve felsefe biçimindeki fikrin kendi kendini bilme aşamasının sonuna ulaştığı en yüksek aşamayı atfeder. Hegel felsefeyi "mutlak bilgi" olarak ilan eder. Felsefesini, fikrin kendi kendini geliştirmesinin son aşaması olarak görür. Bu, Hegel'in idealist felsefi sistemidir. Hegel'in "mutlak", "mutlak ruh" ve "mutlak fikir"i, Tanrı için yeni bir isimden başka bir şey değildir. Hegel insan bilincini doğadan ayırır, bu bilinci bağımsız bir özneye dönüştürür, onu tanrılaştırır ve gelişim süreciyle doğayı, toplumu, insanın kendisini vb. üretmeye zorlar. Gerçekte, insandan, insan beyninden bağımsız olarak var olan bir fikir yoktur ve olamaz. Doğa ve toplum gelişirken, bir fikrin gelişimi yalnızca nesnel gerçekliğin gelişiminin bir yansımasıdır. Dolayısıyla, Hegel'in felsefesinin tüm temeli yanlış ve bilim karşıtıdır. Hegel'in idealist felsefesinde değerli olan diyalektik yöntemdi; yani gelişmenin kaynağının çelişkilerin mücadelesi olduğu, gelişmenin niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşmesiyle gerçekleştiği, hakikatin

somut olduğu vb. doktrinlerdi. Ancak Hegel'in diyalektiği idealist sisteminden ayrı değildir; onunla yakından bağlantılıdır. Bu durum, Hegel'in felsefesinde diyalektik yöntem ile metafizik sistem arasında derin bir çelişkiye yol açmıştır. Diyalektik yöntem, bilişsel gelişme sürecinin sonsuz olduğunu savunurken, Hegel felsefesini tüm gelişmenin sonu ve nihai, bir kereye mahsus hakikat olarak ilan etmiştir. Diyalektik yöntem, her şeyin geliştiğini ve değiştini kabul etmeye yol açarken, metafizik sistem doğayı donmuş, değişmez, bir kereye mahsus verilmiş bir şey olarak tasvir etmiştir. Diyalektik, asla değişmeyen gerçeğin kabulünü gerektirir. İnsan toplumunun durmaksızın gelişmesi, Hegel'in diyalektiği ihanet ederek ve ölmekte olan feodalizm ile yükselen kapitalizm arasında bir uzlaşmayı savunarak, anayasa ile hafifçe değiştirmek istediği Prusya feodal monarşisini insan gelişiminin son ve en yüksek aşaması olarak ilan etmesine yol açmıştır. Bu nedenle Hegel'in idealist diyalektiği, bilimsel, Marksist diyalektiğe temelden karşıdır. Hegel'in diyalektiği geçmişe bakar, bugüne ve geleceğe değil. Hegel, gelişmenin itici gücü olarak kendi çelişkiler doktrininin tüm sonuçlarını geliştirmekten korkmuştur. Karşıtların mücadelesini mantıksal sonucuna, yeni ve ilerici olanın eski ve eski olana karşı zaferine kadar götürmemiş, aksine onları etkisiz hale getirip uzlaştırmış, sınıf toplumunda meydana gelen karşıt güçlerin keskin mücadelesini bulanıklaştırmaya ve gizlemeye çalışmıştır. Diyalektik materyalizmi yaratırken, Marx ve Engels, Hegel'in idealist diyalektiğini olduğu gibi kabul edememişlerdir. Onu materyalist bir şekilde yeniden işleyerek, tersine çevirmişlerdir. "Marx ve Engels,

diyalektik yöntemlerini tanımlarken genellikle Hegel'i diyalektiğin temel özelliklerini formüle eden filozof olarak gösterirler. Ancak bu, Marx ve Engels'in diyalektiğinin Hegel'inkiyle aynı olduğu anlamına gelmez. Aslında Marx ve Engels, Hegel'in diyalektiğinden yalnızca 'akılcı özünü' almış, Hegel'in idealist kabuğunu atmış ve diyalektiği daha da geliştirerek ona modern, bilimsel bir biçim kazandırmışlardır" (Stalin). Marx şöyle yazmıştır: "Diyalektik yöntemim, Hegel'inkinden temelde sadece farklı değil, aynı zamanda tam tersidir. Hegel için, fikir adı altında bağımsız bir özneye dönüştürdüğü düşünme süreci, yalnızca dışsal tezahürünü oluşturan gerçeğin yaratıcısıdır. Benim için ise, tam tersine, ideal, insan kafasına nakledilen ve orada dönüştürülen maddeden başka bir şey değildir." Sosyo-politik görüşlerinde Hegel muhafazakâr ve gericiydi. Almanya'nın geri kalmış feodal ilişkilerinin burjuva modernizasyonuna duyulan ihtiyacı kabul ederken, feodal-aristokratik düzeninde radikal bir değişiklik hayal etmiyordu. Marx şöyle yazmıştır: "Hegel, ortaçağ sınıf sistemini, ancak modern yasama gücü anlamında istiyor ve modern yasama gücünü, ancak ortaçağ sınıf sisteminin kabuğunda istiyor. Bu, en kötü türden senkretizmdir." Hegel, halk kitlelerini kör bir güç olarak küçümseyerek ve nefretle anlattı; Almanya'yı "yeni dünyanın ruhu"nun temsilcisi olarak şovenist bir şekilde yüceltti, Slav halklarını ise "tarih dışı" uluslar rolüne indirgedi; savaşı, toplum yaşamı için gerekli olan ebedi bir olguya dönüştürdü ve benzeri. Alman faşistleri, ırkçılığı teşvik etmek ve dünya egemenliğini sağlamak için Hegel'in gerici görüşlerini kullandılar. Marx, Engels, Lenin ve Stalin, Gogol'un idealist felsefesine canlı ve derin bir eleştiri getirdiler. Hegel'in

diyalektik yönteminin değerli unsurlarını eleştirel bir şekilde kullanarak, tek bilimsel dünya görüşünü -diyalektik ve tarihsel materyalizmi-yarattılar. 1944'te, Tüm Birlik Komünist Partisi Merkez Komitesi, Felsefe Tarihi'nin üçüncü cildindeki eksiklikleri ve hataları-Hegelci ve Marksist diyalektik arasındaki temel farkın bulanıklaştırılmasını , burjuva ve proletarya dünya görüşlerinin karşıtlığını ifade eden bir farkı-şiddetle kınadı. Hegelci felsefenin bütünüyle eleştirel olmayan sunumunu kınadı. Hegel'in başlıca eserleri: Ruhun Fenomenolojisi (1807), Mantık Bilimi (1812-1816), Felsefe Bilimleri Ansiklopedisi (Mantık, Doğa Felsefesi, Ruh Felsefesi) (1817) ve Hukuk Felsefesi (1821). Ölümünden sonra yayınlanan eserleri: “ Felsefe Tarihi Üzerine Dersler” (1833-1836), “Tarih Felsefesi” (1837), “Estetik” (1836-1838).

ERNST HAECKEL (1834-1919), önde gelen Alman doğa bilimcilerinden ve Darwinizm'in önde gelen temsilcilerinden biriydi. Araştırmalarıyla (“Antropogenez veya İnsan Gelişiminin Tarihi”, “Genel Morfoloji”, vb.), *Darwin'in evrimsel öğretilerini* geliştirdi ve somutlaştırdı (bkz.). Eserlerinde, özellikle ünlü kitabı “*Dünya Bilmeceleri*”nde, idealizmi ve din adamlığını acımasızca eleştirdi ve en son bilimsel başarılarla dayalı tutarlı bir materyalist sistem sağlamaya çalıştı. Doğru, dine karşı mücadelesi tutarsızdı, ancak doğa bilimlerindeki kriz bağlamında, birçok burjuva doğa bilimcisinin idealizme ve dine kaydığı bir dönemde, Haeckel, inatla doğa-tarihsel materyalizmi savunan ve Machizm, neo-Kantçılık ve doğa bilimlerindeki diğer gerici idealist ve agnostik felsefi akımlara karşı savaşılan ilerici

bilim insanları arasındaydı. Ancak Haeckel, doğa bilimlerindeki idealizm ve din adamlarının egemenliğinin teorik olarak üstesinden gelinebileceği tek yol olan diyalektik materyalizme ulaşamadı. Materyalist felsefeyi ve ateizmi savunmak için Haeckel, 1906'da "Monist Birliği"ni kurdu. Haeckel'in ilerici bilim ve materyalist felsefe için verdiği cesur ve açık mücadele, yalnızca Almanya'da değil, sınırlarının çok ötesinde de gerici burjuva-din adamı tabakalarını kızdırdı. Haeckel zulüm ve tacize maruz kaldı. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* adlı eserinde şöyle yazdı: "E. Haeckel'in 'Dünya Bilmeceleri'nin tüm medeni ülkelerde yarattığı fırtına, bir yandan modern toplumda felsefenin tarafgirliğini, diğer yandan da materyalizmin idealizm ve agnostisizmle mücadelesinin gerçek sosyal önemini dikkat çekici bir şekilde ortaya koydu." Haeckel, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarındaki doğa bilimcilerinin ezici çoğunluğunun şekillenmemiş materyalist eğilimlerini, kendiliğinden gelişen, doğal-tarihsel materyalizmlerini ifade etti. Aynı zamanda, materyalist fikirleri savunan birçok burjuva doğa bilimcisi gibi Haeckel de, dönemin şartlarına uyararak ve "materyalizme karşı yaygın olan bağnaz önyargıyı" (Lenin) dikkate alarak kendini materyalist olarak adlandırma cesaretini gösteremedi. Madde hakkındaki görüşleri, maddenin evrensel canlılığının tanınması olan hilozoizm ile karakterize edilir. Tüm burjuva materyalistleri gibi Haeckel de toplumsal yaşam anlayışında idealist kaldı. Darwin'in varoluş mücadelesi yasalarını topluma uygulayarak sosyal Darwinizmi savundu. Genel olarak, Haeckel doğal-tarihsel materyalizmin savunulmasında ve yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynadı.

HUXLEY, THOMAS (1825-1895) —İngiliz doğa bilimci, *Darwin'in* arkadaşı ve takipçisi (bkz.). Huxley biyoloji, karşılaştırmalı anatomi, paleontoloji ve antropoloji üzerine birçok önemli eser yazmıştır. Eserleriyle Darwinizm'in savunulmasına ve doğrulanmasına önemli katkıda bulunmuştur. Doğa bilimlerinde kendiliğinden bir materyalist olan Huxley, felsefede materyalizm ve idealizm arasında bir orta yol bulmaya çalışmıştır. O dönemde yaygın olan, açıkça idealist eğilimlere karşı çıkarken, Hume'u takip ederek, duyularımızın gerçek nedenini asla güvenilir bir şekilde bilemeyeceğimizi savunmuştur. Huxley bu felsefi pozisyonu uygun bir şekilde *agnostisizm* olarak nitelendirmiştir (bkz.).

DÜNYANIN GÜNEŞ MERKEZLİ VE YER MERKEZLİ SİSTEMLERİ. —XVI. yüzyıla kadar, antik bilgin Batlamyus (MS II. yüzyıl) tarafından geliştirilen jeosentrik (antik Yunanca: *go*—Dünya ve *kentron*” merkez, odak) dünya sistemi geçerliydi. Bu sisteme göre, Dünya hareketsizdir ve evrenin merkezidir; Güneş, Ay, gezegenler ve yıldızlar, yani tüm dünya, onun etrafında döner. Kopernik (bkz.) bu teorinin tutarsızlığını kanıtladı ve yeni bir teori yarattı: Güneş merkezli (antik Yunanca: *helios*—Güneş) dünya sistemi. Bu sisteme göre Güneş evrenin merkezindedir ve gezegenler (Dünya dahil) onun etrafında döner. Kilise, Kopernik'in bilimsel teorisine karşı şiddetli bir mücadele verdi; bu teori, kilise dogmasından ve dünyanın Tanrı tarafından terk edildiği efsanesinden temelden ayrışüyordu. Kilise, Kopernik'in öğretisinde her şeyden önce dini dünya görüşünün temeline bir

darbe gördü. Kopernik sistemine daha sonra bilim tarafından kabul edilen önemli bir değişiklik getirildi: Güneş sadece güneş sisteminin merkezindedir ve güneş sistemi kendisi uzayda hareket eder. Güneş merkezli sistemin prensiplerine dayanarak, Kopernik'in ölümünden sonraki ilk on yılda astronomik tablolar derlendi. Modern burjuva filozofları, doğa bilimcilerinin idealist tereddütlerinden yararlanarak, uzun zamandır çürütölmüş Batlamyus görüşlerini yeniden canlandırmaya çalışıyorlar. Einstein'ın görelilik teorisi, hangi sistemin doğru kabul edildiğinin (Kopernik veya Batlamyus) bir fark yaratmadığı sonucuna varmak için kullanılıyor ; her ikisi de sözde "eşit derecede doğru". Böylece, burjuva gerici "bilim", dünyanın fantastik, bilim öncesi kavramlarına geri dönüyor.

HELVETIUS CLAUDE ADRIEN (1715-1771)

-XVIII. yüzyıl Fransız materyalizminin ve ateizminin önde gelen temsilcilerinden ve Fransa'daki burjuva devriminin figürlerinin ideolojik öncülerinden biri olan Helvetius, yalnızca maddi nesnelerin gerçekten var olduğunu; insan zihninde ortaya çıkan fikirlerin ise... Kavramları maddi gerçekliğe göre ikincil olarak

görür. Helvetius, ruhun ölümsüzlüğüne dair dini dogmayı alaya alır ve bir kişinin zihinsel yaşamının bedensel organizasyonuna bağlı olduğunu ilan eder. Bilgi teorisinde, materyalist duyusalculuk pozisyonunu alır (bkz.). “Duyulara erişilemeyen her şey, zihne de erişilemezdir” diye iddia eder. Duyumlar, uzay ve zamanda var olan dış dünyanın nesnelerinin ve olaylarının duyu organlarımız üzerindeki etkisiyle oluşur. Helvetius, duyusal algılarımızın güvenilirliğini kabul eder. Diğer Fransız materyalistleri gibi, Helvetius da *Gnostisizmin* düşmanıdır (bkz.). Din karşıtı militan bir figür olan Helvetius, Tanrı inancının bazılarının cehaletinin ve diğerlerinin kasıtlı aldatmacasının sonucu olduğunu ilan eder. Din ile tiranlık arasında doğrudan bir bağlantı görür. Aynı zamanda, materyalizmi mekanik ve metafiziktir. Tarihsel koşullar nedeniyle, Helvetius devrimci pratik faaliyetin büyük rolünü anlayamamıştır. Materyalist bir bilgi teorisi geliştirerek, materyalist ilkeyi toplumsal yaşamın açıklanmasına uygulamayı hedeflemiştir. İnsanın çevresinin bir ürünü olduğunu ve insan karakterinin doğuştan gelen bir şey değil, deneyim ve çevre tarafından belirlendiğini savunmuştur. Bu, Helvetius’un toplum teorisinin materyalist başlangıç noktasıydı. Helvetius’un çevre ve siyasi kurumların insan karakterinin oluşumundaki belirleyici etkisi fikri, ilerici bir öneme sahipti. Bundan, çevreyi, toplumu ve feodal ilişkileri değiştirme ihtiyacına dair devrimci bir sonuç çıktı. “Eğer bir insanın karakteri koşullar tarafından yaratılıyorsa, o halde koşulları insancıllaştırmak gerekir” (*Marx*). Marx, Fransız materyalistlerinin topluma dair ilerici görüşlerinin 19. yüzyılın başlarındaki ütöpik sosyalistleri etkilediğine işaret eder. Aynı

zamanda Helvetius, toplumsal çevrenin de mevcut yasalar tarafından yaratıldığını savunmuştur. “Yasalar her şeyi yapar,” diye belirtir. Ancak yasalar, toplumda hakim olan fikirler tarafından belirlenir. Helvetius fikirleri yararlı, zararlı ve kayıtsız olarak ayırır. İnsanlar yararlı, avantajlı fikirlere göre hareket ederler. Helvetius’a göre manevi dünya, öz çıkar yasasına tabidir. İnsanlar doğaları gereği egoisttir. Ancak kamu yararını gözetmek, rasyonel egoizm ilkesini izlemek ve devletin ve halkın çıkarları doğrultusunda hareket etmek kişisel çıkarlarına uygundur. Ahlaki eksiklikler, kötü niyetli yasalar tarafından ortaya çıkarılır. İnsan toplumunun bu idealist açıklamasının nihai sonucu şu önermedir: “Fikirler dünyayı yönetir.” Çevrede bir değişiklik talebi, feodal düzenin burjuva düzeniyle değiştirilmesi talebinden başka bir şey ifade etmiyordu. Helvetius’un ideali, kişisel çıkar ilkesini benimsemiş müreffeh burjuvazidir; bu burjuva, kamu yararını teşvik etmekten çekinmezdi, ancak bunu kendi kişisel çıkarları pahasına yapmazdı. Helvetius özel mülkiyet ilkesini savundu; “sadece şuna karşıydı...” Servet eşitsizliğinin aşırı derecede keskin olması da dikkat çekiciydi. Aynı zamanda, Helvetius’un feodal toplumun siyasi yapısı ve yasalarına yönelik eleştirisi, zamanı için ilericiydi. Helvetius’un başlıca eseri olan “Zihin Üzerine” (1758), V. İ. Lenin tarafından çok değer verilen 18. yüzyıl felsefi ve ateist düşüncesinin parlak ve yetenekli eserleri arasında yer almaktadır. Helvetius’un kitabı, dini ve idealist dünya görüşüne bir meydan okumaydı. Diderot’nun sözleriyle, “her türlü önyargıya bir sopa darbesi”ydi. Tepkiler, kitabı “Hristiyan inancının temellerini” ihlal ettiği gerekçesiyle yakılmaya

mahkum etti. Helvetius'un bir diğerk ünlü materyalist ve ateist eseri olan "İnsan, Zihinsel Yetenekleri ve Eğitimi Üzerine" ise 1773'te yayımlandı.

COĞRAFİ ÇEVRE –çevredeki doğa, toplumun yaşamının dışsal doğal koşulları: iklim, toprak, yeryüzünün içindeki zenginlikler vb. Coğrafi çevre, toplumun maddi yaşamının gerekli ve sürekli koşullarından biridir ve sosyal gelişmeyi etkiler. Örneğin, belirli bir ülkenin elverişli coğrafi konumu, doğal kaynakların varlığı göz önüne alındığında, toplumun gelişimini hızlandırır veya tam tersine, gelişimini engeller. Bununla birlikte, coğrafi çevre, toplumun gelişiminde hiçbir şekilde belirleyici bir rol oynamaz; "toplumun değişimleri ve gelişimi, coğrafi çevrenin değişimleri ve gelişiminden kıyaslanamayacak kadar hızlı gerçekleşir... on binlerce yıldır neredeyse değişmeden kalan şey, gelişmenin ana nedeni olarak hizmet edemez..." (Stalin). Coğrafi çevrenin toplum üzerindeki etkisi, maddi üretimin gelişme düzeyine bağlıdır ve toplumun üretim güçlerinin farklı durumlarına göre değişir. Örneğin, toplumun gelişiminin ilk aşamalarında nehirler ve denizler insanları birbirinden ayırıyordu, ancak gemi yapımı ve denizciliğin gelişmesiyle iletişim yollarına dönüştüler ve insanları bir araya getirmenin, insanları birbirine bağlamanın bir aracı oldular. Birçok mineral kaynağı (kömür, petrol, cevher vb.) bir zamanlar toplum için önemsiz kabul edilirdi; ancak modern sanayi ve teknoloji ile maddi malların üretiminde büyük rol oynarlar. Doğanın doğal kaynaklarını kullanma olasılığı, sosyal sistemin doğasına bağlıdır. Kapitalist sistem

doğaya acımasızca davranır. Burjuva iş adamları, doğanın yağmacı bir şekilde sömürülmesinin, kaynaklarını toplumun çıkarları doğrultusunda kullanma fırsatını azalttığı konusunda endişe duymazlar. Sosyalizmde ise tam tersine, doğayı kullanmak için bolca fırsat yaratılmıştır. Nitekim, SSCB'deki Sovyet iktidarı yıllarında bu alanda tam bir devrim gerçekleşmiştir. Tarihte ilk kez, sosyalist sistem, doğanın rasyonel bir şekilde dönüştürülmesi ve Sovyet halkının çıkarlarına uyarlanması için eşi benzeri görülmemiş fırsatlar yaratmıştır. Çarpıcı bir örnek, Stalin'in SSCB'de doğayı dönüştürmeye yönelik büyük planının başarılı bir şekilde uygulanmasıdır ; bu plan kapsamında rüzgar perdesi ormanları, yapay göletler, rezervuarlar oluşturulmuş ve bu planın bir parçası olarak devasa hidroelektrik santralleri ve kanallar (Volga, Dinyeper, Türkmenistan vb. üzerinde) inşa edilmiştir. Tarla sulama programının uygulanması, sulanan bölgelerde tahıl, sanayi bitkileri, sebze ve bahçe ürünlerinin üretimini kat kat artırarak bu bölgeleri kuraklıktan kurtaracaktır. Bütün bunlar, sosyalist sistemin ve toplumun doğayla yeni ilişkisinin tükenmez potansiyelini açıkça göstermektedir.

SOSYOLOJİDE “COĞRAFİ YÖN” –Sosyal gelişmede coğrafi çevreye belirleyici önem atfeden bir burjuva sosyoloji çeşidi. “Coğrafi okul”, halklar ve sosyal sistemleri arasındaki farklılıkları, bu halkların yaşadığı coğrafi koşullardaki farklılıklarla açıklamaya çalışır. Sosyolojideki “coğrafi okulun” temsilcileri arasında Fransız sosyolog Montesquieu, coğrafyacı E. Reclus, İngiliz tarihçi Buckle, Rus bilim insanı L. I.

Mechnikov ve diğerkleri yer almaktadır. “Coğrafi okulun” bazı temsilcileri, iklim ve toprağı toplumun gelişiminde birincil faktörler olarak öne sürerken, diğerkleri ırksal özellikleri, bir başkaları ise bir ülkenin ve halkının denizlere ve nehirlerle yakınlığını vb. faktörleri esas alır. Örneğin L. I. Mechnikov, tüm insan kültürünün ve uygarlığının gelişimini, nehirlerin ve denizlerin halkların ve devletlerin yaşamları üzerindeki etkisine bağılı olarak ortaya koymuştur. Bu nedenle, insan kültürünün tüm tarihini nehir, denizcilik ve okyanus kültürlerinin tarihi olarak ayırmıştır. Emperyalist dönemde burjuva sosyolojisinde, “coğrafi yaklaşım” gerici, faşist bir teoriye, yani jeopolitiğe (bkz.) dönüştü; bu teori, emperyalist ideologlar tarafından yabancı toprakların ele geçirilmesini ve bağımsız halkların boyunduruk altına alınmasını haklı çıkarmak için kullanıldı. Sosyolojideki “coğrafi yaklaşım”, toplumsal gelişmenin gerçek nedenini bilimsel olarak açıklayamaz. On binlerce yıldır neredeyse hiç değışmeyen coğrafi koşullar, çok daha kısa sürelerde radikal değışiklikler yaşayan bir toplumun gelişiminin birincil nedeni olamaz (en büyük toplumsal değışiklikler yüzlerce, hatta on yıllar içinde gerçekleşir). Coğrafi çevreyi toplumsal gelişmenin ardındaki birincil güç olarak gören teorileri eleştiren Yoldaş Stalin, “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” adlı eserinde, toplumsal gelişmenin belirleyici nedeninin dış doğa veya coğrafi çevre değıl, maddi malların üretim biçimindeki değışiklikler olduğunu göstermektedir. Bir toplumun üretici güçleri ne kadar gelişmişse ve toplumsal üretim biçimi ne kadar yüksekse, toplum doğanın temel güçlerine o kadar az bağımlı olur ve doğayı ve coğrafi çevreyi o kadar hızlı dönüştürür. Sosyalizm ve komünizm

altında, üretici güçler kapitalizmin prangalarından kurtulduğu ve gelişimleri hiçbir şekilde sınırlandırılmadığı için, insanların doğanın güçleri üzerindeki hakimiyeti en yüksek seviyeye ulaşır.

JEOPOLİTİK –coğrafi faktörler yardımıyla emperyalist yayılma ve fıtıklaşma politikasını haklı çıkarmaya çalışan faşist bir sözde bilim . Bu sözde bilimin amacı , emperyalizmin yağmacı dış politikasının sınıfsal, sömürücü kökenlerini gizlemektir . Jeopolitik, bir ülkenin coğrafi konumunun, diğer ülkelerin toprakları pahasına sınırların genişletilmesini ve “yaşam alanının” ele geçirilmesini gerektirdiğini kanıtlamaya çalışır. Jeopolitiğin “felsefi” temeli, *coğrafi çevrenin* (bkz.) toplumun gelişimi üzerindeki belirleyici etkisi hakkındaki temelde yanlış tezdır. Jeopolitikçiler, burjuva coğrafi tarihsel süreç teorisindeki dikkat odağını uluslararası ilişkiler sorularına kaydırırlar. Marksizm-Leninizmin klasikleri, jeopolitiğin dayandığı toplumsal gelişmenin coğrafi teorisinin yanlışlığını çok uzun zaman önce ortaya koymuştur. J. V. Stalin’in belirttiği gibi, “coğrafi çevre, *belirleyici* neden olarak hizmet edemez.” “Sosyal kalkınmanın nedeni ...” Dolayısıyla , devletin dış politikasının temelde sosyal kalkınmanın nedeni olduğu sonucu çıkar. Lenin’in gösterdiği gibi değişiklikler Sosyo-ekonomik sistemdeki değişimlerle bağlantılı tarih, hiçbir şekilde coğrafi koşulların bir sonucu olamaz. Jeopolitik, emperyalizmin bir ürünüdür. “Jeopolitik” terimi ilk olarak Birinci Dünya Savaşı sırasında gerici İsveçli Pan-Alman siyaset bilimci R. Kjellén tarafından ortaya atılmıştır . Bununla birlikte,

genişleme ve saldırganlık politikasının coğrafi belirleyiciliğini daha da tanımlama girişimleri, emperyalizm çağının başlangıcında, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ABD, Almanya ve İngiltere’de gerçekleşmiştir. Burjuva siyasi coğrafyasının kurucusu Friedrich Ratzel, Almanya’da “jeopolitik fikirleri” yaymış, gerici coğrafyacı Mackinder İngiltere’de ve militan denizcilik bilimci Mahan ABD’de bu fikirleri savunmuştur. Jeopolitik, yakından bağlantılı olduğu ırk teorisiyle birlikte, Hitler’in dünya egemenliğine yönelik haydut ideolojisinin temel taşlarından biriydi. Japon jeopolitik anlayışı, Asya’nın tamamının Japonlar tarafından ele geçirilmesini öngören, kötü şöhretli “ortak refah alanı” doktriniydi. Militaristler. Jeopolitik, Alman faşist haydutlarının ideolojisi olarak başarısız olduktan sonra, Amerikan emperyalist gangsterlerinin dünya egemenliği ideolojisinin temel unsurlarından biri haline geldi. İkinci Dünya Savaşı’ndan beri, Amerikalı ve İngiliz jeopolitikçiler (Spykman, Weller, Mackinder ve diğerleri), jeopolitik “güç dengesi yasası” ve Doğu ve Batı yarımküreleri arasındaki antagonizmaya dair yanıltıcı jeopolitik teoriye atıfta bulunarak, SSCB’yi ve halk demokrasilerini askeri bloklar ve üslerden oluşan bir halka ile kuşatmayı açıkça savundular. Amerikan neo-faşist jeopolitikçilerinin emellerinin, selefleri Alman faşistlerinin emelleri gibi aynı çöküşü yaşayacağından şüphe yok.

EFESLİ HERAKLEİTOS (MÖ yaklaşık 540-480)

—Antik Yunan materyalist filozofu, “diyalektiğin kurucularından biri” (*Lenin*); Herakleitos, “dünyanın, her şeyin bir parçası olarak, tanrıların veya insanların hiçbir tarafından yaratılmadığını, aksine sonsuza dek yaşayan, yasal olarak tutuşan ve yasal olarak sönen bir ateş olduğunu” öğretmiştir. Herakleitos’a göre ateş, sinir maddesi ve ilksel güçtür. Ateşin değişimleri sayesinde madde suya ve toprağa dönüşür, böylece bir olan çok olur—her şey. Ateş “söner”—“ölür”, suya ve toprağa dönüşür; Herakleitos bu ateşin “ölme” sürecine “aşağıya doğru yol” der. Ancak “yukarıya ve aşağıya doğru yol bir ve aynıdır.” Aynı zamanda, sudan ateşli bir kasırga yükselir; her şey bir olur; her şey ateşe dönüşür—“tutunur”, “doğar”; bu “yukarıya doğru yoldur”. Altın buharla, mallar altınla takas edildiği gibi, evrensel ateş de her şeyle takas edilir ve bunun tersi de geçerlidir. Herakleitos’a göre ateş, maddedir, tüm değişimin birincil kaynağıdır ve dünyadaki her şeyi birbirine bağlar. Herakleitos’a göre dünya, sonsuz bir yaratılış ve yıkım sürecindedir, çünkü her şey akar, her şey değişir. Eski bir kaynak şöyle der : “Herakleitos, evrenden durağanlığı ve hareketsizliği ortadan kaldırdı. Çünkü bu ölümlerin özelliğidir. Her şeye

hareket atfetti.” Herakleitos’a göre dünya, birbirleriyle mücadele eden zıtlıklardan oluşur. Zıtlıklar birbirine dönüşür: “Soğuk sıcak olur, sıcak soğuk olur, nemli kuru olur, kuru nemli olur.” Bu nedenle, bir zıtlığın varlığı diğerinin varlığını belirler: “Hastalık sağlığı tatlı kılar.” Herakleitos, zıtlıkların özdeşliğini öğretti ve zıtlıkların mücadelesinde gelişme ve değişimin kaynağını gördü. Ona göre tüm değişimler en katı yasaya tabidir; Dünyanın yaşamı tanrıların takdirinden bağımsızdır. “Her şey mücadele ve zorunluluk yoluyla gerçekleşir.” Maddi maddenin kendisinde içkin olan bu yasaya *Logos* adını verdi (bkz.). Herakleitos’un diyalektiği tarihsel olarak sınırlıydı. Herakleitos hareketi yalnızca doğanın döngüsü olarak anlıyordu. İlerleyici gelişme fikri ona yabancıydı. Herakleitos bir hylozoistti (bkz. *Hylozoizm*). Epistemoloji konularında, bilginin doğanın özünü sürekli gelişiminde ortaya çıkarması gerektiğine inanarak materyalist fikirler geliştirdi. “Doğanın sesini dinlemeli ve ona göre hareket etmeliyiz” dedi. Hem duyuşsal bilişin rolünü hem de aklın önemini vurguladı. Siyasi görüşlerinde Herakleitos, köle sahiplerinin sınıf çıkarlarını temsil etti ve antik demokrasinin karşıtıydı.

HERZEN ALEXANDER IVANOVICH (1812-1870)

–Büyük bir Rus devrimci demokrati, seçkin bir materyalist filozof, parlak bir yayıncı ve yazar. Herzen’in sosyo-politik ve felsefi görüşleri, Rus

devrimci hareketinin büyümesi sırasında gelişti ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısındaki olgunlaşan değişimleri yansıttı. Dünya görüşü, ilerici, devrimci ve materyalist Rus düşüncesinden büyük ölçüde etkilendi. V. İ. Lenin, "Herzen'in Anısına" adlı makalesinde Herzen'i oldukça derinlemesine bir şekilde tanımladı. Lenin'in makalesi, A. I. Herzen'in dünya görüşünün, Rus kurtuluş hareketindeki rolünün ve çalışmalarının ana aşamalarının doğru, Marksist bir şekilde anlaşılmasının anahtarıdır. Herzen, XIX. yüzyılın ilk yarısının soylu devrimciler kuşağına mensuptu. "Dekabrist ayaklanması onu uyandırdı ve 'arındırdı'" (Lenin). Herzen, serfliğin ve otokrasinin amansız bir düşmanıydı. Hayatının tüm anlamını serfliği ortadan kaldırma ve Rus halkını otokrasinin baskı ve zulmünden kurtarma mücadelesinde görüyordu. Hükümet tarafından zulüm gören (tutuklamalar, sürgün, polis gözetimi), Herzen 1847'de ülkeyi terk etmek zorunda kaldı, ancak orada bile tüm hayatını vatanının çıkarlarına adadı. Herzen, her zaman ön planda tuttuğu sosyo-politik sorunlardan felsefi problemler türetti. Felsefi öğretisi, Lomonosov, Radishchev ve Dekabristler gibi ilerici Rus düşünürlerinin görüşlerinin doğrudan bir devamı ve gelişimidir. Herzen, materyalizmin parlak ve önde gelen bir savunucusudur; "1840'ların feodal Rusya'sında, zamanının en büyük düşünürleriyle aynı seviyeye gelmeyi başardı" (Lenin). Herzen, Hegel'in diyalektiğinin rasyonel anlamını anlamış ve bunu zamanın devrimci demokratik görevlerine uygun olarak yeniden işlemeye çalışmıştır. Hegel'in kendisi diyalektiğinin devrimci yönünü her şekilde göz ardı ederken, Herzen diyalektikte "devrimin cebirini" görmüştür. Herzen, diyalektiğin "insanı olağanüstü bir şekilde

özgürleştirdiğini ve Hristiyan dünyasından, eskimiş gelenekler dünyasından hiçbir taşı yerinden oynatmadan bırakmadığını “ yazmıştır. Başlıca felsefi eseri olan “ *Doğanın İncelenmesi Üzerine Mektuplar* “da (bkz.), Herzen idealist felsefeyi derinlemesine eleştirmiş ve “bilinç ve yöntemler açısından diyalektik idealizme kıyasla kıyaslanamayacak kadar aşağı” olan ve bilincin ve insan faaliyetinin rolünü anlamayan, görmezden gelen metafizik materyalizme karşı çıkmıştır. Herzen, materyalizmin birleştirilmesini talep etmiştir . Gelişme fikriyle, insan bilincinin aktif rolünün tanınmasıyla, doğa bilimini felsefeyle, teoriyi pratikle birleştirme düşüncesiyle: “Doğa bilimi olmadan felsefe, felsefe olmadan doğa bilimi kadar imkansızdır,” diye yazdı. Ampirizmin ve rasyonalizmin aşırılıklarına karşı çıkarak, deneyim ve teorinin birliğinde gerçeği gördü. Herzen’e göre deneyim ve spekülasyon, “birbirini arayan ve buluştuktan sonra atlar tarafından bile tahrip edilemeyen iki Magdeburg yarım küresidir.” Guernsey, Hegel ve diğer idealistlerin felsefi idealizminin yozlaşmasını ve mistisizmini canlı bir şekilde ortaya koyar; düşüncenin doğayla ilgili olarak ilk ilke olma iddiasının boşuna olduğunu belirtir; doğa düşünceden değil, aksine düşünce doğanın gelişmesinden doğar. Lenin, Herzen’in felsefi görüşlerini değerlendirirken şöyle yazdı: “Herzen diyalektik materyalizme çok yaklaştı ve tarihsel materyalizmden uzak kaldı.” 1848 devriminin yenilgisinden sonra Herzen manevi bir çöküş yaşadı. Paris işçilerinin ayaklanmasına bizzat tanık olmuş ve bu ayaklanmanın başarısızlığından derinden sarsılan Herzen, burjuvaziye lanet okudu; yeni bir devrim olmadan, mevcut düzenin yıkılması olmadan parlak bir geleceğe giden bir yol

olmadığını anladı. Mücadeleyi yönetebilecek bir güç, eski düzene karşı zafer kazanacak bir yol göremiyordu. Herzen, toplumsal gelişmenin gerçek yasalarını anlamadı; tarihsel gelişmenin yasaları hakkında derin düşünceler ifade etmesine rağmen, tarih hakkındaki görüşlerinde idealist kaldı; kitlelerin tarihteki rolü, sınıflar vb. konulardaki düşünceleri böyleydi. Ancak burjuvazinin gücünü yok etmeye çağrılan gücün proletarya olduğunu anlamadı. Herzen bir sosyalistti, ancak “sosyalizmi” bilimsel bir temelden yoksundu ve Lenin’in de belirttiği gibi, “Haziran Günleri’nde nihayetinde yok edilen burjuva ve küçük burjuva sosyalizmi” biçimlerine aitti. Herzen’in 1848’den sonraki ruhsal çöküşü, “sosyalizmde *burjuva yanılısamalarının çöküşü*” idi. *Herzen’in ruhsal dramı*, burjuva demokrasisinin devrimci doğasının sorgulandığı o dünya tarihi döneminin bir ürünü ve yansımasıydı. “(Avrupa’da) zaten ölmekteydi ve sosyalist proletaryanın devrimci ruhu *henüz olgunlaşmamıştı*.” Daha sonra Herzen, köylü ütöpik sosyalizminin ideoloğu olarak ortaya çıktı. Serfliğin kaldırılmasından sonra Rusya’nın, kapitalist kalkınma yolunu atlayarak köylü komününü kullanacağına inanıyordu. Sosyalizme geçiş için. Herzen’in “köylü” sosyalizmi teorisi, Herzen’in devrimci demokratizmiyle yakından bağlantılıydı. Lenin, “Herzen,” diye yazdı, “sosyalizmi köylülerin topraklarıyla özgürleşmesinde, ortak toprak mülkiyetinde ve köylülerin ‘toprağa sahip olma hakkı’ fikrinde görüyordu.” Lenin’in de belirttiği gibi, ‘toprağa sahip olma hakkı’ fikri ve ‘toprağın eşit paylaşımı’ fikri, ‘toprak ağasının iktidarının tamamen devrilmesi, toprak ağasının mülkiyetinin tamamen ortadan kaldırılması için mücadele eden köylülerin eşitlik için devrimci

özlemlerinin' bir formülasyonuydu. Ancak Lenin'e göre bu 'sosyalizmde' 'bir gram bile sosyalizm yoktu'; 'güzel bir ifade', 'dindar bir rüya'ydı. Ancak Herzen'in 1848 devriminin yenilgisinden sonraki şüpheciliği, 'sınıf üstü' burjuva demokrasisinin yanlısamalarından proletaryanın amansız sınıf mücadelesine geçişin bir biçimiydi. 1869'da Herzen, anarşist Bakunin'den ayrıldı ve "bakışlarını liberalizme değil, Enternasyonal'e, Marx önderliğindeki Enternasyonal'e, proletaryanın 'alaylarını toplamaya', 'işçi dünyasını' birleştirmeye başlayan Enternasyonal'e çevirdi..." (Lenin). Doğru, Herzen'in bu dönemdeki zayıflığı bile, sosyalizmin "işçi ve efendiye, çiftçi ve esnafa eşit derecede hitap eden bir vaaz" ile ortaya çıkması gerektiğine inanmasında ortaya çıktı. Bu bağlamda, Herzen ile Çernişevski arasında önemli bir fark vardır; Çernişevski her zaman toplumsal düzenin ancak vaaz yoluyla değil, sömürücü sınıflara karşı devrimci şiddet yoluyla değiştirilebileceğini anlamıştı. Herzen (1861 öncesi) demokrasiden liberalizme doğru tereddütler ve sapmalar gösterse de, içindeki demokrat ruhu hâlâ baskındı. Lenin, "Herzen'in suçu değil, talihsizliği şuydu ki, 1840'larda Rusya'daki devrimci halkı göremedi. 1860'larda onları gördüğünde, korkusuzca liberalizme karşı devrimci demokrasinin yanında yer aldı. Liberal burjuvazi ile toprak sahibi çar arasında bir anlaşma için değil, halkın çarlığa karşı zaferi için savaştı. Devrim bayrağını yükseltti." diye belirtiyor. Herzen'in en büyük erdemi, yurtdışında özgür bir Rus basını yaratmasıydı. Herzen'in 1850'lerde ve 1960'larda yayınladığı "Çan" ve "Kutup Yıldızı", Rusya'daki genç nesli serfliğe ve otokrasiye karşı uzlaşmaz bir mücadele ruhuyla eğitti. Herzen, vatanının büyük bir vatanseveriydi; vatanını,

çalışan halkını sınırsızca sevdi ve onların zalimlerinden nefret etti. Herzen, hükümet elitinin yabancılara karşı olan kölece tutumuna ve kozmopolitizme karşı mücadele etti. Çarlık rejiminin halklar üzerindeki ulusal baskısına karşı çıktı. Otokrasi baskısına karşı ayaklanan ve böylece Rus demokrasisinin onurunu kurtaran Polonya halkının özgürlüğünü savundu. Herzen, Batı Avrupa burjuva düzenini sert ve acımasızca eleştirerek, kapitalizmin çöküşünün kaçınılmaz olduğunu savundu. Herzen, birçok parlak sanat eserinin (“Suçlu Kim?”, “Doktor Krupov”, “Hırsız Saksâğan”, “Geçmiş ve Düşünceler” ve diğerleri) yazarıdır. Bu eserlerinde de serfliğe ve otokrasiye karşı mücadele eder. Eserleri, hümanizmini, yüce etik görüşlerini ve sanatta gerçekçilik talebini canlı bir şekilde ifade eder. Herzen, sanattaki kayıtsızlığa karşı mücadele etti ve milliyetçilik ilkesini savundu. Herzen’in sanat hakkındaki görüşleri, Belinsky’nin devrimci demokratik eleştirisi ve estetiği, Puşkin, Gogol ve Lermontov’un sanatsal gerçekçiliğinin etkisi altında şekillenmiştir. Herzen’in başlıca eserleri şunlardır: “Bilimde Amatörlük” (1843), “Doğa Çalışmaları Üzerine Mektuplar” (1844-1845), “Fransa ve İtalya’dan Mektuplar” (1847-1851), “Öteki Kıyıda” (1847-1850), “Geçmiş ve Düşünceler” (1852-1867) ve “Eski Bir Yoldaşa” mektup (1870); Seçilmiş felsefi eserler iki cilt halinde 1948’de yayımlanmıştır.

GIZO FRANÇOİS (1787-1874) –Restorasyon dönemi Fransız tarihçilerine bakınız.

HİLOZOİZM (Antik Yunanca: *hyle*–madde ve *zoe*–yaşam)–yaşamın ve dolayısıyla duyarlılığın

doğadaki her şeyde içsel olduğunu savunan doktrin. Hilozoistler arasında ilk Yunan materyalistleri, bazı Fransız materyalistleri (Robinet) ve diğerleri yer almaktadır. Bu doktrin, duyumsama ve düşünme yeteneğini maddenin tüm biçimlerine atfeder. Gerçekte, duyumsama yalnızca yüksek düzeyde gelişmiş organik maddenin bir özelliğidir. “Açıkça ifade edilmiş biçimde, duyumsama yalnızca maddenin en yüksek biçimleriyle (organik madde) ilişkilendirilir ve ‘maddenin yapısının temelinde’ yalnızca duyuma benzer bir yeteneğin varlığını varsayabiliriz” (Lenin).

GNOSEOLOJİ (antik Yunanca *gnosis*, yani bilgi ve *logos*, yani öğretim kelimelerinden türetilmiştir) veya bilgi teorisi, insanın gerçekliği anlama ve doğruyu kavrama yeteneğinin yanı sıra bilginin kaynakları ve bu sürecin gerçekleştiği biçimler üzerine felsefi bir doktrindir. Epistemolojinin başlangıç noktası, çevremizdeki dünya hakkındaki fikirlerimizin dünyanın kendisiyle nasıl ilişkili olduğu sorusuna materyalist veya idealist bir çözümdür. Materyalist epistemoloji, nesnelerin, şeylerin ve bedenlerin bizden bağımsız ve bizden ayrı olarak var olduğunu ve duyularımızın dış dünyanın yansımaları, imgeleri olduğunu varsayar. İdealist felsefe ya insan bilişinin mistik bir fikrin yansıması olduğunu savunur (Platon ve Hegel’in nesnel idealizmi), ya da nesnelerin “duyulanların kompleksleri” olduğu için dünyanın algı yoluyla yaratıldığına inanır (Berkeley ve Machistlerin öznel idealizmi), ya da dünyayı prensip olarak bilme olasılığını reddeder (Hume ve Kant’ın agnostisizmi) (bkz. *Agnostisizm; Şüphencilik*). Emperyalist dönemin gerici burjuva felsefesi,

insan bilişini sınırlamak ve küçümsemek için her türlü yolu dener. Lenin'in de belirttiği gibi, tüm mistisizmi ve şeytanlığı haklı çıkarmak amacıyla epistemolojide uzmanlaşmıştır. Nesnel dünyayı bilmenin temel imkansızlığını kanıtlamak, bu dünyanın insan bilincinden bağımsız varlığını inkar etmek ve onu öznel duyular ve deneyimlerde eritmek için epistemolojiyi kullanır. Marksizm öncesi materyalizm, dünyayı bilme olasılığını kabul etmiş, ancak bilgiyi metafiziksel olarak ele almış, biliş sürecine diyalektik uygulamayı veya gerçeği bilginin gelişmesinin sonucu olarak anlamayı başaramamıştır. Daha eski materyalizm, soyut bir insan anlayışından hareket ettiği ve bilginin gelişiminde devrimci pratiğin ve insan sosyal ve üretken faaliyetinin belirleyici rolünü anlamadığı için, bilgiyi doğanın tefekkürüne indirgemıştır. Tarihte ilk kez yalnızca Marksist felsefi materyalizm, bilginin bilimsel bir teorisini geliştirmiştir (bkz. *Yansıma Teorisi; Teori ve Pratik*). Doğanın, toplumun ve düşüncenin gelişiminin en genel yasalarını ortaya koyan materyalist diyalektik, bilginin tek bilimsel teorisini sunar. Bu teori, “nesnesini tarihsel olarak da ele alması, bilginin kökenini ve gelişimini, cehaletten bilgiye geçişi incelemesi ve genelleştirmesi gereken, şimdi bilgi teorisi, epistemoloji olarak adlandırılan şeyi içerir” (*Lenin*).

GNOSTİKLER –Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında, Hristiyan teolojisini Neoplatonizm ve Pisagorculukla birleştiren dini ve felsefi bir hareketin temsilcileri. Gnostiklerin en önde gelenlerinden Mısırlı Valentinus (2. yüzyıl), özel, mekân ve zaman ötesi bir “birim”in varlığına

dair fantastik bir fikir ortaya attı; bu birime benzer bir doğaüstü ilke olan “dişillik” karşılık geliyordu. Bu ikisinin birleşimi, İsa da dahil olmak üzere bir dizi “ilahi ilke” doğurdu. Antik materyalizmin ateşli ve militan düşmanları olan Gnostikler, erken Hristiyanlığın resmi temsilcileriyle birlikte, ortaçağ karanlıkçılarına zemin hazırladılar.

THOMAS HOBBS (1588-1679), İngiliz materyalist filozof ve üst burjuvazinin ideoloğuydu. Marx, Kutsal Aile adlı eserinde materyalizmin tarihini incelerken şöyle yazmıştır: “Hobbes, Baconcu materyalizmin sistemleştircisidir.” Bacon’ı takip eden Hobbes, hem felsefede hem de sosyo-politik konularda feodal ideolojiye kararlı bir şekilde karşı çıktı. Hobbes, herhangi bir maddi olmayan maddenin varlığını kategorik olarak reddetti; tüm “ruhlar” veya “bedensiz maddeler” insan hayal gücünün ürünleridir. Materyalist bir bakış açısıyla Hobbes, kavramların nesnel bir varlığa sahip olduğunu ve şeylerden önce geldiğini savunan idealist doktrine karşı çıktı. Ortaçağ skolastikleri de dahil olmak üzere idealistleri eleştiren Hobbes şöyle der: “Bu adamlar, Petrus ve Yuhanna’dan ve dünyada olan, olmuş olan veya olacak olan tüm diğer insanlardan başka bir şeyin daha olduğunu, buna insan veya genel olarak insan dediğimizi ciddi olarak iddia ediyorlar.” Hobbes, gerçek şeylerin yalnızca insan dışında var olan maddi cisimler olduğunu ve fikir ve kavramların yalnızca insan zihnindeki yansımaları olduğunu kesin bir dille savunur. Hobbes, maddi cisimlerin temel özelliklerini uzama indirger. Bir cismin yalnızca uzama ve büyüklüğü sabit, devredilemez

özellikleridir. Cisimlerin diğer tüm özellikleri değişebilir. Hobbes, uzay ve zamanın maddenin varoluşunun evrensel biçimleri olduğunu anlamamıştır; bu, materyalizminin eksikliklerinden biridir. Hobbes, uzayı “bizim dışımızda var olan bir şeyin hayali görüntüsü “ olarak tanımlar; “... zaman, bizden bağımsız olarak kendi başlarına şeylerde değil, yalnızca zihnimizin düşüncesinde var olur.” Aynı zamanda, Hobbes’a göre uzay ve zaman, nesnel olarak var olan cisimlerin üzerlerindeki etkisinin sonucu olarak oluşan temsillerdir. Hobbes’a göre hareket de maddenin varoluşunun evrensel bir biçimi değildir; yalnızca bir kaza, önemsiz bir özelliktir, ancak maddenin kendisinde durağanlıkla eşit derecede içseldir. Hobbes, maddenin hareket biçimlerinin tüm çeşitliliğini mekanik harekete indirger; Bu durum Hobbes’u niteliksel belirlemenin nesnelliğini reddetmeye yöneltir. Nesneler: ışık, ses, koku, tat, renk vb. Hobbes’un materyalizmi mekanik materyalizmdir. Marx, Hobbes’u Bacon ile karşılaştırırken, Bacon’da maddenin “şiiirsel, duyusal parlaklığıyla tüm insana gülümsediğini”, Hobbes’un materyalizminde ise “duyusallığın parlak renklerini kaybettiğini ve bir geometrinin soyut duyusallığına dönüştüğünü” yazar. Bilgi teorisinde Hobbes esasen duyusalıcıdır, ancak Marx’a göre “bilgi ve fikirlerin duyular dünyasından kaynaklandığı ilkesini geliştirmemiştir.” Hobbes’un başlıca eserleri “Yurtdışı Doktrininin Felsefi Temelleri” (1642) ve “Leviathan” (1651)’dir. “Leviathan”da Hobbes, idealist pozisyonlara dayalı sosyo-politik görüşlerini ortaya koymuştur. Hobbes’un görüşleri, burjuvazinin feodal aristokrasi üzerindeki ilk kesin zaferinin etkisi altında şekillenmiştir. Hobbes’un öğretisinin temel ilkesi, “doğa

durumunda”, yani devlet örgütlenmelerinin birleşmesinden önce, “insanın insana karşı bir kurt olduğu” iddiasıdır. Bu nedenle insanlar arasında şiddetli bir mücadele, “herkesin herkese karşı savaşı” vardır. İnsan toplumunun bu hali uzun süre devam edemez, çünkü normal yaşamı engeller. Sosyal sözleşme teorisini geliştiren Hobbes, insanların toplum içinde barışı korumak için devletler yarattığını savunur. Hobbes, devlete sembolik olarak “Leviathan” (her şeye gücü yeten İncil canavarı) adını verir. Hobbes, monarşiyi ideal yönetim biçimi olarak görür; sosyal özgürlükleri ve demokrasiyi kategorik olarak reddeder. Hobbes’a göre büyük burjuvazinin gücü sınırsız olmalıdır. Hobbes’un sosyo-politik görüşlerinin olumlu bir yönü, devlet ve kökenleriyle ilgili teolojik dogmaları eleştirmesidir. Bununla birlikte, burjuva toplumunu gelişmenin sınırı olarak tasavvur etmiştir.

HOLBACH PAUL HENRİ (1723-1789) –XVI. yüzyılın büyük Fransız materyalisti ve ateisti, Fransız devrimci burjuvazisinin ideoloğu, Ansiklopedi’ye katkıda bulunan (bkz. *Ansiklopedistler*), Fransız materyalizmi ile ileri doğa bilimleri arasındaki bağlantıyı açıkça gösteren ünlü “Doğanın Sistemi” kitabının ve bir dizi din karşıtı broşürün yazarı: “Hristiyanlığın Maskesi Düşürüldü”, “Cep Teolojisi”, “Kutsal Bulaşma”, vb. Felsefenin temel sorusunu materyalizm ruhuyla çözen Holbach, doğayı var olan her şeyin nedeni olarak tanımlar. Holbach’a göre madde, insan duyularını etkileyen nesnel bir gerçekliktir. Maddenin temel özellikleri uzamsallık, hareketlilik, bölünebilirlik, sertlik,

ağırlık vb.; türetilmiş özellikleri ise yoğunluk, ağırlık, şekil, renk vb.dir. Holbach'ın önemli başarısı, hareketi maddenin ayrılmaz bir özelliği olarak tanımasıdır. Bununla birlikte, metafizik ve mekanik bir materyalist olarak, hareketi öncelikle cisimlerin uzayda basit yer değiştirmesi olarak anlar. Yarattığı hareket türleri sınıflandırması tamamen mekanik bir teoridir. Holbach'ın öğretisi teolojiye ve idealizme, *Berkeley'in özel idealizmine* (bkz.) karşı yöneliktir. Doğa sonsuza dek var olur, yaratılmamıştır ve yok edilemezdir. Holbach, "Madde kendi güçleriyle hareket eder ve harekete geçmek için herhangi bir dış itici güce ihtiyaç duymaz" diye öğretir. Holbach'ın bakış açısına göre, bedensiz ruhlar hakkında akıl yürütmek, sağduyuya aykırı, saçma bir fantezidir. Holbach, bilinci organize olmuş maddede içsel bir kapasite olarak görür. "*Doğanın Sistemi*"nde Holbach, insanı Tanrı'ya benzer olarak gören dinsel görüşü sert bir şekilde eleştirir: "İnsan doğanın eseridir, doğada var olur, onun yasalarına tabidir, ondan kurtulamaz; düşüncede bile doğayı terk edemez." İnsan, tüm fiziksel bedenler gibi, doğanın bir parçasıdır ve onun yasalarına tabidir. Holbach, idealist filozofların insanı fiziksel ve ruhsal varlıklara ayırma girişiminin savunulamaz olduğunu ilan eder. "İnsan, çeşitli maddelerden oluşan organize bir bütündür." İdealistlerin görüşlerini ve ölümsüz bir ruhun varlığına olan inançlarını reddeden Holbach, insan zihinsel yeteneklerinin insan vücudunun organizasyonuna bağlı olduğunu kanıtlar. Duyusal algı, dünyayı ve yasalarını anlamamızı sağlar. Doğuştan gelen fikirler yoktur. İnsan fikirlerini ruhundan değil, dış dünyadan alır. Holbach, mekanik determinizmiyle teleolojiye karşı çıkar. Nedenlerini bilmediğimiz olaylara rastgelelik

denir. Rastgeleliğin nesnel doğasını görmedi. Toplumun gelişimini kaderci bir süreç olarak anladı. Holbach, insan toplumuna idealizm ve burjuva aydınlanması bakış açısından yaklaşır. Sosyal çevrenin insan kişiliğinin oluşumundaki etkisini kabul ederken, aynı zamanda “fikirler dünyayı yönetir” şeklindeki yanlış, idealist sonuca da ulaşır. İnsanlığın, aydınlanmanın yayılması ve aklın ortaçağ karanlığına karşı zaferi yoluyla feodal baskıdan kurtulabileceğini savunur. Fransız burjuvazisinin bir ideoloğu olan Holbach, kitlelerin devrimci hareketinden korkar; “yukarıdan” bir devrimi, yani feodal sınıf sisteminden “kusursuz” yasalarla burjuva sistemine barışçıl bir geçişi-anayasal veya hatta “aydınlanmış” bir monarşiyi-tercih eder. Dini eleştiren Holbach, onu yalnızca cehaletin bir sonucu olarak görür; dinin tarihsel bir eleştirisini sunmakta veya dini bağnazlığın sınıfsal özünü ortaya koymakta başarısız olur. Bununla birlikte, ateist tezleri dini bağnazlık ve batıl inançla mücadelede büyük rol oynamıştır.

DEVLET, ekonomik olarak egemen sınıfın siyasi bir örgütlenmesidir ve amacı mevcut ekonomik düzeni korumak ve diğer sınıfların direnişini bastırmaktır. “Devlet, bir sınıfın diğerine egemenliğini sürdürme makinesidir” (*Lenin*), “egemen sınıfın elinde, sınıf muhaliflerinin direnişini bastırmak için kullanılan bir makinedir” (*Stalin*). Devlet, uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin bir ürünü olarak, toplumun sömüren ve sömürülen sınıflara bölünmesiyle ortaya çıkmıştır. J. V. Stalin’e göre, sömürücü bir devletin faaliyetini karakterize eden iki temel işlev vardır: “İçsel (birincil) işlev-sömürülen

çoğunluğu kontrol altında tutmak; ve dışsal (ikincil) işlev-kendi egemen sınıfının topraklarını diğer devletlerin toprakları pahasına genişletmek veya kendi devletinin topraklarını diğer devletlerin saldırılarından korumak. Bu, kölelik sistemi ve feodalizm altında da böyleydi. Kapitalizm altında da böyledir.” Devlet gücünün araçları ordu, ceza organları, istihbarat ve hapishanelerdir. Modern emperyalist devletler (ABD, İngiltere, Fransa vb.), işçi kitlelerinin durumlarını iyileştirme arzusunu açık terör ve ideolojik etki yöntemleriyle bastırır (örneğin ABD’de işçi grevlerini yasaklayan bir yasa vardır), kurtuluş hareketinin, barış için kitlesel mücadelenin vb. her türlü tezahürünü zulümle engeller. Modern emperyalist devletlerin (ABD, İngiltere vb.) dışsal işlevi, dünya egemenliğini sağlamayı ve özgür ve bağımsız halkları köleleştirmeyi amaçlamaktadır. Tarih boyunca üç ana sömürücü devlet türü olmuştur: *kölecî*, *feodal* ve *burjuva*. Sömürücülerin siyasi yönetim biçimleri değişebilir. Bu nedenle, burjuvazinin siyasi yönetim biçimleri arasında burjuva monarşisi, demokratik cumhuriyet, açıkça terörist faşist diktatörlük yer alır. Bu biçimlerin sınıf özü aynıdır: sermaye diktatörlüğü. Burjuva devletinin en gelişmiş siyasi biçimi bile-parlamentoya sahip demokratik bir cumhuriyet ve genel oy hakkının resmi olarak tanınması-kapitalist egemenliğin bir aracı olarak kalmaktadır. “Sermayenin gücü her şeydir, borsa her şeydir ve parlamento ile seçimler kuklalardır, oyuncak bebeklerdir...” (Lenin). Bu, özellikle Amerika Birleşik Devletleri’ndeki çağdaş devlet sisteminde açıkça görülmektedir; bu ülke yalnızca biçim olarak demokratik bir cumhuriyettir, ancak gerçekte, bu ülkede büyük kapitalist tekeller devleti tek

tarafllı ve diktatörce yönetmektedir. Bir hükümet biçiminin ilerici veya gerici olup olmadığını değerlendirirken, Marksistler her zaman Belirli tarihsel koşulları dikkate alırlar . Marksistler, tüm olumsuz yönlerine rağmen, demokratik burjuva cumhuriyetinin, örneğin 1917'den önce Rusya'da var olan mutlak monarşiden tarihsel olarak daha ilerici bir yönetim biçimi olduğunu kabul ederler. En ilerici, en demokratik yönetim biçimi sosyalist devlettir. Sosyalist devrimin sonucu olarak, proletarya burjuva devletini yok eder ve temelde yeni bir devlet türü olan *proletarya diktatörlüğünü yaratır* (bkz.). Yeni sisteme geçiş, sömürücülerin -nüfusun önemsiz bir azınlığının-yönetiminin şiddetli, devrimci bir şekilde devrilmesiyle gerçekleştirilir. Proletarya diktatörlüğünün amacı, insanın insan tarafından sömürülmesini ortadan kaldırmak, sınıfları yok etmek ve komünizmi inşa etmektir. Yoldaş Stalin, devlet üzerine Marksizm-Leninizm doktrinini geliştirmiştir. Engels bir keresinde, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin ortadan kalkması gerektiğini belirtmişti. Ancak Engels'in bu önermesi, sosyalizmin tüm ülkelerde veya çoğunda zafer kazanmasına dayanıyordu ve bu nedenle, J. V. Stalin'in öğrettiği gibi, sosyalizmin kapitalizmle çevrili, tek bir izole ülkede zafer kazandığı duruma uygulanamaz. Bu durumda başka bir önerme geçerlidir: eğer sosyalizm bir ülkede zafer kazanırken, kapitalizm diğer tüm ülkelerde hüküm sürüyorsa, o zaman "zafer kazanan devrimin ülkesi, kapitalist kuşatma altında ezilmek istemiyorsa, devletini, devlet organlarını, istihbarat teşkilatlarını ve ordusunu zayıflatmamalı, aksine her türlü şekilde güçlendirmelidir" (*Stalin*). Bu aynı önerme, komünizm altında devletin kaderi için de tamamen

geçerlidir. “Komünizme doğru daha da ilerliyoruz. Devletimiz komünizm altında da varlığını sürdürebilecek mi? Evet, eğer kapitalist kuşatma ortadan kaldırılmazsa, dışarıdan askeri saldırı tehlikesi ortadan kalkmazsa varlığını sürdürecektir... Hayır, eğer kapitalist kuşatma ortadan kaldırılırsa, yerine sosyalist bir kuşatma gelirse varlığını sürdüremeyecek ve yok olacaktır” (Stalin). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, birçok Avrupa ülkesinde halk demokrasileri ortaya çıktı (bkz.). Halk demokrasisi, SSCB’deki Sovyet proletarya diktatörlüğü biçiminin yanında var olan proletarya diktatörlüğünün bir biçimidir. (Ayrıca bkz. “Devlet ve Devrim”; Sosyalist Devlet.)

“DEVLET VE DEVRİM”, V. İ. Lenin tarafından Ağustos-Eylül 1917’de yazılmış bir eserdir. O dönemde Rus proletaryası tarihi bir görevle karşı karşıyaydı: burjuva devletini yıkmak ve yeni, Sovyet sosyalist bir devlet kurmak. Rus ve Batı Avrupa devrimlerinin yeni deneyimine dayanarak Marksist devlet doktrinini geliştirmek ve devrimci Marksist devlet teorisini revizyonistlerden ve oportünistlerden savunmak gerekiyordu. Lenin’in “Devlet ve Devrim” kitabı bu amaca hizmet etti. “Lenin, bu kitabın temel görevini, Marx ve Engels’in devlet doktrinini oportünistlerin çarpıtmasından ve bayağılaştırmasından korumak olarak görüyordu” (Stalin). Marksist devlet doktrininin gelişiminde yeni bir aşamayı temsil eden Lenin’in “Devlet ve Devrim” kitabı, aynı zamanda proletaryanın devrimci hareketi için militan bir pratik programdır. Kitabın I. Bölümünde Lenin, devletin toplumun sınıflara ayrıldığı belirli bir toplumsal gelişme aşamasında ortaya çıktığını açıklar. Devlet, sınıf

çelişkilerinin uzlaşmazlığının bir ürünüdür. Bir sınıfın, yani ekonomiye egemen olan sınıfın, diğer bir sınıf üzerinde uyguladığı şiddetin bir organıdır. Özel mülkiyetin egemenliğine dayalı tüm devletler, bir azınlığın-sömürenlerin-çoğunluk-sömürülenler-üzerinde uyguladığı şiddetin organlarıdır. Modern burjuva demokratik cumhuriyetleri, sömüren kapitalistlerin ezilen çoğunluk üzerindeki yönetiminin bir biçimidir. II, III ve IV. bölümlerde Lenin, Marx ve Engels'in 1848-1851 devrimlerinin ve özellikle 1871 Paris Komünü'nün deneyimlerinden yola çıkarak proletarya diktatörlüğü hakkındaki görüşlerini nasıl geliştirdiklerini gösterir. Sömürücülerin direnişini bastırmak ve sosyalizmi inşa etmek için, proletaryanın eski burjuva devlet mekanizmasını yıkıp parçalaması ve kendi diktatörlüğünü kurması gerektiğini savundular. Lenin, Marx ve Engels'in temel öğretisinin proletarya diktatörlüğü doktrini olduğunu ve Marksizmin düşmanları tarafından tam da bu doktrinin zayıflatıldığını belirtir. Lenin, oportünistlerin (Kautsky ve diğerleri) vaaz ettiği gibi burjuva devletin yok olmadığını, aksine proletarya devrimiyle yıkıldığını ve proletarya devletin daha sonra komünizm altında yok olduğunu defalarca vurgular. Beşinci bölümde Lenin, proletarya devletin yok oluşunun ekonomik temellerini analiz eder. Kitleleri aldatmayı ve köleleştirmeyi amaçlayan burjuva demokrasisinin yalanlarını ortaya koyduktan sonra Lenin, proletarya diktatörlüğünün tarihte ilk kez halka gerçek demokrasi sağladığını ve büyük çoğunluğu oluşturan işçilerin çıkarlarını ifade ettiğini açıklar. Proletarya diktatörlüğü, sınıfları ortadan kaldırmayı ve komünist bir toplum kurmayı amaçlar. Lenin, komünizmin alt veya kapalı aşaması

ile üst aşaması arasında canlı bir ayrım yapar. Lenin, “Devlet ve Devrim” adlı kitabında, işçi sınıfı için siyasi iktidarın devlet biçiminin, yani proletarya diktatörlüğü biçiminin, Sovyetlerin kurulması olduğunu göstermiştir. Kitap, anarşizme ve Marksizmin devlet meselesindeki oportünist çarpıtmalarına yönelik yıkıcı bir eleştiri içermektedir. Plekhanov’un anarşistlerle olan polemiklerini analiz eden Lenin, Plekhanov’un anarşizme karşı mücadelede en acil ve siyasi açıdan önemli meseleyi, yani anarşistlerin devlete karşı tutumunu göz ardı ettiğini vurgular. Lenin, Kautsky’nin devlet meselesindeki oportünizminin, proletarya devrimini ve burjuva devlet mekanizmasını yok etme fikrini tamamen reddetmesiyle sonuçlandığını açıklar. Lenin’in “Devlet ve Devrim”i, günümüzde de muazzam teorik ve siyasi öneme sahip olup, tüm ülkelerin işçi sınıfını ve komünist partilerini kapitalizme ve burjuvazinin savunucularına karşı mücadele için silahlandırmaktadır; bu savunucular, burjuva devletin ve burjuva demokrasisinin sınıf üstü doğasını vaaz ederek işçi kitlelerini kasten aldatan sağcı sosyalistlerdir. Lenin’in eseri tamamlanmamıştır. Eserinin ikinci bölümünde Lenin, 1905 ve 1917 Rus devrimlerinin deneyimini genelleştirmeyi ve Sovyet iktidarının deneyiminden yararlanarak devlet teorisini daha da geliştirmeyi ummuştur. Ancak 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’nden sonra, acil pratik zorluklar Lenin’in eserini tamamlamasını engellemiştir. Lenin’in başaramadığı şey, Lenin’in öğretilerinin ve eserinin halefi olan Yoldaş Stalin’in eserlerinde başarılmıştır. (Ayrıca “Sosyalist Devlet”e de bakınız.)

HÜMANİZM (Latince: *humanus–humane*), İtalya’da ortaya çıkan ve daha sonra Almanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere’ye yayılan kültürel (edebi, bilimsel ve felsefi) bir harekettir. Hümanizm, nispeten dar bir eğitimli çevrenin ideolojisiydi ve feodalizme ve bireyin feodal köleliğine karşı mücadele ihtiyacından doğdu. XIV. ve XV. yüzyıllarda antik Yunan ve Roma’nın edebi, hitabet, tarih yazımı ve felsefi eserlerinin yoğun bir şekilde incelenmesine dayanan kültürel bir hareket olarak ortaya çıktı. İtalya’da en büyük hümanistler, XIV. yüzyılda büyük şairler ve bilginler Petrarch ve Boccaccio ile XV. yüzyılda Nico della Mirandola ve diğerleriydi. Hümanistler, bireyin haklarını ve onurunu savunmak için insanlığın ortaçağ kilise ve dini dünya görüşünün zincirlerinden kurtulmasını savundular. Olgun dönem İtalyan hümanizmi, ahlakı Hristiyan çileci öğretilerinin normlarından kurtarmayı, sağlıklı duyusallığın haklarını yeniden tesis etmeyi ve manastır yaşamının ikiyüzlülüğünü ortaya çıkarmayı amaçladı. Hümanizm belirli bir toplumsal hareket değildi. Rotterdam’lı Erasmus gibi bazı hümanistler, (1466-1536), özellikle keşişler ve rahipler arasında görülen bağınazlığı, asalağı ve cehaleti zekice alaya almakla yetinirken, aynı zamanda halka karşı küçümseyici bir tavır takınarak siyasi meselelerden kaçındılar. İngiliz hümanist Thomas More (bkz.), Ütopya adlı eserinin yazarı gibi diğerleri ise, toplumun tüm üyelerinin emeğine ve tüketim mallarının eşit dağılımına dayalı bir toplum yeniden yapılanması projeleri ortaya koydular. 16. yüzyılın başlarındaki Alman hümanist Ulrich von Hutten gibi diğerleri ise, soylular adına imparatorluk reformu programı ortaya koydular ve hatta feodal prenslerle

doğrudan mücadele ettiler. Çoğunlukla hümanistler bir reformu kastetmediler. Hümanizm, insanların kültürel ufuklarını genişletmede, Orta Çağ'da unutulmuş antik çağın edebî mirasını (klasik el yazmalarının keşfi, yorumlanması ve yayınlanması) yeniden canlandırmada ve filolojik eleştiri tekniklerini geliştirmede önemli bir rol oynadı. Erasmus gibi birçok hümanist, aynı anda eski diller ve edebiyatlar konusunda birinci sınıf bilginler, filolojik araştırmalarda ustalar ve din adamlarının ahlakını ve cehaletini alaya alan yetenekli hicivcilerdi. 14.-16. yüzyıllarda ilerici bir rol oynayan hümanizm, geniş bir demokratik temelden yoksun kalarak, halka, dillerine ve sanatlarına tepeden bakan dar bir Latin bilginleri çevresi içinde izole oldu. Geç dönem İtalyan hümanistleri, halk dilinde İtalyanca yazan ve kozmolojik öğretileri popülerleştiren Dante'yi kınadılar; Petrarch ve Boccaccio'da ise yalnızca Latin eserlerine değer verdiler, giderek retorik yapaylığa düştüler, filolojik inceliklere girdiler ve bilgeliklerini ve arkeolojik bilgilerini sergilediler. Bu nedenle, sanatçılar, teknisyenler ve mühendisler gibi pratik insanlar tarafından yaratılan geç Rönesans'ın yeni bilimi, yalnızca skolastisizme değil, aynı zamanda deney ve gözlemi eski yazarların görüşlerinin karşılaştırılmasıyla değiştiren hümanizme de yanıt verdi. Burjuva hümanizmi, 18. yüzyılda, Aydınlanma Çağı'nda zirveye ulaştı. İktidara gelen burjuvazi, hümanist fikirleri reddetti ve özgür düşüncenin her türlü tezahürünü bastırmaya başladı. Kapitalizme karşı mücadele döneminde yeni bir hümanizm doğdu: proletarya, sosyalist hümanizm. Bu, "Marx, Lenin ve Stalin'in gerçekten evrensel, proletarya hümanizmi; amacı tüm ırk ve uluslardan çalışan insanların sermayenin demir pençelerinden

tamamen kurtulmasını sağlamak olan bir hümanizmdir” (*Gorki*). Bu yeni hümanizm türü, zafer kazanan sosyalizmin ülkesi SSCB’de gerçekleşti. Sovyetler Birliği’ndeki sosyalist hümanizmin gerçek temeli, üretim araçlarının ve makinelerinin kamu mülkiyetinde olması, insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılması ve insan fiziksel ve ruhsal yeteneklerinin sınırsız gelişme potansiyeline dayanmaktadır. Sosyalist hümanizmin ilkesi J. V. Stalin tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “Dünyada mevcut tüm sermaye varlıkları arasında en değerli ve belirleyici olanlar insanlar, kadrolardır.”

D

JEAN LE ROND D'ALEMBERT (1717-1783) , XVIII. yüzyıl Fransız Aydınlanmasının en önde gelen temsilcilerinden biri, filozof ve ünlü bir matematikçiydi. D'Alembert'in matematik, fizik ve astronomideki birçok keşfi günümüzde bile değerini korumaktadır. D'Alembert, *Diderot'un* (bkz.) yakın bir çalışma arkadaşıydı ve Ansiklopedinin matematik bölümünü düzenledi (bkz. *Ansiklopedistler*). 1751'den 1757'ye kadar Diderot'un yardımcı editörlüğünü yaptı. Gerici grupların Ansiklopedistlere yönelik şiddetli zulmü, D'Alembert'i Ansiklopedinin düzenlenmesi üzerindeki çalışmalarından vazgeçmeye zorladı. Ansiklopediye yazdığı giriş yazısında, insan bilgisinin kökenleri ve gelişimi hakkında bir tarih sunmaya ve esas olarak 17. yüzyıl İngiliz materyalist *Francis Bacon'ın* (bkz.) ilkelerine dayalı olarak bilimlerin bir sınıflandırmasını sunmaya çalıştı. Felsefede d'Alembert, duyusalçı doktrinin destekçisi ve Descartes'ın *doğuştan gelen fikirler teorisinin karşıtıydı* (bkz.). Şeylerin ve olguların nesnel varlığını kabul etti. Bununla birlikte, duyusalcılığı tutarsız ve materyalistti. D'Alembert'e göre, düşünce maddenin bir özelliği değildir ve ruh maddeden bağımsız bir varlığa sahiptir. Dolayısıyla, d'Alembert düalist bir pozisyon benimsedi. Şeylerin özünü bilme olasılığını reddetti. Diğer Fransız Aydınlanma

düşünürlerinin aksine, ahlakın sosyal çevre tarafından koşullandırılmadığını savundu. D'Alembert, Tanrı'yı biçimlendirici bir madde olarak kabul etti. D'Alembert'in tutarsız duyusalcılığına yönelik yetenekli bir eleştiri, özellikle Diderot'nun "D'Alembert'in Özü" adlı denemesinde yer almıştır. D'Alembert'in başlıca felsefi eseri olan "Felsefenin Unsurları" (1759), Rusça çevirisiyle mevcuttur.

DARWIN CHARLES (1809-1882)

–Büyük bir İngiliz bilim insanı, materyalist biyolojinin ve evrim teorisinin kurucusu Türlerin Kökeni Üzerine. “Darwin, hayvan ve bitki türlerinin birbirinden bağımsız, rastgele, ‘Tanrı tarafından yaratılmış’ ve değişmez olduğu görüşüne son verdi” (Lenin). Darwin, hayvanların ve bitkilerin sürekli değiştiğini, yeni formlar oluşturduğunu kanıtladı; yeni formların ortaya çıkması ve eskilerinin ortadan kaybolması, dinin öğrettiği gibi Tanrı'nın yaratıcı bir eylemiyle değil, doğal tarihsel gelişmenin sonucudur. Darwin'den önce bile, hayvan ve bitki dünyası hakkında evrimsel görüşlerin destekçileri vardı, ancak Darwin, geniş bilimsel materyal kullanarak

organik formların gelişim teorisini bilimsel ve kapsamlı bir şekilde kanıtlayan ilk kişiydi. Bundan sonra, yalnızca cahil insanlar veya bilime düşman olanlar doğadaki evrim teorisine karşı çıktılar. Fosil hayvan ve bitkilerin incelenmesi, daha eski organizmaların daha sonraki organizmalardan daha basit bir yapıya sahip olduğunu, yani organik dünyanın gelişiminin daha az karmaşık formlardan daha karmaşık formlara doğru gerçekleştiğini doğrular. Organizmaların ilişkisi, yapılarının ortaklığıyla da doğrulanır. İnsan eli, yarasa kanadı ve fok yüzgeci, aynı düzende dizilmiş kemiklerden oluşan aynı kalıba göre inşa edilmiştir. Organizmaların ilişkisi, embriyolarının karşılaştırılmasıyla da doğrulanır. Birbirinden belirgin şekilde farklı olan organizmalar, embriyonik hallerinde çok benzerdir. Darwin, türlerin kökenini ve gelişimini doğal ve yapay seçilimle açıkladı. Organizmalar değişkenlik ve kalıtımla karakterize edilir. Bir hayvan veya bitkinin varoluş mücadelesinde faydalı olduğu kanıtlanan değişiklikler sabitlenir. Biriken ve kalıtım yoluyla aktarılan bu değişiklikler, yeni hayvan ve bitki formlarının ortaya çıkmasını belirler. Doğal seçilim yasalarını kanıtlamak için Darwin, bu seçilimi, insanların tarımda gerçekleştirdiği yapay seçilimle karşılaştırdı. İnsanlar, bitkileri ve hayvanları faydalarına göre seçerler. Akademisyen Lysenko, “Darwin teorisinin önde gelen fikri, doğal ve yapay seçilim doktrininidir” diye yazdı. Bu teoriyle Darwin, idealistlerin ve bağnazların uzun zamandır dini fikirlerini haklı çıkarmak ve savunmak için kullandıkları organik dünyadaki amaçlılığa rasyonel bir açıklama getirdi. Marx, Darwin’in “doğa bilimlerindeki ‘teleolojiye’ ölümcül bir darbe indirdiğini” belirtmiştir. Türlerin

değişmezliğine dair metafiziksel doktrini yerle bir ederek ve amaçlılık olgularına materyalist bir açıklama getirerek, Darwin, organik doğanın en karmaşık olgularını açıklamada materyalizmin zaferini teyit etmiştir. Bu büyük bir başarıydı. Bilindiği gibi, J. V. Stalin, Darwin'i eski bilimsel dogmaları sorgulamaktan korkmayan büyük yenilikçiler arasında saymaktadır. David'in türlerin kökeni ve gelişimi teorisinin tüm ihtişamına rağmen, bir dizi önemli eksiklik ve boşluktan muzdariptir. Türlerin kökenini gelişim ve değişim açısından doğru bir şekilde açıklarken, Darwin, organizmaların gelişiminde varoluş mücadelesinin rolünü abartmıştır. Malthus'un aşırı nüfus teorisine eleştirel yaklaşmamıştır. Darwin, bu teorinin kendisini varoluş mücadelesi sorusunu geliştirmeye yönlendirdiğine inanmıştır. Malthus'un teorisine dayanarak Darwin, tür içi mücadelenin biyolojik ilerlemede belirleyici faktör olduğu yönünde hatalı bir iddiaya varmıştır. Darwin, organik doğanın gelişiminde sıçramaların varlığını reddetmiştir. J. V. Stalin, "Anarşizm mi, Sosyalizm mi?" adlı kitabında şöyle yazmıştır: "...Darwinizm, yalnızca Cuvier'in felaketlerini değil, aynı zamanda diyalektik olarak anlaşılan ve devrimi de içeren gelişmeyi de reddeder; oysa diyalektik yöntem açısından bakıldığında, evrim ve devrim, niceliksel ve niteliksel değişimler, aynı hareketin iki gerekli biçimidir." Tüm bunlar ve Darwinci teorinin diğer eksiklikleri ve hataları, ilk olarak Marksizmin kurucuları tarafından ortaya çıkarılmış ve materyalist biyolojinin gelişiminde yeni, daha yüksek bir aşamayı temsil eden Michurin'in biyolojisi (bkz.) tarafından ortadan kaldırılmıştır. Darwin'in teorisi öncelikle doğanın yalnızca geçmiş tarihini açıklayan bir

bilimdi. Biyoloji tarihinde ilk kez Michurin'in biyolojisi geçerli bir bilim haline geldi. Darwin, dini inançların aksine, insan soyunun antropoid maymunlardan geldiğine dair reddedilemez bilimsel kanıtlar sunmuştur. Ancak, tamamen biyolojik bir temelde kalarak bu sorunu tam olarak çözemedi. Engels, *"Maymunların İnsana Dönüşüm Sürecinde Emegın Rolü"* (bkz.) adlı eserinde, alet kullanımının insanları hayvanlar aleminden ayıran belirleyici bir rol oynadığını göstermiştir. Alet kullanımı, insan fiziksel doğasında bir değişikliğe, el ve beynin gelişimine yol açarak insanlar ile diğer hayvanlar arasında niteliksel bir fark yaratmıştır. İnsanların sosyal varlıklar olarak gelişiminde belirleyici faktör coğrafi çevre ve dışsal varoluş koşulları değil, maddi üretim olmuştur. Emperyalizm döneminde, burjuva biyologları ve sosyologları doğal seçilim teorisini insan toplumuna uygulamaya çalışmışlardır. Bu girişimlerin gerici doğası, sözde *Sosyal Darwinizm*'de (bkz.) kendini göstermiştir. Başlangıcından beri Darwinizm, dini önyargıları kökünden baltalayan bir doktrin olarak resmi burjuva bilimi tarafından zulüm görmüştür . Amerika'da, organik dünyanın kökenleri hakkındaki en gerici, din adamı görüşlerini desteklemek için gerici "maymun davaları" düzenlenmiştir . Bilimsel Darwinizm, bilimle hiçbir ortak noktası olmayan ve doğaya idealist ve metafizik bir bakış açısını savunan Weismanncı-Morganist teori (bkz. *Weismanncılık-Morganizm*) tarafından karşıtlık konusu edilir. Darwin'in öğretileri, ünlü Rus bilim insanları tarafından parlak bir şekilde savunulmuş ve geliştirilmiştir: Sechenov, V. O. Kovalevsky, A. O. Kovalevsky, Dokuchaev, Mechnikov, Timiryazev, Pavlov, Severtsov, Komarov, Michurin, Williams ve diğerleri. Sosyalist bir

ülke olan SSCB’de Darwinizm, Akademisyen T. D. Lysenko önderliğindeki yenilikçi bilim insanlarının çalışmalarında evrensel bir kabul görmüş ve kapsamlı bir şekilde geliştirilmiştir.

“DEMOKRATİK DEVRİMDE SOSYAL DEMOKRASİNİN İKİ TAKTİĞİ”

–V. İ. Lenin tarafından Haziran-Temmuz 1905’te, Rus Devrimi’nin yükselişe geçtiği dönemde yazılmış bir eser. O dönemde işçi sınıfı ve partisi ciddi pratik sorunlarla karşı karşıyaydı: silahlı bir ayaklanmanın örgütlenmesi, köylülüğe, liberal burjuvaziye karşı tutum vb. Bütün bunlar, açık ve tanımlanmış parti taktiklerinin geliştirilmesini gerektiriyordu. Menşeviklerin bölücü eylemleri nedeniyle parti iki fraksiyona, esasen iki ayrı partiye bölündü. İki farklı taktik ortaya çıktı: Üçüncü Parti Kongresi kararlarında yansıyan parti taktikleri ve ayrı bir konferans düzenleyen Menşeviklerin oportünist taktikleri. Vladimir İlyiç, kitabında Üçüncü Kongre’nin taktiksel kararlarını ve Menşevik Cenevre Konferansı kararlarını kapsamlı bir şekilde inceleme görevini üstlendi. Lenin, Menşeviklerin oportünist taktiklerini eleştirdikten ve uluslararası oportünizmin taktiklerini ifşa ettikten sonra, bu kitabında burjuva-demokratik devrim ve onun sosyalist devrime dönüşümü sırasında Bolşevik taktikleri için parlak bir gerekçe sunmuştur. Lenin’in kitabı, yeni bir Marksist parti türü için siyasi hazırlık sağlamıştır. Lenin’in kitabında kırmızı bir iplik gibi uzanan temel taktiksel önerme, burjuva-demokratik devrimde proletaryanın hegemonyası fikridir. Lenin, burjuva-demokratik devrimin zaferi ve sosyalist devrime dönüşümü için

birincil ve belirleyici koşul olarak, işçi sınıfının önderliğinde işçi sınıfı ile köylülük arasında bir ittifakın tarihsel gerekliliğini gerekçelendirmiştir. Lenin, devrimin itici güçleri sorusuna Menşeviklerin yaklaşımını, devrimin somut bir analizine değil, önceki burjuva devrimleriyle soyut benzetmelere dayandığı için sert bir şekilde eleştirmiştir. Lenin'in geliştirdiği Bolşevik taktikleri, tamamen ilk Rus devriminin tarihsel benzersizliğinin diyalektik analizine dayanıyordu; bu analiz, işçi sınıfının halk devriminin lideri rolünü belirliyordu. Menşevizm'le mücadele eden Lenin, yalnızca işçi sınıfının, en ileri devrimci sınıf olarak, devrimin kesin zaferine ve sonuna kadar götürülmesine ilgi duyduğunu ve *"bir anlamda, burjuva devriminin burjuvaziden çok proletarya için daha avantajlı olduğunu"* gösterdi. Lenin, uygulanması demokratik devrimin zaferini sağlamak olan bir slogan ortaya koydu. Lenin, *"Çarlık rejimine karşı devrimin kesin zaferi, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüdür"* diye yazdı. Sadece işçi sınıfı demokrasi için tutarlı bir savaşçı olabilir. *"Ancak köylü kitlesi devrimci mücadelesine katılırsa demokrasi için muzaffer bir savaşçı olduğunu kanıtlayabilir"* (Lenin). Burjuvazi devrimi tamamlamaya kadir değilken, köylülük *"demokratik devrimin en eksiksiz ve radikal destekçileri olmaya kadir"* Lenin, devrimin gelişim yolunu, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşümünü, sınıfların rolünü ve konumlarını ve proletaryanın görevlerini özlü ve son derece basit bir formülle tanımlar: *"Proletarya, otokrasinin direnişini zorla ezmek ve burjuvazinin istikrarsızlığını felç etmek için köylü kitlelerini kendi safına çekerek demokratik devrimi tamamlamalıdır. Proletarya, burjuvazinin*

direnişini zorla ezmek ve köylülüğün ve küçük burjuvazinin istikrarsızlığını felç etmek için nüfusun yarı proleter unsurlarının kitlelerini kendi safına çekerek sosyalist devrimi gerçekleştirmelidir.” Lenin, zaferle sonuçlanan silahlı bir ayaklanmanın, Çarlığı devirmenin ve proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünü kurmanın en önemli aracı olduğuna inanıyordu. Lenin, Üçüncü Parti Kongresi’nin, silahlı bir ayaklanma sonucu ortaya çıkacak geçici devrimci hükümete karşı Sosyal Demokrasinin tutumu hakkındaki kararını gerekçelendirir. Lenin, ilke olarak, Sosyal Demokrasi temsilcilerinin “geçici bir devrimci hükümette (demokratik bir devrim çağında, cumhuriyet mücadelesi çağında) yer almasının *caiz olduğunu*” belirtir. Bu katılım, karşı devrimi yalnızca “aşağıdan”, dışarıdan değil, aynı zamanda “yukarıdan”, hükümet içinden de yenmek için pratik olarak elverişlidir. Lenin’in “Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği” adlı eserinin tarihsel önemi, “esas olarak Menşeviklerin küçük burjuva taktik çizgisini ideolojik olarak ezmesi, Rus işçi sınıfını burjuva-demokratik devrimin daha da gelişmesi, Çarlığa karşı yeni bir saldırı için silahlandırması ve Rus Sosyal Demokratlarına burjuva devriminin sosyalist bir devrime dönüşmesinin gerekliliği konusunda net bir bakış açısı kazandırması gerçeğinde yatmaktadır. Ancak bu, Lenin’in eserinin öneminin tamamını kapsamaz. Paha biçilmez değeri, Marksizmi yeni bir devrim teorisiyle zenginleştirmesi ve Bolşevik Partisi’nin devrimci taktiklerinin temellerini atması gerçeğinde yatmaktadır; bu taktikler sayesinde ülkemizin proletaryası 1917’de kapitalizme karşı zafer kazanmıştır” (*Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi-Kısa Ders*).

Lenin'in yeni devrim teorisi "sosyalizmin tek bir ülkede zafer kazanabileceği sonucuna doğrudan varmamıştı. Ancak, er ya da geç böyle bir sonuca ulaşmak için gerekli olan tüm temel unsurları, ya da neredeyse tüm unsurları içeriyordu. Bilindiği gibi, Lenin bu sonuca 1915'te, yani 10 yıl sonra ulaştı" (aynı yer). Bu, *(Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders'te* belirtildiği gibi, "sosyalist devrimin yeni, eksiksiz bir teorisiydi; sosyalizmin bireysel ülkelerde zafer kazanma olasılığı, zafer koşulları, zafer beklentileri hakkında bir teoriydi; temelleri Lenin tarafından 1905'te "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği" broşüründe çizilmişti.

HAREKET, maddenin varoluş biçimi ve şeklidir, en temel ve devredilemez özelliğidir. Hareket, madde gibi, ebedidir, yaratılmamıştır ve yok edilemez. Dünya, hareket halindeki maddedir. "Hareketsiz madde, maddesiz hareket kadar düşünülemezdir" (*Engels*). Hareketin kaynağı maddenin kendisinde bulunur ve bu nedenle hareket, bir yaratıcı, tanrı veya diğer gizemli güçler biçiminde bir başlangıç itici gücü veya "hareket ettirici" aracılığıyla açıklama gerektirmeyen, *kendiliğinden hareket olarak görünür* (bkz.). XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın ilk yarısında yapılan fizikteki son keşifler, Marksist hareket doktrinini tamamen doğrulamaktadır. Örneğin, fizik tarafından keşfedilen kütle ve enerjinin göreliliği yasası buna bir örnektir. Bu yasaya göre, enerji olmadan kütle yoktur ve bunun tersi de geçerlidir; her kütle belirli bir enerji miktarına karşılık gelir ve her enerji belirli bir kütle miktarıyla orantılıdır; elektronun hareketi

hızlandıkça kütlesi de artar. Sonuç olarak, modern bilim, maddeyi hareket dışında, atıl bir kütle olarak gören eski, metafiziksel doğa biliminin karakteristik özelliği olan madde ve hareket arasındaki boşluğu ortadan kaldırmıştır. Felsefe ve fizikteki modern idealistler, yeni keşiflerden yararlanarak, Lenin'in *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*'de ortaya koyduğu idealist "enerjiciliği" yeniden canlandırarak, hareketin maddesel olmadığını savunan görüşü kurmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, bir fotonun (ışık parçacığı) çekirdeğinin bir elektron ve bir pozitron olmak üzere maddesel bir çifte dönüşmesi, saf, maddesel olmayan hareket enerjisinden maddenin yaratılması olarak kabul edilirken, bunların fotonlara ters dönüşümü maddenin yok edilmesi, saf enerjinin, saf hareketin yaratılması olarak nitelendirilmektedir. Gerçekte, bu olgu, diyalektik materyalizmin hareket ve madde hakkındaki, bunların ayrılmazlığı hakkındaki öğretisini mükemmel bir şekilde doğrulamaktadır; çünkü ışık, elektronlar ve pozitronlar maddeseldir ve hareket halindedir; bunların birbirine dönüşümü, hareket halindeki maddenin bir biçimden diğerine dönüşümüdür. Tüm hareketlerin içsel dürtüsü çelişkidir, zıtlıkların mücadelesidir. Hareketin en basit biçimi bile—bir cismin uzayda yer değiştirmesi—bir çelişkidir: hareket eden bir cisim söz konusu olduğunda, aynı anda hem belirli bir yerin içinde hem de dışında olduğu söylenebilir. Diyalektik materyalizm, hareketi yalnızca uzayda yer değiştirme olarak değil, doğada ve toplumda gözlemlediğimiz genel olarak her türlü değişim olarak tanımlar. Hareketin temel biçimleri mekanik hareket (bir cismin uzayda yer değiştirmesi), fiziksel hareket (ısı, ışık, elektrik vb. biçiminde moleküler hareket),

kimyasal hareket (atomların birleşmesi ve ayrışması), organik hareket veya yaşam (hücreler, organizmalar), sosyal yaşam ve bilinçtir. Bu hareket biçimlerinin her birinin yalnızca kendisine özgü özellikleri vardır ve bu nedenle daha yüksek hareket biçimlerini daha düşük olanlara indirgemek kabul edilemez; düşünce yasaları yalnızca organik yaşamın yasalarını inceleyen biyoloji ile açıklanamaz; Buna karşılık, organizmanın işlevleri, ısı, yerçekimi vb. fiziksel veya mekanik yasalarla tam olarak açıklanamaz. Örneğin, sıradan burjuva sosyologlarının yaptığı gibi, ekonomik krizleri veya devrimleri güneş lekeleri veya gök cisimlerinin hareketleriyle açıklamak da aynı derecede saçmadır. Hareketin daha yüksek biçimlerini daha düşük biçimlere indirgemeye çalışan mekanistler, genellikle hareketin daha yüksek biçimlerinin fiziksel, kimyasal veya mekanik hareket temelinde gerçekleştiği gerçeğine atıfta bulunurlar. Ancak mekanik materyalistler, bu durumda hareketin daha düşük biçimlerinin temel değil, ikincil olduğunu ve en yüksek hareket biçiminin özünü tüketmediklerini anlamazlar. “Şüphesiz bir gün düşünmeyi deneysel olarak beyindeki moleküler ve kimyasal hareketlere ‘indirgeyeceğiz’; ama bu düşünmenin özünü tüketir mi?” (Engels). Hareketin mutlak, evrensel bir karakteri vardır; hiçbir yerde ve hiçbir zaman mutlak bir durağanlık veya denge yoktur. Örneğin, bir taş, bir ev veya bir masa yalnızca dünyaya göre durağandır, ancak dünyanın eksenini etrafında, güneşin etrafında ve güneş sistemiyle birlikte hareket ederler. Aynı zamanda, taş ve masa içinde molekül içi ve atom içi hareketler meydana gelir. Dolayısıyla, durağanlık ve denge sadece hareket anlarıdır. Sadece hareket ebedi, mutlak ve yok

edilemezdir. Durağanlık her zaman göreceli ve geçicidir. “Bireysel hareket dengeyi arar, ancak toplam hareket yine bireysel dengeyi yok eder” (Engels). Marksist felsefe, her nesneyi, gerçekliğin her olgusunu sürekli hareket, gelişim ve değişim içinde, ortaya çıkış ve yıkım, yıkım ve yaratım sürecinde ele alır. Nesneleri ortaya çıkış ve gelişimlerinde, değişimlerinde görmek, gerçekliğin zemininde olmak, *Marksist diyalektik yöntemin en önemli gereksinimlerinden birini yerine getirmek anlamına gelir* (bkz.).

TÜMEVARIM –bkz. *Tümdengelım ve tümevarım*.

DEİZM (Latince: *deus*–tanrı)–Tanrı’nın varlığını yalnızca dünyanın kişisel olmayan birincil nedeni olarak kabul eden bir doktrin; aksi takdirde, bu doktrinin bakış açısından, dünya doğa yasalarının etkisine bırakılmıştır. Deizmin doğduğu yer İngiltere’dir. Feodalizme karşı mücadelede, 17. ve 18. yüzyılların devrimci burjuvazisi özgür düşünceyi savundu ve bir dizi kilise dogmasını ve ritüelini reddetti. Feodal-kilise dünya görüşünün egemenliği altında, deizm genellikle gizli bir *ateizm biçimiydi* (bkz.), materyalistlerin kendilerini dinden kurtarmaları için uygun ve kolay bir yoldu. İngiltere’deki ilk deistlerden biri olan Cherbury’li Herman (1583-1648), dinin aldatıcılar–rahipler–tarafından yaratıldığını savundu. Deizmin bir diğer temsilcisi olan ahlak filozofu Shaftesbury (1671-1713), ahlakın dinden bağımsız olduğunu; aksine, dinin insanları ahlaksız eylemlere ittiğini savundu. Voltaire ve Rousseau, 18. yüzyılda Fransa’da deizmin temsilcileri arasındaydı.

Günümüzde deizm, dini meşrulaştırma arzusunu gizlemektedir.

DEKABRİSTLER. –Rusya’da sosyo-politik, felsefi ve sosyolojik düşüncenin gelişiminde, Dekabrist aristokrat devrimciler önemli bir yer işgal etti. Rusya’daki kurtuluş hareketinin aşamalarını karakterize eden Lenin, ilk aşamayı veya dönemi “asil” dönem olarak adlandırdı. Lenin, “Asil dönemin en önde gelen figürleri Dekabristler ve Herzen’di” diye yazdı. Dekabristlerin ilk gizli devrimci örgütü olan “Kurtuluş Birliği”, daha sonra birçok şehirde “konseyleri” olan “Refah Birliği”ne dönüştü. N. Muravyov, K. Ryleyev ve diğerlerinin önderliğindeki Kuzey Cemiyeti, “Birlik”in St. Petersburg kurulu temelinde kuruldu. Rusya’nın güneyinde, Tulchin kurulu temelinde kurulan Güney Cemiyeti , P. Pestel, S. Muravyov-Apostol ve M. Bestuzhev-Ryumin’in liderliğinde faaliyet gösterdi (“Birleşik Slavlar Cemiyeti” de onunla birleşti). Lenin, 1905 Devrimi hakkındaki bir raporda şunları belirtti: “1825’te Rusya ilk kez Çarlığa karşı devrimci bir harekete tanık oldu ve bu hareket neredeyse tamamen soylular tarafından temsil edildi.” Dekabrist hareket, feodal ekonominin çöküşünü ve ölü feodal sistemin yerine yeni, daha ilerici, burjuva bir sistemin getirilmesinin tarihsel gerekliliğini yansıtıyordu. Dekabristler, Rusya’da serfliği ve otokrasiyi ortadan kaldırmayı ve bir cumhuriyet kurmayı (bazıları anayasal monarşiyi savundu) hedeflediler. 1825’te St. Petersburg’da ve güneyde silahlı bir ayaklanma düzenlediler (Çernigov Alayı Ayaklanması). Dekabrist ayaklanması bastırıldı ve en önde gelen organizatörler–Pestel, Ryleyev, S. Muravyov-Apostol, Bestuzhev-Ryumin ve Kakhovsky–

idam edildi ve yüzden fazla kişi ağır çalışma ve sürgün için Sibirya'ya sürüldü. Dekabristlerin felsefi görüşleri tek tip değildi. Dekabristlerin bazıları materyalist felsefenin, diğerleri ise idealizmin destekçisiydi. Materyalist Dekabristler-N. Kryukov, P. Borisov, I. Yakupshp, A. Baryatinsky, I. Pestel, N. Turgenev, S. Semenov, K. Ryleyev, I. Annenkov, A. Bestuzhev ve diğerleri-idealizmi ve dini eleştirerek materyalist felsefenin ilkelerini savundular. Maddenin sonsuza dek var olduğunu söylediler. Dünyadaki tüm cisimler madde parçacıklarından-atomlardan-oluşur. Dünyadaki her şey hareket halindedir. Doğanın nesnel gelişim yasaları vardır. İnsan doğanın bir parçasıdır ve onun yasalarına tabidir. I. Yakuşkin, yaşamın doğadaki en önemli ve merak uyandıran tezahürlerden biri olduğunu söylemiştir. İnsan beyin yardımıyla düşünür. Dekabrist N. Kryukov, sinirlerimiz veya beynimiz olmasaydı , örneğin taşlar, metaller vb. gibi duyarsız olurduk diye yazmıştır. I. Yakuşkin, nesnel dünyanın insan bilincindeki yansımaları bir aynadaki yansımayla karşılaştırarak, nesnelerin izini bırakmayan bir aynadaki yansımadan farklı olarak, her bir duyumumuzun "bu duyumun bilinci ve aynı zamanda daha önce var olan bazı duyumların bilinciyle birlikte geldiğini"; yeni ve daha önce alınan bir duyum arasındaki farkı fark ederek, "duyularımızda farklı izlenimler yaratan nesnelerin çeşitliliğini anlamaya başladığımızı" yazmıştır. Din karşıtı bir tavır sergileyen A. Baryatinsky şöyle yazmıştı: "Doğayı derinlemesine inceleyin, tarihi sorgulayın ve tüm dünyayı saran kötülüğü gördüğünüzde, Tanrı'nın kendi şanı için, var olsa bile, reddedilmesi gerektiğini nihayet anlayacaksınız." Materyalist Dekabristler, dini önyargıların devletin refahının temeli olan

eğitimin yayılmasını engellediğini savundular. Ancak Dekabrist materyalist dünya görüşü sınırlıydı. Materyalizmleri mekanik ve metafizikti. Dekabristler sosyolojik konuların geliştirilmesine büyük önem verdiler. Tarihe ilişkin görüşleri genel olarak idealistti. Tarihte ana rolü eğitime atfettiler . İnsan toplumunun gelişim tarihi , Dediler ki, bu bir şans oyunu değil. İnsanlığın yeryüzünde istikrarlı bir şekilde “altın çağa” yaklaşmasını sağlayan bir düzen içeriyor. İnsan özgürlüğü doğanın bir armağanıdır ve bu nedenle tüm insanların özgürlük hakkı eşittir. Dekabristlerin en devrimci programatik belgesi olan P. Pestel’in “Rus Gerçeği” şöyle ilan eder: “Doğadan eşit haklar almış ve aynı amaçla sivil toplumda var olan tüm insanlar, bu nedenle, bazılarının diğerlerinin umut bile edemeyeceği fayda ve avantajlardan yararlanacak şekilde farklılaştırılmamalıdır.” Dekabristler vatanseverdi. Halklarını ve vatanlarını tutkuyla seviyorlardı. 1812’de, gelecekteki Dekabristlerin çoğu Napolyon’un ordularına karşı savaşta aktif rol aldı. Ancak çoğu Dekabrist, kitlelerin tarihteki rolünü anlamakta başarısız oldu, onlardan çok uzaktı ve toplumsal düzenin gizli bir devrimci topluluk tarafından yönetilen bir askeri devrimle değiştirilebileceğine inanıyordu. Bu onların sınırlılığıydı ve bu sınırlılık nedeniyle yenilgiye uğradılar. Ancak bazı Dekabristler, halkın katılımı olmadan bir ayaklanmanın başarılı olamayacağına inanıyor ve bazen askerler arasında propaganda yapmaya çalışıyorlardı. N. Kryukov, halkla her şeyin mümkün olduğunu, halk olmadan ise hiçbir şeyin mümkün olmadığını söylemişti. Dekabrist Lunin şöyle yazmıştı: “Sazdan çatılar altında hapsolmuş iç çekişlerden, sarayları yerle

bir eden fırtınalar doğar”; “İnsanlar, derin sessizliklerine rağmen düşünürler.” Dekabristleri karakterize eden Lenin ise şöyle yazmıştı: “Bu devrimcilerin çevresi dardır. Halktan korkunç derecede uzaktırlar. Ama davaları ironik değildi.” Dekabristler Herzen’i uyandırdı. Herzen devrimci bir ajitasyon başlattı. Dekabristlerin felsefi görüşleri en ayrıntılı şekilde P. Pestel’in “Rus Gerçeği”, I. Muravyov’un “Anayasa” ve “Karamzin’in “Rus Devleti Tarihi” Üzerine Notlar”, I. Turgenev’in “Vergi Teorisi Üzerine Bir Deneme”, I. Yakuşkin’in “Notlar” ve “Hayat Nedir?”, I. Borisov’un “Deichman’ın “Jeoloji Biliminin Temelleri Üzerine Düşünceler” İncelemesi “, M. Lunin’in “Eserler ve Mektuplar” ve diğerlerinin eserlerinde açıklanmıştır.

DEKART REYAE (1596-1650)

-ünlü bir Fransız filozof ve bilim insanı. Descartes’ın dünya görüşü, XVII. yüzyıl burjuva ideolojisinin yarım yamalak doğasından etkilenmişti; bu ideoloji, o dönemin Fransız burjuvazisinin ilerici özlemlerinin yanı sıra, kitlelerden duyduğu korkuyu ve feodal monarşiye karşı oportünist politikasını yansıtıyordu . Felsefenin temel sorusu olan düşünce ile varlık

arasındaki ilişkiyi ele alırken, Descartes bir düalistti. İki madde olduğunu ileri sürdü: uzamsal özelliğe sahip beden maddesi ve düşünce özelliğine sahip ruh maddesi (bkz. *Düalizm*). Böylece iki bağımsız ilkeyi-maddi ve manevi-tanıdı. Descartes'a göre beden ve ruhun varlığı üçüncü bir madde-Tanrı-tarafından belirlenir. Fizik alanında Descartes materyalist fikirler geliştirdi. Doğanın, sürekli bir madde parçacıkları topluluğu olduğunu; maddenin ayırt edici özelliğinin uzamsallığı olduğunu öğretti. Maddi dünyanın hareketi ebedidir ve mekanik yasalarına göre ilerler, yani parçacıkların, atomların basit hareketine indirgenir. Marx, "fiziğinde" bunu belirtmiştir. Descartes'ın nitelikleri önemlidir. Bağımsız yaratıcı gücü ve mekanik hareketi maddenin yaşamının bir tezahürü olarak görür... Fiziğinin sınırları içinde madde, tek öz, varlığın ve bilginin tek temeli olarak kabul edilir." Descartes, Orta Çağ felsefesine karşı çıktı ve kilise otoritesini reddetti. İnsan aklının gücüne derinden inanarak, dünyayı anlamanın yeni, bilimsel bir yöntemini yaratmayı, kör inancı bilgi ve akılla değiştirmeyi gerekli gördü. Descartes, tüm önceden belirlenmiş ve alışılmış kavramlardan kaçınarak güvenilir gerçeklerin kurulmasına ulaşmak için bir teknik, bir akıl yürütme yöntemi olarak "şüphe"ye başvurur. Hem dünya hakkındaki fikirlerimizin doğruluğundan hem de dünyanın varlığından şüphe duyduğunu ilan eder. Ancak her şeyden şüphe duyarak, bir şeyi kabul etmek zorundadır: şüphe duyduğunu, yani düşündüğünü. Ve Descartes ünlü sonucuna varır: "Düşünüyorum, öyleyse varım." Böylece kurulan benliğin varlığı gerçeğinden yola çıkarak, Descartes dünyanın geri kalanının da var olduğu sonucuna varır. Bu Kartezyen önerme daha sonra öznel idealizm

tarafından kullanılır. Bilgi kuramında Descartes, *rasyonalizmin* kurucusudur (bkz.). Descartes, duyuların bize şeyler hakkında yalnızca belirsiz bir fikir verdiğine ve bu nedenle yanıltıcı olduğuna inanıyordu. Hakikat, akıl tarafından, içsel sezgisi aracılığıyla doğrudan kavranırken, hakikatin doğruluğu pratik ve deneyimle değil, kavramlarımızın açıklığı ve belirginliğiyle doğrulanır. Bu nedenle, Descartes'ın bakış açısından, hakikat ölçütü aklın dışında değil, içindedir. Aklın gücü doktriniyle birlikte Descartes, “doğuştan” fikirler üzerine idealist bir doktrin geliştirdi. Örneğin, Tanrı ve ruhsal ve bedensel öz fikirlerinin insana doğuştan geldiğine inanıyordu. Felsefesinde Descartes, bilim ve dini uzlaştırmaya çalıştı. Aynı zamanda Descartes, zamanının önde gelen bir bilim insanıydı—bir fizikçi ve matematikçi. Engels, “matematikteki dönüm noktası Kartezyen *değişkendi*. *Onun sayesinde hareket ve diyalektik matematiğe girdi*” diye belirtti. Descartes, analitik geometrinin kurucusudur. Doğaya ilişkin materyalist görüşleriyle bilim ve felsefenin gelişimine katkıda bulunurken, dünya görüşündeki bir diğer idealist akım ise dini savunmayı amaçlıyordu. Descartes'ın en önemli eserleri: *Yöntem Üzerine Söylem* (1637), *Metafizik Düşünceler* (1641), *Felsefenin İlkeleri* (1644), *Dünya Üzerine İnceleme* (1664), *Zihnin Yönlendirilmesi Kuralları* (1701)—bkz. *René Descartes, Seçilmiş Eserler*, 1950.

DEMBOVSKY Edward (1822-1846)

–Krakow Devrimi’nde devrimci demokratik grubun liderlerinden biri olan seçkin bir Polonyalı filozof; Polonya’nın ulusal kurtuluşu için bir koşul olarak tarımsal devrim fikrine eğilimliydi. Dembowski, Polonyalı toprak sahiplerine karşı isyan eden Galiçya köylüleriyle işçiler ve zanaatkarlar arasında bağlar kurmaya çalıştı. Avusturya ordusuyla savaşırken öldü. İdealizmi aşan ve metafizik materyalizmi eleştiren Dembowski, halkın çıkarlarıyla, yaşam pratiğiyle bağlantılı, diyalektikle yoğrulmuş bir “yaratıcılık felsefesi” (gelecek felsefesi) yaratılmasını talep etti. Dembowski’nin felsefi görüşleri diyalektik materyalizm yönünde gelişti. “Yaratıcılık ilkesini” aktif madde olarak yorumlar. Birçok makalesinde Dembowski, Hegel’in felsefesini sert bir şekilde eleştirir: “mevcut kötülükle uzlaşma amacına” hizmet eder ve yeni olanı eskiye hizmet ettirmeye yönelik eklektik bir girişimde bulunur. Dembowski’ye göre diyalektik yöntem, ezilenler tarafından devrilme fikrini somutlaştırmaya yardımcı olmalıdır. Köylülerin toprak ağalarının baskısına karşı mücadelesi ve komünist bir sistem kurma ihtiyacı. Dembowski’ye göre, doğanın ve toplumun gelişimi sonsuzdur, yeni ile eski arasında bir mücadeledir. Toplum

hakkındaki görüşlerinde Dembowski esasen idealist kalmıştır. İnsan aklını tarihin itici gücü olarak görmüştür. Ancak 1845'e gelindiğinde, Dembowski zaten tüm ideoloji biçimlerinin çeşitli sosyal grupların politikalarıyla bağlantılı olduğu sonucuna varmıştı. Dembowski, dini ve Katolik Kilisesi'ni feodal gericiliğin silahları olarak kınadı. Engels'in "Schelling'in Vahyi" adlı makalesi, Dembowski'nin ateizminin ve devrimci demokrasisinin gelişimine katkıda bulundu. Dembowski, "saf sanat" teorisine karşı ve demokratik ideallerle dolu bir sanat için mücadele etti. Dembowski'nin başlıca felsefi eserleri: "Almanya'da Felsefi Kavramların Gelişimi Üzerine Bir Deneme" (1842-1843), "Eklektizm Üzerine Bazı Düşünceler" (1843), "Orijinal Polonya Felsefemizin Bir İlkesi Olarak Yaratıcılık" (1843), "Felsefenin Geleceği Üzerine Düşünceler" (1845).

DEMOKRASİ (antik Yunanca *demos*–halk, *kratos*–iktidar kelimelerinden türetilmiştir)–halk tarafından yönetim. Ezilenler ve ezenler, sömürülen sınıf ve iktidardaki sömüren sınıf arasında bölünmüş bir toplumda, gerçek halk yönetimi asla var olamaz. Burjuva toplumunda demokrasi, burjuvazinin sınıf yönetiminin bir biçimidir. Burjuvazi, belirli bir süre için siyasi egemenlik elde etmenin bir aracı olarak demokrasiyle ilgilenir. Burjuvazi bir anayasa taslağı hazırlar, bir parlamento ve diğer temsili kurumlar oluşturur ve (kitlelerin baskısı altında) "genel oy hakkı" ve biçimsel siyasi özgürlükler getirir. Bununla birlikte, geniş işçi kitlelerinin tüm bu demokratik hak ve kurumları kullanma yeteneği her türlü şekilde kısıtlanır ve burjuva cumhuriyetinin tüm demokratik aygıtı, kitlelerin

siyasi faaliyetini felç etmek ve işçileri siyasi katılımdan dışlamak için tasarlanmıştır. Lenin, “Burjuva demokrasisi, Orta Çağ’a göre büyük bir tarihsel ilerlemeyi temsil etse de, her zaman–ve kapitalizm altında kalmaktan başka çaresi yoktur, kısıtlı, sahte, ikiyüzlü, zenginler için bir cennet, sömürülenler ve yoksullar için bir tuzak ve aldatmaca olarak kalır” diye yazmıştı. Parlamenter “tartışma salonu”, bankacılar, fabrika sahipleri ve profesyonel politikacılardan oluşan yakın bir çevrede geliştirilen ve devlet iktidarının yürütme aygıtının yardımıyla, parlamentodan bağımsız olarak uygulanan gizli ve halk karıştı bir iç ve dış politikanın perdesidir; ki bu arada parlamento da genellikle burjuvazinin itaatkâr bir organıdır. Sözde “genel oy hakkı” gerçekte, Marx’ın dediği gibi, her üç veya altı yılda bir seçmenlere “hangi egemen sınıf üyesinin parlamentoda halkı temsil edip baskı altına alacağına” karar verme fırsatı verilmesi anlamına gelir. Her devrimci kriz veya savaş sırasında, burjuvazinin iktidarı tehdit edildiğinde, demokratik perdeler bir kenara atılır ve burjuvazinin açık askeri diktatörlüğü ortaya çıkar. Emperyalizm çağında, burjuva devletleri “demokrasiden siyasi gericiliğe doğru bir dönüş” yaşarlar (Lenin). Demokrasiden siyasi gericiliğe doğru bu dönüşün çarpıcı bir örneği, çağdaş dünya gericiliğinin merkezi haline gelen Amerika Birleşik Devletleri’dir. “Demokrasi” bayrağı altında, Amerika Birleşik Devletleri ülke içindeki ilerici güçlere karşı faşist misilleme yöntemlerini uygulamaya koyar ve diğer ülkelerdeki her türlü kurtuluş hareketinin tezahürünü bastırır. İkinci Enternasyonal kampından fırsatçılar, Marksist devlet ve demokrasi doktrinini yeniden gözden geçirmişlerdir. Onların

hain taktikleri, emperyalistlerin sadık hizmetkarları olan çağdaş sağcı sosyalistler tarafından sürdürülmektedir. Fırsatçılar, sınıf üstü, “saf” bir demokrasi teorisini ileri sürmüşlerdir. Bu teori, proletaryanın eski burjuva devlet mekanizmasını yıkmaması, aksine onu rafine edip reforme etmesi ve kapitalizmin sosyalizme barışçıl bir şekilde dönüşmesini sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Lenin, “‘Saf demokrasi’, işçileri kandıran bir liberalin uydurma bir ifadesidir. Tarih, feodalizmin yerini alan burjuva demokrasisini ve burjuva demokrasisinin yerini alan proletarya demokrasisini bilir.” diye yazmıştı. *Proletarya demokrasisi*, *halkın* çoğunluğu, geniş işçi kitleleri için gerçek, hakiki bir demokrasi, yeni ve daha yüksek bir demokrasi biçimidir. Stalin’in Sosyalist İşçi ve Köylü Devleti Anayasası, gerçekten demokratik bir anayasadır. SSCB’deki tüm devlet gücü, İşçi Vekilleri Sovyetleri tarafından temsil edilen şehir ve köy işçilerine aittir. Sosyalist demokrasinin ekonomik temeli, üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olmasıdır. SSCB’de, insanlık tarihinde ilk kez, en “demokratik” burjuva devletlerinde bile bulunan herhangi bir anayasada yer almayan, gerçekten evrensel, doğrudan ve eşit oy hakkı (gizli oylama ile) uygulanmıştır. SSCB’nin tüm vatandaşları, cinsiyet, milliyet veya ırk ayrımı gözetmeksizin, sosyalist ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamında eşit haklara sahiptir ve devlet yönetiminde eşit şekilde yer alırlar. İnsan haklarını yalnızca biçimsel olarak ilan eden ancak gerçek anlamda uygulanmasını sağlamayan burjuva demokrasisinin aksine, sosyalist demokrasi vatandaşlara hakları için yasal olarak somut güvenceler sunar. Dolayısıyla, Sovyet toplumunda

çalışma hakkı sadece ilan edilmekle kalmaz, aynı zamanda yasal olarak güvence altına alınır ve sömürünün ortadan kaldırılması, işsizliğin ortadan kaldırılması, üretim krizlerinin olmaması vb. ile etkin bir şekilde garanti altına alınır. Bu, sosyalist demokrasi ile burjuva demokrasisinin sahte demokrasisi arasındaki derin farktır. Dolayısıyla, SSCB’de gerçek demokrasi, hakiki demokrasi ve tutarlı sosyalist demokrasi gerçekleştirilmiştir. Sosyalist bir toplum inşa eden halk demokrasileri, SSCB’nin yolunu izlemektedir (bkz. *Halk Demokrasisi*).

DEMOKRİTOS (yaklaşık MÖ 460-370)

–Antik Yunan materyalist filozoflarından büyük bir isim. “Yunanlılar arasında ilk ansiklopedik zekâyâ sahip kişi” olarak kabul edilir (*Marx ve Engels*). Lenin, Demokritos’u antik çağın en parlak materyalist temsilcisi olarak görür ve felsefi çizgisini Platon’un idealist çizgisiyle karşılaştırır. Demokritos (Leucippus’un öğrencisi), atom teorisinin kurucularından biriydi. Doğanın özüne dair cesur ve devrimci görüşü, bilimin gelişimini yüzyıllar öncesinden öngörmüştür. Aynı zamanda, Demokritos’un bu atom teorisi, doğa biliminin gelişiminin bilim öncesi

döneminin koşullarıyla sınırlıydı. Demokritos'a göre, şeylerin iki temel ilkesi vardır: atomlar ve boşluk. Dahası, Demokritos'a göre atomlar, yani maddenin bölünmez parçacıkları, değişmezdir; ebedidirler ve sürekli hareket halindedirler. Birbirlerinden yalnızca şekil, boyut, konum ve düzen bakımından farklıdırlar. Ses, renk, tat vb. diğer özellikler atomlarda doğuştan yoktur. Demokritos'a göre, bu özellikler yalnızca koşullu olarak, "şeylerin doğası gereği değil" var olurlar. Bu görüş, *şeylerin birincil ve ikincil niteliklerine dair yanlış bir doktrinin tohumlarını zaten içerir* (bkz.). Cisimler atomların birleşmesinden oluşur; atomların parçalanması cisimlerin yok olmasına yol açar. Ruh da atomlardan, yani ateşli, küresel ve kolayca hareket eden atomlardan oluşur. Sonsuz sayıda atom, sonsuz bir boşlukta sonsuza dek hareket eder; farklı yönlerde hareket ettikleri için bazen birbirleriyle çarpışarak atom girdapları oluştururlar. Atom girdabından, tanrılar tarafından yaratılmayan, ancak zorunluluk yasasına göre doğal olarak ortaya çıkan ve yok olan sonsuz sayıda "doğan ve ölen" dünya ortaya çıkar. Determinizm (bkz. *Determinizm ve İndeterminizm*), neredeyse *fatalizme* (bkz.) yakın bir destekçisi olan Demokritos, tesadüfü, olayların nedensel bağlantısını açıklayamayan insanların bir icadı olarak kabul ederek ortadan kaldırır. Demokritos, bilgi teorisini, nesnelerin ince kabuklarının ("putlar"-imgeler) cisimlerden akıp ayrıldığı ve duyuları etkilediği varsayımına dayandırır. Bilgi için gerekli tüm materyal duyular tarafından sağlansa da, duyular nesneler hakkında yalnızca "karanlık" bir bilgi sunar. Bu bilginin üzerinde, daha "hafif", daha incelikli bir bilgi yükselir-akıl yoluyla bilgi; bu bilgi analizinde atomların

ve boşluğun keşfine ulaşır. Siyasi görüşlerinde Demokritos, antik demokrasinin bir temsilcisi, köle sahibi aristokrasinin karşıtıydı. Yunan filozof *Epikuros* (bkz.) ve daha sonra Romalı filozof *Carus Lucretius* (bkz.) Demokritos'un materyalizmini sürdürdüler.

BELİRLİLİK VE BELİRSİZLİK (Latince *determinare*–belirlemek). Determinizm, tüm olayların ve olguların yasal, zorunlu bağlantısı ve nedensel belirlenmesi doktriniidir. İdealistler, *determinizme indeterminizmle*, yani dünyadaki olayların doğal seyrinin yasaya veya nedenselliğe tabi olmadığı, her şeyden bağımsız olarak özgür iradenin var olduğu doktriniyle karşı çıkarlar . Burjuva idealistleri, en küçük madde parçacıklarının dünyasında nedensel belirlemenin yokluğu hakkında yanlış, idealist sonuçlar çıkaran bazı fizikçilerin felsefi zayıflığından yararlanırlar. İndeterminizm, modern yabancı burjuva fiziğinde yaygındır. Örneğin, bazı fizikçiler elektronun hareketinde “özgür iradeye” sahip olduğunu iddia ederler. Sözde Heisenberg belirsizlik ilkesi, özellikle determinizm bilimsel ilkesiyle mücadele etmek için kullanılır. Biyolojideki idealist, bilim karşıtı “teori”–Weismannizm – Morganizm – indeterminizme dayanmaktadır. İndeterminizm, burjuva sosyologları tarafından toplum tarihine yaygın olarak uygulanmaktadır. Fransa’da moda olan gerici *varoluşçu hareket* (bkz.), toplumsal yaşamda *nedenselliğin* (bkz.) reddine dayanmaktadır. Bu hareketin lideri Sartre şöyle der: “Determinizm yoktur. İnsan özgürdür.” Burjuva filozoflarına göre “insan özgürlüğü”, kapitalist toplumun anarşisine, burjuva bireyciliğine, egemen sınıfın

işçileri sömürme “hakkına”, insanın halkın çıkarlarına ihanet etme “hakkına” ve benzerlerine bir özürdür. Burjuva filozoflarının materyalist nedensellik ilkesine duydukları nefret, bu ilkenin kapitalist toplumun gelişim eğilimlerini bilimsel olarak belirlemeyi mümkün kılması ve bunun da kaçınılmaz olarak eski düzenin çöküşüne ve komünizmin zaferine yol açmasından kaynaklanmaktadır. Belirsizlik, dine, din adamlığına giden doğrudan bir yoldur. Lenin, bilimden yasaların çıkarılmasının, dinin kaçakçılığıyla aynı şey olduğunu yazmıştır. Marksist felsefe, determinizm ilkesini savunurken bilimi savunur ve karanlıkçılığa karşı çıkar. Diyalektik materyalizm, tüm doğal olayların nedensel belirlenmişliğini kabul ederken, aynı zamanda nedenselliği zorunlulukla eşitleyen mekanik, metafizik determinizmi reddeder ve zorunluluğun kabulünün doğada ve toplumda tüm tesadüfleri dışladığını ve insan faaliyetini gereksiz kıldığını savunur. Mantıksal sonucuna götürüldüğünde, bu determinizm *kaderciliğe* (bkz.) -kader inancına- ve sessizliğe -tamamen insan eylemsizliğinin vaaz edilmesine ve devrimci mücadelenin reddine- dönüşür. Marksizm-Leninizm, doğada ve tarihte zorunluluğu kabul ederken, nesnel nedensel ilişkilerin bir tezahür biçimi olan tesadüfü hiçbir şekilde reddetmez. Marksizm-Leninizm, insan iradesinin özgürlüğünü inkar etmez (bkz. *Özgürlük ve Zorunluluk*), ancak bu özgürlüğün doğa yasalarından sözde bağımsızlıkta değil, onların bilgisinde ve “bu bilgiye dayanarak, doğa yasalarını belirli amaçlar için sistematik olarak harekete geçirme olasılığında” (*Engels*) yattığını açıklar. Lenin şöyle yazmıştır: “Determinizm fikri, insan eylemlerinin zorunluluğunu ortaya koyarken ve özgür iradenin

saçma masalını reddederken, insanın aklını, vicdanını veya eylemlerinin değerlendirmesini hiçbir şekilde yok etmez. Tam tersine, yalnızca deterministik bir bakış açısından, özgür iradeye herhangi bir şey yüklemek yerine, kesin ve doğru bir değerlendirme mümkündür.” Determinizm fikri, toplumsal gelişmenin nesnel yasaları hakkındaki bilgiye dayalı bilinçli siyasi faaliyetle, proletaryanın ve partisinin komünizm için siyasi mücadelesiyle içsel olarak bağlantılıdır. Devrimci hareketin her tarihsel aşamasında Partinin stratejisi ve taktikleri keyfi olarak değil, tam olarak bu mücadele biçimlerini belirleyen özel koşullarla yakından bağlantılı olarak belirlenir. Örneğin , Sovyet toplumunun tarihsel gelişiminin mevcut aşamasında, Komünist Parti önderliğinde sosyalizmden komünizme kademeli bir geçiş gerçekleştirilirken, nesnel koşullar, üretim ve kişi başına düşen gelirden ana kapitalist ülkeleri yakalama ve geçme gibi temel ekonomik görevi ortaya koymaktadır. Sadece bu görevi çözerek, ihtiyaçlara göre dağıtım ilkesinin uygulanması için gerekli olan ürün bolluğu yaratılabilir. Parti, nesnel koşulları ve acil tarihsel gerekliliği bilimsel olarak dikkate alıp tartarak, bu görevi açıkça formüle eder ve tüm halkı bunu yerine getirmek için seferber eder. Böylesine bilimsel temelli bir politika, Marksist determinizm fikrine dayanmasaydı imkansız olurdu. Irinitsyn’in determinizmi olmasaydı, örümceğin topluma bakışı da dahil olmak üzere her türlü bilim , absürt hatalar yığınınına dönüşürdü.

JAMES WILLIAM (1842-1910) –Harvard Üniversitesi profesörü, burjuva Amerikalı bir psikolog ve idealist filozof. James tarafından

formüle edilen pragmatizm felsefesi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çağdaş burjuva gerici felsefesinin en belirgin akımlarından biridir. James'in felsefesi, emperyalizm çağının burjuva ideolojisinin irrasyonalizme doğru yönelişini, rasyonel ve mantıklı düşüncenin açık bir reddini canlı bir şekilde ifade eder. Gelişmiş materyalist fikirlere karşı mücadelede , çürüyen kapitalizmin gerici felsefesi, bilimsel bilgiyle bir kopuşu açıkça savunur. James, materyalizmin en acımasız düşmanıdır. James, metafiziksel mantığın tutarsızlığını genel mantığın tutarsızlığı olarak göstermeye çalışan başarısız metafiziksel düşünme yöntemini sağdan eleştirir. James, metafiziğin diyalektik eleştirisine mantığın reddiyle (alogizm) karşılık verir. Pragmatizm gerici felsefesinin merkezinde, nesnel gerçeğin reddi ve materyalist yansıma teorisine karşı mücadele yer alır. James, gerçeğin bilinçteki nesnel gerçekliğin bir yansıması olarak anlaşılmasını reddeder. James, gerçeği “bilinçliliğe tatmin veren”, “uygun”, “yararlı” ve “pratik çıkarılara” karşılık gelen şey olarak tanımlar; yani, “iş” ve materyalizme karşı mücadele açısından avantajlı olan her şey. Sonuç olarak, James “gerçeği” “inanç iradesi” ile, yani düpedüz karanlıkçılıkla değiştirir. James'in hayatının son yıllarında geliştirdiği “radikal ampirizm” teorisi, Machizm'den pek farklı olmayan, öznel idealizmin bir varyasyonundan başka bir şey değildir. James, “radikal”i “saf deneyim” dışında, yani bilinç dışında, özne dışında hiçbir gerçekliği tanımayan bir “ampirizm” olarak tanımlar. Lenin'in “Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm” adlı eserindeki öznel idealizme yönelik yıkıcı eleştirisi de James'in idealizmini tamamen ve kesinlikle alt eder. Psikolojide James, *gönüllülüğün önde gelen*

isimlerinden biridir (bkz.). Pragmatizm, tıpkı gönüllülük gibi, giderek zemin kaybeden emperyalist burjuvazinin maceracı uygulamaları için teorik bir gerekçe görevi görüyor.

DİYALEKTİK (Antik Yunanca *dialegesthai*-konuşma yürütmek, polemik yürütmek). Antik çağlarda diyalektik, “rakibin yargısındaki çelişkileri ortaya çıkararak ve bu çelişkilerin üstesinden gelerek gerçeğe ulaşma sanatı” olarak anlaşılıyordu (*Stalin*). Antik Yunan filozofları, Engels’in sözleriyle, doğuştan gelen, temel diyalektikçilerdi. Ünlü antik materyalist filozof *Herakleitos* (bkz.), her şeyin var olduğunu ve aynı zamanda var olmadığını, çünkü her şeyin aktığını ve sürekli değiştiğini, ortaya çıktığını ve kaybolduğunu; dünyanın birbirleriyle mücadele eden zıtlıklardan oluştuğunu öğretti. *Herakleitos*, zıtlıkların mücadelesinde gelişmenin nedenini gördü. Antik Yunan’ın bir diğer önde gelen filozofu *Aristoteles* (bkz.), “diyalektik düşüncenin en temel biçimlerini zaten keşfetmişti” (*Engels*). Antik Yunan felsefesinde diyalektik, ilkel sadeliğiyle, tüm naifliğiyle ortaya çıkar. Doğayı bir bütün olarak gören antik Yunan filozofları, dünyanın kapsamlı bir resminin net olamayacağı doğal olayların ve nesnelerin parçalanmasına veya analizine girişmediler. *Engels’e* göre, “harekete, geçişlere ve bağlantılara, tam olarak *neyin* hareket ettiğine, geçiş yaptığına ve bağlandığına değil” daha çok dikkat ettiler . Daha sonra, 18. yüzyılın sonuna kadar birkaç yüzyıl boyunca, var olan her şeyin değişmezliği fikriyle metafizik bir dünya görüşü hakim oldu. Diyalektik unsurları modern felsefede de mevcuttu, örneğin *Descartes*, *Spinoza* ve

Diderot'da, ancak görüşleri genellikle metafizikti. Sadece XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilimsel keşifler metafizik dünya görüşünü alt üst etti. Doğa biliminin gelişimi, gerçekliğin metafizik anlayışına ardı ardına darbeler indirdi. Örümceklerin keşfi ve insanların pratik faaliyetleri, doğada donmuş, bir kere verilmiş ve sonsuza dek sabit hiçbir şeyin olmadığını tartışılmaz bir şekilde kanıtladı. 19. yüzyılın başlarındaki felsefede Hegel, diyalektik gelişim teorisini ortaya attı. Gelişim ve değişim doktrini, diyalektiğin gelişiminde önemli bir rol oynadı. Hegelci diyalektik, tüm tarihsel ve ruhani dünyayı bir süreç olarak, yani sürekli hareket, değişim, gelişim ve dönüşüm içinde sunmuştur. Sürecin içsel çelişkileri böylece kendi kendine hareket ve kendi kendine gelişmenin kaynağı olarak işlev görmüştür. Ancak Hegel bir idealistti ve sınıf sınırlamalarıyla koşullandırılmış gerici dogmatik sistemi, diyalektik yöntemiyle çelişiyordu. Hegel, var olan her şeyin temelini ve özünü belirli bir mistik "mutlak fikrin" kendi kendine gelişmesinde görüyordu. Hegel'e göre, düşünce gerçekliğin yaratıcısıdır. "Bundan, tüm işkence dolu ve çoğu zaman korkunç yapı ortaya çıkar: dünya -ister istesin ister istemesin- mantıksal bir sisteme uymak zorundadır; bu sistem ise insan düşüncesinin gelişimindeki belirli bir aşamanın ürünüdür" (*Engels*). Hegel'in diyalektiği bilimsel bir diyalektik değildi. Gerçekliği çarpıtan ve her şeyi alt üst eden skolastik ve mistik biçimlerle örtülmüştü. Başlıca özelliği, tamamen geçmişe odaklanması, şimdiki zamana ve geleceğe değil. Hegel'e göre, gelişim belirli bir aşamaya ulaştıktan sonra tamamen durur. Toplum üzerine yazılarında Hegel, gerici sosyal teoriler oluşturmak ve Prusya-Junker devletini övmek için

diyalektiği kullandı. Doğayı açıklarken, kendi diyalektik ilkelerine ihanet ederek, doğanın hiçbir değişime uğramadığını öğretti. Diyalektik dünya görüşünün gelişiminde önemli bir dönüm noktası, 19. yüzyılın ortalarındaki Rus devrimci felsefesiydi. Yavlinsky (bkz.), Herzen (bkz.), Çernişevski (bkz.) ve diğer Rus düşünürler, Hegelci diyalektiğin idealist doğasını ve taraflılığını sert bir şekilde eleştirdiler ve diyalektik yöntemin materyalist bir şekilde yeniden işlenmesi için mücadele ettiler. Onların elinde diyalektik, toplumsal düzende devrimci değişim mücadelesinde bir silahtı. Ancak, bu filozoflar bile gerçekliğin eski, metafiziksel görüşlerinin üstesinden tamamen gelemediler. Diyalektik, ancak proletaryanın ideologları olan Marx ve Engels'in tarih sahnesine çıkmasıyla bir bilim haline geldi. Proletarya sosyalizminin büyük kurucuları, benzersiz bir bilimsel diyalektik biçimi olan Marksist diyalektik yöntemini yarattılar. Marx ve Engels, Hegelci felsefenin gerici sistemini reddederek, Hegel'in diyalektiğinden yalnızca "akılcı özünü" aldılar. Marksist diyalektik yöntemi, Hegel'in diyalektiğinin temelde tam tersidir: Marx ve Engels, gelişmenin temeli olarak fikri değil, maddi gerçekliği aldılar. Marksist diyalektik, en eksiksiz, derin ve tarafsız biçimde gelişme doktrini'dir. Marx ve Engels tarafından yaratılan ve Lenin ve Stalin tarafından daha da geliştirilen diyalektik, doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin evrensel gelişim yasalarının bilimidir (bkz. *Marksist Diyalektik Yöntem*).

"DOĞANIN DİYALEKTİĞİ" –F. Engels'in bir eseri; ilk olarak SSCB'de (1925) yayımlandı. Engels'in

1873 ile 1883 yılları arasında yaptığı ve doğa bilimlerinin diyalektiğinin en önemli sorunlarının geliştirilmesine adanmış bir dizi nottan oluşmaktadır. Engels, diyalektik materyalizm felsefesinin doğa bilimleri ve matematiğin kapsamlı bir bilgisine dayanması gerektiğine ve doğa bilimleri ve matematiğin de ancak diyalektik materyalizm temelinde verimli bir şekilde gelişebileceğine inanıyordu. Doğanın Diyalektiği, doğa bilimleri ve matematiğin tarihine dair derinlemesine bir felsefi inceleme içerir ve doğa bilimlerinin en önemli sorunlarının en gelişmiş, devrimci teori olan materyalist diyalektik bakış açısından bir analizini sunar. Mekanik materyalizmin yanı sıra burjuva bilim insanlarının -doğa bilimcileri ve matematikçilerin-idealist teorilerine ve metafizik yöntemlerine yönelik derin bir eleştiri sunar. Çağdaş doğa bilimleri konusunda derin bir uzman olan Engels, doğanın metafiziksel görüşünün bilimin gelişimiyle nasıl baltalandığını ve yeni, devrimci bir diyalektik yöntem nasıl yerini bırakmaya zorlandığını ortaya koyuyor. Engels, maddenin çeşitli hareket biçimlerinin diyalektik doktrini için ayrıntılı bir gerekçe sunuyor. Doğa bilimleri ve matematiğin tarihsel gelişimini analiz ederek, doğa bilimcilerinin giderek metafiziksel düşünceden diyalektik düşünceye geçmeye nasıl zorlandıklarını ve bunun doğa bilimlerinin gelişimini nasıl verimli bir şekilde etkilediğini gösteriyor. Engels, doğa bilimlerinin bir dizi temel yasasını ayrıntılı bir felsefi incelemeye tabi tutarak, bunların diyalektik doğasını ortaya koyuyor. Böylece, enerji korunumu yasasının gerçek anlamını, enerjinin niteliksel *dönüşüm yasası* olarak *göstererek*, onu mutlak bir doğa yasası olarak adlandırıyor. Engels ayrıca termodinamiğin

sözde ikinci ilkesini inceliyor ve burjuva bilimcilerinin evrenin ısı ölümüne doğru ilerlediği sonucunun yanlışlığını ortaya koyuyor. Engels'in gösterdiği gibi, bu teori enerji korunumu ve dönüşüm yasasıyla çelişiyor. Darwin'in türlerin kökeni teorisini derinlemesine analiz ederek, eksikliklerini ve hatalarını ortaya koyuyor. Darwin'in teorisinin eksikliklerine dair düşünceleri, proletaryanın ideologları Marx ve Engels'in tarih sahnesine çıktığı dönemde zaten bilimin sınırlarını aşmış olan Michurin'in biyolojisinde günümüzde dikkat çekici bir şekilde doğrulanmıştır. Proletarya sosyalizminin büyük kurucuları, yeni ve benzersiz bir bilimsel diyalektik biçimi yarattılar: Marksist diyalektik yöntem. Marx ve Engels, Hegelci felsefenin gerici sistemini reddederek, Hegel'in diyalektiğinden yalnızca "akılcı özünü" aldılar. Marksist diyalektik yöntem, temelde Hegel'in diyalektiğinin tam tersidir: Marx ve Engels, gelişmenin temeli olarak fikirleri değil, maddi gerçekliği aldılar. Marksist diyalektik, gelişme doktrininin en eksiksiz, derin ve tarafsız biçimidir. Marx ve Engels tarafından yaratılan ve Lenin ve Stalin tarafından daha da geliştirilen diyalektik, doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin genel gelişim yasalarının bilimidir (bkz. Marksist diyalektik yöntem).

"DOĞANIN DİYALEKTİĞİ" –F. Engels'in bir eseri; ilk olarak SSCB'de (1925) yayımlandı. Engels'in 1873 ile 1883 yılları arasında yaptığı ve doğa bilimlerinin diyalektiğinin en önemli sorunlarının geliştirilmesine adanmış bir dizi nottan oluşmaktadır. Engels, diyalektik materyalizm felsefesinin doğa bilimleri ve matematiğin

kapsamlı bir bilgisine dayanması gerektiğine ve doğa bilimleri ve matematiğin de ancak diyalektik materyalizm temelinde verimli bir şekilde gelişebileceğine inanıyordu. Doğanın Diyalektiği, doğa bilimleri ve matematiğin tarihine dair derinlemesine bir felsefi inceleme içerir ve doğa bilimlerinin en önemli sorunlarının en gelişmiş, devrimci teori olan materyalist diyalektik bakış açısından analizini sunar. Mekanik materyalizmin yanı sıra burjuva bilim insanlarının-doğa bilimcileri ve matematikçilerin-idealist teorilerine ve metafizik yöntemlerine yönelik derin bir eleştiri sunar. Çağdaş doğa bilimleri konusunda derin bir uzman olan Engels, doğanın metafiziksel görüşünün bilimin gelişimiyle nasıl baltalandığını ve yeni, devrimci bir diyalektik yöntemle nasıl yerini bırakmaya zorlandığını ortaya koyuyor. Engels, maddenin çeşitli hareket biçimlerinin diyalektik doktrini için ayrıntılı bir gerekçe sunuyor. Doğa bilimleri ve matematiğin tarihsel gelişimini analiz ederek, doğa bilimcilerinin giderek metafiziksel düşünceden diyalektik düşünceye geçmeye nasıl zorlandıklarını ve bunun doğa bilimlerinin gelişimini nasıl verimli bir şekilde etkilediğini gösteriyor. Engels, doğa bilimlerinin bir dizi temel yasasını ayrıntılı bir felsefi incelemeye tabi tutarak, bunların diyalektik doğasını ortaya koyuyor. Böylece, enerji korunumu yasasının gerçek anlamını, enerjinin niteliksel dönüşüm yasası olarak göstererek, onu mutlak bir doğa yasası olarak adlandırıyor. Engels ayrıca termodinamiğin sözde ikinci ilkesini inceliyor ve burjuva bilimcilerinin evrenin ısı ölümüne doğru ilerlediği sonucunun yanlışlığını ortaya koyuyor. Engels'in gösterdiği gibi, bu teori enerji korunumu ve dönüşüm yasasıyla çelişiyor. Engels,

Darwin'in türlerin kökeni teorisini derinlemesine analiz ederek bu teorinin eksikliklerini ve hatalarını ortaya koyar; Darwin'in teorisinin yetersizliklerine dair düşünceleri, günümüzde Michurin'in biyolojisinde birçok yönden dikkat çekici bir şekilde doğrulanmıştır ve bu biyoloji Darwin'in sınırlamalarını aşmıştır. Engels, insanın oluşumunda ve gelişiminde emeğin rolünün gelişimine özel önem verir (bkz. "*Maymunun İnsana Dönüşüm Sürecinde Emeğin Rolü*"). Matematik alanında Engels, sonsuzluk (sonsuz büyük ve sonsuz küçük) problemiyle derinden ilgilenir ve sonsuzluk hakkındaki fikirlerimizin doğanın sonsuzluğunu büyük ve küçük olarak nasıl yansıttığını gösterir; Engels ayrıca, değişken bir niceliğin yüksek matematiğe girmesinin diyalektik içine nüfuz etmesi anlamına geldiğini de gösterir. Engels, diyalektik en önemli problemi olan şans ve zorunluluk arasındaki ilişkiyi, doğadaki düzenlilik problemini inceler. Doğa bilimleri felsefesinin bu en zor sorusunda, Engels, dikkat çekici bir diyalektik ustalıkla hem mekanikçi hem de idealist yaklaşımların bu probleme olan yanlışlığını ortaya koyuyor ve Marksist bir çözüm sunuyor. Elbette, Engels'in *Doğa Diyalektiği*'nde ele alınan doğa bilimlerinin belirli sorularıyla ilgili bazı ayrıntılar , yeni keşifler nedeniyle güncelliğini yitirmiştir. Bununla birlikte, genel olarak, bu eser, materyalist diyalektik yasalarına dair bilginin, belirli bir uzmanlık alanındaki derin bir anlayışla birleştğinde, doğa bilimlerinin ortaya koyduğu temel (felsefi, metodolojik) sorulara doğru çözümler bulmayı nasıl mümkün kıldığının en iyi kanıtıdır. *Doğa Diyalektiği*'ndeki birçok önerme, doğa bilimlerinin gelişimini on yıllar öncesinden öngörmüştür. Bu kitap, doğa bilimlerinin karmaşık problemlerine

diyalektik bir yaklaşımın örneğidir ve Marksist filozoflara ve doğa bilimcilerine, bilimde idealizm ve mistisizmin herhangi bir tezahürüne, bilgide materyalist ilkelerden herhangi bir sapmaya karşı uzlaşmaz bir tutum öğretir.

DIYALEKTİK MATERYALİZM

–Marx ve Engels tarafından yaratılan ve Lenin ve Stalin tarafından daha da geliştirilen Marksist partinin dünya görüşü. Bu dünya görüşüne “diyalektik materyalizm denir çünkü doğal olaylara yaklaşımı, doğal olayları inceleme yöntemi, bu olayların kavranma yöntemi diyalektiktir, oysa doğal olayların yorumlanması, doğal olayların anlaşılması, teorisi *materyalisttir*” (Stalin). Diyalektik materyalizmi yarattıktan sonra, Marx ve Engels bunu sosyal olayların kavranmasına genişlettiler. *Tarihsel materyalizm*, bilimsel düşüncenin en büyük başarısıydı. Diyalektik ve tarihsel materyalizm, komünizmin teorik temelini, Marksist partinin teorik temelini oluşturur. Marksizm, “Marx’ın proletarya sosyalizminin doğal olarak ortaya çıktığı bütünsel bir dünya görüşü, felsefi bir sistemdir. Bu felsefi sisteme diyalektik materyalizm denir” (Stalin). Proletaryanın felsefesi olarak diyalektik materyalizm, geçen yüzyılın 1840’larında ortaya çıktı ve devrimci işçi hareketinin pratiğiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olarak gelişti. “Marksist felsefe, önceki felsefi sistemlerin aksine, diğer bilimlerin üstünde bir bilim değil, bilimsel araştırmanın bir aracı, doğa ve toplum bilimlerinin tümüne nüfuz eden ve gelişimleri sırasında bu bilimlerin verileriyle zenginleşen bir yöntemdir. Bu anlamda, Marksist felsefe, önceki tüm felsefelerin en eksiksiz ve kesin reddidir” (Zhdanov). Gelişmiş felsefi dünya

görüşlerini geliştirirken, Marx ve Engels insan düşüncesinin tüm değerli kazanımlarına dayandılar. Geçmişte felsefe tarafından yaratılan en iyi şeylerin tamamı Marx ve Engels tarafından eleştirel bir şekilde yeniden incelendi. Hegel'in diyalektiğinden yalnızca "akılcı özünü" aldılar ve Hegelci idealist kabuğu atarak diyalektiği daha da geliştirdiler ve ona modern bir bilimsel biçim verdiler. "Hayata yönelerek, doğanın gelişimini açıklayanın ruhun gelişimi olmadığını, aksine ruhun doğadan, maddeden açıklanması gerektiğini gördüler..." (Lenin). Feuerbach'ın materyalizmi tutarsız, metafizik ve tarih karşıtıydı. Marx ve Engels, Feuerbach'ın materyalizminin yalnızca "temel özünü" alıp, felsefesinin idealist ve dini-etik katmanlarını bir kenara bırakarak, onu daha da geliştirip, daha yüksek, Marksist bir materyalizm biçimi yarattılar. Marx ve Engels, ardından Lenin ve Stalin, diyalektik materyalizmin ilkelerini işçi sınıfının siyasetine ve taktiklerine, Marksist partinin pratik faaliyetlerine uyguladılar. "Felsefe maddi silahını proletaryada bulduğu gibi, proletarya da manevi silahını felsefede bulur..." (Marx). Lenin'in belirttiği gibi, yalnızca Marx'ın diyalektik materyalizmi, ezilen tüm sınıfların bitkisel hayata girdiği manevi kölelikten proletaryaya bir çıkış yolu gösterdi. Çok sayıda akımın aksine ve J. V. Stalin'in de belirttiği gibi, burjuva felsefesinin eğilimlerine göre diyalektik materyalizm, sadece bir felsefe okulu, bireylerin felsefesi değil, proletaryanın militan bir doktrini, milyonlarca işçinin doktrini olup, onları toplumun komünist ilkeler üzerine radikal bir şekilde yeniden örgütlenmesi için mücadele yollarının bilgisiyle donatır. Diyalektik materyalizm, yaşayan, sürekli gelişen ve

zenginleşen bir doktrindir. Marksist felsefe, proletaryanın sınıf mücadelesinin yeni deneyimini genelleştirerek, doğa bilimlerinin keşiflerini genelleştirerek gelişir ve zenginleşir. Yoldaş Stalin, “Marksizm, tüm çağlar ve dönemler için zorunlu olan değişmez sonuçları ve formülleri tanımaz” der. “Marksizm, Marksizmin bakış açısını ve yöntemini koruyarak, yeni deneyimleri dikkate alarak eski formüllerin iyileştirilmesini ve zenginleştirilmesini talep eder” (Stalin). Marx ve Engels’ten sonra, en büyük kuramcı Lenin ve Lenin’den sonra J. V. Stalin ve Lenin’in diğer takipçileri, Marksizmi ve onun felsefi-teorik ve bilimsel-tarihsel temellerini–diyalektik ve tarihsel materyalizmi–ilerleten tek Marksistlerdi. Bolşevik Partisi’nin teorik temelini oluşturan parlak eseri *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm’de* (bkz.), *Lenin, Marksist felsefenin* muazzam teorik zenginliğini, her türlü revizyonist ve yozlaşmış kişiye karşı kararlı bir mücadeleyle savundu ve geliştirdi, diyalektik materyalizmi Bolşevizmin felsefesi olarak temellendirdi. Stalin’in parlak eserleri *Anarşizm mi Sosyalizm mi?* (bkz.), *Leninizmin Temelleri* (bkz.), *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm* (bkz.), *Marksizm ve Dilbilim Sorunları* (bkz.) ve diğer eserleri, diyalektik ve tarihsel materyalizmi daha da geliştirdi ve zenginleştirdi. Stalin’in “*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine*” adlı eseri, Marksist felsefenin zirvesini temsil etmektedir. Diyalektik materyalizm, devrimci bir dünya dönüşümü teorisi ve devrimci eyleme bir rehberdir. “İnsanlığa, özellikle de işçi sınıfına büyük bilgi araçları kazandırdı” (Lenin). Önceki tüm dünya görüşlerinin temsilcileri yalnızca dünyayı açıklamayı amaçlamıştır. Marksist-Leninist partinin görevi ise dünyayı temelden değiştirmektir. Diyalektik

materyalizm, komünizm ruhuyla toplumun dönüşümünde etkili bir araçtır. “Marx, proletaryanın taktiklerinin temel görevini, materyalist-diyalektik dünya görüşünün tüm öncüllerine sıkı sıkıya uygun olarak tanımladı” (Lenin). Marksizm-Leninizmin teorik temelleri olan diyalektik ve tarihsel materyalizm, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, SSCB’de sosyalizmin inşası, SSCB’nin Büyük Vatanseverlik Savaşı’ndaki zaferi ve savaş sonrası gelişme de dahil olmak üzere zaman ve çabaların sınavından geçmiştir. Diyalektik materyalizmin öğretisi her şeye kadirdir çünkü doğrudur, çünkü nesnel gerçekliğin gelişim yasalarının doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Sadece Marksist-Leninist bir partinin devrimci dünya görüşü, tarihsel sürecin anlamını kavrayabilir ve militan devrimci sloganlar formüle edebilir. Diyalektik materyalizmin ayırt edici özelliği, devrimci ve eleştirel doğasıdır. Marksizm-Leninizm felsefesi, çeşitli burjuva, oportünist ve diğer gerici felsefi akımlara karşı sürekli ve uzlaşmaz bir mücadele içinde gelişmiştir. Eleştirel bir ruh ve proletarya yandaşlığı, Marx, Engels, Lenin ve Stalin’in tüm eserlerine nüfuz eder. Diyalektik materyalizm, teori ve pratiğin birliğini en yüksek derecede ifade eder. Diyalektik materyalizm, teorik önermelerinin doğruluğunu ve gerçekliğini pratikte gösterir. Marksizm-Leninizm, pratiği ve halkların deneyimini teori ve felsefeye dahil eder. Bilim ve pratik arasındaki bağlantı, teori ve pratik arasındaki bağlantı ve bunların birliği, proletarya partisinin yol gösterici yıldızıdır. Diyalektik materyalizm, bir dünya görüşü olarak, diğer tüm bilimler için muazzam bir öneme sahiptir. Her bir bilim dalı, belirli bir olgu yelpazesini inceler. Örneğin, astronomi güneş

sistemini ve yıldız dünyasını, jeoloji yer kabuğunun yapısını ve gelişimini, botanik bitki dünyasını, zooloji hayvan dünyasını inceler; sosyal bilimler (siyasi ekonomi, tarih, hukuk vb.) sosyal yaşamın çeşitli yönlerini inceler. Ancak tek bir bilim veya hatta bir bilim grubu, dünyanın tamamının bir resmini veya bir dünya görüşünü sağlayamaz, çünkü dünya görüşü dünyanın belirli bölümlerinin değil, dünyanın bir bütün olarak gelişimini yöneten yasaların bilgisidir. Sadece diyalektik materyalizm, dünyanın tamamına bilimsel bir bakış açısı sunan, doğanın, toplumun ve düşüncenin gelişiminin en genel yasalarını inceleyen ve doğal olayların ve insanlık tarihinin karmaşık zincirini birleşik bir anlayışla kavrayabilen bir dünya görüşüdür. Diyalektik materyalizm, doğa bilimleri için olağanüstü öneme sahiptir. SSCB'deki doğa bilimlerinin ve özellikle Michurin'in biyolojisinin gelişimi, doğa bilimlerinin en büyük başarılarına ancak diyalektik materyalizm felsefesi aracılığıyla ulaşabileceğini göstermektedir. Marksizm-Leninizm felsefesi taraflıdır; Proletaryanın ve tüm çalışan halkın çıkarlarını açıkça ifade eder ve savunur, burjuva baskısının ve köleliğinin her biçimiyle mücadele eder. Marksist-Leninist dünya görüşü, bilimsel ilkeleri ve tutarlı devrimci ruhu birleştirir. "Tüm ülkelerdeki sosyalistleri bu teoriye çeken karşı konulmaz çekicilik, titiz ve üstün bilimsel ilkelerin (sosyal bilimlerde son söz olması) devrimci ruhla birleşmesinde yatmaktadır. Bu birleşme tesadüfi değildir, sadece doktrinin kurucusunun bir bilim insanı ve bir devrimcinin niteliklerini kişisel olarak birleştirmesinden kaynaklanmaz, aksine teorinin kendisinde ayrılmaz ve ayrılmaz bir şekilde birleşmiştir" (Lenin). Çağdaş burjuva felsefesi,

Marksist felsefeyi çürütmek ve kitlelerin bilincindeki etkisini zayıflatmak amacıyla birbiri ardına kampanyalar yürütmektedir. Ancak gericilerin tüm girişimleri boşunadır. Birçok ülkede halk demokrasisinin zaferi, Marksist-Leninist dünya görüşünün etki alanını önemli ölçüde genişleterek, onu sadece SSCB’de değil, birçok başka ülkede de baskın dünya görüşü haline getirmiştir. Bu dünya görüşünün gücü karşı konulmazdır. (Ayrıca bkz. *Marksist diyalektik yöntem; Marksist felsefi materyalizm; Tarihsel materyalizm.*)

DİVALEKTİK YÖNTEM –bkz. *Marksist diyalektik yöntem.*

DİDEROT DEPPE (1713-1784)

–Büyük Fransız aydınlanmacı, materyalist filozof, 18. yüzyıl devrimci burjuvazisinin en önemli ideoloğu, Ansiklopedi’nin kurucusu ve editörü (bkz. *Ansiklopedistler*). Radikal görüşleri nedeniyle baskıya maruz kaldı. Diderot, maddenin nesnel varlığını kabul eder; madde ebedidir, hareketle karakterize edilir. Diderot’a göre mutlak durağanlık bir soyutlamadır; doğada mevcut değildir. Uzay ve zamanı maddenin varlığının nesnel biçimleri olarak görür. Madde moleküllerden oluşur. Her molekülün içsel bir hareket kaynağı

vardır—"içsel bir güç"—bu gücün dışsal ifadesi uzayda mekanik harekettir. Doğadaki tüm değişimler nedensellik yasasına tabidir. Doğal olaylar birbirleriyle ayrılmaz bir şekilde, birlik içinde bağlantılıdır. Canlı ve cansız madde arasında aşılmaz bir sınır yoktur; birbirlerine dönüşebilirler. Diderot, özellikle canlı varlıkların evrimi, türlerin değişimi ve varoluş koşulları arasındaki bağlantı konusunda, dünyanın diyalektik bir anlayışının birçok unsuruna sahiptir (ancak genel olarak, 18. yüzyıl Fransız filozoflarının materyalizmi gibi, onun materyalizmi de metafiziktir). Diderot'a göre, canlı varlıkların bireysel biçimleri sürekli bir değişim sürecindedir. Diderot'nun öğretisine göre, doğanın gelişiminde, insanı da kapsayan doğal bir ardışıklık vardır; varlıkların sınıflandırılması buna uygun olarak oluşturulmalıdır. "Öncelikle," diye yazdı, "cansız molekülden—eğer böyle bir şey varsa—canlı moleküle, mikroskobik hayvana, hayvan-bitkiye, hayvana, insana kadar varlıkların sınıflandırılmasıyla başlamalıyız." Duyum, maddenin bir özelliğidir. Diderot'nun bakış açısına göre, tüm madde duyarlılığa sahiptir. Aynı zamanda, inorganik doğada bulunan cansız, gizli duyarlılık biçimi ile organik doğanın karakteristik özelliği olan aktif duyarlılık arasında ayrım yapar. Diderot'a göre düşünme, maddenin duyarlılığının gelişmiş bir biçimidir. İnsan bilgisinin kaynağı, nesnelerin ve doğal olayların duyarlı üzerindeki etkisi sonucu ortaya çıkan duyumdur. Diderot'a göre, yalnızca duyumlar değil, aynı zamanda karmaşık sonuçlar ve çıkarımlar da doğal olayların nesnel, gerçek bağlantısını yansıtır. Gerçekliğin ölçütünü deneyimde gördü ve nesnel maddi gerçekliği doğru bir şekilde yansıtan fikirleri doğru kabul etti.

Bununla birlikte, bilişte pratiğin rolü ona genel olarak yabancı kaldı. Diderot ateistti. Tanrı'nın varlığını kesin olarak reddetti ve felsefi idealizmi ve ruhun ölümsüzlüğü, özgür irade vb. gibi dini dogmaları eleştirdi. Lenin, Berkeley'in öznel idealizmine yönelik materyalist eleştirisi nedeniyle Diderot'a büyük değer verdi. Dini feodal ahlakı reddeden Diderot, insan ahlaki davranışını insanın mutluluk arzusuna dayandırdı. Kişisel ve sosyal çıkarların rasyonel bir birleşimini savundu. Diderot, doğayı materyalist bir şekilde açıklarken, tarih alanında yine de idealist kalmıştır. Diğer XVIII. yüzyıl Fransız materyalistleri gibi, toplumsal düzenin doğasını, ona göre mevcut yasalardan ve nihayetinde toplumdaki baskın fikirlerden kaynaklanan toplumun siyasi örgütlenmesine bağlı olarak konumlandırmıştır. Diğer Fransız materyalistleri gibi, Diderot da rasyonel bir toplumsal yapı için umutlarını aydınlanmış bir yöneticinin ortaya çıkmasına bağlamıştır. Engels'in sözleriyle, "rasyonel bir toplumsal yapı", burjuvazinin idealize edilmiş bir yönetimiydi. 1773-1774 yıllarında Rusya'yı ziyaret eden Diderot, II. Catherine'e sanayi ve ticaretin Üçüncü Sınıf'a dayanarak geliştirilmesini şiddetle tavsiye etmiştir. Bilindiği gibi, II. Catherine Diderot'nun planlarını onaylamamıştır. Diderot, estetik ve edebiyatın önemli bir teorisyeni ve birçok sanat eserinin yazarıydı. Estetik eserlerinde, sanattaki gerçekçi akımı savunmuştur. Başlıca eserleri şunlardır: *"Doğanın Açıklanmasına Yönelik Düşünceler"* (1754), *"Rameau'nun Yeğeni"* (1762), *"D'Alembert ve Diderot Arasında Konuşma"* (1769), *"D'Alembert'in Rüyası"* (1769), *"Madde ve Hareketin Felsefi Temelleri"* (1770), *"Fizyolojinin Temelleri"* (1774-1780).

PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ.

–”Proletarya diktatörlüğü, bu Latince, bilimsel, tarihsel-felsefi ifadeyi daha basit bir dile çevirirsek, şu anlama gelir: Sadece belirli bir sınıf, yani kentli ve genel olarak fabrika ve sanayi işçileri, sermayenin boyunduruğunu devirme mücadelesinde, devirme sürecinde, zaferi koruma ve pekiştirme mücadelesinde, yeni, sosyalist bir toplumsal düzen yaratma çalışmalarında, sınıfların tamamen ortadan kaldırılması mücadelesinde, emekçi ve sömürülen halkın tüm kitlelerini yönetebilir” (*Lenin*). Proletarya diktatörlüğü “bir devlet kavramıdır” (*Stalin*). Bu diktatörlük, proletarya sosyalist devleti aracılığıyla somutlaşır ve gerçekleştirilir. Proletarya diktatörlüğünün en yüksek ilkesi, işçi sınıfının köylülükle ittifakı ve işçi sınıfının önderlik rolü oynamasıdır. “Proletarya diktatörlüğü, sermayenin devrilmesi ve sosyalizmin nihai zaferi için proletarya ile köylülüğün emekçi kitlelerinin sınıf ittifakıdır; bu ittifakın yönlendirici gücü proletarya olduğu sürece” (*Stalin*). Yoldaş Stalin, proletarya diktatörlüğünün üç temel yönünün içeriğini şu şekilde tanımlamıştır: “1) Sömürücüleri bastırmak, ülkeyi savunmak, diğer ülkelerin proletaryalarıyla bağları güçlendirmek ve tüm ülkelerde devrimi geliştirmek ve kazanmak için proletaryanın gücünün kullanılması. 2) Emekçi ve sömürülen kitlelerin burjuvaziden nihai olarak ayrılması, proletaryanın bu kitlelerle ittifakının güçlendirilmesi, bu kitlelerin sosyalist inşa çalışmalarına dahil edilmesi ve bu kitlelerin proletarya tarafından devlet yönetimine getirilmesi için proletaryanın gücünün kullanılması. 3) Sosyalizmin örgütlenmesi, sınıfların ortadan kaldırılması ve sınıfsız bir

topluma, sosyalist bir topluma geçiş için proletaryanın gücünün kullanılması. Proletarya diktatörlüğü, bu üç ynn birleşimidir... Sadece bu üç yn birlikte ele alındığında bize proletarya diktatörlüğünün eksiksiz ve tamamlanmış bir kavramını verir.” Lenin ve Stalin’in de belirttiğ gibi, proletarya diktatörlüğü şiddetle sınırlı değildir; sadece şiddeti değil, hatta öncelikle şiddeti de ifade etmez. İç savaş sırasında, diktatörlüğün şiddet içeren yönü ön plana çıkar ki bu, inşaat çalışmalarını dışlamaz; sosyalizmin inşası sırasında ise barışcıl, örgütsel ve kültürel çalışmalar ön plana çıkar ki bu da (kapitalist bir kuşatmanın varlığı nedeniyle) şiddet içeren yönü dışlamaz. SSCB’deki proletarya diktatörlüğünün devlet biçimi, şehir ve köylerdeki tüm çalışan insanların kapsamlı, kitlesel ve en demokratik örgütlenmesi olan Sovyetlerdir; bu örgütlenme, işçi sınıfı tarafından çalışan kitlelerin devlet yönetimini güvence altına alır. “Sovyetler, proletarya diktatörlüğünün doğrudan ifadesidir. Diktatörlüğü gclendirmek ve sosyalizmi inşa etmek için tüm nlemler Sovyetler aracılığıyla uygulanır. Köylülüğün devlet liderliğ, Sovyetler aracılığıyla proletarya tarafından yürütülür” (Stalin). Proletarya diktatörlüğü sistemindeki birincil yönlendirici ve yönlendirici g, işçi sınıfının öncü gücü, yani Komünist Parti’dır. Komünist Parti’nin önderlik rolü, SSCB Anayasası’nın 126. maddesinde yasal olarak resmileştirilmiş ve güvence altına alınmıştır. Proletarya diktatörlüğü, örgütsel, ekonomik ve siyasi görevlerinin günlük pratik uygulamasında, işçilerin kitle örgütlerine–sendikalara, kooperatiflere, gençlik birliklerine ve diğerkilerine–dayanır. Tüm bu örgütler, proletarya diktatörlüğü sisteminde “kaldıraçlar”

ve “itici güçler”, mekanizmasının ana halkaları, proletarya devletini tüm işçi kitlesiyle bağlayan unsurlardır; Bu örgütlerin yardımıyla, işçi sınıfı toplumun devlet liderliğini uygulamaktadır. Sosyalist insanın büyümesiyle birlikte, işçi sınıfı diktatörlüğü de gelişmekte ve güçlenmektedir. Yoldaş Stalin, SSCB Anayasası taslağı hakkındaki raporunda, yeni SSCB Anayasası’nın “işçi sınıfı diktatörlüğü rejimini yürürlükte bıraktığını” ve sosyalizmin elde ettiği dünya tarihi zaferlerinin “işçi sınıfı diktatörlüğünün temelini genişlemesi ve bu diktatörlüğün daha esnek ve dolayısıyla daha güçlü bir devlet liderliği sistemine dönüşmesi” ve “işçi sınıfı diktatörlüğünün güçlenmesi” anlamına geldiğini vurgulamıştır. İşçi sınıfı diktatörlüğü rejiminin sürdürülmesi, her şeyden önce, sınıfsız bir sosyalist toplumun inşasının tamamlanması ve sosyalizmden komünizme kademeli geçiş sürecinde, önde gelen rolün, daha gelişmiş ve daha hazırlıklı sınıf olarak işçi sınıfında kalması anlamına gelir. İşçi sınıfı diktatörlüğünün temelini genişlemesi ve güçlenmesi, öncelikle nihai ve Köylülüğün sosyalizmin raylarına geri dönülmez geçişi ve köylülüğün kararsız bir güçten Sovyet iktidarının sağlam ve istikrarlı bir desteğine, SSCB’deki işçi sınıfı diktatörlüğünün desteğine (bkz. ayrıca Sosyalist Devlet) dönüşümü. II. Dünya Savaşı’ndan sonra, Sovyetler Birliği’nin faşist gerici güçlere karşı zaferiyle mümkün kılınan bir dizi Avrupa ülkesinde halk demokrasisinin ortaya çıkışı, yeni bir proletarya diktatörlüğü biçimi doğurdu. Proletarya diktatörlüğünün işlevlerini yerine getiren halk demokratik devletleri, Sovyet iktidarı ile birlikte, proletarya diktatörlüğünün bir ifadesidir. Faşizme karşı ulusal kurtuluş savaşının eşsiz tarihi koşulları altında ortaya

çıkan halk *demokrasisi* (bkz.), proletarya diktatörlüğünün en yüksek biçimi olan Sovyet iktidarı ile aynı hedefleri paylaşmaktadır. Proletarya diktatörlüğünün bir biçimi olarak halk demokratik devletlerinin ortaya çıkışı, Lenin'in şu tahminini tamamen doğruladı: "Geçisten "Kapitalizmden komünizme geçiş, elbette, siyasi biçimlerde muazzam bir bolluk ve çeşitlilik üretmeyebilir, ancak özü kaçınılmaz olarak aynı kalacaktır: proletarya diktatörlüğü" (*Lenin*).

SOSYALİZMİN SÜREKSİZLİĞİ, (*Süreksizlik ve Süreklilik'e* bakınız). "Köylülüğün devlet yönetimi, Sovyetler aracılığıyla proletarya tarafından yürütülür" (*Stalin*). Proletarya diktatörlüğü sistemindeki birincil yönlendirici ve yönlendirici güç, işçi sınıfının öncüsü, siyasi öncüsü olan Komünist Partidir. Komünist Partinin önder rolü, SSCB Anayasası'nın 126. maddesinde yasal olarak resmileştirilmiş ve güvence altına alınmıştır. Proletarya diktatörlüğü, örgütsel, ekonomik ve siyasi görevlerinin günlük pratik uygulamasında, işçilerin kitle örgütlerine–sendikalara, kooperatiflere, gençlik birliklerine vb.–dayanır. Tüm bu örgütler, proletarya diktatörlüğü sisteminde "kaldıraçlar", "itici güçler", mekanizmasının ana halkalarıdır ve proletarya devletini tüm işçi kitlesiyle bağlar; işçi sınıfı, bu örgütlerin yardımıyla toplumun devlet yönetimini yürütür. Sosyalist insanın büyümesiyle birlikte, işçi sınıfı diktatörlüğü de gelişir ve güçlenir. Taslak Anayasa hakkındaki raporunda SSCB'nin kurucularından Yoldaş Stalin, yeni SSCB Anayasası'nın "işçi sınıfı diktatörlüğü rejimini yürürlükte bıraktığını" ve sosyalizmin elde ettiği dünya tarihi zaferlerinin "işçi sınıfı

diktatörlüğünün temelinin genişlemesi ve diktatörlüğün daha esnek ve dolayısıyla daha güçlü bir devlet yönetimi sistemine dönüşmesi” ve “işçi sınıfı diktatörlüğünün güçlenmesi” anlamına geldiğini vurguladı. İşçi sınıfı diktatörlüğü rejiminin sürdürülmesi, her şeyden önce, sınıfsız bir sosyalist toplumun inşasının tamamlanması ve sosyalizmden komünizme kademeli geçiş sürecinde, önde gelen rolün, daha gelişmiş ve daha hazırlıklı bir sınıf olarak işçi sınıfında kalması anlamına gelir. İşçi sınıfı diktatörlüğünün temelinin genişlemesi ve güçlenmesi, öncelikle köylülüğün sosyalizmin raylarına nihai ve geri dönülmez geçişi ve köylülüğün kararsız bir güçten Sovyet iktidarının sağlam ve kararlı bir desteğine, işçi sınıfı diktatörlüğünün bir desteğine dönüşmesi nedeniyle gerçekleşti. SSCB’deki işçi sınıfı (bkz. ayrıca *Sosyalist Devlet*). II. Dünya Savaşı’ndan sonra, Sovyetler Birliği’nin faşist gerici güçlere karşı kazandığı zafer sayesinde mümkün olan bir dizi Avrupa ülkesinde halk demokrasisinin ortaya çıkışı, yeni bir proletarya diktatörlüğü biçimi doğurdu. Proletarya diktatörlüğünün işlevlerini yerine getiren halk demokratik devletleri, Sovyet iktidarı ile birlikte, proletarya diktatörlüğünün bir ifadesidir. Faşizme karşı ulusal kurtuluş savaşının eşsiz tarihsel koşulları altında ortaya çıkan halk demokrasisi (bkz.), proletarya diktatörlüğünün en yüksek biçimi olan Sovyet iktidarı ile aynı hedefleri paylaşmaktadır. Proletarya diktatörlüğünün bir biçimi olarak halk demokratik devletlerinin ortaya çıkışı, Lenin’in şu tahminini tamamen doğruladı: “Kapitalizmden komünizme geçiş, elbette, muazzam bir siyasi biçim bolluğu ve çeşitliliği üretmeyebilir, ancak özü kaçınılmaz olarak aynı olacaktır: proletarya diktatörlüğü” (*Lenin*).

AYRIKLİK, süreksizliktir (bkz. *Süreksizlik ve Süreklilik*).

DIETZGEN Joseph (1828-1888) –Dietzgen, bağımsız olarak diyalektik materyalizme ulaşan Alman bir deri tabakçısı ve kendi kendini yetiştirmiş bir filozoftu. Dietzgen’in de katıldığı 1848 Devrimi’nden sonra Amerika’ya göç etmek zorunda kaldı. 1864’ten 1868’e kadar Rusya’da, St. Petersburg’da bir deri tabakhaneğinde çalıştı. Burada “*İnsan Beyin Çalışmasının Özü*”nü ve *Kapital*’in I. Cildinin eleştirisini yazdı. Marx ve Engels, terminolojisinin “hala çok karışık” olmasına ve diyalektiğinin “sadece kısa bölümlerde” görünmesine rağmen, Dietzgen’in felsefesini “işçinin bağımsız bir ürünü” olarak değerlendirdiler. Felsefi eserlerinde Dietzgen, özellikle bilgi teorisine dikkat ederek diyalektik materyalizmi açıkladı ve popülerleştirdi. Lenin, Dietzgen’in, diyalektik materyalizmin açıklanmasındaki bazı hatalarına rağmen, “baştan sona felsefenin taraftarları olan” öğretmenleri Marx ve Engels’in “en büyük ve en değerli geleneğini” benimsediğini yazdı. Dietzgen, “Tüm partiler arasında, ortadaki parti en aşağılık olanıdır,” diye yazmıştı. “Siyasette partiler giderek iki kampa ayrılıyor: bir tarafta işverenler, diğer tarafta çalışanlar... bilim temsilcileri de iki ana sınıfa ayrılıyor: metafizikçiler (yani idealistler) ve fizikçiler veya materyalistler.” Dietzgen, tutku ve zekâyla, “din adamlığının onaylı uşaklarının” idealist öğretilerini ortaya koyuyor. “Dietzgen, din adamlığının ve agnostisizmin düşmanıdır” (*Lenin*).

Dietzgen, dünyanın ruhun bir niteliği olmadığını, aksine ruhun, düşüncenin, fikrin bu maddi dünyanın niteliklerinden biri olduğunu ileri sürdü. Felsefenin temel sorusuna materyalist çözüm somutlaştırılıyor. Dietzgen, evren (doğa) doktrininde, evrenin sonsuz, bir ve benzersiz, mutlak ve mükemmel olduğunu, çünkü onunla kıyaslanabilecek hiçbir şeyin olmadığını ve onun dışında, ondan daha az mükemmel olabilecek hiçbir şeyin var olmadığını savunmuştur. Dietzgen, olguların gelişimleri, birbirleriyle bağlantıları ve birlikleri içinde kapsamlı bir şekilde incelenmesinin gerekliliğini ısrarla vurgulamıştır. Bilgi teorisinde ise Dietzgen, yansıma teorisine bağlı kalmıştır. Materyalist bilgi teorisi, “insan biliş organının... doğanın diğer parçalarını yansıtan bir doğa parçası olduğunu” kabul eder, diye yazmıştır. Agnostisizmi sert bir şekilde eleştirir ve “insan bilgisinin agnostiklerin talep ettiği kölece boyun eğmeye hiçbir temeli olmadığını” ve insan aklının sınırlamaları doktrininin “dini şarlatanlığın son kalıntısı” olduğunu ileri sürer. Ancak, “insan bilgisinin göreliliğinde ısrar ederek, I. Dietzgen sıklıkla karışıklığa düşer ve idealizme ve agnostisizme yanlış tavizler verir” (Lenin). Bu hatalar arasında ruh ve maddeyi özdeşleştirme girişimi, bazı kavramların doğuştan gelen doğası fikri vb. yer almaktadır. Dietzgen’in ölümünden sonra, reformistler onun hatalı fikirlerine Marksizm ile karşı koymaya çalışarak, bunlardan bir sistem oluşturup “Dietzgenizm” adı altında özel bir felsefe ilan ettiler ve bunun Marksizmi “tamamlaması” gerektiğini savundular. Lenin bu girişimleri kesin bir dille reddederek, Dietzgen’in eserlerindeki yanlış pasajlara tutunmanın ancak “diyalektik materyalizmden ayrı,

Dietzgen'in özel felsefesi"nden söz edilebileceğini belirtti.

DOBROLYUBOV NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ (1836-1861)

–Büyük bir Rus eleştirmen, devrimci demokrat, materyalist ve ütöpik sosyalist. N. G. Çernişevski'nin (bkz.) yakın arkadaşı olan Dobrolyubov, onunla birlikte 1860'ların devrimci hareketine önderlik etti. Dobrolyubov, "tiranlıktan nefret eden ve 'iç Türkler'e-otokratik hükümete karşı-halk ayaklanmasını tutkuyla bekleyen bir yazardı" (Lenin). Dobrolyubov'un eserleri, çarlığa, serfliğe ve liberalizme karşı devrimci mücadelenin tüm temel meselelerini gündeme getirir. Ostrovsky'nin dramalarının analizine adanmış "Karanlık Krallık" adlı makalesinde, serf sahipleri ve toprak sahiplerinin Rusya'sının "hapishane benzeri, ölümcül bir sessizlik dünyası", vahşi, çılgın ve insanlık dışı zalim bir tiranlık tarafından yönetilen bir dünya olduğunu yazar. Dobrolyubov, Ostrovsky'nin "Fırtına" adlı eserinin yayınlanmasına "Karanlık Krallıkta Bir Işık Huzmesi" başlıklı makaleyle yanıt verdi. "Karanlık krallığa" razı olmamış Katerina imgesinde, otokratik, toprak ağalarının egemen olduğu sisteme yönelik vahim bir uyarı gördü; çünkü Rusya'da

cesur, aktif insanlar çoktan ortaya çıkmış, “karanlık krallığa” savaş ilan etmiş ve korkunç, ölümcül bir mücadeleye hazır hale gelmişlerdi. Dobrolyubov, liberalizmin amansız bir düşmanıydı. Liberalleri acınası korkaklar ve hainler olarak kınamadığı tek bir makalesi bile yoktu. Gonçarov’un “Oblomov” romanını analiz ederken, Rus liberalizmini “Oblomovizm” olarak adlandırdı. Dobrolyubov, felsefi dünya görüşünü devrimci demokratik görüşleri ve baskı ve kölelik sistemine karşı mücadele hedefi üzerine kurdu. Serfliğe duyduğu nefret ve köylü devrimi fikri, tüm dünya görüşünün temelini oluşturdu. Felsefenin temel sorusuna materyalist bir yaklaşımla değinen Dobrolyubov, insanda maddi ve manevi olanın birliğini göstermiştir. Ayrıca felsefenin temel sorusunun ikinci yönüne de materyalist bir yaklaşımla değinerek, dünyanın bilinebilirliğini savunmuş ve agnostisizme karşı çıkmıştır. Dobrolyubov, “insan kavramları kendi içinden geliştirmez, dış dünyadan alır” ve “dış nesnelerin bilgisi”nin “düşüncenin materyalini” oluşturduğunu ileri sürmüştür. Dobrolyubov, idealizm ve dine karşı savaşmış ve doğanın materyalist görüşünü ateşli bir şekilde savunmuştur. “Beyin, zihinsel aktiviteyle yakından bağlantılıdır” diye yazmıştır. Dobrolyubov’un materyalizmi, doğadaki her şeyin bir gelişim halinde olduğu anlayışıyla birleşmiştir. Dünyadaki her şeyin gelişim yasasına tabi olduğunu savunmuştur. Diyalektik görüşlerini edebiyat eleştirisinde ve bir dizi sosyal olguyu açıklamada ustaca uygulamıştır. Bununla birlikte, materyalizmi, sosyal yaşamın gerçek yasalarını anlamasını engelleyen antropolojizmin sınırlamalarından arınmış değildir. Dobrolyubov, toplumsal olayları açıklarken tarihe dair idealist görüşlerinin üstesinden gelememi. Toplumdaki

değişimin temelinde fikirlerin ve maddi çıkarların eşit derecede yer aldığına inanıyordu. Ancak bazı konularda, tarihe dair idealist görüşün ötesine geçerek sınıf mücadelesinin materyalist bir anlayışına yaklaştı. Dobrolyubov, tarihçilerin bireylerin değil, halkın tarihini incelemelerini ve sunmalarını talep etti. Tarihin her zaman “işçiler” ve “parazitler” arasındaki bir mücadeleyle şekillendiğini, tarihin eğiliminin parazitliğin yok edilmesi ve emeğin yüceltilmesi yönünde olduğunu, devrim olmadan halkın durumunun iyileşmeyeceğini ve uygarlığın boş ilerlemelerinin yalnızca parazit tekelcilerin işçileri sömürmesine yardımcı olacağını anladı. Dikkat çekici makalesi “*Moskova’dan Leipzig’e*”de, Batı Avrupa’nın burjuva düzenine tapanları sert bir şekilde eleştirdi. İngiltere’nin “demokratik” düzeninde, Dobrolyubov onun gerçek doğasını, “İngiliz vahşetinin örneklerini” görebildi. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki burjuva demokratik yönetim biçimini eleştirdi. Dobrolyubov, sömürücü sınıflar arasında “eğitimin gelişmesiyle” “sadece sömürünün biçiminin değişip daha becerikli ve incelikli hale geldiğini; ancak sömürü olasılığı var olduğu sürece özünün aynı kaldığını” belirten dikkat çekici bir fikri dile getirir. Bahsi “işçilerin” devrimine koyar ve “toplumsal güç ve otorite” burjuvazinin elinde kaldığı sürece Batı Avrupa proletaryasının durumunda radikal bir iyileşme hayal etmenin bile bir anlamı olmadığını açıkça ilan eder. Dobrolyubov, toplumsal düzende değişimi ancak ezilen işçi kitlelerinin kendilerinin sağlayabileceğini anlamış ve “ağabeylerin küçük kardeşlerine karşı cömertliğine” güvenen “ince zekalı” bilginleri alaya almıştır. Halkın çıkarlarına ihanet eden İtalyan liberal Cavour’u, Fransız liberal Montalembert’i ve Galakhov gibi

Rus liberallerini eleştirmiştir. Çernişevski gibi, liberal kampın “teorisyenlerinden” ve politikacılarından ölümcül derecede nefret ediyordu ve liberal çizgiyi devrimci mücadele çizgisine şiddetle karşı çıkıyordu. Ateşli bir vatansever olan Dobrolyubov, Rus halkının gücüne, devrimci bir ayaklanmayı gerçekleştirme ve yeni bir Rusya kurma yeteneklerine inanıyordu; bu Rusya, baskı ve sömürüden arınmış, her bireye “topluma bilinçli olarak fayda sağlama konusunda büyük bir fırsat” verilecek bir Rusya olacaktı. Dobrolyubov’a göre gerçek vatanseverlik, diğer halkların baskısıyla bir arada var olamazdı. Kozmopolitleri ve Rus işçi sınıfının diğer düşmanlarını kınadı. Sanayi gelişiminin Rusya’ya getireceği faydaları anlasa da, Dobrolyubov, proletaryayı sosyalist bir devrimi gerçekleştirebilecek tek belirleyici güç olarak görmekte başarısız oldu. Dobrolyubov’un ütöpik sosyalizmi, Batı Avrupa ütöpik sosyalizminden üstündü; Dobrolyubov, eski düzenin barışçıl bir şekilde yıkılamayacağını anlamıştı. Ütöpik sosyalizmi, devrimci demokratizmiyle kaynaşmıştı. Robert Owen’ı, komünist koloniler kurarak komünizmi getirme girişimleri nedeniyle eleştirdi. Owen’ın, insanların yaşamlarını belirleyen koşulların, “yüzyıllardır süregelen saçmalıkların, aniden yok edilebileceğini” hayal etmesinin “kendisi de saçma” olduğunu yazdı. Belinsky’nin çalışmalarını sürdüren Dobrolyubov, Çernişevski gibi, bilimsel materyalist estetik ve eleştirinin gelişimine büyük katkıda bulundu. Edebiyat eleştirisinin temel ilkelerini formüle ederken, Dobrolyubov şu önermelerden yola çıktı: “Edebiyat, toplumsal gelişmenin bir unsuru haline geliyor; ondan sadece dil değil, toplumsal organizmanın gözleri ve kulakları olması bekleniyor... bugün

yazar olarak kamuoyunun karşısına çıkmak isteyen herkesin yaşamla, eylemlerle, gerçeklerle doğrudan bir ilişki kurması gerekiyor.” Hayatın tasvirinde gerçekçilik, bir sanat eserinin temel şartıdır; ancak bir sanatçı gerçekliğin rastgele, önemsiz özelliklerine odaklanırsa, hayatın ve sanatın gerçeğine ihanet eder. Dobrolyubov, “Düşünme gücü ve yaratıcı yetenek, hem filozof hem de şair için eşit derecede doğuştan gelen ve eşit derecede gerekli özelliklerdir” diye yazıyor. Her ikisi de gerçek hayatın temel, esas özelliklerini kavramalı ve esas olanı tesadüfi olandan ayırt edebilmelidir. Dobrolyubov, çalışan halka hizmet eden ve onların hayati çıkarlarını ifade eden bir sanat için mücadele etti. “Saf sanatı” reddetti ve toplumsal içerikle dolu, halka yakın, en iyi niteliklerini uyandırabilen ve onları toplumsal kölelikten kurtuluş mücadelelerinde destekleyen bir sanat talep etti. Marx ve Engels, Dobrolyubov’un makalelerini okudular ve ona büyük saygı duydular. Dobrolyubov’un başlıca eserleri şunlardır: “İnsanın Zihinsel ve Ahlaki Faaliyetleriyle Bağlantılı Organik Gelişimi” (1858), “Bay Zherebtsov Tarafından Oluşturulan Rus Uygarlığı” (1858), “Robert Owen ve Sosyal Reform Girişimleri” (1859), “Oblomovizm Nedir?” (1859), “Karanlık Krallık” (1859), “Geçen Yılın Edebi Önemsiz Şeyleri” (1859), “Moskova’dan Leipzig’e” (1859), “Rus Halkını Karakterize Eden Özellikler” (1860), “Gerçek Gün Ne Zaman Gelecek?” (1860), “Karanlık Krallıkta Bir Işık Huzmesi” (1860)– bkz. N. A. Dobrolyubov, Seçilmiş Felsefe Eserleri, cilt I-II, 1948.

DOGMA, DOGMATİZM. Dogma, uygulama koşullarını dikkate almadan, körü körüne ve

eleştirmeden kabul edilen bir önermedir. Dogmatizm, tüm dinlerin, modası geçmiş, eski, gerici olanı savunan ve yeniye, gelişene karşı savaşılan tüm teorik sistemlerin özelliğidir. Özellikle dogmatik olanlar, gelişen gerçeklikte artık destek bulamayan gerici sosyal teorilerdir. Kendi başına doğru olan bir önerme, somut, değişen durumu dikkate almadan, diyalektik olmayan bir şekilde uygulandığında dogma haline gelebilir. Bu anlamda, Marx ve Engels her zaman öğretilerinin dogma değil, bir eylem kılavuzu olduğunu vurgulamışlardır. Lenin ve Stalin, proletaryanın bu teorik silahının eleştirel ve devrimci yönünü köreltmek için her türlü oportünist tarafından yapılan Marksizmin dogmatik bayağılaştırılmasıyla kararlılıkla mücadele ederler. Marksist-Leninist teorinin bireysel önermeleri ve sonuçları “zaman geçtikçe değişmeden, yeni tarihsel koşullara karşılık gelen yeni sonuçlar ve önermelerle değiştirilmeden edemez” (*Stalin*). Gerçek devrimci Marksizm, toplumsal gelişmeden ve kitlelerin devrimci pratiğinden elde edilen yeni verilerle teoriyi sürekli olarak zenginleştiren *yaratıcı* Marksizm’dir. J. V. Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde dogmatizmin ayrıntılı bir eleştirisini sunar. “Kitap kurtları ve Talmudcular, Marksizmi, bireysel sonuçlarını ve formüllerini, toplumsal gelişmenin değişen koşullarına rağmen ‘asla’ değişmeyen bir dogma koleksiyonu olarak görürler.” Aslında Marksizm sürekli gelişen bir bilimdir. J. V. Stalin, “Marksizm, bir bilim olarak, durağan kalamaz; gelişir ve iyileşir” diye yazar. Gelişiminde Marksizm, yeni deneyimler, yeni bilgilerle zenginleşmek zorundadır; sonuç olarak, bireysel formülleri ve sonuçları zamanla değişmek, yeni tarihsel görevlere karşılık gelen yeni formüller

ve sonuçlarla deęiřtirilmek zorundadır... Marksizm, tüm dogmatizmin dūřmanıdır.”

DOKUCHAEV Vasilievich (1846-1903)

–seçkin bir Rus doğa bilimci, materyalist ve demokrat, bilimsel toprak biliminin kurucusu. Dokuchaev, 1871 yılında St. Petersburg Üniversitesi’nden mezun oldu. 1880 yılında St. Petersburg Üniversitesi’nde mineraloji kürsüsünün başına geçti. 1883 yılında, Avrupa Rusya’sının kara toprak bozkırları üzerine uzun yıllar (1877’den beri) süren araştırmalarının doruk noktası olan klasik eseri “Rus Kara Toprağı” nedeniyle Jeognozi ve Mineraloji Doktoru unvanını ve Bilimler Akademisi Makaryev Ödülü’nü aldı. Dokuchaev, toprağı, su, hava, bitki örtüsü ve hayvanlar, arazi ve ülkenin yaşı gibi faktörlerin birleşik etkisi altında kayanın doğal değişimiyle oluşan özel bir doğa kütlesi olarak tanımlayan ilk kişiydi. Toprağın değişkenliğini ve kökeninin ve gelişiminin tarihsel doğasını kabul etmesi, toprak bilimini sağlam bir bilimsel temele oturttu ve V. V. Dokuchaev’in toprak hakkındaki metafizik fikirlerle mücadelesinde önemli bir başarısı oldu. Dokuchaev, toprak dağılımının bölgesel dağılımını keşfetti ve gösterdi: kuzey tayga (orman) bölgesinde podzolik topraklar, orman-bozkır bölgesinde gri orman toprakları, çayır bozkır

bölgesinde kara topraklar, kuru bozkır ve yarı çöl bölgesinde kestane ve kahverengi topraklar ve Orta Asya'nın çöl bozkırlarında gri topraklar. Dokuchaev, kuraklık ve ürün kaybıyla mücadele etmek için kapsamlı önlemler geliştirdi; bu önlemler, günümüzde Dokuchaev-Kostychev-Williams sistemi olarak adlandırılan otlak tarım sisteminin temelini oluşturdu. Dokuchaev, toprak bilimi alanında bilimsel bir okul kurdu. Dokuchaev'in ve toprak teorisinin vizyoner bir takipçisi olan ve bu teoriyi Sovyet döneminde yeni zirvelere taşıyan V. R. Williams şöyle yazdı: "Dokuchaev'in okulunun büyük değeri göz ardı edilemez. Dünyanın altıda birinde toprak dağılımının coğrafyasını inceledi ve nedenlerini değerlendirmeyi mümkün kılan çok büyük miktarda materyal topladı." "Toprakların bölgesel dağılımı." Dokuçaev'in fikirleri, Rusya ve SSCB'de ortaya çıkan yeni disiplinlerin-jeokimya ve biyojeo-kimya-temelini atmıştır (V. I. Vernadsky). Dokuçaev'in derin genellemeleri, tarım, ormancılık, arazi ıslahı, jeobotanik, coğrafya, klimatoloji, jeoloji, hidrojeoloji ve mühendislik jeolojisinin gelişiminde muazzam bir etkiye sahip olmuştur. 1891-1892 kıtlığı sırasında Dokuçaev, ulusal felakete ilk müdahale edenlerden biriydi ve mahsul kıtlığından etkilenenlere fayda sağlamak amacıyla yayınlanan ünlü kitabı "*Önce ve Şimdi Bozkırlarımız*"da (1892) ortaya koyduğu, Güney Rusya'da tarımın yeniden inşası için parlak bir plan geliştirdi. Bunun ardından, Ormancılık Dairesi'nden özel bir keşif gezisi düzenlenmesini sağladı ve deneysel istasyonlar ağı kurdu (bugün hala varlığını sürdüren Kamennostepnaya, Velikoanadolskaya ve Derkul'skaya). Bununla, düzgün bir şekilde organize edilmiş tarım bilimi ve deneysel ormancılık çalışmalarının temelini attı; çalışma planına bir Kuraklık ve kuru rüzgarlardan

bağımsız olarak yüksek ve istikrarlı verim elde etmek için bozkırların doğasını etkileyen iyi yapılandırılmış bir dizi önlem: rüzgar perdesi ağaçları, kar tutma, göletler ve küçük rezervuarlar, orman koruma, toprak erozyon kontrolü vb. 1948’de SSCB Bakanlar Kurulu ve Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi tarafından rüzgar perdesi ağaçlandırması, otlak ürün rotasyonlarının getirilmesi, gölet ve rezervuarların inşası planı hakkında kabul edilen karar, “en önde gelen Rus ziraat bilimcileri V. V. Dokuchaev, P. A. Kostychev ve V.R.’nin öğretilerine dayalı olarak tarımı iyileştirmek için bir agronomik önlemler sistemi”nin getirilmesi ihtiyacından bahsetmektedir. Williams... Dokuchaev’in önderliğinde, Avrupa Rusyası’nın yeni bir toprak haritası derlendi (1900). Yaklaşık 200 eserin yazarıdır. Akademisyen V. R. Williams, Dokuchaev’in çalışmalarının önemini değerlendirirken, onu zamanının çok ötesine geçen bir insan olarak nitelendirmiştir. 1946’da, V. V. Dokuchaev’in doğumunun yüzüncü yılı vesilesiyle, Sovyet hükümeti, seçkin Rus bilim insanının anısını yaşatmak için Leningrad’da bir anıt dikilmesine, toprak bilimindeki üstün bilimsel çalışmaları için adına altın madalya ve yıllık nakit ödüllerin verilmesine, bursların oluşturulmasına ve bir dizi başka önleme karar vermiştir. V. V. Dokuchaev’in başlıca eserleri için, 3 ciltlik *Seçilmiş Eserler*, *Selkhozgiz*, 1947-1949 ve *Toplu Eserler*, *SSCB Bilimler Akademisi Yayınları*’na bakınız.

ANTİK DOĞU FELSEFESİ için bkz. *Antik Doğu Felsefesi*.

DÜALİZM (Latince duo—iki), *monizmin* (bkz.) aksine, varoluş ilkesinin tek değil, iki ayrı maddeden oluştuğuna inanan bir felsefe okuludur: maddesel ve ideal. Örneğin Descartes, varoluşun temelinde iki bağımsız ilke, iki madde—maddi ve manevi—bulunduğuna inanıyordu. Düalizm, materyalizmi idealizmle uzlaştırmaya ve birleştirmeye başarısız bir şekilde çalışır. J. V. Stalin, “Anarşizm mi Sosyalizm mi?” adlı eserinde, “materyalist teorinin hem düalizmi hem de idealizmi temelden reddettiğini” göstermiş ve düalizmin tam bir tutarsızlığını ortaya koymuştur. Diyalektik materyalizm, materyalist monizme dayanır. İdeal, maddeye bağlıdır ve onun dışında var olamaz. İdealin bağımsız bir madde, bir temel olarak hareket ettiği fikri, idealist bir saçmalıktır. Gerçekte, madde, gelişme sürecinde ideali doğurur ve bu nedenle ideal, maddeyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı ve ona bağımlı olarak kabul edilmelidir. Dünya ikili değil, birdir ve birliği maddesellikten oluşur.

DYOY JOEY (d. 1859) —gerici burjuva Amerikalı bir filozof, sosyolog ve eğitimci, ateşli bir idealist; dünya egemenliğine özenen Amerikan emperyalistlerinin ideolojik bir yaveri; Sovyetler Birliği’ne karşı kirli, iftira dolu kampanyaların aktif bir katılımcısı. Dewey, bilimsel, materyalist dünya görüşüne karşı mücadelesini sözde bilimsel bir dille gizler. Tecrübeli bir demagog olarak, “demokrasi”nin sahte bayrağı altında sosyalizm ve devrimci harekete karşı savaşı. Felsefede Dewey, Hegelcilikle başladı, ancak kısa süre sonra *pragmatizm* (bkz.) pozisyonlarına geçti ve bunları “araçsalcılık” (bkz.) adı altında savundu ve geliştirdi. Ancak

Dewey'nin felsefi görüşleri hangi biçimi alırsa alsın, felsefi materyalizme karşı aktif mücadelesi sürekli kaldı. Özellikle materyalizme karşı yazdığı ilk felsefi makalesinden başlayarak, ileri bilimsel ve devrimci fikirlere karşı aralıksız mücadele etti. Dewey, materyalizm ve bilime karşı, maddenin ve nedenselliğin nesnel gerçekliğinin idealist bir şekilde reddedilmesi, epistemolojide irrasyonalizm ve alogizm, doğa bilimlerinden elde edilen en son verilerin öznel-idealist bir şekilde yanlışlanması ve sosyal olguların anlaşılmasında gönüllülük ilkesini savunur. Dewey, gerici siyasi görüşlerini haklı çıkarmak için araçsalcılığın öznel-idealist felsefesini kullanır. Açık kanıtların aksine, toplumun sınıf yapısını ve sınıf mücadelesinin tarihsel gelişmenin itici gücü olarak rolünü reddeder. Sınıf mücadelesine, sömürülenler ve sömürenler arasında sınıf işbirliği ("işbirliği"), yani işçilerin kapitalistlere boyun eğmesiyle karşı çıkar. Dewey, toplumun devrimci dönüşümüne, eğitim yoluyla reformun yanlış doktriniyle karşı çıkar. Sosyopolitik eserlerinde, sahte burjuva demokrasisini över. İşçilerin baskı ve sömürden kurtuluşu olarak tanımlanan devrimci özgürlük anlayışına karşı, "kişisel özgürlük" yani sömürden kurtulma özgürlüğü gibi kurgusal burjuva-bireyci bir kavramı ileri sürüyor; sosyalist eşitlik anlayışına karşı ise, burjuva demokrasisi tarafından garanti altına alındığı varsayılan ikiyüzlü "eşit gelişim fırsatları" kavramını savunuyor. "Amerikanizm'i "düzenlenmiş özgürlük" olarak savunması, güç, başarı vb. kültünü yüceltmesi, doğrudan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki burjuva diktatörlüğünün ve onun saldırgan emperyalist emellerinin çıkarlarına hizmet ediyor.

DÜHRİNG, EUGEN (1833-1921), Alman mekanik profesörü, filozof ve ekonomistti. Felsefe alanında, pozitivizmi, tutarsız mekanik materyalizmi ve açık sözlü idealizmi birleştiren eklektik bir yaklaşım sergiledi. Daha önce bağımsız iki parti olan Lassalleciler ve Eisenachistlerin birleşmesinden doğan Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin saflarını güçlendirdiği ve teorik soruların özellikle önem kazandığı bir dönemde Marx ve Engels'in öğretilerine karşı çıktı. Bazı Sosyal Demokratlar arasında, Dühring'in felsefe, siyasi ekonomi ve sosyalizm hakkındaki karışık ve zararlı görüşleri destek buldu. Bu görüşler özellikle Bernstein (daha sonra revizyonistlerin lideri) tarafından desteklendi. Dühring'in yazılarının henüz yeni kurulmuş parti için oluşturduğu tehlikeyi göz önünde bulunduran Engels, ona karşı çıktı ve görüşlerini özel olarak yazdığı *Anti-Dühring* (bkz.) adlı kitabında yıkıcı bir şekilde eleştirdi.

E

ÖJENİK (antik Yunanca *eugenes*, yani “safkan” kelimesinden türetilmiştir) insanların ve insan ırklarının biyolojik ve zihinsel eşitsizliğine dair gerici fikirleri savunan burjuva bir sözde bilimdir; bu eşitsizlik, değişmez kalıtsal doğalarındaki farklılıklardan kaynaklandığı iddia edilir. Öjenikçilerin yanlış öğretilerine göre, bu biyolojik eşitsizlik, insanlar arasındaki sosyoekonomik eşitsizliğin birincil ve temel nedenidir. Öjenik, işçi kitlelerini aldatmak ve kapitalizm altında sosyal eşitsizliğin gerçek sosyoekonomik nedenlerini gizlemek için yaratılmıştır. Burjuvazinin sınıf çıkarlarına hizmet eden öjenikçiler, işçi kitlelerinin yoksulluk ve sefaletinin, kapitalistler tarafından acımasızca sömürülmelerinden ve emeklerinin ürünlerinin burjuvazi tarafından gasp edilmesinden değil, sözde “biyolojik olarak aşağı” ve “zihinsel olarak yeteneksiz” bireylerden oluşmalarından kaynaklandığını iddia ederler. Öjenikçilerin görüşüne göre, burjuva sınıfları “ulusun biyolojik olarak seçilmiş en iyilerini” temsil eder. En açık ve küstah biçimiyle bu iğrenç “teori”, ilk olarak öjenik sahte biliminin kurucusu, İngiliz biyolog ve bağınaz Galton tarafından dile getirilmiştir; Galton, “bir ulusun zihni üst sınıflarından oluşur” demiştir. Öjenik, Weismannizm, Mendelizm ve Morganizm’in ebedi ve değişmez kalıtım, yani maddi çevrenin herhangi bir dış veya iç etkisinden bağımsız olarak var olan ve nesilden nesile

aktarılan “ölümsüz bir germ plazması” hakkındaki idealist doktrinine dayanıyordu. Bu yanlış önermeye dayanarak, öjenikçiler insanların zihinsel ve fiziksel gelişiminin varoluşlarının sosyal koşullarından bağımsız olduğunu, tamamen kalıtlımları tarafından belirlendiğini iddia ederler. Aynı temelde, öjenistler “üstün” ve “aşağı” ırklar, “efendi” ırk ve “köle” ırk, beyazların siyahlar ve renkli insanlardan üstünlüğü, Aryan ve Anglo-Sakson ırklarının diğer tüm ırklardan üstünlüğü ve diğer gerici saçmalıklar hakkında yanıltıcı faşist teoriler geliştirirler. Bu nedenle, öjenik en başından beri kanlı emperyalist savaş politikalarını “haklı çıkarmak” için ideolojik bir silah olarak hizmet etmiştir. Öjenik, Almanya’da Hitler’in faşizmi altında yaygın olarak yayılmış ve şimdi özellikle Anglo-Amerikan emperyalizminin ülkelerinde aktif olarak teşvik edilmektedir (Campbell, Freeman, Sachs, Seymour, Muller ve diğerleri). Öjenistler, insan ırkının “arındırılması” için pastoral yöntemler önermektedir. Bu araçlar arasında “aşağı” bireylerin zorla kısırlaştırılması, kadınların suni döllemesi vb. yer almaktadır. Stockholm’deki VIII. Uluslararası Genetik Kongresi’nde Seymour, insan ırkını “iyileştirmenin” bir yöntemi olarak yapay döllemenin gerekliliği üzerine bir bildiri sundu. Bu vahşetler sadece teoride değil, pratikte de savunulmaktadır. Birçok Amerikan eyaletinde şu anda “sosyal olarak aşağı” bireylerin zorla kısırlaştırılmasını zorunlu kılan yasalar bulunmaktadır. Batı’ya yaltaklanan bazı gerici bilim insanları, ülkemizde öjenik adı verilen sözde bilimi dayatmaya çalıştılar, ancak kesin bir şekilde geri püskürtüldüler. Marksizm, sosyal olguları biyolojikleştirme girişimlerinin tümünü

uzun zaman önce bilim dışı ve gerici olarak ortaya koymuştur. Marksizmin gösterdiği gibi, sosyal olguların kendine özgü gelişim kalıpları vardır. İnsan, ruhsal ve fiziksel gelişimi, tamamen yaşadığı sosyal koşullara bağlıdır. Kapitalizmin yıkılması aynı zamanda sosyal eşitsizliğin ortadan kaldırılması anlamına gelir. Sosyalizm, insanın kapsamlı gelişimi için gerekli tüm ön koşulları yaratır. Michurin'in ileri biyolojisi, Weismann-Morganist kalıtım doktrinini tamamen bilim dışı olarak ortaya koyarak, öjenik biliminin teorik temelini zayıflatmıştır.

TEKİL, ÖZEL VE EVRENSEL

-nesnel dünyadaki olguların bağlantılarını, karşılıklı bağımlılıklarını ve karşılıklı geçişlerini yansıtan materyalist diyalektiğin bir kategorisi. İdealistler ve metafizikçiler için birey ve evrensel sorunu her zaman bir engel olmuştur. Birey ve evrenselin diyalektik birliğini ve karşıtlığını, bağlantılarını ve karşılıklı bağımlılıklarını ne görürler ne de anlarlar. Bazı idealistler (öznel) evrenseli reddeder ve bireysel olguları duyusal algı komplekslerine dönüştürür. Diğer idealistler (nesnel) bireysel olguları önemsiz ve anlamsız olarak küçümser ve evrenseli saf düşüncenin bir ürünü haline getirir. Diyalektik materyalizm, idealist felsefenin aksine, öncelikle birey, tikel ve evrensel kavramlarının gerçek olguları, nesnel gerçekliğin belirli yönlerini yansıttığını savunur. Nesnel dünya bireysel olgulardan oluşur. Ancak bu olgular izole bir şekilde değil, birbirleriyle bağlantılı olarak var olurlar. Ortak köken kaynakları, bir dizi özdeş özellik ve içsel karşılıklı bağımlılık nedeniyle, belirli bireysel olgular çeşitli ortak

özelliklere sahip gruplar halinde birleşir. Bu olguların bağlantısı ve ortaklığı, birey, tikel ve evrensel felsefi kavramlarıyla ifade edilir. Örneğin, bireysel bitkiler ve hayvanlar (“birey”), karşılık gelen türler (“tikel”) ve cinsler (“evrensel”) halinde birleşir. Her bireysel doğal olgu, her nesne maddeseldir ve maddesel olma ortak özelliği, tüm olguları tek bir bütün halinde birleştirir. Bu tek bütün, “evrensel”, doğa, maddedir. Dolayısıyla, birey, tikel ve evrensel birbirinden kopuk, izole edilmiş şeyler değil, tek bir bütünün farklı yönlerini temsil eder. Birey olmadan, birey olmadan, evrensel olmaz; evrensel yalnızca birey sayesinde, birey aracılığıyla var olur. Ancak birey, ayrı olan, genelin yalnızca bir parçasıdır ve bu genelin dışında düşünülemez. Lenin, “Diyalektik Sorunu Üzerine” adlı fragmanında, birey ve genelin bu diyalektiğini derinden ve canlı bir şekilde ortaya koymuştur. Lenin bu diyalektiği basit bir örnekle gösterir: İvan bir insandır. İvan bireydir, ayrı olandır; insan geneldir. Burada hem karşıtlık hem de birlik vardır. V. İ. Lenin’in belirttiği gibi, birey genel olana karşıttır, ancak aynı zamanda bu karşıtlıklar birleşmiştir, çünkü “birey, genel olana götüren bağlantı dışında var olamaz. Genel olan yalnızca bireyde, birey aracılığıyla var olur. Her birey (bir şekilde) geneldir. Her genel olan, bireyin (bir parçası, bir yönü veya özü)dür. Her genel olan, tüm bireysel nesneleri yalnızca yaklaşık olarak kapsar. Her birey, genel olana eksik bir şekilde dahil edilmiştir ve bu böyle devam eder.” Birey ve genel olanın bu nesnel diyalektiğinden temel öneme sahip sonuçlar çıkar. Eğer genel olan birey dışında var olmuyorsa, genel olanı ifade eden kavramları bireysel gerçek olgulardan ayıran ve kavramları dünyanın temeli

olarak tanrılaştıran idealist doktrin mistisizmdir. Örneğin, Hegel'in kavramları böyledir. Eğer, dahası, "birey ancak genel olana götüren bağlantı içinde var olabiliyorsa", o zaman geçmiş ve günümüz öznel idealistlerinin madde, uzay ve zaman gibi genel kavramları herhangi bir içerikten yoksun "boş" kelimeler olarak ilan etme girişimlerinin hepsi de mistisizmdir ve bu, modernite uğruna yapılır. Bireyin, tikel olanın ve evrensel olanın diyalektiğini anlamak, mantık ve epistemoloji için de önemlidir. "Tüm gerçek, kapsamlı bilgi, yalnızca bireyi zihinsel olarak tekillikten tikel olana ve bundan da evrenselliğe yükseltmekten ibarettir" (Engels). Bireyi evrensele yükselterek, bilgi olguların özünü ortaya çıkarır. Örneğin, "sürtünme ısı üretir" önermesi, bireysel bir olguyu belirttiği için tikel bir yargı olacaktır. "Mekanik hareket ısıya dönüşür" önermesi de, sürtünme sayesinde başka bir tikel hareket biçimine-ısıya-dönüşen mekanik bir hareket biçimini belirttiği için, bireyden tikel olana geçişi, yani tikel bir yargı olacaktır. Bu adım, dünya hakkındaki bilginin derinleşmesini ifade eder. Ve nihayetinde, "herhangi bir hareket biçimi, başka bir hareket biçimine dönüştürülebilir ve dönüştürülmelidir" önermesi, daha da derin bir yargı, evrensellik yargısı olacaktır. Sonuç olarak, birey, tikel ve evrensel, nesnel dünyanın yansıtıldığı insan kavramlarının hareket biçimleri, derinleşen bilgi biçimleri, insan bilgisinin tarihsel sürecidir. Genel, tikel ve bireyin diyalektiğinin proletarya partisinin pratik faaliyetine uygulanması son derece önemlidir. Örneğin, proletarya enternasyonalizmi, tüm ulusların proletaryasının temel ortak çıkarlarının ve mücadele yollarının bir ifadesidir; kapitalist kölelikten kurtuluşu için

m¼cadele eden herhangi bir ulusun proletaryası, diğler ulusların proletaryasıyla yakından bağlantılıdır; m¼cadelesi, d¼nya burjuvazisine karşı t¼m uluslararası proletaryanın ortak cephesinde birleşir. Her ¼lkenin işçi sınıfının karşı karşıya olduğı özel görevler, t¼m işçi sınıfının uluslararası görevleriyle yakından bağlantılıdır. Tek bir proletaryanın halkları arasındaki ortak görevler, her ¼lkenin proletaryasının çözdüğü özel görevlerde ifadesini bulur. Bir ¼lkenin proletaryasını diğler ¼lkelerin proletaryasıyla karşılaştırmak, örneğın Yugoslavya'da Tito'nun faşist kliğının ihanetinde gösterildiğı gibi, burjuva milliyetçiliğine giden doğrudan bir yoldur. Lenin ve Stalin, Rus işçi sınıfının genel çıkarlarını ve görevlerini, Yahudi işçilerin ayrı ve özel çıkarlarıyla karşı karşıya getirdiğı için Yahudi burjuva-milliyetçi partisi Bund'u sert bir şekilde eleştirdiler. Marksizmin düşmanlarına karşı m¼cadelelerinde Lenin ve Stalin, eserlerinde proletarya partisinin siyasetine uygulanan genel ve özeline diyalektiğinin analizine dair klasik örnekler sunarlar.

ZITLARIN BİRLİĞİ VE M¼CADELESİ. Lenin, t¼m gelişmenin kaynağı olarak zıtlıkların birliğı ve m¼cadelesi doktrininin, Marksist diyalektik yöntemin özü, çekirdeğı olduğunu belirtir. Çelişkilerin ortaya çıkması ve aşılması olmadan gelişme imkansızdır. Nesneleri ve olguları birbirleriyle bağlantılı olarak, hareket, gelişme ve değışim içinde incelemeye başladığımız anda -ki bu olmadan onlara doğru, bilimsel bir yaklaşım mümkün değildir-çelişkiler alanına gireriz. Doğada her zaman bir şey ortaya çıkar ve gelişir, bir şey

de çürür ve eskir. Eski ile yeni, ölen ile ortaya çıkan, ölen ile gelişen arasındaki mücadele, gelişmenin kanunudur. J. V. Stalin, “*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine*” adlı eserinde, Marksist diyalektiğin bu özelliğinin özünü derinlemesine şöyle tanımlamıştır: “Metafiziğin aksine, diyalektik, doğal nesnelerin ve doğal olayların içsel çelişkilerle karakterize edildiği gerçeğinden hareket eder; çünkü hepsinin olumsuz ve olumlu yönleri, geçmişi ve geleceği, ölmekte ve gelişmekte olan yönleri vardır; bu karşıtların mücadelesi, eski ile yeni, ölmekte olan ile yeni doğmakta olan, ölmekte olan ile gelişmekte olan arasındaki mücadele, gelişme sürecinin içsel içeriğini, niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşümünün içsel içeriğini oluşturur. Bu nedenle, diyalektik yöntem, aşağıdan yukarıya doğru gelişme sürecinin, olayların uyumlu bir şekilde açığa çıkması sırasına göre değil, nesnelerde ve olaylarda içkin olan çelişkilerin açığa çıkması sırasına göre, bu çelişkiler temelinde hareket eden karşıt eğilimlerin ‘mücadelesi’ sırasına göre ilerlediğine inanır.” Her nesne, her olay, karşıtların birliğidir, kendi içinde karşıt yönler ve eğilimler barındırır. Zıtlıklar, karşılıklı nüfuz etme, içsel bağlantı ve aynı zamanda karşılıklı dışlama, olumsuzlama, mücadele halinde var olurlar. “Herhangi bir karşıtlığın iki kutbu -pozitif ve negatif-birbirlerinden ayrılamazlar, tıpkı zıt oldukları gibi... ve aralarındaki tüm karşıtlığa rağmen, birbirlerini karşılıklı olarak nüfuz ederler” (Engels). Lenin, “*Diyalektik Sorunu Üzerine*” adlı parçasında, zıtlıkların birliği ve mücadelesi yasasının evrensel doğasını göstermek için, doğanın ve sosyal yaşamın çeşitli alanlarını

inceleyen bir dizi bilimin örneğini kullanarak bu evrenselliği açıklar:

Matematikte, + ve - . Diferansiyel ve integral.

“Mekanik etki ve tepki.”

“Fizikte pozitif ve negatif elektrik.

“Kimya: Atomların birleşmesi ve ayrışması.

“Sosyal bilimlerde sınıf mücadelesi.”

Modern bilim, şeylerin çelişkili doğasını giderek daha fazla ortaya koymaktadır. Örneğin, fizik, atomun karmaşık ve çelişkili dünyasını ortaya çıkarmıştır. Işık ve maddeye uygulanan dalga ve parçacık gibi zıtlıkların eski karşıtlığı artık tüm temelini yitirmiştir. Işık ve maddenin, parçacık ve dalga hareketinin özelliklerini birleştirdiği kanıtlanmıştır. Michurin’in biyolojisi, organik formların gelişimi ve değişimindeki derin çelişkileri ortaya koymuş ve bu çelişkilerin organizmaların dış çevreyle etkileşimi ve metabolik kalıplardaki değişiklikler yoluyla ortaya çıktığını ve aşıldığını göstermiştir. Pavlov’un hayvanlardaki yüksek sinir aktivitesi teorisi de, uyarıcı inhibisyon, ısınlama ve konsantrasyon gibi çelişkilerin derin bir anlayışına dayanmaktadır; bu çelişkiler olmadan zihinsel aktivite imkansızdır. Sovyet bilim insanları ve önde gelen yabancı bilim insanları, Marksist diyalektiği bilinçli olarak özümseyerek, bu yasayı, diyalektiğin diğer yasaları gibi, doğanın incelenmesine başarıyla uygulamaktadırlar. Zıtlıkların birliği ve mücadelesi yasasının sosyal yaşamın incelenmesine genişletilmesi, muazzam bilimsel ve pratik öneme sahiptir. Sınıf toplumundaki sosyal yaşam çelişkiler ve mücadelelerle doludur. Toplumun bazı üyelerinin özlemleri diğerlerinin özlemleriyle çatışır. Marksizm, sınıf toplumundaki çelişkili özlemlerin ve düşmanca mücadelenin kaynağının,

sınıfların statü ve yaşam koşullarındaki temel farklılıkta yattığını bilimsel olarak ilk kez göstermiştir. Proletarya ve burjuvazi, kapitalist üretim biçiminin ürünüdür. Bu üretim biçimi içinde, o kadar iç içe geçmişlerdir ki, ancak bu iki sınıfın varlığıyla kapitalist üretim biçimi mümkün olur. Bununla birlikte, aynı zamanda birbirlerini dışlarlar ve uzlaşmaz bir mücadele yürütürler. Marksizm, sınıf mücadelesinin tüm düşmanca toplumlarda tarihin itici gücü olduğunu göstermiştir. Marksizm-Leninizm, çelişkilerin ancak mücadele yoluyla çözülebileceğini, zıtlıkların uzlaşmasıyla çözülemeyeceğini öğretir. “Çelişkiler ancak belirli ilkeler, belirli mücadele hedefleri ve hedefe götüren belirli mücadele yöntemleri için mücadele ederek aşılabılır” (Stalin). Lenin, zıtlıkların birliğinin geçici ve fani olduğunu, oysa zıtlıkların mücadelesinin, hareket ve gelişme gibi mutlak olduğunu belirtmiştir. Burjuva toplumunda bir süre birlik içinde var olan zıtlıklar, gelişimlerinin belirli bir aşamasında, birlikte varoluşları artık mümkün olmadığında, uç noktalara dönüşürler. Bütünün karşılıklı olarak dışlayıcı parçalara bölünmesi, gelişmesi ve derinleşmesi süreci doruk noktasına ulaşır ve ardından eskinin yıkılması ve yeninin ortaya çıkması anı gelir. Proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadele kaçınılmaz olarak burjuva sisteminin yıkılması ve proletaryanın zaferiyle sonuçlanır. Kapitalizm tasfiye edilir ve yerine yeni bir toplumsal sistem -sosyalizm-gelir. Zıtlıkların birliği ve mücadelesi yasasından, proletarya partisinin politikaları ve taktikleri için çok önemli sonuçlar çıkarılabilir. Çelişkilerin üstesinden gelmede belirleyici faktör zıtlıkların mücadelesi ise, dolayısıyla, bu mücadelede insanların

bilinci, örgütlenmesi ve iradesi son derece önemlidir. Bu, çelişkilerden korkmaya gerek olmadığı, aksine onları tespit edip mücadele yoluyla aşmanın gerektiği anlamına gelir. Yoldaş Stalin, zıtlıkların mücadelesinin diyalektik ilkesini proletarya partisinin pratik faaliyetlerine genişletmenin muazzam önemini göstermiştir. Gelişme, çelişkilerin mücadelesi ve bunların aşılması yoluyla gerçekleşiyorsa, “bu, kapitalist düzenin çelişkilerini örtbas etmememiz, aksine onları açığa çıkarıp çözmemiz; sınıf mücadelesini söndürmememiz, aksine sonuna kadar sürdürmemiz gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle, politikada hata yapmamak için, uzlaşmaz bir proletarya sınıf politikası izlemeliyiz; proletarya ve burjuvazinin çıkarları arasında uyum sağlayan reformist bir politika veya kapitalizmin sosyalizme ‘dönüşmesi’ yönünde uzlaşmacı bir politika değil” (*Stalin*). Bu nedenle, Marksizm-Leninizm, gelişmeyi zıtlıkların uzlaşması olarak gören çeşitli metafizik teorilere karşı amansız bir mücadele yürütmektedir. Zıtlıkların uzlaşması teorisini, tüm oportünizmin, reformizmin ve sapkınlığın temelidir. Modern sağcı sosyalistler, eski reformistler gibi, işçilere sınıf “uyumu” teorisini, burjuvazi ve proletarya arasındaki çıkar birliğini vaaz ederler. Bu “teoriyi” pratiğe dökerek, emperyalistlerin kendi çöküşlerini geciktirmelerine, yeni yıkıcı savaşlar hazırlamalarına ve halkı esaret altında tutmalarına yardımcı olurlar. Marx ve Engels, Lenin ve Stalin, oportünist sınıf çıkarları “uyumu” teorisine karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüttüler. Bolşevik Parti ve Yoldaş Stalin, halk düşmanlarının kapitalizmin sosyalizme barışçıl bir şekilde dönüşmesiyle ilgili kulak teorilerini haklı çıkarmak için kullandıkları metafizik *denge*

teorisini (bkz.) ifşa ettiler. Parti ve lideri Yoldaş Stalin, yalnızca sınıf düşmanlarına karşı uzlaşmaz bir mücadelenin sosyalizmin zaferine yol açabileceğini öğretti. Sovyet halkının sınıf mücadelesi deneyimi, muazzam bir uluslararası öneme sahiptir. Sosyalizmi inşa eden halk demokrasilerinin halkları, bu ülkelerin komünist ve işçi partileri ve tüm dünyanın proletaryası, sert sınıf mücadelesinde zafer sanatını Sovyet halkının ve Bolşevik Partisi'nin örneğinden öğreniyor. Marksist diyalektik, *karşıt ve karşıt olmayan çelişkiler arasında bir ayrım gerektirir* (bkz.). SSCB'de sömürücü, asalak sınıfların ortadan kaldırılmasıyla, ülke içindeki karşıt çelişkiler ortadan kalktı: Sovyet toplumu iki dost sınıftan oluşuyor-işçiler ve köylüler, ayrıca aydınlar-ve aralarındaki ekonomik ve siyasi çelişkiler silindi ve azaldı. Ancak sosyalizm altında da çelişkiler mevcuttur. Bu çelişkiler, karşıt çelişkilerden temelde farklıdır, tamamen farklı bir karaktere sahiptir ve farklı çözüm yöntemleri gerektirir. Önceki, düşmanca sosyo-ekonomik oluşumlarda, eski düzeni korumakla ilgilenen sınıflar olduğu için çelişkiler ölümcül, kanlı bir mücadeleyle çözülürken, sosyalizmde çelişkiler toplumun bilinçli faaliyetiyle, Komünist Parti'nin ilhamıyla toplumun ilerici unsurlarının geri kalmış unsurlara karşı mücadelesiyle aşılar; bu mücadele, keskin eleştiri ve öz eleştiri (bkz.), eksikliklerin, kapitalizmin insanların bilincindeki kalıntılarının eleştirisi biçimini alır.

DÜNYANIN BİRLİĞİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ. –"Dünyada hareket halindeki maddeden başka bir şey yoktur..." (Lenin). Zaman ve mekânda hareket eden

sonsuz madde dünyasından başka bir dünya yoktur. Tek bir maddi dünya doktrini, “yaratıcı ruh”, “dünyanın temel ilkesi”, “tanrı”, “mutlak fikir” vb. hakkındaki tüm spekülasyonları tamamen reddeder. Dünya bir ve çeşitlidir. Maddi dünya, doğa, sonsuz çeşitlilikte nesneler, cisimler, olaylar ve süreçlerdir. Bu, inorganik doğa, organik dünya, toplum, tükenmez zenginliği ve çeşitliliğiyle. Dünyanın çeşitliliği, maddi şeyler ve süreçler arasındaki *niteliksel* farklılıkta, maddenin hareket biçimlerinin çeşitliliğinde yatmaktadır. Aynı zamanda, dünyanın niteliksel çeşitliliği, maddi hareket biçimlerinin çeşitliliği birlik içinde mevcuttur. Dünya birdir çünkü madde dünyasıdır. “Dünyanın gerçek birliği, maddeliğinde yatmaktadır” (*Engels*). Dünyanın birliği ve çeşitliliği diyalektik olarak birbirleriyle ilişkilidir; Bunlar içsel ve ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır; birleşik madde, *niteliksel olarak farklı biçimler* dışında var olamaz; dünyanın tüm çeşitliliği, *birleşik maddenin biçimlerinin çeşitliliğidir*. *Yoldaş Stalin şöyle yazıyor: “Marks’ın felsefi materyalizmi, dünyanın doğası gereği maddesel olduğu, dünyadaki çeşitli olayların hareket eden maddenin farklı biçimlerini temsil ettiği gerçeğinden hareket eder ...”* Tüm bilimsel veriler, maddi dünyanın birliğini ikna edici bir şekilde doğrulamaktadır.

DOĞAL-TARİHSEL MATERYALİZM (Doğal-bilimsel materyalizm, kendiliğinden materyalizm)–”Doğal bilimcilerin ezici çoğunluğunun, bilincimiz tarafından yansıtılan dış dünyanın nesnel gerçekliğine dair kendiliğinden, bilinçsiz, biçimlenmemiş, felsefi olarak bilinçsiz bir

inancı” (Lenin). Lenin, “Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm”de, kendisini materyalist olarak görmeyen, ancak bilime sadık kalarak materyalist sonuçlara ulaşan ve böylece “doğa-tarihsel materyalizmin köksüzlüğünü” kanıtlayan, “Dünya Bilmeceleeri” kitabının yazarı kendiliğinden materyalist E. Haeckel’i (bkz.) örnek gösterir. Dünyanın maddeselliğine ve bilincimizin dışında ve bağımsız olarak varlığına dair inanç, her aklı başında insanın doğal, pratik (deneyimsel) bir inancıdır. Bununla birlikte, bilinçsiz, kendiliğinden doğal-bilimsel materyalizm, bilinçli hale gelmezse, sıradan ampirizme ve pozitivizme düşer ve kolayca idealizmin ve metafiziğin kurbanı olur. İdealistler, bilimsel materyalizmin zayıflığından yararlanarak onu felsefi idealizme doğru itmeye çalışırlar. Lenin, “Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm” adlı eserinde, doğa bilimlerindeki krizin en önemli nedenlerinden birinin, en son bilimsel başarıları felsefi olarak kavrayamama olduğunu ve bu krizin ancak eski, metafiziksel, mekanik doğa bilimsel materyalizmden bilinçli, diyalektik bir materyalizme geçilerek aşılabileceğini belirtmiştir. “Savaşçı Materyalizmin Önemi Üzerine” adlı makalesinde Lenin, diyalektik materyalistleri “materyalizme eğilimli modern doğa bilimcilerinin temsilcileriyle ittifaklarını güçlendirmeye” ve doğa bilimcilerinin bilimsel materyalizmini bilinçli diyalektik materyalizm düzeyine yükseltmeye çağırmıştır. Lenin, “sağlam bir felsefi temel olmadan, hiçbir doğa bilimi, hiçbir materyalizm burjuva fikirlerinin saldırısına ve burjuva dünya görüşünün yeniden kurulmasına karşı mücadeleye dayanamaz” diye belirtmiştir. Bu mücadeleye dayanmak ve onu tam bir başarıyla sonuna kadar götürmek için, doğa bilimcisinin

modern bir materyalist, Marx'ın sunduğu materyalizmin bilinçli bir destekçisi, yani diyalektik bir materyalist olması gerekir. Ancak bilinçli bir diyalektik materyalist olmak, Marksizm-Leninizmin teorik temellerine hakim olmak anlamına gelir, “çünkü gerçek bir Leninist, kendini Leninist olarak adlandıran ama kendi uzmanlık alanına, örneğin matematik, botanik veya kimyaya kilitlenmiş ve uzmanlık alanının ötesinde hiçbir şey görmeyen bir kişi olarak kabul edilemez” (*Stalin*).

VE

HAYAT (YAŞAM) –Hayatın (Yaşamın) klasik tanımı Engels tarafından şöyle verilir: “*Hayat şudur: proteinlerin varoluş biçimi*” “Bedenler ve bu varoluş biçimi esasen bu bedenlerin kimyasal bileşenlerinin sürekli kendi kendini yenilemesinden ibarettir.” Yaşam sürecinin özü, yaşamın sürekli ve eş zamanlı olarak yaratılması ve yok edilmesi, özümlemesi ve ayrışmasında yatmaktadır. “Yaşamla karşılaştığımız her yerde, bir tür protein bedeniyle ilişkili olduğunu görürüz ve ayrışma sürecinde olmayan herhangi bir protein bedeniyle karşılaştığımız her yerde, istisnasız olarak yaşam olgularıyla karşılaşırız... Peki, tüm canlılarda eşit olarak bulunan bu yaşam olguları neyden ibarettir? Her şeyden önce, protein bedeninin çevreden diğer uygun maddeleri çekip özümsemesi, bedenin eski parçacıklarının ise ayrışıp atılması gerçeğinden ibarettir. Diğer, cansız bedenler de doğal bir süreçte değişir, ayrışır veya birleşir, ancak eskiden oldukları şey olmaktan çıkarlar. Aşınmış bir kaya artık kaya değildir; metal, oksidasyon sonucu pasa dönüşür.” “Ancak ölü bedenlerde yıkımın sebebi olan şey, *proteinde varoluşun temel koşulu haline gelir*. Bileşenlerinin bu sürekli dönüşümü, beslenme ve atılımın bu sürekli değişimi protein bedeninde sona erdiği anda, protein bedeni de varlığını yitirir; ayrışır, yani *ölür*. Yaşam–protein bedeninin varoluş biçimi–bu nedenle her

şeyden önce, protein bedeninin herhangi bir anda hem kendisi hem de farklı olması ve bunun, ölü bedenlerde olduğu gibi, dışarıdan maruz kaldığı herhangi bir sürecin sonucu olarak gerçekleşmemesi gerçeğinden ibarettir. Aksine, yaşam, beslenme ve atılım yoluyla gerçekleşen metabolizma, taşıyıcısında-proteinde-içsel, doğuştan gelen, kendi kendini gerçekleştiren bir süreçtir; bu süreç olmadan yaşam olamaz” (Engels). Engels ayrıca, canlı bir beden tüm temel ve karakteristik özelliklerinin-uyarılabilirlik, duyarlılık, büyüme, üreme vb.-doğal olarak protein metabolizmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Biyokimya, fizyoloji ve diğer bilimlerdeki modern gelişmeler, Engels’in fikirlerini tamamen doğrulamaktadır. Antik çağlardan beri, yaşam sorusu felsefedeki iki ana çizgi, iki ana parti arasında bir mücadelenin konusu olmuştur: idealizm ve materyalizm. İdealizm bu konuda *vitalizm* (bkz.) ve *Weismannizm-Morganizm* (bkz.) biçiminde ortaya çıkar. Daha eski, Marksizm öncesi materyalistler, vitalizme aktif olarak karşı çıkarak, yaşam ile cansız arasındaki niteliksel farkı reddeden ve yaşamın tüm olgularını fiziko-kimyasal ve hatta en basit mekanik süreçlere “indirgemeye” çalışan mekanik materyalizm bakış açısından bir yaşam görüşüyle idealizmi desteklemeye ve ona karşı koymaya çalıştılar. Descartes, bazı 18. yüzyıl Fransız materyalistleri ve diğerleri, canlı organizmaların makinelerle özdeşliğini analogi yoluyla kanıtlamaya çalıştılar. Diyalektik materyalizm, mekanikçilerin yaşam anlayışındaki sınırlılıklarını ve vitalistlerin idealist, rahipvari fantezilerini eleştirdi. Yaşamı maddenin hareketinin bir biçimi olarak gören diyalektik materyalizm, cansız maddeden ortaya çıkan yaşamın niteliksel benzersizliğini derinden ortaya

koymuştur. Canlı organizmaların karmaşık yapısını cansız maddeden yaratmaya yönelik kaba girişimleri ve yaşamın sonsuzluğu veya yaratıcı bir eylem yoluyla ortaya çıkışı kavramlarını reddeden Engels, yaşamın kökenine dair tarihsel bir görüş geliştirmiş ve bunu cansız maddenin uzun vadeli (milyonlarca yıl) evriminin bir sonucu olarak inorganik doğadan kaynaklandığını savunmuştur. Sovyet biyokimyacıları ve biyologlarının (A. I. Oparin, O. V. Lepeshinskaya ve diğerleri) araştırmaları Engels'in görüşlerini doğrulamıştır. Sovyet bilim insanları, diyalektik-materyalist bir dünya görüşüyle yönlendirilen bir yaşamın kökeni teorisi geliştirmiştir. Yaratıcı bir şekilde Darwinizmi geliştiren Michurinist biyoloji, organik yaşamın yasaları için kapsamlı bir bilimsel gerekçe sağlamıştır. Michurin'in biyolojisi, modern burjuva dünyasında egemen olan ve organizmaları dış çevrenin belirleyici etkisinden bağımsız olarak gören ve özümseme ve ayrışma türündeki değişikliklerin organizmalardaki değişikliklerin birincil nedeni olduğunu reddeden Weismann-Morganist idealist yaşam teorisini alt etti. (Ayrıca bkz. Hücre; Michurin'in Biyolojisi.)

Z

YASA, olguların temel ve zorunlu bağlantısının bir ifadesidir. Diyalektik materyalizm, doğanın rastgele bir nesne ve olgu birikimi olmadığını, doğada nesnel bir yasa, nedensellik ve zorunluluk olduğunu öğretir. “Dünya, maddenin yasal bir hareketidir ve doğanın en yüksek ürünü olan bilgimiz, ancak bu yasayı *yansıtabilir*” (Lenin). Maddi dünyanın birliği, yasalarının birliğini belirler. Felsefedeki öznelcilik ve agnostisizm savunucuları (Hume, Kant, Mach, modern burjuva filozofları) doğa yasalarının nesnelliğini reddederler. İnsanın doğa yasalarını dikte ettiğini, insan bilincinin, kendi görüşlerine göre kaotik olan nesneler dünyasına yasa getirdiğini iddia ederler. Lenin, burjuva felsefesinin nesnel yasaları reddetmesinin sınıfsal anlamını kapsamlı bir şekilde tanımlamıştır: “Bilimden *yasaların çıkarılması* aslında sadece *yasaların gizlice sokulmasıdır.*” “*Dinlerin Zhakanları.*” Diyalektik materyalizm, öznel idealizmin aksine, insan bilgisinin nesnel yasaları, doğa ve toplum olguları arasında nesnel bir içsel bağlantıyı ortaya koyduğunu savunur. Diyalektik materyalizm ayrıca, nesnel düzenliliği kabul etse de kaynağını maddede değil, ruhta, mutlak fikirde vb. bulan nesnel idealizme de karşı çıkar. Dolayısıyla, bir yasa, insan tarafından doğaya dayatılan bir fikir değil, doğanın olgularının kendisinde içkin olan ve insan bilincinden bağımsız olarak gerekli gelişimlerini belirleyen o içsel, özsel

bağlantının bir ifadesidir. Lenin, “Yasa, evrenin hareketindeki özün bir yansımasıdır” diye belirtir. Yasalar doğanın kendisinde, insan toplumunun kendisinde içkin olduğu için, nesnel dünyada kaos veya keyfilik değil, katı, yasal bir düzen hüküm sürer. Örneğin, Michurin’in biyolojisi tarafından ortaya konan organizmalar ve dış çevre arasındaki belirleyici, özsel bağlantı, bitkilerin ve hayvanların yasal gelişimini belirler. Organizmalar arasındaki metabolizma türündeki değişikliklere ve dış çevreye bağlı olarak kalıtımın varyasyonu bir yasadır ve bu yasanın kavranması, bitki ve hayvanların gelişimini bilinçli olarak kontrol etmeyi mümkün kılar. Marx ve Engels, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını keşfettiler ve bu sayede toplum bilgisi ilk kez, örneğin biyoloji kadar kesin bir bilim haline geldi. Marx ve Engels, tüm toplumsal gelişmenin nihayetinde üretim biçimindeki değişikliklerle belirlendiğini gösterdiler. Lenin, “Bu teori, öznelciler tarafından sosyolojiye uygulanabilirliği reddedilen nesnel, genel bilimsel tekrarlama ölçütünü sosyal bilimlere uyguladı” diye yazdı. Bir yasanın karakteristik özelliği, nispeten sabit koşullar altında olayların tekrarını belirlemesidir. Örneğin, belirli koşullar, gece ve gündüzün değişimi, mevsimlerin değişimi vb. olayların tekrarına yol açar. Yasaların doğasında var olan bu tekrarlama özelliğine dayanarak, burjuva sosyologları yasaların yalnızca doğada var olduğunu, toplumda ise yasaların var olmadığını iddia ettiler. Marksizm bu yanlış görüşü çürüttü. Toplumsal yaşamda, toplumun aynı maddi koşulları, farklı ülkelerde aynı toplumsal düzenlerin ortaya çıkmasına yol açar. Bu nedenle, neredeyse tüm ülkelerde, basit bir meta ekonomisinden kapitalist

Üretim biçimi gelişmiştir. Kapitalist retim biçiminin egemen olduğu yerlerde, yasalardan biri de periyodik olarak ekonomik krizlerin ortaya çıkmasıdır. Büyük ve kaçınılmaz bir yasa, proletarya devrimiyle tasfiye edilen kapitalist üretim biçiminden sosyalist üretim biçiminin ortaya çıkmasıdır. Sosyalizm bir ülkeden diğerine zafer kazanıyor ve bu, şu anda yaşadığımız çağın aşılmaz nesnel yasaını oluşturuyor. Çağımızda “tüm yollar komünizme çıkar” (*Molotov*) nermesi, mevcut tarihsel çağda ekonomik ve siyasi gelişmenin nesnel yasalarının kaçınılmaz etkisini ifade eder. Dolayısıyla gerçek bilimsel bilgi, gerçekliğin nesnel yasalarının keşfinden ibarettir. İnsanlar ancak yasaların doğru anlaşılmasına dayanarak doğayı ve toplumsal gelişmenin seyrini aktif olarak etkileyebilirler; “...pratik faaliyetlerinde proletarya partisi rastgele güdülerle değil, toplumsal gelişmenin yasalarıyla yönlendirilmelidir...” (*Stalin*). Marksizm-Leninizm felsefesine hakim olarak, doğanın, toplumun ve insan düşüncesinin gelişimine dair en genel yasalar hakkında bilimsel bilgi ediniriz.

FORMEL MANTIK KANUNLARI –Bkz. *Biçimsel Mantık*. –Materyalizmin aksine, düşüncenin varlıkla ilişkisi sorusunu çözmede bilinci, ruhu birincil unsur olarak alan ve bilincin maddenin bir ürünü olduğunu reddeden, felsefede bilim karşıtı bir düşünce okuludur. İdealizm, dünyayı “bilincin”, “mutlak fikrin” ve “dünya ruhunun” somutlaşmış hali olarak görür. İdealizme göre, yalnızca bilincimiz gerçekten var olur; maddi dünya, varlık ve doğa yalnızca bilincimizde, duyularımızda, fikirlerimizde ve kavramlarımızda var olur.

Felsefedeki idealist düşünce okulu iki ana çeşide ayrılır: öznel idealizm ve nesnel idealizm. *Öznel idealizm, bireyin, öznenin, duyumlarını, fikirlerini ve bilincini varoluşun temeli olarak alır. Bu idealizm türü öncelikle İngiliz filozof Berkeley'in* adıyla ilişkilendirilir (bkz.). Öznel idealizm, nesnelerin yalnızca duyumlarda, yalnızca bir duyum kümesi olarak var olduğuna inanır. Duyumların ardında, insandan bağımsız, duyularımızı etkileyen ve bizde belirli duyumlar uyandıran gerçek nesnelerin olduğunu reddeder. Bu bakış açısı kaçınılmaz olarak *solipsizme* (bkz.) yol açar; yalnızca duyumsayan öznenin var olduğu ve etrafımızdaki her şeyin yalnızca bireyin bilincinin faaliyetinin sonucu olduğu anlayışına götürür. Herhangi bir idealist felsefede olduğu gibi, bunun en açık kanıtı, her adımda insanı yanılsama ile gerçeklik arasında ayrım yapmanın gerekliliğine, insan duyumlarının, algılarının ve fikirlerinin duyularımız üzerinde etkili olan gerçek yaşam nesnelerini yansıttığına ikna eden insan pratiğidir. Öznel idealizmden farklı olarak, *nesnel idealizm* temel olarak kişisel, öznel bilinci değil, nesnel bilinci, genel bilinci alır: "evrensel akıl", "evrensel irade" vb., nesnel idealistlere göre insandan bağımsız olarak var olan kavramlardır. İdealizm dinle yakından bağlantılıdır ve bir şekilde Tanrı fikrine yol açar. İdealizm, dinin sadık bir müttefiki ve yardımcısıdır. İdealizmin din adamlığı olduğunu belirten Lenin, aynı zamanda "felsefi idealizmin (ya da daha doğrusu, insanın sonsuz derecede karmaşık (diyalektik) bilgisinin gölgelerinden biri aracılığıyla din adamlığına giden yol olduğunu" vurgular. İdealizmin kökleri, toplumsal yaşamda olduğu kadar biliş sürecinin kendisinde de yatmaktadır. Lenin, idealizmin teorik ve

epistemolojik kökenlerini derinlemesine ortaya koymaktadır. Bilişin kendisinde, olguları genelleştirme sürecinde, bilinci gerçeklikten ayırma, genel kavramları maddeden ayrı ve tanrılaştırılmış bir mutlaka *dönüştürme* (ve dahası, algılanamaz, bilinçsiz bir dönüşüm) olasılığı vardır. Olguların içindeki genelliği ortaya koyan soyut kavramlar ve fikirler, nesnel idealizm tarafından var olan her şeyin temeli haline dönüştürülür; yüzüncü bakış açısından bizi çevreleyen gerçek dünya, kavramın veya fikrin öteki varlığı, soluk ve eksik bir kopyası haline gelir. Nesnel idealist için kavramlar ve fikirler, gerçekten var olan nesnelerin bilişinde genelleştirmenin sonucu değildir. Aksine, bu nesnelerin kendileri ancak fikirler ve kavramlar var olduğu sürece var olurlar. Örneğin, gerçekte var olan elmalar, armutlar, çilekler ve bademler ile bunların ortak “meyve” kavramı arasındaki ilişkiyi tartışırken, nesnel idealist, gerçeklikten soyutlanmış bu kavramı (“meyve”), bu elmaların, armutların, çileklerin ve bademlerin varlığının temeli olarak görür. Hegel’in tüm felsefesi bu idealist öncül üzerine kuruludur. Sonuç olarak, Marx’ın dediği gibi, “maddi topraktan değil, beynimizin eterinden yetişen meyveler” elde ederiz. Benzer şekilde, öznel idealizm, duyular olmadan nesneleri bilmenin imkansız olduğu gerekçesiyle, duyuları tek gerçeklik haline getirir ve dış dünyanın varlığını inkar eder. Felsefi idealizmin ortaya çıkmasının sosyal koşulları, manevi emeğin maddi emekten ayrılması, sınıfların ortaya çıkması ve sömürüdür. Sömürücü sınıfların sınıf çıkarları, düşüncenin gerçek dünyadan idealist bir şekilde uzaklaşmasını güçlendirir. Doğal olayların idealist açıklamaları öncelikle gerici sınıfların ideologları ve gerici

sınıflarla uzlaşan sınıfların ideologları tarafından geliştirilmiştir. Bu nedenle, kural olarak, felsefi idealizm, toplum tarihinde ilerici güçlere, demokrasiye ve bilime karşı mücadele ederek gerici bir rol oynamıştır. İdealizm antik çağlarda ortaya çıkmıştır. Antik Yunan nesnel idealizminin temsilcisi, köle sahibi aristokrasinin çıkarlarını dile getiren ve antik demokrasinin şiddetli bir karşıtı olan *Platon'du* (bkz.) . Platon, gerçek dünyanın özel, duyular-üstü bir fikirler dünyası olduğunu ve gerçek şeylerin dünyasının ise gölgeler dünyası, fikirlerin soluk yansımaları dünyası olduğunu ilan etmiştir. Feodal toplum, felsefeyi teolojinin hizmetkarı haline getiren idealist-dini skolastisizm tarafından yönetiliyordu. Feodalizmin çözülme ve burjuva ilişkilerinin gelişme döneminde, ekonomik olarak daha gelişmiş ülkelerin (İngiltere, Hollanda) devrimci burjuvazisi bir dizi materyalist filozof (Bacon, Spinoza, Hobbes, vb.) ortaya koymuştur. İngiltere'de kapitalist ilişkilerin kurulması döneminde, İngiliz filozoflarının materyalizmine karşı tepki, Berkeley'in öznel idealizmi ve Hume'un şüpheciliğiyle sonuçlanmıştır. 17. ve 18. yüzyıl başlarındaki Alman burjuvazisinin ideolojisi, kapitalist ilişkilerin gelişmesine olan ilgisi ve aynı zamanda feodalizmle uzlaşmaya zorlayan zayıflığı, idealist Leibniz'in felsefesinde yansıtılmıştır (bkz.). XVIII. yüzyıl Fransız Devrimi ve Fransız materyalizmine aristokratik bir tepki olarak, XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın ilk üçte birinde Almanya'da idealist felsefe (Kant, Fichte, Schelling, Hegel) gelişmiştir. Hegel, felsefi idealizmi uç noktaya taşıdı: Hegel'e göre her şey bir fikir veya bir fikrin ötekiliğidir. Hegel, idealizme rağmen bazı ilerici unsurlar

(Hegelci diyalektiğin “rasyonel özü”) içeren idealist felsefenin son temsilcisiydi. XVIII. ve XIX. yüzyılların büyük Rus materyalistleri-Lomonosov, Radishchev, Belinsky, Herzen, Ogarev, Chernyshevsky, Dobrolyubov, Pisarev, Sechenov ve diğerleri-felsefi idealizme karşı mücadelede önemli bir rol oynadılar. Daha sonraki gelişiminde, idealist felsefe yozlaştı ve geçmişin felsefi sistemlerinden yalnızca en gerici ve mistik fikirleri ödünç aldı. İdealist felsefe, özellikle emperyalizm çağında gerici hale geldi. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, öznel idealizm, Berkelizm’i yeniden canlandıran ve Marksist felsefeye burjuva bir tepkiyi temsil eden Mach ve Avenarius’un *ampirik eleştirisi* (bkz.) biçiminde yaygınlık kazandı. Maçoizmi yıkıcı bir eleştiriye tabi tutan Lenin, “Ampiriyo-eleştirinin epistemolojik skolastisizminin ardında, felsefedeki partilerin mücadelesini görmemek mümkün değildir; bu mücadele, nihayetinde, modern toplumun düşman sınıflarının eğilimlerini ve ideolojisini ifade eder” diye yazmıştır. Ancak idealist felsefe, son zamanlarda burjuva felsefesi kadar çılgınlık ve çürüme içinde hiç olmamıştı. Uçuruma doğru kaçınılmaz bir şekilde kayan kapitalist sistemi savunmaya çalışan burjuva filozoflar, geçmişin en gerici ve mistik teorileriyle kıyaslanamayacak kadar absürt olan en canavarca “teorik” uydurmalara başvurmaktan çekinmiyorlar. “Faşizme karşı kazandığımız zaferin deneyiminden, idealist felsefenin bütün halkları içine sürüklediği çıkmazı zaten biliyoruz. Şimdi, burjuvazinin düşüşünün tüm derinliğini, alçaklığını ve iğrençliğini yansıtan yeni, iğrenç, pis bir biçimde ortaya çıkıyor” (Zhdanov). Burjuva idealist felsefesi, revizyonizmin ve oportünizmin

bayrağıydı. Sınıf işbirliği fikrini savunan ve proletarya devrimi fikrine karşı çıkan revizyonizm, Marksizm'den materyalist diyalektiği silerek, Marx'ın öğretilerini şu veya bu idealist felsefeyle eklektik bir şekilde birleştirmeye çalıştı. Sağcı sosyalist kamptan modern oportünistler açıkça burjuva idealizmini savunuyor ve hor gördükleri her şeyi fetheden Marksizm-Leninizm'i itibarsızlaştırmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar. Ancak idealistlerin gerici davalarını savunma girişimlerinin hepsi boşuna. Bilimin ilerlemesi ve demokrasi ile sosyalizm güçlerinin zaferi, felsefi idealizmin çağdaş toplumsal yaşamda birer birer zemin kaybetmesine yol açıyor. Kapitalizmin çöküşü, idealizmin toplumsal temellerinin de çöküşünü ifade edecektir. Marx ve Engels'ten önceki tüm filozoflar, Marksizm öncesi materyalistler de dahil olmak üzere, toplumsal olguları açıklarken idealist pozisyonlar aldılar; örneğin, tarihin ana itici güçlerinin eğitilmiş bireyler, halktan bağımsız olarak tarih yazan "kahramanlar" olduğunu ve halkın pasif, atıl bir güç olduğunu, tarihsel faaliyete yükselmekten aciz olduğunu savundular. Bu idealist pozisyonlar, Rus popülistleri (Lavrov, Mihailovski), her türlü küçük burjuva sosyalisti, anarşist ve benzerleri tarafından da benimsenmiştir. Modern burjuva filozofları, ölmekte olan kapitalizmin varlığını uzatmak amacıyla, en gerici idealist teorileri-ırkçılık, Katoliklik ve benzerlerini-kullanmaktadırlar. Marx ve Engels, idealizmi son sığınağından-toplumsal olgular alanından- kovdular. Marksizm, toplumsal gelişmenin gerçek itici güçlerini ortaya koyarak, maddi malların üretim biçiminin toplumsal gelişmenin ardındaki birincil güç olduğunu keşfetti. İdealizme tamamen düşman, tutarlı bir

materyalist dünya görüşü yaratan ilk kişiydi. Marksist felsefi materyalizmin ortaya çıkışı, yüzyıllar süren materyalist felsefenin gelişim tarihinde tam bir devrimi işaret etti.

VE

TARİHİN İDEALİST ANLAYIŞI

-tarihsel materyalizm anlayışının aksine (bkz. Tarihsel Materyalizm), toplumsal gelişmenin temel gücünü fikirlerde, teorilerde, insan bilincinde vb. gören bir dünya görüşü. Marx'tan önce, idealist tarih anlayışı en üstün konumdaydı. Hatta Marksizm öncesi materyalistler bile toplumsal olguları açıklamalarında idealist kaldılar. Kendilerini doğal olguların materyalist yorumuyla sınırladılar ve materyalizmlerini toplumsal olguların anlaşılmasına genişletemediler. Bu nedenle, 18. yüzyıl Fransız materyalistleri, insanların görüş ve düşüncelerinin toplumsal çevreleri tarafından belirlendiği doğru önermeden yola çıktılar, ancak toplumsal çevredeki değişiklikleri açıklamaları gerektiğinde idealizme düştüler ve bunun için eğitimin, bilginin yayılmasının ve insanların görüşlerindeki değişikliklerin yeterli olduğunu savundular ("düşünceler dünyayı yönetir"). Tarihin seyrini "olağanüstü bireylerin"-krallar, fatihler, askeri liderler vb.-iradesine, ruh haline ve arzularına bağlı olarak varsaydılar. Bu nedenle, tarihi yasal bir süreçten ziyade, şanslı ve şanssız tesadüflerin bir araya gelmesinin sonucu olarak gördüler. 19. yüzyıl Alman materyalisti Feuerbach da tarihsel olayları anlama biçiminde idealistti ve insanlık tarihinin dönemlerinin birbirinden yalnızca dindeki değişikliklerle ayrıldığını

savundu. Tarihin idealist anlayışı iki ana okula ayrılır. Bazı idealistler, toplumsal gelişmeyi “mutlak bir fikir”, “evrensel bir zihin”, bireyüstü bir bilinç vb.nin etkinliğiyle açıklarlar. Örneğin Hegel bunlardan biridir. Hegel için mistik “mutlak fikir”, halkların ve devletlerin yaşamlarını yöneten, toplumu ileriye taşıyan yaratıcı ilkedir. Tarihin idealist anlayışının diğer temsilcileri ise toplumsal gelişmeyi öznenin, bireyin etkinliğiyle açıklarlar ve tarihteki tek yaratıcı rolü ona atfederler. Bunlar arasında örneğin Almanya’daki Sol Hegelciler (Bauer kardeşler ve diğerleri) ve Rusya’daki Narodnikler yer almaktadır. Bilindiği üzere Narodnikler, tarihin “kahramanlar”, “eleştirel düşünen bireyler” tarafından yazıldığına inanıyorlardı ve bunları kitlelerle, halkla karşılaştırarak, onlara küçümseyerek “kalabalık” diyorlardı. Narodnikler, pratik faaliyetlerini toplumun maddi yaşamının ihtiyaçlarından ziyade, gerçeklikten kopuk, her şeyi kapsayan, “ideal” planlara dayandırıyorlardı. Tarihin idealist anlayışı, burjuva ideologlarının elinde kitlelerin devrimci hareketine karşı bir silah, işçilerin köleleştirilmesi için bir araç görevi görüyordu. Modern burjuva sosyolojisinde, tarihin idealist anlayışının en kötü, yozlaşmış biçimleri egemendir; toplumun gelişimindeki nesnel düzenliliği reddeder, toplumsal gelişmenin seyrini “ırk” değerine bağlı kılar, *Malthusçuluğun* (bkz.) gerici, vahşi teorilerini, histerik döngülerin bilimsel olmayan teorilerini savunur, tarihin kapalı bir döngü içinde geliştiğini, sürekli olarak varoluşun başlangıç aşamasına geri döndüğünü, savaşların sonsuzluğu, insan toplumunun kaçınılmaz yıkımı, teknolojinin, insan düşüncesinin daha da gelişmesinin tehlikesi vb.

teorilerini öne sürer. Modern burjuva sosyolojisi, çalışan kitleleri kör etmeye, bilinçlerine toplumsal gelişme yasalarını anlamamanın imkansızlığı fikrini yerleştirmeye, onlarda toplumsal yaşamın “anlaşılmaz güçlerinden” korkmayı uyandırmaya çalışır. Marksizm-Leninizm, tarihin idealist anlayışının bilim karşıtı özünü çok uzun zaman önce ortaya koymuş ve toplumsal gelişmenin yasalarına dair tek bilimsel teoriyi, yani tarihsel materyalizmi geliştirmiştir; bu teori, proletaryayı komünizm ilkeleri doğrultusunda toplumda devrimci değişimin yollarını açıkça bilme imkanıyla donatmıştır.

İDEOLOJİ, belirli görüşler, fikirler, kavramlar ve düşünceler sistemidir. Siyasi görüşler, felsefe, sanat ve din, ideolojinin biçimleridir. Her ideoloji, toplumsal varoluşun ve belirli bir zamanda egemen olan ekonomik sistemin bir yansımasıdır. Sınıf toplumunda ideoloji, sınıfa özgüdür. Bir veya diğer mücadele eden sınıfın çıkarlarını ifade eder ve savunur. V. İ. Lenin, “Soru *basitçe şudur*: burjuva mı yoksa sosyalist ideoloji mi?” diye yazmıştır. “Orta yol yoktur (çünkü insanlık hiçbir zaman ‘üçüncü’ bir ideoloji geliştirmemiştir ve genel olarak, sınıf çelişkileriyle parçalanmış bir toplumda, asla sınıfsız veya sınıf üstü bir ideoloji olamaz).” İdeoloji, kamusal yaşamda ve toplum tarihinde büyük bir rol oynar. Toplumdaki maddi yaşam koşullarının ve belirli sınıfların çıkarlarının bir yansıması olarak ortaya çıkan ideoloji, toplumun gelişiminde aktif bir etki yaratır. Gelişmiş ideoloji, toplumun devrimci güçlerinin çıkarlarına hizmet eder. İşçi sınıfının ideolojisi Marksizm-Leninizm’dir. Marksizm-Leninizm, toplumun

devrimci, sosyalist dönüşümünde Komünist Parti ve işçi sınıfının en büyük ideolojik gücüdür. Buna karşılık, modern burjuva ideolojisi gericici bir güçtür. İşçi sınıfına ve sosyalizme karşı mücadelesinde burjuvazinin çıkarlarına hizmet eder. Bilimin, idealizmin, din adamlığının ve gericiliğin reddi, şovenizmin ve ırkçılığın vaaz edilmesi ve kozmopolitliğin teşvik edilmesi, modern burjuva ideolojisinin ayrılmaz özellikleridir. İşçi sınıfının zaferi ve sosyalizmin zaferi, burjuva ideolojisini besleyen toprağı yok eder. Burjuva ideolojisinin etkisi kendiliğinden, tesadüfen değil, ona karşı verilen acımasız bir mücadele sonucunda ortadan kalkar.

FİKİR (antik Yunanca “*idea*”–imge kelimesinden gelir), zihinde gerçekliğin bir yansımasıdır ve insanların çevrelerindeki dünyaya karşı tutumlarını ve onu algılamalarını karakterize eder. Herhangi bir fikir, her zaman toplumsal sistemin doğası ve insanların yaşamlarının maddi koşulları tarafından belirlenir. Fikirlerin özü, kaynağı, fikirlerin kendisinde değil, toplumun ekonomik yapısında, “toplumun maddi yaşam koşullarında, bu fikirlerin yansıması olan toplumsal varoluşta...” (*Stalin*) *aranmalıdır*. Sınıf toplumunda, fikirler her zaman sınıf karakterine sahiptir ve toplumsal sınıfların maddi çıkarlarının ideolojik bir ifadesi olarak hizmet eder. Ebedi, değişmez fikirler, gerçeklikten bağımsızlıkları hakkındaki idealist iddialar bilimsel değildir ve yanlıştır. Ebedi, sınıfsız fikirlerin vaazı, yalnızca sömüren sınıfların ezilen sınıflar üzerinde ebedi egemenlik arzusunu gizler. Marksizm-Leninizm, fikirlerin insanlık tarihinde muazzam bir öneme sahip olduğunu

öğretir. Fikirler olumsuz, gerici bir rol veya olumlu, devrimci bir rol oynayabilir. Fikirler, ölmekte olan bir toplumsal düzeni veya çökmekte olan sınıfları savunduğunda, toplumsal gelişmenin maddi ihtiyaçlarını artık karşılamadığında, gerici oldukları ve ilerlemeyi engellerler. Örneğin, burjuva şovenizmi, kozmopolitizm, faşizm, ırkçılık, din ve benzeri fikirler bunlara örnektir. Tersine, fikirler eski, ölmekte olan düzene karşı yöneltildiğinde, toplumun yeni ihtiyaçlarını ifade ettiğinde, rolleri ilerici ve devrimcidir. Komünizm, Sovyet vatanseverliği ve proletarya enternasyonalizmi gibi fikirler bunlara örnektir. “Yeni toplumsal fikirler ve teoriler, ancak toplumun maddi yaşamının gelişmesiyle ortaya çıkan yeni görevler topluma sunulduktan sonra ortaya çıkar. Ancak ortaya çıktıklarında, toplumun maddi yaşamının gelişmesiyle ortaya çıkan yeni görevlerin çözümünü kolaylaştıran, toplumun ilerlemesini sağlayan güçlü bir kuvvete dönüşürler. Yeni fikirlerin, yeni teorilerin, yeni siyasi görüşlerin ve yeni siyasi kurumların en büyük örgütleyici, harekete geçirici ve dönüştürücü önemi burada ortaya çıkar. Yeni toplumsal fikirler ve teoriler aslında toplum için gerekli oldukları için ortaya çıkarlar; çünkü onların örgütleyici, harekete geçirici ve dönüştürücü çalışmaları olmadan, toplumun maddi yaşamının gelişmesinin acil sorunlarını çözmek imkansızdır” (Stalin).

İÇSEL FELSEFE OKULU (Latince: immanens-içsel, karakteristik)-XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarındaki burjuva felsefesinin en gerici öznel-idealist akımlarından biriydi. En ünlü temsilcileri Schünie, Schubert-Soldern,

Rehmke ve Leclair idi. Ampiriyö-kritikçiler Mach ve Avenarius, bu akımla yakın akrabalıklarını kabul etmişlerdir. Bu felsefenin Rus Marksist revizyonistleri arasında da destekçileri vardı (Bogdanov, Bazarov, Yushkevich ve diğerleri). Bu felsefenin temsilcileri, varlığın bilince içkin olduğunu, yani dünyanın bilinçten bağımsız olarak var olmadığını, aksine bilinç içinde yer aldığını veya bilinçle özdeş olduğunu savunurlar. Kantçılığın bir çeşidi olan içkin felsefe okulu, Kant'ın öğretilerinden materyalist unsuru -insan bilincinden bağımsız olarak var olan "kendinde şey" doktrinini- atmış, maddenin varlığını reddetmiş ve Hume ve Berkeley'in öznel-idealist pozisyonlarını benimsemiştir. İçkin felsefe okulu, maddeyi incelemek yerine, doğa biliminin görevini, bilimin tek güvenilir nesnesi olarak duyumların birleşme ve sıralanma yasalarının incelenmesi olarak ilan etmiştir. Akıl yürütmeleriyle, tüm içkinciler kaçınılmaz olarak solipsizme kayarlar (bkz.). Solipsizmden kaçınmak için, içkinciler (doğrudan bu pozisyonlarda durduğunu belirten Schubert-Soldern hariç) "Teorik-epistemolojik solipsizm", iddialarına göre insan beyninden bağımsız olarak var olan "genel bilinç" veya "genel bilinç" kavramını inşa eder. Ancak doğada, beynin ürünü olmayan ve maddi varoluşu yansıtmayan bir yaratımın asla var olmadığı ve olamayacağı kesinlikle açıktır. "Genel yaratılış" idealist bir kurgudan başka bir şey değildir. Bu kurgudan, sözde tartışılmaz bir gerçeklikten yola çıkarak, içkinlikçiler Tanrı'nın gerçekliğini ve ruhun ölümsüzlüğünü "kanıtlamaya" ve sözde "bilimsel teoloji" inşa etmeye çalışırlar. Aynı kurgu, egemen burjuva sınıflarının çıkarlarına hizmet edebilecek her türlü gerici fikri "temellendirmek" için de kullanılır. Lenin, "İçkinlikçiler en kötü

şöhretli gericilerdir, açıkça inanççılığın vaizleridir, karanlıklarında bütünleşmiş insanlardır” diye yazmıştır. Onlardan hiçbiri, “epistemolojiden dinin savunmasına, şu ya da bu Orta Çağ’ın gerekçelendirilmesine kadar” en teorik eserlerini açıkça hayal kırıklığına uğratmayacak kadar ileri gitmezdi. 20. yüzyılın başlarında, içkinlikçi felsefe okulu, günümüzde bile doğa bilimlerinin “yanılmazlığına” olan inancı yok etmeye devam eden çok sayıda küçük harekete dönüşmüştü.

“EMPERYALİZM, KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASIDIR”

—V. İ. Lenin’in 1916 yılında, Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı başlıca teorik eserlerinden biri. “Tüm savaştan güçlerin ve tüm dünyanın ekonomik yaşamının temellerine ilişkin verilerin” bütününe dayanan kitap, emperyalizmin kapitalizmin gelişiminde özel bir aşama, en yüksek aşama olduğunu ve emperyalizmin sosyalist devrimin arifesinde çürüyen, ölen kapitalizm olduğunu göstermektedir. Lenin’in kitabı uluslararası proletarya için olağanüstü öneme sahipti ve hâlâ da öyledir; sonuçları Leninizmin en önemli teorik ve politik önermelerini desteklemeye hizmet etti. Lenin, emperyalizmin beş temel özelliğini inceler. İlk özellik, üretim ve sermayenin artan yoğunlaşması nedeniyle rekabetin tekele dönüşmesidir. Emperyalizm altında, “kapitalizmin bazı temel özellikleri zıddına dönüşmeye başladı.” Serbest rekabet kapitalizmin temel özelliğidir; tekel rekabetin zıddıdır, ancak ikincisi, üretimin muazzam bir şekilde yoğunlaşmasına yol açarak, “gözlerimizin önünde tekele dönüşmeye başladı.” Ancak rekabet ortadan kalkmaz; tekel onun üstünde

ve yanında varlığını sürdürür ve bu da kapitalizmin tüm çelişkilerinin özellikle keskin ve derin bir şekilde ağırlaşmasına yol açar. Tekel, işçilerin köleleştirilmesini büyük ölçüde artırır; “birkaç tekelin nüfusun geri kalanı üzerindeki baskısı yüz kat daha ağır, daha somut, daha dayanılmaz hale gelir.” Emperyalizmin ikinci özelliği, bankacılık sermayesinin sanayi sermayesiyle birleşerek finans sermayesini oluşturmasıdır. Daha önce aracı rolü oynayan küçükler, neredeyse tüm para sermayesini ve üretim araçlarının ve hammadde kaynaklarının çoğunu kontrol eden “her şeye gücü yeten tekeller” haline gelmiştir. En büyük bankaların bir avuç sahibi, finans kralları, finans oligarşisi—bu, kapitalist toplumun tüm ekonomik ve siyasi kurumlarını boyunduruk altına alan baskın güçtür. Emperyalizmin üçüncü özelliği, sermaye ihracatının mal ihracatına üstün gelmesidir. Mal ihracatı, emperyalizm öncesi kapitalizmin tipik bir özelliği idi. Ancak en zengin ülkelerin tekelleri konumunun bir sonucu olarak, emperyalizm çağında sermaye birikimi muazzam boyutlara ulaştı ve “fazla” sermaye, hammadde ve iş gücünün ucuz olduğu ve kapitalist karların inanılmaz derecede yüksek olduğu geri kalmış ülkelere ihraç edilmeye başlandı. Lenin, finans kapitalinin “ağlarını dünyanın tüm ülkelerine yaydığını” yazıyor. Emperyalizmin dördüncü işareti, dünyanın tekelleri uluslararası kapitalist ittifaklar tarafından bölünmesidir. En güçlü karteller, tröstler ve sendikalar dünya pazarını kendi aralarında bölüştürerek “etki alanları” dağıtır ve uluslararası karteller oluştururlar. Kapitalist gruplar arasındaki mücadele aşırı derecede yoğunlaşır. Lenin, uluslararası kartellerin oluşumunun uluslar arasında barışa yol açtığını

iddia eden Kautsky'nin hileli oyunu olan oportünizmi ortaya koyar. Aslında bu, kapitalist idealist ülkeler arasındaki çelişkilerin daha da şiddetlenmesine yol açar. Modern emperyalistlerin hizmetinde sağcı sosyalistlere "ilham vermeye" devam eden Kautsky, tröstlerin kitlelerin refahını gözettiği konusunda ısrar etti. Lenin, "Duygusal reformistlerin hayal gücü dışında, sömürgeleri fethetmek yerine kitlelerin refahını gözetebilecek tröstler nerede bulunur?" diye yazdı. Emperyalizmin beşinci özelliği, zaten bölünmüş bir dünyanın yeniden paylaşımı için "büyük güçler" arasındaki mücadeledir. Emperyalizm, kapitalist devletlerin sömürgeler için mücadelesini büyük ölçüde yoğunlaştırmıştır. Dünyanın "büyük güçler" arasında bölünmesi XIX. ve XX. yüzyılların başında tamamlandı; emperyalistler tarafından fethedilmemiş, özgür topraklar kalmadı. "Önümüzde sadece yeniden paylaşım, yani bir 'sahipten' diğerine geçiş var, sahipsizlikten 'sahip' olmaya geçiş değil." Emperyalizm altında eşitsiz gelişme yasası, bazı hızla gelişen kapitalist ülkelerin diğer kapitalist ülkeleri hızla geride bırakması gerçeğinde kendini gösterir. Emperyalist, yağmacı ve yağmacı savaşlar, "dünyanın paylaşımı, kolonilerin paylaşımı ve yeniden paylaşımı, finans kapitalinin 'etki alanları' vb." için emperyalizmin kaçınılmaz yoldaşlarıdır. Tepeden tırnağa silahlanmış güçlü yağmacılar (Amerika, İngiltere, Japonya), "tüm dünyayı ganimetlerinin paylaşımı için savaşlarına sürüklüyorlar." Kısacası, bu, V. İ. Lenin'in parlak eserinin ilk altı bölümünün ana içeriğidir. VII. Bölümde Lenin, emperyalizmle ilgili tüm verileri özetleyerek, emperyalizmin kapitalizmin yeni, daha yüksek bir aşaması olduğunu, niceliksel değişimlerden niteliksel değişimlere geçişin gerçekleştiğini,

“gelişmiş kapitalizmden emperyalizme geçişin” olduğunu ortaya koyuyor. Lenin, emperyalizmin beş temel özelliğini de kapsayan klasik bir tanımını sunuyor. “Emperyalizm, tekellerin ve finans kapitalinin egemenliğinin kurulduğu, sermaye ihracatının olağanüstü bir önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstler tarafından bölünmesinin başladığı ve tüm yeryüzü topraklarının en büyük kapitalist ülkeler tarafından bölünmesinin tamamlandığı kapitalizmin gelişim aşamasıdır.” Lenin, emperyalizmin kapitalist üretim biçiminin gelişiminde bir aşama değil, yalnızca finans kapitalinin tercih ettiği bir politika olduğunu savunan Kautsky’yi kınadı. Kautsky, emperyalistlerin sözde farklı bir politika izleyebileceklerini kanıtlamak için böyle bir tanıma ihtiyaç duyuyordu; bu politika emperyalist değil, yağmacı değil, yağmacıydı. Lenin, Kautsky’nin “aşırı emperyalizm teorisi”nin, yani emperyalistlerin dünya çapında birleşmesinin ve savaşların sonunun başladığı iddia edilen bir aşamanın, cansız bir soyutlama, “aptalca bir masal”, “korkak bir bağnazın tehdit edici gerçeklikten saklanma girişi” olduğunu belirtti.

VIII. Bölümde Lenin, kapitalist tekelin egemenliğinin kaçınılmaz olarak parazitliğe ve kapitalizmin çöküşüne, tüm dünyayı sadece “kupon keserek” soyan “rantçı devletlerin” veya “tefecî devletlerin” oluşumuna nasıl yol açtığını gösterir. Aynı bölümde Lenin, işçi hareketindeki oportünizmin derin köklerini ortaya koyarak, oportünizm ile emperyalizm arasındaki bağlantıyı gösterir. Emperyalizm, “bir avuç en zengin ülke için yüksek tekel kârları anlamına gelir ve proletaryanın üst tabakalarına rüşvet verme ekonomik fırsatı yaratır ve böylece oportünizmi besler, şekillendirir ve güçlendirir.”

Emperyalizmin işçileri bölme, oportünizmi yoğunlaştırma ve “işçi hareketinin geçici çöküşüne yol açma” eğilimi açıkça ortadadır. Ancak aynı zamanda, “oportünizmin işçi hareketinin genel ve temel çıkarlarıyla uzlaşmazlığı” da artmaktadır. Fırsatçılık “nihayetinde birçok ülkede olgunlaşmış, aşırı olgunlaşmış ve çürümüş, burjuva siyasetiyle tamamen birleşerek sosyal şovenizm haline gelmiştir.” Emperyalizmle mücadele etmeden fırsatçılıkla mücadele edilemez. Lenin, IX. Bölüm’de “tüm mülk sahibi sınıfların emperyalizmin safına toptan geçişini” not eder. Lenin’in işaret ettiği temel soru, emperyalizmden ileriye, yani sosyalist devrime doğru mu gidilmeli, yoksa Kautsky gibi serbest rekabete, “barışçıl demokrasiye” doğru mu geri dönülmeli sorusudur. X. Bölüm’de Lenin, emperyalizmin tarihsel rolünü tanımlayarak, emperyalizmin sosyalist devrimin arifesi olduğunu belirtir. Emperyalizm, üretimin sosyalleşmesinde devasa bir büyümeyi ifade eder ve “özel mülkiyet ilişkileri, artık içeriğe karşılık gelmeyen ve ortadan kaldırılması yapay olarak geciktirilirse kaçınılmaz olarak çürüyecek bir kabuk oluşturur.” Bu “kabuğun” yıkılması, üretici güçler üzerinde pranga haline gelen kapitalist ilişkilerin ortadan kaldırılması, ancak proletaryanın sosyalist devrimiyle başarılabilir. Emperyalist kapitalizm hakkındaki verilere dayanarak Lenin, “sosyalizmin tüm ülkelerde eş zamanlı zaferinin imkansız olduğu, ancak tek bir, izole kapitalist ülkede sosyalizmin zaferinin mümkün olduğu” yeni bir teorik çerçeve sunan yeni bir sosyalist devrim teorisi geliştirdi (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Lenin’in sosyalist devrim teorisinin, temel ilkeleri “Birleşik Avrupa Devletleri Sloganı Üzerine” (1915) ve “Proletarya Devrimi İçin Askeri

Program” (1910) makalelerinde formüle edilen, muazzam önemi; yalnızca Marksizmi daha da geliştirmesinde değil, aynı zamanda “bireysel ülkelerin proletaryalarına devrimci bir bakış açısı kazandırmasında, kendi ulusal burjuvazilerine saldırma konusunda inisiyatiflerini ortaya çıkarmasında, savaş durumunu böyle bir saldırıyı organize etmek için kullanmayı öğretmesinde ve proletarya devriminin zaferine olan inançlarını güçlendirmesinde” yatmaktadır (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Lenin’in kitabının yayınlanmasından bu yana geçen otuz yılı aşkın süre, özellikle İkinci Dünya Savaşı olayları, Lenin’in tüm ilkelerini ve tahminlerini tamamen doğrulamıştır. Son savaşın sonucu olarak, emperyalist sistemin yeni halkaları yıkıldı: Birçok Avrupa ülkesinde halk demokrasisi zafer kazandı, Çin Devrimi dünya çapında tarihi bir zafer elde etti ve sömürgelerde ve yarı sömürgelerde yeni ve güçlü bir ulusal kurtuluş hareketleri yükselişe geçti. Emperyalistler yeni bir dünya savaşına hazırlanıyorlar, ancak küresel emperyalizm, barış, demokrasi ve sosyalizm için savaşan güçlü bir ilerici güçler cephesiyle karşı karşıya. Bu güçlerin başında büyük Sovyetler Birliği duruyor. Lenin’in emperyalizm teorisi, J. V. Stalin tarafından kapsamlı bir şekilde geliştirildi. Emperyalizm tarihinden, özellikle XX. yüzyılın ikinci çeyreğinden elde edilen yeni ekonomik ve siyasi verilere dayanarak, J. V. Stalin, emperyalist devletlerin (ABD, İngiltere, Almanya, Japonya ve diğerleri) politikalarını kapsamlı bir analize tabi tuttu ve bu politikaların, giderek derinleşen genel emperyalizm krizinin bir sonucu olarak çöküşünün kaçınılmazlığını göstererek, kapitalist ülkelerin

işçi sınıfına ve sömürge ve bağımlı ülkelerin işçilerine dünya emperyalizmine karşı zafer yolunu gösterdi.

MÜLKİYET İLİŞKİLERİ —mülkiyet ilişkileri (bkz.), üretim ilişkilerinin hukuki ifadesi (bkz.).

BELİRSİZLİK —bkz. *Belirlenimcilik* ve *Belirsizlik*.

TÜMEVARIM VE TÜMDENGELİM. —*Tümevarım* (Latince: *inductio*—yönlendirme), özelden genele, olgulardan genellemelere doğru akıl yürütme yöntemidir. *Tümdengelim* (Latince: *deductio*—çıkarım), genelden özele doğru akıl yürütme yöntemidir. Tümevarım ve tümdengelim, genel önermelerden özel sonuçlara ulaşır. Ampirik filozoflar (Bacon ve diğerleri) tümevarıma olağanüstü önem vermiş ve tümdengelimini ona tabi kılmıştır. Rasyonalist filozoflar (Descartes, Spinoza, Leibniz) ise tam tersine tümdengelimini ilk sıraya koymuştur. Metafizik görüşe göre, araştırma yöntemleri olarak tümevarım ve tümdengelim birbirine karşıttır ve birbirini dışlar. Materyalist diyalektik, tümevarım ve tümdengelimini yalnızca özel, ancak bağımsız olmayan, birbirinden izole olmayan araştırma türleri olarak görür. Biri olmadan diğeri mümkün değildir. Herhangi bir bilimsel tümdengelim, materyalin önceden yapılan tümevarımsal bir çalışmasının sonucudur ve bu çalışmaya dayanır. En basit kavramın bile oluşumu, olguların incelenmesinden genellemelere doğru doğrusal bilgi ilerlemesinden kaynaklanabilir. Aksi takdirde, genelleme havada asılı kalır ve bilimsel olmaktan çıkar. Büyük Rus fizyolog

Pavlov, olguları bilim insanı için “hava” olarak adlandırmıştır. Doğa biliminin, olguların incelenmesine dayalı ampirik bilgi yoluna kesin olarak girmesiyle doğanın bilinçaltı çalışması başlamıştır. Buna karşılık, tümevarım ancak bireysel olguların incelenmesi genel gelişim yasaları bilgisine dayandığında gerçekten bilimseldir. Engels, Doğanın Diyalektiği’nde, tümevarımı tek başına “yanılmaz bir yöntem” olarak gören “sezgicileri” yıkıcı bir şekilde eleştirir. Teorik genellemesi olmadan, yalnızca ampirik olguların birikimi bilimsel bir anlayış sağlayamaz. Olguların incelenmesine dayanan tümdengelim, onlar hakkında genel bir gerçek ortaya koyar. Olgular hakkındaki genel gerçek, onların özünü ve gelişim yasasını ortaya çıkarmamızı sağlar. Gerçeklere büyük önem veren I. P. Pavlov, “her an, gerçekleri dayandırabileceğimiz, ilerleyebileceğimiz, gelecekteki araştırmalar için hipotezler kurabileceğimiz bir şeye sahip olmak için, konu hakkında belirli bir genel anlayışa ihtiyaç duyulduğunu” da belirtmiştir. Örneğin, Mendeleyev’den önce, tek tek kimyasal elementler hakkındaki bilgiler kademeli olarak birikmişti, ancak bu bilgi henüz kimyasal elementler arasındaki bağlantı ve karşılıklı ilişkiyi açıklayan bir yasa sağlamamıştı. Mendeleyev, tümevarım yoluyla biriktirdiği gerçeklere dayanarak, kimyasal elementler arasındaki doğal, yasal ilişkileri ortaya koyan ünlü periyodik tablosunu oluşturdu. Mendeleyev’in teorisi ve bilimsel çıkarımları ışığında, gerçeklerin daha derin bir şekilde anlaşılması ve açıklanması mümkün hale geldi. Mendeleyev, periyodik tablosunu kullanarak daha önce bilinmeyen elementlerin varlığını öngördü ve bunları ayrıntılı olarak

tanımlandı. Bu elementler gerçekten de kısa süre sonra keşfedildi. Ancak tek başına hiçbir tümevarım yöntemi bu tür bilimsel tahminlerde bulunamaz. Bu nedenle, gerçek anlamda bilimsel, diyalektik yöntem, tümevarımı ve tümdengelim yöntemini bir bütün olarak içerir. “Birini diğerinin pahasına göklere çıkarmak yerine, her birini doğru yerinde uygulamaya çalışmalıyız ve bu ancak aralarındaki bağlantıyı, karşılıklı tamamlayıcılığı gözden kaçırmadığımız takdirde başarılabilir” (Engels). Tümevarım ve tümdengelim, analiz ve sentez gibi birbirleriyle ilişkilidir (bkz.). *Kapital*’de Marx, devasa olgusal materyali inceleyerek ve kapitalist gelişmenin tüm seyrini genelleştirerek hem tümevarımı hem de tümdengelim yöntemini aynı anda kullandı. Marksist-Leninist doktrinin gücü, her önermesinin, gerçek olguların ve olayların kapsamlı ve derinlemesine bir analizinden türetilmiş olmasında yatmaktadır. Teorik önermeleri ve fikirleri ile keşfettiği gelişim yasaları, toplumsal yaşamın en karmaşık olgularını, en kompleks olaylarını ve olgularını parlak bir ışıkla aydınlatarak, bunlara yön vermeye yardımcı olur; sadece geçmişi ve bugünü anlamayı değil, aynı zamanda gelecekteki gelişme seyrini de bilimsel olarak öngörmeyi sağlar.

ENSTRÜMENTALİZM, ABD emperyalizminin ideologlarının gerici, öznel-idealist felsefesidir; *pragmatizmin modern bir biçimidir* (bkz.), Dewey (bkz.) ve takipçileri tarafından yönetilen bir harekettir. James’in (bkz.) doğrudan dini-mistik sonuçlarını reddeden enstrümantalizm, pragmatizmin öznel-idealist teorisini ve yöntemini tamamen koruyarak, bunları sözde bilimsel ifadeler ve sosyal demagojiyle gizlemiştir.

Enstrümantalizm, diyalektik ve tarihsel materyalizm felsefesine ve bunların desteklediği devrimci sınıf mücadelesinin teori ve pratiğine temelden karşıdır. Tüm idealizm gibi, enstrümantalizm de maddeyi nesnel bir gerçeklik olarak reddeder. Berkeleycilik, Humeanizm ve Machizm gibi, enstrümantalizm de gerçekliği “deneyim” ile eşitler. Enstrümantalizm, irrasyonalizmi, alogizmi ve gönüllülüğü savunur, doğanın ve toplumun nesnel yasalarının varlığını ve olayların nesnel nedensel bağlantısını reddeder ve dünyayı tam bir kaos olarak görür. İnsan ve insan iradesi bu kaosa düzen getirecekmiş gibi görünürken, fikirler ve kavramlar dünyayı “düzenlemek” için “uygun” araçlardır. Bu nedenle, enstrümantalistler fikirlerin ve kavramların bilinçteki şeyleri, gerçekliği yansıttığını reddederler. Mantıksal kavramları, fikirleri, bilimsel yasaları ve teorileri idealist bir şekilde yalnızca “araçlar”, “durumun anahtarları” ve “eylem planları” olarak görürler. Mantığın görevini “deneyimin ekonomik ve etkili yeniden yapılandırılması” olarak gören enstrümantalizm, mantığı gerçek bilimsel ve tarihsel deneyimi tahrif etme ve çarpıtma aracı haline dönüştürür. Enstrümantalizme göre, gerçek, belirli koşullar altında yararlı olan her şeydir. Bu gerçek yorumu, karanlıkçıların kendilerine uygun olan her şeyi doğru ilan etmelerinin önünü açar. Enstrümantalistlerin idealist sosyolojisi, proletaryanın devrimci sınıf mücadelesine karşıdır. Sınıf mücadelesi teorisini “sosyal işbirliği” (yani sınıf işbirliği) teorisiyle karşı karşıya getirirler. Araçsal “ilerleme teorisine” göre, araçlar amaçtan daha önemlidir ve ilerleme yalnızca hareket sürecinden ibarettir. Araçsalcıların “formülü” olan “başarı araçları

haklı çıkarır”, her türlü emperyalist macera için uygun bir kılıftır. Duoyi’nin en yakın öğrencileri ve takipçileri olan araçsalcılar Sidney Hook ve Chai Ide, Amerikan emperyalizminin gerçek bir av köpeği sürüsüdür.

AYDINLAR, entelektüel emekle uğraşan insanlardan oluşan bir sosyal tabakadır. Mühendisler, teknisyenler ve diğer teknik personel temsilcileri, doktorlar, avukatlar, sanatçılar, öğretmenler ve bilim insanlarının yanı sıra çoğu beyaz yakalı çalışanı da içerir. Aydınlar, köle sahibi ve feodal toplumlarda ortaya çıkmış, ancak eski toplumda kapitalizm döneminde en büyük gelişimini göstermiştir. Aydınlar, sosyal üretim sisteminde bağımsız bir konum işgal etmediği için hiçbir zaman ayrı bir sınıf olmamıştır ve olamaz. Kapitalist toplumda, aydınların safları öncelikle mülk sahibi sınıflardan gelen insanlarla doldurulur. Başlıca soylulardan, kentli ve kırsal burjuvaziden ve çok az oranda köylülerden ve işçilerden seçilir. Bir sosyal tabaka (sınıf değil) olarak aydınlar bağımsız siyaset yapamaz; faaliyetleri hizmet ettiği sınıfların çıkarları tarafından belirlenir. Kapitalizm altında, aydınların ezici çoğunluğu mülk sahibi sınıflara hizmet eder. Örneğin, teknik aydınlar sadece teknolojik süreci yönetme işlevlerini değil, aynı zamanda işçileri denetleme işlevlerini de yerine getirirler. Marx’ın sözleriyle, kapitalistin sermaye adına emek sürecini yöneten “endüstriyel baş yöneticilere” ve “astsubaylara” (ustabaşılara) ihtiyacı vardır. Aydınların bir diğer kesimi-burjuva bilim insanları, öğretmenler, sanatçılar vb.-kapitalist toplumda egemen ideolojiyi geliştirir ve yayar, burjuva ahlakını kitlelerin

bilincine yerleştirir ve burjuvazinin egemenliğini ideolojik olarak meşrulaştırır. Aydınların sadece k bir kesimi, en cesur ve devrimci bireylerden oluşan bir grup, işçi sınıfının bakış açısını benimser ve kaderini işçi sınıfının kaderiyle birleştirir. “Modern toplumun her sınıfı gibi, proletarya da sadece kendi aydınlarını geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda tüm eğitimli insanlar arasından da destekçiler toplar” (Lenin). Bu devrimci aydınlar, proletaryanın sosyalist ideolojisinin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Proletarya iktidarı ele geçirdikten sonra, Bolşevik Parti, eski burjuva aydınlarının en iyi kesimini burjuvaziden ayırmayı ve yeniden eğiterek halkın hizmetine sunmayı kendine görev edindi. Faaliyetleri Rus halkının devrimci gelenekleriyle yakından bağlantılı olan aydınlar, hemen Sovyet iktidarına katıldı. Eski aydınların elit kesimi, konumları gereği mk sahibi sınıflarla yakından ilişkili olarak, Ekim Devrimi’nin ilk günlerinde aydınların büyük çoğunluğundan ayrıldı ve Sovyet iktidarına karşı mücadele yoluna girerek Sovyet devletinin faaliyetlerini sabote etmeye başladı. Daha sonra, bu aydınlardan sabotajılar ve casuslar devşirilerek yabancı istihbarat teşkilatlarının hizmetine girdiler. Eski aydınların daha kalabalık bir diğer kesimi olan orta tabaka ise uzun süre bekle gr tutumu sergiledi ve sonunda Sovyet iktidarını kabul etmeye karar verdi. Eski aydınların nc ve en kalabalık kesimi, devrimden önce ücretli işçilerden pek farklı olmayan, aksine halka katılarak Sovyet iktidarını takip eden kesimdi. Eski aydınların bu sancılı farklılaşma ve dağılma sürecinin yanı sıra, yeni bir aydınların oluşumuna yönelik çalkantılı bir süreç de yaşanıyordu. Bolşevik Parti, işçi ve

köylülerin özünü temsil edecek kendi yeni sosyalist aydınlarını yaratma görevini üstlendi. Yoldaş Stalin 1931’de, “Hiçbir egemen sınıf kendi aydınları olmadan idare edememiştir,” demişti. “SSCB işçi sınıfının da kendi üretken ve teknik aydınları olmadan idare edemeyeceğinden şüphe duymaya gerek yok.” Yeni Sovyet aydınları, bir yandan yükseköğretim kurumlarından mezun olmuş genç işçi ve köylülerden, diğer yandan da üretimde yetişmiş pratik işçilerden -rekabetin başlatıcılarından, şok birliklerinin liderlerinden, çeşitli inşaat alanlarındaki işlerin organizatörlerinden vb.-oluşuyordu. SSCB’deki Kültür Devrimi’nin en önemli sonuçlarından biri, yeni, halkçı, sosyalist bir aydın sınıfının ortaya çıkmasıydı. Bu yeni aydın sınıfı, eski aydın sınıfından temelde farklıydı. Yoldaş Stalin’in 1930’da belirttiği gibi, aydınlarımızın %50-90’ı işçi sınıfından, köylülerden ve çalışan halkın diğer kesimlerinden gelmektedir. Yeni Sovyet aydın sınıfı, faaliyetlerinin niteliği bakımından da eski aydın sınıfından farklıdır. Devrimden önce aydınların büyük çoğunluğu sermayenin arabasına bağlıydı ve mülk sahibi sınıfların çıkarlarına hizmet ediyordu; şimdi ise aydınlar halka hizmet ediyor. Yeni, çalışan aydınlar, işçiler ve köylülerle birlikte, sosyalist bir toplumun yaratılmasına aktif olarak katılıyor. Bugün, Sovyet halkı sosyalizmden komünizme kademeli geçiş görevini yerine getirirken, Sovyet aydınlarının rolü son derece büyüktür. İnşaat alanlarında ve laboratuvarlarda, okullarda ve devlet kurumlarında, edebiyatta ve sanatta yaptıkları çalışmalarla aydınlar, Komünist Parti’ye ve Sovyet halkına komünizmi inşa etme gibi büyük görevleri başarmada yardımcı olmaktadır. Sovyet aydınlarının

işçi kitlelerinin komünist eğitimindeki rolü özellikle büyük ve onurludur. Parti, ideolojik konulardaki tarihi kararnameleriyle aydınlar için açık bir yol göstermiş ve çalışmalarına yön vermiştir. Bu Parti direktifleri doğrultusunda ve yozlaşmış burjuva “kültürünün” etkileriyle mücadele ederek, Sovyet aydınları dünyanın en gelişmiş sosyalist kültürünü geliştirmede giderek daha büyük başarılar elde etmektedir.

ANLAŞILABİLİR (Latince: *intelligibilis*) duyularla algılanabilir (duyulabilir) olanın aksine, anlaşılabilir, duyular-üstü anlamına gelen sözde bilimsel, idealist bir terimdir. Platon’un felsefesinde, gizemli ruhsal varlıklar olarak fikirler dünyası duyular yoluyla bilinemez; anlaşılabilirirdir. Kant’ın felsefesinde, anlaşılabilir dünya, *numenlerin* (bkz.) anlaşılabilir dünyasıdır, yani “kendinde şeyler” dünyasıdır.

PROLETER ENTERNASYONALİZMİ (Latince: *inter* –arasında ve *natio*–halk)–işçilerin ve tüm emekçi halkların etnikler arası, uluslararası dayanışmasının ideolojisi ve politikası. Proletarya enternasyonalizmi fikri ilk olarak Marx ve Engels tarafından ortaya atılmış ve teorik olarak temellendirilmiştir. Siyasi ifadesi, *Komünist Manifesto’da ilan edilen slogandır*: “Dünyanın işçileri, birleşin!” Her ülkedeki proletarya kurtuluş mücadelesi ulusal topraklarda gelişir. Proletarya kendi burjuvazisine karşı savaşı, onun devrilmesi ve kendi diktatörlüğünün kurulması için koşulları hazırlar. Ancak tüm ülkelerin işçilerinin ortak temel hayati çıkarları ve tüm dünyanın burjuvazisinde ortak bir sınıf

düşmanı vardır. Bu nedenle, ancak dünya kapitalizminin yıkılması ve tüm ülkelerin proletaryalarının ve işçilerinin zaferi, komünizmin tüm dünyada tam ve nihai zaferini sağlayacaktır. Tüm bunlardan, kapitalizmi ortadan kaldırma ve komünizmi kurma ortak davası için mücadelelerinde tüm ulusların ve ülkelerin işçilerinden karşılıklı destek ve yardım ihtiyacı doğar. Lenin ve Stalin, Marksizmin öğretilerini geliştirerek, emperyalizm koşulları altında, metropollerin ve kolonilerin tüm proleter olmayan işçi kitlelerinde müttefik bulan işçi sınıfının kurtuluş hareketinin toplumsal tabanının muazzam bir şekilde genişlediği önermesini kanıtladılar. Bu nedenle, farklı ülkelerin işçilerinin birleşmesi, tüm dünyadaki işçilerin birleşmesine yol açar. Proleter enternasyonalizminin büyük bir örneği, Lenin ve Stalin'in partisinin faaliyetidir. SSCB'de sosyalizmin zaferi için mücadele eden Bolşevik Parti, Sovyet halkını uluslararası proleter dayanışma ruhuyla, uluslararası proletaryanın SSCB'ye desteğinin tam anlamını anlama konusunda eğitti. J. V. Stalin, Tüm Birlik Komünist Partisi'nin (Bolşevik) XVII. Kongresi'nde "SSCB işçi sınıfının kapitalist ülkelerin işçileriyle olan uluslararası bağları, SSCB işçilerinin tüm ülkelerin işçileriyle olan kardeşlik ittifakı, Sovyetler Cumhuriyeti'nin gücünün ve kudretinin temel taşlarından biridir," demişti. Parti ve Yoldaş Stalin, Sovyet halkına, Sovyetler Birliği'nde sosyalizm ve komünizmin temel görevlerinin çözümünde işçi sınıfının, köylülüğün ve aydınların yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda değil, aynı zamanda tüm uluslararası proletaryanın çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini ve büyük uluslararası görevlerini yerine getirdiklerini öğretmiş ve öğretmeye devam

etmektedir. Ekim Sosyalist Devrimi ve sosyalizmin zaferi, Sovyetler Birliği'ni daha önce sahip olmadığı güçlü ve açık bir dünya devrimci hareketinin merkezine döñüştürmüştür. Varlığı ve en büyük başarılarıyla sosyalist ülke, dünya emperyalizminin köklerini sarsmış; tüm ülkelerin ezilenlerine emperyalizme karşı savaşıma konusunda ilham vermiştir. Sovyetler Birliği halklarının faşizme karşı mücadeleden gösterdiği büyük örneğin ilham verici gücü. İkinci Dünya Savaşı'nda SSCB, dünya halklarını faşist esaretten kurtardı. Sovyet ordusunun bir dizi Avrupa ülkesini özgürleştirmesi, bu ülkelerde halk demokrasisi ve sosyalizm güçlerinin zaferini belirledi. Çin'deki ulusal kurtuluş hareketinin zaferi, İkinci Dünya Savaşı'nda Alman faşizmi ve Japon emperyalizmine karşı kazanılan zaferin en önemli sonuçlarından biriydi. Sovyetler Birliği'nin barış, ilerleme ve halkların mutluluğu mücadelesindeki büyük rolü artık evrensel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle proletarya enternasyonalizmi, SSCB'ye karşı tutum açısından gerçek enternasyonalizmin bir sınavıdır. J. V. Stalin'in belirttiği gibi, "bir enternasyonalist, koşulsuz, tereddütsüz ve şartsız bir şekilde SSCB'yi savunmaya hazır olan kişidir; çünkü SSCB, dünya devrimci hareketinin temelidir ve SSCB'yi savunmadan bu devrimci hareketi savunmak ve ilerletmek imkansızdır. Zira kim dünya devrimci hareketini SSCB'den ayrı ve ona karşı savunmayı düşünürse, devrime karşı çıkmış olur ve kaçınılmaz olarak devrimin düşmanlarının safına geçer." Proleter, Marksist-Leninist enternasyonalizm, *kozmpolitizme* (bkz.) ve milliyetçiliğe (bkz. *Ulusal Sorun*) karşıdır ve düşmancaıdır. Farklı ülkelerdeki işçilerin ortak hayati çıkarlarını ulusal çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde birleştirir. Proleter enternasyonalizm,

bir ulusun kaderine, egemenliğine ve bağımsızlığına kayıtsız kalamaz. Ulusal nihilizm, bazı ulusların diğerleri tarafından ezilmesinin kolayca bir gerekçesi haline gelebilir ki bu milliyetçilikle bağdaşabilir, ancak proleter enternasyonalizmle bağdaşmaz. Ulusal nihilizm, proletarya enternasyonalizmi tarafından kesin olarak reddedilir; çünkü bir ulusun dili, kültürü, gelişmiş gelenekleri, işçilerin özgürlük mücadelesinde kullandıkları silahlardır; işçilerin iletişim, örgütlenme ve siyasi eğitim araçlarıdır; sosyalist bir kültür inşa etme araçlarıdır. Proletarya enternasyonalisti, tüm halkların ulusal yaşam biçimlerine değer verir ve saygı duyar; kendi ulusuna kayıtsız kalamaz. Ulusunu sever, yarattığı tüm büyük şeylerle gurur duyar ve vatanının ve vatan kültürünün ateşli bir destekçisidir. Proletarya enternasyonalizmi ve vatanseverlik ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır; vatansever olmadan gerçek bir enternasyonalist olunamaz. Sosyalist vatanseverlik, farklı ülkelerin işçilerini ortak bir sınıf düşmanına karşı, ortak hedefleri için mücadelelerinde birleştirir. İşçi sınıfının düşmanları her zaman vatanseverliği sömürücü sınıfların egemenliğini güçlendirmek için bir silah haline getirmeye çalışmışlardır. Proleter enternasyonalizmine karşıt olan bu tür “vatanseverlik”, milliyetçiliğin ve işçilerin kendi vatanlarında ezilmesinin bir örtüsü haline gelir. Proleter enternasyonalizminden kopan herkes kaçınılmaz olarak ulusal şovenizme ve faşizme yönelir. Bu, Tito’nun Yugoslavya’daki hain kliğinin, Amerikan ve İngiliz emperyalizminden aldığı görevlerle Yugoslavya halklarına ve işçilerin uluslararası birleşme davasına zarar veren bir casus ve sabotaj çetesine dönüşmesiyle açıkça gösterilmiştir.

SSCB’de ulusal sorunun çözümü ve tüm ulusların ve halkların birleşmesi: SSCB’nin kardeşlik birliği, emperyalizmin köleliğinden kurtulmuş tüm dünya halklarının gelecekteki birleşmesi için bir prototip sunmaktadır. Sovyet halkının örneği, tüm ülkelerin işçilerine uluslararası bir halk kardeşliğinin mümkün olduğuna, uluslararası dayanışmanın zaferine dair derin bir inanç aşılarmaktadır. Proletarya ve tüm ülkelerin işçilerinin demokراسi, sosyalizm ve barış için uluslararası hareketi daha önce hiç bu kadar güçlü olmamıştı. Marksist-Leninist enternasyonalizm, sezgicilik ve rasyonalizm, modern tarihin en büyük itici gücü haline geldi.

SEZGİCİLİK, dünyayı duyular, akıl ve pratik insan faaliyeti yoluyla tanımayı reddeden ve sezgiyi (bkz.) bilginin tek kaynağı olarak ilan eden, idealist bir şekilde “bilinçaltının” özel bir mistik yeteneği olarak yorumlayan, burjuva felsefesinde gerici, öznel-idealist bir düşünce okuludur. Modern burjuva felsefesinde sezgiciliğin en önde gelen temsilcisi Henri *Bergson’dur* (bkz.).

SEZGİ. İdealistler sezgiyi, kişinin rasyonel, mantıksal bilinç faaliyeti olmaksızın gerçeği kavrayabileceği varsayılan, içsel tefekkür için özel bir kapasite, bir ilham hali olarak anlarlar. Bu şekilde yorumlandığında, sezgi, irrasyonel biliş için gizemli, mistik bir kapasite niteliği taşır (Schelling, Hartmann, Bergson). Materyalist Spinoza için entelektüel sezgi, doğası gereği rasyonalisttir ve tutkular ve duygularla bulanmamış, doğanın daha yüksek, rasyonel bir anlayışını ifade eder. İdealistler, bilincin bazen belirli sorulara görünüşte “aniden” çözümler

sunabildiği gerekçesiyle sezgi kavramını gizemli hale getirirler. Gerçekte, diyalektik materyalizmin öğrettiği gibi, bilincin bazen sezgisel olarak gerçeği sezme yeteneğinin ardında, fark edilmeden biriken ve belirli bir aşamada “aniden” soruna bir çözüm öneren, önceden edinilmiş olgusal bilgi olan deneyim yatar. Bir olgunun özünü sezgisel olarak kavramak ve bir soruna çözüm bulmak ancak kapsamlı deneyim ve derin bilgi yoluyla mümkündür. Bu nedenle diyalektik materyalizm, sezgiyi, idealist bir şekilde, pratiğe veya bilincin mantıksal etkinliğine dayanmayan özel, doğuştan gelen bir bilgi biçimi olarak yorumlar ve reddeder.

İRRASYONEL (Latince: *irrationalis*; *ir-* olumsuzlama, *rationale*–akılcı)–akıl veya düşünceyle kavranamayan, mantıksal kavramlarla ifade edilemeyen. “İrrasyonel” terimi genellikle, aklın, rasyonel düşüncenin ve bilimin gerçeği bilme hakkını reddeden, iradenin, içgüdünün, sezginin ve kör, bilinçsiz güçlerin önceliğini savunan idealist felsefe okulunu tanımlamak için kullanılır. Bunlar, Schopenhauer ve Nietzsche’den Bergson ve James’e, Russell ve Duy’a ve diğerlerine kadar irrasyonalistlerin görüşleridir. Modern burjuva felsefesinde, gazetecilikte ve biyoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi bilimlere nüfuz eden bu felsefi akımın savunucuları, Marksizm’e, materyalizme ve hatta bir dereceye kadar rasyonel (akılcı) bilginin gücüne ve olanaklarına olan inançla ilişkilendirilen idealizm türlerine karşı çıkarlar. Nesnel bilginin olasılığının reddi, bilimin inkarı, açık karanlıkçılık ve mistisizm genellikle irrasyonel bilgiyi savunan felsefi öğretilerin temelini

oluşturur. İrrasyonalizmin toplumsal kökenleri, ölmekte olan kapitalizmin ideologlarının, bilimin dünyaya, kaçınılmaz olarak komünizmin zaferine yol açan toplumsal gelişme yasalarına dair net, berrak, materyalist bir bakış açısı vermesini engelleme arzusunda yatmaktadır. İrrasyonalizm, “korkmuş efendiyi desteklemek için emperyalizmin felsefi uşakları tarafından şu anda harekete geçirilen” (Zhdanov) idealist “meta” cephaneliğine aittir.

SANAT (edebiyat, mimari, heykel, resim, müzik, tiyatro, sinema vb.) toplumsal bilincin bir biçimidir. Bilim gibi sanat da muazzam bir bilişsel ve sosyal güce sahiptir. Sanatın karakteristik bir özelliği, gerçekliğin duyusal olarak algılanan imgeler biçiminde yansıtılması, yeniden üretilmesidir. Sanat, herhangi bir ideoloji gibi, büyük ölçüde toplumun maddi koşulları tarafından belirlenir. Sınıf toplumunda sanat, çeşitli sınıfların çıkarlarının bir ifadesi ve sınıf mücadelesinde ideolojik bir silah görevi görür. Sınıf çatışmasının olduğu bir toplumda sanatın gelişimi son derece çelişkili ve dengesizdir. Marx, “Kapitalist üretim, sanat ve şiir gibi bazı manevi üretim dallarına düşmandır” diye yazmıştır. Bu nedenle, kapitalizm altında sanat, ancak egemen sınıflarla sürekli olarak bir şekilde çatışmaya girerek gelişebilir. Sömürücü sınıflardan gelen en büyük sanatçıların çoğu, gerçekliğin gerçekçi ve doğru bir yansımısını ararken, eserlerinde kendi sınıflarının fikirleri ve çıkarlarıyla çatışırlar. Bazıları ise ilerici ve ezilen sınıfların görüşlerini benimser. Rus halkı, bilim, teknoloji ve kültürün tüm alanlarının gelişiminde muazzam bir tarihsel rol

oynamış ve sanatın ilerlemesine de büyük katkı sağlamıştır. Rus sanatının büyük temsilcileri - Puşkin, Tolstoy, Nekrasov, Çehov, Gorki, Repin, Surikov, Çaykovski, Glinka, Mussorgski ve diğerleri- en yüksek sanat hazinelerini yaratmışlardır. Sanatlarının temel özellikleri derin ideoloji, karmaşık sosyal sorunları çözme arzusu, halk sanatı ile bağlantı ve halka hizmettir. Devrimci proletaryanın tarihsel sahneye çıkması ve sınıf mücadelesinin yoğunlaşmasıyla birlikte, burjuva sanatı giderek daha sahte ve ikiyüzlü hale gelir. Burjuva sanatı, emperyalizm altında son yozlaşmasını yaşar. Çöküşte olan burjuva sanatının temel özelliği, ya formalizmde (Kübizm, Empresyonizm, Fütürizm vb.) ya da gerçekliğin natüralist bir tasvirinde ifade bulan ideoloji eksikliğidir. Burjuva sanatı tamamen emperyalist burjuvazinin çıkarlarına tabidir ve kitlelerin bilincini bozmak, onları sınıf mücadelesinden uzaklaştırmak ve onlara yırtıcı bir emperyalist ideoloji aşlamak için tasarlanmıştır. Lenin, "Parti Örgütlenmesi ve Parti Edebiyatı" (1905) adlı makalesinde burjuva sanatının canlı bir tasvirini sunmuştur. Lenin, proletarya sanatını ayırt edecek yeni özelliklere işaret etmiştir. Bu özellikler, sanatın komünist ideolojik doğası, çalışan halka hizmet ve halkın her türlü baskıya karşı mücadele ruhuyla, yeni, sosyalist bir yaşam için, komünizm için mücadele ruhuyla eğitilmesidir. Gericici burjuva ideolojisine karşı mücadelede, proletarya sanatı eski düzen içinde bile gelişmeye başlamıştır. Devrimin zaferinden önce bile, Rus proletaryası, eserleri sanatın gelişiminde yeni bir tarihi dönemi başlatan Maxim Gorki gibi büyük bir sanatçı yetiştirmiştir. Gorki, Sovyet sosyalist sanatının kurucusudur. Sovyet sanatı açıkça sınıfsal bir

sanattır; sosyalist bir toplum için mücadelede ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu sanat gerçekten de halk sanatıdır, çünkü halkın davasına hizmet eder ve Sovyet halkının düşünce ve duygularıyla beslenir. Sovyet sanatçı ve yazarlarının yarattığı sanat, en ideolojik ve en sanatsal haliyle, çağdaş, tamamen çürümüş burjuva sanatının tam tersidir. Dünya sanatının tarihsel gelişiminde yeni ve en üstün bir aşama olarak sosyalist sanat, yüzyıllar boyunca gelişen insan kültürünün tüm değerli yaratımlarını eleştirel bir şekilde özümser ve kullanır. Yoldaş Stalin, Sovyet yazar ve sanatçılarına Sovyet sanatının temel yöntemini -sosyalist gerçekçiliği (bkz.)-gösterdi. Bu yöntem, proletaryanın sosyalist hedefleri perspektifinden anlayarak, sosyal yaşamın sanatta derin ve doğru bir yansımasını sağlar ve sanatı işçilerin komünist eğitime güçlü bir yakınlık haline dönüştürür. Komünist Parti, Lenin ve Stalin, genç Sovyet sanatımızı besleyerek, onu burjuvazinin yozlaşmış sanatının etkisinden korudular ve sosyalist kültüre yabancı Sovyet sanatının kalıntılarına karşı acımasız bir mücadele yürüttüler. Bolşevikler Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin edebiyat ve sanat üzerine aldığı tarihi kararlar, Lenin ve Stalin'in sanatın ideolojik doğası ve halkla olan bağlantısı hakkındaki öğretileri ve sanatsal yaratımdaki biçimcilik, yozlaşma ve kozmopolitizm eleştirileri, Sovyet sosyalist sanatına yol gösterici bir ışık görevi görmüş ve komünist insanın güçlü bir aracı olmuştur.

GERÇEKLİK, bir kavram veya fikrin bir nesneyle örtüşmesidir; nesnel gerçekliği doğru bir

şekilde yansıtan bilgidir. (Bkz. Nesnel Gerçek; Mutlak Gerçek; Göreceli Gerçek; Somut Gerçek.)

TARİHÇİLİK, TARİHSEL YAKLAŞIM –nesnelerin, olayların ve olguların kökenleri ve gelişimleri bağlamında, onları ortaya çıkaran belirli tarihsel koşullarla ilişkili olarak incelenmesidir. Marksist diyalektik yöntem, tüm olguları ve olayları içsel bağlantıları içinde, etkileşim süreçleri içinde inceler. Dünyada izole edilmiş olgular yoktur; her olgu birbiriyle bağlantılıdır. Bu nedenle, herhangi bir olgu ancak tarihsel bir yaklaşımla, bağlı olduğu belirli tarihsel bağlamın analiziyle anlaşılabilir. “Sosyal olgulara böyle bir *tarihsel* yaklaşım olmadan, tarih biliminin varlığı ve gelişimi imkansızdır, çünkü ancak böyle bir yaklaşım tarih bilimini tesadüfün kaosuna ve saçma hatalar yığına dönüşmekten kurtarır” (*Stalin*). Marksist tarihselcilik ilkesi, soyut, cansız şemaların somut tarih çalışmasının yerine geçmesini temelden reddeder. Sadece Marksist tarihselcilik, gerçekliği doğru ve objektif bir şekilde yansıtmanın bir yöntemini sağlar. Gerçekliğin herhangi bir çarpıtılmasını veya geçmiş olayların, meydana geldikleri belirli tarihsel koşulların dışında ve onlardan bağımsız olarak taraflı yorumlanmasını reddeder. Sözde Pokrovsky “okulunun” anti-Marksist özünü ortaya koyan Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi, 14 Kasım 1938 tarihli “Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Tarihi Kısa Kursu’nun Yayınlanmasıyla Bağlantılı Parti Propagandasının Düzenlenmesi Hakkında” kararında şunları belirtmiştir: “Yakın zamana kadar, tarih bilimindeki anti-Marksist çarpıtmalar ve bayağılaştırmalar, tarihsel materyalizme aykırı

olarak, tarihsel olayları çarpıtarak ve tarihsel olayların meydana geldiği koşullar perspektifinden değil, günümüz perspektifinden yorumlayarak gerçek tarihi çarpıtan sözde Pokrovsky 'okulu' ile ilişkilendirilmiştir.” Marksist-Leninist tarihçiliğin tutarlı bir şekilde uygulanmasına örnek olarak J. V. Stalin'in "Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Tarihi. Kısa Kurs" adlı eseri gösterilebilir. Burjuva sosyolojisi genel olarak tarih karşıtı ve temelde metafiziktir. Neo-Kantçı okul tarafından temsil edilen burjuva sosyolojisi, tarihselcilik ilkesini doğrudan reddeder ve insan toplumunun gelişiminde herhangi bir yasallığı inkar eder. Emperyalizm çağında burjuva sosyolojisinin tarihselciliğe karşı düşmanlığı, tarihsel gerçek korkusundan, geçmişin ve bugünün objektif incelenmesinden kaynaklanır; çünkü bu tür bir inceleme, kapitalist toplumun tarihsel olarak geçici doğasını ve kaçınılmaz sonunu tartışılmaz bir şekilde ortaya koymaktadır.

TARİHSEL MATERİYALİZM VEYA MATERİYALİST TARİH ANLAYIŞI, Marksizm-Leninizm'in insan toplumunun gelişim yasaları hakkındaki öğretisidir. Tarihsel materyalizm, diyalektik materyalizmin ilkelerinin toplumsal olguların incelenmesine tutarlı bir şekilde genişletilmesidir. Marx'tan önce, idealist tarih anlayışı bilime hakimdi. Tarihsel materyalizm teorisinin yaratılması, Marx'ın tarih ve tarihi olayların yorumlanmasında yaptığı en büyük keşifle bağlantılıdır. "Tıpkı Darwin'in organik dünyanın gelişim yasasını keşfettiği gibi, Marx da insanlık tarihinin gelişim yasasını keşfetti; bu yasa, yakın zamana kadar ideolojik katmanların ve insanların öncelikle yemek yemesi, içmesi, bir eve

sahip olması ve giyinmesi gerektiği gerçeğinin altında gizli kalmıştı; ancak bundan sonra siyaset, bilim, sanat, din vb. ile uğraşabilirlerdi. Dolayısıyla, yaşamın acil maddi araçlarının üretimi ve böylece bir halkın veya çağın ekonomik gelişiminin her aşaması, devlet kurumlarının, hukuki görüşlerin, sanatın ve hatta dini fikirlerin geliştiği temeli oluşturur ve bu nedenle bunlar açıklanmalıdır-ve şimdiye kadar olduğu gibi tersi değil” (Engels). Tarihsel materyalizm, insan varoluşu için gerekli maddi malların üretim yöntemlerinin gelişimini, insanların tüm sosyal yaşamını belirleyen ve bir sosyal sistemden diğerine geçişi koşullandıran ana güç olarak görür. Maddi mallar üretmeden hiçbir toplum var olamaz. İnsan, aletler ve teknoloji yardımıyla üretim sürecinde doğayı etkiler ve yaşam için gerekli olanı elde eder. Toplumun ilerlemesi, maddi malların gelişimine bağlıdır. Üretim. İnsanın alet kullanmaya başlaması ve “alet üreten bir hayvan” haline gelmesiyle insan toplumunun tarihi başlar. *Toplumsal üretken güçleri ne kadar gelişmişse* (bkz.), insanın doğa üzerindeki egemenliği de o kadar büyük olur. Üretken güçlerin gelişmesiyle birlikte, maddi üretimin ikinci gerekli yönü olan üretim ilişkileri (bkz.) de değişir ve sosyoekonomik düzenleri değiştirir. *Tarihteki sosyoekonomik oluşumların* (bkz.) (ilkel komünal, köle, feodal, burjuva, sosyalist) ardışıklığı, her şeyden önce, bir üretim ilişkileri kümesinin daha ilerici bir başkasıyla değiştirilmesidir. Bu değişim, toplumun üretken güçlerinin gelişmesinin her zaman gerekli ve doğal bir sonucudur. Yeni üretim ilişkilerinin kurulması genellikle eski üretim ilişkilerinin devrimci bir şekilde devrilmesiyle gerçekleşir. Bu nedenle, Marx’ın tarihsel materyalizm teorisinin

değeri, öncelikle toplumsal yaşamın ekonomik yasalarına, tüm insan tarihsel faaliyetinin temelini oluşturan maddi üretimin nesnel koşullarına dikkat çekmesinde yatmaktadır. Marx'ın teorisi sayesinde, "tarih ve siyaset hakkındaki görüşlerde" hüküm süren kaos ve keyfilik ortadan kalkmıştır. "Üretken güçlerin büyümesi sonucu bir toplumsal yaşam sisteminden, daha yüksek bir sistemin nasıl geliştiğini gösteren, çarpıcı derecede tutarlı ve uyumlu bir bilimsel teoriyle değiştirildi; örneğin, serflikten kapitalizm doğar" (Lenin). Tarihsel materyalizm, toplum tarihini bireylerin kaotik, keyfi faaliyetleri olarak gören idealist teorilere sonsuza dek son verdi. Lenin'in de belirttiği gibi, materyalist tarih anlayışı ilk kez bireylerin eylemlerini "toplumun gelişimini belirleyen mücadeleleri olan sınıfların eylemlerine " indirgedi. Maddi üretimin tüm yaşamın ve toplumsal gelişmenin gerçek temeli olduğu keşfi, ilk kez halkın, çalışan kitlelerin tarihteki büyük yaratıcı rolünü anlamayı mümkün kıldı. Toplumsal gelişme tarihi ilk kez "maddi malların üreticilerinin, üretim sürecindeki ana güçler olan ve toplumun varlığı için gerekli maddi malların üretimini gerçekleştiren çalışan kitlelerin tarihi" olarak anlaşıldı. "Bu, tarih biliminin, gerçek bir bilim olmak istiyorsa, toplumsal gelişme tarihini artık bireylerin eylemlerine indirgeyemeyeceği anlamına gelir." "Kralların ve generallerin eylemlerinden, devletlerin 'fatihlerinin' ve 'boyun eğdiricilerinin' eylemlerine kadar, her şeyden önce maddi malların üreticilerinin tarihini, emekçi kitlelerin tarihini, halkların tarihini özümsemeliyiz" (Stalin). Tüm toplumsal sistemin, siyasi kurumların, insanların düşünme biçimlerinin, görüşlerinin, fikirlerinin ve

teorilerinin özgün tarihsel karakteri, mevcut üretim biçimine ve toplumun maddi varoluşuna bağlı olarak şekillenir. *Toplumsal varoluş, toplumsal bilinci belirler.* Siyasi kurumların, fikirlerin ve teorilerin özünü, kökenlerinin maddi temeli olan toplumun ekonomik yapısını unutursak, doğru bir şekilde anlamak imkansızdır. Belirli kurumların ve fikirlerin neden bir dönemde, diğerlerinin ise başka bir dönemde ortaya çıktığını, bu kurumların ve fikirlerin ekonomik temellerinden değil de kendilerinden yola çıkarak anlamak imkansızdır. Toplumsal bilinç -siyasi, hukuki ve sanatsal görüşler, felsefe, din ve diğer idealist biçimler- insanlar arasındaki mevcut üretim ilişkilerine bağlıdır ve ekonomik temel ve ekonomik düzendeki değişikliklerle birlikte radikal bir değişime uğrar. Siyasi kurumların, fikirlerin ve teorilerin kökenini ve buna olan bağımlılığını açıklamak... Temelde, tarihsel materyalizm teorisi, fikirlerin toplum yaşamındaki önemli önemini inkar etmez. *Ekonomik materyalizmin* (bkz.) aksine, fikirlerin rolünü sıfıra indirgeyen tarihsel materyalizm, onların muazzam toplumsal rolünü vurgular. Bir kez kurulduktan sonra, toplumsal ve siyasi kurumlar ve fikirler, kendilerinin ortaya çıkmasına neden olan koşulları etkileyen bir güç haline gelir. Ya toplumun geri kalmış tabakalarına ve sınıflarına hizmet eden gerici güçler olarak toplumsal gelişmeyi geciktirirler ya da gelişmiş, devrimci sınıflara hizmet ederek bu gelişmeyi ilerletirler. Tarihsel materyalizm teorisinde, tutarlı materyalizm ve tarihselcilik yakından ve ayrılmaz bir şekilde birleşmiştir. İşte tam da bu nedenle, tarihsel materyalizm teorisinin keşfiyle, sosyal bilimlerin ilk kez insan toplumunun gelişim yasalarının gerçek bir bilimi haline gelmiştir. Marx, Siyasi Ekonomi Eleştirisine Bir Katkı adlı

kitabının önsözünde tarihsel materyalizmin özünü parlak bir şekilde formüle etmiştir: “İnsanlar, yaşamlarının toplumsal üretiminde, iradelerinden bağımsız olarak belirli zorunlu ilişkilere girerler; bu ilişkiler, maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişim aşamasına karşılık gelir.” Bu üretim ilişkilerinin bütünü, toplumun ekonomik yapısını, yasal ve siyasi üstyapının yükseldiği gerçek temeli ve belirli toplumsal bilinç biçimlerinin karşılık geldiği yapıyı oluşturur. Maddi yaşamın üretim biçimi, genel olarak yaşamın sosyal, siyasi ve manevi süreçlerini belirler. İnsanların varoluşunu belirleyen bilinçleri değil, tam tersine, bilinçlerini belirleyen toplumsal varoluşlarıdır. Gelişimlerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, mevcut üretim ilişkileriyle veya-bunun yalnızca yasal bir ifadesi olan- şimdiye kadar geliştikleri mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya girer. Üretici güçlerin gelişim biçimlerinden, bu ilişkiler onların zincirlerine dönüşür. İşte o zaman toplumsal devrim çağı başlar.” Ekonomik temeldeki bir değişimle birlikte, tüm geniş üst yapıda az çok hızlı bir devrim meydana gelir. Bu tür devrimleri incelerken, bilimsel kesinlikle belirlenmiş ekonomik üretim koşullarındaki maddi devrimi, yasal, siyasi, dini, sanatsal veya felsefi-kısacası, insanların bu çatışmayı tanıdığı ve onunla mücadele ettiği ideolojik biçimlerden-ayırarak her zaman gereklidir. Bir bireyi kendisi hakkında ne düşündüğüne göre yargılayamayacağımız gibi, böyle bir devrim çağını da bilincine göre yargılayamayız. Aksine, bu bilinç, maddi yaşamın çelişkilerinden, toplumsal üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki mevcut çatışmadan açıklanmalıdır. Hiçbir toplumsal oluşum, yeterli alan sağladığı tüm üretim güçleri gelişmeden yok

olmaz ve yeni, daha yüksek üretim ilişkileri, varoluşları için gerekli maddi koşullar eski toplumun bağrında olgunlaşmadan asla ortaya çıkmaz. Bu nedenle, insanlık her zaman yalnızca çözebileceği görevleri kendine belirler; çünkü daha yakından incelendiğinde, görevin kendisinin ancak çözümü için gerekli maddi koşullar zaten mevcut olduğunda veya en azından oluşma sürecinde olduğunda ortaya çıktığı görülür. Marx ve Engels tarafından yaratılan tarihsel materyalizm teorisi, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağında, sosyalizmin inşası çağında toplumsal gelişmenin yeni koşullarının analizine dayanarak Lenin ve Stalin tarafından geliştirilmiş ve zenginleştirilmiştir. J. V. Stalin'in *"Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine"* (bkz.) adlı eserinde, tarihsel materyalizmin temellerinin son derece canlı ve derin bir açıklaması verilmiş ve toplumun maddi yaşamının koşulları, üretimin özellikleri, sosyalizm altında üretim ilişkileri ve üretici güçler arasındaki tam uyum, fikirlerin toplumun gelişimindeki rolü vb. konularda bir dizi soru yaratıcı bir şekilde geliştirilmiştir. J. V. Stalin'in *"Marksizm ve Dilbilim Sorunları"* (bkz.) adlı eserinde, tarihsel materyalizmin temel ve üst yapı sorunu gibi temel bir soru ele alınmıştır. daha ayrıntılı bir açıklama.

TARİHSEL VE MANTIKSAL –Mantıksal biliş sürecinin bir yandan, toplumun genel tarihsel gelişimi ve özellikle biliş tarihi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan en önemli felsefi kategoriler. Gerçek bilimsel bilgi, doğanın ve toplumun tarihsel gelişiminin bir yansımasıdır. Her olgu ancak kökeninde, gelişiminde ve yok oluşunda, yani tarihinde doğru bir şekilde

anlaşılabilir. Bir nesneyi anlamak, onun kökeninin ve gelişiminin tarihini yansıtmak demektir. Bu nedenle, mantıksal olan genel olarak tarihsel olanla örtüşür. Ancak mantıksal ve tarihsel olanın örtüşmesi, mantıksal düşünce sürecinin tarihi tüm somut çeşitliliğiyle, tüm ayrıntılarıyla, tüm tesadüfi ve önemsiz anlarıyla yeniden üretmesi gerektiği anlamına gelmez. Mantıksal olan, bu tesadüflerden arındırılmış, belirleyici, en temel yasalarıyla ifade edilmiş tarihsel olandır. Engels şöyle yazmıştır: “Tarih nerede başlarsa, düşünce süreci de orada başlamalıdır ve daha sonraki gelişimi, tarihsel sürecin soyut ve teorik olarak tutarlı bir biçimde yansımasından başka bir şey olmayacaktır.” Marx’ın Kapital’i, mantıksal ve tarihsel olanın birliğine dayalı analizin çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Lenin, Kapital’in “kapitalizmin tarihini ve onu özetleyen kavramların analizini”, yani teorik olarak genelleştirdiğini yazmaktadır. Örneğin, değer biçimlerinin mantıksal analizi, değişimin gelişim tarihini yeniden üretir. Diyalektik materyalizmin mantığında, düşünce yasaları, kavramlar, kategoriler, bunların sistemi ve astlık ilişkisi (birbirleriyle olan ilişki, bağlantı ve karşılıklı bağımlılık) büyük ölçüde düşünce tarihiyle örtüşmektedir. Lenin, “Mantıkta, düşünce tarihi büyük ölçüde düşünce yasalarıyla örtüşmelidir” diye yazmıştır. Lenin’in bilişin diyalektik süreci için parlak formülü—“yaşayan tefekkürden soyut düşünceye ve oradan da pratiğe”—mantıksal biliş sürecinin, yoğunlaştırılmış, kısaltılmış bir biçimde, anlık olanın bilişinden doğanın ve toplumun giderek daha derin, temel yönlerinin keşfine doğru gelişen tarihsel biliş sürecini tekrarladığını göstermektedir. Marksist felsefedeki mantıksal ve tarihselin birliği

önermesi, düşüncenin gerçeklikten, teorinin pratikten, mantığın tarihten idealist ve metafiziksel ayırımına karşı yöneliktir ve gerçek dünyayı anlamada yol gösterici metodolojik bir unsur olarak hizmet eder.

“TÜM-BİRLİK KOMÜNİST PARTİSİ (BOLŞEVİK) TARİHİ-KISA DERS”, Bolşevik Partisi’nin güçlü bir ideolojik silahı olan J. V. Stalin tarafından yazılmış, Bolşevizmin bilimsel bir tarihidir ve Marksizm-Leninizm alanındaki temel bilgilerin bir ansiklopedisidir. 1938 sonbaharında yayımlanan *“Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi-Kısa Ders”*, Bolşeviklerin işçi sınıfının tüm düşmanlarına karşı mücadelesinin, Çarlık ve kapitalizmi devirme mücadelesinin, proletarya diktatörlüğünü kurma mücadelesinin ve ülkemizde sosyalizmi inşa etme mücadelesinin engin deneyimini özetlemektedir. *“Kısa Ders”*, yaratıcı Marksizmin parlak bir eseridir. *“Kısa Ders”*in oluşturulması, Bolşevik Partisi tarihinin sunumundaki keyfiliğe ve karışıklığa, farklı bakış açılarının bolluğuna ve Partimizin teori ve tarihinin en önemli sorularının keyfi yorumlanmasına son verdi; bu durum, Partinin tarihi üzerine daha önce yayınlanmış birçok ders kitabında mevcuttu. *“Kısa Ders”*, Marx ve Lenin’in öğretilerinin ayrılmaz birliğini, bütünlüğünü ve sürekliliğini, Marksizm-Leninizm’in birliğini gösterir ve Lenin ile takipçilerinin emperyalizm ve proletarya devrimleri çağında proletaryanın sınıf mücadelesinin yeni deneyimlerinden yola çıkarak Marksist teoriye yaptıkları yeni katkıları vurgular. Eski ders kitaplarının aksine, *“Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi-Kısa Ders”*, parti kadrolarını öncelikle Marksizm-

Leninizm fikirleri ve partinin somut tarihi bağlamında eğitmektedir: *Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi*, Marksizm-Leninizmin eyleme geçirilmiş halidir. *Kısa Ders*, Marksist-Leninist teori ve parti tarihinin bireyin tarihteki rolü, ülkemizde sosyalizmin zaferi, modern çağda savaşların doğası, sosyalist devletin rolü ve önemi gibi önemli sorularının yorumlanmasında Marksist literatürü aşırı basitleştirme ve bayağılaştırmadan kurtarmıştır. *Kısa Ders*, Marksist-Leninist teorinin, işçi sınıfının kapitalizme karşı devrimci mücadelesine uygulanmasının gücünü ve önemini açıkça göstermektedir. *Kısa Ders*, Bolşevik Parti'nin geçirdiği ana tarihsel aşamalara karşılık gelen, parti tarihinin bilimsel bir dönemlendirmesini sunmaktadır. IV. Bölümün ikinci kısmı, "*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine*" (bkz.), Marksist felsefe alanında yaratılan her şeyi mükemmel bir şekilde özetlemekte ve Marksist felsefi düşüncenin daha da geliştirilmesini, Marksist-Leninist felsefenin zirvesini temsil etmektedir. *Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Tarihi Kısa Ders'inin* Sonuç bölümü, Bolşevik Parti'nin tarihsel yolunun ana sonuçlarını özetlemektedir. Sonuç bölümünde sunulan sonuçlar, *Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik)*'in zengin tarihinden çıkarılabilecek dersler, komünizmin zaferi için mücadelede bir savaş kılavuzu oluşturmaktadır. Kısa Kursu oluştururken, "*Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi*, Marksist-Leninist teori bilgisi olmadan, Bolşevizm'i kavramadan, teorik geriliğimizi aşmadan, kadrolarımızın her iki ayağı üzerinde de topallayacağı, çünkü sosyalist insanın tüm dallarını doğru bir şekilde yönetme görevinin, uygulayıcıların Marksist-Leninist teorinin

temellerine hakim olmasını ve pratik sorunları çözerken teoriye güvenebilmesini gerektirdiği” öncülünden hareket etmiştir (Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi’nin “*Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi Kısa Ders’inin Yayınlanmasıyla Bağlantılı Parti Propagandasının Organizasyonu Hakkında*” kararından). Kısa Kursun yayınlanması, partimizin ideolojik yaşamında önemli bir olaydı. “*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders.*”, tüm Bolşevikler ve ileri devrimci teori öğrencileri için gerçekten vazgeçilmez bir referans haline geldi. “*Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi-Kısa Ders*” adlı eser, uluslararası alanda da büyük önem taşımaktadır. Bu kitaptan, kapitalist ülkelerdeki komünistler sosyalizm mücadelesinin teori ve taktiklerini, burjuva baskı ve kölelik sistemine karşı kitleleri yönetme sanatını öğrenirler. Bu kitaptan, halk demokrasilerindeki komünist ve işçi partileri sosyalizmi inşa etmenin teori ve pratiğini öğrenirler.

FELSEFENİN BİR BİLİM OLARAK TARİHİ. –Felsefe tarihi, bir bilim olarak Marksizm tarafından yaratılmıştır. Marksizm’den önce, felsefenin bilimsel bir tarihini oluşturma girişimleri başarısız olmuştur, çünkü bunlar toplum tarihinin ve fikirlerin kökeninin idealist bir yorumuna dayanıyordu. Her filozof, önceki tüm felsefi sistemleri yanılğı olarak ilan etmiş ve böylece felsefi düşüncenin tüm tarihi bir tür hata galerisi haline gelmiştir. Hegel, Felsefe Tarihi Üzerine Dersler adlı eserinde felsefenin sistematik bir tarihini oluşturmaya yönelik ilk ciddi girişimi yapmıştır. Ancak, felsefe tarihini

yanlış, idealist bir bakış açısıyla, mutlak ruhun kendi kendini geliştirmesinin gerçekleştiği, fikirlerin tutarlı bir gelişim sureci olarak yorumlamıştır. Hegel'e gore, felsefenin gelişimindeki bireysel aşamalar, mutlak ruhun kendi kendini tanımasının bireysel aşamalarını ifade eder. Hegel'in felsefe tarihi, kasıtlı olarak materyalist çizgiyi gormezden gelir, materyalistleri aşağılar ve idealizmi yuceltmek ve yalnızca idealist felsefenin felsefe adını hak ettiğini kanıtlamak için onları her şekilde küçümsemeye çalışır. Kuno Fischer, Windelband ve Ueberweg-Heinze gibi temsilcilerin yer aldığı burjuva felsefe tarihinin sonraki gelişimi, Hegel'den sonra tek bir kayda değer, geniş kapsamlı, genelleştirici kavram ortaya koymayı başaramadı. Çağdaş burjuva felsefe tarihi, burjuva felsefesinin kendisi kadar düşük bir seviyeye indi. Felsefenin gerçek gelişimini ve yüzyıllardır suregelen materyalizm ile idealizm arasındaki mücadeleyi çarpıtarak, modern burjuva felsefe tarihçileri, geçmiş yüzyılların en gerici, en bilim dışı sistemlerini haklı çıkarma amacını gütmektedir. Bu tür bir çarpıtmanın çarpıcı bir rneği, karanlıkçı İngiliz filozof Bertrand Russell'ın "Batı Felsefesi Tarihi" kitabıdır. Tüm burjuva filozoflar, felsefenin bilimsel bir tarihini ciddiyle sunma görevine yaklaşamadılar ve yaklaşamazlar bile. Felsefe tarihinin gelişimine değerli katkılar, XIX. yüzyıl Rus filozoflarının eserleri tarafından sağlandı; Herzen'in "*Doğa alışmaları zerine Mektuplar*"ı ve ernişevski'nin eserleri. Çernişevski'nin "*Rus Edebiyatında Gogol Dönemi zerine Denemeler*"i, Rus felsefesi tarihinin bazı yönlerini anlamak için özellikle değerlidir. Bununla birlikte, tarihsel-felsefi bir teori oluşturmak için tek gerçek ölçüt

ve yol gösterici fikirler yalnızca proletarya ideolojisi olan Marksizm'dir. Toplumun materyalist bir anlayışına dayanan Marksist-Leninist felsefe tarihi, felsefi düşüncenin gelişiminin gerçek kalıplarını ortaya koyarak, felsefi fikir ve teorilerin gelişiminin toplumsal yaşamın gelişimini ve toplumun ekonomik yapısındaki değişiklikleri yansıttığını göstermektedir. J. V. Stalin tarafından geliştirilen Marksist temel ve üstyapı doktrini, felsefe tarihinin bilimsel olarak anlaşılması için son derece yol gösterici öneme sahiptir. Felsefi teoriler ve görüşler, siyasi, hukuki ve diğer toplumsal görüşler gibi, bir üstyapı oluşturur ve temelleri değiştikçe ve ortadan kayboldukça değişirler. Herhangi bir üstyapı gibi, felsefi görüşler ve teoriler de temellerini güçlendirmeye yardımcı olur ve toplumsal gelişmede aktif bir güçtür. Sınıf toplumunda felsefe, belirli bir toplumsal sınıfın ideolojisini ifade eder. Bu nedenle, felsefi görüşlerin gelişimi ve değişimi, toplumun temelinde meydana gelen değişikliklerle ilişkili olarak incelenmelidir. Dolayısıyla, felsefe tarihi, toplumun tüm tarihsel gelişimiyle birlikte gelişen bir süreç olarak ele alınmalıdır. Marksizm-Leninizm klasiklerinin eserleri, felsefe tarihinin gelişimindeki ana aşamaların genel bir değerlendirmesini ve en önemli felsefi sistem ve okulların değerlendirmesini ve eleştirisini sağlar. Plekhanov'un eserleri, felsefe tarihi için büyük bilimsel öneme sahipti. Menşevik idealistleri ve mekanistleriyle mücadele, felsefe tarihinin aydınlatılmasında önemli bir rol oynadı. Bu tartışma sırasında, felsefe tarihinin yorumlanmasındaki idealist ve mekanist çarpıtmalar ortaya çıkarıldı. Marksist-Leninist tarihsel-felsefi bilimin gelişimine önemli bir katkı,

1947’de Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi’nin girişimiyle düzenlenen felsefi tartışmayla yapılmıştır. Bu tartışma ve A. A. Zhdanov’un Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi adına yaptığı konuşma, G. F. Aleksandrov’un “Batı Avrupa Felsefesi Tarihi” adlı kitabındaki ciddi hataları ve eksiklikleri ortaya koymuştur. Felsefe tarihi, bir bilim olarak, Marksist-Leninist felsefe tarihine yaklaşım ilkelerini çarpıtmış, felsefe tarihini nesnelci bir şekilde sunmuş ve Bolşevik parti ruhunun ilkesini göz ardı etmiştir. Materyalizm ve idealizm arasındaki mücadelenin felsefenin gelişiminin yasası olduğu ve felsefedeki bilimsel materyalist çizginin bu mücadele temelinde gelişip şekillendiği gerçeğine dayanarak, A. A. Zhdanov tarihsel-felsefi bilimin konusuna net bir tanım getirmiştir. A. A. Zhdanov’un belirttiği gibi, felsefenin bilimsel tarihi, “bilimsel materyalist dünya görüşünün ve yasalarının kökeninin, ortaya çıkışının ve gelişiminin tarihidir.” “Materyalizm idealist akımlara karşı mücadelede büyüyüp geliştiği için, felsefe tarihi aynı zamanda materyalizm ve idealizm arasındaki mücadelenin tarihidir.” Felsefenin bilimsel tarihinin öznesinin bu tanımına uygun olarak, A. A. Zhdanov, Marksist tarihsel-felsefi bilimin en önemli, belirleyici ilkesini vurguladı: tarafgirliği, burjuva nesnelciliğiyle, burjuva filozoflarına olan bağlılığıyla ve onların erdemlerinin abartılmasıyla bağdaşmaması. A. A. Zhdanov ayrıca, felsefe tarihinin bir felsefe okulunun diğeriyle kademeli olarak yer değiştirmesi süreci olarak ve Marksist felsefenin de felsefe okullarından biri olarak yorumlanmasını sert bir şekilde eleştirdi. A. A. Zhdanov, “Marksizmin proletaryanın bilimsel dünya görüşü olarak ortaya çıkmasıyla,” dedi,

“felsefenin bireylerin uğraşı, az sayıda filozof ve öğrencilerinden oluşan felsefe okullarının mülkiyeti, kapalı, hayattan, halktan kopuk, halka yabancı olduğu eski felsefe tarihi dönemi sona erer.” Bu, öyle bir felsefe okulu değildir. Aksine, felsefenin seçkin bir azınlığın -ruh aristokrasisinin- mülkiyeti olduğu eski felsefenin aşılmasını ve felsefe tarihinde tamamen yeni bir dönemin başlangıcını temsil eder; bu dönemde felsefe, kapitalizmden kurtuluşları için mücadele eden proletarya kitlelerinin elinde bilimsel bir silah haline gelmiştir. Felsefe tarihi, Marksist felsefenin ortaya çıkışını devrimci bir sıçrama, insan düşünce tarihinde büyük bir altüst oluşu gerçekleştiren ve felsefeyi bir bilime dönüştüren bir devrim olarak görmelidir. Marksist bir felsefe tarihi, felsefenin, doğa bilimlerinin ve diğer bilimlerin gelişimi sürecinde gerçekleşen, felsefenin bilim olarak öznesinin dönüşümünü de göstermelidir. Marksizmin ortaya çıkışına kadar felsefe, tüm bilgi alanlarını kapsayan bir “bilimler bilimi” olarak kabul ediliyordu. Bu türden son yapay sistem Hegel’in felsefesiydi. Geçmişte, felsefenin konu alanının bu şekilde genişlemesi haklıydı, çünkü bilim henüz kendini farklılaştırmamıştı ve daha sonra doğa hakkındaki artan bilgiye dayanarak ortaya çıkan birçok pozitif bilim, Felsefi kurgularla değiştirildi. A. A. Zhdanov, “Felsefenin gelişiminin özelliği, doğa ve toplum hakkındaki bilimsel bilginin gelişmesiyle birlikte pozitif bilimlerin birbiri ardına dallanmasında yatmaktadır” diye belirtti. Sonuç olarak, pozitif bilimlerin gelişmesi nedeniyle felsefe alanı sürekli olarak daralmıştır (bu sürecin bugüne kadar tamamlanmadığını da belirtmekte fayda var) ve doğa ve sosyal bilimlerin felsefenin himayesinden kurtulması, hem

doğa ve sosyal bilimler hem de felsefenin kendisi için ilerleyici bir süreci temsil etmiştir. Modern Marksist-Lyon felsefe tarihi, Marksizmin ortaya çıkışıyla kesintiye uğrayamaz. Yüzyıllık Marksist felsefe tarihini, burjuva gerici akımlara ve okullara karşı mücadelesini ve Lenin ile Stalin'in emperyalizmin ve proletarya devrimlerinin yeni çağıyla ilişkili olarak Marksist felsefeyi yaratıcı bir şekilde geliştirmesini içermelidir. A. A. Zhdanov, G. F. Alexandrov'un felsefe tarihi kitabındaki Batı Avrupa felsefesi tarihi ve Rus felsefesi tarihi olarak yapılan yapay ayrımı sert bir şekilde eleştirmiştir; A. A. Zhdanov, Rus felsefesi tarihinin dışlanması Rus felsefesinin rolünü küçümsemek anlamına geldiğini belirtmiştir. Gerçekten bilimsel bir felsefe tarihi, materyalist felsefenin gelişimini doğa bilimleri tarihiyle yakın bir bağlantı içinde analiz etmeli ve sunmalıdır. Marksist felsefe tarihi, günümüzün görevleriyle doğrudan bağlantılı olmalı ve komünist eğitimin bir aracı olmalıdır. A. A. Zhdanov'un tüm bu göstergeleri, Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in felsefe tarihi konularındaki fikir ve ifadelerini genelleştirir ve Marksist felsefe tarihinin bir bilim olarak eksiksiz ve derinlemesine bir tanımını sağlar. Marksizm-Leninizmin klasiklerinin eserleri, felsefe tarihinin bilimsel analizi ve sunumuna dair parlak örnekler sunmaktadır. K. Marx ve F. Engels'in "Kutsal Aile", "Alman İdeolojisi" adlı eserleri; F. Engels'in "Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu", "Anti-Dühring" adlı eserleri; V. İ. Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm", "Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Bileşeni", "Felsefi Defterler" adlı eserleri; J. V. Stalin'in "Anarşizm mi Sosyalizm mi?", "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine", "Marksizm ve

Dilbilim Sorunları” ve diğ erleri bu kategoriye girer.

İLE

CABANIS PIERRE JEAN GEORGES (1757-1803)

–Fransız materyalist filozof, eğitimci, hekim. Cabanis, “çip” teorisine bağlı kalan ekole mensuptu. Marx, “Descartes, metafiziğinin aksine,” diye yazmıştı. Marx’a göre bu okul, Cabanis’in şahsında “zirvesine ulaştı.” Cabanis, 1789-1794 Fransız burjuva devriminin çağdaşı, Jakoben terörünü kınayan bir Girondistti. Cabanis’in başlıca eseri “İnsanın Fiziksel ve Ahlaki Doğası Arasındaki İlişki”dir (1797). Felsefi araştırmasının temel problemi fizyolojyidi. Bilincin öncelikle insanın fizyolojik işlevlerine, iç organlarının faaliyetine bağlı olduğuna inanıyordu. Cabanis’in düşünme hakkındaki akıl yürütmesi, Fransız materyalistlerinin öğretilerinden kaba materyalizme doğru bir sapmayı yansıtıyordu. Bu nedenle, beyin tıpkı karaciğerin safra üretmesi gibi organik olarak düşünceyi “salgıladığını” iddia eder. Cabanis, doğa bilimlerinin toplumun incelenmesinin temeli olduğuna; tıp ve fizyolojinin ise toplumun ahlakını değiştirmekle görevli olduğuna inanıyordu. Cabanis’e göre, insan vücudunun yapısı ve işleyişi hakkındaki bilgi, sosyal olayları ve bunların değişimlerini anlamanın anahtarıdır. Hayatının sonlarına doğru Cabanis, ruhun bağımsız varlığını kabul eden bir vitalist oldu.

ÉTIENNE CABET (1788-1856), Fransız ütöpik bir sosyalistti. Bourbon Restorasyonu’ndan sonra gizli

Carbonari topluluğunun üyesiydi ve 1830'da Temmuz Devrimi'ne aktif olarak katıldı. Felsefede idealistti. *Thomas More'un Ütopya'sını* (bkz.) ve *R. Owen'in* (bkz.) çalışmalarını okuduktan sonra, Cabet ütöpik bir sosyalist duruş benimsedi. Sosyalist toplumun kapitalist topluma üstünlüğünü savunduğu bilim kurgu romanı *İkarya'ya Yolculuk'u* (1840) yazdı. Özel mülkiyetin kaldırılmasını ve komünist mülkiyet birliğini savundu. Owen gibi, Cabet de proletaryanın devrimci mücadelesine karşı çıktı ve sosyalizmin barışçıl propagandasını ve burjuva iktidarının şiddetle devrilmesini dışlayan kademeli reformları tercih etti. Bu nedenle, işçi hareketinin büyümesiyle birlikte, Cabet'in pozisyonu giderek daha zararlı ve gerici hale geldi. Cabet Campanella'nın sosyalizm ve komünizm hakkındaki fikirleri, onun küçük burjuva önyargılarını yansıtır. Örneğin, Cabet kadınların oy hakkından mahrum bırakılmasının meşruiyetini göstermeye çalışır; ona göre burjuva ailesi, sosyalist toplumun temel birimidir. Owen'in tavsiyesi üzerine Cabet, "İkarya" adında bir "komünist koloni" kurmak için Amerika'ya taşındı. Ancak bu girişimden hiçbir sonuç çıkmadı. Tüm ütopycacılar gibi, Cabet de kaçınılmaz olarak başarısız olan temelsiz planlar ve projeler geliştirdi. Cabet bir zamanlar işçiler arasında popülerdi, bu da yalnızca işçi hareketinin olgunlaşmamışlığıyla açıklanabilirdi. Marx, Cabet'in popüler olduğunu ancak "komünizmin en yüzeysel temsilcisi" olduğunu yazdı.

DIŞ GÖRÜNÜŞ (Görünüm), nesnelerin ve olguların özünün, duyusal algıya doğrudan erişilebilen niteliklerinde tezahürüdür. Diyalektik materyalizm, bilişsel süreçte,

olgularda görünenin özünü ortaya çıkarmak için görünümünden öze doğru ilerlemek gerektiğini öğretir (bkz. *Öz ve Görünüm*). Görünümü özden ayıran ve görünümün nesnelliğini reddeden burjuva felsefesindeki yaygın anlayışın aksine, Lenin görünümü özün yönlerinden biri, anlarından biri olarak tanımlar. Lenin, öz ve görünüm arasındaki farka işaret eder: bize olgularda görüneni, onların içsel özüyle, hareket yasalarıyla özdeşleştiremeyiz. Ancak bu ayrımın sınırları vardır; mutlak değildir, çünkü bir şeyin özü, görüldüğü şey aracılığıyla kendini gösterir. “Görünen, tanımlarından *birinde*, yönlerinden *birinde*, anlarından *birinde* özdür. Öz bir şey olarak görünür... görünüm (görünür), özün kendi içindeki *bir yansımasıdır*” (Lenin). Lenin, görünüşlere, “doğrudan verilmiş olana” her türlü nesnel önemi reddeden ve görünüşlere yanıltıcı bir karakter kazandıran Hume’cu şüpheciligi ve Kantçı idealizmi sert bir şekilde eleştirir. Köpüğün dıssal, görünür olanı, alttaki derin akıntıların ise bu hareketin özünü temsil ettiği bir nehrin hareketini örnek gösteren Lenin, görünüş ile öz arasındaki farkı şöyle açıklar: “Önemsiz, görünür, yüzeysel olan çoğu zaman kaybolur ve öz kadar sıkıca tutunmaz, sağlam bir şekilde yerleşmez.” Örneğin: bir nehrin hareketi—üstte köpük ve altta derin akıntılar. *Ama köpük* aynı zamanda özün de bir ifadesidir!” Lenin ayrıca, görünüşü özle eşitleyen ve yüzeysel olanı, önemsiz olanı, şeylerin özünden ayırt edemeyen filozofları da eleştirir.

KALVİNİZM —bkz. *Protestanlık*.

TOMASO CAMPANELLA (1568-1639), İtalyan ütöfik bir komünistti. Gençliğinde bir Dominikan manastırına girerek felsefe eğitimi aldı. İtalyan doğa filozofu Telesius'un (1508-1588) eserlerinden etkilenen Campanella, Aristoteles'in skolastik öğretilerine karşı çıkanların safında yer aldı. 1590'da Napoli'ye taşınan Campanella, Orta Çağ felsefesine karşı yazdığı "*Duyularla Kanıtlanmış Felsefe*" ve "*Şeylerin Anlamı Üzerine*" adlı eserlerini yayımladı. Campanella, edebi eserleri nedeniyle tutuklandı ve kısa süre sonra hapisten çıkmasına rağmen Engizisyon tarafından güçlü bir şekilde şüphe altında kaldı. Skolastik düşüncüyü eleştiren Campanella, ampirik bilgi ve doğanın incelenmesini savundu. Campanella, doğanın tamamını canlı bir organizma olarak görerek manevileştirdi. Campanella'nın doğa felsefesinin materyalist eğilimi, kendisini hiçbir zaman tam olarak özgürleştiremediği skolastik düşüncenin kalıntılarıyla hala birleşmiştir. Campanella, ilerici bir siyasi figür ve vatanseverdi. O dönemde İtalya İspanyol egemenliği altındaydı ve Campanella, İspanyol baskısına karşı mücadeleye katılarak, amacı İtalya'nın kurtuluşu olan gizli bir örgütün lideri oldu. İhanet sonucu örgüt yok edildi. Campanella 27 yıl hapis yattı. Hapisteyken, ilk olarak 1623'te yayınlanan ünlü eseri "*Solina Şehri*"ni yazdı. Bu eserde, ütöfik bir komünist sistem hayalini özetledi. Campanella, ilk ütöfik komünistlerden biriydi. İnsanların siyasi ve ekonomik eşitliği fikrini savundu. Ancak Campanella bu ilkeyi tutarlı bir şekilde geliştirmedii; Güneş Şehri'nde iktidar gücü yalnızca aydınlar, "bilgeler sınıfı" idi. Campanella, kitabında, "aşırı yoksulluğun insanları alçak, kurnaz, sinsii, hırsız, hain,

dışlanmış, yalancı, yalancı şahit vb. yaparken, zenginliğin onları kibirli, gururlu, cahil, hain, bilmedikleri şeyleri söyleyen, aldatıcı, böbürlenen, duygusuz, suçlu vb. yaptığı” sömürücü bir toplumu eleştirdi. Campanella, parlak bir kavrayışla, özel mülkiyetin, sosyal eşitsizliğin ve baskının olmadığı bir toplumda, bilim, teknoloji ve sanatın eşi benzeri görülmemiş bir şekilde gelişmesinin ön koşullarının yaratılacağı fikrini savundu. Solarii (Güneş Şehri sakinleri), insan emeğini kolaylaştırmak ve bolluk yaratmak için üretimin tüm alanlarında gelişmiş teknolojiyi kullanıyor. Güneş Şehri vatandaşları için, özgürleşmiş birey için, çalışma içsel bir ihtiyaç haline geldi; “Bu nedenle, herkes, kendisine verilen hizmet ne olursa olsun, onu en onurlu şekilde yerine getirir. Köleleri yoktur... tamamen kendi kendilerine yeterlidirler, hatta fazlasıyla yeterlidirler.” Campanella’nın komünist ideali, 16. yüzyılın sonları ve XVII. yüzyılın başlarında İtalya’nın kentli ve kırsal yoksullarının ve entelektüel alt sınıflarının duygularını ve özlemlerini ifade ediyordu. Campanella yalnız bir düşünürdü; gelecekteki adil bir düzen hakkındaki ütöpik fikri, toplumsal gelişmenin gerçek yasalarına dair herhangi bir bilgiye dayanmayan, sadece bir tahmin, bir hayaldi. “Ateizm Yenildi” adlı eserinde Campanella, ateizm eleştirisi kisvesi altında, dine ve özellikle de din adamı sınıfına hassas bir darbe indirdi.

KANT IMMANUEL (1724-1804)

-XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyılın başlarındaki Alman idealizminin kurucusu. “Kant’ın felsefesinin temel özelliği, materyalizm ile idealizmin uzlaşması, aralarındaki bir uzlaşma, heterojen, karşıt felsefi eğilimlerin tek bir sistemde birleştirilmesidir” (Lenin). Bir yandan Kant, bilincimizin dışında bir şeyler dünyasının varlığını kabul etti ve buna “kendinde şey” adını verdi. Ancak diğer yandan, Kant’a göre “kendinde şey” temelde bilinemez ve bilişimiz için öteki dünyadandır (“aşkın”). “Kant, fikirlerimizin dışımızdaki bir şeye, bir tür kendinde şeye karşılık geldiğini kabul ettiğinde, Kant materyalisttir. Bu kendinde şeyi bilinemez, aşkın, öteki dünyadan ilan ettiğinde ise idealist gibi davranır” (Lenin). Lenin, bilinemez Kantçı “kendinde şey”i boş, bir soyutlama olarak nitelendirdi. Lenin, “Hayatta her şey ve herkes hareket halindedir,” diye belirtti, “hem ‘kendinde’ hem de başkasıyla ilişkili olarak ‘başkaları için’, bir halden diğerine dönüşerek.” “Kendinde şey”i bilinemez olarak kabul eden Kant, onu öznel bir idealiste dönüştüren temeller üzerine bir bilgi teorisi inşa etti. Kant’a göre,

“kendinde şey”in verdiği dürtünün etkisi altında, insan duyusal yeteneği, öznel tefekkür biçimleri–uzay ve zaman–tarafından düzenlenmiş bir algı karmaşası yaratır. Böylece bir fenomen veya duyusal algı nesnesi elde edilir. Ardından, içsel öznel mantıksal kategorilerinin yardımıyla bu duyusal nesneyi (fenomeni) bir kavrama dönüştüren akıl devreye girer. İnsan bilişinin en yüksek alanı, yine öznel fikirler tarafından yönlendirilen akıldır: bir madde olarak ruh, bir bütün olarak dünya, Tanrı. Buna dayanarak Kant, uzay, zaman, nedensellik ve doğa yasalarının doğanın kendisinin özellikleri değil, insan bilişsel kapasitesinin özellikleri olduğuna inanıyordu. Kant bunları deneyim öncesi–“*a priori*”–olarak kabul etti ve tüm deneyimin koşulları, “aşkın”–olarak değerlendirdi (bu nedenle Kant felsefesine “aşkın idealizm” adını verdi; yani, *a priori* bilinç biçimlerinin deneyimden önce geldiğini ve onun koşulları olduğunu kabul eden bir idealizm). Dolayısıyla, Kant’a göre bilgi, insanı ve doğayı birleştirmek yerine ayırır. Kant, sonraki tüm burjuva felsefesini dünyanın bilinemezliği teorisiyle donattı; bu teori, her türden felsefi gerici tarafından materyalizme karşı mücadelede ve ortaçağ karanlıkçılığının yeniden canlandırılmasının savunmasında bugün de sömürölmeye devam etmektedir. Kant, aklın doğa yasalarını dikte ettiği yanlış, idealist önermesini ileri sürdü. Kant, insan bilişine görönen doğanın tüm resmini, zihnin öznel bir kurgusu olarak değerlendirdi. Kant’a göre, doğanın birliği doğanın maddiliğinden değil, bilen öznenin–“ben”in–birliğinden kaynaklanır. Kant’a göre, aklın deneyimi aşma girişimlerinin tümü kaçınılmaz olarak akllı çözümsüz çelişkilere

götürür. Aklın, öznel deneyimi aşmaya ve dünyanın sonluluğu ve sonsuzluğu, dünyanın özünün karmaşıklığı ve basitliği vb. hakkındaki soruları yanıtlamaya çalıştığı anda kaçınılmaz olarak çelişkilere düştüğünü belirtti. Bu görüş, Kant'ın felsefesinde içkin olan diyalektiğin bazı unsurlarını yansıtıyordu, ancak çelişkinin kendisini yalnızca bir yanılgı, bir illüzyon olarak görüyordu, gerçekliğin gerçek çelişkilerinin bir yansıması olarak değil. Kant'ın aklın çelişkili doğası, antinomiler (bkz.) sorusuna ilişkin tüm formülasyonu, agnostisizmin savunmasıyla sonuçlanır. Çernişevski'nin canlı bir şekilde belirttiği gibi, Kant, özgür iradeyi, ruhun ölümsüzlüğünü, Tanrı'nın varlığını ve Tanrı'nın yeryüzündeki insanların iyiliği ve cennetteki ebedi mutluluğu için takdirini savunmak amacıyla bilinçli olarak bilim karşıtı bilgi teorisini geliştirdi. Bu bilgi teorisi, Kant'ın tüm felsefesi gibi, Fransız materyalizmine bir tepkiydi; idealizmi yeniden tesis etmeyi ve materyalistlerin saldırılarıyla sarsılan Tanrı ve dinin haklarını yeniden teyit etmeyi amaçlıyordu. Kant, bilgiyi dinle uzlaştırdı. Bilgi teorisinin amacı, aklın haklarını sınırlamak, Tanrı'ya bilgi alanının dışında yer açmaktı. *Saf Aklın Eleştirisi*'nin önsözünde "Bilgiyi sınırlamak ve inanca yer açmak zorundaydım," diye yazıyor. Ahlak öğretisinde, ahlakı savunmak için Tanrı'nın varlığını ve ruhun ölümsüzlüğünü kabul etmenin gerekli olduğunu düşünüyordu. Felsefi sistemi henüz şekillenmemiş olan çalışmalarının ilk döneminde Kant, güneş sisteminin kökeni hakkındaki hipoteziyle doğaya gelişim perspektifinden yaklaştı. Engels, bu Kantçı hipoteze büyük felsefi önem atfetti. Kant'ın, gelişmeyi reddeden metafizik dünya görüşünde ilk kırılmayı

gerçekleştirdiğini yazdı. Sosyo-politik alanda Kant, gerici görüşlere sahipti. Sivil özgürlük, sürekli barış ve benzeri şeylerden bahsetse de, bunların hepsi onun bakış açısından ulaşılamazdı. Marx ve Engels şöyle yazmışlardır: “Kant, etkisiz kalsa bile, yalnızca ‘iyi niyete’ dayanmış ve bu iyi niyetin *gerçekleşmesini*, yani bireylerin ihtiyaç ve dürtüleriyle olan uyumu, *öteki* dünyaya aktarmıştır. Kant’ın bu incelikli iradesi, küçük çıkarları hiçbir zaman sınıfın ortak ulusal çıkarlarına dönüşemeyen Alman burjuvalarının acizliği, baskısı ve yoksulluğuyla tamamen tutarlıdır...” Kant, tüm tebaadan sömürücü devlete sorgusuz sualsiz boyun eğmeyi talep etmiş ve onlara direnme hakkını tanımamıştır. Devrimci şiddetin amansız bir karşıtıydı. Kant’ın felsefesi, gerici burjuva ideolojisi tarafından olduğu kadar, işçi hareketi içindeki revizyonistler ve oportünistler tarafından da yaygın olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Kant’ın felsefesindeki materyalist unsuru, yani “kendinde şey”i reddeden burjuva filozofları ve revizyonistler, felsefi materyalizmle mücadele etmek için Kant’ın öznel-idealist bilgi teorisinin cephaneliğinden yararlanırlar. “Felsefe alanında, revizyonizm burjuva profesörlerin ‘biliminin’ ardından geldi. Profesörler ‘Kant’a geri döndüler’ ve revizyonizm neo-Kantçıların peşinden gitti” (*Lenin*), materyalist felsefeye karşı “rahipvari” klişelerini tekrarlayarak. Reformculuk kampından işçi sınıfının hainleri ve ihanetçileri, Kant’ın felsefesine dayanarak, sosyalizmi ulaşılamaz soyut bir ideale, inanılması gereken bir tür “kendinde şey”e dönüştürüyorlar - ve bundan fazlası değil. Kantçı felsefenin yardımıyla, Marksizmin devrimci yönünü köreltmeye, onu “sınıf barışı”nın bir

aracı, kapitalizmin devrimci bir şekilde devrilmesine karşı bir mücadele silahı haline getirmeye çalışıyorlar. Kant'ın başlıca eserleri: *Genel Doğa Tarihi ve Gökler Teorisi* (1755), *Saf Aklın Eleştirisi* (1781), *Prolegomena* (1783), *Pratik Aklın Eleştirisi* (1788), *Yargının Eleştirisi* (1790).

“KAPİTAL” –K. Marx'ın ana eseri, insan toplumu hakkındaki görüşleri tamamen devrimleştiren ve sosyalizmi bilimsel bir temele oturtan parlak, ölümsüz bir eser. “Kapital”, “çağımızın en büyük siyasi-ekonomik eseri”dir (*Lenin*). Marx, “*Kapital*”i hayatının eseri olarak adlandırdı. Marx, “Kapital” üzerindeki çalışmaya 1840'lı yılların ortalarında başladı ve ölümüne kadar devam etti. “*Kapital*”in I. Cildi 1867'de yayımlandı. Marx, Kapital hakkında şunları yazdı: “Bu, şüphesiz, burjuvazinin (toprak sahipleri de dahil) başına fırlatılan en korkunç mermidir.” Sonraki ciltler Marx'ın ölümünden sonra yayımlandı ve Engels tarafından basıma hazırlanıp yayımlandı: II. Cilt 1885'te, III. Cilt 1894'te. “*Kapital*”in yabancı bir dile ilk çevirisi Rusça oldu. G. Lopatin tarafından başlanan ve N. Danielson tarafından tamamlanan Kapital'in I. Cildinin çevirisi 1872'de yayımlandı. I. Cilt sermaye üretim sürecinin analizine, II. Cilt dolaşım sürecine ve III. Cilt ise kapitalist üretimin bir bütün olarak analizine ayrılmıştır. Marx, kapitalist üretim biçimini sosyo-ekonomik bir oluşum olarak kapsamlı bir şekilde analiz ederek, ortaya çıkışının, gelişiminin ve çöküşünün yasalarını ortaya koymuştur. Kapital, “materyalist yönetime göre bir–ve en karmaşık–toplumsal oluşumun bilimsel analizinin bir modeli, herkes tarafından

kabul edilen ve hiç kimse tarafından aşılamayan bir model”dir (*Lenin*). Burjuva siyasi ekonomisi, en iyi temsilcilerinde bile, kapitalist sistemi ebedi, “doğal” bir toplum biçimi olarak görmüştür. Ancak Marx, Kapital ile daha önce eserlerinde savunduğu-kapitalist toplumsal ilişkilerin geçici, *tarihsel bir* toplumsal üretim biçimini temsil ettiği-görüşünü tartışılmaz bir şekilde kanıtlamış ve geliştirmiştir. Bu biçim, toplumsal gelişmenin belirli bir aşamasında doğal olarak ortaya çıkar, ancak aynı kaçınılmazlıkla proletarya devriminin ateşinde yok olmalı ve yerini yeni, daha ilerici toplumsal yaşam biçimlerine bırakmalıdır. Kapitalizmin eleştirmenleri -ütopik sosyalistler-insanlığı kapitalist baskıdan kurtarmayı hayal ederek fantastik planlar ve reçeteler icat ettiler. Bu planları, insanları-ve öncelikle egemen sınıfları- adaletine ve uygunluğuna ikna ederek uygulamayı umuyorlardı. Marx, Kapital’iyle, “toplumu, üstlerinin (veya aynı şekilde toplumun ve hükümetin) iradesiyle her türlü değişime açık, tesadüfen ortaya çıkan ve değişen bireylerin mekanik bir toplamı olarak gören görüşe son verdi ve ilk kez sosyolojiyi bilimsel bir temele oturtarak, sosyo-ekonomik oluşum kavramını belirli üretim ilişkilerinin toplamı olarak kurdu ve bu tür oluşumların gelişiminin doğal bir tarihsel süreç olduğunu ortaya koydu” (*Lenin*). Marx, kapitalist toplumun *ekonomik hareket yasasını ortaya koymuş* ve komünizmin, tüm insanlık tarihi ve kapitalizmin kendi içsel gelişim yasaları tarafından hazırlanan, toplumsal gelişmenin kesinlikle kaçınılmaz bir gelecekteki aşaması olduğunu göstermiştir. Marx, kapitalist sistemi çöküşe götüren maddi faktörleri, toplumsal güçleri keşfetmiştir. Kapitalist üretim biçiminin, belirli sınırlar içinde ve belirli bir tarihsel aşamada,

ilerici bir yöntem olduğunu göstermiştir; çünkü kapitalist ilişkiler, üretici güçlerin gelişimini ve dahası, kapitalizmden önce gelen diğer toplumsal oluşumlardan çok daha hızlı bir gelişmeyi teşvik eder. Bununla birlikte, bu üretici güçlerin büyümesi, öncelikle, en önemli üretici gücün-proletaryanın emek gücünün- ve doğa güçlerinin yağmacı bir şekilde israf edilmesi pahasına gerçekleşir; ikincisi, tek taraflıdır, son derece eşitsiz bir şekilde gerçekleşir ve bir dizi üretim dalının gelişimini geciktirir; ve üçüncüsü, kapitalizm için ölümcül olur, özel mülkiyet ilişkileriyle uzlaşmaz bir çatışmaya girer, onlarla bağdaşmaz hale gelir ve diğer, daha ilerici toplumsal ilişkilere geçişi gerektirir. Kapitalizm, giderek gelişen üretken güçler üzerinde bir engel haline geliyor. Kapitalist toplumun üretken güçlerinin büyümesi, emek ve üretimin toplumsal bir karakter kazanmasına yol açar. Kapitalizm altında emeğin bu toplumsallaşması, öncelikle toplum içindeki iş bölümünün gelişmesiyle birlikte, her bireyin emeğinin giderek toplumun genel emeğinin bağımlı bir parçası haline gelmesinde kendini gösterir. Bu toplumsallaşma, aynı zamanda, kapitalist üretimin kendi iç yasalarının baskısı altında, büyük ve aşırı büyük işletmelerde yoğunlaşmasında da kendini gösterir. Kapitalizm altında kooperatif emek biçimlerinin gelişmesi ve en önemlisi, makinelerin giderek artan kullanımı, küçük kapitalistlerin yer değiştirmesine yol açar. Büyük ve aşırı büyük kapitalistler, toplumsal üretimin giderek artan bir payını ele geçirir. Üretimin bu toplumsallaşması, özellikle *kapitalist bir toplumsallaşmadır*. Üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıyla değil, daha da güçlendirilmesiyle ilişkilidir. Bu sürecin

sonucu olarak, kapitalist toplumun temel çelişkisi-üretim toplumsal doğası ile üretim sonuçlarının özel kapitalist biçimde sahiplenilmesi arasındaki çelişki (özellikle “Aşırı Üretim Krizlerinde Sermaye”de ifade edildiği gibi)-giderek büyüyor ve yoğunlaşıyor. Aynı zamanda, kapitalist toplumun tüm çelişkileri de yoğunlaşıyor. “Burjuva üretim ilişkileri, toplumsal üretim sürecinin son karşıt biçimidir...” (Marx). Marx, artı değer teorisinde, burjuva toplumunun tüm zenginliğinin gerçek yaratıcıları olan ücretli işçilerin kapitalist sömürsünün özünü ortaya koymuştur. Lenin, bu doktrinin “Marx’ın ekonomi teorisinin temel taşı” olduğunu söylemiştir. Marx, *artı değer teorisini yaratarak*, kapitalist sınıfların varlığının temelini ortaya koymuş ve burjuva ekonomisi tarafından büyük bir özenle gizlenen kapitalist sömürünün özünü açığa çıkarmıştır. İşçi, kapitalist için çalışır, ona genellikle değerinin altında ücret şeklinde ödenen emek gücünü satar. Ancak, çok daha büyük bir değer yaratır. İşçinin ürettiği malın değeri ile ücreti arasındaki tüm fark, kapitalist sınıf tarafından artı değer olarak sahiplenilir ve tüm kapitalist gelir biçimlerinin temelini oluşturur: kâr, faiz, kira, vergiler. Tüm kapitalist sınıf, proletaryayı kolektif bir sömürücü, varlığı tamamen artı değerın sahiplenilmesine dayanan tek bir sınıf olarak görür. Sermayenin artı değer arayışı, kapitalizm altında emeğin sömürülme oranında sürekli bir artışa yol açar. Çalışma gününün uzatılması, çocuk işçiliğinin acımasızca sömürülmesi ve kitlesel çocuk ölümlerine yol açması, iş gücünün yok edilmesi ve milyonlarca işçinin fiziksel olarak sakat bırakılması; bunlar sermayenin “artık emeğe yönelik kurtvari

açgözlülüğünü” tatmin etmek için başvurduğu araçlardır. Sermaye için, makinelerin kullanımı ve üretken güçlerin geliştirilmesi, emeği tasarruf etmenin bir yolu değil, artı değer oranını artırmanın bir yoludur. Kapitalist toplumda makinelerin kullanımı, ücretli işçilerin emeğini hafifletmez, aksine sermayenin daha fazla artı değer sahiplenmesine yol açar. Kapitalizm geliştikçe, işçi sınıfının sömürülmesi artar ve durumu kötüleşir. Kapitalist ilişkilerin gelişmesi ve kapitalist toplumda makinelerin kullanımı, işsizliğe ve bir yedek işgücü ordusunun oluşmasına yol açar. Bu fazla işgücü, işgücü piyasasına sürekli baskı uygular ve kapitalistin ücretleri düşürerek, emeğin değerinin altına indirmesine olanak tanır. İşçi hem görelî hem de mutlak olarak yoksullaşır. “Bir kutupta servet birikimi, aynı zamanda karşı kutupta -yani kendi ürününü, sermayeyi üreten sınıf tarafında- sefaletin, zahmetin, köleliğin, cehaletin, vahşiliğin ve ahlaki yozlaşmanın birikimidir” (Marx). Kapitalizmin gelişmesi, işçi sınıfına kapitalist sistem içinde konumunu iyileştirme fırsatı vermez. İşte tam da bu nedenle proletarya, çıkarları doğrudan kapitalist sistemin temellerine karşı olan ve bu temellerin yıkılmasını talep eden sınıf olarak ortaya çıkar. Aynı zamanda, “işçilerin sermayeye bağımlılığını artırarak, kapitalist sistem birleşik emeğin büyük gücünü yaratır” (Lenin). Kapitalist üretim yoğunlaştıkça ve merkezileştikçe, ücretli proleterlerin sayısı, mahvolmuş küçük mülk sahipleri ve özellikle kapitalizm tarafından mahvedilmiş köylüler pahasına sürekli olarak artar. Proletarya çoğalır ve büyür. İşçiler, büyük kapitalist işletmelerin duvarları içinde giderek daha büyük ve daha bütünleşik kitleler halinde yoğunlaşır. Böylece,

kapitalizm geliştikçe, nihayetinde onu yok edecek toplumsal gücü üretir. Devrim yoluyla iktidarı ele geçiren proletarya, diktatörlüğünü kurar ve gaspçıları gasp eder. Marx ayrıca, kapitalizm altında küçük mülk sahiplerinin kitleleri ve özellikle sermaye tarafından acımasızca sömürölen küçük köylöler için durumun umutsuzluğunu da göstermiştir. Kapitalizm, küçük mülk sahiplerinin büyük çoğunluğunun kaçınılmaz yıkımını, proleterlere dönüşmelerini getirir. "...Tüm Marksistlerin en ilkeli olanı Marx, Komünist Parti'ye köylölüğü gözden kaçırmamasını, onu proletaryanın safına çekmesini ve yaklaşan proletarya devriminde desteğini sağlamasını ısrarla tavsiye etti" (*Stalin*). Marx'ın keşfettiğı kapitalist toplumun yükselişi, gelişimi ve çöküşü yasası, tarihin, sınıf mücadelesinden bağımsız ve onsuz, insanlığı komünizme götüreceğı anlamına gelmez. Kapitalizmin gelişiminin temel yasası, herhangi bir çatışmacı toplumda olduğı gibi, çelişkilerinin büyümesi ve yoğunlaşması, sınıf mücadelesinin büyümesi ve yoğunlaşmasıdır. Kapitalist gelişmenin yasalarının bilinmesi, proletaryanın mücadelesini kapitalist sisteme karşı devrimci çizgilerde yönlendirmesine, düşmanlarını tanımasına, müttefiklerini bulmasına ve güvenle zafere, diktatörlüğünün kurulmasına doğru ilerlemesine olanak tanır. "Kapital", proletarya diktatörlüğünün tarihsel gerekliliğine ve zafer kazanmış bir sosyalist devrimin sonucu olarak zaferinin kaçınılmazlığına kapsamlı bir gerekçe sunar. Marx'ın öğretileri, tüm dünyanın proletaryasına kendi tarihsel rolünü anlama olanağı sunarak, kapitalizmle mücadele ve onu yenmenin yollarını ve yöntemlerini göstermiştir. Marx'ın *Kapital*'i sadece ekonomik bir eser değıl, aynı zamanda muhteşem bir tarihsel ve felsefi

eserdir. Kapital, öncelikle belirli bir sosyo-ekonomik oluşumun-kapitalizmin-kapsamlı bir incelemesine uygulanan Marx'ın tarihsel materyalizm teorisinin ayrıntılı bir gerekçelendirmesini sunar. *Kapital* aynı zamanda materyalist diyalektiğin insan toplumunun incelenmesine geliştirilmesi ve uygulanmasının eşsiz bir örneğidir. Kapital'in felsefi önemini vurgulayan Lenin şöyle yazar: "*Kapital*'de mantık, diyalektik ve materyalizm bilgi teorisi tek bir bilime uygulanır." Marx için burjuva toplumunun diyalektiği "sadece diyalektiğin özel bir durumudur" (*Lenin*). Gerçekliğe tamamen uygun olarak, Marx *Kapital*'de toplumsal üretim biçimini tüm toplumsal yaşamın temeli olarak görür. Bunu ebedi ve değişmez olarak değil, tarihsel olarak ortaya çıkan, gelişen ve kendi yok oluşunun koşullarını zorunlu olarak hazırlayan bir şey olarak görür. Marx, kapitalist üretim biçiminin gelişiminin kaynağının içsel çelişkilerinde yattığını göstererek, bu çelişkilerin nasıl büyüüp yoğunlaştığını ve kapitalizmin tüm seyrinin kaçınılmaz çöküşü için nesnel ön koşulları nasıl yarattığını parlak bir şekilde analiz eder. Kapital, kapitalist oluşumu inceleyerek, Marksist bilgi teorisini olağanüstü bir derinlikle geliştirir. Kapital, derin bilimsel titizliği, proletaryanın tüm düşmanlarına karşı taraflı bir uzlaşmazlıkla birleştirir. Kapital'in alt başlığı olan "Siyasal Ekonomi Eleştirisi", teorik içeriğiyle tamamen örtüşmektedir. Kapital, kapitalizmin yasalarını incelemesinin yanı sıra, burjuva siyasi ekonomisinin de bilimsel bir eleştirisini sunar. Kapital, kapitalizmin çöküşünün ve yerine sosyalist bir toplumun devrimci bir şekilde geçmesinin kaçınılmazlığını bilimsel olarak gösterir. Kapital'in

yayınlanmasından günümüze kadar, burjuva bilimi ve kapitalizmin reformcu uşakları, Kapital'e karşı uzlaşmaz bir savaş yürütmüş ve onu karalamışlardır. Komünizme düşman teorilere yönelik acımasız eleştiriler ve Marx'ın öğretilerinin ve ölümsüz eseri Kapital'in fikirlerinin daha da geliştirilmesi, Lenin ve Stalin'in parlak eserlerinde yaratıcı ifadesini bulmuştur.

KAPİTALİST SİSTEM

—feodalizmin yerini alan sosyal ve siyasi sistem (bkz.). Kapitalist sistem, üretim araçlarının özel kapitalist mülkiyetine ve üretim araçlarından ve geçim kaynaklarından mahrum bırakılan ve sonuç olarak emek güçlerini sürekli olarak kapitalistlere satmaya zorlanan ücretli işçilerin sömürülmesine dayanmaktadır. Kapitalist üretimin itici gücü, ana teşviki, işçiler tarafından üretilen artı değerın sahiplenilmesi yoluyla kar ve aşırı kar elde etmektir. “Proletarya gece gündüz çalışır, yine de yoksul kalır. Kapitalistler çalışmaz, yine de zengindirler” (Stalin). Kapitalizmin temel çelişkisi, üretimin sosyal doğası ile özel kapitalist sahiplenme biçimi arasındaki çelişkidir. “Kapitalizmin bu temel çelişkisinin ifadesi, maksimum kapitalist kar elde etmek için hesaplanmış kapitalizmin muazzam üretim kapasitesinin büyümesi ile, kapitalistlerin sürekli olarak yaşam standartlarını en düşük seviyede tutmaya çalıştığı milyonlarca işçinin etkin talebindeki göreceli azalma arasındaki çelişkidir.” (Stalin). Kapitalist ekonomi, üretim anarşisine dayanır ve kendiliğinden gelişen yasalara tabidir. Bu nedenle, kapitalizm altında

periyodik ekonomik krizlerin, aşırı üretim krizlerinin kaçınılmazlığı vardır; bu krizlerde, piyasanın emebileceğinden daha fazla mal üretilir ve bu da kapitalist sistem altında yaşam standardı sürekli olarak düşen işçilerin etkin talebiyle sınırlıdır. Kapitalist ülkelerin ekonomileri döngüsel olarak gelişir, yani kapitalizmin çelişkili yönleri nedeniyle üretimdeki büyümeyi, üretimde keskin bir düşüş ve kriz izler. Kapitalist döngünün ana aşaması olan kriz sırasında, toplumun üretken güçlerinde büyük bir yıkım yaşanır, işsizlik keskin bir şekilde artar, işçi sınıfının ve tüm işçilerin yoksullaşması yoğunlaşır ve kapitalist sistemin tüm çelişkileri daha da kötüleşir. “Ticaret durma noktasına gelir, piyasalar satılmamış ürünlerle dolup taşar, nakit dolaşımdan kaybolur, kredi kesilir, fabrikalar durur, işçiler geçim kaynaklarından mahrum kalırlar, çünkü bu kaynakları çok büyük miktarlarda üretmişlerdir; iflaslar birbirini izler, açık artırmalar birbirini izler. Durgunluk yıllarca sürer, büyük miktarda üretici güç ve ürün israf edilir ve yok edilir, ta ki az çok değer kaybetmiş birikmiş mallar nihayet dağılana ve üretim ve değişim hareketi yavaş yavaş yeniden başlayana kadar. İlk başta bu hareket hızlanır, yürüyüş yerini tırısı bırakır, endüstriyel tırıs dörtnala dönüşür, bu da çılgın bir koşuya, gerçek bir engelli koşuya dönüşür; endüstriyi, ticareti, krediyi ve spekülasyonu kucaklar, ancak umutsuz sıçramalardan sonra tekrar çöküş uçurumuna düşer. “Ve böylece devam eder” (*Engels*). Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte sermayenin baskısı da artar, İşçi sınıfının ve işçilerin mutlak ve nispi yoksullaşması artmaktadır. Toplumsal zenginlik küçük bir kapitalist grubun elinde ne kadar çok yoğunlaşırsa, kitlelerin proleterleşmesi o kadar

artar, işsizlik artar ve işçi sınıfı yoksullaşır. “Bu, kapitalist birikimin mutlak, genel yasasıdır” (Marx). Burjuvazi ve proletarya arasındaki şiddetli sınıf mücadelesi, kapitalist toplumu karakterize eden temel özelliştir. 19. yüzyılın sonunda kapitalizm en yüksek, son aşamasına, yani emperyalizm aşamasına girdi; bu aşama, kapitalist devletlerin ekonomisinde ve siyasetinde bir avuç tekelci ve tekelci birliğin egemenliğiyle karakterize edilir. “Emperyalizm, tekellerin ve finans kapitalinin egemenliğinin yerleştiği, sermaye ihracatının olağanüstü önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstler tarafından bölünmesinin başladığı ve yeryüzünün tüm topraklarının en büyük kapitalist ülkeler tarafından bölünmesinin tamamlandığı kapitalizmin gelişim aşamasıdır” (Lenin). Kapitalist ülkelerde eşitsiz siyasi ve ekonomik gelişme yasası nedeniyle, Emperyalizmle birlikte, kapitalist sistemin temelleri giderek sarsılıyor, kaçınılmaz çatışmalar ve savaşlar ortaya çıkıyor ve işçi sınıfının ve onun önderliğindeki tüm çalışan halkın kapitalist sınıfa karşı mücadelesi aşırı bir yoğunluğa ulaşıyor. Kapitalizmin emperyalist aşaması, sosyalist devrimin arifesini işaret ediyor. Birinci Dünya Savaşı ile başlayan süreçte, kapitalist sistem genel bir kriz durumuna girdi. Kapitalist sistemin çöküşünün başlangıcını işaret eden Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, insan toplumunun gelişiminde yeni bir çağa öncülük etti. Kapitalizm, dünya ekonomisinin tek ve her şeyi kapsayan sistemi olmaktan çıktı. Dünya ekonomisi, birbirine tamamen zıt iki ekonomik sisteme bölündü: “... kapitalist ekonomik sistemin yanında, büyüyen, gelişen, kapitalist sisteme karşı çıkan ve varlığıyla kapitalizmin çürüklüğünü gösteren ve temellerini sarsan bir sosyalist

sistem vardır” (Stalin). Kapitalizmin genel krizinin karakteristik bir özelliği, kapitalist toplumun tüm çelişkilerinin aşırı derecede şiddetlenmesidir. Çelişkiler yoğunlaştı. Emperyalist güçler ile emperyalizmin temellerini sarsan ulusal kurtuluş hareketlerine girişen sömürgeler ve bağımlı ülkeler arasında, kapitalizmin çöküşü yoğunlaştı. Genel kriz dönemindeki kapitalizm, işletmelerin üretim aygıtının kronik olarak yetersiz kullanımı, yedek ordudan daimi orduya dönüşen milyonlarca işsiz ordunun varlığı ile karakterize edilir. Ekonomik krizler daha da şiddetli ve yıkıcı hale geldi ve burjuva ülkelerindeki kapitalist ekonominin tüm sektörlerini etkiledi. Kapitalist döngüdeki kriz dönemleri giderek uzarken, geçici toparlanma dönemleri kısalıyor ve ekonomide genel bir yükselişe ve refaha yol açmıyor. İkinci Dünya Savaşı ve Sovyetler Birliği’nin Nazi Almanyası ve emperyalist Japonya’ya karşı mücadelesindeki zaferi sonucunda, Avrupa ve Asya’daki bir dizi ülke kapitalist dünyadan koparak *halk bağımsızlığı rejimini kurdu. Demokrasiler* (bkz.). Çin halkının dünya tarihindeki zaferi, emperyalizme ezici bir darbe indirdi. Bu, emperyalist baskıya karşı gelişen güçlü bir ulusal kurtuluş hareketinin sonucudur. Sovyet devletinin yardımıyla, halk demokrasileri sosyalist inşa yoluna girdi. Dünya iki kampa bölünmüştü: Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde yeni bir dünya savaşı başlatmayı amaçlayan kapitalizm ve emperyalist gericilik kampı ve SSCB önderliğinde büyüyen ve güçlenen sosyalizm, demokrasi ve ilerleme kampı, savaş kışkırtıcılarına karşı barış mücadelesi veriyordu. Tamamen çürümüş kapitalist sistemi korumak için burjuvazi son ve aşırı araçlara başvurdu: burjuva ülkelerinde faşist diktatörlük kurmak ve

devletleri faşistleştirmek. Tekelci birlikler ve kapitalist patronlar, burjuva devlet aygıtını kullanarak işçileri daha da köleleştiriyor, siyasi özgürlükleri ve demokrasiyi yok ediyor, geniş işçi kitlelerinin devrimci ve ulusal kurtuluş hareketlerini bastırıyor ve fetih savaşları başlatıyor. Burjuva devleti, tekelci sermayenin aşırı kârlar elde etme ve dünyanın en büyük tekellerinin egemenliğini kurma mücadelesinde itaatkâr bir araçtır. Sosyalist devrim, kapitalist sistemi daha yüksek bir toplumsal düzenle, yani kapitalizme karşı şiddetli bir sınıf mücadelesiyle kurulan sosyalizmle değiştirir. Proletarya diktatörlüğü, yeni bir sosyalist üretim biçimini örgütler ve insanın insan tarafından sömürülmesine, kölelik ve baskı sistemine sonsuza dek son verir.

KAR LUCRETİUS (MÖ 99-55)

—Parlak bir Romalı şair ve filozof. Lucretius, “Şeylerin Doğası Üzerine” adlı eserinde, atomik materyalizm felsefesini şiirsel bir biçimde açıklar. Yunan filozofları Demokritos ve Epikuros ile tam bir uyum içinde, materyalizmin temel ilkelerini ilan eder: Dünyada, sonsuza dek var olan ve küçük, bölünmez parçacıklardan—atomlardan—oluşan maddeden başka hiçbir şey yoktur. Lucretius’a göre evren sonsuzdur ve sonsuza dek ortaya çıkan, gelişen ve yok olan sayısız dünyadan oluşur. Lucretius, idealistlerin ve din adamlarının dünyanın Tanrı tarafından yaratılması hakkındaki öğretilerini reddeder. “Hiçbir şey, ilahi iradeyle yoktan var edilmez,” der. Lucretius’a göre dünyadaki şeylerin tüm çeşitliliği, yalnızca madde parçacıklarının, atomların, birliğinin çeşitliliğidir. Şeylerin yok

oluşu, yalnızca atomların parçalanmasıdır. Tek bir atom bile yok edilemez. Lucretius'a göre doğal şeylerin oluşumu için temel koşul, boşluğun varlığıdır. Madde ve boşluk bir birlik oluşturur; bu birlik olmadan hareket, dolayısıyla atomların birleşmesi ve dağılması imkansızdır. Epistemolojik konularda Lucretius, nesnel dünyanın bilinebilir olduğu görüşünü savunmuştur. Dış dünya hakkındaki bilginin kaynağı duysal algıdır. Şekil bakımından çeşitli olan (yuvarlak, köşeli, pürüzlü, düz vb.) atomlar, insan duyularını etkileyerek çeşitli algılar uyandırır. Duyular düşüncenin bir aracıdır; onlarsız bilgi imkansızdır. "Çünkü eğer duygulara güvenmeye cesaret edemezseniz, o zaman sadece akıl değil, hayatın kendisi de yok olacaktır..." Lucretius, dini önyargıları eleştirir: dinin insan kötülüğünün kaynağı olduğuna inanır. Dinin kökenleri, insanın bilinmeyen doğal olaylardan duyduğu korkuda yatar: korku, yeryüzündeki ilk tanrıları yaratmıştır. İnsanlara doğal olayların gerçek nedenlerini açıklamanın yeterli olacağına ve dini önyargıların ortadan kalkacağına inanan Lucretius, "Şeylerin Doğası Üzerine" adlı şiirinde doğal olayların (gök gürültüsü, şimşek, yağmur vb.) betimlenmesine önemli ölçüde yer verir. Lucretius'un materyalist felsefesi ve ateizmi, bilim kurgunun yayılmasına katkıda bulundu ve materyalizmin sonraki gelişimini derinden etkiledi. Giordano Bruno, Vanini ve Gassendi, Epicurus ve Lucretius'un atomistik materyalizmini yeniden canlandırdılar. 18. yüzyıl Fransız materyalistleri de Lucretius Carus'un materyalist felsefesine büyük saygı gösterdiler. N. G. Chernyshevsky, bu parlak Romalı filozofa büyük değer veriyordu. Siyasi görüşlerinde Lucretius, köle sahibi demokrasinin ideoloğuydu. Aristokrasiye karşı savaştı, ancak

kölelerin boyun eğmesini istedi. Lucretius'a göre toplumun gelişimi ilerleyici bir süreçtir. Bu gelişmenin kaynağını akılda görür. Dolayısıyla Lucretius'un topluma dair görüşleri idealisttir. Lucretius Cara'nın parlak eseri "Şeylerin Doğası Üzerine", dönemin bilgi düzeyini ve materyalist fikirlerini yansıtmaktadır. Bu kitap Rusça olarak birkaç kez basılmıştır. En son baskısı 1940 yılında SSCB Bilimler Akademisi tarafından yayınlanmıştır.

KARTEZYENİZM –Descartes'ın (Cartesius'un) öğretileri –bkz. *Decarm*.

KATEGORİLER Felsefede (Eski Yunanca *kategoria* –yargı, tanım) gerçekliğin en genel ve temel bağlantılarını ve ilişkilerini yansıtan temel mantıksal kavramlardır. Kategoriler (örneğin, nedensellik, gereklilik, içerik, biçim vb.), insanların maddi üretim ve sosyal pratiklerine dayalı bilginin tarihsel gelişimi sürecinde oluşmuştur. Gerçekliğin temel yönlerinin bir yansıması olan kategoriler, insanın onu daha derinlemesine kavramasına olanak tanır. Doğa ve tarihin kavranması süreci, insan beyninde gerçekliğin basit bir mekanik yansıması değildir. Kavranma, kategorilerin, kavramların ve yasaların karmaşık bir oluşum sürecidir. "İnsanın önünde doğal olayların *bir ağı vardır*. İçgüdüsel insan, vahşi, kendini doğadan ayırmaz. Bilinçli insan kendini ayırır; kategoriler bu ayrışmanın, yani dünyanın kavranmasında, onu kavramaya ve ona hakim olmaya yardımcı olan ağdaki düğüm noktalarıdır" (*Lenin*). Diyalektik materyalizmdeki kategori doktrini, idealist kategori teorilerinden temel olarak farklıdır. Örneğin Kant için kategoriler *a*

priori, yani ebedidir, herhangi bir deneyimden önce verilmiş ve ondan bağımsız düşünce biçimleridir. Hegel kategorileri diyalektik gelişim içinde ele alır, ancak ona göre kategoriler, gerçek dünyayı yaratan, inşa eden mutlak mistik-dini bir fikrin gelişimindeki adımlardır. Diyalektik materyalizmde kategoriler, doğanın ve toplumun en genel ve temel yönlerinin bilinçte yansımasıdır. Diyalektik materyalizmin temel kategorileri şunlardır: madde, hareket, zaman, uzay, nitelik, nicelik, bağlantı, çelişki, nedensellik, zorunluluk, biçim ve içerik, öz ve olgu, olasılık ve gerçeklik vb. Tarihsel materyalizmin temel kategorileri ise şunlardır: sosyo-ekonomik oluşum, üretim yapıları ve üretim ilişkileri, temel ve üst yapı, sınıf, devrim vb. Diyalektik materyalizmin kategorileri, kapalı, değişmeyen bir temel kavramlar sistemi temsil etmez. Nesnel gerçekliğin gelişmesi ve bilimsel bilginin ilerlemesiyle birlikte, bilimsel kategorilerin sayısı ve içeriği zenginleşir ve nesnel dünyanın eksiksiz ve kapsamlı bir yansımasına giderek daha çok yaklaşırlar. Gerçekliğin temel bağlantılarını ifade eden kategoriler, maddi dünyanın nesneleri ve süreçleri kadar hareketli, esnek ve birbirine bağlı olmak zorundadır. Bu dünyanın yalnızca izole yönlerini yansıtan bireysel kategoriler değil, kategorilerin birbirine bağlılığı, “genel kavramların, yasaların vb. sonsuz toplamı , somut olanı bütünüyle ortaya çıkarır” (*Lenin*).

KATEGORİK BUYRUK –Kant’ın idealist felsefesinde, insan doğasında ebediyen var olduğu ve insan faaliyetini yönlendirdiği varsayılan içsel bir ahlaki buyruk, yani ahlaki davranışa

yönelik bir çaba vardır. Kategorik buyruğun gereklerine göre, bir kişi, davranışının “maksimumu” (içsel dürtüsünün en yüksek ilkesi) evrensel bir yasa ilkesi haline gelebilecek şekilde davranmalıdır. Kategorik buyruk, ahlaki normların tarihsel doğasını ve her dönemin her sosyal sınıfının kendi ahlaki ve etik görüşlerine sahip olduğu gerçeğini gizler. Kant, tüm zamanlar ve sınıflar için uygun olduğu varsayılan bir tür evrensel ahlak inşa etti. Kant’ın kategorik buyruk doktrini, çatışan sınıf çıkarlarını ve sınıf mücadelesini gizlediği, baskıcılara tam bir alçakgönüllülük ve boyun eğme talep ettiği ve toplumun gerçek çelişkilerinden uzaklaştırdığı için doğası gereği gericiydi. Kant’ın etik öğretisi, daha sonraki birçok liberal-burjuva ahlak teorisinin temelini oluşturmuştur. Neo-Kantçılıkla birlikte, 19. yüzyılın sonlarında reformist çevreye nüfuz etti. Etkisi altında, reformizmin bir çeşidi olan sözde etik sosyalizm ortaya çıktı. Emperyalistlerin sadık hizmetkarları olan günümüzün sağcı sosyalistleri de, Marksist sınıf mücadelesi ve proletarya devrimi teorisini, insanın “ahlaki öz-gelişimi” hakkındaki gerici söylemlerle değiştirmek için Kant’ın kategorik buyruğu doktrinini kullanıyorlar.

KATEDRAL SOSYALİZMİ (Almanca: *Katheders-* bölüm)-XIX. yüzyılın ikinci yarısında Alman üniversitelerinde ortaya çıkan teorik ve siyasi bir hareket. Katheder sosyalistleri, burjuva-toprak sahibi devletin devrimci bir şekilde devrilmesi ve sınıf mücadelesi olmadan, reform yoluyla Prusya Almanyası’nda bir halk devletin kurulabileceğini kanıtlamaya çalıştılar. Devlet kapitalizmini sosyalizm olarak sundular. 1872’de

Katheder sosyalistleri, “sınıf barışı”, “partizan olmama”, bilimin “sınıf üstü” niteliği vb. konuları “vaaz etmek” amacıyla Almanya’da Sosyal Politika Birliği’ni kurdular. Bu “katedral sosyalizmi”, Alman Prusya-Junker devletini “halk” devleti kurma sosyalizmi olarak sunan Bismarck’ın Prusya-Junker politikasının bir varyasyonuydu. Bu gerici ideoloji, örneğin Lassallecilik tarafından Alman işçi sınıfına dayatıldı ve Marx tarafından *Gotha Programı Eleştirisi’nde* (bkz.) ifşa edildi. Almanya’daki burjuva Katheder-Sosyalistleri arasında, Marx ve Engels’e açıkça karşı çıkan Hildebrand, A. Wagner, Brentano, Sombart ve Prusyacılık ile kapitalizmin diğer fanatikleri yer alıyordu. Alman işçi hareketinde çizgileri **Lassalleciler** tarafından, Rusya’da ise yasal Marksistler ve “Ekonomistler” (Struve, Tugan-Baranovsky ve diğerleri) tarafından destekleniyordu. Günümüzde Katheder-Sosyalistler, sağcı sosyalistler, sendikacı Fabianlar (Attlee, Schumacher ve diğerleri) olarak karşımıza çıkıyor. Hepsi de emperyalizmin aktif savunucuları ve hizmetkarları, ABD emperyalistlerinin önderliğinde birleşik bir Avrupa (veya dünya) devleti kurma fikrinin gerici burjuva-kozmopolit vaizleridir. Marx, Engels, Lenin ve Stalin, Katheder-Sosyalistleri proletaryanın ateşli düşmanları ve nefret edenleri, bilimsel sosyalizmin amansız rakipleri olarak ifşa etmişlerdir. Komünist Parti, ideolojik cephemizde (felsefe, bilim, edebiyat eleştirisi vb. alanlarda) nesnelcilik, Bolşevik parti ruhu ilkesinin göz ardı edilmesi, sosyal olayların değerlendirilmesinde sınıf analizinin yokluğu gibi Katheder-Sosyalizmin tüm tezahürlerini reddeder.

NEDENSELLİK (Latince *causa*–sebeup)–*nedensellik* ile aynı anlama gelir (bkz.).

KAUTSKY KARL (1854-1938) —Alman Sosyal-Demokrat; d6nek, proletarya diktat6rl6ğünün amansız d6şmanı. “İkinci Enternasyonal’in en büyük otoritesi olan Kautsky, Marksizmin sözlü olarak kabul edilmesinin gerçekte nasıl ‘samancılık’ veya ‘Brentanoizm’e (yani proletaryanın devrimci olmayan ‘sınıf’ mücadelesini tanıyan liberal-burjuva bir doktrine) dönüşmesine yol açtığının son derece tipik ve çarpıcı bir örneğidir...” (*Lenin*). Faaliyetlerinin en iyi döneminde Kautsky, “*Karl Marx’ın Ekonomik Doktrini*” (1886), “*Tarım Sorunu*” (1898) gibi Marksist eserler yazdı. Ancak o zamanlarda bile Kautsky Marksizm’den geri adım attı ve onu çarpıttı. Böylece Erfurt Programı’ndan proletarya diktat6rl6ğü konusunu çıkardı. İkinci Enternasyonal’de Kautsky, Bernsteinciler ve sol Sosyal Demokratlar–F. Mehring, R. Luxemburg ve K. Liebknecht–arasında resmi olarak merkezci bir pozisyon aldı, ancak gerçekte Bernstein’e boyun eğerek, diğerklerine zemin vererek sağcıları destekledi. Oportünizm. Kautsky, Bolşeviklere karşı mücadelelerinde Martov ve Menşevikleri destekledi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Kautsky hain bir burjuva şovenist tutum sergiledi. Marksizmin temel sorusu olan proletarya diktat6rl6ğü konusunda, oportünizme birbiri ardına tavizler verdi ve sonunda kendisi de oportünizmin bataklığına düştü. Burjuva devlet mekanizmasını yok etme ve proletarya diktat6rl6ğünü kurma ihtiyacını reddetti. Kautsky, proletarya diktat6rl6ğü doktrinine, liberal-burjuva “saf”, “sınıf üstü” demokrasi teorisiyle karşı çıktı. “Kautsky ve arkadaşlarının evrensel eşitlik, “saf”

demokrasi, “mükemmel” demokrasi vb. hakkındaki söylemleri, sömürülenler ve sömürenler arasında eşitliğin imkansız olduğu gerçeğini örtbas etmek için kullanılan burjuva bir kılıftır. “Saf” demokrasi teorisi, işçi sınıfının üst tabakasının, “ehlileştirilmiş” bir teorisidir. “Ve emperyalist soyguncular tarafından besleniyor” (Stalin). Ancak ulusal-sömürge sorunu konusunda Kautsky, sağcı Sosyal Demokratların, Rus Menşeviklerin ve Bundistlerin pozisyonlarını destekledi ve ulusal soruna Lenin-Stalin çözümüne karşı çıktı. Lenin, Kautsky’nin ölmekte olan kapitalizmi desteklemeyi amaçlayan “aşırı emperyalizm” anti-Marksist teorisini ifşa etti. 1917 Ekim Sosyalist Devrimi’nden sonra Kautsky, karşı devrimci “teorik” ve pratik faaliyetlerini daha da yoğunlaştırdı. Sağcı Alman Sosyal Demokratlarının 1918-1919 Alman Devrimi’ni boğmasına yardım etti, Sovyet Rusya ile bağların güçlenmesine karşı çıktı, proletarya diktatörlüğünü ve Bolşevizm’i karaladı ve diyalektik materyalizme karşı çıktı. V. İ. Lenin ve J. V. Stalin, Kautsky ve Kautskyizmi tamamen ifşa ettiler ve bu, uluslararası proletaryanın devrimci Marksizm ruhuyla ideolojik ve siyasi eğitimi için büyük önem taşıdı. Kautsky, “Tarihin Materyalist Anlayışı” (iki cilt, 1927) adlı eseriyle teorik sapkınlık yolunu tamamladı. Bu eser, tarihin materyalist anlayışından ve bilimsel sosyalizm teorisinden tamamen yoksundur. Kitap, Kautsky’nin övdüğü ve diyalektik ve tarihsel materyalizmle karşılaştırdığı, kaba ve eklektik bir burjuva felsefi teorileri karışımını sunmaktadır. Bugün, Kautsky’nin karşı devrimci, Sovyet karşıtı çizgisi Batı Almanya’da Schumacher ve ekibi, Avusturya’da Scherf ve ekibi ve İngiltere’de Attlee, Morrison ve diğer sözde sosyalistler, Anglo-Amerikan

emperyalizminin işçi hareketindeki ajanları tarafından sürdürölmektedir.

NİTELİK, bir nesnenin temel belirleyiciliğidir; bu belirleyicilik sayesinde o nesne belirli bir nesnedir, başka bir nesne değildir. Doğada ve toplumda her şey sürekli hareket ve gelişim halindedir; her zaman bir şeyler ölüyor ve ortaya çıkıyor. Ancak bu, nesnelerin ve olguların belirli bir içeriğe, belirli bir varoluş biçimine sahip olmadıkları veya istikrarsız oldukları anlamına gelmez. Niteliksel belirleyicilikleri onları istikrarlı kılan, nesneleri birbirinden ayıran ve doğanın somut çeşitliliğini yaratan şeydir. Bu nedenle, Marksist diyalektik, nesnelerin niteliğini nesnel bir özellik olarak reddeden ve dünyanın tüm çeşitliliğini yalnızca niceliksel farklılıklara indirgeyen mekanikçi kavramlara kesin bir şekilde karşı çıkar. Bu tür bir indirgeme, nesnelerin niteliksel benzersizliğini siler ve gelişmenin yalnızca niceliksel bir değişim olduğu, sıçramalar gerektirmediği, eskiye karşı devrimci mücadele biçimleri gerektirmediği vb. gibi her türlü zararlı görüşe kapı açar. Örneğin, kapitalizmde temel bir niteliksel değişim olmaksızın yalnızca niceliksel bir değişimin “bir gün” sosyalizmin ortaya çıkmasına yol açabileceğine inanan reformistlerin görüşleri bunlardır. Bu arada, toplumsal üretim biçimleri olarak kapitalizm ve sosyalizm, niteliksel tanımları bakımından tamamen zıttır. Farklı gelişim yasalarıyla karakterize edilirler ve tam da nitelik bakımından farklı oldukları için, birinden diğerine, kapitalizmden sosyalizme geçiş, ancak eski kapitalist sistemin radikal çöküşü, bu sistemin devrimci yıkımı ve

yeni bir sosyalist sistemin kurulmasıyla mümkündür. Bu nedenle, nitelik kavramı muazzam bir teorik öneme sahiptir. Bilimsel bilgi öncelikle incelenen olguların niteliksel tanımını, yani onları diğerlerinden ayıran içsel özelliklerini belirlemelidir. Nesnelerin niteliğini belirlemeden, gelişim yasalarını açıklamak mümkün değildir. Şeylerin ve olguların niteliksel tanımını tanımayı reddetmek, dünyanın tüm çeşitliliğinin yalnızca öznenin duyularının ürünü olduğu öznel-idealist iddiaya yol açar. Örneğin, yalnızca boyut ve hacmin nesnel, renk, koku, ses, tat vb.nin ise öznel olduğu birincil ve ikincil nitelikler teorisi böyledir. Bu görüş, gerçeklikle temelden çelişmektedir. Şeylerin ve olguların niteliği ebedi değildir; Değişime tabidir. Metafizikçi, gelişmeyi aynı nitelikler içinde gerçekleşen bir hareket olarak kavrar ve yeni bir şeyin ortaya çıkmasını veya eski bir şeyin yok olmasını dışlar. Örneğin, Weismanncılarının ve Morgancılarının canlı doğanın gelişimi hakkındaki bilim karşıtı görüşleri, Virchowianların hücre hakkındaki görüşleri vb. buna örnektir. Buna karşılık, “diyalektik yöntem, gelişme sürecinin dairesel bir hareket, zaten başarılmış olanın basit bir tekrarı olarak değil, ilerleyici bir hareket, yükselen bir çizgi boyunca hareket, eski bir niteliksel durumdan yeni bir niteliksel duruma geçiş, basitten karmaşığa, aşağıdan yukarıya doğru bir gelişme olarak anlaşılması gerektiğini savunur” (Stalin). Yeni bir niteliksel durum, bir durumdan diğerine ani bir geçiş olarak ortaya çıkar; tesadüfen değil, doğal bir şekilde, algılanamaz ve kademeli niceliksel değişikliklerin birikimi sonucu ortaya çıkar. Diyalektik materyalizm, bir niteliksel durumdan diğerine geçiş sorusunu, *nicelik sorusuyla yakından*

bağlantılı olarak, onunla birlik içinde ele alır (bkz.). Bir nesnenin niteliği, niceliksel belirlenmesinin dışında var olamaz. Bir nesnenin niteliksel ve niceliksel yönleri birdir. (Ayrıca bkz. Nicelik; Ölçü; Niceliksel Geçiş) Kalitedeki değişiklikler; Sıçrama; Evrim ve devrim).

“LENİNİZM SORUNLARI ÜZERİNE”

–J. V. Stalin’in 1926’da yazdığı dikkat çekici bir eser. Bolşevizmin düşmanlarına, yani Troçkist ve yandaşları Kamenev, Zinoviev ve Buharin önderliğindeki Troçkist-Zinovievci çeteye karşı yöneltilmişti. Bu çete, Bolşevik Partiyi bölmeye, SSCB’de sosyalizmin zaferine olan inançsızlığı aşılama ve kapitalist restorasyon partisi adında başka bir parti kurmaya çalışmıştı. Yoldaş Stalin, eserinde Troçkistlerin ve Zinovievcilerin Leninizm’i Troçkizm’le değiştirme girişimlerini ortaya koymaktadır. Troçkistlerin Leninizmin ulusal sınırlamaları ve Leninizmin temel odağı olduğu iddia edilen köylü sorunu hakkındaki iftiralarını çürüten Yoldaş Stalin, Leninizmin temel odağının proletarya diktatörlüğü sorunu olduğunu ve Leninizmin proletaryanın uluslararası öğretisi olduğunu, “kapitalist olarak gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere istisnasız tüm ülkeler için uygun ve zorunlu” olduğunu göstermektedir. Yoldaş Stalin’in bu tezi, Leninizm bayrağı altında, SSCB’de sosyalizmi inşa etme deneyiminden azami ölçüde yararlanarak, halk demokrasilerinin kapitalizmden sosyalizme geçişin temellerini başarıyla attığı günümüzde hayati bir önem kazanmaktadır. Leninizmin proletaryanın uluslararası doktrini olarak yeniden yorumlanması ve SSCB’deki sosyalist inşa deneyiminin uluslararası öneminin reddedilmesi, burjuva

milliyetçiliğinin bataklığına ve proletaryanın çıkarlarına ihanete yol açar. Tito'nun Troçkist-faşist kliğinin karşı devrimci "teorisi" ve pratiği bunun açık bir teyididir. Yoldaş Stalin, Troçkist "sürekli devrim teorisinin" Menşevik özünü ortaya koyar ve Marx'ın kesintisiz devrim doktrininin gerçek somutlaşmasını ve daha da geliştirilmesini Lenin'in burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşümü fikrinde bulduğunu kanıtlar. Proletarya devriminin karakteristik özelliklerini ve görevlerinin derinliğini burjuva devriminden ayrı olarak analiz eden Yoldaş Stalin, proletarya diktatörlüğünün özünü, proletarya devriminin temel içeriği, yeni biçimlerde sınıf mücadelesinin devamı ve tek bir partinin -komünist partinin- önderliğinde proletarya, köylülük ve çalışan halkın diğer proletarya dışı kesimleri arasında özel bir sınıf ittifakı biçimi olarak ortaya koymaktadır. Lenin'in proletarya *diktatörlüğünün temel yönleri* (bkz.), bunların birliği ve diktatörlüğün çeşitli gelişim dönemlerindeki karşılıklı ilişkileri doktrininin geliştiren Yoldaş Stalin, özellikle kapitalist kuşatma ve müdahale tehlikesi koşullarında proletarya diktatörlüğünün organlarını koruma ve güçlendirme ihtiyacını vurgulamaktadır. Yoldaş Stalin, Komünist Parti ve onun proletarya diktatörlüğü sistemindeki ve komünizmin inşasındaki öncü rolü meselesine önemli ölçüde dikkat etmektedir. Yoldaş Stalin, Troçkistlerin proletarya diktatörlüğünü parti diktatörlüğüyle eşitleme girişimini ortaya koyar: böyle bir eşitleme, partinin sınıfın yerine geçirilmesi, Lenin'in öncü ve sınıf arasındaki ilişkiye dair görüşünün büyük bir çarpıtılmasıdır. Tek bir ülkede sosyalizmin zaferi ve SSCB'de sosyalizmin zaferi mücadelesi, J. V. Stalin'in

eserinin son iki bölümünü (altıncı ve yedinci bölümler) oluşturur. Lenin'in sosyalizmi inşa etme teorisini savunarak ve temellendirerek, Yoldaş Stalin, Troçkistlerin Leninizm'e karşı düşmanca tutumlarını yerle bir etti. İşçi sınıfını silahsızlandırmaya, sosyalizmi inşa etme olasılığı konusunda şüpheler uyandırmaya, köylülüğün sosyalist bir yolda gelişimini yönlendirme olasılığını reddetmeye ve devlet sanayisinin sosyalist doğasını inkar etmeye çalıştılar. Yoldaş Stalin, Troçkistlerin NEP'i kapitalizmden geri çekilmeden başka bir şey olarak görme hain değerlendirmesini yerle bir etti. Yoldaş Stalin'in "Leninizm Üzerine Sorular" adlı eseri, Troçkizmi ifşa etmede ve yenmede büyük rol oynamış, partiyi Marksist-Leninist teorinin keskin silahıyla donatmıştır. Yoldaş Stalin'in diğer eserleri gibi, j. V. Stalin'in "Leninizmin Sorunları Üzerine"de, halk demokrasilerinde sosyalizmi inşa eden kardeş komünist ve işçi partilerinin yanı sıra, kapitalizmin hâlâ hüküm sürdüğü ve emperyalist baskıyı devirme mücadelesinin sürdüğü ülkelerdeki komünist partiler için vazgeçilmez bir rehberdir.

"DİYALEKTİK SORUNU ÜZERİNE" –V. İ. Lenin'in "Felsefi" adlı eserinde yer alan çalışmalar "Defterler" (bkz.) Eserler'in 2. ve 3. baskılarının XIII. Cildinde yer almaktadır. İlk olarak 1925 yılında "Bolşevik" dergisinin 5-6. sayısında yayımlanmıştır. Bu küçük parçada Lenin, materyalist diyalektikğin temel sorularının derinlemesine ve yoğun bir analizini yapmıştır. Burada Lenin, diyalektik ve metafizik arasındaki karşıtlığı analiz ederek, gelişmenin iki temel kavramı olan diyalektik ve metafizik arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Lenin, metafizik

kavramın gelişmeyi niceliksel bir azalma veya artış, basit bir tekrar olarak gördüğünü belirtir. Hareketin metafizik anlayışıyla, hareketin itici gücü, hareketin kaynağı gölgede kalır veya bu kaynak başka bir şeye (Tanrı, özne vb.) aktarılır. Bu kavram ölü, zayıf, kurudur. Hareketin diyalektik kavramı hayati önem taşır: yalnızca o, “var olan her şeyin ‘kendiliğinden hareketinin’ anahtarını sağlar; yalnızca o, ‘sıçramaların’, ‘süreklilikteki kırılmaların’, ‘karşıtlığa dönüşümün’, eskinin yıkılmasının ve yeninin ortaya çıkmasının anahtarını sağlar.” Lenin’e göre diyalektik kavramın özü, hareketi her olguda zorunlu olarak var olan zıtlıkların mücadelesi olarak anlamaktan ibarettir. Lenin bu görüşü örneklerle açıklar: matematikte + ve -, diferansiyel ve integral; mekanikte etki ve tepki; fizikte pozitif ve negatif elektrik; kimyada atomların birleşmesi ve ayrışması; sosyal bilimlerde sınıfların mücadelesi. Lenin, Plekhanov’un zıtlıkların birliği ve mücadelesi yasasının evrensel doğasını anlamadığını ve onu örneklerin toplamına indirgediğini belirtir. V. İ. Lenin, Plekhanov’u diyalektiği bir bilgi teorisi olarak anlamadığı ve araştırmadığı için eleştirir. Lenin, kendi fragmanında diyalektiği gelişen bir teori olarak derinlemesine tanımlar ve inceler. Marksist diyalektik yöntemin diğer önemli meselelerinden birçoğuna değinilir. Lenin, idealizmin epistemolojik ve sınıf kökenlerine dair parlak bir analiz sunar. İdealizmin din değil, din adamlığına doğrudan bir yol olduğunu belirtir, “ancak din adamlığı (= felsefi idealizm) elbette *epistemolojik* kökenlere sahiptir; temelsiz değildir; şüphesiz ki *kısır bir çiçektir*, ancak canlı, verimli, gerçek, güçlü, her şeye kadir, objektif, mutlak insan bilgisinin canlı ağacında

yetişen kısır bir çiçektir.” Lenin, insan bilgisinin düz bir çizgi değil, eğri bir çizgi olduğunu belirtir; bu eğri çizginin herhangi bir parçası, tek taraflı olarak bataklığa, din adamlığına götüren bağımsız, düz bir çizgiye dönüştürülebilir, “orada egemen sınıfların sınıf çıkarları *tarafından pekiştirilir.*” Parçanın tamamı derin bir tarafgirlik ile doludur.

“MONİST TARİH GÖRÜşÜNÜN GELİşİMİ SORUNU ÜZERİNE” –F. V. Plekhanov’un 1895’te N. Beltov takma adıyla yayımlanan olağanüstü bir eseri. Bu kitap “bütün bir Rus Marksist kuşağını yetiştirdi” (*Lenin*). Marksist felsefenin bir açıklamasıyla birlikte, Narodizm’e karşı mücadelede özellikle önemli olan Narodniklerin gerici görüşlerine yönelik derin bir eleştiri sunmaktadır. İlk dört bölüm, Marksizm öncesi felsefe ve sosyolojinin analizine ayrılmıştır; Plekhanov bu bölümlerde 18. yüzyıl Fransız materyalistlerinin, Restorasyon dönemi Fransız burjuva tarihçilerinin, ütöpik sosyalistlerin ve idealist Alman felsefesinin görüşlerini eleştirel bir şekilde inceler. Plekhanov, bu öğretilerin tarihsel ve sınıfsal sınırlamalarını ortaya koyar ve yalnızca Marx ve Engels’in bilimsel bir materyalist felsefe yarattığını, yalnızca Marksizmin gerçek bir toplum bilimi sağladığını ve gelişiminin maddi temelini keşfettiğini gösterir. Plekhanov, eserinde “kahramanlar” ve “kalabalık” üzerine kurulu gerici popülist teoriyi eleştirerek, bireyin tarihteki rolü ve toplumsal gelişmenin yasaları hakkında Marksist görüşler sunar. Kitabın son baskısı 1949’da yayımlanmıştır.

“KENDİ BAŞINA” SINIF VE “KENDİSİ İÇİN” SINIF

Marx ve Engels, proletaryanın gelişiminde “kendi başına” bir sınıftan “kendisi için” bir sınıfa dönüştüğünü göstermiştir. “Kendi başına sınıf” ve “kendisi için sınıf” kavramları, proletaryanın farklı olgunlaşma aşamalarını, bağımsız bir siyasi güç olarak öz farkındalığının gelişim aşamalarını yansıtır. Proletaryanın çıkarlarını sermayeye uzlaşmaz bir şekilde karşıt olarak tanıması için tüm bir tarihsel aşama gerekti. İngiltere’deki Luddite hareketi gibi tarihsel örnekler, işçilerin acımasız sömürden öfkelenerek makineleri parçalamaları, makineyi kapitalist bir sömürü aracı olarak kullanımından ayırt edememeleri, proletaryanın kendisini hemen bir sınıf olarak tanımadığını göstermektedir. Marx ve Engels, Komünist Manifesto’da şöyle yazmıştır: “Öncelikle mücadele bireysel işçiler tarafından, sonra bir fabrikanın işçileri tarafından, sonra da bir bölgedeki bir iş kolunun işçileri tarafından, onları doğrudan sömüren bireysel burjuvaya karşı verilir.” Bu aşamada işçiler henüz kapitalistlere karşı bir sınıf olarak mücadele etmezler. Proletarya henüz genel sınıf görevlerinin farkına varmamıştır; hâlâ “kendi başına” bir sınıfı temsil etmektedir. “Bu aşamada, işçiler ülke genelinde dağılmış ve rekabetle parçalanmış bir kitle oluştururlar” (Marx). Proletarya, kapitalizmin kendisinin gelişmesi temelinde sınıf bilincinin bir sonraki, daha yüksek aşamasına yükselir. Fabrikaların ve tesislerin büyümesiyle proletarya sayıca, örgütlenmede, birliktelikte ve sınıf mücadelesi deneyiminde büyür. İşçiler, doğrudan efendileri olan bireysel kapitaliste karşı mücadeleden, kapitalist sınıfın tamamına ve devletine karşı mücadeleye geçerler. Proletarya öz

farkındalığının gelişimi, kapitalistlere karşı pratik mücadele sürecinde gerçekleşir ve en yüksek ifadesini devrimci teorinin yaratılmasında, proletaryanın siyasi partisi olan Komünist Parti'nin (işçi sınıfının militan öncüsü) örgütlenmesinde bulur; bu parti, bilimsel bilinci kitlesel emek hareketiyle birleştirir. Proletarya tarihsel misyonunu tanır ve “kendi başına” bir sınıf haline gelir. Mücadelesini, proletarya diktatörlüğünü ve toplumu komünist bir sistem temelleri üzerinde devrimci bir şekilde dönüştürme görevini üstlenmeye adanmıştır.

SINIF MÜCADELESİ –Sömürenler ve sömürülenler arasındaki mücadele, sınıf çıkarlarının uzlaşmazlığının tezahürü ve ifadesi. Marksizm, sınıf mücadelesini, birbirine düşman sınıflara bölünmüş bir toplumun gelişiminin arkasındaki itici güç olarak bilimsel bir gerekçeyle ortaya koydu ve burjuva toplumunda sınıf mücadelesinin mutlaka, amacı tüm sınıfların ortadan kaldırılması ve sınıfsız, komünist bir toplumun yaratılması olan proletarya diktatörlüğüne yol açtığını gösterdi. Burjuva sosyologları insan toplumunu, nesnel yasaların olmadığı ve her bireyin keyfi davrandığı bir kaos olarak tasvir ederler. Marksizm, sınıf mücadelesi teorisiyle, toplum hakkındaki bu bilim dışı görüşlere kesin olarak son verdi. Lenin, “Marksizm, bu görünürdeki labirent ve kaosta yasayı keşfetmeyi mümkün kılan bir yol gösterici unsur sağladı; bu da sınıf mücadelesi teorisi. Belirli bir toplumun veya toplumlar grubunun tüm üyelerinin özlemlerinin bütününcü incelenmesi, bu özlemlerin sonucunun bilimsel olarak belirlenmesine yol açabilir.” diye belirtiyor. “Bu çelişkili özlemlerin kaynağı, her

toplumun bölündüğü sınıfların statü ve yaşam koşullarındaki farklılıktır.” Köle sahibi toplumdan başlayarak tüm toplumların tarihi, sınıf mücadelesinin tarihidir. Sınıf mücadelesi, sınıf toplumunda tarihsel gelişmenin itici gücüdür. J. V. Stalin, sınıf mücadelesinin toplumun parçalanmasına yol açtığını demagojik bir şekilde iddia eden emperyalizmin hizmetkarlarının hilelerini ortaya çıkardı. J. V. Stalin, “*Marksizm ve Dilbilim Sorunları*” adlı eserinde, kapitalizm var olduğu sürece, burjuvazi ve proletaryanın uzlaşmaz bir sınıf mücadelesi yürütürken aynı zamanda ekonomik olarak da birbirine bağlı olduğunu belirtiyor. Tek bir kapitalist ekonominin parçaları. Sınıf mücadelesi aslında toplumun parçalanmasına değil, eski bir sistemin yeni bir toplumsal sistemle değiştirilmesine yol açar. Burjuva devrimi feodal sistemi ortadan kaldırdı. Rusya’daki proletarya devrimi, dünyanın altıda birinde kapitalist sistemi yok etti. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra birçok Avrupa ve Asya ülkesinde toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin gücü devrildi ve *halk demokrasisinin gücü kuruldu (bkz.)*. Sınıf mücadelesi, sınıf toplumunun ekonomisine, politikasına ve ideolojisine nüfuz eder. Sınıf mücadelesinin biçimleri çeşitlidir. Proletaryanın sınıf mücadelesinin başlıca biçimleri ekonomik, siyasi ve teorik mücadeledir. Bunlardan proletaryanın siyasi mücadelesi, yani siyasi iktidar mücadelesi ve proletarya diktatörlüğünün kurulması, belirleyici öneme sahiptir. Siyasi mücadele, proletarya diktatörlüğünün kurulması, işçi sınıfının ve tüm toplumun sömürden kurtuluşu için belirleyici koşuldur. Ekonomik mücadele Ve mücadelenin teorik biçimleri, siyasi mücadelenin görevlerine tabi kılınmıştır. Yoldaş Stalin, “ Bilimsel sosyalizmin

taktiksel temeli, uzlaşmaz sınıf mücadelesi doktrini, çünkü bu, proletaryanın elindeki *en iyi silahtır*” diye öğretir. Proletaryanın sınıf mücadelesi, siyasi iktidarı ele geçireceği ve ardından burjuvaziyi ortadan kaldırarak sosyalizmi kuracağı silahtır. Proletarya diktatörlüğünün kurulmasıyla sınıf mücadelesi sona ermez, aksine yoğunlaşır ve yeni biçimler alır. Sömürücü sınıflar, proletaryanın yürüttüğü uzlaşmaz sınıf mücadelesinde yok edilir. Ekili topraklarda sömürücü sınıflar ortadan kaldırılmıştır. Sovyet toplumu, işçiler ve köylüler gibi dost sınıfların yanı sıra yeni bir Sovyet aydın kesiminden oluşur. SSCB için sınıf mücadelesinin tüm yoğunluğu artık iki kampın mücadele ettiği uluslararası arenaya kaymıştır: SSCB liderliğindeki demokratik, sosyalist kamp ve Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki anti-demokratik, emperyalist kamp (ayrıca bkz. *SSCB’deki Sınıflar*).

SINIFLAR (Sosyal) “Sınıflar, tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim sistemindeki yerleri, üretim araçlarıyla olan ilişkileri (çoğunlukla yasalarda sabitlenmiş ve resmileştirilmiş), emeğin toplumsal örgütlenmesindeki rolleri ve dolayısıyla elde etme yöntemleri ve ellerindeki toplumsal zenginlik payının büyüklüğü ile ayırt edilen büyük insan gruplarıdır. Sınıflar, toplumsal ekonominin belirli bir yapısındaki yerlerindeki farklılık sayesinde birinin diğerinin emeğini sahiplenebilen insan gruplarıdır” (Lenin). Marksizm, “sınıfların varlığının yalnızca üretimin gelişiminin belirli tarihsel aşamalarıyla bağlantılı olduğunu” gösteren ilk akımdır (Marx). Sınıfların ortaya çıkışı, toplumsal iş bölümünün ortaya çıkışı ve

gelişimi ile üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. Köle sahipleri ve köleler, köle toplumunun ana sınıflarını oluşturur. Toprağı sahiplenen toprak sahipleri ve sömürdükleri serfler, feodal toplumun ana sınıflarını oluşturur. Kapitalistler, fabrika ve tesis sahipleri ve kapitalist fabrika ve tesislerde çalışan proletarya, kapitalist bir toplumun ana sınıflarını oluşturur. Her sınıf toplumunda, ana sınıfların yanı sıra, ya ortaya çıkan ya da yok olan, dağılan ikincil sınıflar da vardır. Bu ikincil sınıflar, feodal sistemin derinliklerinde ortaya çıkan burjuvazi sınıfı ve ilk proletarya ile burjuva toplumunda, esas olarak proletarya saflarını tamamlayan ve farklılaşan köylülüktür. Sömürülen sınıflar, emekleriyle tüm toplumsal zenginliği yaratır ve bunun aslan payını sömürenler kendilerine mal eder. İşçiler, emekleriyle yaratılan zenginliğin yalnızca küçük bir kısmını alırlar. Sınıflar arasındaki çatışmalar kaçınılmaz olarak sömürülenler ve sömürenler arasında sınıf mücadelesine yol açar. Proletarya, sınıf toplumu ve sınıf mücadelesi tarihinde özel bir yere sahiptir. Kölelerin köle sahiplerine karşı, serflerin feodal toprak ağalığına karşı mücadelesi, yalnızca bir sömürü biçiminin diğeriyle değiştirilmesine yol açmıştır. Önceki devrimlerden farklı olarak, proletarya devrimi, kapitalist sistemi yıkıp sosyalist bir sistem kurarak, üretim araçlarının özel mülkiyetini ortadan kaldırır, sınıfların ortadan kalkmasına ve insanın insan tarafından sömürülmesinin tamamen sona ermesine yol açar.

SSCB'DE SINIFLAR. 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin zaferiyle ülkemizdeki sınıf ilişkileri

değiştii. İç savaşın zaferle sonuçlanması bir sonucu olarak, toprak sahibi sınıf ortadan kaldırıldı ve büyük burjuvazi mülksüzleştirildi. Proletarya ve köylülük ana sınıflar haline geldi. Ancak, kentte kapitalist unsurların kalıntıları ve kırsalda kulaklar hâlâ mevcuttu. Kapitalizm altında siyasi bir zafer kazanan işçi sınıfı, köylülükle ittifak kurarak, kapitalizmi besleyen ekonomik kökleri baltalayarak, kapitalizmi ekonomik olarak da ortadan kaldırma görevini üstlendi. Ülkenin sanayileşmesi, tarımın kolektifleştirilmesi ve kulakların bir sınıf olarak ortadan kaldırılması, sosyalizmin zaferine yol açtı. Sosyalizmin zaferi, ülkemizdeki sınıf yapısını temelden değiştirdi. Sömürücü sınıflar ortadan kaldırıldı. İşçi sınıfı, kelimenin önceki anlamıyla bir proletarya olmaktan çıkmış, sömürüden kurtulmuş, tamamen yeni bir sınıfa dönüşmüştü; “kapitalist ekonomik sistemi yıkmış, üretim araçlarının ve aletlerinin sosyalist mülkiyetini kurmuş ve Sovyet toplumunu komünizm yolunda yönlendirmişti” (Stalin). SSCB’deki köylülük de kökten değişmişti. Artık ilkel ve eski teknolojiye sahip milyonlarca parçalanmış, küçük ve orta ölçekli çiftlik yoktu: “Tamamen yeni bir köylülük ortaya çıkmıştı: artık köylülüğü sömürebilecek toprak sahipleri ve kulaklar, tüccarlar ve tefeciler yoktu. Köylü hanelerinin ezici çoğunluğu, üretim araçlarının özel mülkiyetine değil, kolektif emeğe dayalı kolektif mülkiyete dayanan kolektif çiftliklere katılmıştı. Bu, her türlü sömürüden kurtulmuş yeni bir köylülük türüydü. İnsanlık tarihinde daha önce hiç böyle bir köylülük görülmemişti” (Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi-Kısa Ders). Aydınlar da kökten değişmişti. Devrim öncesi aydınlar esas olarak soylular ve burjuvaziden

oluşurken ve sınıf çıkarlarına hizmet ederken, Sovyet aydınlarının büyük çoğunluğu işçi sınıfından çıkmış ve onların çıkarlarıyla yakından bağlantılıdır. Sovyet aydınları gerçekten de halkın aydınlarıdır. Sovyet toplumunun eşit bir üyesidir ve sosyalizme hizmet eder. Komünizme kademeli geçiş sürecinde, işçiler, köylüler ve aydınlar arasındaki tüm sınırlar ve farklılıklar ortadan kalkar. İşçiler ve köylüler arasındaki kalan sınıf farklılıkları, devlet (kamu) ve kooperatif-kolektif sosyalist mülkiyet arasındaki ayrıma dayanmaktadır. J. V. Stalin, “Köylülerin çoğunluğunun kolektif çiftlikler işletmeye başlaması, onların köylü olmaktan çıktıkları, artık kendi kişisel çiftliklerine, kişisel evlerine vb. sahip olmadıkları anlamına gelmez” diye belirtmiştir. Kolektif çiftçiler fazla ürünlerini pazarda satarlar. Siyasi bilinç açısından, işçi sınıfı Sovyet toplumundaki en gelişmiş sınıftır, oysa köylülerin bilinci geçmişin kalıntılarıyla daha ağır bir şekilde yüklenmiştir. Komünizmin kurulmasıyla, şehir ve köy, fiziksel ve zihinsel emek, işçi ve köylüler arasındaki ve onlar ile aydınlar arasındaki sınıf farklılıklarının kalıntılarının ortadan kaldırılmasıyla, tüm bunlar tamamen silinecektir. SSCB’de sosyalizmin zaferi, Sovyet toplumunun ahlaki ve siyasi birliğini kurmuştur. Sömürücü sınıfların yokluğuna ve şehir ve köydeki sosyal sistemin birliğine, SSCB’nin tüm milletlerinin ve halklarının dostluğuna dayanan bu birlik, Sovyetler Birliği’nin Büyük Vatanseverlik Savaşı’nda faşizmin gerici güçlerine karşı zaferinin belirleyici koşuluydu. Bu, ülkemizde sosyalizmden komünizme kademeli geçişin tarihi görevinin zaferle tamamlanmasının da belirleyici koşuludur.

HÜCRE, Hücre, metabolizma yeteneğine sahip karmaşık bir protein maddesinin gelişimindeki aşamalardan biridir. Hücre, çekirdeği, zarı ve diğer organelleri olan, amip, siliat ve diğer basit formlar gibi bağımsız olarak var olabilen veya herhangi bir çok hücreli organizmanın ana bileşeni olan bu maddenin bir parçasıdır. Her hücrenin belirli bir yapısı vardır ve hayati özelliklere sahiptir (metabolizma, uyarana tepki, hareket ve üreme). Hücrenin keşfi, mikroskobun icadıyla ilişkilidir. 1667’de, mükemmelleştirdiği mikroskobun büyütme gücünü test etmek isteyen Robert Hooke, ince bir mantar kesitini inceledi ve bunun küçük hücrelerden oluştuğunu keşfetti. Bu hücrelere hücre adını verdi. 1838’de botanikçi Schleiden, sadece mantarın değil, tüm bitki organizmalarının da hücrelerden oluştuğunu ortaya koydu ve zoolog Schwann, tüm hayvan organizmalarının da hücresel bir yapıya sahip olduğunu kanıtladı. Schleiden ve Schwann, hücre teorisinin kurucularıdır. Onların teorisine göre, tüm organizmalar hücrelerden oluşur ve hücre, ana kısmı zar olan bir kesedir; bu kese, içinde yüzen bir çekirdek bulunan sıvı dolu bir kesedir. Ancak zoolog Schulp’a göre hücre bir kese değil, protoplazma yığıdır, yani çekirdek adı verilen yoğunlaşmış bir merkezi kısma sahip karmaşık bir protein gövdesidir. Zarın varlığını reddeden Schulp’un protoplazma teorisi, Sovyet biyolog O. B. Lapeşinskaya’nın hayvan hücrelerinin de gelişim geçmişine sahip ve metabolik süreçlerde önemli rol oynayan zarlara sahip olduğunu ilk kez gösterdiği 1923 yılına kadar geçerliliğini korudu. Engels, hücrenin keşfini, doğaya diyalektik bir bakış açısının ortaya çıkması ve bilimsel-materyalist bir dünya görüşünün oluşması için son derece

önemli olan büyük bilimsel başarılarından biri olarak değerlendirdi. Engels, “Bu keşif,” diye yazdı, “sadece tüm yüksek organizmaların gelişimi ve büyümesinin tek bir genel yasaya göre gerçekleştiğine bizi ikna etmekle kalmadı, aynı zamanda hücrelerin değişme kapasitesini göstererek, organizmalarda türe özgü değişikliklere yol açan yolu da gösterdi; bu değişiklikler sonucunda organizmalar, yalnızca bireysel gelişimden daha fazlasını temsil eden bir gelişim sürecinden geçebilirler.” Engels ayrıca, hücrenin keşfi sayesinde “karşılaştırmalı morfoloji ve karşılaştırmalı fizyolojinin mümkün hale geldiğini ve o zamandan beri her ikisinin de gerçek bilimler haline geldiğini” belirtti. Bununla birlikte, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, biyolojik bilimdeki gerici görüşlerin etkisi altında, gelişim teorisi hücre teorisinden zayıflatıldı. Alman hekim Virchow, bir mekanist (sonradan vitalist) olarak tanımladığı ve bir organizmanın yaşamının, bireysel parçalarının yaşamlarının toplamı olduğunu savunan hücresel patoloji teorisini geliştirmiş ve “her hücre yalnızca bir hücreden oluşur”, “hücre dışında hiçbir canlı yoktur”, yani “yaşam yalnızca bir hücreyle başlar” ve “organizma hücrelerinin toplamıdır” demiştir. Virchow böylece hücresel teoriyi, biyolojik süreçlerin idealist yorumları için uygun, değişmez bir metafizik dogmaya dönüştürmüştür. Bu mekanist görüşün aksine, hücreyi gelişiminde inceleyen diyalektik materyalistler, hücrelerin yalnızca önceden var olan bir hücreyi bölerek değil, aynı zamanda henüz hücre biçimine veya özelliklerine sahip olmayan canlı maddeyi dönüştürerek de çoğalabileceğini göstermiştir; yeni hücreler, hücre öncesi gelişim aşamaları yoluyla canlı maddeden oluşur; hücre

öncesi dönem, yaşam gelişiminin en çeşitli süreçlerini içerir. Darwin, doğadaki evrimsel gelişim teorisiyle teolojiye, dini önyargılara ve metafiziğe ölümcül bir darbe indirdi. Ancak Darwin, doğadaki gelişimi yalnızca hücreden başlayarak inceledi ve hücre öncesi dönemi ve hücrenin tarihsel gelişimini incelenemez olarak gördü. Bu nedenle, yakın zamana kadar, hücre öncesi dönemdeki yaşam süreçlerinin gelişimi alanı, Darwin'in evrim teorisinde ve genel olarak biyolojide keşfedilmemiş kaldı ve Virchow'un mekanistik önermeleri, burjuva önyargılarına hâlâ saplanmış bilim insanları tarafından desteklendi. Diyalektik materyalizme dayanan modern bilim, organizmanın basit bir hücre toplamı değil, hücrelerden ve canlı maddeden oluşan karmaşık bir sistem olduğunu ve organizma içindeki her hücrenin, hatta bir parçasının bile, dış çevrenin etkisi altında değişerek çevreyi ve tüm organizmayı etkilediğini öğretir. Bu nedenle, diyalektik düşünme yöntemi, hücrenin yapısını ve yaşamını, kökeni, gelişimi ve dış çevrenin etkisi altındaki değişkenliğiyle bağlantılı olarak, parçalarının birbirine bağımlılığı yoluyla incelemekten başka bir yol gerektirmez. Kalıtımın değişmez genler veya sözde kromozomların, yani çekirdeğin parçalarının maddesiyle aktarıldığına inanan Virchow, Weismann, Mendel ve Morgan'ın takipçilerinin aksine, diyalektik materyalizm görüşüne bağlı bilim insanları, kalıtımın organizmanın her parçasığında ve hücre söz konusu olduğunda tüm parçalarında bulunduğunu göstermişlerdir. Yakın zamana kadar hücre, hareket halinde, tarihsel (filogenetik) ve bireysel (ontogenetik) gelişiminde incelenmemişti. Diyalektik-materyalist düşünme yöntemi, hücreyi hareket halinde, gelişiminde incelemeyi ve böylece

gizemli örtüsünü kaldırmayı mümkün kılmıştır. Organizmanın ve bireysel organlarının gelişim ve yaşamının belirli anlarında, hücrenin ve içeriğinin hücreden değil, hücreye özgü yapıya sahip olmayan karşılık gelen maddelerden gelişebileceği ortaya çıktı. Biyolojideki bu büyük keşfin kredisini Sovyet bilim insanı O. B. Lepeşinskaya'ya aittir. Hücre canlı maddeden geliştiği için, çekirdek ve kromozomlar da gelişimi sırasında oluşur. Canlı maddenin gelişimini ve ondan hücrelerin kökenini inceleyen diyalektik materyalizme bağlı bilim insanları, en basit hücreler olan bakterilerin de canlı maddeden kökenini incelemenin ve virüsleri canlı ile cansız arasında sınırda var olan, belirli koşullar altında canlı, diğer koşullar altında cansız kalan maddeler olarak tanımanın gerekli olduğu sonucuna vardılar. Bilim, hücrelerin dış çevrenin etkisi altında birbirinden oldukça farklı çeşitli biçimler aldığını keşfetti (kas hücreleri, epitel hücreleri, sinir hücreleri, kemik hücreleri, bağ dokusu hücreleri, yağ hücreleri, kan hücreleri vb.). Tüm bu hücreler ayrıca biçim ve işlev bakımından da birbirinden farklıdır. Hücreler karmaşık bölünme (mitoz), basit bölünme (amitoz) ve tomurcuklanma yoluyla çoğalırlar.

KOVALEVSKY MAXIM MAKSIMOVICH (1851-1916)

–Önde gelen bir Rus burjuva sosyoloğu ve tarihçisi olan Maxim Kovalevsky, sosyoloji, hukuk ve devlet tarihi üzerine birçok eserin yazarıydı. Kariyerinin başlarında Marx ile tanışmış ve yazışmıştır. Kapsamlı tarihsel ve etnografik materyale dayanarak, klanı her yerde bulunan ilkel bir örgütlenme biçimi olarak kurgulamıştır. Engels, Kovalevsky'nin araştırmalarındaki verileri, özellikle *“Ailenin ve Mülkiyetin Kökeni*

ve Gelişimi Üzerine Bir Deneme” (1890) adlı eserini olumlu değerlendirmiştir. Engels, “Maxim Kovalevsky’ye... ataerkil aile topluluğunun... grup evliliğinden doğan ve annelik hakkına dayanan aileden, modern dünyanın bireysel ailesine geçiş aşamasını oluşturduğuna dair kanıt için minnettarız” diye yazmıştır. Kovalevsky, “*Modern Sosyologlar*” (1905) adlı eserinde, gerici yabancı sosyologlar olan Tarde, Giddings, Gumilovich, Simmel, Durkheim ve diğerlerine yönelik değerli bir eleştiri sunmuştur. Ancak, siyasi inançlarında ılımlı bir liberal olan ve devrimci proletaryaya düşmanlık besleyen Kovalevsky, diyalektik ve tarihsel materyalizme Kantçı pozitivizmle karşı koymaya çalıştı. Burjuva nesnelciliği bakış açısından, Marx’ın toplumsal olaylara yönelik taraflı yaklaşımına karşı çıktı. Lenin’in eserleri, Kovalevsky’nin liberalizmin temsilcisi, burjuva partisinin temsilcisi olarak yürüttüğü siyasi faaliyetine yönelik keskin bir eleştiri sunar; bu parti “köylü kitlelerinin hareketinden, hatta daha da çok işçilerin hareketinden korkar...”

NİCELİK, nesnelerin kesinliğidir; bu nesnelerdeki değişiklikler başlangıçta niteliklerinde temel değişikliklere yol açmaz, sadece bunlara hazırlık niteliğindedir. Nesnelerin niceliksel ve niteliksel yönleri birleşmiştir. Nitelikteki değişim bir nesneyi tamamen farklı kılarken, belirli seviyelerdeki niceliksel değişiklikler mevcut nesnede bir devrime yol açmaz. Bir nesnenin belirli özellikleri değişir, ancak niteliği aynı kalır. Bununla birlikte, belirli bir aşamada, yavaş, kademeli, algılanamaz niceliksel değişiklikler nesnenin temel bir

niteliksel dönüşümüne yol açar. Bu, doğada, insan toplumunda ve düşüncede evrensel bir gelişim yasasıdır. Bu nedenle, Marksist diyalektik, nesneleri ve olguları incelerken hem niteliksel hem de niceliksel yönlerin dikkate alınmasını gerektirir. Bir nesnenin niteliği, niceliksel yönüyle yakından ilişkilidir. Örneğin, niteliksel olarak farklı kimyasal elementler, eşit olmayan niceliksel bileşimleriyle birbirinden farklıdır: örneğin, sıradan bir hidrojen atomunun çekirdeği bir proton ve bir nötrondan oluşur ve bir elektron çekirdeğin etrafında döner; Uranyum atomunun çekirdeği 92 proton ve 146 nötrondan oluşur ve etrafında 92 elektron döner. Nesnelerin ve olayların niteliğinin niceliksel yönüne bağlılığı, sosyal yaşamda da görülebilir. Emek verimliliği düzeyi ve üretken güçlerin gelişimi, herhangi bir sosyo-ekonomik oluşumun ortaya çıkışı ve varlığı için nihayetinde belirleyicidir. Dolayısıyla, ilkel komünal sistem düşük emek verimliliği ve üretken güç seviyelerine dayanmaktadır. Üretim ve verimliliğin artması bu sistemi içeriden baltalayarak, artan iş bölümüne, özel mülkiyetin ortaya çıkmasına ve sınıfların oluşmasına yol açmıştır. Niteliksel olarak yeni, köleliğe dayalı bir sosyo-ekonomik oluşum ortaya çıkmıştır. Lenin ve Stalin, komünizmin zaferini, kapitalizm altında elde edilenden daha yüksek bir emek verimliliği seviyesinin yaratılmasına bağlı olarak öne sürmüşlerdir. Eğer nitelik nicelikten ayrılamıyorsa, o zaman metafizikçilerin yaptığı gibi, nicelik de nitelikten bağımsız olarak düşünülemez; çünkü metafizikçiler için gelişme sadece niceliksel büyümedir. Tarihsel gerçekliğin incelenmesinde metafiziksel, niceliksel bir yaklaşım, örneğin Narodniklerin karakteristik özelliği idi. 1880'lerde milyonlarca köylü varken

işçi sayısı az olduğundan, Rusya’da sosyalist devrimi işçilerin değil, köylülerin gerçekleştirmesi gerektiğine inanıyorlardı. Narodnikler, bu iki sınıfın sosyal, niteliksel özünü tamamen göz ardı ederek, tarihsel sürecin yasalarını hiçe sayarak köylü ve işçi sayılarını karşılaştırdılar. Ancak köylülük bir sınıf olarak dağılırken, proletarya bir sınıf olarak gelişti ve “birincil bir tarihsel ve siyasi güç” haline geldi (*Stalin*). Diyalektik materyalizm, niceliksel değişimi, yeni bir şeyin ortaya çıkışına zemin hazırlayan evrimsel bir gelişme olarak görür. Herhangi bir gelişim sürecinin bu önemli yönünü - gelişimin belirli bir aşamasında niceliksel değişimden niteliksel değişime geçişi- hesaba katmadan, gerçekliğin doğru anlaşılması imkansızdır ve başarılı devrimci pratik faaliyet imkansızdır. Kapitalizm altında proletaryanın niceliksel büyümesi ve devrimci mücadelede edindiği deneyim, kapitalizmin çöküşüne ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasına zemin hazırlar. SSCB’de sosyalizmden komünizme kademeli bir geçişi gerçekleştirmek için, iş verimliliğinin artırılması, ana kapitalist ülkeleri ekonomik açıdan, yani kişi başına üretim açısından yakalama ve geçme temel ekonomik sorununun çözülmesi, kitlelerin komünist bilincinin daha da geliştirilmesi, işçi ve köylülerin kültürel ve teknik düzeyinin yükseltilmesi vb. gereklidir. (Ayrıca bkz. *Nitelik; Niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere geçişi; Sıçrama; Evrim ve devrim.*)

COMENIAN JAN AMOS (1592-1670)

–Büyük bir Çek hümanist eğitimci ve filozof, skolastik eğitim sistemine karşı bir savaşçı. Comenius, Alman feodal beylerine ve Katolik Kilisesi'ne karşı ulusal mücadelede ve feodalizm karşıtı hareketin ön saflarında yer alan Bohemya Kardeşliği'nin liderlerinden biriydi. Comenius'un dünya görüşü çelişkilidir. Din konusunda panteizme yakın bir Protestan'dır. Bilgi teorisi ve didaktiğinde önemli materyalist eğilimler vardır. Comenius'a göre dünya bilinebilirdir. Comenius, Bacon'a büyük değer veren bir duyusalcıdır. Comenius şöyle yazar: "Bilginin başlangıcı her zaman duyulardan gelmelidir, çünkü zihinde daha önce var olmayan hiçbir şey yoktur." "Duygusal olarak." Kişi "şeylerin kendilerini bilmeli ve araştırmalı, sadece başkalarının şeyler hakkındaki gözlemlerini ve tanıklıklarını değil." Onun "pansophia" ilkesi, kapsamlı ve sistematik eğitim ve bilginin gerekliliğini ifade ediyordu. Ona göre tüm insanlar bilgi ve eğitime yeteneklidir; sıradan insanların bilgiye erişimi olmalıdır ("herkese her şeyi öğretin"). Bilgi, Comenius tarafından rasyonel öğrenmeyle yakından ilişkilendirilen aktif bir süreçtir. Comenius, eğitimin pratik hedeflerini vurgular: "Bilmek,

konuşmak ve hareket etmek–işte bilgeliğin özü budur.” Comenius’un “doğaya uygunluk ilkesi”, dış dünyaya ve çocuğın doğasına uygun olarak öğretmeyi ifade ediyordu; öğretmen, dünyanın birliğinden (insan doğanın bir parçasıdır, makrokozmostaki bir mikrokozmostur) hareket etmeli ve öğrencilerin yaşa bağlı özelliklerini dikkate almalıdır. İhtiyaç duyulan şey, pasif ezberlemeye odaklanmak değil, çocukların eğilimlerinin amaçlı bir şekilde geliştirilmesidir. Comenius bazen ikincisine idealist, teolojik bir anlam yüklemiştir: Tanrı “içimize her şeyin tohumlarını ekti”. Comenius, “doğadan gelen” bilgi ile “ruhun gelişiminden gelen” bilgi arasındaki çelişkiyi aşamadı. Pedagoji tarihinde ilk kez, Comenius didaktiği ayrı bir bilim olarak kurdu. Didaktiğin “dört ilkesi” (görsellik, aşama aşama ilerleme, taklit ve uygulama), doğanın nedensel ilişkilerinin anlamlı bir şekilde anlaşılmasını ve bilginin rasyonel olarak yapılandırılmış bir şekilde pekiştirilmesini gerektiriyordu. Comenius’a göre, öğretmen “doğanın hizmetkarı”dır ve onu “taklit etmelidir”; ders, öğretimin temel biçimidir. Comenius, Katolik rahiplerin açęözlölüęünü ve ahlaki yozlaşmasını kınayarak papalık ve Katolikliğe karşı mücadele etti. Comenius’un ilerici görüşleri, Çek Cumhuriyeti ve diğer ölkelerde pedagojinin sonraki gelişimini derinden etkiledi. Comenius’a dünya çapında ün kazandıran başlıca eserleri arasında “Büyük Didaktik”, “Dillere Açılan Kapı” ve “Resimlerle Görünür Dünya” yer almaktadır.

KOMÜNİZM – *Sosyalizm ve Komünizm’e bakınız.*

“KOMÜNİST MANİFESTO” —bkz. “*Komünist Parti Manifestosu*”.

İŞÇİLERİN KOMÜNİST EĞİTİMİ —Devrimimizin en büyük başarısı, Sovyet halkının yeni manevi kimliğidir. Ülkesini devrimci yollarla dönüştüren ve güçlü bir sosyalist iktidara getiren Sovyet halkı, sosyalist inşa sürecinde kendisi de değişti. Sovyet halkı, özellikle Büyük Vatanseverlik Savaşı ve savaş sonrası inşa döneminde açıkça ortaya çıkan yeni nitelikler kazandı. Sovyet halkı, modern tarihsel dönemin en gelişmiş bireyleridir. Komünist Parti önderliğinde, Sovyet halkı şimdi sosyalizmden komünizme kademeli geçiş görevini yerine getirmektedir. SSCB’de sosyalizmin zaferi, bu görevin başarılı bir şekilde tamamlanması için gerekli tüm nesnel koşulları yarattı. Bu bağlamda, halk arasında komünist bilincin daha da gelişmesi son derece önemlidir. Komünizme kademeli geçiş görevi, komünist eğitimde yeni bir yükselişi ve halkın bilincinde kapitalizmden kalan tüm eski eğilimlere karşı bir saldırıyı gerektirir. İşçilerin komünist eğitimi, işçi, köylü ve aydın kitleleri arasında emeğe, kamuya, sosyalist mülkiyete ve sosyalist devlete karşı komünist bir tutumun günlük olarak aşılması anlamına gelir. Sosyalist devlet bu hedefe ulaşmada çok önemli bir rol oynar. J. V. Stalin 18. Parti Kongresi’nde şöyle demişti: “Şimdi, devletimizin ülke içindeki birincil görevi, barışçıl ekonomik, örgütsel ve kültürel-eğitimsel çalışmalardan oluşmaktadır.” Yüksek iş verimliliği olmadan komünizm düşünülemez. Sosyalist devlet, emek ve tüketim standartları üzerinde kontrol uygulayarak ve işçilere yeni, komünist bir disiplin aşılayarak,

Sovyet halkında dürüst ve vicdanlı bir çalışma tutumu geliştirir ve onlara halka karşı yurttaşlık görevlerini yerine getirmeyi öğretir. En geniş işçi kitlelerini yönetime dahil ederek, Sovyet devleti komünizmin kurucularına ülkenin kaderi için sorumluluk duygusu aşılar, onlarda girişimcilik ve öz-aktivite geliştirir ve onları komünizmin zaferi için aktif savaşçılar haline getirir. İşçilerin komünist eğitimi, Sovyet *vatanseverliği ruhuyla eğitim anlamına gelir*. (Bakınız), sosyalist Anavatan'a, kahramanlık dolu geleneklerine, büyük bugününe ve daha da büyük geleceğine olan bağlılık ve sevgi. Sovyet vatandaşı için en yüksek davranış ilkesi, Anavatan'a vatansever hizmeti, Sovyet Vatan'ının refahı davasına çabalarını adamaya hazır olmasıdır. Komünist Parti, yabancılığa köleliğe, köksüz burjuva kozmopolitizminin tüm tezahürlerine karşı mücadele yürütür; bu kozmopolitizm, komünist insanın davasına zararlı bir nihilizmi ve kendi ülkesinin çıkarlarını ve başarılarını hiçe saymayı vaaz eden uluslararası gericiliğin zehirli silahıdır. Lenin ve Stalin'in Partisi, Sovyet halkını enternasyonalizm ruhuyla, hem burjuva kozmopolitizmine hem de burjuva milliyetçiliğine karşı düşmanlık ruhuyla eğitir. Kitlelerin komünist eğitiminde, ikna ile birlikte devlet etkisi önemli bir rol oynar. Lenin, "Proletarya diktatörlüğü, emeğin ölçüsünü, üretim araçlarını bir kölenin bakış açısından görme alışkanlığına karşı sürekli bir mücadele yürütür" diye yazmıştı. Sınıf bilincine sahip işçiler, "*halkın* fabrikasına, halkın malı haline gelen fabrikaya, sadece 'büyük bir parça kapıp kaçmak' amacıyla bakmak isteyenleri" kararlılıkla geri püskürtürler (*Lenin*). Sosyalist devlet, iş disiplini ihlal edenlerle, üretimi aksatanlarla mücadele eder ve

kamu malını zimmete geçirenleri, asalakları ve holiganları acımasızca cezalandırır. Sovyet iktidarı yıllarında, Sovyet halkı büyük bir komünist eğitim okulundan geçmiştir. Sovyet halkı arasında sosyalist bilinç düzeyi gün geçtikçe yükselmekte olup, bu durum her şeyden önce devletin çıkarlarına ve Anavatanın refahına duydukları kaygıda kendini göstermektedir. Komünist bilincin gelişiminin en çarpıcı örneklerinden biri ve kitlelerin komünist eğitiminde hayati bir kaldıraç, sosyalist rekabet, yani Stahanov hareketidir. Son yıllarda, kitleler arasındaki sosyalist rekabet ve Stahanov hareketi, işçiler, kolektif çiftçiler ve aydınlar arasında verimliliğin artırılması ve ulusal ekonominin daha da geliştirilmesi için yeni, daha yüksek mücadele biçimleri ortaya koymuştur. Lenin, ancak yeni bir sosyalist toplum için pratik mücadelede, ancak proletaryanın ve tüm çalışan halkın eski, sömürücü sisteme karşı mücadelesinde yeni bir komünist kültürün yaratılabileceğini ve yeni, komünist bilinçli bireylerin ortaya çıkabileceğini öğretmiştir. Proletaryanın sınıf mücadelesinin çıkarlarına hizmet eden komünist ahlakın güçlendirilmesi ve geliştirilmesi, komünist eğitimin en önemli görevlerinden biridir. “Komünist ahlakın temeli, komünizmin güçlendirilmesi ve tamamlanması için verilen mücadelededir. Bu, komünist eğitimin, öğretimin ve eğitimin temelidir” (Lenin). Kitlelerin komünist eğitiminde elde edilen muazzam başarılar, Sovyet halkının en büyük eğitimcisinin Lenin ve Stalin’in Partisi olmasından kaynaklanmaktadır. Parti, Sovyet devletinde yürütülen tüm muazzam komünist eğitim çalışmalarını yönlendirmektedir. Son yıllarda kabul edilen, Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi’nin ideolojik

konulardaki tarihi kararları, Sovyet kültür figürlerini yozlaşmış burjuva “kültürünün” tehlikeli ve zararlı etkilerinin üstesinden gelmek için donatmış ve Sovyet edebiyatı ve sanatında yeni bir yükselişi sağlamıştır; bu da Sovyet halkında yeni, komünist niteliklerin geliştirilmesinde birincil rol oynamaktadır. Parti, Sovyet halkını toplumsal gelişme yasaları ve komünist bir toplum inşa etme yasaları hakkında bilgiyle donatan tek bilimsel dünya görüşü olan Marksizm-Leninizm’in tanıtımına büyük önem vermektedir.

CONDILACQUE ETIENNE BONIOT (1715-1780)

–Fransız aydınlanma filozofu, duyusalçı filozof ve Locke’un destekçisi. Marx, Condillac’ın da Locke gibi “sadece fikir üretme sanatı değil, aynı zamanda duyusal algılama sanatı da *deneyim ve alışkanlık meselesidir*” görüşünü geliştirdiğini belirtmiştir. Ancak Condillac, epistemoloji konularında Locke’un fikirlerini tekrarlamakla yetinmemiştir. Ünlü eseri “*Duyular Üzerine İnceleme*”de (1754), tüm insan ruhsal faaliyetinin yalnızca duyulardan kaynaklandığını göstermiş ve Locke’un yansıma anlayışını reddetmiştir. Locke’a göre, duyulardan bağımsız bir bilgi kaynağı olan, özel bir içsel deneyim türü olan ve onsuz bilginin olmadığı yansıma, insan ruhsal faaliyetinde büyük önem taşır. Condillac, Locke’un epistemolojik görüşlerindeki bu tutarsızlığı, idealizme bir taviz olarak aşmıştır. Bununla birlikte, Locke’tan daha tutarlı bir duyusalçı olmasına rağmen, bilgi teorisinde ciddi hatalar yapmıştır. Bir yandan nesnel gerçeği kabul etti ve duyumları, duyular üzerindeki dış bir gücün etkisinin sonucu olarak gördü; diğer yandan, şeylerin özünün bilinemez

olduğunu ilan etti. Condillac'ın öğretisine göre, duyularımız sadece şeylerin işaretleridir, kopyaları değildir. Dış nesnelerin doğasının ne olduğu sorulduğunda, Condillac insanın bunu bilemeyeceğini söyler. “Tek bildiğimiz, onlara cisim dediğimizdir,” diye belirtir. Bu, agnostisizme verdiği tavizdir. Maddi özün yanı sıra, Condillac manevi bir özü de kabul etti; düalizmi aşamadı. Sosyal ilişkiler anlayışında Condillac bir idealistti. Condillac’a göre, insanların maksimum zevki elde etme arzusu sosyal yaşamda belirleyici bir rol oynar. Sadece insanın zevk arzusunun tam olarak gerçekleştiği sistem adildir. Condillac kendisi materyalist olmasa da, duyusalculığı haklı çıkarması XVIII. yüzyıl Fransız materyalistlerinin görüşleri üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Marx ve Engels, Condillac'ın en büyük başarısını XVII. yüzyılın idealist metafiziğine karşı mücadelesinde gördüler. Condillac, “Fransızların bu metafiziği basit ve başarısız bir hayal ürünü ve teolojik önyargılar olarak reddetmekte tamamen haklı olduklarını kanıtladı” (Marx).

CONDORCE JEAN ANTONIE (1743-1794)

–XVIII. yüzyıl Fransız eğitimci, sosyolog ve Jakobenlerin düşmanı, Girondinlere yakın bir isim. Ayrıca yüksek matematik ve astronomi alanındaki çalışmalarıyla da tanınır. Öncelikle sosyal gelişim konularını incelemiş ve burjuva sosyolojisinin gelişimini büyük ölçüde etkileyen idealist bir tarihsel süreç teorisi geliştirmiştir. Başlıca eseri olan “*İnsan Zihninin Gelişiminin Tarihsel Bir Resmine Dair Taslak*”ta Condorcet, insanlık tarihini on döneme ayırır. Her dönemin ayırt edici özelliğinin aydınlanma düzeyi,

yani “bilimlerin ilerlemesi” olduğunu düşünür. Condorcet, tarihin akışını sürekli bir ilerleme hareketi olarak görür. Her bir sonraki dönem, sonsuz ilerleme yolunda bir öncekinden daha yüksek bir adımı temsil eder. Condorcet’e göre, “insan zihninin gelecekteki gelişiminin” son, onuncu dönemi kapitalist sistemdir; o zaman çoğu ülke, “en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en arınmış” ulusların ulaştığı uygarlık düzeyine yükselecektir. Condorcet’e göre, tarihin itici gücü akıl, bilimin ilerlemesidir; bu da “sanayinin ilerlemesini sağlar ve bu da bilimsel ilerlemeleri hızlandırır.” Condorcet’in ilerleme teorisi tamamen idealist bir teoridir: Aydınlanmayı toplumsal gelişmenin temel gücü olarak görür. 18. yüzyılın tüm aydınlanmacıları gibi, Condorcet de insan aklına olan inancıyla doluydu ve “insan yeteneklerinin gelişmesinin bir sınırı olmadığına, insanın mükemmelleşme kapasitesinin gerçekten sınırsız olduğuna” inanıyordu. Mutlakiyetçiliğin devrilmesini ve feodal ilişkilerin ortadan kaldırılmasını “akıl krallığının” gelişimi olarak görüyordu; gerçekte ise, Engels’in sözleriyle, sadece “burjuvazinin idealize edilmiş krallığı” olduğu ortaya çıktı. Siyasette, Condorcet özel mülkiyet haklarının ateşli bir savunucusuydu. Hükümet biçimi konusunda ise monarşi ve burjuva demokrasisi arasında gidip geliyordu.

SON –Sonsuz ve sonlu kavramlarına bakınız.

SOMUT GERÇEK. Marksizm-Leninizm, “Gerçek somuttur: her şey koşullara, yere ve zamana bağlıdır” diye savunur. Marksizm, olayları açıklarken somut bir tarihsel yaklaşım gerektirir. Örneğin, 1905’te Çarlık döneminde burjuva-

demokratik bir cumhuriyet talebi devrimciydi, ancak SSCB’de anlamsız ve karşı devrimciydi; çünkü Sovyet cumhuriyetine kıyasla burjuva cumhuriyeti bir geri adımdı. Yoldaş Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, dillerin melezleşmesi sonucu bir dilin diğerine karşı zaferinden bahsederken, ulusal eşitliğin ve uluslar arasında barışçıl ve dostane işbirliğinin henüz var olmadığı, “önceliğin dillerin işbirliği ve karşılıklı zenginleşmesi değil, bazılarının asimilasyonu ve diğerlerinin zaferi olduğu” sosyalizmin zaferinden önceki döneme atıfta bulunur. J. V. Stalin’in bu formülü, o dönemin özel koşullarına uygulanabilir. Yoldaş Stalin’in bir diğer formülü -dillerin tek bir ortak dile kaynaşmasıyla ilgili (bkz. J. V. Stalin’in XVI. Parti Kongresi’ndeki konuşması)-dünya çapında sosyalizmin zaferinden *sonraki döneme işaret eder*; bu dönemde dünya emperyalizmi artık var olmayacak ve dolayısıyla dillerin baskılanması ve asimilasyon politikası da ortadan kalkacak, “uluslar arası işbirliği kurulacak ve ulusal diller işbirliği yoluyla birbirlerini özgürce zenginleştirme fırsatı bulacak” (*Stalin*). Dolayısıyla, J. V. Stalin’in her iki formülü de doğru ve gerçektir -her biri belirli bir zaman için geçerlidir. Herhangi bir tanım, tarihsel bağlantılar ve ilişkiler olmadan soyut olarak ele alındığında anlamsız ve boş hale gelir. Örneğin, “eşitlik”, “iyilik”, “demokrasi” ve benzeri soyut kavramlar böyledir. “Eşitlik” kavramı ancak somut olarak ele alındığında anlam kazanır: Kimin kiminle eşitliği? Ne konuda? Ayrıca “genel anlamda demokrasi” diye bir şey de yoktur; bunun yerine burjuva demokrasisi ve proletarya, sosyalist demokrasi vardır.

ÖZEL KİMLİK –Kimlik bölümüne bakınız.

AUGUSTE COMTE (1798-1857), *pozitivizmin* kurucusu olan Fransız burjuva filozof ve sosyologuydu (bkz.). Comte, felsefesinde materyalizm ve idealizmin “üstüne” çıktığını, reddettiği felsefenin yerine bilimi koyduğunu iddia etti; gerçekte ise Comte, duyuların ötesine geçmenin imkansızlığı, olguların özünün bilinemezliği vb. hakkındaki gerici idealist fikirleri tekrarladı. Comte, pozitivist felsefenin, bedenlerin içsel doğasından tamamen habersiz olduğunu yazdı. Comte’un sosyolojisi, “fikirlerin dünyayı yönettiği” idealist önermesinden yola çıktı. Comte’a göre, insanlık gelişiminde üç aşamadan geçer. İlk iki aşama, zaten geçmiş olan teolojik ve metafizik aşamalardır. Comte’un teorisinin ortaya çıkışından itibaren tarihlendirdiği en yüksek, üçüncü aşama ise bilimsel veya pozitif aşamadır ve pozitif, olumlu bilginin gelişmesiyle karakterize edilir. Aslında, bu gelişim aşamasıyla kapitalist gelişmeyi kastediyordu. Kapitalist ilişkilerin sürdürülmesi gerektiğine inanan Comte, bu ilişkilerin kademeli, evrimsel gelişiminin tek “normal” gelişme olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Devrimlerin ve tarihsel sıçramaların önemini reddetti ve devrimci teorilere karşı kararlı bir mücadele talep etti. Marx, Engels ve Lenin, Comte’un öğretilerinin bilim karşıtı, gerici ve bağınaz doğasına defalarca dikkat çekti. Marx, Comte’un “kalitesiz pozitivizminin” “acı verici bir şey” olduğunu yazdı. Engels, Comte’un beş yıl boyunca sekreterliğini yaptığı Saint-Simon’dan çokça alıntı yaptığını, ancak Saint-Simon’un fikirlerini mistisizminden arındırdıktan sonra,

onları aynı anda “kendi bağnaz tarzıyla” tahrif ederek bayağılaştırdığını belirtti. Comte’un başlıca eseri “Pozitif Felsefe Kursu” (1830-1842) idi.

COPERNIUS NIKOLAI (1473-1543)

–Büyük bir Polonyalı astronom olan Kopernik, evrenin yeni, heliosentrik sisteminin yaratıcısıydı (bkz. *Evrenin Heliosentrik ve Geosentrik Sistemleri*). Kopernik’in Dünya’nın Güneş etrafındaki devrimi ve kendi eksen etrafındaki günlük dönüşü teorisi, Dünya’nın Tanrı’nın seçilmiş ve evrenin merkezinde yer aldığı (Ptolemaik sisteme göre) dini ve teolojik anlayışlarla kesin bir kopuşu temsil ediyordu ve doğa bilimlerinin sonraki gelişiminde büyük bir rol oynadı. Engels, Kopernik’in öğretisinin “doğa araştırmalarının bağımsızlığını ilan ettiği devrimci bir eylem... Doğa biliminin teolojiden kurtuluşu buradan başlar... Ancak bu zamandan itibaren bilimlerin gelişimi de dev adımlar attı” diye düşünüyordu. Slav düşüncesinin bir temsilcisi olan Kopernik, tüm dünya bilimi üzerinde muazzam bir etki yarattı. Kopernik’in teorisi, dinin ve kilisenin otoritesine ve Tanrı’nın dünyayı yaratmasına dair kilise efsanesine güçlü bir darbe indirdi. Bilimin otoritesi muazzam bir şekilde

arttı. Dönemin önde gelen düşünürlerinin tamamı (örneğin Giordano Bruno ve Galileo), Kopernik'in öğretilerini kendilerine birer slogan olarak benimsedi. Kopernik'in sistemi son derece bilimseldi. Kilise ve din, Engizisyon'un tüm imkanlarını kullanarak Kopernik'in öğretilerine karşı şiddetli bir mücadele yürüttü. Kopernik'in en önemli eseri olan *"Göksel Yörüngelerin Devrimleri Üzerine"*, ölüm yılı olan 1543'te yayınlandı.

"PARTİLER ARASI ANLAŞMAZLIKLARA DAİR KISA BİR AÇIKLAMA"

—J. V. Stalin tarafından Nisan 1905 sonlarında yazılan ve Lenin'in "Ne Yapmalı?" adlı kitabında geliştirdiği Bolşevik Partisi'nin ideolojik temellerinin savunulmasına ve gerekçelendirilmesine adanmış bir eser. "Ekonomizm'e karşı mücadelede, V. İ. Lenin, dikkat çekici kitabı *"Ne Yapmalı?"*da, Marksist düşünce tarihinde oportünizmin ideolojik kaynaklarını—kendiliğindenliğin yüceltilmesi ve işçi hareketinde sosyalist bilincin rolünün küçümsenmesi—köklerine kadar ortaya koyan ilk kişi olmuştur. Kitabında Lenin, Marksist partinin ideolojik temellerinin parlak bir gelişimini sunmuştur. RSDLP'nin İkinci Kongresi öncesinde, geleceğin Menşevikleri Plekhanov, Martov, Axelrod, Zasulich ve Starover (Potresov) hâlâ V. İ. Lenin'in *"Ne Yapmalı?"* adlı eserinde geliştirdiği görüşleri destekliyorlardı; ancak İkinci Parti Kongresi'nden sonra partiyi dağıtmaya başladılar; dahası, daha önce kınadıkları "ekonomist" görüşlerin doğrudan savunmasına geçtiler. Plekhanov, yeni Menşevik gazetesi *Iskra*'da, V. İ. Lenin'in *"Ne Yapmalı?"* kitabının temel ilkelerine karşı çıktı. Tiflis Menşevikleri (N. Zhordania ve

diğerleri) de ona katıldı. Sosyalist bir ideoloji geliştirme ve işçi hareketine sosyalist bilinç kazandırma meselesi, parti içinde bir kez daha anlaşmazlık konusu oldu. Plekhanov, *“Parti Hakkında Kısaca”* adlı broşürüyle bu konuya değindi. *“Anlaşmazlıklar”*da Yoldaş Stalin, Lenin’in fikirlerini savundu. Bu eserde, yeni *“Ekonomistlerin”* bayağı materyalist ve kuyrukçu görüşlerine karşı saldırısında hiçbir taşın üstünde taş bırakmadı. Menşevikler, Ekonomistlerin argümanlarını tekrarlayarak, işçi sınıfının kendisinin sosyalist ideolojiyi geliştirdiğini ve bu nedenle sosyalist bilincin işçi hareketine dışarıdan sokulmasının tamamen gereksiz olduğunu ileri sürdüler. Yoldaş Stalin, bu iddiaların saçmalığını ve gerici doğasını zekice gösterdi. Yoldaş Stalin, sosyalist bilincin kökenleri sorusuna bir cevap veriyor ve bunu işçi hareketine nasıl sokabileceğimizi gösteriyor. Yoldaş Stalin, bilimsel sosyalizmi geliştirmek için bilimin ön saflarında yer almak ve tarihsel gelişmenin yasalarını derinlemesine inceleyebilmek gerektiğini belirtti. Ancak işçi sınıfı buna muktedir değildir: hem zamandan hem de kaynaklardan yoksundur. J. V. Stalin, *“Sosyal Demokrasinin görevi, kendiliğinden oluşan işçi hareketini sendikal yoldan sosyalist yola yönlendirmektir. Görevimiz, kendiliğinden oluşan harekete Marx ve Engels tarafından geliştirilen sosyalist bilinci aşılama, işçi sınıfının öncülerini tek, merkezi bir partide birleştirmek ve böylece işçi hareketini sosyalizmle bütünleştirmektir. Proletarya ancak konumunu anladığında sosyalist hayata doğru hızlanarak ilerleyecektir. İşçi sınıfı kendiliğinden sosyalizme yönelir. Bu olmadan, Sosyal Demokrasinin çalışmaları sonuçsuz kalır. Ancak*

kapitalizm altında sosyal yaşam burjuva fikirleriyle doludur, bu nedenle burjuva ideolojisi sosyalist ideolojiden çok daha kolay yayılır. Sosyal Demokratlar, İktisatçılar gibi, dikkatsiz davranır ve kendiliğinden oluşan hareketin peşinden sürüklenirlerse, hareket sendikacılığın bilindik yolunu izleyecek ve burjuva ideolojisine boyun eğecektir.” demiştir. J. V. Stalin, broşüründe sosyalizm ve işçi hareketinin birliğini klasik, mecazi bir şekilde tanımlamıştır: “İşçi hareketi olmadan bilimsel sosyalizm nedir? Kullanılmadığı takdirde paslanacak ve sonra denize atılması gereken bir pusula gibidir. Sosyalizm olmadan işçi hareketi nedir? Pusulası olmayan bir gemi gibidir; her halükarda diğer kıyıya ulaşacaktır, ancak pusulası olsaydı kıyıya çok daha çabuk ulaşır ve daha az tehlikeyle karşılaşır. İkisini birleştirirseniz, diğer kıyıya doğru hızla ilerleyecek ve iskeleye zarar görmeden ulaşacak muhteşem bir gemi elde edersiniz. İşçi hareketini sosyalizmle birleştirirseniz, doğrudan ‘vaat edilmiş topraklara’ doğru ilerleyecek bir sosyal demokrat hareket elde edersiniz.” Yoldaş Stalin, 1904 yılının Eylül ve Ekim aylarında Kutaisi’den yazdığı mektuplarda Plekhanov’un konumunu sert bir şekilde eleştirmiş ve felsefi soruların formülasyonunda Lenin’in ne kadar gerisinde kaldığını göstermiştir. Yoldaş Stalin, Plekhanov’un varoluşun bilinci belirlediği şeklindeki eski, tartışılmaz gerçeği tekrarladığını, ancak sosyalist bilincin muazzam rolünü anlamakta başarısız olduğunu belirtti. O dönemdeki işçi hareketinin koşulları, yeni bir Marksist parti türü yaratma ihtiyacı ve revizyonizmin etkisine karşı mücadele, proletaryayı sosyalist ideal bilincine yükseltme

görevini ön plana çıkardı. Bu sorunu çözmek için mücadele eden Lenin ve Stalin, ilerici fikirlerin toplumun gelişimindeki muazzam rolünü teorik olarak temellendirdiler ve böylece Marksist felsefeyi ilerletttiler. Yoldaş Stalin'in "Parti Farklılıkları Üzerine Kısaca" adlı makalesinde ortaya koyduğu önermeler, "Sosyal Demokrat'a Cevap" (Ağustos 1905) adlı makalesinde daha da geliştirildi. Bu eserde Yoldaş Stalin, Tiflis silahşörlerinin lideri N. Zhordania'nın kendiliğindenlik ve bilinç meselesine ilişkin anti-Marksist kafa karışıklığını ve Lenin ile Bolşeviklerin gerçek görüşlerinin iftira niteliğindeki çarpıtılmasını ortaya koymuştur. V. İ. Lenin, "Proleter" gazetesinde Yoldaş Stalin'in ünlü "dışarıdan bilinç getirme" meselesine ilişkin "mükemmel formülasyonunu" kaydetmiştir. Yoldaş Stalin'in "Parti Farklılıkları Üzerine Kısaca" adlı eseri, Lenin tarafından geliştirilen Marksist bir partinin ideolojik temellerinin sağlam ve ilkeli bir savunmasının örneği olup, Marksist bilimi geliştirmiş ve ilerletmiş, Bolşevizmin ideolojik cephaneliğini zenginleştirmiştir. Tüm komünist ve işçi partileri için büyük önem taşımakta ve onların gerçek anlamda Bolşevik partiler olmalarına yardımcı olmaktadır.

KOZMOGONİ, kelimenin geniş anlamıyla, incelediğimiz evreni oluşturan kozmik cisimlerin kökenini aydınlatmayı amaçlar. Bununla birlikte, son derece ilgi çekici olan özel bir kozmogoni problemi, güneş sistemimizin kökeni ve gelişimidir. Bu problemin çözümü, doğa bilimlerindeki herhangi bir problem gibi, modern astronomiden giderek artan ve bol miktarda elde

edilen gözlemsel verilerin diyalektik materyalizm bakış açısından doğru bir yorumuna dayanmalıdır. Ancak, sadece birkaç on yıl önce, bu materyal neredeyse yok denecek kadar azdı ve kozmogoni yapıları, evren hakkındaki mevcut anlayışımız göz önüne alındığında en olası görünen keyfi varsayımlara dayanıyordu. Bu varsayımlardan, gezegen sistemimizin ve tüm yıldız evreninin geçmişine dair tamamen spekülatif bir tarih türetildi. Son 200 yılda, çok sayıda kozmogoni hipotezi öne sürüldü, ancak evren hakkındaki bilğimiz genişledikçe, bunlar kaçınılmaz olarak çöktü ve yerlerine başkaları geldi. Kant'ın hipotezi (1755) özellikle önemliydi ve sonraki tüm meteorit hipotezlerinin temelini oluşturdu. Engels tarafından ilk bilimsel kozmogoni teorisi olarak büyük övgüyle karşılandı ve evrim yasasını evrendeki temel süreç olarak ortaya koydu. Laplace'ın daha spesifik hipotezi (1796) 20. yüzyılın ilk on yılına kadar geniş çapta kabul gördü. Bu sözde bulutsu hipotezi ve 19. ve 20. yüzyılın başlarında ortaya atılan çeşitli varyasyonları, Jeans'in felaket hipoteziyle değiştirildi. Jeans'in hipotezine göre, gezegenler Güneş'ten yakındaki bir yıldızın gelgit etkisi altında fırlatılan madde kümelerinden oluşmuştur. Jeans'in hipotezi kaçınılmaz olarak güneş sistemimizin evrendeki istisnai konumuna yol açar ki bu, materyalist bir bakış açısından kabul edilemez ve genel olarak gözlemlerle çelişir. Sovyet bilim insanları bu hipotezin ilk titiz analizini yaparak, gök mekaniği açısından tamamen tutarsız olduğunu gösterdiler. Şu anda yabancı kozmogoni alanında tam bir karmaşa hüküm sürüyor. Evrenin başlangıcını ve sonunu vaaz eden, evrenin "ısı ölümünü" öngören ve benzeri dini-idealist teoriler yaygın durumda. SSCB'de ise gözlemsel

verilerin analizine dayalı tek bir bilimsel kozmogoni düşünce okulu geliştirildi. Örneğin, yıldızların ön yıldız aşamasından eş zamanlı olarak gruplar halinde ortaya çıktığı (Ambartsumcu) ve yıldız oluşumunun uzak çağlarda gerçekleştiği ve günümüze kadar devam ettiği; yeni oluşan yıldızların yavaş bir bozunmaya uğradığı-kendi maddelerini uzaya geri atarak dönüş hızlarını sürekli olarak azalttıkları ve çevredeki yıldızlararası ortamla etkileşime girdikleri (Fisenkov); evrende oldukça fazla sayıda olması gereken gezegen sistemlerinin oluşumunun, yıldızların kökeniyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu ve belirli bir doğal süreci temsil ettiği tespit edildi. Sovyet bilimi ayrıca Dünya'nın ve güneş sistemindeki gezegenlerin kökeni teorisini geliştirme konusunda da başarı elde etti. Akademisyen O. Yu. Schmidt, Güneş'i daha önce çevreleyen bir meteor bulutundan gezegenlerin nasıl oluştuğunu açıklayan bir teori geliştirdi. Bu teoriye göre, Güneş, Galaksi'de hareket ederken bir meteor bulutuyla karşılaşır ve tek tek meteorları ve toz parçacıklarını yakalar; bunlar Güneş'in etrafında yörünge hareketlerine başlarlar. Yakalanan bu parçacıklardan giderek daha büyük cisimler ve nihayetinde gezegenler oluşur. Bu teori, neredeyse dairesel olan gezegen hareketlerini, gezegenlerin dönüşünü, uyduların ileri ve geri hareketlerini vb. açıklar. Sovyet kozmogonisinin başarıları, diyalektik materyalizm dünya görüşüyle yönlendirilen bir bilimin avantajlarını yansıtır.

KOZMOPOLİTANİZM (Antik Yunanca *osmopolites*'ten-dünya vatandaşı-türetilmiştir)-vatanına, anavatanına, ulusal geleneklerine ve

ulusal kültürüne karşı kayıtsızlığı savunan gerici bir teori. Kozmopolitizm, milliyetçiliğin ters yüzüdür; milliyetçilik gibi, burjuvazinin bir ideolojisi ve politikasıdır. Şu anda kozmopolitizm, dünya egemenliği için çabalayan Amerikan emperyalizmi tarafından beslenmektedir. Kozmopolitizm, halkların ulusal egemenlik ve bağımsızlık mücadelesinden vazgeçmelerini ve emperyalizmin hizmetine sunulacak bir “dünya hükümeti” kurmalarını talep eder. Amerika Birleşik Devletleri’nde körüklenen ulusal şovenizm, Amerikalıları bir fetih savaşı yürütmeye ideolojik olarak hazırlamayı amaçlıyorsa, kozmopolitizmin amacı da diğer ülkelerin halklarının vatanlarının kaderine dair kaygılarını köreltmek, vatanseverliklerini zayıflatmak ve onları emperyalistlerin itaatkâr araçlarına dönüştürmektir. Anglo-Amerikan emperyalizmi, kozmopolitizm zehrini diğer ülkelere yayarak, bu ülkelere karşı yöneltilen istihbarat ve düşmanca faaliyetleri için bu ülkelerde kaleler kurmayı amaçlamaktadır. Amerikan-İngiliz kozmopolitizm propagandası, emperyalistlerin sadık hizmetkarları olan sağcı sosyalistler tarafından benimsenmiş ve yayılmıştır. Kozmopolit fikirler, ülkelerinin işçilerinin temel ulusal çıkarlarına zarar veren hain politikaları için bir örtü görevi görmektedir. Kozmopolitizm bayrağı altında, yağmacı “Marshall Planı”nı savunup uygulamakta, bağımsızlıkları için savaşan halklara karşı emperyalistlerin savaşını desteklemekte ve kafa karışıklığı ve şüphe ekerek işçi sınıfını ideolojik olarak silahsızlandırmaktadırlar. Bolşevik Parti, ülkemizin düşmanlarının tüm hilelerine karşı amansız bir mücadele yürütmekte ve işçilere kozmopolitizmin Sovyet devletini zayıflatmak için kullanılan emperyalistlerin bir

silahı olduğunu açıklamaktadır. Bazı hainlerin ideolojik çalışmalarımızın çeşitli alanlarına kozmopolit zehir sokma girişimleri, Parti ve Sovyet kamuoyu tarafından kararlı bir şekilde reddedilmiştir. Kozmopolitizm, çürüten burjuva “kültürüne” karşı kölece bir tutumda, Sovyet sosyalist kültürünün büyük başarılarının aşağılanması, ulusal nihilizmde, Rus halkının olağanüstü rolünün ve yarattıkları ileri bilim, edebiyat ve sanatın göz ardı edilmesinde ve Sovyet toplumunun hayati çıkarlarına aykırı diğer vatanseverlik karşıtı fikirlerde kendini göstermektedir. Köksüz kozmopolitler, Sovyet vatanseverliğini–Sovyet halkının büyük tarihsel yaratıcılığının can verici kaynağı–baltalamaya çalışan sosyalist kültürün düşmanları olarak ifşa edilmiştir. Kozmopolitizme karşı devam eden mücadele, Sovyet ideolojik cephesinin tüm sektörlerindeki genel görevlerin önemli bir bileşenidir.

UZAY (antik Yunanca *kosmos* kelimesinden gelir ve “evren” anlamına gelir), tek bir bütün olarak dünya, evrendir. *Mikrokosmos*, en küçük madde parçacıklarının (elektronlar, protonlar, nötronlar vb.) alanıdır. *Makrokosmos* ise büyük madde cisimlerinin (gezegenler, yıldızlar, yıldız sistemleri vb.) alanıdır.

“SBKP(B) TARİHİ KISA DERS” –Bkz. “Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders.”

GERÇEKLİK ÖLÇÜTÜ –bilgimizin doğruluğunu ve güvenilirliğini belirlemek için bir ölçüt, fikirlerimizin doğruluğunu teyit eden ve onaylayan

bir işaret, duyularımızın, fikirlerimizin ve kavramlarımızın nesnel gerçekliğe ne ölçüde karşılık geldiği. İdealizm, doğruluk ölçütünü insan zihni tarafından geliştirilen teorilerin nesnel gerçeklikle uyumunda değil, öznenin duyularında ve fikirlerinde, kavramların “açıklığı ve belirginliğinde” vb. görür. Örneğin, Machçılar “deneyimi” doğruluk ölçütü olarak kabul ederler, ancak deneyimi materyalist bir şekilde, insanın doğayla etkileşiminin pratik dönüşümüne dayalı bir sonucu olarak değil, duyuların toplamı, bir kişinin öznel deneyimleri olarak anlarlar. Böylece, duyuların duyularla doğrulanması gerektiği ortaya çıkar. *Solipsizmin bataklığından* (bkz.) kaçmaya çalışan Machçılar, doğruluk ölçütü olarak “toplu olarak organize edilmiş deneyimi” öne sürerler. Bu bakış açısından, “evrensel olarak geçerli” olan, yani herkes tarafından kabul edilen her şey doğrudur. Lenin bu idealist tuhaflığı ortaya koyarak, “toplu olarak örgütlenmiş deneyim” perspektifinden bakıldığında, cinlere ve orman ruhlarına inanmak gibi en absürt ve fantastik kavramları haklı çıkarmanın kolay olduğunu, çünkü bu inancın da bir tür insan “deneyimi” olduğunu göstermiştir. Din de “evrensel olarak önemlidir”, çünkü kapitalizmin milyonlarca ve on milyonlarca ezilmiş kölesi Tanrı’ya, mucizelere vb. inanır. Ancak bu, dini gerçek yapmaz. Çağdaş burjuva felsefesinde, Machçı “gerçeklik ölçütleri” baskındır. Russell, Duo ve diğer “felsefe” karanlıkçıları, bilimsel ölçütleri reddederek, kitleleri gerçeğin nasıl kavranıp doğrulandığı konusunda tamamen bilgisiz bırakmayı tercih ederler. Sadece Marksist felsefe, insan bilgisini gerçek anlamda bilimsel bir ölçütle donatarak, gerçeği hatadan ayırt etmemizi ve her gerçeği doğru ve kesin bir şekilde doğrulamamızı

mümkün kılar. Bu ölçüt, insan pratiği, insanların doğayı dönüştüren pratik üretken faaliyeti, endüstri, kitlelerin devrimci faaliyeti, tarihin gerçek deneyimidir. Bilginin doğruluğunun temeli ve ölçütü olarak pratiği anlayan Marksizm, bilgi teorisinde gerçek bir devrim yarattı. Eski, Marksizm öncesi materyalizm tefekkürçüydü; bilgiyi pratiğin dışında, doğada var olmayan bir bilgi olarak tasavvur ediyordu. Bazı materyalistler pratiği doğruluk ölçütü olarak öne sürmüş olsalar da, onu dar bir şekilde, tarihsel pratik olarak değil, insan üretken faaliyeti olarak değil, anlamışlardı. Marksizm, bilgi ve pratik arasındaki yakın bağlantıyı ilk gösteren ve böylece doğruluk ölçütü sorununa tek doğru çözümü sunan akımdı. Marx, “*Feuerbach Üzerine Tezler*” adlı eserinde, “İnsan düşüncesinin nesnel bir gerçeğe sahip olup olmadığı sorusu, teorik bir soru değil, *pratik bir sorudur*. İnsan pratikte gerçeği, yani düşüncesinin gerçekliğini, gücünü ve dünyeviliğini kanıtlamalıdır. Pratikten bağımsız olarak düşüncenin geçerliliği veya geçersizliği hakkındaki tartışma tamamen *skolastik bir sorudur*.” diye belirtir. Marksizm, güvenilir bilginin olasılığını sorgulayan agnostisizmin saçmalığını ve temelsizliğini göstermiştir. Engels, “*Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*” adlı eserinde, bunların ve diğer tüm felsefi tuhaflıkların en kesin çürütülmesinin pratikte, yani deney ve endüstride yattığını yazmıştır. Eğer belirli bir doğal olguyu kendimiz üreterek, koşullarından çıkararak ve dahası, onu amaçlarımıza hizmet etmeye zorlayarak, o olgu hakkındaki anlayışımızın doğruluğunu kanıtlayabilirsek, o zaman Kant’ın anlaşılması güç “kendinde şey” kavramı sona erer.” Lenin ve Stalin, en yeni idealistler ve agnostiklerle

m¼cadelede, Marksizmin pratiği gerçeğin ¼lç¼t¼ olarak g¼ren konumunu geliştirdiler. ¼rneęin, vitalistler ve bilimin diğer d¼řmanları, canlı varlıkların yaşamını y¼nettii varsayılan gizemli bir “yaşam g¼c¼” hakkında istedikleri kadar gevezelik edebilirler. Ancak insanlar organik gelişmenin gerçek, nesnel yasalarını tanıdılar ve bu yasaları pratikte ustalaştılar. Michurin’in biyolojisi, insana bitki ve hayvan yaşamının pratik y¼netimi i¼in ara¼lar sağladı. Michurin’in kendisi, pratik yoluyla, d¼zinelerce ve y¼zlerce yeni meyve çeşidi yaratarak, ¼ęretilerinin en y¼ksek ve en iyi doğrulamasını sağladı. Pratik, herhangi bir teorinin mihenk taşıdır. Pratik, Weismanncılarının ve Morgancılarının sözde bilimini ortaya ¼ıkardı ve aynı zamanda Michurin’in doğruluğunu kapsamlı bir şekilde doğruladı. Biyoloji. Bu, sosyal bilimlerde dahil olmak ¼zere bilimsel bilginin t¼m alanlarında ge¼erlidir. Burjuva ideologları bilimsel sosyalizmi “fantezi”, “icat” olarak reddettiler. Ancak sosyalizmi kuran Sovyet halkının b¼y¼k tarihsel deneyimi ve şimdi kapitalist sistemden kopup sosyalizmi kuran diğer bir¼ok ulusun deneyimi, bilimsel sosyalizmin çağımızın b¼y¼k gerçeği olduğunu ve burjuva ideologlarının ¼ęretilerinin, ¼lmekte olan sınıflar tarafından savunulan bir yalan olduğunu g¼stermektedir. Dolayısıyla, her bilimsel gerçekte pratikle doğrulanır ve teyit edilir ve her yanlış teori pratikle ç¼r¼t¼l¼r ve yok edilir. (Ayrıca bkz. Teori ve Pratik.)

“GOTHA PROGRAMININ ELEşTİRİşİ”, Gotha Kongresi i¼in hazırlanan Alman Sosyal Demokrasisi taslak programının eleştirel bir analizidir. Marx tarafından 1875’te yazılan bu eser, ilk olarak

1891’de Engels tarafından yayımlanmıştır. Taslağın Lassalleci küçük burjuva ifadelerinden oluştuğunu ve yazarlarının proletarya hareketinin temel sorusunu–proletarya diktatörlüğü sorusunu–göz ardı ettiğini gösterdikten sonra Marx, *Komünist Manifesto’da* (bkz.) ortaya konan ilkeleri geliştirir ve proletarya partisinin siyasi taleplerini formüle eder. Marx, proletarya diktatörlüğü üzerine klasik bir önerme sunar: “Kapitalist ve komünist toplum arasında, birinin ikincisine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Bu döneme siyasi bir geçiş dönemi karşılık gelir ve bu dönemin durumu, *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olamaz.*” Proletarya diktatörlüğünü komünizme ulaşmanın bir aracı olarak gören Marx, komünist toplumun iki aşamadan geçtiğini gösterir. İlk aşamada, kapitalizmin geleneklerinden kurtulamaz ve birçok yönden eski toplumun “doğum izlerini” taşır. Komünizmin ilk aşamasındaki dağıtım ilkesi şöyledir: Herkes yeteneğine göre çalışır ve emeğinin miktarına ve kalitesine göre alır. Komünizmin en yüksek aşamasında, emek verimliliği o kadar artar ki, bol miktarda ürün ortaya çıkar ve toplum bayrağına şunu yazabilir: Herkes yeteneğine göre çalışır, ihtiyacına göre alır. Lenin, “Marx’ın açıklamalarının büyük önemi,” diye yazdı, “burada tutarlı bir şekilde materyalist diyalektiği, yani gelişme doktrinini uygulayarak komünizmi kapitalizmden gelişen bir şey olarak görmesinde yatmaktadır. Akademik olarak icat edilmiş, ‘icat edilmiş’ tanımlar ve filler üzerindeki sonuçsuz tartışmalar (sosyalizm nedir, komünizm nedir) yerine, Marx, komünizmin ekonomik olgunluk aşamaları olarak adlandırılabilir bir analiz sunar.” *“Gotha Programının Eleştirisi”*, proletarya partisi için devrimci bir programın bilimsel

olarak geliştirilmesinin bir modeli, her türlü oportünizme karşı hoşgörüsüzlüğün bir modelidir. Alman Sosyal Demokrasisinin liderleri uzun süre bu parlak bilimsel komünizm belgesini kitlelerden dikkatlice gizlediler. Engels, yeni programın kabul edileceği Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Erfurt Kongresi'nden önce "*Gotha Programının Eleştirisi*"ni "tamamen yeni ve dahası son derece zamanında ve ilgili bir şey" olarak yayınlamayı gerekli gördü. "*Gotha Programının Eleştirisi*", İkinci Enternasyonal içindeki oportünistlerin direnişine rağmen yayımlandı.

ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ –Marksist partilerin ve diğer işçi örgütlerinin çalışmalarındaki hataları ve eksiklikleri ortaya çıkarmak ve aşmak için kullanılan temel yöntem. Sovyet toplumunda eleştiri ve öz eleştiri, yeni bir diyalektik yasa niteliği kazandı ve Sovyet toplumunun gelişimindeki en önemli itici güçlerden biri haline geldi. "Antagonist sınıfların ortadan kaldırıldığı Sovyet toplumumuzda, eski ile yeni arasındaki mücadele ve dolayısıyla aşağıdan yukarıya doğru gelişim, kapitalizmde olduğu gibi antagonist sınıflar ve felaketler arasındaki mücadele şeklinde değil, gerçek gelişimimizin itici gücü olan, partinin elindeki güçlü bir araç olan eleştiri ve öz eleştiri şeklinde gerçekleşir. Bu şüphesiz yeni bir hareket türü, yeni bir gelişim türü, yeni bir diyalektik yasadır" (Zhdanov). Marx, proletarya devriminin önceki devrimlerden farklı olarak ayırt edici özelliğinin, başarılı bir şekilde gelişmek için kendini öz eleştiriye tabi tutması olduğunu zaten belirtmişti. Marx'ın bu görüşü, Lenin ve Stalin tarafından yeni koşullar altında geliştirildi;

onlar da öz eleştiriyi, oportünist ve reformist partilerin aksine, gerçek bir proleter partinin özelliği olarak gösterdiler. Lenin, eleştiri ve öz eleştiriye karşı korkusuz bir tutumu, komünist bir partinin en önemli niteliklerinden biri olarak kabul etti. Menşevikleri, Sosyalist Devrimcileri, Kautskycileri ve Marksizmin diğer düşmanlarını çürüten Lenin, eleştiri ve öz eleştiri korkusunun partilerinin çürümesinin kaynağı olduğunu ve “öz eleştirinin her canlı ve hayati parti için kesinlikle gerekli olduğunu” gösterdi. Yoldaş Stalin, eleştiri ve öz eleştiriyi, Bolşeviklerin “devrimci gelişme ruhuyla” kadro yetiştirme yönteminin karakteristik özelliklerinden biri olarak adlandırdı. Yoldaş Stalin, öz eleştirinin “Bolşevizmin cephaneliğindeki bütünleyici ve sürekli etkili bir silah olduğunu, Bolşevizmin doğasıyla, devrimci ruhuyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu” söyledi. Geniş işçi kitlelerinden izole bir şekilde ve kitlelere karşı çalışan partiler, eleştiriden ve öz eleştiriden korkarak kabuklarına çekilirler. Gerçek bir proletarya partisi, işçi sınıfının ve tüm işçi kitlelerinin militan öncüsü, hataları ve ilerleme eksikliğini eleştirerek kadrolarını ve kitleleri eğitir ve eleştiri ve öz eleştiri yoluyla zaferin önündeki engelleri aşar. Sovyet devletinin ilk günlerinden itibaren Komünist Parti, Lenin ve Stalin, eleştiriyi ve öz eleştiriyi yeni hükümetin hizmetine sunarak, sosyalizm mücadelesinde güçlü bir silah haline getirdiler. Ancak, ülkemizde sömürücü sınıfların hâlâ var olduğu dönemde, Sovyet toplumunun gelişiminin temel yasası sınıf mücadelesinde ifade bulmuştur. Ülkedeki karşıt çelişkilerin varlığı, bu çelişkilerin üstesinden gelmenin belirli biçimlerine karşılık geliyordu. SSCB’de sosyalizmin zaferi durumu kökten

değiştirdi. Sömürücü sınıflar ortadan kaldırıldı. İşçi sınıfı ve köylülük, birleşik bir sosyalist ekonomi temelinde, birbirleriyle ve yeni Sovyet aydınlarıyla yakın işbirliği içinde faaliyetlerini inşa eden yeni sınıflara dönüştü. Sovyet toplumunun ahlaki ve siyasi birliği ortaya çıktı. Bu, ülkemizdeki eski, düşmanca çelişkilerin unutulmaya yüz tuttuğu anlamına gelir. Ülkemiz için sınıf mücadelesinin tüm yoğunluğu artık uluslararası arenaya kaydı; burada, SSCB önderliğindeki barış, demokrasi ve sosyalizm kampı ile Amerika Birleşik Devletleri önderliğindeki emperyalist yağmacılar kampı arasında şiddetli bir mücadele sürüyor. Ülkemizdeki düşmanca çelişkilerin ortadan kaldırılması, eski ile yeni, ölmekte olan ile ortaya çıkan arasındaki düşmanca mücadele biçimlerinin de ortadan kaldırılmasını gerektirir. Ancak düşmanca çelişkilerin ortadan kaldırılması, çelişkilerin tamamen ortadan kalkması anlamına gelmez. Çelişkilerin ortaya çıkması ve aşılması olmadan gelişme olamaz. Sosyalist bir toplum inşa eden ülkemiz, kademeli olarak komünizme geçiş dönemine girmiştir. Bu yolda, bir dizi çelişkinin üstesinden gelinmesi gerekir; bunların en önemlisi, kitlelerin yeni, sosyalist bilinci ile halkın bilincinde, psikolojisinde ve ahlakında kapitalizmin kalıntıları arasındaki çelişkidir. Yeni ile eski, ilerici ile muhafazakâr arasında bir mücadele olmadan, devlet karşıtı duyguların, bazı kesimlerin kamu mülkiyeti ve emeğe karşı sosyalist olmayan tutumunun üstesinden gelinmeden, ilerlemeyi engelleyen her şeyle mücadele edilmeden komünizm başarıyla inşa edilemez. Bu nedenle, Sovyet toplumu çelişkilerin üstesinden gelme temelinde gelişmektedir. Ancak bunlar artık, şiddetli sınıf mücadelesine ve siyasi devrimlere

yol açan kapitalist toplumun eski, düşmanca çelişkileri değildir. Sovyet toplumunun gelişimindeki iç çelişkilerin doğası düşmanca değildir: Temelde karşıt çıkarlarını savunan düşman sınıfları içermezler. Bu iç, düşmanca olmayan çelişkiler, Sovyet toplumunun tüm güçlerinin temel ortaklığı çerçevesinde mevcuttur. Sovyet toplumundaki çelişkilerin yeni içeriği, bunların üstesinden gelmek için yeni biçimler ve yeni yöntemler ortaya çıkarır. Eski “mücadele” klişesi yeni bir tarihsel anlam kazanıyor. Bu mücadelenin ağırlık merkezi, komünist eğitim ve örneklerle ikna yöntemlerine kayıyor; bu da elbette sosyalist toplumun kurallarını sürekli ihlal edenlere karşı zorlama kullanımını dışlamıyor. Yaratıcı bir şekilde Leninizm’i geliştiren Yoldaş Stalin, toplumumuzdaki yeni çelişki biçimlerinin neler olduğu ve Partinin bu çelişkileri tespit edip aşmak için kullandığı en keskin silahın ne olduğu sorusunu zekice ele aldı. Bu yeni tarihsel biçim, bu en keskin silah, *eleştiri* ve *öz eleştiridir*. Yoldaş Stalin, Tüm Birlik Komünist Partisi’nin (Bolşevik) XV. Kongresi’nde Sovyet toplumundaki bu gelişim yasasının özünü güçlü bir şekilde ifade etti. Gelişimimizin “hayatın dalgaları üzerinde yumuşakça sallanarak” değil, çelişkileri belirleyip aşarak ilerlediğini belirten J. V. Stalin şöyle demiştir: “Hayatımızda her zaman bir şey ölüyor. Ama ölen şey sadece ölmek istemiyor, varoluşu için savaşıyor, eskimiş davasını savunuyor. Hayatlarımızda her zaman yeni bir şey doğuyor. Ama doğan şey sadece doğmakla kalmıyor; var olma hakkını savunarak cıgılık atıyor, haykırıyor. Eski ile yeni, ölen ile ortaya çıkan arasındaki mücadele, gelişimimizin temelidir. Bolşeviklere yakışır şekilde, çalışmalarımızdaki eksiklikleri ve hataları açık

ve dürüst bir şekilde fark edip ortaya koymazsak, kendimiz için ilerleme yolunu kapatırız. Oysa biz ilerlemek istiyoruz. Ve tam da ilerlemek istediğimiz için, dürüst ve devrimci öz eleştiriye en önemli görevlerimizden biri haline getirmeliyiz. Bunun olmadan ilerleme olmaz. Bunun olmadan gelişme olmaz.” Yoldaş Stalin, Sovyet toplumunda eleştiri ve öz eleştirinin hayati rolüne dair derin bir teorik gerekçe sunmaktadır. Kapitalist toplumun aksine, gelişmenin kendiliğinden ilerlediği ve krizlerin üretimi düzenlediği bir sistemde değil, Sovyet toplumumuzun planlı üretim gelişimine ve devletin ve partinin düzenleyici rolüne dayandığını belirtmektedir. 4 Şubat 1931’de sosyalist sanayideki işçilere hitap eden Yoldaş Stalin, ilerleme için gerekli tüm nesnel koşulların ve fırsatların mevcut olduğunu göstermiştir: doğal kaynaklar, bu kaynakları halkın çıkarları doğrultusunda kullanan işçi sınıfının siyasi gücü, kapitalizmin iyileştirilemez hastalıklarından arınmış bir Sovyet sistemi ve ilerlememize önderlik eden doğru soydan bir parti. Tüm görev, “bu fırsatları gerçekten kullanabilmek”ten ibarettir. Ve bu bize bağlıdır. *Sadece bize!*” diye vurgulamıştır J. V. Stalin. Yoldaş Stalin, 23 Haziran 1931’de iş dünyası yöneticilerinin katıldığı bir konferansta yaptığı konuşmada, programlarımızın ve planlarımızın gerçekliğinin “yaşayan insanlar, siz ve ben, çalışma irademiz, yeni bir şekilde çalışma isteğimiz, planı gerçekleştirme kararlılığımız” olduğunu söylemişti. Bu nedenle, eleştiri ve öz eleştirinin ne kadar önemli olduğu açıktır; çünkü bunlar, çalışmalarımızdaki tüm eksikliklerle mücadelede bir silahtır: atalet, tembellik, bürokrasi, yeni bir şekilde çalışma isteksizliği-Partinin ve

Sovyet devletinin büyük planlarının gerçekleştirilmesini engelleyen her şey. Eleştiri ve öz eleştirinin gelişimimizdeki itici güç olarak önemi, onların yardımıyla hedefe ulaşmanın yolunun açılması, gelişmeyi engelleyen engellerin ortadan kaldırılması ve komünizme doğru ilerleme için mevcut nesnel *olasılıkların* daha hızlı bir şekilde gerçeğe dönüştürülmesinde yatmaktadır. Eleştiri ve öz eleştirinin bu rolü, işçi kitlelerinin verimliliği artırmak ve dolayısıyla komünizmin daha yüksek bir aşamasına geçiş için verdikleri mücadele biçimi olan sosyalist rekabette açıkça ifade bulmaktadır. Emek verimliliğini artırmakta çıkarı olan kitleler, elde edilen emek verimliliği düzeyini eleştirir, üretim faaliyetlerinin verimliliğini artırmak için yeni yollar ve araçlar ararlar, vb. Gelişmiş bir işçi, yerleşik iş standartlarını önemli ölçüde aşarak, geride kalan komşusunu eleştirir ve onun işini geliştirmesine yardımcı olur. Yoldaş Stalin, sosyalist rekabeti kitlelerin pratik devrimci öz eleştirisinin bir ifadesi olarak adlandırdı. Yoldaş Stalin, eleştiri ve öz eleştirinin, eski ile yeni arasında yeni bir mücadele biçimi, çelişkilerin üstesinden gelme aracı olarak, en yüksek demokrasi biçimi olan sosyalist demokrasi olarak Sovyet devletinin özünden kaynaklandığını göstermektedir. Devletimiz, çalışan kitlelerin devletidir. Gücü, milyonlarca ve on milyonlarca insanın yönetimine katılması gerçeğinde yatmaktadır. Bu nedenle, ancak kitleler aktif olarak yeni bir yaşam yaratırsa, inşaattaki tüm eksiklikleri dikkatle izlerse, bunları örtbas eder ve eleştirirse—yani ancak aşağıdan eleştiri olursa—Sovyet toplumunun ileriye doğru hareketi başarılı olabilir. Yoldaş Stalin, tüm öz eleştirinin değil, yalnızca Sovyet toplumunun gücünü artıran öz eleştirinin

gelişmenin itici gücü olduğunu vurgular. Bize yabancı, Bolşevik karşıtı eleştiri ile komünizm davasını güçlendirmeyi amaçlayan eleştiri arasında kesin bir ayırım yapmalıyız. Yoldaş Stalin'in eleştiri ve öz eleştiriye, çelişkileri belirleme ve aşma aracı olarak teorik olarak geliştirmesi, sosyalizmin pratik inşasının başarısı için son derece önemliydi ve sosyalizmden komünizme geçiş mücadelesinin başarısı için de son derece önemlidir. Eleştiri ve öz eleştiri, komünist inşaatçıların kadrolarını eğitir, en geniş kitleleri komünist inşa çalışmalarına dahil etmenin bir aracıdır ve Sovyet aydınlarının burjuva ideolojisinin kalıntılarını aşmasına yardımcı olur. Yoldaş Stalin, eleştiri ve öz eleştiri üzerine tezleriyle Sovyet toplumunun gelişimi için yeni bir itici güç, eski ile yeni arasında yeni bir mücadele biçimi, sermayenin baskısına ve sömürücü sınıfların varlığına sonsuza dek son veren yeni bir toplumsal ilerleme modeli ortaya koymuştur.

ELEŞTİRİ, *Kant'ın (bkz.) idealist felsefesine verdiği* isimdir ve bu felsefenin temel amacını insan bilişsel kapasitesinin eleştirisi olarak görmüştür. Eleştirisinin bir sonucu olarak Kant, insan aklının şeylerin özünü bilme olasılığını reddetmiştir. Eleştiri aynı zamanda, nesnel dünyanın bilinebilirliğini reddeden ve yalnızca öznel deneyimi bilgi kaynağı olarak kabul eden diğer tüm öznel idealizm akımlarına verilen isimdir.

ELEŞTİREL GERÇEKÇİLİK –Solipsizm (bkz.), 1920'ler ve 1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygınlaşan çağdaş bir burjuva

felsefe okuludur. Bu hareketin temsilcileri arasında Lovejoy, Pratt, Rogers, Strong, Santayana ve diğerleri yer almaktadır. *Neorealizmden* (bkz.) farklı olarak, eleştirel realizm, bilginin nesnesi ve öznesinin özdeşliğini, varlık ve bilincin özdeşleştirilmesini reddeder. Bununla birlikte, eleştirel realistler neorealizme bilimsel bir yansıma teorisiyle değil, Lenin'in "*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*" adlı eserinde çürüttüğü semboller veya hiyeroglifler teorisine yakın, yanlış bir agnostik teoriyle karşı çıkarlar. Bilgi ve nesnel gerçeklik arasında aşılabilir bir sınır kabul ederek, eleştirel realistler ya düalizme—yani hem maddeyi hem de ruhu dünyanın temeli olarak kabul etmeye (Lovejoy, Rogers)—ya da nesnel idealizme (Strong, Santayana, Pratt) ulaşırlar. Neorealistler ve eleştirel realistler arasındaki gürültülü tartışma, her iki akımın da bilimsel materyalist dünya görüşüne karşı verilen iki rakip mücadele biçimi, modern bilimin idealistçe yanlışlanmasının iki çeşidi olduğu gerçeğini gizleyemez.

KÜLTÜR, insanlığın sosyo-tarihsel emek pratikleri aracılığıyla yarattığı maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Maddi değerler, özellikle üretken güçler, maddi kültür alanına aittir. Bilim, sanat ve diğer alanlardaki başarılar ise manevi kültür alanını oluşturur. Maddi ve manevi kültür yakından bağlantılıdır. Manevi kültür ve gelişme düzeyi, toplumdaki maddi kültür düzeyine bağlıdır. Sınıf toplumunun manevi kültürü sınıf karakteri taşır. Gelişim yönü, egemen sınıfın çıkarları tarafından belirlenir. Proletarya, kültürünü inşa ederken, önceki nesillerin kültür alanında yarattığı her şeyi kullanır, eleştirel

bir şekilde yeniden işler ve dünya tarihi sosyal pratiği ışığında test eder. “Proletarya kültürü, insanlığın kapitalist toplumun, toprak ağaları toplumunun ve bürokratik toplumun boyunduruğu altında geliştirdiği bilgi rezervlerinin doğal bir gelişimi olmalıdır” (Lenin). Proletarya, tarihsel misyonunu yerine getirerek, toplumun sınıf bölünmesini ortadan kaldırır ve bununla birlikte kendisini bir sınıf olarak ortadan kaldırarak sınıfsız bir sosyalist toplum yaratır. *Proletarya* sınıf kültürü aynı zamanda komünist toplumun evrensel kültürüdür. Dolayısıyla, proletarya kültürü diğer tüm sosyal sınıfların kültüründen temelde farklıdır. Proletarya kültürü ayrıca kitlesel, ulusal karakteriyle de ayırt edilir. Proletaryanın en geniş kitlelerinin ve proletaryayı takip eden diğer işçi tabakalarının malıdır. Geniş işçi kitlelerinin kültürü ele geçirme süreci, bütün bir devrimi, *bir kültür* devrimini oluşturur. Menşevikler, iktidarın proletaryanın eline geçmesinden önce mutlaka bir kültür devriminin olması gerektiğini savundular; aksi takdirde, zafer kazanan proletaryanın devleti yönetemeyeceği iddia edildi. Lenin bu hain teoriyi yerle bir etti; SSCB’deki sosyalist inşa pratiği, bu teorinin tamamen tutarsızlığını, gerici sınıf özünü açıkça gösterdi. Lenin, sömürücü bir toplum koşullarında, ekonomik, siyasi ve ideolojik köleleştirmenin güçlü mekanizmasının tam güçle işlediği yerde, kitlelerin kültürü kontrol altına alamayacağını söylemiştir. Kültürel bir devrim ancak galip gelen proletarya, diktatörlüğünü kurduktan sonra, bunun için uygun koşulları yarattığında gerçekleşebilir. Ülkemizde tam olarak bu oldu. İktidarı ele geçiren SSCB proletaryası, ülkenin tüm maddi ve manevi zenginliğini halkın yararına dönüştürdü. Okuma yazma bilmezliğin

ortadan kaldırılması, evrensel zorunlu eğitim, Sovyet halkının teknik bilgiyle donatılması, en geniş işçi kesimlerinin devlet ve kamu işlerine dahil edilmesi, sosyalist rekabet-tüm bunlar ülkemizde gerçekleşen büyük kültürel devrimin kurucu unsurlarıydı. SSCB'deki kültürel devrimin en önemli sonucu, insanlık tarihinin hiçbir döneminde bilinmeyen ve bilinemeyecek türden yeni bir Sovyet aydın sınıfının yaratılmasıdır. Ülkemizdeki kültürün gelişimi, biçim olarak ulusal, içerik olarak sosyalist bir kültürün gelişmesine dayanmaktadır. Lenin ve Stalin, proletaryanın zaferinden sonra kültürün gelişmesi için tek gerçek yolu, yani dünya komünist kültürüne giden yolu göstermişlerdir. Parti, uluslararası bir kültür inşa etme kisvesi altında, biçim olarak ulusal, içerik olarak sosyalist kültürlerin geliştirilmesini hedefleyen anti-Marksist teorileri ezmiştir. Parti, ulusal kültürün gelişiminin çıkarlarını göz ardı eden burjuva kozmopolit görüşlerini her zaman reddetmiştir. Yoldaş Stalin'in erdemi, yalnızca biçim olarak ulusal ve içerik olarak sosyalist kültürlerin azami gelişiminin, gelecekteki birleşik dünya komünist toplumunun temelini üzerinde büyüyeceği sorusunu derinlemesine ele almasıdır. "İçerik olarak proletarya, biçim olarak ulusal-sosyalizmin yöneldiği evrensel insan kültürü budur. Proletarya kültürü ulusal kültürü ortadan kaldırmaz, aksine ona içerik kazandırır. Ve tersine, ulusal kültür proletarya kültürünü ortadan kaldırmaz, aksine ona biçim kazandırır" (Stalin). Sadece Lenin ve Stalin'in öğretileriyle yönlendirilen Sovyet iktidarı, SSCB'nin parçası olan her ulusun yarattığı en iyi tarihi ve kültürel değerleri tüm çalışan insanlara sunmuştur. Bu bağlamda, Puşkin ve Tolstoy,

Belinsky ve Çernişevski, Çehov ve Gorki, Seçenov ve Pavlov, Mendeleyev ve Butlerov, Dokuçayev ve Williams, Timiryazev ve Michurin, Çaykovski ve Glinka, Surikov ve Repin gibi isimlerle anılan büyük Rus halkının ilerici kültürü özel bir rol oynamıştır. Sovyet sosyalist kültürü, bu ileri kültürün en iyi geleneklerini ve diğer halkların ileri ulusal kültürlerini yeni bir temel üzerinde geliştirmiştir. SSCB’de sosyalizmin zaferi, kültür devriminin başarıları ve Sovyet kültürünün derin ideolojik ve ilerici doğası, onu dünya çapında ileri kültürün merkezi haline getirmiştir. SSCB’de yaratılan sosyalist kültür, insanlığın daha önce hiç bilmediği türden, yeni ve daha üstün bir kültürdür. Tüm insanlık için, sosyalizmin tüm dünyada zafer kazandığı geleceğin kültürünün bir prototipidir. Sosyalist kültür, sömürü ve baskının ortadan kaldırıldığı insanlar arasındaki ilişkileri ifade eder. Gerçekten özgür, gerçekten halkçı bir kültürdür. Sovyet kültürü, çürüyen, tamamen bozulmuş emperyalizm “kültürüne” karşıdır ve tüm ülkelerin en iyi kültür temsilcileri için bir çekim gücüdür. Sovyet sosyalist kültürünün daha da gelişmesi için beklentiler: Başarılar muhteşemdir. Yoldaş Stalin, Partinin amacının tüm işçileri ve köylüleri eğitmek, işçilerin kültürel ve teknik seviyesini, fiziksel ve zihinsel emek arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak için gerekli olan mühendis ve teknik işçiler seviyesine yükseltmek olduğunu belirtmiştir. Zorunlu yedi yıllık evrensel eğitim, Kültür Devrimi’nin başarıları, sosyalist rekabetin gelişimi ve SSCB’de komünizmin inşasındaki başarılar, fiziksel ve zihinsel emek arasındaki ayrımların tamamen ortadan kaldırılmasına, tüm insan fiziksel ve ruhsal yeteneklerinin kapsamlı bir şekilde geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Sosyalizmin

zaferi, köyün çehresini değiştiriyor. Eski köyün yerini, modern sosyalist teknoloji ve gelişmiş Sovyet kültürü temelinde yeni bir köy almış ve gelişmektedir. Şehir ve kırsal kesim arasındaki eski karşıtlığın kalıntıları giderek silinmektedir. Komünist inşadaki her yeni başarıyla, Sovyet halkının kültürü de gelişecektir; çünkü komünizm sadece tüketim mallarının bolluğunu değil, aynı zamanda manevi kültürün kapsamlı bir şekilde gelişmesini de ifade eder.

GEORGES CUVIER (1769-1832), önde gelen bir Fransız bilim insanı, zoolog ve paleontologdu. Cuvier, bilim için büyük önem taşıyan gerçekleri ortaya koydu ve Lamarck, Darwin ve diğer evrimciler tarafından bilimsel amaçlarla kullanılan keşifler yaptı. Canlı doğanın evrimi fikrinin kanıtlanması. Cuvier, karşılaştırmalı anatomi ve paleontoloji alanlarında önemli keşifler yaptı. Aynı zamanda, gerici idealist ve metafizik dünya görüşünün yılmaz bir savunucusu olan Cuvier, evrim fikrine kararlılıkla karşı çıktı ve türlerin değişmezliği ve sabitliği metafizik doktrinini savundu. Bu, özellikle hayvan organizasyonunun dört değişmez tipi doktrininde ve biyolojide evrimciliği ve dönüşümcülüğü temsil eden Lamarck ve Geoffroy Saint-Hilaire ile verdiği şiddetli mücadelede belirgindi. Cuvier'in kendisinin, modern türlerden tamamen farklı olan soyu tükenmiş fosil hayvanları inceleyerek zaten araştırdığı gerçekler, canlı doğanın değiştiğini ve geliştiğini ve modern hayvan türlerinin atalarının soyu tükenmiş fosil formları olduğunu sürekli olarak öne sürüyordu. Ancak Cuvier böyle bir sonuca varmadı. Tam tersine, yeni gerçekler

ile türlerin değişmezliği ve sabitliği hakkındaki eski, modası geçmiş dogma arasındaki ortaya çıkan çelişkiyi çözmek için Cuvier, felaketler üzerine metafizik bir teori geliştirdi. Cuvier, geçmişte yeryüzünde bir dizi ani, büyük felaketin meydana geldiği ve bunun sonucunda yeryüzündeki tüm yaşamın anında yok olduğu, ancak daha sonra önceki biçimlerle hiçbir bağlantısı olmadan tamamen yeniden yaratıldığı fikrini geliştirdi. Cuvier, modern türlerin daha önce var olan biçimlerin değiştirilmesiyle değil, yeni yaratılış eylemleri sonucunda ortaya çıktığı gerici fikri savundu. Cuvier'in bu bilim karşıtı, din adamıvari teorisi, Lamarck, Darwin ve özellikle de jeolog Lyell tarafından eleştirildi; Lyell, bu tür felaketlerin yeryüzünün gelişim tarihinde hiç meydana gelmediğini gösterdi. Felaket teorisinin gerici, idealist ve metafizik doğası, F. Engels ve J. V. Stalin tarafından derinlemesine ortaya kondu. Engels şöyle yazmıştır: "Cuvier'in yeryüzünde meydana gelen devrimler teorisi, sözde devrimci, pratikte ise gericiydi. Tek bir ilahi yaratılış eyleminin yerine, tekrarlanan bir dizi yaratılış eylemini koydu ve mucizeleri doğanın temel bir kaldırıcısına dönüştürdü." Yoldaş Stalin, "Anarşizm mi, Sosyalizm mi?" adlı eserinde felaket teorisinin diyalektik karşıtı doğasını ortaya koymaktadır. Yoldaş Stalin, Cuvier'in teorisinin Marksist diyalektik yöntemle hiçbir ortak noktası olmadığını göstermektedir. Diyalektik gelişim teorisi, doğada ve toplumda meydana gelen devrimlerin ve sıçramaların, önceki evrimin bir sonucu olarak yasal olarak ortaya çıktığını ve evrim ile devrimin birbirinden ayrılmaz iki hareket biçimini temsil ettiğini savunur. Ancak Cuvier'in teorisi, doğada meydana gelen sıçramaların ve devrimlerin, önceki bir evrimsel

gelişim aşamasının sonucu olarak değil, aniden ve beklenmedik bir şekilde, dolayısıyla yasa dışı ve sebepsiz olarak gerçekleştiğini söyler. Cuvier ayrıca organizmanın hayati işlevlerini açıklarken idealist ve teleolojik görüşlere sahipti. Cuvier'e göre her örgütlü varlık, birleşik bir bütün, tek, kapalı bir sistem oluşturur; Parçaları, tek bir "nihai hedef" in etkisiyle birbirine karşılık gelir ve katkıda bulunur. Cuvier, önemli bilimsel keşifleriyle doğa biliminin daha da gelişmesine katkıda bulundu. Bununla birlikte, Lamarck ve diğer evrimcilerin ilerici ve gelişmiş fikirlerine karşı çıkarken ve doğaya ilişkin idealist ve metafiziksel görüşleri küçümserken, aynı zamanda doğa bilimi ve felsefedeki gerici kampa da katıldı. Cuvier'i buna iten bir diğer etken de gerici sosyo-politik görüşleriydi.

L

LAVROV PETR LAVROVICH (1823-1900)

–Rus sosyolog ve yayıncı, popülizmin ideoloğu. “Yeryüzü ve Dalgalar” topluluğunun ve daha sonra “Halkın İradesi” partisinin üyesiydi. Birinci Enternasyonal’in üyesiydi. Felsefi görüşlerinde idealist ve tipik bir eklektikti. Geliştirdiği “sosyolojide öznel yöntem”, popülizmin teorik kaynağıydı. Lavrov, tarih biliminin olamayacağına, insanlık tarihinde nesnel kalıpların keşfedilemeyeceğine inanıyordu. Lavrov’a göre tarih, ortaya çıkan, rastgele olaylar dizisidir. Tarihi, krallar, askeri liderler, bakanlar ve diğerleri tarafından yürütülen sürekli bir deney zinciri olarak görüyordu. Görev, bu deneylerin toplamından “gece adaleti” ideale en iyi uyanları seçmek ve böylece gerçek bir toplumsal düzen fikri yarattıktan sonra, kamusal faaliyette buna göre hareket etmektir. Lavrov, tarihsel gelişmenin itici gücü olarak sınıf mücadelesinin önemini reddederek, tarihin kitleler veya sınıflar tarafından değil, bireysel seçkin kişiler, “kahramanlar” ve “eleştirel düşünen bireyler” tarafından yazıldığını savundu. Halkı ve kitleleri, yalnızca kahramanların ve “eleştirel düşünen bireylerin” başarıları için malzeme, temel görevi gören kör bir kalabalık olarak gördü. Lavrov’a göre, seçkin bireyler, geliştirdikleri ahlaki idealler tarafından yönlendirilirler. Çernişevski, Antonoviç ve Pisarev, 1860’larda

Lavrov'a karşı çıktılar. Lavrov'un görüşlerinin idealist ve gerici doğası, 1880'ler ve 1890'larda Plehanov ve Lenin tarafından popülizme karşı yazdıkları eserlerde, özellikle de "*Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlarla Nasıl Mücadele Ederler?*" (bkz.) adlı eserlerinde, "sosyolojideki öznel yöntemi" kapsamlı bir şekilde ortaya koydular. Lenin, "Bütün bu felsefi-tarihsel teoriler sabun köpüğü gibi ortaya çıktı ve patladı," diye yazmıştı, "...insanın tek bir gerçek (ve sadece 'insan doğasına karşılık gelen' değil) toplumsal ilişkiyi anlamasında bir kıl kadar bile ilerleme kaydedemediler." Lavrov, diğer popülist ideologlar gibi, devrimci harekete kitlesel katılımın gerekliliğini tamamen anlamakta başarısız oldu. Otokrasinin, kitleler tarafından desteklenmeyen ve onlarla bağlantısı olmayan küçük bir entelektüel ve komplocu grubu tarafından devrilebileceğine inanıyordu. Popülist ideolog Lavrov için, "siyasi mücadele kavramı, siyasi *kompro kavramıyla özdeşir!*" diye yazmıştı Lenin 1897'de "*Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri*" adlı broşüründe. Lavrov, Marx ve Engels ile tanışıklığı vardı ve onlarla yazışlıyordu. Marksizmin kurucuları, onun popülist görüşlerini ve eklektik yaklaşımını sert bir şekilde eleştirdiler, ancak Çarlığa karşı mücadelesi nedeniyle ona değer verdiler. Lavrov'un başlıca eseri "*Tarihsel Mektuplar*"dır (1808-1869).

LAMARCK JEAN BAPTISTE (1744-1829)

-Darwin'den önce biyolojide evrim teorisini kanıtlayan seçkin bir Fransız doğa bilimci ve biyolog. Lamarck'ın yaşamı ve çalışmaları, Lamarck'ın coşkuyla karşıladığı 1789 Fransız Devrimi'ne giden ve devrimin gerçekleştiği dönemde

meydana geldi. Lamarck'ın bir bilim insanı olarak dünya görüşü, Jean-Jacques Rousseau ve Fransız materyalistlerinin yanı sıra dönemin önde gelen doğa bilimcilerinden (Buffoï, Jussieu ve diğerleri) etkilenmiştir. Felsefi görüşlerinde Lamarck bir materyalistti, ancak Fransız materyalizminin tutarsızlıklarını ve sınırlamalarını paylaşıyordu. Lamarck, maddenin dünyanın, tüm cisimlerin ve doğal nesnelerin temelini oluşturduğuna inanıyordu. Doğanın var olduğu ve geliştiği belirli bir doğal yasa ve neden düzeni olduğunu ileri sürdü. Bununla birlikte, o zamanlar güçlü olan Kilise'den zulüm görmemek için, bu katı doğal yasa düzeninin bir Yaratıcı tarafından kurulduğunu iddia etti. Bu, Lamarck'ın *deizminin* (bkz.) bir ifadesiydi ve gerçek görüşlerini gizlemek istediklerinde birçok materyalist doğa bilimci için kurtarıcı bir unsur görevi gördü. Lamarck, Dünya'daki yaşamın gelişiminin genel yasalarını araştıran bir bilim olarak biyolojinin tarihinde önemli ve ilerici bir rol oynadı. Hatta "biyoloji" terimi bile bilime Lamarck tarafından kazandırıldı. Lamarck, doğayı incelemek için bir yöntem oluşturmada öncülük etti. Lamarck ve Darwin'in evrimsel yöntemi "biyolojik bilimi ayakları üzerine oturttu..." (Stalin). Lamarck'ın yönteminin özü, doğanın gelişiminin birliği ve sürekliliği fikri ve türlerin yaşam koşulları ve dış çevrenin etkisi altında değişkenliği fikriyle karakterize edilir. Bununla birlikte, Lamarck'tan çok önce, Rus bilim insanı Afanasy Kaverznev, türlerin gelişimi ve değişkenliği teorisini sistematik olarak açıklamıştı. Ancak Kaverznev'in "*Hayvanların Yeniden Doğuşu Üzerine*" adlı kitabı, 1775'te Leipzig'de kaldığı süre boyunca Almanca olarak küçük bir baskı halinde yayımlandı ve yazar,

içeriğinin Rusya'daki gerici çevrelerde sempatiyle karşılanmayacağını bilerek bu konuda sessiz kalmayı gerekli gördü. Kitap, yazarı gibi unutuldu ve bugüne kadar bilinmez kaldı. Lamarck, ana eseri "Zoooloji Felsefesi"ni (1809) yayımlayarak, yaşayan doğa hakkındaki yaygın metafizik öğretilere karşı çıkmak zorunda kaldığı için önemli bir başarıya imza attı. Bitki ve hayvanların sınıflandırılması ve taksonomisi alanında elde edilen bir dizi olguya, fosil türlerinin incelenmesine, evcil hayvanların ve tarım bitkilerinin değişkenliğine dair gözlemlere vb. dayanarak, Lamarck türlerin değişmezliği hakkındaki metafizik doktrini kesin bir şekilde reddetti. Ayrıca Cuvier'in gerici, idealist felaket teorisini de eleştirdi. Lamarck, doğal afetlerin olmadığını ve doğanın her yerde sıçramalar ve atılımlar olmadan, yavaş ve kademeli olarak geliştiğini iddia etti. Lamarck ayrıca canlı organizmalardaki değişimlerin nedenleri sorusuna da cevap vermeye çalıştı; bu değişimlerin doğrudan nedeninin dış çevrenin etkisi olduğunu öne sürdü. Bitkilerde dış faktörlerin etkisi doğrudan olup buna karşılık gelen değişimlere neden olurken, sinir sistemine ve daha karmaşık bir organizasyona sahip hayvanlarda dış faktörlerin etkisi dolaylı olarak, hayvanların alışkanlıklarında ve davranışlarında meydana gelen değişimler ve yeni ihtiyaçların ortaya çıkması yoluyla gerçekleşir. Ve bu yeni ihtiyaçlar nedeniyle hayvanlar bazı organlarını daha fazla kullanmaya başlar ve bunun tersine, diğerlerini kullanmayı bırakırlar. Bazı organların kullanımı ve diğerlerinin kullanılmaması sonucunda, tüm organizmada ve işlevlerinde değişimler meydana gelir. Lamarck'ın öğretileri, gerici çevrelerden şiddetli eleştiriler aldı. Onun sözde temelsiz bir hayalperest olarak karalanması daha sonra da devam

etti. Weismann-Morganistler, Lamarck'ın organizmaların değişkenliğinde çevrenin rolü ve kazanılmış özelliklerin kalıtımı hakkındaki materyalist önermelerine şiddetle saldırdılar. Darwin, Timiryazev, Mechnikov, Severtsov ve diğerleri de dahil olmak üzere tüm ilerici bilim insanları Lamarck'ı savundular. Gerici burjuva biyologlar, Lamarck'ın öğretilerinin materyalist temellerini tahrif ettiler. Bunlar arasında, örneğin, evrimde ruhun öncü rolü, organizmaların "mükemmelliğe" "uğraşması" vb. konularda idealist görüşler geliştiren psiko-Lamarckçılar (Pauli, Français, Cope ve diğerleri) grubu yer alıyordu. Marksistler her zaman materyalist Lamarck'ı desteklediler. Yoldaş Stalin, "Anarşizm mi Sosyalizm mi?" adlı eserinde Lamarck'ın öğretilerinin ilerici önemini vurguladı. Michurin'in biyolojisi, parlak varsayımlar ve tahminler şeklinde ifade edilen Lamarck'ın ilerici materyalist önermelerini savundu. Michurin'in biyolojisi, organizmaların doğasını değiştirmede yaşam koşullarının önemine dair derinlemesine bir teori geliştirdi ve biyolojinin en önemli yasasını keşfetti: Lamarck'ın yalnızca en genel terimlerle ifade ettiği, kazanılmış özelliklerin kalıtımının olasılığı ve gerekliliği. Lamarck'ın gelişim teorisine gelince, o tamamen evrimseldir: Lamarck, gelişimi yalnızca sıçramalar veya devrimler olmaksızın, kademeli ve sürekli bir süreç olarak gördü. Lamarck'ın gelişim teorisi ayrıca bir mekanizmanın özelliklerini de taşır. Lamarck, gelişimin diyalektik bir anlayışına ulaşamadı. Yoldaş Stalin bunu "Anarşizm mi, Sosyalizm mi?" adlı eserinde belirtiyor. Sadece Michurinci biyolojimiz, diyalektik materyalizmi, yaşayan doğanın gelişim yasalarının incelenmesine oldukça

bilinçli ve tutarlı bir şekilde uygulayan ilk biyoloji olmuştur.

LAMETTRİE JULIEN OFRE (1709-1751)

-Diğer Fransız materyalist ve aydınlanmacılarla (Diderot, Holbach ve diğerleri) birlikte, 15. yüzyılın sonları ve 13. yüzyılın başlarındaki Fransız burjuva devriminin ideolojik hazırlığında önemli bir rol oynayan seçkin bir Fransız materyalist filozofuydu. La Mettrie mesleği gereği bir hekimdi. Materyalist görüşleri doğa bilimlerine dayanıyordu. 1745'te ilk felsefi eseri olan "*Ruhun Doğuş Tarihi*"ni yayınladı ve bu nedenle din adamları tarafından zulme uğradı. 1747'de Hollanda'da sürgündeyken, XVIII. yüzyılın militan materyalist ve ateist eserlerinden biri olan ünlü eseri "*Homo Machine*"i anonim olarak yayınladı. Ancak La Mettrie, materyalist ve ateist inançları nedeniyle Hollanda'da da zulme uğradı. Hollanda'dan Berlin'e göç etmek zorunda kaldı. Diğer Fransız materyalistler gibi, Descartes'ın fiziğini ve Locke'un duyusalculuğunu geliştirdi. La Mettrie, tek bir maddesel maddenin var olduğunu savundu. Bu maddenin biçimleri, doğanın üç krallığıdır: organik, bitkisel ve hayvansal (insanlar dahil). Bu tek maddesel maddenin temel özellikleri uzama, maddenin içsel aktivitesi olarak hareket ve duyarlılıktır. Bu özellikler bitkiler, hayvanlar ve insanlar tarafından da bulunur. Aralarında niteliksel bir fark yoktur. Sadece niceliksel bir fark vardır; bu fark, insanların hayvanlara kıyasla daha yüksek bir duyarlılık ve zekâya sahip olmasından ibarettir. La Mettrie, Locke'un ruh hakkındaki idealist anlayışına kesin bir şekilde karşı çıkar (bkz. Locke); ruhtan, insanın hissetme ve düşünme

kapasitesini anlar. İnsanlar, hisler sayesinde düşünme yeteneğine sahiptir; hisler günlük yaşamda güvenilir bir rehberdir. La Mettrie, beden ve ruh ikiliğini reddeder. Ruh kavramına materyalist bir yorum getirir. Zihinsel olayların bedenin durumuna tamamen bağlı olduğunu gösterir. “İnsan-Makine” adlı eserinde La Mettrie, insan bedenini son derece karmaşık bir makineye benzetir ve insan bedeninde meydana gelen fizyolojik olayları mekanik yasalar kullanarak açıklamaya çalışır. Tüm Fransız materyalistleri gibi, La Mettrie de doğal olayları anlamada bir metafizikçi ve mekanistti. Son eserlerinde–”İnsan Bitkidir” (1748) ve “Epikuros Sistemi” (1750)–La Mettrie, organik varlıkların kademeli olarak gelişmesi üzerine düşüncelerini dile getirmiş ve evrim teorisine yaklaşmıştır. Sosyal olguları anlama biçiminde La Mettrie bir idealistti. Sosyal yaşamın insanların çıkarları tarafından belirlendiğine ve insanların çıkarlarının toplumdaki hakim fikirlere bağlı olduğuna inanıyordu. La Mettrie’nin siyasi görüşleri burjuva dar görüşlülüğüyle ayırt ediliyordu. Özel mülkiyet özgürlüğünü bireysel özgürlükle eşdeğer tutuyordu. Yoksulların özgürlüğe ihtiyacı yoktu, ancak dine ihtiyaçları vardı. La Mettrie’ye göre, “akılcı” prens, vatandaşların ortak iyiliğini sağlayacaktır. La Mettrie, eğitimin yaygınlaştırılmasına büyük önem veriyordu.

LASSALLE FERDINAND (1825-1864)

–Alman işçi hareketinde Bismarck’ın politikalarını destekleyen ve yukarıda bahsedilen ittifakı da onunla kuran oportünist bir figür olan Lassalle, kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi reddetti. Ancak iddialarına göre, işçi sınıfının

sermayenin egemenliğini aşmak için yalnızca genel oy hakkını kazanması gerekiyordu. Prusya monarşisini tüm sınıfların üstünde bir devlet ilan eden Lassalle, Prusya hükümeti tarafından sübvans edilen işçiler için “üretken kooperatifler” kurulması programını öne sürdü. Lassalle ve destekçileri bu polis “sosyalizmini” sosyalist bir önlem olarak sundular. Bu nedenle, Lassalleciliğin, proletaryanın devrimci teori ve pratiğine karşı mücadelelerinde tüm oportünistler ve revizyonistler için ideolojik kaynak haline gelmesi şaşırtıcı değildir. Çağdaş sağcı sosyalistler (Schumacher, Laski ve diğerleri), dolar “demokrasisinin” sınıfsız doğası, Amerikan bankacıları ve sanayicilerinin yardımıyla “kapitalizmin sosyalizme barışçıl bir şekilde dönüşmesi” ve proletarya ile burjuvazi arasında “sınıf barışı” hakkındaki iğrenç iddialarını desteklemek için Lassalle’ı kaynak gösterirler. Felsefi konularda konuşan Lassalle, öncelikle “mutlak ruhun” kendi kendini geliştirmesi fikrini aldığı ve bunun da sözde devlet olduğu Hegel’in destekçisi olduğunu açıkça ilan etti. Lassalle’a göre insan toplumunun tarihi, aklın durmaksızın ilerlemesidir. Lassalle, zıtlıkların mücadelesinden değil, uzlaşmasından bahsetti. Hegelci idealist diyalektiği kullanarak, Alman proletaryasını Junker-burjuva rejimiyle uzlaştırma yönündeki gerici fikrini destekledi. Marksizmin klasikleri, Lassalleizmi kapsamlı bir eleştiriye tabi tuttu. Marx, “Gotha Programının Eleştirisi”nde Lassalleciliğin teorik ve politik ilkelerinin zararlarını tam olarak ortaya koymuştur. 1 Şubat 1858’de Engels’e yazdığı bir mektupta Marx, Lassalle’ın Herakleitos hakkındaki kitabını kınamıştır: “... Lassalle’ın ‘Karanlık Herakleitos’u esasen bir öğrencinin

uydurmasıdır... Ancak, Lassalle'ın Herakleitos'un şimdiye kadar gizli bir kitap olduğu iddiasına rağmen, Hegel'in 'Felsefe Tarihi'nde söylediklerine kesinlikle yeni hiçbir şey eklememiştir." Lenin, Lassalle'ın felsefi görüşlerini "Felsefi Defterler"inde, Lassalle'ın "Efesli Karanlık Herakleitos'un Felsefesi" adlı kitabının bir özetinde eleştirmiştir. Lenin, Lassalle'ın Hegelci felsefenin düz, taklitçi bir açıklamasının ötesine geçemediğini, "Hegelciliği tekrar tekrar ele almanın" ötesine geçemediğini göstermiştir. Lenin, Lassalle'ı "eski tip bir Hegelci", militan bir idealist ve ileri bilimin düşmanı olarak nitelendirir.

PAUL LAFARGUE (1842-1911), Marx ve Engels'in öğrencisi ve "Marksizmin fikirlerinin en yetenekli ve derin yayımcılarından" biri olan Fransız bir sosyalistti (Lenin). Lafargue son derece eğitilmiş bir insandı. Felsefe ve siyaset, tarih ve ekonomi, din, edebiyat ve dil üzerine yazılar yazdı. Lafargue, materyalist felsefenin en önemli ilkelerini destekledi ve savundu; materyalizmi idealizmle değiştirmeye yönelik revizyonist girişimleri sert bir şekilde eleştirdi. XIX. yüzyılın sonlarında, Alman ve Fransız revizyonistler, Lafargue'ın yazdığı gibi, "Kant'ın felsefesi yardımıyla Marx ve Engels'in materyalizmini ezmeye" çalıştıklarında, Lafargue Marksizm'e ihanet eden bu kişilere tutkulu bir eleştiri yöneltti. Lafargue'ın reformizm, Millerandizm ve Jaurèsizm'e karşı mücadelesi günümüz için önem taşımamaktadır. Lafargue, özellikle tarihsel materyalizm konularına kapsamlı ve derin bir dikkat ayırdı. Marx'ın yöntemini "üst yapısal" ideolojik ilişkilerin analizine uygulayan

Lafargue, dinin, ahlakın ve dilin kuram ve tarihinin kökenleri üzerine bir dizi ilginç çalışma ortaya koydu. Din'in, toplumun çöküşünün çeşitli aşamalarında egemen sınıflara nasıl hizmet ettiğini gösterdi ve "ruh", "adalet" ve "iyilik" gibi fikirlerin tarihsel kökenlerini ortaya çıkardı. Burjuva toplumunda, "en saf ahlakın kalın bulutlarının altında kapitalistlerin en yüce ideali yatar," diye yazdı Lafargue... "Tanrı-mülkiyet." Lafargue'ın diyalektik materyalizmden sapmaları, ulusal sorunu yorumlamada hataları ve diğer sorunları vardı. J. V. Stalin'in de belirttiği gibi, dil üzerine yaptığı çalışmalarda Lafargue, 1789-1794 Fransız Devrimi sırasında ani bir dil devriminin gerçekleştiğine inanma hatasına düştü. Lafargue'ın başlıca eserleri arasında "Mülkiyet ve Kökeni", "Karl Marx'ın Ekonomik Determinizmi", "Marx'ın Materyalizmi ve Kant'ın İdealizmi" ve diğerleri yer almaktadır. Lafargue'ın Marx hakkındaki anıları büyük ilgi görmektedir. Lafargue, kapitalizme ve dine karşı yöneltilmiş bir dizi parlak broşürün de yazarıdır: "Satılmış İştah", "Tembellik Hakkı", "Cennetteki Pius IX", "Adem ve Havva Efsanesi", "Burjuvazinin Dini" ve diğerleri. Bu broşürler bugün bile geçerliliğini korumakta ve Vatikan'ın ve tüm gericilerin öfkesini kışkırtmaktadır.

SOLCULAR VE HEGELCİLER —bkz. *Genç Hegelciler*.

"HUKUKİ MARKSİZM", Marksizmin liberal-burjuva bir çarpıtmasıdır. "Hukuki Marksizm", 1890'larda Rusya'nın liberal burjuva aydınları arasında (P. Struve, M. Tugan-Baranovsky, S. Bulgakov, N. Berdyaev ve sosyal harekete bağlı

diğer “yoldaşlar”) ortaya çıktı. 1890’larda Marksizm Rusya’da hızla gelişmeye başladı. Bu dönemde burjuva aydınlar Marksist kıyafetler giymeye başladılar. “Makalelerini yasal gazete ve dergilerde, yani Çarlık hükümeti tarafından onaylananlarda yayınladılar. Bu nedenle ‘hukuki Marksistler’ olarak adlandırılmaya başlandılar” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Lenin, “yasal Marksistler” hakkında şöyle yazmıştı: “Onlar, Narodnikizm’den kopuşun, bizim için olduğu gibi proletarya sosyalizmine değil, burjuva liberalizmine geçiş anlamına geldiği burjuva demokratlardı.” Lenin’in nitelendirdiği “yasal Marksizm”, “burjuva edebiyatındaki Marksizmin bir yansımasıydı.” “Yasal Marksizmin” ilk edebi tezahürü, P. Struve’nin 1894 tarihli “Rusya’nın Ekonomik Gelişmesi Sorununa Eleştirel Notlar” adlı kitabıydı. Bu kitapta Struve, kendi yöntemleriyle, yani liberal burjuvazinin bakış açısından Narodnikizm’le mücadele etti ve kapitalizmi her yönüyle övdü, Rusya’daki varlığının istikrarlı ve uzun ömürlü olacağını savundu. Struve, “kültür eksikliğimizi kabul etmeyi ve kapitalizmin eğitimini benimsemeyi” savundu. Struve, kitabında Marksizmin tüm temel ilkelerini, özellikle de Marksizmin merkezi ilkesi olan proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğü doktrinini yeniden gözden geçirdi. Lenin, Narodniklere karşı mücadelede “yasal Marksistlerle” geçici bir anlaşmanın mümkün olduğunu düşünürken, aynı zamanda “yasal Marksistlerin” proletarya karşıtı, liberal-burjuva doğasını sert bir şekilde eleştirdi. Felsefede, Kantçılığın ve öznel idealizmin, burjuva nesnelciliğinin bakış açısına bağlıydılar. Lenin, “Narodizmin Ekonomik İçeriği ve Bay Struve’nin Kitabındaki Eleştirisi” adlı

kitabında, burjuva nesnelciliğini sert bir şekilde eleştirerek, bunu devrimci Marksistlerin militan taraftarlığıyla karşılaştırdı. 1905 devriminden sonra, gerici yıllarda, Struve, Berdyaev, Bulgakov ve diğerleri, Stolypin gericiliğini, büyük güç şovenizmini, felsefi idealizmi ve mistisizmi açıkça savundukları “Vekhi” adlı derlemeyi yayınladılar. “Yasal Marksistlerin” çoğu Kadet (Rus burjuvazisinin ana partisi) oldu ve iç savaş sırasında Beyaz Muhafızlar’a katıldı. Gürcistan’da “yasal Marksizm”, “Mesameh Dassı”nın oportünist çoğunluğu tarafından temsil edildi. Yoldaş Stalin, “yasal Marksizm”e karşı kararlı ve tavizsiz bir mücadele yürüttü.

LEİBNİZ, GOTTFRIED WILHELM (1646-1716)

-XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarındaki Alman idealizminin öncülerinden Alman idealist filozof ve matematikçi. Leibniz’in felsefesi, Almanya’daki feodal parçalanma bağlamında gelişti. Yeni ortaya çıkan Alman burjuvazisinin zayıflığı, ideolojisinin uzlaşmacı doğasını belirledi ve bu da Leibniz’in felsefesine yansdı. Leibniz, din ve bilimi uzlaştırmaya, insanların yaşadığı talihsizlikleri Tanrı’nın iradesine atıfta bulunarak açıklamaya çalıştı. Felsefi anlayışı, Tanrı’nın yönetici bir güç olarak dini teorisiyle doğrudan bağlantılıdır. Leibniz’e göre, doğanın temelinde bağımsız ruhsal (ideal) maddeler-*monadlar*-bulunur (bkz.). Bu monadlar-bir tür “ruh”-her şeyin, tüm yaşamın temelidir. Monadlar aktiftir, faaliyet alanları temsildir; madde sadece bu ruhsal bağımsız varlıkların bir tezahürüdür. Yüce Monad, var olan monadların sonsuz çeşitliliğini yaratan, bir hiyerarşi ve aralarında önceden kurulmuş bir uyum

oluşturan bağlantıyı kuran Tanrı'dır. Bu nedenle Leibniz, mümkün olan en iyi dünyada her şeyin en iyi şekilde olduğunu ileri sürdü. İnorganik dünya, alt monadların birleşimidir; insan ise, gerçekliğin net bir kavrayışına ve anlayışına sahip üst monadların birleşimidir. Dolayısıyla, tüm doğa organik; cansız doğa, ancak Leibniz için durum böyle değildir. Leibniz'in monad doktrini, idealizmi ve metafiziği (monadların doğaüstü ortaya çıkışı) maddenin içsel hareketi ve tüm yaşam biçimlerinin (monadlar aracılığıyla) birbirine bağlılığı hakkındaki diyalektik bir varsayımla iç içe geçirir. Lenin bu konuda şunları kaydetti: "Leibniz, teoloji aracılığıyla, madde ve hareket arasındaki ayrılmaz (ve evrensel, mutlak) bağlantı ilkesine yaklaştı." Aynı zamanda Leibniz, sürekli gelişmenin mekanik ilkelerini geliştirdi, gelişmedeki sıçramaları reddetti ve fiziksel hareket yasalarını teleolojiye tabi kıldı. Bilgi teorisinde Leibniz, rasyonalizm ve ampirizmi uzlaştırmaya çalıştı. Bilinen ampirist önermeye, "akılda daha önce duyularda olmayan hiçbir şey yoktur" ifadesine, kendi düzeltmesini ekler: "akılın kendisi hariç." Böylece Leibniz, bu uzlaşmayı rasyonalizm temelinde gerçekleştirir. Leibniz, matematiğe olağanüstü katkılarda bulunmuştur. Newton'dan bağımsız olarak, dünyayı anlamanın güçlü bir aracı olan diferansiyel ve integral hesabı (sonsuz küçük analiz) keşfetmiştir; çünkü Engels'in de belirttiği gibi, doğa biliminin "sadece durumları değil, süreçleri de: hareketi" tasvir etmesine olanak tanır. Modern gerici emperyalist felsefe, idealizmi savunmak ve yeniden canlandırmak için Leibniz'in monadlar hakkındaki mistik teorisini kullanmaktadır. Leibniz'in başlıca eserleri arasında "*Maksimum ve Minimumun Yeni Yöntemi*" (1684), "*Maddelerin Doğası*"

ve İlişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem” (1695), “İnsan Anlayışı Üzerine Yeni Denemeler” (1700-1705), “Teodisi” (1710) ve “Monadoloji” (1714) yer almaktadır. Ayrıca, fikirlerinin birçoğunu ortaya koyduğu çok sayıda mektup da bırakmıştır.

LENİN, VLADİMİR İLYİÇ

–Dünya proletaryasının ve mücadele eden tüm insanlığın en büyük teorisyeni ve lideri,

emperyalizm ve proletarya devrimleri çağında Leninizm-Marksizmin yaratıcısı, Bolşevik Partisi'nin ve tarihteki ilk sosyalist devletin, proletarya diktatörlüğünün kurucusu. Lenin, 10 (22) Nisan 1870'te Simbirska'da (şimdiki Ulyanovsk) doğdu. Babası İlya Nikolaeviç Ulyanov, Simbirska vilayetinde devlet okullarının müfettişiydi. Vladimir İlyiç'in ağabeyi Aleksandr İlyiç, Çar III. Aleksandr'a suikast girişimine katıldığı için 1887'de idam edildi. Lenin, 1887'de liseden mezun oldu ve Kazan Üniversitesi hukuk fakültesine girdi, ancak kısa süre sonra öğrenci "ayaklanmalarına" aktif olarak katıldığı için tutuklandı, üniversiteden atıldı ve Kazan vilayetinin Kokuşkino köyüne sürgün edildi. Lenin, 1888 sonbaharına kadar burada yaşadı, ardından Kazan'a dönmeye izin verildi ve 1888/89 kışının tamamını orada geçirdi. Bu süre zarfında Vladimir İlyiç, Marx'ın Kapital'ini inceledi ve bir Marksist çevreye katıldı. 1889 sonbaharından itibaren Lenin, Samara'da yaşadı. Burada Marx ve Engels'in eserlerini inceledi ve aynı zamanda Hukuk Fakültesi için dış sınava hazırlandı; 1891 ilkbahar ve sonbaharında St. Petersburg Üniversitesi'nde sınavı üstün başarıyla geçti. Samara'da, Lenin'in etrafında ilk Marksist çevre oluştu. O zaman bile Lenin, Marksizm hakkındaki derin bilgisiyle herkesi hayrete düşürüyordu. 31 Ağustos 1893'te Lenin, St. Petersburg'a taşındı. St. Petersburg Marksistlerinin tanınmış lideri oldu ve çevrelerde birlikte çalıştığı ilerici işçilerin ateşli sevgisini kazandı. 1894 ilkbahar ve yazında Lenin, ilk büyük eseri olan "*Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlarla Nasıl Mücadele Ederler?*"i yazdı. (bkz.). Lenin, bu eserde "Narodniklerin gerçek yüzünü, aslında halka karşı olan sahte 'halk dostları' olarak tamamen

ortaya koydu... Lenin, işçi sınıfının mücadele yolunu doğru bir şekilde gösterdi, toplumda devrimci gücün öncüsü olarak rolünü tanımladı ve köylülüğün rolünü işçi sınıfının müttefiki olarak tanımladı” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). 1895’te Lenin, St. Petersburg’daki Marksist işçi çevrelerini tek bir “İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği”nde birleştirdi ve bu, Rusya’da devrimci bir proletarya partisinin ilk ciddi başlangıcı oldu. Aralık 1895’te Lenin tutuklandı ve hapse atıldı. 1897’de Sibirya’ya, Yenisey Eyaleti, Minusinsk Bölgesi, Şuşenskoye köyüne sürgün edildi. Burada, hapishanede başladığı parlak bilimsel çalışması “Rusya’da Kapitalizmin Gelişimi”ni tamamladı (kitap 1899’da yayımlandı). 1900 yılının başlarında sürgünden dönen Lenin, o yılın sonbaharında yurt dışına gitti ve devrimci Marksistlerin ilk tüm Rusya siyasi gazetesi olan “İskra”yı kurdu. Lenin’in “İskra”sı, proletarya siyasi partisinin örgütlenmesi ve farklı gruplardan ve çevrelerden birleşik bir Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi oluşturulması yolundaki ana düşman olarak “ekonomizmi” ideolojik olarak yenmek için kapsamlı çalışmalar yürüttü. Mart 1902’de Lenin’in ünlü kitabı “Ne Yapmalı?” (bkz.) yayımlandı; bu kitap, kendiliğindenliğe (bkz. *Kendiliğindenlik ve Bilinç*) yönelik gerici tapınmasıyla “ekonomizmi” ideolojik olarak yendi ve Marksist bir partinin ideolojik temellerini attı. Temmuz 1903’te düzenlenen RSDLP’nin İkinci Kongresi’nde Lenin, devrimci Marksizmin oportünistlere karşı mücadelesinde zaferini sağladı ve devrimci Marksist Bolşevikleri kendi etrafında birleştirdi. Kongre sırasında ve sonrasında Menşeviklere karşı mücadelede, yeni bir tür parti olan Bolşevik Partisi’nin örgütsel

temellerini geliştirdi. Bolşevizmin örgütsel temellerinin oluşturulmasında olağanüstü öneme sahip olan Lenin'in Mayıs 1904'te yayınlanan "*Bir Adım İleri, İki Adım Geri*" adlı kitabıydı. Bu kitapta, Marksizm tarihinde ilk kez, partinin proletaryanın diktatörlük mücadelesinde önde gelen örgütü olduğu doktrinini temellendirdi. 1905 devriminin arifesinde, yıkıcı Menşeviklere (Plekhanov, Martov, Troçki ve diğerleri) karşı mücadelede Lenin, Bolşevik basın organı "Vperyod"u kurdu. Lenin, partiyi yaklaşan devrime önderlik etmeye hazırladı. 1905 Devrimi başladığında, Lenin (Kasım başlarında) sürgünden Rusya'ya dönerek devrimi doğrudan yönetti. Devrimin ilerlemesini engelleyen Kadetler, Sosyalist Devrimciler, Menşevikler ve Troçkistlere karşı mücadele verdi. Silahlı bir ayaklanma ve proletarya ile köylülüğün devrimci demokratik bir diktatörlüğünün kurulmasını savundu ve işçi sınıfının tüm devrimci mücadelesine önderlik etti. Temmuz 1905'te yayınlanan dönüm noktası niteliğindeki kitabı *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği'nde* (bkz.), Bolşevik Partisi'nin devrimci taktiklerinin temellerini attı ve burjuva ve sosyalist devrimler arasındaki ilişkiye yeni bir yön vererek, demokratik devrimde proletaryanın hegemonyası sorusunu geliştirdi. Lenin, "sosyalist devrimin, tek başına burjuvaziye karşı tek başına bir proletarya tarafından değil, nüfusun yarı proletarya unsurları, yani milyonlarca 'çalışan ve sömürölen kitle' biçiminde müttetikleri olan hegemonik bir proletarya tarafından gerçekleştirileceği" yeni bir teori ortaya koydu (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). "Lenin'in teorisi henüz tek ve ayrı bir ölkede sosyalizmin zaferinin olasılığı hakkında doğrudan bir sonuç içermiyordu. Ancak er

ya da geç böyle bir sonuca ulaşmak için gerekli olan tüm temel unsurları, ya da neredeyse tüm unsurları içeriyordu” (aynı eser). Aralık 1905’te Tammerfors Konferansı’nda Lenin ve Stalin ilk kez bir araya geldi ve Devlet Duma’sı hakkındaki kararı hazırlayan komisyonda birlikte çalıştılar. Devrimin yenilgisinden sonra Lenin tekrar yurt dışına göç etmek zorunda kaldı. Bu olay Aralık 1907’de gerçekleşti. Gerici yıllar boyunca Lenin, tasfiyecilere, Otvovistlere ve Troçkistlere karşı mücadelede Bolşeviklerin güçlerini bir araya getirdi, partiden ihraç edilmelerini hazırladı ve yeni bir tür parti olan toplumsal devrim partisinin kapsamlı hazırlığını gerçekleştirdi. Böyle bir partinin teorik hazırlığı için son derece önemli olan, Lenin’in 1909’da yayınlanan parlak eseri *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*’di (bkz.). Bu kitapta Lenin, Bogdanov ve benzerlerinin revizyonistlerine, yozlaşmışlarına ve ikiyüzlülerine karşı mücadelede Marksist bir partinin teorik temellerini–diyalektik ve tarihsel materyalizmi–savundu ve Marksizm felsefesini daha da geliştirerek, Engels’in ölümünden sonraki tarihsel dönemde Yen’de ortaya çıkan bilimdeki her yeni ve temel şeyi materyalist bir şekilde genelleştirdi. Lenin’in, Bolşevizmin başlangıcından itibaren yeni bir tür Marksist parti yaratma yönündeki uzun süreli çalışmaları sonucunda, Bolşevikler (1912 Prag Konferansı’nda Menşeviklerin partiden ihraç edilmesinin ardından) bir siyasi gruptan bağımsız bir siyasi partiye dönüştüler. Devrimci hareketin yeni bir yükselişinin başlamasıyla (1912), Lenin’in talimatları doğrultusunda, Stalin’in girişimiyle yasal Bolşevik günlük gazetesi Pravda yayınlandı. O sırada Paris’te bulunan Lenin, partinin devrimci çalışmalarını doğrudan yönetebilmek için Rusya’ya

daha yakın olan Krakow'a taşındı. Emperyalist savaş başladığında, Lenin Avusturya polisi tarafından tutuklandı, 11 gün hapis yattı ve ardından İsviçre'ye gitti. Emperyalist savaş sırasında Lenin, Bolşevik Partisi'nin savaş, barış ve devrim konularındaki teori ve taktiklerini geliştirdi. 1916 baharında Lenin, savaşın yağmacı, emperyalist karakterini ortaya koyduğu, emperyalizm altında kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasını keşfettiğini kanıtladığı ve emperyalizmin ölmekte olan kapitalizm, sosyalist devrimin arifesi olduğunu gösterdiği ünlü eseri *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*'ni (bkz.) yazdı. Lenin, emperyalizm teorisine dayanarak, bir dizi eserinde ("Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine", 1915, "Proletarya Devriminin Askeri Programı", 1916) sosyalizmin tek bir ülkede zafer kazanma olasılığını ve tüm ülkelerde aynı anda zafer kazanmanın imkansızlığını teorik olarak temellendirdi. Lenin, emperyalist savaşı bir iç savaşa dönüştürmeyi savundu ve "kendi" hükümetlerinin savaşında yenilgi sloganını ortaya koydu. İkinci Enternasyonal liderlerinin, işçi sınıfına ihanet ettiklerini, "vatan savunması" pozisyonunda durduklarını, yani burjuvazinin diktatörlüğünü savunduklarını kınadı. Lenin, merkezci kamptan hainleri, gizli sosyal şövenistler Kautsky ve Trotsky'yi ifşa etti. Savaş sırasında Lenin, Marksizmin felsefi ve teorik temellerinin daha da geliştirilmesi üzerinde yoğun bir şekilde çalıştı. Bu döneme ait felsefi notları, metinleri ve parçaları, paha biçilmez bir katkı niteliğindedir. Marksist felsefe. Bu notlar "*Felsefi Defterler*" koleksiyonuna dahil edilmiştir (bkz.). Şubat 1917'de Çarlık otokrasisinin devrilmesinden sonra V. İ. Lenin göçten döndü. 3 Nisan'da (16) Lenin

Petrograd'a geldi. Lenin'in gelişi parti ve devrim için son derece önemliydi. Lenin'in ünlü "*Nisan Tezleri*", burjuva-demokratik bir devrimden sosyalist bir devrime geçiş mücadelesi için parlak bir plan sunuyordu. Burjuvazi ve Sosyalist Devrimci ve Menşevik paralı askerleri Lenin'e zulmetti; Geçici Hükümet tutuklanması emrini verdi. Lenin saklanmak zorunda kaldı. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler Lenin'in mahkemeye çıkarılmasını talep etti; bu talep Troçki, Kamenev ve Rykov tarafından desteklendi. Ancak Lenin'in suikastının hazırlandığını öngören J. V. Stalin'in önerisiyle, VI. Parti Kongresi Menşeviklerin, Sosyalist Devrimcilerin ve Troçkistlerin talebini reddetti. Lenin'in hayatı kurtuldu. Yeraltındayken Lenin partiyi yönetmeye devam etti. Bu süre zarfında ünlü kitabı "*Devlet ve Devrim*" i (bkz.) yazdı. Bu kitapta Lenin, Marx ve Engels'in proletarya diktatörlüğü hakkındaki öğretilerini geliştirdi. Eylül 1917'de, Merkez Komiteye ve Petrograd ile Moskova Parti Komitelerine yazdığı bir dizi makale ve mektupta Lenin, bir ayaklanma örgütleyip iktidarı ele geçirme çağrısında bulundu. Lenin, ayaklanma için somut bir plan geliştirdi. Yoldaş Stalin'in önerisiyle Lenin'in mektupları, yerel Parti örgütlerine direktif olarak gönderildi. 7 Ekim'de Lenin, Finlandiya'dan yasadışı yollarla Petrograd'a geldi ve 10 Ekim'de Merkez Komite, Lenin'in raporuna dayanarak, silahlı ayaklanma hakkındaki önerdiği kararı kabul etti. 24 Ekim gecesi Lenin, Smolny'ye geldi ve o sabah başlayan ayaklanmanın doğrudan liderliğini üstlendi. Lenin, tüm geceyi ve tüm günü (25 Ekim) Smolny'de, J. V. Stalin ile birlikte ayaklanmayı yöneterek ve devrim güçlerini örgütleyerek geçirdi. V. İ. Lenin ve sadık silah arkadaşı J. V. Stalin'in liderliğinde, Büyük Ekim Sosyalist

Devrimi zafer kazandı. 26 Ekim’de, İkinci Sovyetler Kongresi’nde Lenin, barış ve toprak konusunda tarihi kararlar verdi. Lenin, kongrede seçilen Halk Komiserleri Konseyi’nin başkanlığını yaptı; bu, dünyanın ilk işçi ve köylü hükümetiydi. Tüm enerjisiyle Lenin, Sovyet devletini kurmaya ve güçlendirmeye, sosyalizmin inşasına girişti. Proletarya diktatörlüğü devleti, V. İ. Lenin tarafından J. V. Stalin ile birlikte, halk düşmanlarına karşı uzlaşmaz bir mücadele içinde kuruldu. Lenin’in sosyalist inşaya girişme konusundaki parlak planı, “Sovyet İktidarının Acil Görevleri” (1918) adlı eserinde yansıtıldı. Düşmanları, Lenin’i proletarya devriminin somutlaşmış hali olarak görerek, hayatına yönelik tekrarlanan girişimlerde bulundular. 30 Ağustos 1918’de, Sosyalist Devrimciler, Troçki ve Buharin’in de işbirliğiyle Lenin’e yönelik alçakça bir suikast girişiminde bulundular. Lenin ağır yaralandı. Son derece zor koşullar altında, Lenin ve Stalin önderliğindeki işçi sınıfı, genç Sovyetler Birliği’ni dış ve iç karşı devrimlerden korudu. Ülke tek bir askeri kampa dönüştürüldü ve tüm ekonomik, kültürel ve siyasi yaşam savaş esasına göre yeniden yapılandırıldı. Lenin ve Stalin’in önderliğinde Kızıl Ordu kuruldu. İç Savaş sırasında uzun ve acımasız bir mücadelede Kızıl Ordu, müdahalecileri ve Beyaz Muhafız ordularını bozguna uğrattı. Lenin’in uluslararası devrimci proletaryanın güçlerini toplama ve örgütleme konusundaki yıllarca süren çalışmaları sonucunda, 1919’da yeni bir tür uluslararası devrimci proletarya örgütü olan III. Komünist Enternasyonal, yani Marksist-Leninist Enternasyonal kuruldu. Lenin, VIII. Parti Kongresi’nde kabul edilen *Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik)* için yeni bir program

geliştirdi. Lenin'in kongreye sunduğu rapor, partinin yeni çizgisini tanımladı: orta köylölüğü etkisiz hale getirme politikasından, onunla güçlü bir ittifaka geçiş. V. İ. Lenin, "Proletarya Diktatörlüęü Döneminde Ekonomi ve Politika" (1919) adlı eserinde, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki geçiş döneminin teorik sorunlarını aydınlattı. "Büyük Başlangıç" (1919) adlı makalesinde ise sosyalizm ve komünizmin temel özelliklerini ortaya koyarak, komünist sabotniklerin emek ve sosyalist mülkiyete yönelik tutumlarda büyük bir devrimin başlangıcı ve yeni bir dönemin, "*komünizmin gerçek başlangıcının*" filizleri olduğunu gösterdi. İç Savaşın sona ermesiyle birlikte Lenin, ulusal ekonominin yeniden yapılandırılmasını organize etti ve yönetti, ülkenin elektrifikasyonu için bir plan oluşturdu ve Savař Komünizmi politikasından Yeni Ekonomik Politikaya geçişi gerçekteştirdi. Lenin, partinin birliğini ve mücadele gücünü baltalayan Troçkistler, Buharinistler ve Bolřevizmin diğer dūřmanlarına karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüttü. 1920 baharında Lenin, Leninist strateji ve taktiklerin kesin kılavuzu olan "*Sol Kanat Komünizmi: Bir Çocukluk Hastalığı*"nı yazdı. Lenin'in önerisiyle parti, 10. Kongresinde (1921) parti birliği üzerine bir karar aldı. Kongre, gıda vergisinden gıda vergisine geçişe karar verdi. "Savař Komünizminden NEP'e bu dönüş, Lenin'in politikasının tüm bilgeliğini ve öngörüsünü ortaya koydu" (*Sovyetler Birlięi Komünist Partisi (Bolřevik) Tarihi. Kısa Ders*). Mart 1922'de Lenin, "*Militan Materyalizmin İşareti Üzerine*" adlı bir makale yazdı; bu makale, "teori alanında, felsefe alanında" parti ruhunun bir örneğidir. 20 Kasım 1922'de, zaten ciddi şekilde hasta olan Lenin, Moskova Sovyeti'nin dış ve iç politika konularındaki genel kurulunda konuştu; Lenin

konuşmasını tarihi şu sözlerle bitirdi: “Rahip Rusya’dan sosyalist Rusya gelecek.” Bu, ülkeye yaptığı son konuşmaydı. 1923’te Lenin, “Günlükten Sayfalar”, “İşbirliği Üzerine”, “Devrimimiz Üzerine”, “Bölümleri Nasıl Yeniden Düzenleyebiliriz”, “*Daha Az Ama Daha İyi*” gibi dikkat çekici makaleler ve yönergeler dizisiyle devrim yıllarında yapılan çalışmaları özetledi ve sosyalist devrimin daha da gelişmesi için kilometre taşlarını belirledi. Bu makalelerde Lenin, ülkemizin eksiksiz bir sosyalist toplum kurmak için gerekli her şeye sahip olduğunu gösterdi. Bu makaleler, partinin çalışmalarına uzun yıllar boyunca yön verdi. Lenin’in Çarlık dönemindeki zor yaşam koşulları, yoğun teorik ve pratik çalışmaları ve ciddi yaralanmasının sonuçları, büyük liderin gücünü zayıflattı ve ömrünü kısalttı. 21 Ocak 1924’te, saat 18:50’de Lenin, Moskova yakınlarındaki Gorki’de öldü. Tüm dünyanın işçi sınıfı, Lenin’in ölüm haberini büyük bir üzüntüyle karşıladı. V. İ. Lenin’in büyük silah arkadaşı ve onun çalışmalarının ve öğretilerinin devamcısı J. V. Stalin, Bolşevik Partisi adına Lenin’in ilkelerini saf bir şekilde korumak ve onurla yerine getirmek için kutsal bir yemin etti. Lenin’in büyük silah arkadaşı Stalin önderliğindeki Bolşevik Partisi bu yemine sadık kaldı. Büyük Lenin’in cesur imajı, Sovyetler Birliği halklarını Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında ölümsüz kahramanlıklara ilham verdi. Lenin’in bayrağı altında, Stalin’in önderliğinde, Sovyet halkı sosyalist devrimin kazanımlarını ve dünya kültürünü faşist işgalcilerin saldırılarından korudu. Lider ve öğretmen Lenin’in adı, çalışan insanlığın kalbinde yaşıyor ve sonsuza dek yaşayacak.

LESSING GOTTHOLD EPHRAIM (1729-1781)

–Alman ve Avrupa Aydınlanmasının en önde gelen isimlerinden biri, sanat kuramcısı, yayıncı ve oyun yazarı. Demokrasi yanlısı ve feodal sisteme ve ideolojisine karşı bir savaşıcı olan Lessing, estetik ve felsefe alanında 18. yüzyılın devrimci burjuva gerçekçiliğinin kuramcısı olarak ortaya çıktı. Felsefi eserlerinde Lessing, dindarlık ve dinsel hoşgörü fikrini ve özgür akıl hakkını savunarak dindarlık ve dindarlıkla ilgilendi. O dönemde Almanya’daki burjuva kurtuluş hareketinin zayıflığını ve olgunlaşmamışlığını yansıtan Lessing, özünde bir idealist olarak kaldı. Hakim feodal düzene yönelik eleştirisi de odak noktası bakımından devrimci değildi. Lessing’in bir düşünür olarak en büyük başarısı edebi ve estetik çalışmalarıdır. Lessing’in başlıca kuramsal eserlerinden en ünlüleri *Laocoon* (1766) ve *Hamburg Dramaturjisi* (1767-1768)’dir. Bu eserlerde Lessing, 17. yüzyılın aristokratik klasikçiliğine yönelik tutarlı ve incelikli bir eleştiri geliştirdi. Lessing, bu sanatın halk yaşamından kopukluğunu gösterdi ve Almanya’da Shakespeare’in eserini milliyetçilik ve gerçekçiliğin bir modeli olarak kesin bir şekilde ilan eden ilk kişilerden biriydi. Lessing’in ideali, antik Yunan ve Roma

sanatının ruhuna uygun, yurttaşlık ve kahramanlık içeren bir sanattı. Bu ruhla Lessing, genel olarak Alman tiyatrosunu ve edebiyatını devrimleştirmeyi amaçladı. Estetik eserlerinde Lessing, burjuva Aydınlanmasının temelleri üzerinde durdu. İdeal imgeleri uzak geçmişte aradı. Lessing'in "*Sarah Sampaeon*", "*Minna von Barnhelm*", "*Emilia Galotti*" ve "*Bilge Nathan*" oyunları, fikirlerinin sosyal derinliği, taze sanatsal dili ve Alman mutlakiyetçiliğine karşı yöneltilmiş cesur gerçekçiliğiyle 18. yüzyıl Alman edebiyatında bir döneme damgasını vurdu. Ancak Lessing'in oyunları, eserlerinin birçoğunda bu türün sınırlamalarının üstesinden gelme girişiminde bulunmasına rağmen (örneğin, "*Emilia Galotti*"deki kahramanlık unsuru, "*Bilge Nathan*"da felsefi bir drama yaratma girişimi), burjuva "kültürsüz drama" türü içinde kalmaktadır. Lessing'in bir teorisyen olarak, Alman Aydınlanma düşünürlerinin en radikal ve cesuru olarak tarihsel rolü, Alman halkındaki ilerici güçler tarafından büyük değer görmektedir.

TARİHTE KİŞİLİK. Burjuva teorileri çoğu zaman tarihi ya büyük şahsiyetlerin (çarlar, askeri liderler vb.) bilinçli faaliyetine indirger ve tarihte hiçbir düzen görmez ya da insan faaliyetinin önemini küçümser ve insanı kör bir zorunluluğun, ilahi iradenin veya bilinmeyen bir kaderin aracı olarak görür. İlk durumda, tarih her şeyin keyfi olarak, "eleştirel düşünen" entelektüellerin veya "kahramanların" istek ve ideallerine göre yaratıldığı bir alan olarak görülür. Örneğin, "kahramanlar" ve pasif bir "kalabalık"ın popülist teorisi böyleydi. İkinci durumda, tarih kaderci bir karakter kazanır: her şey önceden belirlenmiştir ve insan faaliyetinden

bağımsız olarak gerçekleşir. Tarihin bu anlayışı, özellikle “ekonomistler”, Menşevikler ve diğerleri gibi kaba ekonomik materyalistlerin bakış açısıyla kaçınılmaz olarak yönlendirilir. Devrimci partinin aktif çalışmalarının küçümsenmesi, özerkliğe güvenilmesi, ileri teorinin ve ilerici fikirlerin büyük rolünün reddedilmesi; işte bu, tarihin kaba ekonomik anlayışının özüdür. İdealistlerin ve kaba materyalistlerin aksine, Marksizm-Leninizm, insanların kendi tarihlerini yarattığını, ancak her zaman tarihsel olarak belirlenmiş maddi koşullar içinde olduğunu öğretir. Lenin, “Tarihsel zorunluluk fikri, bireyin tarihteki rolünü hiçbir şekilde baltalamaz” der. “Üstün bireyler, fikirleri ve istekleri toplumun ekonomik gelişimine, ileri sınıfın ihtiyaçlarına aykırıysa hiçbir şey olabilirler ve bunun tersine, üstün insanlar, fikirleri ve istekleri toplumun ekonomik gelişiminin ihtiyaçlarını, ileri sınıfın ihtiyaçlarını doğru bir şekilde ifade ediyorsa gerçekten üstün bireyler olabilirler” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Bu tür gerçekten üstün bireylere örnek olarak işçi sınıfının liderleri verilebilir. Proletaryanın devrimci hareketi, dünya tarihinde toplumsal olayların seyrini büyük ölçüde etkileyen ve etkilemeye devam eden en seçkin şahsiyetlerden bazılarını ortaya çıkarmıştır. Marx, Engels, Lenin ve Stalin, işçi sınıfını ve tüm emekçi kitleleri toplumsal gelişmenin yasaları konusunda net bir anlayışla donatmış ve kapitalist köleliğe karşı mücadeleye, komünizm mücadelesine giden yolu göstermişlerdir. Marx ve Engels sadece komünizmin teorik temellerini atmakla kalmamış, aynı zamanda proletaryanın ilk devrimci ordularını örgütleyerek onları baskı ve sömürü sistemine karşı savaşılmaya teşvik etmişlerdir. Lenin ve Stalin, Marksist

doktrini yaratıcı bir şekilde geliştirmiş ve dünyanın ilk sosyalist işçi ve köylü devletini örgütleyerek küresel kapitalizmin çöküş dönemini başlatmışlardır. Lenin'in önderliğinde sosyalist devlet, yeni bir dünya inşa etme yolunda ilk adımları atmıştır. J. V. Stalin'in önderliğinde ise bu yeni sosyalizm dünyası SSCB'de zafer kazanmıştır. Avrupa ve Asya'daki birçok ülkenin halkı, Lenin ve Stalin'in fikirlerinden ilham alarak, sosyalizme doğru ilerlemeye başlamıştır. Proletarya liderlerinin en önemli özelliklerinden biri, dünyayı dönüştürmek için örgütsel, devrimci ve pratik çalışmaları, tarihin seyrine dair derin bir teorik anlayışla birleştirme yetenekleridir. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ve ülkemizdeki sosyalizmin inşası, işçi sınıfı ve köylüler arasından ekonomi, kültür ve silahlı kuvvetlerin birinci sınıf örgütleyicilerini ve Leninist-Stalin tipi siyasi figürleri ortaya çıkarmıştır. Lenin ve Stalin, gerçek Bolşevik liderlerin, işçi kitleleriyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olan ve onlara bilgi ve yetenekleriyle hizmet eden, "sadece işçilere ve köylülere öğretmeyi değil, onlardan öğrenmeyi de bilen" (*Stalin*) *liderler olduğunu öğretmişlerdir*. Milyonlarca işçi, köylü ve emekçi, tarihin ana kahramanları, belirleyici güçüdür. Burjuva sınıflarının liderlerinin zayıflığı ve felaketi, halkın desteğinden yoksun olmalarında, yalnızca sömürücü sınıfın çıkarlarını savunan dar bir tabakanın liderleri olmalarında yatmaktadır. Proletarya lideri, Bolşevik lider, halkla, kitlelerle olan bağında ve halkın çıkarları doğrultusundaki faaliyetlerinde güçlüdür.

LOBACHEVSKY NİKOLAI İVANOVICH (1792-1856)

–Büyük bir Rus matematikçi, Öklid dışı geometrinin yaratıcısı ve matematiğe ve temellerine ilişkin materyalist görüşlerin savunucusu. 1811’de üniversite eğitimini tamamladıktan sonra Lobachevsky matematik alanında yüksek lisans derecesi aldı. Yirmi üç yaşında profesör olmuştu. Lobachevsky tüm hayatını Kazan Üniversitesi’ne adadı ve 19 yıl boyunca rektörlük yaptı. Gençlerin eğitiminde ileri fikirlerin savunucusuydu. Lobachevsky, Rus üniversitelerinin iki yüz yıllık tarihinde üniversite eğitimcileri arasında en önde gelen isimlerden biridir. Lobachevsky’nin Rusya’daki kamu eğitimine katkıları büyük övgüye değerdir, ancak Öklid dışı geometriyi keşfetmesiyle ölümsüz bir isim kazandı. Sadece Öklid geometrisinin geleneksel geometrisinden farklı bir geometrinin olasılığını göstermekle kalmadı; bu yeni geometrinin mantıksal olarak kusursuz bir sistemini kuran dünyadaki ilk kişi oldu. İki binyıldan fazla bir süre boyunca, insanların geometrik kavramları, MÖ 3. yüzyıla kadar uzanan öğretilere dayanıyordu. Öklid’in “Elementleri” adlı eserine göre, tüm temel geometrinin temeli, bir grup aksiyomda, yani başlangıç ilkelerinde yatmaktadır. Antik çağlarda bile matematikçiler, bu aksiyomlardan birinin (yani “paralel doğrular postülatı”) diğerleri kadar açık olmadığını fark etmişlerdir. Bu aksiyom şunu belirtir: Belirli bir doğrunun dışında kalan bir noktadan, aynı düzlemde yalnızca bir paralel doğru geçer. Birçok bilim insanı bu aksiyomu diğerlerinden türetmeye çalışmıştır. Seleflerinden farklı olarak, Lobachevsky bu aksiyomu diğerlerinden türetmenin tamamen imkansız olduğu, onlardan bağımsız olduğu cesur fikrini ortaya

koymuştur. Geometrinin temel ilkelerini doğadaki maddesel cisimlerin özellikleriyle ilişkilendirme arzusundan hareket etmiştir. Lobachevsky, ortak düzlemlerinde belirli bir noktadan belirli bir doğruya, denizin her iki tarafı boyunca iki paralel doğru çizilebileceği varsayımını kabul ederek, benzersiz, ancak tamamen uyumlu ve içsel çelişkilerden arınmış yeni bir geometrik sistem elde etti. Bu sisteme Lobachevsky geometrisi denir. Lobachevsky geometrisinde, bir üçgenin aıllarının toplamının klid geometrisinde olduğu gibi 180° 'ye eşit olmaması, her zaman daha az olması ve bir noktadan, o noktayı içermeyen belirli bir doğruya birden fazla paralel doğru çizilebilmesi, o zamanlar o kadar alışılmadık bir durumdu ki paradoksal görünüyordu. Ancak, yüzyıllardır süregelen bilimsel gelenekleri yıkan bu keşfin yeniliği ve alışılmadıklığı Lobachevsky'yi korkutmadı. 1826'da görüşlerini cesurca sözlü olarak ifade etti ve 1829'da ve sonraki yıllarda bunları yayınlayarak klid dışı geometrinin keşfi için öncelik kazandı. Lobachevsky'nin derin fikirleri çağdaşları tarafından anlaşılamadı. Fikirlerinin matematiğin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi ve matematiksel düşünce de bir dönüm noktası olması neredeyse yarım yüzyıl sürdü. Lobachevsky'nin yaşamı boyunca, yalnızca Kazanlı bir Rus profesör olan P. I. Kotelnikov, lmsz keşfini kamuoyu önünde takdir etti. 1842'deki "*Matematiğe Karşı nyargı üzerine*" konuşmasında, Lobachevsky'nin büyük eserinin er ya da geç hayranlarını bulacağını söyledi. Lobachevsky'nin ölümünden sadece on yıl sonra, Lobachevsky'nin düzlem geometrisinin ilkelerinin belirli eğri yüzeylerde (sözde küresel yüzeyler) geçerli olduğu kanıtlandı. Lobachevsky'nin klid geometrisinin

çevremizdeki uzayda tek geometri olmadığı varsayımı doğrulandı. Güneş sisteminin ötesine geçip atomun derinliklerine inene kadar bu sadece yaklaşık olarak doğrudur. Hatta Lobachevsky'nin geometrisinin olası Öklid dışı geometrilerden biri olduğu ortaya çıktı. Öklid dışı geometri, matematiğin diğer alanlarında sayısız uygulama bulmuş ve modern fizikte hayati bir rol oynamaktadır; Öklid dışı geometri olmadan, görelilik teorisi mümkün olmazdı. Lobachevsky'nin dünya görüşü materyalistti. Lobachevsky, "ilk verilerin şüphesiz her zaman duyularımız aracılığıyla doğada edindiğimiz kavramlar olacağı", "herhangi bir bilimin başladığı ilk kavramların... duyular aracılığıyla edinildiği; doğuştan gelen yeteneğe inanılmaması gerektiği" fikrini kararlı ve tutarlı bir şekilde savundu. Lobachevsky'nin bu duyusalculığı açıkça materyalist bir niteliktedir. Lobachevsky için dış dünya nesneldir ve onu algılamamız, gerçek dünyanın duyular ve hisler yoluyla insan bilincine olan etkisinin sonucudur. İşte tam da bu nedenle "doğadan edinilen tüm kavramlar, ne olursa olsun, matematiksel bilimlerin temeli olarak kabul edilebilir." Lobachevsky'nin teori ve pratik arasındaki ilişkiye dair görüşleri belirgin bir materyalist yönelime sahiptir. Ona göre, deneyim ve pratik, gerçeğin ölçütü olarak hizmet eder. Lobachevsky, geometrinin mantıksal tutarlılığının henüz onu doğru olarak kabul etmek için yeterli olmadığına inanıyordu; fiziksel uzayın gerçek ilişkilerine uygunluğunun pratik olarak doğrulanmasını talep ediyordu. Lobachevsky, Öklid geometrisinin temellerinin "dokunulmazlığını" baltalayarak, kendi felsefesine bu "dokunulmazlıkta" destek arayan ve geometrinin gerçeklerini insan deneyiminin sonucu olarak

değil, insan bilincinin doğuştan gelen (a priori) biçimleri olarak gören Kant'ın felsefesine ağır bir darbe indirdi. Lobachevsky, matematiğin tamamını salt aklın kurgularından türetme girişimlerinin anlamsızlığını sürekli vurguladı. "Dünyanın şeylerinden bağımsız olarak, aklın kendisinden türetilmeye çalışan tüm matematiksel ilkeler, matematik için işe yaramaz kalacaktır..." dedi. Lobachevsky ayrıca, matematiği ve kavramlarını gerçek içeriklerinden arındıran ve matematiksel işaretleri ve üzerlerindeki işlemleri salt sembol oyunu olarak gören formalizme de şiddetle karşı çıktı. Lobachevsky'nin fikirleri, burjuva biliminde formalizmin geliştiği günümüzde bile geçerliliğini koruyor. Lobachevsky'nin keşfi, matematikçileri geometrinin tüm yapısını yeniden inşa etmeye zorladı. Lobachevsky'nin özgün ilkelerinin materyalist doğası, matematiksel kavramların materyalist içeriğini aydınlatmaya odaklanması ve geometri ile gerçek dünyanın özellikleri arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaya olan bağlılığı, Lobachevsky'yi 19. yüzyılın en parlak bilimsel dehalarından biri yapmaktadır.

MANTIK, düşüncenin biçimleri ve yasalarının bilimidir. Mantıkta, tüm felsefede olduğu gibi, materyalist ve idealist düşünce okulları arasında bir mücadele olmuştur ve olmaya devam etmektedir. İdealist mantık, düşüncenin biçimlerini ve yasalarını, insan bilincinden bağımsız olarak var olan nesnel dünyadan ayrı olarak ele alır. Bu yanlış görüşe göre, insanlar keyfi olarak, belirli doğuştan gelen niteliklere dayanarak, nesnel gerçekliğe karşılık gelip gelmediklerine bakmaksızın düşünce kuralları ve yasaları

oluştururlar. Bu nedenle, idealist mantık insanı ve doğayı birleştirmez, aksine ayırır ve birbirine karşı kıskırtır. Materyalist, Marksist mantık, düşüncenin biçimlerini ve yasalarını nesnel gerçekliğin bir yansıması olarak görür. İnsan bilişinin amacı, doğayı doğru bir şekilde yansıtmak ve yasalarını anlamaktır; çünkü ancak o zaman amaçlı ve bilinçli pratik faaliyet mümkün olur. Düşünce yasalarının bilimi olan mantık, bu amaca tabi olmalıdır. Bu nedenle, materyalist, yani gerçek anlamda bilimsel mantık, insanı ve doğayı ayırmaz, aksine birleştirir ve insanın doğa üzerinde pratik etki amacıyla doğru bir şekilde anlamasına yardımcı olur. Lenin, Felsefe Defterleri'nde mantığa derin bir materyalist tanım getirmiştir. Lenin, "Mantık, düşüncenin dışsal biçimlerinin değil, 'tüm maddi, doğal ve manevi şeylerin' gelişim yasalarının, yani dünyanın tüm somut içeriklerinin ve bilişinin gelişiminin, yani dünyanın bilgi *tarihinin sonucu, toplamı, nihai sonucu* olan bir doktrindir" diye belirtir ve ayrıca: "Mantık yasaları, nesnel olanın insanın öznel bilincindeki yansımalarıdır." Materyalizm ve idealizm arasındaki mücadele, mantığın gelişim tarihinin tamamının temelidir, bilimsel mantığın gelişiminin kaynağıdır. Mantık, antik Yunanistan'da ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, polemik yürütmenin, karşıt görüşlerin çatışması yoluyla bir konuşmanın benzersiz bir yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Antik Yunan materyalist filozoflarının karakteristik özelliği olan doğayı gelişen bir süreç olarak görme anlayışı, mantıklarına diyalektik bir karakter kazandırmıştır. Diyalektik mantığın temelleri, Herakleitos felsefesinde en canlı ifadesini bulmuştur. Aristoteles, mantığın bir bilim olarak gelişmesinde özellikle büyük bir paya sahiptir.

Aristoteles, *biçimsel mantığın* kurucusudur (bkz.); düşünmeyi ve yasalarını özel ve sistematik olarak inceleyen, yargıları sınıflandıran, çıkarım teorisini geliştiren vb. ilk kişidir. Mantığı, düşünme biçimlerini varlıktan ayırmamıştır, ancak aynı zamanda idealist bir çizgiye de sahipti. Lenin, “Aristoteles’te nesnel mantık *her yerde öznelle karışmıştır* ve nesnel olan her yerde *görünürdür* “ diye yazmıştır. Aristoteles’in mantığı öncelikle metafizikti. Herakleitos’un şeylerin çelişkili doğası hakkındaki öğretisine karşı mücadele etti. Bununla birlikte, Aristoteles’in mantığı diyalektik unsurlarına yabancı değildi. Aristoteles’in mantığı ortaçağ felsefesinde yaygın olarak kullanıldı; ortaçağ skolastikleri onu teolojik gerçekleri kanıtlamanın bir aracı haline getirdiler. Modern zamanlarda, üretken güçlerin büyümesine dayalı ampirik doğa biliminin gelişmesiyle bağlantılı olarak, mantık bilimi daha da geliştirildi. Özellikle *F. Bacon’ın* mantık alanındaki gelişimi dikkat çekicidir (bkz.). Esasen tümünden-gelimli mantığı geliştiren Aristoteles’in aksine, Bacon tümevarımsal mantık kavramını, yani belirli olguların analizine dayalı genel önermeler türetmek için bir kurallar ve yöntemler sistemini geliştirmiştir. Daha sonra mantık giderek daha biçimsel bir karakter kazanmıştır. Mantık ve doğa, düşünme biçimleri ve nesnel içeriği arasındaki uçurum, Kant felsefesinde doruk noktasına ulaşmıştır. Kant’ın mantığı, sözde mantıksız, yani herhangi bir nesnel mantıktan yoksun gerçeklik ile, Kant’a göre insana a priori, deneyimden bağımsız, dış dünyadan gelen mantıksal düşünmenin karşıtlığına dayanan biçimsel ve metafizik bir mantıktır. Diyalektik mantık sistemini yaratan Hegel, Kant’ı eleştirmiştir. Ancak Hegel’in mantığı da Kant’ınki gibi

idealistti. Hegel, Kant'ın mantık ve doğa arasındaki kopuşunu varlık ve düşüncenin özdeşliği ilkesiyle değiştirmiştir. Hegel için düşünce, fikir ve kavramların mantığı, maddi dünyanın gelişiminin kaynağı ve temelidir. Biçimsel, metafizik mantığa karşı savaşıyan Hegel, idealist biçimde bir dizi diyalektik mantık önermesi geliştirdi, ancak Hegel'in mantığı bir bütün olarak bilişsel bir araç olarak uygun değildi. 19. yüzyılın ortalarındaki gelişmiş Rus materyalist felsefesi, mantığın gelişimine değerli bir katkı sağladı. Belinsky, Herzen ve Çernişevski, Hegel'in idealist mantığını ciddi şekilde eleştirdiler ve onu felsefi materyalizm ruhuyla yeniden ele aldılar. Bununla birlikte, mantığa sağlam bir bilimsel temel ancak Marksizmin ortaya çıkmasıyla verildi. Marx ve Engels, Lenin ve Stalin'in çalışmaları, insan bilişi için güçlü bir araç olan diyalektik materyalizmin mantığını derinden geliştirdi. Marksizm-Leninizmin klasikleri, her şeyden önce, eski biçimsel mantığın yerini ve önemini, biçimsel mantık ile diyalektik mantık arasındaki ilişkiyi açık ve kapsamlı bir şekilde tanımladı. Marksizm, idealist ve skolastik çarpıtmalardan arındırılmış biçimsel mantığın gerekliliğini inkar etmekle kalmaz, aynı zamanda bilimsel düşüncenin temel kurallarının geliştirilmesi sürecinde biçimsel mantığın önemini de vurgular. Bununla birlikte, biçimsel mantık, mantığın en alt seviyesidir veya Engels'in dediği gibi, "mantığın alt matematiğidir." Biçimsel mantık, olguları ve şeyleri karşılıklı bağlantılarından ve bağımlılıklarından bağımsız olarak ele alır. Onları gelişen ve değişen şeyler olarak değil, durağan ve hareketsiz bir durumda olarak görür ve nesnelerin içsel çelişkilerini vb. ortaya koymaz. Formüle ettiği düşünce yasaları,

nesnelerde meydana gelen süreçleri değil, bu süreçlerin dışındaki nesneleri yansıtır. Tarihsel olarak, doğaya böyle bir yaklaşım gerekliydi. Engels'in belirttiği gibi, "Süreçleri araştırmaya başlamadan önce şeyleri araştırmak gerekliydi." "Öncelikle belirli bir şeyin ne olduğunu bilmek gerekir ki, içinde meydana gelen değişiklikleri inceleyebilelim." Ancak böyle bir yaklaşım, bireysel zihinsel gelişim sürecinde de gereklidir. Örneğin, bir çocuk, nesneleri önce istikrarlı ve değişmez bir şey olarak anlamadan, onları hemen bir süreç olarak anlayamaz. Dahası, günlük hayatta insan basit şeylerle ve ilişkilerle uğraşır ve bunların anlaşılması için biçimsel mantığın temel kuralları yeterlidir. Ancak basit şeylerin ve ilişkilerin anlaşılması için yeterli olan, karmaşık olguların ve ilişkilerin bilimsel olarak kavranması için yetersizdir. Bu anlamda, biçimsel mantığın sınırları vardır ve bu sınırların ötesinde bir biliş yöntemi olarak uygun değildir. Lenin bu konuda, biçimsel mantığın "en yaygın olan veya en sık göze çarpan şeylere göre yönlendirilen biçimsel tanımları aldığını ve kendini bunlarla sınırladığını... Diyalektik mantığın ise daha ileri gitmemizi gerektirdiğini" belirtir. Bir nesneyi gerçekten bilmek için, tüm yönlerini, tüm bağlantılarını ve 'aracılıklarını' kavramak ve incelemek gerekir. Kapsamlılık talebi bizi hatalardan ve duyarsızlıktan koruyana kadar bunu asla tam olarak başaramayacağız. Bu ilk noktadır. İkincisi, diyalektik mantık, nesneyi gelişiminde, "kendi kendine hareketinde" (Hegel'in bazen söylediği gibi) ve değişiminde ele almamızı gerektirir. Bu nedenle, diyalektik mantık, tabiri caizse, mantığın "yüksek matematiğidir". Sadece o, araştırmacıya nesnel dünyayı tüm karmaşıklığıyla, gelişimi ve değişimiyle, bir biçimden diğerine,

aşağıdan yukarıya geçişleriyle ve benzeri şekillerde anlamak için en keskin aracı sağlar. Marksist felsefede, diyalektik mantık bağımsız bir bilim olarak kabul edilmez. Marksizm, burjuva felsefesinin karakteristik özelliği olan varlık doktrini ile bilgi doktrini, düşünce yasaları arasındaki uçurumu sonsuza dek ortadan kaldırmıştır. Lenin, diyalektik, mantık ve bilgi teorisinin bir ve aynı şey olduğunu vurgular; çünkü mantığın kendisi, varlığın yasalarıyla tutarsız olan bazı özel düşünce yasaları yaratabilir. Doğanın ve toplumun gelişiminin en genel yasalarını ortaya koyan materyalist diyalektik de düşünce mantığıdır. Diyalektik yasaları aynı zamanda düşünce yasalarıdır; öznel diyalektik, nesnel diyalektiği ifade eder. Bu nedenle, diyalektik mantığın en önemli ilkesi, mantık tarafından yaratılan kavram ve kategorilerin “insan için bir araç değil, doğanın ve insanın yasalarının bir ifadesi” olduğunu belirtir (Lenin). Diyalektik mantık, kavramlarını ve kategorilerini ölü, hareketsiz ve değişmez değil, nesnel gerçeklikte meydana gelen süreçleri yeterince yansıtan esnek, hareketli kavramlar olarak formüle eder. Bu, kavramların ve kategorilerin, kavramlar tarafından yansıtılan nesnel olgularla aynı şekilde birbirine bağlı ve etkileşim halinde olmasını gerektirir. Kavramların diyalektiğini neyin oluşturduğu sorusuna cevap veren Lenin, istisnasız tüm kavramların birbirine bağımlılığını, istisnasız tüm kavramların birinden diğerine geçişini; “kavramlar arasındaki karşıtlığın göreliliğini... kavramlar arasındaki karşıtlıkların özdeşliğini” vurgular. Lenin, “Her kavram, diğerleriyle belirli bir ilişki, belirli bir bağlantı içindedir” diye sonuçlandırır. Marksist diyalektik mantığın ve tüm bilim karşıtı

mantık teorilerine kıyasla en önemli ayırt edici özelliği, pratiğin mantığa dahil edilmesidir. Mantıksal kavramlar ve kategoriler yalnızca pratik faaliyet temelinde, onun sonucu olarak yaratılabilir ve yalnızca pratikte doğrulukları doğrulanabilir. Lenin, “insan pratik faaliyetinin milyarlarca kez insan bilincini çeşitli mantıksal figürlerin tekrarına götürmüş olması gerektiğini, böylece bu figürlerin aksiyom anlamı kazanabileceğini” belirtir. Marksizmin diyalektik mantığı çürütülemez, çünkü yaşamın gelişiminin nesnel mantığının bir ifadesidir. Kapitalizmin çöküşüne ve komünizmin zaferine kaçınılmaz olarak götüren bu nesnel yaşam mantığını gizlemeye çalışan çağdaş burjuva felsefesi, bilimsel mantığa karşı çıkar. Çağdaş burjuva felsefesi okullarının karakteristik bir özelliği, nosolojide mantıksızlık, irrasyonalizm ve sezgicilik ilkelerini kurma arzusudur; yani mantıksal düşünceyi öznel izlenimlerin ve insan deneyimlerinin kaosu, “elementlere” körü körüne itaat vb. ile değiştirmektir. Bu mantık reddi, nihai amacını bilgiye giden yolda birbiri ardına engeller koymakta gören çağdaş burjuva felsefesinin gerici doğasını ortaya koymaktadır. Marksist felsefe, bilimsel mantığın bu son dönem “yıkıcılarını” insan bilgisinin ateşli düşmanları olarak ifşa eder.

MANTIKSAL POZİTİVİZM veya mantıksal ampirizm, Anglo-Amerikan burjuva felsefesinde şu anda baskın akımlardan biridir; yozlaşan kapitalizm çağının yozlaşmış burjuva felsefesinin karakteristik bir biçimi olan öznel idealizmin bir örneğidir. Bu gerici, idealist okul, 1920’lerde Avusturya’da (sözde “Viyana Çevresi”: Schlick, Carnap, Neurath

ve diğlerleri) Machizm'in doğrudan bir devamı olarak ortaya çıkmıştır. Şu anda "Viyana Çevresi"nin hayatta kalan üyeleri Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmiştir. İngiltere'de mantıksal pozitivistlerin başlıca temsilcileri Russell, Wittgenstein, Ayer ve Wisdom'dur. Felsefenin temel sorusunu ele alırken, mantıksal pozitivistler Hume ve Mach'ın çizgisini sürdürerek, duyuşal deneyimden bağımsız nesnel bir gerçekliği reddederler. Mantıksal pozitivistler, öznel idealizmin materyalizme karşı geleneksel mücadelesini sembolik mantık (lojistik) ile güçlendirmeye çalışırlar. Mantıksal pozitivistlerin temel işlevleri şunlardır: 1) Doğal bilimlerin sonuçlarının yanlışlanması ve idealizm ruhuyla anlamlarının ve teorik içeriklerinin çarpıtılması; 2) Bilimsel bilginin ampirik olarak sınırlandırılması; böylece mantıksal pozitivistizm, bilimsel olmayan, mistik bilginin mümkün olduğuna dair iddialarını haklı çıkararak dinin işine yarar; mantıksal pozitivistizm ayrıca etiği ve estetiği bilimin yetkinliğinden dışlar; 3) Mantığın, bilimsel bilgideki rolünün ve gerçeklikle ilişkisinin çarpıtılması (mantıksal pozitivistler bu konuda özellikle heveslidirler). Mantıksal pozitivistizm, felsefenin temel görevinin bilimsel kavramların ve yargıların "analizi" olduğunu düşünür. Açıkça görülen safsata yoluyla, mantıksal pozitivistler bilimsel kavramlardan her türlü maddi içeriği silmeye çalışırlar. Maddi ilkeleri özünde çürütemeyenler, bu soruların sözde "sahte sorunlar" olduğu bahanesiyle felsefi bilimin en önemli sorularını ele almayı reddederler. Mantıksal pozitivistler, mantıksal yasaları ve biçimleri bir kart oyununun kurallarına benzetirler. Bu tür "mantık", elbette, emperyalist gericiliğin ve din adamı kurumunun

çıkarlarına hizmet eden sınırsız bir hile olanağı sağlar. Mantıksal pozitivizmin temel taşlarından biri olan Bilgelik, “Felsefi teşviki bir soru biçiminde değil, bir dua biçiminde sunmalıyız” diye yazar. Bu “felsefenin” itaatkâr rolü işte budur: bilimsel bilgiyi itibarsızlaştırmak ve dini yüceltmek.

MANTIKSAL VE TARİHSEL –bkz. *Tarihsel ve mantıksal*.

LOGOS (antik Yunanca *Logos*–düşünce, kavram, kelime, akıl), ilk olarak *Herakleitos*’ta (bkz.) karşılaşılan felsefi bir terimdir; Herakleitos, logos’u dünyanın evrensel yasası, varoluş yasası olarak adlandırmıştır. Stoacılar için logos, kaderi, dünyanın aklını ifade eder. Neoplatonistler ve Orta Çağ Hristiyan teolojisinde logos, yaratıcıyı, gizemli bir ruhsal özü, Tanrı’yı temsil eder. Hegel için logos– Bu bir kavram, bir zihin, mutlak bir ruhtur.

JOHN LOCKE (1632-1704) –İngiliz filozof, felsefede Bacon ve Hobbess’un çizgisini devam ettirdi. Locke, Bacon’ın temel ilkesini geliştirdi: “Bilginin ve fikirlerin duyular dünyasından kaynaklanması” (*Marx*). Locke, şeylerin nesnel varlığını kabul ettiği ve fikirlerimizin ve temsillerimizin bu şeylerin duyularımız üzerindeki etkisinin sonucu olduğuna inandığı için materyalisttir. Başlıca eseri *İnsan Anlayışı Üzerine Bir Deneme*’de Locke, Descartes’ın doğuştan gelen fikirler doktrinin ve Leibniz’in doğuştan gelen pratik ilkeler doktrinin sert bir şekilde eleştirdi. Bu filozofların aksine, insan bilgisinin deneyimsel, duyusal doğasını savundu.

Locke, ilkelerin doğuştan değil, edinilmiş olduğunu savunur; bir çocuğun ruhunu *bir tabula ile karşılaştırır. rasa* (bakın)–temiz bir sayfa. Ancak Locke, insan bilgisinin deneyimden kaynaklandığına dair tutarsız bir şekilde materyalist bir görüş izledi. İki tür deneyim arasında ayırım yaptı: dışsal ve içsel. Dışsal deneyimden, maddi nesnelerin insan duyuları üzerindeki etkisini anladı. Buna *duyum da dedi*. Bu, Locke’un materyalizmidir. İçsel deneyimden ise “ruhun kendiliğindenliğini” kastetti. Buna *yansıma dedi*. Bu, Locke’un idealizminin bir unsurudur. Locke’a göre, duyum veya dışsal deneyim ve yansıma veya içsel deneyim, tüm fikirlerimizi, kavramlarımızı ve temsillerimizi türettiğimiz iki bağımsız bilgi kaynağıdır. Dolayısıyla, bilgi teorisinde bir düalisttir. Locke, şeylerin niteliklerini birincil ve ikincil olarak ayırır. Uzantı, şekil ve hareket hakkındaki fikirlerimiz, insan zihninde gerçek uzantı, gerçek şekil ve gerçek hareketin yansımalarıdır; yani tamamen nesnel bir anlam taşırlar. Bunlar birincil niteliklerdir. Renk, ses ve koku hakkındaki fikirlerimiz öznel, yani nesnel bir anlamları yoktur. Locke’a göre bunlar ikincil niteliklerdir. Birincil ve ikincil nitelikler doktrininde Locke, idealizme büyük bir taviz vermiştir. Locke’un öğretisinin ikili doğası, daha sonra Berkeley ve Hume tarafından öznel idealizm doktrininin geliştirilmesiyle idealist hatalarının istismar edilmesine yol açmıştır. Locke’un felsefesinin materyalist unsurları, XVIII. yüzyıl Fransız materyalistleri Helvetius, Holbach ve Diderot tarafından tutarlı bir şekilde geliştirilmiştir. Din konusunda Locke bir deistti. Locke’un felsefesinin çelişkileri ve tutarsızlıkları sınıf kökenliydi. Engels’e göre Locke, “1688 sınıf

uzlaşmasının”, yani İngiltere’deki sözde “Şanlı Devrim” sırasında İngiliz burjuvazisi ve soylular arasındaki uzlaşmanın bir ürünüydü. Siyasi yazılarında Locke, İngiliz Devrimi tarafından yaratılan anayasal monarşiyi ve İngiliz burjuvazisinin sınıf çıkarlarını savundu. Locke’a göre devletin birincil görevi özel mülkiyeti korumaktır.

LOMONOSOV MIHAIL VASILEVICH (1711-1765)

–Büyük bir Rus bilim insanı, şair ve Rusya’da materyalist felsefenin ve deneysel bilimin kurucusu. Arkhangelsk Eyaleti, Kholmogory yakınlarındaki Denisovka köyünden bir Pomor köylüsünün oğlu olan Lomonosov, küçük yaşlardan itibaren bilgiye büyük bir istekle yöneldi. 1730’da Moskova’ya gitti ve soylu olmayan kökenlerinden kaynaklanan birçok zorluğun üstesinden gelerek Moskova Slav-Yunan-Latin Akademisi’ne girdi. 1735’te St. Petersburg’da eğitim görmek üzere Akademiye gönderildi ve bir süre sonra yurt dışına gitti, 1741’de geri döndü. Bilimler Akademisi, yabancı kolonisiyle birlikte, Lomonosov’u uzun süre tanımayı reddetti. Sadece 1745’te kimya profesörü olarak onaylandı. Gelişmiş Rus felsefesi ve biliminin gelişimindeki

materyalist gelenek Lomonosov'dan kaynaklanmaktadır. Lomonosov'un bilimsel çalışmaları çok yönlülüğü ve çeşitliliğiyle öne çıkmıştır. Lomonosov'un kimya ve fiziğe katkıları özellikle önemlidir. En büyük bilimsel başarısı, (Lavoisier'den çok önce) madde ve hareketin korunumu yasasının keşfi ve teorik ve deneysel olarak kanıtlanmasıydı. Lomonosov, doğa bilimleri üzerine yaptığı ilk çalışmalarında bile madde ve hareketin sabit olduğu sonucuna varmıştı. Ancak Lomonosov, keşfettiği yasayı 1748'de ayrıntılı bir şekilde gerekçelendirdi: "Doğada meydana gelen tüm değişiklikler, bir şeye ne kadar eklenirse, diğerinden de o kadar çıkarılacak şekilde gerçekleşir. Dolayısıyla, bir parçaya ne kadar madde eklenirse, diğerinden de o kadar madde çıkarılır... Bu doğa yasası böyledir." "Hareket kurallarına kadar uzanan evrensel bir yasa: Başka bir cismi harekete geçiren bir cisim, diğer cisme aktardığı hareket kadar kendi hareketinden de kaybeder." Lomonosov bu yasayı 1756'da deneysel olarak kanıtladı ve 1760'ta "*Cisimlerin Katılığı ve Akışkanlığı Üzerine Söylev*" adlı eserinde yayınladı. Madde korunumu yasası haklı olarak Lomonosov yasası olarak adlandırılır. Lomonosov'un hareketin korunumu hakkındaki önermesi, neredeyse yüz yıl sonra enerji korunumu yasasının somut biçiminde doğrulandı. Böylece Lomonosov, modern doğa biliminin-fizik ve özellikle kimyanın-temelini oluşturan evrensel madde ve hareket korunumu yasasını keşfetmekle anılır. Madde ve hareketin yok edilemezliği ve yaratılamazlığı önermesini kanıtlayarak, Lomonosov böylece madde ve hareketin birliği ve ayrılmazlığı ilkelerini savundu. Lomonosov, madde ve hareket korunumu yasasını parçacıkların hareketine uyguladı.

Lomonosov, maddenin yapısının atomik-moleküler teorisinin kurucusudur. Yeni atomistiğin temellerini atmıştır. Maddenin atomlardan (“elementler”) ve moleküllerden (“parçacıklar”) oluştuğuna inanıyordu. Moleküller, küçük parçacıklardan–elementlerden, atomlardan–oluşur. Lomonosov, “Parçacıklar, aynı sayıda aynı elementten aynı şekilde birleşmişlerse homojendir” diye yazmıştır. “Elementleri farklıysa ve farklı şekillerde veya farklı sayılarda birleşmişlerse, parçacıkları heterojendir; cisimlerin sonsuz çeşitliliği buna bağlıdır.” Lomonosov’un ısıyı parçacıkların mekanik hareketi olarak anlaması, madde ve hareketin korunumu yasasına dayanmaktadır. “Havanın Elastik Kuvveti Üzerine Düşünceler” adlı eserinde Lomonosov, moleküler-kinetik kavramlara dayalı bir hava yapısı teorisi geliştirmiştir ve bu teori daha sonra bilimin gelişiminde büyük rol oynamıştır. Lomonosov, XVIII. yüzyılda doğa bilimlerine hakim olan bilim karşıtı görüşlere, örneğin ısı üreten madde kavramına karşı kararlı bir şekilde mücadele etti. “*Isı ve Soğukun Nedeni Üzerine Düşünceler*” adlı eserinde Lomonosov, “hareket halindeki ısı için yeterli bir temel vardır. Ve hareket madde olmadan gerçekleşemeyeceğinden, ısı için yeterli temelin bazı maddelerin hareketinde olması gerekir “ diye yazdı. Lomonosov, çeşitli doğal olayların farklı madde hareket biçimlerinden kaynaklandığı parlak fikrini ortaya koydu. Lomonosov, fiziksel teorileri ve araştırma yöntemlerini kimyasal problemlerin çözümüyle birleştiren tamamen yeni bir bilim dalı olan fiziksel kimyayı kurdu. Lomonosov, demircilik ve metalürjinin geliştirilmesine önemli ölçüde önem verdi. Jeoloji alanında, yer katmanlarının gelişimi fikrini ortaya attı. Rusya’nın yer altı zenginliklerini

araştırdı ve Kuzey Deniz Yolu boyunca seyrüsefer koşullarını a ıklıĝa kavuşturdu. Lomonosov ayrıca kozmogoni teorisinin geliştirilmesine de büyük katkıda bulundu. Güneş merkezli gök cisimleri teorisinin, çoklu dünyaların ve evrenin sonsuzluĝunun savunucusu olan Lomonosov, Venüs çevresinde “asil” bir atmosfer keşfeden ilk kişiydi ve kilise  ĝretisinin aksine, diĝer gezegenlerde yaşam olasılıĝını kabul etti. Kuzeydeki donmuş toprak katmanlarında, kuzey koşullarına özgü olmayan hayvan ve bitki kalıntılarının varlıĝı da dahil olmak üzere, Dünya’daki iklim deĝiřikliĝinin nedenlerini genel olarak doĝru bir şekilde açıkladı. Gazların kinetik teorisini geliştiren Lomonosov, Boyle yasasının yanlıřlıĝını keşfeden ilk kişiydi. Lomonosov, navigasyon, meteoroloji, jeodezi, fizik, kimya ve diĝer alanlarda kullanılmak üzere bir dizi alet icat etti. Rusya’daki ilk kimya laboratuvarını kurdu (1748). Lomonosov, felsefenin temel sorusunu materyalist bir şekilde ele aldı. Bununla birlikte, zamanının sınırlı bilgisi nedeniyle, öncelikle doĝanın mekanik yasalarını ve özelliklerini dikkate aldı. Bu nedenle, uzama, atalet kuvveti, geçirimsizlik ve mekanik hareketi maddenin temel özellikleri olarak kabul etti. Lomonosov, mekanistler gibi, doĝadaki deĝiřimlerin nedenlerinden biri olarak “ilahi dürtüyü” gördü. Lomonosov, materyalist bir bilgi teorisi geliştirdi. Bilginin kaynaĝının, insan duyuları üzerinde etkili olan dış dünya olduĝu öncülünden hareket etti. Kartezyen idealist “doĝuřtan gelen fikirler” teorisine ve Locke’un “içsel deneyimine” kesin bir şekilde karşı  ıktı. Lomonosov, ampirik verilerin teorik sonuçlarla birleştirilmesini savundu; ampirizmi rasyonalizmle, sentezi analizle birleştirdi. Rasyonel bilgiyi duyusal algılardan

ayırancıları ve metafizik olarak sentezi analize karşıt kılanları kınadı. Bilgi teorisinde, Lomonosov deneyime önemli bir yer verdi; deneyimi, bilimsel deney ve nesnel gerçekliğin duyusal algısı anlamında dar bir şekilde anladı. Bir materyalist olarak Lomonosov, “ikincil nitelikler” olarak adlandırılan idealist teoriyi sert bir şekilde eleştirdi ve “ikincil niteliklerin” birincil nitelikler kadar nesnel olarak var olduğunu savundu. Lomonosov’un görüşleri diyalektik unsurlar içerir. O, çevremizdeki dünyayı sürekli değişen ve gelişen bir şey olarak görüyordu. “Dünyanın Katmanları Üzerine” adlı eserinde, bitki ve hayvan alemlerinin değişimlerini ve evrimsel gelişimini ele alarak, turba, kömür, petrol ve kehribarın bitki kökenli olduğuna dair cesur bir teori ve toprak kökenine dair evrimsel bir teori ortaya koymuştur. Belinsky, “Lomonosov ile edebiyatımız başlıyor” diye yazmıştır. Lomonosov, Rus gramerinin kurucusuydu. Lomonosov sayesinde, eski gramerlerin ölü, skolastik yapıları, yaşayan Rus konuşmasına dayalı yeni bir gramerle değiştirildi. Şair olarak Lomonosov, öncelikle Rusya’da bilim ve sanatın gelişmesini ve Rus halkı arasında eğitimin yaygınlaşmasını savunan gazetecilik tarzında lirik şiirler yazdı. Lomonosov, uzun yıllar boyunca ulusal bir bilimin kurulması için ısrarlı bir mücadele verdi. Rusya’da bilimin, özellikle de doğa bilimlerinin gelişmesine ve ileri bilimin pratik uygulamalarla bütünleştirilmesine muazzam katkıda bulundu. Moskova Üniversitesi’nin (1755) kurucusuydu ve Bilimler Akademisi’nin dönüşümünü savundu. Lomonosov, din adamlarıyla mücadele etti ve rahiplerin cehaletini acımasızca eleştirdi. Bir tarihçi ve vatansever olarak, Rus tarihini çarpıtan Alman tarihçilere (Müller, Schlözer ve

diğerleri) ve Bilimler Akademisi içindeki gerici “Alman Partisi”nin egemenliğine karşı mücadele etti. Lomonosov büyük bir eğitimciydi. Halkını tutkuyla sevdi. Rus halkının büyük bir geleceğine inanıyordu. M. V. Lomonosov’un *Seçilmiş Felsefe Eserleri*’nin son baskısı 1950 yılında yayımlandı.

LUCRETIA Arabası -bkz. *Car Lucretius*.

“BİLGELİK SEVERLER”. –1823 yılında, Moskova’da genç soylular arasında “Lyubomudrov” adlı bir edebiyat ve felsefe topluluğu kuruldu. Topluluğun üyeleri arasında V. F. Odoevsky, D. V. Venevitinov, A. I. Koshelev, Kireevsky kardeşler, S. I. Shevyrev, M. I. Pogodin, M. G. Pavlov, Dekabrist V. K. Kuchelbecker ve diğerleri yer alıyordu. Topluluk, 1824-1825 yıllarında “Mnemosyne” adlı felsefe ve edebiyat takvimini yayınladı. “Lyubomudrov”, Rusya’da materyalist felsefeye karşı mücadele etmeyi ve Schelling’in idealist felsefesini yaymayı kendine görev edindi. İdeolojik olarak, “Lyubomudrov” topluluğu bir bütün olarak Dekabristlere karşıydı. Rusya’da serf karşıtı ideolojinin ve materyalist felsefenin gelişmesini engelledi; Bu nedenle devrimci düşünceli gençler “Lyubomudry” (kelimenin tam anlamıyla “bilgelik arayanlar”) değil, Dekabristleri takip ettiler. Başarısız olan “Lyubomudry” topluluğu 1825’te kapandı. “Mnemosyne” almanakının yayınlanması da durduruldu. Dekabrist ayaklanmasının yenilgisinden ve 1830 Polonya ayaklanmasının bastırılmasından sonra Rusya’da gericilik yoğunlaştı. Şelling’in idealist felsefesi aydınlar arasında yaygınlaştı. Bu yıllarda V. Odoevsky aşırı bir mistik oldu, Pogodin ve Şevyrev ateşli gericiler, “resmi

milliyet teorisi”nin savunucuları oldular ve I. Kireevsky ve diğeri Şelling’in “vahiy” felsefesinin propagandacıları oldular. “Lyubomudry” topluluğu, Rus sosyo-politik ve felsefi düşüncesinde, özellikle dikkat çekici olmasa da, olumsuz bir rol oynadı; Bu grubun içinden, 1830–1840’lı yıllarda, Nicholas’ın gerici tutumu sırasında, idealist hareketlere önderlik eden ve ilerici ve devrimci düşüncülere karşı çıkan insanlar çıktı.

LUDWIG FEUERBACH VE KLASİK ALMAN FELSEFESİNİN SONU –F. Engels’in 1888’de ayrı bir kitap olarak yayımlanan bir eseri. Engels, yoğunlaştırılmış ve popüler bir biçimde, Marksist felsefenin kökenini ve gelişimini, önceki felsefeyle ilişkisini gösterir ve birkaç sayfada diyalektik ve tarihsel materyalizmin temel ilkelerinin derinlemesine bir açıklamasını sunar. Bu kitapta Engels, Hegel ve Feuerbach’ın felsefesini eleştirerek, diyalektik materyalizm ile Feuerbach’ın metafizik materyalizmi ve Hegel’in idealist diyalektiği arasındaki temel farkı gösterir. 1. Bölüm, *Hegel’in felsefesinin bir karakterizasyonunu* (bkz.) sunarak, diyalektik yöntemi ile idealist sistem arasındaki temel çelişkiyi ortaya koyar. 2. Bölümde Engels, *felsefenin temel sorusunun* (bkz.) klasik bir formülasyonunu sunar: düşüncenin varlıkla ilişkisi; bu soru, filozofları iki büyük kampa ayırmıştır: idealistler ve materyalistler. Engels, düşüncenin varlıkla ilişkisi sorusunun özünü ve ikinci yönünü ortaya koyar: çevremizdeki dünyayı bilip bilemeyeceğimiz sorusu. Çoğu filozof bu soruya olumlu yanıt verir. Bununla birlikte, dünyayı bilmenin imkansız olduğunu savunan

filozoflar da vardır; bunlar arasında Hume ve Kant da dahil olmak üzere agnostikler bulunur. Engels, insan düşüncesi ile bilgi ve pratik arasındaki yakın bağlantıyı göstermiştir. Pratik, çevremizdeki dünyayı bilebileceğimizin kanıtıdır. Kant'ın agnostisizmini eleştiren Engels, dünyanın bilinemezliği hakkındaki tüm felsefi spekülasyonların, pratik, deneyim ve endüstri tarafından paramparça edildiğini belirtir: bilgi sürecinde, Kant'ın anlaşılması güç "kendinde şey"i "bizim için bir şey" haline gelir. Engels, özellikle Hegel'in idealizminin eleştirisinde ve materyalizmin gelişiminde önemli rol oynayan Feuerbach'ın karakterizasyonuna ayrıntılı olarak değinir. Feuerbach'ın materyalist olarak erdemlerini gösterirken, Engels aynı zamanda (II. ve III. Bölümler) Feuerbach'ın metafiziksel, tefekkürücü materyalizminin ve idealizminin toplumu anlama konusundaki sınırlılıklarını da ortaya koyar. Marx'tan önce, Feuerbach da dahil olmak üzere tüm önceki materyalistler, materyalizmi toplumsal yaşamın olgularına genişletmekte başarısız oldular. Engels'in yazdığı gibi, "büyük tarihsel bağlantıya dair doğru bir görüşe" sahip değillerdi ve onlar için tarih, "en iyi ihtimalle, filozofun kullanımına hazır örnekler ve açıklamalar koleksiyonundan başka bir şey değildi." Feuerbach, insan ilişkilerinin yalnızca bir yönünü, yani ahlakı görüyordu. İnsanlık tarihinin dönemlerinin birbirinden yalnızca dindeki değişikliklerle farklılaştığını savundu. Engels, eserinin IV. Bölümünde, tarihsel materyalizmin temel ilkelerini formüle etti ve açıkladı. Engels, kitabı şu sözlerle sonlandırıyor: "Emek gelişiminin tarihinde toplumun tüm tarihini anlamanın anahtarını bulan yeni akım (Engels, Marksizm'e atıfta bulunuyor-

Ed.), en başından itibaren öncelikle işçi sınıfına yöneldi ve resmi bilimden ne aradığı ne de beklediği bir sempati buldu .” Engels’in kitabı, Marksizmin büyük bir felsefi eseri ve diyalektik ve tarihsel materyalizm çalışmalarında temel bir kaynaktır.

LÜTERANİZM –bkz. *Protestanlık*.

M

MABLY GABRIEL BONNOT (1709-1785)

–Fransız tarihçi ve ütöfik komünist. Ütöfik teorisinde, “üçüncü sınıf”ın en ezilmiş kesimlerinin özlemlerini yansıtmıştır. *Rousseau*’yu (bkz.) takip eden Mably, insanların doğal eşitliğinin tanınmasından hareket etmiştir. Sosyal eşitsizlik, orijinal mülkiyet ortaklığından özel mülkiyete geçişin bir sonucudur. Eşitsizlik, insan kusurlarının zincirindeki ilk halkadır. Sosyal çelişkileri ortadan kaldırmak için bir mülkiyet ortaklığı kurmak gereklidir. Mably’ye göre bunun yolu eğitim ve ahlaki gelişimden geçer. Mably, “Bir mülkiyet ortaklığı kurun,” diye yazmıştır, “o zaman servet eşitliğini kurmaktan ve insanların mutluluğunu bu çifte temel üzerinde güçlendirmekten daha kolay bir şey olmayacaktır.” Bu bakış açısından Mably, “adaletin iki ağırlığı ve iki ölçüsü” olduğu ve onur, erdem ve cesaretin altın bir zincirle kazanıldığı zamanının sistemini sert bir şekilde eleştirmiştir. Bununla birlikte, özel mülkiyet kurulduğundan ve toplum düşman sınıflara bölündüğünden, Mably idealini pratikte ulaşılamaz olarak görmüştür. Ona göre komünizm en yüksek, ancak geri dönölmez bir şekilde geçmiş bir aşamadır. Bu, Mably’nin ütopyacılığının karamsar eğilimiyle bağlantılıdır. Görüşleri, çileci bir doğayla ayırt edilir. Toplumsal refah için “mütevazı bir pay”ı gerekli bir koşul olarak görür. Küçük burjuva eşitlikçiliğini savundu. Mably, güçler ayrılığını savundu, ancak en yüksek

gücün halk temsilcilerine ait olacağı bir ayrılık. Felsefede, Locke'u takip ederek, Descartes'ın "doğuştan gelen fikirler" teorisine karşı çıktı. Mably'nin başlıca eserleri arasında "Ahlak Doktrininin Temel İlkeleri", "Tarih Çalışması Üzerine", "Fokin'in Sohbetleri" ve "Şüpheler" yer almaktadır.

MALBRANCHE NICOLE (1638-1715)

—Fransız bir idealist, materyalizmin ve ateizmin amansız bir düşmanı. İdealist bir bakış açısıyla, Descartes'ın sistemindeki düalizmi ortadan kaldırmaya çalıştı (bkz.). Malebranche'ın felsefesinde, Tanrı'ya özel bir rol atfedildi. Malebranche'a göre Tanrı, yalnızca var olan her şeyin yaratıcısı değil, aynı zamanda var olan her şeyi kendi içinde barındırır; Tanrı'nın sürekli müdahalesi tüm değişimin tek nedenidir; uzamsal ve düşünen maddeler arasında sözde "doğal nedenler" veya "etkileşimler" yoktur. Malebranche, bilgi teorisinde de aynı tamamen idealist pozisyonlara bağlı kalır; insan, duyular üzerindeki etkileriyle hiçbir şekilde şeyleri kavramaz: "Bedenlerin beni

aydınlatılabileceğine inanmaktansa, halüsinasyon gördüğüm söylenmesini tercih ederim.” Malebranche, duyuların bilişsel bir rol oynamadığını sürekli tekrarlar. Malebranche’a göre bilgi, insanların var olan her şeyin fikirlerini düşünmesidir ve bu fikirlerin kaynağı Tanrı’dır. Malebranche’ın başlıca eseri “Gerçeğe Dair Araştırma” (1674-1675) adlı çalışmasıdır.

MALTHUSÇULUK, İngiliz rahip Malthus (1766-1834) tarafından ortaya atılan, bilim karşıtı ve gerici bir doktrindir. Malthus, işçi sınıfının sert bir muhalifiydi. “Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme” (1798) adlı makalesinde, geçim araçlarının aritmetik ilerlemeyle (1, 2, 3, 4, 5, vb.) artarken, nüfus artışının geometrik ilerlemeyle (1, 2, 4, 8, 16, vb.) gerçekleştiğini savunur. Malthus, nüfus ile üretilen tüketim mallarının miktarı arasındaki farkın doğal ve ebedi bir yasa olduğunu; etkilerinin ancak aşırı nüfusun ortadan kaldırılmasıyla, yani işçilerin açlığa ve bekarlığa mahkum edilmesiyle hafifletilebileceğini ilan etti. Bu nedenle Malthusçular, felaketlerinden, kıtlıklarından ve yoksulluklarından sorumlu olanların sömürenler değil, (sayıları nedeniyle) işçilerin kendileri olduğuna inanırlar. Marx, Malthus’un vardığı sonuçların “genel olarak egemen sınıfların ve özel olarak bu egemen sınıfların gerici unsurlarının çıkarları doğrultusunda kurgulandığını; başka bir deyişle, bu çıkarlar uğruna bilimi *tahrif ettiğini*” yazdı. *Ancak bu çıkarlar, ezilen sınıflar söz konusu olduğunda hiçbir şeyi hesaba katmaz.* Marx, “aşırı nüfusun” doğanın ebedi ve değişmez bir yasası değil, kapitalist üretim biçiminin yalnızca tarihsel bir yasası olduğunu

kanıtladı. Rusya’da Struve, Bulgakov ve diğerleri Malthus’un bakış açısına bağlı kaldılar. Lenin, “tarım Rusya’sındaki aşırı nüfusun, nüfusun üreme ve geçim araçları arasındaki uyumsuzluktan değil, sermayenin egemenliğinden kaynaklandığını” kanıtladı. Modern burjuva felsefesi, Malthus teorilerini bir mücadele silahı olarak kullanarak yeniden canlandırıyor. İşçilere karşı ve emperyalist genişlemenin çıkarları doğrultusunda. Anglo-Amerikan sözde sosyologlar (Vogt ve diğerleri) açıkça yapay nüfus azaltma teorilerini, yani “fazla” işçi nüfusunun yok edilmesini savunarak, bunun kapitalizmin tüm sorunlarının üstesinden gelmenin tek yolu olduğunu ilan ediyorlar. Gerçekte, işlevini yitirmiş ve daha fazla gelişmeyi engelleyen kapitalizmin varlığı, modern kapitalist ülkelerin işçi kitlelerinin yaşadığı talihsizliklerin, işsizliğin, ekonomik krizlerin, savaşların vb. nedenidir. Nüfus yasası doğal değil, sosyal bir yasadır. “...Her özel tarihsel üretim biçimi... kendine özgü, tarihsel olarak özgün nüfus yasalarıyla karakterize edilir” (Marx). SSCB’deki sosyalizm, işçiler için geçim kaynaklarının yetersizliğinden başka bir şey ifade etmeyen kapitalist “aşırı nüfuslanmaya” sonuza dek son verdi. Kapitalist düzenin yıkılmasıyla birlikte, “aşırı nüfuslanma” da, kapitalizmin diğer olguları gibi (ekonomik krizler, savaşlar vb.) ortadan kalkar.

“KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU”

—K. Marx ve F. Engels tarafından yazılan ve 1848 devriminden kısa bir süre önce yayınlanan, bilimsel komünizmin programatik bir belgesidir. Marx ve Engels’in işçi sınıfının dünya görüşü olan Marksizm teorisi için titiz bir bilimsel ve

kapsamlı gerekçe sağladığı ilk bilimsel komünizm eseridir. Komünist Manifesto, “yeni bir dünya görüşünü, toplumsal yaşam alanını kapsayan tutarlı bir materyalizmi, en kapsamlı ve derin gelişim doktrini olarak diyalektiği, sınıf mücadelesi teorisini ve yeni bir komünist toplumun yaratıcısı olan proletaryanın dünya tarihi devrimci rolünü parlak bir açıklık ve canlılıkla ortaya koymaktadır” (Lenin). Komünist Manifesto dört bölümden oluşmaktadır: 1) Burjuvazi ve Proletarya, 2) Proletarya ve Komünistler, 3) Sosyalist ve Komünist Edebiyat, 4) Komünistlerin Çeşitli Muhalefet Partilerine Karşı Tutumu. Birinci Bölümde, Marx ve Engels, tüm karşıt insan toplumlarının temel gelişim yasasını -sınıf mücadelesini- ortaya koyarak, köle toplumunun feodal toplumla ve feodal toplumun da kapitalizmle tarihsel olarak nasıl yer değiştirdiğine dair kısa bir genel bakış sunarlar. Daha sonra, kapitalizmin içsel uzlaşmaz çelişkileri nedeniyle kaçınılmaz çöküşünün nedenlerini analiz eder ve işçi sınıfının nihai hedefi olan komünizmi gerekçelendirirler. Marx ve Engels, burjuvazinin düşüşü ve proletaryanın zaferinin “eşit derecede kaçınılmaz” olduğunu yazarlar. Manifestonun II. Bölümü, öncelikle Komünist Partinin işçi sınıfının ayrılmaz bir parçası ve öncüsü olarak rolünü açıklamaya ve Komünist Partinin programını sunmaya ayrılmıştır. Üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılması ve kamu mülkiyetinin kurulması, bu temelde bireyin özgür gelişimi ve kültür ile bilimin gelişmesi için tüm fırsatların yaratılması -işte komünist mücadelenin temel programatik hedefi budur. Yalnızca komünist bir devrim, sosyo-ekonomik ilişkilerde, toplumsal varoluşta ve insan bilincinde radikal bir dönüşüm yaratacaktır. Marx ve Engels, “İşçi devriminin ilk adımı,

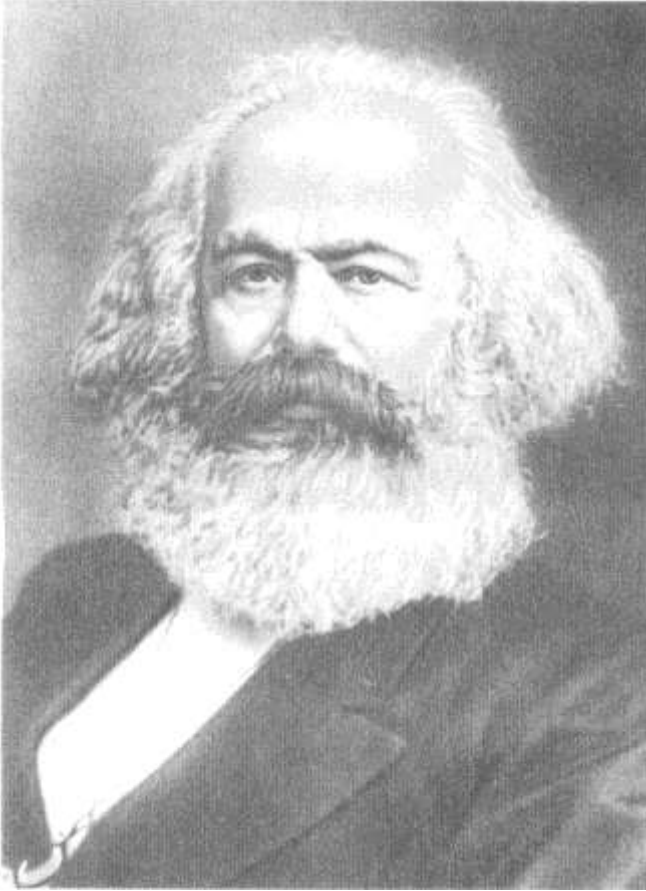
proletaryanın egemen sınıfa dönüşmesidir...” diye yazarlar. Manifesto böylece “Marksizmin devlet sorunu hakkındaki en dikkat çekici ve önemli fikirlerinden birini, yani ‘proletarya diktatörlüğü’ fikrini” (Lenin) formüle eder. Üçüncü Bölüm, çeşitli proletarya dışı -burjuva ve küçük burjuva- sosyalist akımların derinlemesine bir eleştirisini içerir. Manifestonun son bölümü olan Dördüncü Bölüm, Komünist Partinin strateji ve taktiklerinin temellerini ortaya koyar. Manifesto, her yerdeki komünistlerin, mevcut sosyal ve siyasi sisteme karşı yöneltilen her devrimci hareketi, hatta feodalizme karşı burjuvaziyle güçlerini birleştirmeye kadar desteklediklerini belirtir. Ancak komünistler, temel görevlerini-işçilerde proletarya ile burjuvazi arasındaki düşmanca karşıtlığın net bir şekilde farkına varılmasını sağlamayı-asla unutmazlar. Her yerde demokratik güçlerin birleşmesini ve sağlamlaşmasını arayan komünistler, hedeflerine ancak mevcut kapitalist sistemin şiddet yoluyla devrilmesiyle ulaşılabileceğini açıkça ilan ederler. Manifestoyu sonlandıran çağrı-”Dünyanın işçileri, birleşin!”-komünist hareketin uluslararası karakterini ifade eder. Lenin ve Stalin’in partisinin önderliğinde SSCB’de elde edilen sosyalizmin zaferi, Marx ve Engels’in ölümsüz eserlerinde ortaya koydukları fikirlerin en büyük zaferini de beraberinde getirdi. Komünist Manifesto, insan dehasının en büyük yaratımı, “Marksizmin şarkılarının şarkısıdır” (Stalin).

SVETOZAR MARKOVIC (1846-1875), önde gelen bir Sırp devrimci demokrat, ütöpik sosyalist, filozof ve yayıncıydı. Dünya görüşü, Sırbistan’da burjuva-demokratik devrimin tamamlanması sorununun

acil bir hal aldığı bir dönemde şekillendi. Marković'in dünya görüşü, Rusya'daki devrimci demokratların fikirlerinden derinden etkilendi. St. Petersburg'da geçirdiği üç yıl, ideolojisinin şekillenmesinde belirleyici oldu. "Pili Çernişevski, Dobrolybov ve diğerlerinin Rus halkı arasında olduğu gibi, Sırp halkı arasında olmak" Marković'in yaşam ilkesiydi. Sırbistan'da ateşli bir devrimci, vatansever ve enternasyonalist, kadın özgürlüğü ve eşitliğinin savunucusu olarak konuştu. Marković, "Sırp halkının Balkan Yarımadası'nda devrimden başka seçeneği yok" diye yazdı. Ulusal ve toplumsal kurtuluşu savundu ve ulusal sorun ile toplumun sosyal dönüşümü arasındaki ayrılmaz bağı vurguladı. Marković, "Bir halkın diğerinin zulmünden kurtuluşu, diğer özgürlükler zincirinin sadece bir halkasıdır," diye ilan etti. "...kendisi köle olan, başkasını asla özgürleştiremez." Monarşinin, bürokrasinin, liberalizmin ve Büyük Sırp şovenizminin düşmanı olan Marković, köylü kitlelerinin ve zanaatkarların çıkarlarını dile getirdi. Marx ve Engels'in önemli eserlerine aşina olmasına ve Rus ağının muhabir ajanı olarak Birinci Enternasyonal'e katılmasına rağmen, Svetozar Marković tarihsel materyalizm ve bilimsel sosyalizm seviyesine ulaşamadı, proletaryanın tarihsel misyonunu da anlamadı. *Zadruga* (genişletilmiş ataerkil aile) ve kırsal topluluğa dayanarak, halk devriminin zaferinden sonra, kapitalist gelişim aşamasını atlayarak sosyalizme ulaşmanın mümkün olacağına yanlılıkla inandı. Ütopik sosyalizm bakış açısından kapitalist ekonomik sistemi eleştirdi. Marković, Paris Komünü'nü cesurca savundu. Marković'in felsefi görüşleri, ana eseri "*Bilimde ve Hayatta Gerçek Yönelim*" (1872) adlı çalışmasında ortaya

konmuştur. “Büyük öğretmenimiz” diye adlandırdığı Çernişevski’nin materyalist fikirlerini savundu. Markoviç, maddenin önceliği ve bilincin ikincil doğası ilkesini, dünyanın bilinebilirliği tezini savundu ve doğal gelişim sürecinin sonsuzluğu üzerine diyalektik önermeler dile getirdi. Felsefi çalışmalarında Darwin ve Sechenov’un eserlerinden yararlandı. Pisarev’in çalışmalarından etkilenecek Darwinizmi popülerleştirdi. Dinle mücadele etti ve bilimi savundu. Markoviç, insan gelişiminin yasalarına idealist bir bakış açısıyla baktı. Markoviç’in siyasi görüşleri, önemli eseri “*Doğuda Sırbistan*”da, “*Avrupa’da Sosyal ve Siyasi Mücadele*” makalesinde ve başka yerlerde ortaya konmuştur. Sanat hakkındaki görüşlerinde Çernişevski’nin materyalist estetiğinden yararlandı. Markoviç, “Ulusal Ekonominin Temelleri veya Ulusal Refah Bilimi” adlı kitabında Çernişevski’nin ekonomik görüşlerini açıkladı. Yugoslav “yöneticileri” ve “teorisyenleri”-Tito-faşist casuslar ve Amerikan ve İngiliz emperyalizminin ajanları-Markoviç’in fikirlerini çarpıtarak öğretilerinin devrimci içeriğini zayıflattılar. Yugoslavya işçileri, proletarya enternasyonalizmi bayrağı altında kahramanca mücadelelerinde Snetozar Markoviç’in devrimci mirasını kullandılar.

MARX KARL

-Bilimsel komünizmin parlak kurucusu, dünya proletaryasının büyük öğretmeni ve lideri, Birinci Enternasyonal'in (Uluslararası İşçi Birliği) ilham kaynağı ve örgütleyicisi. Karl Marx, 5 Mayıs 1818'de Almanya'nın Trier şehrinde doğdu. Babası avukattı. Trier'deki liseden mezun olduktan sonra

Marx, önce Bonn Üniversitesi'nde, ardından Berlin Üniversitesi'nde eğitim gördü. Berlin'de, devrimci düşünceli "sol Hegelciler" grubuna katıldı. Üniversiteden mezun olduktan sonra Marx, doktora tezini *"Demokritos'un Doğa Felsefesi ile Epikuros'un Doğa Felsefesi Arasındaki Fark"* (bkz.) üzerine yazdı. Bu çalışmasında Marx, idealizm görüşlerine bağlı kaldı. Tezini başarıyla savunduktan ve Jena Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nden doktora derecesi aldıktan sonra Marx, Bonn'a geri döndü. Oradan, Ekim 1842'de Köln'e taşındı ve Ren bölgesindeki radikal burjuvazinin yayın organı olan Rheinische Zeitung'un baş editörü oldu. Lenin, Marx'ın Rheinische Zeitung'daki dönemini, "Marx'ın idealizmden materyalizme ve devrimci demokrasiden komünizme geçişinin belirginleştiği" bir dönem olarak nitelendirir. 1843 yılının başlarında, Marx'ın liderliğinde devrimci demokratik bir çizgi izleyen ve her zaman en sıkı sansür altında yayınlanan Rheinische Zeitung yasaklandı. O yılın Haziran ayında Marx, çocukluk arkadaşı Genia von Westphalen ile evlendi. Ekim ayının sonunda Paris'e taşındı ve Arnold Ruge ile birlikte Alman-Fransız Yıllığı'nı yayınlamaya başladı. Bu dergi, Marx'ın dikkat çekici makalelerini yayınladı: *"Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Bir Katkı: Giriş"* ve *"Yahudi Sorunu Üzerine"*. Lenin, bunların muazzam önemine dikkat çekiyor. "Marx, bu dergideki makalelerinde zaten bir devrimci olarak ortaya çıkıyor, 'var olan her şeye, özellikle de 'silahlara yönelik acımasız eleştiri' ilan ediyor ve kitlelere ve proletaryaya sesleniyor." (Lenin). Eylül 1844'te Marx ve Engels Paris'te yakınlaştılar ve bu, işçi sınıfının davası için ortak mücadelelerinin başlangıcı oldu. Genç Hegelcilerin liderleri Bruno Bauer ve

arkadaşlarına karşı yazılmış olan *Kutsal Aile’yi* (bkz.) kaleme aldılar. Alman İdeolojisi’nde (bkz.) yeni, zaten oluşmuş bilimsel komünizm teorilerini ortaya koydular. Paris’te Marx, siyasi ekonomi ve Fransız Devrimi tarihini inceledi. Aynı zamanda kapsamlı devrimci çalışmalarına devam etti. 1845’te, Prusya hükümetinin ısrarı üzerine, tehlikeli bir devrimci olarak Paris’ten sınır dışı edildi. Marx Brüksel’e taşındı. Burada 1847’de, anarşist ve küçük burjuva sosyalist Proudhon’un Yoksulluğun Felsefesi adlı kitabına karşı yazılmış olan *Felsefenin Yoksulluğu* (bkz.) adlı eserini yayınladı. Brüksel’de Marx, gizli propaganda örgütü “Komünist Lig”e katıldı ve ikinci kongresinde önde gelen bir rol oynadı; Marx ve Engels, bu kongre adına Lig’in programını geliştirdiler. Böylece, Şubat 1848’de yayınlanan ünlü “*Komünist Parti Manifestosu*” (bkz.) doğdu. Belçika’dayken Marx, Prusya hükümetine karşı mücadelesine devam etti. Fransa’da 1848 Şubat Devrimi gerçekleştiğinde, Brüksel’de başlayan halk ayaklanmasından korkan Belçika hükümeti, Marx’ı sınır dışı ederek, onu korumalar eşliğinde Fransız sınırına kadar götürdü. Marx Paris’e taşındı. Almanya’daki 1848 Mart Devrimi’nden sonra Marx, Köln’e taşındı ve burada Neue Rheinische Zeitung’u kurdu. Almanya’daki karşı devrimin zaferinden sonra Marx yargılandı ve ardından ülkeden sürgün edildi. Paris’e geri döndü, ancak Haziran 1849 gösterisinden sonra oradan da sınır dışı edildi. Marx, ölümüne kadar yaşadığı Londra’ya taşındı. Fransa’daki darbeden (1851) sonra Marx, 1848-1851 devrimini özetlediği *Louis Bonaparte’ın XVIII. Brumaire’i* adlı eserini yayımladı. Devrimden sonraki yıllar, Marx için ana bilimsel eseri *Kapital’in* (bkz.) yaratılması üzerinde yoğun bir çalışma dönemi idi. Marx’ın uzun yıllar süren

ekonomik araştırmalarının ilk meyvesi, 1859’da yayımlanan Siyasi Ekonomi Eleştirisine Bir Katkı adlı eserdir. “Bu eser, para doktrini de dahil olmak üzere Marx’ın değer teorisinin ilk sistematik açıklamasını içerir” (*Engels*). Sekiz yıl sonra, 1867’de, *Kapital*’in 1. cildi Hamburg’da yayımlandı. “1. cilt, Marx’ın ana eseridir ve ekonomik ve sosyalist görüşlerinin yanı sıra mevcut toplumun, kapitalist üretim biçiminin ve sonuçlarının eleştirisinin temellerini ortaya koymaktadır” (*Engels*). Marx’ın Kapital üzerinde çalıştığı yıllar aynı zamanda yoğun devrimci faaliyet yıllarıydı. 1860’ların başlarında büyüyen işçi hareketiyle birlikte Marx, proletarya mücadelesi için birleşik taktikler geliştirmek üzere bir işçi rgt kurma fikrini hayata geçirmeye girişti. 1864’te Londra’da Uluslararası Işçi Birliği–Birinci Enternasyonal- kuruldu. Marx, bu örgütün ilham kaynağı ve ideolojik lideriydi. Enternasyonal’in Açılış Manifestosu’nu kaleme aldı ve en önemli belgelerinin neredeyse tamamını yazdı. Lenin, Birinci Enternasyonal’i kurarak Marx’ın uluslararası proletarya sosyalizm mücadelesinin temellerini attığını yazdı. Enternasyonal’e liderlik eden Marx, işçi hareketinin parçalanmışlığını aşmak için mücadele etti. “Enternasyonal, sosyalist ve yarı sosyalist mezheplerin yerine, mücadele için gerçek bir işçi sınıfı rgt kurmak amacıyla kuruldu” (*Marx*). Işçi hareketindeki oportünizme, Proudhonistlere, Bakuninistlere ve proletarya dışı sosyalizmin diğer temsilcilerine karşı uzlaşmaz mücadelede Marx, işçi sınıfı mücadelesi için devrimci taktikler geliştirdi. 1871’de Marx, Paris Komünü deneyimini parlak bir şekilde analiz ettiği ve Lenin’in sözleriyle “derin, uygun, parlak ve etkili–devrimci” olarak değerlendirdiği ünlü eseri

“Fransa’daki İç Savaş”ı yazdı. Paris Komünü’nün düşüşünü takip eden tepkiyle bağlantılı olarak, Birinci Enternasyonal Genel Konseyi, Lahey Kongresi’nin (1872) kararıyla geçici olarak Amerika’ya taşındı ve ardından feshedildiğini ilan etti. Lahey Kongresi’nden sonra Marx, proletarya devrimi ve uluslararası işçi sınıfı için bu eserin tam önemini açıkça kavrayarak *Kapital*’i tamamlamaya kendini adadı. “Marx için bilim, tarihsel olarak itici, devrimci bir güçtü... Marx her şeyden önce bir devrimciydi” (*Engels*). Bilimsel araştırmalarının yanı sıra Marx, proletaryayı örgütleme konusundaki yoğun çalışmalarına devam etti. Dünyadaki tüm devrimci güçlerin çekim merkeziydi. Marx, 1860’lardaki Rus kurtuluş hareketinin gelişimini büyük bir dikkatle takip etti. Rusya’daki toplumsal ilişkiler hakkında ilk elden bilgi edinmek için özellikle Rusça öğrenmişti. Marx, *Kapital*’inin Rusçaya çevrilmesinden büyük bir sevinçle bahsetmişti. Büyük Rus devrimci demokratları Çernişevski ve Dobrolyubov’a büyük değer veriyordu. Marx’ın gerici hükümetler tarafından periyodik olarak maruz kaldığı sürgünler, hayatı boyunca kurtulamadığı ve Engels’in maddi desteğiyle ancak kısmen hafifletilen aşırı yoksulluk, çeşitli proleter olmayan ve proleter karşıtı akımlara karşı verdiği şiddetli mücadele, en yoğun teorik çalışmalar-tüm bunlar Marx’ın gücünü tüketti ve 14 Mart 1883’te, insanlık tarihinin en ileri sınıfı olan ve dünya tarihinde radikal bir dönüşüm gerçekleştirmeye çağrılan proletaryanın beynini ve kalbini temsil eden en parlak dehanın hayatı sona erdi. “Ve o, Sibirya madenlerinden Kaliforniya’ya kadar Avrupa ve Amerika’nın dört bir yanındaki milyonlarca devrimci yoldaş tarafından saygı duyulan, sevilen ve yas tutulan biri olarak

öldü...” (Engels). Marx, proletarya devriminin kuram ve taktiklerinin yaratıcısıdır. Engels ile birlikte proletaryanın devrimci dünya görüşünü-*diyalektik kuramı-ortaya koymuştur. Materyalizm* (bkz.). Daha eski filozofların aksine, Marx ve Engels sadece bir felsefi “okulun” kurucuları değil, aynı zamanda “her geçen gün büyüyen ve güçlenen bir proletarya hareketinin” (Stalin) *liderleridir*. Bu yeni dünya görüşünü toplum tarihinin incelenmesine genişleterek, Marx *tarihsel materyalizmi* (bkz.) yarattı; bu, toplumsal gelişmenin yasaları ve sınıf mücadelesinin yasalarının bilimidir. Diyalektik ve tarihsel materyalizmin yaratılması, felsefe tarihinde gerçekten devrim niteliğinde bir değişimdi. Diyalektik ve tarihsel materyalizm, dünya tarihine dair derin bilgi ve burjuva toplumunun ekonomik ve siyasi yaşamına dair kapsamlı bir çalışma ile donanmış olan Marx, kapitalizmin ortaya çıkış sürecini, gelişiminin yasalarını ve eğilimlerini ve çöküş koşullarını ustaca ortaya koymuştur. Marx, kapitalist sistemin tarihsel olarak geçici doğasını ve yeni bir sistemin -komünizmin- zaferinin kaçınılmazlığını göstermiştir. Proletarya ve burjuvazinin sınıf çıkarılarının uzlaşmazlığına ve proletaryanın kapitalizmin mezar kazıcısı ve yeni, komünist bir toplumun yaratıcısı olarak tarihsel misyonunun analizine dayanarak, Marx, kapitalizmin sosyalizme devrimci dönüşümünün aracı olarak proletarya diktatörlüğü fikrini ortaya atmıştır. Proletarya diktatörlüğü doktrini, Marksizmin temel ve merkezi bir unsurudur. Marx, kendisinden önce var olan çeşitli *ütopik sosyalizm teorilerine karşı bir denge unsuru olarak bilimsel komünizm teorisini yaratmıştır* (bkz.). Marx’ın öğretisinin tüm yönleri içsel ve ayrılmaz bir şekilde birbirine

bağılıdır. “Marx’ın öğretisi her şeye kadirdir çünkü doğrudur. Eksiksiz ve uyumludur, insanlara her türlü batıl inançla, her türlü gericilikle, burjuva baskısının her türlü savunmasıyla uzlaşmaz, eksiksiz bir dünya görüşü sunar” (Lenin). Marx’ın öğretisi ölümsüzdür. Marx ve Engels’in ölümünden sonra, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağının Marksizmi olan Leninizm’de (bkz. *Marksizm-Leninizm*) daha da geliştirilmiştir.

“MARKSİZM VE DİLBİLİM SORUNLARI”

–1950 yılında J. V. Stalin tarafından Pravda’da dilbilim konuları üzerine yapılan bir tartışma bağlamında yazılan, yaratıcı Marksizmin parlak bir eseri. Bu eserde Yoldaş Stalin, Sovyet dilbilimini yanıltan Marr’ın anti-Marksist dil doktrinini derinden eleştirdi. Diyalektik ve tarihsel materyalizmin temel ilkelerine dayanarak, Yoldaş Stalin, Marksist-Leninist dilbilim teorisini kapsamlı bir şekilde temellendirdi ve geliştirdi, Marksizmin bilimsel hazinesine yeni ve olağanüstü bir katkı sağladı, SSCB’deki dilbilim ve dil gelişiminin acil sorunlarının daha da geliştirilmesi için tek bilimsel teorik temeli oluşturdu ve sosyalizm ve komünizm altında dil ve ulusal kültürün gelişimine ilişkin Marksist-Leninist teoriyi yeni önermelerle zenginleştirdi. Marr’ın temel ilkeleri–dilın ekonomik temelin üzerinde bir üst yapı olduğu, dilin sınıfsal bir karaktere sahip olduğu ve gelişiminin periyodik patlamalar şeklinde gerçekleştiği, dilin insanlar arasında bir iletişim aracı değil, bir sınıfın diğerine karşı mücadele silahı olduğu–ve diğer benzer Marksist olmayan, bayağılaştırıcı ilkeler, dilbilimin temel sorularının doğru bir şekilde

özölmesini engelledi. Yoldaş Stalin, dilin bir üst yapı olmadığını gösterdi. Ekonomik temelle birlikte değışen ve tek bir dönemin ürünü olan üst yapının aksine, dil “herhangi bir temel veya üst yapıdan kıyaslanamayacak kadar uzun yaşar” ve “şekillendiğı, zenginleştiiğı, geliştiiğı ve cilalandığı bir dizi dönemin ürünüdür.” Üretimle yalnızca dolaylı olarak, temel aracılığıyla bağlantılı olan üst yapının aksine, dil, J. V. Stalin’in öğrettiğı gibi, “temeldeki değışiklikleri beklemeden, üretimdeki değışiklikleri anında ve doğrudan yansıtır.” Dilin özünün bu -tek bilimsel- tanımı ışığında, dili bir olgu olarak sınıflandırmanın ne kadar hatalı ve zararlı olduğı açıkça ortaya çıkmaktadır. Marr ve öğrencilerinin dili bir sınıf kategorisi olarak ilan etme girişimi, Marksist ulus anlayışıyla çelişmektedir; çünkü bir ulusun karakteristik özelliklerinden biri ortak bir dildir. Yoldaş Stalin, dil gelişiminin yasalarını ortaya koymuş ve kanıtlamıştır. J. V. Stalin, Marr’ın değersiz ve gerçek dışı aşamalar teorisini reddetmiştir; bu teoriye göre eski bir dil aniden, patlayıcı bir şekilde bir aşamada ortadan kaybolur ve yerine, sözde yeni bir ekonomik temele karşılık gelen yeni bir dil ortaya çıkar. Yoldaş Stalin, “Marksizm, dil gelişiminde ani patlamaları, var olan bir dilin ani ölümünü ve yeni bir dilin ani yaratılışını tanımaz” diye öğretir. J. V. Stalin, geçmişte çeşitli diller arasındaki etkileşim yasalarını ortaya koymuş ve dillerin tek bir ortak dile nasıl kaynaşacağını gelecekteki, komünist bir toplumda nasıl gerçekleşeceğini göstermiştir. J. V. Stalin’in dilbilim alanındaki çalışmaları, Sovyet dilbilimine net bir yol göstermiş ve ülkemizdeki dil gelişiminin pratiğı için derin bir teorik temel sağlamıştır; bu da Sovyet sosyalist

kültürünün inşasındaki en önemli bağlantılardan biridir. Dil mirasına yönelik tutum hakkındaki zararlı görüşleri çürütmüş ve dil gelişiminin sürekliliğini reddeden Marr'ın "doktrininin" bir tür Proletkültür ve Raine'in bayağılaştırılması olduğunu göstermiştir. Dilbilimin Marksist temellerini geliştirerek, Yoldaş Stalin diyalektik ve tarihsel materyalizmde bir dizi konuyu yaratıcı bir şekilde ele almıştır. Yoldaş Stalin, temel kavramını, toplumun belirli bir gelişim aşamasındaki ekonomik yapısı olarak kapsamlı, kesin ve net bir şekilde tanımlamıştır. J. V. Stalin, Marksist literatürde ilk kez, üst yapıyı toplumun siyasi, hukuki, dini, sanatsal ve felsefi görüşleri ile bunlara karşılık gelen siyasi, hukuki ve diğer kurumlar olarak tanımlayarak, üst yapının özelliklerini şu şekilde kapsamlı bir biçimde karakterize etmiştir: Birincisi, temelin değişmesi ve tasfiyesiyle birlikte, karşılık gelen üst yapı da değişir ve tasfiye edilir; ikincisi, temel tarafından üretilen üst yapı, yeni sistemin güçlenmesine ve eski sistemi aşmasına yardımcı olarak, ona aktif olarak katkıda bulunur; üçüncüsü, üst yapı doğrudan üretimle, üretici güçlerle bağlantılı değildir, ancak ekonomik temel aracılığıyla dolaylı olarak onlarla bağlantılıdır. J. V. Stalin'in "Marksizm ve Dilbilim Sorunları" adlı eserinde verilen ekonomik temel ve üst yapının karakterizasyonu ve aralarındaki ilişki, tarihsel materyalizm teorisine değerli bir katkıdır. Bu eser, neyin üst yapı olarak sınıflandırılması gerektiği ve neyin üst yapı olarak kabul edilemeyeceği sorusunu net bir şekilde çözmemizi sağlayan kriterler sunmaktadır. Bu, üretim, ekonomik temel ve üstyapı arasındaki gerçek ilişkiyi ortaya koyar ve bu konuda hâlâ geçerli olan bayağılaştırıcı görüşlerin üstesinden

gelmeye yardımcı olur. Yoldaş Stalin'in eskiden yeniye geçişin diyalektik yasası hakkındaki görüşü son derece önemlidir. Marr'ın patlamalar yoluyla dil gelişimi teorisini eleştiren Yoldaş Stalin, "patlama yoluyla eskiden yeniye geçiş yasasının yalnızca dil gelişiminin tarihine değil, aynı zamanda temel veya üst-yapısal nitelikteki diğer sosyal olgulara da her zaman uygulanamayacağını" göstermektedir. Mevcut olanın ani bir patlaması ve yenisiyle değiştirilmesi şeklinde bir sıçrama, yalnızca örneğin kapitalist sistemden sosyalist sisteme geçiş sırasında olduğu gibi, düşmanca sınıflardan oluşan bir toplum için gereklidir. Ancak J. V. Stalin'in öğrettiği gibi, patlama şeklinde bir sıçrama, "düşmanca sınıflara sahip olmayan bir toplum için hiç de gerekli değildir." Yoldaş Stalin, Sovyet toplumunun gelişimindeki böyle bir sıçramayı, eskiden yeniye kademeli bir geçiş yoluyla gerçekleştirilen bir devrim olan kolektivizasyon olarak örnek gösterir. Yoldaş Stalin'in bu ifadesinden, Sovyet toplumunun koşullarında, eskiden yeniye geçişteki sıçramaların, eski, çatışmacı toplumdaki sıçramalardan son derece farklı, benzersiz bir karaktere sahip olduğu sonucuna varmalıyız. Bu benzersizlik, SSCB'de eskiden yeniye geçişin patlayıcı, siyasi devrim benzeri niteliğini kaybetmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Stalin'in "Marksizm ve Dilbilim Sorunları" adlı eseri de gerçekliğe tarihsel yaklaşım sorusunu daha da geliştirir. Bu eser, toplumsal olguların analizinde dogmatizme ve Talmudculuğa darbe vurmaktadır. Yoldaş Stalin, "Marksizm, tüm çağlar ve dönemler için bağlayıcı olan değişmez sonuçları ve formülleri tanımaz. Marksizm, tüm dogmatizmin düşmanıdır" diye belirtir. Stalin, dogmatik bir yaklaşımdan ziyade, olgulara yaratıcı, tarihsel

bir yaklaşımın teorik önemini göstermektedir. Örnek olarak, Yoldaş Stalin, tek bir ülkede sosyalizmin inşası ve kapitalist bir kuşatmanın sürdürülmesiyle birlikte tek bir ülkede sosyalizmin zaferinden sonra devletin kaderi hakkındaki soruları ele alıyor ve bu soruların tarihsel bir yaklaşımla nasıl sorulması gerektiğini gösteriyor. J. V. Stalin, aynı tarihsel yaklaşımın, dillerin kesişmesi (küresel ölçekte sosyalizmin zaferinden önceki dönemde) ve dillerin kaynaşması (küresel ölçekte sosyalizmin zaferinden sonraki dönemde) sorularını anlamak için de gerekli olduğunu belirtiyor. J. V. Stalin'in "Marksizm ve Dilbilim Sorunları" adlı eseri, Marksist bilgi teorisi için büyük önem taşıyor. Yoldaş Stalin, Marr'ın yaptığı gibi dil ve düşünceyi birbirinden ayırmanın imkansız olduğunu gösterdi. Dilin dışında düşünmeyi hayal etmek, idealizm bataklığına düşmek demektir. Dil, düşüncenin "doğal maddesi"dir ve düşünce ancak dil temelinde var olabilir. "Düşüncenin gerçekliği dilde tezahür eder. Sadece idealistler, dilin "doğal maddesi" ile bağlantılı olmayan, dilsiz düşünmeden bahsedebilirler" (*Stalin*). Yoldaş Stalin'in bu görüşü, hem düşünceyi boş bir hayalete dönüştüren, onu gerçek nesnel gerçeklikten, aslında yansıması olduğu gerçeklikten izole eden idealistlere karşı, hem de dili kendi kendine yeterli bir şeye dönüştüren ve dilin düşünceyle yakından bağlantılı olduğu, düşüncenin çalışmasını kaydedip pekiştirdiği gerçeğini kasıtlı olarak gizleyen idealistlere karşı mücadelede bize silah sağlar. Çağdaş gerici Anglo-Amerikan felsefesinde, sözde semantik teori yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu teori, sınıf dünya görüşlerinin ve ideolojilerinin temel karşıtlığını, materyalizm ve idealizmin

karşıtlığını, dile, dilsel terimlerin ve ifadelerin “belirsizliğine” vb. indirger. Bu yaklaşımla, felsefedeki burjuva gericileri, idealizmin umutsuz davasını savunmaya çalışırlar. Yoldaş Stalin’in, dil olmadan düşüncenin olamayacağı, dilin düşüncenin sonuçlarını kelimelerle ve kelimelerin cümleler halinde bir araya getirilmesiyle kaydedip pekiştirdiği tezi, burjuva filozoflarının şarlatanlık oyunlarını ortaya koymaktadır. Stalin’in çalışmaları, biliş felsefesi doktrini ile dil bilimi arasındaki yakın bağlantıyı ve dilin epistemoloji için önemini göstermektedir. Yoldaş Stalin, eserinde bilimin gelişiminde tartışmanın ve görüş birliğinin önemini vurgulamıştır. J. V. Stalin, “Genel olarak kabul edilir ki,” diye belirtir, “hiçbir bilim dalı mücadele ve görüş birliği olmadan, eleştiri özgürlüğü olmadan gelişemez ve başarılı olamaz.” Bu önerme, Sovyet toplumunda işleyen genel yasayı -eleştiri ve özeleştiri yoluyla gelişme yasasını- bilimsel bilgiye somutlaştırır ve uygular. Felsefi tartışmaların, Pavlov’un öğretileri üzerine tartışmaların, dil üzerine tartışmaların ve diğerlerinin yürütülmesi deneyimi, görüş birliğinin ve eleştiri özgürlüğünün -bilimin ilerlemesini engelleyen her şeyin eleştirisi- bilimin gelişmesi için ne kadar verimli bir yöntem olduğunu göstermektedir. J. V. Stalin’in “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eseri, Sovyet bilim insanlarını Sovyet bilim ve kültüründe yeni ilerlemeler için verdikleri mücadelede donatmış ve tüm ülkelerin halklarının ulusal kültürlerinin ve dillerinin gelişim yollarını aydınlatmıştır.

“MARKSİZM VE ULUSAL SORUN”

—J. V. Stalin’in, Bolşevizmin ulusal sorun konusundaki programatik belgesi haline gelen klasik bir eseri. 1912 sonu-1913 başlarında, Stalin’in Lenin ile görüşmek ve parti çalışanlarıyla Merkez Komite konferansına katılmak üzere yurt dışına yaptığı seyahat sırasında yazılmıştır. İlk olarak 1913 yılında Bolşevik dergisi Prosveshchenie’nin 3-5. sayılarında “*Ulusal Sorun ve Sosyal Demokrasi*” başlığıyla yayımlanmış, 1914 yılında ise Priboy Yayınevi (St. Petersburg) tarafından ayrı bir broşür olarak basılmıştır. Lenin, Stalin’in çalışmasını büyük övgüyle karşılamış ve teorik Marksist literatürde partinin ulusal programının temellerinin “son zamanlarda zaten açıklığa kavuşturulduğunu (Stalin’in makalesi burada öne sürülen ilk çalışmadır)” belirtmiştir. Derginin editörlerinin makaleyi tartışmalı bulmayı planladığını öğrenince Lenin buna kararlılıkla karşı çıktı: “Elbette, kesinlikle karşıyız. Makale *çok iyi*. Konu mücadele gerektiren bir konu ve Bundist pisliklerine karşı ilkeli duruşumuzdan bir zerre bile taviz vermeyeceğiz.” Stalin’in çalışması, Marksist bir *ulus teorisi (bkz.) ortaya koydu, ulusal sorunu devrim genel sorununun bir parçası olarak çözmeye yönelik Bolşevik yaklaşımının temellerini (bkz.) formüle etti ve uluslararası işçi birliği Bolşevik ilkesini somutlaştırdı. Ulusal sorun üzerine Marksist bir program geliştirerek, Yoldaş Stalin, İkinci Enternasyonal’in oportünist ve milliyetçi programına ezici bir darbe indirdi. Daha sonra Yoldaş Stalin, “Marksizm ve Ulusal Sorun”un ortaya çıktığı durumu nitelendirirken, makalenin “toprak sahibi-Çarlık gericiliği döneminde, emperyalist savaşın başlamasından bir buçuk yıl önce, Rusya’da*

büyüyen burjuva-demokratik devrim döneminde, Rus Sosyal Demokrasisi saflarında ulusal sorun üzerine yapılan temel tartışmaları yansıttığını” yazdı. O dönemde iki ulusçuluk teorisi ve buna bağlı olarak iki ulusal program yarışıyordu: Bund ve Menşevikler tarafından desteklenen *Avusturya teorisi* ve Rus, Bolşevik teorisi. Yoldaş Stalin’in çalışması, Avusturya ulusçuluk teorisine ezici bir yenilgi yaşattı ve Rus Marksist ulusçuluk teorisi için derin bir gerekçe sağladı. Bu eserin önemi, “J. V. Stalin’in Kısa Biyografisi”nde şu şekilde tanımlanmıştır: “Stalin’in ‘Marksizm ve Ulusal Sorun’ adlı eseri, savaştan önce uluslararası arenada Bolşevizmin ulusal soruna ilişkin en önemli müdahalesiydi. *Bu eser, Bolşevizmin ulusal sorun hakkındaki teorisi ve programatik bildirisiydi.* Bu çalışma, ulusal sorun konusunda iki yöntemi, iki programı, iki dünya görüşünü - İkinci Enternasyonal ve Leninizm- keskin ve güçlü bir şekilde karşılaştırdı. Stalin, Lenin ile birlikte, İkinci Enternasyonal’in ulusal sorun hakkındaki oportünist görüşlerini ve dogmalarını yerle bir etti. Lenin ve Stalin, ulusal sorun üzerine Marksist bir program geliştirdiler.” Bu program, ülkemizdeki sosyalist devrimin zaferi bağlamında pratikte uygulamaya konuldu ve Yoldaş Stalin tarafından daha da geliştirildi.

MARKSİZM-LENİNİZM –”Doğanın ve toplumun gelişim yasalarının bilimi, ezilen ve sömürülen kitlelerin devriminin bilimi, tüm ülkelerde sosyalizmin zaferinin bilimi, komünist toplumun inşasının bilimi” (*Stalin*). Marksist doktrinin ortaya çıkışı, felsefi düşünce tarihindeki en büyük devrimdi. Marksist doktrin, insanlığın ileri düşüncesinin ortaya koyduğu ancak çözemediği

sorulara cevaplar sağladı. Marksizm, kapitalist toplumun en devrimci sınıfı olan proletaryanın çıkarlarının doğrudan bir ifadesi olarak ortaya çıktı. Marksizmin felsefesi, diyalektik ve tarihsel materyalizm, komünizmin teorik temelini, Marksist partinin teorik temelini oluşturur. Felsefi materyalizmi her türlü çarpıtma girişimine karşı kararlılıkla savunan, çeşitli felsefi idealizm biçimlerine karşı savaştan Marx ve Engels, 18. yüzyıl materyalizmiyle yetinmeyip, felsefeyi daha da geliştirerek diyalektikle zenginleştirdiler. Marksizmin özü materyalist diyalektiktir-”gelişimin en eksiksiz, derin ve tek taraflılıktan arınmış biçimiyle gelişim doktrini, insan bilgisinin göreliliği doktrini, bize ebediyen gelişen maddenin bir yansımasını verir” (Lenin). Marx, felsefi materyalizmi derinleştirip geliştirerek, “onu tamamladı, doğa bilgisini *insan toplumu bilgisine kadar genişletti*. Bilimsel düşüncenin en büyük başarısı *tarihseldi*.” Marx’ın materyalizmi. Tarih ve siyaset hakkındaki görüşlerde bugüne kadar hüküm süren kaos ve keyfilik, çarpıcı derecede tutarlı ve uyumlu bir bilimsel teoriyle değiştirildi; bu teori, üretken güçlerin büyümesi sonucu bir toplumsal yaşam sisteminden nasıl daha yüksek bir sistemin geliştiğini gösteriyordu-örneğin, serflikten kapitalizm doğar” (Lenin). Toplumun gelişmesinin temeli olarak fikirleri ve aklı tanıyan idealist teorilerin aksine, Marx, siyasi ve ideolojik üstyapının yükseldiği temelin fikirler değil, ekonomik sistem, yani maddi üretim koşulları olduğunu, karşıt sınıflara bölünmüş toplumlarda gelişmenin itici gücünün sınıf mücadelesi olduğunu kanıtladı. Marx’ın başlıca eseri *Kapital*. (Bkz.) Kapitalist toplumun ekonomik yapısının incelenmesine adanmıştır. Eskiden şeyler

arasındaki ilişkileri (malların mallarla değişimi) gören Marx, insanlar arasındaki gerçek ilişkileri ortaya çıkardı ve gösterdi. Artı değer teorisinde Marx, kârın kaynağını, kapitalist sınıfın zenginliğini açığa çıkardı. “Artı değer doktrini, Marx’ın ekonomi teorisinin temel taşıdır” (*Lenin*). Kapitalist üretim biçiminin gelişim yasalarını inceledi ve Marx, kapitalizmin çöküşünün ve komünizmin zaferinin kaçınılmazlığını kanıtladı. Feodal sistemin yerini alan kapitalizm, feodalizmden daha ilerici bir sistemdi. Ancak, işçilerin sömürülmesi ve ezilmesinin bir biçimi yerini diğerine bıraktı. Sömürülenlerin kapitalist baskıya karşı protestosunun bir yansıması olarak çeşitli sosyalist doktrinler ortaya çıkmaya başladı. İlk sosyalizm ütöpikti. Ütöpik sosyalistler, sömürüden arınmış daha iyi bir sistem hayal ederek kapitalist düzeni sert bir şekilde eleştirdiler ve kınadılar, ancak gerçek bir çözüm gösteremediler. Marx ve Engels, sosyalizmi bir hayalden bilime dönüştüren ilk kişilerdi. İşçi sınıfının kapitalizmin mezar kazıcısı ve sosyalist toplumun yaratıcısı olarak dünya tarihi içindeki rolünü aydınlattılar. Marksizmin özü, *proletarya diktatörlüğü doktrini*dir. Marx, “kapitalist ve komünist toplum arasında, birinin ikincisine devrimci dönüşüm dönemi yatar” ve “bu dönemin devleti, *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olamaz*” diye yazmıştır. Marksizm, işçi sınıfını burjuvaziye karşı mücadelesinde devrimci teoriyle donattı ve daha önce kendiliğinden gelişen işçi hareketine sosyalist bir yön verdi. Marksist fikirlerin kitleler üzerindeki etkisi belirginleşir belirginleşmez, Marx ve Engels Komünist Manifesto’da, “eski Avrupa’nın tüm güçleri komünizmin kutsal zulmünde birleşti” diye

yazmışlardır. Burjuvazi, Marksizm'le sadece şiddetle değil, başka yollarla da mücadele etti ve etmeye devam ediyor. "Tarihin diyalektiği öyledir ki, Marksizmin teorik zaferi, düşmanlarını kendilerini Marksist olarak gizlemeye zorlar. İçten içe çürümüş liberalizm, sosyalist oportünizm kılığında kendini yeniden canlandırmaya çalışır" (Lenin). Aynı zamanda, "oportünizm her zaman Marksist teorinin veya onun bireysel önermelerinin ve sonuçlarının doğrudan reddi anlamına gelmez. Oportünizm bazen, Marksizmin zaten eskimiş olan bireysel önermelerine tutunma ve bunları dogmalara dönüştürme girişimlerinde kendini gösterir; böylece Marksizmin daha fazla gelişmesini ve dolayısıyla proletaryanın devrimci hareketinin gelişimini geciktirir" (Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders). Marksizm yaratıcı bir örümcektir. "Marksizm, bir bilim olarak, durağan kalamaz; gelişir ve iyileşir. Gelişiminde Marksizm, yeni deneyimler ve yeni bilgilerle zenginleşmek zorundadır; dolayısıyla, bireysel formülleri ve sonuçları zaman içinde değişmeden kalamaz, yeni tarihsel görevlere karşılık gelen yeni formüller ve sonuçlarla değiştirilmek zorundadır. Marksizm, tüm dönemler ve çağlar için zorunlu olan değişmez sonuçları ve formülleri tanımaz. Marksizm, tüm dogmatizmin düşmanıdır" (Stalin). Marksizmin kurucuları, teorilerini her zaman gelişen bir teori, bir eylem kılavuzu olarak gördüler. Engels'in ölümünden sonra, en büyük teorisyen Lenin-ve Lenin'in ölümünden sonra Stalin ve Lenin'in diğer takipçileri-sadece her türden oportünisti acımasızca ifşa etmekle ve Marksizmi çarpıtılmaya karşı savunmakla kalmayıp, aynı zamanda Marksist teoriyi devasa ölçüde ilerleterek, proletaryanın sınıf mücadelesinin yeni koşullarındaki yeni

deneyimlerle zenginleştiren tek Marksistlerdi. Pratikte, fiilen, yaratıcı Marksizmin her şeye kadir olduğunu gösterdiler. Marksizm-Leninizm, işçi sınıfının tek, ayrılmaz ve bütünleyici ideolojisiydi. Marx ve Engels, henüz yükselişte olan sanayi kapitalizmi döneminde, proletaryanın devrime hazırlandığı bir dönemde yaşadılar ve çalıştılar. Marx ve Engels'in parlak takipçileri Lenin ve Stalin, emperyalizm döneminde, çürüyen kapitalizm döneminde, proletarya devrimleri döneminde ortaya çıktılar; bu dönemde proletarya devrimi bir ülkede zafer kazanmış ve proletarya demokrasisi çağına, Sovyetler çağına, sosyalizmin inşası çağına öncülük etmişti. "İşte bu yüzden Leninizm, Marksizmin daha da gelişmiş halidir" (Stalin). Leninizm, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağının Marksizm'dir. "...Lenin, Marksizm'e hiçbir 'yeni ilke' 'eklemedi', tıpkı Lenin'in Marksizmin 'eski' ilkelerinden hiçbirini ortadan kaldırmadığı gibi" (Stalin). Tamamen Marksizmin ilkelerine dayanan Lenin, Marksizmi yeni koşullara, kapitalizmin yeni, emperyalist aşamasına uyacak şekilde geliştirdi. İşçi sınıfı mücadelesinin dünya tarihi deneyimini ve 19. ve 20. yüzyıl başlarındaki doğa bilimlerindeki tüm yenilikleri genelleştirerek, Lenin, Marksist partinin teorik temellerini-diyalektik ve tarihsel materyalizmi- daha da geliştirdi ve Marksist felsefenin gelişiminde yeni, Leninist bir aşama açtı. Lenin, emperyalizm meselesini kapitalizmin yeni bir aşaması olarak ele aldı. "Lenin'in değeri ve dolayısıyla Lenin'in yeni değeri, Kapital'in temel ilkelerine dayanarak, emperyalizmin kapitalizmin son aşaması olarak sağlam temellere dayalı bir Marksist analizini sunması, 'yaralarını ve kaçınılmaz çöküşünün koşullarını' ortaya koymasında yatmaktadır. Bu analiz temelinde,

emperyalizm koşulları altında, bireysel, izole kapitalist ölkelerde sosyalizmin zaferinin mümkün olduğu yönündeki Lenin'in iyi bilinen tezi ortaya çıktı" (*Stalin*). Lenin, Marx'ın proletarya diktatörlüğü fikrini daha da geliştirerek Sovyet iktidarını proletarya diktatörlüğünün devlet biçimi olarak ortaya koydu. Lenin, proletarya diktatörlüğünü, proletarya ile sömürölen proletarya dışı sınıfların (köylöler vb.) kitleleri arasında özel bir sınıf ittifakı biçimi olarak tanımladı; proletarya diktatörlüğünün, çoğunluğun (sömürölenlerin) çıkarlarını ifade eden bir *proletarya demokrasisi biçimi*, yani en yüksek demokrasi türü olduğunu, *kapitalist demokrasinin* ise azınlığın (sömörenlerin) çıkarlarını ifade ettiğini gösterdi. Leninizmin özü, proletarya diktatörlüğü doktrinidir: "...Leninizm, tüm ölkelerin proletaryasının uluslararası doktrinidir; kapitalist olarak gelişmiş ölkeler de dahil olmak üzere istisnasız tüm ölkeler için uygun ve zorunludur" (*Stalin*). Yeni koşullar altında, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde, kapitalist devletlerle çevrili bir ölkede, Lenin sosyalizmi başarıyla inşa etmenin biçimleri ve yöntemleri sorusunu yeniden ortaya koydu. Lenin, kapitalist devletlerle çevrili, tek ve ayrı bir ölkede, proletarya diktatörlüğü ölkesinde sosyalist bir toplum inşa etme olasılığını gerekçelendirdi. Lenin, sosyalizmin inşasının özel biçimlerini ve yollarını göstererek, sosyalizmin zaferi için gerekli her şeye sahip olduğumuzu kanıtladı. Marx ve Engels, proletarya hegemonyası fikrinin temel hatlarını ortaya koydular; Lenin, bu fikirleri daha da geliştirerek "sadece Çarlık ve kapitalizmin devrilmesinde değil, aynı zamanda proletarya diktatörlüğü altında sosyalizmin inşasında da, şehir ve köy işçi kitleleri üzerinde

uyumlu bir proletarya hegemonyası sistemine, uyumlu bir proletarya liderliği sistemine” dönüştürdü (*Stalin*). Marx’ın ulusal-sömürge sorunu hakkındaki fikirlerine dayanarak, Lenin bunları yeni çağa uyguladı ve emperyalizm çağında ulusal-sömürge devrimleri üzerine tutarlı bir görüş sistemi haline getirdi. Lenin, ulusal-sömürge sorununun çözümünün emperyalizmin devrilmesiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu göstererek, “ulusal-sömürge devrimini uluslararası proletarya devriminin genel sorununun ayrılmaz bir parçası” ilan etti (*Stalin*). Lenin, Rus işçi sınıfına ve tüm dünyaya partinin tutarlı bir doktrinin, siyasi, taktiksel, örgütsel ve teorik temellerini verdi; bu, İkinci Enternasyonal partilerinden temelde farklı, oportünizmle tamamen kirlenmiş yeni bir tür partiydi. Lenin, İkinci Enternasyonal’in oportünizm ve revizyonizmine, Menşeviklere, Kautskycilere, Troçkistlere, Bundistlere ve proletaryanın diğer düşmanlarına karşı amansız bir mücadeleyle Marksizmi geliştirdi. Bu mücadele olmadan, yalnızca Marksizmin daha yaratıcı bir şekilde gelişmesi değil, aynı zamanda işçi devrimci hareketinin pratik başarıları da imkansız olurdu. Marx, Engels ve Lenin’in teorisi, Yoldaş Stalin’in eserlerinde daha da geliştirildi. J. V. Stalin, yalnızca Leninizmin düşmanlarını acımasızca ifşa etmekle kalmadı, aynı zamanda Bolşevik Partisi’nin birliğini, yekpare yapısını ve saflığını da savundu. Ayrıca Marksist-Leninist doktrinin tüm yönlerini-Marksist-Leninist felsefe, siyasi ekonomi ve bilimsel komünizm teorisi-geliştirdi ve ilerletti. Yoldaş Stalin, Lenin’in sosyalizmin başlangıçta birkaç ülkede, hatta tek bir ülkede zafer kazanma olasılığı ve emperyalizm altında tüm ülkelerde aynı anda sosyalizmin zafer kazanmasının

imkansızlığı teorisini geliştirdi. Yoldaş Stalin, Lenin'in ülkenin sanayileşmesi ve tarımın kolektivizasyonu hakkındaki büyük fikirlerini yaratıcı bir şekilde zenginleştirdi ve köyün sosyalist dönüşümüne ve kulakların bir sınıf olarak tamamen kolektivizasyon temelinde ortadan kaldırılmasına giden yolu detaylandırdı. Özellikle önemli olan, Yoldaş Stalin'in Marksist-Engels-Leninist devlet doktrininin daha da detaylandırmasıdır; Stalin'in çalışmaları, *sosyalist devletin eksiksiz ve kapsamlı bir doktrininin sunmaktadır* (bkz.). Yoldaş Stalin, Sovyetler Birliği Partisi ve halkını yeni koşullar altında sınıf mücadelesinin yasaları hakkında bilgiyle donattı ve proletarya devletin sosyalizmin kazanımlarını savunmadaki rolünü gösterdi. Stalin'in ulusal sorun üzerine çalışmaları, bu alandaki tüm dünya Marksist literatürünün en iyileri arasındadır. İlk olarak Stalin'in Eserleri'nin 11. Cildinde yayımlanan "Ulusal Sorun ve Leninizm" başlıklı makalesi, proletarya diktatörlüğü döneminde burjuva uluslarının tasfiyesinden doğan sosyalist ulusların ve sosyalizmin inşasının sorusuna parlak bir yaklaşım sunmaktadır. SSCB'deki sosyalist inşa deneyiminden yola çıkan Yoldaş Stalin, Marx, Engels ve Lenin'in sosyalizm ve komünizm hakkındaki öğretilerini daha da geliştirmiştir. Stalin'in liderliğinde, bilimsel sosyalizmin temel ilkeleri SSCB'de uygulamaya konulmuş ve dünyanın ilk sosyalist devletin Anayasası olan SSCB Anayasası'nda yer almıştır. Stalin Anayasası, SSCB'de sosyalist bir toplum inşa etme konusundaki engin deneyimi özetlemektedir. Marx, Engels ve Lenin tarafından ortaya konan sosyalizmden komünizme geçiş sorunları, şehir ve köyü, fiziksel ve zihinsel emek arasındaki karşıtlığın ortadan

kaldırılması sorunları Yoldaş Stalin tarafından geliştirilmiş ve onun liderliğinde SSCB’de pratik olarak başarıyla çözülmüştür. Leninizmin Geliştirilmesi, J. V. Stalin, ülkemizde komünizmin kurulmasının mümkün olduğu ve kapitalist kuşatma devam etse bile devletin komünizm altında korunmasının gerekliliği gibi parlak bir sonuca vardı. Yoldaş Stalin, SSCB’deki sosyalist inşa deneyimini özetleyerek, Marksist siyasi ekonominin tarihinde dönüm noktası niteliğinde bir bölüm olan sosyalizmin siyasi ekonomisini geliştirme konusunda Lenin’i takip etti. J. V. Stalin, kapitalist ve sosyalist ekonomiler arasındaki temel farkı gösterdi, sosyalist ekonomik sistemin en büyük avantajlarını ortaya koydu, sosyalist planlama ve üretken güçlerin dağılımı ilkelerini gerekçelendirdi, yeni bir sosyalist sanayileşme yöntemi geliştirdi, sosyalist rekabetin sosyalist insanın komünist bir yöntemi olduğunu gösterdi ve sosyalist gelişmenin tüm yasalarını canlı bir şekilde açıkladı. J. V. Stalin, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin ve sosyalist dönemin ekonomik yasalarının diyalektiğini ortaya koydu. Sovyet toplumunda değer yasasının, paranın, malların, kredinin ve benzerlerinin, Sovyet devletinin sosyalizmi inşa etme araçları olarak dönüşüme uğramış bir biçimde işlediğini gösterdi. Lenin’in parti doktrinini geliştirerek, Yoldaş Stalin, Komünist Partinin sosyalist inşadaki belirleyici ve önder rolünü somutlaştırdı ve örgütsel, siyasi, taktiksel ve teorik temellerini yaratıcı bir şekilde zenginleştirdi. Yoldaş Stalin’in eserlerinde Leninizm, yeni ve daha yüksek bir tarihsel düzeye yükseltilerek, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağının Marksizmi, SSCB’de sosyalizmin zaferle inşası ve Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde, büyük Çin

halklarında ve dünyanın ezilen halklarının eşi benzeri görülmemiş anti-empyralist hareketinde halk demokrasisine ve sosyalizme doğru tarihi bir dönüş haline geldi. Yoldaş Stalin'in Leninizmin Marksizmin gelişiminde yeni bir aşama olarak uluslararası önemine dair tezi, uluslararası işçi devrimci hareketinin tüm seyriyle doğrulanmaktadır. Halk demokrasilerinin komünist ve işçi partileri, sosyalizmin zaferi için halk mücadelesine önderlik ederken, zaferin tek gerçek yoluna dair bilgilerini, hayat veren kaynak olan Marksist-Leninist doktrinden, yani Sovyet toplumunun deneyiminden alırlar. Yoldaş Stalin, sosyalizm döneminde, sosyalizmden komünizme geçiş döneminde, tarihsel görevler zincirindeki en önemli halkın Marksist-Leninist teoriyi kavramak olduğunu öğretir. Marksizm-Leninizm'i kavramak, özünü harfiyen anlamaktan, onu sınıf mücadelesinin çeşitli koşullarında uygulamayı öğrenmekten ve yeni tarihsel duruma ve yeni görevlere uygun olarak zenginleştirmeyi, geliştirmeyi ve ilerletmeyi öğrenmek anlamına gelir. Marksizm-Leninizm'i kavramanın güçlü bir aracı, Yoldaş Stalin'in “(Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders”e (bakınız).

MARKSİST DİYALEKTİK YÖNTEM

–aşağıdaki temel özelliklerle karakterize edilir: 1) Diyalektik yöntem, doğayı *birbirine bağlı*, birleşik bir bütün olarak ele alır; burada nesneler ve olaylar birbirine bağlıdır, birbirini belirler; *her şey uyum ve etkileşim içindedir*–diyalektiğin iddiası budur. 2) Diyalektik yöntem, doğayı sürekli hareket, değişim, yenilenme hali olarak ele alır; burada her zaman bir şey ortaya çıkar ve gelişir, bir şey yok olur ve ömrünü

tamamlar; *her şey hareket halindedir ve değişime uğrar-diyalektiğin öğrettiği budur.* 3) Diyalektik yöntem, doğanın gelişimini, algılanamaz ve kademeli niceliksel değişimlerin birikimi sonucunda, önemsiz, gizli niceliksel değişimlerden radikal, açık, niteliksel değişimlere ani bir geçişin gerçekleştiği bir süreç olarak ele alır; niceliksel değişimler niteliksel değişimlere dönüşür-diyalektiğin temel hükümlerinden biri budur. Diyalektiğe göre, gelişim, geçmişin basit bir tekrarı değil, daha düşük bir aşamadan daha yüksek bir aşamaya doğru ilerleyen bir harekettir; dairesel değil, yükselen bir çizgideki harekettir. 4) Diyalektik yöntem, doğanın nesne ve olgularının özünde çelişkili olduğu, her şeyin olumsuz ve olumlu yönlerinin, kendi ölü ve gelişen yönlerinin olduğu ve ölü ile gelişen arasındaki mücadelenin, niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşümü olan gelişme sürecinin içsel içeriğini oluşturduğu gerçeğinden hareket eder; çelişkilerin *mücadelesi ileriye götürür* -diyalektiğin en önemli ilkelerinden birini belirtir. Diyalektik yöntemin doğanın gelişimine ilişkin bu ilkeleri, toplumun gelişimine de uygulanır. Her sosyo-ekonomik oluşum (örneğin, kölelik sistemi, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm) tek bir bütünü temsil eder; bu bütünde bireysel yönler ve olgular (maddi malların üretim yöntemi, siyasi sistem, yaşamın manevi süreçleri) birbirine bağlıdır ve etkileşim halindedir. Toplumun temeli olan ekonomik sistemde kök salmış sosyal fikirler ve siyasi kurumlar, ona ters yönde etki eder ve bu etkileşimin temeli toplumun temeli tarafından oluşturulur. Toplum tarihinde bir sosyo-ekonomik oluşumun diğerinin yerini alması, sosyal yaşamda her şeyin hareket halinde, değişmekte olduğunu gösterir. Toplumda, doğada olduğu gibi, “sadece ortaya çıkan ve gelişen şey

karşı konulamazdır” (*Stalin*). Bir sosyo-ekonomik oluşumun bir diğeriyle yer değıştirmesi, niceliksel değışimlerin birikimi sonucu, toplumun bir niteliksel durumundan diğeriye doğru gerçekleşen, ani ve devrimci bir geçişi ifade eder. Dolayısıyla, proletaryanın güçlerinin kademeli olarak birikmesi (sayısının, örgütlenmesinin, sınıf bilincinin, tüm işçiler ve sömürülenlerle olan bağlarının güçlenmesi), sosyalist devrimin zaferine ve proletaryanın kapitalizm altında ezilmiş ve sömürülen bir sınıf olmaktan çıkıp, toplumu komünizme doğru yönlendiren egemen bir sınıfa dönüşmesine yol açan bir sıçramayla sonuçlanır. Her yeni tarihsel oluşum, kendisinden önceki toplumsal oluşuma göre daha ilerici, daha yüksek bir aşamayı temsil eder: Kapitalizm, feodalizmden daha yüksek bir toplumsal sistemdir; Sosyalizm, kapitalizmden ölçülemeyecek kadar daha yüksek bir toplumsal gelişme aşamasını temsil eder. Bir sosyo-ekonomik oluşumdan diğeriye doğru gerçekleşen bu gelişim sürecinin içsel içeriğı, tüm karşıt sınıf oluşumlarında meydana gelen sınıflar arası mücadeledir; bu mücadele, üretim biçiminin kendisindeki çelişkiyi, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi ifade eder. Dolayısıyla, toplum tarihi ve doğa tarihi, dünyadaki her şeyin diyalektik olarak gerçekleştiğine tanıklık eder. Marksist diyalektik, doğa ve toplum olaylarına doğru yaklaşımı öğretir. Dünyayı incelemek ve anlamak için tek bilimsel yöntemdir ve eyleme rehberlik eder. Marksist diyalektik yöntemin en önemli gerekliliğı, insanların pratik faaliyetleriyle ilişkili tüm değışiklikleri dikkate alarak, elde edilen gerçeklerin pratikte doğrulanmasıdır. Lenin ve Stalin, materyalist diyalektiğı Marksizmin ruhu olarak adlandırdılar. Lenin ve Stalin, emperyalizm

ve proletarya devrimi çağının yeni tarihsel koşullarının analizine ve sosyalist toplumun inşasına diyalektiği uygulayarak, Marksist diyalektiği oportünistlerin ve reformistlerin saldırılarından korudular, yaratıcı bir şekilde geliştirdiler ve yeni, daha yüksek bir seviyeye yükselttiler. J. V. Stalin, “*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine*” adlı eserinde, Marksist diyalektiğin taraflı doğasını göstermiş ve proletarya sosyalizmiyle ayrılmaz, organik bağlantısını derinden ortaya koymuştur. Kapitalizmin ebediliği hakkındaki burjuva teorilerinin ve kapitalizmin sosyalizme “barışçıl bir şekilde büyümesi” hakkındaki reformist teorilerin metodolojik temeli olan *metafizik*in (bkz.) aksine, Marksist diyalektik, proletarya devrimcilerini, komünizm savaşılarını, toplumun gelişme yasaları ve devrimci dönüşümü konusunda net bir anlayışla donatır. Doğru bir devrimci politika izlemek için, gelişmekte olan ve geleceği olan toplum katmanlarına odaklanılması gerektiğini öğretir. Geriye değil ileriye bakılmalı, reformist değil devrimci olunmalıdır. Çelişkiler örtbas edilmemeli, aksine ortaya çıkarılıp aşılmalı ve uzlaşmaz bir proletarya sınıf mücadelesi politikası izlenmelidir. Marksist diyalektik, ezilen sınıfların devrimlerinin gerekliliğini ve mantığını kanıtlar ve yalnızca devrimci bir sıçramanın, toplumsal bir devrimin, sömürücü sistemin temellerini kökten yıkabileceğini ve sosyalist bir toplumun inşasına geçişi sağlayabileceğini öğretir. Marksist diyalektik, yalnızca metafizik yöntemin değil, aynı zamanda Hegel’in idealist diyalektiğinin de temel karşıtıdır. İki dünya görüşünün-proletarya ve burjuva- karşıtlığıdır. Hegel’in diyalektiği, diyalektik dünya görüşünün bilimsel bir biçimi

değildi. İdealist bir diyalektikti. Doğadaki gelişmeyi reddetti. Toplum tarihine uygulandığında ayırt edici özelliği, geçmişe odaklanması, bugüne ve geleceğe değil. Gelişmenin sonunu kabul etti ve XVIII. ve XIX. yüzyıllardaki Prusya-Junker devletinin toplumsal gelişmenin zirvesi olduğu yönündeki gerici görüşü kanıtladı. Marksist diyalektik, Hegelci diyalektiğin aksine, materyalist bir diyalektiktir. Gelişme ilkesini doğaya tam olarak uygular. Baştan sona devrimcidir, insan toplumunun bugününe ve geleceğine odaklanır. Gelişmenin herhangi bir aşamada durabileceği yönündeki tüm gerici teorileri bilim dışı saçmalık olarak reddeder. Marksist diyalektik, proletarya devrimcilerini komünist ilkeler üzerine kurulu bir toplumun sınırsız ilerlemesi için mücadele yolları bilgisiyile donatır. Lenin ve Stalin'in SSCB'de sosyalizm ve komünizmin inşasına adanmış eserlerinde, yeni özellikler ve yeni toplumsal yaşam biçimleri ortaya konmuştur; bunlar, SSCB'deki proletarya devriminin zaferinden sonra insanlık tarihinde meydana gelen radikal dönüm noktasının koşulları altında diyalektik gelişmenin genel yasaları haline gelmiştir. J. V. Stalin'in *eleştiri ve öz eleştiri meselesine* (bkz.) yeni bir diyalektik yasa, Sovyet toplumunda yeni ile eski arasındaki mücadelenin bir biçimi ve sosyalist toplumun gelişiminin itici gücü olarak yaklaşımı son derece önemlidir. Sosyalist toplumda sıçramalar farklı, yeni bir karakter kazanır. Daha önce olduğu gibi tamamen kendiliğinden gelişmenin sonucu olmaktan çıkarlar; Devletin, Komünist Partinin ve kitlelerin tüm faaliyetleriyle bilinçli olarak hazırlanan ve "sömürücü sınıfların" tasfiyesiyle bağlantılı olarak patlamalar, siyasi devrimler ve şiddetli

ayaklanmalar biçimini kaybeden bu olaylar, Marksist diyalektik yöntemle doğa bilimi için son derece önemlidir. Diyalektik aynı zamanda modern doğa biliminin kalıcı bir bilimsel yöntemidir, doğanın bilimsel incelenmesi için vazgeçilmez bir araçtır. Michurinist biyolojinin Weismannizm-Morganizm'e karşı zaferi ve organik yaşamın gelişim yasalarının incelenmesindeki büyük başarıları, diyalektik yöntemin biyolojiye bilinçli olarak uygulanmasının doğrudan bir sonucudur. Tüm doğa bilimlerinden elde edilen son veriler, yalnızca Sovyetler Birliği'nde değil, tüm dünyada giderek genişleyen bir bilim insanı çevresinin mülkiyeti haline gelen Marksist diyalektik yöntemin geçerliliğini tamamen doğrulamaktadır. (Ayrıca bakınız: *Olayların genel bağlantısı, etkileşim; Hareket; Nicel değişimlerin nitel değişimlere dönüşümü; Zıtlıkların birliği ve mücadelesi.*)

MARKSİST FELSEFİ MATERİYALİZM

-Materyalizmin en yüksek, tek bilimsel biçimi. Eski materyalizm mekanikti; maddenin karmaşık hareket biçimlerini en basit, mekanik hareket biçiminin yasalarına indirgemeye çalışıyordu. Maddenin tüm hareket biçimlerini inceleyen bilimlerin başarılarına dayanan Marksist materyalizm, her hareket biçiminin niteliksel benzersizliğini kabul eder ve gelişimlerinin özel yasalarını keşfetmeyi amaçlar. Eski materyalizm metafizikti, yani dünyayı durağan ve değişmez bir durumda görüyordu. Marksist materyalizm, doğayı ve toplumu sürekli gelişim ve yenilenme içinde gördüğü için diyalektik materyalizmdir. Eski materyalizm, toplumsal olayları materyalist olarak açıklayamıyordu. Marksist materyalizm, diyalektik

materyalizmin ilkelerini toplumu açıklamak için ilk uygulayan ve tarihin materyalist bir anlayışını temellendiren akımdı. Eski materyalizm tefekkürçüydü, çünkü insan pratik faaliyetinin dönüştürücü rolünü anlamıyordu. Eski materyalistler “insanın özünü” soyut olarak, bir dizi toplumsal ilişki olarak değil, anlıyorlardı. Onlar dünyayı yalnızca “değiştirme” söz konusu olduğunda “açıkladılar”, yani “devrimci pratik faaliyetin” anlamını anlamadılar (*Lenin*). Marksist felsefi materyalizm, dünyayı anlamak ve dönüştürmek için güçlü bir araçtır. Sınıf kökenleri bakımından Marksist materyalizm, önceki materyalizm biçimlerinden temelde farklıdır. XVII. -XVIII. yüzyılların materyalizmi, o dönemin devrimci burjuvazisinin ideolojisiydi. Marksizm öncesi materyalizmin en ileri temsilcileri-XIX. yüzyıl Rus materyalistleri Belinsky, Herzen, Çernişevski, Dobrolyubov ve diğerleri- köylülüğün ve tüm çalışan halkın serfliğe karşı mücadelesindeki çıkarlarını dile getirdiler. Marksizm öncesi burjuva materyalistleri yalnızca “bazı felsefi ‘okulların’ kurucularıydı” (*Stalin*). Ve yalnızca Marksist felsefi materyalizm, en ileri sınıfın-proletaryanın-teorisi, bayrağı haline geldi. Marksist felsefi materyalizmin temel özellikleri şunlardır: 1) Dünyanın maddeselliğinin, dünyanın maddenin hareket yasalarına göre geliştiğinin kabulü; 2) Maddenin önceliğinin ve bilincin ikincil niteliğinin kabulü; 3) Maddi dünyanın ve yasalarının bilinebilirliğinin ve bilimsel bilginin nesnel doğruluğunun kabulü. Marksist felsefi materyalizm, dünyanın doğası gereği maddesel olduğu, dünyadaki olayların hareket halindeki maddenin çeşitli biçimlerini temsil ettiği öncülünden hareket eder. Marksist materyalizm, en küçük atomik

parçacıklardan dev gezegenlere, en küçük bakterilerden yüksek hayvanlara ve insanlara kadar doğanın tüm farklı cisimlerinin, maddenin çeşitli biçimlerini ve farklı gelişim aşamalarını temsil ettiğini kanıtlar. Dünyanın Tanrı tarafından yaratıldığını veya dünyanın “mutlak bir fikir”, “dünya ruhu” veya “bilinç”in somutlaşmış hali olduğunu savunan idealizmin aksine, Yoldaş Stalin’in de belirttiği gibi, Marksist felsefi materyalizm, maddenin ebediyen var olduğu, hatta yaratılmadığı, dünyanın maddenin hareket yasalarına göre geliştiği ve herhangi bir “dünya ruhuna” ihtiyaç duymadığı öncülünden hareket eder. Sadece bilincimizin gerçekten var olduğunu, maddi dünyanın, varlığın ve doğanın yalnızca bilincimizde, duyularımızda ve kavramlarımızda var olduğunu savunan idealizmin aksine, Marksist felsefi materyalizm, maddenin, doğanın ve varlığın bilinçten bağımsız ve onun dışında var olan nesnel bir gerçekliği temsil ettiği; maddenin birincil, bilincin ise ikincil, üretken olduğu, çünkü maddenin bir yansıması olduğu; düşüncenin, gelişiminde yüksek bir mükemmellik derecesine ulaşmış maddenin bir ürünü, beynin bir ürünü olduğu öncülünden hareket eder. Marksist felsefi materyalizm ayrıca felsefenin temel sorusunun diğer tarafını da tutarlı bir şekilde ele alır: düşüncemizin gerçek dünyayı kavrayabilme yeteneğine sahip olup olmadığı. Dünyayı ve yasalarını bilme olasılığını sorgulayan ve bilginin güvenilirliğini reddeden idealizmin aksine, Marksist felsefi materyalizm, dünyanın ve yasalarının tamamen bilinebilir olduğu öncülünden hareket eder. Marksist materyalizm, insan pratiğinin bilginin doğruluğunun kesin kanıtı olduğunu, “dünyada bilinemez şeyler yoktur, yalnızca henüz bilinmeyen şeyler vardır; bunlar

bilim ve pratiğin gücüyle ortaya çıkarılacak ve bilinecektir” (*Stalin*) diye savunur. Diyalektik materyalizm, bilginin tek bilimsel ve etkili teorisini geliştirmiştir. Daha eski, Marksizm öncesi materyalizm, biliş sürecinin özünü anlamaya çok az katkıda bulunmuştur. Marx’ın da belirttiği gibi, idealizm düşünmenin aktif yönünü geliştirmiştir, ancak idealizm bilişin gerçek sürecini çarpıtmıştır. Felsefe tarihinde ilk kez bilgi teorisini sağlam bir bilimsel temele oturtan, diyalektik yöntemi bilişsel süreçlere uygulayan, her aşamada bilginin tarihsel doğasını ortaya koyan, bilişsel süreçlerde mutlak ve göreceli arasındaki ilişkiyi gösteren vb. tek akım Marksist materyalizmdir. Marksist felsefi materyalizm, eski materyalizmin tefekkürcü doğasına yabancıdır: Bilişsel süreçteki her adımın pratikle ve her şeyden önce insan üretken faaliyetleriyle bağlantılı olduğunu göstermiştir. Bu perspektiften bakıldığında, insan duyuları ancak insan üretken faaliyetinin tüm tarihi dikkate alınarak anlaşılabilir. Bu duyular, bu tarihin bir ürünüdür. İnsanların devrimci, pratik-eleştirel faaliyetini bilgi teorisine dahil ederek, Marksist felsefi materyalizm felsefede gerçek bir devrim gerçekleştirmiştir. “Toplumsal yaşam özünde *pratik*dir. Teoriyi mistisizme sürükleyen tüm gizemler, insan pratiğinde ve bu pratiğin anlaşılmasında rasyonel çözümlerini bulur” (*Marx*). Marksist felsefi materyalizmin ilkelerinin toplum tarihine ve proletarya partisinin pratik faaliyetlerine uygulanması son derece önemlidir. “Marksizm-Leninizmin gücü ve canlılığı, pratik faaliyetinin tam olarak toplumun maddi yaşamının gelişme ihtiyaçlarına dayanmasında ve asla toplumun gerçek yaşamından ayrılmamasında yatmaktadır” (*Stalin*). Marksist proletarya

partisinin pratik faaliyeti, “akıl”, “evrensel ahlak” ve benzerlerinin taleplerine değil, toplumsal gelişme yasalarının incelenmesine dayanmaktadır. Lenin, “Marx’ın felsefesi, insanlığa ve özellikle de işçi sınıfına büyük bilgi araçları kazandıran dumanlı bir felsefi materyalizmdir” diye belirtmiştir. Lenin ve Stalin’in eserlerinde Marksist felsefi materyalizm daha da geliştirilmiş ve somutlaştırılmıştır. Engels, her yeni, cıgır açan bilimsel keşifle materyalizmin zenginleştğini ve biçim değiştirdğini belirtmiştir. Lenin, “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı eserinde, Engels’in ölümünden bu yana bilimin, özellikle fiziğin, başarılarını parlak bir şekilde özetleyerek Marksist felsefi materyalizme yeni bir biçim kazandırdı ve onu yeni bir seviyeye taşıdı. J. V. Stalin ise “Anarşizm mi Sosyalizm mi?”, “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” ve diğer eserlerinde, materyalist ve idealist dünya görüşleri arasındaki karşıtlığı canlı ve derinlemesine gösterdi ve en son bilimsel verilerin ve insan toplumunun tarihsel pratiğinin genelleştirilmesine dayanarak, Marksist felsefi materyalizmin temel ilkelerini ve komünizm için pratik mücadeledeki önemini formüle etti. Bugün, Marksist felsefi materyalizm, dünyanın bilimsel bir resmini sunan, doğayı ve toplumu açıklamak için bilimsel ilke ve yöntemleri savunan ve çalışan insanlığı komünizm mücadelesinde silahlarla donatan tek felsefi teori olarak küresel idealist gericiliğe karşı durmaktadır. Marksist felsefi materyalizm, modern doğa biliminin gelişmesinin teorik temelidir. Marksist materyalist dünya görüşüne dayanan Michurin’in biyolojisi, Weismannizm-Morganizm’in idealist yanlış doktrinine karşı tarihi zaferini elde etti.

Materyalizme dayanan Sovyet fizikçileri ve dünya çapındaki tüm ilerici bilim insanları, bilimsel ilerlemeyi engelleyen ve bilimi dinle uzlaştıran “fiziksel” idealizme karşı mücadele yürütüyor. Tüm alanlardaki bilim insanları için Marksist felsefi materyalizm, pratik başarıya ulaşmayı kolaylaştıran tek gerçek yol gösterici fikirleri sunmaktadır. Marksist materyalist dünya görüşü, işçi kitlelerinin komünist eğitimi, dini önyargılar ve kalıntılarla mücadele ve bilimin kitlelere hızla nüfuz etmesi için büyük bir araçtır. Marksist materyalist dünya görüşü baştan sona taraflıdır. Bu, ne tür bir kılıkta gizlenirse gizlensin, her türlü idealizme, her türlü inanççılığa ve din adamlığına düşmancadır. Lenin, “Marx ve Engels, baştan sona felsefenin taraftarlarıydılar; her türlü ‘en yeni’ akımda materyalizmden sapmaları ve idealizm ile inanççılığa olan düşkünlükleri nasıl keşfedeceklerini biliyorlardı” diye yazmıştı. Lenin’in bu tezi, özellikle günümüzde, çağdaş burjuva felsefesinin sayısız ‘en yeni’ akımının, materyalizme karşı savaşıırken ve onu karalarken, ‘tarafsızlık’ arkasına saklanmaya ve felsefedeki çekişen tarafların ‘üstüne’ çıkmaya çalıştığı bir dönemde son derece önemlidir. Marx, Engels, Lenin ve Stalin’in büyük fikirleriyle yönlendirilen açık ve gizli ‘inanççılığın onaylı uşaklarını’ ifşa etmek, Marksist filozofların görevi ve sorumluluğudur.

MARKSİST-LENİNİST FELSEFE –bkz. *Diyalektik materyalizm; Tarihsel materyalizm; Marksist diyalektik yöntem; Marksist felsefi materyalizm; Marksizm-Leninizm.*

MATERYALİZM, felsefedeki iki ana düşünce okulundan biridir; felsefenin temel sorusuna, yani düşüncenin varlıkla ilişkisine, tek doğru ve bilimsel cevabı sunar. İdealizmin aksine, materyalizm maddeyi birincil, bilinci ve düşünceyi ise ikincil olarak kabul eder. Materyalizmin en yüksek biçimi, önceki materyalist öğretilerin tüm eksikliklerini ve zayıflıklarını aşan *Marksist felsefi materyalizmdir* (bkz.). Gelişiminde materyalizm, bilime, doğa bilimlerine dayanır. Felsefe tarihi boyunca, felsefi materyalizm genellikle ilerlemeyi hedefleyen ve bilimin gelişimine ilgi duyan gelişmiş sosyal sınıfların dünya görüşü olmuştur. Materyalizm, antik Doğu'da -Babil ve Mısır, Hindistan ve Çin'de-ortaya çıkmış ve MÖ VII. yüzyılın sonları ve 6. yüzyılın başlarında, antik Yunan şehir devletlerinin oluşumu ve bu şehirlerdeki zanaat ve ticaretin yoğun gelişimi döneminde, antik Yunanistan'ın İyon kolonilerinde daha da gelişmiştir. İlk antik Yunan düşünürlerinin materyalist dünya görüşü, bilimin ilk adımlarıyla yakından bağlantılıdır. Antik Yunan filozofları aynı zamanda doğa bilimcileriydi. "Yunanlılar, felsefi kavramları da içeren tek ve farklılaşmamış bir yola girdiler" (Zhdanov). Ana çekirdeği Milet Okulu olan (Thales, Anaximander, Anaximenes) sözde İyon felsefesinin temsilcileri, kendiliğinden materyalist ve safça diyalektik bir dünya görüşü geliştirdiler. "Materyalist bir dünya görüşü, başlangıçta Yunan filozofları arasında kendiliğinden açık bir şeydi" (Engels). Felsefelerinin temel sorunu, ilk ilke, ilk madde sorunuydu. Thales, her şeyin ilk ilkesi olarak suyu, Anaximander belirsiz bir madde olan apeironu ve Anaximenes ise havayı kabul etti. Daha sonra Heraklit, dünyanın "sonsuz dek yaşayan,

yasal olarak tutuşan ve yasal olarak snen bir ateş olduğunu” öğretti. Engels, İyonların felsefesini karakterize ederken şöyle yazmıştır: “İşte karşımızda, gelişiminin ilk aşamasında, doğal olayların sonsuz çeşitliliğindeki birliği doğal olarak varsayan ve onu özellikle cismani bir şeyde, özel bir şeyde arayan, tıpkı Thales’in suda aradığı gibi, özgün temel materyalizm zaten tamamen oluşmuş haldedir.” çeşitli maddi ilkeleri dünyanın temeli olarak alan eski Yunan filozofları, dünyayı tek bir bütün olarak, bu temel maddelerin sonsuz bir değişim ve dönüşüm süreci olarak gördüler. Tüm bu filozoflar, Engels’in sözleriyle, “doğal” diyalektikilerdi; olaylar arasındaki bağlantıya dair anlayışları doğrudan tefekkürün sonucuydu. Dünyaya dair bu naif ama özünde doğru görüş, en canlı şekilde Herakleitos (M yaklaşık 540-480) tarafından ifade edilmiştir. Materyalizmin daha da gelişmesi öncelikle Anaxagoras (M 500-428), Empedokles (M 485-425), Demokritos (M 400-370), Epikuros (M 342-270) ve Lucretius Carus (M 99-55) isimleriyle ilişkilendirilir. Demokritos, Epikuros ve Lucretius, antik çağın atomik materyalizminin temsilcileriydi. Her şeyin temelini atomlar olarak kabul ettiler; bölünmez, nüfuz edilemez, sonsuz bir boşlukta hareket eden minik madde parçacıkları. Onlara göre, şekil bakımından değişen bu parçacıkların tüm olası kombinasyonlarından, doğal olayların tüm çeşitliliği oluşur. Sonsuz sayıda dünya vardır. Bunlar, atomların girdap benzeri hareketinden kaynaklanmıştır. Bazı dünyalar ortaya çıkar, diğerleri yok olur. Demokritos, Epikuros ve Lucretius’un atomistik materyalizmi, dünyanın kaderine ilahi müdahale fikrine ve genel olarak batıl inançlara karşı yöneltilmişti. Bu

filozoflar, ruhun maddesel, en hafif atomlardan oluştuğuna inanıyor ve ruhun ölümsüzlüğünü reddediyorlardı. Orta Çağ'da idealizm ve skolastisizm hüküm sürdü. Felsefe, teolojinin hizmetkarı haline geldi. Skolastisizmdeki bazı materyalist eğilimler, nominalistlerde (Duns Scotus, William of Ockham) kendini gösterdi. Nominalistler, aşırı gerçekçilerin öğrettiği gibi, genel kavramların şeylerden önce var olmadığını, yalnızca bireysel, somut şeylerin adlandırmaları olduğunu savundular. Bilimin gelişmesi ve materyalizmin yeniden canlanması, feodal toplumun dağılması ve yeni, kapitalist bir üretim biçiminin oluşumuyla ilişkilidir. XV. yüzyılın sonları ve XVI. yüzyılın başlarındaki büyük coğrafi keşifler (Amerika'nın keşfi, Hindistan'a deniz yolu ve dünya çevresinin dolaştırılması) dünyanın küresel olduğunu kanıtladı. Polonyalı bilim insanı Kopernik (1473-1543), kilisenin savunduğu, evrenin merkezinde yer aldığı varsayılan dünyanın hareketsizliği fikrini reddetti. Bir kez daha heliosentrik dünya görüşünü reddederek, ortaçağ kilise dünya görüşüne ağır bir darbe indirdi. Kepler (1571-1630) ve Galileo'nun (1564-1642) çalışmaları, kilisenin bu öğretiyi yasaklamasına ve savunucularına karşı acımasız misillemelere rağmen, Batlamyus sisteminin aksine, heliosentrik sistemi bilimsel olarak doğruladı. Bilimsel düşüncenin başarılarını genelleştiren yeni, materyalist felsefe, skolastisizme ve kilise otoritelerine karşı bir mücadele başlattı; gerçek öğretmen olarak deneyime ve felsefenin gerçek nesnesi olarak doğaya yöneldi. Bu materyalist felsefe, feodal beylerin yerini alan yeni burjuva sınıfının ideolojisini ifade ediyordu. Modern materyalizmin kurucusu İngiliz filozof F. Bacon'dı (1561-1626). Bacon, skolastisizme karşı çıktı ve

ampirik bilgiyi savundu; duyumları ve deneyimi bilginin kaynağı olarak gördü. Bacon'ın materyalizmi mekanik eğilimler içerse de, henüz tek taraflı mekanik bir karakter kazanmamıştı. Bacon'ın materyalizmini sistemleştiren Hobbes'ta (1588-1679) materyalizm açıkça mekanik bir karakter kazandı. Marx, Hobbes'ta duyusallığın *"geometristin soyut duyusallığına dönüştüğünü, fiziksel hareketin mekanik veya matematiksel harekete kurban edildiğini ve geometrinin en önemli bilim ilan edildiğini"* yazdı. Fransız filozof Descartes (1596-1650), metafiziğinde düalizm pozisyonlarında kalırken, fiziğinde mekanik materyalizmi geliştirdi. Filozof Gassendi (1592-1655), Epikuros'un atomistik materyalizmini yeniden canlandırdı ve Descartes'ın idealist metafiziğiyle mücadele etti. Seçkin Hollandalı filozof Spinoza (1632-1677), Descartes'ın düalizmini aştı. Spinoza felsefesini tek bir maddeye, doğaya dayandırdı. Uzantıyı ve düşünceyi bu tek maddenin gerekli ve devredilemez özellikleri (nitelikleri) olarak gördü. Spinoza'nın dünyanın birliğini anlama ve onu kendi içinden açıklama arzusu, maddeyi kendi kendine neden olan, kendi nedeni olan bir varlık olarak gören doktrininde ifadesini buldu. Birçok zayıflığı ve eksikliğine rağmen, Spinoza'nın felsefesi o dönemde materyalizmin gelişiminde önemli bir adımı temsil ediyordu. 18. yüzyılda materyalist bilgi teorisinin gelişimi: Locke'un (1632-1704) felsefesi, idealizm ve agnostisizme bazı tavizler vermiş olsa da, dış dünyadan duyular yoluyla alınan algıların bilginin kaynağı olduğu materyalist görüşü geliştirerek etkili olmuştur. İngiliz filozof Toland (1670-1722) da, maddenin temel özelliği olarak hareketi ele alarak materyalizmin gelişiminde önemli bir etkiye sahip

olmuştur. Fransız materyalizmi (La Mettrie (1709-1751), Holbach (1723-1789), Diderot (1713-1784), Helvetius (1715-1771), vb.), XVII. ve XVIII. yüzyılların doğa bilimlerinin kazanımlarını genelleştirmiş ve 1789 Fransız burjuva devriminin arifesinde, devrimci burjuvazinin feodal ideolojiye karşı mücadelesinde teorik bir silah haline gelmiş, militan ve ilerici bir nitelik taşımıştır. Fransız materyalistleri bilimsel ilerlemeyi savundular, dini bağınazlığa ve idealist metafiziğe karşı çıktılar. Ancak Fransız materyalizmi, metafizik materyalizmin ve hareketin mekanik bir anlayışının ötesine geçmedi. Sınırlı bir materyalizmdi ve gelişme kavramını kavrayamadı. Fransız materyalistleri doğadaki tüm değişimleri tamamen niceliksel büyüme olarak gördüler. Sosyal olguları açıklamalarında Fransız materyalistleri idealistti. Büyük Rus bilim insanı *Lomonosov* (bkz.) ve seçkin Rus filozof *Radishchev* (bkz.), XVIII. yüzyılda felsefi materyalizmin ve materyalist bilimin gelişiminde büyük bir tarihi rol oynadılar. *Lomonosov*'un madde korunumu yasası, enerji korunumu ve *dönüşümü fikri* ve fizik, kimya ve diğer bilimlerdeki diğer keşifleri, kesinlikle materyalist bir yönelime sahipti ve idealizmin temellerini sarstı. Serfliğe karşı mücadele eden *Radişçev*, “İnsan, Ölümlülüğü ve Ölümsüzlüğü Üzerine” adlı kitabında, idealizme yönelik bazı tavizlere (ruhun ölümsüzlüğünün kabulü vb.) rağmen, materyalist fikirler geliştirerek idealizme ciddi bir darbe indirdi. Marksizm öncesi materyalizmin önde gelen temsilcilerinden biri Alman filozof *Ludwig Feuerbach* (1804-1872) idi. *Hegel*'in idealizmine karşı çıkan *Feuerbach*, doğanın bilinçten bağımsız olarak var olduğunu ve insanın doğanın bir ürünü olduğunu savundu. Ancak *Feuerbach*, insanı soyut bir şekilde, genel olarak

insan olarak, dünyayı değiştiren somut bir sosyo-tarihsel birey olarak değil, ele aldı. Sosyal pratiğin önemini anlayamayan Feuerbach, sosyal olguları açıklarken tefekkürcü bir materyalist ve idealist olarak kaldı. Feuerbach dini sert bir şekilde eleştirdi. Ancak dinin sosyal kökenlerini ortaya çıkaramadı ve yeni bir dinin-kalbin dini, sevginin dini-varlığını savundu. Hegel'in idealizmini reddederek diyalektiğini de reddetti ve metafizik bir materyalist olarak kaldı. Marksizm öncesi tüm materyalizmin en yüksek aşaması ve en yüksek biçimi, XIX. yüzyılın büyük Rus düşünürlerinin-Belinsky, Herzen, Çernişevski ve Dobrolyubov-materyalizmiydi. Fikirlerinde Rus halkının en güzel devrimci niteliklerini, kahraman geğmişini ve büyük potansiyelini yansıtan bu düşünürler, feodal ve burjuva sömürüsüne karşı savaşanlardı. Bu, felsefi görüşlerinde, kendilerinden önceki materyalizmin birçok eksikliğini ve sınırlamasını aşabilmelerinin nedenini açıklar. Çernişevski ve Dobrolyubov'un materyalizmi pasif veya tefekkürcü değil, militan bir materyalizmdi; halkın baskısına karşı devrimci mücadelenin teorik bayrağı, köylü devriminin ideolojisiydi. Rus materyalistleri, Feuerbach gibi Hegelci diyalektiği bir kenara atmadılar, aksine değerli yönlerini kullanarak onu materyalist bir ruhla yeniden işlemeye çalıştılar. Din karşıtı tutarlı savaşıcılardı. Materyalist estetiği, devrimci etiği vb. yaratmada büyük pay sahibidirler. Ancak, nesnel koşullar nedeniyle, bu düşünürler bile eski materyalizmin metafiziksel sınırlamalarının üstesinden tam olarak gelemediler, felsefi materyalizmi toplumsal yaşamı açıklamak için genişletemediler veya diyalektik materyalizme ulaşamadılar. Sadece Marx ve Engels-tek tutarlı devrimci sınıfın-proletaryanın-

ideologları-önceki bilimsel ve felsefi düşüncenin tüm değerli katkılarını eleştirel bir şekilde yeniden işlediler ve materyalizmin en yüksek ve tek bilimsel biçimini-*diyalektik materyalizmi-yarattılar* (bkz.). Marksist felsefi materyalizmin ortaya çıkışı, eski materyalizmin basit bir devamı değildi. İnsan düşüncesinin eski niteliksel bir durumdan yeni niteliksel bir duruma doğru gelişiminde bir sıçramaydı. Eski, Marksizm öncesi materyalizm burjuva ideolojisiyle sınırlıydı, bu nedenle materyalist bir dünya görüşünden kaynaklanan tüm sonuçları çıkarmaktan acizdi ve korkuyordu, bu nedenle bu materyalizmin tefekkürsel doğası, insanların devrimci ve pratik dönüştürücü faaliyetinin önceliğini anlamada başarısızlığı söz konusuydu. Bu materyalizm mekanik, metafiziksel bir materyalizmdi. Toplumsal olayları açıklarken tamamen idealizmin konumlarına dayanıyordu. Marx ve Engels'in materyalizmi, eski materyalizmin değerli olan her şeyini özümseyerek, onun sınırlamalarının üstesinden geldi. Marksist materyalizm, diyalektik gelişim teorisiyle organik olarak bağlantılıdır. Bu, *diyalektik materyalizmdir*. Marx ve Engels'ten sonra, burjuva filozofları ve bilim insanları, önceki mekanik, metafizik materyalizm biçimlerini yeniden canlandırmak için izole, zayıf girişimlerde bulunarak, onlara basitleştirilmiş, bayağı bir karakter kazandırdılar (1850'lerde ve 1860'larda Almanya'da ortaya çıkan bayağı materyalistler Püchner, Vogt ve Moleschott). Marx ve Engels, bu tür düz, bayağı bir materyalizme karşı mücadele ettiler. Lenin ve Stalin, bu materyalizm biçimlerini yıkıcı eleştirilere maruz bıraktılar. Marx ve Engels, materyalizmi toplumu anlamaya genişleten ve *tarihsel materyalizmi yaratan ilk kişilerdi* (bkz.). Marx ve Engels, ve onlardan

sonra Lenin ve Stalin, fideizm ve din adamlığına hiçbir taviz vermeyen, tek bilimsel materyalizm biçimini yaratıp geliştirebildilerse, bu, onların materyalizminin modern toplumun en devrimci sınıfı olan proletaryanın ideolojisi olmasından kaynaklanmaktadır. Devrimci proletaryanın ideolojisi olarak Marksist materyalizmin özü, Marx'ın Feuerbach üzerine yazdığı tezlerden birinde açıkça ifade edilmiştir: “Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli şekillerde yorumladılar; ancak önemli olan onu değiştirmektir.” Marksist felsefi materyalizmin özünden devrimci etkinliği, militanlığı, taraftarlığı ve proletarya sosyalizmiyle organik bağlantısı doğar (bkz. *Marksist Felsefi Materyalizm*).

KABA MATERYALİZM –Bkz. *Kaba materyalizm*.

DİYALEKTİK MATERYALİZM –Bkz. *Diyalektik materyalizm*.

DOĞAL BİLİMSEL MATERYALİZM –Bkz. *Doğatarihsel materyalizm*.

TARİHSEL MATERYALİZM –Bkz. *Tarihsel materyalizm*.

METAFİZİK MATERYALİZM –Bkz. *Materyalizm; Metafizik*.

MEKANİSTİK MATERYALİZM –bkz. *Mekanistik (veya mekanik) materyalizm*.

EKONOMİK MATERYALİZM –Bkz. *Ekonomik materyalizm*.

“MATERYALİZM VE AMPİRİO-KRİTİSİZM”

“*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*”, V. İ. Lenin’in diyalektik materyalizm felsefesinin gelişiminde yeni bir dönemi işaret eden parlak bir eseridir. Bu kitap, yeni bir Marksist parti türü için teorik temel sağlamıştır. “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*”, Lenin tarafından 1908 yılında yayımlanmış ve Mayıs 1900’de basılmıştır. Lenin’in bu felsefi eseri yaratmasının en büyük nedeni, gericilik yıllarında “Marksizm’i savunma” kisvesi altında Marksist felsefeye karşı çıkan Rus Machian’ları ifşa etme ihtiyacıydı. Devrimci Marksistler, Marksist teorideki tüm yozlaşmışları geri püskürtme, onları iyice ifşa etme ve Marksist bir partinin teorik temellerini savunma gibi acil bir görevle karşı karşıyaydı. Lenin, bu görevi olağanüstü kitabı “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*”de başardı. Ancak, Yoldaş Stalin’in belirttiği gibi, Lenin’in eseri bu görevin çok ötesine geçti. Lenin, Machçıların ikiyüzlülüğünü ve gericici doğasını ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda yeni bir Marksist parti türünün teorik temellerini savunmuş ve geliştirmiş, Engels’in ölümünden sonraki tüm tarihsel dönem boyunca bilimin ve her şeyden önce doğa biliminin tüm temel başarılarını parlak bir şekilde özetlemiştir. Bu kitap, yaratıcı Marksizmin parlak bir örneğidir. İçeriği itibarıyla, “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*”, Marksist-Leninist felsefenin tüm sorunlarını kapsamaktadır. Giriş bölümünde, “Giriş Yerine”, Lenin, ampirik eleştirinin, ampirik sembolizmin ve diğer gericici eğilimlerin tüm “keşiflerinin” İngiliz piskopos Berkeley’in öznel-idealist felsefesinin bir tekrarı olduğunu göstermektedir (bkz.). Lenin, kitabının ilk üç bölümünü diyalektik materyalizmin bilgi teorisinin

temel sorularının açıklanmasına ve ampirik eleştirinin “teorilerinin” eleştirisine ayırmıştır. Birinci Bölümün temel sorusu, maddenin önceliği ve bilincin ikincil niteliğidir. Machçılar, duyumların veya Machçı terminolojide “elementlerin” birincil olduğunu iddia etmişlerdir. Lenin, Machçıların saçma iddialarını çürütmüştür. Materyalizm, tüm idealizmin aksine, doğa bilimleriyle tam bir uyum içinde, maddeyi birincil veri olarak kabul eder ve duyum ile düşünceyi ikincil görür. Doğa bilimlerinin tüm tarihi, felsefi materyalizmin bu temel ilkesinin doğruluğunu teyit eder. Bu bölümde Lenin, Engels’in inorganik maddeden organik maddenin ortaya çıkışı hakkındaki fikirlerini daha da geliştirir. İkinci Bölümde Lenin, Kant’ın agnostisizmini ve Machçıların fideizmini eleştirir ve Marksist dünyanın ve yasalarının bilinebilirliği doktrinini destekler. Lenin, bir yandan agnostisizm ve idealizm ile diğer yandan materyalizm arasında keskin bir ayrım yaparak, temel karşıtlıklarını ortaya koyar. Lenin’e göre agnostisizm, tıpkı bir gece müziği gibi, duyumların ötesine geçmez O, olguların bu tarafında durur ve duyumların sınırlarının ötesinde güvenilir hiçbir şey görmeyi reddeder. Agnostik, şeyler hakkında güvenilir hiçbir şey bilemeyeceğimizi kategorik olarak ilan eder. Agnostisizmi eleştirme kisvesi altında, Machçılar genellikle “kendinde şeyler”in varlığını reddettiler. “Kendinde şeyler”in, yani nesnel, gerçek dünyanın varlığını reddeden Machçılar, yalnızca duyumun doğrudan verildiğini ve dış dünyanın duyumların bir kompleksi olduğunu ileri sürdüler. Sosyalist Devrimci Çernov ve Engels’in görüşlerini kasıtlı olarak çarpıtan diğer Machçıların hileli oyunlarını ortaya çıkardıktan

sonra, Lenin, Marksist bilgi teorisinin–yansıma teorisinin–genişletilmiş bir açıklamasını yaptı. Üç temel epistemolojik sonuç formüle etti: 1) şeyler nesnel olarak, bilincimizden bağımsız olarak var olur; 2) bir olgu ile “kendinde şey” arasında temel bir fark yoktur; fark, bilinen ile henüz bilinmeyen arasındadır; 3) Gerçekliği anlamak için, cehaletten bilgiye, eksik ve kesin olmayan bilgiden daha eksiksiz ve kesin bilgiye doğru ilerlemek gerekir. Lenin, maddenin klasik tanımını şöyle verecektir: “Madde, insana duyularında verilen, duyularımız tarafından kopyalanan, fotoğraflanan, yansıtılan ve onlardan bağımsız olarak var olan nesnel gerçekliği belirtmek için kullanılan felsefi bir kategoridir.” Dünyanın maddeselliği ve yasaları sorunu, Lenin tarafından III. Bölüm V. I.’de ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Lenin, Mach’ın saçmalıklarının öznel idealizmi gizlediğini göstermiştir. Mach şöyle yazmıştır: “Madde dediğimiz şey, yalnızca *unsurların* (“duyular”) belirli bir yasal bağlantısıdır.” Bu idealist öncülden diğerleri de türetilmiştir. Gereklilik, nedensellik ve yasallık da öznel kategoriler olarak ilan edilmiş ve dış dünyadan değil, bilinç, akıl ve mantıktan türetilmiştir. Mach’ın uzay ve zaman hakkındaki görüşleri de öznel idealistti. Mach, “Uzay ve zaman,” diye iddia etmiştir, “duyular dizisinin düzenli sistemleridir.” Sonuç, apaçık bir saçmalıktı: uzay ve zamanda var olan insan ve duyuları değil, tam tersine, uzay ve zaman insanda, onun duyularında var olur. Lenin, bu tür tüm argümanların din adamlığına bir itiraf anlamına geldiğini yazdı; “felsefi idealizm sadece örtülü, kılık değiştirmiş bir şeytanlıktır.” Maddenin ve doğanın nesnel varlığının tanınmasından diğer materyalist önermeler çıkar:

doğadaki nedenselliğin ve yasallığın nesnel doğasının tanınması, uzay ve zamanın nesnel varlık biçimleri olarak tanınması. Lenin, IV. Bölümde, *Ampiryo-Kritisizmi* tarihsel gelişimi, bağlantıları ve diğer felsefi akımlarla ilişkileri açısından inceler. Aynı bölümde Lenin, Machizm çeşitlerini- Ampiryo-sembolizm, Ampiryomonizm ve immanentist okulu-kapsamlı bir şekilde eleştirir. Lenin, Bogdanov'un *Ampiryo-monizminin eleştirisine özel bir önem verir* (bkz.). Bogdanov, temel şeyin, insan zihinsel deneyiminin ortaya çıktığı "öğelerin" (duyuların) kaosu olduğunu; bunu insan fiziksel deneyiminin ve nihayetinde "ondan doğan bilginin" izlediğini düşünüyordu. Bogdanov'un idealist çarpıtmalarının aksine, Lenin dünyanın materyalist bir resmini sunar: fiziksel dünya insan bilincinden bağımsız olarak var olur ve insandan çok önce var olmuştur; zihinsel olan, bilinç, maddenin en yüksek ürünü, insan beyninin bir işlevidir. 5. Bölüm, doğa bilimlerindeki devrimin analizine ve "fiziksel" idealizmin eleştirisine ayrılmıştır. Bu bölümde Lenin, öncelikle doğa bilimlerindeki krizin kökenlerini ortaya çıkarır. 19. yüzyılda klasik fizik zirveye ulaşmıştı. Fizikte materyalizm zafer kazanmıştı. Ancak, 20. yüzyılın başlarında yapılan bir dizi önemli bilimsel keşif, dünyanın eski fiziksel resmini kökten değiştirdi. Daha önce, doğa bilimciler maddenin özelliklerini metafiziksel olarak anlıyorlardı; Fizikçiler, maddenin bir kez ve sonsuza dek verilmiş özelliklere (geçirimsizlik, eylemsizlik, kütle vb.) sahip olduğuna inanıyorlardı. Yeni keşifler, maddenin yeni özelliklerini ortaya çıkardı. Örneğin, elektronun kelimenin alışıl gelmiş, mekanik anlamında hiçbir kütlesi olmadığı, kütlelerinin elektromanyetik olduğu ortaya çıktı. Daha önce

parçalanamaz bir madde parçacığı olduğu düşünölen *atomun* (bkz.), ölçölemeyecek kadar daha karmaşık bir olgu olduğu anlaşıldı. Radyoaktivitenin keşfi, daha önce değışmez kabul edilen elementlerin birbirine dönöştürölebileceğı sonucuna yol açtı. Doğa bilimlerindeki en büyük ilerlemeler, fizikteki en son keşifler, eski, mekanikçi kavramlar çerçevesine uymuyordu. Çözüm, doğa bilimcilerinin bilinçli olarak materyalist diyalektik konumuna geçişinde yatıyordu. Bununla birlikte, burjuva idealist dünya görüşü ruhuyla eğitilmiş birçok fizikçi, yeni keşiflerden idealist sonuçlar çıkararak “madde ortadan kayboldu” vb. iddialarda bulundu. Doğa bilimciler arasında (Ostwald’ın enerjiciliğı, Machizm vb.) fiziğın son başarılarını idealist bir bakış açısıyla yorumlamaya çalışan idealist okullar ortaya çıktı. “Modern fizikteki krizin özü , eski yasaların ve temel ilkelerin yıkılmasında, bilinç dışındaki nesnel gerçekliğın reddedilmesinde, yani materyalizmin idealizm ve agnostisizmle değıştirilmesinde yatmaktadır” (Lenin). “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*”de Lenin, fizikteki son keşifleri kavradı ve özetledi, doğa bilimlerindeki krizin özünü ortaya koydu, bundan çıkışın materyalist yolunu gösterdi ve doğa bilimlerinin daha da gelişmesi için sınırsız olanaklar sundu. Fizikteki büyük yeni keşiflerle bağlantılı olarak Lenin, Marksist felsefi materyalizmi yaratıcı bir şekilde geliştirerek ona yeni bir biçim verdi. Lenin, diyalektiğı bilgi teorisine ustaca uyguladı ve Marksist bilgi teorisini bir dizi temel konuda (yansıma teorisi, nesnel, mutlak ve göreceli gerçek, teori ve pratik arasındaki ilişki vb.) derinlemesine geliştirdi. Lenin’in bilimsel başarıları genelleştirmesi ve maçoizm eleştirisi, modern doğa bilimlerinin

gelişimi için son derece önemlidir. Fizik ve diğer doğa bilimlerinin daha da gelişmesi, Lenin'in ortaya koyduğu parlak analizi tamamen doğrulamıştır. Modern fizik, diyalektik materyalizmi doğrulamakla kalmayıp, Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm"de geliştirdiği fikirler ışığında anlaşılabilir ve açıklanabilecek bir dizi yeni keşif yapmıştır. Bu keşifler arasında örneğin nükleer fizik, kuantum mekaniği vb. yer almaktadır. Ancak günümüzün "fiziksel" idealistleri, materyalizmle mücadele etmek için bu keşiflerden yararlanmaktadır. Çağdaş "fiziksel" idealizm (Bohr, Heisenberg, Carnap, Jordan, Dirac, Schrödinger ve diğerleri), daha önceki "fiziksel" idealistlerden bile daha şiddetli bir şekilde bilime karşı çıkmakta, onu çarpıtmakta, mistisizmi ve idealizmi savunma ve diyalektik materyalizmi "çürütme" görevine tabi kılmaktadır. Bir atomun parçalanma sırasında açığa çıkardığı enerjiyi "maddenin yok olması" olarak yorumlamaktadırlar. Belirli koşullar altında bir fotonun bir madde çiftine—bir elektron ve bir pozitrona—dönüşmesi ve bu çiftin tekrar bir fotona dönüşmesi, maddenin "hiçlikten" doğuşu ve maddenin "yok oluşu", yani yıkımı, "saf" enerjiye dönüşümü olarak yorumlanır. *Görelilik teorisi* (bkz.), uzay ve zamanın öznel-idealist bir yorumu için kullanılır, vb. Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm"i, bilim ve felsefedeki çağdaş burjuva karanlıkçılığına karşı mücadele için bizi donatıyor ve Sovyet ve dünyanın dört bir yanındaki tüm ilerici bilim insanlarına bilimin gelişiminde yeni zirvelere ulaşacağı tek yolu gösteriyor. Kitabının VI. Bölümünde Lenin, sosyal biliş konularında Machçıların öznel idealizmini eleştirerek, Marx ve Engels'in tarihsel materyalizmini daha da geliştirip

zenginleştiriyor. Machçı Bogdanov, sosyal yaşamı bilinç etkinliğine, zihinsel etkinliğe indirgeyerek, sosyal varlık ve sosyal bilincin idealist bir özdeşleşmesine ulaşmıştır. Felsefi materyalizmi toplumsal yaşamın anlaşılmasına ustaca uygulayan Lenin, toplumsal varlık ve toplumsal bilinç arasındaki ilişki için Marksist formülü ortaya koymuştur: “Genel olarak materyalizm, insanlığın bilincinden, duyumsamasından, deneyiminden vb. bağımsız, nesnel olarak gerçek bir varlığı (maddeyi) tanır. Tarihsel materyalizm ise toplumsal varlığı insanlığın toplumsal bilincinden bağımsız olarak tanır.” Ayrıca, “Sonuç” bölümünde Lenin genel sonuçlar ortaya koyar: Ampirik eleştiri ve diyalektik materyalizmin teorik temellerinin karşılaştırılması, Machizm’in tamamen gerici olduğunu ortaya koymaktadır; Kant’tan başlayarak Hume ve Berkeley’e, yani öznel idealizme kadar bu felsefe okulunun temsilcileri ilerlemiştir; Machizm, “fiziksel” idealizmle yakından bağlantılıdır. Lenin ayrıca, tüm terminolojik hilelerin ötesinde, felsefi soruları çözmede iki temel yönü ayırt edebilmek ve felsefedeki taraflar arasındaki mücadeleyi ortaya koyabilmek gerektiğini belirtir. Lenin’in “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı kitabı, baştan sona derin ilkeler, Bolşevik taraftarlığı ve devrimci Marksizm’den herhangi bir sapmaya karşı militan bir uzlaşmazlıkla doludur. Lenin’in bu kitaptaki her kelimesi “düşmanı yok eden bir kılıcı temsil eder” (Zhdanov). Lenin, eserinde felsefenin taraftarlığı sorusunu derinlemesine incelemiş, felsefedeki materyalist kamp ile idealist kamp arasındaki mücadelede uzlaşmanın her türlü tezahürünü ve felsefi teorilere nesnelci, “tarafsız” bir yaklaşımın her türlü görünümünü

kınamıştır. Lenin'in eseri, felsefenin görevlerine dair yaratıcı bir anlayışın modeli, Bolşevik ideolojisinin teori sorularına olan bağlılığının bir örneği olarak hizmet eder.

TARİHSEL MATERİYALİST ANLAYIŞI –Bkz. *Tarihsel materyalizm*.

MADDE. –Dünya doğası gereği maddeseldir. Gözlemlenen doğal olayların çeşitliliği, hareket halindeki maddenin çeşitli biçimlerini temsil eder. Madde, tüm doğal süreçlerin tek kaynağı ve nihai nedenidir, çünkü her şey maddeden oluşur ve madde tarafından üretilir. Bir atom, canlı bir hücre, bir organizma, düşünen bir insan, hepsi maddenin farklı biçimleridir. Madde ebedi ve sonsuzdur. Ne yok olur ne de yeniden yaratılır; yaratılmamış ve yok edilemezdir; madde sadece biçimlerini değiştirir. Engels, maddenin hareket ettiği döngüde, “ebedi olarak değişen, ebedi olarak hareket eden madde ve onun hareket ve değişim yasaları dışında hiçbir şey ebedi değildir” diye yazmıştır. İnsanlar, felsefe ve doğa biliminin uzun gelişimiyle maddi dünyanın birliği hakkındaki genel sonuca vardılar. Dünyanın maddeselliği, “birkaç cambazlık cümlesiyle değil, felsefe ve doğa biliminin uzun ve zahmetli gelişimiyle” kanıtlanmıştır (*Engels*). İlk antik Yunan filozofları bile maddeyi gerçekliğin temeli olarak kabul etmiş, ancak maddeyi bireysel türleriyle özdeşleştirmişlerdir. Thales suyu her şeyin temeli olarak kabul ederken, Anaximenes havayı sonsuz madde olarak anlamış ve Heraklit ateşi her şeyin temel ilkesi olarak görmüştür. Hepsi, çeşitliliklerine rağmen doğal olayların birliğini kabul etmiş ve bunu özel bir şeyde (su,

hava, ateş) aramışlardır. Madde kavramı ilk olarak antik atomcular (Leucippus, Demokritos, Epikuros) tarafından geliştirilmiştir. Demokritos, dünyanın özünde aynı, ancak boyut ve şekil bakımından farklı, sonsuz sayıda bölünemez atomdan oluştuğunu öğretmiştir. XVII. yüzyılda, maddenin yapısına ilişkin atomik görüş, Fransız filozof *Gassendi* (bkz.) tarafından geliştirilmiştir. O da dünyanın sertlik ve geçirimsizlik gibi mutlak özelliklere sahip atomlardan oluştuğuna inanmıştır. Maddeye ilişkin farklı bir bakış açısı ise Fransız filozof *Descartes* (bkz.) tarafından geliştirilmiştir. Atom teorisine karşı çıkmış ve maddenin sürekliliği fikrini savunmuştur. *Descartes*, atomların bölünemezliğini reddetmiş ve maddenin sonsuz bölünebilir olduğuna inanmıştır. XVIII. yüzyıl Fransız materyalistleri, maddeyi uzamla özdeşleştiren *Descartes*’a ve maddeyi pasif ve atıl olarak anlayan *Newton*’a karşı çıktılar. Fransız materyalistler maddeyi hareketle birleşmiş olarak gördüler. Bununla birlikte, görüşleri metafiziğin ötesine geçmedi, çünkü maddenin değişmeyen, özdeş parçacıklardan oluştuğuna ve hareketi uzayda basit bir yer değiştirmeye indirgediklerine inanıyorlardı. “Herhangi bir değişmeyen unsurun, ‘şeylerin değişmeyen özünün’ ve benzerlerinin tanınması materyalizm değil, metafizik, yani diyalektik karşıtı materyalizmdir” (*Lenin*). *Büyük Rus bilim insanı Lomonosov*’un (bkz.) keşifleri, özellikle maddenin yok edilemezliğini kanıtlayan madde ve hareketin korunumu yasasının keşfi, maddenin bilimsel kavramlarının ve hareket yasalarının gelişimi için son derece önemliydi. Maddenin bilimsel olarak anlaşılmasına önemli katkılardan biri, XIX. yüzyıl Rus düşünürleri *Belinsky*, *Herzen*, *Çernişevski* ve *Dobrolyubov*’un felsefi öğretileridir. Bu düşünürler, maddenin

metafizik görüşüne karşı çıkararak, onu sürekli gelişen ve değişen bir şey olarak görmüşlerdir. Ancak, yalnızca diyalektik materyalizm, metafizik kavramların tamamen üstesinden gelebilmiş ve maddenin özüne dair bilimsel bir bakış açısı sunabilmiştir. Lenin, maddeye dair derin ve kapsamlı bir tanım ortaya koymuştur: “Madde, insana duyuları aracılığıyla verilen, duyularımız tarafından kopyalanan, fotoğraflanan, yansıtılan ve onlardan bağımsız olarak var olan nesnel gerçekliği belirtmek için kullanılan felsefi bir kategoridir.” Bu tanım, madde biliminin başarılarının bir genellemesidir ve doğa bilimcilerine kendi özel araştırmaları için sağlam bir materyalist destek noktası sağlar. Bu tanım, atom yapısı alanındaki her yeni keşfi materyalizmi çürütmek ve maddenin bir kurgu, bir sembol, bir kavram olduğunu ve nesnel bir gerçeklik olmadığını kanıtlamak için kullanan idealistlere karşı yöneltilmiştir. Bu arada, atomun yapısına dair bilimsel anlayış ne kadar değişirse değişsin, temel bir gerçeği çürütecek hiçbir şey yoktur: Madde insan bilincinden bağımsız olarak var olur ve var olan her şey maddenin çeşitli bir tezahürüdür. Maddenin felsefi bir kategori olarak tanımlanması, maddenin nesnel gerçekliği ve önceliği sorusuna bir cevap verir ve maddenin bilinen ve bilinmeyen tüm varoluş biçimlerini kapsar. Madde, en önemlisi hareket olmak üzere bir dizi temel özelliğe sahiptir. Madde uzayda ve zamanda var olur. Bunlar, maddenin varoluşunun nesnel biçimleridir. Maddenin yapısı hakkındaki kavramlar, bilimin tarihsel düzeyi tarafından belirlenir; bilimsel bilginin gelişmesi, insan anlayışının derinleşmesi ve insanlığın doğanın gizemlerine giderek daha fazla nüfuz etmesiyle kaçınılmaz olarak değişirler. Bu nedenle, 19.

yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarındaki yeni bilimsel gelişmelerle bağlantılı olarak, maddenin yapısı hakkındaki bilgiler değişime uğramış ve yeni keşiflerle (radyoaktivite, elektron teorisi vb.) zenginleşmiştir. Modern fizik, yalnızca atomun karmaşık bir yapıya sahip olduğunu değil, aynı zamanda proton ve nötron olmak üzere iki tür parçacıktan oluşan çekirdeğinin de karmaşık olduğunu keşfetti (bkz. *Atom, Atom Çekirdeği*). Ancak “maddenin yapısı ve hareket biçimleri hakkındaki bilimsel bilginin değişkenliği, dış dünyanın nesnel gerçekliğini çürütmez” (*Lenin*). Burjuva doğa bilimcileri, XIX. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki fiziğin büyük keşiflerinden idealist bir sonuç çıkardılar. Madde hakkındaki somut fikirlerimizin çöküşünü, maddenin kendisinin ortadan kalkması olarak yorumladılar. Fiziksel idealizm ve maçoizmle mücadele eden Lenin, ortadan kaybolanın madde değil, maddeyi şimdiye kadar bildiğimiz sınırın olduğunu belirtti. Bilgimiz daha derine iniyor ve maddenin yeni özelliklerini ortaya çıkarıyor. Madde kavramı eskimez; “maddenin yapısı, gıdaların kimyasal bileşimi, atom ve elektron hakkında bilgi edindikçe her geçen gün eskimektedir ve eskimektedir” (*Lenin*). Çağdaş burjuva filozofları, mikrokozmostaki, yani en küçük madde parçacıklarının dünyasındaki yeni keşifleri çarpıtarak, maddeye karşı bir kampanya başlattılar. Sadece diyalektik materyalizm, maddenin modern bilgisine sağlam bir felsefi temel sağlar. Marksizm, maddenin felsefi bir kategori olarak tanımının, maddenin yapısı hakkındaki herhangi bir özel fiziksel teoriyle eşdeğer tutulamayacağını öğretir: maddenin yapısı ve özelliklerine dair anlayışımızdaki değişiklikler, maddenin nesnel gerçekliğini çürütemez. Aynı

zamanda Marksizm, felsefenin diğer bilimlerle birliğini ve bağlantısını vurgular ve her türlü kopuşa karşı mücadele eder. Engels, doğa bilimlerindeki her büyük keşifle materyalizmin yeni bir biçim aldığını belirtmiştir. Örneğin, diyalektik materyalizmin uzay ve zamanın maddenin varoluşunun nesnel biçimleri olduğu önermesi sarsılmazdır. Ancak modern fizik, madde ve hareket, uzay ve zaman arasındaki ilişkiye dair somut anlayışımızı zenginleştirmiş ve derinleştirmiştir ve uzay ve zaman kavramları artık bu anlayışların dışında düşünülemez. Aynı şekilde, diyalektik materyalizmin hareketi maddenin içsel bir özelliği ve varoluş biçimi olarak gören görüşü de sarsılmazdır. Bununla birlikte, fizikteki modern gelişmeler -kütle ve enerji arasındaki ilişki doktrini, artan hızla kütlenin değişimi vb.-hareket anlayışımızı derinleştirmiş ve somutlaştırmış, bizi hareket hakkındaki eski kavramları bir kenara bırakmaya zorlamıştır. Hareket kavramı, modern fiziksel hareket teorisinin dışında düşünülemez. Sonuç olarak, diyalektik materyalizm, maddenin felsefi bir teorisinin, bilimin somut başarılarıyla yakından bağlantılı olarak incelenmesini gerektirir. Aksi takdirde, felsefe yaratıcı bir bilimden dogmatik bir bilime dönüşür ve yeni bilimsel verileri genelleştiremez hale gelir. Lenin, Plekhanov'u gerçekleri görmezden gelmekle ve doğa bilimlerindeki son devrimi fark etmemekle haklı olarak eleştirmiştir. Lenin ve Stalin, eserlerinde felsefe ile bilimin somut başarılarının birliğine bir örnek teşkil etmektedir.

ANAERKİLLİK (ANNE SOYU), *ilkel toplumsal sistemin (bkz.) gelişiminde, ekonomide kadınların önceliğiyle karakterize edilen tarihsel bir aşamadır. İlkel toplumsal sistemin yükselişi, aynı zamanda anaerkilliğin de yükselişidir. Dolayısıyla anaerkilliğin gerçek temeli, ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu ilkel toplumsal sistemin üretim biçimidir. Anaerkillik şu temel nedenlerle ortaya çıkmıştır: Gelişimlerinin alt aşamalarında tüm halklar arasında görülen grup evliliği biçiminde, baba bilinmiyordu, sadece anne biliniyordu. Soy sadece anne tarafından belirlenebiliyordu ve bu nedenle sadece kadın soyu tanınıyordu. Bir kadın evlendikten sonra klan içinde kalırken, bir erkek karısının klanına geçiyordu. Bu durum, kadınların muazzam örgütsel rolünü belirliyordu. Anaerkilliğin gelişmesinin en önemli nedeni, kadınların tüm klan ekonomisini kontrol etmesiydi. Avcılık güvenilir bir geçim kaynağı sağlamıyordu. Tarımda emek daha verimliydi. Başlangıçta tarım öncelikle kadınların işiydi. Ev bakımı, ev ocağını yakmak, stok yapmak, bahçecilik, yemek pişirmek ve benzeri işler kadınların yaptığı işlerdi. İlkel toplumsal sistemde, hane halkı büyük bir rol oynardı, sosyal bir niteliğe sahipti ve kadın bu hane halkının ev işlerini yürüten kişiydi. Hayvancılığın ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte kadınların rolü azaldı ve erkekler üretimde ana üretken güç haline geldi. Tüm zenginlik, üretim araçları, hayvanlar ve daha sonra köleler yavaş yavaş erkeklerin mülkiyetine geçti. Kadınlar ikinci plana itildi, çünkü hane halkı ana üretimin sadece bir eklentisi haline geldi. Şimdiye kadar özgür olan kadınlar, kocalarının hizmetkarlarına dönüştürüldü. “Annelik hakkının devrilmesi, kadın cinsi için dünya*

tarihi açısından bir yenilgiydi.” Koca evde iktidarın dizginlerini ele geçirdi ve kadın onurlu konumunu kaybetti, bir hizmetçiye, onun şehvetinin kölesine, sadece çocuk doğurmanın bir aracına dönüştürüldü” (*Engels*). Burjuva kaba tarih bilimi, anaerkilliğin varlığını inkar eder. Ve bunu inkar ederek, tüm halkların tarihsel gelişiminin ilk sosyo-ekonomik aşaması olan ilkel toplumsal sistemi de inkar eder. Burjuva “bilim insanları”, *ataerkilliğin* (bkz.) orijinal kurum olduğuna inanırlar. Bu iddianın kökenleri açıktır: ataerkillik özel toplumla ilişkilidir ve eğer orijinal ise, o zaman özel mülkiyet orijinal ve ebedidir. Anaerkilliğin varlığını doğrulayan muazzam miktardaki etnografik materyal, burjuva “bilim insanlarını” anaerkilliği açıkça inkar etme konumlarından vazgeçmeye zorladı. Anaerkilliğin yalnızca “aşağı”, renkli ırklara mensup halkların özelliği olduğunu iddia etmeye başladılar; Onlara göre, ataerkillik her zaman “üstün” ırkların halkları arasında var olmuştur. Bu görüşün yanlışlığı, Marksizm tarafından tamamen bilimsel verilere dayanarak tam olarak kanıtlanmıştır.

ERNST MACH (1838-1916), Avusturyalı bir fizikçi ve idealist filozoftu. Mach’ın öznel-idealiste felsefesi, *“Duyumların Analizi”* (1885), *“Bilgi ve Hata”* (1905) ve diğer eserlerinde ortaya konmuştur. Bu eserlerinde Mach, şeyleri “deneyim unsurlarının kompleksleri” olarak görür. Deneyimi idealiste bir şekilde zihinsel bir durum, bir deneyim olarak yorumlar ve duyumları var olan her şeyin unsurları olarak adlandırır. Machizm, Berkeley ve Hume’un gerici fikirlerini canlandırmayı ve yenilemeyi amaçlamıştır. Mach’ın felsefesi aşırı eklektizmle ayırt edilir. Mach,

fideizmin materyalizm üzerindeki zaferi adına doğa bilimlerinden elde edilen yeni verileri kasıtlı olarak tahrif etmiştir. Lenin, “Doğa bilimci Mach’ın felsefesi, doğa bilimleriyle, Hristiyan Yahuda’nın öpücüğünün İsa ile ilişkisi gibidir. Mach, aynı şekilde, doğa bilimlerini fideizme ihanet ederek, esasen felsefi idealizmin tarafına geçmiştir” diye yazmıştır. Lenin, Mach’ın felsefesinin temelinde yatan sınıf eğilimini ortaya koydu: “Ampiryo-eleştirisinin nesnel, sınıfsal rolü,” diye yazdı Lenin, “genel olarak materyalizme ve özel olarak tarihsel materyalizme karşı mücadelelerinde tamamen fideistlere boyun eğmeye indirgenmiştir.” Machizm felsefesi, F. Adler ve O. Bauer gibi Batı Avrupa “Marksistleri”nin ve Rusya’da “kendilerini Marksist olarak gören, ancak Yoldaş Stalin’in de belirttiği gibi, Marksizmin pozisyonlarında asla kesin olarak durmayan parti entelektüellerinin bir kesimi”nin (Bogdanov, Bazarov, Lunacharsky, Yushkevich, Valentinov ve diğerleri) desteğini gördü. Mach ve Machistlerin öğretilerine yönelik yıkıcı bir eleştiri, Lenin’in “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı kitabında yer almaktadır (bkz.).

MAKHAYEVSHCHINA –özellikle Marksist, sosyalist aydınlara karşı düşmanca, gerici bir tutum. Sosyalist aydınlara yönelik bu anarşik, proletarya karşıtı tutum, Makhaisky’nin adıyla anılmaktadır. Makhaisky’nin 1898’de ilk sayısı çıkan “*Aydın İşçi*” adlı yayın organında, Makhaisky, aydınların, emek araçlarıyla (bilgi) işçi sınıfını sömüren parazit bir sınıf olduğunu savunmuştur. Sorunun formülasyonu bile–aydınları bağımsız bir sınıf olarak ele almak–bilimsel

değildir. Aydınlar, yalnızca belirli bir sınıfın çıkarlarını yansıtan bir sosyal tabaka oluşturur ve kural olarak, belirli bir toplumda egemen sınıfın hizmetindedir. Makhaisky'ye göre, aydınlar her koşulda proletaryaya düşmandır; işçi sınıfına sosyalist bilinci aşılamaaya çalışan Marksist aydınlar, Makhaisky'ye göre proletaryanın başlıca düşmanıdır. Makhaisky'nin ideolojisi bir tür "ekonomizmdi; işçinin ihtiyacı olan tek şeyin daha yüksek ücretler olduğunu savunuyordu. Makhaisky'nin ideolojisi sosyalizme karşıydı ve işçi sınıfının dikkatini siyasi mücadeleden ve proletarya devriminden uzaklaştırmayı amaçlıyordu. Makhaisky'nin Kara Yüzler ile yakından bağlantılı olan aydınlara karşı pogromist ajitasyonları, ilerici işçiler için yabancı ve düşmancaydı. Proletarya partisi her zaman Makhaisky'nin ideolojisine karşı acımasız bir mücadele yürütmüştür ve şu anda da Makhaisky'nin ideolojisinin tüm kalıntılarına karşı mücadele yürütmektedir; bu kalıntılar, halktan gelen Sovyet işçi aydınlarına karşı bazı kişilerin tutumlarında görülmektedir.

MACHİZM —bkz. Mach; *Ampiryo-Kritisizm*.

JEAN MEULIER (1664-1729), Fransız materyalist, ateist ve ütöpik bir komünistti. Kırsal bir rahip olarak görev yapıyordu. Ölümünden sonra, cemaatine hitaben yazdığı "*Vasiyetnamesi*" bulundu. Bu vasiyetnamede, dine, din adamlarına, soylulara ve zamanının tüm feodal sistemine karşı öfkeli bir protesto dile getirmiştir. Meulier, en büyük toplumsal kötülüğü, servetin insanlar arasında orantısız dağılımında ve bu kötülüğün nedenini de özel mülkiyette görüyordu. Krallar, soylular ve

anlamsız kişiler, yeryüzünün tüm zenginliklerini ele geçirmiş, insanları sadece emek, yoksunluk ve acıyla baş başa bırakmıştı. Din ve özellikle Hristiyanlık, rahipler tarafından insanları donuk bir cehalet ve boyun eğme içinde tutmak için uydurulmuş iğrenç bir masaldır. İnsanlar doğaları gereği eşittir. Eşitsizliği ortadan kaldırmak için yoksullar birleşmeli ve tiranların yönetimini devirmelidir. Meslier, adil bir gelecek sistemini, tüm üyelerinin eşit şartlarda çalıştığı ve emeklerinin ürünlerinden eşit şekilde yararlandığı topluluklar federasyonu olarak tasavvur etti. Sosyal görüşlerinde Meslier, köylü, küçük burjuva, eşitlikçi komünizmin ideologlarına aittir. Meslier'in genel felsefi görüşleri antik materyalizmden (Epikuros, Lucretius) ve modern filozoflar arasında Spinoza'dan etkilenmiştir. Meslier'e göre doğa, kendi kendine var olan, içsel zorunluluk yasalarına göre hareket eden ve bir yaratıcının (Tanrı'nın) faaliyetinin ürünü olmayan tek gerçekliktir. Meslier'e göre madde, "kendi içinde varoluşa ve harekete sahiptir ve dolayısıyla varoluş ve hareket ilkesini kendi dışında aramaya gerek yoktur." Meslier, Spinoza gibi, ruhun maddiliğini ve ölümlülüğünü kabul ederek Descartes'ın düalizmini sert bir şekilde eleştirir. Meslier'in militan ateizmiyle yakından bağlantılı olan materyalizmi, tüm Marksizm öncesi materyalizm gibi, metafiziksel olarak sınırlı bir materyalizmdir. Toplum hakkındaki görüşleri idealistti. Meslier'e göre, insanların çektiği acılar eğitim eksikliğinden ve yöneticilerin ve din adamlarının aldatmacasından kaynaklanıyordu. Meslier'in "Vasiyetname"si ilk olarak 1730'da el yazması kopyalar halinde ortaya çıktı ve 1762'de Voltaire tarafından bazı bölümleri yayımlandı. Tam

metin ancak 1864’te yayımlandı. “Vasiyetname”nin tam Rusça çevirisi 1937’de SSCB’de yayımlandı.

MENDELEYEV Dmitry Ivanovich (1834-1907)

–Büyük bir Rus kimyageri, kimyasal elementlerin periyodik tablosunun yaratıcısı. Rusya’da sanayinin gelişimine büyük katkıda bulundu ve daha sonra Lenin tarafından büyük övgü alan yeraltı kömür gazlaştırma fikrini ilk ortaya atan kişi oldu. Bilimsel bir devrimci olan Mendeleev, teori ve pratik arasındaki bağlantı, bilimin Rusya’nın sanayi gelişiminin ihtiyaçlarına uygulanması için mücadele etti. Bir filozof olarak Mendeleev kendini “gerçekçi” olarak görüyordu. Mendeleev’in “gerçekçiliği” öncelikle kendiliğinden diyalektik unsurları içeren materyalizmdir. “Günümüzde, maddenin en ufak bir parçası bile kendine özgü bir hareket olmadan düşünülemez... hareket, madde kavramıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı bir kavram haline geldi...” (Mendeleev). Mendeleev spiritüalizm ve enerjizme karşı mücadele etti. 1869’da Mendeleev, periyodik tablonun temelini oluşturan kimyasal elementlerin periyodik yasasını keşfetti. Bu yasa, basit cisimlerin özelliklerinin yanı sıra element bileşiklerinin biçim ve özelliklerinin, *elementlerin atom ağırlıklarının büyüklüğüne periyodik olarak bağlı olduğunu*

belirtir. Mendeleyev, elementlerin niteliksel ve niceliksel özellikleri, kimyaları ve atom ağırlıkları arasında bir bağlantı kurarak, Lomonosov'un kimyasal atomculuğunu geliştirdi ve nicelikselden niteliksel değişimlere geçiş yasasını kimyasal elementlere etkili bir şekilde uyguladı. Elementleri artan atom ağırlığı sırasına göre düzenleyerek, Mendeleyev, belirli sayıda elementten sonra özelliklerin tekrarlandığını gözlemledi. Benzer elementleri birbiri altına yerleştirerek, Mendeleyev doğal bir *element sistemi oluşturdu.* "Mendeleyev'in 'periyodik element tablosu', doğanın tarihinde niceliksel değişimlerden niteliksel değişimlerin ortaya çıkmasının büyük önemini açıkça göstermektedir" (*Stalin*). Aynı zamanda, Mendeleyev'in sistemi, tüm elementler arasında evrensel, yasal bir bağlantı ve karşılıklı bağımlılık ortaya koymaktadır. Mendeleyev, o zamanlar bilinen elementleri boşluklar içeren bir tabloda düzenledi; Mendeleyev'e göre, bu boşluklar henüz keşfedilmemiş elementlerle doldurulacaktı. Mendeleyev, bu elementlerin en önemli özelliklerini, komşu elementlerin özelliklerinin ortalamaları olarak türeterek teorik olarak hesapladı. Mendeleyev'in öngördüğü elementler, Lecoq de Boisbaudran (1875), Nilson (1879) ve Winkler (1886) tarafından keşfedildi ve galyum, skandiyum ve germanyum olarak adlandırıldı. Özellikleri, Mendeleyev'in öngördükleriyle neredeyse birebir örtüşüyordu: örneğin, germanyumun atom ağırlığı 72,6 iken, 72 olması bekleniyordu. Mendeleyev, nicel değişimlerin nitel değişimlere dönüşmesinin diyalektik yasasını bilinçsizce uygulayarak "bilimsel bir başarıya imza attı" (*Engels*). Böylece Mendeleyev, nesnel dünyanın yasalarına dair bilgimizin

güvenilirliğini pratikte göstererek agnostisizme ezici bir darbe indirdi; sonuç olarak, şans kimyadan uzaklaştırıldı. Mendeleyev, periyodik yasa olmasaydı, yeni elementlerin keşfinin "...sadece gözlem meselesi olduğunu ve bu nedenle ya şans eseri ya da araştırmacının olağanüstü sezgisiyle belirlendiğini... Periyodik yasanın bu yönde yeni bir yol açtığını" yazıyor. Fizikte Mendeleyev, sıvılar ve gazlar arasındaki önceki metafiziksel boşluğu ortadan kaldıran kritik sıcaklığın keşfi ve Boyle yasasını değiştirerek bu yasanın göreceli doğasını göstermesiyle tanınır. Mendeleyev'in bu keşifleri Engels tarafından Anti-Dühring adlı eserinde övülmüştür. 20. yüzyılda, maddenin yapısı hakkındaki görüşlerin, özellikle atomun elektron teorisinin gelişimi, tamamen Mendeleyev'in periyodik tablosuna dayanmıştır. Yeni araştırmalar, elementlerin özelliklerindeki değişimlerin periyodikliğinin atomların elektron yapısının bir sonucu olduğunu göstermiştir: Mendeleyev sistemine göre sıralı olarak düzenlenmiş elementler yeniden numaralandırılırsa, her elementin atom numarası, atomunun çekirdeğinin pozitif yüküne eşit olacaktır; Kimyasal özellikler, öncelikle çekirdek etrafındaki elektronların gruplanmasına bağlıdır. Çekirdek yükü bir birim arttığında ve atomun kabuğundaki elektron sayısı buna paralel olarak arttığında, elektron gruplamalarının türleri tekrarlanır ve atomların özelliklerinde periyodik değişikliklere neden olur. Bu nedenle, Mendeleyev yasası, elementlerin özelliklerinin periyodik olarak *atomun atom numarasına veya çekirdeğinin yüküne bağlı olduğunu belirtir*. Bir atomun kütlesi, çekirdeğin yüküyle yakından ilişkilidir; bu nedenle Mendeleyev, yasasını atom ağırlıklarını kullanarak keşfedebilmiştir. Mendeleyev'in sistemi

sadece bağları değil, aynı zamanda kimyasal elementlerin ve bileşiklerinin dönüşüm ve gelişim süreçlerini de yansıtır. Nükleer reaksiyonlar ve atomların radyoaktif bozunması, Mendeleyev'in sisteminde (yerden yere) kaymalar olarak ifade edilir ("kayma yasası"). Ağır elementlerin (uranyum vb.) çekirdeklerinin füzyonu da Mendeleyev'in periyodik yasasına uygun olarak gerçekleşir. Dolayısıyla, bu yasa şu anda atom enerjisinin sırlarını çözmeye yardımcı olmaktadır. Dünya'nın oluşumu sırasında kimyasal bileşiklerin dağılımı Mendeleyev'in sistemiyle ifade edilir. Dolayısıyla, inorganik doğa alanında maddenin gelişimine dair bir yasa olan Mendeleyev yasası, doğanın diyalektik-materyalist görüşünü desteklemede büyük rol oynar. Mendeleyev, haklı olarak modern madde, atom ve element teorisinin, tüm modern fizik ve kimyanın kurucusu olarak kabul edilir. Mendeleyev'in başlıca eseri "*Kimyanın Temelleri*", I-II ciltleridir (1. baskı, 1809-1871, 13. baskı, 1947).

MENDELÇİLİK, Avusturyalı rahip Gregor Mendel tarafından 1860'larda geliştirilen ve modern burjuva kalıtım bilimi tarafından kabul edilen, yanlış, metafizik bir kalıtım doktrini'dir. Bu doktrine göre, bezelyeden insana kadar tüm organizmalar için aynı olan kalıtım yasaları vardır. Kalıtsal özellikler (faktörler), organizmadaki ve yaşam koşullarındaki değişikliklerden bağımsızdır; atalardan torunlara değişmeden, serbest ve bağımsız bir kombinasyon halinde aktarılır ve rastgele bir özellik mozaiki oluşturur. Mendelciliğe göre, ataların bireysel özellikleri torunlarda değişmeden yeniden ortaya çıkar ve ebeveyn özelliklerinin yavrudaki

dağılımı, organizasyonlarının farklılıklarına ve karmaşıklığına bakılmaksızın, tüm canlılar için aynıdır. Babadan gelen kalıtsal bir özelliğe sahip her yavru için, anneden gelen kalıtsal bir özelliğe sahip bir yavru ve iki ara tip vardır. Sonuncular hem babadan hem de anneden gelen “faktörleri” içerir ve böylece Mendel’e göre, 1:2:1 oranında bir “özellik bölünmesi” meydana gelir. Mendelcilik, gelişim sürecini, nedenlerini ve koşullarını araştırmak yerine, yavrulardaki özellikleri saymaya yönelik biçimsel bir yaklaşım izlemiştir. Bu nedenle, Mendelcilik kalıtımı kontrol etmek için kullanılamaz. Mendelciliğin ebeveynlerde ve yavrularında “faktörün” özdeşliği ve değişmezliği doktrini, gelişimi reddeden metafizik bir doktrindir. Mendelciliğin varsaydığı, tüm canlılar için aynı olduğu düşünülen yavrularındaki özelliklerin sayısal dağılımı, gerçekliğe karşılık gelmez, çünkü yavrularındaki çeşitlilik derecesi, farklı gelişim koşulları altında farklı ebeveyn formları arasında değişir. Organizma gelişiminin kalıplarını anlamak, yavrularındaki özelliklerin oluşumunu giderek daha iyi anlamamızı ve sayısal ifadelerini kontrol etmemizi sağlar. K. A. Timiryazev, I. V. Michurin ve T. D. Lysenko, Mendelciliği kalıtımın yanlış bir doktrini olarak yıkıcı bir şekilde eleştirmişlerdir. Timiryazev, Darwin’in türlerin doğal seçilim yoluyla ortaya çıkışına dair materyalist teorisini reddetmeye ve yerine Mendel’in gerici öğretilerini koymaya çalışan Mendelci gruba (Bateson, Keeble ve diğerleri) ezici bir yanıt verdi. Mendelcilerin Darwinizmi reddetme ve yerine Mendelciliği koyma yönündeki gerici girişimlerine ilişkin olarak Timiryazev şunları yazdı: “Açıkçası, bu bilim dışı olgunun nedeni, bilim dışı nitelikteki koşullarda

aranmalıdır. Geleceğin bilim tarihçisini şaşırtacak bu salgının kaynakları, yalnızca paralel değil, şüphesiz onunla bağlantılı başka bir olguda aranmalıdır. Bu olgu, Darwinizme karşı dinci tepkinin güçlenmesidir.” Michurin ve Lysenko, çok sayıda bilimsel kanıta dayanarak Mendelciliğe daha da kapsamlı bir eleştiri getirdiler. Michurin, 1915 tarihli “*Mendel Yasalarının Melezlemeye Uygulanamazlığı Üzerine*” adlı makalesinde, deneylerine dayanarak, Mendel’in meşhur “bezelye” yasalarının meyve ve çilek bitkilerindeki kalıtım analizine uygulanamazlığını ustaca göstermiştir. Akademisyen Lysenko’nun çeşitli buğday çeşitleri üzerindeki deneyleri, uygun melezleme formlarının seçimi ve melezlerin doğasına uygun yetiştirme koşulları altında, yavruların tam homojenliğinin sağlanabileceğini göstermiştir. Lysenko, “*Tarım Biyolojisi*” (1943) adlı eserinde, Mendelciliği ve yanlış yasalarını tamamen çürüten çok sayıda deneysel veriye atıfta bulunur. (Ayrıca *Weismannizm-Morganizm’e* bakınız.)

AZINLIK İDEALİZMİ

–1920’lerin sonlarında ve 1930’ların başlarında Sovyet döneminde felsefede ortaya çıkan ve A. Deborin ve diğerleri tarafından yönetilen, Marksizm karşıtı, parti karşıtı, idealist bir düşünce akımı. Menşevik idealistler, felsefede Bolşevik Parti çizgisine karşı savaştılar ve İkinci Enternasyonal’in en zararlı dogmasını–teorinin pratikten ayrılması–yeniden canlandırdılar. Menşevik idealistler, Marksizmin daha yaratıcı bir gelişimi olarak Leninizm’i, Marksist felsefenin gelişimindeki Leninist aşamayı ve felsefenin parti ruhu hakkındaki Marksist-Leninist tezi reddettiler. Ülkemizdeki sosyalist inşa pratiğinin teorik soruların gelişimindeki

rolünü görmezden geldiler ve Marksist-Leninist materyalist diyalektiği Hegel'in idealist diyalektiğiyle değiştirmeye çalıştılar. Doğa bilimlerinde, Menşevik idealistler Weismannizm-Mendelizm-Morganizm'in gerici, idealist doktrinlerini, öjenik sözde bilimini ve diğerlerini savundular. Parti çizgisine karşı mücadelelerinde birçok Menşevik idealist, Sovyet karşıtı Troçkist-Buharinci çetelerin üyeleri olarak halkın açık düşmanları haline geldi. Yoldaş Stalin'in önderliğinde parti, Menşevik idealistleri felsefi cephede sosyalizmin düşmanlarının ajanları olarak ifşa etti ve yenilgiye uğrattı.

ÖLÇÜ, nesnelerin niteliksel ve niceliksel tanımlarının birliğinin somut bir ifadesidir. Nesnelerdeki niteliksel ve niceliksel tanımlar birbirinden bağımsız olarak var olmaz. Gerçekte, ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdırlar, bir bütündürler. Ölçü kavramı bu karşılıklı bağlantıyı yansıtır. Her olgu, her nesne, her süreç sadece niceliksel, sadece niteliksel değil, aynı zamanda bir ölçüdür. Dolayısıyla ölçü, nesnelerin niceliksel ve niteliksel yönlerinin birliğidir; burada *belirli bir nitelik, belirli bir niceliğe* mutlaka bağlıdır ve niteliksel ve niceliksel yönler birbirine karşılık gelir. Dahası, bir nesnenin niceliksel tanımı değişebilir, çeşitlenebilir, ancak yine de yalnızca nesnenin belirli bir niteliği tarafından belirlenen belirli sınırlar içinde kalır. Bu tür bir karşılık olmadan, ölçü, yani nesne yoktur. Örneğin, suyun niteliksel tanımı, içerdiği kimyasal elementlerin belirli bir niceliksel bileşimine karşılık gelir: ağırlıkça her bir kısım hidrojen için, ağırlıkça

sekiz kısım oksijen vardır. Hidrojen peroksit elde etmek için oksijen miktarını ikiye katlayın. Burada, yeni niceliksel oranlar yeni bir niteliğe karşılık gelir. Ölçü, bir nesnenin niceliksel ve niteliksel yönlerinin *çelişkili birliğidir*. Bir nesnenin gelişiminin belirli bir aşamasındaki niceliksel değişimlerin fark edilmeyen büyümesi, mevcut nitelikle artık uyumlu değildir, aksine onunla çatışır, nesnenin ölçüsünü bozar ve ölçüde bir değişikliğe yol açar: bir ölçü yerini diğerine, yeni bir ölçüye–yeni bir nesneye bırakır. Bu nedenle nesnelerin ve olguların gelişimi, ölçü ilişkilerinin düğüm çizgisi olarak temsil edilebilir. Miktardaki bir artış veya azalma, “ belirli düğüm noktalarında *niteliksel bir sıçramaya neden olur* ; örneğin, suyun ısıtılması veya soğutulması durumunda, kaynama ve donma noktaları, normal basınçta yeni bir birleşme durumuna sıçramanın gerçekleştiği düğümlerdir ve sonuç olarak miktar niteliğe dönüşür” (Engels).

METAFİZİK, doğal olaylara ayrı, birbirinden izole ve değişmez olarak yaklaşma yöntemidir; yani, olayları gelişimleri, değişimleri ve karşılıklı bağlantıları içinde ele alan diyalektiğin tam tersi bir yöntemdir. Metafizik yöntem, insan bilgisinin gelişiminde tarihsel olarak koşullandırılmış bir aşamaydı. Doğanın ayrı parçalarına ayrılması, doğadaki çeşitli olayların ve nesnelerin belirli sınıflara bölünmesi, 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan dönemde doğa biliminin elde ettiği muazzam başarılar için çok önemli bir koşuldu. Ancak bu çalışma yöntemi, nesnelerin ve olayların bağlantılarının, gelişimlerinin ve değişimlerinin dışında ele alınmasına yol açan alışkanlıklar bıraktı.

“Metafizikçi için şeyler ve zihinsel temsilleri, yani kavramlar, ayrı, değişmez, donmuş, bir kere verilmiş nesnelerdir; birbiri ardına ve birbirinden bağımsız olarak incelenirler. Sürekli, aracısız karşıtlıklar içinde düşünür; konuşması “evet–evet, hayır–hayır”dan oluşur; “Bundan fazlası kötülükten gelir” (Engels). Metafizikçiler doğayı, birbirinden bağımsız ve izole edilmiş nesnelerin ve olguların rastgele bir birikimi olarak gördüler. Metafizikçiler genellikle doğayı bir durgunluk ve hareketsizlik, durgunluk ve değişmezlik hali olarak değerlendirdiler. Gelişme sürecini, niceliksel değişikliklerin niteliksel değişikliklere yol açmadığı basit bir büyüme süreci olarak kabul ettiler. Metafizik, nesnelerin içsel çelişkilerini reddeder; ona göre gelişmenin kaynağı, dışsal, karşıt güçlerin çatışmasıdır. Marx ve Engels’in diyalektik materyalizminin ortaya çıkması ve bilimsel doğa biliminin gelişmesiyle metafizik dünya görüşü tamamen çöktü. Ancak eski düzeni savunmak ve tarihin çarkını geri çevirmek için çaresizce çabalayan her türlü gerici, metafiziğe tutunmaya devam etti ve etmeye devam ediyor. Metafizik yöntem, ölüme mahkum kapitalizmin savunmasında ve kitlelerin devrimci hareketine, sosyalizme karşı mücadelede teorik bir silah olarak hizmet eder. Bu nedenle, Metafizikçiler, hem açık sözlü burjuva ideologları hem de kapitalizmin reformist hizmetkarları metafiziğe sıkı sıkıya bağlıdırlar. Burjuva teorisyenleri, kapitalizmin “doğallığını”, uzlaşmaz çelişkilerle parçalanmış mevcut kapitalist toplumun “ebediliğini” yorulmak bilmeden “kanıtlamaya” çalışırlar. SSCB’de sosyalizmin zaferi ve sosyalizme giden yolda halk demokrasilerinin gelişmesi, kapitalist sistemin yaklaşan nihai çöküşünün şimdiye kadarki en açık

kanıtıdır. Sağcı sosyalistler, metafizik yöntemi kullanarak, kapitalist sistemin bariz çelişkilerini örtbas etmeye, kapitalizmden sosyalizme geçişin (ki bunu kitleleri aldatmak için sadece sözlü olarak kabul ederler) sıçramalar olmadan, proletarya devrimi olmadan, “kapitalizmin sosyalizme barışçıl büyümesi” yoluyla gerçekleşmesi gerektiğini kanıtlamaya çalışırlar. Marksist diyalektik tarafından tamamen çürütülen metafizik yöntem, modern toplumun gerici güçlerinin bir teorisidir. Daha eski, Marksizm öncesi felsefede, metafizik, deneyimi aşan olgularla (Tanrı, ruh, özgür irade, vesaire.).

METODOLOJİ —a) bir araştırma yönteminin veya yönteminin incelenmesi, b) herhangi bir bilim dalında kullanılan bir dizi teknik ve araştırma yöntemi.

MEKANİSTİK (veya MEKANİK) MATERİYALİZM

—Materiyalist felsefenin gelişim aşamalarından ve biçimlerinden biri. Mekanistik materyalizm, tüm doğal olayları mekanik yasalarını kullanarak açıklamaya ve niteliksel olarak farklı tüm doğal süreçleri ve olayları (kimyasal, biyolojik, zihinsel vb.) mekanik olanlara indirgemeye çalışır. Hareketi genel bir değişim olarak değil, dış bir etkidен kaynaklanan (cisimciğin cisme çarpması) uzaydaki cisimlerin mekanik yer değiştirmesi olarak görür. Mekanistik materyalizm, nesnelerin kendi kendine hareketini, niteliksel değişimini, gelişmenin spazmodik doğasını ve aşağıdan yukarıya doğru gelişmeyi reddeder. Mekanistik materyalizmin başlangıçları Demokritos’un felsefesinde zaten mevcuttu. Mekanistik materyalizm XVII-XVIII. yüzyıllarda

(fizikte Hobbes, Descartes, Spinoza ve 18. yüzyılın İngiliz ve Fransız materyalistleri) gelişti. O zamanlar, materyalist felsefenin gelişiminde tarihsel olarak gerekli ve ilerici bir aşamaydı. Bu materyalizm biçimi, o zamana kadar tüm bilimler arasında yalnızca mekanik ve matematiğin nispeten yüksek bir gelişme düzeyine ulaşmış olması gerçeğiyle koşullandırılmıştı. Bu durum, mekanik materyalizmin sınırlarını belirledi. Marx ve Engels, doğa bilimlerinin gelişimine dayanarak, eski materyalizmin mekanik sınırlamalarının üstesinden geldiler ve önceki tüm materyalizm biçimlerinden niteliksel olarak farklı olan diyalektik materyalizm doktrinini yarattılar. Marx, Engels, Lenin ve Stalin, mekanik materyalizmi yeniden canlandırma girişimlerine karşı kararlı bir mücadele yürüttüler. Sovyetler Birliği'nde, küçük bir mekanist grup (L. Axelrod, Varyash ve diğerleri), diyalektik materyalizmi mekanik bir bakış açısıyla yeniden gözden geçirmeye çalıştı. Bu grup bilimi çarpıttı ve Marksist diyalektiğe karşı mekanik bir mücadele yürüttü ve bir dizi konuda (özellikle epistemolojide-“hiyeroglif teorisi”nin savunması) idealizmle aynı safta yer aldı. Mekanistik felsefe (“denge teorisi”, “kendiliğinden akış teorisi” vb.), Leninizmin düşmanları olan Buharin yanlıları, Troçkistler ve diğerleri tarafından Bolşevik Parti çizgisine karşı koymak için kullanıldı. Partinin liderliğinde, felsefedeki bu küçük mekanist grup, Marksizm karşıtı olarak ifşa edildi.

MEKANİKÇİLER –mekanistik (veya mekanik) materyalizmin destekçileri (bkz.).

MEÇNİKOV İLYA İLYİÇ (1845-1916)

—Rus biliminin ve Darwinizmin klasik isimlerinden, seçkin bir Rus biyolog ve hekim olan Mechnikov, 1860'ların devrimci, serf karşıtı duyguları ve büyük devrimci demokratlarının ilerici fikirleriyle şekillenen dünya görüşünü ortaya koymuştur. Mechnikov, Rus materyalist biliminin ilerici figürlerinden biri ve siyasi ve ideolojik gericiliğe karşı bir savaşçıydı. Zooloji, embriyoloji, mikrobiyoloji, patoloji, antropoloji, Darwinizm ve diğer alanların gelişimine muazzam katkılarda bulunmuştur. Zooloji alanında, yeni halkalı solucan ve emici siliat türlerini tanımlamış ve tarıma zararlı böceklerle (tahıl böcekleri ve hortumlu böcekler) mücadele için biyolojik yöntemler geliştirmiştir; bu yöntemler, böceklerin larvalarını bir mantar (yeşil muskardin) ile enfekte ederek uygulanmıştır. A. O. Kovalevsky ile birlikte evrimsel embriyolojinin kurucusudur. Çeşitli hayvan gruplarının (süngerler, deniz medurası), böceklerin ve diğerlerinin embriyonik gelişiminin incelenmesi üzerine dikkat çekici eserlerin yazarıdır. Bu çalışmalar, çeşitli hayvan gruplarında embriyonik gelişimin genel kalıplarını ortaya koyarak, genetik ilişkilerini ve ortak kökenlerini göstermiştir. Böylece, Darwin'in teorisinin yaratıcı gelişimine önemli bir katkıda bulunmuştur. Metchnikoff ayrıca, iltihaplanma ve bağışıklık teorilerinde de Darwin'in teorisini yaratıcı bir şekilde geliştirmiştir. Metchnikoff'tan önce, iltihaplanma olayları Virchow'un hücresel patolojiye ilişkin metafizik teorisıyla açıklanıyordu. Virchow, Darwinizmin sıkı bir karşıtıydı ve fikirlerinin bilimde yayılmasına karşı mücadele etti. Metchnikoff ise

tam tersine, Darwinci fikirlerin ve patolojik sorunları ele almada tarihsel yönteminin verimliliğini göstermiştir. Darwinizmi ateşli bir şekilde savunurken, Metchnikoff dogmatik bir yaklaşım sergilememiştir. Darwin'in de varoluş mücadelesinin ve seçilimin nedeni olarak gördüğü aşırı nüfuslanma hakkındaki gerici Malthusçu fikri eleştirmiştir. Epistemoloji konularında Metchnikoff, idealizme ve metafiziğe karşı çıkmıştır. Ruhun ve ölümsüzlüğünün dini-dini doktrinini reddetmiştir. "Bilim," diye yazdı, "bilinçli ruhun ölümsüzlüğünü kabul edemez, çünkü bilinç, ölümsüzlüğe sahip olmayan bedenimizin unsurlarının faaliyetinin sonucudur." Mechnikov, bilimdeki çeşitli gerici akımlara karşı sessiz kalmadı: vitalistler, spiritüalistler, Gustav Le Bon, Oliver Lodge ve diğer mistikler gibi teleonatlar. James, Bergson, Hartmann, Nietzsche gibi "moda" gerici filozoflara karşı tutkuyla mücadele etti ve onları burjuva gericiliğinin en zararlı ideologları olarak gördü. Gericiliğe ve gericiliğe karşı bu militan saldırılar, Çarlık Rusyası'nın iktidardaki gerici çevreleri tarafından Mechnikov'un zulüm ve tacizine yol açtı. Sonunda, yurtdışına göç etmek zorunda kaldı. 28 yıl boyunca yabancı bir ülkede yaşadı. Ancak, vatanından uzakta yaşamasına rağmen, ateşli bir vatansever olarak kaldı ve Rusya'daki arkadaşlarıyla yakın bağlarını sürdürdü. Kadın özgürlüğünün ateşli bir savunucusu olan Mechnikov, kadın eğitimini ve kadınların sosyal haklarını savundu. Ancak Mechnikov'un sosyo-politik konulara yaklaşımı yanlıştı. Sosyal kötülük ve adaletsizliği ortadan kaldırmada tek belirleyici gücün bilim olduğuna yanlışıyla inanıyordu. Siyasi ve ideolojik gericiliğe karşı savaşırken, sosyal gelişmenin gerçek güçlerini göremedi ve

toplumun yasalarını anlamadı. Sosyal sorunlara idealist ve pozitivist bir bakış açısıyla yaklaştı. Mechnikov'un başlıca eserleri arasında *İnsan Doğası Üzerine Çalışmalar* (1903), *İyimserlik Üzerine Çalışmalar* (1907), *Akılcı Bir Dünya Görüşü Arayışının Kırk Yılı* (1912) ve *Darwinizm Üzerine* (SSCB Bilimler Akademisi tarafından yayınlandı, 1943) yer almaktadır.

MILESIAN OKULU –Antik Yunan felsefesindeki en eski materyalist okul, adını MÖ VI. yüzyılda Akdeniz'in İyon kıyısındaki diğer şehirlerle birlikte antik Yunan köle toplumunun ticaret, zanaat, denizcilik ve kültür merkezi olan Milet şehrinde almıştır. Miletli filozoflar aynı zamanda doğa bilimciydiler. Doğu halklarından bazı bilimsel kavramları ödünç aldılar ve daha sonra bunları bağımsız olarak geliştirdiler. Miletliler geometri, coğrafya, astronomi ve matematikte ilk bilimsel keşifleri yaptılar. Doğayı sonsuza dek hareket ve gelişim içinde olan madde olarak gördüler ve ona evrensel bir maneviyat atfettiler (bkz. *Hylozoizm*). Miletliler, dünyanın tanrılar tarafından yaratılmadığını iddia ettiler. Miletli filozofların (Thales, Anaximander ve Anaximenes) ilk doğal felsefe öğretileriyle ilgili olarak Engels şöyle yazıyor: “Burada, gelişiminin ilk aşamasında, doğal olayların sonsuz çeşitliliğindeki birliği doğal olarak varsayan ve onu Thales'in suda aradığı gibi, belirli ve cismani bir şeyde, özel bir şeyde arayan, orijinal temel materyalizmin tam olarak şekillenmiş bir resmine sahibiz.” Anaximander, belirsiz ve sonsuz maddeyi, hareket halindeki maddesel parçacıkları (“apeiron”) birincil ilke olarak kabul etti. Anaximenes, havanın tüm varoluşun birincil ilkesi

olduğuna inanıyordu. Miletli okulun temsilcileri, birleşik madde ile somut doğal olaylar arasındaki ilişki sorusunu, gerçek doğal nesnelerin havadan, ateşten ve sudan nasıl ortaya çıktığı sorusunu çözmeye çalıştılar. Bir ile çok arasındaki ilişki sorusunun bu formülasyonu, Miletli filozofların naif diyalektiğini yansıtır; doğada bir tür örüntü bulma yönündeki ilk girişimlerle ilişkilidir. Antik çağın önde gelen diyalektikçisi, *Efes okulunun temsilcisi Herakleitos* (bkz.), zıtlıkların evrensel mücadelesinde varoluşun düzenliliğini görmüş ve bunu düzenli olarak tutuşan ve düzenli olarak sönen canlı bir ateş imgesiyle ifade etmiştir.

MINIER FRANÇOİS AUGUSTE (1796-1884)

—*Restorasyon dönemi Fransız tarihçilerine bakınız.*

DÜNYA GÖRÜŞÜ, bir kişinin dünyayı ve onu çevreleyen doğal ve sosyal olayları hakkındaki görüş ve fikirler sistemidir. Herhangi bir dünya görüşünün kökeni, toplumun maddi yaşam koşullarında aranmalıdır. Somut tarihsel insan faaliyeti sürecinde ortaya çıkan bir dünya görüşü, muazzam bir önem kazanır. Bir dünya görüşünün önemi, dünyanın ve yasalarının genel bir görünümünü ifade ederek, insanların çevrelerine karşı tutumlarını belirlemesinde yatmaktadır. Sınıf toplumundaki her dünya görüşü, bir sınıf görüşüdür. Düşmanca, karşıt sınıflara bölünmüş bir sınıf toplumunda, tek bir dünya görüşü yoktur ve olamaz. Her sınıf, toplumdaki konumuna bağlı olarak, çevresindeki gerçekliğe dair belirli bir görüş geliştirir. Bir sınıf ileriye bakıyorsa, ilerici olanı savunuyorsa ve daha önce

biriktirdiği tüm kültürü toplumun daha da gelişmesi için kullanıyorsa, dünya görüşü ilerici olacaktır. Tersine, bir sınıf geriye bakıyorsa, sosyal ilerlemeyi durdurmaya çalışıyorsa veya biriktirdiği bilgiyi sosyal gelişmenin zararına kullanıyorsa, dünya görüşü gerici olacaktır. Devrimci burjuvazinin dünya görüşü, feodalizme karşı mücadelesi sırasında, örneğin Fransız materyalistlerinin ve diğerlerinin öğretilerinde de görüldüğü gibi, zamanına göre ileri düzeydeydi. 19. yüzyılın büyük Rus filozoflarının serfliğe ve diğer sınıf baskısı biçimlerine karşı yönelttiği dünya görüşü de ileri düzeydeydi. Emperyalist burjuvazinin dünya görüşü ise, Machçıların, sezgicilerin, kişisalcilerin, varoluşçuların ve benzerlerinin öğretilerinde de görüldüğü gibi, son derece gericidir. Hepsi de gerçekliği çarpıtarak kapitalizmi ebedi ve değişmez, düzenini ise doğal olarak göstermeye çalışırlar. Tüm teorileri bilime karşı son derece düşmancadır. Devrimci işçi hareketinin ortaya çıkmasıyla birlikte, tarihte ilk kez gerçek anlamda bilimsel bir dünya görüşü ortaya çıktı. Bu dünya görüşü diyalektik ve tarihsel materyalizmdir; Marksist-Leninist partinin teorik temelidir. Bu dünya görüşü monistiktir. Diyalektik materyalizm, varoluşun temelinde birbirinden bağımsız iki ilke-madde ve ruh-bulunduğunu savunan düalizme (Descartes ve diğerleri) karşıdır. Proletaryanın dünya görüşü, maddenin, varoluşun birincil, bilincin ise ikincil olduğunu kabul eden felsefi materyalizmdir. Diyalektik materyalizm, her şeyin bilinçten, fikirlerden ve ruhtan doğduğunu savunan idealist monistik dünya görüşüne (Hegel ve diğerleri) karşıdır. Marksist dünya görüşü sadece felsefi materyalizm değil, aynı zamanda diyalektik materyalizmdir; çünkü hem doğanın hem de toplumun

evrim geçirdiğini ve bu gelişmenin sadece evrimsel değil, aynı zamanda devrimci nitelikte olduğunu, yıkım ve yaratım sürecine yol açtığını kabul eder: eskinin, modası geçmişin yıkımı ve yeninin, ilerici olanın yaratılması. İnsan düşüncesi tarihinde ilk kez, Marksist dünya görüşü toplumsal yaşamın yasalarına bilimsel bir açıklama getirmiş ve proletaryayı kapitalizme karşı mücadele yolları ve sosyalist bir toplum inşa etme yöntemleri konusunda kesin bilgilerle donatmıştır. Diyalektik ve tarihsel materyalizm, komünizmin mantıksal olarak ortaya çıktığı eksiksiz, uyumlu, bütünsel ve monolitik bir dünya görüşünü temsil eder. “Marx’ın öğretisi her şeye kadirdir çünkü doğrudur. Eksiksiz ve uyumludur, insanlara bütünsel bir dünya görüşü verir, herhangi bir batıl inançla, herhangi bir gericilikle, burjuva baskısının herhangi bir savunmasıyla uzlaşmaz” (Lenin). Proletaryanın dünya görüşü, geçmişin tüm dünya görüşlerine, her burjuva dünya görüşüne karşıdır ve ondan temelde farklıdır. Bu, sayısız felsefi okul veya hareketten biri değil, kapitalist köleliği ortadan kaldırmak ve sosyalizmi elde etmek için mücadele eden milyonlarca ve on milyonlarca işçinin, işçi sınıfının dünya görüşüdür. Bu, insanlık tarihinde ilk kez yeni, sosyalist bir toplum kuran Sovyet halkının dünya görüşüdür. Bu dünya görüşünün doğruluğu, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’nin zaferi, ülkemizde sosyalizmin zaferi ve Büyük Vatanseverlik Savaşı’nda faşizme karşı kazanılan zaferle kanıtlanmıştır. Bu dünya görüşünün doğruluğu ve büyük pratik önemi, Avrupa ve Asya’daki birçok ülkede kapitalizmin ve emperyalist baskının devrilmesine yol açan modern tarihin tüm seyriyle daha da teyit edilmiştir.

MİSTİSİZM, dinsel-idealist bir dünya görüşünün bir biçimidir. Mistisizmin özünde, insan ile tanrı arasında ruhsal bir birliktelik olasılığı, varoluşun “sırlarını” “vahiy” yoluyla kavrama olasılığı ve benzeri fikirler yatar. Tüm dini öğretiler ve tüm idealist felsefe okulları mistisizmle doludur. Tarih boyunca mistisizm, din gibi, örümceklere ve ilerlemeye karşı mücadelede bir silah olmuştur. Mistisizm, özellikle proletarya devrimi olasılığından paniğe kapılan ve mucizelerde, doğaüstünde ve mistisizmde kurtuluş arayan modern emperyalist burjuvazi arasında yaygındır. Çağdaş burjuva toplumundaki bir dizi filozof, şeytanlığın, mistisizmin ve dinin yayılmasını açıkça benimsemiştir. Mistisizmin unsurları modern burjuva bilimine de nüfuz etmiştir. Örneğin, bazı İngiliz fizikçiler, bilinen üç uzay boyutunun yanı sıra, ruhların yaşadığı varsayılan dördüncü bir boyutun var olduğunu iddia etmektedir. Diğer fizikçiler elektronların “özgür iradesi” vb. hakkında öğretilerde bulunuyorlar. Tüm bu mistik öğretiler, modern burjuva ideolojisinin tam anlamıyla akıl dışı olduğunun kanıtıdır.

MİTOLOJİ (Antik Yunanca: *mythologia*; *mythos* (mit)-öykü, efsane)-mitler koleksiyonu. Tarihin başlangıcında, bilimsel bilgidен yoksun olan insanlar, doğal ve sosyal olayları açıklama arzusunda kurgu ve fanteziye başvurdular. Tanrılar, yaşamları ve faaliyetleri, olağanüstü kahramanlar ve kahramanlıkları vb. hakkında mitler bu şekilde oluştu. “Her mitoloji, doğanın güçlerini hayal gücü içinde ve aracılığıyla alt eder, boyun eğdirir ve şekillendirir; bu nedenle, doğanın bu güçleri üzerindeki gerçek hakimiyetle

birlikte ortadan kaybolur” (Marx). Mit, eski insanların şu soruyu cevaplama girişimidir: Bu veya şu doğal veya sosyal olay nasıl ve neden meydana geldi? Örneğın, eski Yahudiler, dünyanın ve insanın kökeni sorusunu, Tanrı’nın dünyayı 6 günde yaratması mitiyle cevapladılar. Sosyal güçler de başlangıçta insan için anlaşılmazdır ve doğanın güçlerinin yansıtıldığı yaratılan fantastik imgeler “sosyal nitelikler” kazanmaya başlar (Engels). Medeniyet geliştikçe, mevcut mitlere bir sınıf unsuru eklenir. Antik Yunan mitolojisi özellikle zengindir. Prometheus, Antaeus ve diğerkleri gibi antik Yunan ve Romalıların yarattığı tanrı ve kahraman mitleri, dünya edebiyatında sanatsal yaratıcılığın örnekleri haline gelmiştir. Bilimsel komünizmin kurucuları-Marx, Engels, Lenin ve Stalin-fikirlerini sıklıkla mitolojik kahramanların imgelerine başvurarak açıklamışlardır. Yoldaş Stalin, 1937’de Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi’nin Şubat-Mart genel kurulundaki kapanış konuşmasında Antaeus mitini örnek göstermiştir. Deniz tanrısı Poseidon ve toprak tanrıçası Gaia’nın oğlu olan Antaeus yenilmezdi. Savaşta yenilgiyle tehdit edildiğinde, Antaeus kendisini doğuran ve besleyen toprağı dokunarak yeni bir güç kazanırdı. “Bence Bolşevikler,” dedi Yoldaş Stalin, “bize Yunan mitolojisinin kahramanı Antaeus’u hatırlatıyor. Onlar da Antaeus gibi güçlüler çünkü anneleriyle, onları doğuran, besleyen ve büyüten kitlelerle bağlarını koruyorlar. Ve anneleriyle, halkla bağlarını korudukları sürece, yenilmez kalma şansları her zaman vardır.”

MİKHAİLOVSKY NIKOLAI KONSTANTINOVICH
(1842-1904)

—Rus sosyolog ve yayıncı, liberal popülizmin lideri ve Marksizmin amansız düşmanı. Editörlüğünü yaptığı Otechestvennye Zapiski ve Russkoe Bogatstvo dergilerinde Mikhailovsky, Marksizm’e karşı şiddetli bir mücadele yürüttü. *Sosyolojide öznel yöntemin savunucusu olan* Mikhailovsky (bkz.), toplumun monoton, sıkıcı ve sıradan fikirlerden oluşan bir “kalabalık” olduğunu savundu. “Kahraman birey”, “kalabalığı” örgütler, ona geçici bir bağlantı kurar ve onu mücadeleye çeker. Lavrov-Mikhailovsky’nin “kahramanlar” ve “kalabalıklar” teorisi, bireysel terör popülist taktiğinin gerekçesi olarak hizmet etti. Lenin ve Plekhanov, bu Narodist taktiğine ve onların gerici, idealist teorilerine karşı amansız bir mücadele yürüttüler (V. İ. Lenin ünlü kitabı “*Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlarla Nasıl Mücadele Ederler?*” ve diğer eserlerinde, G. V. Plekhanov ise “*Tarihin Monistik Görüşünün Gelişimi Üzerine*” adlı kitabında). Lenin, liberallerin ve burjuva demokratların “Mikhailovsky’yi sosyalist olarak gösterme ve burjuva felsefesi ve sosyolojisinin Marksizm’e uygulanabilirliğini kanıtlama” girişimlerine karşı

protesto etti. Aslında, Lopny'nin yazdığı gibi, "Mikhailovsky'nin görüşleri sadece ekonomik alanda değil, felsefe ve sosyolojide de, sözde 'sosyalist' ifadelerle gizlenmiş burjuva-demokratik görüşlerdi." Narodizmin özü ve hatalı görüşlerinin derinlemesine bir karakterizasyonu J. V. Stalin tarafından (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*) adlı eserinde yapılmıştır. Mihailovski'nin başlıca eserleri: "İlerleme Nedir?" (1869), "Kahramanlar ve Kalabalık" (1882).

MICHURIN IVAN VLADİMİROVİCH (1855-1935)

-Bilimsel Darwinci biyolojiyi yeni ve daha yüksek bir seviyeye taşıyan büyük bir biyolog. Michurin'in adı, yaşayan doğanın materyalist biliminin gelişiminde yeni ve daha yüksek bir aşamayla ilişkilendirilir. Michurin'in hayatı, birbirinden keskin bir şekilde ayrılan iki döneme ayrılır: devrim öncesi ve Sovyet dönemi. Büyük Ekim Devrimi'nden önce, hiçbir fonu, adı veya desteği olmadan yaşadı ve çalıştı. Doğayı dönüştürme ve yeni bitki çeşitleri geliştirme konusundaki titiz çalışmalarını, kendi risk ve tehlikesiyle küçük bir arazi parçasında gerçekleştirdi. Parlak fikirleri Çarlık döneminde takdir görmedi. Geliştirdiği olağanüstü yeni bitki çeşitlerini öğrenen Amerikalı iş adamları onu Amerika'ya taşınmaya davet etti. Ancak büyük vatansever bu teklifi reddetti. Ekim Sosyalist Devrimi, Michurin'e bilimsel ve pratik çalışmalarını genişletme fırsatı verdi. Doğanın bu büyük dönüştürücüsünün çalışmaları Lenin ve Stalin'in tam desteğini buldu. Michurin'in arazisi Halk Tarım Komiserliği'ne devredildi ve büyük bir fidanlığa dönüştürüldü. Michurin'in fikirlerini

geliştirmek ve uygulamak için araştırma enstitüleri kuruldu. 1934'te Michurin, Yoldaş Stalin'e şöyle yazdı: "Hayatımın hayali gerçekleşiyor: Geliştirdiğim yeni değerli meyve bitkisi çeşitleri, deneysel parsellerden zengin kulaklara değil, kolektif ve devlet çiftliklerinin meyve bahçelerine geçerek, düşük verimli, kalitesiz ve eski çeşitlerin yerini aldı." Darwin sadece organik dünyanın yasalarını *açıklarken*, Michurin bu canlı dünyanın nasıl *dönüştürülebileceğine dair materyalist bir teori geliştirdi*. Marksizm-Leninizmin kurucularının eserlerine aşina olduktan sonra, Michurin bilinçli bir diyalektik materyalist oldu. Diyalektik materyalizm bakış açısından, agrobiyoloji konularını aydınlattı ve ele aldı. Michurin, *Çalışma Prensipleri ve Yöntemleri*'nin üçüncü baskısının önsözünde şöyle yazmıştır: "Diyalektik için, 'hiçbir şey nihai, mutlak veya kutsal değildir.' Her şeyde ve her şeyde kaçınılmaz yok oluşun damgasını ortaya koyar ve buna yalnızca sürekli oluşum ve yıkım süreci, aşağıdan yukarıya sonsuz yükseliş karşı koyabilir" (F. Engels). Bu ilke, mevcut meyve çeşitlerini iyileştirme ve yeni çeşitler yetiştirme konusunda yürüttüğüm sayısız deneyde kırmızı bir iplik gibi uzanan, çalışmalarımın temel ilkesi olmuştur." Michurin her zaman gelişim fikriyle yönlendirilmiştir. "Her birey," diye yazıyor, "özgül özelliklerinin tamlığına" kadar gelişir ve sonra bunları yavaş yavaş kaybeder, yaşlanır ve sonunda ölür. Bir tür, doğadaki her şey gibi değişir—"her şey akar, her şey değişir." Michurin, bilimin ve pratiğin her şeye kadir olduğuna, doğayı anlamanın ve tür oluşumunun tüm sırlarını kavramanın mümkün olduğuna inanıyordu. Teorisini tutarlı bir şekilde materyalist olarak inşa etti ve idealizme hiçbir

taviz vermedi. Michurin, organizmayı varoluş koşullarıyla yakından bağlantılı olarak gördü ve organizma ile doğa arasındaki metabolizmanın hayati önemini kabul etti. Weismanncılarının, Mendelcilerin ve Morgancılarının, bilinemez “kendinde şeyler”, gizemli, mistik genler ve bilim ve pratikte şansın yüceltilmesi gibi idealist karmaşıklıklarını anlayışla reddetti. Tüm çalışmalarıyla bu gerici, sözde bilimsel teorileri çürüttü. Gerçek bir bilimsel devrimci olarak, Darwin’in öğretisinin zayıflıklarına ve hatalı yönlerine karşı elini kaldırmaktan korkmadı. Michurin, Darwinizmin materyalist biyolojisini yaratıcı bir şekilde geliştirdi. “I. V. Michurin kapsamlı bir öğreti sundu. Tarım ve tarımsal uygulamaya uygulandığı şekliyle biyolojinin neredeyse tüm sorularına değindi.” Michurin’in öğretisi, tarım biyolojisinde yaratıcı bir Darwinizm’dir” (Lysenko). Usta bir deneyci olan Michurin, bitki yaşamının bilinçli yönetimi ve yaşayan doğanın pratik dönüşümü için bilimsel yöntemler yarattı ve geliştirdi. Michurin tüm hayatını çalışan insanlara adadı. Fidanlığını, “çalışan insanların yaşam ihtiyaçlarını” daha tam olarak karşılayacak yeni çeşitler yaratmak için bir atölye olarak gördü. Michurin 1932’de şöyle yazdı: “Başarılarım sınıfsız bir sosyalist toplum içindir.” “Amacımız,” dedi, “bitkilerin özelliklerini çalışan insanlar için arzu edilen bir yönde yeniden şekillendirmektir.” Marx’ın ünlü tezine dayanarak, “Filozoflar dünyayı çeşitli şekillerde yorumladılar, önemli olan onu değiştirmektir,” Michurin biyolojik bilimin görevini şöyle formüle etti: “Doğadan lütuf bekleyemeyiz; “Onları ondan almak bizim görevimiz.” Bu devrimci ilkeyi hayata geçiren Michurin, tüm hayatını bitki doğasını yeniden

şekillendirmeye adadı. Yeni çeşitlerin yaratılması, Michurin'in on yıllarca süren ısrarlı, metodik ve sistematik çalışmasını gerektirdi. Kendi yazdığı gibi, ana yöntemi sürekli "ileriye doğru çabalama, titiz testler ve deneylerin yeniden yapılandırılması..."ndan oluşuyordu. Büyük bilim insanı 300'den fazla yeni meyve ve çilek çeşidi yetiştirdi. Ancak en değerli mirası teorisi, *Michurin biyolojisi*dir (bkz.). Michurin, vatanının gerçek bir vatanseveriydi. Devrimden önce bile, Rus bahçeciliğini geliştirme umutlarını yabancı yardıma bağlayan bilim insanlarını ve aktivistleri kınadı. "En iyisinin sadece yurt dışından elde edilebileceğini düşünmek utanç verici," diye yazdı. Çalışmaları için yarattıkları koşullar için Bolşevik Partisi'ne ve Sovyet devletine derinden minnettardı. "Bolşevik Partisi ve Sovyet iktidarı," diye yazdı, "başlattığım çalışmanın gelişmesi için her şeyi yaptım." I. Büyük biyolog Joseph Vissarionovich'in çalışmalarının altmışıncı yıldönümü vesilesiyle V. Stalin'e yazdığı mektupta Michurin şöyle diyor: "Sevgili Joseph Vissarionovich! Sizden gelen bir telgraf, 80 yıllık hayatımda aldığım en büyük ödüldü. Benim için diğer tüm ödüllerden daha değerli. Büyük ilginizden dolayı çok mutluyum." (I. V. Michurin'in Eserleri, Cilt I-IV, 1948'de yayınlandı.)

MICHURIN BİYOLOJİSİ –Doğanın materyalist biliminin gelişiminde yeni, daha yüksek bir aşama olan Michurin, adını doğanın büyük reformcusu Ivan Vladimirovich Michurin'den almıştır. Michurini biyolojinin önceki teorilere göre en önemli ayırt edici özelliği, kurucularının–Michurin, Williams ve Lysenko–Marksist-Leninist dünya görüşünü,

diyalektik materyalizmi, organik maddenin gelişim yasalarını anlamak ve incelemek için bilinçli ve tutarlı bir şekilde uygulamış olmalarıdır. Önceki biyologların hiçbiri diyalektiği bilimsel araştırma için bir yöntem veya araç olarak kullanmamıştı. Bu nedenle, biyolojik bilimin gelişiminde yeni, daha yüksek bir aşama ancak Michurinist biyoloji ile başlar. Michurinist biyoloji, organik maddenin gelişimine dair diyalektik-materyalist bir teoridir. Diyalektiği bilimsel biyolojiyi geliştirme yöntemi olarak kullanarak, Michurin, Williams ve Lysenko, geçmişin önde gelen materyalist biyologlarının-Lamarck, Darwin ve diğerleri-öğretilerindeki ilerici ve en iyi her şeyi bünyesine katmış ve öğretilerinin materyalist özünü metafizik ve idealist eklentilerden arındırmıştır. Michurin'in biyolojisinin en önemli teorik kaynağı ve ayrılmaz bir parçası, organizmaların gelişimine dair materyalist bir teori geliştiren ve bunu burjuva gerici biyoloji teorilerinin (neovitalizm, psiko-Lamarckizm, mekanizm, Weismannizm-Morganizm) saldırısından savunan seçkin Rus materyalist biyologlar Mechnikov, Sechenov, Kovalovsky kardeşler, I. I. Pavlov, Severtsov ve Timiryazev'in bilimsel keşifleridir. Rus materyalist biyologların deneysel araştırmaları ve teorik genellemeleri, yalnızca sosyalizm altında ve diyalektik materyalizm felsefesine dayanarak mümkün olan biyolojik bilimin gelişiminde yeni, daha yüksek bir aşamanın yolunu açmıştır. Michurin'in biyolojisinin diyalektik-materyalist özü, yaşamın gelişim yasalarına ilişkin tüm teorik genellemelerinde tutarlı bir şekilde kendini gösterir. Michurin'in biyolojisine göre yaşam, kendine özgü, içsel gelişim yasalarına sahip bir madde hareket ve gelişim biçimidir. Canlı maddenin

cansız maddeden ortaya çıktığı ve hayvan ve bitki çeşitliliğinin sürekli değişim ve gelişimlerinin sonucu olduğu önermesine dayanan Michurin biyolojisi, yaşamın gelişiminin doğasını ve biçimlerini, ayrıca organizmaların ve türlerin gelişiminin altında yatan faktörleri ve itici güçleri ortaya koymuştur. Canlı doğanın gelişimini tek, maddi, yasal bir süreç olarak gören Michurin biyolojisi, bu yasal süreci oluşturan karmaşık ve çeşitli ilişkileri tanımlamış ve açıklamıştır. Bunların en önemlisi, organik madde biçimi ile inorganik doğanın karşılıklı bağımlılığıdır. “Cansız doğanın yaşamın birincil kaynağı olduğunu hatırlamalıyız. Canlı bir beden kendini çevresel koşullardan inşa eder ve böylece kendini değiştirir” (Lysenko). *“Organizmalar ve çevresel koşullar arasındaki etkileşim kalıplarını keşfetmenin tarım biyolojisinin birincil görevi olduğu”* (Lysenko) önermesine dayanan Michurin biyolojisi, organizmayı ve yaşam koşullarını diyalektik bir birlik olarak görür. Organizma gelişiminin en önemli modeli, çevresel koşulların etkisi altında gösterdikleri değişkenlik, edinilmiş sapmaların aktarımı ve kalıtımıdır. Organizmaların bireysel gelişimi, belirli bir türün tarihsel olarak edindiği özellikler ve nitelikler temelinde gerçekleşir. Dolayısıyla, yaşamın gelişim sürecinde tarihsel (filogeni) ve bireysel (ontogenez) arasında birlik ve karşılıklı bağımlılık vardır. Tarihsel olan, yani bir organizmanın kalıtımı, değişen çevresel koşullara uygun olarak önceki nesillerin uzun bir serisinin gelişimi ve değişiminin sonucudur. Michurinist biyoloji, mistik genleriyle Weismann-Morganist kromozom teorisini gerici bir kurgu olarak reddeder. *“Kalıtım, bir bakıma, bitki organizmaları tarafından önceki nesiller serisinde*

özümseven çevresel koşulların bir yoğunlaşmasıdır.” (Lysenko). Uygun dış koşullar mevcutsa, belirli bir türün bireyinin gelişiminde kalıtım yeniden üretilir. Bu koşullar yoksa, organizma değişir ve canlı bir beden özelliği olarak kalıtımı değiştirir. Uygun koşullar verildiğinde, yeni değişiklikler sabitlenir ve böylece filogeniye girer. Böylece, organizmaları varoluş koşullarıyla diyalektik birlik içinde ele alarak, Michurin’in biyolojisi, yaşamın gelişiminin yasal sürecinin temelini açıkladı. Darwin, organizmalardaki bireysel değişikliklerin nedenlerini bulamadı. Bu çok önemli soruyu göz ardı etti; bu soru olmadan, biyolojiyi doğal olayları açıklayan bir bilimden, uygulayıcılara doğayı bilinçli olarak yeniden şekillendirme yeteneği kazandıran etkili bir bilime dönüştürmek imkansız olurdu. Michurin’in biyolojisi bu sorunu çözen ilk bilim dalıydı. Materyalist diyalektiğin öğretilerine uygun olarak, Michurin’in biyolojisi, organizmaların gelişiminin iki biçimde gerçekleştiğini gösterdi: evrimsel ve devrimci, spazmodik. Michurinist biyoloji, büyüme ve gelişme kavramları arasında kesin bir ayrım yapar: “Bir niteliksel durumun diğerine dönüşümü olmadan, eskisi içinde yeni bir niteliksel durum ortaya çıkması olmadan, gelişme yoktur; sadece nicelikte artış veya azalma, genellikle büyüme olarak adlandırılan şey vardır” (Lysenko). Sadece bu gelişme anlayışı, yaşayan doğanın nesnel diyalektik özüne karşılık gelir. Böylece Michurinist biyoloji, doğadaki sıçramaları reddeden Darwinci teorinin sınırlamalarının üstesinden geldi: “... Darwinizm, sadece Cuvier’in felaketlerini değil, aynı zamanda devrimi de içeren diyalektik olarak anlaşılan gelişmeyi de reddeder; oysa diyalektik yöntem açısından

bakıldığında, evrim ve devrim, niceliksel ve niteliksel değişim, aynı hareketin iki gerekli biçimidir” (Stalin). Uygulamaya dayanan ve düz evrimciliğin tek taraflılığının üstesinden gelen Michurinist biyoloji, türler ve türleşme hakkında yeni bir teori geliştirir. Bu teoriye göre, canlı formların gelişiminde sürekli, kesintisiz bir çizgi gözlemlenmez; bunun nedeni, Darwin’in inandığı gibi karşılıklı rekabetin ara formların yok olmasına yol açması değil, doğada böyle bir sürekliliğin var olamamasıdır. Gelişim, sürekli ve süreksiz, evrimsel ve devrimci hareket biçimlerinin birliğidir. Aşamalı niceliksel değişimler, yeni ve benzersiz gelişim modellerine sahip niteliksel olarak yeni bir türün oluşmasına yol açar. “Türler, canlı doğanın zincirindeki halkalar, niteliksel izolasyon aşamaları, organik dünyanın aşamalı tarihsel gelişimindeki adımlardır” (Lysenko). Bu diyalektik türleşme teorisi, 28 kromozomlu buğdayın 42 kromozomlu ekmeklik buğdaya niteliksel dönüşümü gibi olgularla doğrulanmaktadır. Gelişimi niceliksel değişimlerden temel, niteliksel değişimlere geçiş olarak anlama temelinde, Michurin’in biyolojisi, organizmaların aşama aşama gelişimi teorisini geliştirmiştir. Bu teori, organizmaların bireysel yaşamları boyunca niteliksel olarak farklı aşamalardan geçtiğini göstermiştir. Evre ilerlemesinin düzenliliği ve sırası doktrini, evre evre gelişimin belirli hücrelerdeki (büyüme noktaları) yerelliği ve özellikle evre evre gelişim sürecinin geri döndürülemezliği, bir organizmanın bireysel yaşamındaki niceliksel değişikliklerden temel, niteliksel değişikliklere geçişi canlı bir şekilde doğrular. Diyalektik yöneme dayanan Michurin’in biyolojisi, yaşamın gelişimini anlamada her türlü idealist ve

mekanistik çarpıtmayı reddetti ve organizmaların ve türlerin gelişimini yönlendiren temel çelişkileri ortaya koydu. Biyolojiyi idealizm ve metafiziğin kucağına iten Weismannizm-Morganizm, var olmayan genler, bir gen havuzu ve organizmaların yaşamının ve gelişiminin sözde bağlı olduğu varsayımsal bir amip (yaşamın atası) icat etti. Ancak mekanistler, organizmayı pasif bir unsur olarak görerek, organizma gelişim sürecini dışsal, mekanik koşullarla açıkladılar. Tüm bu spekülasyonları reddeden Michurin'in biyolojisi, araştırmasını organizma gelişiminin itici çelişkilerini ortaya çıkarmaya yöneltti. Michurin'in biyolojisi, evrim teorisine bilim karşıtı bir ek olan ve Weismanncılar ile Morgancılar tarafından "Darwinizmin temel taşı" olarak sunulan Malthusçuluğu Darwin'in teorisinden çıkardı. Michurin'in biyolojisi, organik maddenin gelişimini engelleyen çelişkilerin, organizma ile çevresi arasındaki metabolizma çelişkilerinden, yani organizma içindeki yaratılış ve yıkım süreçlerinin (özümleme ve ayrışma) birleşik çelişkilerinden kaynaklandığını gösterdi. Tam da bu çelişkili metabolizma süreci sayesinde niteliksel olarak yeni bir şey ortaya çıkar; organik dünyada eski ile yeni, ölen ile ortaya çıkan arasında bir "mücadele" yaşanır. Doğal seçilim, uyumlu ve faydalı olan her şeyi belirleyip koruyarak, yaşamın gelişim sürecini yönlendirir ve aynı zamanda uyumsuz olan her şeyi eler. Michurin biyolojisinin karakteristik özelliği, etkinliği, gerçekliğe devrimci yaklaşımı ve doğayı dönüştürmesidir. Uygulamayla yakın bir bağlantı, onun taleplerine yanıt verme, teoriyi pratikte test etme, uygulamayı genelleştirme ve onu teorinin doğruluğunun ölçütü olarak kabul etme; Michurin biyolojisinin temelidir. Michurin

biyolojisinin tüm teorik genellemeleri ve sonuçları, yalnızca en incelikli deneylerin değil, aynı zamanda tarım ve hayvancılık uygulamalarının genelleştirilmesinin de sonucudur. Vejetatif melezleme, mentor-aracı yöntemi, yetiştirme alanlarının seçimi, organizmaların belirli bir yönde eğitilmesi, vernalizasyon, kışlık ürünlerin ilkbaharlık ürünlere ve ilkbaharlık ürünlerin kışlık ürünlere dönüştürülmesi, Michurin'in iklimlendirme yöntemleri, aşama gelişim teorisi ve Michurin biyolojisinin diğer keşifleri, sosyalist tarlaların verimini ve hayvancılık verimliliğini artırmanın yanı sıra yeni bitki çeşitleri ve yeni hayvan türleri üretmenin en önemli araçları haline geldi. Michurin biyolojisi bir halk bilimidir; kolektif çiftlik kitlelerine derinden nüfuz etmiş ve onun temelinde, önde gelen tarım işçileri dünyadaki en yüksek göstergelere ulaşmıştır. Michurin biyolojisi, biyolojideki sahte bilim, idealizm ve metafiziğe karşı mücadelede (Weismannizm-Morganizm) büyüdü ve güçlendi. Materyalist diyalektik yolunu benimseyen Michurin biyolojisinin kurucuları, biyolojideki materyalizmden her türlü sapmaya karşı tavizsiz bir mücadele yürüttüler. Michurin biyolojisi, bilimdeki her türlü din adamlığına karşı gerçek bir Bolşevik hoşgörüsüzlüğüyle doludur. Bu, organik maddenin gelişim yasalarını doğru bir şekilde yansıtan ve çalışan insanların çıkarları doğrultusunda doğanın bilinçli dönüşümüne yol gösteren tek teoridir. Michurin'in biyolojisi, Marksist-Leninist dünya görüşünün doğal bilimsel temellerinin daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için son derece önemlidir. Eğer Michurin'in biyolojisi, yaşayan doğanın tek bilimsel materyalist teorisi olarak, Darwinizmin gelişimindeki en yüksek aşama olarak, Weismannizm-

Morganizm'in gerici sözde bilimine karşı tam bir zafer kazandıysa, bunu Lenin ve Stalin'in ona verdiği belirleyici desteğe borçludur. V. İ. Lenin adına düzenlenen Tüm Birlik Tarım Bilimleri Akademisi oturumuna katılanlar, Yoldaş Stalin'e yazdıkları bir mektupta şöyle demişlerdir: "V. İ. Lenin'in çalışmalarını sürdürerek, ileri materyalist biyoloji için doğanın büyük dönüştürücüsü I. V. Michurin'in öğretilerini korudunuz ve Michurinist biyoloji yönünü, tüm bilim dallarında tek doğru, ilerici yön olarak tüm bilimin önüne çıkardınız."

GENÇ HEGELCİLER –1830'lar ve 1840'ların Alman liberalizminin ideologları, Hegelci okulun sol burjuva-radikal kanadının temsilcileri (B. Bauer, D. Strauss, A. Ruge, M. Stirner). Eski Hegelcilerden (özellikle din felsefesi olmak üzere genel olarak Hegel'in gerici sisteminin savunucuları) farklı olarak, Genç Hegelciler "mutlak fikir" (Tanrı) yerine "özbilinç"i koydular. Aydınları ve devleti, tarihin bu güçlü, inandıkları yaratıcı gücünün somutlaşmış hali olarak ilan ettiler. Genç Hegelciler, halkı özbilincin yabancı olduğu "eleştirel olmayan bir kitle" olarak gördüler; B. Bauer, "ruhun gerçek düşmanını kitlelerde, başka hiçbir şeyde değil, aramak gerekir" diye belirtti. Genç Hegelciler, Fransız burjuva devrimini kınayarak, onu "rasyonel" (sömürücü) bir devletin girişimiyle uygulanan burjuva reformlarıyla karşılaştırdılar. Genç Hegelciler tüm umutlarını Almanya'nın burjuva dönüşümüne ve Platon'un tahttaki filozof idealinin somutlaşmış hali olarak görmeyi umdukları Prusya kralına bağlamışlardı. Ortodoks Hristiyanlığı eleştiren ve İncillerin güvenilirliğini reddeden

Genç Hegelciler, dini bilinci halkın bilinciyle özdeşleştirdiler. Almanya'daki ilerlemenin önündeki en büyük engelin toprak sahiplerinin ve mutlakiyetçiliğin egemenliği değil, devletin sözde rasyonel doğasını bozan ve "akıl dışı" kitlelerin egemenliğini kurmakla tehdit eden dinin egemenliği olduğunu düşündüler. Kilise ve devletin ayrılmasını savunan, feodal monarşiye "akıl getirmeyi" amaçlayan Genç Hegelciler, umutlarını sömürücü devletin "gücüne" bağladılar ve Prusyacılığa boyun eğdiler. Bilincin "özbilinç"e dönüşmesinin toplumsal dönüşümün kaynağı olduğuna inanan Genç Hegelciler, esasen Almanya'daki mevcut düzenle "rasyonel" yorumu yoluyla uzlaşmayı savundular. Devrimci sınıf mücadelesi fikri onlara tamamen yabancıydı. Vaazları egemen sınıflara yönelikti. Genç Hegelciliğin karakteristik bir özelliği, Almanya'nın burjuva gelişimine direnen egemen feodal sınıflara karşı yalnızca liberal tehditler sunan devrimci söylemleriydi. Genç Hegelcilerin ideolojisi, Alman burjuvazisinin korkaklığını ve feodal temellere karşı mücadeledeki çaresizliğini yansıtıyordu. Daha önce sol Hegelciler çevresine mensup olan ve en kararlı devrimci demokratlar olarak hareket eden Marx ve Engels, 1843-1846 yıllarında Genç Hegelcilerin idealizmini ve liberal vaazlarını ve feodalizmin kalıntılarına yönelik eleştirilerinin sınırlılıklarını acımasızca eleştirdiler. Genç Hegelcilerin, "sözde 'dünyayı sarsan' ifadelerine rağmen, en büyük muhafazakarlar" olduklarını, "gerçek, var olan dünyaya karşı hiçbir şekilde savaşmadıklarını", yalnızca "bu dünyanın ifadelerine karşı savaştıklarını" gösterdiler. "Bu felsefi eleştirinin elde edebildiği tek sonuç, Hristiyanlıkla ilgili birkaç ve hatta tek taraflı tarihsel-dini açıklama oldu" (Marx ve Engels).

MODUS, Marksizm öncesi felsefede kullanılan ve bir nesnenin yalnızca belirli hallerinde var olan bir özelliğini ifade eden felsefi bir terimdir; bu, bir nesnenin tüm hallerinde devredilemez bir özelliği olan *niteliğin aksine bir kavramdır*. Spinoza'nın felsefesinde modlar, varoluş nedeni kendilerinde değil, maddede ve niteliklerinde yatan maddenin veya tözlerin tüm geçici hallerini ifade eder; modlar, sonsuz, ebedi ve sonsuz maddi tözün tezahürünü bulduğu şeylerin sonsuz çokluğunu ve geçici niteliklerini ifade eder.

BEYİN, sinir sisteminin merkezi kısmı, düşünce ve bilinç organıdır. İnsan ruhu-duyular, fikirler ve düşünme-beynin en önemli kısmı olan beyin korteksinin faaliyetinin ürünüdür ve nesnel dünyanın etkisini yansıtır. Yüksek sinir aktivitesinin modern fizyolojisi, ruhun, düşüncenin ve bilincin maddeden bağımsızlığına dair idealist kavramları kesin olarak yıkmış ve bilincimizin ve düşüncemizin “maddi, bedensel bir organ olan beynin” ürünü olduğunu kapsamlı bir şekilde kanıtlamıştır (*Engels*). Bilinç ve düşünce, insan beyninde doğanın ve toplumsal varoluşun bir yansımasından başka bir şey değildir; “bu nedenle düşünceyi maddeden ayırmak ciddi bir hataya düşmek anlamına gelir” (*Stalin*). İnsan düşüncesi ve bilinci, son derece organize olmuş maddenin-beynin-bir özelliği olup, insanlığın sosyotarihsel pratiğine, emek faaliyetine dayalı olarak gelişen faaliyetinin bir ürünüdür. “İnsan düşüncesinin en temel ve doğrudan temeli, doğanın kendisi değil, *insanın doğayı değiştirmesidir*. İnsan akıllı, insanın doğayı değiştirmeyi öğrenmesiyle orantılı olarak gelişmiştir”

(Engels). Beyin, insanlarda tarihsel gelişmenin bir sonucu olarak en büyük mükemmelliğine ulaşmıştır. Omurgalılarda beyin, omurilik kanalında bulunan omurilik ve kranial boşlukta bulunan beyin korteksinden oluşur. Omurilik, beyin korteksi tarafından düzenlenen birincil motor ve duyu merkezlerini içerir. Beyin korteksi kendi başına sadece en basit işlevleri yerine getirebilir; uzuvların bükülmesi ve uzatılması, adım atma refleksi olarak adlandırılan hareketi oluşturur, ancak bu henüz bir motor dürtüyü (yürüme, koşma, tırmanma vb.) uygulamak için yeterli değildir; ikincisi, beyin korteksinin koordinasyon faaliyetini gerektirir. Beynin yapısı çok karmaşıktır. Medulla oblongata, en önemli hayati merkezleri (solunum, dolaşım, metabolizma vb.) ve dil, yutak ve ses tellerinin kaslarının sinirsel bağlantı çekirdeklerini içerir. Beyin sapının (medulla oblongata) doğrudan devamı olan pons, yüz kaslarının, göz hareketlerinin ve medulla oblongata ile birlikte işitme sinirinin sinirsel bağlantılarını sağlayan çekirdekleri içerir. Beyin sapı ve ponsun üzerinde yer alan serebellum, dengeyi sağlayan ve hareketi koordine eden organdır. Ponsun devamı olan orta beyin, göz hareketlerini sağlayan kasları ve bir dizi önemli motor merkezini sinirsel olarak besleyen çekirdekleri içerir. Bunu takip eden diensefalon, tüm duyu liflerinin toplayıcısı olan talamusu ve metabolik süreçleri düzenleyen subtalamik bölgeyi içerir. Tüm bu bölgeler, vücudun dış ve iç çevresel uyaranlara verdiği standart, kalıtsal tepkiler olan koşulsuz reflekslerin merkezleridir. Bunların üzerinde, faaliyetlerini koordine eden ve düzenleyen serebral hemisferler bulunur. Memelilerde, özellikle de insanlarda, beyin yarımküreleri hem büyüklük hem de yapı ve

işlevlerinin olağanüstü karmaşıklığı bakımından beynin diğer tüm kısımlarını geride bırakır. Beyin yarımküreleri, en yüksek koşulsuz refleks veya içgüdüsel aktivitenin temelini oluşturan merkezi hücre kümelerinden (“I. P. Pavlov’a göre anlık subkorteks”) ve beyin yarımkürelerini kaplayan korteksten oluşur. Korteks, birbirleriyle sonsuz derecede karmaşık ve sürekli değişen ilişkiler içinde bulunan çok sayıda (14 milyara kadar) sinir hücresi içerir. I. P. Pavlov’a göre, yüksek sinirsel aktivitenin organı olan beyin korteksi, kalıtsal olmayan, ancak bireysel yaşam sürecinde ortaya çıkan ve organizmanın dış ve iç çevredeki değişikliklere uyum sağlama yeteneklerini sonsuz derecede genişleten koşullu reflekslerin oluşum yeridir. Beyin korteksi aynı zamanda bir analizörler sistemidir ve Pavlov’un da belirttiği gibi görevi, organizmaya etki eden ve onu rahatsız eden tüm dış etkileri incelemektir; hayvan ne kadar gelişmişse, bu inceleme o kadar “ince ve hassas” olur. İnsanlarda beyin korteksinin işlevleri özellikle karmaşıktır. Pavlov, “Gelişen hayvan dünyasında, insan evresinde sinir aktivitesinin mekanizmalarına olağanüstü bir ekleme yapıldı. Bir hayvan için gerçeklik, neredeyse tamamen uyaranlar ve bunların beyin yarımkürelerindeki izleriyle, organizmanın görsel, işitsel ve diğer reseptörlerinin özelleşmiş hücrelerine doğrudan ulaşarak sinyallenir. Bu, genel doğal ve sosyal çevremizden gelen izlenimler, duyumlar ve fikirler olarak bizde de var olan şeydir; işitsel ve görsel kelimeler hariç. Bu, hayvanlarla paylaştığımız gerçekliğin ilk sinyal sistemidir. Ancak kelime, özellikle bize özgü ikinci bir gerçeklik sinyal sistemi oluşturdu ve ilk sinyallerin bir sinyali oldu.” diye belirtmiştir. “Bir yandan, kelimelerden gelen

sayısız uyaran bizi gerçeklikten uzaklaştırmıştır ve bu nedenle gerçeklikle ilişkimizin bozulmaması için bunu sürekli hatırlamalıyız.” Öte yandan, bizi insan yapan tam olarak kelimelerdi...” (Pavlov). Emek, insanın hayvan atalarının insanlaşmasına yol açtı. Engels, “Emek, insanın kendisini yarattı” der. Emek, insan bilincini doğurdu ve bilinçle birlikte konuşma gelişti. Emegin etkisiyle insan duyuları değişti ve gelişti; örneğin, insan gözü en uzağı gören kuşun gözünden daha fazlasını fark etmeye başladı, insan kulağı insan konuşmasındaki seslerdeki en ince farklılıkları ve benzerlikleri algılamaya başladı ve benzeri.

MONAD (antik Yunanca *monas* kelimesinden gelir ve “birim” anlamına gelir) (Marksizm öncesi felsefede) en basit, bölünmez birliği ifade etmek için kullanılan felsefi bir terimdir. Yunan felsefesinde “monad” terimi, varlığın ilkelerinden biri olarak tekilliği ifade etmek için kullanılmıştır. Leibniz’in modern felsefesinde (bkz.), monadlar tüm varoluşun temelidir; kendi kendine hareket edebilen bağımsız ruhsal varlıkları temsil ederler. Birbirleriyle olan bağlantıları, önceden kurulmuş ilahi bir uyumun tezahürüdür. Leibniz’in monadlar hakkındaki idealist öğretisi aynı zamanda diyalektik unsurlar da içeriyordu.

MONİZM (Antik Yunanca *monos*–bir)–düalizmin (bkz.) aksine, tüm varoluşun temeli olarak tek bir ilkeyi ele alan felsefi bir doktrin. Hem materyalist hem de idealist monizm vardır. Materyalistler maddeyi dünyanın başlangıcı, temeli olarak görürler. İdealistler ise tam tersine, ruhu

tüm olguların tek ilkesi olarak görürler. İdealist monizmin temsilcilerinden biri, “*mutlak fikir*”i (bkz.) tüm varoluşun tek ilkesi olarak gören Hegel’dir. İdealist monizm, din ve din adamlığının doğrudan bir gerekçelendirmesidir. Materyalist monizmi destekleyen yoldaş Stalin şöyle yazmıştır: “İki farklı biçimde ifade edilen tek ve bölünmez bir doğa—maddi ve ideal; iki farklı biçimde ifade edilen tek ve bölünmez bir toplumsal yaşam—maddi ve ideal—doğanın ve toplumsal yaşamın gelişimine böyle bakmalıyız. Materyalist teorinin monizmi budur.” Tek bilimsel monistik felsefe, Marx ve Engels tarafından geliştirilen diyalektik materyalizmdir. Materyalist monizm, dünyanın özünde maddesel olduğu, dünyadaki tüm olguların hareket halindeki maddenin çeşitli biçimlerini temsil ettiği öncülünden hareket eder. Marx ve Engels, materyalist doktrini toplum yaşamına genişleten tarihteki ilk kişilerdi. Marksizm-Leninizmin klasiklerinin gösterdiği gibi, toplumun gelişimini belirleyen temel güç, maddi malların üretim biçimidir.

TEK TANRICILIK —Çok tanrıcılığın aksine, tek tanrıcılık bir din biçimidir. Dinî inancın ilk aşamalarında, kabile sisteminde, her klanın kendi tanrısı vardı. Kabile gelişiminin en yüksek seviyesinde, çeşitli tanrıların kültü ortaya çıkar; her birinin kendi adı ve kendi “faaliyet alanı” vardır. Dini inançların daha da gelişmesi, toplumun sınıflara ayrılması ve devletin oluşumuyla ilişkilidir. Yeni kurulan devletlerde, tek tanrı kültü (tek tanrıcılık) kurulur. Kralların ortaya çıkmasıyla birlikte, insanlar göklerin kralları kavramını geliştirirler. Engels, “tek tanrı”nın sadece despot kralın bir kopyası

olduğunu yazmıştır: “Tek kral olmadan tek tanrı asla gerçekleşemezdi...” Bununla birlikte, modern dinlerdeki tek tanrıçılık oldukça görecelidir: Baba Tanrı, Oğul Tanrı, Tanrı Anası, kutsal peygamberler vb. inancı esasen çok tanrıçılıktır.

MONTESQUIER CHARLES LOUPE (1689-1755)

–XVIII. yüzyılın ortalarında Fransız burjuvazisinin siyasi düşüncelerinin savunucusu olan Fransız sosyolog Montesquieu. Montesquieu’nun en önemli eserleri olan *Farsça Mektuplar* (1721), *Roma İmparatorluğu’nun Büyüklüğünün ve Çöküşünün Sebepleri Üzerine Söylev* (1734) ve *Kanunların Ruhu Üzerine* (1748) geniş çapta yayılmıştır. Bu eserler, Rousseau’nun eserleriyle birlikte, özellikle 1789 Fransız burjuva devriminin liderleri arasında büyük popülerlik kazanmıştır. Her üç eser de 18. yüzyılda Rusçaya çevrilmiştir. İlk eserinde Montesquieu, XIV. Louis dönemindeki mutlakiyetçi düzeni sert bir şekilde eleştirmiştir; diğer iki eserinde ise devlet sisteminin kökenlerini ortaya koymaya, kanunların doğasını açıklamaya ve bu “doğal” temele dayanarak sosyal reform için bir plan hazırlamaya çalışmıştır. Montesquieu, tüm olguların yasal gelişim fikrini savunmuştur. Montesquieu’nun tanımına göre yasalar, “şeylerin doğasından kaynaklanan zorunlu ilişkilerdir”; bu anlamda, var olan her şeyin kendi yasaları vardır, diye savunur Montesquieu. Yasallık, sosyal ilişkiler alanında da geçerlidir. Montesquieu, Helvetius’un halklar arasında eşitsizliği savunduğunu gördüğü sosyolojideki *coğrafi yaklaşımın* (bkz.) kurucularından biriydi. Montesquieu’ya göre, bir halkın ahlaki karakteri, yasalarının doğası ve yönetim biçimi, yaşadığı bölgenin iklimi, toprağı

ve büyüklüğü tarafından belirlenir. Dolayısıyla, mutlak anlamda uygun, rasyonel bir devlet sistemi, din, yasa veya ahlak yoktur. Her şey, Montesquieu'nun coğrafi koşullar olarak anladığı insanların yaşam koşullarına bağlıdır. Bununla birlikte, Montesquieu'nun bakış açısına göre yasalar, nesnel sosyal ilişkilerin bir sonucu değildir. Yasalar, halkların ruhunu, yaşamlarının coğrafi koşullarıyla belirlenen unsurları dikkate alması gereken akıl tarafından oluşturulur. Dolayısıyla, yasalar doktrini doğası gereği idealisttir ve toplumsal gelişmenin yasalarının bilimsel anlayışından uzaktır. Bununla birlikte, insanlık tarihindeki yasallık fikri-“Yasaların Ruhı” adlı eserinin ana fikri-ilericiydi. Hobbes'un aksine, Montesquieu için insanın doğal hali barış ve eşitliktir. Montesquieu, devleti tarihsel bir kategori olarak görmeyi reddetti. Anayasal monarşiyi en iyi yönetim biçimi olarak kabul etti. Yürütme, yasama ve yargı olmak üzere güçler ayrılığı teorisinin popüler liberal teorisinin yaratıcısıdır. Montesquieu, sözde “miktar teorisi”nin yazarlarından biridir. Ateist olmamasına rağmen, Montesquieu eserlerinde kiliseyi ve din adamlarını sert bir şekilde eleştirdi.

THOMAS MORE (1478-1535), ütöpik sosyalizmin kurucularından ve seçkin bir hümanist bilgin idi. Londra'da bir yargıcın oğlu olarak doğdu ve Oxford Üniversitesi'nde eğitim gördü. Kral VIII. Henry döneminde yüksek devlet görevlerinde bulundu. Vatan hainliği suçlamasıyla idam edildi. More, 1516 yılında *“Bir Devletin En İyi Anayasası ve Yeni Ütopya Adası Hakkında Hem Faydalı Hem de Eğlenceli Altın Bir Kitap”* başlığıyla yayınladığı

dikkat çekici eseriyle tarihe geçti. İlkel kapitalist birikim döneminde yazan More, kitabında ortaya çıkan kapitalist ilişkileri eleştirdi. İlkel kapitalist birikimin neden olduğu halkın çektiği acıları tasvir etti. İngiltere’de toprak sahiplerinin köylüleri topraklarından kovduğu, köylü tarlalarını çitlerle çevirdiği ve koyunlar için otlaklara dönüştürdüğü, kapitalizmin kurulması ve gelişmesinin barbarca yöntemlerini karakterize eden ünlü “Koyunlar insanları yedi” sözüyle tanınır. More, özel mülkiyeti tüm toplumsal sorunların kök nedeni olarak görür. Özel mülkiyete dayalı bir sistemi, kamu mülkiyeti, toplumsal üretim ve sahiplenmeye dayalı fantastik bir Ütopya’nın ideal sosyal sistemiyle, yani sosyalist bir sistemle karşılaştırır. More, tarihte ideal bir sosyalist toplumu tasvir etmeye ilk girişimi yapan kişidir. Mutlu adaya “Ütopya” adını vermiştir; bu kelimenin tam anlamıyla “var olmayan yer” anlamına gelir (bu nedenle “ütopik” kelimesi ilkel, bilim öncesi sosyalizmi ifade etmek için kullanılır). Ütopya devleti 54 şehrin birliğinden oluşmaktadır. Her şehre tarım yapılan alanlar tahsis edilmiştir. Kamu görevlerini yerine getirenler ve bilimsel çalışmalar yapanlar hariç, tüm yetişkin Ütopyalılar, erkekler ve kadınlar, üretken emekle meşguldür. Temel üretken birim, büyüklüğü üretken faaliyetinin niteliğine bağlı olarak değişen ailedir. Her aile belirli bir zanaatla uğraşır. Ayrı bir kırsal nüfus yoktur; tüm Ütopyalılar iki yıl boyunca dönüşümlü olarak tarımda çalışmak zorundadır. Bu şekilde More, şehir ve kırsal kesim arasındaki ikiliği ortadan kaldırmaya çalışır. Ütopyalıların elde ettiği her şey topluluğa aittir. Parazitliğin olmaması nedeniyle, tüm ürünler bol miktarda bulunur ve vatandaşların ihtiyaçlarına göre dağıtılır.

Ütopyalıların çalışma süresi altı saatle sınırlıdır. Boş zamanlarını bilime ve sanata ayırırlar. Bilime yetenekli işçiler fiziksel emekten muaf tutulur ve bilim insanı rütbesine yükseltilir. Ütopya demokratik ilkelerle yönetilir. More, geleceğin toplumunu tasvir ederken parlak içgörüler ifade etse de, zamanının koşullarını aşamamış ve fikirleri son derece ilkel ve savunulamazdır. Örneğin, Ütopya ekonomisi el sanatları üretimine dayanmaktadır. Sosyalizmin yüksek düzeyde gelişmiş teknoloji ve teknolojik ilerlemeye dayanacağı fikri More'a yabancıdır. Ütopya'da, sakinlerin tüm ihtiyaçlarının karşılanması, örneğin barınma ve giyim gibi ihtiyaçların belirli sınırlamalarıyla ilişkilidir. More, insanlar için zor ve hoş olmayan işleri yapabilecek hiçbir makine bilmediği için Ütopya'da köleliğe izin verir. Bu, ütöpik bir sistemde eşitlik ilkesini ihlal eder. More, devrimle değil, barışçıl yollarla yeni bir sisteme geçişi hayal ediyordu; bu da ütopyacılığının sınıfsal sınırlamalarını yansıtıyor. More'un kitabı, sosyalist düşüncenin sonraki gelişimini derinden etkiledi.

AHLAK, ETİK –İnsanların birbirlerine ve topluma karşı sorumluluklarını ve ilişkilerini belirleyen toplumsal yaşam ve insan davranışının kuralları ve normları, toplumsal bilincin biçimlerinden biridir. İdealistler, ahlakın insan yaşamının maddi koşullarından tamamen bağımsız olduğuna inanırlar. Marksizm-Leninizm, ahlak anlayışında ve taleplerinde, genel ve soyut tanımlardan değil, belirli tarihsel koşullardan hareket eder. Lenin, insan toplumunun dışında ele alınan ahlakın var olmadığını, bir aldatmaca

olduğunu belirtir. Ahlak soyut değil, tarihsel bir kategoridir. Toplumsal yapının biçimindeki değişikliklerle birlikte ahlak da değişir. Dolayısıyla, burjuva sisteminin zaferiyle birlikte feodal beylerin ahlakı yerini burjuva ahlakına bırakır. "...Toprağa bağlı serflerin fazla emeğinin sahiplenilmesi sistemi feodal bir ahlak yarattı; 'paranın sahibi için' 'başkasının pahasına' çalışan 'serbest emek' sistemi ise onun yerine burjuva bir ahlak yarattı" (Lenin). Proletarya devriminin zaferi, yeni bir ahlakın-komünist toplumun ahlakının-zaferini getirdi. Komünist ahlak, proletaryanın sınıf mücadelesinin çıkarlarına tabidir. Komünist ahlak açısından, yalnızca eski sömürü ve yoksulluk dünyasının yıkımına katkıda bulunan, yalnızca yeni, sosyalist sistemi güçlendiren şey ahlakıdır. "Komünist ahlakın temelinde komünizmin güçlendirilmesi ve tamamlanması mücadelesi yatar" (Lenin). Ülkemizde yeni, sosyalist ahlakın burjuva ahlakı üzerindeki zaferi, dünya tarihi açısından önemli bir gerçektir. Burjuva ideologları, ticari, kapitalist "ahlak" ilkelerini "ebedi" olarak kurmaya çalışırlar ve "Sarsılmaz" ilkeler, sözde insan doğasının kendisine karşılık gelir. Sovyetler Birliği deneyimi, bu ilkelerin kapitalist sistemin kendisi kadar geçici olduğunu göstermektedir. SSCB'de üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılması ve sosyalist mülkiyetin zaferi, yeni çalışma biçimlerinin ve insanlar arasındaki yeni ilişkilerin kurulması; tüm bunlar Sovyet vatandaşı için yeni bir ahlaki ve manevi karakterin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dar, bencil çıkarları önceliklendiren küçük burjuva bireyciliğinin aksine, Sovyet sistemi insanlarda kamu çıkarlarının önceliğini anlamayı, kişisel ve kamu çıkarlarını bütünleştirmeyi geliştirir. Sovyet

halkı, kamu mülkiyeti ve emeğe karşı yeni bir tutuma sahiptir. “Çalışmayan yemez” sosyalist ilkesi ve sosyalist çalışma biçimleri, burjuva asalaklığından ve tembelliğinden arınmış yeni bir ahlakın oluşmasının temelidir. Sovyet sistemi, vatandaşın, Sovyet vatanseverinin, komünizm ve tüm insanlığın mutluluğu için savaşıyan kişinin ethosunu şekillendirir. Sovyet vatanseverliği, yeni komünist ahlakın, yeni psikolojinin en derin tezahürüdür. Sosyalist bir ülkedeki birey, Sovyet halkının vatan adına gösterdiği eşi benzeri görülmemiş başarıların kaynağıdır. Sovyet sosyalist sistemi, insan bilincini kapitalist ahlakın kalıntılarından arındırarak yeni ahlaki nitelikler şekillendirir ve geliştirir: komünist bir çalışma anlayışı, halka bağlılık, dürüstlük, yenilikçilik ruhu, hedeflere ulaşmada azim, metanet ve güçlü irade. Yoldaş Stalin, Türkmen süvarilerinin Aşabat-Moskova koşusunun olağanüstü başarısı vesilesiyle yazdığı tebrik mesajında şöyle demişti: “Böyle şanlı bir zaferi ancak amaç netliği, hedefe ulaşmada azim ve tüm engelleri aşan karakter sağlamlığı sağlayabilirdi.” Komünist Parti kendini tebrik edebilir, çünkü tam da bu nitelikleri geniş vatanımızın tüm milletlerinden işçiler arasında yetiştiriyor. Sovyet sistemi, kapitalizmin insanlığa aşıladığı en iğrenç özelliklerden birini, yani diğer halklara, diğer ırk ve milletlerden insanlara karşı milliyetçi nefreti, insan ahlakından arındırır. Sovyet halkının bilinci, proleter enternasyonalizm ruhu ve diğer halklara saygı ile doludur. Bu sosyalist bilinç ve ahlak özelliği, Sovyet halkının Avrupa halklarını faşist kölelikten kurtardığı büyük kurtuluş misyonunu gerçekleştirdiği Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında açıkça görülmüştür. Bu özellik, Sovyet halkının emperyalizme karşı

dünya mücadelesinin ortak cephesinin ön saflarında yer aldığı bugün de açıkça görülmektedir. Yeni, komünist ahlakın özellikleri Sovyet günlük yaşamında, ailede ve kadınlara karşı tutumlarda da kendini gösterir. Sovyet iktidarı, eski burjuva toplumunun yüzyıllar boyunca başaramadığı şeyi kadın eşitliği için başarmıştır. Komünist Parti, yeni, komünist ahlakın büyük eğitimcisidir. Parti, ancak eski ile yeni arasındaki mücadelede, eski burjuva ahlakının kalıntılarına karşı mücadelede yeni bir ahlakın yeşerebileceğini ve gelişebileceğini öğretir. Parti bu mücadeleyi komünizmin zaferi, komünist toplumun kapitalist sistemin insanlık dışılığına karşı hızlı zaferi çıkarları doğrultusunda yürütür. (Bakınız: *Halkın Zihnindeki Kapitalizm Kalıntıları; İşçilerin Komünist Eğitimi.*)

LEWIS HENRY MORGAN (1818-1881), Amerikalı bir bilim insanı, etnograf ve arkeologdu. Morgan, uzun yıllar boyunca Amerikan yerlilerinin yaşamlarını inceledi ve ilkel toplumun bilimsel tarihinin olgusal temellerini attı. Morgan ayrıca, sınıf öncesi toplumun tarihinin dönemlendirilmesini de denedi. İlkel toplumu vahşilik ve barbarlık dönemlerine ayırması modern bir bakış açısından kabul edilemez olsa da, değerli dönemlendirmesi, her dönemi üretim teknolojisinin gelişimiyle ilişkilendirme girişimiydi. Zengin bir olgusal materyale dayanarak Morgan, ailenin toplumun gelişimiyle birlikte değişen tarihsel bir kategori olduğunu ortaya koydu. Özellikle, tek eşli aile, klanın dağılması ve sınıf toplumunun ortaya çıkması sonucu çok eşli aileden ortaya çıkar. Bu şekilde Morgan, ailenin değişmez bir kategori olduğu yönündeki gerici, dinci görüşlere darbe vurdu. Marx ve Engels, Morgan'a büyük saygı

duyuyorlardı. Marx, Morgan'ın en önemli eseri olan *Antik Toplum*'un özetini 1877'de yayınladı. Engels, Morgan'ın "sezgisel olarak", "kendi yöntemleriyle", "Marx tarafından keşfedilen materyalist tarih anlayışını" yeniden keşfettiğini yazdı. Morgan'ın eserlerinin ve ilkel toplum üzerine diğer çalışmaların eleştirel bir analizine dayanarak, Engels, Marksist ilkel toplum teorisine önemli bir teorik katkı sağlayan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (bkz.) adlı kitabı yazdı. Engels'in kendisinin de belirttiği gibi, bu çalışmada sadece toplumsal sürece dair devrimci bir anlayıştan çok uzak olan Morgan'ın verilerini "nesnel olarak" sunmakla kalmadı, aynı zamanda bunları Marksizmin proletarya devrimci teorisine dayanarak yeniden işledi.

MORELLY, XVIII. yüzyılın en büyük Fransız ütöpik komünistiydi. Hakkında biyografik bilgi bulunmamaktadır (doğum ve ölüm tarihleri bile yoktur). Morelly'nin tüm eserleri anonim olarak yayınlanmıştır. "*Basiliade*" (1753) şiirinde ve özellikle de ana eseri "*Doğanın Kanunu veya Yasalarının Gerçek Ruhu*"nda (1755) gelecekteki komünist sistemi tanımlar. Morelly, Fransız aydınlanma hareketinde demokratik çizginin önde gelen temsilcilerindendir. Ana fikri, özel mülkiyetin kaldırılması için kesin bir taleptir. Morelly'ye göre özel mülkiyet tüm toplumsal kötülüklerin kaynağıdır; kaldırılmalıdır; "mülkiyetin olmadığı yerde, zararlı sonuçlarının hiçbiri var olamaz." Morelly, özel mülkiyetin ortaya çıkmasının en önemli nedenini idealist bir şekilde açıklar: insanların yeterince aydınlanmaması, yasama organlarının yaptığı bir hata vb. Morelly'ye göre, insan doğasının

yasalarının gerçek anlamını anlamak, doğal düzene dönüşün anahtarıdır. Komünizm, “doğa kanununa” karşılık gelen bir sistemdir. Temeli kamu mülkiyetidir. Morelli’nin en büyük tarihsel başarısı, kamu mülkiyetinin gerekliliğini anlamasıdır. Ütopik devletinde ticaret ve takas yoktur. Herkes ihtiyaç duyduğu ürünleri alır. Tüm vatandaşların çalışma, dinlenme, eğitim, sağlık hizmeti ve yaşlılıkta mali destek hakkı vardır. Çalışma zorunludur, ancak belirli bir yaşa ulaştıktan sonra herkes her türlü işte çalışabilir. Morelly, çocukların kamu eğitimine büyük önem verir: beş yaşından itibaren tüm çocuklar, tamamen eşit koşullarda (kızlar ve erkekler ayrı ayrı) yetiştirildikleri özel yuvalara yerleştirilir. Eğitimin temel amacı, yüksek yurttaşlık niteliklerinin geliştirilmesidir. Teorik eğitim, pratik eğitimle tamamlanır. Morelli’nin görüşlerinin tarihsel sınırlamaları, savunduğu ilkel eşitlikçilikte (tüm evlerin aynı şekilde olması ve 10 ile 30 yaş arasındaki tüm insanların aynı malzemeden yapılmış kıyafetler giymesi gerektiği noktasına kadar) açıkça görülmektedir. Bütün bunlar, özel mülkiyetin kaldırılması için gerekli gerçek koşulların ve eski düzeni değiştirmenin devrimci yollarının anlaşılmasısıyla birlikte, Morelly dönemindeki sosyoekonomik sınıf ilişkilerinin az gelişmişliğini yansıtıyordu. Morelly’nin ütopik teorisi, Babouvistlerin, Fourier’nin, Cabet’in ve diğerlerinin görüşlerini büyük ölçüde etkiledi.

DÜŞÜNME, özel olarak organize edilmiş maddenin en yüksek ürünüdür; nesnel gerçekliği fikirler, kavramlar, yargılar vb. şeklinde yansıtmanın aktif bir sürecidir. Düşünme her zaman

maddenin belirli bir hareket biçimiyle, yani *beynin aktivitesiyle ilişkilidir* (bkz.); “Düşünme, ne kadar duyular–üstü görünse de, maddi, bedensel bir organ olan beynin ürünüdür” (*Engels*). İdealizm, düşünmeyi maddeden bağımsız doğaüstü bir ilkenin ürünü olarak görür–Tanrı, Mutlak Fikir, vb. Bilimsel bilgi, idealistlerin dinsel hezeyanlarını çoktan çürütmüştür. Modern bilim, düşünmenin maddenin bir ürünü olduğunu tartışılmaz bir şekilde kanıtlamıştır. Bu bağlamda, büyük Rus bilim insanı *Pavlov* (bkz.) ve okulunun öne sürdüğü, hayvanların daha yüksek sinirsel aktivitesine ilişkin kesinlikle materyalist doktrin son derece önemlidir. Onun öğretisi, beyin zihinsel aktivitenin maddi taşıyıcısı olduğunu tartışılmaz bir şekilde göstermiştir. *Pavlov*, “Zihinsel aktivite,” diye yazmıştır, “beynin belirli bir kütlesinin fizyolojik aktivitesinin sonucudur.” *Pavlov*, özellikle köpekler olmak üzere yüksek hayvanların analitik ve sentezleyici yeteneklere, yani bireysel uyaranları ayırt etme ve birbirine bağlama yeteneğine sahip olduğunu göstermiştir. Akademisyen *Pavlov*’un araştırması, *Engels*’in “hayvanlarla tüm rasyonel faaliyet biçimlerini paylaşıyoruz” şeklindeki iyi bilinen önermesini dikkat çekici bir şekilde doğrulamıştır: tümevarım, tümdengelim ve dolayısıyla soyutlama, yabancı nesnelerin analizi, sentez ve her ikisinin birleşimi olarak deney. *Engels*’in belirttiği gibi, bu yöntemlerin tümü tür olarak “insanda ve yüksek hayvanlarda tamamen aynıdır. Sadece derece bakımından (ilgili yöntemin gelişiminde) farklılık gösterirler.” Bununla birlikte, diyalektik materyalizm, hayvanlardaki ve insanlardaki zihinsel faaliyet arasındaki iyi bilinen benzerlikleri vurgularken, insan düşüncesi ile

hayvanların zihinsel faaliyeti arasındaki temel farkı da ortaya koymaktadır. Akılcı faaliyet hayvanlarda da doğuştan var olsa da, “diyalektik düşünme–tam olarak kavramların doğasının araştırılmasını varsaydığı için–sadece insanlar için mümkündür ve hatta o zaman bile ancak nispeten yüksek bir gelişim aşamasında (Budistler ve Yunanlılar) mümkündür ve tam gelişimine ancak çok daha sonra, modern felsefede ulaşır” (*Engels*). Pavlov’un öğretileri bu Marksist görüşü doğruladı. J. V. Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, insan bilişsel faaliyetinin, insan düşüncesinin, ancak dil ve dilsel materyal temelinde mümkün olduğunu belirtti. Pavlov’un insanlara özgü bir sistem olan ikinci sinyal sistemi teorisi, düşüncenin fizyolojik temelini ve insan düşüncesi ile hayvanların zihinsel faaliyeti arasındaki ayrımı ortaya koymaktadır. Sesli konuşma, insan düşüncesinin gelişiminde büyük rol oynamıştır. Yoldaş Stalin, “İnsanlık tarihinde sağlam dil, insanların kendilerini hayvan dünyasından ayırmalarına, toplumlarda birleşmelerine, düşüncelerini geliştirmelerine yardımcı olan güçlerden biridir...” diye öğretir. Yoldaş Stalin, dil ve düşünce üzerine, dilin düşünce için önemi üzerine Marksist önermeleri yaratıcı bir şekilde geliştirmiş ve saf düşüncenin, yani dilsel materyale dayanmayan düşüncenin mümkün olduğu yönündeki sözde Marx doktrininin savunucularının idealist fikirlerini çürütmüştür. J. V. Stalin şöyle yazar: “Bir insanın kafasında ne tür düşünceler ortaya çıkarsa çıksın ve ne zaman ortaya çıkarsa çıksın, bunlar ancak dilsel materyale, dilsel terim ve ifadelere dayanarak ortaya çıkabilir ve var olabilir. Dilsel materyalden, dilsel ‘doğal maddeden’ arınmış çıplak düşünceler yoktur. ‘Dil, düşüncenin

doğrudan gerçekliğıdır' (Marx). Düşüncenin gerçekliğı dilde tezahür eder. Sadece idealistler, dilin 'doğal maddesiyle' bağlantısız düşünceden, dilsiz düşünceden bahsedebilirler." Yoldaş Stalin ayrıca, insan düşüncesinin içeriğini, nesnel gerçekliğın yansımasıyla, doğanın insan duyuları üzerindeki etkisiyle yaratılan imgelerden, algılardan ve fikirlerden aldığını belirtir. "Bu imgelerin, algıların ve fikirlerin dışında düşünce boştur, herhangi bir içerikten yoksundur - yani var olmaz" (Stalin). Emek, insan düşüncesinin ve konuşmasının gelişmesi için belirleyici ön koşul ve temeldir; bu aynı zamanda insan düşüncesi ile hayvanların zihinsel etkinliğı arasındaki temel (ve en önemli) farkı da oluşturur. Emek, insanı ve özellikle insan bilinçli, zihinsel etkinliğini yarattı. Teorik düşüncenin ve bilimin gelişimi, toplumun maddi koşulları ve insan sosyal pratiğıyle bağlantılıdır. Diyalektik materyalizm, düşüncenin yalnızca fizyolojik süreçlere indirgenebileceğı yaygın düşünceyle mücadele eder. İnsan düşüncesi, niteliksel olarak yeni, fizyolojik süreçlerden farklı, maddenin bir özelliğıdir. Düşünce organı insan beynidir, ancak düşünme işlevi, insan içinde sosyal yaşam ve pratik yoluyla gelişir. Dolayısıyla, insan düşüncesi sosyal bir olgudur ve toplum tarihinin dışında anlaşılamaz. Yoldaş Stalin, "*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine*" adlı eserinde (bkz.) kuramsal düşüncenin, ilerici fikirlerin ve görüşlerin rolüne dair derinlemesine bir gerekçe sunmaktadır .

N

ÜST YAPI –bkz. *Alt ve üst yapı*.

SAF GERÇEKÇİLİK, her insana özgü, kendiliğinden oluşan, materyalist bir dünya görüşüdür. Normal düşünen her insan, tüm nesnelerin insan bilincinden bağımsız olarak var olduğunu kabul eder. Bu nedenle, saf gerçekçilik, dünyanın özünde maddesel olduğuna dair kendiliğinden, çoğu durumda teorik olarak bilinçsiz bir inançtan oluşur. Ancak, saf gerçekçilik henüz bilimsel, materyalist bir dünya görüşü değildir. Kendiliğinden oluşan, saf bir materyalist, idealizmle kolayca karıştırılabilir. Diyalektik materyalizm, materyalist dünya görüşünü, bilimin en yüksek başarılarına dayanan en tutarlı felsefi öğreti düzeyine yükseltir. Saf gerçekçilik anlayışımız, Berkeley ve Machianlar gibi idealistlerin verdiği yoruma karşıdır. Machianlar, saf gerçekçiliğin, insanın yalnızca kendi duyularıyla ilgilendiği ve şeylerin gerçekten var olup olmadığına kayıtsız kaldığı bir dünya görüşü olduğunu iddia etmişlerdir. Lenin, *“Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm”* adlı eserinde, bunun, doğanın bilinçten bağımsız ve onun dışında var olduğuna dair kendiliğinden oluşan inançtan ibaret olan naif gerçekçiliğin gerçek özünün bir çarpıtılması olduğunu göstermiştir. *“‘Naif gerçekçilerin’ (yani tüm insanlığın) duyularımızın nesnel olarak gerçek bir dış dünyanın imgeleri olduğuna dair inancı,*

doğa bilimcilerinin büyük çoğunluğunun sürekli büyüyen ve güçlenen bir inancıdır” (Lenin).

NALBANDYAN MIKAIL LAZAREVICH (1829-1866)

–Ermeni şair ve yayıncı, devrimci demokrat, ütöpik sosyalist ve eğitimci. Nalbandian, Rus devrimci demokratlarının silah arkadaşı ve aynı fikirde olduğu bir kişiydi; Ermeni sosyal düşüncesini Belinsky, Herzen, Çernişevski ve Dobrolyubov’un fikirlerinin zirvesine taşıdı. Herzen ve Ogarev, Nalbandian’ın çalışmalarını ve devrimci demokrasi davasına olan özverili bağlılığını çok takdir ettiler. Nalbandian tüm hayatını serfliğe karşı mücadeleye, Ermeni-Rus dostluğunu güçlendirme mücadelesine ve Ermeni ve Rus halklarını birbirine bağlayan bağlara adadı. Sadece Rus köylülerinin serfliğe karşı devriminin Ermeni halkına ulusal ve sosyal özgürlük getireceğine inanıyordu. Rus halklarının devrimci hareketini Çarlığa karşı birleştirme fikrini ateşli bir şekilde savundu. Ateşli bir vatansever olan Nalbandian, Ermeni halkının demokratik geleneklerini savundu; Ermeni burjuva milliyetçilerini ve liberallerini acımasızca ezdi; Böylece, liberal Nazaryanların kozmopolit

görüşlerini “acı verici, içler acısı bir felsefe”, “canavarca ve iğrenç bir olgu” olarak nitelendirdi. Liberallerin “sınıf uyumu” “teorilerini” reddederek, toplumu parçalayan şiddetli sınıf mücadelesine işaret etti. Haksız, yağmacı savaşları, kapitalist güçlerin sömürgeci politikalarını eleştirdi, yağmacı planlarını, Türk sultanizmi politikasıyla ve Ermeni halkının fiziksel olarak yok edilmesi politikasıyla olan dayanışmasını ifşa etti. Felsefede Nalbandian materyalistti. Maddenin birincil, ebedi, yok edilemez olduğuna inanıyordu; varoluşunun nedeni kendi içinde yatıyordu. Deneyime ve tümevarıma büyük önem atfetti. Fikirler, doğanın, dış dünyanın ve toplumsal yaşamın bir yansımasıdır. 1840’lar-1860’lardaki Rus materyalizminin temsilcileri gibi, diyalektiği kavramaya çalıştı. Doğa her zaman hareket halindedir; organik dünya inorganikten doğar, diye iddia etti Nalbandian. Toplumsal yaşam, ilerici ve gerici arasında bir mücadele sürecidir ve sonunda ilerici taraf galip gelir. Nalbandian, Kant, Fichte ve Hegel’in idealist felsefelerini reddederek, Hegelci görüşlerin gerici, monarşik özünü acımasızca eleştirdi. Yeni doğan ilerici Ermeni edebiyatının ideolojik pozisyonlarını ve demokratik yönelimini savundu. Estetik konularda, Belinsky, Çernişevski ve Dobrolyubov’u takip ederek realizmi savundu. Filolojide, idealist geleneklerden cesurca koparak, dilin doğru anlaşılmasının anahtarının düşünceyle birliğinde aranması gerektiğini vurguladı. Nalbandian, seçkin bir şair ve yazardı. Eserleri, feodal olan her şeye karşı bir nefretle doludur. Devrimci demokrasi ideolojisini savunarak, Ermeni halkının sosyo-politik ve felsefi düşünce tarihinde yeni bir aşama yarattı. Fikirleri, XIX. yüzyılın ikinci yarısında ilerici,

demokratik Ermeni kültürünün kaynağı oldu. Devrimci faaliyetleri ve yasaklı Londra yayınlarını (Guerlain'inkiler) dağıtması nedeniyle Nalbandian, yaklaşık üç yıl kaldığı Aziz Petrus ve Pavlus Kalesi'nde hapsedildi. Çar'ın cellatları tarafından işkence görerek sürgünde öldü. Nalbandian'ın başlıca eserleri arasında "Birkaç Satır", "Gerçek Yol Olarak Tarım", "Hegel ve Zamanı", Proshyan'ın "Soye ve Varditer" romanı üzerine bir edebiyat eleştirisi makalesi ve diğerleri yer almaktadır.

HALK DEMOKRASİSİ –İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler Birliği'nin Alman ve Japon emperyalistlerini yenmesi ve halkların kurtuluş hareketlerinin ardından birçok ülkede ortaya çıkan bir devlet ve siyasi sistem. Belirli tarihsel koşullar altında, halk demokrasisi, proletarya diktatörlüğünün işlevlerini yerine getirebilir ve getirir. Dolayısıyla, halk demokrasisi, proletarya diktatörlüğünün daha gelişmiş bir biçimi olan Sovyetlerle birlikte, proletarya diktatörlüğünün bir devlet biçimidir. Marksizm-Leninizm, kapitalizmden sosyalizme giden yolun, işçi sınıfının iktidarı ele geçirip diktatörlüğünü kurarak kapitalist sistemi yıkıp sosyalist bir toplum yarattığı sosyalist devrimden geçtiğini öğretir. V. İ. Lenin, proletarya diktatörlüğünün devlet biçimlerinin çeşitli olabileceğini defalarca vurgulamıştır. Lenin, "Kapitalizmden komünizme geçiş, elbette, muazzam bir siyasi biçim bolluğu ve çeşitliliğini önleyecektir, ancak özü kaçınılmaz olarak aynı kalacaktır: *proletarya diktatörlüğü*" diye yazmıştı. Lenin'in proletarya diktatörlüğü doktrini, içeriği ve devlet biçimleri, Yoldaş Stalin tarafından

geliştirilmiştir. Özellikle Yoldaş Stalin, belirli tarihsel koşullar altında ortaya çıkan ve gelişen proletarya diktatörlüğünün bir biçimi olarak halk demokratik devletinin önemini açıklamıştır. Halk demokrasisinin kurulması ve başarılı bir şekilde gelişmesi için temel koşul, güçlü bir Sovyetler Birliği'nin varlığı ve SSCB'de sosyalizmin zaferi ve Sovyet halkının Alman ve Japon emperyalistlerine karşı zaferiyle birlikte uluslararası güç dengesinde meydana gelen büyük değişikliklerdir. Birçok ülkenin halkını faşist kölelikten kurtarıp ulusal özgürlüklerini güvence altına alan Sovyet Ordusu, bu ülkelerdeki gelişmeler üzerinde güçlü ve devrimci bir etki yaratarak gerici güçleri felç etti, kitlelerin devrimci enerjisini güçlendirdi ve tarihsel süreci hızlandırdı. Sovyetler Birliği'nin zaferi ve faşizmin yenilgisiyle oluşan elverişli koşullardan yararlanan kitleler, komünist ve işçi partilerinin önderliğinde, şiddetli bir sınıf mücadelesiyle devrimci bir ayaklanma gerçekleştirdi ve halk demokrasisi rejimini kurdu. Sovyetler Birliği, halk demokrasilerine muazzam bir ahlaki ve siyasi destek sağlayarak, emperyalist güçlerin siyasi saldırılarını püskürtmelerine ve ekonomik yardımda bulunmalarına yardımcı oldu. Bolşevik Partisi'nin deneyimi, bu ülkelerin komünist partileri ve sosyalizm mücadelesi için yol gösterici bir ışık görevi görmektedir. Şu anda Macaristan, Polonya, Romanya, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta halk demokrasisi kurulmuştur. Halk demokrasisinin sınıf özünün tanımı, uyguladığı sosyoekonomik ve siyasi devrimin kapsamı ve derinliği dikkate alınarak ele alınmalıdır. Halk demokrasisi rejimi, hemen bir proletarya diktatörlüğü biçimi olarak ortaya çıkmadı. Gelişiminin ilk aşamasında, 1945-1947 yılları

arasında, halk demokrasisi ülkeleri burjuva demokratik devriminin görevlerini yerine getirdi: tarım reformunu uyguladı, toprak sahiplerinin topraklarına el koydu ve bunları köylülere devretti, toprak sahiplerini bir sınıf olarak ortadan kaldırdı. Bu devrimci önlemler sırasında, işçi sınıfı köylülükle ittifakını daha da güçlendirdi ve bu ülkelerin siyasi yaşamındaki öncü rolü önemli ölçüde arttı. Toprak sahiplerinin topraklarına el konulmasıyla eş zamanlı olarak, faşizmle yakından ilişkili büyük tekellerin sermayesine de el konuldu. Bununla birlikte, önemli sayıda fabrika, tesis ve banka burjuvazinin mülkiyetinde kaldı. Dolayısıyla, halk demokrasisinin ilk aşamaları, büyük, tekelci burjuvazinin devrilmesi, toprak sahiplerinin devrilmesi ve topraklarından mahrum bırakılması ve orta burjuvazinin etkisiz hale getirilmesi anlamına geliyordu. Ancak başlangıçta, işçi sınıfı ve köylülüğün yanı sıra burjuvazi de parlamentolarda, hükümetlerde ve yerel yönetimlerde temsilcileri, kendi partileri ve kendi basınıyla ülkenin yönetimine katıldı. İlk dönemde, bazı ülkelerde burjuvazi parlamentoda ve hükümette çoğunluğu korumayı başardı, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'da ise monarşiler bir süre daha iktidarda kaldı. Burjuvazi önemli ekonomik pozisyonlara sahipti. Sosyalist devrimin temel sorusu iktidar sorusudur. Burjuva demokratik devriminin hedeflerini takip ederken, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin komünist ve işçi partileri, bu ülkelerin siyasi yaşamında ve devlet yönetiminde giderek daha fazla liderlik pozisyonu kazandı. Komünist ve işçi partileri, burjuvazinin halk karşıtı planlarını ve siyasi partilerinin gerici davranışlarını işçi sınıfına ifşa etti. Halk demokrasisinde işçi sınıfının devlet

yönetiminde öncü rolü tamamen ele geçirmesi sorunu acil bir hal aldı. Amaç, yabancı emperyalizmle bağlantılı ve halk iktidarına karşı mücadele merkezleri olarak hizmet eden gerici burjuva partilerini ortadan kaldırmaktı. Yıkıcı faaliyetlerde bulunan gazeteler kapatıldı ve burjuva temsilcileri devlet aygıtının her kademesinden uzaklaştırıldı. Halk demokratik devletleri, eski burjuva devlet aygıtını ortadan kaldırma yoluna girdi; proletarya diktatörlüğünün işlevlerini yerine getirebilecek yeni bir devlet aygıtı oluşturuldu. Burjuvaziye karşı mücadelede, işçi sınıfı sosyalist devrimci dönüşümler gerçekleştirdi: büyük ve orta ölçekli sanayi, bankalar, ulaşım ve iletişim, doğal hammadde ve enerji kaynakları millileştirildi. Böylece, kilit ekonomik güç halk demokratik devletinin elinde toplandı. İşçi sınıfının hükümette baskın bir konum elde etmesi ve sanayinin millileştirilmesiyle, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki halk demokrasisi sistemi, proletarya diktatörlüğünün işlevlerini başarıyla yerine getirmeye başladı ve proletarya diktatörlüğünün siyasi biçimi haline geldi. Halk demokrasilerinin genel sosyal yaşamındaki önemli faktörler, işçi sınıfındaki bölünmenin ortadan kaldırılması ve Marksist-Leninist temelde birleşik işçi partilerinin kurulması, buna eşlik eden burjuva ajanlarının (sosyalist partilerin sağ kanadı) işçi hareketi içindeki etkisinin ortadan kaldırılmasıydı. Tüm bu sosyoekonomik ve siyasi önlemlerin uygulanması, devrimci bir sosyalist devrimi oluşturdu. Bu tür bir devrim Macaristan, Romanya, Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta gerçekleştirildi. Bu ülkelerin halk demokrasileri artık proletarya diktatörlüğünün işlevlerini yerine getiriyor. Bu ülkeler sosyalist

kalkınma yoluna girmiş ve kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemine girmişlerdir. Halk demokrasisi, halkın gücü, yani işçi sınıfı önderliğindeki tüm çalışan halkın gücüdür. Halk demokrasisinin sınıf temeli, işçi sınıfı ve köylülükten oluşur. İşçi sınıfı ve köylülük arasındaki güçlü ittifak, sosyalizme doğru başarılı bir ilerleme için belirleyici koşullardan biridir . Bu ittifakta işçi sınıfı öncü rol oynar. Halk demokrasisinin ekonomik temeli, önde gelen sektör olan sosyalist ekonomi sektöründen oluşur. Buna ek olarak, halk demokrasilerinde küçük ölçekli emtia ve kapitalist sektörler de bulunur. Halk demokrasilerinin ekonomi politikası, ulusal ekonominin sosyalist sektörünün daha da gelişmesi ve kapitalist sektöre karşı tam zaferi için gerekli tüm koşulları yaratmayı amaçlar. Halk demokrasilerinin siyasi temeli, halk tarafından evrensel, eşit, doğrudan oy hakkı ve gizli oylama esasına göre seçilen ve devlet gücünün tamamını tepeden aşağıya kullanan hükümet organlarından oluşur. Halk demokrasilerinde çeşitli partiler bulunur, ancak bu ülkelerin önde gelen ve yönlendirici gücü komünist partilerdir. Hükümetlerin koalisyon yapısına rağmen, önderlik rolü tamamen işçi sınıfına aittir. Halk demokrasilerinde kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin gelişim yasaları, SSCB'deki geçiş döneminin yasalarıyla temelde aynıdır. Halk demokrasileri, ancak Bolşeviklerin deneyimiyle sınanmış Marksizm-Leninizm teorisiyle yönlendirildikleri takdirde sosyalizme doğru ilerler ve ilerlemeye devam edecektir. Halk demokrasilerinin tarihsel gelişiminin “ayırt edici” yolları, sınıf çıkarlarının “uyumu” ve “uzlaşması”, kapitalizmin sosyalizme “barışçıl bir şekilde büyümesi” ve benzeri konulardaki her türlü teori, Marksizm

karşıtıdır ve sosyalist inşanın amacına düşmandır. Halk demokrasilerinde, siyasi, ekonomik ve ideolojik olmak üzere her biçimde şiddetli bir sınıf mücadelesi yaşanmaktadır. Anglo-Amerikan emperyalistleri ve onların hizmetkârı Vatikan tarafından desteklenen ve ilham alan gerici unsurlar, halk iktidarını devirmek için defalarca girişimde bulunmuştur. En sinsi yöntemler, Tito kliğinin ajanları tarafından kullanılmıştır: Macaristan'da Laszlo Rajk, Arnavutluk'ta Koçi Xoxe ve Bulgaristan'da Traicho Kostov. Yurtiçi ve yurtdışı gerici komploların tümü ortadan kaldırılmış ve düşman ajanları etkisiz hale getirilmiştir. Halk demokrasileri, burjuva unsurlarının sabotaj ve yıkıcı faaliyetleriyle ve kulakların yıkıcı faaliyetleriyle başarıyla mücadele etmektedir. Halk demokrasilerinde, işçileri sosyalist ruhla, Marksist-Leninist ideoloji ruhuyla eğitmek için kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Halk demokrasisi rejimi, işçi sınıfının kent ve köy emekçi kitleleriyle ittifakını güçlendirme ve onları sosyalist bir toplum inşa etme mücadelesine dahil etme görevini başarıyla yerine getirmektedir. Halk demokrasilerinin işçi sınıfı, proletarya diktatörlüğünün en yüksek ilkesine, yani işçi sınıfının önder rolünü korurken işçi sınıfı ile köylülük arasında bir ittifak kurulmasına sürekli olarak bağlı kalmaktadır. Halk demokrasisi rejimi ayrıca proletarya diktatörlüğünün temel görevini de başarıyla yerine getirmektedir: sosyalizmin inşasını örgütlemek. Yeni bir hükümet kurduktan sonra, halk demokrasilerinin işçi sınıfı ulusal ekonomiyi planlamaya başladı. İlk planlar kısa vadeliydi; bir, iki ve üç yıllık planlardı. Temel amaçları ulusal ekonominin yeniden canlandırılmasıydı. Bu amaç, 1947-1948'e kadar tüm

Avrupa halk demokrasilerinde gerçekleştirildi. Yeni planlar daha uzun vadeli, tipik olarak beş yıllık planlardır ve sosyalist bir ekonominin temellerini atmayı amaçlamaktadır. Halk demokrasilerindeki işçi hareketinin coşkusu, Sovyetler Birliği'nin yardımı ve komünist partilerin doğru politikaları sayesinde bu planlar başarıyla uygulanmaktadır. Lenin ve Stalin'in sosyalist inşanın yolları hakkındaki öğretileri ve Bolşevik Partisi'nin deneyiminden yola çıkan komünist ve işçi partileri, ülkelerinde sosyalist sanayileşmeyi sosyalizmin ekonomik temelini oluşturmanın birincil önlemi olarak belirlemişlerdir. Sovyetler Birliği bu konuda halk demokrasilerine büyük yardımda bulunmuş, onlara krediyle ekipman ve hammadde sağlamıştır. Kırsal kesimde sosyalist dönüşümün yolları hakkındaki Leninist-Stalinist öğretilerden ve Bolşevik Partisi'nin deneyiminden yola çıkan halk demokrasilerinin komünist partileri, tarımın kolektivizasyonuna geçiş için koşulları kademeli olarak oluşturmaktadır. şu anda, tarımın kooperatifleştirilmesi için öncelikle maddi ve ideolojik hazırlıklar yapıılıyor: makine ve traktör istasyonları (MTS) kuruluyor ve SSCB'deki kolektif çiftlik inşası deneyimi inceleniyor. Tarımsal üretim kooperatifleri zaten tüm ülkelerde ortaya ıktı. Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve Macaristan'da kooperatif hareketi yaygın boyutlara ulaştı. Halk demokrasileri elverişli koşullar altında sosyalizme doğru ilerliyor: güçlü Sovyetler Birliği tarafından destekleniyorlar. Aynı zamanda karşılıklı yardımlaşma fırsatına da sahipler. Sosyalist kamp ülkeleri arasında ekonomik çabaları ve karşılıklı yardımlaşmayı koordine etmek için, lkeler arasında temelde yeni ekonomik ilişkilerin -sosyalist ilişkilerin-

kurulmasını işaret eden Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi kuruldu. Halk demokrasileri, işçilerinin maddi ve kültürel standartlarını yükseltmede muazzam başarılar elde etti. İşçilerin ve aydınların reel ücretleri arttı, sosyal sigorta, tatiller ve diğer önlemler getirildi ve köylülerin refahı iyileşti. Okuma yazma bilmezliği ortadan kaldırmak için kapsamlı çalışmalar yapılıyor ve ilkokul ve ortaokul ağı önemli ölçüde genişledi. Yükseköğretim kurumlarının kapıları işçi, köylü ve aydın çocuklarına sonuna kadar açık. Leninist-Stalinist doktrin rehberliğinde ve SSCB deneyiminden geniş ölçüde yararlanan halk demokrasileri, ulusal sorunu demokratik bir temelde çözdüler ve halklar arasındaki dostluğu güçlendiriyorlar. Halk demokrasileri ilerici bir dış politika izliyor ve SSCB'nin önderliğinde aktif olarak barış için ve savaş kışkırtıcılarına karşı mücadele ediyorlar. Uluslararası tepkinin çabaları şu anda öncelikle halk demokrasilerini Sovyetler Birliği'nden koparmayı hedefliyor. Bu kopuşun sonuçları, Tito'nun kliğinin karşı devrimci bir darbe gerçekleştirdiği ve tüm halkı Amerikan ve İngiliz emperyalizminin boyunduruğu altına alan faşist bir diktatörlük kurduğu Yugoslavya örneğinde açıkça görülmektedir. Bu nedenle burjuva milliyetçiliği şu anda halk demokrasilerinde sosyalist inşa davası için en büyük tehlikeyi oluşturmaktadır. Komünist ve işçi partileri etrafında sıkı bir şekilde birleşmiş, SSCB ile dostluklarını sürekli güçlendirip geliştiren halk demokrasilerinin işçileri, emperyalizmin tüm entrikalarına rağmen sosyalizmi başarıyla inşa ediyor ve inşa etmeye devam edecekler. Çin devriminin büyük zaferi, Çin'de bir halk demokratik devletinin ortaya çıkmasına yol açtı. Çin'de bir halk demokratik sisteminin

kurulması, küresel emperyalizm sistemine güçlü bir darbe daha vurdu. Bu ülkenin yaklaşık yarım milyarlık nüfusu, emperyalizmin boyunduruğundan kurtuldu, yabancı emperyalistlerle bağlantılı feodalizm ve tekelci sermayenin baskısından kurtuldu ve şimdi yeni, halk demokratik bir Çin'i başarıyla inşa ediyor. Bununla birlikte, Çin'in halk demokratik sistemi ile Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin halk demokrasisi arasında önemli bir fark vardır. Çin'in halk demokratik devleti şu anki aşamada bir proletarya diktatörlüğü biçimi değildir ve şu anda sosyalizmi inşa etme gibi acil bir görevle karşı karşıyadır. Yoldaş Stalin, 1926 gibi erken bir tarihte, Çin devriminin görevlerinden bahsederken, "Çin'deki gelecekteki devrimci güç, genel olarak 1905'te bahsettiğimiz türden bir güce, yani proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğüne benzeyecek, ancak aradaki fark, bunun mükemmel bir anti-emperyalist güç olacağıdır" demişti. Bu, Çin'in kapitalist olmayan, daha doğrusu sosyalist gelişimine geçiş gücü olacaktır." Bu öngörü tamamen gerçekleşti. Eylül 1949'da kabul edilen Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Genel Programı, Çin'deki halk demokrasisi diktatörlüğünün "işçi ve köylü ittifakına dayalı ve işçi sınıfı tarafından yönetilen, işçi sınıfı, köylüler, küçük burjuvazi, ulusal burjuvazi ve diğer vatansever demokratik unsurların oluşturduğu Halk Demokratik Birleşik Cephesi'nin devlet gücü" olduğunu belirtmiştir. Tarım devriminin görevlerinin, ulusal ekonominin yükselişinin, kültürün gelişiminin ve diğer koşulların hazırlanmasının tamamlanması, Çin'in sosyalizm yolunda gelecekteki gelişiminin temelini oluşturacaktır.

NATÜRALİZM (Latince natura –doğa), toplumun gelişimini doğa yasalarıyla (iklim koşulları, coğrafi çevre, insanların biyolojik ve ırksal özellikleri vb.) açıklamaya yönelik yanlış ve bilim dışı bir girişim anlamına gelir. Natüralizm, insan sosyal yaşamını yöneten belirli kalıpları görmekte başarısız olan *antropolojizme* (bkz.) yakındır. Felsefi natüralizm, 17. ve 18. yüzyıllarda spiritüalizme (idealizme) karşı mücadelede olumlu bir rol oynamış olsa da, daha sonra gerici bir idealist teoriye dönüşmüştür. Buna *Malthusçuluk* (bkz.), *Spencer’ın organik teorisi* (bkz.), çeşitli “sosyal Darwinist” teorileri (toplumun gelişimini organik yaşamın gelişimiyle aynı nedenlerle açıklamaya yönelik bir girişim) (bkz. *Sosyal Darwinizm*) vb. dahildir. Sanatta natüralizm, gerçekliğin daha kaba bir kopyalanması, ideolojik bir anlayışın yokluğu, esas olanın esas olmayanla karıştırılması, ayrıntılara aşırı dikkat edilmesi vb. anlamına gelir.

DOĞAL FELSEFE –XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, ampirik doğa biliminin birçok doğal olguya, bunların nesnel bağlantılarına ve karşılıklı bağımlılıklarına bilimsel bir açıklama getiremediği bir dönemde gelişen bir doğa felsefesi. Doğa felsefesi, ampirik verilere değil, soyut, spekülatif ilkelere dayalı olarak dünya hakkında bilgi sağlama girişimiydi. Engels, “Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu” adlı eserinde doğa felsefesinin kapsamlı bir tanımlanmasını yapmıştır. Ampirik doğa biliminin son başarılarının “doğanın tutarlı bir bütün olarak genel bir resmini oldukça sistematik bir biçimde sunmayı” mümkün kıldığını gösterdikten

sonra, Engels, daha önce bunun sözde doğa felsefesinin görevi olduğunu, “henüz bilinmeyen olguların gerçek bağlantılarını ideal, fantastik bağlantılarla değiştirdiğini ve eksik gerçeklerin yerine kurguyu koyarak, gerçek boşlukları yalnızca hayal gücüyle doldurduğunu” yazmıştır. Engels, “Aynı zamanda,” diye belirtiyor, “birçok parlak düşünceyi dile getirdi ve daha sonraki birçok keşfi öngördü, ancak aynı zamanda epey saçmalık da söyledi. O zamanlar başka türlü olamazdı. Şimdi, zamanımız için tatmin edici bir ‘doğa sistemi’ oluşturmak için doğanın incelenmesinin sonuçlarına yalnızca diyalektik olarak, yani kendi aralarındaki bağlantı açısından bakmamız gerektiğinde ve bu bağlantının diyalektik karakterinin bilinci, doğa bilimcilerinin metafizik zihinlerine istemeden bile nüfuz ettiğinde, doğa felsefesi sona ermiştir. Onu yeniden canlandırma girişimi yalnızca gereksiz olmakla kalmaz, aynı zamanda *bir geri adım olur.*” Doğa felsefesi kavramları en tipik ifadesini Alman idealist felsefesinde-Schelling ve Hegel’de-bulmuştur. Schelling, doğa felsefesinin doğal görevini “maddeyi inşa etmek” olarak görüyordu. Belirli bir “dünya ruhunun” doğal olayları birbirine bağlayan ve düzenleyen güç olduğuna inanıyordu. Doğada ve gelişiminde, amacın eylemini, mükemmelliğe, sanatsal bütünlüğe yönelik çabayı görüyordu. Schelling, ışığı “doğanın içsel tefekkürü”, yerçekimini ise “dışsal tefekkürü” olarak tanımlamıştır. Hegel için doğa, ruhun “ötekiliği”, mutlak fikirdir. Hegel’e göre doğanın kendisi birlik ve bütünlükten yoksundur; doğal olayların kendileri birbirinden kopuktur; aralarındaki bağlantı “mutlak fikir”in gelişimiyle kurulur. Bu temelde Hegel, hem inorganik hem de organik doğada gelişmeyi reddeder. Doğa

bilimlerinde ampirik verilere duyulan bu kayıtsızlığın ters yüzü, Hegel'in üzüm hasadının kuyruklu yıldızların görünmesine bağlı olduğu fikri gibi, belirli olaylar hakkında fantastik ve absürt fikirlerin ortaya çıkması olmuştur. Engels, doğa felsefesini sert bir şekilde eleştirirken, olguların basit ampirik tanımının ötesine geçme arzusunu da içeren bazı olumlu yönlerine de dikkat çekmiş ve Alman doğa filozofu Scopus (1779-1851) tarafından ifade edilen gelişme fikri gibi doğa felsefesindeki bazı parlak içgörülerini vurgulamıştır. Doğa felsefesinin ortadan kaldırılması, bilimin gelişiminde büyük bir ilerlemeyi temsil ediyordu. Gelişmiş doğa biliminin, üzerinde duran bir doğa felsefesine ihtiyacı yoktur; çünkü diyalektik materyalizm felsefesi, doğanın teorik olarak incelenmesi için güçlü bir yöntemle onu donatır. Bununla birlikte, gerici burjuva "bilim" ve "felsefesinde" fantastik doğa felsefesi teorilerini yeniden canlandırma girişimleri günümüzde bile devam etmektedir.

BİLİM, sosyo-tarihsel yaşam boyunca biriken doğa, toplum ve düşünce hakkındaki bilginin toplamıdır. Bilim, dünyayı bireysel parçalarının görünüşte kaotik çeşitliliği içinde değil, olguların yasalarını ve açıklamalarını bulmak amacıyla tasvir etmeye çalışır. Tüm alanlarda bilim, olguların görünürdeki kaosunda temel yasaların tezahürünü ortaya koyar. Bilimin gücü genellemelerinde yatar. Toplumun gelişmesiyle birlikte gelişir ve ilerler; ilerlemesi, gerçeği giderek daha doğru ve derinlemesine yansıtmasında yatar. Bilim, insanların üretken ve pratik faaliyetlerinden doğar. Tarihin her aşamasında bilim, gerçekliğin yasalarına ilişkin mevcut

anlayış düzeyini temsil eder ve doğanın güçlerini kavramayı ve kullanmayı amaçlar. Marx ve Engels, bilimin gelişiminde belirleyici faktörün sorunların ve kavramların mantıksal gelişimi değil, öncelikle teknik, üretken çıkarlar olduğunu göstermiştir. Eğer teknoloji “önemli ölçüde bilimin durumuna bağlıysa, o zaman bilim çok daha büyük ölçüde teknolojinin *durumuna ve ihtiyaçlarına bağlıdır.*” “Eğer toplumun teknik bir ihtiyacı varsa, bilimi bir düzine üniversiteden daha fazla ilerletir” (Engels). Engels, XVI. ve XVII. yüzyıllardaki hidrostatik biliminin, İtalya’daki dağ derelerini düzenleme ihtiyacından ilham aldığını belirtiyor. “XVII. yüzyılın ortalarından beri, pratik mekanikle ilgilenen ve onu kuramsallaştırmaya çalışan neredeyse tüm büyük matematikçiler, tahıl için kullanılan basit su değirmeninden yola çıktılar” (Marx). Doğa bilimleri, özellikle kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkışı ve gelişmesiyle bağlantılı olarak hızla gelişmeye başladı. “Sanayisinin gelişmesi için burjuvazinin, fiziksel cisimlerin özelliklerini ve doğal güçlerin tezahür biçimlerini araştırarak bir bilime ihtiyacı vardı. O zamana kadar bilim, kilisenin mütevazı bir hizmetkarıydı... Şimdi bilim kiliseye karşı isyan etti; burjuvazinin bilime ihtiyacı vardı ve bu isyana katıldı” (Engels). Kapitalizm altında, bilim, sermayenin bir gücü olarak işçi sınıfıyla karşı karşıya gelir ve bilimsel keşifler, işçinin emeğini kolaylaştırmak yerine sömürüyü yoğunlaştırır. Emperyalizm çağında burjuva bilimi, kitlesel yıkım ve yok etme amacına hizmet eder. Sanayi gelişiminin ihtiyaçlarıyla yönlendirilen doğa bilimleri kapitalizm çağında muazzam başarılar elde ederken, burjuva toplumunun kuramları, doğrudan burjuvazinin sınıf

çıkarlarıyla bağlantılı olarak, idealizm ve toplumsal yaşamın gerçek yasalarının çarpıtılmasıyla egemen olmuştur. Sadece proletaryanın ideologları Marx ve Engels, toplumsal gelişmenin yasalarına dair gerçek bir bilim yaratmışlardır. Geliştirdikleri dünya görüşü -diyalektik materyalizm- doğa bilimleri için tek bilimsel felsefi temeli sağlamıştır. Bu dünya görüşü, doğa bilimlerinin kapitalizm döneminde sahip olduğu belirli felsefi sınırlamalardan kurtulmasını sağlar. Sosyalizmin zaferiyle birlikte tüm bilimlerin gelişmesi için sınırsız fırsatlar yaratılmıştır. Modern toplumdaki tüm sınıflar arasında, bilimin ilerlemesiyle en çok ilgilenen sınıf işçi sınıfıdır. "Bilim ne kadar cesur ve kararlı bir şekilde ilerlerse, işçilerin çıkarlarına ve özlemlerine o kadar çok uyar" (Engels). İşçi sınıfı, komünist bir toplum inşa ederken, burjuva çarpıtmalarını reddederek bilimin tüm olumlu kazanımlarından yararlanır. SSCB'deki Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ve sosyalist inşa, bilimin gelişiminde yeni bir çağ başlattı. İnsanlık tarihinde ilk kez, sermayenin gücünden kurtulan bilim, çalışan halkın hizmetine sunuldu. Sosyalizm ve bilim birbirinden ayrılamaz. Sosyalist bir sistemin kurulması, bilimin muazzam bir ilerlemesini ifade eder. Sosyalizm, kapitalizmin bilimin gelişimine koyduğu tüm engelleri ortadan kaldırır. Bilim tarihsel olarak geliştikçe, bilimsel çalışmanın biçimleri, örgütlenmesi ve yöntemleri değişir. Kapitalizm altında kaçınılmaz olan dağınık ve amatör yöntemler, anarşi ve kendiliğindenlik, bireycilik ve bilimsel çalışmadaki bölünme, SSCB'de ulusal ekonominin, savunmanın ve sosyalist ülkenin kültürel gelişiminin acil sorunlarını ele almak için tüm bilimsel kaynakların sistematik ve amaçlı

kullanımıyla değiştirildi. Sovyet iktidarının ilk yıllarında, lideri ve örgütleyicisi Lenin, en son bilimsel ve teknolojik verilere dayanarak tüm ulusal ekonomiyi yeniden düzenlemek için geniş bir plan geliştirmeye başladı (elektrikleşme planı). Stalin'in beş yıllık planları dönemi, SSCB'de bilimin öneminde eşi görülmemiş bir artışa ve bilimsel yaratıcılıkta benzeri görülmemiş bir yükselişe yol açtı. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist bilim örgütlenmesinin avantajları, Sovyet bilimini matematik, atom çekirdeği, kozmik ışınlar, stratosfer, yüksek sinir aktivitesi, biyoloji ve benzeri birçok alanda, sosyal bilimlerden bahsetmeye gerek bile kalmadan, dünyada önde gelen bir konuma yükseltti. Sovyet bilimi, bilimin tüm başarılarını halka aktarır; "halkın hizmetini zorla değil, gönüllü ve isteyerek yapar" (*Stalin*). Gelişmiş bir dünya görüşü olan Marksizm-Leninizm öğretileriyle yönlendirilen Sovyet bilimi, görevleri, hedefleri ve özelemleriyle ve Sovyet toplumunda aldığı destekle, *tüm halkın bilimidir*. Sadece sorunları ortaya koymakla kalmayıp, onları çözmede de izole değildir; aksine, ulusumuzun önde gelen şahsiyetlerinin deneyimlerinden, sanayi ve tarım işçilerinin, deneysel hayvancılık yapanların, Michurinist bitki yetiştiricilerinin ve benzerlerinin pratik ve yaratıcı çalışmalarından yararlanır. Sovyetler Birliği'nde bilim, sadece bilim insanları tarafından değil, aynı zamanda binlerce Stakhanovcu işçi ve kolektif çiftlik deneycisi tarafından da ilerletilir. Ülkemizde, bilim insanları ve sanayi işçileri arasındaki ortaklık büyüyor ve genişliyor, bilimin başarılı gelişimi için muazzam bir yeni ivme sağlıyor. Sosyalist bilim, uygulama ve teorisinin birliği ilkesine tutarlı bağlılığıyla öne çıkar. Yeni

pratik deneyimler bilimi zenginleştirir, onu ileriye taşır ve eski geleneklerden koparır. Sosyalist bilimin ayırt edici özelliklerinden biri, teorinin katılaşmasına, önyargılar sistemine dönüşmesine karşı mücadeledir. Bilimde durgunluk genellikle, daha eski ve seçkin bilim insanı kuşağının temsilcilerinin kendilerini bilimin “tekelcileri” olarak görmeye başlamalarından kaynaklanır. Yoldaş Stalin, gerçekten gelişmiş bilimi, “eski ve yerleşik liderlerinin bilimsel rahiplerin, bilimsel tekelcilerin kabuğuna rahatça çekilmesine izin vermeyen...”, aksine taze, genç güçlerin, gelişmekte olan bilim insanlarının, genç bilim insanlarının, pratik insanların ve eski bilimsel geleneklerden koparak yeni, gelişmiş gelenekler yaratan Stakhanovcuların nüfuz etmesi için geniş bir alan yaratan bilim olarak tanımlar. Sovyet biliminde yeni ve eski arasındaki çelişkinin üstesinden gelmenin yöntemlerinden biri de cesur *eleştiri ve öz eleştiridir* (bkz.). Yaratıcı tartışmalar ve müzakereler bilimin gelişiminde büyük rol oynar. Yoldaş Stalin, “*Marksizm ve Dilbilim Sorunları*” adlı eserinde, “hiçbir bilim, görüş mücadelesi olmadan, eleştiri özgürlüğü olmadan gelişemez ve refah içinde olamaz” diye vurgulamıştır. Bu direktif, bilimdeki durgunluk ve muhafazakarlıkla mücadelede son derece önemlidir. SSCB’de (felsefe, biyoloji, dilbilim, fizyoloji vb. konularda) yapılan tartışmaların deneyimi, görüş ve eleştiri mücadelesi yoluyla bilimin yeni başarılar elde ettiğini göstermektedir: eskimiş olanlar bir kenara atılır, eskiye bağlı muhafazakâr unsurlar çürütülür ve bilimde ileri ve yenilikçi olan her şeyin yolu açılır. Sosyalizmden komünizme kademeli geçiş, Sovyet bilimini muazzam zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Komünizmin büyük projelerinin

uygulanması ve Stalin'in doğayı dönüştürme planının gerçekleştirilmesi, yeni bir bilimsel ilerleme için eşi görülmemiş fırsatlar yaratmakta ve Sovyet bilim insanlarından her alandan çok çeşitli bilimsel sorunlara cesur ve yaratıcı çözümler talep etmektedir. 1946'da Yoldaş Stalin, Sovyet bilim insanlarına yakın gelecekte ülkemiz dışındaki bilimsel başarıları aşma görevini vermiştir. Yoldaş Stalin'den ilham alan Sovyet bilim insanları, bu muazzam sorunları başarıyla çözmektedir. SSCB'de bilim, geniş halk kitlelerinin mülkiyeti haline gelmiş ve komünizmi inşa etmenin bir aracı olmuştur.

BİLİMSEL ÖNGÖRÜ -Bilimsel yaklaşıma dayalı olarak, gelecekte ortaya çıkabilecek veya çıkması gereken olguların, olayların ve süreçlerin tahmin edilmesi. Bilimsel öngörünün olasılığı, şeyler ve süreçler arasındaki içsel, gerekli bağlantılar, karşılıklı bağımlılık ve bunlarda içkin olan eğilimler hakkındaki bilgiye dayanır ve gerçekliğin gelişim yasalarının anlaşılmasına bağlıdır. Doğa ve sosyal gelişim bilimleri, öngörüye dair sayısız örnek sunmaktadır. Örneğin, büyük Rus kimyager *Mendeleyev* (bkz.), kimyasal elementlerin periyodik tablosunun analizine dayanarak, henüz keşfedilmemiş üç elementin varlığını varsaymış ve bunların özelliklerini (atom ağırlıkları vb.) belirlemiştir; bu daha sonra germanyum, galyum ve skandiyumun keşfiyle tamamen doğrulanmıştır. Organizmaların gelişim yasaları hakkındaki bilgi, yetiştiriciler tarafından yapay olarak yaratılan yeni bitki türlerinin ortaya çıkışının tahmin edilmesinin temelini oluşturur. Sosyal yaşam alanında, bilimsel tarihsel tahminler, Marx ve Engels'in

sosyal gelişim yasaları bilimini yaratmasından sonra mümkün hale gelmiştir. Marx, bilimsel bir kesinlikle, kapitalizmin yerini komünist bir toplumun alacağını belirtmekle kalmamış, aynı zamanda gelecekteki toplumun temel özelliklerini de tanımlamıştır. Lenin, “Marx, komünizm sorusunu, bir doğa bilimcisinin yeni bir biyolojik varyetenin gelişimini, şu veya bu şekilde ortaya çıktığını ve şu veya bu yönde değiştiğini bildiğimizde ortaya koyduğu gibi ortaya koyar” diye yazıyor. Marksizmin yeni tarihsel döneme göre daha da gelişmesi ve emperyalizmin gelişim yasalarına dair anlayışlarına dayanarak, Lenin ve Stalin, tarihsel gelişim sürecinde parlak bir şekilde doğrulanan bir dizi bilimsel tahminde bulundular. Bunlar arasında Lenin’in emperyalizm altında sosyalizmin başlangıçta tek bir ülkede zafer kazanma olasılığına dair parlak tahmini; Stalin’in Rusya’nın sosyalizme giden yolu açan ülke olacağına dair tahmini; Yoldaş Stalin’in SSCB’de tarımsal kolektivizasyonun gelişim yolunu ve zaferini, Sovyet devletinin Büyük Vatanseverlik Savaşı’ndaki zaferini ve Nazi Almanyası’nın kaçınılmaz çöküşünü öngörmesi yer almaktadır. Toplumsal gelişme yasaları bilgisi, hareketin genel yönünü ve sonucunu öngörmenin yanı sıra, olayların zamanlamasını da az ya da çok doğrulukla belirlememizi sağlar. Toplumsal yaşam alanında, olayların zamanlamasını tahmin etmek, doğa bilimleri alanına göre ölçülemez derecede daha zordur. Örneğin, astronomide, güneş tutulmasının zamanlamasını yüzlerce yıl önceden tahmin etmek mümkündür. Bununla birlikte, toplumsal gelişme yasaları bilgisi, toplumsal yaşamda belirli bir tarihi olayın anını öngörmeyi, bunun için mücadele etmeyi ve uygulanmasını organize etmeyi de mümkün kılar. Marksizm-Leninizm, geleceği sadece

öngörmekle kalmayıp, onu fethetmeyi de öğretir. Bolşevik Partisi'nin tarihi de doğruladığı gibi, diyalektik yasaları, toplumsal gelişme yasaları, devrim yasaları ve siyasi mücadele bilgisi, proletarya partisinin her zaman tarihi eylem için doğru anı belirlemesini sağlamıştır. Böyle bir anın doğru seçimi, başarılı stratejik liderliğin en önemli koşullarından biridir. Yoldaş Stalin, "Bu koşulun ihlali, 'tempo kaybı' adı verilen tehlikeli bir hataya yol açar" diye öğretir. Ekim silahlı ayaklanmasının hazırlanması ve yürütülmesi, eylem için doğru, bilimsel olarak kesin anın seçiminin canlı bir örneğini sunar. Bolşevik Parti, mücadelesinde yolunu Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in devrimci öğretileriyle aydınlatmış için zafer kazandı; bu öğretiler, olayların gidişatını ve sonucunu bilimsel olarak öngörmektedir.

BİLİMSEL KOMÜNİZM —Marx ve Engels'in, tarihin materyalist bir anlayışını keşfetmeleri ve kapitalist toplumun gelişim yasalarını derinlemesine incelemeleri temelinde geliştirdikleri komünizm doktrini. Serfliğin devrilmesi ve kapitalist toplumun ortaya çıkmasıyla birlikte, işçilerin sömürülmesinin yeni ve daha sofistike bir sistemi ortaya çıktı. Çeşitli sosyalist doktrinler, baskıya karşı bir protesto olarak ortaya çıktı (Saint-Simon, Fourier, Robert Owen). Ancak orijinal sosyalizm ütöpikti (bkz.). Kapitalizmin gelişim yasalarını ortaya koyamadı, ücretli köleliğin özünü açıklayamadı veya sosyalist bir toplumun yaratıcısı olabilecek yeni bir toplumsal güç bulamadı. Marx'tan önce, işçi hareketi ve sosyalizm birbirinden ayrıydı. Ve Rusya'da, Yoldaş

Stalin'in belirttiği gibi, "sosyalistler bilimsel sosyalizme ulaşmadan önce uzun süre körü körüne dolaşmak zorunda kaldılar." Sosyalizm ve işçi hareketi bağımsız olarak ilerledi: "sosyalistler-ütöpik bir hayale doğru" ve "işçi hareketi-kendiliğinden isyanlara doğru." Marx ve Engels'in dehası, sosyalizmi ve işçi hareketini birleştirmelerinde yatıyordu. Ütöpik sosyalizmin aksine, sosyalizmin kapitalist toplumun gelişmesinin ve proletaryanın sınıf mücadelesinin gerekli bir sonucu olduğunu gösterdiler. Marx ve Engels, proletaryanın en tutarlı ve devrimci sınıf olduğunu, kapitalizmi devirip sosyalizmin zaferini barışçıl yollarla değil, şiddet içeren devrimci yollarla-proletarya devrimiyle- elde edebileceğini gösterdiler. Marx ve Engels, kapitalizmden komünizme geçişin, sömürücülerin direnişini bastırarak ve yeni, sınıfsız, komünist bir toplum yaratacak bir proletarya diktatörlüğü dönemi olacağını ortaya koydular. Ütöpik bir fikir ve geleceğin toplumuna dair bir hayalden, sosyalizm tutarlı bir bilimsel ve devrimci teoriye dönüştü. "Tüm ülkelerdeki sosyalistleri bu teoriye çeken karşı konulmaz çekici güç, tam olarak katı ve en yüksek bilimselliği (sosyal bilimlerde son söz olması) devrimci ruhla birleştirmesidir" (Lenin). *Bilimsel* komünizm, diyalektik ve *tarihsel materyalizmle* ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır (bkz.). Komünizmin teorik temeli olan diyalektik ve tarihsel materyalizm, sosyalizmi bir ütopyadan, yeni deneyim ve yeni bilgilerle zenginleşmiş bir bilime dönüştürmüştür. Bilimsel komünizm teorisi, Lenin ve Stalin tarafından, proletarya devriminin ve SSCB'deki sosyalizmin inşasının engin deneyiminin yanı sıra emperyalizm ve proletarya devrimleri dönemindeki uluslararası devrimci hareketin deneyiminin genelleştirilmesine

dayanarak kapsamlı bir şekilde geliştirilmiştir. (Ayrıca bkz. *Sosyalizm ve Komünizm; Marksizm-Leninizm.*)

ULUSAL SORUN. Yoldaş Stalin, ulusal sorunun gelişiminde üç dönem belirler. *Birinci dönem*, Batı'da feodalizmin ortadan kaldırılması ve kapitalizmin zaferidir. Bu dönemde uluslar oluşur ve pekişir. Batı'da ulusların ortaya çıkışı genellikle merkezi devletlerin oluşumuyla aynı zamana denk gelmiştir; bu nedenle oradaki uluslar, geliştikçe devlet biçimlerini almıştır. İngiltere, Fransa, İtalya ve diğer yerlerde ulusal devletler bu şekilde ortaya çıkmıştır. Doğu Avrupa'da (Macaristan, Avusturya ve Rusya), kapitalist gelişme daha yavaş olmuştur; bu da kaçınılmaz olarak insanların ulus oluşturma sürecini yavaşlatmıştır, oysa Türklerin, Moğolların ve Doğu'nun diğer halklarının istilalarına karşı savunma ihtiyacı merkezi devletlerin oluşumunu hızlandırmıştır. Bu, bir ulusun, diğerlerinden daha gelişmiş ve daha önce oluşmuş olarak, egemen bir konumda olduğu, diğer ulusların ise daha geç gelişmiş ve daha az gelişmiş olarak boyun eğdirildiği ve ezildiği çok uluslu devletlerin oluşmasına yol açmıştır. Batı Avrupa'da ulusların ortaya çıkış dönemi, mutlakiyetçiliği ve feodalizmi devirmeyi ve yabancı baskıyı ortadan kaldırmayı amaçlayan sayısız ulusal kurtuluş savaşıyla ilişkilendirildi. Bu hedeflere ulaşıldıktan sonra, Batı'daki burjuva-ilerici ulusal hareketler sona erdi. Buna karşılık, ulusal baskı sisteminin geliştiği Doğu Avrupa'da, burjuva ulusal hareketleri henüz yeni yeni gelişmeye başlıyordu. Burada, ulusal baskı, ana aktörleri burjuvazi olan ulusal çatışmalara ve ulusal

hareketlere yol açtı. Yoldaş Stalin'in de belirttiği gibi, "yükselen kapitalizm koşullarında ulusal mücadele, burjuva sınıfları arasındaki bir mücadeledir." Ulusal sorunun gelişimindeki ikinci dönem, emperyalizmin ortaya çıkışıyla örtüşmektedir. Emperyalizmden önce, ulusal sorun bireysel çokuluslu devletlerle sınırlıydı ve birkaç, esas olarak Avrupa ulusunu (İrlandalılar, Çekler, Polonyalılar, Finler, Sırp ve diğerleri) kapsıyordu. Yoldaş Stalin'in de belirttiği gibi, emperyalizm çağında "ulusal sorun, iç devlet sorunundan devletlerarası bir soruna, emperyalist devletler arasında aşağı ulusların kontrolü altında tutulması, Avrupa dışındaki yeni halkların ve kabilelerin boyunduruk altına alınması için yapılan bir savaş sorununa dönüşmüştür." Batı'nın eski ulusal devletleri-İngiltere, İtalya, Fransa ve diğerleri-yeni toprakların ele geçirilmesi sonucunda çok uluslu sömürge devletleri haline gelmiş ve varlıkları ulusal ve sömürgeci baskıyla yakından bağlantılı olmuştur. Bu dönemde, keskin bir şekilde yoğunlaşan ulusal baskı, sömürge ve yarı sömürge halkları arasında emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketlerinin doğmasına yol açmıştır. Böylece, ulusal sorun, sömürge halklarının kurtuluşu genel sorunuyla birleşmiş ve ulusal-sömürgeci bir soruna dönüşmüştür. Buna göre, ulusal sorunun sınıf içeriği de değişmiştir: esasen bir köylü sorunu haline gelmiştir, çünkü köylülük ulusal hareketin ana ordusunu oluşturmuştur. "Ulusal sorunun özü, sömürgelerin ve bağımlı ulusların kitlelerinin, egemen ulusun emperyalist burjuvazisi tarafından bu sömürgelerin ve bu ulusların mali sömürüsüne, siyasi köleleştirilmesine ve kültürel kimliksizleştirilmesine karşı verdikleri

mücadeleden ibarettir” (*Stalin*). Sömürgelerde ve bağımlı ülkelerde ezilen halkların ulusal kurtuluş hareketi, emperyalizm sistemini baltalar ve sonuç olarak proletarya devrimi için güçlü bir rezerv haline gelir. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki proletarya hareketinin çıkarları ve sömürgelerdeki ulusal kurtuluş hareketinin çıkarları, emperyalizme karşı zaferin imkansız olduğu ortak bir devrimci cephede birleşmelerini gerektirir. Proletarya için ulusal mesele, devrimdeki müttefiklerinin meselesidir. Birinci Dünya Savaşı ve Rusya’daki Ekim Devrimi’nden önce, ulusal mesele Bolşevikler tarafından burjuva-demokratik devrimin genel meselesinin ayrılmaz bir parçası olarak görülüyordu. Birinci Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi’nden bu yana, sosyalist devrimin meselesinin bir parçası olarak görülmeye başlandı. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, ulusal meselenin formüle edilmesi ve çözümlenmesinde *üçüncü dönemin –Sovyet döneminin–başlangıcını işaret eder*. Bu, kapitalizmin yıkılması ve ulusal baskının ortadan kaldırılması, SSCB halkları arasında dostluğun ve kardeşçe işbirliğinin kurulması, yeni sosyalist ulusların oluşumu dönemidir. Burjuva dünyasında ulusal sorunu çözmenin tek yolu ulusların bölünmesi, aralarındaki düşmanlığın yoğunlaşması, bazı ulusların diğerlerine tabi kılınması ise, Ekim Sosyalist Devrimi, farklı halkların işçilerinin kardeşçe birleşmesine dayalı farklı, devrimci bir yolun mümkünliğini ve uygunluğunu göstermiştir. Bu yolun, kapitalizm altında kaçınılmaz olan ulusal çatışmalara son verebilecek, ulusal sorunu gerçekten çözebilecek tek yol olduğunu göstermiştir. Ekim Devrimi’nin ilk günlerinde, 2 (15) Kasım 1917’de, Lenin ve Stalin tarafından imzalanan “Rus Halklarının Hakları Bildirgesi” kabul edildi. J. V. Stalin

tarafından yazılan bu dikkat çekici belge şunları ilan etti: 1) Rus halklarının eşitliği ve egemenliği; 2) Rus halklarının ayrılma ve bağımsız bir devlet kurma da dahil olmak üzere özgür kendi kaderini tayin hakkı; 3) her türlü ulusal ve ulusal-dini ayrıcalık ve kısıtlamanın kaldırılması; 4) ülkede yaşayan tüm halkların ve ulusal grupların özgür gelişimi. Lenin ve Stalin'in öngördüğü gibi, ulusların kendi kaderini tayin hakkının gerçekleşmesi Rusya'nın parçalanmasına değil, aksine ülkemiz halklarının Rus halkı etrafında yakın birleşmesine yol açtı. Kapitalizmin yıkılması ve ulusal baskının ortadan kaldırılmasıyla, tüm halklar için eşit hakların tesis edilmesiyle, daha önce ezilen ulusların Rusya'dan ayrılmayı istemelerine neden olan sebepler ortadan kalktı. Kapitalist kuşatmadan ortak savunma ihtiyacı, sosyalist insanın ihtiyaçları ve nihayetinde Sovyet iktidarının özünde uluslararası olan sınıfsal yapısı - tüm bunlar SSCB halklarının yakınlaşmasına ve tek bir çok uluslu devlette birleşmelerine katkıda bulundu. 30 Aralık 1922'de, Lenin ve Stalin'in girişimiyle, tarihte benzeri görülmemiş yeni bir tür çokuluslu devlet olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kuruldu. Şiddet ve küçük halkların baskısı üzerine kurulu burjuva çokuluslu devletlerin aksine, Sovyet çokuluslu devleti, birlik cumhuriyetlerinin gönüllü birleşmesi ve SSCB'nin tüm halklarının eşitliği üzerine kurulmuştur. Tarihsel deneyim, örneğin 1918'de Avusturya-Macaristan'da olduğu gibi, ulusal çelişkilerin yükü altında kaçınılmaz olarak dağılan burjuva çokuluslu devletlerin kırılma eğilimini göstermiştir. Sadece Sovyet sistemi altında, ulusal eşitlik ve gönüllülüğe dayalı istikrarlı bir çokuluslu devletin kurulmasının

yolu açılmıştır. Sovyet sistemi, ulusların *yasal eşitliğini ilan etmekle sınırlı kalmamış*; eski sistemden miras kalan halkların *fiili siyasi, ekonomik ve kültürel eşitsizliğini* hızla ortadan kaldırmak için mümkün olan her şeyi yapmıştır. 1921 yılında, ulusal sorunun üçüncü döneminin özünü karakterize eden Yoldaş Stalin, bunun “bazı ulusların geçmişten miras aldıkları gerçek geriliklerini (ekonomik, siyasi ve kültürel) ortadan kaldırmak ve böylece geri kalmış halkların siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan merkezi Rusya’ya yetişmelerini sağlamak”tan ibaret olduğunu belirtmiştir. Halk düşmanlarına ve her türlü milliyetçi sapkınlara karşı sürekli bir mücadele içinde, Yoldaş Stalin’in önderliğindeki Bolşevik Parti bu görevi başarıyla yerine getirmiştir. Büyük Rus halkının yardımıyla, daha önce ulusal sınırların gerisinde kalan halklar, ülkenin merkezi bölgelerine gelişim düzeyinde yetişebilmiştir. Sömürücü sınıfları, yani etnik çatışmaların başlıca düzenleyicilerini ortadan kaldırarak, Sovyet iktidarı ve Bolşevik Parti, SSCB halkları arasında dostluğun güçlenmesini ve gelişmesini sağlamıştır. Zafer kazanan Sovyet ulusal politikasının sonuçları, Yoldaş Stalin tarafından SSCB Anayasası taslağı hakkındaki raporunda özetlenmiştir. “Sonuç olarak,” dedi Yoldaş Stalin, “şimdi her türlü sınavdan geçmiş, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir ulusal devletin kıskanacağı bir güce sahip, tam anlamıyla oluşmuş çok uluslu bir sosyalist devlete sahibiz.” Sovyet çok uluslu devletinin gücü, Büyük Vatanseverlik Savaşı’nın ateşinde iyice sınandı. Sovyetler Birliği’nin faşist işgalcilere karşı kazandığı zafer, Avrupa ve Asya halklarını kölelikten kurtardı. Bu zaferin sonucu olarak, Orta ve Güneydoğu Avrupa halklarının yanı sıra

Kuzey Kore ve Çin halkları da ulusal bağımsızlıklarını kazandı ve halk demokratik rejimleri kurdu. Aynı zamanda, kapitalist ülkelerin halkları, ABD emperyalizminin uygulamaya koymaya çalıştığı dünya egemenliğine yönelik yağmacı planlar sonucunda ulusal bağımsızlıklarını kaybetme tehdidiyle karşı karşıya. Modern burjuvazinin felsefesi, gerici kozmopolitizm fikrini destekleyerek emperyalistlerin bu yağmacı planlarını teorik olarak haklı çıkarıyor. Amerikan emperyalizminin yağmacı planları, ulusal egemenliklerine kolayca ihanet eden ve Amerikan emperyalizmine hizmet eden Fransa, İtalya, Avusturya, Belçika ve diğer ülkelerin burjuvazisi ve sağcı sosyalistleri tarafından tam olarak desteklenmektedir. Bu ülkelerin proletaryası ve komünist partileri tarihi bir görevle karşı karşıyadır: ABD ve İngiliz emperyalistlerinin ve onların sağcı sosyalist uşaklarının yağmacı, kozmopolit planlarını püskürtmek, ulusal bağımsızlık ve egemenliğin savunma bayrağını taşımak ve halklarının tüm demokratik ve vatansever güçlerini etraflarında toplamak.

ULUS, Yoldaş Stalin'in tanımına göre, *“ortak bir dil, toprak, ekonomik yaşam ve psikolojik yapı temelinde ortaya çıkan ve ortak bir kültürde kendini gösteren, tarihsel olarak oluşmuş, istikrarlı bir insan topluluğudur.”* Bu tanımda belirtilen ulus nitelikleri–ortak bir dil, toprak, ekonomik yaşam ve psikolojik yapı- gerekli niteliklerdir: yalnızca bu niteliklerin tümünün bir arada bulunması bir ulusu oluşturur ve bunun tersine, bu niteliklerden birinin bile yokluğu bir ulusun ulus olmaktan çıkması için yeterlidir. Bir ulus, ne bir ırk (bkz.) ne de bir kabile ile

karıştırılmamalıdır. Belirli biyolojik özelliklerle (örneğin, ten rengi, saç vb.) karakterize edilen bir ırkın aksine, bir ulus biyolojik değil, sosyal bir kategoridir. İlkel toplumsal, kabile sisteminin karakteristik bir etnografik kategorisi olan bir kabilenin aksine, bir ulus, yalnızca yükselen kapitalizm çağında ortaya çıkan *tarihsel bir kategoridir*. Tarihsel olarak, uluslar çeşitli ırk ve kabilelerden insanlardan oluşmuştur. Örneğin, İtalyan ulusu Romalılardan, Almanlardan, Etrüsklerden, Yunanlardan, Araplardan ve benzerlerinden; Fransız ulusu ise Galyalılarından, Romalılardan, Britanyalılarından, Almanlardan ve benzerlerinden oluşmuştur. Bir ulusun nitelikleri–dil, toprak, kültürel ortaklık vb.–kapitalizm öncesi dönemde bile kademeli olarak oluşmuştur. Ancak o zamanlar bunlar henüz başlangıç aşamasındaydı ve yalnızca belirli elverişli koşullar altında gelecekte ulus olma olasılığını içeriyordu. Bu olasılık, ulusal pazarı ve ekonomik ve kültürel merkezleriyle yükselen kapitalizm döneminde gerçeğe dönüştü. Kapitalizmin gelişmesi, feodal parçalanmanın ortadan kaldırılmasına, bireysel bölgeler arasında ekonomik bağların geliştirilmesine ve yerel pazarların tek bir ulusal pazarda birleştirilmesine yol açtı. Bu şekilde ortak bir ekonomik yaşam oluştu ve bunun temelinde bir kültürel topluluk gelişti, vb. Bu sürecin temeli kapitalist üretim biçiminin gelişmesi olduğundan, Lenin’in de belirttiği gibi, “ulusal bağların yaratılması, burjuva bağlarının yaratılmasından başka bir şey değildi.” Yükselen kapitalizm çağında ortaya çıkan uluslar *burjuva* uluslarıydı, çünkü burjuvazi tarafından birleştirilmiş ve pekiştirilmişlerdi; ana yönlendirici güçleri burjuvazi ve milliyetçi partileriydi. Bu durum, bu

ulusların tüm manevi ve sosyo-politik yapısına damgasını vurdu. “Ulusal birlik adına ulus içinde sınıf barışı; yabancı ulusal toprakları ele geçirerek kendi ulusunun topraklarını genişletme; diğer uluslara karşı güvensizlik ve nefret; ulusal azınlıkların bastırılması; emperyalizmle birleşik cephe-işte bu ulusların ideolojik ve sosyo-politik yükü budur” (Stalin). Bunun kaçınılmaz sonucu, uluslar arasında anlaşmazlık ve nefret, ancak kapitalist sistemin tasfiyesiyle sona erebilecek ulusal çatışmalardı. J. V. Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, burjuva toplumunun düşman sınıflara bölünmesinin, ulusun istikrarlı bir ekonomik halk topluluğu olarak birliğini dışlamadığını, çünkü burjuvazi ve proletaryanın ekonominin tüm iplikleriyle birbirine bağlı olduğunu göstermiştir. Kapitalizmin çöküşüyle birlikte burjuva ulusları da sahneden kayboluyor. Eski burjuva uluslarının yıkıntıları üzerinde, temelde yeni bir ulus türünü temsil eden yeni, sosyalist uluslar gelişiyor. Bu uluslar yükselen sosyalizm temelinde oluşuyor. Bu yeni ulusları bir arada tutan ve onlara önderlik eden güç, işçi sınıfı ve onun enternasyonalist partisidir. Buna göre, ulusların görünümü kökten değişiyor. “Sosyalizmin zaferle inşası adına kapitalizmin kalıntılarının tasfiyesi için ulus içindeki işçi sınıfı ve emekçi köylülüğün ittifakı; ulusların ve ulusal azınlıkların eşitliği ve özgür gelişimi adına ulusal baskının kalıntılarının ortadan kaldırılması; halklar arasında dostluk kurma ve uluslararası milliyetçiliği onaylama adına milliyetçiliğin kalıntılarının ortadan kaldırılması; “Ezilen ve dezavantajlı tüm uluslarla fetih politikasına ve fetih savaşlarına karşı mücadelede, emperyalizme karşı mücadelede birleşik bir cephe oluşturmak-

işte bu ulusların manevi ve sosyo-politik karakteri budur” (*Stalin*). Sosyalist ulusların oluşumu sonucunda, uluslar arasındaki ilişkiler de kökten değişir: Aralarındaki eski güvensizliğin kalıntıları ortadan kalkar, halklar arasında dostluk gelişir ve bu da sosyalist toplumun en önemli itici güçlerinden biri haline gelir. Sosyalist uluslar, burjuva uluslarından kıyaslanamayacak kadar daha birleşik ve yaşayabilirdir, çünkü burjuva uluslarını aşındıran uzlaşmaz sınıf çelişkilerinden arınmışlardır. Ulusal baskının ortadan kaldırılması ve tüm halklar için eşit hakların tesis edilmesi, ekonomik ve sosyal yaşamın tüm alanlarında halklar arasında karşılıklı yardımlaşmanın etkin bir şekilde uygulanması ve gelişmede geri kalmış halkların ekonomik ve kültürel geri kalmışlığının aşılması, SSCB’de sosyalist ulusların gelişmesi için tüm koşulları yarattı. Devrim öncesi Rusya’da ulus haline gelmek için zamanı veya fırsatı olmayan birçok halk, ilk kez ulus olarak birleşti. SSCB’de (örneğin Türkmenistan, Kırgızlar ve diğerleri) bu durum, SSCB’deki ulus sayısının artmasına yol açtı. Dolayısıyla, Leninizmin düşmanlarının iddialarının aksine, sosyalizm ulusların yok olmasına değil, tam tersine ulusların gelişmesine yol açtı. Yoldaş Stalin’in de belirttiği gibi, Sovyet sistemi altında artık “sıradan ‘modern’ uluslar” değil, *sosyalist uluslardır*; tıpkı ulusal kültürlerinin de içerik olarak sıradan, burjuva kültürleri değil, *sosyalist kültürler olması gibi*. “Sovyetler Birliği’ni oluşturan tüm uluslar arasında en seçkin ve evrensel olarak ülkenin önde gelen gücü olarak kabul edilen Rus halkının yol gösterici desteği, daha önce geri kalmış ulusların ekonomik ve kültürel ilerlemesinde çok önemli bir rol

oynamıştır. Tarihsel bir kategori olarak, bir ulusun sadece bir başlangıcı değil, bir de sonu vardır. Gelecekte, sosyalizmin küresel ölçekte zaferinden sonra, uluslar tek bir dünya sosyalist ekonomi sisteminde birleştğinde, tüm ulusların kademeli olarak tek bir bütüne kaynaşması için gerekli gerçek koşullar yaratılacaktır. Ancak bu koşullar hemen ortaya çıkmayacaktır. Proletaryanın küresel diktatörlüğünün ilk aşamasının, ulusların ve ulusal dillerin yok oluşunun başlangıcı olacağını düşünmek büyük bir hata olurdu. Aksine, Yoldaş Stalin'in de belirttiği gibi, bu, daha önce ezilen uluslar ve ulusal diller için bir büyüme ve gelişme aşaması, ulusların eşitliğinin tesis edilmesi, karşılıklı ulusal güvensizliğin ortadan kaldırılması ve uluslar arasında uluslararası bağların kurulması ve güçlendirilmesi aşaması olacaktır. Dünya proletarya diktatörlüğü döneminin ancak ikinci aşamasında..." Proletarya, birleşik bir dünya sosyalist ekonomisi şekillenirken, ulusal dillerin yanı sıra ortak bir uluslararası dile duyulan ihtiyaç ortaya çıkacaktır. Başlangıçta, tüm ulusların ortak bir dile sahip olduğu tek bir dünya ekonomik merkezi olmayacak, bunun yerine her biri ortak bir bölgesel dile sahip, farklı ulus grupları için çeşitli bölgesel ekonomik merkezler olacaktır. Dünya proletarya diktatörlüğünün bir sonraki aşamasında, "dünya sosyalist ekonomik sistemi yeterince güçlendiğinde ve sosyalizm halkların günlük yaşamının bir parçası haline geldiğinde, uluslar ortak bir dilin ulusal dillere göre avantajlarına pratikte ikna olduklarında, ulusal farklılıklar ve diller ortadan kalkmaya başlayacak ve yerini herkes için ortak bir dünya diline bırakacaktır" (Stalin). J. V. Stalin'in belirttiği gibi, bu ortak uluslararası dil "ne Almanca, ne Rusça, ne de

İngilizce olacak, ancak ulusal ve bölgesel dillerin en iyi unsurlarını özümseyecek yeni bir dil olacaktır.”

“**ALMAN İDEOLOJİSİ**”, Marx ve Engels’in 1845-1846 yıllarında yazdığı ilk ortak felsefi çalışmalarından biridir. 1840’ların başlarında Hegel’in idealist felsefesinden ayrılan Marx ve Engels, “*Kutsal Aile*” (bkz.) adlı eserlerinde ve bir yıl sonra “*Alman İdeolojisi*”nde idealizmi yıkıcı bir eleştiriye tabi tuttular. Zaten yerleşik bir dünya görüşünü sunan bu çalışmada, tarihin materyalist anlayışının temel ilkelerini ilk kez ayrıntılı olarak formüle ettiler. Marx daha sonra şöyle hatırladı: “Alman felsefesinin ideolojik görüşlerine karşı görüşlerimizi birlikte geliştirmeye, esasen eski felsefi vicdanımızla hesaplaşmaya karar verdik. Bu niyet, Hegel sonrası felsefenin bir eleştirisi şeklinde gerçekleştirildi.” “*Alman İdeolojisi*”, Marx ve Engels’in yaşamları boyunca yayınlanmadı. Yayıncılar, idealizm ve metafiziğe cesurca saldıran ve komünist dünya görüşünü savunan bir eseri yayınlamayı reddettiler. Eserin tamamı ilk olarak 1933’te SSCB’de yayımlandı. Özellikle “Feuerbach” bölümü ilgi çekicidir; bu bölümde Feuerbach’ın felsefesinin zayıflıklarının eleştirisinin yanı sıra, Marx tarafından keşfedilen materyalist tarih anlayışının temel ilkelerinin bir açıklaması sunulmaktadır. Marx ve Engels, Feuerbach’ın insanlık tarihine ilişkin idealist yorumunun temel hatası olduğunu belirtirler. Feuerbach, insanlığı soyut bir “genel insan” olarak görür ve tarihsel koşulların, toplumsal ilişkilerin ve nihayetinde üretim ilişkilerinin insanları “oldukları gibi” yaptığını

kavrayamaz. Feuerbach'ı eleştirirken, Marx ve Engels tarihsel materyalizmin temel ilkesini formüle ederler: Toplumun temeli ekonomik ilişkilerde yatar ve bu ilişkilerdeki değişiklikler üretici güçlerin gelişmesiyle koşullandırılır. İnsanlık tarihi boyunca bu ilişkilerin gelişimini ve değişimini izleyen Alman İdeolojisi'nin yazarları, tarihi şu şekilde tanımlarlar: "Tarih, her biri kendisinden önceki tüm nesillerden miras kalan malzemeleri, sermayeyi ve üretim güçlerini kullanan, böylece bir yandan tamamen değişmiş koşullar altında miras alınan faaliyeti sürdüren, diğer yandan da tamamen değişmiş faaliyetler yoluyla eski koşulları değiştiren, bireysel nesillerin ardışık bir dizisinden başka bir şey değildir." Tarihin itici gücü devrimdir. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki (Marx ve Engels, *Alman İdeolojisi*'nde henüz "üretim ilişkileri" kavramını kullanmazlar; "iletişim biçimi"nden, üretim güçleri ile "iletişim biçimi" arasındaki çelişkilerden bahsederler) her seferinde devrim şeklinde patlak verir. Komünizm bir hayal değil, nesnel bir zorunluluktur. "Bizim için komünizm, kurulması gereken bir durum ya da gerçekliğin uyması gereken bir ideal değildir. Biz komünizmi, mevcut durumu ortadan kaldıran gerçek durum olarak adlandırıyoruz." Marx ve Engels, Feuerbach'ın materyalizminin tefekkürcü doğasını sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Feuerbach kendini komünist ilan etmiş olsa da, komünizmi yalnızca bir fikir olarak, insanların "birbirlerine ihtiyaç duydukları ve her zaman ihtiyaç duydukları "gerçeğinin kabulü olarak anlamıştır ve böylece Feuerbach, "gerçek dünyada belirli bir devrimci partinin mensubu anlamına gelen" "komünist" kavramını "çıplak bir kategoriye" dönüştürmüştür.

Feuerbach'ın felsefesi belirli bir tehlike arz ediyordu; işçi hareketinde pasiflik, kendiliğindenlik ve oportünizmi doğurdu. Bu nedenle Marx ve Engels, Feuerbach'ın tefekkürcü materyalizmini, “pratik materyalist” yani *komünistin aktif, devrimci faaliyetiyle karşılaştırırlar*; komünist için “asıl amaç, mevcut dünyayı devrimleştirmek, mevcut duruma pratik olarak karşı çıkmak ve onu değiştirmektir.” Komünizmin felsefi temeli, ancak toplumsal yaşamın olgularına genişletilmiş tutarlı bir materyalizm olabilir; bu, dünyayı yalnızca açıklamakla kalmayıp aynı zamanda değiştiren pratik bir materyalizmdir. Komünist bir devrimin kaçınılmazlığı ve gerekliliği konusunda Marx ve Engels şöyle yazarlar: “Devrim, yalnızca *egemen* sınıfın başka hiçbir şekilde devrilemeyeceği için değil, aynı zamanda ancak bir devrimde *deviren* sınıfın tüm eski iğrençliklerden kurtulup yeni bir toplum yaratma yeteneğine sahip olabileceği için de gereklidir.” Alman İdeolojisi'nin ilk bölümünde, Leipzig Konsili başlıklı bölümde, Aziz Bruno ve Aziz Max başlıklı bölümlerde, genç Hegelci düşünürler Bruno Bauer ve Max Stirner'in idealist görüşlerine yönelik yıkıcı bir eleştiri yer almaktadır. Bu düşünürler, tarihin maddi temelini tamamen göz ardı ederek, “tüm tarihi bilinç gelişim sürecine” dönüştürmüş, yalnızca “eleştiri ve eleştirmenlerin tarih yarattığına” (Bauer), tarihin “tek kişi”, “egoist” tarafından yaratıldığına ve bu egoistin tüm toplumsal ilişkilerin “üstüne” çıktığına (Stirner) inanmışlardır. Alman İdeolojisi'nin ikinci bölümünde, “Gerçek Sosyalizm” kısmı, Fransız ütöpik sosyalizminin yanlış anlaşılan fikirlerini Alman idealizmiyle birleştiren, proletaryanın burjuvaziye karşı sınıf mücadelesine son

verilmesini talep eden, kendilerini “insanın kendisi”nin çıkarlarının temsilcileri ilan eden ve insanlara duyulan evrensel sevgiye dair yüksek perdeden ifadeler kullanan Alman burjuvazisinin gerici ideologları Karl Grün ve arkadaşlarını ifşa eder. Alman İdeolojisi’nin “Siyasi Liberalizm” başlıklı bölümü büyük ilgi çekmektedir. Bu bölüm, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın ilk yarısındaki Almanya’nın sosyal koşullarını tasvir ederek, Alman burjuvazisinin sefaletini ve gerici doğasını, küçük çıkarlarını, “taşralı dar görüşlülüğünü” ve aynı zamanda “kozmpolit kibirini” canlı bir şekilde karakterize eder. Marx ve Engels, bu koşulların idealist “Alman ideolojisinin” tüm özgün özelliklerine yol açtığını göstermektedir. Marx ve Engels, “Alman ideolojisinin” gerici doğasını ortaya koyduktan sonra, tüm küçük burjuva ve burjuva “sosyalizmine” karşı bilimsel komünizmin devrimci teorisini öne sürdüler.

ZORUNLULUK VE TESADÜF.

Diyalektik materyalizm, zorunluluk gereği, olguların gelişimini, olgular arasındaki içsel bağlantı ve etkileşimden, belirli bir neden-sonuç etkileşiminden kaçınılmaz olarak kaynaklanan bir süreç olarak anlar. İdealist felsefe ya doğadaki zorunluluğu tamamen reddeder ya da onu maddi olmayan güçlerden-ilahi buyruklardan, fikirlerden-türetir. Diyalektik materyalizm, zorunluluğun nesnelliğini, yani insanların bilincinin ve arzularının dışında doğada ve toplumda zorunluluğun varlığını kabul eder. Aynı zamanda, diyalektik materyalizm şansı da reddetmez. Şans da nesnel olarak mevcuttur, ancak bir olgunun yasal gelişiminden mutlaka kaynaklanmaz, yine de bir nedeni vardır. Örneğin, bir bitki, tohum uygun

koşullarda düşerse mutlaka tohumdan büyür. Ancak bitkinin olgunlaşmadığı durumlar da olabilir. Örneğin, dolu bitkinin sürgünlerine zarar verebilir. Bitkinin büyümesiyle ilgili olarak, dolu bir kazadır; eğer dolu olmasaydı, bitki olgunlaşabilirdi. Şans, olabilecek ve olamayacak olan, bu şekilde olabilecek ve o şekilde olabilecek şeydir. Metafizik, şans ve zorunluluğu birbirini dışlayan kavramlar olarak görür: ona göre, olaylar ya tamamen rastgeledir ya da zorunludur. Mekanistler şansı tamamen reddeder. Diyalektik materyalizm, zorunluluk ve şansın karşılıklı olarak birbirine bağlı olduğunu, şansın sadece bir tamamlayıcı ve zorunluluğun bir tezahür biçimi olduğunu savunur. Şansın ardında her zaman doğada ve toplumda gelişmenin seyrini belirleyen ve bilimin ortaya çıkarıp anlaması gereken bir zorunluluk yatar. “Şansın yüzeyde ortaya çıktığı yerde, şansın kendisi her zaman içsel, gizli yasalara tabidir. Tek soru bu yasaları keşfetmektir” (*Engels*). Örneğin, kapitalist bir piyasada, emtia fiyatları bir dizi rastgele faktöre bağlı olarak dalgalanır. Ancak bu rastgele fiyat dalgalanmaları aracılığıyla, değer yasası zorunlu olarak işler. Herhangi bir bilgi, ancak doğal ve sosyal olayları zorunlulukları içinde anladığı ölçüde bilimsel olarak kabul edilebilir. Bilgi şansa dayalı olamaz. Bilim, şansın düşmanıdır. Şansın ardında, bilim her zaman bir düzen, bir zorunluluk bulmaya çalışır. Michurin’in biyolojisi, Weismannizm-Morganizm’in sözde biyolojisinin aksine, organizmanın gelişiminde zorunluluğu, düzenliliği ortaya koyduğu için gerçek bir bilimdir; böylece doğaya bilinçli bir şekilde etki etmeyi, onu insanlığın çıkarları doğrultusunda kasıtlı olarak yeniden şekillendirmeyi mümkün kılar. Şansın etkisini

vurgulayan Weismannizm-Morganizm, pratikte kısırdır ve insanlığı doğa karşısında silahsızlandırır. Michurin, organizmalardaki rastgele değişiklikleri aramaya dayanan tarım biyolojisi uygulamasını aptalca bir hazine avcılığı olarak değerlendirmiştir. Eski biyolojinin aksine, Michurinist biyoloji, şansa değil, yaşayan doğanın gelişim yasalarının bilinçli kontrolüne dayanan dönüştürücü bir bilim haline geldi. Burjuva gerici sosyolojisi de insanlık tarihinin seyrini açıklamak için şansa dayanır. Gerici sosyolojinin savunduğu sınıf çıkarları, onu, her şeyden önce nesnel tarihsel zorunluluğun, toplumsal gelişme yasalarının keşfini gerektiren toplumun bilimsel anlayışıyla uzlaşmaz bir çatışmaya sokar. İnsanlık düşünce tarihinde ilk kez yalnızca Marksizm, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını keşfetti. Planlanmamış ve anarşik üretim doğasına dayanan kapitalist toplumda, şans büyük bir rol oynar ve zorunluluk orada körü körüne hareket eden bir güç olarak şansın kütlesi içinde yolunu bulur. Planlı ekonomiye dayanan Sovyet sosyalist toplumunda, zorunluluk körü körüne hareket eden bir güç olmaktan çıkar. Tarihsel zorunluluk, Komünist Parti tarafından örgütlenen insanların amaçlı faaliyetinde tanınır ve gerçekleştirilir. Burada, sosyal yaşamda şansın rolü minimuma indirgenir; Gelişmenin nesnel yasalarına hakim olmak ve bu yasalara bilinçli bir şekilde uygun hareket etmek giderek daha önemli hale geliyor. Örneğin, toplum hala büyük ölçüde doğanın tesadüflerine bağımlı. Bu “tesadüfler”—yağmur eksikliği, kuraklık, toprağı kurutan rüzgarlar vb.—toplumun gelişimini geciktiriyor. Komünizm, sadece toplumu değil, doğayı da dönüştürmek anlamına gelir. Bu, SSCB’de doğanın dönüşümü için büyük bir programın

uygulanması için ortaya konan muazzam çabayı açıklıyor. Bu çalışma, SSCB'deki komünist yapılanmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Doğanın dönüşümü -ağaçlandırma, gölet ve rezervuarların inşası, devasa hidroelektrik santralleri, kanallar, sulama sistemleri vb.-iklimi değiştirecek, toprağı iyileştirecek, toplumu doğanın tesadüflerinden kurtaracak, rastgele olayların rolünü en aza indirecek, istikrarlı hasatlar için koşullar yaratacak ve komünizme geçiş için gerekli maddi bolluğa ulaşmanın en önemli ön koşulu olacaktır.

NEO-HEGELCİLİK, XIX. ve XX. yüzyılların gerici burjuva felsefi hareketlerinden biridir. Neo-Hegelcilik, ilkelerini Hegel'in felsefesinin gerici yönlerine dayandırır. Neo-Hegelciler, Hegel'in idealist olmayan sistemini öznel idealizm perspektifinden eleştirir ve Hegelci diyalektiğı öznel bir diyalektiğı dönüştürerek "rasyonel özü" -gelişim fikrini-bir kenara bırakırlar. Neo-Hegelciler, diyalektik materyalizmin ateşli düşmanlarıdır; siyasette gericidirler, emperyalist burjuvazinin doğrudan diktatörlüğünü ve işçilerin sömürölmesini, burjuva milliyetçiliğini ve şovenizmi gizleyen ve savunan teorilerin savunucularıdır. Neo-Hegelcilik, emperyalizm çağında siyasi burjuva gericiliğinin ifadelerinden biri olarak emperyalizmle eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Neo-Hegelcilik, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda zirveye ulaşmıştır. Neo-Hegelcilik, Hegel'in *Doğa Felsefesi* ve *Hukuk Felsefesi*'nin temel ilkelerini benimsemiştir; bu felsefede Hegel'in gerici yönü en büyük ifadesini bulmuştur. Neo-Hegelcilik, bir insanın Tanrı'yı ne kadar çok anlarsa o kadar özgür olacağını; ulus ve

devletin (burjuvazinin) ebedi varlıklar olduğunu, insanın ise bunların bir parçası olarak tamamen onlara tabi olduğunu, onlarda eridiğini ve onlar için her şeyini feda etmesi gerektiğini; insanlık tarihinin temel içeriğinin sınıfların değil, ulusların mücadelesi olduğunu kanıtlayan “öğretiler” oluşturmaya özellikle önem vermiştir. Neo-Hegelci Richard Kroner’e göre diyalektik yalnızca ruhta gerçekleşir ve irrasyoneldir. İtalyan neo-Hegelci Gentile, öznel-idealist bir teori geliştirmiştir: yalnızca aktif olarak hareket eden bir özne vardır; var olan her şey düşünen ve düşünülebilir olarak ikiye ayrılır; tarih, ruhun özgür yaratıcılığının ürünüdür; dünyada nesnel olarak geçerli yasalar yoktur; aktif özne dünyaya yasalar dikte eder. Gentile’nin felsefesi, tarihsel zorunluluğa aktif olarak karşı çıkan gerici bir emperyalistin ideolojisi olan “aktüalizm”dir. Sosyal reformcu Siegfried Mark, neo-Hegelmiliği neo-Kantçılıkla birleştirerek “eleştirel bir diyalektik” yaratır. Çelişkilerin mücadelesinin sonucu olarak kendi kendine hareket etme doktrinini savunur. Marksizm’e karşı yönelttiği eserinde, materyalizmin diyalektikle birleştirilemeyeceğini kanıtlar. Arthur Liebert “trajik” bir diyalektik savunmuştur. Liebert’e göre diyalektik, antagonizmin yok edilemezliğini, gerçeklik ile olması gereken (burjuvazinin bakış açısından) arasındaki çelişkinin sonsuzluğunu yansıtır. Liebert, kapitalizmin genel krizinden çıkış yolu görmeyen modern burjuvazinin yozlaşmış ideolojisini ifade etmiştir. Neo-Hegelmilik faşizmle yakından bağlantılıdır. Faşizm, neo-Hegelmiliğe dayanarak, insanlık karşıtı fikirlerini “teorik olarak” temellendirmeye çalışmıştır.

NEO-KANTÇILIK, XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki burjuva felsefi akımlarından biriydi ve Kant'ın felsefesindeki en kötü, gerici, ölü ve öznel olarak idealist olan her şeyi yeniden üretip sistemleştirdi. Neo-Kantçılığın en sert eleştirisi Marksizm'e yöneltildi. Neo-Kantçılık Almanya, İtalya ve Rusya'da yaygındı. Rusya'da neo-Kantçılık, "hukukçu Marksistler"—Struve, Bulgakov ve diğerleri—tarafından temsil edildi. Lenin, Marksizmin neo-Kantçı revizyonunu ortaya çıkardı ve işçi sınıfına karşı düşmanca doğasını ifşa etti. 1914-1918 dünya emperyalist savaşından sonra, neo-Kantçılık yerini başka bir gerici akıma—*neo-Hegelciliğe*—bıraktı (bkz.). XIX. yüzyılın ikinci yarısında neo-Kantçılığın öncüleri fizikçi Helmholtz ve filozoflar Liebmann, Zeller ve Lange idi. Neo-Kantçılar, bilimi Kant'ın öğretilerinin idealist tarih yazımıyla uzlaştırmaya çalışarak, "kendinde şey"in varlığını reddettiler, onu "yabancı bir kan damlası" olarak gördüler, toplumun nesnel yasalarını tanımayı reddettiler, bilimsel kategorileri öznel normlara indirgediler ve benzeri yaklaşımlar sergilediler. Böylece neo-Kantçılar sadece "Kant'a dönüş" çağrısında bulunmakla kalmadılar, aynı zamanda Kant'ı materyalizme yaptığı tavizler nedeniyle de eleştirdiler. Neo-Kantçılık, iki ana okulda en büyük olgunluğuna ulaştı: Marburg (Cohen, Natorp, Cassirer) ve Freiburg (Windelband, Rickert). Neo-Kantçılık, İkinci Enternasyonal'in neredeyse resmi felsefesi haline geldi. Bernstein, Kautsky, M. Adler, Forlsnder ve diğer revizyonistler, neo-Kantçılığı Marksizm'le birleştirmeye çalıştılar. *Sağcı sosyalistler* (bkz.)—eski reformistlerin modern halefleri—de Marksizm'e karşı mücadelelerinde neo-Kantçılığı kullanmaktadırlar.

NEOREALİZM, emperyalist dönemde ortaya çıkan bir Anglo-Amerikan idealist felsefe okuludur; XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve özellikle 1920'lerde yaygınlaşmıştır. Başlıca temsilcileri şunlardır: İngiltere'de Moore, Russell, Alexander ve Broad; ABD'de Perry, Moitepo, Spalding, Holt ve Woodbridge; ve Almanya'da I. Hartmann. Neorealistler, idealizme karşı mücadele adı altında felsefi idealizmi savunurlar. Gerçekte, bir idealizm biçimini diğeriyle değiştirirler. "Sağduyu" destekçisi gibi görünerek, deneyim ve pratiğe aykırı en fantastik kurguları teşvik ederler. Neorealist felsefenin merkezinde bilgi teorisi yer alır. Neorealistler, nesnel olarak var olan gerçek şeylerle bilinçteki yansımaları arasında ayırım yapan materyalistlerin var olmayan "düalizmine" karşı mücadele adı altında, materyalist yansıma teorisine karşı sürekli bir savaş yürütürler. Neorealistlerin "monizmi", varlık ve bilincin idealist bir şekilde özdeşleştirilmesinden oluşur. Bazıları "davranışçılığa" bağlı kalarak bilincin gerçekliğini tamamen reddederken; diğerleri "nesnellik" ve "gerçeklik" kavramlarını o kadar geniş bir şekilde anlarlar ki, yanılsamaları ve halüsinasyonları gerçeğin ifadeleri olarak görürler ve mantıksal yargılara (mantıksal hatalar da dahil olmak üzere) nesnel olarak gerçek bir varoluş atfederler. Bazı neorealistler skolastik bir "kavramsal gerçekçiliğe" (J. Hartmann) ulaştılar. Ancak çoğunluk, varlığı duylara indirgeyen yeni bir fenomenalist türü olarak ortaya çıktı. Varlık ve bilinç arasındaki ayrımı reddederek, Machçılar gibi, duysal verilerin doğanın temel unsurları olduğunu iddia ederler. Lenin'in "*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*"deki

Machizm eleştirisi, “gerçekçilik” kisvesi altında ortaya çıkan bu Machçıları tamamen ve eksiksiz bir şekilde alt eder. Kaçınılmaz öznelcilik ve solipsizmden kurtulmak için neorealistler “gözlemlenemeyen olgulara” ve “anlaşılmaz algılara” başvururlar (Russell), böylece bilim karşıtı spekülasyonlarının gerici doğasını daha da gösterirler. Neorealizm, Anglo-Amerikan burjuva felsefesindeki baskın konumunu çoktan kaybetmiştir; özellikle yoğun toplumsal mücadele döneminde, emperyalist ideologlar tarafından yeterince militan olmayan bir gerici ideoloji biçimi olarak kabul edilmekte ve yerini daha da aşırı karanlıkçılık biçimlerine bırakmaktadır: mantıksal pozitivizm, semantik teori, neo-Thomizm ve benzerleri.

NEO-THOMİZM veya NEO-PHOMİZM

—Katolik Kilisesi’nin resmi felsefi doktrini olan, aşırı gericiliği temsil eden, emperyalizm çağında burjuva felsefesinin en etkili akımlarından biri olan, ileri sosyal ve bilimsel fikirlere karşı mücadelede en acımasız gericiliğin ideolojik silahı olan Neo-Thomizm, Vatikan’ın Katolikliğin dogmalarıyla en tutarlı olarak kabul ettiği ortaçağ skolastik düşünürü Thomas Aquinas’ın teolojik-idealist sistemini tamamen ve bütünüyle yeniden canlandırır. Thomizm, Hristiyan ülkelerdeki egemen feodal ideolojinin felsefi temeliydi. Yol gösterici ilkesi: “Felsefe, teolojinin hizmetkarıdır.” Kapitalizm emperyalist aşamasına girerken, çürüyen kapitalizmin ideologları, Thomistik skolastisizmi tarihin çöplüğünden kurtardılar. XIX. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Thomizm yeniden canlandı (Almanya’da Geyser, İngiltere’de Pyoman ve Harper, Fransa’da Martens ve Gilson ve diğerleri). Ölmekte

olan burjuva dünyasının felsefesi, ortaçağ din adamlarının ve açık skolastisizmin arkaik ideolojisini yeniden canlandırarak, bilimsel komünizmin materyalist fikirlerine karşı mücadelede ana dayanaklarından biri haline gelmiştir. Neo-Thomizm, şu anda çeşitli emperyalist ülkelerde yaygın olarak vaaz edilen ve sosyalizm ve demokrasi kampına karşı mücadelede aktif olarak kullanılan, teolojik-idealist gericiğin en yaygın biçimlerinden biridir. Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Fransa ve İspanya ile birlikte, şu anda bu açık gerici felsefenin en büyük merkezlerinden biridir. Ve Vatikan (papalık ikametgahı) ABD emperyalizminin doğrudan bir ajanı haline geldiğinden beri, çeşitli ülkelerdeki neo-Thomistler artık Amerikan saldırganlığının hizmetkarları ve vaizleridir. SSCB'ye ve halk demokrasilerine karşı bir "haçlı seferi"nin militan sloganlarını yaymakta ve ilerici sosyal hareketlere karşı mücadeleye aktif olarak katılmaktadırlar. İleri devrimci fikirlerin savunucularına karşı mücadelelerinde, fanatik uzlaşmazlıkları ve acımasızlıklarıyla öne çıkmaktadırlar. Ortaçağ fikirlerinin yanı sıra, rakipleriyle başa çıkmak için ortaçağ yöntemlerini de yeniden canlandırıyorlar.

NİHİLİZM (Latince *nihil*-hiçbir şey) terimi, S. Turgenev tarafından *Babalar ve Oğullar* (1861) romanının kahramanı Bazarov'u tanımlamak için kullanılmıştır. Bazarov, o dönemin yeni insanının -halkın-tipik özelliklerini somutlaştırıyordu: enerji, doğrudanlık, eskimiş her şeyi reddetme, "geleneksel" olana eleştirel bir tutum, doğa bilimlerine derin bir ilgi ve soyluların "hiçbir şey yapmama" anlayışına karşı küçümseme. Romanın

yayınlanmasından sonra, her türden gerici ve burjuva liberaller, Çernişevski'nin kampındaki devrimci demokratları nihilist olarak etiketlemeye ve onlara her şeyi toptan reddetme gibi iftira niteliğinde suçlamalarda bulunmaya başladılar. Gerçekte, Rus devrimci demokratları, feodal ve burjuva sistemlerini ve sömürücü sınıfların ideolojisini reddederken, aynı zamanda ezilen köylülüğün çıkarlarının ateşli savunucuları, çalışan halk için yeni, özgür bir yaşam için devrimci savaşçılardı. Çarlık rejimine ve burjuva liberalizmine karşı cesur mücadelelerinde sürekli olarak peşinden koştukları olumlu bir idealleri vardı. Ancak her türden gerici, onları yanlış bir şekilde “nihilist”, “dogmasız” ve ahlaksız örnekler olarak tasvir etti. Bu, 1850'ler ve 1860'ların dürüst ve kahraman genç kuşağına karşı gerici bir iftiraydı. Devrimci demokrasinin organı Sovremennik, liberallerin ve feodalistlerin bu iftirasını öfkeyle reddetti. N. G. Çernişevski, “Ne Yapmalı?” adlı romanında Rusya'nın yeni halkını nihilist olarak değil, olumlu sosyalist ideallere sahip, teoride ve pratikte devrimci insanlar olarak tasvir etti.

NİZAMİ GANJAVİ (yaklaşık 1141-1203)

—Parlak bir Azerbaycanlı şair ve düşünür. XII. yüzyılda, üretken güçlerin büyümesiyle Azerbaycan'da, daha sonraki Rönesans kültürüne

birçok yönden benzeyen bir kültür geliştirdi. Azerbaycan'ın birçok şehri o dönemin önemli kültür merkezleri haline geldi. XII. yüzyılda Azerbaycan'ın sosyo-politik ve felsefi düşüncesinin merkezi figürü olan Nizami, ansiklopedik bilgiye sahipti; felsefe, psikoloji, filoloji, etik, siyaset, pedagoji, astronomi, doğa bilimleri, tıp ve estetik sorunlarıyla ilgileniyordu. Felsefi görüşlerinin evriminin karmaşık süreci, beş şiirden oluşan Khamsa döngüsünde izlenebilir: *Sırlar Hazinesi*, *Hüsrüd ile Şirin*, *Leyla ile Mecnun*, *Yedi Güzellik ve İskendername*. *Sırlar Hazinesi* şiiri açıkça idealist felsefenin izlerini taşır; "Yedi Güzellik" şiirinde ise materyalizmin etkisi hissedilebilir. Nizami, materyalizm ve idealizm arasında gidip gelen bir kişilik olarak tanımlanır. Skolastisizmin ve dini dogmaların her yerde, özellikle de Doğu'da hüküm sürdüğü o dönemde, Nizami'nin ilerici felsefi fikirleri, dünyanın gelişimi hakkındaki düşünceleri açıkça öne çıkıyordu. Aynı deredeki suyun sürekli akması gibi, dünyada da hiçbir şey sabit değildir; sürekli yeni şeyler doğar, eskiler yok olur; zaman, bir şeyi geliştirip diğerini yok etmekten başka doğru bir yol bilmez. Nizami'ye göre dünya dört elementten oluşur: toprak ve onun zıttı olan su; hava ve onun zıttı olan ateş. Nizami, devrimci düşünceli kentli zanaatkâr kesimlerini bir araya getiren gizli "Akhi" örgütüne mensuptu. Daha iyi bir devlet yapısı ve kitlelerin sömürülmesinin ve ezilmesinin ortadan kaldırılması fikri her zaman Nizami'yi meşgul etmiş ve arayışının merkezinde yer almıştır. Bir hümanist ve eğitimci olarak, insan kişiliğinin özgür gelişimini savunmuştur. Nizami'nin sosyal görüşleri tarihsel sınırlamaların izlerini taşımaktadır. İnsan

toplumunun gelişimine dair idealist bir anlayışa sahipti. Sosyal eşitsizliğin temel nedenlerini tam olarak belirleyemese de, eşitlik fikrini ateşli bir şekilde savundu ve insanları işbirliği yapmaya ve kötülükle mücadele etmeye çağırdı. Nizami, yoksul ve ezilen kitleleri savundu. Hükümdarlara karşıydı: bazıları adalet hakkında çok konuşuyor gibi görünse de, tüm şahlar zulüm konusunda birbirine benziyordu. Nizami, toplumun halk tarafından yönetilmesini arzuluyordu. Nizami'nin eserleri, halklar ve ırklar arasında eşitlik ruhuyla doludur: "Hem beyaz hem de siyah, hepsi yeryüzünün çocuklarıdır"; "Etiyopyalı demir gibi siyahtır, derisi simsiyahtır, ama ruhu saftır!" Kariyerinin ilk döneminde Nizami, bilge ve adil bir hükümdar fikrini ortaya koyar, ancak son şiiri "İskendername"de, zengin ve fakir arasında ayrım, baskı ve şiddetin olmadığı ideal bir toplum hakkında sosyal bir ütopya yaratır. Bu toplum, asalak unsurlardan arındırılmıştır. Mahkemeler yoktur, çünkü orada suç işlenmez. Bu toplumun sakinleri savaş yapmaz, "kan dökülmez". Tüm vatandaşlar eşit haklara sahiptir. Ayrıca kolektif emek ve tüketim mallarının dağıtımında eşitlik fikrini de destekler. İdeal toplumunda insanlar birlikte eker ve sürer; bu toplumda kimse emeği küçümsemez: "Dünyaya boş boş konuşmak için değil, emek için geldik." Nizami'nin ideal bir toplum hayali, sosyal görüşlerinin tarihsel sınırlılıklarını yansıtırken, aynı zamanda feodal gericiliğe karşı güçlü bir protesto ve adaletin ve aklın zaferi için bir çabaydı. Nizami'nin dünya görüşü, kitlelerin hayallerini ve özlemlerini, feodal baskıya karşı isyanlarını yansıtıyordu. Ülkenin tüm halklarının kültürel mirasının geliştirilmesine olağanüstü önem verilen SSCB'de, Nizami'nin çalışmaları büyük değer görmektedir.

FRIEDRICH NIETZSCHE (1844-1900), son derece gerici bir Alman idealist filozof, burjuva sömürsünün ve saldırganlığının açık sözlü bir savunucusu ve faşist “ideologların” doğrudan öncüsüydü. Nietzsche’nin felsefesi, kapitalizmin emperyalizm aşamasına girdiği dönemde gelişti ve burjuva ideolojisinin sınıf çelişkilerinin yoğunlaşmasına, işçi sınıfı arasında siyasi faaliyetin artmasına ve sosyalist fikirlerin yayılmasına bir tepkisidir. Nietzsche’nin tüm dünya görüşü, “devrim ruhuna” ve kitlelere duyduğu nefretle doludur. Emek bir utanç kaynağıdır, ona göre kölelik “kültürün özüne” aittir ve sömürü “tüm canlıların özüne” bağlıdır; Nietzsche için kitleler “köle”, “sürü”dür. Sosyalizm fikrinden bile öfkelenir ve sendikaların varlığına ve işçilere oy hakkı verilmesine kızar. Tüm düşünceleri, “görünmez bir şekilde kaçınılmaz devrimin” dalgasını her ne pahasına olursa olsun durdurmaya yöneliktir. Bu bakış açısıyla, “tüm değerleri yeniden değerlendirir”, liberal-burjuva ideolojisinin normlarını yeniden inceler: rasyonalist felsefe, geleneksel etik ve Hristiyan dininin dogmaları. Nietzsche (Felsefe Sözlüğü), bunların mücadele iradesini zayıflattığına ve büyüyen devrimci hareketi bastırmada yetersiz kaldığına inanır. Geleneksel, ikiyüzlü burjuva ideolojisine karşı, açıkça yırtıcı olan insan karşıtı, demokrasi karşıtı ve kinik ahlaksızlık ilkelerini öne sürer. İşçilerin itaatini geliştirmek için tasarlanmış bir ideoloji (“köle ahlakı”) ile bir “efendi sınıfı” (efendi ahlakı) geliştirmek için tasarlanmış bir ideoloji arasında keskin bir ayrım yapar. Nietzsche’nin felsefesi gönüllülüktür: nesnel yasallığı reddeder ve iradeye belirleyici, birincil önem atfeder.

Nietzsche, doğada ve toplumda meydana gelen tüm süreçlerin arkasındaki itici gücün “iktidar iradesi” olduğunu ilan eder. Darwin’in “varoluş mücadelesi” yasasını yanlışlayarak, onu evrensel bir ilke olarak kabul eder ve “varoluş mücadelesi” kavramının yerine “iktidar mücadelesi” kavramını koyar. “Efendi sınıfı” için dizginsiz bireyciliği (“süper insan” kültü), hiçbir şeyden geri durmayan ve tüm hukuk ve ahlak normlarını hiçe sayan yırtıcı bir saldırganlığı savunur. Doğada ve toplumda ilerlemeyi reddeden Nietzsche, bilimsel gelişim teorisine karşı “her şeyin ebedi dönüşü” mitini öne sürer; buna göre tarih ileriye doğru hareket etmez, sürekli olarak daha önce geçmiş aşamalara geri döner. Nietzsche’nin gerici, insanlık karşıtı felsefesi, işçi sınıfına karşı vahşi bir nefretle dolu olup, güç kültürünü ve vahşi yırtıcıları (“sarışın canavar”) yüceltir ve emperyalistlerin ideolojisine mükemmel bir şekilde uyar. Nazilerin haydut propagandasında yaygın olarak kullanılmış ve şimdi de Amerikan-İngiliz emperyalizminin propagandacıları tarafından kullanılmaktadır.

“FELSEFENİN SEFALETİ” –Marx’ın bilimsel sosyalizmin temellerini özetleyen ilk eserlerinden biri. 1846/47 kışında Fransızca yazılan bu eser, Fransız küçük burjuva filozof, ekonomist ve anarşist Proudhon’un saldırılarına karşı bilimsel komünizm teorisini savundu. 1846’da Proudhon’un “*Ekonomik Çelişkiler Sistemi veya Sefalet Felsefesi*” adlı eseri yayınlandı. Bu eserde, küçük mülkiyeti idealize ederek onu sürdürmeye çalıştı ve kapitalizmi ve onun temeli olan meta üretimini ortadan kaldırmayı değil, kapitalizmi geliştirmeyi, mükemmelleştirmeyi ve reforme etmeyi

hayal etti. Proudhon, üretim ve değişim araçlarının özel mülkiyetini herhangi bir toplumun ebedi, değişmez temelleri olarak gördü ve bunları “fikir olarak haklı” ilan etti. Proudhon, kapitalist üretimin “kötü” yönlerini ve sonuçlarını ortadan kaldırıp, “iyi”, “avantajlı” (küçük burjuvazi için) yönlerini koruyarak, sınıf mücadelesi veya toplumsal devrim olmaksızın, barışçıl ve reformist yollarla evrensel refahı sağlamayı ve yoksulluğu ortadan kaldırmayı umuyordu. Marx, bu tamamen yanlış, bağnaz ve gerici ütopayı Felsefenin Yoksulluğu adlı eserinde yıkıcı bir eleştiriye tabi tuttu. Marx, Proudhon’un “diyalektik” terminolojisinin tamamen bilim karşıtı doğasını ve saçmalığını ortaya koyarak, Proudhon’un burjuva ufkunun üzerine çıkamadığını, araştırma “yönteminin” ve kapitalizmin ekonomik çelişkilerinin sözde “çözümünün”, Marx’ın Schweitzer’e yazdığı gibi, “bilimsel şarlatanlık ve siyasi oportünizm” olduğunu gösterdi. Proudhon, modern toplumda proletaryanın rolünü ve önemini tamamen anlamakta başarısız oldu. Marx, Proudhon ve takipçilerinin “sefalette yalnızca sefaleti gördüklerini, devrimci, yıkıcı yönünü, eski toplumu devirecek yönünü görmezden geldiklerini” yazar. Materyalist diyalektik yöntemini uygulayan Marx, Felsefenin Yoksulluğu adlı eserinde, kapitalist üretim biçiminin çatışmacı doğasının bilimsel bir analizini sunmuştur. Kitlelerin yoksulluğunun, çalışan insanların ezilmesinin ve sefaletinin gerçek nedeninin, sermaye tarafından emeğin sömürülmesi olduğunu göstermiştir. Ancak kapitalist toplum içinde yeni bir sınıf büyür, örgütlenir, eğitilir ve kendini şekillendirir: kapitalizmin mezar kazıcısı ve yeni bir toplumun yaratıcısı olan proletarya. “İşçi sınıfının

kurtuluşunun koşulu, tüm sınıfların ortadan kaldırılmasıdır... O zamana kadar, proletarya ile burjuvazi arasındaki antagonizm, sınıfın sınıfa karşı mücadelesi olarak kalacak; bu mücadele, en yüksek yoğunluk derecesine ulaştığında, tam bir devrim olacaktır... Ancak böyle bir durumda, artık sınıflar ve sınıf antagonizmleri kalmadığında, *toplumsal evrimler* siyasi devrimler olmaktan çıkacaktır. O zamana kadar, toplumun her tam yeniden yapılanmasının arifesinde, sosyal bilimlerin son sözü her zaman şu olacaktır: *‘Savaş ya da ölüm; kanlı mücadele ya da yok oluş. Bu, sorunun tartışılmaz formülasyonudur,’*” Marx, yazar Georges Sand’ın sözleriyle sonuçlandırıyor. Felsefenin Yoksulluğu’nda, felsefenin tarihsel rolü ve görevleri Proletaryanın sınıf mücadelesi. Marx’ın bu büyük eseri, bugün bile, çalışmalarını Proudhon’un fikirlerine dayandıran reformistlere karşı mücadelede bir silah olarak önemini koruyor.

NOMİNALİZM (Latince “*nominal*” kelimesinden gelir–isim, unvan), genel kavramları yalnızca bireysel nesnelerin isimleri olarak gören ortaçağ felsefesindeki bir düşünce okuludur. *Ortaçağ “realizminin”* (bkz.) aksine, nominalistler yalnızca bireysel niteliklerine sahip bireysel şeylerin gerçekten var olduğunu, bu şeyler hakkında düşüncelerimiz tarafından yaratılan genel kavramların ise onlardan bağımsız olarak var olmadığı gibi, özelliklerini ve niteliklerini bile yansıtmadığını savundular. Nominalistler şu tezleri ileri sürdüler: “Şeyler genel kavramlardan önce var olur” ve “Genel kavramlar isimlerdir.” Nominalizm, materyalist eğilimlerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıydı: Tanrı’nın doğaya müdahalesini sınırladı. Nominalizmin gücü,

nesnenin önceliğini ve kavramın ikincil doğasını tanımasında yatıyordu. Bu nedenle, Marx'ın *Kutsal Aile*'de söylediği gibi, nominalizm Orta Çağ'da "materyalizmin ilk ifadesidir". Bununla birlikte, nominalistler, genel kavramların nesnel olarak var olan şeylerin gerçek niteliklerini yansıttığını ve bireysel şeylerin genelden ayrı olmadığını, aksine onu kendi içlerinde barındırdığını anlamakta başarısız oldular. 11.-14. yüzyılların en önde gelen nominalistleri John Raschelinus, Duns Scotus ve William of Ockham'dı. Orta Çağ'da ilerici bir hareket olan nominalizm, daha sonra (Berkeley ve Hume'un felsefesinde ve Newton'un zamanında sözde semantik felsefede) gerici bir rol üstlendi.

NOUMENUS, FENOMEN

-Kant'ın idealist felsefesinde büyük rol oynayan kavramlar. Kant'ın felsefesinde "numen" "kendinde hiçlik" anlamına gelir; "fenomen" ise "numen"den temelde farklı bir fenomendir. Kant'a göre, deneyimin nesnesini yalnızca fenomenler oluşturur. Bunlar, bilinmeyen bir şeyin ("kendinde şeyler") insan üzerindeki etkisi sonucunda oluşur. Öte yandan numenler, fenomenlerin ötesinde var oldukları ve bilinemez varlıkları temsil ettikleri varsayılır. Temelde bilinemezdirler. Bu anlamda, "numen" kavramı Kant'ta kısıtlayıcı bir karaktere sahiptir ve bilginin sınırlarını gösterir. Fenomenler ve "kendinde şeyler" arasındaki boşluk, Kant'ın idealist felsefesinin temel dayanaklarından biridir. Diyalektik materyalizm, olgular ve "kendinde şeyler" arasındaki temel ayrımı reddeder ve biliş sürecinde "kendinde şeylerin" bizim için şey haline geldiğini, yani bilindiğini gösterir.

AHLAK —bkz. *Ahlak, etik.*

NEWTON ISSAC (1642-1727)

—Ünlü bir İngiliz fizikçi, astronom ve matematikçi, mekanğin bir bilim olarak kurucusu. Evrensel çekim yasasını ve mekanğin temel prensiplerini keşfetti ve bunlara dayanarak gök cisimlerinin hareket teorisini geliştirdi. Newton tarafından ortaya konan mekanik yasaları şunlardır: 1) Her cisim, uygulanan kuvvetler tarafından bu durumu değiştirmeye zorlanmadığı sürece, durgun veya düzgün ve doğrusal hareket halinde kalır; 2) Momentumdaki değişim, uygulanan itici kuvvete orantılıdır ve bu kuvvetin etki ettiği doğru çizginin düzeltilmesiyle gerçekleşir; ve 3) Her zaman eşit ve zıt bir tepki vardır. Newton ilk yansıtıcı teleskobu inşa etti, renklerin ilk bilimsel teorisini ortaya koydu; güneş ışığını bir renk spektrumuna ayırdı. Newton, ışığın bir ışık kaynağından yayılan küçük parçacıklardan oluştuğuna inanıyordu. Newton'a göre uzay, maddeden ayrı olarak var olur; maddesel nesnelerle dolu boş bir kutu gibidir. Aynı şekilde, zaman da Newton tarafından maddeden bağımsız olarak kabul edildi. Newton, gezegenlerin güneş etrafındaki hareketine ilk itici gücün Tanrı tarafından sağlandığına inanıyordu. Engels, Newton'un bu ve diğer idealist hatalarını ve tüm

dünya görüşünün metafizik doğasını eleştirdi. Engels'e göre, Newton, doğa bilimlerinde mekanikçi, metafizik dönemin doruk noktasıydı. Newton'un felsefe üzerindeki, özellikle XVIII. yüzyıl Fransız materyalistlerinin görüşleri üzerindeki etkisi muazzamdı. Newton'un mekaniğinin etkisi altında, materyalizm mekanikçi bir yöne doğru ilerledi. Daha eski, metafizik materyalizm, Newton'un cisimlerin geçirimsizliği ve eylemsizliği, kütlenin hareketten bağımsızlığı, maddenin kütleye indirgenmesi, maddenin uzay ve zamandan ayrılması vb. kavramlarını bünyesine kattı. XVIII. yüzyıl materyalizminin ifade ettiği gibi, hareketin cisimlerin uzayda yer değiştirmesi olarak mekanikçi anlayışı, Newton'un üç hareket yasasına dayanmaktadır. Günümüzde fizikteki bilimsel keşifler, özellikle *görelilik teorisi* (bkz.) ve hatta daha öncesinde Lobachevsky'nin keşifleri, Newtoncu fizik ve mekanik kavramlarının birçoğunun yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır. Newtoncu mekanik, muazzam hızlardaki parçacıkların hareketleriyle ilgili olayları açıklayamaz, ancak küçük (ışık hızına kıyasla) hızlardaki cisimlerin hareketini tanımlamak için uygundur. Newtoncu mekanik ayrıca atom içi süreçler alanını da açıklayamaz. Uzay ve zaman kavramları değişmiştir (bkz. *Görelilik Teorisi; Zaman* ve Newton'ın başlıca eserleri; "*Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri*" (1687) ve "*Optik*" (1704)'tür.

HAKKINDA

“LENİNİZMİN TEMELLERİ ÜZERİNE”

—J. V. Stalin’in, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağında Marksizmin daha ileri bir gelişimi olarak Leninizmin teorik temellendirilmesine adanmış parlak bir eseri; Yoldaş Stalin’in 1924’te Sverdlovsk Komünist Üniversitesi’nde verdiği derslerden oluşmaktadır. Leninizm Rusya’da ortaya çıkmıştır, ancak tüm uluslararası işçi hareketine kök salmış uluslararası bir olgudur. Rusya, emperyalizmin tüm çelişkilerinin odak noktası olduğu için Leninizmin beşiği olmuştur; Rusya “diğer tüm ülkelerden daha fazla devrimle doluydu” ve bu nedenle yalnızca o “bu çelişkileri devrimci yollarla çözebilirdi”. Yoldaş Stalin, Leninizmin klasik tanımını şöyle verir: “Leninizm, emperyalizm ve proletarya devrimi çağının Marksizmidir. Daha doğrusu: Leninizm, genel olarak proletarya devriminin teorisi ve taktikleri, özel olarak da proletarya diktatörlüğünün teorisi ve taktikleridir.” Yoldaş Stalin, “Yöntem” ve “Teori” bölümlerinde, İkinci Enternasyonal’in oportünizminin metafizik yöntemini ve teorik dogmalarını ifşa ederek, devrimci-eleştirel yöntemin ve Leninizm teorisinin proletaryanın devrimci mücadelesinin pratiği için özünü ve önemini derinlemesine karakterize eder. Yoldaş Stalin, İkinci Enternasyonal’i ifşa etmeden ve kapitalizmin devrimci bir şekilde devrilmesi ve

proletarya diktatörlüğünün kurulması mücadelesinin reddini ifade eden oportünist dogmalarıyla acımasızca mücadele etmeden, Marksizm'i yaratıcı bir şekilde geliştirmenin imkansız olduğunu gösterir. Devrimci Marksizmin yöntemini, materyalist diyalektiğini yeniden kurmak ve daha da yaratıcı bir şekilde geliştirmek, İkinci Enternasyonal ideologları tarafından yaratılan teori ve pratik arasındaki uçurumu ortadan kaldırmak ve gerçek bir proletarya partisi, yeni bir tür parti, devrimci teoriyle donanmış bir parti yaratmak gerekiyordu. Teori, devrimci mücadelenin pratiğiyle bağlantılı değilse anlamsızdır; Devrimci teoriyle yolunu aydınlatmadığı takdirde pratik körleşir. Yoldaş Stalin, Lenin'in öğretisinin temel sorularının tamamını tutarlı bir şekilde analiz eder ve gerekçelendirir. "Proletarya Diktatörlüğü" bölümü, proletarya diktatörlüğünü sosyalist devrimin temel içeriği, proletarya diktatörlüğünün tarihsel görevleri ve Sovyet iktidarını proletarya diktatörlüğünün devlet biçimi olarak ele alır. Proletarya diktatörlüğü sorunu, Marksizm-Leninizmin temel sorunudur. Yoldaş Stalin, köylü ve ulusal sorunlara ("Köylü Sorunu" ve "Ulusal Sorun" bölümleri) önemli ölçüde dikkat ayırarak, bunların proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğünün genel sorununun bir parçası olduğunu açıklar. Yoldaş Stalin, Leninizmin devrimci strateji ve taktiklerinin özünü derin ve tutarlı bir şekilde ortaya koyar. Yoldaş Stalin'in kitabı, Lenin'in parti doktrinini ("Parti" bölümü) teorik olarak temellendirir ve geliştirir; partiyi, işçi sınıfının öncü, bilinçli ve örgütlü bir kolu, proletaryanın en yüksek sınıf örgütlenme biçimi ve proletarya diktatörlüğünün bir aracı olarak tanımlar. Partinin Leninizmin düşmanlarına

ve oportünistlere karşı mücadelesindeki engin deneyiminden yararlanan Yoldaş Stalin, Lenin'in parti birliği, demir disiplin ve partiyi yabancı, düşman ve oportünist unsurlardan arındırarak güçlendirme fikirlerini daha da geliştirir. Son bölüm olan "Çalışma Tarzı"nda Yoldaş Stalin, Leninizmin teorik ve pratik okulunun benzersiz bir parti ve devlet çalışanı tipi, benzersiz bir parti ve devlet çalışma tarzı geliştirdiğini gösterir. 11 Aralık 1937'de seçmenlere yaptığı konuşmada Yoldaş Stalin bu tezi geliştirmiş ve Leninist tipte bir siyasi figürün canlı bir portresini sunmuştur. Yoldaş Stalin'in "Leninizmin Temelleri Üzerine" adlı kitabı, Partiyi Leninist teoriyle donatmada ve Partinin Troçkistlere ve Bolşevizmin diğer tüm düşmanlarına, halkın düşmanlarına karşı mücadelesinde büyük rol oynamıştır. (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi, Kısa Ders*)'te belirtildiği gibi, "Yoldaş Stalin'in 'Leninizmin Temelleri Üzerine' adlı teorik çalışması, Troçkizmin ideolojik yenilgisinde ve Leninizmin savunulmasında büyük önem taşımıştır... Bu broşür, Leninizmin ustaca bir açıklaması ve ciddi bir teorik gerekçelendirmesidir. O zaman da, bugün de dünyanın dört bir yanındaki Bolşevikleri Marksist-Leninist teorinin keskin silahıyla donatmaktadır."

SOSYAL VARLIK VE SOSYAL BİLİNÇ –Sosyal varlık ve sosyal bilinç arasındaki ilişki sorusu, sosyal olgulara uygulandığı şekliyle felsefenin temel sorusudur. Diyalektik materyalizm, varlığı birincil, bilinci ise ikincil olarak görür; bilinç, doğal gelişmenin en yüksek ürünü olan insan beyninde maddenin, doğanın bir yansımasıdır. Tarihsel materyalizm–diyalektik materyalizmin

sosyal olgulara uygulanması–sosyal varlığın sosyal bilinçle, fikirlerle, teorilerle, görüşlerle vb. ilişkisi sorusuna benzer bir çözüm sunar. Sosyal varlık–toplumun ekonomik yapısı–birincildir; sosyal bilinci ve toplumun manevi yaşamını belirler. “İnsanın bilgisi, ondan bağımsız olarak var olan doğayı, yani gelişen maddeyi yansıttığı gibi, insanın *sosyal bilgisi* (yani çeşitli görüşler ve öğretiler–felsefi, dini, siyasi vb.) de toplumun ekonomik yapısını yansıtır” (*Lenin*). Yoldaş Stalin, “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” adlı eserinde şöyle yazıyor: “Toplumun varlığı ne olursa olsun, maddi yaşamının koşulları ne olursa olsun, fikirleri, teorileri, siyasi görüşleri ve siyasi kurumları da öyledir.” Marx’tan önce, *tarihin idealist anlayışı* baskındı (bkz.). İdealistler, toplumsal gelişmenin temelini ve itici gücünü toplumsal bilinçte (fikirler, teoriler ve inançlar) veya “mutlak fikirde”, Tanrı’da vb. görüyorlardı. Marx, diyalektik materyalizmi toplumsal olgular alanına genişleterek, toplumsal varlığın toplumsal bilinci belirlediğini ortaya koydu. Bu, toplum bilgisini gerçek bir bilime dönüştüren derin bir keşifti. Aynı zamanda, Marksizm, gelişmiş toplumsal fikirlerin toplumun maddi yaşamının gelişiminde muazzam dönüştürücü ve düzenleyici rolünü gösterdi. P.V. Stalin, fikirlerin bir kez doğduktan sonra, yeni sistemin eski ekonomik temeli ve eski sınıfları ortadan kaldırmasına yardımcı olan güçlü bir aktif güç haline geldiğini belirtiyor. (Ayrıca bkz. *Temel ve Üst Yapı*.)

SOSYAL VE EKONOMİK OLUŞUM

–Tarihsel olarak belirlenmiş bir üretim biçimi ve buna karşılık gelen sosyal ve siyasi sistem.

Maddi malların üretimi sürecinde insanlar ortak üretim faaliyeti için bir araya gelirler. *Üretim ilişkileri, bir araya getirildiğinde, sosyal ilişkiler, toplum ve dahası, tarihsel gelişmenin belirli bir aşamasındaki bir toplumu, benzersiz, ayırt edici bir karaktere sahip bir toplumu oluşturur. (Marx).* İlkel komünal sistem, kölelik sistemi, feodal sistem, kapitalist sistem ve sosyalist sistem, insan toplumunun gelişimindeki belirli aşamalar olan farklı sosyo-ekonomik oluşumlardır. Her toplumda, ekonomik temel üzerine karmaşık bir üst yapı ortaya çıkar: toplumun siyasi, hukuki, dini, felsefi ve sanatsal görüşleri, bunlara karşılık gelen Neolitik, yasal ve diğer kurumlarla birlikte. Her sosyo-ekonomik oluşumun kendine özgü tarihsel köken, gelişim ve çöküş yasaları vardır. Bir toplum biçiminden diğerine geçiş tesadüfen değil, kesinlikle yasalara göre gerçekleşir; eski toplumda çelişkiler gelişir, bu da onun çöküşüne ve yeni, daha ilerici bir sistemin temelini atılmasına yol açar. Sınıfsal, çatışmacı bir toplumda, bir sosyo-ekonomik oluşumdan diğerine geçiş, egemen sınıfların devrimci bir şekilde devrilmesi yoluyla sınıflar arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak gerçekleşir. Dolayısıyla, işçi sınıfının kapitalistlere karşı mücadelesi, kapitalist sistemin yıkılmasına ve sosyalist bir sistemin kurulmasına yol açar. İnsanlık tarihi ancak sosyalizmin zaferiyle gerçekten başlar; sermayenin baskısından kurtulan ve kendi toplumsal ilişkilerinin efendisi olan insanlar yeteneklerini kapsamlı bir şekilde geliştirir ve üretim ilişkileriyle tam olarak uyumlu üretken güçler sınırsız gelişim özgürlüğü kazanır. SSCB’de komünist sosyo-ekonomik gelişmenin ilk aşaması

kurulmuş ve ikinci, daha yüksek aşamaya kademeli bir geçiş süreci devam etmektedir.

HALKLA İLİŞKİLER –İnsanlar arasında ortak faaliyetler yoluyla kurulan ilişkiler. Sosyal ilişkiler maddi ve ideolojik olarak ikiye ayrılır. Maddi malların üretimi, insan toplumunun varoluşu ve gelişmesinin ardındaki temel güçtür. Bu nedenle, tüm sosyal ilişkiler arasında en önemlileri üretim veya ekonomik ilişkilerdir. *Üretim ilişkileri* (bkz.) diğer tüm sosyal ilişkilerin (politik, hukuki vb.) doğasını belirler. Tüm sosyal ilişkilerin üretim ilişkilerine bağımlılığını anlamak, insanlık tarihinin mevcut seyrini açıklamayı mümkün kılmıştır.

TOPLUM –bkz. *Sosyo-ekonomik oluşum; Üretim ilişkilerinin türleri*.

NESNE –Özne ve nesneye bakınız.

BURJUVA OBJEKTİVİZMİ –Kapitalist sistemi haklı çıkaran ve yücelten, teoride sözde “tarafsızlık” ile burjuva görüşlerini gizleyen tarihsel sürecin gerekliliğini ve düzenliliğini açıklayan bir yaklaşım. “Nesnelcilik” aslında öznelciliktir; sömürücü sınıfların çıkarlarını savunmak için toplumsal gelişmenin gerçek nesnel yasalarının kasıtlı olarak bulanıklaştırılmasıdır. Bu nedenle, yasal *Marksizmin temsilcilerinden biri olan P. Struve* (bkz.), XIX. yüzyıl Rusya’sında kapitalizmin gelişiminin tarihsel kaçınılmazlığını anlamakta başarısız olan Narodnikleri eleştirerek, kapitalizmin nesnel bir zorunlulukla geliştiği gerekçesiyle kapitalizme karşı mücadeleyi

reddetmeyi savundu. Kapitalizmin uzlaşmaz çelişkilerini, gelişiminin kaçınılmaz olarak proletarya devrimine yol açtığını reddetti. Bu tür nesnelciliğin aksine, Marksizm-Leninizm, kapitalizmin tarihsel bir zorunlulukla ortaya çıktığını, ancak çöküşünün de tarihsel olarak gerekli olduğunu savunur. Marksist bilimsel analizin nesnelliği anlayışı, devrimci proletaryanın bakış açısından tarihsel olayların değerlendirilmesini gerektiren tarafgirliği de içerir. Marksist tarafgirlik, nesnelerin gerçekten nesnel bir şekilde incelenmesi ihtiyacını inkar etmekle kalmaz, aksine tamamen ona dayanır. Kapitalizmin çöküşüne ve komünizmin zaferine kaçınılmaz olarak yol açan şey, tam olarak tarihsel gelişmenin nesnel seyri, toplumsal gelişmenin eğilimleridir. Devrimci Marksistlerin, gerçekliğin ve gelişim yasalarının gerçekten nesnel bir analizinden korkacak hiçbir şeyleri yoktur, çünkü bu, Marksist-Leninist doktrinin doğruluğunu teyit eder. Marksizm’de, tarafgirlik ve bilimsel nesnellik örtüşür ve ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Ancak burjuva ideolojisi, bilgide bilimsel nesnellikle bağdaşmaz; bu nedenle burjuva filozoflarının sınıf doğalarını “nesnelcilik” ve “tarafsızlık”ın arkasına gizleme arzusu vardır. Komünist Parti, bilimsel araştırmalardaki nesnelciliğin tüm tezahürleriyle mücadele eder; bu, bazı Sovyet filozofları, edebiyat bilimcileri, tarihçileri ve diğerleri arasında hâlâ varlığını sürdüren burjuva ideolojisinin bir kalıntısıdır. Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi’nin ideolojik konular hakkındaki kararlarında, G. F. Aleksandrov’un “Batı Avrupa Felsefesi Tarihi” kitabının tartışmasında, Tüm-Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi’nin “Felsefe

Tarihi”nin III. Cildinin eksiklikleri hakkındaki kararında ve parti basınının kozmopolitizme yönelik saldırılarında, nesnelciliğin ve Katheder-Sosyalizmin kalıntıları sert bir şekilde eleştirilmiştir. Felsefedeki nesnelcilik, materyalizm ve idealizm felsefi kampları arasındaki mücadeleyi görmezden gelmekte, materyalizmin karşıtlarına yönelik keskin eleştiriler sunma yetersizliğinde ve isteksizliğinde, akademizmde, teori ve pratik arasındaki kopuklukta ve ileri felsefi düşüncenin gelişimindeki her adımın gerici görüşlere karşı şiddetli bir mücadeleyle gerçekleştirildiğini anlamada kendini gösterir. Yoldaş Zhdanov, G. F. Alexandrov’un “*Batı Avrupa Felsefesi Tarihi*”ndeki nesnelciliği eleştirirken, bir felsefe tartışmasında yaptığı konuşmada şunları belirtti: “Bu tür kavramlar, ülkemizde geliştirilirse, kaçınılmaz olarak nesnelciliğe, burjuva filozoflarına köleliğe ve onların erdemlerinin abartılmasına, felsefemizi militan , saldırgan ruhundan mahrum bırakmaya yol açacaktır. Ve bu, materyalizmin temel ilkesinden -yönünden, parti ruhundan- sapma anlamına gelecektir.” Militan, parti ruhu ve saldırgan ruhun yokluğu, Marksizm-Leninizmin devrimci doğasına yabancı olan nesnelciliğin bir işaretidir. Proletaryanın büyük öğretmenlerinin-Marx, Engels, Lenin ve Stalin-eserleri, burjuva ideolojisine ve işçi sınıfının tüm düşmanlarına karşı mücadelede devrimci militanlığın örneklerini sunmaktadır. (Ayrıca bkz. *Felsefede Parti Ruh*.)

NESNEL GERÇEKLİK –Gerçekliğe, nesnel dünyaya karşılık gelen ve insan bilincinden bağımsız olan fikirlerimizin içeriği. Bunlar, dünyanın

insanlıktan önce var olduğu, dünyanın maddesel olduğu, insanın beyin yardımıyla düşündüğü vb. gibi doğa bilimlerinin iddialarıdır. Bilinçten bağımsız ve dışında var olan nesnel bir dünyanın varlığını reddeden idealistler, nesnel gerçeği tanımazlar; onlar için gerçek, öznel ve keyfi bir şeydir. Nesnel gerçek sorunu, felsefedeki iki karşıt kamp, parti-materyalizm ve idealizm- arasındaki şiddetli mücadelenin en önemli konularından biridir. Nesnel gerçeğin reddi, idealistlerin bilim ve bilimsel bilgiyle mücadele etme, inanççılığı ve din adamlığını savunma aracı olarak hizmet eder. Hem eski hem de modern öznel idealistler, duyumların, fikirlerin ve kavramların yalnızca insan tarafından bilişin “kolaylığı” amacıyla yaratılan tanecikler, semboller ve araçlar olduğunu, ancak nesnel şeylerin, nesnelerin ve olguların kendilerini yansıtmadığını iddia ederler. Örneğin, Makist Bogdanov, nesnel gerçek diye bir şeyin olmadığını ve gerçeğin yalnızca “ideolojik bir biçim-insan deneyiminin düzenleyici biçimi” olduğunu ilan etti. Bu bakış açısından, en vahşi insan önyargıları bile, örneğin tahta cinlerine ve perilere inanmak gibi, gerçek olarak ilan edilebilir, çünkü bu inanç da “deneyimin ideolojik bir biçimidir.” Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*’de, Makist gerçek teorisinin yanlışlığını ve gerici doğasını ortaya koyarak, doğa bilimleriyle bağdaşmazlığını gösterdi. Lenin, “Bogdanov’un nesnel gerçeği reddetmesi agnostisizm ve öznelciliktir... Doğa biliminin, dünyanın insanlıktan önce var olduğu iddiası nesnel bir gerçektir. Doğa biliminin bu önermesi, Makistlerin felsefesi ve gerçek doktrinleriyle uzlaşmaz: eğer gerçek insan deneyiminin düzenleyici biçimiye, o zaman dünyanın tüm insan deneyimlerinin dışında var

olduğu iddiası doğru olamaz.” diye belirtiyor. Modern burjuva idealistleri –pragmatistler, mantıksal pozitivistler, kişiseller ve benzerleri-nesnel gerçeğin reddini gerici felsefelerinin temel konusu haline getirmişlerdir. Tam da bu nesnel gerçeğin reddi yoluyla, en son bilimsel verileri, insan duyuları ve fikirlerinden başka bir dünyanın var olmadığı, dış dünyanın yalnızca bir duyular bütünü olduğu sonucuna “işlemeye” çalışırlar. “Fiziksel” idealizm tamamen bu tür idealist bir bilimsel veri “işlemesine” dayanmaktadır. Diyalektik materyalizm bu idealist hileleri ortaya çıkardı ve nesnel gerçek sorusuna, “insan fikirlerinin özneye, hem insana hem de insanlığa bağımsız bir içeriğe sahip olup olamayacağı” sorusu olarak gerçekten bilimsel bir yaklaşım getirdi. Bilim ve pratik, gerçekliği doğru bir şekilde yansıtan ve pratikle doğrulanmış her bilimsel gerçeğin nesnel bir gerçek olduğunu göstermektedir. Örneğin, Marksist felsefi materyalizm, madde ve hareketin birbirinden ayrılamaz olduğunu, hareket olmadan madde olmadığını öğretir. Atom ve atom içi enerjiye ilişkin modern fiziksel doktrin, materyalizmin bu ilkesini tamamen doğrulamaktadır. Atom füzyonunun yasalarına pratik olarak hakim olmak ve atom enerjisini kontrol etmek, bu ilkenin doğruluğu için en yüksek ölçütü sağlar. Sonuç olarak, madde ve hareketin ayrılmazlığı ilkesi nesnel bir gerçektir, çünkü özneye bağımsız olarak, nesnel dünyanın kendisinden türetilen bir içeriği yansıtır. Marksist sosyalizm doktrini de aynı şekilde nesnel bir gerçektir. Bu doktrin, insan tarihsel gelişiminin nesnel yasalarının bir ifadesidir ve toplumsal gelişimin tüm pratiğiyle doğrulanır. SSCB’de sosyalizmin zaferi, halk demokrasilerinde sosyalizme geçiş ve tüm halkların

kapitalist barbarlığa karşı barış, demokrasi ve sosyalizm için mücadelesi, kapitalizmin sosyalizmle değiştirilmesinin kaçınılmazlığının pratik kanıtıdır. Bu nedenle diyalektik materyalizm, “deneyim ve pratikle doğrulanmış doğa yasalarına dair bilgimiz, nesnel gerçeklerin anlamını taşıyan güvenilir bir bilgidir...” (Stalin) diye öğretir.

NESNEL GERÇEKLİK –Doğa, madde, varlık, insan bilincinin dışında ve ondan bağımsız olarak var olan şeylerdir. Gerçekliğin “mutlak fikir”, bilinç, duyular, kavramlar vb. olduğunu ve maddenin yalnızca ideal ilkenin ikincil, türev bir ürünü olarak var olduğunu savunan idealizmin aksine, materyalizm gerçek dünyanın *nesnel bir şey olduğuna inanır*. İnsan bilincinin dışında ve ondan bağımsız olarak var olan ve cennet bilincinde yansıyan *bir gerçeklik*. Lenin, “Madde, insana duyuları aracılığıyla verilen, duyularımız tarafından kopyalanan, fotoğraflanan, yansıtılan ve onlardan bağımsız olarak var olan nesnel gerçekliği belirtmek için kullanılan felsefi bir kategoridir” der.

NESNEL –öznelin aksine, insan bilincinin dışında ve ondan bağımsız olarak var olmak anlamına gelir.

NESNEL İDEALİZM –idealizmin başlıca çeşitlerinden biri (bkz.).

“SOVYETLER BİRLİĞİ’NİN BÜYÜK VATANSEVERLİK SAVAŞI ÜZERİNE”, –J. V. Stalin’in 3 Temmuz 1941 ile 3 Eylül 1945 tarihleri arasındaki konuşmalarını ve emirlerini içeren bir eserdir.

Marksist-Leninist bilimsel çalışmaların yaratıcı gelişiminin klasik bir örneği olan bu eserde, Yoldaş Stalin, II. Dünya Savaşı'nın nedenlerini, doğasını ve hedeflerini ortaya koymuş, Sovyetler Birliği'nin Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın özelliklerini ve amaçlarını göstermiş, Sovyet halkının düşman üzerindeki zaferinin yolunu tanımlamış, Marksist savaş doktrininin geliştirmiş ve Sovyet askeri bilimini yeni, daha yüksek bir seviyeye taşı mıştır. Yoldaş Stalin, 9 şubat 1946'da seçmenlerle yaptığı seçim öncesi bir toplantıda yaptığı konuşmada, II. Dünya Savaşı'nın tesadüfen değil, modern tekelci kapitalizm temelinde dünya ekonomik ve siyasi güçlerinin gelişmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu savaş, tüm ülkelerin emperyalistleri tarafından hazırlanmış ve faşist devletler -Almanya, Japonya ve İtalya- tarafından başlatılmıştır. Faşist blok tarafından yürütölen savaş emperyalist, gerici ve halk karşıtıydı; amacı dünya egemenliğini ele geçirmek, dünyanın özgürlük seven halklarını köleleştirmek ve dünyanın ilk sosyalist devleti olan Sovyetler Birliği'ni (barışın, demokrasinin ve sosyalizmin kalesi) yok etmektir. Hitler karşıtı koalisyonun halkları ve ülkeleri tarafından faşist devletlere karşı yürütölen savaş ise faşizm karşıtı ve özgürlöştirici nitelikteydi. Yoldaş Stalin, Sovyetler Birliği'nin Mihver devletlerine karşı savaşa girmesinin II. Dünya Savaşı'nın faşizm karşıtı ve özgürlöştirici doğasını güçlendirdiğini vurguladı. Savaşın ilk günlerinde, 3 Temmuz 1941'de, halka yaptığı konuşmada Yoldaş Stalin, Sovyet halk savaşının haklı doğasını ortaya koydu, Hitler ordusunun yenilmezliği efsanesini ifşa etti, yenilgisinin kaçınılmazlığını öngördü, Nazi işgalcilerinin yenilgisi için açık bir program

çizdi ve savaşta tüm halkımızın ve Sovyet Ordusunun görevlerini tanımladı. Yoldaş Stalin, faşizmin yenilgisinde, sosyalizm ve demokrasi güçlerinin faşist gerici güçler üzerindeki zaferinde Sovyetler Birliği'nin belirleyici rolünü ve Sovyet halkının büyük tarihi rolünü gösterdi. Yoldaş Stalin, 6 Kasım 1944'te şöyle dedi: "Şimdi herkes kabul ediyor ki, Sovyet halkı, özverili mücadelesiyle Avrupa medeniyetini faşist pogromculardan kurtardı. Bu, Sovyet halkının insanlık tarihine yaptığı büyük bir hizmettir." Yoldaş Stalin, sosyalizm ve demokrasi güçlerinin gerici ve emperyalist saldırgan güçler karşısında zaferinin tarihsel kaçınılmazlığını kanıtlayarak, sosyalizmin kapitalizme göre ölçülemez üstünlüğünü göstermiştir. Stalin'in *"Sovyetler Birliği'nin Büyük Vatanseverlik Savaşı Üzerine"* adlı kitabı, Sovyet askeri teorisi, ideolojisi ve biliminin yaratıcı gelişiminin eşsiz bir örneğidir. Yoldaş Stalin, Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın sadece iki karşıt ekonomik, siyasi ve ideolojik sistemi değil, aynı zamanda karşıt askeri sistemlere ve temelde farklı askeri ideolojilere sahip iki orduyu da karşı karşıya getirdiğini göstermiştir. Yoldaş Stalin, modern savaşın, halkların ve devletlerin tüm maddi ve manevi güçlerinin kapsamlı bir sınavı olduğunu bilimsel olarak kanıtlamıştır. Sovyet sosyal sisteminin avantajlarından yararlanarak ve diyalektik yöntemi ve materyalist teoriyi savaş ve askeri meselelere ustaca uygulayarak, Yoldaş Stalin, modern savaşın tüm konularını kapsayan, gerçekten bilimsel bir bilgi sistemi geliştirmiştir. Emperyalist askeri "bilimin" maceracı doğasının aksine, yalnızca belirli bireysel faktörleri ve hatta belirleyici olanları bile hesaba katmayan Stalin'in askeri bilimi, savaşın yürütülmesi ve zaferle

sonuçlanmasını etkileyen tüm faktörleri kapsar: sosyo-politik, ekonomik, ahlaki ve askeri. Bir ülkenin ekonomik, ahlaki, politik ve askeri potansiyelinin modern bir savaşın yürütülmesindeki rolü ve önemi, Yoldaş Stalin'in savaşın kaderini belirleyen kalıcı faktörler hakkındaki tezinde tanımlanmıştır. Nazi askeri ideolojisinin gerici ve maceracı doğasını ortaya koyan Yoldaş Stalin, bir savaşın kaderinin sürpriz gibi tesadüfi, geçici faktörlerle değil, "kalıcı olarak işleyen faktörlerle: arka cephenin gücü, ordunun morali, tümenlerin sayısı ve kalitesi, ordunun silahlanması, ordunun komuta kadrosunun organizasyonel yetenekleri" ile belirlendiği önermesini formüle etmiştir. Yoldaş Stalin'in savaşın kaderini belirleyen sürekli etkili faktörler hakkındaki tezi, modern savaşın eşsiz yasalarının, savaşın gidişatı ve sonucu ile toplumsal sistemin doğası, devletin ekonomik ve siyasi gelişme derecesi ve niteliği ile ideolojisi ve personelinin hazırlık ve olgunluk düzeyi arasındaki doğrudan organik bağlantının Marksist, diyalektik analizinin bir modelidir. Yoldaş Stalin, aktif savunma ve karşı saldırı ve taarruz operasyonlarının yasaları, modern savaşta hizmet kolları ve teçhizatın etkileşimi, büyük tank ve uçak kitlelerinin rolü ve en güçlü hizmet kolu olarak topçunun rolü konularını ayrıntılı olarak ele almıştır. Yoldaş Stalin, Sovyet Ordusunu yeni koşullar altında savaş yasaları hakkında kapsamlı bir bilgiyle donatmış, yeni manevra taktikleri geliştirmiş ve benzeri çalışmalar yapmıştır. Yoldaş Stalin, kitabında Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın ana aşamalarının derinlemesine bir analizini ve karakterizasyonunu sunmuş, Vatanseverlik Savaşı süresince iç ve dış durumun nasıl değiştiğini ve uluslararası arenadaki güç

dengelesinin Sovyetler Birliği ve Silahlı Kuvvetleri lehine nasıl kaydığını göstermiştir. Bu kitapta Yoldaş Stalin, Sovyet sosyalist devletinın teorisini, işlevlerini ve gücünün kaynaklarını daha da geliştirmiştir. Savaş, Sovyet devletinın “ekonomik gelişme ve örgütlenme, birliklerinin deneyimi, becerisi ve savaşçı ruhu ile halkın savaş boyunca gösterdiği dayanıklılık ve birlik” açısından düşmanından ölçülemez derecede daha güçlü olduğunu göstermiştir. Sosyalizmin düşmanlarının tüm hesaplamalarının aksine, Sovyet devleti savaştan daha da güçlü, daha kudretli ve daha dirençli olarak çıkmıştır. Bu, Yoldaş Stalin’in tam olarak öngördüğü şeydi. J. V. Stalin, Büyük Vatanseverlik Savaşı’nda Sovyet devletinın zaferinin güç kaynaklarını ve nedenlerini incelerken, her şeyden önce, halkın derinliklerinden doğan ve güçlü desteğinden yararlanan gerçek bir halk sistemi olarak Sovyet sosyal ve siyasi sisteminin belirleyici önemini vurgular. “ Savaşın dersleri, Sovyet sisteminin yalnızca barışçıl yeniden yapılanma yıllarında ülkenin ekonomik ve kültürel toparlanmasını organize etmenin en iyi biçimi olmadığını , aynı zamanda tüm halk güçlerini Sovyet devleti uğruna seferber etmenin en iyi biçimi olduğunu da göstermiştir” (Stalin). Yoldaş Stalin, “Ekim Devrimi’nden doğan sosyalist sistemin halkımıza ve ordumuza büyük ve yenilmez bir güç verdiğini” göstermiştir. Sosyalist üretim biçimine dayanan Sovyet sistemi, Sovyet devletinın ekonomik ve askeri gücünü güvence altına almıştır. Sovyetler Birliği ekonomisini ve düşman ülkelerin ekonomilerini analiz eden Yoldaş Stalin, Sovyet devletinın sosyalist ekonomisinin önemi hakkında yeni sonuçlar ve genellemeler ortaya koymuştur. Savaş deneyimi, “Sovyet devletinın ekonomik

temelinin, dūřman devletlerin ekonomisine kıyasla kıyaslanamayacak kadar daha gūçlū olduėunu” gōstermiřtir. Yoldař Stalin, Sovyetler Birliėi’nin gūcūnūn ana kaynaklarından birinin, savařın tūm zorluklarına ve sınavlarına dayanmıř ve tūm Sovyet halkının fařist iřgalcilere karřı ortak mūcadelesinde daha da pekiřmiř olan ūlkemiz halklarının dostluėu olduėunu belirtmektedir. Yoldař Stalin, savař sırasında Hitler’in acımasız milliyetçilik ve ırkçı nefret ideolojisi ve politikasının, tūm ırkların ve ulusların eřitliėi, halkların dostluėu ideolojisi olan Sovyet ideolojisi tarafından yenilgiye ūėratıldıėını vurgulamaktadır; Sovyet halkı sadece Nazi Almanyası’na karřı askeri ve ekonomik bir zafer kazanmakla kalmamıř, aynı zamanda ona ahlaki ve siyasi bir yenilgi de yařatmıřtır. Yoldař Stalin, Sovyet vatanseverliėinin ūzūnū, Sovyet halkının cephe gerisindeki emek bařarılarının ve Sovyet askerlerinin cephedeki askeri bařarılarının canlandırıcı kaynaėı olarak ortaya koymuřtur. Yoldař Stalin, *“Sovyetler Birliėi’nin Būyūk Vatanseverlik Savařı Ūzerine”* adlı eserinde, Bolřevik Parti’nin Sovyet devletinin yenilmez gūcūnūn ve kudretinin belirleyici kaynaėı olarak ūnderlik ve yōnlendirici rolūnū derinlemesine ve ayrıntılı bir řekilde tanımlamıřtır. J. V. Stalin řōyle der: “Vatanseverlik Savařı gūnlerinde Parti, fařist iřgalcilere karřı ūlke çapındaki mūcadelenin ilham kaynaėı ve ūrgūtleyicisi olarak karřımıza çıktı. Partinin ūrgūtlenme çalıřmaları, Sovyet halkının tūm çabalarını ortak bir amaca yōnlendirdi ve tūm gūçlerimizi ve kaynaklarımızı dūřmanı yenme davasına adadı. Savař sırasında Parti, halkla daha da yakınlařtı, geniř iřçi kitleleriyle daha da yakın bir baė kurdu. Devletimizin gūcūnūn kaynaėı budur.” Yoldař

Stalin, kitabında, güçlü ve kalıcı bir demokratik savaş sonrası barışın kurulması mücadelesine önemli ölçüde yer verir: “Almanya’ya karşı savaşı kazanmak, büyük bir tarihi davayı başarmak demektir. Ancak savaşı kazanmak, halklar için gelecekte kalıcı barış ve güvenilir güvenliği sağlamak anlamına gelmez. Görev sadece savaşı kazanmak değil, aynı zamanda yeni bir saldırganlığın ve yeni bir savaşın ortaya çıkmasını, sonsuza dek olmasa bile, en azından uzun bir süre için imkansız hale getirmektir.” Yoldaş Stalin, kitabında, faşist Almanya ve emperyalist Japonya’ya karşı kazanılan zaferden sonra Avrupa ve Asya halklarının devlet, ekonomik ve kültürel yaşamının örgütlenmesi ve yeniden yaratılması için somut bir pratik program geliştirmiştir: ırksal dışlamanın kaldırılması; ulusların eşitliği ve topraklarının dokunulmazlığı; köleleştirilmiş ulusların özgürleştirilmesi ve egemen haklarının iadesi; her ulusun dilediği gibi örgütlenme hakkı; demokratik özgürlüklerin yeniden tesis edilmesi. Yoldaş Stalin’in bu talimatları, özellikle bugün, dünya egemenliği için yeni rakiplerin -Amerikan ve İngiliz emperyalistlerinin- üçüncü bir dünya savaşına hazırlanırken, bağımsız halkları köleleştirme politikası izlerken, yeni bir ırk teorisini geliştirirken ve en temel demokratik özgürlükleri boğarken son derece önemlidir. Avrupa ve Asya’daki birçok halkı faşist boyunduruktan kurtaran ve özgür gelişimleri için elverişli koşullar yaratan Sovyetler Birliği, barış, demokrasi ve sosyalizm için savaşan güçlü bir halklar cephesine öncülük etmektedir. J. V. Stalin’in “Sovyetler Birliği’nin Büyük Vatanseverlik Savaşı Üzerine” adlı kitabı, Marksizm-Leninizmin hazinesine zengin bir

katkıdır. Sovyet halkının ve Silahlı Kuvvetlerinin Büyük Vatanseverlik Savaşı'ndaki engin deneyimini özetlemektedir. Bu kitap, barış, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde tüm ülkelerin komünistleri ve işçileri için keskin bir silah görevi görmektedir.

OGAREV NIKOLAI PLATONOVICH (1813—1877)

—Asil bir devrimci, yayıncı, düşünür ve şair, A. I. Herzen'in yol arkadaşı; Herzen ile birlikte, 1830'lar ve 1840'lardaki Rus devrimci kurtuluş hareketinin soylu döneminin en önde gelen kamu figürlerinden biriydi. Ogarev, Rusya'daki kurtuluş hareketinin sonraki, raznochintsy döneminde—1850'ler ve 1860'larda—devrimci mücadeleye aktif olarak katıldı. Kendisi için seçtiği zorlu ve tehlikeli yolun en başında, Ogarev, hayatı boyunca el ele yürüdüğü, aynı fikirde olduğu kişi, yoldaş ve dostu A. I. Herzen ile tanıştı. Herzen gibi Ogarev de Rus edebiyatı, Rus devrimcilerinin fikirleri ve gelenekleri üzerine eğitim aldı: Radishchev, Ryleyev ve Dekabristler. Ogarev ve Herzen Moskova Üniversitesi'nde birlikte okudular. Etraflarında yakın bir soylu gençlik çevresi oluşturmayı başardılar. Birinci çevrenin

faaliyetleri arlık jandarmalarının dikkatini çekti. 1834'te Ogarev ve Herzen tutuklandı ve sürgüne gönderildi. 1840'ta Ogarev, köleleştirilmiş insanlara duyduğu derin sempati ve özgürlük fikirleriyle dolu şiirlerini yayımladı. Çernişevski, Ogarev'in şiirlerinde "toplumumuzun gelişiminde önemli bir anın, yani özgürlük hareketinin ifadesini bulduğunu" ve "Ogarev'in edebiyat tarihimizin en parlak ve en saf sayfalarından birini işgal etme hakkına sahip olduğunu" yazdı. Çernişevski, Ogarev'in adının sevgiyle ve sık sık anılacağını ve "dilimiz unutulana kadar unutulmayacağını" yazdı. 1847'de Ogarev, Rusya'nın sosyal yapısıyla ilgili konularda ilk kez gazetecilik makaleleri yayımladı ve bu makalelerde serf karşıtı ve demokratik inançlarını ortaya koydu. 1850'de tekrar tutuklandı ve yeni bir polis zulmüne maruz kaldı; "Komünist bir mezhebe mensup olduğundan şüphelenilen Ogarev, yurt dışına göç etti. Herzen ile birlikte "Kolokol" (an) gazetesini yayınladı ve eş editörlüğünü yaptı; ayrıca kendi makalelerini de yayımladı. Ogarev, hayatının son 20 yılını gazeteciliğe ve devrimci teorisinin yayılmasına adadı. Ogarev'in yaşadığı ve mücadele ettiği dönemde, tüm sosyal sorunlar serfliğe ve otokrasiye karşı mücadeleye indirgenmişti. Ogarev'in çalışmaları bu mücadeleye adanmıştı. İnsanlar ve toprak üzerindeki tüm serfliğin - toprak sahibi ve devlet- derhal kaldırılmasını savundu. Toprakların köylü topluluklarının ortak mülkiyetine devredilmesini ve toprakların ortaklaşa işlenmesinin kurulmasını ısrarla istedi. Ogarev, her türlü sınıf çatışmasına ve memurların kast sistemine karşıydı. Eşitliğin getirilmesini ve topluma karşı sorumlu seçilmiş kişilerin ülkeyi yöneteceği bir devlet sisteminin kurulmasını talep

etti. Bu, Ogarev'in siyasi inançlarının en olgun olduğu dönemde geliştirdiği sosyo-politik programdır. Ogarev'in kariyerinin farklı dönemlerinde bu programı uygulama yöntemleri ve araçları farklı görünüyordu. 1830'ların ortalarında köylü devrimini savundu; daha sonra I. Nikolay'ın ölümünden sonra barışçıl reform yolunu önerdi. 1861 reformundan sonra Ogarev, "halkın çar tarafından aldatıldığını" ve "eski serflikin yeni bir serflikle değiştirildiğini" ilan eden ilk kişilerden biriydi. Bu dönemde, bir kez daha ve kesin olarak köylü devrimi fikrine geri döndü. 1861-1862 yıllarında Ogarev, gizli örgüt "Toprak ve Özgürlük"ün Merkez Komitesi üyesiydi; örgütün programını geliştirdi ve pratik faaliyetlerinin düzenlenmesine katıldı. 1860'ların sonlarında Herzen'i Çernişevski'nin öğrencileri ve "genç göçmenler" ile daha yakın ilişkiler kurmaya ikna etti. Ogarev, toplumsal gelişmenin bilimsel bir şekilde anlaşılması için doğru teorik temelleri arıyordu. Ona göre toplumsal yaşam, yaşayan bir akıntı, bir süreçtir. "Tarih," dedi, "bir programa göre gelişmez; mevcut koşullardan kaçınılmaz sonuçlarıyla ilerler." Toplumsal hayattaki yenilik, tarihsel olarak yerleşik geçmiş biçimiyle doğrudan çelişir. Ogarev'e göre, yeni ihtiyaçların gelenek üzerindeki zaferi, yani toplumun gelişimi, yeninin eskiyle mücadelesinde gerçekleşir. Ogarev, Herzen gibi, otokratik, feodal düzene karşı mücadelenin amacının sosyalizmin kurulması olduğuna inanıyordu. Ogarev'in ütöpik sosyalizm fikri, Herzen'inki gibi, köylü topluluğuna ve köylü emek sanatlarına olan inancıyla yakından bağlantılıydı. Sosyal görüşleri, 1840'ların ortalarında benimsediği materyalist felsefesiyle yakından bağlantılıydı. Ogarev, insanı çevreleyen gerçek dünyayı, ebediyen var olan ve sürekli

değişen doğayı ve maddeyi tanımaktan yola çıktı. İnsan zihninin doğanın ve toplumun gelişim yasalarını yansıttığına inanıyordu. Duyuların bilginin kaynağı olduğunu savundu. Ogarev, “bir gerçeği kendisine aykırıysa küçümseyerek reddeden” idealizme şiddetle karşı çıktı. Aynı zamanda, yalnızca olguları gözlemlemekle yetinen ve bunların teorik genellemesini ihmal eden ampirist düşünürleri de eleştirdi. Ogarev, inançların hiçbir zaman ve hiçbir yerde çeşitli sınıfların ve toplumsal grupların pratik çıkarlarından bağımsız olmadığını savundu. “Felsefede bir partiden yanayım,” dedi. Muhafazakâr toprak sahibi sınıfının ideologlarını, felsefelerinin hükümetin ve gericiliğin eline oynadığı ve kendileri için pratik olarak avantajlı olan eski toplumsal ilişkiler koşullarını korudukları gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirdi. Ogarev’in felsefi görüşleri bir bütün olarak, tüm Marksizm öncesi materyalizmin doğasında bulunan sınırlı özelliklerle karakterize edilir: eyleme metafiziksel yaklaşımın tamamen üstesinden gelememe, tarihin idealist bir yorumu vb. Ogarev, vatanının ateşli bir vatanseveri ve kitlelerin çıkarlarının yılmaz bir savunucusuydu. Arkadaşı ve yoldaşı Herzen gibi, Ogarev de Rus devriminin hazırlanmasında önemli bir rol oynadı.

“DİYALEKTİK VE TARİHSEL MATERİYALİZM ÜZERİNE” –1938’de yazılmış J. V. Stalin’in bir eseri. Bu eser, Marksist felsefenin temellerinin kapsamlı, tutarlı ve sistematik bir açıklamasını sunmaktadır. İşçi sınıfının ve Komünist Partinin sosyalizm mücadelesindeki tüm zengin deneyiminin felsefi bir özetidir; insanlık tarihinin en zengin ve en karmaşık döneminin devrimci deneyiminin bir

özetidir; diyalektik materyalizmi geliştirmiş ve somutlaştırmış, proletaryanın bilimsel felsefesini yeni, daha yüksek bir seviyeye yükseltmiştir. J. V. Stalin'in bu eseri, Marksist-Leninist felsefi düşüncenin gerçek zirvesidir. Diyalektik materyalizm ile proletarya sosyalizmi arasındaki ayrılmaz bağlantıyı ve Marksizm-Leninizm felsefesinin devrimci ve pratik önemini güçlü bir şekilde göstermektedir. J. V. Stalin, diyalektik materyalizmi Marksist-Leninist partinin dünya görüşü, yeni bir Marksist parti türünün teorik temeli olarak tanımlayarak, bilimsel felsefenin işçi sınıfının ve partisinin dünyayı dönüştürme mücadelesindeki hayati rolünü göstermiştir. Bu eser, açık ve son derece sade bir biçimde, Marksist diyalektik yöntemin, Marksist felsefi materyalizmin ve tarihsel materyalizmin temel özelliklerini ortaya koymaktadır. Marx, Engels ve Lenin'in diyalektik ve tarihsel materyalizm hakkında söylediklerini özetleyen J. V. Stalin, Marksist felsefeyi çağdaş bilimsel bilgi düzeyi ve işçi sınıfının komünizm mücadelesinin çağdaş deneyimiyle tutarlı bir düzeye yükseltmiştir. Marksist diyalektik yöntemi, doğa ve toplum olgularını değişmez ve içsel olarak ilişkisiz olarak gören metafizik yöntemin tam tersi olarak sunan J. V. Stalin, Marksist diyalektik yöntemi karakterize eden dört temel özelliği belirtmektedir. Diyalektik yöntem: 1) olguları birbirleriyle olan bağlantıları ve karşılıklı bağımlılıkları içinde ele alır; 2) olguları sürekli hareket, gelişim, köken ve ölüm içinde ele alır; 3) Gelişme sürecinin basit bir büyüme süreci değil, ilerleyici bir hareket, niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere geçişi olduğu, yeni bir şeyin ortaya çıkışının bir sıçrama niteliğinde olduğu ve gelişmenin basitten

karmaşığa, aşağıdan yukarıya doğru ilerlediği gerçeğinden hareket eder; 4) Nesnelerin ve doğal olayların içsel çelişkilerle karakterize edildiği ve zıtlıkların mücadelesinin “gelişme sürecinin içsel içeriğini, niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşümünün içsel içeriğini” oluşturduğu gerçeğinden hareket eder. İdealizme temelden karşıt bir teori olan Marksist felsefi materyalizmin karakterizasyonuna geçecek olursak, J. V. Stalin üç ana özelliğini belirtir. Marksist felsefi materyalizm şunlardan hareket eder: 1) Dünya maddidir, tüm çeşitli olayları farklı türde hareketli maddeyi temsil eder; 2) Dünya nesnel gerçekliği temsil eder ve madde birincil, bilinç ve düşünce ikincildir; 3) Dünya ve yasaları bilinebilir ve bu dünya hakkındaki bilgimiz, pratikle doğrulanmış olarak, güvenilirdir. Yoldaş Stalin’in diyalektik yöntem ve Marksist materyalizmden çıkardığı sonuçlar, proletarya partisinin pratik faaliyetleri ve insan toplumunun tarihinin incelenmesi açısından son derece önemlidir. Bu sonuçlar, Marksist diyalektik yöntemin ve felsefi materyalizmin, dünyayı anlamak ve devrimci, komünist bir şekilde dönüştürmek için vazgeçilmez teorik silahlar olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Yoldaş Stalin’in “*Anarşizm mi, Sosyalizm mi?*” adlı eserinde savunduğu, diyalektik materyalizmin doğal olarak Marx’ın proletarya sosyalizmine yol açtığı önermesinin daha da geliştirilmiş ve somutlaştırılmış halidir. Bu eserde J. V. Stalin, tarihsel materyalizm konularına olağanüstü bir önem vermektedir: toplumun maddi koşulları, üretim biçimi ve iki yönü -üretken güçler ve üretim ilişkileri, temel üretim ilişkisi türleri vb. “Proletarya partisi, pratik faaliyetinde rastgele güdülerle değil, toplumun gelişim yasaları ve bu

yasalardan çıkarılan pratik sonuçlarla yönlendirilmelidir” (*Stalin*). Yoğunlaştırılmış bir biçimde, muazzam bir içeriği gizleyerek, J. V. Stalin toplumun gelişim yasalarını ortaya koyar. Toplumun temeli üretim biçimi, maddi malların elde edilme yöntemidir. Üretim biçimi neyse, tüm toplumsal sistem de odur; siyasi kurumlar, yasalar, teoriler ve insanların fikirleri de öyledir. Aynı zamanda, J. V. Stalin siyasi kurumların ve fikirlerin muazzam önemini vurgular. Toplumun dönüşümündeki rolleri son derece büyüktür. J. V. Stalin, özellikle fikirlerin aktif rolünü inkar eden her türlü sıradan iktisatçının teorik tutarsızlığını ve siyasi gericiliğini ortaya koyar. “Yeni toplumsal fikirler ve teoriler aslında toplum için gerekli oldukları için ortaya çıkarlar; çünkü bunların örgütlenme, harekete geçirme ve dönüştürme çalışmaları olmadan, toplumun maddi yaşamının gelişimine ilişkin acil sorunların çözümü imkansızdır.” J. V. Stalin, Rusya’da ortaya çıkan tüm anti-Marksist partilerin (Narodnikler, Sosyalist Devrimciler, Menşevikler, anarşistler) başarısızlığının, diğer şeylerin yanı sıra, çalışmalarında toplumun gerçek yaşamından kopuk, bilim karşıtı, idealist teorilerle yönlendirilmelerinden kaynaklandığını belirtir. Bolşevik Parti kazandı ve Marksist-Leninist teori, diyalektik ve tarihsel materyalizm bunda büyük rol oynayarak partiyi toplumsal gelişmenin yasaları bilgisiyle donattı. Tarihsel materyalizm, ancak üretimin özelliklerini derinlemesine anlayarak toplumsal gelişmenin yasalarını ve toplumsal sürecin hızlandırılması için sınıfların ve partilerin hangi yönde hareket etmesi gerektiğini kavrayabileceğimizi öğretir. J. V. Stalin, üretimin özelliklerinin nitelikleri üzerinde ayrıntılı olarak durur. Üretim asla durmaz,

sürekli değişir ve üretim biçimindeki bir değişiklik, tüm toplumsal sistemde bir değişikliğe neden olur; Üretimdeki değişimler, öncelikle yeni emek araçlarının ve aletlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, üretici güçlerdeki değişimlerle başlar ve üretici güçlerdeki değişimlerle birlikte üretim ilişkileri de buna göre değişir; yeni üretici güçler ve üretim ilişkileri eski sistemden ayrı olarak değil, onun içinde ortaya çıkar; kasıtlı, bilinçli bir faaliyet sonucu değil, kendiliğinden, bilinçsizce, insanların iradesinden bağımsız olarak ortaya çıkarlar. Bunlar üretimin temel özellikleridir. Stalin'in sosyalist toplumun en önemli özelliği olan üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki tam uyum formülasyonu, muazzam bir teorik öneme sahiptir. “ Şimdiye kadar yalnızca SSCB’de gerçekleştirilen sosyalist sistemde, üretim ilişkilerinin temeli üretim araçlarının toplumsal mülkiyetidir. Burada artık ne sömüren ne de sömürülen vardır. Üretilen ürünler emeğe göre, ‘çalışmayan yemez’ ilkesine göre dağıtılır. Üretim sürecindeki insanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler burada, sömürüden arınmış, yoldaşça işbirliği ve sosyalist karşılıklı yardımlaşma ilişkileri olarak nitelendirilir.” “Burada, üretim ilişkileri, üretici güçlerin durumuyla tam bir uyum içindedir; çünkü üretim sürecinin toplumsal karakteri, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetiyle güçlendirilmektedir” (Stalin). Yoldaş Stalin'in “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” adlı eseri, milyonlarca Sovyet aydını tarafından Marksist-Leninist felsefenin daha derin ve yoğun bir şekilde incelenmesinin başlangıcını işaret etti. Sovyet halkını, sosyalizmden komünizme kademeli geçişin görevlerini başarmak için mücadelede keskin ve etkili bir silahla donattı.

Bu kitap, Marx, Engels ve Lenin'in büyük eserleriyle birlikte, dünya çapındaki komünist savaşçılar için bir başvuru kitabı haline geldi.

OKÜLTİZM (Latince *occultus*-sır), doğada gizli, açıklanamayan güçlerin varlığına dair gerici, sözde bilimsel bir "teori"dir; bu güçlerle yalnızca "doğaüstü yeteneklere" sahip "seçilmiş" bireyler iletişim kurabilir. Okültizm, ruhun madde üzerindeki üstünlüğünü ilan eder ve en alaycı ve çirkin biçimiyle idealist bir karanlıkçılığı savunur. Okültizmin modern kapitalist ülkelerde yayılması, emperyalizm döneminde burjuva toplumunun derin çürümesini ve deliliğini göstermektedir.

ONTOLOJİ (antik Yunanca *on* [ontos]-varlık, logos -öğretim, kavram kelimelerinden türetilmiştir) Marksizm öncesi felsefede bir terim olup, epistemolojiye-biliş doktrinine-karşıt olarak, varlık doktrini, özsel olan doktrinidir. Burjuva felsefesinin karakteristik bir özelliği, varlık doktrininin biliş doktrinine karşıtlığı ve varlığın dışında ve ondan bağımsız olarak, onlarda yansıyan nesnel gerçekliğin bir doktrinini inşa etme arzusudur. "Ontoloji" teriminin yazarı Christian Wolff'ta (1679-1754) bile, varlık doktrini biliş doktrininden ayrılmıştır. Ontoloji, metafiziğin (duyular-üstü varlıkların, ilkelerin idealist teorisi anlamında) bir parçasıdır; bağımsız, özerk ve mantıkla, "pratik felsefe" ile, doğa bilimleriyle bağlantılı değildir. Konusu soyut ve genel felsefi kategorilerdir: varlık, öz, sebep, eylem, olgu vb. Burjuva felsefesinin sonraki gelişiminde, ontoloji ve epistemoloji arasındaki bu ayrım ortadan kalkmış, felsefedeki

çeşitli şüpheci ve agnostik akımları beslemiş ve idealist biçimsel mantıkta, varlıktan ayrı olarak kategorilerin ve düşünce biçimlerinin geleneksel olarak incelenmesinin temelini atmıştır. Hume (bkz.), nedensellik ve etkileşim kategorilerinin ardında gerçek, nesnel bir anlam arama ihtiyacını reddetmiştir. Çağdaş burjuva felsefesi genel olarak bu ve diğer kavramlara ontolojik, yani gerçek anlam atfedilmesine karşı çıkar ve bunları bir “düşünme alışkanlığı”, bir çalışma hipotezi olarak tanımlar. Marksizm, varlık doktrini ile bilgi doktrini arasındaki boşluğu koşulsuz olarak reddeder. Lenin’e göre Marksizmin bilgi teorisi olan diyalektik mantık, “dışsal düşünme biçimleri hakkında değil, tüm maddi, doğal ve manevi şeylerin gelişim yasaları, yani dünyanın tüm somut içeriğinin ve onun bilgisinin gelişimi, yani dünyanın bilgi tarihinin sonucu, toplamı, nihai sonucu hakkında bir öğretilerdir.”

ARACILIK. –Nesnel dünyanın bilişsel sürecinde aracılık, duyusal verilerin düşünce yoluyla genelleştirilmesi anlamına gelir. Duyusal veriler, dış dünyanın duyularımız üzerindeki etkisinin doğrudan sonucudur. Bu nedenle, duyusal biliş, anlık biliştir. Soyut düşünme, aracılıklı biliştir: duyusal verilere, canlı tefekküre dayanır ve bunlar olmadan düşünülemez. Nesnel gerçeklikte aracılık, her şeyin diğer her şeye bağlı olduğu anlamına gelir. Lenin’in belirttiği gibi, her şey “aracılıklıdır, tek bir bütün halinde birbirine bağlıdır, geçişlerle birbirine bağlıdır.”

DENEYİM. –Dar anlamda deneyim, genellikle laboratuvar yöntemleriyle veya çevremizdeki

gerçeklikteki olayları gözlemleyerek bilginin deneysel olarak doğrulanması olarak anlaşılır. Felsefede deneyim hem materyalist hem de idealist olarak yorumlanır. Diyalektik materyalizm, deneyimi insan bilincinden bağımsız olarak var olan nesnel bir maddi dünyanın varlığını varsayan bir şey olarak anlar. Marksist bir bakış açısından deneyim, insan sosyal pratiğinin tamamını kapsar. Sosyal insanın dış dünya ile etkileşimi, pratik, öncelikle maddi-üretken faaliyet yoluyla yaratılır; bu faaliyette insan doğayı değiştirir ve kendisi de değişir. Bu anlamda deneyim, bilginin temeli ve gerçeğin ölçütüdür. İdealistlerin (örneğin Marksistlerin) teorilerine göre, deneyimde maddi nesneler ve olaylarla değil, yalnızca duyularımızla, kendi deneyimlerimizle ilgileniriz. Modern burjuva filozofları (pragmatistler, pozitivistler, kişiselciler vb.) deneyim kavramını her türlü şekilde kullanır ve onu çarpıtarak idealizmi güçlendirmeye çalışırlar. Machianlar gibi, onlar da deneyimi duyuların bütünlüğü, bir eylem, bir duyum hali olarak anlarlar. *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*'de Lenin, öznel idealistlerin "deneyim" kavramını manipüle etmelerini ortaya koydu. Deneysel eleştirmenlerin, deneysel idealistlerin ve diğerlerinin bu kavramı istismar etmesinin, "gerçekçi" gibi görünme arzusundan ve ampirik bilimsel bilgide muazzam ilerlemelerin yaşandığı bir çağda, açıkça öznel idealizmi gizleme isteğinden kaynaklandığını gösterdi. Lenin, "deneyim'in felsefedeki hem materyalist hem de idealist çizgileri gizlediğini, karışıklıklarını kutsallaştırdığını" ve bu nedenle bir filozofun sadece deneyime atıfta bulunduğu için materyalist olarak kabul edilemeyeceğini belirtir. Lenin, Plekhanov'un Machian Karstanjian'ın deneyimin

“materyalizmin öznesi” olduğu görüşünü materyalist olarak ilan etmesini sert bir şekilde eleştirdi. Lenin, asıl meselenin deneyimi nasıl anlamak olduğunu gösterdi: “Deneyim kelimesinin altında şüphesiz hem materyalist ve idealist felsefe çizgileri, hem de Hume ve Kant yaklaşımları gizlenebilir, ancak ne deneyimin bir araştırma nesnesi olarak tanımı, ne de bir biliş aracı olarak tanımı, bu konuda henüz hiçbir şeye karar vermemiştir.” Sadece materyalizm, deneyimi, insan bilincinden bağımsız ve insanların yarattığı üretim araçları yardımıyla doğayı dönüştüren, nesnel doğayla ilgilenen bir insan pratiğı olarak bilimsel bir şekilde tanımlar. Bu materyalist anlayışta deneyim, bilgi teorisinde, bilimde, işçi sınıfının devrimci faaliyetinde büyük önem taşır. Yoldaş Stalin, Marksizm-Leninizm teorisini “genel biçimde ele alınan tüm ülkelerin işçi hareketinin deneyimi” olarak tanımlar. Gerçek bir bilimsel teori deneyime dayanır; deneyimin teorik bir genellemesidir, ondan çıkarılan bir sonuçtur. Lenin ve Stalin’in çalışmaları, proletarya diktatörlüğü mücadelesinin devasa deneyimini, SSCB’de sosyalizmin inşası deneyimini özetlemiştir; yani Bu nedenle, onların teorik çalışmaları, dünyanın dört bir yanındaki komünist ve işçi partilerinin faaliyetleri ve sosyalizm mücadeleleri için vazgeçilmez bir kaynak görevi görmektedir.

ORGANİK TOPLUM TEORİSİ

-İnsan toplumunu biyolojik bir organizmaya benzeten ve bu temelde kapitalist sisteme “doğal” ve yok edilemez bir karakter atfeden gerici bir burjuva teorisi. Organik teorinin lideri, İngiliz burjuva sosyolog *Spencer* (bkz.), şu sonuca varmak

için basit benzetmeler kullandı: Tıpkı bir hayvan organizmasının üç organ sistemine sahip olması gibi-besleyici, dağıtıcı ve düzenleyici-toplumda da kaçınılmaz olarak üç sınıf var olmalıdır: “kendini besleyen” işçi sınıfı, dağıtım veya değişim işlevlerine sahip tüccar sınıfı ve üretimi düzenleyen sanayi kapitalist sınıfı. Bu teorinin kökenleri yüzyıllar öncesine, Romalı senatör Menenius Agripna’nın sömürülenlerin, tıpkı baş ve vücudun diğer kısımlarının mide olmadan yapamayacağı gibi, sömürenler olmadan yapamayacakları yorumuna dayanmaktadır. Spencer, proletaryanın kapitalistler tarafından sömürülmesine dayanan kapitalist sistemi, biyolojik yasaların ebedi ve değişmez bir sonucu olarak ilan etti. Spencer, devrimci proletaryanın kapitalizme karşı mücadelesini “doğal olmayan” olarak nitelendirdi. İngiliz sömürge imparatorluğunun çıkarlarını savunan Spencer, doğanın kendisinin İngilizleri egemen ulus haline getirdiğini, Hintlileri, Siyahları, Malayları ve diğer halkları ise bağımlı, ast konumlara mahkum ettiğini savundu. Spencer’ı takiben, toplumun organik teorisi, sınıf toplumundaki çeşitli sosyal grupları insan vücudunun organlarına (saç, tırnak vb.) benzeten Alman gerici sosyolog Schäffle tarafından geliştirildi. Organik teorinin çeşitleri arasında sosyal Darwinizm, Malthusçuluk, ırkçılık ve kapitalist kölelik sistemini haklı çıkaran benzer gerici sistemler yer almaktadır. İşçi sınıfının baş düşmanı Nietzsche, insanlık karşıtı teorilerini organik sosyoloji okuluna dayandırdı. Toplumun organik teorisinin gerici doğası, çağdaş burjuva politikacıları, filozofları ve sosyologları arasında popüleritesini belirledi. İngiltere’de, Muhafazakarların lideri ve yeni bir savaşın başlıca kışkırtıcılarından biri olan

Churchill, kendisini Spencer'ın destekçisi ilan etti. Emek "teorisini" Laski, organik teoriye övgüler yağdırdı. Gericici sosyolog Bernard, Amerika Birleşik Devletleri'nde doğrudan organik kürsüyü destekliyor. Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in eserlerinde, Bash'ın organik teorisi, biyoloji yasalarını sosyal olgular alanına aktarmaya yönelik bilim dışı ve gericici bir girişim olarak kapsamlı bir şekilde eleştirilmiştir. Marksizm-Leninizm, sosyal ve biyolojik yasaların bu şekilde eşitlenmesinin, burjuva gericilerinin kapitalizm altında sosyal gelişmenin birincil itici gücü olan sınıf mücadelesini gizleme arzusundan kaynaklandığını ikna edici bir şekilde göstermiştir. Machçı Bogdanov'u "sosyal enerji", "sosyal seçilim" vb. kavramları kullandığı için eleştiren Lenin, "*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*" adlı kitabında bunun "boş bir ifade" olduğunu ve biyolojik kavramların sosyal bilimlerin alanına aktarılmasının gericici anlamını ortaya koymuştur.

FELSEFENİN TEMEL SORUSU veya felsefenin en yüce sorusu, düşüncenin varlıkla, bilincin doğayla ilişkisi sorusudur. Engels, filozofların, birincil olarak neyi gördüklerine bağlı olarak iki geniş kampa ayrıldığını belirtir: idealistler ve materyalistler-varlık mı yoksa bilinç mi. İdealist felsefenin tüm temsilcileri bilinci, fikri, ruhu birincil olarak kabul eder. Materyalistler ise tam tersine, doğayı, maddeyi birincil, bilinci ise maddenin bir türeği, ikincil olarak görürler. Sadece Marksist felsefi materyalizm, madde ve bilinç arasındaki tüm karmaşık etkileşim sürecini tam olarak ortaya koyarak, felsefenin temel sorusuna gerçekten doğru bir çözüm sunar. Marksist

felsefi materyalizm, Marksizm öncesi materyalizmin aksine, bilincin nesnel gerçekliğin pasif bir yansıması değil, dünyanın dönüşümünde aktif bir güç olduğunu kabul eder. Maddi ve manevi yönlerin birbirinden bağımsız varlıklar olarak ayrı ayrı var olduğuna inanan *düalizmin* (bkz.) aksine, Marksist felsefi materyalizm, madde ve bilincin birlik içinde olduğunu ve bu birliğin temelinin madde olduğunu savunan bir pozisyon geliştirmiştir. “Sadece bilincimizin gerçekten var olduğunu, maddi dünyanın, varlığın, doğanın yalnızca bilincimizde, duyularımızda, fikirlerimizde, kavramlarımızda var olduğunu savunan idealizmin aksine, Marksist felsefi materyalizm, maddenin, doğanın, varlığın bilinçten bağımsız ve onun dışında var olan nesnel bir gerçekliği temsil ettiği, maddenin birincil olduğu (çünkü duyuların, fikirlerin, bilincin kaynağıdır) ve bilincin ikincil, türevsel olduğu (çünkü maddenin, varlığın bir yansımasıdır), düşünmenin, gelişiminde yüksek bir mükemmellik derecesine ulaşmış maddenin, yani beynin bir ürünü olduğu ve beynin düşünme organı olduğu, dolayısıyla düşünmeyi maddeden ayırmanın ciddi bir hataya düşmek anlamına geldiği gerçeğinden hareket eder” (*Stalin*). Ancak düşünmenin varlıkla ilişkisi sorusunun başka bir yönü daha vardır: dünyanın bilinebilirliği sorusu: çevremizdeki dünyayı adlandırabiliyor muyuz? İdealist felsefe, kural olarak, dünyayı bilme olasılığını reddeder. Dünyanın bilinemez olduğunu savunan agnostisizm (bkz.), burjuva filozofları arasında yaygındır. Diyalektik materyalizm agnostisizmi çürütür. Duyumlarımız, fikirlerimiz ve kavramlarımız nesnel dünyanın kopyaları, yansımalarıdır. Pratik, bilginin doğruluğu veya yanlışlığı için ölçüt görevi görür. “Bir şeyi algılanan özelliklerine

göre kendimiz için kullandığımız anda, duyusal algılarımızı yanılmaz bir doğruluk veya yanlışlık testine tabi tutarız” (Engels). Düşünce ve varlık arasındaki ilişkiyi felsefenin temel sorusu olarak tanımlamak, Marksizmin büyük bir başarısıdır. Felsefe tarihinde ilk kez, bu tanım, materyalist felsefeyi, özünü gizlemek için ne tür hileler kullanırsa kullansın, her türlü felsefi idealizmden ayırt etmemizi sağlayan, kesinlikle bilimsel ve çürütülemez bir ölçüt sağlamıştır. Bu tanımın netliği, felsefedeki akımların, okulların ve eğilimlerin muazzam çeşitliliğini iki temel ve temelde karşıt kampa indirgemeyi mümkün kılmış ve böylece felsefedeki mücadele yasaları sorusuna tam bir açıklık getirmiştir. Düşüncenin varlıkla ilişkisinin herhangi bir felsefenin en temel, en yüce sorusu olduğunu gösterdikten sonra, Marksizm, bilgi kuramının tüm sorularının kapsanması gereken en genel, en geniş kavramları belirlemiştir. Bu kavramlar tam olarak varlık ve düşünce kavramlarıdır. Lenin şöyle yazmıştır: “Bilgi kuramının, varlık ve düşünce, madde ve duyum, fiziksel ve ruhsal kavramlarından daha geniş kavramlarla işleyebileceği var mıdır? Hayır. Bunlar son derece geniş, en geniş kavramlardır; özünde... bilgi kuramı henüz bunların ötesine geçmemiştir.” Sadece şarlatanlık (Machistlerin şarlatanlığı-Ed.) veya aşırı zekâ geriliği, bu iki son derece geniş kavram “serisi”nin “basit tekrar”dan ibaret olmayacak bir “tanımını” talep edebilir: biri veya diğeri birincil olarak kabul edilir.” Marx ve Engels’in felsefenin temel sorusu hakkındaki, tüm filozofları temelde karşıt iki kampa ayıran konumuna dayanarak, Lenin ve Stalin *felsefenin taraf tutma ilkesini geliştirdiler* (bkz.). Bu ilke, Marksist filozoftan materyalist ve idealist felsefe arasında net bir ayırım ve

karşıtlık ve ardından, her türlü idealizme karşı mücadelede, felsefedeki tek bilimsel yön olan diyalektik materyalizmin güçlü bir şekilde savunulmasını talep eder.

ÖZEL –bkz. *Bireysel, Belirli ve Evrensel*.

GÖRECELİ GERÇEKLİK. Dünyayı ve yasalarını anlama süreci, doğanın ve toplumun gelişimi kadar sonsuzdur. Bilimsel gelişmenin herhangi bir aşamasındaki bilgimiz, tarihsel olarak elde edilen mevcut bilgi düzeyi, teknoloji, endüstri vb. gelişim düzeyiyle koşullandırılmıştır. Bilgi ilerledikçe, insanın doğayı anlama biçimi derinleşir, daha kesin ve daha incelikli hale gelir. Bu nedenle, bilimin herhangi bir tarihsel aşamada tanıdığı gerçekler nihai veya eksiksiz olarak kabul edilemez. Bunlar zorunlu olarak göreceli gerçeklerdir, yani daha fazla gelişme, daha fazla doğrulama ve incelik gerektiren gerçeklerdir. Bu nedenle, atom, 20. yüzyılın başlarına kadar bölünmez olarak kabul ediliyordu; daha sonra elektronlardan ve protonlardan oluştuğu kanıtlandı. Maddenin yapısının elektron teorisi, madde hakkındaki bilgimizin derinleşmesini ve genişlemesini temsil eder. Fakat bilimin maddenin yapısı hakkında şu anda bildikleri bile nihai ve kesin gerçek değildir: "...diyalektik materyalizm, insan biliminin doğayı anlama yolundaki tüm bu kilometre taşlarının geçici, göreceli ve yaklaşık doğasında ısrar eder. Elektron, atom kadar tükenmezdir; doğa sonsuzdur..." (Lenin). Gerçekler, somut tarihsel içerikle dolu olmaları anlamında da görecelidir ve bu nedenle değişen tarihsel koşullar kaçınılmaz olarak gerçeklerde değişikliklere yol açar. Bir tarihsel bağlamda

doğru olan, başka bir bağlamda doğru olmaktan çıkar. Örneğin, Marx ve Engels'in sosyalizmin tek bir ülkede zaferinin imkansızlığı hakkındaki önermesi, tekel öncesi kapitalizmin tarihsel durumu için doğrudur. Emperyalizm altında bu önerme doğru olmaktan çıktı—Lenin ve Stalin, sosyalizmin bir veya birkaç ülkede kurulmasının mümkün olduğu ve tüm ülkelerde aynı anda zaferinin imkansız olduğu konusunda yeni bir sosyalist devrim teorisi yarattılar ve geliştirdiler. Diyalektik materyalizm, bilimsel gerçeklerin göreceli doğasını vurgularken, aynı zamanda her göreceli gerçeğin *mutlak gerçeğe ulaşmada bir adım olduğunu* (bkz.), bilimsel bilginin her adımının mutlak, yani eksiksiz gerçeğin unsurlarını içerdiğini savunur. Göreceli ve mutlak gerçek arasında aşılma bir sınır yoktur. Göreceli gerçeklerin gelişimindeki bütünlük, mutlak gerçeği ortaya çıkarır. Diyalektik materyalizm, “tüm bilgimizin göreliliğini, nesnel gerçeği inkar etme anlamında değil, bilgimizin bu gerçeğe yaklaşmasının sınırlarının tarihsel gelenekselliği anlamında” kabul eder (*Lenin*). Diyalektik materyalizmin göreceli gerçeklerin doğası hakkındaki bu konumu temel önemdedir. Bilimin hızlı gelişimi, eski kavram ve fikirlerin yerini alan, dış dünya hakkında sürekli olarak yeni kavram ve fikirlerin ortaya çıkmasına yol açar. İdealistler bu anı, nesnel gerçeğin imkansızlığını kanıtlamak, dış maddi dünyanın var olmadığı, dünyanın sadece bir duyular kompleksi olduğu idealist düşüncesini öne sürmek için kullanırlar. İdealistlere göre, gerçekler göreceli olduğundan, insan gerçekleri öznel fikirlerinden ve keyfi kurgularından başka bir şey değildir; bu da insan duyularının ötesinde hiçbir şey olmadığı, nesnel bir dünya olmadığı veya onun hakkında hiçbir şey

bilemeyeceğimiz anlamına gelir. İdealistlerin bu sahtekar yöntemi, örümcekleri din, yani inanççılıkla değiştirmek amacıyla modern burjuva felsefesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Diyalektik materyalizm, gerçeğin göreliliğine dair benzersiz bilimsel anlayışıyla idealizme ölümcül bir darbe indirir. Lenin, bu konunun geliştirilmesinde önemli bir rol oynamış, Machçıların gerçeğin göreliliğinin tanınmasını dış dünyanın ve nesnel gerçeğin reddine indirgeme girişimlerini ortaya koymuştur. “Resmin (yani bilimin tanımladığı doğa resminin-Ed.) hatları tarihsel olarak keyfidir, ancak kesin olan şey, bu resmin nesnel olarak var olan bir modeli tasvir etmesidir. Kömür katranında alizarin keşfinden veya atomda elektronların keşfinden önce şeylerin özüne dair anlayışımızda ne zaman ve hangi koşullar altında ilerleme kaydettiğimiz tarihsel olarak keyfidir, ancak her böyle bir keşfin “mutlak nesnel bilgi”de bir adım ileriye doğru olduğu kesindir. Kısacası, her ideoloji tarihsel olarak keyfidir, ancak her bilimsel ideolojinin (örneğin dini bir ideolojinin aksine) nesnel gerçeğe, mutlak doğaya karşılık geldiği kesindir. Lenin’in bu sözleri, göreceli gerçeklerin gerçek doğasının kapsamlı bir açıklamasını sunmaktadır.”

OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLANMASI, gelişmenin diyalektik yasalarından birini ifade eden felsefi bir kavramdır. “Olumsuzlamanın olumsuzlanması” kavramı, ilk ortaya çıktığı Hegelci felsefede yaygın olarak kullanılır. Hegel için olumsuzlamanın olumsuzlanması, öncelikle yapay idealist kurgularını oluşturmak için kullandığı bir araçtır. Gelişme sürecinin tamamını “üçlüler” (tez, antitez, sentez) altında toplar. Tez,

antitez tarafından olumsuzlanır; antitez de sentez tarafından olumsuzlanır (“olumsuzlamanın olumsuzlanması”). Marksist diyalektik, bu açıdan Hegel’in diyalektiğinden temelde farklıdır ; somut, gerçek dünyayı incelemek için bir araçtır, dünyayı spekülâtif olarak inşa etme yöntemi değildir. Marksist diyalektiği itibarsızlaştırma girişiminde bulunan Mihailovski, Marx ve Engels’in teorilerini Hegelci üçlüye dayandırdıklarını ve üçlü yardımıyla (“olumsuzlamanın olumsuzlanması”) kapitalizmin çöküşünün kaçınılmazlığını gösterdiklerini iddia etmiştir. Lenin, Mihailovski’ye yönelik itirazında, “materyalistlerin görevinin gerçek tarihsel süreci doğru ve kesin bir şekilde tasvir etmek” olduğunu, bilimsel sosyalizmin tam olarak bu yaklaşıma dayandığını ve “olumsuzlamanın olumsuzlanması” ve “üçlemelerin” Hegelci ifade biçiminin kalıntılarından başka bir şey olmadığını belirtmiştir. Engels ve Lenin “olumsuzlamanın olumsuzlanması” terimini kullanmışlardır, ancak eserlerinde bu kavram, nesnel gerçekliğin gelişiminin ilerleyici doğasını, ölen eski ile ortaya çıkan yeni arasındaki bağlantıyı ifade etmekten başka bir şey değildir. Yoldaş Stalin, “*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*” adlı eserinde, Hegelci ifade biçiminin bu kalıntılarından bir kenara bırakmış ve “olumsuzlamanın olumsuzlanması” önermesinin rasyonel içeriğini - yani, aşağıdan yukarıya, basitten karmaşığa doğru hareket fikrini- yeniden işleyerek, Marksist diyalektik yöntemin gelişmenin ilerleyici doğası hakkındaki önermesini açık ve bilimsel bir biçimde ortaya koymuştur. Diyalektiğin üçüncü özelliğinin özünü ortaya koyan Yoldaş Stalin, “gelişim süreci, dairesel bir hareket olarak değil, daha önce yapılmış olanın basit bir tekrarı olarak değil,

ilerleyici bir hareket, yükselen bir hareket, eski niteliksel bir durumdan yeni niteliksel bir duruma geçiş, basitten karmaşığa, aşağıdan yukarıya doğru bir gelişme olarak anlaşılmalıdır” diye yazıyor. Bu ilerleyici hareket, niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşmesiyle, eskinin, ölümün ve yeninin ortaya çıkışının diyalektik doğasıyla koşullandırılmıştır. Eskiden yeniye geçiş, daha önce yaratılmış her şeyin yok edilmesi anlamına gelmez. Lenin’e göre, diyalektik olarak anlaşılan olumsuzlama, salt, “boş” bir olumsuzlama, eski olan her şeyin basitçe atılması değildir. “Diyalektikte, inkar etmek sadece ‘hayır’ demek, bir şeyin var olmadığını ilan etmek veya onu herhangi bir yolla yok etmek anlamına gelmez” (Engels). Örneğin, sosyalizm, kapitalist sistemin radikal bir şekilde ortadan kaldırılmasıdır. Ancak aynı zamanda, eskiye yönelik bu kesin reddediş, kapitalizm altında yaratılan olumlu ve değerli nitelikleri de korur; üretken güçler, gelişmiş kültür vb. J. V. Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, Ekim Devrimi’nden sonra ölkemizdeki eski demiryollarının “burjuva” oldukları gerekçesiyle sökülmesini isteyen “mağara adamlarını” alaya almıştır. Dolayısıyla, eskiden yeniye geçiş, yeninin ortaya çıkışı her zaman daha önce elde edilenler temelinde gerçekleşir ve yeni, önceki gelişim aşamalarının tüm olumlu kazanımlarına dayanarak yükselir, eskiden daha yüksek bir seviyeyi temsil eder ve yasal gelişmenin birleşik sürecinde bir sonraki adımdır. Bu, gelişmenin ilerleyici doğasını, yükselen bir çizgiyi belirler.

OWEN ROBERT (1771-1858)

-XIX. yüzyılın büyük ütöpik sosyalistlerinden biri. 1800'den 1829'a kadar İskoçya'nın New Lanark kentinde büyük bir fabrikayı yöneten Owen, çalışma gününü 10,5 saate indirdi (diğer işletmelerde bu süre 13-14 saate ulaşuyordu), işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirdi, çocukları için örnek bir okul kurdu ve bir kreş ile anaokulu organize etti. İlk eseri olan *"Topluma Yeni Bir Bakış; veya Karakter Eğitime Dair Denemeler"*de (1813-1814), Owen New Lanark deneyimini ve çalışmalarına yön veren ilkeleri ortaya koydu. Daha sonra Owen, hayırsever fikirlerden komünizme geçti. "Komünizme geçiş, Owen'ın hayatında bir dönüm noktasıydı" (Engels). Fikirlerinin doğruluğuna ve pratik uygulanabilirliğine güvenen Owen, Amerika'ya gitti ve komünist koloni "New Harmony"i kurdu. Ancak, bir aksilik yaşadıktan sonra İngiltere'ye döndü ve burada işçi ve kooperatif hareketlerinde aktif rol aldı, daha sonra ise bu hareketlerden ayrıldı. Bundan sonra öğretileri tamamen mezhepçi bir hal aldı. Owen 87 yaşında öldü. Owen'ın 1830'lar ve 1840'lardaki propaganda ve eğitim çalışmaları olumlu bir etki yarattı. İşçilerin eğitimine büyük katkıda bulundu. Owen'ın uzun süreli çalışmalarını değerlendiren Engels şöyle yazdı: "İngiltere'de işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda gerçekleşen tüm sosyal hareketler ve bunların tüm gerçek

başarıları Owen'ın adıyla ilişkilendirilir.” Sosyolojik görüşlerinde Owen, XVIII. yüzyıl Fransız materyalistleriyle aynı çizgideydi. Owen, insanın koşulların bir ürünü olduğunu ve karakterinin iradesinin ötesinde ve ondan bağımsız olarak şekillendiğini savundu. İnsanlığın tüm kusurları ve eksiklikleri, insanların kendilerinin değil, yaşadıkları sosyal düzenin suçudur. İnsan suçları, “toplumun kendisinin suçudur, toplumsal çevrenin cehaleti ve hataları nedeniyle açıkça haksız yere cezalandırılan şu veya bu bireyin suçu değildir.” Toplumsal yaşam koşullarını değiştirin, toplumsal düzeni iyileştirin, o zaman insan hakları da değişecektir—Owen, XV. yüzyıl filozoflarını takip ederek bu sonuca varmıştır. Ancak Fransız materyalistler özel mülkiyet ve burjuva özgürlüklerine dayalı bir toplumu en iyisi olarak görürken, Owen burjuva toplumunu feodal toplumsal düzen kadar kusurlu olarak değerlendirmiştir. Owen, yalnızca sosyalist bir toplumun mükemmel bir toplum olduğunu belirtmiştir. Kapitalist sistemin doğallığını ve rasyonelliğini gösteren burjuva iktisatçıların öğretilerine karşı çıkmıştır. Burjuva toplumunu geçici olarak görmüştür. Sadece sınıf ayrıcalıklarının kaldırılmasını hedefleyen Fransız filozofların aksine, Owen sınıf çelişkilerini ortadan kaldırmaya ve insanlar arasında toplumsal eşitliği kurmaya çalışmıştır. Kapitalist sistemin temel özelliklerini sert bir şekilde eleştirdi: özel mülkiyet, toplumun sınıf yapısı, iş bölümü, rekabetin egemenliği, işçilerin giderek yoksullaşması vb. Owen öfkeyle, “Bu muazzam gücün mevcut irrasyonel toplumsal sistem altında bu kadar yanlış yönlendirilmesi ve zenginlik ve erdem yerine sefalet ve suç üretmesi ne büyük bir cılgınlık!” diye haykırdı. Owen bu çelişkiyi

çağdaş toplumsal sistemin en büyük kötülüklerinden biri olarak gördü. Ancak, tüm ütöpik sosyalistler gibi, Owen da toplumsal kötülüğün temel nedenini kapitalist üretim biçiminde değil, insanların cehaletinde, kendi doğalarını yanlış anlamalarında gördü. Buna göre, toplumsal çelişkilerin bilginin yayılması ve gerçeğin ortaya konmasıyla ortadan kalkacağına inanıyordu. Rasyonel, sosyalist bir toplum mücadeleden değil, gerçeğin keşfinden doğacaktır. Owen, tarihi idealist bir şekilde insan bilgisinde kademeli bir ilerleme olarak gördü. Yeni, sosyalist bir düzen hayal eden ve bu düzenin merkezinde küçük bir topluluğun yer alacağı düşüncesiyle hareket eden Owen, proletaryanın devrimci mücadelesini kesin bir dille reddetti. Ona göre, toplumsal ilişkilerin sosyalist bir dönüşümü şiddetli bir devrimle sağlanamazdı. Diğer ütöpik sosyalistler gibi Owen da işçi sınıfının tarihsel rolünü anlamakta başarısız oldu. Umutlarını egemen sınıfların ve hükümetlerin girişimine bağladı ve rasyonel bir toplumsal düzen kurma konusunda onların yardımına boşuna başvurdu. Owen projelerini Fransa Kralı I. Nikolay ve diğerlerine sundu. Önemli eksiklikler Engels'in de belirttiği gibi, Owen'ın sosyalizminin zayıf yönleri, burjuvaziye olan hoşgörüsü, ilkelerinin soyut doğası ve tarihsel gelişmeyi anlamamasıdır. Engels, İngiliz sosyalistlerinin "oldukça uysal ve barışsever" olduğunu, işçilerin burjuvaziye karşı "öfkesini" "verimsiz" bulduğunu ve onlara hayırseverlik ve evrensel sevgi öğütlediğini yazıyor. Bununla birlikte, Owen'ın tarihsel katkıları çok büyüktür. *Saint-Simon* (bkz.) ve *Fourier*'in (bkz.) öğretileriyle birlikte, onun öğretileri bilimsel komünizm teorisinin kaynaklarından biridir. (Ayrıca bkz. *Ütöpik Sosyalizm*.)

HİS –Maddi dünyanın nesnelerinin bireysel niteliklerinin ve yönlerinin, dış dünyanın bir kişi üzerindeki etkisinin sonucu olarak bilinçte yansımaları, “dış uyarının enerjisinin bilinç gerçeğine dönüşmesi” (*Lenin*). Duyumların içeriği maddi dünyadır ve bu nedenle duyumlar, çevremizdeki dış dünya hakkındaki bilgimizin kaynağıdır. Materyalizm, maddeyi birincil, duyumları ise maddeden türetilen ikincil olarak kabul eder. Dışsal, nesnel şeylerin varlığını reddeden öznel-idealist felsefe ise, duyumların kaynağını, insanda, yani bilişsel öznenin kendisinde bulmaya çalışır. Örneğin, Machçıların görüşüne göre, dünya bir kişinin öznel duyumlarının toplamıdır. Bu idealist, bilim karşıtı düşünce, tüm insan pratiği tarafından çürütülür. Pratik, her adımda nesnel şeylerin bizden bağımsız olarak var olduğunu ve duyumların onların yansımaları, imgeleri ve kopyaları olduğunu kanıtlar. Duyumlarımız aracılığıyla dış dünyaya bağlanır, onu kavrar ve içinde yol alırız. Diyalektik materyalizm, doğa bilimlerinin verilerine dayanarak, duyuyu, dış dünyanın duyularımız üzerindeki etkisinin sonucu olan, son derece organize maddenin bir özelliği olarak görür. “Duyum, düşünce, bilinç, özel olarak organize edilmiş maddenin en yüksek ürünüdür” (*Lenin*). Metafizik materyalizmin bazı temsilcileri (Spinoza ve diğerleri), duyuyu tüm maddenin bir özelliği olarak yanlış bir şekilde kabul etmiş ve bu da kaçınılmaz olarak maddenin evrensel maneviyatı fikrine yol açmıştır. Metafizik materyalizm, maddenin temelinde “duyuya benzer bir kapasitenin varlığını varsaymanın ancak mümkün olduğunu” (*Lenin*) anlamakta başarısızdır. Maddenin

gelişiminin yüksek bir aşamasında, yaşam ortaya çıktığında, yaşamın temel faktörleri de ortaya çıkar: organizma ile çevresi arasındaki metabolizma ve uyarılabilirlik, yani organizmanın çevredeki dünyanın tüm etkilerine yanıt verme (tepki verme, yansıtma) yeteneği. Uyarılabilirlik, canlı varlıkların gelişimi sırasında çeşitli duyuların (dokunsal, görsel, işitsel, koku alma ve tat alma) olduğu fizyolojik temeldir. İlk canlılar bilinçten yoksundu; yalnızca “*uyarılabilirlik özelliğine* ve duyuların ilk temellerine” sahiptiler. Daha sonra hayvanlar, organizmalarının ve tüy sistemlerinin yapısının gelişmesine uygun olarak, yavaş yavaş bilinç kazanarak *duyusal kapasitelerini geliştirdiler* (Stalin). Bir hayvanın organizması, sinir sistemi ve duyu organları ne kadar karmaşık ve modern olursa, duyuları da o kadar incelikli ve çeşitli olur. İnsanlarda duyuların gelişimi, sosyal tarihleri, emek ve endüstriyel faaliyetlerinin tarihiyle koşullandırılmıştır. Bu faaliyet olmadan, insan duyularının karmaşıklığını ve zenginliğini anlamak imkansızdır. “Kartal insandan çok daha uzağı görür, ancak insan gözü şeylerde kartalın gözünden çok daha fazlasını fark eder” (Engels). İnsan duyularının faaliyetine düşünme faaliyeti de eşlik eder. Düşünce, insan bilinci, nesnel dünyanın insan tarafından en yüksek yansıma biçimi olarak, en basit biçim olan duyudan doğmuştur ve sırayla duyuları tersine etkileyerek onlara anlamlı bir karakter kazandırır. Duyumlar, bilişin yalnızca ilk aşamasıdır; aksi takdirde, duyumlar aracılığıyla cisimleri ve özelliklerini bilmek imkansızdır. Bilişin en yüksek düzeyi düşünmedir. Düşünme, duyusal verileri, nesnel dünyayı duyumlardan daha derinlemesine yansıtan kavramlara, kategorilere ve yasalara dönüştürür.

Nesnel dünyanın insan duyumları ve kavramlarındaki yansımasının doğruluğu, pratikle doğrulanır.

P

PAVLOV IVAN PETROVICH (1849-1936)

–Büyük bir fizyolog ve düşünür, Rus ulusunun seçkin bir temsilcisi ve Sovyet Anavatanının ateşli bir vatanseveri. Pavlov’un altmış yılı aşkın süren bilimsel çalışmaları, kan dolaşımı, sindirim ve sinir sisteminin trofik fonksiyonlarının fizyolojisinde bir dizi dikkat çekici keşifle damgasını vurdu ve beyin fizyolojisinde yeni bir sayfa açtı. XIX. yüzyıl Rus materyalist felsefesi ve doğa biliminin ilerici geleneklerinin, özellikle de “Rus fizyolojisinin babası” olarak adlandırdığı Sechenov’un öğretilerinin bir halefi olan Pavlov, hayvanların ve insanların yüksek sinir aktivitesi teorisini geliştirerek doğa bilimde devrim yarattı. Öğretileriyle Pavlov, idealist psikolojiye ezici bir darbe indirdi ve gerçek anlamda bilimsel, materyalist bir psikolojinin inşasının temellerini attı. “Psikolojik salivasyonun” doğasını araştırırken, çok önemli bir gerçeği ortaya koydu. Hayvanlar, ağız boşluğunun yiyecek tarafından tahriş edilmesine

yanıt olarak salya salgılamamanın yanı sıra, ısk, ses, deri tahrişı gibi herhangi bir dış uyarana da, bu uyarana daha sonraki beslenmeyle pekiştirilirse, salya salgılayabilirler. Buna göre, Pavlov birinci tür refleksleri “koşulsuz”, ikinci tür refleksleri ise “koşullu” olarak adlandırdı. Deneyler, hem olumlu hem de olumsuz koşullu reflekslerin, koşulsuz refleksler temelinde oluştuğunu ve hayvanın sürekli değişen çevre koşullarına en iyi şekilde uyum sağlamasını sağladığını göstermiştir. Koşullu reflekslerin geliştirilmesi ve yok edilmesi için objektif bir yöntem, Pavlov ve öğrencilerinin hayvanlardaki yüksek sinirsel aktivitenin temel kalıplarını aydınlatmalarına olanak sağlamıştır. Pavlov, hayvanların beyin korteksinde geçici bağlantıların, yani koşullu reflekslerin oluşumu ve yok edilmesinin yanı sıra sinir sisteminin analitik ve sentetik aktivitesinin, hayvanların karmaşık gerçeklikte gezinmelerini sağladığını göstermiştir. Pavlov’a göre, iç organlardan, kaslardan, kemiklerden ve bağlardan kaynaklanan dış ve iç uyarılar, hayvana biyolojik anlamda elverişli veya elverişsiz koşulları bildirir ve böylece hayvanın nesnel olarak amaçlı eylemlerini tetikler. Beyin korteksi, tüm bu sinyallerin uyarıldığı ve yanıtların üretildiği olağanüstü bir cihazdır. Pavlov’a göre, *ilk sinyal sistemine* (dış dünyadan gelen doğrudan etkilere tepki) ek olarak, insanlar *ikinci bir sinyal sistemi* olan konuşmayı geliştirmişlerdir; bu da insan üst sinir aktivitesinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Pavlov’un ikinci sinyal sistemi teorisi, Marksist bilgi teorisi için büyük önem taşımaktadır. Özellikle insan düşüncesinin fizyolojik temelini ortaya koymaktadır; bu düşüncenin gelişiminde dil, konuşma ve kavramsal manipölasyon önemli bir rol

oynamıştır. Hayvan için nesnel olarak olumlu veya olumsuz bir anlam taşıyan çeşitli uyaranların etkisiyle, beyin korteksinin belirli bölgeleri uyarılır veya inhibe edilir. Bu süreçlerin her biri korteks boyunca yayılır ve daha sonra belirli bölgelerde yoğunlaşır. Uyarılma ve engellenmenin etkileşimi, beynin normal işleyişini belirler. Pavlov, yüksek hayvanlardaki uykunun doğasını aydınlatarak, uykunun beyin korteksinin tamamen engellenmesinden başka bir şey olmadığını gösterdi. Aynı zamanda, Pavlov hipnoz mekanizmasını aydınlattı ve rüyaların özünü ortaya koydu . Pavlov, hayatının son yıllarını sinir sistemi hastalıklarını aydınlatmaya ve hayvanlarda deneysel nevroz teorisini geliştirmeye adanmıştı. Pavlov, insanlarda sinir ve zihinsel bozuklukların klinik çalışmasına önemli ve değerli bir katkı sağladı. Pavlov'un hayvan tiplerinin sınıflandırılması, hayvan sinir sisteminin evrimi ve koşullu reflekslerin kalıtımı üzerine başlattığı çalışmalar, muazzam bilimsel öneme sahiptir. Pavlov'un öğrencileri ve takipçileri tarafından sayısız laboratuvarlarda geliştirilen bilimsel mirası, birçok önemli uygulama alanını bilgilendirmektedir. Pavlov'un öğretileri, özellikle tıp olmak üzere birçok diğer bilim dalı için olağanüstü öneme sahiptir. Pavlov'un yüksek sinir aktivitesi teorisi, diyalektik materyalizmin doğal bilimsel temellerinden biridir. Bu, materyalist yansıma teorisi için sağlam bir bilimsel temel sağladı. Pavlov, yüksek sinir aktivitesi teorisiyle, hayvanların duyu organları ve beyinleri üzerinde dış dünyanın etkisi olmadan hiçbir zihinsel aktivitenin mümkün olmadığını ve hayvan ruhunun dışsal, nesnel dünyanın bir yansıması olduğunu gösterdi. Pavlov'un teorisi, gelişim ve değişim fikriyle tamamen doludur ve

zihinsel aktivitenin yasalarına ilişkin metafizik kavramları yıkmaktadır. Pavlov, hayvan refleks aktivitesini diyalektik olarak, bir refleksin diğeriyle sürekli yer değıştirmesi, karşıt süreçlerin mücadelesi olarak görür-uyarılma ve engelleme, ışınlama ve yoğunlaşma, vb. Pavlov'un teorisinin felsefi genellemesi, Marksist felsefi materyalizmin ve diyalektiğın doğaya uygulandığı şekliyle ilkelerini zenginleştirmek ve somutlaştırmak için son derece önemlidir. Pavlov'un keşifleri, idealizmin ve karanlıkçılığın tüm tezahürlerine karşı ideolojik mücadelede bir silahtır. Pavlov'un çalışmaları, parti ve hükümetin olağanüstü ilgisi ve Lenin ile Stalin'in kişisel ilgisi sayesinde Sovyet döneminde olağanüstü bir kapsam ve gelişme gösterdi. Pavlov, Sovyet hükümetinin ülkemizdeki bilimin gelişimine olan bağlılığını çok değerli buluyordu. Konuşmalarında ve gençlere yazdığı bir mektupta, tüm güçlerini ve bilgilerini Anavatanın iyiliğı için adanmış olduğunu belirtti. Sovyet vatanının gerçek bir vatanseveriydi ve Çarlık ve kapitalizmin boyunduruğunu atmış olan ülkesinin büyük başarılarıyla gurur duyuyordu. Akademisyen I. P. Pavlov'un fizyoloji öğretilerinin sorunlarına adanmış SSCB Bilimler Akademisi ve SSCB Tıp Bilimleri Akademisi'nin (1950) bilimsel bir oturumu, Pavlov'un doktrinini çürütmede daha fazla başarıya ulaşıldığını kaydetti. Ancak oturum, bu yönde yapılanların, "büyük bilim insanının öğrencileri ve takipçilerinin önüne konulan görevlerin ve Sovyet devleti ve partisi tarafından bu amaçla yaratılan koşulların" çok gerisinde kaldığını belirtti. Pavlov'un fikirlerinin geliştirilmesi ve tıp, biyoloji ve diğer bilim alanlarına uygulanması, öğretilerinin bir dizi karşıtından (Stern ve "okulu",

Akademisyen Baratashvili ve diğerkleri) şiddetli bir direnişle karşılaştı. Akademisyen L. A. Orbeli ve bir grup öğrencisi, araştırmacıları Pavlov'un doğru görüşlerinden saptırdı ve birçok konuda yaklaşımlarını psiko-fiziksel paralellik idealist teorisine dayandırdı. Oturum, büyük bilim insanının fikirlerini çarpıtmaya yönelik bu ve diğerk girişimleri eleştirdi. Pavlov'un öğretilerinin daha da geliştirilmesi için yollar çizdi. Pavlov'un başlıca eserleri, SSCB Bilimler Akademisi tarafından yayınlanan Toplu Eserler, I-V ciltlerinde (1940-1949) yer almaktadır. Ayrıca, I. P. Pavlov'un öğrencileriyle yaptığı konuşmaların tutanaklarını ve transkriptlerini içeren "Pavlov Çarşambaları", I-III ciltleri (1949) de yayınlanmıştır.

PANTEİZM (Antik Yunanca *pan*-tüm ve *theos*-tanrı kelimelerinden türetilmiştir) Tanrı'nın kişisel olmayan bir ilke olduğunu savunan felsefi bir doktrindir; bu ilke doğanın dışında değil, onunla özdeştir. Dolayısıyla panteizm, doğaüstü bir ilkeyi reddederek Tanrı'yı doğaya entegre eder. Panteizm bir zamanlar genellikle doğanın esasen materyalist bir görüşü olarak gizlenirken (örneğin Giordano Bruno ve özellikle Spinoza'da), bugün panteizm, dünyanın Tanrı'da var olduğuna dair idealist bir teoriye dönüşmüş ve burjuva felsefesinin bilim ve dini uzlaştırmaya yönelik gerici bir girişimi olarak görülmektedir.

PARALELLİK. Felsefede, materyalizm ve idealizm arasında ara bir konum işgal etmeye çalışan ve gerçekliğin maddi ve ideal yönlerinin iki paralel seri olarak birlikte var olduğunu, hiçbir tarafın diğerkinden önce gelmediğini, ancak her ikisinin de

paralel olarak geliştiğini savunan bir doktrindir. Bu doktrin felsefede “düalizm” olarak bilinir. Psikoloji ve fizyolojide bu doktrin, zihinsel süreçlerin sinirsel süreçlerle paralel olarak gerçekleştiğini, ancak onlarla içsel bir bağlantı olmadığını savunan “psiko-fiziksel paralellik” olarak bilinir. Paralellik, tüm tezahürleriyle materyalizme derinden düşmandır, çünkü ruhun, bilincin maddeden bağımsız olarak var olduğu öncülünden hareket eder. Aynı zamanda, paralellik, idealizm gibi, bilincin varlığın bir yansıması olduğunu reddeder. Psikoloji ve fizyolojide, “psiko-fiziksel paralellik”, ruhun maddenin son derece organize bir parçası olan beynin bir ürünü olduğu doktriniyle mücadele eder. Pavlov’un yüksek sinirsel aktivite doktrini, tüm gücüyle psiko-fiziksel paralelliğin idealist teorilerine karşı yöneltilmiştir. Pavlov, bu teorilerin savunucularını “animist düalistler” olarak adlandırdı. Bu “düalistlerden” biri olan Sherrington hakkında şöyle dedi: “O, varlığını ikiye kesin olarak bölen bir düalisttir: günahkar bir beden ve sonsuza dek yaşayan, asla ölmeyen bir ruh.” Zihinsel olguları psiko-fiziksel paralellik ruhuyla yorumlama girişimleri, bazı Sovyet fizyologları (Akademisyen L. A. Orbsley ve diğerleri) arasında da görüldü. Sosyal bilimlerde paralellik, toplumun ruhsal yaşamının toplumsal varoluşun bir yansıması olduğunu ve toplumsal varoluş tarafından belirlendiğini savunan tarihsel materyalizmle mücadele eder. J. V. Stalin, “*Anarşizm mi Sosyalizm mi?*” (bkz.) adlı eserinde, Marksist felsefi materyalizmin “anlamsız paralellik” ile hiçbir ortak noktası olmadığını göstermiştir.

FELSEFENİN TARAFLILIĞI. –Taraflılık ruhu ilkesi, Marksist-Leninist felsefenin tüm sorularına ve felsefi düşünce okulları arasındaki mücadeleye yaklaşımın özünü ifade eder. Marx, Engels, Lenin ve Stalin, sınıf toplumunda her ideolojinin ve dolayısıyla felsefenin bir sınıfın veya diğerinin çıkarlarını ifade ettiğini öğretir. İdeolojik ve felsefi düşünce okulları arasındaki mücadele, sınıf mücadelesinin bir tezahürüdür. Modern kapitalist toplumda, ana sınıflar proletarya ve burjuvazidir ve buna göre iki ideoloji, iki dünya görüşü–sosyalist ve burjuva–birbirine karşıt ve çekişir. Proletaryanın sosyalist ideolojisinin, dünya görüşünün teorik temeli diyalektik ve tarihsel materyalizmdir. Bu ilericici dünya görüşüne, emperyalist burjuvazinin çıkarlarını savunan çeşitli idealizm ve metafizik akımları ve eğilimleri karşı çıkar. Sömürücü sınıfların ortadan kaldırıldığı SSCB’de, diyalektik ve tarihsel materyalizmin dünya görüşü egemendir ve yalnızca işçi sınıfının değil, sosyalist toplumdaki tüm işçilerin temel çıkarlarını ifade eder. Sovyetler Birliği’nde burjuva ideolojisi, Marksist-Leninist ideolojiye açıkça karşı çıkamaz. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği’nde bile, kapitalizmin kalıntıları insanların bilincinde hâlâ varlığını sürdürdüğü için, sosyalist ideolojinin gelişmesi ve güçlenmesi, kapitalist ülkelerde egemen olan burjuva ideolojisinin etkisine karşı mücadele içinde gerçekleşir. Bir sınıfın ideolojisi, felsefesi, sınıfın özelliklerini, toplumsal ilişkiler sistemindeki yerini ve toplum tarihindeki rolünü ifade eder. Marksizmin ortaya çıkışı, felsefe tarihinde bir sıçrama olmuştur; çünkü Marksizm ve felsefesi, öncelikle

proletaryanın, emekçi ve sömürülen kitlelerin çıkarlarını temellendiren bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Zamanının en gelişmişleri de dahil olmak üzere, önceki tüm felsefe okulları ve sistemleri, sömürücü azınlıkların veya sömürücülere karşı savaşıyan münferit bireylerin ideolojilerini temsil ediyordu. Felsefedeki iki temel karşıt parti, materyalizm ve idealizm arasındaki mücadelede kendini gösterir. V. İ. Lenin, Marx ve Engels'in en büyük başarısını, yarım yüzyıl boyunca idealizme karşı mücadelelerinde felsefi materyalizmi geliştirip ilerletmelerinde gördü. Lenin, "Marx ve Engels, baştan sona felsefede parti üyesiydiler ve her türlü 'en yeni' akımda materyalizmden sapmaları ve idealizm ile fideizme olan düşkünlükleri nasıl keşfedeceklerini biliyorlardı" diye yazdı. Yeni bir parti türü doktrinini geliştiren ve yeni tarihsel dönemin özelliklerini inceleyerek Marksizmi zenginleştiren Lenin ve Stalin, felsefede parti ruhu ilkesini daha da geliştirdiler. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* adlı kitabında parti ruhu ilkesini derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde ele aldı. Lenin, felsefi eğilimleri analiz ederken, felsefedeki temel düşünce çizgilerini, iki temel eğilimi, "yeni terminolojik uydurmaların yığınının, entelektüel skolastisizmin çöplüğünün ardında" keşfetmenin gerekli olduğunu öğretti. Lenin, "Ampiryo-eleştirinin epistemolojik skolastisizminin ardında, felsefedeki partilerin mücadelesini, nihayetinde modern toplumun düşman sınıflarının eğilimlerini ve ideolojisini ifade eden bir mücadeleyi görmemek mümkün değildir" diye yazdı. Lenin, ne tür bir kılıkta olursa olsun, idealizmin ifşa edilmesini talep etti. Lenin, Machçıların ve diğer filozofların materyalizm ve

idealizmin üstüne çıkma yönündeki acınası girişimlerini, gerici felsefeye boyun eğme olarak ifşa etti. Lenin, "Felsefede tarafsızlık, yalnızca idealizme ve fideizme karşı aşağılayıcı bir şekilde gizlenmiş bir köleliktir" dedi. Marksistlerden yorulmak bilmeden "kendi çizgimizi izleme ve bize düşman olan tüm güç ve sınıflarla mücadele etme" yeteneğini talep etti. Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm" adlı kitabı, düşman felsefi akımları eleştirmedeki ilkeliliğini ve uzlaşmazlığını, ayrıca materyalizmin karşıtlarına karşı mücadeledeki kararlılığını ve tutkusunu örneklemektedir. Bu kitaptaki her kelime "düşmanı yok eden keskin bir kılıçtır" (Zhdanov). Yoldaş Stalin'in eserlerinde, felsefedeki taraftarlık ilkesi daha da geliştirilmiştir. Stalin'in "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine" adlı eseri, Marksist felsefe ile bilimsel sosyalizm ve proletarya partisinin pratik faaliyetleri arasındaki bağlantının derinlemesine temellendirilmesinin ve ortaya konmasının klasik bir örneğidir. J. V. Stalin, eserlerinde, Marksist-Leninist partinin dünya görüşü olan diyalektik ve tarihsel materyalizmin, Marksist felsefeden herhangi bir sapmanın kesin bir eleştirisini gerektirdiğini öğretir. Yoldaş Stalin, Deborin grubunun azınlık idealizmini, sağcı kapitalizm restoratörlerinin mekanik yaklaşımını ve hem Sovyetler Birliği'nde hem de yurt dışında dolaşan Marksist felsefeye düşman tüm diğer akımları ifşa etti. J. V. Stalin, bilimde materyalizm mücadelesine doğrudan önderlik etti. Stalin'in fikirlerinden ilham alarak, biyolojide idealist ve metafizik Weismanncı organizma kavramının yenilgiye uğramasına yol açan bir tartışma; bazı Sovyet bilim insanlarının Pavlovcu öğretilerden sapmasını ortaya koyan ve Sovyet

fizyolojisinin daha da gelişmesinin yolunu belirleyen bir fizyoloji tartışması; ve sadece dil bilimi için değil, diğer tüm bilgi alanlarının gelişimi için de önemli olan bir dilbilim tartışması yapıldı. Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi'nin ideolojik konulardaki kararları, teori ve pratik, felsefe ve siyaset arasındaki ayrılmaz bağı ve felsefe de dahil olmak üzere her alanda ideolojik çalışmanın, Sovyet sisteminin hayati temeli olan Bolşevik Partisi'nin politikaları temelinde yürütülmesi gerekliliğini güçlü bir şekilde vurguladı. Parti Merkez Komitesi'nin 1947'de G. F. Aleksandrov'un "Batı Avrupa Felsefesi Tarihi" adlı kitabı üzerine yaptığı tartışma, Bolşevik bütünlüğü ve parti ruhu mücadelesinde çok önemli bir rol oynadı. Bu tartışma, Sovyet filozoflarını yozlaşmış burjuva ideolojisi, emperyalist burjuvazinin idealist felsefesi ve bireysel Sovyet filozof ve bilginlerinin eserlerinde bulunan nesnelcilik, katedral sosyalizm, skolastisizm ve dogmatizm tezahürleriyle mücadele etmeye seferber etti. Lenin ve Stalin, felsefede parti ruhu ilkesinin tutarlı bir şekilde uygulanmasının, Marksist-Leninist felsefenin daha da geliştirilmesi ve teori ile pratik arasındaki ayrılmaz bağlantı konularının çözümüne yaratıcı bir yaklaşım gerektirdiğini öğrettiler. Felsefedeki tarafgirlik, nesnelcilikle bağdaşmaz (bkz. *Nesnel Burjuvalık*). "Materyalizm, tabiri caizse, tarafgirliği içerir ve bir olayın her değerlendirmesinde belirli bir sosyal grubun bakış açısını doğrudan ve açıkça benimsemeyi gerektirir" (Lenin). Sömürücülerin bencil çıkarlarını savunan burjuva ideologları, tarihin gerçek yasalarını ortaya koyamayan ve bunu yapmakla ilgilenmeyen kişiler olarak, gerçekliği çarpıtır ve bilimsel

olmayan teorilerini ve sonuçlarını desteklemek için olguları manipüle ederler. Burjuva ideologları, bu bilimsel olmayan, gerici görüşleri “tarafsız” ve “evrensel” olarak sunmaya çalışırlar. Lenin ve Stalin bize, aslında emperyalistlerin insanlık karşıtı hedeflerini savunan burjuva ideolojisinin savunucularının “tarafsızlık” ve “evrensel insanlık” maskesini yırtmayı öğretirler. Gerici güçler ile ilerlemeci güçler arasındaki en şiddetli mücadelenin yaşandığı bir çağda, sınıf üstü bir felsefe olamaz. Böyle bir felsefeyi savunmak, burjuvazinin alışlagelmiş yalanıdır. Gelişmiş kültürün ve gerçek anlamda bilimsel bir dünya görüşünün bayraktarı olan Sovyetler Birliği, kapitalist dünyaya ve onun çürüten burjuva kültürüne karşı durmaktadır. Bugün bile, militan bir materyalist, Sovyet sosyalist vatanının bir vatanseveri ve burjuva kozmopolitliğinin düşmanı olmaktan kendini alamaz. Felsefede taraf tutma ilkesine bağlı kalmak, uluslararası arenada burjuva ideolojisiyle sürekli mücadele etmek, Sovyet ideolojisini yorulmadan yaymak ve burjuva ideolojisine üstünlüğünü göstermek, tüm teorik ve pratik faaliyetleri iki dünya, iki kültür, iki dünya görüşü-sosyalist ve burjuva-arasındaki karşıtlık ve mücadeleye dayandırmak ve sosyalizmin kapitalizm üzerindeki zaferi için savaşmak anlamına gelir.

ATAERKİLLİK, —ilkel toplumsal sistemin çözölme aşamasındaki tarihsel bir evresidir; *anaerkillikten* (bkz.) sonra ortaya çıkmış ve ekonomide ve klan topluluklarında erkeklerin egemenliğiyle karakterize edilir. Ataerkillik, ilk büyük toplumsal iş bölümünün-hayvancılığın

tarımdan ayrılması–temelinde üretken güçlerin, düzenli değişimin, özel mülkiyetin ve köleliğin nispeten hızlı bir şekilde gelişmeye başladığı dönemde ortaya çıkmıştır. Bu sürecin sonucu olarak, klan topluluğu çözülmeye başlar (bkz. *Klan ve klan topluluğu*) ve ataerkil aile ortaya çıkar (bkz.). Ataerkil ailenin başlangıç noktası eşleşmeli ailedir. Eşleşmeli evlilikte sadece anne değil, baba da tanınır hale gelir. Toplumsal iş bölümü temelinde hayvancılık ve tarım geliştikçe, erkeklerin ekonomik rolü giderek artarken, kadınların rolü azalmıştır. Hayvancılığın gelişmesi erkekleri ön plana çıkararak ekonomik faaliyetin başına yerleştirmiştir. Engels şöyle yazıyor: “Sürüler yeni bir ticaret aracıydı; ilk evcilleştirilmeleri ve daha sonraki bakımları erkeklerin işiydi. Bu nedenle, sığırlar ona aitti; sığırlar karşılığında alınan mallar ve köleler de ona aitti. Daha önce, hane halkının sosyal yapısı nedeniyle kadınlar toplumda önde gelen bir rol oynarken, şimdi, sığır yetiştiriciliğinin gelişmesi ve zanaatların ortaya çıkmasıyla, hane halkının ana üretimin bir uzantısı haline gelmesiyle, kadınların rolü de azaldı. Daha önce özgür olan kadın, kocasının hizmetkârı haline geldi ve bu da anaerkilliğin ortadan kalkmasını işaret etti. Anaerkillikte akrabalık anne tarafından belirlenirdi; babanın karısı ve çocukları üzerinde hiçbir yetkisi yoktu. Şimdi, anaerkilliğin ortadan kalkmasından sonra, koca tüm çocukların babası olarak kabul edildi; karısı ve çocukları mülkiyet hakkıyla ona aitti. Annelik hakkının ortadan kalkması miras düzenini de değiştirdi. Babanın mirasçıları artık kendi çocuklarıdır. Buna dayanarak, servetin bireysel ailelerde yoğunlaşması gerçekleşti.” Bu durum, ekonomik eşitsizliği daha da artırır ve klan

topluluğunu parçalar; bu topluluk artık büyük ataerkil aile tarafından karşılanır. Ataerkil aile, her şeyden önce ekonomik bir örgütlenmedir. Üretim araçlarının tamamı kolektif olarak özel mülkiyete ait olan bir hane halkı topluluğudur. Burada, birkaç kuşak doğrudan akraba, bu topluluğun babasının veya büyüğünün otoritesi altındadır. Ataerkil aile, ilkel komün sisteminin çözülme döneminde tüm halklarda ortaktır ve çeşitli isimler altında varlığını sürdürür. Üretken güçlerin, özel mülkiyetin ve değişimin daha da gelişmesine bağlı olarak, ataerkil aile ayrı küçük tek eşli ailelere dönüşür. Ataerkil ailenin, kırsal komünün (bkz.) türediği evrensel bir geçiş biçimi olarak keşfi, Rus bilim insanı M. M. Kovalevsky'ye aittir. (bkz.).

VATANSEVERLİK –vatan sevgisi, “yüzyıllar ve bin yıllar boyunca ayrı vatanlar tarafından kök salmış en derin duygulardan biri” (*Lenin*). Vatanseverlik, burjuva sosyologlarının iddia ettiği gibi gizemli bir “ulusal ruh” veya “ırksal ruh” tarafından değil, belirli sosyo-ekonomik koşullar tarafından üretilir. Vatanseverlik sosyo-tarihsel bir olgudur ve farklı dönemlerde farklı sosyal (sınıf) içeriğe sahiptir. Sosyal bütünleşmenin önemli bir unsuru olarak vatanseverlik, özellikle kapitalizmin yükselişi döneminde, burjuvazinin feodalizmi ve feodal parçalanmayı yok ederek ulusu birleştirdiği ve tüm ulusun temsilcisi olarak hareket ettiği dönemde, ulusların ve ulusal devletlerin oluşumu sırasında özel bir önem kazandı. Ancak, tarihsel gelişim devam ettikçe ve burjuva ulusları içindeki sınıf çatışmaları yoğunlaştıkça, burjuva “vatanseverliğinin” sahtekarlığı ve ikiyüzlülüğü

giderek daha belirgin hale geldi. Burjuvazi, “vatanseverlik” kisvesi altında, yabancı ulusal toprakları ele geçirme ve diğer uluslara karşı güvensizlik ve nefret ekme politikası izledi. Kârlarını ve işçi sınıfı üzerindeki egemenliğini korumak uğruna, ulusal çıkarlara ihanet etti ve vatani alçakça hiçe saydı; “... vatanın, halkın ve her şeyin çıkarlarının üstünde, sermaye, tüm ülkelerin kapitalist ittifakının işçi sınıfına karşı korunmasını önceliklendirir” (Lenin). Vatanın gerçek vatanseverleri, hem yabancı işgalcilere hem de kendi burjuvazilerinin boyunduruğuna karşı savaşıyor, ülkelerinin ulusal bağımsızlığının en tutarlı savunucuları olarak her zaman hareket eden işçi kitleleridir. İşçi kitlelerinin vatanlarının kaderi, baskı ve sömürüden kurtuluşu, gerçek anlamda gelişmesi için gerekli koşulların yaratılması hayati önem taşır. “Ey büyük Rus sınıf bilincine sahip proleterler, ulusal gurur duygusu bize yabancı mı?” Lenin 1914’te şöyle yazmıştı: “Elbette hayır! Dilimizi ve vatanımızı seviyoruz; her şeyden çok, çalışan kitlelerini (yani nüfusunun onda dokuzunu) demokrat ve sosyalist bilinçli bir hayata yükseltmek için çalışıyoruz. Bizi en çok üzen şey, güzel vatanımızın Çar cellatları, soyluları ve kapitalistleri tarafından maruz kaldığı şiddeti, baskıyı ve aşağılanmayı görmek ve hissetmektir.” Vatan sevgisi her zaman Rus halkının kalbinde yaşamıştır. Bu sevgi, zorlu yıllar boyunca, Rusya’nın yabancı işgalciler tarafından istilası sırasında, vatanlarını savunmak için ayaklanmalarına yol açmıştır. Ancak bu vatan sevgisi, ülkenin efendilerinin baskıcılar olduğunu –Çar ve memurları, toprak sahipleri ve kapitalistler– bilmeleriyle zehirlenmiştir. İşçiler ve köylüler mevcut sosyal ve siyasi sistemden

nefret etmişlerdir. Sosyalist devrimin zaferiyle birlikte, işçi sınıfının bilincinde vatan sevgisi ve halkına olan bağlılık, ancak o zaman yeni toplumsal düzene, işçi sınıfının ve partisinin önderliğinde kendilerinin yarattığı yeni devlete olan bağlılıkla ayrılmaz bir şekilde bütünleşti. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin zaferiyle halk, ülkesinin ve tüm zenginliğinin efendisi oldu. İşçi sınıfı ilk kez gerçek vatanını buldu. Bu temel üzerinde, yeni ve daha yüksek bir vatanseverlik türünü temsil eden *Sovyet vatanseverliği* gelişti. Yoldaş Stalin, "Sovyet vatanseverliğinin gücü, ırksal veya milliyetçi önyargılara değil, halkın Sovyet Anavatanına duyduğu derin bağlılık ve sadakate, ülkemizdeki tüm uluslardan işçilerin kardeşlik bağlarına dayanmasında yatmaktadır. Sovyet vatanseverliği, halkların ulusal geleneklerini ve Sovyetler Birliği'ndeki tüm işçilerin ortak hayatı çıkarlarını uyumlu bir şekilde birleştirir. Sovyet vatanseverliği, ülkemizin tüm uluslarını ve halklarını bölmez, aksine tek bir kardeşlik ailesi içinde birleştirir." diye belirtiyor. Sovyet vatanseverliği en yüksek noktasına ulaşmıştır: Rus halkının zaten karakteristik özelliği olan ve Rusya'daki büyük ilerici şahsiyetlere ilham veren vatan sevgisi duygusu. "Tüm ülkelerdeki devrimci işçilerin liderleri, Rus işçi sınıfının öğretici tarihini, geçmişini, Rusya'nın geçmişini büyük bir hevesle incelerler; çünkü gerici Rusya'nın yanı sıra devrimci Rusya'nın, Radişçevlerin ve Çernişevskilerin, Zhelyabovların ve Ulyanovların, Halturinlerin ve Alekseyevlerin Rusya'sının da var olduğunu bilirler. Bütün bunlar, Rus işçilerinin kalplerine devrimci bir ulusal gurur duygusu, dağları yerinden oynatabilme, mucizeler yaratabilme yeteneği aşılar (aştırmaktan başka

çaresi yoktur!)” (Stalin). Sovyet sistemi bu duyguyu eşi benzeri görülmemiş bir güçle aşıladı ve vatanseverliğin içeriğini yeni özelliklerle zenginleştirdi. Sovyet vatanseverliği, tüm gücün işçi halkına ait olduğu, sömürücü sınıfların ortadan kaldırıldığı ve sınıf veya ulusal baskının olmadığı, işçi halkının ülkenin efendisi olduğu Sovyet sosyalist Anavatanına duyulan bir sevgi duygusudur. Sovyet vatanseverliği, işçileri, köylüleri ve aydınları kahramanca işlere teşvik eder. Sovyet halkının cephe gerisindeki emek kahramanlıkları ve askerlerimizin Büyük Vatanseverlik Savaşı cephelerindeki askeri kahramanlıkları, Sovyet vatanseverliğinin yenilmez gücünü canlı bir şekilde göstermiştir. Sovyet vatanseverliğinin gücü, gerçekten *ülke çapında bir çekiciliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır*. Eski burjuva uluslarının yıkıntıları üzerinde, uzlaşmaz sınıf çelişkilerinden arınmış yeni, sosyalist uluslar Sovyet topraklarında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Sosyalizmin zaferi ve toplumumuzun ahlaki ve siyasi birliğine dayanan bu temelde, Sovyet vatanseverliği en yüksek noktasına ulaşmış ve sosyalist toplumun gelişmesi için güçlü bir itici güç haline gelmiştir. Sovyet vatanseverliği, işçileri, köylüleri ve aydınları birbirine kenetlenmiş bir işçi ailesi içinde birleştirir. Çok uluslu Sovyetler Birliği’nde yaşayan tüm ulusları ve halkları birleştirir. Sovyet vatanseverliği, Sovyetler Birliği’ni oluşturan tüm uluslar arasında en seçkin ulusu temsil eden büyük Rus halkı etrafında birleşmiş SSCB halklarının kardeşliğini derinden ifade eder. Sovyet vatanseverliği, işçilerin eski geri kalmışlığını aşmış ve tüm ilerici insanlığın öncüsü haline gelmiş vatanlarına duydukları gurur duygusunu ifade eder. Sovyet halkı, sosyalizmin

ilk olarak ölkemizde zafer kazandığı, ölkemizin dünyanın diğer gelişmiş ölkelerinin yolunu açtığı için gurur duyar. Sovyet vatanseverliği, işçilerin sosyalist sistemin tarihsel üstünlüğünün, sosyalist kültürün burjuva kültürene üstünlüğünün bilincini ifade eder. Bu nedenle, Sovyet vatanseverliği, bazı geri kalmış bireylerin hâlâ karakteristik özelliği olan ve kamu bilincinde geçmişin en zararlı kalıntılarından biri olan Batı burjuva kültürene olan kölelikle bağdaşmaz. Sovyet vatanseverliği aynı zamanda burjuva milliyetçiliğine de yabancıdır. Lenin ve Stalin'in Partisi, halkımıza ateşli bir Sovyet vatanseverliği ve Sovyet ulusal gururu duygusu aşılır. Sovyet vatanseverliği, sosyalist toplumun gelişiminin itici gücüdür. Sovyet vatanseverliğini geliştirmek ve beslemek, günümüzde komünist eğitimin birincil görevidir. Sovyet sosyalist vatanseverliği, proletarya enternasyonalizmi anlayışıyla, tüm ölkelerdeki işçiler arasında kapitalizmin nihai olarak devrilmesi ve komünizmin zaferi için verilen mücadelede kardeşlik dayanışması ve karşılıklı yardımlaşma duygusuyla organik olarak birleşmiştir.

PASİFİZM (Latince *pacificus*–barışçıl), barışı savunan ve yalnızca vaaz vermenin burjuva toplumundaki savaşın köklerini ortadan kaldıracılabileceğine inanan burjuva-liberal bir siyasi harekettir. Pasifizm, kapitalizmin varlığının savaşın en derin temeli ve kaynağı olduğu gerçeğini göz ardı eder. Pasifizm ayrıca, kapitalist köleliğin kaldırılması ve sosyalizme geçiş için devrimci savaşların meşruiyetini ve adaletini de reddeder. Pasifizmin burjuva özü, Marksizm-Leninizm tarafından ortaya çıkarılmıştır.

Lenin 1915'te şöyle yazmıştır: "İşçi sınıfını kandırmanın biçimlerinden biri de pasifizm ve soyut barış vaazıdır." Savaşın tüm kaynaklarının tamamen ortadan kaldırılması ancak dünyanın sosyalist dönüşümüyle mümkündür. Ancak bu, barışın tüm destekçileri olan işçi kitlelerinin savaşa karşı mücadelesinin boşuna olduğu anlamına gelmez. İşçi sınıfı, emperyalistlerin başlattığı savaşlardan en çok zarar gören kesimdir. Bu nedenle, savaş kışkırtıcılarına karşı mücadelede hayati bir çıkarları vardır. Ancak dünya barış hareketi, Sovyetler Birliği'nde barış mücadelesi ve savaş kışkırtıcılarına karşı gerçek bir zemin bulana kadar, sosyalist devrim ve SSCB'de sosyalizmin zaferinden sonra bu fırsatı yakalamıştı. Şu anda dünya halkları, ABD emperyalistleri ve onların sağcı sosyalist uşakları tarafından kışkırtılan yeni bir dünya savaşı tehlikesiyle bir kez daha karşı karşıya. Şimdi, barış aktivistleri, SSCB'ye ve halk demokrasilerine dayanarak, yeni bir savaşın kışkırtıcılarını ifşa etme ve dünya halklarının gözlerini ABD'nin savaşa hazırlıklarına açma konusunda gerçek bir fırsata sahipler. SSCB halklarının önderliğinde yüz milyonlarca örgütlü barış destekçisi, Birinci ve İkinci Dünya Barış Kongrelerinde temsil edildi. İnsanlık tarihinde ilk kez, Sovyetler Birliği'nin önderliğinde örgütlü bir barış cephesi ortaya çıktı; bu, dünya genelinde barışın kalesi ve bayraktarı oldu.

NESNELERİN BİRİNCİL VE İKİNCİL NİTELİKLERİ.

—Bazı Marksizm öncesi materyalistler (örneğin Locke), uzam, hareket, şekil, hacim vb. şeyleri nesnelerin birincil nitelikleri veya özellikleri, renk, ses, koku, tat vb. şeyleri ise ikincil

nitelikler olarak adlandırdılar. Nesnelerin birincil niteliklerinin nesnel, insan algısından bağımsız olduğunu ve nesnedeki her değişimde korunduğunu, ikincil niteliklerin ise öznel olduğunu, bilişsel özne tarafından duyular yoluyla nesneye kazandırıldığını savundular. Locke'un sözde ikincil niteliklerin öznelliği hakkındaki bu yanlış önermesi, idealist Berkeley'e ikincil ve birincil nitelikleri öznel olarak değerlendirme ve böylece maddi nesnelerin nesnel varlığını tamamen reddetme gerekçesi verdi. Diyalektik materyalizm, idealist niteliklerin birincil ve ikincil olarak bölünmesini reddeder ve nesnelerin tüm niteliklerinin nesnelerin kendisinde içsel olduğunu, nesnel olduğunu savunur. Diyalektik materyalizm, nesnelerin nesnel niteliklerinin insan bilinci tarafından yansıtılmasının doğruluğunun pratik ve deneyimle doğrulandığını ileri sürer.

İLKEL KOMÜNAL SİSTEM

-Tüm halklar arasında gelişimlerinin ilk aşamalarında on binlerce yıl boyunca var olan ilk sosyo-ekonomik oluşum. İlkel komüenal sistemde, üretim ilişkilerinin temeli üretim araçlarının kamu mülkiyetiydi. Belirli bir grup, sürü veya klanın ortak mülkiyeti her şeyden önce topraktı. Konutlar, ev eşyaları, üretim araçları vb. de ortak mülkiyetti. Her ilkel insan grubu göçebeydi, yenilebilir bitkiler topluyor ve avlanıyordu. Belirli bir grubun ortak mülkiyeti sadece belirli bir bölge değil, aynı zamanda bu bölgenin içindeki her şeydi. Göçebe gruplar arasında bu bölge için şiddetli mücadeleler yaşanıyordu. Üretim araçlarının ortak mülkiyeti sınırları içinde, silahlar, yaylar, mızraklar, bumeranglar, bıçaklar

ve benzerlerinin kişisel mülkiyeti de vardı. İlkel komünal sistemde, insanın insanı sömürmesi yoktu; sınıflar veya devletler yoktu. Burada üretim, ilkel araçlar kullanılarak, tüm klanlar tarafından topluca, ortaklaşa gerçekleştiriliyordu. Ürünler de topluca tüketiliyor ve eşit olarak paylaştırılıyordu. İlkel toplumsal sistemin üretim ilişkileri, üretim araçlarının bilinçli toplumsallaşmasının veya üretken güçlerin yüksek düzeyde gelişmesinin sonucu değildi. Aksine, üretken güçlerin düşük düzeyde gelişmesinin, üretim araçlarının ilkel halinin ve toplumsal iş bölümünün yokluğunun sonucuydu. J. V. Stalin şöyle yazıyor: “Taş aletler ve daha sonra ortaya çıkan ok ve yay, doğanın güçleriyle ve yırtıcı hayvanlarla tek başına mücadele etme olasılığını ortadan kaldırdı. Ormanda meyve toplamak, suda balık tutmak, bir tür barınak inşa etmek için insanlar, açlıktan, yırtıcı hayvanlardan veya komşu topluluklardan zarar görmemek için birlikte çalışmak zorunda kalıyorlar.” İlk büyük toplumsal iş bölümünün-hayvancılığın tarımdan ayrılması-oluşumuna dayanarak, ilkel toplumun üretken güçleri önemli ölçüde daha hızlı gelişmeye başladı. Bu büyümeyle birlikte, değişim ortaya çıktı ve gelişti, özel mülkiyet belirdi ve topluluğun bireysel üyeleri arasında ekonomik eşitsizlik oluştu. Üretim araçlarının özel mülkiyetine yol açan ilk büyük toplumsal iş bölümü, köleliğe yol açtı. Köleliğin ortaya çıkışı ekonomik eşitsizliği daha da kötüleştirdi ve ilkel topluluğun dağılmasına katkıda bulundu. Kolektif üretim ve ürünlerin eşit dağılımı yok edildi. İlkel toplumun en yüksek aşamasında, ikinci büyük toplumsal iş bölümü gerçekleşti: zanaatlar tarımdan ayrıldı; bu da üretken güçlerin daha da gelişmesine, değiş tokuşun genişlemesine ve

ekonomik eşitsizliğin daha da artmasına katkıda bulundu. Sınıflar oluştu, zengin ve fakir ortaya çıktı, sömürü belirdi ve devlet ortaya çıktı. İlkel toplumsal sistem nihayetinde yok edildi. Yerini bir sınıf toplumu–bir köle toplumu–aldı. *köleci düzen* (bkz.), *feodalizm* (bkz.).

İNSANLARIN BİLİNCİNDE KAPİTALİZMİN İZLERİ.

Sosyalist toplum–komünizmin ilk aşaması–doğrudan kapitalist sistemin rahminden doğar ve bu nedenle “her bakımdan, ekonomik, ahlaki ve entelektüel olarak, hâlâ eski toplumun izlerini taşır...” (*Marx*). Kapitalizmin bu “izleri”, sosyalist devrimin zaferinden ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasından sonra bile, insanların bilincinde oldukça uzun bir süre devam eder. İşçi sınıfının geri kalmış kesiminin bilincindeki kapitalizmin izleri, öncelikle insanların eski burjuva ilkesine göre hareket ettiği, devlete mümkün olduğunca az verip ondan mümkün olduğunca çok aldığı, sosyalist olmayan bir çalışma tutumu şeklinde kendini gösterir. Kamuya ait sosyalist mülkiyete karşı küçümseyici bir tavır, kamu servetinin israfı, ona karşı umursamaz ve profesyonellikten uzak bir tutum ve Sovyet yetkililerinden gelen kamu malını ve sosyalist hukuk ve düzeni koruma emirlerine uyulmaması–tüm bunlar, halkın zihninde kapitalizmin kalıntılarıdır. Bu kalıntılardan biri de, işçi sınıfının geri kalmış kesiminin bilincini bulanıklaştıran dini önyargıdır. Tüm bunlar, kapitalizmin diğer kalıntıları gibi–milliyetçilik, yabancılara karşı kölece tavır, bireycilik, egoizm, küçük burjuva ahlaksızlığı, bürokrasi vb.–ilerlemeyi yavaşlatır ve komünist bir toplumun inşasını engeller. Marx ve Engels, “*sadece bir devrimde, deviren sınıf tüm eski iğrençliklerden*

kurtulabilir ve yeni bir toplum yaratma yeteneğine sahip olabilir” diye yazmışlardır. Sosyalizm altında insanların bilincinde kapitalist kalıntıların kalıcılığı, bilinçleri ile ekonomik durumları, maddi varoluşları arasındaki gecikmeden kaynaklanmaktadır: “...önce dış koşullar değişir, önce maddi taraf değişir ve sonra bilinç, ideal taraf, buna göre değişir” (*Stalin*). İnsanların bilincinde kapitalist kalıntıların kalıcılığını belirleyen en önemli faktörlerden biri, Sovyet halkının bilincinde bu kalıntıları yeniden canlandırmaya ve sürdürmeye her türlü yolla çalışan kapitalist bir ortamın varlığıdır. İkinci Beş Yıllık Plan sırasında, SSCB’de tüm sömürücü sınıflar nihayet ortadan kaldırıldı ve insanın insan tarafından sömürülmesine ve toplumun sömürenler ve sömürülenler sınıfı olarak bölünmesine yol açan nedenler tamamen ortadan kaldırıldı. Tüm Birlik Komünist Partisi’nin (Bolşevik) XVIII. Kongresi, işçilerin komünist eğitimini ve Sovyet halkının bilincindeki kapitalizmin kalıntılarını aşmayı -komünizmin kurucularını- belirleyici siyasi görev olarak belirledi. Ülkemizde sosyalist insanın başarıları, sosyalizmin zaferi, milyonlarca ve on milyonlarca insanın bilincinde temel bir değişim olmadan imkansız olurdu. Sovyetler Birliği’nde yeni bir insan ortaya çıktı; komünist toplumu bilinçli bir şekilde inşa eden, yeni bir dünya görüşüne, yeni bir ahlaka ve çevresine karşı yeni bir tutuma sahip bir insan. Ancak, kapitalizmin kalıntıları hala insanların zihinlerinde varlığını sürdürüyor. Şimdi, faşizme karşı kazanılan zaferin ardından Sovyet halkı devlet planlarını başarıyla yerine getirirken, komünizmi inşa ederken, insanların zihinlerindeki kapitalizmin kalıntılarıyla mücadele görevi son derece önemli hale geldi.

Ülkemizde, A. A. Zhdanov'un 1947'deki felsefi bir tartışmada belirttiği gibi, "insanların zihinlerindeki kapitalizmin kalıntılarına karşı tam ölçekli bir saldırı" devam etmektedir. İnsanların zihinlerindeki kapitalizmin kalıntıları tamamen ortadan kaldırılmadan, sosyalizmden komünizme geçiş imkansızdır. Halkın zihnindeki kapitalizm kalıntılarını aşmanın yolları ve yöntemleri, tarihsel olayların seyrine dair materyalist bir anlayıştan kaynaklanır. İnsanların ahlakını ve geleneklerini komünist bir yöne dönüştürmek, insanlara sosyalist bir çalışma anlayışı aşlamak ve küçük burjuva bireyciliğinin ve geçmişin diğer kalıntılarının izlerini ortadan kaldırmak için, sosyalist sistemin maddi temelini -sosyalist mülkiyeti ve sosyalist ulusal ekonomiyi- daha da geliştirmek ve sosyalizmin siyasi temelini-işçi ve köylülerin sosyalist devletini-her yönden güçlendirmek gereklidir. Burjuva kalıntılarının insanların bilincinden ve komünist eğitimden silinmesi, ancak komünizm için günlük pratik mücadele yoluyla mümkündür. "Kitlelerin bilincine, alışkanlığına ve günlük yaşamına 'hepimiz birimiz için, birimiz hepimiz için', 'herkes yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre' kuralını yerleştirmek için çalışacağız; böylece yavaş yavaş ama istikrarlı bir şekilde komünist disiplini ve komünist emeği getireceğiz" (Lenin). Halk bilincindeki kapitalizmin kalıntılarıyla mücadelede, edebiyatımız, sanatımız, sinemamız, tiyatromuz, bilimimiz ve Marksist-Leninist felsefemiz, Sovyet halkında bilimsel ve devrimci bir dünya görüşü geliştirmede özellikle önemli bir rol oynamaktadır. Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin ideolojik konular hakkındaki kararları ve Merkez Komitesi tarafından başlatılan felsefi tartışma

(1947), Sovyet aydınlarının bazı üyeleri arasında devam eden yabancı ülkelere kölelik, kozmopolit teoriler ve bilime yaklaşımlarında burjuva nesnelciliğinin kalıntıları gibi burjuva ideolojisinin tezahürlerini ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Sovyet sanatı, felsefesi ve bilimi, *işçilerin komünist eğitiminde daha da keskin ve etkili araçlar haline gelmelidir* (bkz.).

NİCELİKSEL DEĞİŞİKLİKLERDEN NİCELİKSEL DEĞİŞİKLİKLERE GEÇİŞ –Doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin gelişiminin en önemli yasalarından biri. Marksist diyalektik, gelişmeyi önemsiz ve gizli, kademeli niceliksel değişimlerden radikal, açık değişimlere–niteliksel değişimlere–geçiş olarak görür. Lenin, “Her şey geliyorsa,” diye belirtir, “bu, her şeyin bir şeyden diğerine geçtiği anlamına gelir, çünkü gelişme açıkça basit, evrensel ve ebedi *bir büyüme* , *artış* (veya *sırasıyla azalma*) *değildir...*” Yoldaş Stalin, “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” adlı eserinde bu diyalektik yasasının derinlemesine bir tanımlamasını yapmıştır: “Metafiziğin aksine, diyalektik gelişme sürecini, niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere yol açmadığı basit bir büyüme süreci olarak değil, önemsiz ve gizli niceliksel değişimlerden açık, radikal, niteliksel değişimlere geçiş olarak görür; burada niteliksel değişimler kademeli olarak değil, hızlı, aniden, bir durumdan diğerine sıçrama benzeri bir geçiş şeklinde, tesadüfen değil, yasal olarak, algılanamaz ve kademeli niceliksel değişimlerin birikimi sonucu meydana gelir.” Marksist diyalektik yöntem, gelişmeyi niceliksel değişimlerden kaynaklanan nesne ve olgulardaki niteliksel bir değişim olarak anlaması bakımından,

burjuva felsefi gelişme anlayışlarının tamamından temelde farklıdır. Metafizik teoriler, gelişmenin mevcut durumun basit bir azalması veya artması, yani temel niteliksel değişim olmaksızın, devrimci sıçramalar olmaksızın tamamen niceliksel bir süreç olduğu öncülünden hareket eder. Herhangi bir sıçramayı, gelişme sürecinin “gayrimeşru” bir ihlali olarak görürler. Burjuva filozoflar, proletaryayı kapitalist çıkarlara tabi kılmayı amaçlayan reformistler ve işçi sınıfına ihanet eden diğer kişiler tarafından desteklenir. Ezilen sınıfların devrimlerinin meşruiyetini savunduğu için Marksist diyalektiği hor görürler. Toplumun bir niteliksel durumdan diğerine devrimci geçişine bir örnek, ülkemizdeki sömürü sistemini yok eden ve insanlık tarihinde yeni bir çağ başlatan Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’dir. Birçok Avrupa ülkesinde halk demokrasisinin kurulması ve Büyük Çin Devrimi de temel, niteliksel değişimin örnekleridir. Nicel değişimlerden nitel değişimlere geçiş yasası, doğa bilimleri için son derece önemlidir. Örneğin biyolojide, gerici Weismanncı-Morganist okul, canlı doğanın gelişimini tamamen nicel bir süreç olarak görür. Weismanncılığa göre, gizemli bir kalıtsal madde (genler) çok eski zamanlardan beri var olmuştur, dış çevreden etkilenmemiştir ve bu madde, herhangi bir nitel değişim veya dönüşüme uğramadan nesilden nesile aktarılır. Morganistler, bitki ve hayvanların gelişimini, kalıcı olarak verilmiş ve değiştirilemez genlerin tamamen nicel bir yeniden gruplanması ve yeniden birleştirilmesi olarak görürler. Diyalektik yöntemle yönlendirilen Michurinist biyoloji, bu bilim dışı görüşleri tamamen alt etmiştir. Michurinist biyoloji, canlı doğanın gelişiminin, nicel değişimlerin sonucu olarak meydana gelen nitel bir değişim süreci

olduğu öncülünden hareket eder. Nitel olarak değiştirilemez bir kalıtsal maddenin olmadığını göstermiştir. Gelişim, niceliksel değişimlerden niteliksel değişimlere geçiş yoluyla gerçekleştiğinden, dairesel bir hareket ya da daha önce başarılmış olanın basit bir tekrarı değil, basitten karmaşığa, aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen, yükselen bir harekettir. Toplumun ilkel komünal sistemden köle sistemine, köle sisteminden feodal sisteme ve feodalizmden kapitalizme gelişimi de böyledir. Şimdi, işlevini yitirmiş ve toplumun daha fazla gelişmesini engelleyen kapitalist sistemin yerini sosyalizmin aldığı bir çağ yaşıyoruz; sosyalizm, önceki tüm sosyo-ekonomik oluşumlardan kıyaslanamayacak kadar daha yüksek bir toplumsal yaşam biçimidir. Niceliksel değişimlerden niteliksel değişimlere geçiş yasası, proletarya partisinin pratik faaliyetleri için son derece önemli sonuçlar doğurmaktadır. Başlıca sonuç, kapitalizme küçük niceliksel değişiklikler getiren reformlarla sosyalizme geçişin imkansız olduğudur. Sadece devrim, devrimci bir sıçrama, kapitalizmi yok edebilir ve yeni bir dünya inşa etme koşullarını yaratabilir. “Bu nedenle, siyasi hatadan kaçınmak için reformcu değil, devrimci olmak gerekir” (*Stalin*). Ancak devrim, evrimsel gelişmenin önceden gelen bir aşaması olmadan, yani işçi sınıfının bilincinde ve örgütlenmesinde niceliksel bir artış olmadan, proletarya partisi tarafından eski düzenin devrilmesine hazırlanmadan gerçekleşemez. Gelişme, evrimsel ve devrimci hareket biçimlerinin birliğidir. Evrim devrime hazırlanır; devrim evrimi taçlandırır ve tamamlar, daha fazla gelişme için koşullar yaratır. Antagonistik çelişkilerin ortadan kaldırıldığı, üretim anarşisinin kaldırıldığı ve toplumun sosyal gelişme süreçlerini bilinçli olarak yönettiği

Sovyet toplumunun koşullarında, niceliksel değişimden niteliksel değişime geçiş yasası önemli ölçüde yeni özellikler kazanır. En belirleyici yeni özellik, eski nitelikten yeni niteliğe geçişin, antagonistik toplumlarda olduğu gibi patlayıcı biçimini kaybetmesidir. J. V. Stalin, "Marksizm ve Dilbilim Sorunları" adlı eserinde, yeni bir niteliğe patlayıcı geçişin kaçınılmaz olduğu yönündeki bayağılaştırıcı düşünceleri reddetmiştir. Marr'ın ani dilsel devrimler ve dil gelişimindeki patlamalar teorisini çürüten J. V. Stalin, "...bir dil niteliğinden diğerine geçişin patlayıcı bir şekilde, eskinin bir kerelik yıkımı ve yeninin inşası yoluyla değil, yeni niteliğin, yeni dil yapısının unsurlarının kademeli ve uzun süreli birikimi yoluyla, eski niteliğin unsurlarının kademeli olarak yok olması yoluyla gerçekleştiğini" göstermiştir. Eski nitelikten yeniye patlayıcı geçiş yasası "temel veya üst yapısal düzenin diğer sosyal olgularına her zaman uygulanamaz. Düşman sınıflara bölünmüş bir toplum için zorunludur. Ancak düşman sınıfları olmayan bir toplum için kesinlikle zorunlu değildir" (Stalin). Kapitalizmden sosyalizme geçiş ancak patlayıcı bir şekilde, yani mevcut siyasi gücün yıkılması ve yerine başka bir gücün, proletaryanın gücünün getirilmesiyle gerçekleşebilir, çünkü egemen burjuva sınıfı gönüllü olarak sahneden ayrılmayı reddeder. Sovyet toplumunda, karşıt sınıfların artık var olmadığı ve gelişmenin işçilerin, köylülerin ve aydınların işbirliğine dayandığı bir ortamda, tüm büyük değişimler, eskiden yeniye geçiş, devlet ve parti tarafından yukarıdan, aşağıdan kitlelerin desteğiyle hazırlanır ve uygulanır. Bu nedenle, siyasi devrimler biçimindeki niteliksel değişimler burada hemen gerçekleşmez. Böylece, kırsal kesimdeki

burjuva, bireysel köylü sisteminden sosyalist bir sisteme geçişi başardık. Bu geçiş, devlet tarafından yukarıdan, aşağıdan ana köylü kitlelerinin desteğiyle, patlayıcı bir şekilde değil, sistematik ve kademeli olarak gerçekleştirildi. Sovyet toplumunda komünizmin alt aşamasından üst aşamasına geçiş de aynı planlı ve kademeli şekilde, patlamalar olmadan gerçekleştirilecektir. Sovyet halkı, devlet ve Bolşevik Parti tarafından yukarıdan ortaya konan üretimin daha da geliştirilmesi, doğanın dönüştürülmesi vb. tüm planları coşkuyla benimser. Bu planların uygulanması, sosyalizmden komünizme kademeli bir geçiş için tüm koşulları yaratacaktır. Sovyet toplumunda eskiden yeniye geçiş yasasının ayırt edici özelliklerinden biri, eski toplumda sıçramaların kendiliğinden, kimsenin bilinçli olarak hazırlık yapmadan ortaya çıkmasıyken, bizim toplumumuzda sıçramaların-niteliksel değişimlerin-bilinçli olarak hazırlanıp uygulanmasıdır. Geleceği öngörmemizi sağlayan Marksist-Leninist teori rehberliğinde, Komünist Parti bilimsel olarak temellendirilmiş bir gelişim yolu çizer ve kitleleri tarihsel olarak gerekli görevleri yerine getirmek üzere örgütler. Sosyalist ekonominin planlı yapısı, uzun dönemler boyunca gelişmeyi planlamayı ve belirlenmiş planlara uygun sonuçlar elde etmeyi mümkün kılar. Bu, eski toplumun gelişim hızına kıyasla eşi benzeri görülmemiş bir gelişim hızını açıklar. Marksist diyalektik yöntem, yalnızca niceliksel değişimlerin niteliksel değişimlere dönüşmediğini, aynı zamanda bu niteliksel değişimlerin yeni niceliksel ilişkiler doğurduğunu öğretir. Örneğin, sosyalist sistem üretim ve kültürde benzeri görülmemiş bir gelişme hızı yaratmaktadır. Daha önce hiçbir sistem, sanayi, tarım ve halkın

kültürel gelişiminde sosyalist sistem kadar hızlı bir büyüme yaşamamıştır. Gelişmenin hızlanması, SSCB'nin sosyal ve siyasi sisteminin niteliksel olarak yeni sosyal doğasından kaynaklanan Sovyet sosyalist toplumumuzun kanunudur. (Ayrıca bkz. *Nitelik; Nicelik; Ölçü; Sıçrama; Evrim ve Devrim.*)

KİŞİSELLİK (Latince: *persona*–kişilik)–modern burjuva felsefesinde yaygınlaşmış, militan idealizmin gerici bir felsefi akımıdır. Bu idealizm biçiminin ayırt edici özelliği, “kişiliğin” birincil gerçeklik ve en yüksek manevi değer olarak kabul edilmesidir. “Kişilik”, kişiselcilik tarafından varlığın manevi birincil unsuru olarak yorumlanır. Kişiselcilik, 17. yüzyıl Alman idealisti Leibniz’in tüm varoluşun temeli olarak manevi “monadlar” hakkındaki öğretisini yeniden canlandırır. Doğayı maddi şeylerin bir koleksiyonu olarak gören bilimsel materyalist dünya görüşüne karşı, kişiselcilik, doğayı ruhların (“kişilikler”) bir koleksiyonu olarak gören idealist bir anlayışa karşı çıkar. Doğa biliminin bulgularını büyük ölçüde yanlışlayan kişiselcilik, tüm doğal olayların (fiziksel ve biyolojik) arkasındaki itici gücün, her birinde içkin olan manevi ilke olduğunu iddia eder. Kişiselcilik, bilimsel yasa anlayışına teleoloji ile karşı çıkar; bu, doğal olayların gelişiminin nedensellik temelinde değil, içsel amaçlarına uygun olarak gerçekleştiği iddiasıdır. Kişiselcilik açıkça dini bir felsefedir. Kişiselci görüşe göre, dünyayı oluşturan sayısız “kişiliğin” üzerinde “yüce bir kişilik”–Tanrı–bulunur. Kişiselcilik, en açık din adamlığı biçimine, yani Tanrı’yı dünyayı yaratan, akıl ve iradeyle donatılmış bir kişilik olarak anlama biçimine

bağlıdır. Panteizm ve deizm gibi daha ılımlı din biçimleri bile bu idealist karanlıkçılık biçimi için kabul edilemezdir. Kişiselciler, materyalizme karşı şiddetli bir mücadele yürütür ve kapitalist ülkelerdeki kamu bilincini arkaik batıl inançların zehriyle zehirlerler. Amerika Birleşik Devletleri'nde kişiselciliğin kurucusu Bowie'dir (1847-1910). Günümüzde kişiselcilik R. Flewelling ve E. Brightman tarafından temsil edilmektedir. İngiltere'de bu idealizm biçiminin en ünlü temsilcisi W. Carr, Almanya'da psikolog W. Stern ve Fransa'da Rus göçmeni ve inatçı karanlıkçı N. Berdyaev'dir. Kişiselcilik ile kapitalist sistemin savunulması arasındaki doğrudan bağlantı, kişiselcilerin sosyo-politik görüşlerinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yaşamın bilim karşısı, idealist bir anlayışını savunan ve tarihsel düzenliliği ve sınıf mücadelesinin tarihsel gelişmedeki belirleyici rolünü reddeden kişiselcilik, devrimci hareketin en büyük düşmanıdır. Tarihin materyalist bir anlayışından kaynaklanan toplumsal ilişkilerin devrimci dönüşümü doktrinine karşı, kişiselcilik, idealizme dayalı gerici bir sonuçla karşılık verir: Değiştirilmesi gereken dünya değil, "kişilik", yani ruhtur; başka bir deyişle, kapitalist sömürü olduğu gibi bırakılmalı ve çabalar "manevi öz-gelişime" yönlendirilmelidir. Kişiselciliğin nihai sonucu -yeni bir dünya için değil, "yeni bir ruh" için savaşmamız gerektiği- bu felsefenin gerici doğasını açıkça ortaya koymaktadır. Kişiselcilik, sosyalizme ve halk demokrasisine karşıdır. Bilinçte "bireysel özgürlüğü" en yüksek değer olarak ilan eden kişiselcilik, çalışan kitlelerin çıkarlarına ve onların gerçek sosyal ve siyasi kurtuluşuna şiddetle karşı çıkar. E. Mounier önderliğindeki bir grup Fransız kişiselci,

Amerikan kişiseldilerinden biraz farklı bir siyasi pozisyon almaktadır. Bu küçük burjuva entelektüeller grubu, idealist ve bireyselci önyargıların propagandası yoluyla, Katolik entelijansiyasının radikal çevrelerini Fransız proletaryasının devrimci mücadelesine aktif katılımdan caydırmaktadır.

PETRASHEVSTİ, XIX. yüzyılın ortalarında Rusya’da serf karşıtı, burjuva-demokratik devrimci harekette aktif olan bir aktivist çevresiydi. Üyelerinin büyük çoğunluğu, M. V. Butashevich-Petrashevsky önderliğindeki raznochintsy (halk) üyelerinden oluşuyordu. Çevrenin net ve kapsamlı bir eylem planı yoktu. Bazı üyeler, toprak sahibi-burjuva liberalizmine eğilimli olup yalnızca barışçıl propagandayı benimserken; diğerleri-devrimci demokratlar Herzen ve Belinsky’nin takipçileri-devrimci yöntemleri ve köylü ayaklanmalarını benimsedi. Çarlık hükümeti, örgütsel, ideolojik ve siyasi yapısını tam olarak geliştirmeden önce çevreyi ortadan kaldırdı: kuruluşundan dört yıl sonra, 1849’da çevre ezildi. Petrashevtsi, o dönemde Rusya’da hüküm süren sosyal ve siyasi koşullara karşı nefretle doluydu. Petrashevsky’nin ev sahipliği yaptığı bir davette konuşan Hanikov, “Vatanım zincire vuruldu, vatanım kölelik altında!” diye acı bir şekilde haykırıyor. Petrashevsky’nin ünlü “Cuma Günleri”nde, gizli bir örgüt kurma, ayaklanma, köylülerin özgürleştirilmesi, yargı reformu, basın özgürlüğü gibi çeşitli teorik ve pratik konular üzerine raporlar, konuşmalar ve makaleler tartışılıyordu. Petrashevsky grubu, Herzen ve Belinsky’nin devrimci demokratik fikirlerinden büyük ölçüde etkilenmişti. Petrashevsky grubunun radikal

görüşleri, en yakın işbirlikçisi ve editörü M. V. Butashevich-Petrashevsky olan “Yabancı Kelimeler Cep Sözlüğü”nün ikinci baskısında yansıtılmıştır. “Materyalizm”, “mistisizm”, “ahlak”, “doğal hukuk”, “milliyet” gibi kelimelerin açıklamasını yaptığı kabul edilir. Petraşevski, sözlüğünde mistisizm için şöyle yazmıştır: “Bu, insan zihninin ilerlemesini engelleyen en büyük yanılsamadır... her şeyden daha çok”; “saçma bir sistemdir.” Petraşevski, “peta maddesi” teriminin gerçekten uygun olduğunu açıklayarak, “sadece hem madde hem de ruh üzerine eşit derecede düşünmüş ve dünyada maddeden başka hiçbir şey olmadığına ikna olmuş insanlar için” geçerli olduğunu belirtir. Petraşevski takipçileri Tanrı’yı tanımazlardı; birçoğu ateistti ve materyalizme eğilimliydi. Petraşevski’nin takipçisi F. G. Toll’a göre din, bir yandan “insanın kaba ama devasa doğa güçleri tarafından ezildiği duygusundan”, diğer yandan da “ahlaki ve medeni kurallarını dış otoriteyle güçlendirme” arzusundan kaynaklanır. Din, Tanrı şahsında insanların atfetmeye başladığı otoriteyi yaratır. Belirli bir toplumda işleyen tüm ahlaki ve siyasi normlar, güçlülerin ve galiplerin çıkarları doğrultusundadır. Petrashevsky grubu, eğitim, bilim ve bilgiyi savundu ve cehalet, batıl inanç ve dine karşı çıktı. Petrashevsky’ye göre, doğası ne olursa olsun her türlü bilgi, gerçekliğin bilgisidir. Doğa ve toplumun yasalarını ortaya koyarak, bilgi insana yardımcı olur. Petrashevsky grubu, Alman sosyalistlerini gerçeklikten kopuk ve soyutlamacı oldukları için eleştirdi. Petrashevsky grubu üyesi Kashkin, ampirik yöntemin sosyal bilimlere de uygulanması gerektiğini savundu. Bu bilimlerin eksikliklerini, olgulara dayanmamaları ve onları analiz edememeleri olarak gördü. Kashkin, doğaya ve

insana odaklanmak yerine soyut düşünmeyi araştırma nesnesi haline getiren Hegel'i eleştirdi. Kashkin ayrıca Kant'ın rasyonalizmini de reddetti. Kashkin ve Danilevsky, sosyal bilimlerin ve etiğin başlangıç noktasının tutkuların ve tutkular arasındaki mücadelenin analizi olması gerektiğine inanıyordu. Petrashevsky grubu, tarih anlayışlarında idealistti. Ayrıca, 18. yüzyılın Aydınlanma fikirlerini takip eden Petraşevski, insanın "ne iyi ne de kötü doğduğunu, aksine zamanın kendisinin, toplumsal kurumların ve kişisel yaşam koşullarının onu şu ya da bu şekilde şekillendirdiğini" ileri sürer. Yasalar, bir kişinin ahlaki karakteri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Petraşevski, gerçek erdeme ulaşmak için egemen feodal siyasi kurumların ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyordu. Gerçekten aydınlanmış yöneticilerin, "kamu refahı parlak fikriyle yönlendirilerek, yönettikleri topluma yeni ve daha iyi kurumlar getireceklerine ve kalıcı bir miras bırakmayı umacaklarına" inanıyordu. Yaşam koşulları, insan istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde dönüştürülmelidir. Petraşevski yandaşları, bazılarının ihtiyaçlarının karşılanması diğerlerinin çıkarlarıyla çatışmadığı, kişisel egoizmin grupların egoizmi tarafından, grupların egoizminin de kişisel egoizm tarafından emildiği bir toplumun mümkün olduğuna şüphe duymuyorlardı. Böylesine uyumlu bir toplum, feodalizm ve kapitalizmin doğasında var olan tüm olumsuz yönlerden ve kötülüklerden arınmış olurdu. Petraşevski'ye göre, önceki tüm evlilik ve aile biçimleri, kadınların ekonomik ve siyasi baskısına dayandığı için tatmin edici sayılamazdı. Bu nedenle Petraşevski yandaşları, toplumsal yaşamın insan doğasına uygun bir şekilde dönüştürülmesini

savundular. Petraşevski ve yoldaşları, Rusya’da sosyalizm fikrini her türlü yolla yaymayı hedeflediler. Onların sosyalizmi ütöpik bir nitelikteydi. Petraşevski yandaşlarının çoğu sosyalizmden sosyalist ilkelerden başka bir şey anlıyordu. Ancak o zamanki Rusya koşullarında, “insan mutluluğu” için verdikleri mücadele, Rus serf köylülerinin özgürlüğü ve hakları için verilen bir mücadele anlamına geliyordu. Bu mücadele, serfliğe, insanın baskısına ve aşağılanmasına karşı yöneltilmişti. Petraşevski yandaşlarının başarısı, feodal sisteme karşı çıkmalarında ve idealizme karşı mücadelelerinde yatıyordu. Bu şekilde, Rus sosyal düşüncesinin gelişimine değerli bir katkıda bulundular.

PİSAREV DMITRY IVANOVICH (1840-1868)

—Önde gelen bir Rus materyalist ve devrimci demokrat, serfliğin kaldırılması ve emeğin sermaye baskısından kurtarılması için tutkulu bir savunucu. 1861’de St. Petersburg Üniversitesi’nden mezun olduktan sonra kendini tamamen gazeteciliğe adadı, önde gelen Russkoye Slovo (Rus Sözü) dergisinin editörü oldu ve Çernişevski’nin Sovremennik çizgisini, yani devrimci demokrasi çizgisini izledi. Kısa yaşamı boyunca (Pisarev 28

yaşında boğularak öldü; 4,5 yılını Peter ve Paul Kalesi'nde siyasi tutsak olarak geçirdi), Pisarev Rus sosyal düşüncesinin gelişimine büyük katkıda bulundu. Belinsky ve Dobrolyubov'un artık hayatta olmadığı, Herzen ve Ogarev'in uzak sürgünde olduğu ve Çernişevski'nin Sibiryada madenlerinde olduğu yıllarda, Pisarev özellikle genç öğrenciler arasında ilerici kamuoyunun "düşünce ustası" oldu. Tüm düşüncelerimizin nihai amacı, "aç ve çıplak insanların kaçınılmaz sorununu sonsuza dek çözmektir" dedi. Öğrencilik yıllarında bile serfliğin düşmanı olduğunu ilan etti. Pisarev, "mutlu bir şekilde hüküm süren Romanov hanedanlığının şiddetli bir şekilde devrilmesini" istedi. Açıkça devrim çağrısı yapamayan Pisarev, kendini tamamen halk arasında bilimsel bilginin yayılması fikrine adanmıştı. Eğitimin gelişmesinin emeğin üretken gücünü artıracığına ve halkın refahını yükseltmeye yardımcı olacağına inanıyordu. Aynı zamanda, bir ülkedeki sanayinin ve zenginliğin büyümesinin, kitlelerin refahı sorununu hiçbir şekilde çözmediğini vurguladı. Pisarev, zenginliğin artmasının, çalışan kitlelerin giderek yoksullaşmasıyla birlikte gerçekleştiği Fransa'yı ve özellikle İngiltere'yi örnek gösterdi. Doğa bilimlerinin ve "endüstriyelciliğin" teşvikini, siyasi ve ekonomik toplumsal düzenin demokratik dönüşümüyle organik olarak ilişkilendirdi. Pisarev, kitlelerin kendilerinin belirleyici rolünü mümkün olduğunca açık bir şekilde göstermeye çalıştı. Liberalleri "ilerici ifadelerle eğlenen bir grup aşağılık herif" olarak nitelendirdi. Pisarev, parti uzlaşma politikasını kararlılıkla kınadı: siyasi farklılıklar örtbas edilmemeli, tam ve eksiksiz olarak ortaya konmalıdır. Soyut hümanizmden devrimci demokrasiye ve ütöpik sosyalizme evrilen

Pisarev, sosyalist fikirlerin cesur bir savunucusu oldu. Geleceğin sosyalizme ait olduğuna derinden inanıyordu: “Ortaçağ teokrasisi yıkıldı, feodalizm yıkıldı, mutlakiyetçilik yıkıldı; sermayenin tiranlık rejimi de bir gün yıkılacak.” Pisarev, Rusya için de sanayisinin gelişmesiyle birlikte emek sorununun yaşamın ve siyasetin temel sorunu haline geleceğini öngördü. Pisarev’in çalışmaları, V. İ. Lenin’in derin tanımına göre Rusya’da sosyalizm ve demokrasinin hâlâ kaynaşmış olduğu bir dönemde gerçekleşti. Bu nedenle, Pisarev de dahil olmak üzere ülkenin en ilerici figürleri, genel olarak hâlâ köylü olan sömürülen kitlelerin, yani çalışan halkın tamamının çıkarlarını dile getirdiler. Pisarev, felsefi ve sosyolojik görüşlerinde Çernişevski’nin materyalist felsefesini sürdürür. Pisarev, Epikuros’tan Çernişevski’ye kadar tutarlı bir şekilde felsefedeki materyalist kampın önde gelen isimlerini tanımlar ve savunur; Platon’dan Hegel’e, Yurkeviç ve A. Grigoriev’e kadar tutarlı bir şekilde idealizmin yanlışlığını, teorik tutarsızlığını ve gerici siyasi yönelimini ortaya koyar. Pisarev’e göre madde ve hareket, tezahür biçimlerinde yok edilemez, ebedi ve sonsuzdur: “Doğada, tek bir madde zerresi, tek bir kuvvet parçacığı bile kaybolmaz...” Doğanın yasaları da doğası gereği maddeseldir: Hepsi “sınırsız evrensel maddenin gerekli ve kaçınılmaz özelliklerinden eşit derecede kaynaklanır.” Varlık ve madde birincil, bilinç ikincildir. Bilinçaltı dürtüler, yanılsamalar vb. dahil olmak üzere insanın tüm ruhsal dünyası, insan ruhunda dışsal olayların yansımalarıdır. Pisarev’e göre insan, doğanın pasif bir bedeni değil, aktif, canlı bir varlıktır. Bilim, insan tarafından keyfi olarak icat edilmiş bir şey değildir: “Doğanın bir anlık

görüntüsüdür, doğanın kendisidir, açığa çıkarılmış, çözümlenmiş, yasalarını meraklı insan zihnine ifşa eden bir şeydir.” Pisarev, bilimin nesnel doğasını kabul etmiş ve yalnızca konuşmacının öznel görüşünü ifade eden, incelenen nesnenin nesnel özelliklerini yansıtmayan kavramları kesin bir şekilde kınamıştır. Pisarev’e göre sanat, tıpkı bilimsel yaratıcılık gibi, gerçekliği yansıtmanın bir biçimidir. 1920’lerde Rusya’da materyalizm ve idealizm arasındaki mücadele, estetik konularında özellikle keskinleşmiştir. Schelling’i izleyen idealistler, sanatsal yaratıcılığın amaçsız olduğunu ve aklın kontrolüne tabi olmadığını savunmuşlardır. Pisarev, gerici estetiğe, “saf sanata” karşı en kesin şekilde karşı çıkmış, toplumsal yönelimli, anlamlı ve demokratik bir sanat fikrini savunmuştur. Pisarev’e göre bir şair, toplumsal yaşamın nabzını yansıtmalı, toplumsal adaletsizliğe tutkuyla karşı çıkmalı ve kalbinin kanıyla, sınırlarının suyuyla yazmalıdır. Pisarev, Çernişevski-Dobrolyubov’un estetiğinin materyalist temellerini savunurken, yine de büyük metafizik hatalara düştü. Bu nedenle, estetiği bir bilim olarak tamamen reddetti, müziğin, heykelin ve resmin sosyal ve bilişsel önemini ve Puşkin’in eserinin büyük önemini inkar etti. Pisarev’in felsefi görüşlerinin sınırlılıkları en çok estetik konularında belirgindir. Materyalizminin sınırlılıkları, bilişsel süreçte doğruluk ölçütü tartışıldığında da ortaya çıkar. Doğruluk ölçütünün temel ilkesi olarak kanıt ilkesini kabul eder. Pisarev, Çernişevski kadar bile olsa, bilgi teorisi için pratiğin önemini dikkate almaz. Pisarev’in materyalist bilgi teorisine en büyük katkısı, bilişsel ve yaratıcı çalışmada fantezi ve rüyaların rolü fikrini geliştirmesidir. Lenin, “Ne

Yapmalı?” ve “Felsefi Defterler” adlı eserlerinde D. I. Pisarev’in “yararlı rüyalar” hakkındaki derin fikirlerine işaret etmiştir. Pisarev’in eserleri, mekanizma ve metafiziğin yanı sıra, diyalektik fikirleri de güçlü bir şekilde çağrıştırır. Rusya’daki ilk önde gelen Darwinistlerden biri olarak, Darwinist doğa bilimciler Müller ve Haeckel’den tamamen bağımsız olarak ve hatta Haeckel’den önemli ölçüde önce, biyogenetik gelişim yasasını formüle etmiştir. Pisarev, ölen eski ile ortaya çıkan yeni arasındaki mücadeleyi açıkça görür. Pisarev, özellikle sosyolojik düşüncelerinde birçok dikkat çekici diyalektik fikir ifade eder. Tarihsel gelişmenin kalıpları ve itici güçleri hakkındaki anlayışında, genel olarak Marksizm öncesi sosyolojinin idealist pozisyonlarına bağlı kalmıştır. Bilginin ilerlemesini ve halk bilincinin ilerlemesini ilerlemenin temeli olarak görmüştür. Bununla birlikte, Pisarev’in eserleri, tarihsel olaylara yönelik materyalist ve aynı zamanda diyalektik bir yaklaşımın birçok unsurunu zaten içermektedir. Bir ekonomist olarak Pisarev, emek değeri teorisini geliştirmiştir. Pisarev, tarihsel süreçte emeğin ve çalışan kitlelerin rolüne önemli ölçüde dikkat etmiştir. Kitlelerin maddi ihtiyaçlarının, ekonomik faktörün ve kitlelerin toplumun gelişimindeki belirleyici rolünün doğru anlaşılmasına çok yaklaştı. Pisarev’e göre tarihin itici gücü “her zaman ve her yerde—bireylerde, çevrelerde, edebi eserlerde değil, genel olarak ve öncelikle kitlelerin ekonomik varoluş koşullarında” yatmaktadır. Çalışan köylü kitlelerinin bir ideologu olarak, genel olarak toplumun sömürücü sistemine karşı devrimci mücadele yöntemlerinin destekçisiydi. Pisarev’in etkisi zamanı için muazzamdı. Eserleri

hem Rusya’da hem de komşu Slav ülkelerinde toplumun ilerici düşünce kesimi tarafından büyük bir ilgiyle okundu. Rus doğa bilimlerinin gelişiminde muazzam bir devrimci etkiye sahipti. Rus biliminin önde gelen isimleri–Timiryazev, Bach, Pavlov ve diğerleri–Pisarev’in etkisini küçümserler. N. G. Çernişevski’ninki gibi sosyolojik görüşleri, Markoviç, Karavelov ve Slav ülkelerindeki diğer önde gelen isimlerin dünya görüşünü şekillendirdi. Pisarev’in okuyucuları, özellikle devrimci ve demokrat olarak tüm çalışmalarına hakim olan düşünce cesaretinden çok etkilendiler. D. I. Pisarev’in felsefi ve sosyopolitik eserleri: “19. Yüzyılın Skolastisizmi” (1861), “Şedo-Ferrotti Himayesindeki Rus Hükümeti” (1862), “Emek Tarihi Üzerine Denemeler” (1863), “Hayvan ve Bitki Ölçümünde İlerleme” (1864), “Tarihsel Taslaklar” (1864), “Avrupa Otoritelerinin Başarıları” (1865), “Heinrich Heine” (1867), “Avrupa Halklarının Tarihi Üzerine Denemeler” (1867), “1789’da Fransız Köylüsü” (1868), vb.

“DOĞA ÇALIŞMALARI ÜZERİNE MEKTUPLAR”

“–A. İ. Herzen’in başlıca felsefi eserinin adıdır (bkz.) *Herzen* (bkz.); 1844-1845 yıllarında yazılmıştır. Bu çalışmasında Herzen, felsefenin temel sorusuna-varlık ve düşünce arasındaki ilişkiye–materyalist bir çözüm sunar; dünyayı bilme olasılığını analiz eder; felsefe ve doğa bilimleri arasındaki ilişkiyi ele alırken, doğa ve insan düşüncesinin diyalektik gelişimi hakkında parlak düşünceler ifade eder. Herzen, bu sorunların felsefe tarihi boyunca nasıl çözüldüğünü inceler. Felsefi idealizmi eleştirir ve bilim ile idealizmin uyumsuzluğunu gösterir.

Herzen, “Soyut idealizm ile soyut ampirizm arasındaki kopuşun” ortaçağ skolastizmi döneminde gerçekleştiğini ve o zamandan beri yüzyıllar boyunca felsefe ile doğa bilimleri arasında bir düşmanlığın geliştiğini belirtir. İdealist filozoflar ampirik bilimlere, ampirizme küçümseyerek bakarlar; idealizm “maddi varlığı yok etmeye, onu ölü, hayalet, yalan, hiçlik olarak görmeye” çalışır. Doğa bilimciler de felsefeye aynı düşmanlıkla karşılık verirler; “Boş idealizmi” reddederek, doğanın olgular, ayrıntılar ve ampirizm alanından ayrılmadan anlaşılabilirliğine inanarak “düşünceye güvenmekten korkarlar”; yine de deneyimde belirsiz olanı düşünceyle aydınlatmaya çalıştıklarında “yanlış anlaşılan kategorilerde kafaları karışır ve kaybolurlar.” Ampirik doğa bilimcilerini eleştiren Herzen şöyle yazıyor: “Ampirizm uç noktalarında saçmadır... dört ayak üzerinde sürünmesi, idealizmin yarasa benzeri uçuşları kadar gülünçtür.” Ancak felsefe ve doğa biliminin “her ne pahasına olursa olsun kendilerini açıklamak zorunda oldukları” zaman gelmiştir. Doğa bilimciler, “evrensel bir görüş”, “spekülasyon” ve felsefe olmadan muazzam miktardaki ampirik veriyi anlamlandıramazlar. Ancak Herzen’in belirttiği gibi, felsefe de doğa bilimi olmadan imkansızdır. İdealizm, modern bilim tarafından ölümcül bir darbe almıştır. “Protestan dünyasının skolastisizmi” olan idealizm sahneden çekiliyor. Herzen, doğanın nesnelliğini tanıyan ve düşünce yasalarını “bilinçli varoluş yasaları” olarak gören materyalist felsefenin zaferini ilan eder. Materyalist Herzen ayrıca, “maddi olmayan her şeyin yok edilmesine doğrudan yönelen, evrenseli reddeden, düşünceyi bile beynin bir dalı olarak gören, ampirizmi tek bilgi kaynağı olarak kabul

eden ve gerçeği somut ve görünür şeylerde tanıyan” basitleştirilmiş, “tek taraflı” materyalizmi de sert bir şekilde eleştirir. Bu tür bayağı materyalizmin sınırlılıklarını açıkça gören Herzen, bilim ve felsefenin eşi benzeri görülmemiş bir şekilde gelişmesine yol açacak olan ampirizm ile düşüncenin birleştirilmesini talep eder. “Ampirik bilim düşünceden korkmayı bırakacak; düşünce de fenomenal dünyanın hareketsiz garipliğinden geri çekilmeyecek; ancak o zaman dış nesneyi tamamen fethedeceksiniz, çünkü ne soyut metafizik ne de belirli örümcekler onunla başa çıkabilir.” Sadece “ampirizm üzerine kurulu bir felsefe, alevlerinin karşısında hiçbir şeyin dayanamayacağı korkunç bir ateştir.” Herzen, “*Mektuplar*”ında Yunan felsefesinden başlayarak felsefe tarihini ortaya koyar ve çeşitli düşünce okullarına dair değerlendirmelerini sunar. Tarihsel-felsefi anlayışı, Marksizm öncesi tarihsel-felsefi düşüncede önemli bir başarıydı. Materyalizm ve idealizm arasındaki karşıtlığı, aralarındaki mücadeleyi ortaya koyar ve çeşitli teoriler ve görüşler hakkında bir dizi derin değerlendirme ve karakterizasyon sunar. Bununla birlikte, tarihsel bir materyalist olmadığı için felsefi gelişmenin yasalarını anlayamamış ve bazı durumlarda, örneğin Fransız materyalizminin bazı yönleri hakkında yanlış değerlendirmelerde bulunmuştur. Lenin, Herzen’in “*Doğa Çalışmaları Üzerine Mektuplar*”ına büyük değer vermiştir. Bu mektupların ilki olan “Ampirizm ve İdealizm” hakkında Lenin, “bize, modern ampirist doğa bilimcilerinin uçurumunun ve günümüz filozoflarının, idealistlerinin ve yarı idealistlerinin temalarının karanlığının çok üzerinde duran bir düşünürü gösteriyor” diye yazmıştır. Herzen, diyalektik materyalizme

yaklaşmış ancak tarihsel materyalizmden uzak kalmıştır. “Doğa Çalışmaları Üzerine Mektuplar” sekiz bölümden oluşmaktadır. “Mektuplar”, 1845-1846 yıllarında “Otechestvennyye zapiski” (Vatanın Notları) dergisinde yayımlanmıştır. Rusya’da materyalist felsefenin gelişiminde, Belinsky, Çernişevski ve diğer Rus düşünürlerin görüşlerinde derin bir etkiye sahip olmuştur.

PLATON (MÖ 427-347)

Antik Yunan idealist filozofu, materyalizmin ve bilimin amansız düşmanı ve Atina demokrasisinin karşıtı olan Demokritos, siyasi ve felsefi görüşlerinde gerici Atina aristokrasisinin çıkarlarını savunmuştur. Felsefede iki çizgi, iki parti diye bahseden Lenin, Demokritos’un materyalist çizgisini Platon’un idealist çizgisiyle karşılaştırır. Platon’un felsefesi, doğal şeylerin değişken dünyasının, öteki dünyadan olan, değişmeyen, ebedi ve hareketsiz “gerçek varlık”a, yani ruhsal varlıklar dünyasına (idealler) karşıtlığına dayanan nesnel bir idealizmdir. Platon, idealler dünyasını birincil, duyusal şeyler dünyasını ise ikincil ve türevsel olarak kabul etmiştir. Platon’a göre, şeyler sadece idealler dünyasının gölgeleridir. Bu, ağaçlar, atlar, su vb. gibi doğal nesnelerin, bir ağacın öteki dünya fikrinin, “at olma” fikrinin vb. ürünleri olduğu anlamına gelir. Platon, bilgi teorisinde antik düşünürlerin duyusalçı yaklaşımına karşı çıktı ve duyuların nesnel dünyanın ötesine uzanmadığı için gerçek bilginin kaynağı olamayacağını savundu. Gerçek bilginin kaynağı, ölümsüz insan ruhunun, ölümlü bir bedene yerleşmeden önce tefekkür ettiği fikirler dünyasına dair anılarıdır. Platon, konuşma sırasında kavramları karşılaştırma ve analiz etme

sanatı olarak anladığı diyalektiğin, ruhta bu fikir anılarını uyandıran yöntem olduğuna inanıyordu. Platon'un felsefesi, kavramların idealist diyalektiğine yönelik bir yaklaşım geliştirmeye başladı. Platon, sonsuz, yasal olarak evrimleşen bir evrenin materyalist kavramına, dünyanın ilahi bir yaratıcı tarafından yaratılmasına dair dini doktrinle karşı çıktı ve determinizme teolojiyle karşı çıktı. Lenin, Platon'un "doğal felsefesini" sert bir şekilde eleştirerek, onu "tamamen saçma bir fikir mistisizmi" olarak nitelendirdi. Sosyo-politik konular alanında Platon, aristokrasinin ebedi egemenliğini haklı çıkarmayı amaçlayan bir teori ortaya attı. "İdeal devlet" doktrininde, toplumsal düzenin üç sınıfın varlığına dayanması gerektiğini savundu: filozof-yöneticiler, koruyucular ve çiftçiler ile zanaatkarlar. Birinci ve en yüksek sınıf devleti yönetir, ikinci sınıf kamu düzenini sağlar ve üçüncü sınıf üretken emekle uğraşır. Platon, kölelerin sömürülmesini sürdürmeyi amaçlayan bu iş bölümünü "doğal" ve değişmez olarak kabul etti. Kitlelerin, yani "*demos*"un, devlet yönetiminde yer almasına izin vermedi. Demokrasiyi en düşük yönetim biçimi olarak gördü. Ona göre ideal sistem, aristokratik bir cumhuriyettir. Platon'un toplumsal görüşlerini karakterize eden Marx şöyle yazdı: "Platon'un cumhuriyetinde iş bölümü devlet yapısının temel ilkesi olduğundan, bu sadece Mısır kast sisteminin Atina idealizasyonunu temsil eder." Platon'un öğretileri, Neoplatonizm ve Hristiyanlıkta devam ederek birçok gericici, bilim karşıtı ve mistik kavramın kaynağı oldu. Modern Amerikan ve İngiliz gericiler ve onların reformcu yandaşları da bilime ve kitlelerin devrimci hareketine karşı

m¼cadelelerinde
başvurmaktadırlar.

Platon'un

¼ğretilerine

PLEKHANOV GEORGY VALENTINOVICH (1856-1918)

–En büyük Rus Marksistlerinden biri. Faaliyetlerinde ¼ç aşama ayırt edilir: 1875'ten 1883'e kadar Plekhanov bir Narodistti; 1883'ten 1903'e kadar Marksistti; 1903'ten sonra sağa dönd¼–Menşevik oldu, Menşevizmin lideri oldu ve devrimci Marksizm'e ihanet etti. Sürgünde (1880'de yurtdışına gitti), Narodizmden koptu ve 1883'te yurtdışındaki ilk Rus Marksist grubu olan “Emek Kurtuluşu”nu kurdu. Grubun ¼yeleri Marx ve Engels'in birçok eserini Rusçaya çevirdi, yurtdışında yayınladı ve Rusya'da gizlice dağıttı. Plekhanov, Herzen, Belinsky, Çernişevski ve Dobrolyubov'un devrimci fikirleriyle bilimsel sosyalizmi kabul etmeye hazırdu. Plekhanov'un bu dönemdeki teorik çalışmaları Rus işçi hareketine büyük fayda sağladı. Plekhanov, yeteneklerini ve olaęanüst¼ edebi becerilerini Marksizmin gerekçelendirilmesine, savunulmasına ve Rusya'da yayılmasına adadı. “Plekhanov'un ‘Sosyalizm ve Siyasi Mücadele’, ‘Farklılıklarımız’, ‘Tarihe Monistik Bir Bakış Açısının Geliştirilmesi Sorunu Üzerine’ gibi eserleri, Marksizmin ve Rusya'nın

zaferinin zeminini hazırladı” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Plekhanov, popülist teoriye karşı çıkan ilk Rus Marksistti. Eserleri ve kendi çabalarıyla popülizme ciddi bir darbe indirdi. Reform sonrası Rusya’nın ekonomik ilişkilerinin analizine dayanarak, Rusya’nın köylü komünü yoluyla sosyalizme geçişi ve Rusya için kapitalist olmayan bir kalkınma yolu hakkındaki popülist teorilerin zararlılığını ve temelsizliğini gösterdi. Ancak Plekhanov ve “Emek Kurtuluşu” grubu bir bütün olarak ciddi hatalar yaptı. Grubun programı hâlâ popülist görüşlerin kalıntılarını içeriyordu. Örneğin, bireysel terör taktiklerine izin veriyordu. Lenin, 1890’larda Narodizmin nihai ideolojik yenilgisini tamamladı. Plekhanov, proletaryanın ancak köylülükle ittifak halinde Çarlık rejimine karşı zafer kazanabileceğini anlamakta başarısız oldu. Bazı eserlerinde köylülüğü tamamen görmezden gelerek, devrimde güvenilebilecek “burjuvazi ve proletarya dışında başka toplumsal güç görmüyoruz” diye ilan etti. Plekhanov, liberal burjuvaziyi devrimi destekleyebilecek bir güç olarak gördü. Bu hatalar, gelecekteki Menşevik görüşlerinin tohumlarıydı; burjuva-demokratik Rus devriminde proletaryanın hegemonyasını reddetmesinin başlangıç noktasıydı. Iskra içindeki parti programını hazırlarken, Plekhanov, Lenin’in proletarya diktatörlüğü sloganını, “işçilerin ve sömürülenlerin diktatörlüğü” gibi belirsiz bir sloganla değiştirmeye çalıştı. RSDLP’nin İkinci Kongresi’nden sonra Plekhanov, oportünistlere karşı uzlaşmacı bir tavır takındı, ancak daha sonra kendisi de oportünizme kayarak Menşeviklere katıldı. 1905’te devrim konusunda liberal görüşler benimsedi ve Bolşeviklerin Leninist taktiklerine

karşı savaştı. Stolypin tepkisi sırasında, parti karşıtı “Ağustos” bloğuna karşı Bolşeviklerle birlikte bir blokta yer aldı; bu dönemde Plekhanov “devrimci bir Menşevik”ti (*Stalin*). Daha sonra Plekhanov tamamen oportünizm kampına geçti. Dünya Emperyalist Savaşı (1914-1918) sırasında Menşeviklerin savunma taktiklerini savundu. Büyük Ekim Devrimi’ne düşmanca yaklaştı. Plekhanov’un geçmişteki popülaritesine rağmen, işçiler “proletarya çizgisinden saptığına ikna olduklarında” ondan kesin olarak uzaklaştılar (*Stalin*). Plekhanov’un siyasi evrimi, teorik çalışmalarına da yansımıştır. Plekhanov’un Marksist felsefe üzerine en iyi yazıları, Menşevizme yönelmesinden önceki 1883-1903 dönemine aittir. “Geçmişteki kişisel meziyetleri muazzamdır. 20 yıl boyunca, 1883-1903 yılları arasında, özellikle oportünistlere, Machianlara ve Narodniklere karşı çok sayıda mükemmel eser üretti” (*Lenin*). Lenin, Plekhanov’un felsefi eserlerinin incelenmesini teşvik etti, çünkü V. İ. Lenin’in belirttiği gibi, “bunlar Marksizmin tüm uluslararası literatüründeki en iyileridir.” Plekhanov’un en büyük meziyeti, idealizme ve Marksizmi Kantçılıkla birleştirme girişimlerine karşı felsefi materyalizm için verdiği mücadeledir. Plekhanov, Bernstein’ın revizyonizmini sert bir şekilde eleştirdi. Plekhanov’un eserleri, bireyin tarihteki rolü gibi, tarihin materyalist anlayışının bireysel sorularının ciddi bir Marksist açıklamasını içerir. Lenin, Plekhanov’un felsefi çalışmalarındaki önemli eksikliklere ve hatalara da işaret etti. Örneğin, Plekhanov, Marksist bilgi teorisiyle çelişen *hiyeroglif* teorisini destekleyerek ciddi bir hata yaptı (bkz.). Bilgi teorisini diyalektikten ayırdı, bunların birliğini

göremedi ve diyalektiğin Marksist bilgi teorisi olduğunu anlayamadı. Deneyimin materyalist ve idealist anlayışları arasında belirsiz bir ayırım yaptı ve idealizm için bir boşluk bıraktı. Diyalektik yasalarını örneklerin toplamına indirgedi. Sosyo-tarihsel süreçte coğrafi çevrenin rolünü abarttı. XIX. yüzyılın büyük Rus düşünürlerini, devrimci demokratları, Batı Avrupa filozoflarının sadece taklitçileri olarak sık sık tasvir etti. Machianlara yönelik eleştirisi daha soyuttu. Machizm ile doğa bilimlerindeki kriz arasındaki bağlantıyı göremedi. Plekhanov'un hatalarının teorik kökenleri, Marksizmin kurucularının felsefeye yaptığı niteliksel olarak yeni katkıları hafife almasında yatıyordu. Hatalarının sosyal kökenleri, burjuva liberalizminin ve Batı Avrupa oportünizminin etkisinde yatmaktadır. Plekhanov, yaratıcı Marksizmi benimsemedi; Marksist teoriye dogmatik bir şekilde yaklaştı, devrimci hareketin merkezinin Rusya'ya kaydığını göremedi ve emperyalizm ve proletarya devrimleri çağının yeni, somut tarihsel koşulları altında ülkenin gelişiminin özelliklerini hesaba katamadı. Plekhanov, son derece yetenekli bir edebiyat eleştirmeniydi ve A. A. Zhdanov'un belirttiği gibi, "edebiyat ve sanatın idealist, bilim karşıtı anlayışını ortaya çıkarmak ve edebiyatı halka hizmet etmenin güçlü bir aracı olarak görmeyi öğreten büyük Rus demokratik devrimcilerimizin temel ilkelerini savunmak" için çok şey yaptı. Belinsky ve Çernişevski'nin görüşleri, Plekhanov'un estetik görüşlerinin gelişimini büyük ölçüde etkiledi. Plekhanov, Marksist estetikte bir dizi konuyu geliştirdi. Sanatın idealist anlayışına, yozlaşmış "sanat için sanat" sloganına karşı mücadele etti ve edebiyat eleştirisinde

sanatsal yaratımda ideolojik içeriğin gerekliliğini savundu. Plekhanov'un en önemli eserleri arasında şunlar yer almaktadır: "Sosyalizm ve Siyasi Mücadele" (1883), "Farklılıklarımız" (1885), "Tarihe Monistik Bir Bakış Açısının Gelişimi Üzerine" (1895), "Materyalizmin Pozitivizminin Tarihi Üzerine Denemeler" (1890), "Tarihin Materyalist Anlayışı Üzerine" (1897) ve "Tarihte Bireyin Rolü Üzerine" (1898).

ÇOĞULCULUK (Latince *pluralis*-çoklu)-her şeyin var olanın birbirlerinden bağımsız çok sayıda bağımsız varlıktan oluştuğu idealist bir bakış açısı. Örneğin, Leibniz dünyanın kendi kendine hareket etme yeteneğine sahip sayısız *monad* (bkz.) topluluğu olduğunu öğretmiştir. Leibniz'e göre bunlar bağımsız ruhsal varlıklardır; monadlar arasında önceden kurulmuş bir uyum vardır. Burjuva felsefesinde, *pragmatizmin* (bkz.) temsilcisi William James (bkz.), dünyayı yalnızca dıştan birbirine bağlı çok sayıda bağımsız parça olarak görür. Nesnel hakikat doktrinini reddeder ve hakikatin çokluğu teorisini ortaya koyar: "Faydalı olan her şey doğrudur." Çoğulculuk, *dualizm* (bkz.) ile ilgili ve her şeyin temelinde tek bir ilke gören *monizm* (bkz.) ile *karşıt bir kavramdır-madde (materyalist monizm) veya ruh, fikir (idealist monizm)*).

POZİTİVİZM (Latince *positivus*-pozitif), burjuva felsefesindeki en yaygın idealist akımlardan biridir. Pozitivizm, felsefeyi ortadan kaldırdığını iddia eder ve teorilerini "soyut akıl yürütmeye" değil, yalnızca "pozitif" olgulara dayandırır. Dahası, pozitivizm, ne materyalizm ne

de idealizmden üstün olduğunu iddia eder, oysa ikisi de değildir. Ancak gerçekte, pozitivism idealist metafiziğin en yüzeysel ve bayağı çeşitlerinden birini temsil eder. Felsefenin “inkarı”, gerçekte, burjuva filozoflarının idealizmi kendi saflarına sokmaya çalışan bir oyundur. Doğa bilimcilerine felsefe olmadan da yapabileceklerini ve yapmaları gerektiğini, önemli olanın olgular olduğunu söyleyerek, pozitivistler felsefi idealizme yol açan bir olgu açıklaması sunarlar. Felsefenin “inkarı”, materyalizmin bilimsel felsefesine karşı bir mücadeleye ve idealizmin savunmasına indirgenir. Pozitivizmin karakteristik bir özelliği, deneyim ve bilimin öznel duyular, fikirler ve deneyimler kümesi olarak idealist bir şekilde anlaşılmasıdır. Bilimin rolü, yalnızca belirli algılar, bilinç halleri olarak anlaşılan olguların (açıklama yerine) tanımlanmasına indirgenmiştir. Pozitivizm, Hume ve diğer idealistlerin agnostisizmini yeniden canlandırarak, bilginin duyusal algıların ötesine geçmediğini ve algıdan bağımsız, nesnel, dışsal bir dünyanın varlığı sorusunun sözde bilim dışı, “metafizik” vb. olduğunu kanıtlamaya çalışır. Pozitivizmin kurucusu, XIX. yüzyıl Fransız filozofu Auguste Comte olarak kabul edilir (bkz.). Lenin, “Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm” adlı eserinde pozitivism karşı yıkıcı bir eleştiri sunarak, pozitivistleri “kendilerine filozof diyen yozlaşmış gevezeler” olarak nitelendirmiş ve argüman yöntemlerini “tamamen burjuva şarlatanlığı” olarak damgalamıştır. SSCB’deki Marksizmin mekanik revizyonunun temsilcileri, felsefe sorusunu pozitivist bir şekilde ele alarak onu “doğa bilimlerinin en son sonuçları” rolüne indirgediler veya pozitivist sloganı savundular: “Felsefe denize atıldı.” Pozitivizmin aksine,

somut bilimlerin gelişimi sadece felsefeye olan ihtiyacı ortadan kaldırmakla kalmaz, aynı zamanda ancak belirli bir felsefi doktrin olan diyalektik materyalizm temelinde mümkün olur. Modern burjuva pozitivistleri bunu yeni etiketler altında sürdürüyorlar: *mantıksal pozitivizm* (bkz.), *eleştirel pozitivizm*. *Gerçekçilik* (bkz.), vb.-pozitivizmi öznel-idealist bir yönde geliştirmek için. *Pozitivizmin burjuva sosyolojisinde uygulanması yaygındı*. Kendilerini materyalizm ve idealizmin “üstünde” ilan ederken, pozitivist sosyologlar aslında tarihin idealist anlayışının tipik temsilcileridir ve topluma materyalist yaklaşıma şiddetle karşı çıkarlar. Özünde, pozitivist sosyoloji, kapitalizmi savunmak için her türlü “argüman” ve “akıl yürütme”nin bir koleksiyonunu temsil eder. 19. yüzyılın ikinci yarısında Amerika Birleşik Devletleri’nde, pozitivist sosyolojinin gerici fikirleri, “Avrupa’nın Entelektüel Gelişiminin Tarihi”nin yazarı John Draper tarafından geliştirilmiştir. Emperyalizm çağında, pozitivist sosyoloji, tarihsel materyalizme karşı mücadeleyi ve finans kapitalinin yağmacı politikalarının gerekçelendirilmesini ana görevi olarak belirlemiştir. Örneğin, nesnel sosyal yasaları reddeden Alman pozitivist sosyolog Müller-Lyer, tarihin tüm seyrini insan iradesinin, özellikle de emperyalist devletin iradesinin ürünü olarak ilan etti. Çağdaş Amerikalı pozitivist sosyologlar Bernard (bkz. *Sosyolojide Psikolojik Okul*), Angell, Ogborn ve diğerleri, tarihin yasalarını ortaya çıkarma olasılığını reddeden pozitivist yaklaşıma dayanarak, kapitalizmin çelişkilerinin insan ruhunun çelişkilerine indirgenebileceğini “kanıtlıyorlar”; bu nedenle, kapitalizmle mücadele etmek yerine, insan bilincinin kapitalist düzene

uyum sağlamasını öneriyorlar. Çağdaş pozitivistler, ABD finans kapitalinin ve dünya egemenliği planlarının militan savunucularıdır. Ogborn aracılığıyla, sosyolojiyi nükleer savaş sorununa uyarlamayı öneriyorlar. Pozitivist sosyolojiye karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüten tarihsel materyalizm, onun bilim karşıtı karakterini ve burjuva, gerici özünü ortaya koyuyor.

BİLGİ —bkz. *Epistemoloji; Yansıma Teorisi*.

DİNLENME —Hareket bölümüne bakın.

SIYASET —devlet işlerine katılım, devletin yönlendirilmesi, devlet faaliyetlerinin biçimlerinin, görevlerinin ve içeriğinin belirlenmesidir” (Lenin). Siyaset alanı , devlet yapısı, ulusal yönetim, sınıf liderliği, parti mücadelesi ve benzeri konuları kapsar. Siyaset, sınıfların ve sınıf ilişkilerinin temel çıkarlarını ifade eder. Lenin, devlet iktidarını ele geçirdikten sonra proletarya siyasetinin önemini tanımlarken, “siyaset, sınıflar arasındaki ilişkidir; cumhuriyetin kaderini belirler” demiştir. Siyaset aynı zamanda uluslar ve devletler arasındaki ilişkileri de ifade eder. Sınıflar arasındaki ilişkiler ve dolayısıyla politikaları, ekonomik durumlarından kaynaklanır. Bu nedenle Lenin, siyaseti “ekonominin yoğunlaştırılmış ifadesi” olarak tanımlamıştır. Siyasi fikirler ve bunlara karşılık gelen kurumlar, ekonomik bir temel üzerine kurulu bir üst yapıdır. Siyasi kurumların ve yönetim biçimlerinin değişimi ve gelişimi, toplumun ekonomik temelinin gelişmesi ve değişmesi

temelinde gerçekleşir. Ancak bu, siyasetin ekonominin pasif bir sonucu olduğu anlamına gelmez. Ekonomik gelişme temelinde ortaya çıkan sosyal fikirler, teoriler ve siyasi kurumlar, daha sonra ekonomik gelişmeyi etkiler. Bunlar, “toplumun maddi yaşamının acil sorunlarının çözümünü tamamlamak ve daha fazla gelişmesini mümkün kılmak” için gerekli koşulları yaratır (*Stalin*). Ekonomik gelişmeyle hazırlanan toplumsal sistemin dönüşümü kendiliğinden gerçekleşmez, aksine ileri sınıfların ve partilerin bilinçli faaliyetleriyle gerçekleştirilir ve bu faaliyet siyaset tarafından yönlendirilir. Siyasetin bu aktif rolünü kabul eden Lenin, tüm ekonomik, örgütsel ve diğer konulara siyasi bir yaklaşımın gerekliliğini vurguladı. “Siyasetin ekonomi üzerinde önceliği olamaz. Aksini düşünmek, Marksizmin temellerini unutmaktır,” diye belirtti Lenin. Marksist bir bakış açısından, soru “sadece şu şekilde sorulabilir: meseleye doğru bir siyasi yaklaşım olmadan, belirli bir sınıf egemenliğini sürdüremez ve *dolayısıyla üretim sorununu* çözemez.” Bolşevik Partisi ve Sovyet devletinin politikası, toplumun gelişimindeki en büyük ilerici güçtür. Bolşevik Partisi’nin politikası, Sovyet sisteminin hayati temelidir. Vatanımızın yaşamında yaşanan büyük dönüşümler, onu geri kalmış bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye, güçlü bir sanayi ve kolektif tarım gücüne dönüştüren ve SSCB’de sosyalizmin zaferine yol açan olaylar, Bolşevik Partisi’nin politikasının uygulanmasının sonucudur. Politikanın böylesine büyük bir dönüştürücü güç haline gelmesi için, toplumun maddi yaşamının gelişim ihtiyaçlarını doğru bir şekilde yansıtması gerekir. Bolşevik Partisi politikasının gücü, öznel isteklerden değil, toplumun maddi gelişim ihtiyaçlarının kesin bir

değerlendirmesine dayanmasından kaynaklanmaktadır. Bu, bilimsel temellere dayanan bir politikadır. Bolşevik Partisi politikası, Marksist-Leninist teori, toplumsal gelişme yasaları ve bu yasalardan çıkarılan pratik sonuçlar tarafından yönlendirilmektedir. Bolşevik Partisi politikasının gücü, halkın temel çıkarlarına cevap vermesinden ve en geniş işçi kitlelerinin sürekli desteğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Bolşevik Partisi politikası, başka hiçbir burjuva iktidar partisinin sahip olmadığı veya sahip olamayacağı kadar güçlü bir güç kaynağından yararlanmaktadır. Bu politika, onu kendi politikaları olarak gören ve uygulayan kitlelerin faaliyetine ve inisiyatifine dayanmaktadır. J. V. Stalin'in öğrettiği gibi, doğru bir siyasi çizgiye sahip olmak ilk ve en önemli şeydir, ancak yeterli değildir. Doğru bir siyasi çizgiyi uygulamak için uygun örgütsel çalışma ile desteklenmesi gerekir. Parti politikasını anlayan, pratikte nasıl uygulanacağını bilen ve onu savunup uğruna mücadele edebilecek insanlara ihtiyacımız var. Bu, politikanın gerçekliğinin ve başarılı bir şekilde uygulanmasının garantisidir. Bu nedenle Parti, kitlelerin siyasi eğitime ve Bolşevik kadrolarının yetiştirilmesine ve hazırlanmasına büyük önem vermektedir. Bolşevik Partisi ve Sovyet devletinin politikalarının yönlendirici ve yönlendirici etkisi altında, hem SSCB'nin ulusal ekonomisi hem de kültür ve ideolojinin tüm alanları -bilim, sanat, hukuk, ahlak vb.-gelişir. Parti, ideolojik konulardaki her türlü apolitik davranışı şiddetle eleştirir; zira Sovyet sosyalist ideolojisi ile emperyalizm ideolojisi arasındaki şiddetli mücadele döneminde apolitiklik, isteyerek veya istemeyerek burjuvaziye destek anlamına gelir. Tüm Birlik

Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin ideolojik konulardaki kararları, Sovyet aydınlarına, işçi kitlelerinin komünist eğitimi ve kültürel gelişimimizin komünist yönde ilerlemesi konusunda yüksek bir siyasi sorumluluk duygusu aşılarmayı amaçlamaktadır. Günümüzdeki iki kamp arasındaki mücadelede-bir yanda demokrasi ve sosyalizm kampı, diğerk yanda emperyalizm kampı-Sovyet devletinin dış politikası büyük bir rol oynamaktadır. Bu politika, dünyanın tüm ilerici güçlerini yeni bir savaşa, bağımsız halkların emperyalist köleleştirilmesine karşı mücadelede birleştirir ve tam da bu nedenle dünyanın dört bir yanındaki işçiler arasında destek bulmaktadır.

POZİTİF FELSEFE -pozitivizmle aynı şey (bkz.).

KAVRAM, nesnel gerçekliğın şeylerinin ve olgularının genel, temel özelliklerini ifade eden bir insan düşünce biçimidir. Doğanın insan tarafından kavranması süreci, duyusal algılarla, çeşitli nesnelerin ve doğal olguların doğrudan gözlemlenmesiyle başlar. Ancak biliş bu ilk aşamada durmaz; daha yüksek bir seviyeye, kavramların oluşumuna yükselir. Kavramlar “beynin en yüksek ürünü, maddenin en yüksek ürünüdür” (*Lepil*). Bir kavram, bir dizi bireysel olgunun genelleştirilmesinin sonucudur. Bu genelleştirme sürecinde, rastgele unsurlardan ve önemsiz özelliklerden soyutlanır ve olguların ve şeylerin temel, esas, belirleyici bağlantılarını ve özelliklerini yansıtan kavramlar oluşturulur. Nesnel dünyanın olgularını genelleştiren her bilim, belirli bir olgu yelpazesini yansıtan kavramlarla çalışır. Örneğın, fizik kütle, enerji, atomlar, elektronlar vb. kavramlarla; biyoloji ise

kalıtım, değişkenlik, doğal seçilim vb. kavramlarla çalışır. Siyasal ekonomi, değer, artı değer, sermaye vb. kavramlarla ilgilidir. Felsefe ise, doğanın, insan toplumunun ve dűşüncenin gelişiminin en genel yasalarının bilimi olarak, genellemelerinin sonuçlarını madde, hareket, neden, zorunluluk, şans, nitelik, nicelik vb. gibi en geniş kavramlarda ifade eder. Bilimsel kavramların her biri gerçekliğin kendisinden türetilmiştir. Örneęin, sayı kavramı, belirli şeylerin belirli bir miktarını gösteren bireysel sayılardan soyutlama yoluyla ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, idealistler hala sayı kavramının, diğer matematiksel kavramlar gibi, a priori, yani herhangi bir insan deneyiminden önce ve bağımsız olarak var olduğuna inanmaktadır. İdealist mantık, genel bir kavram olarak bir kavramın, her türlü özel ve somut şeyden ayrı olduğunu öğretir. Bu metafizik görüşün aksine, diyalektik materyalizm, gerçekliğin gerçek anlamda bilimsel genellemeleri olan kavramların, özel olanın, bireyin ve ayrı olanın tüm zenginliğini içerdii öncülünden hareket eder. Uygulamayla doğrulanmış bilimsel kavramlar, nesnel gerçektir ve gerçekliğin derin bir yansımasını sağlar. Lenin, Felsefe Defterleri'nde bilimsel kavramların bilgideki rolünü şöyle tanımlar: "Somuttan soyuta yükselen düşünme, doğruysa, hakikatten uzaklaşmaz, *aksine* ona yaklaşır. Maddenin soyutlanması, doğa yasası, değerin soyutlanması vb.-kısacası, tüm bilimsel (doğru, ciddi, saçma olmayan) soyutlamalar doğayı daha derinden, daha doğru, *daha eksiksiz yansıtır*. Canlı tefekkürden soyut düşünmeye ve *ondan pratiğe*-işte hakikatin, nesnel gerçekliğin kavranmasına giden diyalektik yol budur." Bir kavram, gerçekliğin kendisinin bir yansımasıdır. Doęa ve toplum olguları birbirine

bağlı, akışkan ve iç içe geçmişse, insan kavramlarının ancak eşit derecede değişken ve esnek olduklarında gerçekliğin sadık kopyaları olabileceği açıktır. Lenin, “İnsan kavramları hareketsiz değildir, aksine sonsuza dek hareket halindedir, birbirleriyle kaynaşır, birbirlerine dökülürler; bu olmadan, yaşayan hayatı yansıtmazlar. Kavramların analizi, incelenmesi, onlarla çalışma sanatı (Engels), her zaman kavramların *hareketinin*, bağlantılarının, karşılıklı geçişlerinin incelenmesini gerektirir...” diye öğretir. Bu nedenle diyalektik materyalizm, bilişsel süreçlerdeki her türlü atalete, metafiziğe veya muhafazakarlığa düşmandır. Lenin, diyalektiğin bilgi teorisi olduğunu vurgular; bu da gelişme, değişim, zıtlıkların mücadelesi vb. ile ilgili diyalektiğin tüm yasalarının ve önermelerinin bilişsel süreçlere, kavramlara tam olarak uygulanması gerektiği anlamına gelir. Değişen ve sürekli gelişen bir gerçekliği yansıtan insan düşüncesinin biçimleri olarak kavramlara diyalektik bir şekilde yaklaşabilme yeteneği, siyasi mücadelede ve proletarya partisinin pratik faaliyetlerinde son derece önemlidir. Bu diyalektik yaklaşımın klasik örnekleri, zaman ve mekânın dışında kavramlarla çalışan ve belirli kavramları sabit ve değişmez olarak ele alan siyasi metafizikçileri eleştiren Lenin ve Stalin tarafından sunulmaktadır. Örneğin, yalnızca belirli bir tarihsel bağlamda ilerici olan “vatan savunması” kavramı, İkinci Enternasyonal’in oportünistleri tarafından, bu sloganın artık gerçekliğe karşılık gelmediği 1914-1917 emperyalist savaş dönemine demagojik bir şekilde uygulandı. Sosyal şövenistlerin ihanetini ortaya koyan Lenin ve Stalin, “vatan savunması” kavramının tarihsel duruma göre değiştiğini

gösterdi. Çeşitli emperyalist yağmacı grupların kendi çıkarları için birbirleriyle savaştığı bir durumda, “vatan savunması” kavramı “kendi” burjuvazisinin çıkarlarının savunulması ve işçi sınıfının çıkarlarına ihanet anlamına gelir. Öte yandan, halk yabancı bir düşmana karşı haklı bir savaş açtığında, halk özgürlüğünü savunduğunda, vatan savunması kavramı ilerici güçlerin çıkarlarını ifade eder. Nazi işgalcilerine karşı savaşta, Bolşevik Parti tarafından ortaya atılan sosyalist vatan savunması sloganı güçlü bir itici güçtü. Halkı vatanları için kutsal bir savaşa, Ekim’in büyük kazanımlarına seferber etti. Dolayısıyla, kavramlar, Lenin’in sözleriyle, “yontulmuş, kırılmış, esnek ve uyarlanabilir” olmalıdır, aksi takdirde gerçeği doğru bir şekilde yansıtmazlar.

HUKUK, insanlar arasındaki sosyal ilişkileri özel olarak düzenleyen devlet kurumlarının ve yasalarının bütünüdür. Hukuk, belirli bir toplumda egemen sınıfın alanıdır ve devlet hukuku düzeyine yükseltilmiştir. Komünist Manifesto’da burjuvaziye hitap eden Marx ve Engels, burjuva hukukunu şu sözlerle tanımlamışlardır: “...sizin hukukunuz, yalnızca sınıfınızın iradesinin hukuka yükseltilmiş halidir; içeriği ise sınıfınızın maddi yaşam koşulları tarafından belirlenir.” Burjuva hukukunun bu klasik tanımı, tüm hukukun doğasını ve içeriğini anlamının başlangıç noktasıdır. Marksizm-Leninizm, hukukun ve hukuki ilişkilerin toplumun ekonomik koşullarının bir yansımasından başka bir şey olmadığını ve “ne kendilerinden ne de sözde insan ruhunun genel gelişiminden” *türetilemeyeceğini veya anlaşılamayacağını öğretir (Marx).* Hukukun

içeriği, ekonomik ilişkiler, yani toplumun ekonomik temeli tarafından belirlenir. Sovyet sosyalist hukuku, Sovyet halkının iradesinin kanun haline getirilmiş halidir; içeriği ise işçi sınıfı diktatörlüğünün karşı karşıya olduğu görevler tarafından belirlenir: sömürücülerin bastırılması (sömürücü sınıfların henüz tasfiye edilmediği dönemde), işçi sınıfının köylülükle ittifakı ve komünizmin inşası. Sovyet sosyalist hukuku ve mevzuatı, işçilerin ve köylülerin sosyalist devletin ekonomik temelini daha da güçlendirmek, sosyalist kazanımları kapitalist kuşatmadan ve onun ajanlarından korumak ve komünizmin en yüksek aşamasına doğru daha da zaferle ilerlemek için ellerindeki başlıca araçlardan biridir.

SAĞCI SOSYALİSTLER, işçi hareketi içindeki emperyalizmin ajanları, bilimsel sosyalizmin en büyük düşmanları ve eski reformist ve revizyonistlerin (Bernstein, Kautsky, Adler, Vandervelde ve diğerleri) modern çağdaki halefleridir. Sağcı sosyalistlerin tüm faaliyetleri, Amerikan ve İngiliz emperyalizminin saldırgan planlarına karşı mücadelelerinde işçi sınıfını ve emekçi kitleleri silahsızlandırmayı, işçi hareketini bölmeyi ve demokrasi, sosyalizm ve barış için büyüyen ve zaferle gelişen uluslararası harekete bir engel oluşturmayı amaçlamaktadır. Tüm ülkelerdeki sağcı sosyalistler (İngiltere’de Attlee ve Morrison, Fransa’da Guy Mollet ve Jules Mek, Avusturya’da Scherf, Belçika’da Spaak ve Louis de Brouckère, Almanya’da Schumacher, İtalya’da Saragat ve diğerleri) Amerikan emperyalizminin hizmetkarları ve ideolojik destekçileridir. Macaristan’daki Komünist Partiler Bilgi Bürosu’nun Kasım 1949 toplantısının bir

kararı, günümüz koşullarında sağcı sosyalistlerin sınıf rolünü açıkça ortaya koymuştur. Karar metninde şu ifadeler yer alıyordu: “Sağcı sosyalistler, şu anda yalnızca kendi ülkelerinde burjuvazinin ajanları olarak değil, aynı zamanda Amerikan emperyalizminin ajanları olarak da hareket ederek, Avrupa ülkelerindeki sosyal demokrat partileri Amerikan partilerine, ABD emperyalist saldırganlığının doğrudan araçlarına dönüştürüyorlar. Sağcı sosyalistlerin hükümette yer aldığı ülkelerde (İngiltere, Fransa, Avusturya, İskandinav ülkeleri), ‘Marshall Planı’, ‘Batı Birliği’, ‘Kuzey Atlantik Antlaşması’ ve Amerikan genişlemesinin diğer tüm biçimlerinin ateşli savunucularıdır. Bu sözde sosyalistler, işçileri ve çalışan insanların çıkarlarını savunan demokratik örgütleri zulmetmede en alçakça rolü oynuyorlar.” Amerikan emperyalistlerinin iradesini yerine getiren sağcı sosyalistler, Blum’un sözleriyle “ulusal egemenlikleri” domine eden bir “dünya hükümeti”nin örgütlenmesi ve kozmopolitlik gibi gerici fikirleri destekliyor ve ulusal bağımsızlık kavramının “eskimişliğini” savunuyorlar. Bu vaazın tamamı, dünya egemenliğini hayal eden Amerikan ve İngiliz emperyalistlerine yol açmaktan başka bir şey değil. İşçi sınıfını hareketsizleştirmek için sağcı sosyalistler, “sınıf ortaklığı”, “sınıf barışı” ve benzeri eski reformist teorileri yorulmadan yayıyorlar. Renner, Marx’ın Kapital’deki burjuvazi ve proletarya arasındaki çelişkiler analizinin artık geçerliliğini yitirdiğini ve “sınıf topluluğu” ve işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çıkar birliğinin temelini sözde oluşturulduğunu savundu. Bir başka Avusturyalı sağcı sosyalist, işçilere ve girişimcilere atıfta bulunarak, “Biz aynı dalda oturuyoruz ve eğer birimiz o dalı

keserse, hepimiz birlikte düşeriz” diyor. Deneyimli bir hain ve işçi sınıfının ihanetçisi olan Leon Blum, işçileri bugün sınıf mücadelesine yer olmadığına, “polemik aşamanın” (sınıf mücadelesini ihtiyatlı bir şekilde böyle adlandırıyor) işlevini yitirdiğine ve “barışçıl bir aşamaya” yerini bırakması gerektiğine ikna etti. Blum’a göre, günümüzdeki en önemli görev, insanın “ahlaki öz-gelişimi”dir. Sağcı sosyalistler, kölece bir coşkuyla, işçiyi, proletaryayı bir “soyutlama” olarak ilan edecek kadar ileri gittiler. Schumacher’in sosyalistlerinin teorisyenlerinden biri şöyle yazıyor: “Bugün, üyelerinin özgürlüğü ve onuru için mücadele eden bir topluluk olarak görülmelidir.” Eski reformistler ve revizyonistler, pratikte Marksizm’e ihanet ederek, sözde Marksizmin “destekçileri” olduklarını iddia etmeye çalışırken, çağdaş sağcı sosyalistler açıkça Marksizm’e, bilimsel sosyalizm teorisine karşı savaş açıyorlar. Onlar, SSCB’deki sosyalizmin zaferle inşası deneyimi ve halk demokrasilerinin deneyimiyle tamamen doğrulanmış olan bilimsel sosyalizmin devrimci teorisini, “üçüncü güç”, “demokratik sosyalizm” ve benzeri gerici teorilerle karşılaştırıyorlar; bu teorilerde “sosyalizm” hakkındaki ifadeler tamamen aldatmaca ve sömürücü sınıfları destekleyen karşı devrimci uygulamaların bir örtüsüdür. İngiltere’deki İşçi Partisi hükümetinin politikaları, “demokratik sosyalizmin” sınıf önemini pratikte açıkça göstermektedir; bu politikalar, baştan sona burjuvazinin çıkarları doğrultusunda ve işçi sınıfının zararına izlenmektedir. Gericiliğin tüm karanlık güçleri arasında, sosyalizmin büyük vatanı olan SSCB’nin Amerikan ve İngiliz emperyalizminin uşaklarından

daha hain düşmanları yoktur. Sağcı sosyalistler, kitleleri aldatmak için devletin sınıf özünü çarpıtıyorlar. Devletin bir zamanlar egemen sınıfın bir aracı olduğu, ancak burjuva devletin artık işçi kitlelerinin baskı ve ezilmesinin bir aygıtı olmaktan çıktığı yönünde bir anlatı uydurdular. Bu, burjuva devletini “sınıf üstü” bir organ olarak barışçıl bir şekilde kullanma fikrini, yani kapitalist sefaletin sosyalizme barışçıl bir şekilde entegre edilmesiyle ilgili eski reformist fikri destekler. Gerçekte, sağcı sosyalistler iktidarda veya hükümetin bir parçası oldukları her yerde, devletin faşistleşmesini teşvik ederler, faşist suçluları serbest bırakırlar, kapitalist baskıya karşı işçi ve köylü protestolarının her türlü tezahürünü vahşice bastırırlar ve egemen sınıfların yeni bir dünya savaşına hazırlanmasına yardımcı olurlar. Felsefede, sağcı sosyalistler siyasette olduğu kadar burjuvazinin hizmetkarlarıdır. Ve burada, burjuva ideologlarını takip ederek, bilim ve akla karşı bir mücadele yürütüyorlar; materyalizme karşı rahipvari klişeleri tekrarlıyorlar, devrimci diyalektiği reddediyorlar, tarihsel materyalizmi “çürütüyorlar” ve toplumsal gelişmenin yasalarına dair bu tek bilimsel doktrini en aşağılık idealizmle değiştiriyorlar. Sağcı sosyalist dergilerin ve broşürlerin sayfaları, bilgi ve inancın, bilim ve dinin uzlaştırılması çağrılarıyla dolu. Blum, sosyalizmi dini bir fikir olarak adlandırdı. Avusturyalı reformist Deutsch şöyle yazıyor: “Dini eğitimde bir faktör olarak kabul ediyoruz.” Alman sağcı sosyalistler, aklın inançla mücadelede yenildiğini vaaz ediyor ve “insan ruhunun içsel çağrısının”, “ebedi insan içgüdülerinin”, “mutlak değerlerin” ve benzerlerinin yeniden tesis edilmesini talep

ediyorlar. Böylece, her cephede, sağcı sosyalistler kendilerini gerici, ölmekte olan kapitalizmin militan savunucuları, proletaryanın tutarlı ve amansız düşmanları, Amerikan emperyalizminin casusları ve istihbarat ajanları olarak sunuyorlar. Bu nedenle, emperyalizmle mücadele etmek, onun ajanları olan sağcı sosyalistlerle mücadele etmeden mümkün değildir. Yoldaş Stalin'in de belirttiği gibi, *"Emekçi hareketindeki sosyal demokrasiyi sona erdirmekten kapitalizmi sona erdirmek mümkün değildir."*

PRAGMATİZM (antik Yunanca *pragma* kelimesinden gelir ve "eylem" veya "uygulama" anlamına gelir) özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olan, gerici, öznel-idealist bir harekettir. Çöküş halindeki burjuva felsefesi, bilim ve mantıkla açık bir kopuşu ve irrasyonalizme yönelişi temsil eder. Pragmatizm, emperyalist dönemdeki idealist felsefenin Amerikan versiyonudur; Fransa'daki *sezgicilik* (bkz.) ve Almanya'daki sözde "yaşam felsefesi" ile benzerdir. Bu burjuva felsefi hareketlerinin tümü, dünya görüşleri için rasyonel, mantıksal gerekçelendirmeyi reddetmeleri ve dünyanın bilimsel anlayışına karşı bir tür irrasyonalizmi savunmalarıyla karakterize edilir. Pragmatizm, bilim, mantık ve teoriyi, öznel-idealist ve Amerikan ticaret anlayışındaki "uygulama" ile karşılaştırır. Pragmatizmin kurucusu Charles Peirce'dir (1839-1914). Skolastik "gerçekçilik" kavramlarını, öznel idealizmi ve mistisizmi tuhaf bir şekilde birleştiren kaotik felsefesi, pragmatizmin temel "ilkesini" ilk kez formüle etti. Bu felsefenin en etkili temsilcisi, gerici ideologlar arasında yaygınlaşmasına vesile olan William James'ti (bkz.). *Pragmatik okulun*

günümüzdeki lideri John Dewey'dir (bkz.). İngiltere'de bu akım Ferdinand Schiller, İtalya'da ise Giovanni Papini tarafından yaygınlaştırıldı. Pragmatizm, *gönüllülük* (bkz.), ilkesiz kâr hırsı ve emperyalist maceracılığın öznel-idealist bir felsefesidir. Felsefenin temel sorusunu ele alırken, pragmatizm Machizm'den ayırt edilemez. Lenin'in yazdığı gibi, Machizm ve pragmatizm arasındaki farklar "önemsiz ve on kat daha fazladır..." Pragmatizm, gerçekliği öznel deneyim ve duyumların bütünüyle özdeşleştirir. Öznel idealizmin pragmatik biçiminin ayırt edici bir özelliği, gerçeğin pratik olarak yararlı ve avantajlı olanla özdeşleştirilmesidir. Pragmatizm, hakikat kavramını bilinçteki nesnel gerçekliğin bir yansıması olarak reddederek, sömürücü sınıfların tüm gerici dogmalarını, çıkarlarına hizmet ettikleri veya pragmatistlerin dediği gibi "işe yaradıkları" gerekçesiyle doğru ilan eder. Pragmatizmin teori ve pratik arasındaki ilişki anlayışı, nesnel hakikatin ölçütü olarak sosyal pratiğin diyalektik materyalist doktrinine doğrudan karşıdır. Hakikati fayda ve avantajla özdeşleştirmek, bu teoriyi tamamen keyfi bir araç haline getirir ve gerici pratik ve politikaya uyması için her türlü tahrifat yapılmasına olanak tanır, böylece belirsizliğe sınırsız bir alan sağlar. Bu şekilde anlaşıldığında, "hakikat" her türlü emperyalist vahşeti haklı çıkarmanın bir aracı, gelişmiş bilimsel ve sosyal fikirlere karşı mücadelede bir silah ve kitleleri uyuşturmanın bir aracı haline gelir (ayrıca bkz. *Enstrümantalizm*).

UYGULAMA —bkz. *Teori ve Uygulama*.

KESİNTİ VE SÜREKLİLİK.

—Her gelişim süreci, süreksizlik ve sürekliliğin birliğidir. Her olgu, gelişiminde iki aşamadan geçer: niceliksel, kademeli bir değişim ve niteliksel, ani bir değişim. Niceliksel değişim sürekli bir süreçtir. Niteliksel değişim ise bu kademeliliğin bir kırılmasıdır. Doğada ve toplumda, niceliksel değişimler temel değişimlere, niteliksel değişimlere yol açar; “niteliksel değişimler kademeli olarak değil, hızlı, aniden, bir durumdan diğerine ani bir geçiş şeklinde gerçekleşir” (*Stalin*). Doğa, madde, aynı anda hem süreksiz hem de süreklidir. Süreksizliği birçok şekilde ifade edilir, öncelikle doğanın karmaşıklığı değişen, niteliksel olarak tanımlanmış ayrı cisimlerden oluşmasında: galaksiler (bulutsular), yıldızlar, gezegen sistemleri, gezegenler, gezegenlerdeki bireysel cisimler, moleküller, atomlar, elektronlar vb. Radyasyon (ışık) süreksizdir; ışık, enerjinin ayrı bölümleri olan kuantumlar veya fotonlar tarafından yayılır ve emilir. Ancak doğa aynı zamanda süreklidir. Doğanın tüm bireysel cisimleri tek bir bütünü oluşturur; böylece atomlar molekülleri, moleküller bitki veya hayvan hücreleri gibi bütünsel cisimleri, hücreler de organizmaları oluşturur; yıldızlar yıldız sistemlerini oluşturur ve benzeri. Benzer şekilde, ışık hem süreksiz hem de süreklidir, çünkü ışık tek tek fotonlar tarafından yayılıp emilmese de dalgalar halinde, yani bir dalga akışı gibi bütünsel bir şey olarak yayılır. Elektronlar ve diğer temel parçacıklar da ikili bir doğaya sahiptir: taneciksel ve dalga; ve süreksizlik ile sürekliliğin birliği bu şekilde tezahür eder. Süreklilik ve süreksizlik birbirleri olmadan düşünülemez, tıpkı bütünün bir parça

olmadan, bir parçanın da bütün olmadan düşünülememesi gibi.

PREFORMİZM, organizmaların yaşamları boyunca gelişimini ve değişimini reddeden idealist ve metafizik bir doktrindir. Preformizm, bir organizmadaki her şeyin önceden belirlendiğini ve bu nedenle yalnızca yaratıcının başlangıçta amaçladığı şeyi içerebileceğini savunur. Preformistlere göre, embriyo tüm organları ve özellikleriyle minik bir organizmadır ve bu nedenle organizmanın yaşamı boyunca hiçbir şey yeniden yaratılmaz, yalnızca zaten var olanın niceliksel olarak artması söz konusudur. Organizmaların gelişimini reddederek, preformizm mantıksal olarak yaşamın cansızlıktan kökenini reddetmeye yol açar. Bu bakış açısına göre, canlı varlıklar bir yaratılış eyleminin sonucudur. Bu yaşam anlayışı 16. yüzyılda ortaya çıkmış ve dönemin dini dünya görüşü ve bilimin olgunlaşmamışlığıyla tamamen tutarlı olmuştur. Ön-oluşculuğun metafizik ve dini teorisi, idealistler (Leibniz ve diğerleri) tarafından “ruhun ölümsüzlüğü” vb. gerici idealist tezi desteklemek amacıyla savunulmuştur. Daha sonraki bilimsel keşifler, ön-oluşçuların fantastik görüşlerini ve canlı varlıklar hakkındaki diğer metafiziksel kavramları çürütmüştür. Bununla birlikte, ön-oluşçular görüşlerini yeniden yapılandırmaya ve uyarlamaya, yeni keşiflerden yararlanmaya ve bunları çarpıtmaya başlamışlardır. Bilimsel biyolojinin gelişimindeki en karmaşık konulardan biri kalıtım sorusuydu. Ön-oluşçular bu konuyu istismar ederek, bir şekilde kendi konumlarını korumaya çalışmışlardır. *Weismannizm-Morganizm* (bkz.) esasen değiştirilmiş bir ön-oluşçuluktur.

Weismannizm-Morganizm, ön-oluşçulukla aynı temel varsayımlara dayanmaktadır. Weismannizm-Morganizm'e göre, ebedi, değişmez ve ölümsüz olan ve bir organizmanın özelliklerini belirleyen genler, germ plazma ve diğer metafiziksel varlıklar vardır. Böylece, 16. yüzyıl dini görüşlerinin bilimsel bir yansıması olarak ortaya çıkan ön-oluşumculuk, günümüzde Weismannizm-Morganizm biçiminde, biyoloji bilimindeki çağdaş burjuva tepkisini yansıtarak günümüze ulaşmıştır. Ön-oluşumculuk teorisi, gelişmenin kademeli niceliksel değişimlerden kaynaklanan niteliksel bir değişim olduğunu savunan diyalektik gelişim fikrinin tam tersidir. Canlı doğadaki değişim yasalarını ilk kez ortaya koyan Michurin'in biyolojisi, organik biçimlerin nasıl değiştiğini ve bu değişimin insanlığın çıkarları doğrultusunda bilinçli bir şekilde nasıl yönetileceğini tam olarak anlamayı sağlayan bu diyalektik gelişim anlayışına dayanmaktadır.

GÖRELİLİK İLKESİ –Bkz. *Görelilik Teorisi*.

DOĞA –tüm tezahürleri ve hareket biçimlerinin çeşitliliğiyle madde. Doğanın (dünyanın) birliği, maddeselliğinde yatar. Doğal olayların bilimsel açıklaması, herhangi bir dışsal manevi, ilahi veya benzeri neden gerektirmez. “Materyalist bir dünya görüşü, doğayı herhangi bir dışsal ekleme olmaksızın olduğu gibi anlamak anlamına gelir” (Engels) . İdealistler, doğayı bilinç fenomeni olarak ilan ederler. Örneğin Kant, yalnızca insan aklının çevremizdeki olayların kaosa düzen ve düzenlilik getirdiğine ve böylece onu doğaya dönüştürdüğüne inanıyordu. Hegel doğayı ruhun öteki varlığı, Mach ise öznenin duyumlarının bir

kompleksi olarak görüyordu, vb. Aslında, “madde, doğa, varlık, bilinçten bağımsız ve dışında var olan nesnel bir gerçekliği temsil eder” (*Stalin*). Doğa, zaman ve mekânda ne başlangıcı ne de sonu olan, ebedi bir gelişim içindedir. İnorganik maddeden organik yaşam, maddenin duyumsama kapasitesi ortaya çıkmıştır. “Örneğin, dünyanın bir zamanlar kızgın bir ateş kütlesi olduğunu, sonra yavaş yavaş soğuduğunu, ardından bitkilerin ve hayvanların ortaya çıktığını, hayvanlar aleminin gelişimini belirli bir maymun türünün ortaya çıkışının izlediğini ve tüm bunların ardından insanın ortaya çıktığını biliyoruz” (*Stalin*). İnsan, doğanın bir parçası, en yüce ürünüdür. Yarattığı araçlar aracılığıyla insan, doğayı etkiler, değiştirir ve doğanın güçlerini kendi amaçlarına hizmet etmeye zorlar. 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar, doğanın mutlak değişmezliği kavramı bilimde egemen oldu. Diyalektik materyalizm, doğayı hareket ve gelişim içinde gören tarihsel bir bakış açısı oluşturdu.

NEDENSELLİK, nesnel dünyadaki olguların evrensel karşılıklı bağımlılığının biçimlerinden biridir. Lenin, nedensellik sorusunun “şu veya bu modern ‘izm’in felsefi çizgisini belirlemek için özel bir öneme sahip olduğunu” belirtmiştir. İdealizm, kural olarak, doğada ve toplumda nesnel nedenselliği reddeder ve doğanın ve toplumun insan bilincinden bağımsız herhangi bir düzenden yoksun olduğuna inanır . İdealistler, doğayı ve toplumsal yaşamı, nedensel bağlantılarla birbirine bağlı, ancak kaotik bir olgu ve olay birikimi olarak tasvir ederler. Örneğin, *Kant* (bkz.), aklın doğaya kendi yasalarını dikte ettiğini ileri sürmüştür. Nedenselliği a priori bir kategori, yani

deneyimden önce var olan, insan zihninde ondan bağımsız olarak var olan bir şey olarak kabul etmiştir. Hume'un nedensellik teorisi (bkz.), nesnel dünyada olgular arasında hiçbir nedensel ilişkinin bulunmadığı, nedenselliğin yalnızca alışkanlığın, duyumların ve algıların alışılmış bağlantısının sonucu olduğu önermesine dayanmaktadır. Emperyalist dönemin burjuva felsefesinde, nesnel nedenselliğin reddi, bilime karşı gerici mücadelenin temel taşlarından biridir. Pragmatistler ve sezgiciler, Machçılar ve pozitivistler-burjuva felsefesinin sayısız akımı ve okulu, olgular arasındaki nedensel bağlantının nesnel doğasının tanınmasına oybirliğiyle karşı çıkarlar. Mach şöyle demiştir: "Doğada ne neden ne de sonuç vardır." Mantıksal pozitivism, kişisellecilik, varoluşçuluk ve benzeri gerici okullar tarafından temsil edilen çağdaş burjuva felsefesi, nedensellik ilkesine daha da büyük bir öfkeyle karşı çıkar. Kapitalist ülkelerdeki fizikteki devam eden krizden yararlanan, ölmekte olan kapitalizmin filozofları, yeni bilimsel verileri tahrif eder ve bunları nesnel nedenselliğin reddine uyarlarlar. "Fiziksel" idealizm, Weismannizm-Morganizm ve doğa bilimlerindeki diğer idealist akımlar, doğada nesnel nedenselliğin reddine dayanmaktadır. Burjuva filozofları, dünyanın bilimsel açıklamasına karşı çıktıkları için nedensellik ilkesinden ölümcül derecede nefret ederler. Bilimsel bilgi, ancak olayların nedensel belirleyiciliğini ortaya koyan bilgi olarak mümkündür. Nedenselliği göz ardı eden bilgi, bilimsel olmaktan çıkar. Burjuva filozofları, nedenselliğe karşı çıkarak, kitlelerin bilincini karıştırmak ve bilimi inanç ve dinle değiştirmekle ilgilenen sınıflarının doğrudan emirlerini yerine

getirirler. Machçıları ifşa eden Lenin, nedenselliğe yönelik iki yaklaşım arasında net bir ayrım yapılmasını talep etti. Lenin şöyle yazmıştı: “Gerçekten de, nedensellik sorusuna öznelci yaklaşımın, doğadaki düzen ve zorunluluğun dışsal nesnel dünyadan değil, bilinçten, aklıdan, mantıktan vb. türetilmesinin, insan aklını doğadan ayırmakla kalmayıp, onu doğaya karşıt hale getirmekle kalmayıp, akli doğanın bir parçası olarak görmek yerine, doğayı aklın bir parçası haline getirdiği açıktır. Nedensellik sorusuna öznelci yaklaşım, felsefi idealizmdir (Hume ve Kant’ın nedensellik teorileri de dahil olmak üzere çeşitleri vardır), yani az çok zayıflamış, sulandırılmış bir fideizmdir. Doğanın nesnel yasalarının ve bu yasaların insan zihninde yaklaşık olarak doğru yansımalarının tanınması materyalizmdir.” Lenin, nedensellik sorusuna genel epistemolojik çözümü, bilimin nedensel ilişkileri tanımlamada elde ettiği kesinlik derecesinden ayırmanın gerekli olduğunu öğretmiştir. Bilimin nedensel ilişkileri ortaya çıkarmada ulaştığı seviye ne olursa olsun, nedensellik epistemolojik sorusunun çözümü, nedensel ilişkiler hakkındaki anlayışımızın kaynağının doğanın nesnel düzenliliği olduğu öncülünden hareket etmelidir. Diyalektik materyalizmin nedensellik doktrini şu temel önermelere indirgenir: Dünyada nedensiz olgu yoktur. Her doğal ve sosyal olgu belirli bir neden tarafından belirlenir ve bir nedenin veya diğerinin sonucudur. Neden ve sonuç etkileşim halindedir. Neden sonuç üretir, ancak sonuç pasif değildir; nedenini etkiler. Dolayısıyla, belirli bir ekonomik temel, karşılık gelen bir sosyal üst yapı oluşturur, ancak ikincisi sadece pasif bir sonuç değildir; aksine, J. V. Stalin’in de belirttiği gibi, temeli etkileyen, güçlendiren ve

geliştiren aktif bir rol oynar. Evrensel etkileşimde, neden ve sonuç yer değiştirir. Bir sonuç olan şey, sırayla başka bir sonucun nedeni olur ve bu böyle devam eder veya bir ilişkide sonuç olan şey, başka bir ilişkide neden olabilir ve bunun tersi de geçerlidir. Neden ve sonuç arasında içsel, yasal bir bağlantı vardır. Sebep ve sonuç arasındaki etkileşim, meydana geldiği özel bağlamdan ayrı olarak ele alınamaz. Bu nedenle, sosyalist bir sistemde teknolojik ilerleme, işçilerin artan refahının nedenlerinden biridir. Ancak kapitalist ülkelerde, teknolojik ilerleme yalnızca sömürülenlerin yaşamlarını iyileştirmekle kalmaz, aksine artan işsizlik ve yoksulluğun nedenlerinden biridir. Doğada ve toplumda nedenselliğin nesnel doğasının en yüksek ölçütü ve kanıtı, pratik, insanların pratik faaliyetidir. Engels, insan faaliyeti aracılığıyla nedenselliğin doğrulandığını söyler: “Eğer içbükey bir ayna vasıtasıyla güneş ışınlarını bir odak noktasına yoğunlaştırır ve sıradan ateş ışınlarının benzer bir yoğunlaşmasıyla aynı etkiyi elde edersek, ısının güneşten geldiğini kanıtlarız.” Aynı durum sosyal yaşam için de geçerlidir. Kapitalist toplumda periyodik ekonomik krizlerin nedeninin kapitalist sistem ve onun çelişkileri olduğunu biliyoruz. Uygulama ve insanlık tarihinin deneyimi, bu nedensel ilişkiye dair anlayışımızın doğruluğunu teyit etmektedir: SSCB’de kapitalizmin yıkılmasının doğal sonucu, kapitalist sistemin kaçınılmaz eşlikçisi olan ekonomik krizlerin tamamen ortadan kalkmasıdır. (Ayrıca bkz. *Determinizm ve İndeterminizm*.)

İLERLEME, ilerleyici bir gelişme, aşağıdan yukarıya, basitten karmaşığa doğru bir ilerleme,

daha yüksek bir varoluş düzeyine geçiş anlamına gelir. İlerleme fikri, bilim ve kültürün gelişimi için son derece önemliydi ve burjuvazinin feodal sisteme karşı mücadelesinde büyük rol oynadı (Condorcet, Turgot ve diğerlerinin ilerleme teorileri). Kapitalizmin zaferi ve sağlamlaşmasıyla birlikte, burjuva ideolojisi ilerleme fikrine karşı bir mücadeleye girişti. İlerleme fikrine, toplumun sonsuz döngüsü, ilkel bir duruma dönüş ve benzeri her türlü teori karşı çıkmaktadır. Emperyalizm ideoloğu Spengler, “Avrupa’nın çöküşünün”, kültürün ölümünün kaçınılmazlığı teorisini ortaya koydu. Çağdaş burjuva felsefesi, ilerlemenin reddini açıkça savunarak, “kabuklu deniz hayvanı süreci”, yani toplumun geriye doğru hareketi, insan toplumunun kaçınılmaz felaketi, insan yozlaşması vb. teoriler geliştirmektedir. Gerçekte, yalnızca kapitalist dünya tam bir felakete uğrar, çünkü onun çöküşü, gerilemesi kaçınılmazdır. Burjuva ideologları, kapitalizmin çöküşünü genel olarak insanlığın çöküşü olarak göstermek isterler. Gerçekte, kapitalizmin yıkılması ve yerine sosyalizmin gelmesi, eşi benzeri görülmemiş bir toplumsal ilerlemeyi, insanlık için devasa bir sıçramayı ifade eder. Fırsatçılar ve revizyonistler de ilerleme kavramını burjuvaziye uydurmak için çarpıtırlar. İlerlemeden, mevcut burjuva sistemi içinde yavaş, kademeli bir gelişmeyi anlarlar. Burjuva politikalarına uyumlarını gizlemek için ilerleme hakkında ifadeler kullanırlar. Yalnızca Marksizm-Leninizmin öğretilerinde ilerleme fikri gerçek anlamda bilimsel bir temel bulur. Marksizm-Leninizm sadece toplumun geliştiğini belirtmekle kalmaz, aynı zamanda insanlık tarihinin ilerleyici gelişimini, bir aşamadan diğerine, daha yüksek bir aşamaya geçişini belirleyen gerçek, öncelikle

maddi nedenleri ortaya koyar ve hangi sınıfın toplumu ileriye taşıdığını ve hangisinin ilerlemesini engellediğini gösterir. Marksizm-Leninizmin klasikleri, ilerlemenin özünde, tıpkı tüm gelişmelerin özünde olduğu gibi, eskinin yok olması ve yeninin ortaya çıkıp gelişmesiyle bağlantılı olan zıtlıkların mücadelesinin yattığını öğretir. Sosyalizm ve komünizm altında, toplumun ilerlemesi, üretken güçlerin, bilimin, sanatın ve kültürün gelişmesi için sınırsız bir alan vardır.

TOPLUMUN ÜRETİCİ GÜÇLERİ, maddi malların üretildiği araçlar, bu üretim araçlarını harekete geçiren ve belirli bir deneyim ve emek becerisi sayesinde maddi malların üretimini gerçekleştiren insanlardır. J. V. Stalin'in de belirttiği gibi, üretici güçlerin durumu, "İnsanlar ihtiyaç duydukları maddi malları hangi üretim araçlarıyla üretirler?" sorusuna cevap verir. Toplumsal emeğin verimliliği, insanın doğa üzerindeki egemenliğinin derecesi, üretici güçlerin tarihsel gelişim düzeyine, üretim araçlarının mükemmelliğine, insanların üretim deneyimine ve emek becerilerine bağlıdır. Her tarihsel anda, toplumun yaşamı nihayetinde elindeki üretici güçlere bağlıdır. Bir vahşinin ok ve yay, balta vb. olmadan varlığı düşünülemezken, modern kapitalizmin varlığı da makineler ve toplumun ana üretici gücünü oluşturan işçiler olmadan düşünülemez. Üretici güçlerin, özellikle de üretim araçlarının gelişimi, *maddi malların üretim biçiminin değişimi ve gelişiminin temelini oluşturur.* (Bakınız) *mallar.* Üretim biçimindeki bir değişiklik, tüm toplumsal düzende bir değişikliğe yol açar. Farklı toplumlarda üretici güçlerin gelişimi farklı şekillerde

gerçekleşir. Kapitalizm altında, üretici güçler, üretimin toplumsal doğası ile özel kapitalist mülkiyet biçimi arasındaki mevcut antagonizm nedeniyle çelişkili şekillerde gelişir. Marx, kapitalist toplum geliştikçe, üretim ilişkilerinin artan üretici güçlerle uzlaşmaz bir çatışmaya girdiğini gösterdikten sonra, kapitalist sistemin devrimci yıkımının ve yeni, sosyalist bir sistemin kurulmasının kaçınılmazlığı konusunda parlak bir bilimsel sonuca ulaştı. Sosyalist bir toplumda, SSCB’de, üretici güçler sınırsız büyüme potansiyeline sahiptir ve toplumsal refahı artırmak, işçilerin maddi ve kültürel standartlarını istikrarlı bir şekilde yükseltmek ve toplumu komünizme doğru ilerletmek amacıyla planlı bir şekilde gelişir. J. V. Stalin, “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine” adlı eserinde, üretken güçlerin antik çağlardan günümüze kadar olan gelişimini şu şekilde resmetmiştir: “Kaba taş aletlerden yay ve oka geçiş ve bununla bağlantılı olarak avcılık yaşam biçiminden hayvanların evcilleştirilmesine ve ilkel sığır yetiştiriciliğine geçiş; taş aletlerden metal aletlere (demir balta, demir pulluklu pulluk vb.) geçiş ve buna bağlı olarak bitki yetiştiriciliğine ve tarıma geçiş; malzeme işleme için metal aletlerin daha da geliştirilmesi, demirci körüğüne geçiş, çömlekçiliğe geçiş ve buna bağlı olarak el sanatlarının gelişmesi, el sanatlarının tarımdan ayrılması, bağımsız el sanatları ve ardından imalat üretiminin gelişmesi; el sanatları üretim araçlarından makineye geçiş ve el sanatları-imalat üretiminin makine endüstrisine dönüşümü; makine sistemine geçiş ve modern büyük ölçekli mekanize endüstrinin ortaya çıkışı-işte bu, insanlık tarihi boyunca toplumun üretken güçlerinin gelişiminin

genel, ancak eksiksiz olmaktan uzak bir resmidir.” Tarihsel olarak bakıldığında, üretim araçlarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesinin, üretimde yer alan insanlar tarafından gerçekleştirildiği ve insanlardan bağımsız olarak gerçekleşmediği açıktır. Sonuç olarak, üretim araçlarının değişimi ve gelişmesiyle birlikte, üretken güçlerin en önemli unsuru olan insanlar da değişmiş ve gelişmiştir; üretim deneyimleri, iş becerileri, üretim araçlarını kullanma yetenekleri değişmiş ve gelişmiştir.”

ÜRETİM İLİŞKİLERİ

—maddi malların toplumsal üretim sürecinde insanlar arasında kurulan ilişkiler. İnsanlar maddi malları yalnız başına, izole bir şekilde değil, kolektif olarak, ortak faaliyet ve bu faaliyetin ürünlerinin karşılıklı değişimi için belirli ilişkiler kurarak üretirler. Yoldaş Stalin’in belirttiği gibi, üretim ilişkileri “sömürüden arınmış insanların işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkileri olabilir, tahakküm ve astlık ilişkileri olabilir, nihayetinde bir üretim ilişkisi biçiminden diğerine geçiş ilişkileri olabilir.” Üretim her zaman ve her koşulda toplumsal üretimdir. *Üretim ilişkilerinin türleri* (bkz.) çeşitlilik gösterir. Üretim ilişkilerinin temel yönü, üretim araçlarına karşı tutumdur. Üretim ilişkilerinin durumu şu sorunun cevabını verir: Üretim araçları kimin mülkiyetinde ve kullanımındadır—toplumun tamamının kullanımında mı yoksa diğer bireyleri, grupları veya sınıfları sömürmek için kullanan bireylerin, grupların veya sınıfların kullanımında mı? Üretim ilişkileri, toplumun tüm üst yapısının karakterini belirler. Üretim araçlarının özel mülkiyetine

dayalı, sınıfsal ve çatışmacı bir toplumda, üretim ilişkileri tahakküm ve astlık ilişkileri şeklinde ifade edilir. Sosyalizmde, üretim araçlarının kamu mülkiyetinin yaygın olduğu bir ortamda, üretim ilişkileri, sömürüden arınmış insanlar arasında işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkileridir. İnsanların üretim ilişkilerindeki değişiklikler, üretici güçlerdeki değişikliklere ve gelişmelere yanıt olarak meydana gelir. Ancak, bu değişikliklere yanıt olarak gelişerek, üretici güçlerin gelişimini de etkiler, bu gelişmeyi hızlandırır veya tam tersine yavaşlatır. Yoldaş Stalin, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişiminin gerisinde uzun süre kalamayacağını, çünkü üretici güçlerin ancak üretim ilişkileri onlara karşılık gelirse tam olarak gelişebileceğini belirtir. Modern burjuva toplumunda üretim araçlarının özel kapitalist mülkiyeti, üretim sürecinin sosyal doğasıyla uzlaşmaz bir çelişki içindedir. Kapitalist üretim ilişkileri, toplumun üretici güçlerinin gelişimini engeller. Üretici güçler ile kapitalist üretim ilişkileri arasındaki bu çelişki, sosyal devrimin ekonomik temelini oluşturur. Yeni bir sosyal oluşuma geçiş sırasında, mevcut üretim ilişkileri ortadan kaldırılırken, toplum birikmiş üretici güçlerinden asla vazgeçmez. SSCB’de, üretim ilişkileri ile üretici güçler arasında tam bir uyum vardır; Üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olması, üretim sürecinin sosyal doğasıyla tam bir uyum içindedir. Sonuç olarak, sosyalist üretim ilişkileri, üretici güçler için güçlü bir kalkınma kaynağıdır.

“AİLENİN, ÖZEL MÜLKİYETİN VE DEVLETİN KÖKENİ” –F. Engels tarafından 1884’te yazılmış

bir eser. *Morgan*'ın "Antik Toplum" (bkz.) kitabının yanı sıra ilkel toplum üzerine diğer yeni bilimsel verilerden yararlanan Engels, antik çağdaki sosyal sistemin temel tarihsel özelliklerini inceliyor. Engels, öncelikle evlilik ve aile biçimlerinin, üretimin büyümesiyle bağlantılı olarak toplumun ekonomik ilerlemesiyle nasıl değiştiğini gösteriyor. Ardından, Engels, ilkel kabile sisteminin çözülme sürecini (üç halk örneğini kullanarak-Yunanlılar, Romalılar ve Almanlar) analiz ediyor ve bu çözülmenin ekonomik nedenlerini belirliyor. Kabile sistemi döneminde ne özel mülkiyet, ne sınıflar, ne de devlet vardı; ancak emek verimliliğinin artması ve iş bölümü, değiş tokuşun, özel mülkiyetin ortaya çıkmasına, kabile sisteminin yıkılmasına ve sınıfların oluşmasına yol açtı. Sınıf çelişkilerinin ortaya çıkması, egemen sınıfın çıkarlarını korumak için bir araç olarak, sömürülen ve ezilen sınıfları boyun eğdirme makinesi olarak devletin ortaya çıkmasına neden oldu. Engels şöyle yazıyor: "Devlet, sınıflar arasındaki antagonizmi kontrol altında tutma ihtiyacından doğduğundan; aynı zamanda bu sınıfların çatışmalarından doğduğundan, genel kural olarak, en güçlü, ekonomik olarak egemen sınıfın devleti, devletin yardımıyla siyasi olarak da egemen sınıf haline gelir ve böylece ezilen sınıfı bastırmak ve sömürmek için yeni araçlar edinir." Engels'in kitabı, teorik zenginliğiyle dikkat çekiyor. Çeşitli burjuva teorilerine darbe vurdu. Şunları gösterdi: 1) Özel mülkiyet, sınıflar ve devlet her zaman var olmamıştır, ancak ekonomik gelişmenin belirli bir aşamasında ortaya çıkmıştır; 2) Sömürücü sınıfların elindeki devlet, her zaman geniş halk kitlelerine yönelik şiddet ve baskının bir aracıdır; 3) "Sınıflar, geçmişte kaçınılmaz olarak

ortaya çıktıkları gibi kaçınılmaz olarak ortadan kaybolacaktır. Sınıfların ortadan kaybolmasıyla birlikte devlet de kaçınılmaz olarak ortadan kaybolacaktır” (Engels). Bu, Engels’in kitabının genel ve nihai sonucudur. Engels’in kitabı, Marksistlerin ilkel toplum anlayışındaki bir boşluğu doldurmuş ve tarihsel materyalizm çalışmaları için önemli bir kaynak olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Engels kitabında, Morgan’ın toplumu aşamalara ayırma şemasını (vahşilik, barbarlık ve uygarlık) yeniden üretmiştir ki bu, tarihsel materyalizmin kavramlarıyla örtüşmemektedir. Dahası, kitabın önsözünde Engels, insan sosyal kurumlarının iki üretim biçimi tarafından belirlendiğini belirterek önemli bir hata yapmıştır: emeğin gelişimi ve ailenin gelişimi. Ancak, toplumun maddi yaşamının koşullarından biri olan aile ve nüfus, kendileri de üretim biçimine bağlıdır ve “toplumun gelişiminde ana güç olamaz, toplumsal düzenin karakterini, toplumun fizyonomisini belirleyemez” (Stalin).

PROLETER, SOSYALİST DEVRİM

—Burjuvazinin diktatörlüğünün şiddet yoluyla devrilmesi ve kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılması ve yeni, sosyalist bir üretim biçiminin örgütlenmesi amacıyla proletarya diktatörlüğünün kurulması. Proletarya devriminin klasik örneği Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’dir. Yoldaş Stalin, “*Leninizmin Sorunları Üzerine*” adlı eserinde, burjuva devriminin aksine proletarya devriminin karakteristik özelliklerini şöyle özetlemiştir: “1) Burjuva devrimi genellikle, açık devrimden önce bile feodal toplum içinde büyüyüp olgunlaşmış olan kapitalist sistemin az çok olgun

biçimlerinin varlığında başlar; oysa proletarya devrimi, sosyalist sistemin olgun biçimlerinin yokluğunda veya neredeyse yokluğunda başlar. 2) Burjuva devriminin temel görevi iktidarı ele geçirmek ve onu mevcut burjuva ekonomisiyle uyumlu hale getirmektir; oysa proletarya devriminin temel görevi, iktidarı ele geçirdikten sonra yeni, sosyalist bir ekonomi kurmaktır. 3) Burjuva devrimi genellikle iktidarın ele geçirilmesiyle *sona ererken*, proletarya devrimi için iktidarın ele geçirilmesi sadece başlangıçtır ve iktidar, eski ekonominin yeniden inşası ve yeni bir ekonominin örgütlenmesi için bir kaldıraç olarak kullanılır. 4) Burjuva devrimi, iktidardaki bir sömürücü grubun yerine başka bir sömürücü grubun geçmesiyle sınırlıdır; bu nedenle eski devletin yıkılmasına gerek duymaz. Bir burjuva devrimi, her bir sömürücü grubu iktidardan uzaklaştırıp, tüm emekçi ve sömürülen halkın lideri olan proletarya sınıfını iktidara getirir; bunun sonucunda da eski devlet makinesinin yıkılması ve yerine yenisinin getirilmesi kaçınılmazdır. 5) Bir burjuva devrimi, milyonlarca emekçi ve sömürülen kitleyi uzun süre burjuvazi etrafında birleştiremez, çünkü onlar emekçi ve sömürülen kitlelerdir; oysa bir proletarya devrimi, proletaryanın gücünü güçlendirme ve yeni, sosyalist bir ekonomi kurma temel görevini yerine getirmek için, onları emekçi ve sömürülen kitleler olarak kalıcı bir ittifak içinde proletaryaya bağlayabilir ve bağlamalıdır. Kapitalist gelişmenin yasalarının derinlemesine bilimsel analizine dayanan Marksizm, bir proletarya devriminin kaçınılmaz olduğu sonucuna varmıştır. Yoldaş Stalin, “Tarih, ölen sınıfların gönüllü olarak sahneden çekildiği hiçbir ‘vaka’ olmadığını gösteriyor” diyor. Marksizmin kurucuları, sosyalist devrimde proletaryanın

görevlerini somutlaştırmışlardır. Burjuva devlet mekanizmasının yıkılmasının ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasının gerekliliğini kanıtlamak. 1840'larda, tekel öncesi kapitalizm koşullarında, kapitalizmin az çok sorunsuz bir şekilde yükselişte olduğu dönemde, Marx ve Engels, proletarya devriminin zaferinin ancak tüm gelişmiş ülkelerin veya en azından en medeni ülkelerin proletaryasının ortak eylemiyle mümkün olduğuna inanıyorlardı. Marx ve Engels, proletarya devriminin tek bir ülkede zaferini imkansız olarak görüyorlardı. Ve bu, tekel öncesi kapitalizm dönemi için doğrudur. Marksizmi yaratıcı bir şekilde geliştiren Lenin, 1915-1916 yıllarında "Birleşik Avrupa Devletleri Sloganı Üzerine" ve "Proletarya Devriminin Askeri Programı" adlı eserlerinde, proletarya sosyalist devriminin yeni ve kapsamlı bir teorisini sundu. Bu teori, sosyalizmin başlangıçta birkaç ülkede, hatta tek bir ülkede zaferinin mümkün olduğunu ve eşitsizlik nedeniyle tüm ülkelerde aynı anda sosyalizmin zaferinin imkansız olduğunu öne sürüyordu. Her ülkede devrimin olgunlaşması. Lenin, bu teoriye emperyalizm çağında kapitalist gelişmenin yeni aşamasının bilimsel analizine dayanarak ulaştı. 1905'teki ilk Rus devrimi sırasında bile, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği" adlı kitabında, emperyalizm çağındaki burjuva-demokratik devrimin benzersiz özelliklerini açıklayarak, burjuva-demokratik devrimin sosyalist bir devrime dönüşmesi teorisini destekledi. O zaman bile Lenin, sosyalist devrimin yeni bir teorisinin temellerini attı. "Bu teoriye göre, burjuva devriminde proletarya ve köylülüğün ittifakıyla proletaryanın hegemonyası, sosyalist devrimde proletarya ve çalışan ve sömürülen kitlelerin ittifakıyla proletaryanın hegemonyasına

dönüşecekti ve proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü, sosyalist diktatörlüğün zeminini hazırlayacaktı.” “Proletarya” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Lenin’in 1905’te geliştirdiği bu yeni sosyalist devrim teorisi, sosyalizmin başlangıçta tek bir ülkede zafer kazanabileceği sonucuna doğrudan varmamıştı. Ancak, (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*)’te belirtildiği gibi, bu sonuca ulaşmak için gerekli tüm unsurları zaten içeriyordu. Ve Lenin bu sonuca 1915’te ulaştı. Lenin, emperyalizm çağında emek ve sermaye arasındaki çelişkilerin giderek daha keskin hale geldiğini gösterdi. Kapitalist ülkelerde baskının yoğunlaşması, içlerinde büyüyen bir devrimci krize yol açarak, emperyalist ülkeler ve koloniler arasındaki çelişkileri daha da kötüleştirir. Emperyalizm çağında kapitalizmin düzensiz, spazmodik gelişimi kanun haline gelir ve sonuç olarak emperyalist ülkeler arasındaki çelişkiler yoğunlaşarak, pazarlar, hammadde kaynakları ve dünyanın yeniden paylaşımı için periyodik savaşları kaçınılmaz hale getirir. Bu savaşlar emperyalizmin güçlerini zayıflatır ve mümkün kılar. Emperyalist cepheyi en zayıf noktasında kırmak için. Lenin, sömürge ve bağımlı ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketinin sorununu, proletarya devrimi için bir rezerv olarak yeniden tanımladı ve kapitalist ülkelerdeki proletarya devriminin, sömürge ve bağımlı ülkelerin ulusal kurtuluş hareketiyle birleşerek emperyalizme karşı birleşik bir devrimci cephe oluşturmasının mümkün ve kaçınılmaz olduğunu gösterdi. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Lenin’in yeni sosyalist devrim teorisini tamamen doğruladı. Yeni koşullar altında, SSCB’de sosyalizmin zaferi için verilen mücadele ve emperyalist çelişkilerin giderek artan

yoğunlaşması ortamında, J. V. Stalin, Marksist-Leninist proletarya devrimi doktrinini geliştirdi ve zenginleştirdi. Yoldaş Stalin, Lenin'in tek ülkede sosyalizmin zaferi olasılığı teorisinin bilimsel olarak temellendirilmesine büyük katkıda bulundu. J. V. Stalin, sosyalizmin düşmanlarının SSCB'de sosyalizmin zaferinin imkansızlığı ve diktatörlüğün sonunun kaçınılmazlığı hakkındaki karşı devrimci ilkelerini ortaya çıkardı. Proletarya, işçi sınıfı ile köylülük arasındaki çatışmanın kaçınılmazlığı ve kapitalizmin sosyalizme barışçıl bir şekilde dönüşmesi. J. V. Stalin, proletarya diktatörlüğü doktrinini proletarya devriminin bir aracı olarak daha da geliştirdi ve kapitalist kuşatma altında ülkemizde komünizmin zaferinin mümkün olduğunu kanıtladı. Marksist-Leninist proletarya devrimi teorisi, Rus proletaryasını kahramanca Ekim Devrimi'ne ilham verdi. Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in proletarya devrimi ve komünist partinin devrimdeki strateji ve taktikleri hakkındaki öğretileri, dünya çapında sosyalizm mücadelesinde komünist partilerin en keskin teorik silahını oluşturmaktadır. SSCB'de zafer kazanan proletarya devrimi, dünya çapındaki sosyalist devrimin ilk aşamasıydı. "Ekim Devrimi'nin küresel önemi, yalnızca bir ülkenin emperyalist sistemi kırmak için büyük bir girişim olması ve emperyalist ülkeler okyanusunda sosyalizmin ilk merkezi olmasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda dünya çapındaki sosyalist devrimin ilk aşamasını oluşturmasıyla da ilgilidir." "Devrim ve onun daha da gelişmesi için güçlü bir temel" (*Stalin*). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler Birliği'nin faşist Almanya ve emperyalist Japonya'ya karşı kazandığı zafer ve Sovyet halkının yardımıyla, bir dizi ülke emperyalist sistemden koparak halk demokrasisi ve

sosyalizmin inşası yoluna girdi. Çin halkı, karşı devrimci iç güçlere ve başta Amerikan ve İngiliz emperyalistleri olmak üzere yabancı emperyalistlere karşı büyük bir zafer kazandı. Sovyetler Birliği'nin deneyimi ve sosyalizmin başarıları, dünya halklarına emperyalizme karşı, barış, demokrasi ve sosyalizm için mücadele etme konusunda ilham veriyor.

UZAY –bkz. *Zaman ve Uzay*.

PROTESTANLIK –XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Reformasyon olarak adlandırılan dönemde ortaya çıkan Hristiyanlıktaki eğilimlerden biri-feodalizme ve onun ana desteği olan Katolik Kilisesi'ne karşı yöneltilmiş sosyo-politik bir hareketti. Protestanlık başlangıçta Almanya'da yayıldı; burada siyasi parçalanma ve küçük prenslerin gücü, ekonomik gelişmeye ve burjuvazinin daha da büyümesine engel teşkil ediyordu. Papalık Roma'sı, kilise vergileri ve her türlü harç yoluyla, ayrıca kutsal emanet ticareti, endüljans satışı ("günah bağışlaması") ve diğer dini aldatmacalar yoluyla Almanya'dan muazzam miktarda para gasp ediyordu. Katolik Kilisesi'ne karşı hareket, feodalizme karşı devrimci bir muhalefet biçimiydi ve ulusal bir karakter kazandı. Hareketin doğrudan gerekçesi, *Martin Luther'in* (1483-1546) endüljans satışına karşı yaptığı konuşma ve Katolik Kilisesi'nin reformu için verdiği mücadeleydi. Her sınıf Reformasyonu kendi anlayışına göre yorumladı. Prensler, şövalyeler ve zengin şehir halkı, kilise mülklerine el koymaya ve onları kendi nüfuzları altına almaya çalıştı. Köylüler ve kentlerin alt sınıfları, devrim yoluyla feodalizmi devirmeyi

amaçlıyordu. Köylülerin ve şehirlerin plebe unsurlarının ideoloğu *Thomas Müntzer* (yaklaşık 1490-1525) idi. Evrensel eşitlik ve özel mülkiyetin kaldırılması taleplerini ileri sürdü; dini felsefesi ateizme yakındı ve siyasi programı ilkel ütöpik komünizme yakındı. Müntzer, Almanya'daki devrimci hareketin lideri oldu. Prensler ve burjuvalar Katolik Kilisesi ile uzlaştılar ve 1529'da Reformasyon'a karşı bir kararname yayınladılar. Az sayıda prens bu kararı protesto etti ve o zamandan itibaren Luther'in Reformasyon öğretilerinin takipçileri Protestanlar olarak tanındı. Protestanlık dini ibadeti ortadan kaldırmadı, sadece basitleştirdi. Bu, burjuvazinin "ucuz" bir kilise talebine karşılık geliyordu. Katoliklik gibi Protestanlık da bilimsel düşüncenin ve özgürlük hareketinin amansız bir düşmanıydı. Marx şöyle yazmıştı: "*Luther, yeminli köleliği, onu inanç temelli kölelikle değiştirerek yendi.*" Engels'e göre Luthercilik, burjuvazinin feodalizme karşı ilk belirleyici savaşıydı. İkinci savaş ise Kalvinizm'di. Burjuvazinin dini dünya görüşü en açık şekilde *Kalvin'in* (1509-1564) öğretilerinde ifade bulmuştur. Kalvinizm'in temeli, "kadercilik" doktriniydi; yani Tanrı'nın, dünyanın yaratılışından önce bile her insanın kaderini önceden belirlediği doktrini. Bu doktrin, "çağdaş burjuvazinin en cesur kesiminin taleplerine" cevap veriyordu ve "ticaret ve rekabet dünyasında başarı veya başarısızlığın bireylerin faaliyetine veya becerisine değil, kontrolleri dışındaki koşullara bağlı olduğu gerçeğinin dini ifadesiydi" (*Engels*). Katolik Kilisesi, Protestanlığın yayılmasına şiddetli bir tepkiyle karşılık verdi, Engizisyonu yeniden kurdu ve son derece gerici bir örgüt olan Cizvit Tarikatı'nı (1540) kurdu. Modern Protestan

kiliseleeri emperyalist burjuvaziyle btnleŖmiŖ ve sosyalist iŖŖi hareketine dŖmanca yaklaŖmaktadır. Almanya’da Protestan kiliseleeri Hitler’in faŖizmiyle iŖbirlięi yapmıŖtır. İngiltere ve Amerika BirleŖik Devletleri’nde Protestan kiliseleeri egemen burjuvaziyle yakından bağlantılıdır. Komünizme ve SSCB’ye karŖı ortak dŖmanlık, Protestan ve Katolik kiliseleeri arasındaki farklılıkları giderek azaltmaktadır. II. Dünya SavaŖı’ndan sonra, Protestan Kilisesi’nin liderliği Katoliklik ve Vatikan ile yakınlaŖmayı giderek daha fazla aramıŖtır. Buna karŖılık, Vatikan, SSCB’ye, Halk Demokrasilerine ve uluslararası iŖŖi hareketine karŖı “birleŖik bir dini cephe” oluŖturmak amacıyla, Amerikalı efendilerinin isteği üzerine, 1949 yılının sonlarında Katolik piskoposlarına Protestan kiliseleeriyle iŖbirlięi yapmaları yönünde talimatlar vermiŖtir.

ŖEHİR İLE KÖY ARASINDAKİ ZİTLİK. Toplumsal iŖ bölümünün büyümesiyle birlikte Ŗehir ve köy birbirinden ayrıldı ve aralarında keskin bir zıtlık oluŖtu; köy ekonomik, politik ve kültürel olarak son derece geri kaldı. “Sadece zel mülkiyet çerçevesinde var olan” (*Marx ve Engels*) *bu zıtlık*, kapitalizm altında özellikle keskinleŖti. Kapitalist toplumda tarım, eski teknolojiler kullanılarak yağmacı bir Ŗekilde yürütülür. Toprak kiralاری yükselir, kk köylü toprak sahiplerinin borçlanması ve iflası artar ve iŖ verimliliği son derece dŖktr. Köy, Ŗehirden daha da geride kalır. Emperyalizm, metropoller ve koloniler, sanayi ve tarım ülkeleri arasındaki antagonizmada kendini göstererek Ŗehir ve köy arasındaki zıtlığı daha da Ŗiddetlendirir. Marx ve

Engels, şehir ve köy arasındaki zıtlığın ancak komünizm altında tamamen ortadan kalkacağını bilimsel olarak ilk gösterenlerdir. Şehir ve köy arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılması, toplumdaki tüm sınıf farklılıklarının tamamen ortadan kaldırılması için en önemli koşullardan biridir. Lenin, “Sınıfların tamamen ortadan kaldırılması için, yalnızca sömürücüleri, toprak sahiplerini ve kapitalistleri devirmek, yalnızca mülkiyetlerini ortadan kaldırmak değil, *aynı zamanda üretim araçlarının tüm özel mülkiyetini* de ortadan kaldırmak; hem şehir ve köy arasındaki ayrımı hem de el emeğiyle çalışan ve zihinsel emekçi arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak gerekir” diye belirtmiştir. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’nin zaferi, şehir ve köy arasındaki karşıtlığı başarıyla ortadan kaldırmak için gerekli tüm koşulları yaratmıştır. Çarlık Rusyası’nda köylü hanelerinin %65’i yoksuldu; temel üretim aracı tahta pulluktu. Köy yoksulluk, geri kalmışlık ve kültür eksikliği içinde boğuşuyordu. Ülkenin sanayileşmesi ve tarımın kolektifleştirilmesi, SSCB’deki köyün durumunu kökten değiştirdi. “Zayıf teknolojiye ve kulakların şiddetine sahip küçük bireysel köylü çiftliklerinin okyanusu yerine, şimdi modern teknolojiyle donatılmış, kapsamlı bir kolektif ve devlet çiftlikleri sistemi şeklinde dünyanın en büyük mekanize üretim sistemine sahibiz” (*Stalin*). Sosyalist mülkiyet tarımda tamamen egemen hale geldi. Başlıca tarımsal işler karmaşık makinelerle yapılıyor. Yüz binlerce yetenekli traktör sürücüsü, biçerdöver operatörü ve makinist tarımda çalışıyor. Devlet çiftlikleri ve makine-traktör istasyonları (MTS), kırsal kesime yüksek, sosyalist bir kültür getirdi. Binlerce kilometre yeni yol inşa edildi; elektrik köy yaşamının

ayrılmaz bir parçası haline geldi; telefon, telgraf ve radyo köyü dünyanın geri kalanıyla bağladı. Kulüpler, okuma salonları, kulübe laboratuvarları, sinemalar ve kütüphanelerden oluşan bir ağ kuruldu. SSCB'deki şehir ve köy arasındaki karşıtlık büyük ölçüde ortadan kalktı. Komünizme geçiş ilerledikçe, şehir ve köy arasındaki mevcut farklılıklar giderek siliniyor. Şu anda şehir, köye giderek daha gelişmiş ekipman sağlıyor ve tarımsal üretime kapsamlı mekanizasyon istikrarlı bir şekilde dahil ediliyor. Bölgelerin ve ilçelerin tamamen elektrikleştirilmesi hareketi büyüyor. Michurin'in bilimi, kolektif çiftçileri yüksek verim elde etme konusunda bilgiyle donattı. Köyün önde gelen işçileri, Sosyalist Emek Kahramanları, benzeri görülmemiş derecede yüksek hasatlar elde ederek tarımsal verimliliği artırıyorlar. Stalin'in doğanın dönüştürülmesi planının ve yeni hidroelektrik santrallerinin ve kanalların inşasının yanı sıra yeni bir sulama sistemine geçişin başarılı bir şekilde uygulanması son derece önemlidir. Bu planların uygulanması, köyün gelişiminde dev bir sıçrama yaratacak ve şehir ile köy arasında hala var olan farklılıkları ortadan kaldırmak için koşullar oluşturacaktır. Bu farklılıkları tamamen ortadan kaldırmak için, kırsal kesimde sosyalist mülkiyeti daha da güçlendirmek, kolektif çiftlikleri güçlendirmek, tarımsal üretim teknolojisini geliştirmek, emek yoğun işleri mekanize etmek, tarımın elektrifikasyonunu artırmak ve kültürü daha da geliştirmek gereklidir. Komünizme geçişle birlikte, tarımsal üretim elektrifikasyon ve üretim süreçlerinin mekanizasyonu açısından yüksek bir seviyeye ulaştığında, yüksek teknoloji ve ürün bolluğu temelinde devlet ve kooperatif-kolektif çiftlik mülkiyeti kademeli olarak tek bir komünist

mülkiyet biçiminde birleştğinde ve böylece iki sosyal mülkiyet biçimi arasındaki farklılıklar ortadan kalktığında, işçi sınıfı ile kolektif çiftlik köylüleri arasındaki sınıf farklılıkları, şehir ile köy arasındaki farklılıklar nihayet silinecektir.

ZİHİNSEL VE FİZİKSEL EMEK ARASINDAKİ ZİTlik

–Üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortaya çıkması, toplumsal iş bölümünün gelişmesi ve toplumun sınıflara ayrılmasıyla birlikte ortaya çıkar. Zihinsel ve fiziksel emek arasındaki karşıtlık, köle, feodal ve kapitalist olmak üzere tüm sınıf toplumlarında mevcuttur. Sınıf baskısı altında, işçiler–köleler, serfler ve emekçiler–zorlu fiziksel emeğe mahkum edilirken, insanlığın yüzyıllar boyunca biriktirdiği bilgi ve kültür, egemen sınıfların ve onlara hizmet eden aydınların (zihinsel işçiler) mülkiyetindeydi . Büyük ölçekli sanayinin gelişmesine dayanan ve teknolojiyi, bilimi ve kültürü hızla ilerleten kapitalizm altında, zihinsel ve fiziksel emek arasındaki karşıtlık en keskin ifadesine ulaştı. Bilim, teknoloji, edebiyat, sanat ve benzeri alanlarda çalışmak, işçilerin kapitalizm altında sahip olmadığı özel eğitim ve yaşam koşullarını gerektirir. Kapitalizm altında işçilerin kaderi, yorucu fiziksel emektir. Kapitalizm altında insan emeğinin ürünü olan makineler ve örümcekler, işçinin emeğini hafifletmek yerine onu daha da köleleştirerek, çok sayıda işçiye makinenin uzantıları haline getirir. Marx, Engels, Lenin ve Stalin, zihinsel ve fiziksel emek arasındaki ayrımın ancak komünizm altında tamamen ortadan kalkacağını öğretir. Komünist bir toplum inşa etmenin en önemli görevlerinden biri, fiziksel ve

zihinsel emek yapanlar arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaktır. Bu ayrımı aşmak için gerekli sosyal ve siyasi koşullar, proletarya devriminin zaferiyle yaratılır. Bu koşullar şunlardır: 1) İnsanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılması, sosyalist bir ekonominin kurulması ve sömüren sınıfların ortadan kaldırılması; 2) Kitleler arasında siyasi faaliyetin eşi görülmemiş bir şekilde artması, devlet yönetiminde yaygın olarak yer almaları; 3) Kitleleri kültür, bilim ve teknolojiyle tanıştırmak için muazzam fırsatlar. SSCB’de sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması ve sosyalizmin inşası, yeni teknolojinin, fabrikaların ve tesislerin gelişmesi, tarımın makinelerle doymuş hale gelmesi, işçilerin refahının artması ve okuryazarlık ve kültürel düzeylerinin istikrarlı bir şekilde yükselmesi; tüm bunlar ülkemizde zihinsel ve fiziksel emek arasındaki eski karşıtlığın köklerini sarsmıştır. Ancak zihinsel ve fiziksel emek arasında hala önemli farklılıklar mevcuttur. Sovyet işçisinin ve köylüsünün emeği, kendileri için değil, sömürücüler için çalışan eski işçilerin ve köylülerin emeğiyle artık hiçbir ortak noktaya sahip değildir: yaratıcı emeğe dönüşmüştür. Bu, özellikle Yoldaş Stalin’in de belirttiği gibi, fiziksel ve zihinsel emek arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmak için gerekli olan, işçi sınıfında güçlü bir kültürel ve teknik yükselişin başlangıcını içeren Stahanovcu hareketinde belirgindir. Stahanovcuların çalışmalarında, fiziksel emek, teknolojik gelişmede yeni yollar açan, eski, aşılmış teknik normları yıkan ve emek devrimcisi olan ileri düzey işçinin teknik bilgisi ve yüksek kültürel düzeyiyle birleşir. Yaratıcı çalışmalarıyla bu yenilikçiler sadece üretimi değil, bilimi de ilerletiyorlar. İleri düzeydeki

işçilerin bilim insanlarına, bakanlık kurullarına ve işletmelere konferanslar ve raporlar vermesi artık alışılmadık bir durum değil ve deneyimleri, ülke çapında tanıtılan ve yaygınlaştırılan önemli bir başarı olarak bilimsel araştırmalara dahil ediliyor. Kolektif çiftliklerde, fiziksel emeği tarımsal bilgiyle birleştiren, yüksek verim için çabalayan ve bilim ve teknolojiye en son gelişmeleri bilinçli olarak uygulayan yeni bir köylü tipi ortaya çıkmış ve gelişmektedir. Yoldaş Stalin, fiziksel ve zihinsel emek arasındaki karşıtlığın, zihinsel işçilerin kültürel ve teknik düzeyini yarı vasıflı işçilerin düzeyine indirerek aşılabileceği varsayımına dayanan küçük burjuva ütopyasını reddetti. “Gerçekte, zihinsel ve fiziksel emek arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması ancak işçi sınıfının kültürel ve teknik düzeyinin mühendis ve teknik işçilerin düzeyine yükseltilmesiyle sağlanabilir” (Stalin). Stahanov hareketi, “sosyalizmden komünizme geçiş ve zihinsel ve fiziksel emek arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması için gerekli olan yüksek iş verimliliği göstergelerine ulaşmanın tek yolu” (Stalin) olması nedeniyle önemlidir. Sovyet halkı şu anda sosyalizmden komünizme kademeli bir geçiş için mücadele etmektedir. Bu kademeli geçiş sırasında, işçilerin ve köylülerin kültürel ve teknik seviyesi sürekli olarak yükselmektedir. Komünist Parti, tüm işçileri ve köylüleri eğitme hedefini belirlemiştir. Hem şehirde hem de köyde zorunlu yedi yıllık evrensel eğitimin getirilmesi, çalışan halkın kültürel gelişiminde büyük bir adımdır. 1950 yılında, ilkokul, yedi yıllık ve ortaokullar, teknik okullar ve diğer eğitim kurumlarındaki öğrenci sayısı 37 milyon iken, yükseköğretim kurumlarında 1.247.000 öğrenci bulunmaktaydı. Milyonlarca işçi teknik kulüplerde,

Stahanov okullarında, akşam teknik okullarında vb. eğitim görmektedir. Devlet işgücü rezervleri sistemi, işçi sınıfının kültürel ve teknik düzeyini yükseltmek için büyük önem taşımaktadır. Varoluşunun 10 yılı boyunca, bu sistem, titiz bir genel eğitimden geçmiş 5 milyondan fazla genç vasıflı işçi yetiştirmiştir. Zihinsel ve fiziksel emek arasındaki ayrımların ortadan kalkma sürecini ifade eden çarpıcı bir gerçek, üretim ve bilim, sanayi işçileri ve bilim insanları arasındaki artan ortaklıktır. Eski normları ve sınırları yıkan ileri düzey işçilerin çalışmalarında, bilim insanları yeni teorik genellemeleri için malzeme bulmaktadır. Bilim insanları da kendi paylarına, sanayi işçilerini teorik bilgiyle donatarak, iş verimliliğini daha da artırmalarına yardımcı olmaktadır. Daha fazla teknolojik ilerleme, emeğin mekanizasyonu ve işçilerin ve kolektif çiftçilerin becerilerinin yanı sıra kültürel ve teknik düzeylerinin artması, fiziksel ve zihinsel emek arasındaki ayrımın tamamen ortadan kalkması için gerekli tüm koşulları yaratacaktır. Zihinsel ve fiziksel emek arasındaki ayrımın nihai olarak ortadan kalkması, komünizmin ikinci aşamasında, tüm insanların eğitilmiş olduğu, tüm emek süreçlerinin elektrikleştirildiği, mekanize edildiği ve otomatikleştirildiği, vasıflı ve vasıfsız emek arasındaki ayrımın ortadan kalktığı, işçi sınıfının kültürel ve teknik düzeyinin mühendis ve teknik işçilerin düzeyine, kolektif çiftlik köylülerinin düzeyinin ise tarım işçilerinin düzeyine yükseldiği zaman gerçekleşecektir. Zihinsel ve fiziksel emek arasındaki ayrımın ortadan kalkması, uzmanlaşmanın ortadan kalkması anlamına gelmez. Uzmanlaşma komünizm altında da devam edecek, ancak planlı bir iş bölümü biçimini alacak ve insanı deforme eden

kapitalizmdeki uzmanlaşmanın aksine, insan yeteneklerinin kapsamlı gelişimini teşvik edecektir.

ÇELİŞKİ —bkz. *Zıtlıkların birliği ve mücadelesi; Antagonistik ve antagonistik olmayan çelişkiler.*

PROUDHON PIERRE JOSEPH (1809-1865)

—Fransız yayıncı, ekonomist ve sosyolog, modern anarşizmin öncülerinden biri, küçük burjuvazinin tipik bir ideoloğu; küçük ölçekli özel mülkiyeti sürdürmeyi hayal eden ve büyük ölçekli kapitalist mülkiyeti küçük burjuva bakış açısından eleştiren Proudhon. Komünist Manifesto’da Marx ve Engels, Proudhon’un “modern toplumu koruma, ancak onu devrimleştiren ve parçalayan unsurlar olmadan”, yani devrimci bir proletarya olmadan koruma arzusunu özellikle belirtmişlerdir. Proudhon, sınıf mücadelesini, proletarya devrimini ve proletarya diktatörlüğünü onaylamamıştır. İşçilerin kendi üretim araçlarını edinmelerine ve zanaatkâr olmalarına yardımcı olacak “serbest kredi” yoluyla özel bir “halk bankası” kurmayı önermiştir. Proudhon’un, işçilerin emeklerinin ürünlerinin “adil” bir şekilde satılmasını sağlarken, mülkiyetlerini ve üretim araçlarını kapitalist mülkiyetten uzak tutacak özel “borsa bankaları”nın kurulmasına ilişkin ütopyası da aynı derecede gericiydi. Anarşist bir bakış açısıyla devleti reddederken, Proudhon aynı zamanda planlarını Bonapartist rejimin yardımıyla gerçekleştirmeyi umarak III. Napolyon hükümetiyle flört ediyordu. Proudhon’un, Yoksulluğun Felsefesi (1846) de dahil olmak üzere çok sayıda eseri, teorik yoksulluğunu canlı bir şekilde

göstermektedir. Kendisini, toplumu soyut, bir kereye mahsus ve değişmez bir adalet perspektifinden gören sığ bir metafizikçi olarak sunar. Hegel'in mutlak idealizminin ruhuyla, hatta oldukça bayağılaştırılmış bir şekilde, Proudhon toplum tarihini fikirler tarihi olarak görür ve "bize diyalektik bir fantezi olduğunu iddia eden bir fantezi sunar" (Marx). Proudhon, zıtlıkların birliğini "kötü" ve "iyi" yönlerin mekanik toplamı olarak anlar ve bu temelde kapitalizmin "kötü" yönlerini ortadan kaldırarak "iyi" bir kapitalizm yaratmayı önerir. Proudhon, *anarşizmin kurucularından biridir* (bkz.). Proudhon'un "Yoksulluğun Felsefesi" adlı kitabına dair parlak bir eleştiri, Marx'ın "*Felsefenin Yoksulluğu*" adlı eserinde yer almaktadır (bkz.).

SOSYOLOJİDE PSİKOLOJİ OKULU –özellikle Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa'daki emperyalizm döneminde yaygınlaşan, gerici, bilim karşıtı bir toplumsal gelişim teorisi. Sosyolojideki bu düşünce ekolü, tarihin materyalist anlayışına karşıdır ve toplumun temelinin insan ruhunda yattığını ve ekonominin ve mevcut devlet sisteminin ona bağlı olduğunu kanıtlamayı amaçlar. Bu teorinin sınıf açısından önemi, toplumu insan ruhunun "ebedi" yasalarının bir ürünü olarak sunmak ve kapitalist sisteme ebedi ve değişmez bir karakter atfetmektir. Modern gerici Amerikalı sosyologlar, sosyolojideki sözde psikolojik yöntemi, işçi kitlelerinin emperyalizme karşı mücadelesini itibarsızlaştırmak için kullanmaya çalışırlar. Sosyolojideki bu düşünce ekolünün kurucularından biri, sözde *kahkaha* teorisini öneren gerici Fransız sosyolog G. Tarde'dir (1843-1904). Tarde'ye göre, tüm

toplumsal yaşam, insan doğasında var olan taklit içgüdüsüne tabidir. Bir dahi olağanüstü keşifler yapar, Tarde'ye öğretir ve kitleler onu taklit ederek bu keşifleri uygulamaya koyar. Tarde, halkı her şeyden önce başkasının iradesinin basit uygulayıcıları olarak görür ve onlara herhangi bir yaratıcı girişim hakkı tanımaz. Bu temelde Tarde, işçi sınıfının kapitalistlerin liderliğine ihtiyaç duyduğunu savunur. Yoldaş Stalin, "Ekim Devrimi'nin Uluslararası Karakteri" adlı eserinde burjuva sosyologlarının bu gerici dogmasını tamamen ifşa etmiştir. J. V. Stalin, "SSCB'de sosyalizmin inşaat cephesindeki tartışılmaz başarıları, proletaryanın burjuvazi olmadan ve burjuvaziye *karşı* ülkeyi başarıyla yönetebileceğini, burjuvazi *olmadan* ve burjuvaziye *karşı* sanayiye başarıyla kurabileceğini, burjuvazi *olmadan* ve burjuvaziye *karşı* tüm ulusal ekonomiyi başarıyla yönetebileceğini, kapitalist kuşatmaya rağmen sosyalizmi başarıyla kurabileceğini açıkça göstermiştir" diye belirtir. Tarde'yi takip ederek, psikolojik okulun gerici fikirleri Amerikalı sosyologlar F. Giddings ve L. Ward tarafından geliştirilmiştir. Her ikisi de, insanların duygularını, düşüncelerini, yeteneklerini ve arzularını toplumsal gelişmenin temel itici güçleri olarak ilan ederek, kapitalist üretim biçimini "normal" bir insan ruhunun gerekli bir sonucu olarak öne sürdüler. Giddings'e göre, egemen sınıflar, toplumda önde gelen bir rol üstlenmelerini sağlayan özel, daha yüksek bir bilinç biçimine-ırk bilincine-sahiptir. Çağdaş Amerika'da, sosyolojideki psikolojik okulun temsilcileri-Ross, Bogardus, Bernard ve diğerleri-Amerikalıların "yüzde yüzünün" "daha yüksek" bir ruha sahip olduğunu ilan ediyor ve bu temelde

Amerikan finans kapitalinin dünya egemenliğinin kurulmasını savunuyorlar. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki önde gelen demokratik akademisyenler, sosyolojideki psikolojik okula, Amerikan savaş kışkırtıcılarının elindeki ideolojik bir silah olarak şiddetle karşı çıkıyorlar.

PSİKOLOJİ –Ruh bilimi, son derece organize olmuş maddenin özel bir özelliği olarak, nesnel gerçekliğin insan (hayvan) beynindeki yansımından oluşur. Psikoloji başlangıçta felsefe çerçevesinde gelişmiş ve ancak XVIII. yüzyılın başlarında, deneysel yöntemin zihinsel olguların incelenmesine yayılmasıyla bağımsız bir bilim olarak ortaya çıkmıştır. Psikoloji başlangıçta felsefe çerçevesinde gelişti ve ancak 18. yüzyılın başlarında, deneysel yöntemin zihinsel olguların incelenmesine yayılmasıyla bağımsız bir bilim olarak ortaya çıktı. Bununla birlikte, burjuva ampirik psikolojisi, zihin ve madde arasındaki metafizik karşıtlığa bağlı kaldı ve zihinsel olguları tamamen öznel, yalnızca iç gözlem yoluyla bilinebilir olarak gördü. Psikolojik araştırmalar iki zıt, çelişkili çizgiyi izlemiştir. Bu çizgilerden biri, materyalist eğilimli olup, yalnızca nesnel fizyolojik süreçlerin bilimsel araştırmanın konusu olabileceği; zihinsel olguların ise yalnızca “yan olgular”, yani gerçek bir önemi olmayan ve bilimsel çalışmaya konu olmayan tesadüfi olgular olduğu anlayışından hareket etmiştir. Karşıt çizgi-psikolojideki idealizm zambağı–zihinsel olguları maddi olgulardan, beyinden izole bir şekilde, sanki özel, doğaüstü bir niteliğe sahipmiş gibi inceleme yönündeki sonuçsuz

girişimlerde ifadesini bulmuştur. Günümüzde burjuva ülkelerinde, kapitalizmin ve kültürünün genel çöküşü nedeniyle, idealist psikoloji giderek daha açık bir şekilde gerici fikirler için bir sığınak haline gelmekte, modern Amerikan ve İngiliz emperyalizminin saldırgan politikalarını haklı çıkarmaya ve temel insan içgüdülerini ve duygularını alevlendirmeye hizmet etmektedir. Materyalist, gerçekten bilimsel bir psikolojinin önemli felsefi önemi vardır. V. İ. Lenin, psikolojiyi “bilgi teorisinin ve diyalektiğin ortaya çıkması gereken” bilgi alanlarından biri olarak işaret etmiştir (*Lenin*). Tutarlı bir materyalist psikolojinin felsefi temelleri ilk olarak 19. yüzyılın ortalarında Marx ve Engels’in öğretileriyle kurulmuştur. Diyalektik ve tarihsel materyalizm teorisine dayanan bir bilim olarak Marksist psikoloji, burjuva psikolojisinden temelden farklıdır ve psikoloji tarihinde niteliksel olarak yeni bir aşamayı temsil eder. Marksist psikoloji, Sovyetler Birliği’nde özel bir bilgi dalı olarak gelişmiştir. Gelişiminde belirleyici rolü Lenin ve Stalin’in felsefi çalışmaları ile büyük Rus fizyologları I. M. Sechenov ve özellikle de yüksek sinir aktivitesi teorisini geliştiren I. P. Pavlov oynamıştır. Marksist psikoloji, ruhu yaşamın gelişiminin bir ürünü, canlı varlıkların çevreyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan yüksek organizmaların bir özelliği olarak görür. Bu karmaşık etkileşimlerin özelliği, organizma ile çevre arasında “sinyal” bağlantıları ilkesine göre uygulanmalarında yatmaktadır; bunun fizyolojik temeli ise koşullu *refleks mekanizmasıdır* (bkz. *Pavlov*). I. P. Pavlov’un yüksek sinir aktivitesi teorisi, sinirsel süreçlerin özünü zihinsel olguların maddi alt yapısı olarak ortaya koyduğu için Marksist

psikolojiye sağlam bir bilimsel temel sağlar. Ruh, yalnızca zaten karmaşık bir yapıya sahip hayvanlara özgüdür; evrimin daha yüksek aşamalarında-yüksek hayvanlarda ve insanlarda-ruhun organı beyin korteksidir. İnsan ruhu, duyular ve algılar, imgeler, hafıza, kavramlar, düşünceler ve duygular biçiminde gerçekliğin niteliksel olarak özel, en yüksek yansıma biçimi olarak bilinci, psikolojinin ana çalışma konusudur. İnsan ruhu emek sürecinde ortaya çıkmıştır. Emek, insanı hayvanlardan ayıran şeydir. Emek, insanı ve ruhunu yaratmıştır. İnsan bilinci, dilin ortaya çıkışı ve gelişmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Marx ve Engels şöyle yazmıştır: “Dil, bilinç kadar eskidir; dil tam olarak pratik, gerçek bilinçtir, diğer insanlar için var olan ve ancak bu sayede kendim için de var olan bir bilinçtir...” İnsan bilincine geçiş, beyin korteksinde niteliksel bir yeniden yapılanmayla ilişkilendirilmiştir; bu, “ikinci sinyal sistemi” (Pavlov) *bağlantılarının, koşullu sinirsel beyin bağlantılarının ilk sistemi*, yani sosyal yaşamda geliştirilen dilsel genellemeler sistemindeki bağlantılar üzerinde ayarlanması gerçeğinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla, insan bilinci en başından itibaren sosyo-tarihsel bir üründür; toplumdaki insan yaşamının koşulları, toplumsal varlığı tarafından belirlenir. Sınıf toplumunda, insan bilinci sınıfsal bir karakter kazanır ve toplumdaki sınıf ilişkilerinin ve ideolojisinin gelişmesiyle birlikte değişir. Ülkemizde gerçekleşen sosyalist topluma geçiş, insanın ruhsal imajında derin niteliksel değişiklikler yarattı. Bu değişikliklerin temeli, insanın insan tarafından sömürülmesinden arınmış yeni toplumsal ilişkiler, “insanlar burada sömürenler için değil,

asalakların zenginleşmesi için değil, kendileri için, sınıfları için, kendi Sovyet toplumları için çalışırlar...” (Stalin) gerçeğine dayalı yeni bir çalışma anlayışıydı. Sovyet bilimsel psikolojisinin en önemli görevi, yeni Sovyet insanının ruhunu incelemektir. Sovyet psikolojisi, insan ruhunun tarihselciliği, yaşamın ve yetiştirilmenin nesnel toplumsal koşullarına bağımlılığı ve aktif rolü doktrinine dayanmaktadır. Bu nedenle, burjuva psikolojisinin aksine, Sovyet psikolojisi gerçekten etkili bir bilimdir; insan ruhunun dönüşüm yasalarının bilimidir; yeni bir ahlaki ve manevi karaktere sahip, komünizm için aktif savaşçılar yetiştiren insanların amaçlı eğitimidir. Sovyet psikoloji alanındaki araştırmalar, toplumumuzun inşası pratiğiyle ve her şeyden önce çocukların, ergenlerin ve genç yetişkinlerin komünist eğitim ve öğretimi pratiğiyle yakından bağlantılıdır. SSCB Bilimler Akademisi ve SSCB Tıp Bilimleri Akademisi’nin (1950) Akademisyen I. P. Pavlov’un fizyolojik öğretilerinin sorunlarına adanmış ortak oturumunun kararlarıyla bağlantılı olarak, Sovyet psikolojisi psikolojik araştırma yöntemlerini kökten yeniden yapılandırmaktadır. Şu anda Sovyet psikolojisi, J. V. Stalin’in parlak eseri “Marksizm ve Dilbilim Sorunları”ndaki tarihsel göstergeler ışığında, düşünme ve konuşma sorunlarına adanmış psikolojik araştırmanın içeriğini yeniden ele almaktadır.

P

KÖLE SİSTEMİ –*ilkel komünal sistemin* kalıntılarından doğan ilk sınıf, düşmanca toplum (bkz.). Kölelik, artan ekonomik eşitsizlik ve özel mülkiyete dayalı ilkel komünal üretim biçimi içinde ortaya çıktı. İlkel komünal üretim biçimi tüm halklar için ortak olduğundan, kölelik, farklı derecelerde, tüm ülkelerde ve tüm halklar arasında mevcuttu. Antik Yunanistan ve Roma’da, köle sahibi üretim biçimi baskın hale geldi. Köle sisteminde, baskın ve temel sınıf köle sahibi sınıftır. Bu sınıf çeşitli gruplara ayrılır: büyük toprak sahipleri, büyük atölye sahipleri, tüccarlar ve tefeciler. İkinci ana sınıf, köle toplumunun temelini oluşturan, ezilen, kalabalık köle sınıfıdır. Bu iki ana sınıfa ek olarak, köle toplumları özgür nüfusun ara katmanlarını da içerir: kendi emeğiyle geçinen küçük mülk sahipleri, zanaatkarlar ve köylüler ve harap olmuş zanaatkarlar ve köylülerden oluşan lümpen proletarya. J. V. Stalin şöyle yazıyor: “Kölelik sistemi altında, üretim ilişkilerinin temeli, köle sahibinin üretim araçlarına ve işçiye, yani köleye sahip olmasıdır; köle sahibi onu sığır gibi satabilir, satın alabilir veya öldürebilir. Bu tür üretim ilişkileri genellikle bu dönemdeki üretici güçlerin durumuna karşılık gelir.” Artık insanların elinde taş aletler yerine metal aletler vardı; ne hayvancılık ne de tarım bilmeyen yoksul ve ilkel bir avcılık ekonomisi yerine,

hayvancılık, tarım ve zanaatlar ortaya çıktı ve bu üretim dalları arasında iş bölümü oluştu. Bireyler ve topluluklar arasında ürün alışverişi imkanı, birkaç kişinin elinde servet biriktirme imkanı, azınlığın elinde üretim araçlarının fiili birikimi, azınlığın çoğunluğu boyunduruk altına alması ve çoğunluğun üyelerini köleleştirmesi imkanı doğdu. Burada artık toplumun tüm üyelerinin üretim sürecinde ortak ve özgür emeği yok; burada, işsiz köle sahipleri tarafından sömürülen kölelerin zorla çalıştırılması hakimdir. Dolayısıyla, üretim araçlarının veya üretim ürünlerinin ortak mülkiyeti söz konusu değildir. Bunun yerini özel mülkiyet almıştır. Burada köle sahibi, ilk ve asıl, tam mülkiyet sahibidir. Zengin ve fakir, sömürenler ve sömürülenler, tam haklara sahip olanlar ve haklardan yoksun olanlar, aralarında acımasız bir sınıf mücadelesi-kölelik sisteminin tablosu işte budur. Kölelik sisteminde, köle emeği toplumun varlığının temeli haline gelir ve sanayi ve tarım gibi tüm üretim alanlarında kullanılır. Kölelerin sömürülmesi canavarca boyutlara ulaşır. Durumları son derece zorlaşır. Sömürüye ve şiddete düşük verimlilik ve üretim araçlarının bozulmasıyla karşılık verirler. Sonuç olarak, her bir kölenin yarattığı artı ürün önemsizdir. Bununla birlikte, bireysel kölenin düşük verimliliğine rağmen, çok sayıda kölenin sömürülmesi ve son derece düşük maliyetleri nedeniyle toplam artı ürün nispeten büyüktür. Bu temel, belirli bir sosyal ilerlemeyi, bilimin, sanatın ve felsefenin gelişimini mümkün kılmıştır. Ancak, köleliğe dayalı üretim teknolojisi son derece düşük ve durgun kalmıştır. Köleler için düşük fiyatlar ve sağladıkları neredeyse ücretsiz emek, köle sahiplerini yeni, geliştirilmiş üretim araçları kullanmaya teşvik etmez. Köle toplumunun

ortaya çıkmasıyla birlikte devlet ortaya çıkar ve gelişir. Bir baskı aygıtı, sömüren azınlık tarafından toplumun sömürülen çoğunluğunu bastırmak için kullanılan bir makine olarak. Köleliğin tüm tarihi, acımasız bir sınıf mücadelesinin tarihidir. Kölelik, insan toplumunun gelişiminde gerekli ve ilerleyici bir aşamaydı. Üretken güçlerin, bilimin ve kültürün gelişmesinin temeli olarak hizmet etti. Ancak, belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra, üretken güçler köle toplumunun çerçevesinde daha fazla gelişemez. Yunanistan'da MÖ IV.-III. yüzyıllarda, İtalya'da ise MÖ II.-I. yüzyıllarda başlayan köle sisteminin çözülmesiyle sınıf mücadelesi doruk noktasına ulaştı. Köle isyanları, yoksul küçük köylülerin büyük toprak sahiplerinin köle sahibi elitine karşı mücadelesiyle iç içe geçti. Roma'daki köle sisteminin çöküşü, yabancı istilalarla hızlandı. Kölelik biçiminin yerini, feodal biçim aldı (bkz. *feodalizm*). Kölelik, köle üretim biçiminin kaldırılmasıyla tamamen ortadan kalkmadı. Plantasyonlardaki köle emeği biçiminde varlığını sürdürdü. Bu durum, hem feodal dönemde hem de kapitalist dönemde, örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyinde, değişen derecelerde varlığını sürdürmektedir.

EŞİTLİK. -Farklı toplumsal sınıflar, eşitlik kavramına temelde farklı anlamlar yüklediler. Burjuva anlamında eşitlik, yalnızca vatandaşların kanun önünde yasal eşitliğini ifade ederken, siyasi ve mülkiyet eşitsizliği ve çalışan kitlelerin haklarından mahrum bırakılması ortamında insanın insan tarafından sömürülmesini sürdürür. Bu nedenle, burjuva eşitliği biçimseldir. Burjuvazinin feodal sınıf

eşitsizliğine ve genel olarak feodalizme karşı devrimci mücadelesinde ilerici bir rol oynayan eşitlik sloganı, burjuvazinin zaferiyle birlikte kapitalizm tarafından ezilen kitleleri aldatmanın bir aracı haline geldi. Küçük burjuva eşitlik teorileri, özellikle burjuva eşitliğinin biçimsel ve yanlış doğasının belirginleşmeye başladığı 19. yüzyılın ilk yarısında yaygınlaştı. Küçük burjuva ideologları (Proudhon, Stirner ve diğerleri), burjuva eşitlik kavramını genişletmeye ve bunu mülkiyet ilişkileri alanında insanların eşitlenmesi talepleriyle desteklemeye çalıştılar. Ancak küçük burjuva eşitlik anlayışı, sınıfları, sınıf eşitsizliğini ve sömürüyü ortadan kaldırma ihtiyacından kaynaklanmadığı için gerici ve ütöpiktir. Küçük burjuva eşitlik savunucuları, özel mülkiyeti ortadan kaldırma ve üretim araçlarını kamulaştırma meselesini gündeme getirmedi. Eşitliği, özel mülkiyetin eşit sahipliği olarak anladılar. SSCB'nin zafer kazanan sosyalizmi altında, insanların sosyal emeklerinin niteliği ve miktarına bakılmaksızın, tüketimde ve günlük yaşamda eşitlenmesi talebiyle ifade edilen küçük burjuva eşitlik görüşlerini yeniden canlandırma girişimleri yapıldı. Bu eşitleme savunuculuğu gericiydi. Proleter, Marksist eşitlik anlayışının klasik tanımı Yoldaş Stalin tarafından verilmiştir: "Marksizm eşitlikten, kişisel ihtiyaçlar ve günlük yaşam alanındaki eşitlemeyi değil, sınıfların ortadan kaldırılmasını, yani a) kapitalistler devrildikten ve mülksüzleştirildikten sonra tüm işçilerin sömürden eşit şekilde kurtulmasını, b) üretim araçlarının tüm toplumun mülkiyetine geçtikten sonra özel mülkiyetin herkes için eşit şekilde ortadan kaldırılmasını, c) herkesin yeteneklerine göre çalışma yükümlülüğünü ve tüm işçilerin

emeklerine göre karşılığını alma hakkını (sosyalist toplum), d) herkesin yeteneklerine göre çalışma yükümlülüğünü ve tüm işçilerin ihtiyaçlarına göre karşılığını alma hakkını (komünist toplum) anlar. Aynı zamanda Marksizm, insanların zevklerinin ve ihtiyaçlarının ne sosyalizm döneminde ne de komünizm döneminde nitelik veya nicelik bakımından özdeş ve eşit olamayacağı gerçeğinden hareket eder. İşte Marksist eşitlik anlayışı budur.” SSCB’de fiili eşitliğin uygulanması alanındaki tarihi başarılar Stalin Anayasası’nda yer almaktadır.

DENGE –Hareket; Denge Teorisi’ne bakınız .

RADYOAKTİVİTE - bkz. Atom Çekirdeği.

RADIŞÇEV Alexander Nikolaevich (1749-1802)

–Rusya’da kurtuluş ve devrimci düşüncenin kurucusu, Rus devrimci edebiyatının kurucusu. Rusya’da devrimci kurtuluş düşüncesinin gelişimi, Radişçev tarafından başlatılan kahramanlık gelenekleriyle yakından bağlantılıydı. Lenin, Radişçev’in bir düşünür ve devrimci aktivist olarak, serfliğe ve Çarlık despotizmine karşı bir savaşçı olarak başarılarına büyük değer veriyordu. 1914’te “Büyük Rusların Milli Gururu Üzerine” adlı makalesinde V. İ. Lenin şöyle yazmıştı: “Bizi en çok üzen şey, Çarlık cellatlarının, soylularının

ve kapitalistlerinin güzel vatanımıza uyguladıkları şiddeti, baskıyı ve aşağılamayı görmek ve hissetmektir.” “Bu şiddet eylemlerinin aramızdan, Büyük Ruslar arasından direniş provoke etmesinden, *bu* ortamın Radishchev’i, Dekabristleri ve 1870’lerin Raznochintsy devrimcilerini ortaya çıkarmasından, Büyük Rus işçi sınıfının 1905’te güçlü bir kitle devrimci partisi kurmasından gurur duyuyoruz...” Radishchev döneminde, Rusya’da serflik en acımasız biçimleriyle yaygındı. “Pugachev isyanını” bastıran korkmuş II. Katerina hükümeti, köylülere yeni cezalandırıcı önlemler, zaten dayanılmaz olan serflik baskısını yoğunlaştıran yeni, vahşi kararnameleler getirdi. Köylüler yeni isyanlarla karşılık verdi. Serfliğe karşı mücadele sorunu, en iyi, en ilerici insanların önüne tüm keskinliğiyle çıktı. Radishchev, dizginsiz tiranlığın ve halka karşı şiddetin sakın bir gözlemcisi olarak kalamadı; serf sistemine ve otokrasiye karşı protesto sesini yükseltti. Bu, ünlü “*Yolculuk*” kitabıyla gerçekleştirildi. Radışchev’in kendi matbaasında basılan ve anonim olarak yayınlanan “*St. Petersburg’dan Moskova’ya Yolculuk*” (1790), o dönemde Rusya için adeta bir gök gürültüsü gibiydi. Eserin yaratılması ve yayınlanması, bir devrimcinin kahramanca bir başarısıydı. Radishchev, kitabında serfliğin dehşetini, Rus işçi sınıfının–toplumun geçimini sağlayanların, ülkenin tüm zenginliğinin üreticilerinin–ezilmiş durumunu sahne sahne ustaca resmediyor. S erf sahiplerinin açık tiranlığını kınayan Radishchev, derin siyasi genellemelere ulaşıyor; kötülüğün kökünü bireylerde veya kanun ihlallerinde değil, kanunun kendisinde, serf sisteminde, otokraside görüyor. II. Katerina, yazarın tutuklanmasını ve sert misillemeler yapılmasını emretti. Radishchev

ölüm cezasına çarptırıldı, cezası Sibiryâ'daki Ilımsk hapishanesine "on yıl umutsuz hapis" olarak çevrildi. Ancak ne hapishane, ne idam tehdidi, ne de sürgün onu kırmadı. Radişçev'in özgürlük seven ruhu. Radişçev, Sibiryâ'da ünlü felsefi eseri "*İnsan, Ölümölülüğü ve Ölümsüzlüğü Üzerine*"yi yazdı. Bu eserle Radişçev, idealizm ve mistisizme kararlı bir şekilde karşı çıkan bir materyalist olarak dönemin felsefi tartışmasına girdi. Ancak bu eserinde, döneme saygı göstererek, ruhun ölümsüzlüğü lehine kanıtlar sunmaktadır. Dünya görüşü deizm unsurlarıyla karakterize edilir. II. Katerina'nın ölümünden sonra, Radişçev'in arkadaşları onun Sibiryâ'dan dönüşünü sağladılar. Hatta onu Kanun Taslak Komisyonu'na dahil etmeyi başardılar. Ancak bu, Radişçev'in serfliğe ve otokrasiye karşı tutumunu değıştirmedi. Kendi başına kaldı, keyfi yönetime karşı sert bir şekilde konuşmaya devam etti ve devlet sisteminde radikal değışiklikler önererek serf sahiplerini kendisine karşı kıskırttı. Daha fazla sürgünle tehdit edildi. Çarın hizmetkarları tarafından taciz edilen Radişçev intihar etti. Ölümünden önce, "Gelecek nesiller intikam alacak" dedi. "Ben." İlk soylu devrimci Aleksandr Nikolaeviç Radişçev, zamanının seçkin bir düşünürü, kelimelerin sanatçısı, filozof ve ekonomistti. Lomonosov ile birlikte, haklı olarak Rus materyalist felsefesinin kurucusu olarak kabul edilir. Materyalizmi, devrimci içeriği, serfliğe ve çarlığa karşı protestosuyla dikkat çekicidir. Masonların idealizmine ve mistisizmine ve gerici görüşlerine karşı çıkan Radişçev, beynin düşüncenin maddi organı olduğunu savunarak maddenin önceliğini göstermiştir. Madde hakkındaki görüşlerinde, genel olarak 18. yüzyılın metafizik kavramlarının ötesine geçmemiştir ve o zamanlar da

geçemezdi. Ancak gelişme fikri, derin düşüncelerinde belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Hareketi maddenin doğal bir özelliği olarak görmüştür. İdealist ön biçimcilik teorisini (Haller ve Bonnet) sözde bilimsel, boş bir hayal ürünü olarak eleştirmiş, aynı şekilde vitalizmin kaynağı olan “entelekya” doktrininin de eleştirmiştir. Radişçev, anlayışa yaklaşmıştır. Radishchev, organizmaların gelişiminde çevrenin etkisine dair görüşlerini benimseyerek, kazanılmış özelliklerin kalıtımı fikrini savundu. Aynı zamanda, düşünceyi maddeyle eşitleyen kaba materyalistlerin teorilerini eleştirdi. Bilgi konusunda da materyalist görüşler benimseyen Radishchev, düşüncenin kaynağının gerçekliğin duysal algısında olduğuna inanıyordu. Sınıf veya ırk ayrımı gözetmeksizin tüm insanların doğal eşitliği teorisini öne sürerek ve gerekçelendirerek, bazı insanların diğerleri tarafından ezilmesini kınadı ve ifşa etti. Köleler ve köle sahipleri arasında “doğal” bir ayrım olduğunu savunan ırkçı teorileri eleştirdi, otokrasinin acımasız tiranlığını kınadı ve ezilen insanların isyan etme ve tiranları devirme hakkını savundu. Amerika’da yaygın olan köleliği kınadı. Amerikan plantasyon sahipleri ve köle tüccarlarına yönelik kınamaları bugün bile geçerliliğini koruyor. Radishchev, tarım, sanayi ve teknolojik icatların tarihsel ilerleme ve insan entelektüel gelişimindeki rolüne ilişkin 18. yüzyıl için parlak olan içgörüler ifade etti. Halk eğitiminin hedeflerini serfliğe ve otokrasiye karşı genel mücadeleyle birleştiren Radişçev, ileri düzey Rus ve uluslararası pedagoji biliminin gelişimine de önemli katkılarda bulundu. M. I. Kalinin, “Radişçev’in eğitim hakkındaki fikirleri hâlâ ilerici olarak kabul edilebilir” diye

belirtmiştir. Radişçev'in görüşleri, zamanının sosyo-politik düşüncesinin en yüksek başarısıydı. Devrimci fikirlerinin önemi ve etkisi Rusya sınırlarının çok ötesine uzandı. Ancak her şeyden önce, Radişçev Rusya'nın kendi içindeki devrimci düşüncenin sonraki gelişiminde derin bir etki yarattı. 1740'lar ve 1760'ların Dekabristleri ve devrimci demokratları, otokrasiye karşı özverili mücadelesinden ilham alarak Radişçev'den öğrendiler. Radişçev tüm hayatını halkının ve vatanının özgürlüğü ve mutluluğu için mücadeleye adanmıştı. Rus halkının güçlü kuvvetlerine ve vatanının büyük geleceğine derinden inanıyordu. Radişçev'in başlıca eserleri arasında "St. Petersburg'dan Moskova'ya Yolculuk" ve "Bir Arkadaşa Mektup" yer almaktadır. Diğerlerinin yanı sıra, "Tobolsk", "Fyodor Vasilyeviç Ushakov'un Hayatı", "İnsan, Ölüm ve Ölümsüzlük Üzerine" ve "Özgürlük" adlı kasidesi de bulunmaktadır.

GELİŞİM –Bkz. *Diyalektik; Evrim ve Devrim*.

"SOSYALİZMİN ÜTOPYADAN BİLİME GELİŞİMİ"

–F. Engels'in bir eseri olup, ilk olarak 1880'de Paris'te ayrı olarak yayımlanmıştır. Engels, bu eseri *Anti-Dühring* (bkz.) kitabının üç bölümünden ("Giriş" in ilk bölümünden ve "Sosyalizm" bölümünün ilk iki bölümünden) derlemiş ve bazı açıklamalarla tamamlamıştır. Bu eserde Engels, Marksizmin, önceki tüm felsefeyi reddetmesine rağmen, sürekliliği dışlamadığını, insan düşüncesinin en iyi başarılarının eleştirel bir şekilde yeniden işlenmesini ifade ettiğini ve Marksizmin bilimsel, niteliksel olarak yeni, devrimci bir dünya görüşü yarattığını göstermektedir. Diyalektik materyalizmin ortaya

çıkışı, insan düşüncesi tarihinde devrimci bir altüst oluşu ifade etmiştir. Geçmiş sosyal doktrinlerin ve her şeyden önce ütöpik sosyalizmin eksikliklerini parlak bir şekilde ortaya koyan Engels, Marx'ın tarihsel materyalizm teorisini ve artı değer teorisini yaratarak sosyalizmi ütöpik hayallerin nesnesinden bir bilime, bilimsel sosyalizme dönüştürdüğünü açıklamaktadır. Engels, kapitalist toplumdaki üretici güçlerin burjuva üretim biçimini aştığını, onunla çatışmaya girdiğini ve kapitalizmin, proletarya biçiminde, kendi mezar kazıcısını, yani yok olma tehdidi altında kaçınılmaz olarak sosyalist devrimi gerçekleştirecek gücü yarattığını göstermeye devam eder. Bu, Engels'in eserinin temel fikri ve içeriğidir. Kitap, sosyalistlerin sol kanadının Bakuninist anarşistlere ve tüm oportünist unsurlara karşı şiddetli bir mücadele verdiği, Marksist bir parti kurma mücadelesinin yaşandığı bir dönemde Fransa'da yayınlandı ve işçiler arasında olağanüstü bir başarı elde etti. "Emek Kurtuluşu" grubu, Engels'in kitabını yurtdışında bastı, Rusçaya çevirdi ve Rusya'da gizlice dağıttı. Rusya'da ise kitap, G. V. Plekhanov'un önsözüyle 1902'de yayınlandı. O zamandan beri, özellikle Ekim Devrimi'nden sonra, birçok kez yeniden basıldı.

"DEMOKRİTOS VE EPİKÜROS'UN DOĞA FELSEFESİ ARASINDAKİ FARK", Marx'ın 1841'de Jena Üniversitesi'nde savunduğu doktora tezidir. Bu çalışmada Marx, Hegelci idealizmin temelinde durmakta ve Yunan felsefesine felsefi öz farkındalığın bir ifadesi olarak yaklaşmaktadır. İdealist felsefe (Leibniz, Kant, Hegel), Epiküros'u duyusalçı ve materyalist olarak

reddetmiştir, ancak Marx, tam da duyusal algıların bilginin kaynağı olduğu öğretisi nedeniyle ona ilgi duymuştur. Marx, Demokritos'un yalnızca atomların varlığını doğruladığını savunur. Ancak yalnızca Epikuros, atomların hareket biçimini açıklamış ve atomculuk teorisine "etkin bir ilke" getirmiştir. Atomların homojen olduğuna ve hareketlerinin katı mekanik nedenselliğe (kaderci bir şekilde anlaşılan) tabi olduğuna inanan Demokritos'un aksine, Epikuros, atomların hareketinde rastgele sapmaların meydana geldiğini öğretmiştir. Daha sonra, Epikuros'un takipçisi materyalist Lucretius Carus, Epikuros'un atomların sapması hakkındaki öğretilerine dayanarak özgürlüğü ve insanın dışsal zorunluluk üzerindeki etkisinin ve ona karşı mücadelesinin olasılığını ortaya koydu. Bu mücadele motifi genç Marx'ın dikkatini çekti. Prometheus figürüne hayran olan Marx, Epikuros'u en büyük Yunan eğitimcisi ve dinin ve tanrılara olan inancın savunucusu olarak görüyordu. 22 yaşındaki Marx'ın tezi, engin okuma ve felsefi bilgisinin yanı sıra, diyalektiği antik Yunan felsefesinin en zor sorularına uygulamadaki meraklı ve yaratıcı zihnine de tanıklık etmektedir.

IRK, —insan gelişiminin erken dönemlerinde ortaya çıkan biyolojik bir insan grubudur. Irklar, ten rengi, saç şekli ve rengi, yüz özellikleri, vücut yapısı vb. özelliklerle ayırt edilir. Örneğin, siyah ırkın (Zenciler) ayırt edici özellikleri koyu ten ve kıvrırcık saçtır; sarı ırkın (Çinliler, Japonlar, Moğollar, Buryatlar vb.) sarımsı teni ve düz siyah saçı; beyaz ırkın ise açık tenidir. Irkların ortaya çıkışı, tarih öncesi dönemlerde insanların yaşadığı doğal

koşullar, insan gruplarının izolasyonu ve aralarında gelişmiş bir iletişim sisteminin olmaması gibi faktörlerden etkilenmiştir. Irksal farklılıklar ikincil bir gerçektir; birincil gerçek ise tüm insanlığın biyolojik birliğinin kesin olarak belirlenmiş bilimsel gerçeğidir. Irksal farklılıkların insanların sosyal yaşamı için hiçbir önemi yoktur. Aksine, toplumun gelişmesiyle, farklı coğrafi koşullarda yaşayan insan grupları arasındaki izolasyon ve ayrışmanın ortadan kalkmasıyla silinirler. Toplumun en üst düzeylerinde, insanların ilkel izolasyonu, aralarındaki bağlantılara ve karşılıklı etkileşime, ırkların karışmasına yol açar. Zamanla bu durum, tek bir saf ırkın bile kalmamasına yol açtı. J. V. Stalin'in de belirttiği gibi, "Günümüz İtalyan ulusu Romalılardan, Almanlardan, Etrüsklerden, Yunanlılardan, Araplardan vb. oluşmuştur. Fransız ulusu ise Galyalılarından, Romalılardan, Britanyalılarından, Almanlardan vb. oluşmuştur." Tüm uluslar aynı şekilde oluşmuştur. Bu nedenle, faşist ve modern Anglo-Amerikan ırkçıların "saf" ırklar hakkındaki gerici teorileri yalan ve sahtekarlıktır. Irkı, toplumun uzun bir tarihsel gelişiminin sonucu olan sosyal bir olgu olan *ulusla karıştırmak kabul edilemez* (bkz.). SSCB'de sosyalizmin zaferi, ırktan bağımsız olarak, sömürüden ve bununla birlikte karşılıklı düşmanlıktan kurtulmuş tüm ulusların ve halkların, eşit derecede asimile olmaya ve gelişmiş bir kültürü ilerletmeye muktedir olduklarını tartışmasız bir şekilde kanıtlamıştır. Sovyetler Birliği'nin uygulaması, emperyalistlerin ırkçı yanılsamalarını tamamen çürütmüştür (bkz. *İrkçılık*).

IRKÇILIK, –J. V. Stalin’e göre “cennetin yeryüzünden ne kadar uzaksa, bilimden de o kadar uzak” olan, insanlık karşıtı bir teoridir. Irkçılık, insanların doğal eşitsizliği ve insan toplumunun ve kültürünün tarihinin ebedi ve değişmez biyolojik yasalarla belirlendiği hakkındaki, sömürücü sınıflara fayda sağlayan yanlış düşüncelere dayanır. Köle toplumlarındaki kökenlerinden günümüze kadar, ırkçı düşünceler, gerici ideologlar tarafından sınıf baskısını ve bazı halkların diğerleri tarafından köleleştirilmesini haklı çıkarmak için kullanılmıştır. Yoldaş Stalin’in yazdığı gibi, ırkçı vaizler, belirli bilimsel verileri çarpıtarak ve manipüle ederek, “dünyanın çok eski zamanlardan beri aşağı ve üstün ırklara, siyahlar ve beyazlara ayrıldığını, bunlardan ilkinin uygarlıktan yoksun olduğunu ve sömürü nesnesi olmaya mahkum olduğunu, ikincisinin ise uygarlığın tek taşıyıcısı olduğunu ve ilkinin sömürmeye yazgılı olduğunu” kanıtlamaya çalışırlar. Antik Doğu’nun köle sahipleri bile, doğaları gereği sömürdükleri köle işçi kitlelerinden keskin bir şekilde farklı olduklarına inanıyorlardı. Benzer görüşler, özellikle Yunan-Makedon köle sahibi soylularla yakından ilişkili olan ve birçok yönden onların gerici ideolojisini yansıtan Aristoteles gibi bazı antik yazarlar tarafından da dile getiriliyordu. Keskin bir şekilde tanımlanmış sınıf engelleri ve soyluların kendilerini köle köylülerden ve kentli işçilerden izole etme arzusuyla feodal dönemde, insanların sözde doğuştan gelen eşitsizliği hakkındaki bu fikirler her türlü şekilde istismar edildi. 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında, kapitalist üretim biçimi çoğu Avrupa ülkesinde egemen hale

geldiğinde, ilk genelleştirici ırkçı “eserler” ortaya çıktı. XIX. yüzyılın ortalarında, ırkçı teoriler Amerika Birleşik Devletleri’nde köleliğin ve siyahların acımasızca sömürülmesinin savunucuları tarafından kullanıldı. Daha sonra, ırkçılık Malthusçuluk ve Sosyal Darwinizm ile yakından iç içe geçti. En gerici “doktrinler”, bitki ve hayvan organizmalarının evrim yasalarını insan toplumuna uyguladı ve sınıf çelişkilerinin ve işçi yoksulluğunun kök nedenini sözde “mutlak aşırı nüfuslanmada” aradı. Almanya’da, Hitler iktidara gelmeden çok önce, ırkçılık faşizmin resmi ideolojisi ilan edildi. Irkçılık, Hitler’in faşist diktatörlüğünün “felsefesi” haline geldi. Irkçı fikirler, özellikle Japonya olmak üzere diğer saldırgan ülkelerde de geliştirildi. Hitler rejiminin yenilgisi, ırkçılığın sonu anlamına gelmedi. Savaş sonrası dönemde, ırkçılık Anglo-Sakson ülkelerinde yaygınlaştı. Sosyalizm, barış ve demokrasi kampına, ilerici ve hayati olan her şeye karşı vahşi bir nefretle beslenen Amerikalı ve İngiliz ırkçılar, İngiliz ve Amerikan emperyalistlerinin dünya egemenliği ve bağımsız halkların köleleştirilmesi iddialarını ırksal “teorilerle” “haklılaştırarak” yeni bir dünya savaşı çağrısında bulundular. Çağdaş Amerikan-İngiliz ırkçılığının gerici içeriğini ortaya koyan J. V. Stalin şunları belirtiyor: “Hitler, yalnızca Almanca konuşanların tam teşekküllü bir ulus oluşturduğunu ilan eden bir ırk teorisini öne sürerek savaşı başlatma işine girişti. Bay Churchill, yalnızca İngilizce konuşan ulusların tüm dünyanın kaderini belirlemeye adanmış tam teşekküllü uluslar olduğunu savunarak, savaşı başlatmaya da ırk teorisiyle başlar. Alman ırk teorisi, Hitler ve arkadaşlarını, tek tam teşekküllü ulus olarak Almanların diğer uluslara

hükmetmesi gerektiği sonucuna götürdü. İngiliz ırk teorisi ise Bay Churchill ve arkadaşlarını, tek tam teşekküllü ulus olarak İngilizce konuşan ulusların dünyanın geri kalan uluslarına hükmetmesi gerektiği sonucuna götürdü.” Irkçılığın ve onunla yakından ilişkili burjuva milliyetçiliğinin diğer yüzü kozmopolitizmdir (bkz.). Marksizm-Leninizm, ırkçılığı bilimle hiçbir ortak noktası olmayan gerici bir teori olarak ortaya koymaktadır. V. İ. Lenin ve J. V. Stalin’in ulusal sorun üzerine çalışmaları, ırkçılığı ortaya koymada özellikle önemlidir. Lenin, 1900 yılında yazdığı “Çin Savaşı” makalesinde, Uzak Doğu’daki yağmacı savaşları “sarı ırkın beyaz ırka karşı düşmanlığı” olarak açıklayan emperyalist ideologların kaba yalanlarına dikkat çekmiştir. 1913 tarihli “Ruslar ve Zenciler” makalesinde ise Lenin, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ırk ayrımcılığından öfkeyle bahsetmiştir: “... genel olarak, Amerika’daki zencilerin durumu medeni bir ülkeye yakışmıyor: kapitalizm tam bir özgürlük sağlayamaz,” Lenin’in belirttiği gibi, “tam bir eşitlik bile sağlayamaz... Zencilerin durumu için Amerika’ya yazıklar olsun!”... J. V. Stalin ise “Marksizm ve Ulusal Sorun” (1912-1913) makalesinde “bir ulusun ırksal veya kabilevi değil, tarihsel olarak oluşmuş bir insan topluluğu” olduğunu kanıtlamıştır. SSCB’de sosyalizmi inşa etmenin büyük deneyimi, ırkçılığa ölümcül bir darbe indirdi. J. V. Stalin 1927’de şöyle yazmıştı: “Ekim Devrimi’nin en önemli sonuçlarından biri, bu (ırkçı) efsaneye ölümcül bir darbe indirmesi ve Sovyet gelişiminin ana akımına çekilen özgürleşmiş Avrupalı olmayan halkların, Avrupalı halklardan daha az olmamak üzere, gerçekten gelişmiş bir kültür ve gerçekten gelişmiş bir medeniyet

geliştirebileceklerini pratikte göstermesidir.” Stalin’in beş yıllık planları yıllarında, ırkçılığın yanlış teorisine ve kanlı pratiğine en iyi reddiye, Komünist Parti ve Yoldaş Stalin’in önderliğinde büyük Sovyet gücünün tüm halkları tarafından elde edilen SSCB’deki sosyalist insanın başarılarıydı. Irkçılığa vurulan ezici darbe, dünyanın en demokratik Stalinist Anayasası’nın yürürlüğe girmesiydi; bu anayasa, tüm ulusların ve ırkların eşit olduğu, “ten rengi veya dil, kültürel düzey veya devlet gelişmişlik düzeyi gibi uluslar ve ırklar arasındaki herhangi bir farklılığın ulusal eşitsizliği haklı çıkarmak için bir temel oluşturamayacağı” öncülünden hareket ediyordu (*Stalin*). Büyük Vatanseverlik Savaşı ve savaş sonrası beş yıllık plan sırasında, çok uluslu Sovyet halkının birliği ve beraberliği yeniden canlandı. Şu anda, SSCB önderliğinde demokrasi ve sosyalizm kampında birleşmiş tüm dünya ilerici güçleri, Hitler’in insan düşmanlarıyla aynı kaderi bekleyen Anglo-Amerikan ırkçılarına karşı mücadele veriyor.

RUSSELL, BERTRAND (d. 1872) -gerici İngiliz filozof, modern felsefi idealizmin önde gelen isimlerinden biri, Anglo-Amerikan emperyalizminin militan ideoloğu; Sovyetler Birliği’nin yeminli düşmanı, demokratik, anti-emperyalist kampın düşmanı; emperyalist kozmopolitizmin teorisyenlerinden biri. Russell her zaman idealist felsefeyi yeniden silahlandırmaya, devrimci proletaryanın bastırılmaz bir şekilde büyüyen ve güçlenen ideolojisine, sınıf mücadelesi ve sosyalist devrim doktrinine karşı mücadele için yeni araçlarla donatmaya çalışmıştır ve çalışmaya devam etmektedir. Russell, biçimsel sembolik

mantığın yaratıcılarından, *neorealizmin* (bkz.) ve daha sonra *mantıksal pozitivizmin* (bkz.) önde gelen isimlerinden biridir. Russell'ın felsefesi, Machizm'e çok yakın bir öznel idealizm çeşididir. Russell'ın felsefesinin “kesinlikle bilimsel” doğasını , matematik ve fizikteki son gelişmelerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu iddiasıyla sürekli öne sürmesine rağmen, felsefesinin tamamı aslında modern bilimin sonuçlarının idealist yanlışlamalarının kesintisiz bir zinciridir. Kendisi yakın zamanda felsefeyi bilim ve teoloji arasında bir aracı olarak gördüğünü itiraf etti. Materyalist atomculuğa, doğanın kurucu unsurlarının maddi şeyler değil, algılara dayalı yargılar (“olaylar”) olan mantıksal birimler olduğunu savunan idealist “mantıksal atomculuk” teorisiyle karşı çıkıyor. Russell, idealizmi, idealizm ve materyalizm arasındaki karşıtlığı uzlaştırdığı varsayılan “nötr monizm” formülüyle gizlemeye başarısız bir şekilde çalışıyor. Onun bilim karşıtı bakış açısından, ruh ve madde sadece iki farklı deneyim biçimidir: doğrudan (öznel veri) ve dolaylı (nesnel veri). Bu tür girişimlerin sahtekarlığı, Lenin tarafından tamamen ortaya çıkarılmıştı; Lenin, hiçbir terminolojik hilenin, idealistlerin maddeyi deneyim ve algıdan bağımsız bir gerçeklik olarak değil, bir “deneyim”, bilinç ve algı biçimi olarak anladıkları gerçeğini gizleyemeyeceğini belirtmişti. Sosyolojide Russell, tarihsel materyalizme ve sınıf mücadelesi teorisine karşı sürekli mücadele etti. Engels'in Anti-Dühring'de çürüttüğü kaba “şiddet teorisinin” savunucusuydu. Tarihte sınıf mücadelesinin belirleyici rolünü göz ardı eden Russell, “genel olarak insan” (değişmeyen içgüdüleri ve dürtüleriyle) ve “genel olarak toplum” (veya devlet) gibi metafizik

soyutlamalarla çalışır. Russell, tarihsel ilerlemede belirleyici faktör olarak insanları değil, bireysel “büyük kişilikleri” tanıdı ve Marksizm tarafından çoktan çürütölmüş olan eski öznel sosyolojiyi yeniden canlandırdı. Russell, sosyolojik ve politik sonuçlarında, Anglo-Amerikan emperyalizminin diğerk halkların ulusal egemenliğini bastırmak, Anglo-Sakson dünya egemenliğini kurmak ve saldırgan bir militarist blok oluşturmak için kullandığı sloganlar olan kozmopolitizm ve “dünya devleti”nin önde gelen savunucularından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Russell, yeni bir dünya savaşının kışkırtıcılarından biridir; SSCB’nin ve halk demokrasilerinin nükleer silahlarla yok edilmesini savunmaktadır. Bunlar, emperyalist ve anti-demokratik kamptaki en fanatik gerici ideologlar arasındadır.

AKIL VE MAKUL –Kant ve Hegel felsefesinde iki tür biliş. Kant’a göre, “tüm bilğimiz duyular aracılığıyla başlar, sonra anlayışa geçer ve nihayetinde akılda yoğunlaşır.” Akıl, duyusal verileri kendi içsel yasalarına göre birleştirerek düzen getirir. Duyusal materyalin, aklın a priori yasalarına göre bu şekilde düzenlenmesi biliştir. Biliş özneldir ve “kendilerinde şeyler”in nesnel dünyasını yansıtmaz ve yansıtamaz. Ancak bilişimiz, doğanın ona dayattığı dar sınırların ötesine geçmeye çalışır; şeyleri oldukları gibi kavramaya çalışır. Bu, aklın alanıdır. Bunu yaparken, akıl kaçınılmaz olarak çelişkilere düşer: eşit derecede haklı ve yine de birbirini dışlayan çelişkili sonuçlara ulaşır (örneğin, dünyanın zaman ve mekânda bir başlangıcı vardır ve yoktur; madde sonsuz bölünebilir ve bölünemez,

vb.). Kant, rasyonel bilgiye geçişin, deneyimden, dış dünyanın nesnelerinden maksimum uzaklık olduğunu savundu. Kant için, aklın çelişkilere düşmesi, onun zayıflığının, “kendinde şeyler” dünyasını kavrama girişimlerinin meşruiyetinin kanıtıydı. Kant, dini inancı haklı çıkarmak için akıllı bilinçli olarak aşağılamaya ihtiyaç duydu. Hegel’in anlama ve akıl arasındaki ayrımı, düşünce ve bilişin alt ve üst biçimleri arasındaki bir ayrım olarak ortaya çıkar. Rasyonel düşünme, biçimsel mantık ve metafiziğin karakteristik özelliği olan “sonlu düşünme”dir. Akıl yalnızca sonlu, metafiziksel tanımlar üretir. Birbirine karşıt olan sabit iddialara ulaşır. Dolayısıyla, akıl için yaşam ve ölüm, karşıt ve ilişkisiz olgulardır. Hegel’e göre rasyonel düşünme, diyalektik düşünmedir. Düşüncenin doğasını ve yarattığı kavramları inceleyerek, karşıt iddiaların içsel bağlantısını ve karşılıklı geçişlerini ortaya koyar. Ancak idealist Hegel için hem akıl hem de zeka, “her ikisinden de daha yüksek” olan “ruh”un yalnızca tanımlarıdır. Hegel ise kullandığı “akıl” ve “sezgi” kavramlarını çarpıtarak, akıllı materyalist, sezgiyi ise spekülatif ve idealist olarak değerlendirir. “Hegel, bilginin Tanrı bilgisi olduğunu ileri sürerek bilgiyi yüceltir” (Lenin). Engels, Doğanın Diyalektiği’nde, Hegel’in akıl ve sezgi arasındaki ayrımının bir miktar rasyonellik içerdiğine işaret etmiştir. Engels, “Hegel’in yalnızca diyalektik düşüncenin rasyonel olduğu yönündeki ayrımının belirli bir anlamı vardır” diye yazmıştır. Engels bu anlamı, insanların hayvanlarla tüm rasyonel faaliyet biçimlerini (tümevarım, tümdengelim, analiz, sentez) paylaşmasında görür; ancak rasyonel faaliyet, yani kavramlarla çalışan düşünme faaliyeti, yalnızca insanlara özgüdür.

Engels şöyle yazıyor: “Tür olarak, tüm bu yöntemler (yani akıl yöntemleri - *dolayısıyla* sıradan mantık tarafından kabul edilen tüm bilimsel araştırma araçları) insanda ve yüksek hayvanlarda tamamen aynıdır. Sadece derece bakımından (ilgili yöntemin gelişiminde) farklılık gösterirler... Diyalektik düşünme-tam olarak kavramların doğasının araştırılmasını öncül edindiği için-yalnızca insan için ve insan için de ancak nispeten yüksek bir gelişim aşamasında (Budistler ve Yunanlılar) mümkündür ve tam gelişimine ancak çok daha sonra, modern felsefede ulaşır.”

RASYONALİZM (Latince *rationalis*-akılcı), bilgi edinmenin tek kaynağının akıl olduğunu kabul eden bir epistemoloji düşünce okuludur; bu, duysal deneyimi tek hakikat kaynağı olarak gören *ampirizmin* (bkz.) aksine bir görüştür. Rasyonalizmin en önde gelen temsilcileri Descartes ve Spinoza’dır; feodalizmin dinsel ve dogmatik dünya görüşüne karşı, aklın ve haklarının savunulması için mücadele etmişlerdir ve bu mücadele ilerici bir niteliktedir. Descartes, modern rasyonalizmin kurucusudur. Aklın her şeye kadir olduğunu savunmuş ve hakikat ölçütünün akılda yattığına inanmıştır. Rasyonalistler, bilimin idealini matematikte görmüşlerdir; onlara göre matematik, deneyimden bağımsız olduğu varsayılan “saf” bilimdir. Descartes, bir matematikçinin matematiksel problemleri zihninin gücüyle çözdüğü gibi, bir filozofun da hakikati yalnızca zihninin gücüyle kavrayabileceğine inanmıştır. Rasyonalistlere göre, duysal veriler bizi aldatır; varoluşu ancak akıl yoluyla kavrayabiliriz. Ruhlarımızın, hazır bir biçimde

var olan doğuştan gelen kavramları içerdği varsayılır. Bilginin kaynağı olarak aklı tanıyan Leibniz, Descartes'ın aksine, fikirlerin ruhta yalnızca bir yetenek, "doğuştan gelen ilkeler" olarak bulunduğuna inanıyordu. Spinoza da deneyimden elde edilen bilginin güvenilir, tesadüfi ve "belirsiz" olduğuna, aklın ise gerekli ve güvenilir bilgi sağladığına inanıyordu. Bu, Spinoza'nın materyalizminin tutarsızlığını ifade ediyordu. Eğer empirizm deneyimi mutlak bir değere yükseltip aklın bilişsel süreçteki rolünü küçümsüyorsa, rasyonalizm aklı duysal deneyimden, duyumlardan ayırır ve kavramları ve düşünceyi mutlaklaştırır. Mantığın duysal olandan ayrılması kaçınılmaz olarak idealizme yol açar, çünkü kavramlar somut içerikten yoksun, yalın soyutlamalara dönüşür. Lenin, "Rasyonalist kendini akıl yürütmeye, hem de soyut akıl yürütmeye sınırlar," diye belirtir. "*Doğa olmadan, onunla uyumsuz akıl (zeka), düşünce ve bilinç yanlıştır*" (Lenin). Diyalektik materyalizm, rasyonalizmin ve empirizmin tek taraflılığını aşarak, bilişin duysal ve mantıksal yönlerini bilimsel olarak çözüme kavuşturmuş, bunları birbirini tamamlayan bilişin gerekli aşamaları olarak organik bir bağlantı ve birlik içinde ele almıştır. Duysal deneyim, bilişin başlangıç noktasıdır. Gerçek bilgi, insan duyuları ve duyu organları tarafından sağlanan verilerle başlar. Bununla birlikte, yalnızca doğrudan duysal algı, eksiksiz ve derin bir bilgi sağlamaz. Evrensel bağlantıları ve ilişkileri anlamak, akıl ve teorik düşünme yoluyla mümkündür. Mantıksal kavramlar, yani bilişin rasyonel yönü, duysal verilerin düşüncede işlenmesini temsil eder. Dolayısıyla, diyalektik materyalizmde, duysal ve mantıksal birbirine bağlıdır ve ancak birlik içinde biliş sürecini

ifade eder. Marksist felsefe, hem duyusal hem de rasyonel, mantıksal biliş, pratikle, insan etkinliğiyle yakından bağlantılı olarak görür. Bilginin duyusal izlenimlerden ve olguların anlık yansımasından, soyut düşünme yoluyla özlerinin açığa çıkarılmasına doğru ilerlediğini belirten Lenin, şunları kaydediyor: “Bilginin tüm bu anları (adımları, aşamaları, süreçleri) öznenen nesneye yöneliktir, pratikle sınılanır ve bu sınama yoluyla gerçeğe ulaşır...” Lenin, gerçeği bilmenin, nesnel gerçekliği bilmenin diyalektik yolunun “yaşayan tefekkürden soyut düşünmeye ve *ondan da pratiğe*” gittiğini belirtiyor. (Ayrıca bkz. *Duyumculuk*.)

“GERÇEKÇİLİK” (ORTAÇAĞ)

–Ortaçağ skolastik düşüncesinde, genel kavramların (“evrensellerin”) gerçek ve nesnel bir varlığa sahip olduğunu ve bireysel şeylerin varlığından önce geldiğini savunan bir düşünce okulu. “Gerçekçiler” iki önerme ileri sürdüler: 1) “evrenseller gerçekliktir” ve 2) “evrenseller şeylerden önce vardır.” Ortaçağ “gerçekçiliği” böylece, yalnızca öteki dünyadaki fikirler dünyasının gerçek olduğunu ve dünyevi gerçekliğin fikirler dünyasının soluk bir kopyası olduğunu öğreten antik Yunan filozofu Platon’un idealist konumunu benimsedi. Ortaçağ “gerçekçiliği” Katolikliğin felsefi temeliydi. “Gerçekçiliğin” en önde gelen temsilcileri Canterbury’li Anselm ve Champeaux’lu William’dı. Thomas Aquinas da bu okula bağlıydı. Ortaçağ felsefesindeki nominalist düşünce okulunun temsilcileri “gerçekçiliğe” karşı inatçı bir mücadele yürüttüler (bkz. *Nominalizm*). Bu, felsefedeki iki eğilim arasındaki mücadelenin bir ifadesiydi: materyalist (nominalizm) ve idealist (“gerçekçilik”).

REVİZYONİZM (bkz. *Reformizm*)

SOSYAL DEVRİM –toplumsal gelişmenin kritik bir aşaması, toplum ve devlet yaşamında temel bir altüst oluş, eski bir toplumsal düzenin devrilmesi ve yeni, ilerici bir düzenin kurulması. Toplumsal devrimleri tesadüfi veya “normal” yoldan sapma olarak gören liberal burjuvazi ve oportünizm teorisyenlerinin aksine, Marksizm-Leninizm devrimlerin sınıf toplumunun gelişiminin gerekli, mantıksal bir sonucu olduğunu öğretir. Devrimler, evrim sürecinde, eski toplumsal düzen içinde yeni bir toplumsal düzenin unsurlarının veya ön koşullarının kademeli olarak olgunlaşmasında, yeni ile eski arasında kademeli olarak çelişkilerin birikmesinde doruğa ulaşır. “Toplumun maddi üretici güçleri, gelişimlerinin belirli bir aşamasında, mevcut üretim ilişkileriyle veya–ki bu sadece yasal bir ifadedir–şimdiye kadar geliştikleri mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya girer. Üretici güçlerin gelişim biçimlerinden, bu ilişkiler onların zincirlerine dönüşür. İşte o zaman toplumsal devrim çağı başlar” (*Marx*). Devrimler, yeni üretici güçler ile eski üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi çözer, eskimiş üretim ilişkilerini zorla ortadan kaldırır ve üretici güçlerin daha da gelişmesi için alan açar. Sınıf toplumlarında toplumsal devrimlerin kaçınılmazlığı, eski üretim ilişkilerinin taşıyıcıları olan egemen sınıflar tarafından yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır; bu sınıflar gönüllü olarak geri çekilmek yerine, mevcut düzeni devlet gücüyle savunarak toplumun üretici güçlerinin gelişimini engellerler. Bu nedenle, daha fazla toplumsal gelişmenin önünü

açmak için, ilerici sınıflar mevcut devlet sistemini devirmelidir. Her devrimin temel sorusu siyasi iktidar sorusudur. Toplumun gelişimini engelleyen egemen gerici sınıftan devrimci sınıfa iktidarın geçişi, şiddetli sınıf mücadelesi ve iç savaş yoluyla gerçekleşir. Devrim, sınıf mücadelesinin en yüksek biçimidir . Devrimci dönemlerde, toplumsal gelişmenin kendiliğinden süreci, insanların bilinçli faaliyetine yerini bırakır ve barışçıl gelişmenin yerini şiddetli ayaklanma alır. “Yeni üretici güçler ile eski üretim ilişkileri arasındaki çatışmaya, toplumun yeni ekonomik ihtiyaçlarına dayanarak yeni toplumsal fikirler ortaya çıkar; bu yeni fikirler kitleleri örgütler ve harekete geçirir; kitleler yeni bir siyasi orduda birleşir, yeni bir devrimci güç yaratır ve bunu üretim ilişkilerindeki eski düzeni zorla ortadan kaldırmak ve yeni bir düzen kurmak için kullanır” (*Stalin*). Daha önce siyasi hayattan uzak duran milyonlarca insan bilinçli bir mücadeleye katılır. İşte bu yüzden devrimci dönemler her zaman toplumsal gelişmenin muazzam bir ivme kazanmasını ifade eder. Marx’ın da belirttiği gibi, devrimler tarihin lokomotifleridir. Toplumsal devrimler, sözde “saray darbeleri”, “darbeler” ve benzerleriyle karıştırılmamalıdır. İkincisi, yalnızca hükümet liderliğinde şiddetli bir değişikliği, aynı sınıftan bireylerin veya grupların iktidarda yer değiştirmesini ifade ederken, toplumsal bir devrimin temel özelliği toplumun tüm yapısında bir altüst oluş, iktidarın bir sınıftan diğerine geçmesidir. Bununla birlikte, bir sınıfın diğer bir sınıf tarafından şiddetli bir şekilde devrilmesi her zaman devrim olarak adlandıırılamaz. Eğer gerici bir sınıf ilerici bir sınıfa karşı ayaklanırsa veya çökmekte olan bir yönetici sınıf

iktidarı ele geçirirse, bu bir devrim değil, karşı devrimdir. Devrim, *gelişmiş, ilerici bir sınıfın* iktidara gelmesini ve toplumun daha da gelişmesinin yolunu açmasını ifade eder. Bir devrimin niteliği, elde ettiği sosyal hedeflerle belirlenir. Örneğin, 1789 Fransız Devrimi, üretici güçlerin ve bunların temelinde gelişen kapitalist üretim ilişkilerinin gelişimini engelleyen feodal sistemi yok etmeyi amaçlamıştır. Bu bir burjuva devrimiydi. 1848-1849 yıllarında birçok Avrupa ülkesinde yaşanan devrimler de burjuva devrimleriydi. Rusya'daki 1905 Devrimi ve 1917 Şubat Devrimi de burjuva demokratik devrimleriydi. Amaçları, modası geçmiş otokrasiyi yıkmak ve ekonomideki feodalizm kalıntılarını ortadan kaldırarak ülkenin ekonomik ve siyasi gelişiminin önünü açmaktı. Ancak kapitalizmin emperyalist aşamasının koşullarında gerçekleşen bu devrimler, eski burjuva devrimlerinden önemli ölçüde farklıydı. Lenin, Rus burjuva-demokratik devriminin gerçekleştiği yeni koşulları genelleştirerek, bu devrimdeki taktikler konusunda Marksist parti için yeni bir çizgi geliştirdi. Lenin, burjuvazinin önde gelen güç olduğu eski burjuva devrimlerinin aksine, yeni ortamda proletaryanın burjuva devriminin hegemonik, önde gelen gücü haline geldiğini gösterdi. "Proletaryanın hegemonyası, proletarya ile köylülük arasında ittifak politikası ve liberal burjuvazinin tecrit edilmesi politikası altında burjuva devriminde proletaryanın önde gelen rolünü ifade eder..." (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Lenin ayrıca, değişen tarihsel durumda burjuva-demokratik devrim ile sosyalist devrim arasındaki ilişkiye yeni bir yaklaşım geliştirerek, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi teorisini

temellendirdi. Lenin'in sosyalist devrim teorisine göre, "burjuva devriminde proletarya ve köylülüğün ittifakıyla oluşan proletarya hegemonyası, sosyalist devrimde proletarya ve çalışan ve sömürülen kitlelerin ittifakıyla oluşan proletarya hegemonyasına dönüşecekti; proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü ise proletarya sosyalist diktatörlüğüne zemin hazırlayacaktı" (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Proletarya sosyalist devrimi, önceki tüm devrimlerden temelde farklıdır. Proletarya sosyalist devrimi, halkların yaşamlarında en derin değişiklikleri yarattığı için tarihte bilinen tüm devrimlerin en büyüğüdür. Geçmişteki tüm devrimler, Yoldaş Stalin'in sözleriyle, tek taraflı devrimlerdi; bir sömürü biçiminin diğeriyle değiştirilmesine yol açtılar. İnsanlığın tarihindeki en devrimci sınıf olan proletaryanın diktatörlüğünü kuran bir proletarya devrimi, insanın insan tarafından sömürülmesinin tümünü ortadan kaldırabilir. Proletarya sosyalist devriminin en büyük örneği, SSCB'deki 1917 Ekim Devrimi'dir. Toplumsal gelişmede derin bir altüst oluşu temsil eden bir sosyal devrim, herhangi bir anda, herhangi bir devrimci grubun keyfiyle gerçekleştirilemez. Belirli nesnel koşullar gerektirir; Lenin bu koşulların bütününe devrimci durum adını vermiştir. "Tüm devrimler ve özellikle yirminci yüzyıldaki üç Rus devrimi tarafından doğrulanan devrimin temel yasası şudur: Bir devrimin gerçekleşmesi için, sömürülen ve ezilen kitlelerin eskisi gibi yaşamanın imkansızlığını fark etmeleri ve değişim talep etmeleri yeterli değildir; devrimin başarılı olması için, sömürenlerin eski şekilde yaşayamayacak ve yönetemeyecek durumda olmaları gerekir. Sadece "alt sınıflar" artık eski yolu istemediğinde ve

“üst sınıflar” eski şekilde devam edemediğinde devrim zafer kazanabilir. Bu gerçek şu sözlerle ifade edilir: “Devrim, (hem sömürülenleri hem de sömürenleri etkileyen) ülke çapında bir kriz olmadan imkansızdır” (*Lenin*). Ancak bir proletarya devriminin gerçekleşmesi ve zafer kazanması için, sadece devrimci bir durumun varlığı yeterli değildir. Devrimin nesnel koşullarına öznel koşullar da eklenmelidir: devrimci sınıfın cesur, özverili mücadele kapasitesi, savaşta tecrübe kazanmış ve doğru stratejik ve taktiksel liderlik sağlayan bir devrimci partinin varlığı. Proletarya devriminin zaferi için gereken koşullardan bahsederken, Yoldaş Stalin şunları işaret eder: “Bir devrimin zaferi asla kendiliğinden gelmez. Hazırlanmalı ve kazanılmalıdır. Ve ancak güçlü bir proletarya devrimci partisi bunu hazırlayabilir ve kazanabilir.” (Ayrıca bkz. *Proletarya, Sosyalist Devrim.*)

DİN, insanların zihinlerinde onları yöneten doğal ve sosyal güçlerin çarpıtılmış, fantastik bir yansımasıdır; “her yerde, başkaları için sonsuz emek, yoksulluk ve yalnızlıkla ezilen kitlelerin üzerinde bulunan manevi baskının biçimlerinden biridir” (*Lenin*). Din, felsefi idealizmle epistemolojik kökleri paylaşır: insan kavramlarının ve fikirlerinin doğadan ayrılması, tanrılaştırılması veya doğal güçlerin manevileştirilmesi. Felsefi idealizm, dini savunmanın bir biçimi ve aracıdır. Dini inançlar, insan yaşamının belirli tarihsel koşullarına bağlı geçici bir olgudur. İnsanlık tarihinin çok uzun bir döneminde, insanların din kavramı yoktu. İlkel toplumda dini inançların ortaya çıkması, ancak düşüncenin ve açık konuşmanın gelişmesiyle mümkün

oldu. Dinin ortaya çıkmasını belirleyen neden, ilkel insanın korkunç ve anlaşılmaz doğal olaylar karşısındaki güçsüzlüğüydü. Doğanın güçleri karşısındaki bu acizlik, vahşi insanın zihninde, çevresindeki nesnelerde yaşamı destekleyebilecek veya tam tersine her türlü felaketi getirebilecek özel, doğaüstü bir gücün varlığı fikrine yol açtı. Doğal nesnelere doğaüstü güçler yükleyen vahşi insan, bu nesneleri büyüler, ritüeller ve sihir yoluyla etkilemeye çalıştı. Büyü unsurları tüm modern dinlerde mevcuttur. Modern dini inançların kökenleri öncelikle sınıf temellidir. Sömürülen sınıfların sömürücülerine karşı mücadeledeki acizliği, kaçınılmaz olarak mucizelere, ölümden sonra daha iyi bir hayata olan inancı doğurur. “İşçi kitlelerinin toplumsal baskısı, kapitalizmin kör güçleri karşısındaki görünürdeki tam çaresizlikleri, sıradan işçilere savaşlar, depremler vb. gibi olağanüstü olaylardan bin kat daha korkunç acı çektiren, en vahşi işkenceyi yaratan bu güçler, modern dinin en derin köküdür” (Lenin). Kilise mensuplarının ve mezhep mensuplarının vahşi, cahil hikâyelerinde, sömürü ve cehalet tarafından ezilen insan, düşmanca bir toplumsal düzenin dayattığı tüm azaplardan kurtuluş arar. Din, her zaman çalışan insanlar için bir baskı silahı olmuştur. “Öbür dünyada” ödül adına boyun eğmeyi, alçakgönüllülüğü ve dünyevi mallara karşı küçümsemeyi vaaz eden din, burjuvazinin egemenliğini güçlendirmeye yardımcı olur. Din, halkın afyonudur—bu Marx’ın tanımıdır. Tanrı’nın, şeytanların, ahiretin vb. varlığını öne sürerek, din insanı doğanın ve toplumun gerçek yasalarını anlamaktan uzaklaştırır. “Her din bilimin zıttıdır” (Stalin). Sosyalizm, dini inançları besleyen maddi kökleri yok eder. Sömürü, açlık ve kitlesel yoksulluğa dayalı bir toplumsal

düzenin ortadan kalkmasıyla, ahiret hakkında fantastik kavramlar yaratma ihtiyacı da ortadan kalkar. Ancak dinin üstesinden gelmek anında gerçekleşmez, devrimden hemen sonra da olmaz. Bilincin gelişimi, insanların yaşamlarındaki maddi koşulların gelişiminin gerisinde kalır. Bu nedenle, kapitalist geçmişin kalıntıları, kapitalizmin yıkılmasından çok sonra bile insanların bilincinde kalır. Din, insan zihnindeki kapitalizmin en kalıcı kalıntılarından biridir. Din, idari önlemler veya şiddet yoluyla ortadan kaldırılamaz. Komünist Parti, Lenin ve Stalin, dini kalıntıların yeni bir toplumun pratik inşası sürecinde, komünist eğitim sürecinde kademeli olarak aşılabileceğini ve aşılabileceğini öğretir. SSCB’de gerçek vicdan özgürlüğü gerçekleştirildi. Her vatandaş inançlı veya inançsız olabilir; bu bir vicdan meselesidir. Ancak Komünist Parti, çalışan halkın önder gücü olarak, dine karşı tutumunda tarafsız olamaz. Parti, tüm faaliyetleriyle işçilerin dini kalıntılardan kurtulmalarına ve bilimsel bir dünya görüşü edinmelerine yardımcı olur. İnsanların bilincindeki dini kalıntıların üstesinden gelmek için kültürel ve eğitimsel çalışmalar, doğa bilimlerinin yaygınlaştırılması ve Marksist-Leninist dünya görüşü büyük önem taşır. Lenin’in “Sosyalizm ve Din” ve “İşçi Partisinin Dine Karşı Tutumu Üzerine” başlıklı makaleleri, din meselesi ve proletarya partisinin dine karşı tutumu konusunda derinlemesine bir tartışma sunmaktadır.

RELATIVİZM (Latince: *relativus*–göreceli), insan bilgisinin göreceliğini, gelenekselliğini ve öznelliğini savunan idealist bir doktrindir. Bilgimizin göreceliğini kabul ederken, rölativizm

bilginin nesnelliğini reddeder ve bilginin nesnel dünyayı yansıtmadığına inanır. “Relativizmi bilgi teorisinin temeli yapmak, kaçınılmaz olarak ya mutlak şüpheciliğe, agnostisizme ve sofizme ya da öznelciliğe mahkum olmak demektir. Bilgi teorisinin temeli olarak rölativizm, yalnızca bilginin göreceliğini kabul etmek değil, aynı zamanda göreceli bilginin yaklaştığı, insanlıktan bağımsız olarak var olan herhangi bir nesnel standart veya modeli de reddetmektir” (Lenin). *Bilginin mutlak göreceliğini–yani, tam gelenekselliğini, öznelliğini ve keyfiliğini–iddia ederek, rölativizm böylece öznel idealizme yol açar. Relativizm, “fiziksel” idealizmin kaynağıdır* (bkz.). Diyalektik materyalizm, bilginin göreliliğini yalnızca her tarihsel bilgi aşamasının belirli bir üretici güç gelişim düzeyi ve bilim düzeyiyle sınırlı olması anlamında kabul eder; nesnel gerçeğin imkansız olduğu anlamında değil. “Marx ve Engels’in materyalist diyalektiği kesinlikle göreliliği içerir, ancak ona indirgenemez; yani, tüm bilginin göreliliğini nesnel gerçeği reddetme anlamında değil, bilginin bu gerçeğe yaklaşmasının tarihsel olarak geleneksel sınırları anlamında kabul eder” (Lenin). Çağdaş burjuva felsefesinde, gericiler göreliliği yaygın olarak örümceklerle mücadele aracı, materyalizme karşı çıkma ve en canavarca ve vahşi dinsel-idealist önyargıları doğrulamak için bir silah olarak kullanmaktadırlar.

YANSIMA (Latince: *refloxio*–yansıma), burjuva felsefesinin bilgi teorisinde kullanılan bir terimdir. Locke’a göre, bilginiz bir yandan dış nesnelerin duyularımız üzerindeki etkisiyle uyandırılan duyumlardan, diğer yandan da ruhumuzun

faaliyetini gözlemlemekten oluşur. Locke, “ruhumuzun içsel faaliyetinin” bu algılanmasına yansıma adını verir. Yansımayı maddi deneyimin yanında ve ondan bağımsız bir bilgi biçimi olarak kabul etmek, Locke açısından idealizme bir tavizdi. Hegel, yansımayı aracılı bilgi, yani bir olgunun özünün yansıması olarak anlamıştır. Bir nesne üzerinde *düşünmek*, onu derinlemesine incelemek anlamına gelir.

REFORMİZM –Devrimci Marksizm’e ve proletaryanın temel çıkarlarına düşman, işçi hareketinde ortaya çıkan , kapitalizme karşı sınıf mücadelesini, proletarya diktatörlüğü mücadelesini ve sosyalizmin zaferini, sömürücü burjuva sisteminin temellerine dokunmayan küçük reformlarla değiştiren bir siyasi akımdır. Reformizm, 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Sosyal tabanı, kapitalistler tarafından rüşvet verilen işçi sınıfının üst tabakası, yani “emek aristokrasisi”dir. Lenin’in belirttiği gibi, reformizm ve oportünizm, “bir grup ayrıcalıklı işçinin nispeten barışçıl ve kültürlü yaşamının onları ‘burjuvalaştırdığı’, kendi ulusal sermayelerinin kârlarından kırıntılar verdiği ve onları yıkılmış ve yoksullaşmış kitlelerin sefaletinden, acısından ve devrimci yapılanmalarından uzaklaştırdığı bir kapitalist gelişme döneminin özelliklerinden on yıllar içinde ortaya çıkmıştır.” Alman Sosyal Demokrat Bernstein, *işçi hareketinde reformculuk ve oportünizmin temellerini atmıştır* (bkz.). Ancak reformculuk uluslararası bir olgudur. “Bütün ülkelerde (kapitalist ülkelerde) reformcular vardır , çünkü burjuvazi her yerde bir şekilde işçileri yozlaştırmaya ve onları memnun kölelere

dönüştürmeye, köleliği kaldırma fikrinden vazgeçmeye çalışır” (Lenin). Almanya’daki Bernsteinciler ve Kautskyciler, Rusya’daki iktisatçılar ve Menşevikler, Avusturya’daki “Avusturya Marksistleri”, İngiltere’deki İşçi Partisi üyeleri, Fransa’daki “sosyalistler”– bunların hepsi reformculuğun temsilcileridir, işçi hareketinde burjuvazinin ajanlarıdır ve işçileri aldatmayı, onları tutarlı proletarya mücadelesinden uzaklaştırmayı ve işçi sınıfının çıkarlarını kapitalistlerin çıkarlarıyla uzlaştırmayı amaçlamaktadırlar. İkinci Enternasyonal partileri, işçi hareketinde burjuva politikaları izleyen reformcu partilere dönüştüler. Günümüz koşullarında, reformculuk politikası, Amerikan ve İngiliz emperyalizminin sadık hizmetkarları olan sözde sağcı sosyalistler tarafından izlenmektedir. Reformculuk ve oportünizmin temel fikri, sınıf işbirliği, sınıf çıkarlarının “uyumu”dur. Reformcular, proletaryayı kapitalist köleliğin ortadan kaldırılmasına ve sosyalizmin zaferine giden tek gerçek yol olarak gören Marksist-Leninist sınıf mücadelesi teorisine, işçi sınıfı ve burjuvazinin uzlaştırılması fikriyle karşı çıkarlar. Bu nedenle, proletarya diktatörlüğünü reddederler ve proletarya diktatörlüğü olmadan sosyalizme geçişin imkansız olduğunu savunurlar. Reformistler, işçileri sosyalizme geçişin (ki bunu sözlü olarak ve işçileri aldatmak için yaparlar, oysa gerçekte sosyalizmin ateşli düşmanlarıdır) kapitalizmin temellerinin yıkılmasını, burjuva devletin ve şiddet organlarının yok edilmesini, burjuvazinin üretim araçları üzerindeki mülkiyetinden mahrum bırakılmasını gerektirmediğine ikna etmeye çalışırlar. Reformistler, parlamenter eylem, kooperatiflerin kurulması, kâr paylaşımı vb.

yoluyla kapitalizmin sosyalizme barışçıl bir şekilde entegre edilmesini savunurlar. Bu, İngiliz İşçi Partisi'nin yeni icat ettiği "demokratik sosyalizm" in, Fransız "sosyalistlerinin" "üçüncü güç" teorisinin ve benzerlerinin teori ve pratiğidir. Marksizm-Leninizm, reformist teorilerin burjuva özünü ortaya koymuştur. Reformlar sermayenin egemenliğini ortadan kaldıramaz. Lenin, "Reformizm, sermayenin egemenliği var olduğu sürece, bireysel iyileşmelere rağmen her zaman ücretli köle olarak kalacak olan işçilerin burjuva bir aldatmacasıdır" demiştir. Marksizm-Leninizm, proletarya partisinin reformlar için, kapitalizm altında işçilerin ekonomik, siyasi ve kültürel konumunu iyileştirmek için verdiği mücadelenin gerekliliğini inkar etmez; ancak reformları, amacı kapitalizmin devrimci bir şekilde yıkılması olan sınıf mücadelesinin bir yan ürünü olarak görür. Marksizmin devrimci özüne, proletarya diktatörlüğü temel doktrinine karşı savaşan reformistler, Marksizmin felsefi ve teorik temellerini gözden geçirerek, Marksizm'in yerine Makizm, neo-Kantçılık ve diğer burjuva teorilerini koydular. Revizyonistler, diyalektiği, yani iç çelişkiler ve sıçramalara dayalı gelişim doktrinini, hareketi basit bir büyüme süreci, yavaş ve kademeli bir gelişme olarak gören kaba evrimcilikle değiştirdiler. Bernstein ve diğerlerinin Kantçı revizyonizmini takiben, Makyacı görüşlü revizyonistler ortaya çıktı: Avusturya'da F. Adler, Rusya'da Bogdanov, Lunaçarski, Yuşkeviç ve diğerleri. Transkafkasya'da, "Mesame Dassi"deki revizyonistler (Jordania ve diğerleri) kendilerine bir yuva kurdular ve J. V. Stalin onlara karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüttü. Machçı revizyonistler, diyalektik ve tarihsel

materyalizmi gerici Machçı felsefeyle değiştirmeye çalıştılar. Felsefe alanındaki tipik revizyonistler Kautsky ve İkinci Enternasyonal'in diğer teorisyenleriydi. Onların felsefi revizyonizmi, siyasi oportünizmlerinin ve proletarya devrimi davasına ihanetlerinin teorik ifadesiydi. Tüm revizyonistler, bilimsel sosyalizmin idealist felsefenin kabulüyle birleştirilebileceğini kanıtlamaya çalıştılar. Bu çizgi, proletaryayı ve partisini teorik olarak silahsızlandırmayı, onları burjuva ideolojisinin kollarına atmayı amaçlıyordu. Sadece Lenin ve Stalin, sadece Bolşevik Parti, Marksizmin felsefi ve bilimsel-tarihsel temellerinin revizyonuna karşı çıktı ve diyalektik ve tarihsel materyalizmi savunarak, onu yeni tarihsel çağ için geliştirdi. Lenin, felsefi revizyonizmin canlı ve sert bir tasvirini yaptı. İşçi hareketindeki reformizmin çağdaş temsilcileri, sözde sağcı sosyalistler, Marksist felsefenin destekçileri ve takipçileri maskesini tamamen atmış ve en açık burjuva-idealist görüşleri açıkça savunmaktadırlar. Lenin ve Stalin, reformizm ve oportünizme karşı mücadelenin gerçek bir proleter partinin kanunu olduğunu öğretirler. "Proleter partilerin gelişmesi ve güçlenmesi, oportünistlerin ve reformistlerin, sosyal emperyalistlerin ve sosyal şovenistlerin, sosyal vatanseverlerin ve sosyal pasifistlerin tasfiyesiyle gerçekleşir" (Stalin). Lenin ve Stalin'in partisi olan Bolşevik Parti'nin (Rusya'nın işçi sınıfını ve kitlelerini yönetebilen ve büyük sosyalist idealleri gerçekleştirebilen parti) zaferle sonuçlanan gelişiminin başlıca nedenlerinden biri, parti içinde reformizm ve oportünizme, Menşeviklere, tasfiyecilere, Troçkistlere, Zinovievçilere, Buharinistlere ve Marksizmin diğer düşmanlarına

karşı uzlaşmaz mücadelesiydi. Modern kapitalizmin giderek artan çelişkileri ve SSCB'deki sosyalizmin başarıları, halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşasına geçiş ve kapitalist ülkelerdeki komünist partilerin başarıları, modern reformistlerin tabanını daraltmakta ve onları barışın, demokrasinin ve sosyalizmin düşmanları olarak ortaya çıkarmaktadır. Onlara karşı süregelen mücadele, komünist ve işçi partilerinin başlıca görevlerinden biri olmaya devam etmektedir. (Ayrıca bkz. *Sağcı sosyalistler.*)

ROBINET JEAN-BAPTISTE RENE (1735-1820)

–Fransız burjuva filozofu. 1760'ların başlarında Hollanda'ya göç etti ve burada başlıca eseri *Doğa Üzerine* (1761-1768) adlı çalışmasını yayınladı. Felsefede Robinet, tutarsız olsa da materyalistti. Descartes ve Newton'ın fiziğinden, Locke'un materyalist duyumsamasından ve La Mettrie, Diderot ve diğerlerinin felsefesinden etkilendi. Tüm bu kaynaklara dayanarak, Robinet, doğayı, keyfi hareket, yaşam ve duyarlılık kapasitesine sahip sürekli bir maddi “temel” veya unsurlar merdiveni olarak tanımlayan bir doktrin geliştirdi. Robinet, Tanrı'yı dünyanın yaratıcısı ve birincil nedeni olarak gören deist doktrine bağlı kaldı. Tanrı'nın sonsuzluğunu ve ebediliğini, dünyanın uzay ve zamandaki sonluluğuyla karşılaştırdı. Ancak XVII. yüzyılın metafizikçilerinden farklı olarak, Tanrı'nın özünün bilinemez olduğunu ilan etmekle kalmadı, aynı zamanda resmi dini öğretileri de sert bir şekilde eleştirdi. Robinet, bu varlıkların antropomorfik doğasını, yani Tanrı'ya insanın niteliklerini, özelliklerini ve mükemmelliklerini atfettiklerini göstermiştir. Zamanı, uzamı ve

geçirimsizliği maddenin temel ve nesnel özellikleri olarak gören Robinet, maddeye *kendiliğinden* hareket etme kapasitesi atfetmiştir. Robinet, bu hareketin tüm maddenin ve tüm unsurlarının hayvansal doğası, yani maddede içkin olan yaşam özelliği tarafından koşullandırıldığına inanmıştır. Robinet bir hylozoisttir. Doğanın yaşamını “mümkün olan en büyük çeşitlilikle birleşmiş, muhtemelen kusurlu bir birlik” olarak hayal eder. Bu birliğin temelini, Leibniz’den ödünç aldığı süreklilik yasasında görür; bu yasaya göre doğada sıçramalar yoktur ve minerallerden ve kristallerden insana kadar tüm doğa, organik “temellerde” bulunan bitmiş niteliklerin sürekli niceliksel büyümesinin tek bir çizgisidir. Robinet, ruh ve beden arasındaki ilişkiye dair eski, düalist teorilere bazı tavizler verse de, ruh ve beden arasındaki bağlantı doktrininde, düşünce ve iradenin tüm işlevlerini bedensel organizasyondan, özellikle de beynin yapısından türetir ve ruhsal ve bedensel maddeler arasındaki bağlantıyı bedenin yapısına bağlı kılar. Bilgi teorisinde, Locke’u takip ederek materyalist duyusalılık doktrinini geliştirdi. Aynı zamanda, bir dizi önermede, Robinet yalnızca Tanrı’nın değil, şeylerin özünün de bilinemezliğine yöneldi. Ancak Robinet agnostik değildi: bu önermeler görüşlerinin temel bir özelliğini oluşturmaz. Toplum hakkındaki fikirlerinde, Robinet, burjuva Aydınlanma’nın özgürlüğü özel mülkiyet çıkarları ve kamu yararının “uyumu” olarak gören görüşünü savundu.

KLAN VE KLAN TOPLULUĞU –Ortak bir atadan gelen, kan bağıyla birbirine bağlı bir grup insan; ilkel toplumun temel birimi. Bir klan çoğaldıkça,

büyüklüğü birkaç yüz kişiye ulaşır. Klanlar, kardeşlikler (phratries) halinde birleşir ve kardeşliklerin birleşimi bir kabile oluşturur. Klan sisteminin ortaya çıkışı ve gelişmesi sırasında, kadın klanda önde gelen bir konumdaydı (bkz. *Anaerkillik*). Klanın dağılmasıyla birlikte, erkek baskın bir konumda yer aldı (bkz. *Ataerkillik*). Klan ve klan topluluklarının yapısı, üretim araçlarının kamu mülkiyetine ve kolektif emeğe dayanıyordu. Klanın başında seçilmiş bir yaşlı bulunuyordu. Tüm meseleler, tüm yetişkin erkek ve kadınların bir araya geldiği klan konseyi tarafından karara bağlanıyordu. Klan topluluğunda şiddet yoktu; tahakküm veya baskıya yer yoktu. Klan, ilkel toplumsal yapı temelinde en yüksek gelişimine ulaştı (bkz.). Toplumsal iş bölümünün, takasın ve özel mülkiyetin gelişmesiyle birlikte, ilkel komünal sistem ve dolayısıyla klan sistemi çözülmeye başladı. Toplumun sınıf bölünmesine dayalı yeni bir üretim biçiminin ortaya çıkması, klan sistemine son verdi.

TARİHTE KİŞİLİĞİN ROLÜ –Tarihteki Kişilik konusuna bakınız.

“MAYMUNUN İNSANA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE EMEĞİN ROLÜ” –F. Engels’in, insanın kökeni ve gelişimi hakkındaki Marksist görüşlerini açıkladığı bir eser. Bu eser 1876’da yazılmış ve tamamlanmamış bir el yazmasıdır. İlk olarak 1896’da Almanca olarak yayımlanmıştır. Darwin, insanın hayvanlar aleminden geldiğini göstermiş ve bu soruyu biyolojik bir bakış açısıyla aydınlatmıştır. Ancak, sorunun sosyolojik yönü geliştirilmediği için, soruna eksiksiz ve doğru bir çözüm bulunamamıştır. Engels böyle bir çözüm

sunmaktadır. Gelişmiş doğa biliminin insanın hayvanlar aleminden geldiği konusundaki görüşünü kabul eden Engels, insanın ortaya çıkışını belirleyen *sosyal* kalıplar sorusuna odaklanmaktadır. Maymunların insanlaşmasındaki ana faktör emektir ve emek yalnızca insanlara özgü bir şeydir. Engels, “Emek insanı yarattı” diye vurgular. Maymundan insana geçiş için belirli ön koşullar gerekliydi. Bunların arasında en belirleyici olanlar, maymun benzeri insan atalarının dik bir yürüyüşe geçmesi ve ön uzuvların serbestleşmesidir. Ancak bu ataların ön uzuvları yalnızca en basit işlemleri yapabiliyordu. İnsan elleri, ancak binlerce yıl boyunca onları mükemmelleştiren emek sonucunda evrimleşmiştir. Engels, “Bu nedenle el, sadece bir emek organı değil, aynı zamanda *onun ürünüdür* “ der. Emek sonucu gelişen el, tüm organizmayı etkilemiştir. İnsan konuşması da kökenini emeğe borçludur. “Gelişen insanlar, birbirlerine *bir şeyler söyleme ihtiyacını geliştirdikleri noktaya emek yoluyla ulaşmışlardır.*” Emek ve etkili konuşmanın etkisiyle beyin hızla gelişmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak “en yakın araçları olan duyu organlarının” gelişimi de gerçekleşmiştir. Beynin ve ona bağlı duyuların (bilinç, akıl yürütme vb.) gelişimi, emek ve dilin gelişimi üzerinde güçlü bir geri bildirim etkisi yaratmıştır. Pavlov’un, insanlarda birinci sinyal sistemi üzerine kurulu olan ikinci sinyal sistemi (konuşma) hakkındaki yüksek sinirsel aktivite teorisi, Engels’in dilin insan beyninin gelişimindeki rolü hakkındaki fikirlerini doğrulamaktadır. İnsanın maymundan ayrılması ve “hazır insan”ın ortaya çıkmasıyla, insan gelişim sürecinde güçlü bir etki yaratan yeni bir unsur ortaya çıkar: Sürü, topluma dönüşür. “Peki, insan

toplumunu maymun sürüsünden ayıran karakteristik özelliği nerede buluyoruz? *Emek içinde* “ (Engels). Engels, “Emek, alet yapımıyla başlar” der. Aletlerin yapımı ve kullanımı, sonraki tüm insan gelişimi için olağanüstü öneme sahipti. İnsana en çeşitli doğal koşullarda yaşama fırsatı yarattı. Hayvanlar yalnızca doğayı kullanabilirler. İnsan ise aletlerle üretim yapar, doğayı kendi amaçlarına hizmet etmeye zorlar. Yapay organlarını –üretim araçlarını–değiştirerek doğaya uyum sağlar. Üretken güçlerin ve her şeyden önce üretim araçlarının büyümesi, insanın ve toplumun gelişimini belirler. Engels, bu gelişmenin yolunu kısaca tanımlar. Engels ayrıca, emek yoluyla insanın doğa üzerinde hakimiyet kurduğunu gösterir. “Ve bu, insan ile diğer hayvanlar arasındaki son temel ayrımdır ve insan bu ayrımı yine emeğe borçludur.” Sınıf toplumunda üretim, kendiliğinden oluşan ekonomik yasalara tabidir; insan yapımı nesneler, yaratıcıları üzerinde egemenlik kurar. Engels, doğanın güçleri ve kendi faaliyetinin ürünleri üzerinde hakimiyet kurmak için, çatışmacı üretim biçimini ortadan kaldırmının ve yerine sosyalist bir biçim koymanın gerekli olduğu sonucuna varır. Marksist insan kökeni teorisini özetleyen Engels’in eseri, bu önemli konuda tüm dini ve idealist teorileri tamamen çürütmektedir. Sade bir dille ve aynı zamanda olağanüstü bir derinlikle yazılmış, kapsamlı olgusal materyali muazzam teorik güce sahip genellemelerle birleştiren bu eser, klasik Marksist literatürün en dikkat çekici eserlerinden birini temsil etmektedir. “Maymunun İnsana Dönüşümünde Emeğin Rolü”, Engels’in *Doğanın Diyalektiği*’nin bir bileşenidir. Engels’in dil ve dilin insan toplumunun gelişimi için önemi hakkındaki fikirleri, J. V. Stalin’in “Marksizm ve

Dilbilim Sorunları” adlı eserinde daha da geliştirilmiştir.

RUSSO JEAN JACQUES (1712-1778)

–XVIII. yüzyılın en büyük aydınlanma yazarlarından ve siyasi düşünürlerinden biri olan Rousseau, 1789 Fransız burjuva devriminin ideolojik hazırlığında önemli bir rol oynamıştır. Küçük burjuvazinin ideolojisini ifade eden Rousseau, devrim öncesi Fransa’daki feodal baskıya ve büyük, esasen tefeci burjuvazinin işçileri sömürmesine karşı çıkmıştır. Yazılarında Rousseau, gerçek anlamda değerli ve dürüst insanların ve gerçek erdemin, unvanlı ve zengin soylular arasında değil, halk arasında aranması gerektiği fikrini geliştirmiştir. Kapitalizmin yalnızca olumlu yönlerini gören XVII. ve XVIII. yüzyıl burjuva ideologlarının aksine, Rousseau, üretici güçlerin ilerlemesinin kaçınılmaz olarak ahlaki bir gerileme ve kitlelerin yasal ve maddi statüsünde bir bozulmayla birlikte geldiğini savunmuştur. Rousseau, tüm toplumsal sorunların temel nedeni olan eşitsizliğin ortaya çıkışını ve büyümesini özel mülkiyetin gelişmesiyle ilişkilendirmiştir. Ancak, özel mülkiyetin kaldırılmasını mümkün veya uygun görmedi (“Eşitsizliğin Kökeni ve Nedenleri Üzerine

Söylev", 1754). Rousseau yalnızca kişisel servetin yasal olarak düzenlenmesini ve özel mülkiyetin eşitlenmesini talep etti. Rousseau'ya göre herkes toprağa sahip olmalıydı, ancak yalnızca temel ihtiyaçları karşılayacak kadar sınırlı miktarda. Özel mülkiyete duyulan ihtiyacın kabulü, Rousseau'nun öğretisinin küçük burjuva doğasını yansıtıyordu. Fransız Devrimi'nin önde gelen isimlerinden birçoğunu eğiten ünlü eseri "*Toplumsal Sözleşme veya Siyasi Hak İlkeleri Üzerine*" (1762) adlı kitabında Rousseau, kendisine göre herkes için özgürlük ve eşitliği sağlayan bir yurttaş sözleşmesine dayalı yeni bir sosyo-politik düzen ilkesini temellendirmeye çalışır. Yeni sistemde iktidar yalnızca halka ait olmalıdır. Ancak Rousseau'nun devlet teorisi tamamen idealist bir teoridir. O, devletin ortaya çıkışının ve varlığının gerçek, sınıfsal kökenlerini görmüyor ve devletin bir sınıfın diğerine uyguladığı şiddetin bir organı olduğunu anlamıyor. Rousseau'nun belirttiği gibi, insanlar bir devlette birleşerek, "sivil özgürlük" ve toplumsal olarak güvence altına alınmış özel mülkiyet hakkını elde etmek için devlet karşısında sahip oldukları doğal özgürlükten vazgeçmeyi kabul etmişlerdir. Rousseau'ya göre devlet, ayrıcalıklı sınıfların çıkarlarına değil, bir bütün olarak topluma hizmet etmeli, tüm üyeleri için eşitlik ve özgürlük sağlamalıdır. Üstünlük (egemenlik) halka aittir. "Yasalara tabi olan halk", aynı zamanda "bu yasaların yazarıdır". Hükümet sadece halkın hizmetkarıdır. Sosyal eşitlik ve "halk egemenliği" fikriyle ideal "akıl devleti", burjuva demokratik cumhuriyetinin ötesine geçmemiştir. Feodal devlete karşı mücadelede, sosyal gelişmenin yeni taleplerinin en uç ifadesi olmuştur. Jakoben diktatörlüğünün "Toplumsal Sözleşme"de ilan edilen

ilkeleri tam olarak uygulama girişimi başarısız oldu. Engels şöyle yazıyor: “Rousseau’nun Toplumsal Sözleşmesi, burjuvazinin siyasi kapasitesinden hayal kırıklığına uğrayarak önce Direktörlüğün yozlaşmasında, nihayetinde de Napolyon despotizminin kanatları altında kurtuluş aradığı Terör döneminde gerçekleşti... Bir anda, ‘aklın zaferi’ ile kurulan sosyal ve siyasi kurumlar, Aydınlanma’nın parlak vaatlerinin kötü karikatürleri olduğunu kanıtlayarak acı bir hayal kırıklığına yol açtı.” Bununla birlikte, Toplumsal Sözleşme’nin fikirleri, dönemin en iyi devrimci zihinlerine ilham vermeye devam etti ve özellikle ütöpik sosyalistler -Saint-Simon, Fourier ve diğerleri- üzerinde büyük bir etki yarattı. “İnsan özgür doğar...” sloganıyla bilinen Toplumsal Sözleşme’nin fikirleri, hâlâ gerici burjuva sosyologları tarafından nefretle karşılanmaktadır. Rousseau’nun felsefi ve pedagojik fikirleri, *Émile* veya *Eğitim Üzerine* (1762) adlı eserinde en kapsamlı şekilde geliştirilmiştir. Rousseau’ya göre eğitim, doğanın gereklerini izleme ilkesine dayanmalıdır. Bu ilkeye göre: 1) her yaş dönemi kendine özgü eğitim ve öğretim biçimlerine sahip olmalıdır; 2) eğitim, iş odaklı olmalı ve öğrencilerin girişimcilik ve yaratıcılıklarının en üst düzeyde geliştirilmesini teşvik etmelidir; 3) entelektüel eğitim, öğrencilerin fiziksel güçlerinin ve duyularının kullanımıyla desteklenmeli ve onunla birlikte yürütülmelidir; 4) öğrencilere fiziksel ceza verilmesi pedagojik olarak zararlıdır. Rousseau’nun 18. yüzyıl için yeni olan tüm fikirleri, ileri pedagojinin bir parçası haline geldi. Rousseau’nun sosyal öğretisi materyalist eğilimlerle yoğrulmuş olsa da ve bazı konuları ele alırken toplumdaki ekonomik koşulların rolü hakkında varsayımlarda bulunsa da

(örneğin, toplumun entelektüel ilerlemesi ile maddi ihtiyaçlarının artışı arasındaki bağlantıyı kabul etmiş, devletin ve hukukun yalnızca zenginlerin çıkarlarına hizmet ettiğini anlamıştır, vb.), epistemoloji alanında idealist görüşler savunmuştur. Maddeyi pasif bir ilke olarak kabul etmiş ve etkinliği Tanrı'ya atfetmiştir. Rousseau, ruhun maddesizliğini ve ölümsüzlüğünü, ahlaki fikirlerin doğuştan geldiğini vb. kabul etmiştir. Din konularında deizme bağlı kalmıştır (bkz.). Rousseau'nun kurgu üzerinde büyük etkisi olmuştur. "*Julia, ou Nouvelle Heloise*" (1761) adlı romanı zamanında olağanüstü bir başarı elde etmiş ve sayısız taklide ilham vermiştir.

RUSTAVELİ ŞOTA (XII. yüzyıl)

–Dünya kültürünün en büyük anıtlarından biri olan “Kaplan Postlu Şövalye” şiirinin yazarı, parlak bir Gürcü şair. Şiiri “bilgelik dallarından biri” olarak gören Rustaveli, Gürcü sosyal ve felsefi düşüncesinin önceki tüm gelişimini sanatsal bir biçimde özetlemiştir. Şiirin şiirsel imgeleri, Orta Çağ'ın egemen felsefi akımlarına karşı yöneltilmiş derin felsefi fikirleri somutlaştırır. Özünde derinden halk edebiyatı olan, hümanizmle yoğrulmuş, sevgi, dostluk ve kahramanlık gibi yüce fikirleri muazzam

bir sanatsal güçle yücelten Rustaveli'nin şiiri, Orta Çağ skolastikçiliğinin temellerini sarsmış ve kilisenin ölü çileciliğine karşı çıkmıştır. Rustaveli'nin eseri, Orta Çağ edebiyatının geleneklerini cesurca ihlal eder. Şiirinde Hristiyan "üçlemesi" veya Orta Çağ edebiyatında zorunlu kabul edilen diğer dini niteliklerden hiç bahsedilmez. Şiirin kahramanlarının yaşadığı ve mücadele ettiği dünya gerçek, maddi bir dünyadır; içinde hiçbir dünyevi olmayan ilkeye yer yoktur. Şiirin kahramanları, gerçekten insani tutkular ve özlemlerle donatılmıştır. Onlar, yüce "dünyevi" idealler adına mücadele ederler ve "öteki dünya" hayatıyla en ufak bir ilgi duymazlar. Şiirde bahsedilen Tanrı, geleneksel bir dini tanrı değil, "var olan her şeyin doluluğu", dünyanın birliğinin kişileştirilmesidir. Rustaveli'ye göre, şeylerin ortaya çıkışı ve yok oluşu, dört elementin ("ateş, su, toprak ve hava") birleşmesi ve ayrılmasıdır. Evren, dokunulmaz bir içsel yasayla karakterize edilen, ebedi ve sınırsızdır. Dünyanın tüm fenomenleri gibi, insan faaliyeti de kesin olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, diyalektik sezgiyi göstererek, Rustaveli nesnel yasayı (kaderi) insan faaliyetiyle, iyiliğin kötülüğe karşı zaferini getiren mücadelesiyle ilişkilendirir. Rustaveli'ye göre kötülük doğal bir ilke değildir. Sadece insan ilişkilerinde kök salmıştır. Bu nedenle, insan mücadele yoluyla kötülüğün üstesinden gelmelidir ve gelebilir. En yüksek insan kaderi, kötülüğün tüm tezahürlerine karşı mücadele yoluyla iyiliği doğrulamaya çalışmaktır. Asil bir amaca giden yolda her türlü engeli aşan gerçek kahramanlık, doğrudan bu tür mücadeleyle bağlantılıdır. Bilgi, ancak pratik faaliyetle birleştğinde bilgelik haline gelir ve bilgelik olmadan gerçek kahramanlık olmaz.

Kahramanca eylemin başlıca teşvikleri, yüce ahlaki ilkelerle yoğrulmuş sevgi ve dostluktur. Rüştaveli'nin eserlerindeki kahramanlar, sevgi ve dostluk uğruna cesaret ve kahramanlık mucizeleri sergilerler. Rüştaveli'nin eserlerinde sevgi ve dostluk, kişisel duyguların sınırlarını aşar: toplumsal önem kazanır ve toplum içindeki ilişkileri düzenler. Rüştaveli, derin vatanseverliğe ve halkına özverili hizmete dayalı halklar arasındaki dostluğu öven dünya edebiyatındaki ilk kişidir. Rüştaveli'nin estetik görüşleri, genel felsefi anlayışı ve etiğiyle yakından bağlantılıdır. Güzel ve yüce sadece öznel duygular değildir; nesnel kategorilerdir. Bir insanın gerçek güzelliği, dış görünüşündeki çekiciliğinden çok, yüce ahlaki ilkelerinde yatar. Şiirin görevi, insanların yüce ve asil amaçlar uğruna, yeryüzünde insan mutluluğunun kurulması için verdikleri mücadeleleri ve yaşamlarını tasvir etmektir. Rüşveti'nin felsefi görüşleri Orta Çağ'ın dar sınırlarını keskin bir şekilde aşarken ve etik ve estetik görüşleri büyük ölçüde çağımızın ilerici fikirleriyle örtüşürken, sosyo-politik inançları feodalizmin koşullarıyla çok daha fazla sınırlıdır. Rüşveti, aydınlanmış mutlakiyetçilik, birleşik, güçlü ve bağımsız bir devlet fikrini savunurken, Çarlık otokrasisinin bilge devlet adamlarından oluşan bir konsey tarafından sınırlandırılmasını talep eder. Rüşveti, feodal hiyerarşiye dayalı sosyal ilişkilerin sarsılmaz olduğunu düşünür. Bununla birlikte, insanlara insancıl ve adil davranılmasını, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını talep eder ve insan kişiliğinin aşağılanmasına karşı protesto eder. Rüşveti'nin şiiri, Orta Çağ Hristiyan ideolojisine güçlü bir darbe indirdi. Yüzyıllar boyunca, Gürcistan'daki gerici güçler,

özellikle gerici din adamları, büyük şiiri ve hatta etkisinin izlerini yok etmeye çalıştılar. Ancak Gürcü halkı, Rustaveli'nin eserini ulusal kimliklerinin bir ifadesi ve en yüksek özlemlerinin bir sembolü olarak görerek bu parlak eseri savundu ve günümüze kadar korudu. Bugün, sosyalist hümanizm ve Leninist-Stalinist halklar dostluğu koşulları altında, büyük Sovyetler Birliği'nin kardeş halklarının malı haline geldi ve dünya kültürünün hazinesine girdi.

İLE

BİRLİKTE. –Diyalektik materyalizm, “doğayı bir durgunluk ve hareketsizlik, durgunluk ve değişmezlik hali olarak değil, sürekli bir hareket ve değişim hali olarak görür...” (Stalin). *Bu hareket ve değişimin nedeni dışarıda değil, doğanın içindedir. Doğada ve toplumda hareket ve gelişme, nesnelerin ve olguların doğasında var olan içsel çelişkilerden, kendi kendine hareket düzeninden kaynaklanır. İdealistler iddia etmek ki neden hareketler Doğada değil, doğanın dışında, Tanrı’da. Düalist filozof Descartes, doğada var olan hareket rezervinin Tanrı tarafından dünyayı yaratırken oraya yerleştirildiğini öğretmiştir; Newton ise güneş sisteminin gezegenlerinin hareketleri için ilk itici gücü Tanrı’nın kendisinden aldığını öğretmiştir. Mekanistik materyalizm de kendi kendine hareketi reddeder ve hareketin kaynağı olarak yalnızca dışsal, karşıt güçlerin çatışmasını tanır. Bu görüşün tutarlı gelişimi kaçınılmaz olarak başlangıçtaki ilahi bir dürtü fikrine götürür. Diyalektik yaklaşım, doğa ve toplum biliminin verilerine dayanmaktadır. Diyalektik, zıtların mücadelesini doğada ve toplumda kendi kendine hareketin kaynağı olarak görür. Lenin, tam da zıtların mücadelesinin doğada kendi kendine hareketin kaynağı olarak, yani herhangi bir dışsal, doğaüstü güç gerektirmeyen bir hareket olarak kabul edilmesinde, diyalektik gelişim kavramı ile metafizik kavram arasındaki temel farkı görmüştür. Lenin’e göre gelişim,*

zıtların mücadelesidir; Felsefe tarihinde, gelişmeye dair iki temel kavram olmuştur: “azalma ve artma, tekrar olarak gelişme” ve “karşıtların birliği (bir olanın karşılıklı olarak dışlayıcı karşıtlara ayrılması ve aralarındaki ilişki) olarak gelişme”. Hareketin ilk kavramında, hareketin *kendisi*, *itici* gücü, kaynağı, motifi (veya bu kaynak *dışarıya aktarılır*—Tanrı, özne, vb.) gölgede kalır. İkinci kavramda ise, asıl dikkat hareketin “*kendiliğinin*” kaynağının bilgisine yönelir. İlk kavram ölü, zayıf, kurudur. İkincisi hayati önem taşır. *Sadece* ikincisi, var olan her şeyin “kendiliğinden hareketinin” anahtarını sağlar; sadece o, “sıçramaların”, “kademeselliğin kırılmasının”, “karşıt olana dönüşümün”, eskinin yıkılmasının ve yeninin ortaya çıkmasının anahtarını sağlar. Bilimin gelişimi, maddenin hareketinin kaynağı olan, maddeye yabancı bazı “güçler” hakkındaki eski, idealist ve metafiziksel fikirleri tamamen bir kenara bırakmıştır. Modern fizik, biyoloji ve diğer bilimler, hareketi inorganik ve organik maddenin doğal bir özelliği, varoluş biçimi olarak görür. Örneğin, elementlerin radyoaktif bozunması, bir kimyasal elementin diğerine dönüşümü vb. “kendiliğinden hareket” yoluyla, yani atom içi süreçler nedeniyle gerçekleşir ve bu süreçlerin dışında anlaşılamaz. Sosyal ilişkiler alanında kendiliğinden harekete bir örnek, kabile temelli toplumsal sistemden sınıf ayrımına dayalı bir sisteme geçiştir. Bu geçiş, herhangi bir dış nedenden değil, ilkel toplumsal sistem içinde meydana gelen iç süreçlerden (iş bölümü, takasın ve özel mülkiyetin ortaya çıkışı vb.) kaynaklanmıştır. İlkel toplumsal sistem, dağıldıktan sonra yerini sınıf toplumuna bırakmıştır. Benzer şekilde, kapitalist üretim

biçimi de herhangi bir dış nedenden değil, kendi yasaları gereği kendi sonunu ve sosyalizme geçiş için gerekli maddi ön koşulları hazırlar. Ancak, toplumsal gelişmenin kendi kendini ilerletmesini, bireylerin, kitlelerin, partilerin vb. aktif katılımı olmadan otomatik bir ilerleme olarak anlamak bir hata olurdu. Kapitalizm ve gelişimi, yalnızca sosyalizmle değiştirilmesi için nesnel ön koşulları yaratır. Bunun gerçekleşmesi için kapitalizmin yok edilmesi, mezara gönderilmesi gerekir. Proletarya devrimi bu görevi yerine getirerek, sosyalist bir toplumun inşası için koşulları yaratır.

ÖZGÜR İRADE –Bkz. *Belirlenimcilik ve Belirsizlik; Özgürlük ve Zorunluluk.*

ÖZGÜRLÜK VE ZORUNLULUK. Metafizikçiler genellikle özgürlük ve zorunluluğu birbirini dışlayan kavramlar olarak karşılaştırırlar. Bazıları iradenin mutlak özgür olduğunu, yani hiçbir şeye bağlı olmadığını savunur. Diğerleri ise özgür irade olmadığını, yalnızca mutlak zorunluluğun olduğunu savunur. Metafizikçilere göre ya irade özgürlüğü ya da zorunluluk vardır. İnsan iradesini mutlak özgür ve herhangi bir nedenden bağımsız olarak görenlerin bakış açısı, doğanın ve toplumun nesnel yasalarının tamamen reddedilmesidir. Bu özgürlük görüşü bilimsel değildir ve gönüllülüğe yol açar (bkz.). Örneğin, Rus popülistleri tamamen gönüllüydüler: onlara göre, tarihin kaderi yalnızca seçkin bireylerin iradesine bağlıdır; insan toplumunun tüm gelişimi yalnızca insanın istekleri ve iradesi tarafından yönlendirilir. Aynı şekilde bilim dışı olan bir diğer teori ise yalnızca mutlak

zorunluluğun var olduğunu ve insan faaliyetinde özgürlüğü tamamen reddettiğini savunur. Bu teoriye *kadercilik* denir (bkz.). Bu teoriye göre, insan faaliyeti sifıra indirgenir, rolleri kendilerinden bağımsız yasaların pasif bir sonucu olarak tanımlanır. Marksizm-Leninizm, özgürlük ve zorunluluk sorusuna yönelik her iki yaklaşımı da hatalı ve zararlı olarak değerlendirerek reddeder. Diyalektik ve tarihsel materyalizm, özgürlük ve zorunluluğu birbirine bağlı ve koşullu olarak görür. Özgürlük, doğa yasalarından hayali bir bağımsızlıkta değil, bu yasaların bilgisine ve bunları pratik faaliyetlerde kullanma yeteneğine dayanır. “Doğa yasasını bilmediğimiz sürece, bağımsız olarak var olan ve işleyen, kavrayışımızın dışında kalan bu yasa, bizi ‘kör zorunluluğun’ kölesi yapar. (Marx’ın binlerce kez tekrarladığı gibi) irademizden ve bilincimizden *bağımsız olarak* işleyen bu yasayı bir kez tanıdığımızda , doğanın efendisi oluruz” (Lenin). Zorunluluk, doğanın kanunluluğu, birincildir; insan iradesi ve bilinci ise ikincildir. İnsan zorunluluğun farkında olmadığı sürece, onun insafına kalmıştır. İnsan zorunluluğu tanıdığında, ona hakim olmayı öğrenir. Dolayısıyla, özgür faaliyet ancak zorunluluğun farkındalığı temelinde mümkündür. Özgür irade, “bilgilendirilmiş kararlar alma yeteneğinden” (Engels) *başka bir şey değildir*. Özgürlük, bilinçli bir zorunluluktur. Bu, toplumun tarihsel gelişiminin bir ürünüdür. İnsanlık tarihinin başlangıcında doğanın kölesidir. Daha sonra, bu kölelikten yavaş yavaş kurtulur. Ancak çok erken bir dönemde, doğal köleliğe sosyal kölelik de eklenmiştir. Özel mülkiyetin gelişmesi ve sınıf toplumunun ortaya çıkmasıyla insanlar kendi sosyal ilişkilerinin kölesi olmuşlardır. Sınıf baskısı kapitalist

toplumda en yüksek noktasına ulaşır. Sosyalist devrim insanları bu baskıdan kurtarır. Sosyal ilişkiler artık insanlara hükmetmeyi bırakır, onlara yabancı bir güç olmaktan çıkar. “Sonunda kendi sosyal varoluşlarının efendisi olan insanlar, sonuç olarak doğanın efendisi, kendilerinin efendisi olurlar–özgür olurlar” (Engels). Sovyet toplumu, bu tür insan özgürlüğünün ve faaliyetlerinin bir örneğini sunar. Sovyet halkının komünizm için verdiği tüm mücadele, sosyal gelişmenin nesnel yasalarına hakim olmuş insanların bilinçli faaliyetini örneklemektedir. Doğanın dönüşümü planı gibi büyük bir girişim, parti ve hükümet kararıyla başarıyla ancak Sovyet toplumunda mümkün olmuştur. Engels’in, sınıf baskısından kurtulan insanların “doğanın efendisi” olacağı öngörüsü gerçekleşiyor. Bu planın uygulanması, iklimi ve toprağı, tüm sulama sistemini kökten değiştirecek, ürün veriminin artması, halkın refahı ve sosyalizmden komünizme geçiş için elverişli koşullar yaratacaktır. İşçi sınıfının öncüsü olarak Komünist Parti, önder rolünde, toplumsal gelişme yasaları bilgisine dayalı özgür insan faaliyetini en canlı şekilde temsil eder. Parti, ortaya çıkan tarihsel görevler ve ihtiyaçlar doğrultusunda Sovyet toplumunun tüm hareketini yönlendirir, bu görevleri yerine getirmek için işçi kitlelerini seferber eder ve örgütler ve Sovyet halkının tüm devrimci ve dönüştürücü çalışmalarının ruhu ve beynidir. Marksizm-Leninizm, doğanın ve toplumun gelişim yasalarını bilimsel olarak ortaya koyarak, kitlelerin körü körüne veya kendiliğinden değil, bilinçli bir şekilde hareket etmelerini sağlar. Bu nedenle, Komünist Parti önderliğindeki kitlelerin bilincinin rolü, sosyalizm altında gelişmede en önemli faktör haline gelir. Bu, toplumun komünizme

doğru ilerlemesinin tarihsel olarak gerekli olan süreçlerini hızlandıran güçtür.

“KUTSAL AİLE VEYA ‘ELEŞTİREL ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ’ (1845), Karl Marx ve Friedrich Engels’in (çoğu bölümü Marx tarafından yazılmış) erken dönem ortak felsefi çalışmasıdır. Bu eserde, Marksizmin kurucuları, Hegel’in idealist felsefi sistemini ve her şeyden önce *Genç Hegelcilerin* (bkz.)-Vrun Bauer, Edgar Bauer ve diğerlerinin- görüşlerini acımasızca eleştirmişlerdir. “*Kutsal Aile*”de Marx ve Engels, yeni teorilerinin en önemli ilkelerinden birkaçını formüle ederler. Hegel’in idealist tarih anlayışını sert bir şekilde eleştirirler. Hegel’e göre, insanlık tarihi mutlak ruhun hareketidir, insanlık ise yalnızca mutlak ruh için malzeme görevi görür. Marx’a göre Hegel’in bu öğretisi, “ruh ve madde, Tanrı ve dünya karşıtlığı hakkındaki Hristiyan-Alman dogmasının spekülatif bir ifadesinden başka bir şey değildir .” Genç Hegelciler-Hegel’in takipçileri, “genel olarak Alman spekülasyonunun anlamsızlığının” “zirvesine” ulaştıkları grup-mutlak ruh ve kitleler karşıtlığını daha da geliştirdiler. Genç Hegelcilerin en önde gelen temsilcisi Bruno Bauer, “eleştiriye mutlak ruh, kendisini de eleştiri olarak ilan eder... Bir yanda pasif, ruhsuz, tarihsel olarak kısır bir maddi unsur olarak kitle; diğer yanda ise ruh, eleştiri, Bay Bruno ve diğerleri, tüm tarihsel eylemin kaynaklandığı aktif unsur olarak yer alır. Toplumun dönüştürme görevi beyinsel bir göreve indirgenmiştir.” “Eleştirel eleştirinin etkinliği.” Kendilerini “özbilincin” tek taşıyıcıları ilan eden Bauer ve arkadaşları, Lenin’in yazdığı gibi, “tüm gerçekliğin,

partilerin ve siyasetin üstünde duran, tüm pratik faaliyetleri reddeden ve yalnızca çevredeki dünyayı ve içinde olup biten olayları ‘eleştirel’ bir şekilde inceleyen bir eleştiri vaaz ettiler. Bauer kardeşler, proletaryayı eleştirel olmayan bir kitle olarak görüyorlardı. Marx ve Engels bu saçma ve zararlı eğilime kararlılıkla karşı çıktılar. Egemen sınıflar ve devlet tarafından ezilen gerçek insan kişiliği-işçi-adına, tefekkür değil, daha iyi bir toplum düzeni için mücadele talep ediyorlar.” İdealizmi ifşa eden Marx ve Engels, Bauer ve arkadaşlarını, “eski hurdaların yerine, ‘sonsuz özbilincin’ yerine... ‘insanın’ kendisini koyan “materyalist Feuerbach ile karşılaştırdılar (Engels). Ancak Feuerbach, soyut insandan yaşayan, gerçek insanlara geçmeyi başaramadı. “Feuerbach’ın yeni dininin özü olan soyut insan kültürünün yerini, gerçek insanların ve onların tarihsel gelişiminin bilimiyle değiştirmek gerekiyordu. Feuerbach’ın bakış açısının, Feuerbach’ın felsefesinin ötesine geçen bu daha da geliştirilmesi, 1845’te Marx tarafından başlatıldı...” (Engels). Kutsal Aile’de Marx ve Engels, proletaryanın devrimci rolüne ilişkin neredeyse tamamen şekillenmiş görüşlerini ortaya koyarlar. Marx, proletaryanın “modern toplumun tüm insanlık dışı yaşam koşullarını” ortadan kaldırmadan kendini özgürleştiremeyeceğini yazar. Burjuva toplumunun sosyal ilişkilerini ortadan kaldırmadan, Marx ve Engels, “hayalci, idealist, ‘eterik’ sosyalizmi” reddederek bilimsel sosyalizmin temellerine yaklaşırlar... (Lenin). Marx, “tarihsel eylemin kapsamlılığıyla birlikte, eserin sahibi olan kitlenin hacmi de sonuç olarak artacaktır” şeklindeki dikkat çekici fikri ifade eder. Lenin, Kutsal Aile’yi özetlerken, “Marx burada Hegelci felsefeden sosyalizme doğru

yaklaşıyor: geçiş açıkça görülebiliyor; Marx'ın neleri zaten kavradığını ve yeni bir fikir yelpazesine nasıl geçtiğini görebiliyoruz” diye belirtmiştir. “Fransız Materyalizmiyle Kritik Mücadele” başlıklı bölümde Marx, materyalizmin tarihine dair dikkat çekici bir özet sunmaktadır.

SEVERTSOV ALEXEY NİKOLAEVİCH (1866-1936)

–Zoo­lo­ji ve karşılaştırmalı anatomi profesörü, akademisyen, 20. yüzyılın önde gelen morfolo­g­la­rın­dan ve evrim teorisi kuramcılarının biri. Darwin'in materyalist teorisinin güçlü bir destekçisi olan Severtsov, bu teoriyi anti-Darwinistlerin ve idealistlerin gerici saldırılarına karşı savundu, bu teoriyi yaratıcı bir şekilde geliştirdi ve evrim sürecinin bir dizi temel morfolojik yasasını ortaya koydu. Evrimsel morfolojide özgün bir yön yarattı; bunun karakteristik özelliği, evrimsel sorunların gelişimine kapsamlı ve geniş bir biyolojik yaklaşım sergilemesiydi. Teorik genellemelerini nispeten dar anatomik verilere dayandıran önde gelen yabancı morfolo­g­la­rın (Gegenbaur ve diğerleri) aksine, Severtsov, morfolojik teorilerini ve filoembriyogenez teorisini oluşturmak için yalnızca karşılaştırmalı anatomi

değil, aynı zamanda embriyoloji, fizyoloji, ekoloji ve paleontolojiden de kapsamlı veriler kullandı. Bu sayede Severtsov, omurgalıların tüm gruplarının akrabalık ilişkileri (filogeni) sorusunu, organizasyonlarının tüm özelliklerini aydınlatabildi ve alt omurgalıların köken ve gelişim tarihini yeniden yapılandırdı. Kapsamlı karşılaştırmalı embriyolojik araştırmalara dayanarak, Severtsov, soyundan gelenlerin embriyonik gelişiminde atalara ait özelliklerin tekrarlanma modelini ortaya koyarak temel biyogenetik yasayı doğruladı. Aynı zamanda, bu yasanın eski formülasyonuna önemli eklemeler ve düzeltmeler getirdi. Böylece Severtsov, hayvanlarda embriyonik (embriyonik) gelişim sırasında meydana gelen ve daha önce biyoloji tarafından açıklanamayan değişikliklerin türleşme süreci için son derece önemli olduğunu gösterdi. Severtsov'un bu önemli önermesi, Michurin biyolojisinin temel sonuçlarından biriyle tamamen tutarlıdır: organizmalar gelişimlerinin erken aşamalarında en kolay şekilde değişirler. Severtsov ayrıca, tüm hayvan organlarının değişen koşullara adaptasyon sonucu sürekli olarak değiştiğini de gösterdi. Severtsov'a göre, organizma yaşam koşullarıyla yakından bağlantılıdır. Bu koşullardaki değişiklikler, dış çevreyle işlevsel olarak bağlantılı dış organlarda değişikliklere yol açar; buna bağlı olarak, ikincil bir değişiklik meydana gelir-iç organlarda değişiklikler. Aynı zamanda, Severtsov, organların yapısındaki değişikliklerin, işlevlerindeki değişikliklerin bir sonucu olarak meydana geldiğine inanıyordu. Severtsov, araştırmalarıyla, bir türün gelişmesine yol açan biyolojik ilerlemenin, yalnızca genel organizasyonunu ve hayati işlevlerini daha yüksek bir seviyeye

çıkaran ilerleyici değişikliklerle (aromorfoz olarak adlandırılan) değil, aynı zamanda belirli bir nitelikteki adaptif değişikliklerle (idioadaptasyon) de sağlanabileceğini göstermiştir. Bazı durumlarda, örneğin parazitizmde, biyolojik ilerleme, organizasyonun basitleşmesine yol açan gerileyici değişikliklerle (dejenerasyon) ilişkilidir. Severtsov böylece Engels'in organik gelişimde, evrimde ilerlemenin aynı anda gerileme olabileceği fikrini doğrular. Severtsov'a göre, bu evrimsel eğilimlerin değişimi, faunaların tarihsel gelişimindeki spazmodik döngüsellik karakterize eder. Dolayısıyla, Severtsov'un teorik genellemeleri, diyalektik yaklaşımın belirli özelliklerini ve Michurinist biyolojinin temel ilkeleriyle belirli bir tutarlılığı ortaya koymaktadır. Severtsov'un en önemli bilimsel çalışmaları şunlardır: *“Evrım Teorisi Üzerine Etütler”* (1912), *“Evrım Teorisinin Modern Problemleri”* (1914) ve *“Evrimin Morfolojik Kalıpları”* (1939'da yayınlandı).

KIRSAL TOPLULUK, -*ilkel komün sisteminin* gelişiminin son aşamasında ortaya çıkan bir ekonomik birliktelik biçimidir (bkz.). Artan ekonomik eşitsizlik ve üretim araçlarının özel mülkiyetinin gelişmesi, eski, ataerkil aileyi ve aile komün ekonomisini yok etti (bkz. *ataerkillik*). Özel mülkiyete dayalı bireysel üretim, baskın üretim biçimi haline geldi. Bununla birlikte, ilkel komün sisteminin kalıntıları uzun süre kırsal komün biçiminde varlığını sürdürdü. Daha sonraki dönemlerde, köle toplumlarında, feodalizmde ve hatta kapitalizmde, geçmişin bir kalıntısı olarak bir biçimde varlığını sürdürdü. Daha önceki ilkel toplulukların aksine, kırsal

komün kan bağına dayanmaz. Marx zaten “kırsal komün”ün kan bağlarıyla birbirine bağlı özgür insanların ilk sosyal gruplaşması olduğunu belirtmiştir. Kırsal komünde, üretim araçları, çiftlik ve ev, bireysel ailelerin özel mülkiyetindedir. Ekonomi, topluluk tarafından kolektif olarak değil, bireysel olarak yönetilir. Ancak, ekili arazi de dahil olmak üzere tüm topraklar devredilemez ve kırsal topluluğun ortak mülkiyetini oluşturur. Aynı zamanda, kırsal topluluk üyeleri arasında periyodik olarak toprak parsellerinin yeniden dağıtımı gerçekleşir. Dolayısıyla, kırsal topluluk doğası gereği ikili bir yapıya sahiptir. İki ilkeyi birleştirir: 1) tüm üretim araçlarının (toprak hariç) özel mülkiyeti ve bireysel üretim, bireysel sahiplenme ve 2) ekili arazinin (bireysel, özel kullanım için düzenli olarak bölünmüş), çayırların, ormanların ve sığırlar için meraların kolektif mülkiyeti. İlkel komünal üretim biçiminin son aşaması olarak kırsal topluluk, tüm halklar arasında mevcuttu. Almanya’da buna “mark” deniyordu. Engels’in “Mark” adlı eseri, mark topluluğunun tarihsel rolünün analizine ayrılmıştır. Kırsal topluluğu karakterize ederken Marx şöyle yazmıştır: “Genellikle kırsal komün olarak adlandırılan türlerden biri Rus komünüdür. Batıdaki karşılığı Alman komünüdür.” Kökeni yakın zamanlara dayanan bir topluluk ... Julius Caesar zamanında, ekilebilir arazilerin yıllık olarak gruplar, klanlar ve kabileler arasında yeniden dağıtılması zaten gerçekleşiyordu, ancak henüz topluluğun bireysel aileleri arasında değil; muhtemelen ekonomi de gruplar halinde, ortaklaşa yürütülüyordu. Alman topraklarında, bu daha eski tip topluluk, doğal gelişimle Tacitus’un tanımladığı biçimde kırsal bir topluluğa

dönüştü... “Kırsal topluluk” Asya’da, Afganlar arasında ve başka yerlerde de bulunur, ancak her yerde *topluluğun en yeni dikenini* ve tabiri caizse *eski toplumların oluşumunda son sözü temsil eder*. Rus tarihi kaynakları “ogneviki” ve “pechishi”den, yani aynı ocak, ateş etrafında yaşayan, toprağı ve tüm üretim araçlarını ortaklaşa sahiplenene, birlikte ev geçindiren topluluklardan bahseder. Burada ev içi ve aile topluluklarından bahsediyoruz. XVI.-XVII. yüzyıllardan itibaren. Aile topluluğı geçiş aşamasındadır: bölünme ve paylaştırma yoluyla bireysel ailelerin oluşumu süreci devam etmektedir. Moskova devletinin kurulmasından sonra, büyük prensler toprakları savaşçılara ve sırdaşlarına dağıtmaya başladılar. Böylece toprak ağalığı sistemi kuruldu. 16. yüzyılın sonuna doğru, köylüler tamamen toprağı bağlanmıştı. Kırsal komün, eski toplumsal ilişkilerin bir kalıntısı olarak kaldı; feodal serflik baskın konumdaydı. 19. yüzyılın ikinci yarısında, köyde kapitalist ilişkilerin gelişmesinin etkisiyle, kırsal komün parçalanmaya başladı ve bir yandan küçük zengin köylü grupları, diğer yandan da büyük bir yoksul ve proleterleşen köylü kitlesi ortaya çıktı. Sömürü ilişkileri komüne nüfuz etmeye başladı. Daha önce periyodik olarak gerçekleşen toprak yeniden dağıtımları giderek seyrekleşti ve sonunda tamamen durdu. Böylece, ortak toprak mülkiyeti ortadan kalktı; özel mülkiyet tamamen yerini aldı.

SEMANTİK FELSEFE (Eski Yunanca: *semantikos*–belirten)–özellikle son yıllarda ABD’deki gerici ideologlar tarafından yaygınlaştırılan, burjuva felsefesinde moda olan öznel-idealist bir akım; emperyalizm çağının karakteristik bir yozlaşmış,

dejenere felsefesi biçimi. Başlıca temsilcileri Carnap, Richards, Ogden, Korzybski, Hayakawa'dır. Semantik felsefe, burjuva hukukunda, etikte, estetikte ve edebiyat eleştirisinde önemli bir etki kazanmıştır. Semantik, aşırı bir ifadesi olduğu *mantıksal pozitivizmle* (bkz.) yakından bağlantılıdır. Semantik felsefe, ortaçağ skolastik *nominalizmini* (bkz.) yeniden canlandırır, ancak aralarında bir fark vardır: eski nominalizmden farklı olarak, semantik öznel idealizmle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Dar anlamda semantik, kelimelerin anlamını ve önemini inceleyen bir filoloji dalıdır. Birçok modern idealist, semantiği "bilimlerin bilimi" ilan etmiş ve felsefenin özünü ona indirgemıştır. Semantikçiler, genel kavramların geleneksel işaretler, hiçbir şeyi ifade etmeyen, gerçek hiçbir şeyi yansıtmayan ses kombinasyonları olduğu yönünde yanlış, nominalist bir teze bağlı kalırlar. Bu yanlış bakış açısından, bilimsel teoriler yalnızca "deneyimi" gizleyen boş sözel yapılar olarak görünür. Semantiğe göre felsefenin görevi, gerçek şeylerin ve ilişkilerinin analizi değil, kelimelerin ve kombinasyonlarının analizidir; gerçekliğin incelenmesi değil, dilin ve konuşmanın yapısının incelenmesidir. Semantikçiler, burjuva felsefesinin diğer moda akımlarının temsilcileri olan irrasyonalistler gibi, nesnel düzenliliği ve olguların nedensel bağlantısını reddeder ve filozofların kendilerinin dünyayı dil aracılığıyla "organize" ve "düzenlediğine" inanırlar. Semantikçiler, konuşmanın kusurluluğunu tüm felsefi hataların, teorik ve siyasi anlaşmazlıkların kaynağı olarak ilan eder ve tüm felsefi ve sosyal sorunları çözmenin ve hataları ve tutarsızlıkları ortadan kaldırmanın tek gerçek yönteminin konuşmanın incelenmesi ve

geliştirilmesi, kesin bir bilimsel “üst dil” yaratılması olduğunu savunurlar. Semantik, tüm toplumsal çelişkilerin ve toplumsal sorunların dilin kusurlarından ve semantik eğitim eksikliğinden kaynaklandığını iddia edecek kadar ileri gider. Bu felsefede her şey tersine çevrilmiştir: gerçek toplumsal çelişkiler, ideolojik farklılıkların ve karşılıklı “yanlış anlamaların” kökeni olarak görülmez, aksine, tüm mesele insanlar arasındaki iletişim biçimi olarak konuşmanın eksikliklerine indirgenir; mantığın gelişimi konuşmanın evrimini belirlemez, tam tersi; tarihsel koşullar mantığın tarihini belirlemez, gelişimini kolaylaştırmaz veya engellemez, tam tersine, dilin özellikleriyle koşullandırılmış mantık, toplumsal gelişmeyi kolaylaştırır veya engeller. Bütün bunlar, yalnızca bariz bir idealizmi ve bunun en abartılı, karikatürize edilmiş halini değil, aynı zamanda gerici ideologların sınıf mücadelesine ve işçilerin kapitalizmi devirme arzusuna karşı, bilimdeki tüm zorlukların ve hayattaki tüm kötülüklerin üstesinden gelmek için sözde sihirli bir çözüm olarak semantik skolastisizm ve dil reformunu öne sürme yönündeki acınası bir girişimini de temsil etmektedir. J. V. Stalin’in, dilin toplumsal hayattaki gerçek rolünü ve yerini Marksizm-Leninizm bakış açısından ortaya koyan “*Marksizm ve Dilbilim Sorunları*” (bkz.) adlı eseri, Marksist filozofları gerici semantik felsefeye karşı mücadelede silahlandırmaktadır.

AİLE, her iki cinsiyetten insanların ortak yaşamını organize etmenin tarihsel olarak değişen bir biçimidir. İnsanlık tarihi boyunca cinsiyetler arası ilişkilerin, evliliğin ve aile biçiminin

doğasında meydana gelen tüm değişiklikler, sosyo-ekonomik yapılardaki ve sosyal ilişkilerin doğasındaki değişikliklerle koşullandırılmıştır. Antik çağlarda, insanlık tarihinin en başlarında, cinsel ilişkiler rastgeleydi. Her kadın her erkeğe, her erkek de her kadına aitti. Bu ilkel durumdan çeşitli evlilik ve aile biçimleri gelişti. Engels, “Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni” adlı kitabında, insanlık tarihi boyunca üç ana evlilik biçiminin var olduğunu belirtir. Kabile döneminde, akraba evliliğinin yaygın olduğu “punalua” aile biçiminde grup evliliği baskındı (“punalua” “yakın yoldaş” anlamına gelir). Akraba evliliklerinde, evli erkek ve kız kardeşler dışlanmıştı. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki tek evlilik dışlanmıştı. Punalua ailesinde, kardeşler zaten karşılıklı cinsel ilişkiden dışlanmıştı. Bu dönemde akrabalık yalnızca anne tarafından kuruluyordu. Annenin hakkı baskındı. Bu aile biçimlerinin ekonomik temeli, kadınların belirleyici bir rol oynadığı ilkel hane halkıydı. Daha sonra, evlilik ilişkisine uygun akraba çevresi daraldı. Yavaş yavaş, eski grup evlilik biçimleri yerini “çiftli aileye” bıraktı. “Çiftli ailede” bir erkek bir kadınla yaşar, ancak çok eşlilik erkeğin hakkı olarak kalır ve evlilik bağları kolayca çözülebilir. Çocuklar hala anneye aittir. Çobanlığa geçiş, artan zenginlik ve artan iş bölümü, özel mülkiyetin ortaya çıkmasına yol açtı. Sosyal ilişkilerdeki bu temel değişim, annenin hakkının yenilgisi ve aile gücünün babaya, hane halkında lider rolü oynamaya başlayan erkeğe geçmesi anlamına geliyordu. Ataerkil aile ortaya çıktı. Çocuklar babanın soyundan geliyordu. Daha sonra, ilkel komünal sistemin çözülmesiyle tek eşlilik ortaya çıktı. Özel mülkiyete dayalı tek

eşli aile, ilerlemenin bir işareti olsa da, Engels'in de belirttiği gibi, evliliğin en yüksek biçimi değildi. Kadın erkeğin kölesi oldu; "birinci sınıf baskısı, kadın cinsinin erkek tarafından köleleştirilmesiyle örtüşür" (Engels). Aile, adeta minyatür halinde, toplumsal gelişmenin tüm çelişkilerini yansıtıyordu. Burjuva toplumunda, özel mülkiyet aile örgütlenmesinin biçimine damgasını vurdu. Cinsel yakınlıkta, birincil rolü birbirlerine duyulan doğal çekim değil, kaba maddi hesaplamalar, evliliğin ticari faydaları oynar. Yasal fuhuş, evliliğe bir ek haline gelir. Burjuva ailesi, sefahat ve ahlaksızlığın üreme alanı haline gelir. Sadece işçi sınıfı arasında, özellikle proletarya olmak üzere ezilen sınıflar arasında, farklı ilişkiler temelinde -yoldaşça karşılıklı yardımlaşma ve insan onuruna karşılıklı saygı- gerçek insan sevgisi ortaya çıkabilir ve gelişebilir, yeni, daha yüksek bir aile biçiminin temeli haline gelebilir. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, ülkemize kadınların tam özgürleşmesini, erkeklerle eşit haklarını getirdi. Kadınlar aktif üretim, sosyal ve kültürel faaliyet yoluna girdiler. Toplumdaki konumları önemli ölçüde değişti, üretim ve kamusal hayattaki rolleri büyük ölçüde arttı. Kadınlar Sovyet toplumunda güçlü bir güçtür. Bu durum, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilerin doğası üzerinde son derece olumlu bir etki yaratmaktan başka bir şey yapamazdı. Sosyalist bir toplumda evliliğin temel motivasyonu, bir erkek ve bir kadının gerçek insani sevgisidir. Erkeklerin ve kadınların ortak üretimsel, sosyal ve kültürel çıkarları ve ideolojik yakınlıklarıyla pekişen bu temel üzerine, Sovyet ailesi ortaya çıktı ve her geçen yıl daha da güçleniyor; tarihte benzeri görülmemiş yeni bir aile türü. Sovyet ailesi,

Sovyet toplumunun birincil kolektifini, organik hücrelerini temsil eder ve tüm Sovyet toplumuyla ortak bir yaşamı ve çıkarları paylaşır. Eşler aile içinde eşit bir konumdadır ve aile hayatının organizasyonuna kişisel emekleriyle katkıda bulunurlar. Ülke genelindeki refah artışı, özellikle büyük ailelerin sayısındaki sürekli artışta yansıyan nüfus artışına katkıda bulunur. Annelik ve bebeklik dönemini korumaya yönelik çeşitli kurumlar, doğum hastaneleri, danışma merkezleri, kreşler, anaokulları ve okullar, ebeveynlere çocuklarının fiziksel ve ahlaki yetiştirilmesinde yardımcı olmak üzere görevlendirilmiştir. Her iki eşin de paylaştığı ideolojik çıkarlar, Sovyet ilkeleri ve çocuk yetiştirme yöntemleriyle birlikte aileyi güçlendirir ve onu Sovyet toplumunun temel direklerinden biri haline getirir. Sovyet ailesinin daha da güçlendirilmesi ve geliştirilmesi, günlük yaşamda, insanların bilincinde ve kadınlara yönelik tutumlarda kapitalizmin kalan kalıntılarıyla mücadeleyi gerektirir. Sovyet kamuoyu ve Sovyet yasaları, ailedeki burjuva ahlakını kınamakta ve aileyi güçlendirmeyi, genç nesli geliştirmeyi ve eğitmeyi amaçlamaktadır.

AZİZ SİMON CLAUDE HENRİ (1700-1825)

—XIX. yüzyılın büyük ütöpik sosyalistlerinden biri. Saint-Simon'un sosyal sistemi, proletaryanın

henüz gelişmemiş bir durumda olduğu ve Marx ve Engels'e göre durumuna fanatik bir bakış açısıyla yaklaştığı bir dönemde ortaya çıktı. Burjuva sistemini savunan dönemin burjuva **filozofları** ve sosyologlarının aksine, Saint-Simon bu sistemi eleştirdi ve kapitalizmin özünü anlamasa ve sosyalizme giden bir yol görmese de, kapitalist düzeni sosyalizmle değiştirmeyi hayal etti. Saint-Simon, soylu bir kont ailesine doğdu. Öğretmeni ve eğitimcisi *d'Alembert'ti* (bkz.). Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na gönüllü olarak katıldı. 18. yüzyılın sonlarındaki Fransız burjuva devrimi sırasında kont unvanından vazgeçti. Devrimin ilk döneminde ona sempati duydu; Terör Dönemi'nin başlamasıyla birlikte hayal kırıklığına uğradı. Saint-Simon yoksulluk içinde öldü. Engels'e göre Saint-Simon "zamanının en evrensel zihniydi." Bazı yönlerden Fransız materyalist felsefesiyle aynı çizgide olsa da, Saint-Simon insan toplumunun gelişimine dair anlayışında onu aşmaktadır. Fransız materyalistler tarihsel süreci basit bir tesadüfi olaylar zinciri olarak görürken, Saint-Simon tarihin yasal gelişim doktrinini kanıtlamaya çalışmıştır. Saint-Simon'a göre, her sosyal sistem, başlangıcında, tarihsel süreçte ileriye doğru bir adımı temsil ediyordu. Hem köle hem de feodal sistemler tarihsel olarak ilericiydi, çünkü her ikisi de üretim, bilim ve sanatın daha da gelişmesine katkıda bulundu. Saint-Simon, özellikle *Rousseau'nun* (bkz.) ideal sosyal düzenin insanlığın beşiğinde ortaya çıkan kabile toplumu olduğu yönündeki iddialarına karşı çıktı. Tarihsel ilerleme teorisine dayanarak, Saint-Simon altın çağın gelecekte olduğunu ilan etti. Bununla birlikte, Fransız materyalistler gibi, Saint-Simon da sosyal gelişimin itici güçlerine dair anlayışında idealist bir konumdadır. Saint-Simon'a

göre, bilimsel bilginin, ahlakın ve dinin ilerlemesi toplumsal gelişmeyi belirler. Ona göre tarih, üç gelişim aşamasından geçer: teolojik (kölelik ve feodal toplumları kapsayan dini sistemin egemen olduğu dönem), metafizik (feodal ve teolojik sistemlerin çöküş dönemi) ve pozitif (bilime dayalı gelecekteki toplumsal düzen). Tarihsel gelişmeye dair idealist anlayışına rağmen, Saint-Simon, tarihin doğru, materyalist bir anlayışına yaklaşan fikirler ifade eder. Saint-Simon'un en büyük başarısı, mülkiyetin ve sınıfın toplumun gelişimindeki rolünü anlama yaklaşımıdır. Saint-Simon, 15. yüzyıldan Fransız Devrimi'ne kadar Fransız tarihinin tüm seyrini, mülkiyetin din adamlarından ve soylulardan sanayicilere geçmesi ve aralarındaki sınıf mücadelesi açısından açıklar. Saint-Simon'a göre, gelecekteki sistemin temeli bilimsel ve planlı büyük ölçekli sanayi olacaktır. Saint-Simon, *Fourier gibi* (bkz.), öngördüğü toplumda özel mülkiyeti ve sınıfları korur. Gelecek sistemde baskın rol bilim ve sanayiye, bilim insanlarına ve sanayicilere aittir; Saint-Simon, bu ikinciler arasında işçilerin yanı sıra burjuvaziyi, üreticileri, tüccarları ve bankacıları da saymıştır. Böylece ütöpik sosyalizmini sınıf uzlaşması ilkesine dayandırmıştır. Engels'in yazdığı gibi, "Ancak Saint-Simon'un özellikle vurguladığı şey şudur: her yerde ve her zaman öncelikle 'en kalabalık ve en yoksul sınıfın' kaderiyle ilgilenir." Son eseri "Yeni Hristiyanlık"ta Saint-Simon, özlemlerinin nihai amacının işçi sınıfının kurtuluşu, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve "yoksul sınıfın" maddi ve kültürel refahının iyileştirilmesi olduğunu yazmıştır. Bunu yeni, "gerçek" bir Hristiyanlığın gerçekleşmesi olarak görmüştür. Ancak Saint-Simon

proletaryayı acı çeken bir sınıf olarak görmüştür. Onun özel tarihsel rolünü anlamakta başarısız olmuş ve onu yeni bir toplumun yaratıcısı olması gereken toplumsal güç olarak görmemiştir. Saint-Simon'a göre, planlı endüstriyel yönetim öncelikle toplumun çoğunluğunun, özellikle de en yoksullarının çıkarları doğrultusunda uygulanmalıdır. Toplum herkese çalışma hakkını sağlamalıdır. Herkes yeteneklerine göre çalışmalıdır. Saint-Simon'ın gelecekteki toplumsal düzenin temeli olarak planlı, toplumsal olarak örgütlenmiş bir üretim anlayışı, sosyalizm teorisine önemli bir katkı olmuştur. Saint-Simon, gelecekteki endüstriyel düzende "insanların siyasi yönetiminin, şeylerin elden çıkarılmasına ve üretim süreçlerinin yönlendirilmesine dönüştürülmesi gerektiği" parlak fikrini "embriyonik biçimde" ifade eder (*Engels*). *Marx, Fourier ve Owen ile birlikte (bkz.)*, Saint-Simon'ı sosyalizmin atası olarak adlandırmıştır. Saint-Simon'ın öğretisinin eksiklikleri esasen Fourier'inkilerle aynıdır. Saint-Simon'da, "proletarya eğiliminin yanı sıra, burjuva eğilimi de belirli bir öneme sahipti" (*Engels*). Engels, Saint-Simon'un gelecekteki sanayi sisteminde bankacıların ve üreticilerin ayrıcalıklı konumuna dikkat çekerek şöyle yazıyor: "Doğru, bu burjuvalar bir nevi kamu görevlisi, tüm toplumun sırdaşı olmaya mahkumdular, ancak yine de işçilere göre emredici ve ekonomik olarak ayrıcalıklı bir konumlarını korudular. Bankacılara gelince, krediyi düzenleyerek tüm toplumsal üretimi düzenlemekle görevlendirilenler onlardı. Bu görüş, Fransa'da büyük ölçekli sanayinin ve bununla birlikte burjuvazi ile proletarya arasındaki karşıtlığın henüz ortaya çıkma sürecinde olduğu zamanla tamamen tutarlıydı." Saint-Simon'un

öğretisi ütöpik bir niteliğe sahiptir. Saint-Simon’a göre, gelecekteki sanayi sistemi, yeni, “pozitif” bir felsefenin, yani kendi felsefesinin propagandası sonucunda ortaya çıkacaktı. Saint-Simon, Owen ve Fourier gibi, kapitalist sistemin çelişkilerinin devrimci çözümüne karşıydı. Öğretileri proletaryaca, bilimsel sosyalizm değildi; ütöpik, vizyoner bir sosyalizmdi. Bu, Marx ve Engels’in bilimsel sosyalizminin aksine, proletarya kitlelerinin liderlerinin değil, bireysel sosyalistlerin öğretisiydi. Felsefede Saint-Simon, materyalizm ve idealizm arasında gidip gelen eklektik bir düşünürdü. Saint-Simon’un ölümünden sonra öğrencileri (Bazard, Enfantin) ütöpik fikirlerini yaymaya devam ettiler. Ancak Saint-Simon’un okulu kısa sürede dağıldı ve Saint-Simon’un ilerici görüşlerini reddeden ve dünya görüşündeki her şeyi geriye doğru kötüleyen, “yeni bir din” olan bir tür kapalı dini mezhebe dönüştü. Saint-Simon’un başlıca eserleri arasında Cenevreli Birinin Çağdaşlarına Mektupları (1802), İnsan Bilimi Üzerine Bir Deneme (1813), Evrensel Yerçekimi Üzerine Bir Deneme (1813), Sanayi Sistemi Üzerine (1821), Sanayicilerin Katekizmi (1823-24) ve Yeni Hristiyanlık (1825) yer almaktadır. (Ayrıca bkz. *Ütöpik sosyalizm* .)

DUYUSALLIK (Latince *sensus*–duygu, his), duyuyu bilginin tek kaynağı olarak kabul eden felsefi bir doktrindir. Eğer duyular nesnel gerçekliğin bir yansıması olarak görülürse (ki aslında öyledir), o zaman tutarlı duyusalculuk kaçınılmaz olarak materyalizme yol açar. Duyusalculu materyalistler–Holbach, Helvetius, Feuerbach–duyuların, dış dünyanın nesnelerinin ve olaylarının duyularımız üzerindeki etkisinden kaynaklandığını

öğretmişlerdir. Ancak eğer duyular yalnızca öznel olarak görülürse, bunun ötesinde hiçbir şeyin var olmadığı veya bilinemez bir “kendinde şey”in var olduğu varsayılırsa, o zaman duyusalculuk öznel idealizme yol açar (Berkeley, Hume, Kant, Mach, Avenarius, Bogdanov). Bu nedenle, duyusalculuk, materyalizme hazırlıkta önemli bir rol oynamış olsa da, felsefedeki materyalist çizginin henüz bir ifadesi değildir. Lenin, “Duyumlardan yola çıkarak,” diye belirtiyor, “öznelciliğin çizgisini izleyip solipsizme (‘bedenler duyumların kompleksleri veya kombinasyonlarıdır’) ulaşabiliriz ya da nesnelciliğin çizgisini izleyip materyalizme (duyumlar bedenlerin, dış dünyanın imgeleridir) ulaşabiliriz. Birinci bakış açısı için -agnostisizm veya biraz daha ilerisi: öznel idealizm- nesnel gerçek var olamaz. İkinci bakış açısı, yani materyalizm için, nesnel gerçeğin tanınması esastır.” Lenin, bu iki çizgi arasındaki mücadelenin “iki eğilimin, daha doğrusu: ampirizm ve duyumculuğun öncüllerinden iki olası sonucun eski felsefi sorusu” olduğunu söylüyor. Dolayısıyla, diyalektik materyalizm, duyumculuğun salt öncülünün-bilgimizin kaynağının duyumlarda olduğu- yetersiz olduğunu öğretir. Felsefi bir yönü belirlemede belirleyici faktör, duyumların dış dünyanın nesnelerinin ve olgularının yansımaları, imgeleri olarak hizmet edip etmediği sorusuna karşı tutumdur. Diyalektik materyalizm bu soruya açık ve kapsamlı bir cevap sunar. Dış dünyanın, hareket halindeki maddenin, duyularımız tarafından kopyalandığını, fotoğraflandığını ve yansıtıldığını, bu sayede pratikle doğrulanan fikir ve kavramların ortaya çıktığını öğretir. Diyalektik materyalizm ayrıca, bilişin rasyonel, mantıksal yönünün küçümsenmesinde ifade bulan duyusalculuğun sınırlamalarını da ortadan

kaldırır. Duyumlar, bilişin yalnızca ilk, başlangıç aşamasıdır. Ancak yalnızca duyusal biliş, dış dünyanın yasalarının özüne dair bilgi sağlayamaz. Duyusal veriler genelleştirilir ve soyut, teorik düşünme ile işlenir ve yalnızca insan pratik faaliyetine dayalı duyusal ve mantıksal bilişin birliği nesnel gerçeğe götürür.

SECHENOV IVAN MİHAYLOVİÇ (1829-1905)

–Büyük bir Rus bilim insanı ve materyalist düşünür, Rus fizyolojisinin kurucusu. Sechenov'un dünya görüşü, devrimci kurtuluş hareketinin ve 1840'lardan 1860'lara kadar Rusya'da yaşanan yoğun ideolojik ve felsefi mücadelenin doğrudan etkisiyle şekillenmiştir. Sechenov, Rus fizyolojisinin temellerini atmıştır. K. A. Timiryazev ve I. P. Pavlov onu haklı olarak *Rus fizyolojisinin babası* olarak adlandırmışlardır. Sechenov, Rus fizyolojisinin gelişimini bağımsız bir yolda yönlendirmiştir. Sechenov, fizyoloji bilimi tarihinde beyin aktivitesinin analizine ilişkin deneyler yapan ilk kişidir. Bu deneyler, Sechenov'dan önce fizyologların dokunmaya cesaret edemediği bilinç ve irade olgularıyla doğrudan ve doğrudan bir ilişkiye sahipti. İlk deneylerinin sonucu olarak, beyinde hayvanların ve insanların istemsiz veya refleks hareketlerine engelleyici etkiler yayan özel “merkezler”, sinir

mekanizmaları olduğunu tespit etmiş ve kanıtlamıştır. Sechenov bu merkezlere “engelleyici merkezler” adını verdi. Sechenov’un dikkat çekici keşfi, bilimde yeni bir aşama başlattı. Zihinsel aktivitenin, tıpkı fiziksel aktivite gibi, doğanın belirli yasalarına tabi olduğunu, maddi nedenlerle belirlendiğini ve bedenden bağımsız, ayrı, manevi bir “ruh”un varlığıyla değil, hayvanların ve insanların fiziksel aktivitelerini incelemek için kullanılan aynı bilimsel, kesinlikle objektif yöntemlerle incelenmesi gerektiğini tartışılmaz bir şekilde gösterdi. Sechenov, her insan eyleminin ve davranışının temel nedeninin kişinin kendisinde, “iç dünyasında” değil, dışında, yaşamının ve faaliyetinin özel koşullarında kök saldıığını gösterdi. İdealistlerin insan eylemlerinin temel nedeninin düşünce veya irade olduğu iddiası, Sechenov’a göre “en büyük yalan”dır. “Her eylemin temel nedeni her zaman dışsal duyuşal uyarımda yatar...” Bu, Sechenov’un zamanında baskın olan ve hâlâ gerici burjuva felsefesi tarafından savunulan gerici idealist “özgür irade” teorisine ezici bir darbe indirdi. Sechenov’u öğretmeni ve ideolojik ilham kaynağı olarak gören I. P. Pavlov (bkz.), koşullu refleksler hakkındaki öğretisi ile Sechenov’un merkezi sinir sisteminin engelleyici etkileri hakkındaki öğretisi arasındaki sürekliliğe defalarca işaret etmiştir. Pavlov ve Sechenov—bu büyük bilimsel yenilikçiler—aynı zamanda felsefi ve teorik görüşlerdeki ortaklık ve doğa bilimlerinde determinizmin materyalist ilkesine olan sarsılmaz bağlılıklarıyla da birleşmişlerdir. Sechenov’un bilimsel araştırmaları, canlı doğanın ardışık, ilerleyici gelişimi olan evrim fikriyle doludur. Darwin’in öğretilerinin materyalist özünü savunan ve daha da geliştiren, Michurin’in

biyolojik biliminin zaferi için ideolojik ve teorik zemini temizleyen ve hazırlayan ilk bilim insanlarından biriydi. Sechenov, daha yüksek, daha karmaşık düşünce biçimlerinin daha düşük düşünce biçimlerinden nasıl geliştiğini açıkladı. Düşüncenin duyumdan en soyut mantıksal yapılara kadar gelişimini sundu. Sechenov, materyalizmi doğa bilimleriyle uyumlu tek bilimsel dünya görüşü olarak aktif olarak savundu ve onu egemen felsefi idealizmin saldırılarından korudu. Sechenov'un materyalizmi, XIX. yüzyıl Rus felsefesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sechenov, maddenin, yani bilincimiz tarafından yansıtılan dış dünyanın nesnel gerçekliğine sarsılmaz bir şekilde inanıyordu. "Tüm akıl yürütmemi, her insanda var olan dış dünyanın varlığına dair sarsılmaz inanca dayandırdım..." diye yazmıştı. Benzer şekilde, epistemolojinin temel sorusu olan bilinç ile madde, düşünce ile varlık ve ruh ile doğa arasındaki ilişkiye değinirken de Sechenov, materyalist bir çizgiye sadık kaldı. Sechenov, Kant'ın bilgi nesnesinin bilen özneye bağımlılığı, a priori akıl biçimleri, içerikten bağımsız değişmez mantıksal düşünce biçimleri vb. öğretilerini sert bir şekilde eleştirdi. Sechenov, düşünce üzerine öğretisinde deneyimi, yani insanın yaşam pratiğini ön plana çıkardı. Deneyimi, tüm pozitif bilginin doğruluğunun ölçütü olarak gördü. Sechenov, ampirik doğa biliminin, dış dünya hakkındaki bilgiyi kademeli olarak genişlettiğini ve derinleştirdiğini savundu. Nesnel dünyanın bilgisi, insanın doğanın güçlerini giderek daha fazla boyun eğdirmesini sağlar. Özgürlük ve zorunluluk konusunda, Sechenov, zorunluluğun kadercisi, özgürlüğe tamamen karşıt ve özgür insan faaliyetini engelleyen bir şey olduğuna inanan Marksizm öncesi dönemin Fransız, İngiliz ve Alman

materyalistlerinin aksine, “özgürlük ve özgürlük arasında kademeli geçişler olması gerektiğini” savundu. Bununla birlikte, Sechenov’un görüşleri, Marksizm öncesi materyalizmin bazı sınırlamalarından etkilenmiştir. İnsan iradesinin koşullu doğasını vurgularken, Sechenov insan iradesini belirleyen temel gücü -insan yaşamının ve faaliyetinin sosyal koşullarını- tam olarak anlamakta başarısız oldu. Ayrıca, özgür iradenin ne olduğu ve özgürlükten özgürlüğe geçişin tam olarak ne olduğu sorusunu da açık bıraktı. Sechenov, Rus kamu yaşamına aktif olarak katıldı. K. A. Timiryazev, Sechenov’u, büyük devrimci demokrat N. G. Çernişevski önderliğindeki ve özellikle 1960’larda hızla gelişen ilerici Rus toplumu hareketinin en renkli figürlerinden biri olarak nitelendirir. Çernişevski, “Ne Yapmalı?” adlı romanında Kirsanov karakteri aracılığıyla Sechenov’un büyüleyici imajını yakalamıştır. Çernişevski’nin bir takipçisi ve yoldaşı olan Sechenov, 1860’lardan itibaren “siyasi olarak güvenilmez” ve “nihilistler” arasında en popüler teorisyen olarak ün kazanmış bir adam olarak Çarlık yetkilileri tarafından taciz ve zulme uğramıştır. Sechenov’un adı, Rus devrimcileri ve onların devrimci kurtuluş faaliyetleriyle sürekli olarak ilişkilendirilmiştir. 1870’lerin başlarında Sechenov, Lenin’in liberal kabalığın en iğrenç türlerinden biri olarak adlandırdığı Karelin’i sert bir şekilde eleştirmiştir. Sechenov için, vatanının, halkının ve Rus biliminin çıkarlarından daha yüce veya önemli hiçbir şey yoktu. Rus bilimde yabancıların egemenliğine karşı ve Çarlık yetkililerinin geri plana ittiği önde gelen Rus bilim insanlarının (I. I. Mechnikov, V. O. Kovalevsky ve diğerleri) Rus biliminin gelişimine

katılımı için mücadele etti. Hayatının sonlarında, 74 yaşında, dünyaca ünlü bilim insanı Sechenov, Prechistensky İşçi Kurslarında Moskova işçilerine olağanüstü bir coşkuyla dersler verdi. Ancak Çarlık yetkilileri ona ders vermesini yasakladı. Sechenov Kasım 1905'te öldü. Birinci Rus devrimini memnuniyetle karşıladı. Ölümünden iki hafta önce Sechenov, K. A. Timiryazev'e şöyle dedi: "Ve şimdi... çalışmalısınız, çalışmalısınız, çalışmalısınız." Timiryazev, "Bunlar, ondan duyduğum son sözlerdi; sahneyi gelecek nesillere bırakan güçlü bir neslin vasiyetiydi" diye hatırlıyor. Sovyet halkı, büyük Rus bilim insanı, yenilikçi ve materyalist düşünür I. M. Sechenov'un hatırasını yaşatmaktadır. Yoldaş Stalin, Sechenov'u büyük Rus ulusunun şan ve gururunu oluşturan en seçkin tarihi şahsiyetler arasında saymıştır. Sechenov'un başlıca eserleri arasında "Beynin Refleksleri", "Psikolojiyi Kim ve Nasıl Geliştirmeli", "İzlenimler ve Gerçeklik", "Nesnel Düşünce ve Gerçeklik" ve "Düşünce Unsurları" yer almaktadır (bkz. I. M. Sechenov, Seçilmiş Felsefi ve Psikolojik Eserler, 1947).

KIYASLAMA —bkz. Çıkarım.

SIÇRAMA —kademeli ilerlemede bir kırılma, eski bir niteliksel durumdan yeni bir duruma geçiş anı (küçük ve gizli niceliksel değişikliklerin kademeli birikimi nedeniyle). Bir niteliksel durumdan diğerine ani geçişlerin düzenliliği, gelişmenin her zaman yalnızca yavaş, kademeli, nicelikselden niteliksel değişikliklere ani geçişler olmadan, sıçramalar olmadan gerçekleştiğine inanan metafizikçiler tarafından reddedilir. Doğa ve toplumun gelişimi bu metafizik

görüşü çürütmektedir. Aslında, bir nitelikten diğerine her geçiş bir sıçrama anlamına gelir, bir sıçrama yoluyla gerçekleştirilir. Dünya tarihi, yeryüzünün yüzeyinde kademeli, algılanamaz niceliksel değişikliklerin bir sürecidir ve niteliksel, ani jeolojik değişiklikleri hazırlar. Kapitalizmin derinliklerinde meydana gelen kademeli niceliksel değişiklikler, toplumsal sistemde temel, niteliksel bir değişikliğe, proletarya devrimi tarafından gerçekleştirilen kapitalizmden sosyalizme ani bir geçişe hazırlık yapar. Sıçramaların doğası çeşitlidir. Bir sıçrama anlık bir eylem olarak gerçekleşebilir ve uzun süre devam edebilir. Lenin, kurucuların Bilimsel sosyalizmi şöyle tanımladığını yazmıştır: “Dünya tarihinin dönüm noktaları açısından bir dönüm noktası” olarak adlandırılan ve “bu tür sıçramaların 10 yıl hatta daha uzun süreleri kapsadığı” belirtilen bu olay, devrimci yoldan işçileri saptırmaya çalışan tüm gericiler, oportünistler ve reformistler tarafından devrim korkusuyla karşı çıkılan ani gelişme yasasına aykırıdır. Gelişmenin ani doğası üzerine diyalektik tez, pratik devrimci mücadele için büyük önem taşımaktadır. “Yavaş niceliksel değişimlerin hızlı ve ani niteliksel değişimlere dönüşmesi bir gelişme yasası oluşturuyorsa, ezilen sınıflar tarafından gerçekleştirilen devrimci ayaklanmaların tamamen doğal ve kaçınılmaz bir olgu olduğu açıktır” (*Stalin*). Sonuç olarak, kapitalizmin devrilmesi ve sosyalizmin zaferi için reformist değil, proletarya devrimcisi olmak gerekir. Dünya kapitalizminin çöküş döneminin başlangıcını işaret eden en büyük devrimci sıçramanın klasik örneği Ekim Sosyalist Devrimi’dir. Ülkemizde kulakların bir sınıf olarak ortadan kaldırılması ve tam kolektivizasyonun

gerçekleştirdiği en büyük dönem de devrimci bir dönemdi. Sıçrama. “Bu, toplumun eski niteliksel durumundan yeni niteliksel durumuna, sonuçları bakımından Ekim 1917 devrimci ayaklanmasına eşdeğer, derin bir devrimci ayaklanmaydı” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Düşman sınıflara bölünmüş bir toplumda, sıçramalar siyasi devrimler, patlamalar, yani bir sınıfın iktidarının şiddetli bir şekilde devrilmesi ve başka bir sınıfın siyasi iktidarının kurulması karakterini taşır. Sömürücü sınıfların yok edilmesiyle, sıçramalar siyasi devrimler, patlamalar karakterini kaybeder. Yoldaş Stalin, “*Marksizm ve Dilbilim Sorunları*” (1950) adlı eserinde, düşman sınıfların ortadan kaldırıldığı yeni koşullarda sıçramaların benzersizliğini derinlemesine ortaya koymuştur. Yoldaş Stalin, eski nitelikten yeni niteliğe patlama yoluyla geçiş yasasının tüm toplumsal koşullarda geçerli olmadığını belirtir. “Düşman sınıflara bölünmüş bir toplum için zorunludur. Ancak düşman sınıfların olmadığı bir toplum için kesinlikle zorunlu değildir.” “Stalin’in de belirttiği gibi, 8-10 yıl içinde ülkemizin tarımında burjuva bireysel köylü sisteminden sosyalist, kolektif çiftlik sistemine geçişi gerçekleştirdik. Bu, köydeki eski burjuva ekonomik sistemini tasfiye eden ve yeni, sosyalist bir sistem yaratan bir devrimdi. Ancak bu devrim patlayıcı bir şekilde, yani mevcut hükümeti devirip yeni bir hükümet kurarak değil, köydeki eski burjuva sisteminden yeni sisteme kademeli bir geçişle gerçekleştirildi. Bunu yapabildik çünkü bu yukarıdan bir devrimdi, çünkü devrim mevcut hükümetin girişimiyle ve köylülüğün büyük çoğunluğunun desteğiyle gerçekleştirildi.” Bugün Sovyet devleti, Komünist Parti’nin önderliğinde ve

tüm Sovyet halkının aktif katılımıyla, sosyalizmden komünizme kademeli bir geçiş için koşulları hazırlıyor. Bu, Sovyet toplumunun üretken güçlerinin ve kültürünün gelişiminde muazzam bir sıçrama olacak; sosyalist iş gücü dağıtım ilkesinden komünist ilkeye geçiş olacak. Yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre. Ancak bu geçiş, düşmanca bir sınıf mücadelesi şeklinde, patlayıcı bir biçimde değil, çünkü toplumumuzda düşman sınıflar yok; aksine, devletin, partinin ve tüm halkın ahlaki ve siyasi birlik içinde birleşmiş, Sovyet vatanseverliği gibi güçlü bir teşvikle yönlendirilmiş ortak çabaları sonucunda, kademeli ve sistematik bir şekilde gerçekleşecektir. (Ayrıca bakınız: Niceliksel değişimlerden niteliksel değişimlere geçiş.)

ŞÜPHECİLİK (antik Yunanca “*skopsis*” kelimesinden gelir ve “düşünme” anlamına gelir), nesnel gerçeğin güvenilir bir şekilde bilinmesinin mümkün olup olmadığı konusunda şüphe duyan bir felsefe okuludur. Şüpheciler şüpheyi bir ilke haline getirir; her konu için, birbirini dışlayan iki görüşün -onaylama ve reddetme- mümkün olduğunu ve bu nedenle şeyler hakkındaki bilginizin güvenilmez olduğunu savunurlar. Şüphecilik, bir felsefe okulu olarak antik Yunanistan’da ortaya çıkmıştır; kurucusunun Pyrrho (MÖ 365-275 civarı) olduğu kabul edilir. Antik şüphecilere göre, şeyleri bilmenin imkansızlığına olan inanç, teoride “yargıyı askıya almaya” ve pratikte nesnelere karşı kayıtsız, duygusuz bir tutum—ruh “dinginliği”—sağlamalıdır. Marx, antik şüphecilerin öğretilerinin, bir zamanlar güçlü olan antik çağ felsefi düşüncesinin yozlaşmasını yansıttığını belirtmiştir. Marx, şüphecinin

“şeylerde gördüğü o acizliğin somutlaşmış hali” olduğunu yazmıştır. Rönesans döneminde şüphecilik yeni bir içerik kazandı ve ortaçağ ideolojisine karşı mücadelede ve kilisenin otoritesini zayıflatmada önemli bir rol oynadı. Montais'i (1533-1592) takiben Pierre *Weil* (bkz.) “şüphecilik yardımıyla metafiziği yıktı ve böylece Fransa’da materyalizmin ve sağduyu felsefesinin özümsemesinin zeminini hazırladı” (*Marx*). Öte yandan, Fransız filozof ve matematikçi Pascal (1623-1662) zaten şüphecilikten mistisizm lehine sonuçlar çıkarmıştı; dini duyguyu, bilgisinde tereddüt eden aklın üstüne koymuştu. 18. yüzyılda şüphecilik *agnostisizm* (bkz.) biçimini aldı; temsilcisi, en önemli felsefi kategorilerin (öz, nedensellik) nesnel önemini reddeden *Hume* (bkz.) idi. *Kant* (bkz.) da “kendinde şeylerin” bilinemezliği üzerine teziyle şüpheciler arasında sayılmalıdır. Nesnel gerçeği bilme olasılığını ilkesel olarak reddeden şüphecilik, bilimlerin ve insan deneyiminin tüm tarihsel gelişimiyle çürütülmekte ve Marksist felsefenin dünyanın bilinebilirliği konusundaki görüşünü doğrulamaktadır. Diyalektik materyalizm, “dünyada bilinemez şeyler yoktur, yalnızca henüz bilinmeyen ve bilim ve pratik güçleri tarafından ortaya çıkarılıp bilinecek şeyler vardır” (*Stalin*) öncülünden hareket eder. Şüphecilik, şeylerin bilinemezliği hakkındaki görüşünü sofistlik argümanlardan başka bir şeyle destekleyemez. Marksist materyalizm, dünyanın bilinebilirliği iddiasında, pratiğin, pratik faaliyetin çürütülemez kanıtlarına dayanır. Pratik, her yanlış, bilim dışı önermeyi kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkarır ve bunun tersine, her doğru, bilimsel gerçeği doğrular. Şüphecilerin dediği gibi, eğer insanlar şeylerin gerçek özünü

bilemezlerse, o zaman insanların nasıl var oldukları anlaşılamaz; çünkü varoluşları, doğanın yasalarını bilmeyi ve doğayı insana tabi kılmak amacıyla doğaya etki etmeyi varsayar. Sadece insanlar değil, hayvanlar bile, eğer kavramları, kendilerine erişilebilir sınırlar içinde, algıladıkları olgularla örtüşmüyorsa, çevrelerine biyolojik olarak uyum sağlayamazlardı. Hayvanlardan farklı olarak, insanlar doğayı yeniden şekillendirdikleri üretim araçlarını yaratırlar ve doğayı değiştirme sürecinde şeylerin en derin sırlarını anlarlar. Lenin şöyle der: “Bilgi, ancak insandan bağımsız nesnel bir gerçeği yansıtıyorsa, biyolojik olarak yararlı, insan pratiğinde, yaşamın korunmasında, türün korunmasında yararlı olabilir. Materyalist için, insan pratiğinin ‘başarısı’, kavramlarımızın algıladığımız şeylerin nesnel doğasıyla örtüşmesini kanıtlar.” Modern burjuva felsefesinde yaygın olan şüphecilik ve burjuva ideologlarının “aklın acizliği” hakkındaki propagandası, kapitalizmin çürüyen kültürünün bir tezahürü ve bilime ve bilimsel materyalizme karşı bir mücadele biçimidir.

TAVA GRİGORY SAVVİCH (1722-1794)

–Köleliğe karşı köylü kitlelerinin protestosunu dile getiren seçkin bir Ukraynalı filozof, hümanist, demokrat ve eğitimci. Kiev Teoloji Akademisi’nden mezun olduktan sonra, önce Pereyaslav Teoloji Semineri’nde, ardından Harkov Koleji’nde şiir dersleri verdi. İlerici görüşleri nedeniyle zulüm gördü. Din adamlarının ve yönetici sınıfların düşmanlığı onu öğretmenlik kariyerini bırakmaya zorladı. Görüşlerini halk arasında yaymak için gezgin bir filozof yaşam tarzını

seçti. Rus ve Ukrayna sosyal düşünce tarihinde ilklerden biri olan Skovoroda, dini dünya görüşüne, kilisenin ölü skolastisizmine karşı mücadeleye önderlik etti. Akla, insanlığa yöneldi. Felsefi görüşleri çelişkiliydi. Felsefenin temel sorusunu idealist bir şekilde ele aldı ve manevi ilkeyi birincil olarak kabul etti. Aynı zamanda, dünya görüşünde güçlü bir materyalist eğilim vardı. Lomonosov'u takip ederek, maddenin uzay ve zamanda ebedi ve sonsuz olduğunu savundu. Doğanın kanunluluğunu kabul etti. Skovoroda'nın materyalizm ve idealizm arasındaki tereddütleri, "üç dünya" ve "iki doğa"dan oluşan ikili bir teori veya panteist bir biçim aldı. Ona göre tüm dünya bir "makrokozmos" (doğa), bir "mikrokozmos" (insan) ve bir "semboller dünyası"ndan (İncil) oluşur. Bunların her birinin "iki doğası" vardır: "dışsal"-maddi-ve "içsel" -ruhsal. Doğa, birçok dünyadan oluşan "yaşanabilir bir dünya"dır; yaratılmamış, yok edilemez ve başlangıcı veya sonu yoktur, çünkü birinin sonu diğerinin başlangıcıdır. Skovoroda, dünyanın bilinebilir olduğuna inanıyordu, ancak makrokozmosu bilmek için önce "kendini bilmek" gerekir, çünkü makrokozmos ve mikrokozmosun yasaları birdir. Skovoroda'nın epistemolojisinin diğer tarafı etiktir: hakikat, "erdem" ile birlik içinde tamamlanır; Onsuz, her şey boş kalır ve anlamsız bir meraka dönüşür; bilgi ve bilim halka hizmet etmelidir; öz bilgi "yakınlığı" (doğayı) ortaya çıkarır; erdem, kişinin "doğasına" uygun faaliyet seçimidir. "Yakınlığa" dayalı çalışma, halka hizmet ettiği için neşe getirir. İncil'i "üçüncü", "sembolik bir dünya" olarak gören Skovoroda, onun "dışsal"-maddi-yönünü ve "içsel"-ilahi içeriğini birbirinden ayırır: ona göre İncil "hem tanrı hem de yılandır." Bu, Skovoroda'nın dine ve İncil'e

karşı çelişkili tutumunu ortaya koymaktadır. Resmi dini (ortodoksluğu, dogmatizmi ve skolastisizmi-“utanmaz”, “zararlı ve yalancı” İncil’in “ezilmiş yalanları” ve masalları) kararlı bir eleştiriye tabi tutarak militan din karşıtlığı seviyesine yükselmiştir. Aynı zamanda, aydınlanma vaazlarını ve etiğini dini bir biçime büründürmüştür. “Sevgi,” “erdem,” “hakikat” ve “gerçek”ten oluşan bir din yaratmak istiyordu. Ona göre Tanrı “doğa,” “insan,” “hakikat,” “erdem” vb. idi. Skovoroda kiliseyi eleştirdi, hem beyaz hem de siyah din adamlarından “hırslı,” “zevk düşkünü,” “ikiyüzlü,” “vahşi hayvanlar” vb. olarak nefret etti. Skovoroda ezilen sıradan insanların çıkarları için mücadele etti, zenginleri açgözlülükleri, asalaklıkları ve sömürüleri nedeniyle öfkeyle eleştirdi. Açgözlülüğü tüm toplumsal sorunların kaynağı olarak gördü: dava açma, soygun, dalkavukluk, alım satım, gasp, savaşlar ve “devletlerin” ve “cumhuriyetlerin” çöküşü. Skovoroda, halkın zincire vurulduğunu, siyasi olarak ezildiğini, haklarından mahrum bırakıldığını ve cahil olduğunu belirtti. Halkın uyanması çağrısında bulundu. Skovoroda kurtuluşu “kendini tanımada” görüyordu: Kötü ilkeyi tanıdıktan sonra, insanlar ondan kurtulmalı ve “akıl”, “hakikat” ve “erdem”e dayalı yeni bir toplum inşa etmeliydi. “Daha yüksek Rusya”nın “daha yüksek bir Cumhuriyet” haline gelmesini hayal ediyordu. Skovoroda vatanını ve halkını tutkuyla seviyordu. Vatansever karşıtlarına ve kozmopolitlere karşı son derece kararlı bir şekilde konuştu. Çocukları yabancılar tarafından eğitilmek üzere göndermeyi “putperestlik” olarak görüyordu. Kendi halkının bilgeliğinde değil, yabancı, maceracı “öğretmenler” arasında “bilgelik” arayanlardan nefret ediyordu: Ateş evde

yakılmalı, komşulardan dilenmemeli, diye öğretiyordu. Ukrayna'nın Rusya ile birliğini ve bu iki kardeş halkın dostluğunu ateşli bir şekilde savundu. Skovoroda, zenginleri, toprak sahiplerini, memurları, resmi dini ve din adamlarını eleştirirken gerçekçi ve güçlüydü, ancak önerdiği “yenilikler” konusunda zayıf ve ütöpikti. Dünya görüşü materyalizme ve sosyal sorunların daha keskin bir şekilde formüle edilmesine doğru evrildi. Bununla birlikte, felsefenin temel sorusuna materyalist bir çözüm bulamadı; sosyal görüşlerinde, 18. yüzyıl Aydınlanmasının ötesine geçmesine rağmen, devrimci pozisyonlara ulaşamadı. Skovoroda'nın görüşleri, köylülerin serf karşıtı hareketinin zayıflığını ve sınırlılıklarını yansıtıyordu. Skovoroda'nın felsefi ve edebi eserleri: “Hristiyan İyi Ahlakına İlk Kapı” (1766), “Antik Dünya Üzerine Diyalog” (1772), “Ruh Dünyası Hakkında Dostça Bir Sohbet” (1773), “Alfabe veya Dünyanın ABC Kitabı” (1775), “Başmelek Mikail'in Şeytanla Savaşı” (1783), vb.

TESADÜF —bkz. *Gereklilik ve Tesadüf*.

MÜLKİYET —sahiplik, toplumdaki mülkiyet ilişkilerinin bir ifadesi olan fanatik bir uygulamadır. Marksist-Leninist teoriye göre, mülkiyet toplumsal üretim biçimleri tarafından belirlenir ve bu nedenle tarihsel bir karaktere sahiptir. Özel mülkiyetin ebedi ve değişmez ilkesini savunan burjuva doktrinlerinin aksine, Marksizm-Leninizm, üretim araçlarının özel mülkiyetinin yalnızca toplumsal gelişmenin belirli bir aşamasında ortaya çıktığını ve sosyalizmin inşasıyla ortadan kalktığını göstermiştir. Yoldaş Stalin, klasik eseri “*Diyalektik ve Tarihsel*

Materyalizm Üzerine”de, mülkiyet biçimlerinin toplumun gelişiminin her yeni tarihsel aşamasında nasıl değiştiğini göstermektedir. İlkel komünal sistemde, üretim ilişkilerinin temeli, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetidir. Köle sisteminde ise, üretim ilişkilerinin temeli, köle sahibinin üretim araçlarına ve köle sahibi tarafından satılabilen, satın alınabilen veya öldürülebilen işçiye (köleye) sahip olmasıdır. Feodal sistemde, üretim ilişkilerinin temeli, feodal lordun üretim araçlarına ve işçinin (serfin) kısmi mülkiyetine dayanır; feodal lord artık serfi öldüremez, ancak satabilir veya satın alabilir. Feodal mülkiyetin yanı sıra, köylü ve zanaatkârın üretim araçlarına ve kişisel emeğe dayalı özel çiftliklerine bireysel mülkiyeti de vardır. Kapitalist sistemde, üretim ilişkilerinin temeli, işçilerin (ücretli işçilerin) mülkiyeti olmaksızın, üretim araçlarının kapitalist mülkiyetine dayanır. Kapitalist onları öldüremez veya satamaz, çünkü kişisel bağımlılıktan özgürdürler. Ancak, üretim araçlarından mahrum bırakılırlar ve açlıktan kurtulmak için emek güçlerini kapitaliste satmak ve sömürünün ağır boyunduruğunu taşımak zorunda kalırlar. SSCB’de uygulanan sosyalist sistemde, üretim ilişkilerinin temeli, üretim araçlarının kamu mülkiyetine dayanır. Burada artık ne sömüren ne de sömürülen vardır. SSCB’de sosyalist mülkiyetin zaferi, Stalin Anayasası’nda yasal ifadesini bulmuştur. Devlet ve kooperatif-kolektif çiftlik mülkiyeti biçimlerinde var olan üretim araçlarının kamuya ait, sosyalist mülkiyeti, sosyalist sistemin kutsal ve dokunulmaz temelidir.

İÇERİK VE BİÇİM –Bkz. *Biçim ve içerik.*

SOKRATES (MÖ 469-399), materyalizme, bilimsel bilgiye ve ateizme karşı çıkan, dini ve ahlaki doktrinler vaaz eden antik Yunan idealist filozofuydu. Sokrates'in etrafındaki çevre, Atina demokrasisine karşı siyasi ve ideolojik mücadelenin merkeziydi. Bu çevre, aristokrasinin temsilcilerini içeriyordu: *Platon* (bkz.), demokrasinin yenilgisinden sonra Atina'da 30 oligarkın başına geçen Kritias ve vatan hainleri ve vatan düşmanları Alkibiades ve Ksenofon. Gericiliğin zaferinden bir süre sonra demokratik yönetim yeniden kuruldu ve Sokrates, halka düşman faaliyetleri nedeniyle ölüm cezasına çarptırıldı. Sokrates'in ardında yazılı eser kalmadı—her zaman sözlü olarak konuştu—ancak öğretileri geniş çapta bilindi ve Sokrates'in sözlerini yeniden üreten Platon, Ksenofon ve Aristofanes'in yazıları sayesinde günümüze kadar ulaştı. Sokrates'e göre felsefenin amacı erdemli bir yaşamı öğretmektir. Bu pratik görevin başarılması, evrensel etik normlar ve ortak iyilik bilgisiyle başlamalıdır; çünkü Sokrates'e göre erdem ve bilgi bir ve aynı şeydir. Bu bilginin kaynağı, kişinin kendi bilgisinden şüphe duymasıyla başlayan öz-bilgidir. Sokrates, "Hiçbir şey bilmediğimi biliyorum" diye tekrarladı. Sokrates'in yöntemi, tartışma yoluyla "gerçeği" keşfetmeyi amaçlıyordu. Sokrates, muhatabına ardı ardına sorular sorarak, onu kendi cehaletini kabul etmeye ("ironi") ve ardından gerçek erdem bilgisine ulaştırdı; başka bir deyişle, düşüncenin "doğmasına" ("maieutik") yardımcı oldu; bu süreçte, bir dizi özel olgunun karşılaştırılması yoluyla evrensel bir etik kavram tanımlandı ("tümevarım"). "Sokratik" yöntemin doruk noktası, kavramların cins ve türlere ayrılmasıydı ("tanım"). Bu yöntem, Sokrates'in

takipçisi Platon'un idealist diyalektiğinin kaynaklarından biriydi. Sokrates, insanın doğayı kavrayamayacağına inanarak doğa bilgisini reddetti. Kaba bir teleolojizmi savundu.

TEKBENCİLİK (Latince: *solus*-tek, *ipse*-ben)- yalnızca ben veya yalnızca benim bilincimin var olduğunu ve tüm insanlar da dahil olmak üzere dünyanın geri kalanının aslında var olmadığını, ancak bilincim, hayal gücüm tarafından yaratıldığını savunan idealist bir teori. Her öznel idealist kaçınılmaz olarak solipsizme ulaşır, çünkü dünyanın "benim" duyumum veya temsilim olduğunu iddia ederken, diğer insanların da "benim" duyumum olduğunu ve yalnızca "benim" gerçekten var olduğumu kabul etmek zorundadır. Solipsizmin saçmalığı açıktır; bilim ve deneyim tarafından çürütülmüştür. Modern burjuva felsefesinde, solipsizm-gizli veya açık biçimde-dünyaya ilişkin baskın görüştür.

SINIFLAR, köle sahibi ve feodal sistemlerin karakteristik özelliği olan "sınıf ayrımının biçimlerinden biridir" (*Lenin*). Sınıflar, yalnızca toplumdaki gerçek konumlarında değil, aynı zamanda devletteki yasal yerlerinde de farklılık gösteren sosyal gruplardı. Her sınıfın belirli yasal hakları ve sorumlulukları vardı. Belirli bir sınıfa üyelik kalıtsal kabul ediliyordu. Örneğin, feodal Fransa'da üç sınıf vardı: 1) din adamları, 2) soylular, 3) üçüncü sınıf (köylüler, zanaatkarlar vb.). Eski feodal Rusya'da soylular "asil" sınıf olarak kabul ediliyordu. Soylular vergiden muaftı, bedensel cezaya tabi değillerdi ve yalnızca özel bir mahkeme olan soylular mahkemesinde yargılanabiliyorlardı. Sadece onlar

serfli topraklara sahip olma hakkına sahipti. Devlet yükümlölüklerinden ve vergilerden muaf kabul edilen din adamları da ayrıcalıklı bir sınıf oluşturuyordu. Vergiye tabi alt sınıflar, şehir halkı (esas olarak küçük kentli zanaatkarlar ve tüccarlar) ve köylülerdi. Lenin şöyle yazıyor: “Köle ve feodal toplumlarda, sınıf farklılıkları nüfusun *sınıf bölünmesinde de yansıyordu ve her sınıf için devlette özel bir yasal yer kuruluyordu*. Bu nedenle, köle ve feodal (ve ayrıca serf) toplumların sınıfları da ayrı zümrelerdi. Buna karşılık, kapitalist, burjuva toplumda tüm vatandaşlar yasal olarak eşittir, sınıf bölünmeleri (en azından prensipte) ortadan kaldırılmıştır ve bu nedenle sınıflar zümre olmaktan çıkmıştır. Toplumun sınıflara bölünmesi köle, feodal ve burjuva toplumlarında ortaktır, ancak ilk ikisinde sınıf-zümreler varken, sonuncusunda sınıflar sınıfsızdı.” Sınıf bölünmelerinin kalıntıları günümüzde çoğu kapitalist ülkede hala mevcuttur. Özellikle modası geçmiş feodal ilişkilerden kesin bir kopuşun gerçekleştirilmediğı ülkelerde (örneğin Japonya ve diğeryerlerde) bu durum daha da önemlidir. Emperyalizm döneminde, burjuvazinin en gerici çevreleri, özellikle İtalyan ve Alman faşistleri, sınıf ayrılıklarını yeniden tesis etmeye çalıştılar. Hitler’in gericileri, tepesinde “efendi sınıfı” -yeni bir aristokrasi-, ardından orta sınıflar ve sosyal piramidin tabanında ise milyonlarca “ebedi hizmetkar”dan oluşan büyük bir “isimsiz” kitle olacak yeni bir toplumsal düzen kurmayı hayal ediyorlardı. Burjuvazi henüz devrimci bir sınıfken, sınıf ayrıcalıklarına karşı savaştı. Bugün ise gerici burjuvazi, sınıf egemenliğini sürdürmek için toplumu Orta Çağ’a döndürmeye ve en vahşı sınıf önyargılarını yeniden

canlandırmaya hazır. Rusya’da, 1917 Şubat Devrimi’nden sonra bile devam eden sınıf ayrımları, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ile tamamen ve kesin olarak ortadan kaldırıldı. 23 (10) Kasım 1917 tarihli Tüm Rusya Merkez Yürütme Kurulu ve Halk Komiserleri Konseyi kararnamesiyle sınıf ayrımları kaldırıldı. Sosyalist devlet, tüm işçiler için gerçek eşitliği tesis etti.

SOFİSTLİK –Bir tartışmada veya ispatta yanlış argümanların, yani sözde sofizmlerin kullanılması, başka bir deyişle, dışsal, biçimsel doğrulukla gizlenmiş her türlü hile. “Bir olayın ve gelişiminin tüm somut bağlamının” incelenmesini gerektiren diyalektiğin aksine (*Lenin*), sofizmin en karakteristik tekniği “olaylar arasındaki bağlantı olmaksızın vakalar arasındaki dışsal benzerlikleri yakalamaktır” (*Lenin*). Örneğin, Menşevikler Birinci Dünya Savaşı sırasında sosyal şovenizmlerini sofistیک bir yöntemle haklı çıkardılar: emperyalist savaşı ulusal kurtuluş savaşı olarak gösterdiler ve böylece Marx’ın ulusal kurtuluş savaşını savunurken kullandığı ifadeleri emperyalist savaşa uygulamaya çalıştılar. Sofist, “vakaların dışsal benzerliğini” yakalayarak, bir olgu kategorisinin yasalarını tamamen farklı bir olgu kategorisine uygulamaya çalışır; bir tarihsel dönemde doğal olan olguları, anlamlarını yitirdikleri başka bir döneme uygulamaya çalışır. Hem bilimde hem de siyasette sofizm gerici bir rol oynar. Çağdaş sağcı sosyalistlerin teori ve pratiği, işçi sınıfını aldatmak için siyasette sofizmin kullanımına örnek teşkil eder. Proletaryaya ihanet edenler, reformistlerin kapitalizme uyumunu haklı çıkarmak ve burjuvazi karşısında işçi kitlelerini

silahsızlandırmak için her türlü sofistlik taktiğe başvururlar. Tekelci kapitalist birlikleri “örgütlü kapitalizm” olarak, kapitalizmin sosyalizme kademeli dönüşümünün bir biçimi olarak sunarlar; dünya egemenliği için çabalayan Amerikan emperyalistlerinin kozmopolitizmi, halkların “kardeşçe” bir birliği fikri olarak sunulur. Komünist ve işçi partileri, barışın, demokrasinin ve sosyalizmin ateşli düşmanları olan sağcı sosyalistlerin sofizmini ifşa eder.

SOFİSTLER –MÖ 5. yüzyılda “bilgelik” ve hitabet konusunda profesyonel öğretmenler olarak ortaya çıkan antik Yunan filozofları. Sofistler birleşik bir okul oluşturmazdılar. Ortak görüşleri arasında dinin reddi, doğal olayların rasyonel bir açıklaması ve etik ve sosyal görelilik yer alıyordu. Sofistlerin ana grubu (“yaşlı” Sofistler) köleliğe dayalı demokrasiyi destekledi. Genellikle doğaya ilişkin materyalist bir anlayışla karakterize edildiler. Bu grubun temsilcileri–Protagoras, Hippias, Prodicus ve Antiphon–ilk antik ansiklopedi yazarlarıydı. Odak noktaları bilgi sorularıydı. Şeylerin evrensel akışkanlığını öğreten Protagoras, duyuyu bilginin tek güvenilir kaynağı olarak kabul etti ve insanı “her şeyin ölçüsü” ilan etti. Bazı Sofistler varoluş ve onun kavranması konusunda şüpheci sonuçlara vardılar. Böylece Gorgias üç tez ortaya koydu: 1) hiçbir şey yoktur, 2) eğer bir şey varsa, insan için anlaşılabilir olmazdı, 3) anlaşılabilir olsa bile, başkalarına iletilemezdi. Aristokrat kampa mensup sofistler–Kritias, Hippodamus–felsefi idealizme yöneldiler. Tartışmalarında sofistler, daha sonra *sofistlik olarak bilinen tekniklere başvururlar* (bkz.). Bu

eğilim, özellikle Aristoteles'in sözleriyle "sahte bilgelik" öğretmenleri haline gelen geç dönem sofistleri (MÖ 4. yüzyıl) arasında belirgindi.

SOSYAL DARWİNİZM –Burjuva sosyolojisinde, Darwin'in hayvan ve bitki dünyasındaki varoluş mücadelesi ve doğal seçim doktrininin sözde bilimsel uygulamasına dayanan, toplumsal gelişme ve insan ilişkilerinin yasalarını açıklamak için kullanılan gerici bir düşünce okulu. Bu yasayı evrensel bir doğa yasası olarak gören Sosyal Darwinistler (Lange, Ammon, Kidd, Waltmann, Weismann ve diğerleri), bunun insan toplumuna da uygulandığını, burada yalnızca "güçlü" ve "uyum sağlamış" bireylerin varoluş mücadelesinde hayatta kaldığını, zayıfların ise yok olduğunu iddia ettiler. Bu gerici fikirlerin burjuva sınıfına dayanan temeli, kapitalizmin toplumsal adaletsizliklerini ve toplumsal yaşamın çarpıklıklarını haklı çıkarmak, çalışan kitlelerin sınıf bilincini bulanıklaştırmak ve onları kapitalizme karşı ve sosyalizm için sınıf mücadelesinden saptırmak arzusunda yatmaktadır. Bir zamanlar burjuva sosyolog ve pozitivist Spencer, Sosyal Darwinizmin özünü açıkça ifade ederek, insan dünyasında varoluş mücadelesini ortadan kaldırmaya çalışan sosyalizmin, genel bir entelektüel ve fiziksel sosyalizm ve komünizmi çağrıştırması gerektiğini yazmıştır. Sosyal Darwinist fikirler, emperyalizm döneminde yaygınlaşmaya başlamış ve Marksizm'le mücadele aracı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle, Alman emperyalizminin önde gelen savunucularından Adolf Krupp , 20. yüzyılın başlarında işçiler arasında Sosyal Darwinist fikirleri popülerleştiren en iyi eserler için büyük para ödülleri koymuştur. Sosyal

Darwinizmin kaba fikirleri, Marksizm'den ayrılan her türlü kişi tarafından da yayılmıştır. Alman Sosyal Demokrasisinde Sosyal Darwinizmin en ateşli temsilcilerinden biri olan L. Woltmann, insan kültürünün ve toplumunun tarihinin, doğada olduğu gibi, varoluş mücadelesinde adaptasyon, kalıtım ve gelişme gibi biyolojik ilkeler temelinde geliştiği fikrini savunmuştur. Sosyalist muhalif Karl Kautsky'nin eserleri de bu bayağı, bilim karşıtı fikirleri yaymıştır. Günümüzde sosyal Darwinizm, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, Amerikan ve İngiliz emperyalizminin ülkelerinde yaygın olarak teşvik edilmektedir; burada bir dizi gerici biyolog ve sosyolog (Morgan, East, Jennings, Conklin ve diğerleri), siyahilere karşı ırk ayrımcılığını, emperyalist savaşları ve krizleri haklı çıkarmak için sosyal Darwinizm ve Malthusçuluğun gerici fikirlerini kullanmıştır. Modern emperyalist ideologlar, Malthus'un aşırı nüfus teorisine dayanarak, bir dizi "aşağı" halkın yok edilmesini önermektedir. Marksizm-Leninizmin kurucuları, sosyal Darwinizmin gerici ve bilim karşıtı doğasını kesin bir şekilde ortaya koymuştur. Bu nedenle Marx, Lange'nin sosyal Darwinizmini eleştirirken ironik bir şekilde şöyle yazmıştır: "...Bay Lange büyük bir keşif yaptı. Tüm tarih tek, büyük bir doğal yasa altında toplanabilir. Bu doğal yasa 'mücadele' ifadesinde yer almaktadır." için "Yaşam", "varoluş mücadelesi" (Darwin'in bu kullanımda kullandığı ifade anlamsız bir söz haline gelir) ve bu ifadenin içeriği Malthus'un nüfus yasasını, daha doğrusu aşırı nüfus yasasını oluşturur." Sosyal Darwinizmin bilim karşıtı özü, biyolojik yasaları mekanik olarak sosyal olgular alanına aktarmasında yatmaktadır ve Lenin'in yazdığı gibi, "biyolojik kavramların genel olarak sosyal bilimler alanına

aktarılması bir sözdür.” Marksizm-Leninizmin kanıtladığı gibi, toplumun hareketi, doğa yasalarına indirgenemeyen, kendine özgü yasalara tabidir. Bu nedenle, sosyal olguların tamamen biyolojik yasalarla açıklanması gerici ve bilim karşıtı bir girişimdir; Lenin’in yazdığı gibi, “bu kavramlar yardımıyla sosyal olguların hiçbir çalışması, sosyal bilimlerin yönteminin hiçbir açıklaması yapılamaz.” Krizler, devrimler, sınıf mücadeleleri gibi olgulara “enerjik” veya “biyolojik-sosyolojik” etiketi yapıştırmaktan daha kolay bir şey yoktur, ancak bu hayranlıktan daha kısır, daha skolastik, daha ölü bir şey de yoktur.”

SOSYALİZM VE KOMÜNİZM –Komünist toplumun iki aşaması, iki gelişim evresi. Komünist toplum, önceki tüm sosyo-ekonomik oluşumlardan temelde farklı bir sistemi temsil eder. Bu, insanlığın ilerleyici gelişiminde sadece bir başka sosyal biçim değil, toplum tarihinin büyük bir dönüm noktası, insan yaşamında tamamen yeni bir dönemin başlangıcını işaret eden bir dönüm noktasıdır. Açıkça, kapitalizmden komünizme doğrudan, ani bir geçiş imkansızdır. Kapitalizm sadece yeni bir toplumun inşası için maddi ön koşulları hazırlar. Bu nedenle, kapitalizmden komünizme geçiş, geçiş biçimlerini, çeşitli aşamaları ve gelişim evrelerini kapsayan uzun ve karmaşık bir süreçtir. Lenin şöyle yazmıştır: “Marx’ın, ‘yeni’ bir toplum icat ettiği veya hayal ettiği anlamda bir ütopya kırıntısı bile yoktur. Hayır, o, doğal bir tarihsel süreç olarak, eskiden yeni bir toplumun doğuşunu, eskiden eskiye geçiş biçimlerini inceler.” Marksizm, yalnızca proletarya diktatörlüğünün kapitalizmi yıkıp yeni, komünist

bir toplum kurabileceği doktrinini somutlaştırdı. Proletarya diktatörlüğü, burjuvazinin egemenliğini şiddetle deviren ve siyasi iktidarı işçi sınıfına devreden proletarya devrimi sonucunda kurulur. Proletarya diktatörlüğünün kurulmasıyla, sömürücü sınıfların, kapitalizmin tüm kaynaklarının yok edilmesi ve sosyalizmin inşası görevlerinin üstlenildiği bir geçiş dönemi başlar. Ancak sosyalizm henüz tam anlamıyla komünist bir toplum değil, sadece ilk, daha alt aşamasıdır. Bu aşamayı karakterize eden Marx şöyle yazmıştır: “Burada kendi temelleri üzerinde *gelişmiş bir komünist toplumla değil*, aksine kapitalist toplumdaki *yeni doğmuş* ve bu nedenle her bakımdan -ekonomik, ahlaki ve entelektüel- rahminden çıktığı eski toplumun izlerini taşıyan bir toplumla karşı karşıyayız.” Marx, bilimsel sosyalizm fikirlerinin pratikte uygulanmasından çok önce, diyalektik gelişim teorisini komünizmin doğuşuna ve gelişimine uygulayarak, kapitalizmden komünizme giden genel gelişim çizgisini doğru bir şekilde ortaya koymuştur. Proletarya devriminin ve SSCB’deki sosyalizmin inşasının pratik deneyimi, Marx’ın teorisini, Lenin ve Stalin tarafından yeni koşullar altında geliştirilen haliyle tamamen doğrulamıştır. Ülkemizde iktidarı ele geçiren işçi sınıfı, Komünist Parti önderliğinde, sömürücü sınıflara karşı acımasız bir mücadeleyle sosyalizmi-komünizmin ilk aşamasını-inşa etmiştir. Sosyalizmde, üretim araçlarının özel mülkiyeti kaldırılır ve toplumun ekonomik temeli, sosyalist ekonomik sistem, üretim araçlarının ve aletlerinin sosyalist kolektif mülkiyetidir. Sömürücü sınıflar ortadan kaldırılmış ve insanın insan tarafından sömürülmesi kaldırılmıştır. Toplum, şehir ve kırsal kesimin emekçilerinden -işçi sınıfından, köylülükten ve aydınlardan- oluşur. İşçi ve köylü

arasındaki sınıf sınırları, iki sosyalist mülkiyet biçimi olan devlet ve kooperatif-kolektif çiftlik arasındaki farkı ifade ederek, komünizmin inşası sürecinde azalmakta ve ortadan kalkmaktadır. Sosyalist toplumun siyasi temeli, İşçi Vekilleri Sovyetleridir. Sömürücü sınıfların tasfiyesinden sonra, ülke içindeki sosyalist devletin birincil görevi, tam komünizmi inşa etmeyi ve devam etmesi halinde kapitalist kuşatmadan sosyalizmi savunmayı amaçlayan barışçıl ekonomik, örgütsel ve kültürel-eğitimsel çalışmalardır. İşçi sınıfı diktatörlüğünün ve tüm komünizm inşasının en önemli yönlendirici ve yönlendirici gücü, sosyalist sistemi güçlendirme ve geliştirme mücadelesinde işçilerin öncüsü olan Komünist Parti'dir; "hem kamu hem de devlet tüm işçi örgütlerinin önde gelen çekirdeğidir" (SSCB Anayasası). Sosyalist bir sistemde, toplumun ekonomik yaşamı devlet ekonomik planı tarafından belirlenir ve yönlendirilir. Tüm işçilere çalışma, dinlenme, eğitim vb. hakları garanti edilir. Emek, her sağlıklı vatandaş için bir görev ve şeref meselesidir. Sosyalizmin ilkesi, herkesin yeteneklerine göre çalışması ve topluma yaptığı işe göre tüketim malları almasıdır. Komünizm, sosyalizme kıyasla ikinci, daha yüksek bir aşamadır. Komünizmin birinci ve ikinci aşamaları arasındaki fark, komünist toplumun gelişme derecesindedir. Komünist toplum, "kendi temeli üzerinde *gelişmiş*" bir toplumdur (Marx). Tamamen komünist bir toplum, birçok özelliği bakımından sosyalist bir toplumdan önemli ölçüde farklıdır. Artık kapitalizmin hâlâ var olan ve sosyalizm altında yavaş yavaş aşılacak ve ortadan kaldırılan "izlerini" içermeyecektir. Komünizmin en yüksek aşamasında, insanlar arasında sınıf farklılıkları olmayacaktır. Çalışmaya karşı komünist bir

tutumun, komünist, bilinçli bir disiplinin geliştirilmesi ve kapitalist geçmişin tüm izlerinin ve geleneklerinin aşılması, yeni becerilerin ve yeni alışkanlıkların oluşmasına yol açacaktır. Zihinsel ve fiziksel emek arasındaki ayrım tamamen ortadan kalkacaktır. Çalışma, sağlıklı bir beden için bir alışkanlık, bir gereklilik haline gelecektir. Tarımsal üretim süreçlerinin tamamen elektrikleştirilmesi ve mekanizasyonu ile gelişmiş bir kültür sayesinde, şehir ve köy arasındaki ayrım ortadan kalkacaktır. Sosyal yaşamın yol gösterici ilkesi komünist ilke olacaktır: “Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre.” İnsanların kültürel düzeyi eşi görülmemiş bir seviyeye yükselecektir. Bilim ve sanat tam anlamıyla gelişecektir. İnsanlar yeteneklerini ve becerilerini kapsamlı bir şekilde geliştirebileceklerdir. Sosyalist insanın tamamlanması ve tam komünizme geçiş için birincil örgütleyici güç *sosyalist devlettir* (bkz.). Komünizmin zafer kazandığı bir ülkedeki devlet, kapitalist kuşatma ortadan kalkana kadar varlığını sürdürecektir. Dünya sosyalist devriminin gelişmesi kaçınılmaz olarak tüm dünyada komünizmin zaferine yol açacaktır. Sosyalizmi inşa eden Sovyetler Birliği, şimdi sosyalizmden komünizme kademeli geçişin görevlerini yerine getirmektedir. Yoldaş Stalin, Partiyi ve Sovyet halkını bu geçişin yolları konusunda net bir anlayışla donatmıştır. Komünizmin en yüksek aşamasına ulaşmak için bol miktarda tüketim malı üretmek gereklidir. Yoldaş Stalin’in öğrettiğine göre, bunu başarmak için temel ekonomik hedef, büyük kapitalist ülkeleri ekonomik olarak, yani kişi başına üretimde geride bırakmaktır. Yoldaş Stalin, 1946’da seçmenlere yaptığı bir konuşmada bu hedefe ulaşmak için somut bir program ortaya koydu.

Ulusal ekonominin yeniden inşası ve geliştirilmesi için dördüncü (savaş sonrası ilk) beş yıllık planın başarılı bir şekilde uygulanması, komünizme giden yolda önemli bir adım anlamına gelmektedir. Sovyet halkının Yoldaş Stalin'in belirlediği görevleri yerine getirmedeki kahramanca çalışmaları ve hem şehirde hem de kırsalda sanayi ve tarımımızda meydana gelen büyük değişimler, gelecekteki komünist toplumun hatlarını giderek daha da belirginleştiriyor. Sosyalist tarımda teknoloji ve mekanizasyonun gelişmesi, kolektif çiftliklerin konsolidasyonu, kırsal elektrifikasyondaki ilerlemeler, Stalin'in doğayı dönüştürmeye yönelik görkemli planının uygulanması, yeni, devasa enerji santrallerinin ve sulama sistemlerinin inşası ve kültürün gelişmesi, şehir ve köy arasındaki eski karşıtlığın kalıntılarını giderek aşındırıyor ve işçi sınıfı ile köylülük arasındaki sınıf farklılıklarının kalıntılarını siliyor. Sanayi ve tarımda sosyalist rekabetin başarıları, işçi ve köylülerin kültürel ve teknik düzeyinin yükselmesi, evrensel, zorunlu ilköğretimin uygulanması ve yedi yıllık zorunlu okul programının getirilmesi, üretim teknolojisindeki sürekli ilerlemeyle birleştğinde, gelecekte fiziksel ve zihinsel emek arasındaki ayrımın tamamen ortadan kalkmasına yol açacaktır. Ülkemizde sosyalizmden komünizme geçiş için işçi kitlelerinin komünist eğitimi son derece önemlidir. Bu geçiş, ancak halkın bilincindeki kapitalizmin kalıntılarının tamamen ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Komünizme kademeli geçiş için gerekli tüm nesnel koşullara sahibiz. Bugün milyonlarca, hatta on milyonlarca insanın sosyalist bilinci belirleyici öneme sahiptir. Sovyet halkını, hayat veren Sovyet vatanseverliği, özverili vatan sevgisi, halklar arası dostluk ve

proletarya enternasyonalizmi ruhuyla, kamu mülkiyeti ve emeğe sosyalist bir yaklaşım ruhuyla eğitmek ve halkın bilincindeki kapitalizmin tüm kalıntılarıyla mücadele etmek; tüm bunlar, sosyalizmden komünizme geçiş için mevcut nesnel olasılıkları gerçeğe dönüştürmeye katkıda bulunacaktır. Komünist Partinin öncü rolü, ülkemizde komünist bir toplum inşa etme dünya tarihi görevinin yerine getirilmesini tam olarak sağlayacaktır.

SOSYALİST DEVRİM –bkz. *Proletarya, sosyalist devrim.*

SOSYALİST GERÇEKÇİLİK –Sovyet edebiyatı ve sanatının temel yöntemi. Yoldaş Stalin, Sovyet sanatının yöntemini sosyalist gerçekçilik olarak tanımladı. Bu tanım, Sovyet sanatının yeni özünü derinden ifade eder: edebiyat, tiyatro, resim, sinema, müzik vb. Sovyet sanatı, özellikle Rus sanatının en güzel gerçekçi geleneklerini –Puşkin ve Tolstoy, Gogol ve Nekrasov, Repin ve Surikov, Çaykovski ve Glinka ve diğerlerinin sanatını– sürdürür. Ancak Sovyet sanatının gerçekçiliği, dünya sanat tarihinde niteliksel olarak yeni bir aşamayı temsil eder. Bu gerçekçilik, komünist ideoloji, toplumda devrimci değişim mücadelesi ve komünizmin inşasıyla beslenmiştir. Bu gerçekçilik, Marx, Engels, Lenin ve Stalin’in bilimsel sosyalizm fikirlerine dayanır ve sosyalizmin pratik inşasından doğmuştur. Sosyalist gerçekçilik, eski sanatsal gerçekçiliğin ideolojik sınırlamalarının üstesinden gelir. Bu, sanatçıya toplumsal yaşamın itici güçlerini, kitlelerin tarihteki belirleyici rolünü ve proletaryanın ezilen kitlelerin kapitalizme karşı

m¼cadelesindeki önderi olarak önemini görme yeteneği kazandırır. İşte tam da bu nedenle sosyalist gerçekçilik, sanatsal gerçekçiliğin en tutarlı ve en yüksek biçimidir. Sosyalist gerçekçiliğin temel gerekliliği, gerçekliğin devrimci gelişiminde doğru ve tarihsel olarak somut bir tasviridir. Gerçekliğin sanatsal tasvirinin doğruluğu ve tarihsel somutluğu, işçileri sosyalizm ruhuyla ideolojik olarak yeniden şekillendirme ve eğitim göreviyle birleştirilmelidir. Sosyalist gerçekçilik, devrimci romantizmi, yeninin tohumlarında ve filizlerinde geleceği görme yeteneğini dışlamaz, aksine bünyesine katar; çünkü A. A. Zhdanov'un Birinci Tüm Birlik Sovyet Yazarlar Kongresi'ndeki konuşmasında belirttiği gibi, "partimizin tüm yaşamı, işçi sınıfının ve mücadelesinin tüm yaşamı, en ciddi, en ölçülü pratik çalışmayı en büyük kahramanlık ve görkemli beklentilerle birleştirmekten ibarettir." Yoldaş Stalin, Sovyet yazarlarını ve sanatçılarını "insan ruhunun mühendisleri" olarak adlandırmış ve onları, işçi kitlelerini komünizm ruhu, Komünist Parti'ye özverili bağlılık, Sovyet vatanseverliği ve büyük sosyalist Anavatan sevgisi konusunda eğiten kişiler olarak tanımlamıştır. Sovyet yazarları ve sanatçıları, eserleriyle halkın zihnindeki kapitalizmin kalıntılarına karşı mücadele etmiş ve Sovyet vatandaşlarına sosyalist ahlak ilkelerini aşılamlışlardır. Sovyet sanatının temel yöntemi olan sosyalist gerçekçilik, çeşitli biçim, üslup ve türlerin seçiminde geniş bir sanatsal girişimi dışlamaz, aksine varsayar. Sosyalist gerçekçilik, temelde formalizme ve "saf sanat" teorilerine düşmandır. Sosyalist gerçekçilik, yalnızca ideolojik içerik açısından değil, sanatsal biçim açısından da sanatın gelişiminde niteliksel olarak

yeni bir tarihsel aşamayı temsil eder. Sovyet edebiyatı, tiyatrosu, sineması, resmi ve müziğinin yenilikçi özü, çok sayıda birinci sınıf eserde kendini göstermiştir. Eski sanatla karşılaştırıldığında, Sovyet sanatında olay örgüsü, karakterler, dramatik çatışmalar, tasvir edilen olayların ölçeği vb. her şey değişti. Sovyet sanatı, yalnızca ideolojik içeriği ve yönüyle değil, biçimiyle de son derece popülerdir. Lenin, yeni sanatın kitleler tarafından anlaşılabilir olması gerektiğini söylemiştir. 1948’de, Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi, V. Muradeli’nin “Büyük Dostluk” operası hakkında net bir programatik açıklama sağlayan bir kararname yayınladı. Kararnamede, Sovyet müziğindeki gerçekçi hareketin temellerinin “yüksek içerik ile müzikal formun sanatsal mükemmelliği, müziğin doğruluğu ve gerçekçiliği, halkla ve onların müzik ve şarkı yazımıyla derin organik bağlantısı, yüksek profesyonel beceri ile müzik eserlerinin sadeliği ve erişilebilirliğinin birleşimi” olduğu belirtilmektedir. Sosyalist gerçekçilik yöntemi, sanatta ulusal ve uluslararası olanın organik birleşimini ifade eder. Sovyet sanatı, Yoldaş Stalin tarafından geliştirilen ilkeye göre yönlendirilir: Sovyet kültürü içeriği bakımından sosyalist, biçimi bakımından ulusaldır. Rus edebiyatının gelişiminde yeni bir dönemin başlangıcını işaret eden eserleriyle tanınan büyük proleter yazar Maksim Gorki, sosyalist gerçekçiliğin kökenlerinde yer almaktadır. Sosyalist gerçekçilik yöntemi, günümüzde kapitalizmin boyunduruğundan kurtulmuş ve sosyalist bir toplum ve sosyalist bir kültür inşa eden halk demokrasisi ülkelerindeki sanatçıların; aynı zamanda kapitalist ülkelerde halkların özgürlüğü ve barış mücadelesine önderlik

eden edebiyat ve sanatın en iyi temsilcilerinin de mülkiyeti haline gelmektedir.

SOSYALİST SİSTEM –üretim araçlarının kamu mülkiyetine ve insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılmasına dayanan sosyal ve siyasi bir sistemdir. Sosyalist sistem, sosyalist devrim yoluyla kapitalizmin yıkılması ve *proletarya diktatörlüğünün kurulması sonucunda ortaya çıkar* (bkz.). SSCB, sosyalist sistemi kuran ilk ülkedir. SSCB’deki sosyalist sistemin siyasi temeli, proletarya diktatörlüğünün devlet biçimi olan İşçi Temsilcileri Sovyetleridir. Sovyet sosyalist sisteminin ekonomik temeli, sosyalist ekonomik sistem ve üretim araçlarının sosyalist mülkiyetidir: devlet, yani kamu mülkiyeti (fabrikalar, tesisler, madenler, ocaklar, ulaşım, toprak ve mineral kaynakları, su, ormanlar, devlet çiftlikleri, makine ve traktör istasyonları vb.) ve kamu kooperatifi ve kolektif çiftlik mülkiyeti biçiminde. Sosyalizmde, üretim ilişkileri, üretim araçlarının kamu mülkiyetiyle üretimin sosyal karakteri güçlendirildiği için, üretici güçlerin durumuyla tam olarak uyumludur. Sosyalist sistem, emek verimliliğini yüksek bir seviyeye çıkarır. Sosyalist sistem, ekonomik, entelektüel ve ahlaki olarak, derinliklerinden çıktığı kapitalizmin “doğum lekelerinden” henüz tamamen kurtulamamıştır. Zihinsel ve fiziksel emek, şehir ve kırsal kesim arasındaki ayrımlar henüz tamamen ortadan kalkmamıştır; kapitalizmin kalıntıları ekonomide ve insanların bilincinde hâlâ varlığını sürdürmektedir. Sosyalizmin gelişmesiyle bu kalıntılar başarıyla aşılmıştır. Sosyalist toplumun temel ilkesi, herkesin yeteneklerine göre çalışması ve topluma yaptığı işe göre tüketim

malları almasıdır. Bu nedenle, sosyalizm altında her bireyin performansının değerlendirildiği ölçüt emektir. Tüketim mallarının emek miktarına ve kalitesine göre dağıtılması sosyalist ilkesinin uygulanması, “emek verimliliğinin henüz tüketim mallarının bolluğunu sağlayacak kadar yüksek olmadığı, bunun sonucunda toplumun tüketim mallarını üyelerinin ihtiyaçlarına göre değil, topluma yaptıkları işe göre dağıtmak zorunda kaldığı” anlamına gelir (*Stalin*). Sosyalizm, Marksist-Leninist sosyalist sistem tarafından kurulan insan eşitliği anlayışıyla hiçbir ortak noktası olmayan küçük burjuva eşitlemesine düşmandır. Sosyalizmde eşitlikten kastedilen, “Marksizm, kişisel ihtiyaçlar ve günlük yaşam alanındaki eşitlemeyi değil, sınıfların ortadan kaldırılmasını, yani a) kapitalistler devrildikten ve mülksüzleştirildikten sonra tüm işçilerin sömürüden eşit şekilde kurtulmasını, b) üretim araçlarının tüm toplumun mülkiyetine geçtikten sonra özel mülkiyetin herkes için eşit şekilde ortadan kaldırılmasını, c) herkesin yeteneklerine göre çalışma yükümlülüğünü ve tüm işçilerin çalışmalarına göre ücret alma hakkının eşit olmasını” (*Stalin*) ifade eder. Kapitalizmin karşıt çelişkilerinden ve iyileştirilemez kötülüklerinden arınmış sosyalist sistem, ekonomik krizler, işsizlik ve işçi kitlelerinin yoksulluğunu bilmez; her işçiye çalışma hakkını, dinlenme hakkını, eğitim hakkını vb. garanti eder. Sadece sosyalist bir toplumda herkes özgür bir işçidir ve müreffeh ve kültürlü bir yaşam için gerekli maddi koşullara sahiptir. SSCB’de sömürücü sınıfların ve insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kalkmasıyla Sovyet toplumunun sınıf yapısı değişti. Kapitalist sistem altında üretim araçlarından ve gereçlerinden mahrum bırakılan ve

kapitalistler tarafından acımasızca sömürülen proletaryanın yerine yeni bir sınıf ortaya çıktı: SSCB işçi sınıfı, üretim araçlarının ve gereçlerinin sosyalist mülkiyetini kurdu ve sosyalist toplumu komünizm yolunda yönlendirdi. Kapitalizm altında toprak sahipleri, kulaklar, spekülâtörler ve tefeciler tarafından sömürülen küçük topraklara sahip bireysel köylülüğün yerine SSCB’de yeni bir köylülük ortaya çıktı: ekonomisi sosyalist mülkiyete, kolektif emeğe ve modern teknolojiye dayanan kolektif çiftlik köylülüğü. Aydınlar da radikal değişimler geçirdi. Bu aydınların büyük çoğunluğu işçi sınıfı ve köylülerin saflarından çıktı. Sovyet aydınları, Sovyet halkıyla yakından bağlantılı yeni bir aydınlardır; Halkına özveri ve kararlılıkla hizmet ederek, ülkemizin komünizme doğru ilerlemesine aktif olarak katkıda bulunmuştur. SSCB’de işçi sınıfı ve köylülük arasındaki, ayrıca bu sınıflar ile aydınlar arasındaki sınıf sınırları ve ayrımlar silinmiş ve azaltılmıştır. Uzlaşmaz sınıf çelişkileriyle dolu mistik kapitalist sistemin aksine, sosyalist sistem işçilerin, köylülerin ve aydınların dostane işbirliğini temsil eder. Devlet yönetimi, toplumdaki en gelişmiş ve devrimci sınıf olarak işçi sınıfına aittir (proletarya diktatörlüğü). Sosyalizmin zaferine dayanarak, Sovyet toplumunun itici güçleri daha da geliştirilmiştir: Sovyet halkının tam ahlaki ve siyasi birliği, SSCB halklarının dostluğu, Sovyet vatanseverliği, Bolşevik eleştirisi ve öz eleştiri. Sovyet sosyalist sistemi, insanlık tarihinde ilk kez yeni, daha yüksek bir *demokrasi türü* (bkz.)–sosyalist demokrasi–kurmuş ve geliştirmiştir. Sovyet demokrasisi tüm çalışan insanlara gerçek eşitlik sağlamıştır. SSCB’de, Komünist Parti önderliğinde halk bizzat devleti

yönetir. Vatandaşlar için yalnızca biçimsel haklar ilan eden sahte burjuva demokrasisinin aksine, insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılmasına ve kamusal sosyalist mülkiyete dayanan Sovyet demokrasisi, Sovyet halkının haklarının ve demokratik özgürlüklerinin, halkın kendisinin ve sosyalist devletin emrinde olan tüm araçlarla gerçekleştirilmesini sağlar. Sovyet demokrasisi, SSCB’de yaşayan tüm halklar ve uluslar arasında gerçek bir birlik ve kardeşlik sağladığı için en yüksek devlet yapısı türüdür. Yeni sosyalist ulusların ortaya çıkışına ve gelişmesine temel oluşturan Sovyet sosyal sistemi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde birleşmiş tüm halklar için tam siyasi ve ekonomik eşitliği ve SSCB halkları için ulusal bir kültürün doğuşunu sağlar-biçim olarak ulusal, içerik olarak sosyalist. Sovyet toplumundaki sosyalist uluslar, burjuva uluslarını aşındıran uzlaşmaz sınıf çelişkilerinden arınmış olarak, herhangi bir burjuva ulusundan daha evrensel, birleşik ve yaşayabilirdir. Sosyalist toplumun tüm faaliyetleri, örgütleyici, yönlendirici ve yönlendirici gücü Komünist Parti olan sosyalist *devlet* tarafından yönetilir (bkz.). Sovyet toplumunun ahlaki ve siyasi birliğinin en yüksek ifadesi, SSCB halkının tamamının *tek bir parti-Bolşevik Parti-etrafında birleşmiş* olmasıdır. SSCB’de karşıt sınıflar yoktur ve dolayısıyla birden fazla partinin varlığı için bir temel de yoktur. Komünist Partinin politikası, Sovyet sosyalist sisteminin hayati temelidir. Lenin ve Stalin’in Partisi, sosyalist toplumun devlet ve kamu örgütlerinin tüm faaliyetlerinin yönünü belirler. Komünizmin büyük fikirlerine sadık ve bağlı, en gelişmiş ve devrimci teori olan Marksizm-Leninizm ile donanmış ve halkla yakından

bağlantılı olan Komünist Parti, komünist toplumun bilinçli kurucularının temel çıkarlarını en eksiksiz şekilde ifade eder ve bu da “Partinin proletarya diktatörlüğü sisteminde birincil yönlendirici güç olarak onurlu rolünü güvence altına alır” (Stalin). Stalin’in savaş sonrası beş yıllık planının SSCB’de başarılı bir şekilde uygulanması, Sovyet sosyalist sisteminin kapitalist sisteme üstünlüğünün açık bir kanıtı olarak muazzam bir uluslararası öneme sahiptir. SSCB’de sosyalist sistemin kurulması ve geliştirilmesine dair büyük tarihsel deneyim, kendi ülkelerinde sosyalist inşa yoluna giren halk demokrasileri tarafından kullanılmaktadır.

SOSYALİST DEVLET

–Sovyetler Birliği işçi sınıfı tarafından, parçalanmış ve yıkılmış burjuva devlet mekanizmasının yerine yaratılan yeni bir devlet türü. Sosyalist devlet, “*yeni bir şekilde demokratik* (genel olarak proletarya ve mülksüzler için) ve *yeni bir şekilde diktatör* (burjuvaziye karşı) bir devlettir” (Lenin). Özünde, sosyalist devlet *proletarya diktatörlüğüdür* (bkz.). Sovyet sosyalist devletinin önemi ve rolü, işçilerin ve köylülerin elinde sosyalizmin zaferi ve çalışan halkın sosyalist kazanımlarının kapitalist kuşatmadan korunması için birincil araç olmasında yatmaktadır. Sosyalist devletin yönlendirici gücü, Sovyet sosyalist toplumunun tüm gelişimini yönlendiren Komünist Partidir. Sosyalist devletin günlük işleri, partiyi işçi kitleleriyle–sendikalar, Sovyetler, kooperatifler ve Gençlik Birliği biçiminde–bağlayan “itici güçler” ve “kaldıraçlar” yardımıyla yürütülür. Ekim Devrimi’nden bu yana, sosyalist devletimiz gelişiminde iki ana aşamadan geçmiştir. Birinci

aşama, Ekim Devrimi'nden sömürücü sınıfların tasfiyesine kadar olan dönemdir. Bu dönemde devletin temel görevi, devrilen sömürücü sınıfların direnişini bastırmak, ülkenin işgale karşı savunmasını organize etmek, sanayi ve tarımı yeniden kurmak ve kapitalist unsurların tasfiyesi için zemin hazırlamaktır. Buna göre, devlet bu dönemde iki temel işlevi yerine getirmiştir: ülke içinde devrilen sömürücü sınıflara karşı direniş ve dış saldırılara karşı savunma. Bu dönem için temel olan bu işlevlerin yanı sıra, sosyalist devlet üçüncü bir işlevi de yerine getirmiştir: ekonomik, örgütsel ve kültürel-eğitimsel çalışmalar; ancak bu işlev bu dönemde önemli bir gelişme göstermemiştir. İkinci aşama, kent ve köylerde kapitalist unsurların ortadan kalkmasından sosyalist ekonomik sistemin tam zaferine ve yeni bir Anayasa'nın kabulüne kadar olan dönemdir. Bu dönemde devletin başlıca görevi, ülke genelinde sosyalist bir ekonomi kurmak, kapitalist unsurların son kalıntılarını ortadan kaldırmak, kültürel bir devrim gerçekleştirmek ve ülkenin savunması için tamamen modern bir ordu kurmaktır. Buna göre, bu yeni görevler nedeniyle sosyalist devletimizin işlevleri de bu ikinci dönemde değişti. Yoldaş Stalin, Tüm Birlik Komünist Partisi'nin (Bolşevik) XVIII. Kongresi'nde şöyle demişti: "Ülke içindeki askeri baskı işlevi ortadan kalktı, yok oldu; çünkü sömürü yok edildi, artık sömüren yok ve baskı altına alınacak kimse yok." "Devlet, baskı işlevi yerine, sosyalist mülkiyeti hırsızlardan ve halkın servetini zimmete geçirenlerden koruma işlevini üstlendi. Ülkenin dış saldırılara karşı askeri savunma işlevi tamamen korunmuştur... Devlet organlarının ekonomik-örgütsel ve kültürel-eğitimsel çalışmaları korunmuş ve tam olarak

geliştirilmesi için emanet edilmiştir. Şimdi devletimizin ülke içindeki ana görevi, barışçıl ekonomik-örgütsel ve kültürel-eğitimsel çalışmalardan oluşmaktadır. Ordumuz, cezalandırma organlarımız ve istihbaratımız ise artık içe dönük değil, dışa, dış düşmanlara karşı yönelmiştir.” Büyük Vatanseverlik Savaşı’nda Sovyet sosyalist devletin ana görevi, Anavatanın savunmasını ve düşmanın yenilgisini organize etmektir. Savaş koşullarında, barışçıl inşa döneminde olduğu gibi, Sovyet devlet sistemi, burjuva devletlerine göre uygulanabilirliğini ve avantajlarını kanıtladı. Sovyet devleti, ulusal ekonomiyi hızla savaş durumuna getirebildi ve büyük bir zafer elde etmek için tüm rezervleri ve yetenekleri seferber edebildi. Savaş sonrası dönemde, Sovyet devleti, kademeli bir komünizme geçiş görevinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için ulusal ekonomiyi daha da geliştirmeyi ve halkın kültürel düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eşi benzeri görülmemiş bir örgütlenme çabası başlattı. Sovyet sosyalist devletin kısa varoluş süresi boyunca, sosyalizm ve komünizmin inşasındaki kritik rolü ve sosyalist ve burjuva devlet türleri arasındaki temel fark tam olarak ortaya çıktı. Burjuva devleti ekonomik örgütlenme veya kültürel-eğitimsel işlevleri yerine getirmeyi. Sadece kapitalistlerin işçileri sömürme hakkını savunur. Ekonomik süreçleri yönlendirmez, çünkü bunlar kendiliğinden, körü körüne hareket eden güçler olarak gerçekleşir. Burjuva devleti ne kitleleri aydınlatır ne de onlara kültür aşılır, aksine onları insanlık tarafından yaratılan tüm manevi değerlerden zorla izole eder. Sovyet devleti yeni bir devlet türüdür. İşlevleri muazzam derecede genişlemiştir. Toplum tarihinde ilk kez devlet, ekonomik örgütlenme ve kültürel-eğitimsel

işlevleri yerine getirir. Sosyalist ekonomi kendiliğinden değil, devletin, partinin ve tüm halkın bilinçli gücüyle organize edilen ve geliştirilen planlı bir ekonomi olarak gelişir. Sovyet devleti, en geniş işçi kitlelerinin bilincini ve kültürünü yükseltmekte hayati bir çıkara sahiptir. Sosyalist devlet, demokratik yapısı bakımından da yeni bir devlet türüdür. Halkın kendisi devlet yönetimine katılır. Sovyet devletinin varlığı, tüm faaliyetleri için on milyonlarca insanın aktif desteği olmadan düşünülemez. Sosyalist devletin büyük dönüştürücü çalışmasının başarısının “sırrı” burada yatmaktadır. J. V. Stalin’in öğrettiği gibi, sosyalist devlet komünizm altında “kapitalist kuşatma ortadan kaldırılmazsa, dışarıdan askeri saldırı tehlikesi ortadan kaldırılmazsa” hayatta kalacaktır. Yoldaş Stalin, devletin “kapitalist kuşatma ortadan kaldırılırsa, yerine sosyalist bir kuşatma gelirse” hayatta kalamayacağını ve yok olacağını belirtir.

SOSYALİST REKABET

“—milyonlarca işçi kitlesinin azami faaliyetine dayalı sosyalizmi inşa etmenin komünist yöntemidir” (Stalin). Yeni bir komünist toplum inşa eden işçi kitlelerinin bilinçli yaratıcı girişiminin bir ifadesi olarak sosyalist rekabet, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’nin bir sonucu olarak ortaya çıktı. İşçilerin kapitalistler tarafından acımasızca sömürülmesini ve kitleler arasında girişimciliğin, enerjinin ve yaratıcı girişimin acımasızca bastırılmasını ifade eden kapitalist rekabetin aksine, Komünist Parti tarafından örgütlenen ve yönetilen sosyalist rekabet, Lenin’in sözleriyle kapitalizmin binlerce ve milyonlarca kişiyi ezdiği ve bastırdığı geniş işçi

kitlelerinin kendilerini ifade etmeleri ve yeteneklerini geliştirmeleri için her türlü fırsatı yaratır. Sosyalist rekabetin ana kaynağı, zorunlu çalışma ve sömürüyü ortadan kaldıran Sovyet toplumunun yeni üretim ilişkileridir. İşçi kitlelerinin maddi ve kültürel koşullarındaki radikal iyileşmeden kaynaklanır; bu sayede işçiler kendilerini ifade edebilir ve Lenin'in sözleriyle kapitalizmin binlerce ve milyonlarca kişiyi ezdiği, bastırdığı ve boğduğu yeteneklerini geliştirebilirler. Sosyalist rekabet, Sovyet devletinin ülkemizde komünizmi inşa etmek için kullandığı güçlü bir araçtır. Sosyalist rekabetin en dikkat çekici özelliklerinden biri, insanların emeğe bakış açılarında temel bir devrim yaratmış olması ve emeği "önceden utanç verici ve ağır bir yük olarak görülen bir şeyden, onur, şan, cesaret ve kahramanlık meselesine" dönüştürmüş olmasıdır. (Stalin). Sosyalist rekabet, sosyalist toplumdaki işçiler arasında yoldaşça karşılıklı yardımlaşma ilkesine dayanır; önde gidenler geride kalanlara yardım ederek genel bir yükselişi hedefler. Sosyalist rekabet, her türlü rutine, atalete, bürokrasiye ve kırtasiyeciliğe karşı yöneliktir. Bu, "milyonlarca işçinin yaratıcı girişimine dayanan kitlelerin pratik devrimci öz eleştirisinin" bir ifadesidir (Stalin). Sosyalist rekabet, Sovyet toplumunda artan iş verimliliğinin güçlü bir kaynağıdır. İşçilerin iyileşen ve yükselen maddi ve kültürel standartları temelinde gelişen sosyalist rekabet, SSCB halklarının yaşam ve kültürel refahını daha da artırmanın bir aracıdır. SSCB'deki sosyalist rekabet, gelişiminde bir dizi aşamadan geçmiştir. İç savaş sırasında ortaya çıkan komünist subotniklerden, Stalin'in ilk beş yıllık planı sırasındaki şok işçilerine, Stalin'in ikinci beş yıllık planı sırasında ortaya

çıkan Stahanovcu harekete ve ülke çapındaki sosyalist rekabete kadar—işte onun gelişiminin görkemli yolu budur. Stahanovcu hareket, sosyalist rekabetin yeni ve en üst aşamasıdır. Ülkemizin sanayileşmesinin sonucu olarak ortaya çıkan yeni teknolojiye dayandığı için önceki aşamalardaki rekabetten niteliksel olarak farklıdır. Stahanovcular, yeni teknolojiyi öğrenmiş ve sürekli olarak geliştirip ilerleten, üretimde yenilikçi, ilerici bireylerdir. Stahanovcu hareketin önemi, kapitalist ekonomik sistemden daha yüksek iş verimliliğine ulaşmasında ve sosyalizmin kapitalizme göre avantajlarını açıkça göstermesinde yatmaktadır. Stahanovcu hareket, sosyalizmden komünizme geçişi mümkün kılan iş verimliliğinde öyle bir artışa yol açan bir sosyalist rekabet biçimini temsil etmektedir. J. V. Stalin'in de belirttiği gibi, Stahanovcu hareket, zihinsel ve fiziksel emek arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak için gerekli olan işçi sınıfının kültürel ve teknik yükselişinin tohumlarını içerir. Sosyalist rekabetin ve Stahanovcu hareketin mevcut gelişim aşaması, bunların daha da derinleşmesi ve genişlemesiyle karakterize edilir. Sosyalist rekabet ülke çapında yaygınlaşmıştır. Mükemmel ürün kalitesi, artan işletme karlılığı, yüksek üretim standartları, ekipman bakımı vb. gibi sosyalist rekabet biçimleri giderek artmaktadır. Günümüzdeki sosyalist rekabetin en dikkat çekici yönü, Sovyet halkının kolektif Stahanovcu çalışma yöntemlerini uygulamaya, her ekibi, her bölümü, atölyeyi ve fabrikayı Stahanovcu hale dönüştürmeye yönelik mücadelesidir. SSCB'nin sosyalist işletmelerindeki, bölgelerindeki, topraklarındaki ve cumhuriyetlerindeki işçilerin Yoldaş Stalin'e yazdığı mektuplar, Sovyet halkının

vatanseverliğinin çarpıcı bir tezahürüdür. Bu mektuplarda, üretim planlarını yerine getirme, işgücü verimliliğini artırma, maliyetleri düşürme, planın üzerinde tasarruf sağlama, işletme sermayesinin devir hızını artırma, ekipman kullanımını en üst düzeye çıkarma ve genel üretim standardını yükseltme konusunda yüksek hedeflere ulaşmaya kendilerini adanmışlardır. Lenin ve Stalin'in partisi tarafından desteklenen ve yönetilen sosyalist rekabet, Bolşevik Parti ve sosyalist devletin SSCB'nin ekonomik ve siyasi gücünü güçlendirmeye ve geliştirmeye ve sosyalist kültürü geliştirmeye yönlendirdiği tükenmez bir halk girişimciliği, zekâ ve komünist yaratıcılık kaynağı barındırmaktadır. Ülkemizdeki işçilerin sosyalist rekabeti örgütleme ve yürütme konusundaki geniş deneyimi, sosyalizmi inşa eden halk demokrasilerinde kullanılmaktadır. Bu, bu modern hareketin canlılığının ve karşı konulamazlığının bir başka kanıtıdır.

ÜTOPIK SOSYALİSTLER –Ütopik sosyalizme bakınız.

SOSYOLOJİ, toplum bilimidir. Marx'tan önce, sosyolojiyi toplum bilimi olarak teorik olarak temellendirmeye yönelik çeşitli girişimler oldu, ancak hepsi başarısız oldu. Özellikle, bu tür girişimler arasında 19. yüzyıl burjuva bilginleri Auguste Comte (bkz.) ve Herbert Spencer'ın (bkz.) teorileri yer almaktadır. "Sosyoloji" kelimesi ilk kez Comte tarafından kullanılmıştır. Comte, sosyolojiyi, durağan haldeki toplumsal organizmayı inceleyen toplumsal statik ve hareket halindeki toplumsal dinamik olarak ikiye ayırır. Comte'a göre, tüm toplumsal mekanizma fikirlere dayanır;

toplumsal gelişmenin yönü insan ruhu tarafından belirlenir. *Toplumun organik teorisi* olarak adlandırılan düşünce okulunun (bkz.) bir temsilcisi olan Spencer, Comte'a bağlıdır. Bu düşünce okulu, toplumun yaşamını ve yapısını bir organizmayla benzetme yoluyla yorumlamayı, toplumun işlevlerini bir hayvan organizmasının işlevlerine benzetmeyi amaçlar; Böylece, tarım ve sanayi (bu "teoriye" göre işçileri de içerir) beslenme işlevini yerine getirir, ticaret organların dağıtım sistemine (dolaşım) karşılık gelir ve sanayideki kapitalistler sözde bir düzenleyici sistemdir. Tüm bu absürt karşılaştırmalar, işçilerin doğaları gereği sonsuz fiziksel emeğe mahkum olduklarını, kapitalistlerin ise toplumu "yönetmekle" görevlendirildiklerini kanıtlamak için yapılır. Burjuva bilginler birçok başka sosyolojik teori de ortaya atmışlardır, ancak bunların hiçbiri bilimle ortak bir noktaya sahip değildir. Burjuva ideolojisinin prangalarıyla elleri ve ayakları bağlı olan burjuva sosyologlar, teorilerini kapitalist sistemi sürdürme çıkarlarına uyarlamışlardır. Sadece proletaryanın ideologları Marx ve Engels, insan düşüncesinin gelişiminde en büyük devrimi gerçekleştirmiş ve toplumun ve yasalarının ilk gerçek bilimini yaratmışlardır. Toplumun bir biçimini, kapitalizmi, iyice inceledikten sonra Marx, toplumun gelişiminin fikirlerle değil, insan varoluşu için gerekli olan maddi malların elde edilme yöntemiyle, yani maddi yaşam koşullarıyla belirlendiğini göstermiştir. Üretim ve ekonomik ilişkiler, toplumun tüm siyasi ve manevi yaşamının temelini oluşturur. Marx, toplumun gelişimini materyalist bir şekilde açıklayarak, ilk kez "sosyolojiyi bir bilim düzeyine" yükseltmiştir (Lenin). Marx, toplumun üretim ilişkileri

temelinde hangi sınıfların ortaya çıktığını ve bir bütün olarak ne tür bir devlet sistemi ve üstyapının oluştuğunu göstermiştir. Marx, “bu üretim ilişkilerine karşılık gelen üstyapıları her yerde ve sürekli olarak izlemiştir...” (*Lenin*). Tarihin farklı dönemlerinin karakteristik özelliklerini silen burjuva sosyolojisinin aksine, Marx “her tarihsel dönemin kendi yasalarına sahip olduğunu” göstermiştir (*Lenin*). Toplumun bilimsel olarak incelenmesinin görevinin, “belirli bir toplumsal organizmanın ortaya çıkışını, varlığını, gelişimini ve ölümünü ve onun yerine başka, daha üstün bir organizmanın geçmesini düzenleyen özel (tarihsel) yasaları aydınlatmak” olduğunu belirtmiştir (*Lenin*). Marksist toplum bilimi-Lenin ve Stalin tarafından geliştirilen ve zenginleştirilen tarihsel materyalizm teorisi-proletaryayı ve partisini toplumsal gelişmenin yasaları, sosyalizme ve komünizme doğru ilerleyişi konusunda gerçekten bilimsel bir anlayışla donattı ve tüm Komünist Parti politikasının yıkılmaz teorik temelini oluşturdu. Toplumun gelişimindeki her yeni adım, bu bilimin doğruluğunu teyit eder. Tarihin ilerleyici yürüyüşü, yalnızca kapitalist kölelik sisteminin savunmasıyla karakterize edilen her türlü sosyolojik okulu ve burjuva okulunu devirdi ve devirmeye devam ediyor. Çağdaş burjuva sosyolojisi açıkça emperyalist ırkçılık teorilerini ve uluslar arasında ırksal eşitsizliği, ulusal egemenliğin yıkılması ve Amerikan ve İngiliz sermayesine tabi kılınmasıyla ilgili kozmopolit teorileri, tüm kötülüklerin burjuva sömürü sisteminden değil, “fazla” nüfustan kaynaklandığını savunan gerici Malthusçu nüfus felsefesini, yırtıcı bir “jeopolitik” teorisini ve benzerlerini vaaz etmektedir. Ancak toplumun gelişimi tüm bu “teorileri” paramparça eder.

Günümüzde dünya çapında yaygın kabul gören şey, burjuva insanlık karşıtı toplum görüşleri değil, tek bilimsel dünya görüşü olan Marksizm-Leninizm'dir. SSCB'de sosyalizmin zaferi, halk demokrasilerinde sosyalizmin inşası, Çin halkının zaferi, tüm dünyadaki demokrasi ve sosyalizm kampının güçlerinin ilerleyici büyümesi; tüm bunlar, Marksist-Leninist toplum biliminin gerçek zaferini göstermektedir. (Ayrıca bkz. *Tarihsel Materyalizm*.)

SPEKÜLATİF FELSEFE (Latince: *speculatio*-tefekkür)-gerçekliğin incelenmesine, deneyime başvurmadan, saf spekülasyon yoluyla, a priori genel ilkeler bakış açısından yaklaşan idealist bir felsefe. Spekülatif felsefe, spekülasyonu, “zihnin saf gücünü”, bilginin birincil kaynağı olarak görür. Spekülatif filozof, “öncelikle zihninden varlığın temel biçimlerini, tüm bilginin basit kurucu unsurlarını, felsefenin aksiyomlarını yaratabileceğini, bunlardan tüm felsefeyi veya dünya şemasını türetebileceğini ve daha sonra, en yüce şekilde, bu yapıyı doğaya ve insanlığa bahsedebileceğini hayal eder” (*Engels*). Modern zamanlarda spekülatif felsefe, Descartes, Malebranche ve Leibniz tarafından temsil edilmiştir. Hegel için, “spekülatif kılığında gerçek, okuyucuyu spekülatif sonuçları gerçek, gerçek sonuçları ise spekülatif olarak kabul etmeye zorlar” (*Marx*). Engels, spekülatif düşünce biçimini eleştirirken, Marksist felsefenin başlangıç noktasının spekülatif felsefenin başlangıç noktasının tam tersi olduğunu belirtir. “İlkeler araştırmanın başlangıç noktası değil, nihai sonucudur; bu ilkeler doğaya ve insanlık tarihine uygulanmaz, onlardan soyutlanır; ne doğa

ne de insanlık ilkelere uyar, aksine ilkeler ancak doğaya ve tarihe karşılık geldikleri ölçüde doğrudur.”

SPENCER HERBERT (1820-1903)

-İngiliz burjuva filozofu ve sosyoloğu, agnostik-pozitivist, kapitalizmin savunucusu ve sosyalizmin düşmanı. Felsefi teorisinde, bilim ve din arasında uzlaşma sağlama görevini ortaya koydu. Felsefesinin temel tezi, nesnel dünyanın bilinemezliğidir. Spencer’a göre, maddenin, uzayın, zamanın, hareketin vb. özünü bilmek imkansızdır; “hiçbir şey bizim tarafımızdan özünde bilinemez,” diye yazdı Spencer. Şeylerin bilinemez özünü “mutlak” olan Tanrı olarak ilan etti. Spencer’a göre bilgi, yalnızca “deneyim”, yani öznel duyumlarla ilgilidir. Dolayısıyla, felsefesi bir tür öznel idealizmdir. Başlıca eseri “*Sentetik Felsefe Sistemi*”nin (1862-1896) felsefi bölümü olan “*İlk İlkeler*”de Spencer, “denge teorisine” dayalı, kaba mekanik doğa görüşleri geliştirdi. “*Biyoloji Prensipleri*”nde, sıçramaları reddeden düz evrim anlayışı çerçevesinde organik dünyanın gelişimini açıkladı. “Toplum nedir,” “ilerleme nedir” ve “gelişim nedir” gibi sorular sorarak, kapitalist sistemin en mükemmel sistem olduğunu kanıtlamaya çalıştığı genel, boş ve kısır formüller sundu. *Toplunun sözde organik teorisini*

geliştirdi (bkz.); toplumu bir organizmaya benzeterek, hükümetin baş, işçilerin ise başa itaat etmesi gereken eller olduğunu savundu. Spencer, Darwin’in hayvan dünyasındaki varoluş mücadelesi ve doğal seçilim hakkındaki öğretilerini insanlara genişleterek, insan toplumunda varoluş mücadelesinin kaçınılmazlığını ve sosyalizmin “imkansızlığını” kanıtlamaya çalıştı. Lenin, bu tür sosyologları ifşa ederek, “İngiliz tüccarının” burjuva fikirlerini “toplum kavramı altında” gizlediklerini yazdı.

SP NOZA BARUCH (BENED CT) (1632-1677)

–Büyük bir Hollandalı filozof, materyalist ve ateist; siyasi görüşlerinde burjuvazinin demokratik tabakasının ideoloğu. Spinoza’nın dünya görüşü, Hollanda’da kapitalist ilişkilerin yoğun bir şekilde geliştiği dönemde şekillendi. Bu yıllar, Hollanda halkının İspanya ve diğer Batı Avrupa devletlerinden Hollanda’nın özgürlüğüne yönelik devlet saldırganlığına karşı mücadelesi, burjuvazinin toplumun feodal temellerine karşı mücadelesiydi. Yükselen burjuvazinin çıkarlarını yansıtan Spinoza, bilimsel bilginin özgürlüğünü savundu, eğitimi tüm toplumsal sorunların çaresi olarak gördü. Felsefi sistemi, burjuva özgürlüklerinin teorik bir gerekçelendirmesi olarak kabul edildi. Spinoza, doğanın yaratıcısı olarak Tanrı’yı reddetti ve doğanın kendisinin Tanrı olduğuna inandı. Doğayı Tanrı olarak adlandırarak, Spinoza böylece doğanın kendi nedeni olduğunu, her şeyin varoluşunun ve özünün nedeni olduğunu vurguladı. Engels, Spinoza’nın ünlü “causa” ilkesini çok takdir etti. Engels şöyle yazmıştı: “Kabul edilmelidir ki, o dönemin felsefesinin en büyük erdemi... Spinoza’dan

başlayıp büyük Fransız materyalistlerine kadar, dünyayı kendi içinden açıklamaya ısrarla çalışması ve bunun ayrıntılı gerekçesini geleceğin doğa bilimine bırakmasıydı.” *Descartes’ın düalizmini* (bkz.) sert bir şekilde eleştiren Spinoza, düşünce ve uzamın tek bir maddenin -doğanın- nitelikleri (temel özellikleri) olarak ilan edildiği monistik bir sistem yarattı. Düşünceyi tüm maddenin bir niteliği olarak kabul ederek, Spinoza böylece maddenin evrensel canlılığı fikrini hatalı bir şekilde savundu. Spinoza hareketi, cisimlerin uzaydaki mekanik yer değiştirmesi olarak anladı ve bunu maddenin bir niteliği olarak görmeyerek, hareketi yalnızca bireysel şeylere atfetti. Spinoza’nın felsefesine göre, yalnızca bireysel şeyler değişirken, doğa bir bütün olarak her zaman değişmez kalır ve zamanın dışında var olur. Spinoza, metafizik olarak yalnızca hareket ve gelişme sorusunu değil, aynı zamanda nedensellik, zorunluluk ve şans sorusunu da ele aldı. Spinoza’nın görüşlerine göre, katı determinizm, tesadüfün kabulüyle bağdaşmaz. Ona göre, doğada olan her şey zorunludur. Bu, zorunluluk ve tesadüfün metafiziksel bir anlayışıydı. Gerçekte, biri diğerini dışlamaz, çünkü tesadüfün kendisi de zorunluluğun bir tezahür biçimidir. Bununla birlikte, Spinoza’nın felsefi teorisinde diyalektik unsurları da yer almaktadır. Örneğin, Spinoza’nın “causa” ilkesi. “Sui”, şeylerin etkileşimini, bağlantısını ve karşılıklı bağımlılığını “mükemmel bir şekilde ifade eder” (*Engels*). Spinoza ayrıca özgürlük ve zorunluluk sorusuna diyalektik bir yaklaşımla yaklaştı ve özgürlüğün zorunluluğun farkındalığı olduğuna inandı. Spinoza’nın psikolojik öğretilerinde duygular teorisi (haz, hoşnutsuzluk vb.) öne çıkar. Bilinçli olduğunda, duygular arzuya

dönüşür. Spinoza, bir kişinin duyguları sınırlama ve evcilleştirme yetersizliğini kölelik olarak adlandırır. Tersine, duygular üzerinde hakimiyet özgürlüktür. Aklın duygusu diğer tüm duyguların üzerinde üstün gelmelidir. Bilgi teorisinde Spinoza, Descartes'ın rasyonalizminin bir takipçisiydi ve gerçek bilginin duyguların yardımı olmadan, aklın kendisi, *sezgi* (bkz.) yoluyla elde edildiğine inanıyordu. Felsefi araştırmalarında Spinoza geometrik yöntemi uyguladı. Burjuva felsefe tarihçilerinin büyük çoğunluğu Spinoza'yı yanlış bir şekilde panteist olarak kabul eder (bkz. *Panteizm*). Aslında ateistti ve dini şiddetle eleştirdi; bu yüzden Yahudi cemaati tarafından lanetlendi ve 1656'da cemaatten kovuldu. Toplum anlayışında Spinoza, idealist ve metafizikçidir. "Akılcı" bir toplumun örgütlenmesini, aklın "arınmasına", insanın "gerçek" doğasının bilinmesine bağlı kılar. Spinoza'nın materyalizmi, 18. yüzyıl Fransız materyalistleri ve Alman Aydınlanması üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Başlıca eserleri şunlardır: "*Akıl Geliştirme Üzerine İnceleme*" (yaklaşık 1662), "*Teolojik-Siyasi İnceleme*" (1666-1670), "*Etik*" (1662-1675). Spinoza'nın felsefi görüşlerinin özünü ortaya koyan "*Etik*" üzerinde 12 yıldan fazla çalıştı. Bu eser, düşünürün ölümünden sonra arkadaşları tarafından yayımlanmış ve "*Ölüm Sonrası Eserleri*"nin merkezi bölümünü oluşturmuştur. 1678'de "*Ölüm Sonrası Eserleri*", "küfürlü ve dinsiz öğretiler" nedeniyle yasaklanmıştır.

SPIRİTÜALİZM (Latince: *spiritualis*—ruhsal), ruhun doğa üzerindeki egemenliğini savunan idealist bir doktrindir. "Spiritüalist veya idealist, ruhsal olana, yani hayaletimsi,

açıklanamaz güç özüne inanır “-I. Dietzgen’in (bkz.) bu sözleri Lenin tarafından “Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm’de alıntılanmıştır. Spiritüalistler, ruhu, yani maneviyatı tek madde olarak kabul eder; beden, ruhun bir ürünü olarak görülür. Spiritüalizmin açık sözlü takipçileri, bilimle hiçbir ortak noktaları olmadığını, tüm idealizmin bilinçten bağımsız maddenin nesnel varlığını reddettiğini, madde bilgisini reddettiğini ve bunun yerine ruhlara olan inancı koyduğunu açıkça kabul ederler. Spiritüalizm en doğrudan din ve mistisizmle, ayrıca spiritüalizmle (“mucizeler”, “masa döndürme” ve “ruh çağırma”nın şarlatanca üretimi) bağlantılıdır. Modern spiritüalistler ise dinsel-idealist fikirlerini “bilimsel” bir biçimde sunmaya çalışırlar.

KENDİLİĞİNDENLİK, kendiliğinden gelişme -bağımsız, kendiliğinden hareket, kendi kendine hareket (bkz.).

MAL ÜRETİM YÖNTEMİ

-İnsan varoluşu için gerekli olan geçim araçlarını (yiyecek, giyim, barınma, üretim araçları vb.) elde etme yöntemi, böylece toplumun yaşayabilmesi ve gelişebilmesi. Üretim biçimi, sosyal sistemin temelini oluşturur ve bu sistemin karakterini belirler. Üretim biçimi gibi, toplum kendisi de öyledir. Her yeni, daha yüksek üretim biçimi, insanlık tarihinin yeni, daha yüksek bir aşamasını ifade eder. “Toplumun gelişme tarihi, her şeyden önce, üretimin gelişme tarihidir, yüzyıllar boyunca birbirinin yerini alan üretim biçimlerinin tarihidir, insanların üretken güçlerinin ve üretim ilişkilerinin gelişme tarihidir” (Stalin). Üretim biçiminin bir yönü,

toplumun üretken güçlerinden oluşur (bkz.). Bunlar, insanın hayati maddi malları yaratmak için kullanılan doğanın nesneleri ve güçleriyle olan ilişkisini ifade eder. Diğer yönü ise *üretim ilişkilerinden oluşur (bkz.),* sosyal maddi üretim sürecinde insanlar arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkilerin durumu, üretim araçlarının kime ait olduğu sorusuna cevap verir: toplumun tamamının mı yoksa diğer bireyleri, grupları veya sınıfları sömürmek için kullanan bireylerin, grupların veya sınıfların mı? Yeni bir toplumsal oluşuma geçiş sırasında, eski üretim ilişkileri ortadan kaldırılırken, toplum birikmiş üretim güçlerinden asla vazgeçmez. Tarihsel olarak tanımlanmış her üretim biçimi (ilkel komünal, köle, feodal vb.), üretim güçlerinin ve karşılık gelen üretim ilişkilerinin bir birliğidir. Ancak, tüm sosyalizm öncesi oluşumlarda bu birlik çelişkilidir. Belirli bir aşamada doğal olarak ortaya çıkan üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki çelişki, üretim biçimlerindeki değişimin kaynağıdır. Yeni bir üretim gücü düzeyi, eski üretim ilişkileriyle çatışmaya girer ve aralarındaki bu uyumsuzluk, bu çelişki, eski, modası geçmiş üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıyla aşılanır. Tek bir üretim biçimi içindeki üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki çelişki, toplumsal devrimlerin en derin temelidir. Üretim biçiminin iki yönü arasında tam bir uyum ancak sosyalizmin kurulmasıyla sağlanır ki bu da toplumsal gelişmenin güçlü bir kaynağıdır.

ORTAÇAĞ FELSEFESİ, feodal toplumun felsefesidir. Orta Çağ'da din, baskın ideolojyidi. Sömürücü feodal düzene karşı köylülerin ve şehir halkının ayaklanmaları, aynı zamanda

“sapkınlıklar” biçimini aldı; yani feodal sistemin kalesi olan resmi (Katolik) Kilise’ye karşı bir mücadeleydi. Hristiyan doktrinini ve dinin üstünlüğünü temellendirmeye yönelik ilk girişim, “kilise babalarının” felsefesi olan *patristiklere* aitti. Dini dar görüşlülük, bilimsel bilgiye karşı keskin bir düşmanlık, sınıf baskısının meşrulaştırılması ve ikiyüzlü bir şekilde çilecilğe çağrılar, patristiklerin ayrılmaz özellikleridir. Temsilcilerinden biri olan Tertullian (yaklaşık 160-230), “İnanıyorum çünkü saçma,” demiştir. Mistik-idealist Neoplatonizm temelleri üzerine sistemini kuran “Humid” Augustus (354-430), *manevi gücün dünyevi güç üzerindeki üstünlüğünü ilan etti ve Katolik Kilisesi’nin dünya egemenliği için kozmopolit propaganda yürüttü.* 8.-10. yüzyıllar arasında, Orta Çağ felsefesinin ana okulu olan skolastisizm (bkz.), Batı Avrupa’da ortaya çıktı ve XI. yüzyılda Katolikliğin güçlenmesine dayanarak son halini aldı. Bu, eğitim sisteminde en üstün konumda olan feodal beylerin yönetici sınıfının dindar-idealist bir felsefe okuluydu. Skolastikler, Hristiyan doktrininin taleplerine uyarlanmış, tahrif edilmiş eski idealist sistemlerin eklektik bir karışımını benimsediler. Başlangıçta Platonculuk en büyük etkiye sahipti, ancak XIII. yüzyıldan itibaren Aristoteles tarafından çarpıtıldı. Lenin, “Rahiplik, Aristoteles’te yaşayanları öldürdü ve ölüleri ölümsüzleştirdi” diye yazdı; Aristoteles’in mantığı “ölü skolastisizm”e dönüştürüldü. “Felsefe, teolojinin hizmetkarıdır” –kilise skolastik felsefenin yerini ve rolünü böyle tanımladı. Sınıf görevi, kitlelere feodal sömürü sisteminin Tanrı tarafından yaratılıp kutsandığı ve bu sisteme karşı mücadelenin ilahi iradeye karşı isyanla eşdeğer olduğu fikrini

aşılamaktı. Resmi kilise ideolojisini desteklemek ve savunmak için skolastikler tamamen biçimsel, yapay yöntemlere başvurdular. Deneyimi bir kenara bıraktılar, boş tartışmalara girdiler ve her türlü sahte otoritenin metinlerini karşılaştırdılar. En etkili olanı, Katolik dogmasını sahte Aristotelesçilikle desteklemeye ve mevcut feodal düzeni “felsefi olarak haklı çıkarmaya” çalışan *Thomas Aquinas’ın* (1225-1274) skolastik sistemiydi. 19. yüzyılın sonunda Roma imparatoru, “Aziz” Thomas’ın öğretilerini “tek gerçek”, Katolik Kilisesi’nin felsefesi olarak ilan etti. Burjuva felsefesindeki modern bağnazlar da Aquinas’a övgüler yağdırır. Gelişen feodal sistem içindeki sınıf mücadelesi, ortaçağ felsefesindeki çeşitli grupların ortaya çıkışında ve çatışmasında yansdı. En büyük öneme sahip olanı, X. ve XI. yüzyıllarda ortaya çıkan nominalizm ve “realizm” arasındaki mücadeleydi. “Realistler”, genel kavramların veya “evrensellerin”, bireysel şeylerden önce gelen manevi özler veya prototipler olarak gerçek bir varlığa sahip olduğunu savundular. Nominalistler ise yalnızca tekil, bireysel şeylerin var olduğuna, evrensellerin ise insanların bireysel olgulara atfettiği basit isimler veya adlar olduğuna inanıyorlardı. Nominalizm ve “realizm” arasındaki mücadelede, dönemin karakteristik teolojik örtüsünün altında, felsefedeki iki ana parti olan materyalizm ve idealizm arasındaki yeni ortaya çıkan ayrım açıkça görülüyordu. Marx, nominalizmin “ materyalizmin ilk ifadesi “ olduğunu yazdı. Lenin, “ortaçağ nominalistleri ve realistleri arasındaki mücadelede”, “materyalistler ve idealistler arasındaki mücadeleyle bazı benzerlikler” olduğunu belirtmiştir. Esasen resmi kiliseye karşıtlığı temsil eden nominalizm, ampirik bilgiye ve belirli

bir özgür düşünceye yönelen yükselen kentli zanaatkâr ve tüccar sınıflarının ideolojisinin eşsiz bir yansımasıydı. Bu eğilim, *Abelard'ın* (1079-1142) öğretilerinde ifadesini bulmuştur. Aynı sosyal güçler, resmi skolastisizmin temsilcileri tarafından tamamen ihmal edilen bilimler olan doğa bilimleri ve matematiğe olan ilgiyi de artırmıştır. İngiltere’de, hızla gelişen ekonomi ve yoğunlaşan sınıf mücadelesi, *Roger Bacon'ın* (yaklaşık 1210-1294) ilerici öğretilerine yol açmıştır. Bacon, özellikle doğa bilimlerine ve teknik sorunlara dikkat etmiştir. İlerici görüşleri nedeniyle Roger Bacon, Katolik Kilisesi tarafından zulüm görmüş ve tacize uğramıştır. 14 yılını manastır hapishanelerinde geçirmiştir. Nominalistlerin öğretilerinde de belirsiz materyalist eğilimler mevcuttu. *Duns Scotus* (yaklaşık 1270-1308), maddenin Tanrı’nın “anlaşılmaz” iradesiyle düşünebilme yeteneğini açıklarken, aynı zamanda felsefeyi teolojiye bağlayan zincirleri kırmaya çalıştı. Bu eğilimler, nominal gözdesi *William of Ockham'ın* (yaklaşık 1300-1350) öğretilerinde en yüksek gelişimine ulaştı. William of Ockham, imparatorun ve soyguncu şövalyelerden nefret eden ve din adamlarının egemenliğini zayıflatmayı amaçlayan ilerici vatandaşların yanında Papa’ya karşı şiddetle mücadele etti. Sonuç olarak, skolastisizm nihayet çöktü, ancak cesedi bugün bile burjuva gericileri ve karanlıkçılar tarafından canlandırılıyor. Skolastisizm, Orta Çağ felsefesinin baskın, ancak tek biçimi değildi. Bilgiyi insanın doğrudan “aydınlanmasına” veya ruhunun ilahi olanla “birleşmesine” indirgeyen çeşitli mistik öğretiler, özellikle “sapkınlar” arasında belirli bir etkiye sahipti. Deneyimi ve mantığı reddeden mistisizm açıkça zararlı ve gericidir, ancak Orta

Çağ'ın eşsiz tarihsel koşullarında, mistiklerin bazı sosyal pozisyonları, örneğin kilise örgütlenmesinin (Tanrı ile insan arasında bir "aracı" olarak) işe yaramazlığı, skolastiklerin sözde bilimi vb. gibi açıklamaları, geçici olarak ilerici bir rol oynayabilirdi. Engels, mistisizmi feodalizme karşı muhalefet biçimlerinden biri olarak sınıflandırır. XV. ve XVI. yüzyıllarda, Orta Çağ felsefesinin tarihi esasen sona erer. Burjuva ilişkilerinin ortaya çıkışı ve gelişmesi, sözde Rönesans'ın karakteristik özelliği olan yeni bir ideolojiyi ortaya çıkardı. Kafkasya, Orta Asya, Araplar ve diğerlerinin halklarının Doğu kültürü, Orta Çağ'da (XIII. yüzyıla kadar) Batı Avrupa kültürünün önündeydi. Doğu kültürünün önde gelen isimleri doğa bilimleri, tıp, matematik, coğrafya ve teknoloji konularıyla meşguldü. Araplar ve dil ve kültür bakımından onlara benzeyen halklar, manyetik iğneyi, barutu, kağıdı vb. Avrupa'da kullanıma soktu. En gelişmiş ve önde gelen temsilcileri olan Tacik *İbn Sina* (980-1037), İspanyol Arap *İbn Rüşd* (1126-1198) ve diğerleri tarafından temsil edilen Doğu felsefesi, Batı Avrupa felsefesi üzerinde güçlü ve büyük ölçüde olumlu bir etkiye sahipti. Felsefelerinde, idealizmin kalınlığını aşan bir dizi güçlü materyalist eğilim vardı: örneğin, maddenin ebediliği, bireysel ruhun ölümlülüğü, doğada hüküm süren yasallık vb. Burjuva tarih yazımı, Batı Avrupa "Aryan", "İskandinav" uygarlığının mutlak üstünlüğü ve önceliği hakkındaki bilim karşıtı gerici fikri savunmak için Doğu kültürünün rolünü ve önemini gizler ve çarpıtır. Günümüzde burjuva ideologları, ortaçağ skolastik düşüncesinin cesedini diriltmeye ve onun gerici "teorilerini" emperyalist gericiliğin çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışıyorlar.

ÜRETİM ARAÇLARI, üretim sürecinde yer alan nesneler ve onun maddi koşullarıdır. Üretim araçları 1) emek nesneleri ve 2) üretim araçlarından (emek araçları) oluşur. Emek nesneleri, üretim sürecinde işleme tabi tutulan ve insan emeğinin nesnesi olarak hizmet eden nesnelerdir. Üretim araçları ise insanların doğayı etkileyerek maddi mallar üretmesini sağlayan nesnelerdir; aletler, makineler, tarım aletleri vb. Dolayısıyla üretim araçları toprak, ormanlar, su, mineral kaynakları, hammaddeler, üretim araçları, sanayi binaları, ulaşım ve iletişim araçları vb.dir. Aletlerin yaratılması ve kullanımı, insanların hayvan krallığından ayrılmasının belirleyici bir koşuluydu. Binlerce yıl boyunca emek araçlarının gelişmesi ve iyileştirilmesi gerçekleşti ve aynı zamanda insanın doğa üzerindeki hakimiyeti arttı. Teknoloji, insan toplumunun gelişiminde büyük bir rol oynar. Üretken güçlerdeki ve her şeyden önce üretim araçlarındaki değişiklikler ve gelişmeler, maddi malların üretiminin sosyal yöntemlerinde ve tüm sosyal düzende değişikliklere yol açar. Marx, üretim araçlarının toplum yaşamı için önemini şu şekilde değerlendirmiştir: “Ekonomik dönemler, neyin üretildiğiyle değil, nasıl üretildiğiyle, hangi emek araçlarıyla üretildiğiyle ayırt edilir. Emek araçları, yalnızca insan emek gücünün gelişiminin bir ölçüsü değil, aynı zamanda emeğin hangi toplumsal ilişkiler altında gerçekleştirildiğinin de bir göstergesidir.”

STALIN, JOSEPH VISSARIONOVICH

И. Сталин.

-Parlak bir teorisyen ve dünya proletaryasının lideri, V. İ. Lenin'in büyük bir silah arkadaşı ve dostu, Marx, Engels ve Lenin'in öğretilerinin ve çalışmalarının devamcısıdır. J. V. Stalin, 21 Aralık 1879'da Tiflis Valiliği'ne bağlı Gori şehrinde doğdu. Babası köylü bir aileden geliyordu, mesleği ayakkabıcılıktı ve daha sonra Tiflis'te bir ayakkabı fabrikasında işçi olarak çalıştı. J. V. Stalin eğitime ilk olarak Gori Teoloji Okulu'nda başladı; mezun olduktan sonra (1894'te) Tiflis'teki teoloji seminerine girdi. J. V. Stalin, Transkafkasya'da yaşayan Rus Marksist yeraltı gruplarıyla temasa geçtikten sonra 15 yaşında devrimci harekete katıldı; 1898'de RSDLP'nin Tiflis örgütünün üyesi oldu. Gürcü sosyal demokrat örgütlerinden ilki olan Mesamedashi grubunda, J. Stalin, V. Z. Ketskhoveri ve A. G. Tsulukidze ile birlikte devrimci Marksist azınlığın önde gelen çekirdeğini oluşturdu ve bu örgütün oportünist çoğunluğuna karşı çıktı. Bu dönemde Stalin'in teorik ilgi alanları son derece geniş bir yelpazeye yayılmıştı. Bu süreçte Stalin, işçi çevrelerinde yoğun propaganda çalışmaları yürüttü. Marksizm propagandası nedeniyle medreseden atıldı. Stalin, Lenin'in Iskra gazetesinin ateşli bir destekçisi oldu. Stalin ve V. Z. Ketskhoveri'nin girişimiyle, ilk yasadışı Gürcü sosyal demokrat gazetesi Brdzola (Mücadele) yayın hayatına başladı. Brdzola'nın ikinci sayısında Stalin'in önemli makalesi "*Rus Sosyal Demokrat Partisi ve Acil Görevleri*" yayınlandı; bu makalede bilimsel sosyalizmi kendiliğinden işçi hareketiyle birleştirme ihtiyacı vurgulanmış ve bağımsız bir proletarya siyasi partisinin örgütlenmesi görevi öne sürülmüştü. 1901 yılında J. V. Stalin, RSDLP'nin Tiflis Komitesi'ne seçildi. Tiflis Komitesi adına Batum'a giden

Stalin, burada ilerici işçilerle temas kurdu, çalışma grupları oluşturdu, bunlardan birkaçına bizzat önderlik etti, yasadışı bir matbaa kurdu, broşürler yazdı, Batum fabrikalarında grevlere önderlik etti ve 9 Mart 1902'de Batum işçilerinin ünlü siyasi gösterisini organize etti. 5 Nisan 1902'de J. V. Stalin tutuklandı ve Batum Hapishanesi'ne hapsedildi. 1903 sonbaharında J. V. Stalin, üç yıl süreyle Doğu Sibirya'daki Irkutsk Eyaleti, Balagansky Bölgesi, Novaya Uda köyüne sürgün edildi. Hem hapishanede hem de sürgünde J. V. Stalin devrimci çalışmalarına devam etti. Hapishanede, Bolşevikler ve Menşevikler arasındaki anlaşmazlıkları öğrenen Stalin, kesin olarak Bolşeviklerin yanında yer aldı. 1903 yılında sürgünde olan Stalin, Lenin'den bir mektup aldı. Sürgünden kaçtıktan sonra (5 Ocak 1904), Lenin'in yeni bir Marksist parti türü kurma planını uygulamak için büyük bir çaba sarf etti ve Menşeviklere ve onların uzlaştırmacılarına karşı şiddetli bir mücadele başlattı. Aralık 1904'te Stalin, Bakü işçilerinin kitlesel grevine önderlik etti; bu grev, "büyük bir devrimci fırtınanın arifesinde ön fırtına çakması gibi" oldu (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Aynı zamanda Stalin, Lenin'in çizgisine tamamen uygun olarak kapsamlı bir basın çalışması yürüttü ve Üçüncü Parti Kongresi için mücadeleyi örgütledi. Stalin, RSDLP'nin Kafkas Birliği'nin yayın organı olan "Proletaryanın Mücadelesi" gazetesini kurdu. Lenin bu gazeteye büyük saygı duyuyordu. J. V. Stalin, "Proletarya Sınıfı ve Proletarya Partisi", "Parti Farklılıkları Üzerine Kısa Bir Bakış", "Kutaisi'den Mektuplar" ve "Sosyal Demokrat'a Cevap" gibi birçok eserinde Lenin'in yeni bir parti türünün ideolojik ve örgütsel ilkelerini

savundu. “*Sosyal Demokrat’a Cevap*” makalesiyle ilgili olarak Lenin, bunun “nl ‘dışarıdan bilinç getirme’ sorusunun mkemmek bir formülasyonunu” sağladığını yazdı. “*Sosyal Demokrasi Ulusal Soruna Nasıl Yaklaşacak?*” makalesinde ise J. V. Stalin, Marksist diyalektik yöntemi ustaca kullanarak ulusal sorunun önde gelen teorisyenlerinden biri olarak ortaya çıkıyor. Birinci Rus devrimi (1905-1907) sırasında Yoldaş Stalin, devrimde Leninist strateji ve taktikler için Menşeviklere, Sosyalist Devrimcilere ve küçük burjuva milliyetçi partilerine karşı Transkafkasya Bolşeviklerinin mücadelesine önderlik etti. Aralık 1905’te Yoldaş Stalin, Finlandiya’nın Tammerfors kentinde düzenlenen Birinci Tüm Rusya Bolşevik Konferansı’na Transkafkasya Bolşevikleri’nin delegeesi olarak katıldı. Bu, Lenin ve Stalin’in ilk kez şahsen tanıştıkları zamandı. 1905’te yayımlanan “*Silahlı Ayaklanma ve Taktiklerimiz*”, “*Gerici Güçleniyor*” ve diğer birçok makalesinde J. V. Stalin, silahlı ayaklanmanın gerekliliğini savundu. Bu makaleler ve Yoldaş Stalin’in V. (Londra) Kongresi’nden dönüşünde yazdığı “*Bir Delegenin Notları*”, Bolşevizmin taktiksel pozisyonlarının ustaca bir savunmasını sunmaktadır. 1906-1907 yıllarında J. V. Stalin, Marksist partinin dünya görüşünü–diyalektik ve tarihsel materyalizmi–savunmaya ve geliştirmeye adanmış “*Anarşizm mi Sosyalizm mi?*” (bkz.) genel başığı altında makaleler yayımladı. “Stalin’in bu makaleleri, Marksizm-Leninizm teorisine ciddi bir katkı olarak partimizin ideolojik hazinesinin bir parçasıdır” (“*Joseph Vissarionovich Stalin. Kısa Biyografisi*”). 1905-1907 devriminin yenilgisini takip eden gerici yıllarda, Yoldaş Stalin, yasadışı bir devrimci parti kurmak ve güçlendirmek ve yeni bir devrimci yükseliş hazırlanmak için

muazzam bir çaba sarf etti. Bu dönemde Bakü, Yoldaş Stalin'in faaliyetlerinin merkeziydi. Burada, J. V. Stalin, Bolşevizm bayrağı altında işçi kitlelerini kazanmak ve Menşevikleri işçi sınıfı mahallelerinden uzaklaştırmak için başarılı bir mücadele düzenledi. 25 Mart 1908'de J. V. Stalin tutuklandı ve sekiz aylık haptiden sonra iki yıl süreyle Vologda eyaletindeki Solvychevodsk'a sürgün edildi. 24 Haziran 1909'da J. V. Stalin sürgünden kaçtı ve yasadışı olarak çalışmak üzere Bakü'ye döndü. 23 Mart 1910'da Yoldaş Stalin tekrar tutuklandı ve altı aylık hapis cezasının ardından tekrar Solvychevodsk'a sürgün edildi. 6 Eylül 1911'de J. V. Stalin yasadışı olarak St. Petersburg'a gitti; burada Partinin dikkatini tasfiyeci Menşevikler ve Troçkistlere karşı mücadeleye ve Bolşevik örgütlerinin birleşmesine ve güçlendirilmesine yöneltti. 9 Eylül 1911'de J. V. Stalin tutuklandı ve Vologda Valiliğine sürgün edildi. 1912'de, Menşevikleri Partiden ihraç eden ve Bolşevik Partinin bağımsız varlığını resmileştiren Prag Parti Konferansı, J. V. Stalin'i gıyabında Merkez Komite üyesi olarak seçti ve Lenin'in önerisiyle liderliği Yoldaş Stalin'e emanet edilen Merkez Komitenin Rusya Bürosunu kurdu. 29 Şubat 1912'de J. V. Stalin Vologda'daki sürgünden kaçtı. Merkez Komite adına Yoldaş Stalin, Rusya'nın en önemli bölgelerini gezdi, bir sonraki "1 Mayıs" (May Day) etkinliğini hazırladı, Merkez Komite'nin ünlü 1 Mayıs broşürünü yazdı ve "Zvezda" gazetesini düzenledi. Stalin'in önderliğinde, Lenin'in talimatları doğrultusunda ve Stalin'in girişimiyle kurulan "Pravda" gazetesinin ilk sayısı hazırlandı. Ancak Stalin'in özgürlük içindeki faaliyetleri, 22 Nisan 1912'deki tutuklanmasıyla kısa sürede kesintiye uğradı. Stalin birkaç ay

hapis yattıktan sonra üç yıl süreyle Narym bölgesine sürgün edildi. 1 Eylül 1912’de Stalin sürgünden kaçarak St. Petersburg’a gitti ve burada Pravda’yı düzenledi, Bolşeviklerin Dördüncü Devlet Duma seçim kampanyasındaki faaliyetlerini yönetti ve işçi toplantılarında konuştu. Lenin, Stalin’in ünlü “*St. Petersburg İşçilerinin İşçi Vekillerine Talimatı*”nı büyük övgüyle karşıladı. Lenin, “Bu belgeyi korumak *son derece önemlidir*” diye yazdı. Bu dönemde Lenin ve Stalin arasında daha da yakın bir bağ kuruldu. 1912-1913 yıllarında J. V. Stalin, “Marksizm ve Ulusal Sorun” adlı eserini yazdı. V. İ. Lenin, ulusal soruna adanmış teorik Marksist literatürde “Stalin’in makalesinin ön plana çıktığını” yazdı. 23 Şubat 1913’te J. V. Stalin tekrar tutuklandı ve dört yıl boyunca Turukhansk bölgesine sürgün edildi. Bu en zorlu, uzak sürgünde J. V. Stalin, Lenin’in tarzında, savaş, barış ve devrimin tüm temel sorularını çözdü. Aralık 1916’da J. V. Stalin trenle Krasnoyarsk’a, ardından da Achinsk’e gönderildi. Burada Şubat Devrimi haberini aldı. Mart 1917’de J. V. Stalin, Achinsk’ten Petrograd’a gitti. Yoldaş Stalin, bir dizi makalesinde Bolşeviklerin karşı karşıya olduğu görevleri tanımladı; Savunmacılığa karşı çıktı ve oportünistlerle mücadele etti. J. V. Stalin, “*Savaş Üzerine*” adlı makalesinde, 1914-1917 yılları arasındaki yağmacı emperyalist savaşın doğasının, iktidarın Geçici Hükümete geçmesiyle değişmediğini gösterdi ve bu hükümete karşı güvensizlik politikasını savundu. Lenin’in sürgünden dönüşüyle birlikte Stalin, Lenin ile birlikte Bolşevik mücadelesini yeni bir tarihsel aşamaya taşıdı. Nisan Konferansı’nda Lenin ve Stalin, burjuva-demokratik devrimin sosyalist bir devrime dönüşmesi için mücadele yönünü belirlediler ve Kamenev, Rykov ve

diğerlerinin hain tutumlarıyla mücadele ettiler. Konferansta J. V. Stalin, ulusal mesele hakkında bir rapor sundu. Mayıs 1917'de J. V. Stalin, o zamanlar kurulmuş olan Merkez Komite Politbürosu'na üye seçildi. O zamandan beri Yoldaş Stalin, Merkez Komite Politbürosu'na sürekli olarak üye seçildi. Partinin silahlı ayaklanma ve sosyalist devrime odaklandığı Altıncı Parti Kongresi, Stalin'in doğrudan liderliği ve Lenin'in talimatları doğrultusunda gerçekleşti. Bu kongrede J. V. Stalin, Kamenev, Rykov ve Troçki'nin Lenin'in karşı devrimcilerin karşısına çıkması yönündeki hain önerisine kararlılıkla karşı çıktı. Altıncı Kongre, Stalin'in önerisini destekledi ve Lenin'in hayatı kurtuldu. Kongrede J. V. Stalin, Rusya'da sosyalizmin zaferinin imkansız olduğu yönünde karşı devrimci tezi savunan Troçkistleri geri çevirdi. 16 Ekim'de Parti Merkez Komitesi toplantısında J. V. Stalin, Lenin'in silahlı ayaklanma hakkındaki önerdiği kararı savunurken, Zinoviev ve Kamenev'in teslimiyetçi ve hain önerilerinin karşı devrimin işine yaradığını gösterdi. Bu toplantıda Merkez Komitesi, J. V. Stalin başkanlığında ayaklanmayı yönetecek bir Parti Merkezi seçti. Stalin'in liderliğinde ayaklanma planı geliştiriliyordu. Stalin, Lenin ile birlikte Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin organizatörüydü. Lenin ile birlikte, partiyi ve işçi sınıfını silahlı ayaklanmaya, sosyalist devrime güvenle ve cesurca, kararlılıkla ve ihtiyatla yönlendirdi. Yoldaş Stalin, Lenin ile birlikte dünyanın ilk Sovyet sosyalist devletinin kurucusuydu. Devrimin zaferinden sonra, J. V. Stalin, Lenin'in başkanlık ettiği ilk Halk Komiserleri Konseyi'ne katıldı. Bolşeviklerin iktidara yükselişiyle başlayan Tüm Birlik Komünist Partisi'nin (6) tarihindeki yeni aşama, J. V.

Stalin'in İç Savaş cephelerindeki zaferlerin organizatörü, parti teorisyonu ve halkların lideri, büyük devlet adamı ve ülkenin parlak bir reformcusu olarak çalışmalarında yeni, olağanüstü parlak sayfalarla ilişkilidir. Sovyet hükümetinin ilk günlerinden itibaren Yoldaş Stalin, devlet işlerinde en sorumlu pozisyonları işgal etti. İlk Halk Komiserleri Konseyi'nde Milliyetlerden Sorumlu Halk Komiseri görevini üstlendi ve 1919'dan itibaren Devlet Kontrolünden Sorumlu Halk Komiseri görevini yürüttü. Brest Muharebesi sırasında Stalin, Lenin ile birlikte hain Troçki ve Buharin'e karşı çıktı ve Sovyet Cumhuriyeti'ni güçlendirmek için barışı savundu. Stalin'in Kızıl Ordu'nun kurulmasına ve geliştirilmesine, müdahalecilerin ve iç karşı devrimin yenilgiye uğratılmasına yaptığı katkılar olağanüstü büyüktü. Stalin'in adı, Kızıl Ordu'nun tüm belirleyici cephelerdeki zaferleriyle anılır: Çaritsyn savunması, Kolçak yenilgisi, Petrograd savunması, Stalin'in önerdiği stratejik plana tamamen uygun olarak gerçekleştirilen Denikin yenilgisi, Polonyalı papalara karşı zafer ve Wrangel yenilgisi. Lenin'in girişimiyle Stalin, İç Savaş cephelerindeki özverili mücadelesi nedeniyle 27 Kasım 1919'da Kızıl Bayrak Nişanı ile ödüllendirildi. 1922'de Lenin'in önerisiyle Stalin, Parti Merkez Komitesi Genel Sekreteri seçildi ve o zamandan beri bu görevi aralıksız sürdürdü. J. V. Stalin'in doğrudan liderliğinde, ulusal Sovyet cumhuriyetlerinin kurulması ve bunların tek bir birlik devleti olan SSCB'de birleştirilmesi için muazzam bir çalışma yürütüldü. Lenin ve Stalin'in önerisiyle, 30 Aralık 1922'de Birinci Tüm Birlik Sovyetler Kongresi'nde, SSCB'nin kurulmasına ilişkin tarihi karar alındı. Lenin'in ölümünden sonra (21 Ocak

1924), Merkez Komitesi'nin Leninist çekirdeği ve tüm Bolşevik Parti, Lenin'in davasının en sadık ve kararlı devamcısı olan Stalin'in etrafında toplandı. J. V. Stalin, Bolşevik Parti adına Lenin'in tabutu başında Lenin'in mirasını yerine getireceğine yemin etti. Troçkistlere karşı verilen şiddetli mücadelede J. V. Stalin, partiyi Leninizm bayrağı altında bir araya getirdi. Olağanüstü öneme sahip olanlardan biri de J. V. Stalin'in 1924'te yayımlanan "Leninizmin Temelleri Üzerine" (bkz.) adlı kitabıdır; bu kitap "Leninizmin ustaca bir açıklaması ve ciddi bir teorik gerekçelendirmesidir." "O zaman da, bugün de dünyanın dört bir yanındaki Bolşevikleri Marksist-Leninist teorinin keskin silahıyla donatmıştır" (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Troçkizmin yenilgisinde muazzam bir öneme sahipti. Yoldaş Stalin'in aynı yıl yayımlanan "*Ekim Devrimi ve Rus Komünistlerinin Taktikleri*" adlı eseri, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi deneyimini teorik olarak özetlemiştir. Stalin bu eserde, tek bir ülkede sosyalizmin zaferi olasılığına dair Lenin'in öğretisini geliştirmiş ve zenginleştirmiş, bu sorunun iki yönünü incelemiştir: iç mesele-ülke içindeki sınıf ilişkileri sorunu; ve uluslararası mesele-tek sosyalist ülke olan SSCB ile kapitalist kuşatma arasındaki ilişki sorunu. Meselenin iç meselelerine gelince, tam bir sosyalist toplum inşa etmek için her türlü fırsata sahibiz. Meselenin uluslararası meselelerine gelince, sosyalizmin nihai zaferi ancak en az birkaç ülkede proletarya devriminin zaferiyle sağlanabilir. J. V. Stalin, ülkemizde sosyalizmin zaferinin olasılığı için kapsamlı bir teorik gerekçe sunmakla kalmadı, aynı zamanda bu zaferi elde etmenin yollarını ve araçlarını da tanımladı.

J. V. Stalin, Lenin'in ülkenin sosyalist sanayileşmesi ve tarımın kolektivizasyonu fikirlerini geliştirerek, ülkenin sosyalist sanayileşmesi ve köylülüğün kolektivizasyon yoluna geçişi için muhteşem bir program geliştirdi. J. V. Stalin, Leninizmin ve Sovyet halkının azıllı düşmanları olan Troçkistler ve Buharinistlere karşı kararlı bir mücadelede sanayileşme ve kolektivizasyon politikasını savundu. Yoldaş Stalin'in 1930'da yayımlanan *"Başarıdan Başım Dönüyor"* ve *"Yoldaş Kolhoz İşçilerine Cevap"* adlı eserleri, tarımın kolektivizasyonunda doğru çizginin uygulanması için büyük önem taşıyordu. J. V. Stalin'in liderliğinde parti, sosyalist ekonominin temellerini atma görevini başarıyla tamamladı. Şubat 1930'da, işçilerin ve köylülerin önerisiyle, J. V. Stalin, sosyalist insanın ön saflarındaki muazzam hizmetlerinden dolayı ikinci Kızıl Bayrak Nişanı ile ödüllendirildi. J. V. Stalin, 5 Aralık 1936'da Sovyetler Birliği'nin Sekizinci Olağanüstü Kongresi tarafından onaylanan Sosyalist Toplum Anayasası'nın yazarıydı. Stalin Anayasası, SSCB'nin yeni bir gelişme evresine, sosyalist bir toplumun inşasının tamamlanması ve kademeli olarak komünizme geçiş evresine girdiğini ifade ediyordu. Sosyalizmi yaşayan bir gerçeklik haline getiren Sovyet halkının dünya tarihi başarıları, J. V. Stalin'in liderliğinde elde edildi. Stalin'in *(Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders)* adlı kitabı, parti ve hükümet kadrolarının ideolojik eğitiminde hayati bir rol oynamıştır. Partiye, son derece zengin tarihinin tamamının parlak bir şekilde özetlenmiş deneyimini sunan *"Kısa Ders"* (bkz.) adlı eser, Marksist-Leninist felsefi düşüncenin gerçek zirvesini temsil etmektedir. Bu kitabın *"Diyalektik Tarihsel Materyalizm Üzerine"* (bkz.)

bölümü, SSCB'nin girdiği yeni gelişim aşamasına uygun olarak, J. V. Stalin, Tüm Birlik Komünist Partisi'nin (Bolşevikler) XVIII. Kongresi'ne sunduğu raporda, kademeli olarak daha yüksek bir komünizm aşamasına geçiş için görkemli bir mücadele programı ortaya koymuş ve ekonomik açıdan, yani kişi başına üretimde, en gelişmiş kapitalist ülkeleri yakalama ve geçme görevini belirlemiştir. J. V. Stalin, kapitalist kuşatma devam etse bile ülkemizde komünizmin kurulabileceği teorisini temellendirmiş; Marx, Engels ve Lenin'in devlet hakkındaki öğretilerini daha da geliştirerek kapsamlı ve tutarlı bir *sosyalist devlet doktrini oluşturmuştur* (bkz.). 20 Aralık 1939'da, J. V. Stalin'in 60. doğum günü şerefine, SSCB Yüksek Sovyeti Başkanlığı, Bolşevik Partisi'nin örgütlenmesine, Sovyet devletinin kurulmasına, SSCB'de sosyalist bir toplumun inşasına ve Sovyetler Birliği halkları arasındaki dostluğun güçlendirilmesine yaptığı olağanüstü katkılarından dolayı ona Sosyalist Emek Kahramanı unvanını ve Lenin Nişanı'nı verdi. 6 Mayıs 1941'de J. V. Stalin, SSCB Halk Komiserleri Konseyi Başkanı olarak atandı. Stalin'in girişimiyle, Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi ve Sovyet hükümeti, Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) XVIII. Kongresi kararlarına dayanarak, Gosplan'a SSCB için, büyük kapitalist ülkeleri ekonomik olarak geride bırakmayı amaçlayan 15 yıllık genel bir ekonomik plan geliştirmesi talimatını verdi. Sevgili liderlerinin önderliğinde, Sovyet halkı güvenle komünizme doğru ilerledi. Nazi Almanyası'nın 22 Haziran 1941'de SSCB'ye yaptığı sürpriz saldırı, Sovyet halkının barışçıl ve yaratıcı çalışmalarını sekteye uğrattı. Komünist Parti ve Sovyet hükümetinin çağrısıyla tüm ülke, güçlü bir askeri

kampa dönüştürüldü. Parti, devlet ve halkın tüm faaliyetlerinin ilham kaynağı ve organizatörü olan Yoldaş Stalin, SSCB Silahlı Kuvvetleri'nin komutasını üstlendi ve Sovyet halkının faşizme karşı mücadelesine önderlik etti. 30 Haziran 1941'de SSCB Devlet Savunma Komitesi kuruldu ve Yoldaş Stalin başkanlığına atandı. J. V. Stalin'in doğrudan liderliğinde Kızıl Ordu, Sovyetler Birliği'nin bağımsızlığını savundu, aktif savunma taktikleri uyguladı, düşmanı yıprattı ve belirleyici ve ezici bir taarruz için hazırlık yaptı. Savaşın en zorlu yıllarında Stalin, orduya ve halka ilham verdi, cephede ve cephe gerisinde Sovyet halkını örgütledi ve birleştirdi, büyük bir öngörüyle zafere giden gerçek yolları gösterdi. Savaş sırasında J. V. Stalin, Marksist-Leninist bilimi ilerletti. J. V. Stalin, Sovyet devletinin gücünün ve kudretinin kaynağının Sovyet sosyalist sistemi olduğunu gösterdi ve faşist işgalcilere karşı zafer davasında Bolşevik Parti'nin, halklar arasındaki dostluğun ve Sovyet vatanseverliğinin büyük önemine işaret etti. Yoldaş Stalin, Sovyet vatanseverliğinin tarihsel özelliklerini, özgür bir sosyalist halkın yeni, emsalsiz bir vatanseverlik türü olarak ortaya koydu. "Yoldaş Stalin, Sovyet askeri bilimini daha da geliştirdi. Yoldaş Stalin, savaşın kaderini belirleyen sürekli etkileşim halindeki faktörler, aktif savunma ve karşı saldırı ve saldırı yasaları, modern savaşta hizmet kolları ve savaş teçhizatının etkileşimi, modern savaşta büyük tank ve uçak kitlelerinin rolü ve ordunun en güçlü kolu olarak topçu birliklerinin rolü üzerine bir teori geliştirdi." Savaşın çeşitli aşamalarında Stalin'in dehası, durumun özelliklerini tam olarak dikkate alarak doğru çözümleri buldu" ("*Joseph Vissarionovich Stalin, Kısa Biyografisi*"). J. V. Stalin'in

liderliğinde Sovyet birlikleri, Stalingrad'da düşmanı kuşatmak ve yenmek için büyük bir operasyon gerçekleştirdi. Stalingrad, savaşta bir dönüm noktası oldu. Büyük komutanlarının dehasıyla organize edilen ve yönetilen Sovyet orduları batıya doğru ilerleyerek, anavatanlarını düşmandan temizledi, Avrupa halklarını Hitlercilğin boyunduruğundan kurtardı ve Berlin üzerinde zafer bayrağını dalgalandırdı. Nazi Almanyası'na karşı kazanılan zaferden sonra, J. V. Stalin liderliğindeki Sovyet Ordusu, emperyalist Japonya'ya karşı bir taarruz başlattı ve hızlı bir teslimiyete zorladı. "Dünya halkları için uzun zamandır beklenen barış geldi" (*Stalin*). Sovyet hükümeti, Yoldaş Stalin'e 1. Sınıf Suvorov Nişanı, iki Zafer Nişanı verdi ve ona Lenin Nişanı ve Altın Yıldız madalyası ile Sovyetler Birliği Kahramanı unvanını bahşetti. 27 Haziran 1945'te, SSCB Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı J. V. Stalin'e en yüksek askeri rütbe olan Sovyetler Birliği Genelkurmay Başkanlığı (Generalissimo) verildi. V. M. Molotov, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 28. yıldönümünde hazırladığı raporda şöyle demişti: "Savaşın zorlu yıllarında Kızıl Ordu ve Sovyet halkının, Sovyetler Birliği'nin bilge ve deneyimli lideri büyük Stalin tarafından ileriye taşınması bizim için büyük bir şanstı. Ordumuzun şanlı zaferleri, ülkemizin ve dünya tarihinin Generalissimo Stalin'in adıyla anılacaktır." Büyük lider ve örgütleyici Stalin'in önderliğinde, sosyalist toplumun güçlerinin gerçek anlamda gelişmesini sağlamak ve dünyanın dört bir yanındaki dostlarımızın en yüksek umutlarını haklı çıkarmak için barışçıl bir inşa sürecine girdik." Aralık ayında kutlanan Stalin'in yetmişinci doğum günü, Sovyet halkı, uluslararası proletarya ve dünyanın tüm işçileri tarafından büyük öğretmen ve

liderlerine duyulan sevgi ve bağıllılığın güçlü bir gösterisine sahne oldu. Yetmişinci doğum günü vesilesiyle Stalin, Sovyetler Birliği'ni güçlendirme ve geliştirme, ülkemizde komünizmi inşa etme, Nazi işgalcilerini ve Japon emperyalistlerini yenme ve savaş sonrası dönemde SSCB'nin ulusal ekonomisini yeniden kurma ve daha da geliştirme alanlarındaki olağanüstü hizmetlerinden dolayı Lenin Nişanı ile ödüllendirildi. Teorik çalışmalarında Stalin, Marksizm-Leninizmin tüm bileşenlerini geliştirdi ve ilerletti: felsefe, siyasi ekonomi ve bilimsel komünizm. Stalin, diyalektik ve tarihsel materyalizmi, 20. yüzyılın ilk yarısının engin tarihsel deneyiminin ve Bolşevik Partisi'nin engin, uzun süreli mücadele deneyiminin felsefi bir genellemesiyle zenginleştirdi. Stalin'in, Lenin'in emperyalizm doktrinine ve sosyalist zaferin tek bir ülkede mümkün olup tüm ülkelerde aynı anda mümkün olmadığı fikrine yaptığı teorik katkı son derece önemliydi. Stalin, proletarya diktatörlüğü döneminin yarattığı yeni sınıf mücadelesi biçimlerinin derinlemesine bir analizini yaptı, kapitalist kuşatma altında ve İkinci Dünya Savaşı sırasında sosyalist bir devletin dış politikasını yönlendirmenin parlak örneklerini gösterdi ve partiyi siyasi mücadele yasaları ve komünizmin inşası bilgisiyle donattı. J. V. Stalin, Lenin'in parti doktrinini geliştirdi, parti içi gelişmenin yasalarını ortaya koydu ve Lenin'in parti içi demokrasi, parti kadrolarının rolü ve önemi, kitle liderliği, partinin halkla bağlantısı, Sovyet toplumunun gelişiminde en önemli itici güç olarak eleştiri ve öz eleştirinin önemi ve burjuva ideolojisinin tüm tezahürlerine karşı mücadelede yüksek düzeyde ideolojik bağıllık ve ilkelilik hakkındaki

fikirlerini yükseltti. Lenin'in kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin yasaları hakkındaki önermelerini daha da geliştirdi. SSCB'de sosyalizmin inşası ve sosyalizmden komünizme başarılı geçiş deneyimini özetleyen J. V. Stalin, sosyalist ekonomik gelişmenin tüm temel yasalarını geliştirip temellendirerek, Lenin'in sosyalizmin siyasi ekonomisini yaratma konusunda başlattığı büyük çalışmayı tamamladı. Stalin'in ulusal-sömürge sorunu üzerine çalışmaları, sömürge ve bağımlı ölkelerin halklarının ulusal kurtuluş hareketinin yolunu aydınlatmaktadır. J. V. Stalin'in dikkat çekici eseri *"Marksizm ve Dilbilim Sorunları"* (bkz.), dil bilimi için sağlam bir Marksist temel oluşturmuş ve diyalektik ve tarihsel materyalizmdeki bir dizi konuyu yaratıcı bir şekilde geliştirmiştir. Stalin'in büyük eserleri, Sovyet halkını ve Bolşevik Partisi'ni komünizme giden yolda yeni başarılar ve zaferler elde etme mücadelesinde silahlandırır. Dünyanın dört bir yanındaki kardeş komünist partilere ve işçilere kapitalist kölelikten nasıl kurtulacaklarını ve yeni bir dünya -komünizmin aydınlık dünyasını-nasıl inşa edeceklerini öğretir.

NİKOLAY VLADİMİROVİÇ STANKEVİ (1813-1840),

—1830'lu yılların Moskova felsefe çevresinde, yani "Stankevich evresi" olarak bilinen grupta (Stankevich, Belinsky, K. Aksakov, V. Botkin, M. Bakunin) önemli bir rol oynayan Rus idealist bir filozoftu. Öğrencilik yıllarında yazdığı tarih çalışmaları, gençliğinde kaleme aldığı bir trajedi, şiirleri ve evirilerinin yanı sıra, Stankevich *"Metafizikim"* ve *"Felsefenin Sanatla İlişkisi Üzerine"* adlı felsefi eserlerinden

parçalar da bıraktı. Stankevich'in sosyo-politik ve felsefi görüşlerini karakterize eden ana kaynak, ilk olarak 1857'de yayımlanan "Yazışmalar"dır. Sosyo-politik görüşlerinde Stankevich, soyluların eğitimcisiydi. Serfliği kınadı ve gericici resmi ideolojiye karşı olumsuz bir tutum sergiledi. Stankevich, serfliğin barışçıl ve kademeli bir şekilde kaldırılmasını öngördü. Stankevich'in ılımlı, aydınlanma yanlısı siyasi duruşu, felsefi görüşlerinin doğasını da belirlemiştir. Aydınlanmanın görevlerine, yani "insanlığın eğitime" öncelik veren Stankevich, felsefeyi insanları ahlaki ve entelektüel olarak geliştirmenin bir aracı olarak görmüştür. Felsefi görüşlerinde Stankevich, nesnel bir idealistti. İdealist dünya görüşü dini bir karaktere sahipti. Stankevich, gelişme, eskinin yıkılması ve yeninin yaratılması hakkında düşüncelerini dile getirmiştir. Bununla birlikte, Stankevich'in diyalektiği idealistti. Ona göre dünyada hüküm süren uyumdan bahsetmiş ve karşıt eğilimlerin mücadelesini gelişmenin kaynağı olarak görmemiştir. Alman idealistlerinden farklı olarak, Stankevich ampirik bilgiye büyük önem vermiştir. Felsefeyi yaşamla daha yakından ilişkilendirmenin, onu pratik faaliyetin temeli haline getirmenin gerekli olduğuna inanmıştır. Bilim, diye yazmıştır, "pratik hale gelmeli, onun içinde kaybolmalıdır." Stankevich'in etik teorisi "sevgi" ilkesi ve egoizmin reddi üzerine kuruludur. Stankevich ayrıca felsefi ve etik ilkelerine uygun olarak estetik konulara da değinmiştir. Ona göre sanatın görevi, insan ahlaki mükemmelliğini teşvik etmek ve sevgi duygusunu geliştirmekten ibarettir. Stankevich için sanat, dinle yakından bağlantılıdır. Dekabrist ayaklanmasını takip eden şiddetli gericilik bağlamında, ılımlı aydınlanma,

hatta Stankevich'in idealist, devrimci olmaktan uzak etiği bile, onu serf sahibi insanların gerici kampından ayıran ilerici bir öneme sahipti.

OLUŞUM –ortaya çıkma ve gelişme süreci, yeni bir şeyin oluşumu. Oluşum fikri ilk olarak antik diyalektikçi *Herakleitos tarafından ortaya atılmıştır* (bkz.). Hegel bu fikri geliştirmiştir, ancak bir idealist olarak, oluşumu spekülatif, soyut bir şekilde, doğanın veya maddenin değil, kavramların oluşumu olarak anlamıştır. Diyalektik-materyalist Marksist-Leninist felsefe, oluşumu doğanın ve toplumun hareketi, değişimi ve gelişimi, zıtlıkların mücadelesi yoluyla yeninin ortaya çıkışı ve eskinin yok edilmesi olarak anlar. Oluşum sürecinde, yeni ve ilerici olan, eski ve eskimiş olana üstün gelir ve yaşamda kendini gösterir.

STASOV VLADİMİR VASİLYEViÇ (1824-1906)

–Önde gelen bir Rus sanat kuramcısı ve tarihçisi, sanat ve müzik eleştirmeniydi. Hukuk Fakültesi mezunuydu. 1857'den itibaren St. Petersburg Halk Kütüphanesi'nde çalıştı. Belinsky ve Çernişevski'nin materyalist estetiğinin takipçisi olan Staşov, Rus sanatındaki ilerici, demokratik eğilimin ateşli bir savunucusu ve Rus ulusal gerçekçilik okulunun tutarlı bir destekçisiydi. Çernişevski'yi takip eden Staşov,

sanatı gerçekliğin bir yansıması olarak görür ve sanat eserlerinin hayatı yansıtmayı ve açıklamasını, eskimiş, gerici ve ilerlemeyi engelleyen her şeyi kınamasını talep eder. Eleştirel gerçekçiliğin önde gelen bir ideologu olan Staşov, sanatı toplumun demokratik dönüşümü mücadelesinde güçlü bir sosyal güç olarak değerlendirdi. Sanatta kozmopolitliğe kararlı ve keskin bir şekilde karşı çıktı, sanatın ulusal karakteri ve Rus ulusal sanatının gelişimi için sürekli mücadele etti. Halkın yaşamına kök salmamış sanatın güçsüz olduğunu vurguladı. Ancak Stasov, kitlelerin ilgi ve ihtiyaçlarına yakın, kendine özgü, ulusal bir sanat okulunun gelişmesinin, sanatsal gelişmenin tek yolu olduğuna inanıyordu. Halktan uzak, çağımızın acil sorunlarından kopuk ve “sanat için sanat” anlayışını sert bir şekilde eleştirdi. Bir sanat eleştirmeni olarak Stasov, sanatta demokrasi ve gerçekçiliğin güçlenmesinde büyük rol oynadı; 1860’lar-1870’lerin önde gelen sanatçı ve bestecilerini, “*Peredvizhniki*” (*Gezginler*) ve “*Güçlü Avuç*”u destekledi. Stasov, sanat ve estetikteki gericiliğe ve gericiliğe karşı mücadele etti, akademizmi ve estetikçiliği kınadı ve Batı Avrupa ve Rus sanatında XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlarındaki biçimciliği ve yozlaşmayı sürekli olarak ortaya koydu. Devrimci demokratik görüşlere tutarlı bir şekilde bağlı kalmayan ve zaman zaman liberalizme de saygı gösteren Stasov, burjuva sanatının gerilemesinin gerçek tarihsel nedenlerini ortaya koymadı ve sanatın sınırsız gelişme fırsatlarına ancak sosyalist bir devrimle ulaşılacağını de anlamadı. Bununla birlikte, o dönemin koşulları altında V. V. Stasov’un çalışmaları ilerici bir öneme sahipti. Stasov’un başlıca eserleri arasında

“Rus Sanatının Yirmi Beş Yılı” (1882-1883), “Yeni Rus Sanatının Frenleri” (1885) ve “19. Yüzyılda Avrupa’da Sanat Üzerine Denemeler” (1901) yer almaktadır.

KENDİLİĞİNDENLİK VE YARATICILIK. –1890’ların sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında, Rusya’da bir yandan devrimci Marksistler, diğer yandan Sosyal Demokrasinin oportünist kanadı olan “Ekonomistler” arasında, işçi hareketindeki kendiliğindenlik ve bilinç sorunu üzerine şiddetli bir mücadele yaşandı. Lenin önderliğindeki devrimci Marksistler, Marksistlerin temel görevinin, devrimci teoriyle donanmış, bağımsız ve merkezi bir işçi sınıfı partisinin örgütlenmesi olduğunu düşünüyorlardı. Böyle bir parti olmadan, sosyalizmi işçi hareketiyle birleştirmek ve harekete sosyalist bir yön vermek imkansız olurdu. Lenin, sosyalizm doktrininin, işçi hareketinin temelinde, mülk sahibi sınıflardan eğitilmiş insanlar–aydınlar–tarafından yaratılan felsefi, tarihsel ve ekonomik teorilerden doğduğunu gösterdi. İşçi sınıfı, kendi başına, yalnızca kendi çabalarıyla, sosyalist bilinç geliştiremez; yani, proletaryanın temel sınıf çıkarlarını anlama düzeyine ulaşacak bir bilinç geliştiremez. Sosyalist bilinç, devrimci aydınlar tarafından geliştirilir. Ancak J. V. Stalin’in de belirttiği gibi, bu hareket ancak işçi sınıfı arasında yayıldığında ve proletarya kendi konumunu fark ederek sosyalist hayata doğru hızlandığında önem ve güç kazanır. Proletarya partisi, kendiliğinden gelişen mücadeleyi bilinçli mücadeleye dönüştürmede birincil rolü oynar. Faaliyetleriyle işçi sınıfına sosyalist bilinç aşılır ve kendiliğinden gelişen mücadelesine bilinçli bir

karakter kazandırır. İşçi hareketindeki burjuvazinin temsilcileri olan “ekonomistler”, işçi hareketinin kendiliğindenliğine saygı duyarken, ileri teori ve bilincin rolünü göz ardı ettiler; çünkü işçilerin kendiliğinden ve otomatik olarak sosyalizme doğru ilerlediğine inanarak, sosyal demokrasinin işçi hareketine müdahale etmemesi veya ona devrimci bilinç aşılammaması gerektiğini savundular. İşçi hareketinde bilincin rolünü ve proletaryanın Çarlık ve kapitalizme karşı siyasi mücadelesinin gerekliliğini reddeden “Ekonomistler”, işçi sınıfını liberal burjuvazinin siyasi bir uzantısı haline getirmeye, işçileri burjuva ideolojisine tabi kılmaya ve proletaryayı sermayeye karşı mücadelesinde ideolojik olarak silahsızlandırmaya çalıştılar. Lenin, onların konumunu “kendiliğindenliğe pasif bir şekilde uyum sağlayan sınırsız bir oportünizm eğilimi” olarak nitelendirdi. Yoldaş Stalin, kendiliğindenliğe tapınma teorisinin İkinci Enternasyonal’in tüm partilerinde şu ya da bu biçimde yaygın olduğunu belirtti. J. V. Stalin, “Kendiliğindenlik teorisi, hareket içindeki bilinçli unsurun rolünü küçümseme teorisidir, ‘khvostism’ ideolojisidir, tüm oportünizmin mantıksal temelidir” diye yazdı. Lenin, Marksist düşünce tarihinde oportünizmin ideolojik kökenlerini ortaya koyan ilk kişiydi. O, devrimci teorinin, bilincin ve partinin işçi hareketinin devrimci ve yönlendirici gücü olarak rolünün önemini muazzam bir düzeye yükseltti. Marksist bir partinin işçi hareketi ve sosyalizmin birleşimi olduğu temel Marksist ilkesini parlak bir şekilde somutlaştırdı. Devrimci teori olmadan devrimci bir hareketin olamayacağını ve yalnızca devrimci teori tarafından yönlendirilen bir partinin öncü savaşçı rolünü yerine getirebileceğini gösterdi. Yoldaş Stalin,

“...Sosyalizm olmadan kendiliğinden bir işçi hareketi karanlıkta el yordamıyla ilerler...” diye yazmıştı. Lenin ve Stalin’in işçi hareketini sosyalizmle birleştirme sorusuna getirdiği çözüm, Marx ve Engels’in bu soruya ilişkin formülasyonunun bir gelişimi ve derinleştirilmesiydi.

TEMEL MATERYALİZM, doğaya ilişkin yaygın, bilinçsizce materyalist bir görüştür (bkz. *Doğa-tarihsel materyalizm; Naif gerçekçilik*).

STOACILIK, MÖ III. yüzyıl civarında antik Yunanistan’da ortaya çıkan ve MS 6. yüzyıla kadar süren felsefi bir akımdı. Adı, Stoacılığın kurucusu Kitiumlu Zenon’un (MÖ 336-264) ders verdiği yer olan Yunanca “*stoa*” (*portiko*) kelimesinden gelir. Stoacı öğretiler son derece çeşitli ve çelişkili olup, bazı olumlu yönleri de içerir; ancak genel olarak kölelik sisteminin dağılması ve felsefenin gerilemesi dönemini yansıtırılar. Stoacılığın tarihi üç döneme ayrılır: antik Stoacılık (en öne çıkan düşünür Chrysinis, MÖ 280-205), *orta Stoacılık* ve *modern Stoacılık*. Roma İmparatorluğu döneminde, ağırlıklı olarak etik ve ahlaki kaygılarla karakterize edilen Stoacı okul, Seneca (MÖ 3-65), Epiktetos (MÖ 50-138) ve Marcus Aurelius (121-180) tarafından temsil edilmiştir. Stoacılar felsefeyi mantık, fizik ve etik olarak üç bölüme ayırmışlardır. Stoacılar, mantıklarında duyusalçı (bkz. *Duyusalçılık*) bir bilgi teorisi geliştirdiler. Tüm bilginin duyusal algı yoluyla edinildiğini savundular. Ruh, deneyimden önce boş bir levhadır. Kavramlar, nesnelerin ruh üzerindeki izleridir. Duyusal kavramlar daha sonra düşünce tarafından

işlenir. Genel kavramlar ve yargılar bu şekilde oluşur. Stoacı öğretiyeye göre, tüm bilişsel süreçlerin taşıyıcısı, özel bir beden türü olan ruhtur–pneuma (hava ve ateşin birleşimi). Fizik alanında Stoacılar öncelikle materyalist olarak hareket ederler; *Herakleitos'un* (bkz.) ateş hakkındaki öğretisini geliştirirler. Doğayı, tüm parçaları hareket halinde olan, maddi ancak canlı ve zeki bir bütün olarak gördüler. “Stoacı bilge, ‘hayati gelişme olmadan yaşamı’ değil, doğa görüşünden de anlaşılacağı gibi, *tamamen hareketli bir yaşamı* kastediyor–Herakleitosçu, dinamik, gelişen ve canlı...” (*Marx ve Engels*). Bununla birlikte, Stoacılar maddeyi pasif bir ilke, Tanrı’yı ise aktif bir ilke olarak kabul ettiler. Stoacı öğretiyeye göre, dünyadaki her şey katı bir zorunluluğa tabidir; bunu da “kader”, “yazgı” ruhuyla, yani fatalist bir şekilde yorumladılar. Etiklerini de bu zorunluluk anlayışı üzerine kurdular. Epikuros’la mücadele ederek, etiklerini zevkten ziyade erdemin en önemli olduğu önermesine dayandırdılar. Stoacı idealist etiğin temel özellikleri, kadere boyun eğmeyi, kayıtsızlığı (apati) ve yaşamın zevklerinden vazgeçmeyi vaaz etmekte. Stoacılar, değişen dünyayı aklın “istikrarı” ile karşı karşıya getirdiler. Vatanseverlik karşıtı, kozmopolit fikirler vaaz ettiler. Stoacı etik, sömürücü ideolojiye hitap ediyordu. Emperyalist çağda gericilerin Stoacı etiği kendi amaçları için benimsemeleri tesadüf değildir. Stoacı etiğin büyük bir kısmı, insanlığın “kader”e boyun eğmesini, baskıcılara kitlesel boyun eğmeyi vb. savunan, o zamanlar ortaya çıkan Hristiyanlık tarafından ödünç alındı. Marx ve Engels, Stoacıların “ruhsal vizyona” karşı olmadıklarını belirtmiş , Epikuros ise bu yüzden onları “yaşlı kadınlar” olarak nitelendirmiş,

“ruhlar hakkındaki öyküleri” ise Neoplatonistler (köle toplumunun çözülme döneminin en gerici mistik-idealistleri) tarafından benimsenmiştir.

STOLETOV ALEXANDER GRİGORİYEVIÇ (1839-1896)

—Rus fiziğinin ve modern elektrik mühendisliğinin kurucularından, seçkin bir Rus fizikçi. Fotoelektrik etki (ışığın gazlardaki elektriksel deşarjlar üzerindeki etkisi) ile ilgili birçok temel ilkeyi ilk ortaya koyan, bunu incelemek için bir yöntem geliştiren ve dünyanın ilk foto-hücresini inşa eden kişiydi; bu foto-hücre, daha sonraki geliştirmelerle modern teknolojiye yaygın olarak kullanıldı. Stoletov, gazlardaki deşarj süreçlerinin özel bir ilkesini (“Stoletov yasası”) ortaya koydu. Özellikle manyetik duyarlılığın manyetik alanın büyüklüğüne bağlılığı üzerine yaptığı çalışmalar büyük önem taşıyordu; bu konuda, günümüzde elektrik mühendisliğinde yaygın olarak kullanılan özgün bir yöntem geliştirdi. Stoletov, elektromanyetik ve elektrostatik birimlerin oranının ışık hızına yakın bir büyüklükte olduğunu deneysel olarak buldu ve böylece Faraday ve Maxwell’in elektromanyetik teorisinin doğruluğunu teyit

ederek Hertz'in elektromanyetik dalgaları keşfetmesinin yolunu açtı. Stoletov birçok uluslararası bilimsel kongre ve sergiye katıldı. Onun önerisiyle, Birinci Uluslararası Elektrikçiler Kongresi (1881), akım direnci birimi olarak Ohm'u kabul etti. Rusya'da bir üniversite fizik laboratuvarının kurulması, Stoletov'un en önemli başarılarından biridir. Doğal olayların bilimsel, materyalist bir yorumu için mücadele etti. Machizm felsefesine karşı çıkan ilk Rus fizikçiydi (1894 tarihli "Helmholtz ve Modern Fizik" makalesinde), onu yozlaşmış ve dejenere olarak nitelendirdi. Stoletov, Mach ve Ostwald'ı materyalizmden sapmaları nedeniyle haklı olarak eleştirdi. Materyalist bir bakış açısıyla Stoletov, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarındaki Alman idealist felsefesini de eleştirdi. Stoletov, sürekli olarak materyalist bir bilgi teorisine bağlı kaldı. Çalışmalarının ilk döneminde, kendi sözleriyle, "tüm fiziksel olayları mekaniğin temel ilkelerine indirgemeye" çalıştı. Ancak doğa bilimlerindeki son keşiflerin etkisiyle, mekanik materyalizmin sınırlamalarının üstesinden gelerek diyalektik materyalizme doğru ilerledi. Stoletov, "mekanik" terimini sıklıkla "materyalist" ve "bilimsel" anlamında kullanmıştır. Mekanizma bayrağı altında, esasen doğa bilimlerinde materyalizm için bir mücadele yürütmüştür. Stoletov'un dünya görüşü, Rus materyalist felsefesinin klasik eserleriyle şekillenmiştir. Doğa bilimlerinin parlak bir popülerleştiricisiydi. İlerici fikirleri nedeniyle Çarlık hükümeti tarafından zulme uğramıştır. Öğrenci karşıtı hükümet ayaklanmasını kışkırtmakla defalarca suçlanmıştır. Timiryazev, Sechenov ve zamanının diğer ilerici figürleri gibi Stoletov da Çarlık yetkililerinin ve hükümet çevrelerinin

keyfi eylemlerine karşı çıkmıştır. Çarlık hükümeti, Stoletov'un akademisyen seçilmesini engellemiş, bilimsel başarılarının tüm önde gelen Rus ve yabancı bilim insanları tarafından kabul edildiği gerçeğini görmezden gelmiştir. Stoletov'un *Eserleri–Toplu Eserler, Cilt I-III* (1939-1947).

ÖZ (Latince: *substantia*–öz)–Marksist öncesi felsefede, bireysel şeylerin değişen özelliklerinin aksine, tüm varoluşun *değişmeyen temelidir. Metafizik materyalizm, maddeyi bu öz olarak kabul etmiştir. İdealistler için öz, ruh, Tanrı veya fikirdir. Descartes iki bağımsız özü tanımıştır: ruhsal öz ve bedensel öz (bkz. Düalizm). Agnostikler (Hume, Kant) şeylerin özlerini bilinemez olarak kabul etmişlerdir. Diyalektik materyalizm, şeylerin özünü değişmeyen bir şey olarak reddeder. Marksist felsefi materyalizm için öz, yani öz, dünyanın temeli, hareket halindeki ve sürekli evrimleşen maddedir. Diyalektik materyalizm, öz ve fenomenin birliğinden (bkz.), yani madde ve onun tezahür biçimlerinin birliğinden hareket eder. Lenin, Hegel'in "Mantık Bilimi"ni özetlerken şöyle yazıyor: "Bir yandan, olayların nedenlerini keşfetmek için madde hakkındaki bilgimizi, öz kavramını anlayacak noktaya kadar derinleştirmemiz gerekir. Öte yandan, gerçek neden bilgisi, bilginin olayların dışsallığından öze doğru derinleştirilmesidir."*

ÖZNE VE NESNE. Felsefede *özne*, bilinç ve iradeyle donatılmış bir varlık olarak anlaşılır. *Özne*, dışsal bir nesne, öznenin bilincinin ve faaliyetinin nesnesi olarak *nesneyle*

karşılaştırılır. İdealist felsefe, “Özne olmadan nesne yoktur” der; yani dış dünya bilinçten bağımsız olarak var olamaz. Diyalektik materyalizm ise tam tersine, nesnenin öznenin bağımsız olarak var olduğunu, maddi varoluş olmadan bilinç olamayacağını ve olamayacağını savunur. Aynı zamanda, diyalektik materyalizm, öznenin, yani insanların, nesnel dünyayı pasif bir şekilde gözlemlemediğini, aksine onu pratik olarak etkilediğini ve onu değiştirerek kendilerini de değiştirdiğini öğretir. Diyalektik materyalizm, özne ve nesnenin birbirine bağlılığını ve etkileşimini gösterir; bu etkileşimin temeli nesnedir.

ÖZNEL İDEALİZM –idealizmin başlıca çeşitlerinden biri (bkz.).

SOSYOLOJİDE ÖZNEL YÖNTEM –Tarihsel sürecin bilim karşıtı, idealist bir anlayışı; buna göre tarih, seçkin bireylerin eylemlerinin sonucudur. Bu görüşe göre, kitleler tarihte belirleyici bir rol oynayamaz, tamamen bireysel “kahramanların” iradesine bağlıdır. Sosyolojideki öznel yöntem, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını göz ardı eder; bu yöneme göre tarih, rastgele olayların bir kaosudur. Sosyolojideki öznel yöntem, tarihsel materyalizmin tam tersidir ve uzun zamandır küçük burjuva ve burjuva ideologlarının proletaryanın devrimci teorisine karşı mücadelelerinde bir silah olarak kullanılmıştır. Devrim öncesi Rusya’da, bu gerici pozisyonlar, Lavrov, Mihailovski ve diğerleri aracılığıyla “eleştirel düşünen” bireyi tarihin yaratıcısı ilan eden Narodnikler tarafından savunulmuştur. Sosyolojideki öznel yöntem, kitlelerin devrimci girişimine karşı

olumsuz bir tutuma ve arlık rejiminin bireysel temsilcilerine karşı yanlış, zararlı bireysel terör taktiklerine yol açmıştır. Toplumsal oluşumlardaki değişimin nesnel yasasını reddeden sosyolojideki öznel yöntemin savunucuları, Rusya’daki kapitalizmin “tesadüfi” bir olgu olduğunu ve gelişmeyeceğini, dolayısıyla proletaryanın da gelişmeyeceğini ileri sürdüler. G. V. Plekhanov, popülizmin ideolojik temeli olan bu gerici yönteme ciddi bir darbe indirdi. Popülizmin nihai ideolojik yenilgisi V. İ. Lenin tarafından gerçekleştirildi. Sosyolojideki znel yönteme yönelik derin bir eleştiri, J. V. Stalin’in “Anarşizm mi Sosyalizm mi?” (bkz.) adlı eserinde sunuldu; bu eser, anarşistlerin bireyi tarihsel gelişmede belirleyici güç olarak gören gerici, idealist görüşünü ortaya koydu. Modern burjuva sosyolojisinin öznel yöntemi, emperyalizmin militan savunmasında bir silahtır. Dolayısıyla, bu yöntemin savunucularından biri olan gerici Amerikalı sosyolog Becker, tarihsel düzenlilikleri reddederek ve bireyi tarihin yaratıcısı ilan ederek, ABD bankacılarının ve zenginlerinin özgürlük seven insanlık üzerindeki egemenliğini haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Tarihsel materyalizm, insan toplumunun gelişim yasalarının tek bilimsel teorisi olarak sosyolojideki öznel yönteme ve diğer halk karşıtı idealist görüşlere karşı çıkar.

YARGILAMA, gerçekliğin olgularını, bunların bağlantılarını ve karşılıklı ilişkilerini yansıtan, düşünmenin temel bilişsel biçimlerinden biridir. Tüm bilgi, her şeyden önce bir yargıdır, çünkü yalnızca yargılar bir şeyi doğrular veya reddeder. Aldığımız algıların farkında olduğumuzda

yargıda bulunuruz. Bu nedenle, yargıların incelenmesi en basit düşünce eylemleriyle başlamalıdır. En basit, en sıradan, en açık vb. olanla, bir cümleyle başlamalıyız. “Ağacın yaprakları yeşildir; İvan bir insandır; Zhuçka bir köpektir, vb.” (Lenin). Bu yargı, gerçekliğin çeşitli diyalektik bağlantılarını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda biçim olarak da diyalektiktir. Lenin, yukarıda verilen örneklerle ilgili olarak şöyle der: “Zaten burada... diyalektik vardır: “Özel olan geneldir.” Her yargı, bir özne, bir yüklem ve yüklemnin öznenin içeriğini ortaya koyduğu bir bağlaçtan oluşur. Örneğin, “İvan bir insandır” yargısında, İvan özne, insan yüklem ve bağlaç bu iki kavram arasındadır. İvan özel olandır, insan genel olandır. Özel olanı ve genel olanı karşılaştırarak, bir nesne hakkında doğru bir yargı ifade ederiz. Doğada, özel olan ve genel olan bir birliği temsil eder. Bilişsel amaçlar için yargı, bu doğal birliği bozar, özneyi yükleme karşı koyar (“İvan bir insandır”), ancak onları tek bir yargı eyleminde yeniden birleştirmek için, gerçekliğin kendisini, özel olan ve genel olanın birliğini yansıtır: “... ideal, maddi olandan farklı bir şeydir, insan kafasına nakledilir ve orada dönüştürülür” (Marx). Bu dönüşüm, özne ve yüklemnin birbirine bağlanması için ayrılması yoluyla yargı ile gerçekleştirilir; Bu nedenle, bağlayıcı unsur yargının çok önemli bir bileşenidir. Yargının özü ve olgusuna dair bu anlayış, düşüncenin mantıksal biçimlerine yeni bir ışık tutan Marksist-Leninist felsefe tarafından geliştirilmiştir. Eski, metafizik mantıkta yargı, kavramların basit bir bağlantısı olarak tanımlanırken, Aristoteles diyalektik arayışında yargıyı materyalist bir konumdan yorumlamıştır:

“Bölünmüş olanı ayrılmış, birleşmiş olanı birleşmiş olarak gören haklıdır, ancak görüşü şeylerle çelişen kişi yanılmaktadır.” İki ana yargı türü vardır: *olumlu* ve *olumsuz*; olumlu yargılar düşüncede gerçekte bağlı olanı bağlar, olumsuz yargılar doğada ayrılmış olanı ayırır. Yargı asla biçimsel metafizik formüle indirgenemez: A, A’dır. Yargı her zaman bilgiyi genişletir. “Özdeşliğin farklılık içerdiği gerçeği, yüklemın öznenen mutlaka farklı olduğu her cümlede ifade edilir. Bir zambak bir bitkidir, “Gül kırmızıdır: burada ya özne ya da yüklemde, ne yüklem ne de özne tarafından kapsanmayan bir şey vardır” (Engels). Engels, “Doğanın Diyalektiğı” adlı eserinde, yargıların derinlemesine diyalektik bir sınıflandırmasını yaparak, her bir yargı türünü bir sonraki, daha yüksek seviyeyi hazırlayan unsurlar olarak yorumlamıştır. Engels, özgüllük yargılarıyla başlar (“sürtünme ısı üretir”). Ardından özgüllük yargıları gelir (“her mekanik hareket sürtünme yoluyla ısıya dönüştürülebilir”)—burada, belirli bir özel hareket biçiminin, yani mekanik hareketin, özel koşullar altında başka bir özel hareket biçimine—ısıya—dönüşme özelliğine sahip olduğu ortaya çıkar. Üçüncü yargı, evrensellik yargısıdır (en yüksek biçim): “herhangi bir hareket biçiminin, başka herhangi bir hareket biçimine dönüştürülebileceğı ve buna mecbur olduğu kanıtlanmıştır” (Engels). Yargılar ayrıca doğru ve yanlış olarak da ayrılır. Doğru yargılar, nesnel gerçekliğı doğru bir şekilde yansıtanlardır; yanlış yargılar ise gerçekliğe uymayanlardır. Bir yargının dilsel biçimi cümledir. Yargıların yapısının incelenmesi, Stalin’in dil ve düşüncenin birliğı doktrini ışığında cümle biçimlerinin incelenmesiyle ilişkilendirilmelidir.

ÖZ VE GÖRÜNÜM. –Öz, nesnel dünyanın içsel bağlantılarını, olguların çeşitliliğinin temelini ifade eder. Bir olgu, bir şeyin özünün tezahürüdür, yani özün, bir şeyin içsel doğasının tezahür ettiği dışsal biçimdir. Örneğin, kapitalizmde üretimin toplumsal doğası ile özel kapitalist sahiplenme biçimi arasındaki içsel çelişki, çeşitli tezahürlerini bulan bir özdür: emek ve sermaye arasındaki mücadelede, ekonomik krizlerde, işsizlikte, savaşlarda vb. Öz ve olgu sorusunda, diyalektik materyalizm, olguları özden ayırarak özü bilinemez ilan eden agnostisizme ve öz ile olguyu özdeşleştiren kaba ampirizme eşit derecede temelden düşmandır. Öz ve olgu aslında birbirine bağlıdır ve bir bütün oluşturur. “Öz vardır. Olgu esastır” (*Lenin*). Ancak öz ve olgu doğrudan örtüşmez. Örneğin, tüccar sermayesinin karı, bir malın maliyetine yapılan basit bir fiyat artışı gibi görünmektedir. Gerçekte, kârın kaynağı, artı değer yaratan işçilerin sömürülmesidir. Dolayısıyla, öz *doğrudan* olguda görünmez; keşfedilmeli ve anlaşılmalıdır. “Eğer tezahürün biçimi ve şeylerin özü doğrudan örtüşseydi, tüm bilim gereksiz olurdu” (*Marx*). Bilimin görevi, öz ve olgu arasında var olan çelişkileri sürekli olarak dikkate almak, olguların içsel bağlantılarını ve özünü ortaya çıkarmak ve olgulardaki özü açığa çıkarmaktır. Marx, burjuva toplumunun ekonomisinin içsel yasalarını ve özünü araştırarak, kapitalist ve işçi arasındaki “eşitlik” yanıltıcı görünümünün, burjuvazinin proletaryayı acımasızca sömürmesini gizlediğini göstermiş ve artı değeri kapitalist kârın kaynağı olarak keşfetmiştir. Marx, “emek, farklı malların birbirine benzediği, birliği, öz,

değerinin içsel temeli olan şeydir” (Marx) *demıştır*. Bilginin gelişimi, dışsal olgulardan öze doğru derinleşen, nesnelerin giderek daha derin özünü ortaya çıkaran bir süreçtir. “İnsan düşüncesi, olgudan öze, birinci düzenin özünden ikinci düzenin özüne ve böylece sonsuza dek derinleşir” (Lenin). Olguların özüne dair bu derinleşen anlayışın çarpıcı bir örneği, madde ve atom kavramlarımızın gelişmesidir. Modern fizik, atomun ve atom çekirdeğinin doğasına giderek daha fazla nüfuz ederek, maddenin değişim süreçlerinin, niteliksel dönüşümlerinin özünü anlamaktadır. Bolşevik Parti’nin başarıları, toplumsal olguların özü ve toplumsal gelişme yasaları hakkındaki bilgisine dayanmaktadır; Parti, olgular arasındaki içsel, temel bağlantıyı görür ve kitleleri bu bilgiyle donatır.

SKOLASTİSİZM (antik Yunanca “okul” anlamına gelen *schole* kelimesinden türemiştir). Bu terim, *Orta Çağ felsefesinin* baskın okulu için benimsenmiştir (bkz.). O dönemdeki felsefe, kilise dogmasına hizmet ediyordu, “teolojinin hizmetkarıydı” ve bu nedenle doğayı ve gerçekliği araştırmıyor, bunun yerine kilisenin genel dogmalarından somut sonuçlar çıkarmaya ve insan davranışının kurallarını tanımlamaya çalışıyordu. Dolayısıyla, “skolastisizm”, her türlü ilgisiz, verimsiz spekülasyonu, ukalalığı, dogmatizmi ve gerçeklere ve uygulamaya atıfta bulunmadan genel kavramlara ve sonuçlara dayanmayı tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Erken burjuva felsefesi, skolastisizme karşı mücadelede ortaya çıkmıştır. Modern burjuva felsefesi, emperyalist politikalar için “teorik bir gerekçe” sağlamak amacıyla Orta Çağ skolastisizmini yeniden canlandırmaktadır.

T

TABULA RASA (Latince, kelime anlamı: boş bir levha).-İngiliz filozof Locke, bu terimi insan bilincinin başlangıç halini, bir çocuğun ruhunu tanımlamak için kullandı. Descartes ve Leibniz'e karşı mücadele eden Locke, insanın doğuştan gelen fikirleri veya ilkeleri olmadığını savundu. İnsan tüm fikirlerini ve kavramlarını hayattan, deneyimden edinir. Bu nedenle Locke, insan bilincinin başlangıç halini bir tabulaya benzettti. Rasa , dış dünyanın nesnelerinin insan duyuuları üzerindeki etkileri yoluyla işaretlerini, imgelerini ve isimlerini dayattığı boş bir levhadır. İnsan biliş sürecine dair bu görüş temelde materyalisttir. Ancak bu, biliş tamamen pasif bir insan algılama eylemi olarak anlayan metafiziksel, tefekkürcü bir materyalizmdi. Gerçekte biliş, insanın doğayla aktif etkileşimi süreciyle gelişir ve pratik faaliyetin dışında düşünülemez.

YARATICI MARKSİZM VE DOGMATİK MARKSİZM.

Yaratıcı Marksizm, devrimci eylem için bir rehber, durağan olmayan, yaşamla birlikte ilerleyen ve yaşamı da ilerleten gelişmiş bir bilim olarak anlaşılan gerçek devrimci Marksizm'dir. Dogmatik Marksizm ise, tam tersine, oportünist İkinci Enternasyonal ideologları tarafından Marksizmin bayağılaştırılması, çarpıtılmasıdır. Kendilerini Marksizmin

tanınmasıyla sınırlayan bu ideologlar, onun devrimci-eleştirel yönünü köreltmeye, onu ölü bir dogmaya dönüştürmeye ve böylece burjuvazi için zararsız hale getirmeye çalıştılar. Yoldaş Stalin, “Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Tarihine Kısa Bir Bakış” adlı eserinde yaratıcı devrimci Marksizm hakkında derin bir tanımlama yapmıştır: “Marksist-Leninist teori, dogmalar bütünü, bir ilmiyal veya bir inanç sembolü olarak görülemez; Marksistlerin kendileri de pedant ve dogmatist olarak görülemez.” Marksist-Leninist teori, toplumsal gelişmenin bilimi, işçi hareketinin bilimi, proletarya devriminin bilimi, komünist toplumu inşa etmenin bilimidir. Bir bilim olarak, durağan kalamaz ve kalamaz; gelişir ve iyileşir. Açıkça, gelişimi sırasında yeni deneyimler ve yeni bilgilerle zenginleşmekten kaçınamaz ve bireysel önermeleri ve sonuçları zaman içinde değişmekten, yeni tarihsel koşullara karşılık gelen yeni sonuçlar ve önermelerle değiştirilmekten kaçınamaz. Yoldaş Stalin, Marksist-Leninist teoriyi kavramanın sadece formüllerini ezberlemek ve bu formüllerin her harfine bağlı kalmak anlamına gelmediğini şöyle ifade eder: “Marksist-Leninist teoriyi kavramak, bu teoriyi devrimci hareketin yeni deneyimiyle zenginleştirebilmek, yeni önermeler ve sonuçlarla zenginleştirebilmek, onu geliştirebilmek ve ileriye taşıyabilmek, teorinin özünden hareket ederek, eskimiş bazı önermelerini ve sonuçlarını yeni tarihsel duruma uygun yeni önermeler ve sonuçlarla değiştirmek anlamına gelir.” Yoldaş Stalin, yaratıcı Marksizmin en büyük temsilcisi Lenin’in, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağına uygulanabilir Marksist-Leninist bilimsel çalışmaları nasıl geliştirdiğini, Lenin’in bir dizi eski Marksist önerme ve sonucu yeni önerme ve

sonuçlarla (örneğin, sosyalizmin zaferinin başlangıçta tek bir ülkede mümkün olduğu önermesi) değiştirmesinin önemini, proletarya diktatörlüğünün en iyi siyasi biçiminin parlamenter demokratik bir cumhuriyet değil, Sovyetler cumhuriyeti olduğunu ve benzerlerini göstermektedir. J. V. Stalin'in teorik çalışmaları, yaratıcı Marksizmin harika bir örneğidir. Yoldaş Stalin, SSCB'de sosyalizm ve komünizmin inşasına dair yeni tarihsel deneyimin parlak genellemesiyle Marksizmi geliştirmiş ve zenginleştirmiştir. Yoldaş Stalin'in geliştirmedeği veya ilerletmedeği Marksist-Leninist bilimsel çalışma alanı yoktur. Felsefe, siyasi ekonomi, tarih, hukuk, strateji ve taktikler-Marksist teori ve pratiğin diğer alanlarında olduğu gibi, Yoldaş Stalin, işçi sınıfı mücadelesinin mevcut aşamasına karşılık gelen yeni bir şey ortaya koydu. Örneğin, Engels, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin ortadan kalkması gerektiğini savundu. Engels, görüşünü formüle ederken, sosyalizmin tüm veya çoğu ülkede eş zamanlı zafer kazanma olasılığını varsaydı ve bu koşullar altında formülü doğruduydu. J. V. Stalin, devletin devrimin zaferinden sonra bile varlığını sürdürmesi gerektiğini ve zafer kazanan bir devrim ülkesinin devletini zayıflatmak yerine güçlendirmesi gerektiğini belirtiyor. Yoldaş Stalin'in sosyalist devlet hakkındaki bu yeni tezi, sosyalizmin başlangıçta bir ülkede zafer kazanırken, kapitalizmin diğerlerinde devam ettiği tarihsel koşulların genelleştirilmesinin bir sonucuydu. Açıkça, değişen tarihsel durum, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin kaderi hakkındaki eski Marksist tezde bir değişikliği gerektiriyordu. Engels'in formülüne dogmatik bir yaklaşım, sosyalizm davası için ciddi

bir tehlike oluştururdu. Marksizm bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur; bu, yaratıcı devrimci Marksizmin belirleyici ilkesidir. Yoldaş Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, herhangi bir formülü ele alırken, içerdii tarihsel bağlamı dikkate almak gerektiğini göstermiştir. Dolayısıyla, Yoldaş Stalin’in formülü -iki dilin kesişmesinin birinin zaferiyle sonuçlanması- sosyalizmin zaferinden önceki döneme, uluslar arasında barışçıl ve dostane işbirliği koşullarının henüz mevcut olmadığı döneme uygulanır. Bu dönemde, yalnızca asimilasyondan, bazı dillerin yenilgisinden ve diğerlerinin zaferinden bahsedilebilir. Yoldaş Stalin’in bir diğer formülü olan dillerin tek bir ortak dile kaynaşması, sömürücü sınıfların, emperyalizmin ve ulusal baskının artık var olmayacağı ve ulusal dillerin, ulusların tam işbirliğiyle, birbirlerini özgürce zenginleştirebileceği, sosyalizmin dünya çapında zaferinden sonraki döneme uygulanır. Yüzlerce ulusal dilden en zengin bölgesel diller ortaya çıkacak ve bu bölgesel diller daha sonra tek bir uluslararası dile kaynaşacaktır. Yoldaş Stalin’in gösterdiği gibi, her iki formül de doğrudur: her biri belirli bir dönem için geçerlidir. Bunları karıştırmak dogmatist, Talmudcu olmak demektir. Dogmatizm, Marksist teorinin en büyük düşmanıdır.

“FEUERBACH ÜZERİNE TEZLER” –Karl Marx’ın Feuerbach Üzerine On Bir Tezi, 1845’te yazılmış ve ilk olarak 1888’de Engels tarafından yayımlanmıştır. Feuerbach’ı eleştiren bu tezlerde Marx, yeni dünya görüşünün parlak bir taslağını sunmuştur. Marx, eski materyalizmin en büyük eksikliğinin tefekkürücü doğası, pratiği bilginin

temeli, insan ve doğa arasındaki etkileşimin temeli olarak anlamadaki başarısızlığı olduğunu gösterir. Marx şöyle yazar: “Feuerbach’ınki de dahil olmak üzere önceki tüm materyalizmin en büyük eksikliği, öznenin, gerçekliğin, duyarlılığın yalnızca *bir nesne biçiminde veya tefekkür* biçiminde ele alınması, *insan* olarak değil. “*Duyusal etkinlik , pratik ...*” Marx’ın tüm tezlerinin merkezinde pratik sorusu, bilgi için önemi ve insanların sosyal yaşamındaki rolü yer alır. Marksizmin felsefede yarattığı devrimin özü, tam da pratiğin rolüne yapılan bu vurguda en açık şekilde ifade edilir. Toplumun pratik etkinliği olan pratiğin dışında, felsefenin tek bir sorusunu anlamak imkansızdır. Marx, “Sosyal yaşam özünde pratiktir. Teoriyi mistisizme sürükleyen tüm gizemler, insan pratiğinde ve bu pratiğin anlaşılmasında rasyonel çözümlerini bulur.” diye yazar. Marx bu ilkeyi öncelikle bilgi teorisine uygular. İdealizmin spekülative fantezilerinden memnun olmayan ve duyusal tefekküre başvuran Feuerbach’ı, duyusal bilgiyi bu kadar soyut bir şekilde, yani “*pratik insan duyusal etkinliği olarak değil*” ele aldığı için eleştirir. Feuerbach, diğer Marksizm öncesi materyalistler gibi, yalnızca teorik insan etkinliğini biliyordu. “Bu nedenle ‘devrimci’, ‘pratik eleştirel’ faaliyetin önemini anlamakta başarısız oluyor.” Marx, pratiğin insan bilgisinin doğruluğunun ölçütü olduğu yönündeki önemli önermeyi formüle eder. Marx, “İnsan düşüncesinin nesnel bir doğruya sahip olup olmadığı sorusu,” diye yazar, “hiç de teorik bir soru değil, *pratik bir sorudur*. İnsan pratikte doğruyu, yani düşüncesinin gerçekliğini ve gücünü, dünyeviliğini kanıtlamalıdır. Pratikten izole edilmiş düşüncenin gerçekliği veya gerçek dışılığı hakkındaki

tartışma tamamen *skolastik bir sorudur.*” “Feuerbach Üzerine Tezler”de Marx, tarihin yeni, materyalist bir anlayışının bazı temellerini formüle eder. Feuerbach’ı, toplumdan, tarihin akışından izole edilmiş bir bireyi ele almakla ve insan özünü yalnızca doğal niteliklere indirgemekle, insanlar arasındaki sosyal bağlantıları değil, yalnızca doğal bağlantıları görmekle eleştirir. Marx, insan özünün bilinen tanımını verir. İnsanın özünün, diye belirtiyor, “bireyde içkin bir soyutlama olmadığını. Gerçekte, toplumsal ilişkilerin bütünlüğüdür.” Bunu anlamadan Feuerbach, dine dair derin bir eleştiri sunamazdı. Marx’ın belirttiği gibi, Feuerbach’ın dine yönelik tüm eleştirisi “dini dünyayı dünyevi temeline indirgemekten” ibarettir. Feuerbach, insanların tanrıları kendi suretlerinde ve benzerliklerinde yarattığına doğru bir şekilde inanıyordu, ancak dünyanın manevi, dini dünya ve maddi dünya olarak bölünmesinin sınıfsal nedenlerini göremedi. Dinî toplumun yok edilmesinin, sınıf toplumunda içkin olan sömürü ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması olmadan imkansız olduğunu anlamadı. Marx’ın belirttiği gibi, asıl önemli olan, dünyevi temeli–yani, mevcut toplumsal ilişkileri–teorik eleştiriye tabi tutmak ve bunları devrimci, pratik bir şekilde dönüştürmektir. Marx’ın “Tezleri”, dünyanın devrimci bir dönüşümü fikriyle doludur. Marx, Marksizmin özünü oluşturan ünlü tezini bu parlak taslakta formüle etmiştir: “Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli şekillerde yorumlamışlardır; önemli olan onu değiştirmektir.” Bu tezlerin içeriğini oluşturan parlak fikirler, daha sonra Marx ve Engels’in eserlerinde tam ve kapsamlı bir şekilde geliştirilmiştir.

TEİZM (antik Yunanca *theos* kelimesinden gelir ve “tanrı” anlamına gelir), Tanrı’nın bir kişi, dünyayı yaratan akıl sahibi bir varlık olarak varlığını kabul etmeye dayanan felsefi ve teolojik bir doktrindir. Bu doktrine göre, Tanrı insanların günlük yaşamlarına müdahale eder ve eylemlerini yönlendirir. Teizm, geleneksel teolojiye çok yakındır, ancak geleneksel teolojiden farklı olarak, dünyanın altı günde yaratılması efsanesi, Tanrı’nın üçlü birliği gibi bariz saçmalıkları reddeder. Teizm, dini bilimsel verilere uyarlamaya yönelik en eski girişimlerden biridir.

TELEOLOJİ (antik Yunanca *teleos*—bir amaca ulaşmak ve *logos*—öğretmek kelimelerinden türetilmiştir) dünyadaki her şeyin amaçlı olduğunu savunan idealist bir doktrindir. Teleoloji savunucuları, dünyadaki her şeyin Tanrı tarafından bir şeyin diğerine araç olarak hizmet edecek şekilde yaratıldığına inanırlar. Engels’in yazdığına göre, teleologlara göre, “kediler fareleri yemek için, fareler kediler tarafından yenmek için ve tüm doğa Yaratıcının bilgeliğini göstermek için yaratılmıştır.” Teleoloji savunucuları, organizmaların yapısının, bitki ve hayvanların gelişim yönünü belirleyen içsel bir amaca dayandığını ve bu amacın Tanrı tarafından verildiğini, bir fikre gömülü olduğunu vb. savunurlar. Böylece, bilinçli, kasıtlı eylemler doğaya dayatılır. Diyalektik materyal, yalnızca insan faaliyetinin amaçlılıkla karakterize edildiğini gösterecektir. Dahası, insan faaliyeti, varoluşunun nesnel koşulları ve her şeyden önce toplumun maddi koşulları tarafından belirlenir. Organik dünyada gözlemlenen organizmaların

yapısındaki ve yaşam faaliyetindeki göreceli uygunluk, doğal seçilimin sonucudur (bkz. *Darwin*).

TEOLOJİ, idealist felsefi argümanlar aracılığıyla dini meşrulaştırmaya çalışan bir sözde bilimdir.

TEORİ (antik Yunanca *theoria*–gözlem, araştırma–kelimesinden gelir)–belirli bir bilgi alanındaki yol gösterici fikirler sistemi; insanların genelleştirilmiş deneyimi; sosyal ve tarihsel yaşam boyunca biriktirilmiş doğa ve toplum hakkındaki bilginin bütünü. (Bkz. *Teori ve Pratik*.)

OLASILIK TEORİSİ –bkz. *Veroyatnost*.

HİYEROGLİF TEORİSİ –İnsan duyularının ve algılarının nesnelerin kopyaları değil, yalnızca dış dünyaya hiçbir benzerlik göstermeyen geleneksel işaretler (hiyeroglifler) olduğunu savunan idealist bir teori. Bu teorinin savunucuları, duyularımızın dünya hakkında doğru bilgi sağlamadığını, bilincimizin nesnel dünyadaki nesnelerin ve şeylerin bir yansıması olduğunu savunurlar. Bu görüş, idealizme giden doğrudan bir yoldur. Bu şekilde, dünyayı bilme olasılığına olan inancı baltalamaya çalışırlar. “Bir temsil, zorunlu ve kaçınılmaz olarak ‘yansıtılan’ şeyin nesnel gerçekliğini varsayar. ‘Geleneksel işaretler’, semboller ve hiyeroglifler, tamamen gereksiz bir agnostisizm unsuru getiren kavramlardır” (*Lenin*). Bir görüntü asla tasvir ettiği nesneyle tamamen örtüşemez, ancak geleneksel bir işaret değil, gerçek, var olan bir nesnenin tasviridir. *Lenin*, “*Materyalizm ve*

Ampiryo-Kritisizm” adlı kitabında, Plekhanov’u Marksist bilgi teorisinin yerine hiyeroglif teorisini koyma hatası nedeniyle eleştirmiştir. SSCB’de hiyeroglif teorisi mekanistler (Axelrod ve diğerleri) tarafından yaygınlaştırılmıştır. Bugün bu teori, çeşitli biçimleriyle burjuva felsefesinde ve ilgili burjuva doğa bilimlerinde geniş kabul görmektedir. Diyalektik materyalizm, hiyeroglif teorisini *yansıma teoris*yle karşılaştırır (bkz.).

TEORİ VE PRATİK.—Marksist felsefi materyalizm, toplumsal pratiğin ve her şeyden önce insanların maddi üretim pratiğinin, teorinin temeli, kaynağı olduğuna inanır. Bu nedenle, “yaşam ve pratik bakış açısı, bilgi teorisinin ilk ve temel bakış açısı olmalıdır” (*Lenin*) . Bu örümcekler her zaman pratikle, deneyimle sınılanır. Pratik, bilginin doğruluğunun en derin, belirleyici ölçütüdür. Deneyimin, pratiğin genelleştirilmesi olan teori, insanlara pratik faaliyetlerinde bir bakış açısı sunar. Marksist-Leninist teori, genel biçimde ele alınan tüm ülkelerin işçi hareketinin deneyimidir. “Marksist-Leninist teorinin gücü, partinin kendini duruma yönlendirmesini, çevredeki olayların içsel bağlantısını anlamasını, olayların seyrini öngörmesini ve olayların yalnızca şu anda nasıl ve nerede geliştiğini değil, aynı zamanda gelecekte nasıl ve nerede gelişmesi gerektiğini de anlamasını sağlamasında yatmaktadır” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Devrimle bağlantılı olmadığı takdirde teori anlamsız hale gelir. Pratik, yolunu devrimci teoriyle aydınlatmadığı takdirde körleşir. “Teori, devrimci pratikle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olarak gelişirse, işçi hareketinin en büyük gücü

olabilir...” (Stalin). İkinci Enternasyonal’in oportünistleri, teori ve pratik arasındaki uçurumu beslediler. Marksist teorinin canlı, devrimci ruhunu zayıflattılar ve onu, kitlelerin canlı, devrimci mücadelesinden ayrı olarak, devrimci mücadelenin pratiğiyle çürütülen acınası dogmalara dönüştürdüler. Teori ve pratiğin birliği, Bolşevik Partisi’nin çalışmalarında en yüksek ifadesini buldu. Marksizm-Leninizm, devrimci teori ve devrimci pratiğin gerçek birliğidir. “Marksist-Leninist teoriye hakim olmak, bu teoriyi devrimci hareketin yeni deneyimiyle zenginleştirebilmek, yeni önermeler ve sonuçlarla zenginleştirebilmek, onu geliştirebilmek ve ilerletebilmek , teorinin özünden hareket ederek, eskimiş bazı önermelerini ve sonuçlarını yeni tarihsel duruma uygun yeni önermeler ve sonuçlarla değiştirmekten geri kalmamak demektir.” Yoldaş Stalin, yaratıcı Marksizmin en büyük temsilcisi Lenin’in, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağına uygulanabilir Marksist-Leninist bilimsel çalışmaları nasıl geliştirdiğini, Lenin’in bir dizi eski Marksist önerme ve sonucu yeni önermeler ve sonuçlarla (örneğin, sosyalizmin zaferinin başlangıçta tek bir ülkede mümkün olduğu önermesi) değiştirmesinin önemini, proletarya diktatörlüğünün en iyi siyasi biçiminin parlamenter demokratik bir cumhuriyet değil, Sovyetler cumhuriyeti olduğunu ve benzerlerini göstermektedir. J. V. Stalin’in teorik çalışmaları, yaratıcı Marksizmin harika bir örneğidir. Yoldaş Stalin, SSCB’de sosyalizm ve komünizmin inşasına dair yeni tarihsel deneyimin parlak genellemesiyle Marksizmi geliştirmiş ve zenginleştirmiştir. Yoldaş Stalin’in geliştirmedeği veya ilerletmediği Marksist-Leninist bilim alanı yoktur. Felsefe, siyasi

ekonomi, tarih, hukuk, strateji ve taktikler–tüm bunlarda, Marksist teori ve pratiğin diğer alanlarında olduğu gibi, Yoldaş Stalin, işçi sınıfı mücadelesinin mevcut aşamasına karşılık gelen yeni bir şey ortaya koymuştur. Örneğin, Engels, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin ortadan kalkması gerektiğini savunmuştur. Engels, pozisyonunu formüle ederken, sosyalizmin tüm veya çoğu ülkede eş zamanlı zaferinin mümkün olduğunu varsaymıştır ve bu koşullar altında formülü doğrudur. J. V. Stalin, devletin devrimin zaferinden sonra bile varlığını sürdürmesi gerektiğini ve zafer kazanan bir devrim ülkesinin devletini zayıflatmak yerine güçlendirmesi gerektiğini belirtmektedir. Yoldaş Stalin’in sosyalist devlet hakkındaki bu yeni tezi, sosyalizmin başlangıçta bir ülkede zafer kazanırken, kapitalizmin diğerlerinde devam ettiği tarihsel koşulların genelleştirilmesinin bir sonucuydu. Açıkça, değişen tarihsel durum, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin kaderi hakkındaki eski Marksist tezde bir değişikliği gerektiriyordu. Engels’in formülüne dogmatik bir yaklaşım, sosyalizm davası için ciddi bir tehlike oluşturmazdı. Marksizm bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur; yaratıcı devrimci Marksizmin belirleyici ilkesi budur. Yoldaş Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, belirli formülleri değerlendirirken, bunların ima ettiği tarihsel durumu dikkate almak gerektiğini göstermiştir. Bu nedenle, Yoldaş Stalin’in iki dilin kesişmesinin bunlardan birinin zaferiyle sonuçlandığı formülü de buna bir örnektir.

TARİHSEL DÖNGÜ TEORİSİ –İtalyan düşünür *Vico* tarafından geliştirilen ve insan toplumunun üç ana gelişim aşamasından geçtiğini öne süren bir teori: ilahi, kahramanlık ve insanlık. *Vico*, ilahi dönemle insanlığın çocukluğunu, yani insanların ilkel bir durumda olduğu dönemi kastediyordu. Bir sonraki aşama–kahramanlık veya gençlik dönemi–aristokratik devletlerin ortaya çıktığı dönemdir. İnsanlık daha sonra olgunluk dönemine girer; bu dönemde sınıf ayrıcalıkları aşılır ve biçimsel, burjuva eşitliği kurulur. *Vico*’ya göre bundan sonra toplumun çözülmesi başlar ve insanlık tarihi varoluşunun başlangıç aşamasına geri döner. *Vico*’nun teorisinin ilerici unsurlarını–toplumun ilerleyici gelişimi fikri, sosyal gelişmenin meşruiyeti vb.–reddeden modern gerici felsefe ve sosyoloji, insanlığın sürekli olarak başlangıç noktasına geri döndüğü gerici fikri her şekilde şişirmektedir. Döngü teorisi, tarihin çarkını geri çevirmeyi hayal eden emperyalizmin sadık savunucularının ideolojik silahı haline gelmiştir. Bu teori, Nietzsche ve Spengler gibi işçi sınıfının baş düşmanları ve faşizmin öncüleri tarafından geliştirilmiş ve yayılmıştır. Nietzsche, “ebedi dönüş” teorisini, yani geçmişte olan ve sonsuza dek var olan her şeyin tekrarını savunmuştur. Spengler ise “Avrupa’nın çöküşü” ve ilkel zamanlara dönüş gibi sansasyonel bir teori ortaya atmıştır. Günümüzde, döngü teorisinin gerici savunucuları, emperyalizmin Anglo-Amerikan ideologlarıdır. Örneğin, gerici İngiliz siyasetçi ve sosyolog Vaisittart, insanlığın belirli bir mesafe kat ettikten sonra ilerlemeden gerilemeye geçtiği bir tür kabuklu hayvan hareketi “teorisi”ni savunmaktadır. Benzer bir görüşü, Sovyetler Birliği ve halk demokrasilerinin baş

düşmanı olan gerici İngiliz filozof ve sosyolog Russell da savunmaktadır. Bir başka filozof ve sosyolog olan Harrington, Amerika Birleşik Devletleri'nde, tarihsel döngü teorisine dayanarak, modern insanlığın Orta Çağ'a dönüşünün ve Katolik Kilisesi'nin egemenliğinin kaçınılmazlığını gösteren bir dizi kitap yayınladı. Dünyadaki tüm ilerici bilim insanları, SSCB'nin ve halk demokrasilerinin muazzam başarılarında, insan toplumunun gerilemesine dair yozlaşmış, bilim karşıtı kavramların canlı bir reddini görerek, tarihsel döngü teorisine karşı mücadele ediyorlar. Tarihsel materyalizm teorisi, toplumun ilerleyen maddi koşullarının yeni, daha ilerici, daha yüksek sosyal ilişkiler biçimlerine yol açtığına dair toplumun ilerleyici gelişim yasasını bilimsel olarak kanıtlamıştır. İlkel, baskıcı sistemden kölelik, feodalizm ve kapitalizm yoluyla sosyalizm ve komünizme kadar - toplumun ilerleyici gelişim çizgisi budur. Bu gelişim, yeni ile eski, ölen ile ortaya çıkan arasındaki mücadelede gerçekleşir. Eski ve ölmekte olan güçler ne kadar direnirse dirensin, gelecek yeni ve ilerici olanlara aittir. SSCB'deki komünist yapılanmanın başarısı, halk demokrasilerinde sosyalizmin inşası ve Büyük Çin Devrimi'nin zaferi, çağımızda tüm yolların geriye değil, ileriye, komünizme çıktığını açıkça göstermektedir.

GÖRELİLİK KURAMI -Cisimlerin ve fiziksel alanların özelliklerinin harekete bağlılığını inceleyen fiziksel bir teori. Görelilik teorisinin en önemli kısmı, uzay ve zamanın fiziksel doktrinidir. Görelilik teorisi, 19. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında,

elektromanyetik alan ve kaynakları olan yüklü madde parçacıkları teorisindeki derin çelişkilerin çözülmesi sonucu ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarında Lorentz tarafından geliştirilen elektron teorisinde, elektromanyetik alan, tüm uzayı dolduran evrensel homojen bir ortam olan eterin özel bir durumu (hareket türü) olarak kabul edilmiştir. Eter, parçacıkların (elektronların) serbestçe hareket edebildiği, ancak eterin sabit kaldığı, yani parçalarının birbirine göre hareket etmediği, tamamen geçirgen bir ortam olarak hayal edilmiştir. Bu teoriye göre, elektronlar tarafından oluşturulan elektromanyetik alanlar, eter boyunca tamamen sabit bir hızla (ışık hızı) yayılır; alanın yoğunluğu ayrıca kaynaklarının hızına ve sabit etere olan ilişkilerine de bağlıdır. Elektron teorisinin bu temel ilkesi-sıfırın kaynaklarının mutlak hızına bağlı olması-mekanikle tamamen çeliştiği kanıtlanmıştır; mekanikte cisimlerin etkileşimleri ve hareketleri yalnızca göreceli mesafeleri ve hızları tarafından belirlenir. Hatta doğrudan deneylerle bile (Michelson ve diğerleri) çürütülmüştür. Bu çelişkinin çözümü, ancak alanı evrensel bir dünya ortamının bir tür hareketi olarak görme görüşünden ve dolayısıyla böyle bir ortamın-alanının “maddesi” olan eterin-varlığı kavramından vazgeçilmesiyle mümkün olmuştur. Materyalist fizikçiler, elektromanyetik alanı (özellikle ışığı) maddeyle ilişkili ve bazı yüklü madde parçacıklarından diğerlerine eylem aktarımı gerçekleştiren belirli bir madde biçimi olarak görmeye başlamışlardır; alanın bir madde biçimi olarak görülmesi, madde parçacıkları ile elektromanyetik alan elemanlarının (fotonlar) birbirine dönüşümünün keşfiyle tamamen doğrulanmıştır. Görelilik kuramına göre, maddenin yüklü parçacıklarını

bağlayan elektromanyetik alanın yapısı, bir parçacığın diğerine göre hızındaki değişimle birlikte değişir. Aynı zamanda, parçacığın birçok temel özelliğinin, özellikle kütesinin, boyutunun ve içinde meydana gelen süreçlerin hızının, parçacıkla ilişkili alanın yapısına bağlı olduğu gösterilmiştir. Sonuç olarak, parçacığın bu özellikleri hızındaki değişimle birlikte değişir; hızla hareket eden bir parçacığın (ışık hızına yakın bir hızda) boyutu belirli sınırlar içinde azalır, süreçlerin hızı yavaşlar, kütle ise parçacığın hızı ışık hızına yaklaştıkça sonsuza dek artar. Görelilik kuramının sonuçları deneylerle doğrulanmıştır; görelilik kuramı tarafından kurulan kütle m ve enerji E arasındaki ilişki (nükleer süreçlerde) özellikle geniş ^{bir} uygulama alanı bulmuştur: $E = mc^2$ (c ışık hızıdır). Deneyler, çok yüksek enerjilerde parçacıkların kararsız hale geldiğini ve verilen koşullar altında daha kararlı olan diğer parçacıklara dönüştüğünü göstermiştir; Bu dönüşümlerin hesaplanması, kütle ve enerji arasındaki ilişki dikkate alınmadan imkansızdır. Yukarıdaki hükümler, sözde özel görelilik teorisinin içeriğini oluşturur. Bu fikirlerin yerçekimine uygulanmasıyla ortaya çıkan daha ileri gelişmeler, genel görelilik teorisinin içeriğini oluşturur. Buna göre, yerçekimi kuvvetleri, yapısı kütlelerin dağılımına ve hareketlerine bağlı olan bir maddesel yerçekimi alanının tezahürleridir; yerçekimi alanının etkileri de sonlu bir hızla iletilir. Dolayısıyla, maddenin dağılımı ve hareketiyle belirlenen uzaysal ve zamansal niceliklerin özellikleri (uzay-zaman geometrisi), yerçekimi alanının yapısına bağlıdır. Genel görelilik teorisinin bazı sonuçları deneysel olarak da doğrulanmıştır. Böylece, görelilik

teorisi, 19. yüzyılda geçerli olan uzay ve zaman, alanlar ve kütle kavramlarında radikal bir değişime yol açmıştır. Görelilik teorisinden önce, fizik, uzay ve zamanı, maddeyle birlikte ve ondan bağımsız olarak var olan, şeylerin ve süreçlerin boş “kapları” olarak gören bağımsız nesneler olarak algılayan bir görüşe hakimdi. Newton’dan sonra, XIX. yüzyıl fiziği, uzay (geometri) ve zaman yasalarının mutlak ve değişmez olduğunu kabul etti: uzaysal nicelikler Öklid geometrisine, zamansal nicelikler ise sayı serileri yasalarına tabidir. Uzayın bu metafiziksel görüşü, maddenin mutlak olarak nüfuz edilemez ve değişmez hacimli parçacıklardan oluştuğu metafiziksel görüşüyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Birbirleriyle ilişkisiz olan mutlak uzay ve mutlak ağırlık kavramı, cisimlerin nispeten yavaş hareketini ele alan ve özelliklerinin (kütle, boyut) hızdan yaklaşık olarak bağımsız kabul edilebileceği Newton mekaniği yasalarıyla çelişmez. Uzay ve zamanın mutlak doğası ve yasalarının değişmezliği hakkındaki metafiziksel kavramlar, Kant tarafından uzay ve zamanın varsayılan a priori doğasının kanıtı olarak kullanılmıştır. Bu gerici görüşlere ilk darbeyi, çeşitli geometrilerin var olma olasılığını gösteren ve geometri ile fizik arasındaki bağlantıyı, ayrıca uzayın maddeye bağımlılığını ortaya koyan N. I. Lobachevsky (bkz.) vurdu. Engels, uzay ve zaman hakkındaki metafiziksel görüşleri derinden eleştirdi. Diyalektik materyalizm, zaman ve uzayı hareket eden maddenin varoluş biçimleri olarak görür. Uzay ve zaman, genişleyen nesnelerin ve devam eden maddi süreçlerin dışında var olmaz. Uzay ve zamanın yasaları, maddenin özellikleriyle belirlenir. Mutlak olarak homojen, niteliksiz madde var olmadığından, yasaları her yerde ve her

zaman aynı olacak mutlak olarak homojen uzay ve zaman da yoktur. Görelilik teorisi, uzay ve zaman konusunda diyalektik materyalizmin doktrinini tamamen doğruladı. Maddenin fiziksel kavramlarındaki temel değişiklikler-sıfırların keşfi, cisimlerin özellikleri ile oluşturdukları alanların yapısı arasındaki bağlantının kurulması-zorunlu olarak uzay ve zamanın fiziksel kavramlarında da derin değişikliklere yol açtı. Fizikçiler, mutlak uzay ve zamanı maddenin dışında ve yanında var olan özel nesneler olarak kabul etmekten vazgeçmek zorunda kaldılar. Cisimlerin büyüklüğü ve süreçlerin süresi harekete bağlı olduğu ve birbirleriyle ilişkili olduğu ortaya çıktı. Ancak burjuva literatüründe görelilik teorisi yanlışlanmış, çarpıtılmış bir biçimde sunulmaktadır. Görelilik teorisinin yaratıcılarından biri olan ve özel fiziksel ilkelerinin geliştirilmesine önemli katkıda bulunan Albert Einstein, Mach felsefesinin etkisi altında görelilik teorisi için çarpıtılmış, idealist bir gerekçe sunmuştur. Einstein, görelilik teorisinin gerçek temelini -maddenin yeni bir anlayışını- göz ardı eder. Bunu, uzamsal ve zamansal nicelikler arasındaki ilişkileri "tanımlamaya" olanak tanıyan, sözde geleneksel olarak kabul edilen bazı varsayımlardan türetilmiş bir şey olarak sunar. Bu varsayımlardan biri, herhangi bir cismin hareketini, o an için eylemsiz kabul edilebilecek *herhangi bir referans çerçevesine keyfi olarak bağlama yeteneği olarak yanlış yorumlanan görelilik ilkesidir*. Görelilik ilkesinin çarpıtılmış bir yorumuna dayanarak, Einstein, genel görelilik teorisinde Kopernik ve Batlamyus sistemlerinin eşitliği hakkında gerici, bilim karşıtı bir sonuca varmıştır; yani, Dünya'nın Güneş'e (ve Güneş Sistemi'ne) göre

hareket ettiğini ve Güneş'in Dünya etrafında hareket ettiğini eşit gerekçeyle düşünebiliriz. Bu iddia, güneş sisteminin maddi, genetik birliğini reddettiği ve uzak gök cisimlerinin (dönen) Dünya'ya göre sonsuz hızı gibi absürt sonuçlara yol açtığı için temelde hatalı ve bilim karşıtıdır. Aynı zamanda, her türlü gerici tarafından istismar edilen Kopernik'in büyük devrim niteliğindeki keşfini itibarsızlaştırmayı amaçlamaktadır. Karanlıkçılar ve mistikler, görelilik teorilerinin idealist yorumuna sarılarak, uzayın dördüncü bir boyutunun var olduğu, evrenin sonlu olduğu ve benzeri mistisizmlerin var olduğu sonucuna varmışlardır. Einstein'ın hataları, burjuva kültürünün genel çöküşü bağlamında, doğru fizik teorisinin idealizm tarafından nasıl çarpıtıldığını ve istismar edildiğini göstermektedir. Sovyet fizikçileri ve filozofları, Einstein, Eddington ve diğerlerinin destekçilerinin bir dizi bilim karşıtı önermesini ortaya çıkarmışlardır. Ancak, görelilik teorisinin tam anlamıyla bilimsel, diyalektik-materyalist bir gerekçelendirilmesi, uygulanabilirliğinin sınırlarının belirlenmesi ve daha da geliştirilmesinin yollarının çizilmesi görevi, fizik tarafından henüz çözülmemiştir.

YANSIMA TEORİSİ. -İnsan düşüncesini nesnel maddi dünyanın yaratıcısı olarak gören idealist bilgi teorisine karşı mücadelede, Marksizm, bilinci ve düşünceyi dışımızda var olan dış dünyanın bir yansıması olarak anlayan tek bilimsel epistemolojiyi geliştirmiş ve temellendirmiştir. Marx şöyle yazmıştır: "Hegel için, fikir adı altında bağımsız bir özneye dönüştürdüğü düşünme süreci, yalnızca dışsal tezahürünü oluşturan

gerçeğin yaratıcısıdır. Benim için ise, tam tersine, ideal, insan zihnine nakledilmiş ve orada dönüştürülmüş maddeden başka bir şey değildir.” Felsefi idealizm, düşünceyi gerçekliğin bir yansıması olarak kabul etmez; çünkü bu, maddenin ve maddi dünyanın birincil, bilincin ve düşüncenin ise ikincil olduğu orijinal materyalist öncülü kabul etmek anlamına gelir. İnsan zihninin bilinçten bağımsız olarak var olan nesnel bir gerçekliği yansıttığı gerçeğini tartışılmaz bir şekilde ortaya koyan bilime tamamen zıt olarak, idealistler, maddi nesnelerin yalnızca duyumların bir kompleksi olduğu, hiçbir şeyin duyumlardan ayrı olarak var olamayacağı veya var olamayacağı, insanın duyumların ötesinde bir şey olup olmadığını bilme yeteneğine sahip olmadığı, kavramlarımızın ve fikirlerimizin yalnızca semboller, hiyeroglifler, insanın bilişin “kolaylığı” için yarattığı işaretler vb. olduğu yönündeki yanlış, gerici tezlerini savunurlar. 18. yüzyılın ilk yarısında Piskopos *Berkeley tarafından ortaya atılan bu görüşler* (bkz.), özellikle XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında yaygınlaştı (Maçizm, ampirizm vb.). Bu görüşler modern burjuva felsefesine hakimdir (pragmatizm, pozitivizm, mantıksal ampirizm vb.). Lenin, “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı eserinde, en yeni idealist epistemolojiyi derinlemesine ve kapsamlı bir eleştiriye tabi tutmuş ve Marksist yansıma teorisini yaratıcı ve kapsamlı bir şekilde geliştirmiştir... Lenin, “Diyalektik materyalizmin bilgi teorisinin temeli,” diye belirtir, “dış dünyanın ve onun insan zihnindeki yansımasının tanınmasında yatar...” Lenin, bu konuda idealizme ve agnostisizme en ufak bir taviz verilmesini acımasızca kınamıştır. Lenin, Plekhanov’u

materyalizm açıklamasında yaptığı bir hata, insan duyumlarının ve kavramlarının hiyeroglifler olduğu iddiası nedeniyle sert bir şekilde eleştirmiştir. Lenin, böylesine temel bir konuda kafa karışıklığının kaçınılmaz olarak agnostisizme ve idealizme yol açtığını göstermiştir. Lenin, semboller teorisini eleştirirken şöyle yazıyor: “Eğer duyumlar şeylerin imgeleri değil de, onlara ‘benzemeyen’ işaretler veya semboller ise, o zaman... dış nesnelerin varlığı biraz şüphelidir, çünkü işaretler veya semboller hayali nesnelerle ilişkili olarak oldukça mümkündür ve herkes *bu tür* işaret veya sembollerin örneklerini bilir.” Lenin, insan duyumlarında ve kavramlarında “gerçek şeylerin ve doğal süreçlerin kopyalarını”, “imgeleri”, “fotoğrafları”, “şeylerin ayna görüntülerini”, “nesnelerin imgelerini” vb. görmek gerektiğini belirtiyor. Fizikteki derin krizi örnek göstererek, Lenin, bilimin, bilgiyi nesnel doğanın bir yansıması olarak gören materyalist anlayıştan saparak ilerleyemeyeceğini gösterdi. Lenin, krizin özünü bu materyalist doktrinden sapmada gördü. Lenin, “Sonuç olarak,” diye belirtiyor, “felsefi bir bakış açısından, ‘modern fiziğin krizinin’ özü, eski fiziğin teorilerinde ‘maddi dünyanın gerçek bilgisini’, yani nesnel gerçekliğin bir yansımasını görmesinde yatmaktadır. Fizikteki yeni eğilim (yani ‘fiziksel’ idealizm-Ed.), teoride yalnızca semboller, işaretler, pratik için işaretler görür, yani bilincimizden bağımsız ve onun tarafından yansıtılan nesnel bir gerçekliğin varlığını reddeder.” Lenin’in bu sözleri, bilimsel gelişmenin mevcut aşaması ve idealizme karşı mücadele için geçerlidir. Lenin’in “burjuva biliminin soytarıları” olarak adlandırdığı, bilimsel sonuçları inanççılığı ve din adamlığını

savunma çıkarlarına uyarlayan burjuva felsefe profesörleri, materyalist yansıma teorisini itibarsızlaştırmaya ve doğa bilimcilerine bilimsel önermelerin ve formüllerin nesnel dış doğayı yansıtamayacağı, yalnızca zihnin keyfi kurguları olduğu görüşünü empoze etmeye çalışmaktadırlar. Ve bugün, burjuva doğa bilimi, derinleşen genel krizi yansıtmaktadır. Kapitalizmin sistemi, derin bir kriz durumundadır. Bu krizin temelinde, birçok burjuva doğa bilimcisinin materyalist yansıma teorisinin konumunu benimseme isteksizliği ve materyalizme karşı mücadeleleri yatmaktadır. Bu, biyolojideki Weismannizm-Morganizm, modern “fiziksel” idealizmin sayısız çeşidi ve benzeri gibi bilime son derece düşman olguların kökenidir. Marksist-Leninist yansıma teorisi sadece felsefi bir hipotez değildir; başta Rus biliminin önde gelen isimleri Sechenov ve Pavlov olmak üzere bilimin büyük keşifleriyle desteklenmektedir. Sechenov ve Pavlov, zihinsel süreçlerin fizyolojik mekanizmasını ortaya çıkardılar, yüksek sinir aktivitesinin yasalarını keşfettiler ve zihinsel aktivitenin ancak dış dünyanın bir yansıması olarak, nesnel gerçekliğin hayvanların (ve insanların) duyu organları ve beyni üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak mümkün olduğunu tartışılmaz bir şekilde gösterdiler. Marksizm, nesnel gerçekliğin insan zihninde nasıl yansıtıldığı sorusunu araştırdı. Eski, Marksizm öncesi materyalistlerin metafizik yansıma teorisinin aksine, “Yansıma”yı dış dünyanın nesneleri ve olgularının bilinçte pasif, ölü bir yansıması olarak anlayan Marksist-Leninist, diyalektik-materyalist yansıma teorisi, biliş sürecini, dış dünyanın insan bilincinde yansıtılma sürecini, diyalektik olarak gelişen, içsel olarak çelişkili bir süreç olarak anlar. “ Doğanın insan

düşüncesindeki yansıması ‘ölü’, ‘soyut’, hareketsiz, çelişkisiz değil, aksine sonsuz bir hareket süreci, çelişkilerin ortaya çıkışı ve çözümü olarak anlaşılmalıdır” (Lenin). Lenin, bu sürecin özünü, aşamalarını, adımlarını ifade eden son derece derin bir formül verdi ve nesnel gerçeğin bilişinin diyalektik sürecinin her aşamasında gerçekliğin yansımasının hangi biçimlerde gerçekleştiğini gösterdi. Lenin, “Canlı tefekkürden soyut düşünmeye ve *ondan pratiğe -işte bu, gerçeğin bilgisine, nesnel gerçekliğin bilgisine giden diyalektik yoldur*” der. Duyumlar, algılar, fikirler -kısacası, gerçekliğin canlı tefekkürü-başlangıç noktasıdır. Tüm bilgi. Duyumlar, dış dünyanın insan bilincine ulaştığı kanallardır. “Duyum, bilinç ile dış dünya arasında gerçekten doğrudan bir bağlantıdır, dış uyarının enerjisinin bilinç gerçeğine dönüşmesidir” (Lenin). Ancak biliş sürecinin bu ilk aşamasında, bilinç öncelikle olguların dışsal yönünü yansıtır ve bireysel nesnelerin imgelerini üretir. Duyumlar, algılar ve fikirler, kendi başlarına, olgular arasındaki içsel, temel bağlantıları yansıtmaya veya nesnel dünyanın yasalarını keşfetme yeteneğine sahip değildir. Bu, ancak ikinci aşamada, soyut düşünme yoluyla başılır. Soyut düşünme, duyum ve algı verilerini genelleştirerek, nesnelerde ve olgularda gereksiz ve tesadüfi olan her şeyden soyutlanır ve özlerine nüfuz eder. Genellemenin sonuçları, bilimsel bilgi tarafından yaratılan kavramlar, kategoriler ve yasalarda özetlenir ve ifade edilir. Bunlar, örneğin, madde, hareket, sınıf, üretim biçimi vb. kavramlar veya değer yasası, sınıf mücadelesi yasaları, ulusal ekonomik planlama yasası vb.dir. Bilişsel sürecin bu iki aşaması-canlı tefekkür Soyut düşünme ile bilişsel süreç birleşmiş, birbirine akmış

durumdadır; gerçekliği yansıtmanın tek bir diyalektik sürecinin aşamalarıdır. Tüm bilişsel sürecin ve her aşamasının temeli, edinilen bilginin doğruluğunun en yüksek ölçütü, pratiktir. İnsan, pratik faaliyeti, doğaya olan aktif etkisi aracılığıyla çevresindeki dünyayı kavrar. “Nesneler bizim dışımızda var olur. Algılarımız ve fikirlerimiz onların imgeleridir. Bu imgelerin doğrulanması, doğrunun yanlıştan ayrılması pratikle sağlanır” (*Lenin*). Bilgimizin pratik olarak doğrulanması, biliş sürecinin en yüksek aşamasıdır; nesnel dünyanın yasalarının insan zihninde yansımalarıdır. Sınıf toplumunda insanların bilincinde sosyal yaşamın yansıması sınıfsal niteliktedir. Sosyal fikirlerin, sosyal teorilerin ve siyasi görüşlerin kökeni, fikirlerin, teorilerin ve görüşlerin yansıması olduğu toplumun maddi yaşam koşullarında, sosyal varoluşta aranmalıdır.

BİLGİ TEORİSİ —(bkz. *Epistemoloji*).

DENGE TEORİSİ —Mekanik alanında işleyen denge yasasını tüm doğal ve sosyal olaylara uygulayan, Marksist-Leninist felsefeye düşman, kaba bir şekilde mekanikçi ve diyalektik karşıtı bir teoridir. Denge teorisinin savunucuları, dengeyi doğal ve “normal” bir durum olarak görürken, hareket ve gelişmeyi geçici ve fani olarak değerlendirirler. Bu teori, hareketin kaynağını dışsal, karşıt güçlerin mücadelesinde görür. Denge teorisi, nesnelerin ve olayların içsel çelişkilerini ve içsel çelişkilerin mücadelesini gelişmenin kaynağı olarak reddeder. Sosyal olaylara ilişkin olarak, denge teorisi, toplumun gelişmesinin öncelikle dış çevreyle, doğayla olan

ilişkinine bağlı olduğu ve karşıt bir toplumun gelişmesinin arkasındaki itici gücün toplumun içsel çelişkilerinin mücadelesi, sınıf mücadelesi değil, doğayla olan dışsal çelişkiler olduğu sonucuna götürür. Denge teorisi Comte, Spencer, Dühring, Kautsky, Bogdanov ve diğerleri tarafından savunulmuştur. Günümüzde de birçok idealist ve eklektik, ilerlemenin düşmanları tarafından hala kullanılmaktadır. Özellikle devrimci sıçramaları reddeden kaba evrim teorisi gibi, bu teori de onlara cazip geliyor. Denge teorisi temelinde, oportünist ideologlar kapitalizmin sosyalizme “barışçıl bir şekilde büyümesi”, sınıf çıkarlarının “uyumu” ve aşırı emperyalizm hakkındaki anti-Marksist dogmalarını inşa ediyorlar. Denge teorisinin gerçekten gerici doğası, kapitalist restorasyon ideoloğu ve halk düşmanı Buharin’in konuşmalarında en açık şekilde ortaya çıktı. Buharin, ulusal ekonomimizde sosyalist sektörün kapitalist sektörle barış içinde bir arada var olabileceğini ve var olması gerektiğini, sosyalizm ve kapitalizm arasında bir mücadele değil, bir denge durumu olması gerektiğini savundu. Denge teorisi, kulakların sosyalizme doğru büyümesi karşı devrimci fikrini destekledi. 1929’da Marksist tarımcılar konferansında yaptığı konuşmada J. V. Stalin, denge teorisinin burjuva restorasyoncu özünü ortaya koydu ve onu Leninizm’le hiçbir ortak noktası olmayan bir kulak teorisi olarak kınadı.

FAKTÖR TEORİSİ, toplumsal gelişmenin, toplumsal yaşamın çeşitli yönlerinin ve koşullarının (coğrafi çevre, siyaset, bilim, ırk, ahlak vb.) mekanik etkileşiminin sonucu olduğunu savunan yaygın bir burjuva teorisidir. Bu yönlerin

her biri, toplumsal gelişmenin bağımsız ve ayrı bir faktörü (gücü) olarak görülür. Faktör teorisi, toplumsal olguların karşılıklı etkisine işaret ederek her şeyi açıklayan eklektik bir teoridir: ekonomi siyaseti etkiler, siyaset de ekonomiyi etkiler, vb. Toplumun yaşamının ve gelişiminin belirleyici temelini maddi üretimde keşfeden Marksizm, toplumsal yaşamın tüm yönlerinin (siyasi sistem, hukuk, toplumsal bilinç biçimleri) ekonomik temelin gelişmesine bağlı olduğunu ve bu temelle birlikte değiştiğini ilk gösteren akımdır. Bu, Marksizmin siyasi kurumların, fikirlerin vb. tarihsel süreçteki önemli önemini veya toplumun ekonomik yapısı üzerindeki aktif etkilerini reddettiği anlamına gelmez. Marksizm, toplumu, tüm yönlerinin ve parçalarının birbirine bağlı ve etkileşim halinde olduğu tek bir bütün olarak anlar. Toplumun bir bütün olarak gelişmesi ve toplumsal yaşamın her bir alanının gelişmesi, nihayetinde üretim biçiminin gelişmesi ve değişmesiyle belirlenir.

TEOZOİ (antik Yunanca *theos*—tanrı ve *sophia*—bilgelik kelimelerinden türetilmiştir) “öteki dünya” ile doğrudan iletişim kurarak “tanrıyı tanımayı” amaçlayan gericici bir sözde bilimdir. Militan bir gericilik örneği olan teozofi, tüm kültürel kazanımların reddedilmesini ve büyücülüğe, şarlatanlığa ve antik ve ortaçağ büyüsüne geri dönüşmesini açıkça savunur. Teozofi toplulukları en çok İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yaygındı.

TİMİRYAZEV KLİMENT ARKADEVİÇ (1843-1920)

-Büyük bir Rus bilim insanı, Darwinizm ve materyalist biyolojinin savunucusu ve modern fotosentez teorisinin kurucusu. Gençliğinde 19. yüzyılın ortalarındaki büyük Rus düşünürlerinin devrimci demokratik fikirlerinden ilham alan Timiryazev, tüm bilimsel ve kamusal yaşamını ileri bilime ve çalışan halka hizmet etmeye adanmıştı. Timiryazev, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'ni coşkuyla karşıladı. Moskova-Kursk Demiryolu işçileri onu Moskova Sovyeti'ne milletvekili olarak seçti ve Bolşevik bilim insanları onu Sosyalist (daha sonra Komünist) Akademisi üyesi olarak seçti. Halk Eğitim Komiserliği, Timiryazev'i Devlet Akademik Konseyi üyesi olarak atadı.

Timiryazev, Anglo-Amerikan emperyalistlerinin Bolşevik Partisi ve liderlerine karşı yaptığı küstah iftiraları ortaya koyan bir eser yayınladı ve Anglo-Amerikan sermayesi ve onun ozanı Churchill tarafından yönetilen "14 Ulus" kampanyasının emperyalist, yağmacı amaçlarını ifşa etti. 27 Nisan 1920'de V. İ. Lenin, Timiryazev'e şöyle yazdı: "Burjuvaziye karşı ve Sovyet iktidarı lehine olan sözlerinizi okumaktan büyük memnuniyet duydum." Lenin, Rus bilim insanının bilim insanlarını çalışan halkla birleşmeye çağırdığı Timiryazev'in "Bilim ve Demokrasi" adlı kitabına

atıfta bulunuyordu. Timiryazev'in ölümünden sadece birkaç saat önce söylediği son sözleri, Bolşevik Partisi'ne ve lideri V. İ. Lenin'e duyduğu derin sevgi ve bağlılıkla doluydu: "Leninizm'i uygulayan Bolşevikler-inanıyorum ve ikna olmuş durumdayım-halkın mutluluğu için çalışıyorlar ve onları mutluluğa götürecekler... Vladimir İlyiç'e, dünya sorunlarına teori ve pratikteki parlak çözümlemesi için hayranlığımı iletin. Onun çağdaşı olmak ve görkemli çalışmalarına tanık olmak benim için bir lütuf. Önünde eğiliyorum ve herkesin bunu bilmesini istiyorum." Felsefi görüşlerinde Timiryazev, idealizme karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüten, ikna olmuş bir materyalistti. Yazılarında, Platon'dan başlayıp emperyalizmin felsefeci beylerine (Bergson, Bateson, Mach, James ve diğerleri) kadar felsefedeki tüm idealizm çizgisini yıkıcı bir eleştiriye tabi tuttu. Timiryazev, doğal olayların evrensel bağlantısını ve gelişimini, zıtlıkların mücadelesini, nedenselliği, zorunluluğu vb. unsurları içeren materyalist diyalektik unsurları da kapsayan bir "tarihsel yöntem" ile yönlendirilir. Timiryazev, bilimin dikkat çekici bir popülerleştiricisiydi. "Charles Darwin ve Öğretileri", "Biyolojide Tarihsel Yöntem" ve diğer kitapları, Darwin'in teorisinin en iyi açıklamaları olmaya devam etmektedir. Timiryazev'in "Bir Bitkinin Yaşamı" kitabı da büyük bir popülerliğe sahiptir. Timiryazev, organik dünyanın gelişimine dair gerçekten materyalist yorumuyla Darwin'e göre önemli bir ilerleme kaydetti. Sözde "ortodoks" Darwinistlerin aksine, Timiryazev evrimdeki en önemli faktörlerin tür içi mücadele değil, organizmayı değiştiren çevre, bu değişiklikleri pekiştiren kalıtım ve organizmalara amaçlı bir biçim kazandıran seçilim olduğunu düşünür.

Organizma ve çevreyi birbirinden ayıramaz olarak görür. Bu bağlamda, Lamarck'ın öğretisinin olumlu yönünü -organik biçimlerin çevreye bağımlılığını- çok değerli bulur. Timiryazev, "Lamarckcılığın bu yönünün Darwinizm ile birleşmesi, biyolojik problemin tam bir çözümünü vaat eder" diye yazar. Timiryazev, organizmaların değişkenliğinin çevresel koşullara adaptasyon sonucu ortaya çıktığını kabul eder. Organizmanın çevresel koşullara olan gereksinimleri kavramını ilk öneren kişidir. Bitkilerdeki gelişim aşamalarının *değişimini gözlemleyerek*, Timiryazev, bir organizmanın ontogenetik gelişiminde niteliksel dönüşümlerin varlığını vurgular. Bu kavram daha sonra I. V. Timiryazev, özellikle aşama aşama bitki gelişimi teorisini geliştiren Akademisyen Lysenko olmak üzere Michurin'den etkilenmiştir. Timiryazev, sadece cinsel değil, vejetatif melezleşmenin de mümkün olduğunu kabul eder ve bitkilerde çapraz tozlaşmanın önemine de işaret eder. Çevreden etkilenmediği varsayılan özel bir kalıtsal maddenin varlığını kabul ettiği için Weismannizm-Mendelizmi sert bir şekilde eleştirir. Timiryazev'in fotosentez üzerine çalışmaları biyolojinin gelişimi için çok önemlidir. Timiryazev, bu olayın, inorganik olaylar gibi, enerji korunumu yasasına tabi olduğunu göstermiştir. Böylece, hayvanlarda ve bitkilerde var olduğu varsayılan özel bir "yaşam gücü" doktrinine ve vitalizme ağır bir darbe indirmiştir. Timiryazev, biyolojiyi hayvan ve bitki gelişiminin yasalarını anlamakla sınırlamamış, bunun yerine organik formların bilinçli olarak değiştirilmesi sorusunu ortaya koymuştur. Bilimin, çiftçilere daha önce sadece bir tane yetişen mısır koçanının yerine iki tane nasıl yetiştirileceğini öğretmesi gerektiğini

savunmuştur. Timiryazev, tarım biliminin önemli ilkelerini geliştiren “Tarım ve Bitki Fizyolojisi” adlı eserini yazdı. Akademisyen Lysenko, “Gerçek Darwinizmin en iyi teorisyeni ve öğretmeni K. A. Timiryazev, biz Sovyet bilim insanlarına organizmaların doğasını yönetmenin gerçek yollarını gösterdi” diyor. Burjuva biliminin çöküşü ve Çarlık despotizmi bağlamında Timiryazev, Darwinizmin materyalist özünü savunmakla kalmayıp, onu daha da geliştirerek biyolojinin gelişiminde niteliksel olarak yeni bir aşamaya, Michurin’in öğretisine zemin hazırladı. Bu, büyük Rus biyolog ve düşünürünün olağanüstü bir başarısıdır. Timiryazev, uzun yıllar boyunca, her türlü anti-Darwinist, Weismannist, vitalist ve Timiryazev’in kendisinin de “lojistikçi” olarak adlandırdığı diğer “ist” ve “lojistikçiler” tarafından temsil edilen gerici, idealist eğilime karşı mücadelesinde ileri, materyalist biyolojinin lideriydi. Timiryazev, biyolojik yasaların toplumsal olgular alanına bayağı bir şekilde aktarılmasını şiddetle kınadı. 1937-1940 yılları arasında K. A. Timiryazev’in *Tam Eserleri, I-X ciltleri*; 1948-1949 yılları arasında ise *Seçme Eserleri, I-IV ciltleri* yayımlandı. Bu eserler arasında “Güneş, Yaşam ve Klorofil”, “Tarım ve Bitki Fizyolojisi”, “Bir Bitkinin Yaşamı” ve “Charles Darwin ve Öğretileri” yer almaktadır.

TOPLUM TÜRLERİ —bkz. Üretim ilişkilerinin türleri; Sosyo-ekonomik oluşum.

ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN TÜRLERİ —Tarih, beş ana üretim ilişkisi türünü belirlemiştir: ilkel komünal sistemler, kölelik sistemleri, feodal sistemler, kapitalizm ve sosyalizm. *İlkel komünal*

sistemde insan, doğaya karşı mücadelede güçsüzdü. İnsanların sadece kaba taş aletleri, yayları ve okları vardı ve birlikte, kolektif olarak çalışmaya zorlanıyorlardı. Bu, üretim araçlarının ve ürünlerin ortak mülkiyetine yol açtı. Sınıflar ve sömürü yoktu. Metal aletlere geçişle, demir baltanın ve demir saplı pulluğun ortaya çıkmasıyla, göçebe kabileler yerleşik hayata geçtiler ve tarım ve zanaatla uğraşmaya başladılar. Artan iş verimliliği, özel mülkiyetin, takasın ve servetin birkaç kişinin elinde toplanmasına yol açtı. Sınıflar ortaya çıktı: köleler ve köle sahipleri. *Kölelik sisteminde*, köle sahibi üretim araçlarına ve kölenin kendisine sahipti. İlkel komünlerin sömürüden arınmış emeği, sömürülen kölelerin emeğine yerini bıraktı. Köle emeğinin yayılması ve kölelerin haklarından mahrum bırakılması, toplumun temel üretim gücü olan iş gücünün yok olmasına yol açtı. Köle isyanları, Roma'ya yönelik dış saldırılarla birleşince, köle sisteminin dağılmasına ve yerini feodal sisteme bırakmasına neden oldu. *Feodal toplumun üretim ilişkilerinin temeli*, feodal lordun üretim araçlarına ve işçilerin (serflerin) kısmi mülkiyetine dayanıyordu. Büyük feodal toprak mülkiyetinin yanı sıra, köylü ve zanaatkârların üretim araçlarına sahip olma durumu da vardı; bu mülkiyet, zanaatkârın ve serfin kişisel emeğine dayanıyordu. Feodal lord, köleden daha çok işe ilgi duyan serfin emeğini tercih ediyordu. Serf, feodal lorda ayni olarak (hasadın bir kısmı, çeşitli vergiler vb.) ve daha sonra parasal ekonominin gelişmesiyle birlikte para olarak (para kirası) ödeme yapıyordu. Feodalizm içinde üretken güçlerin gelişmesi ve ticaretin büyümesi, kapitalist imalathanelerin-onlarca hatta yüzlerce zanaatkarın kapitalist için çalıştığı büyük

atölyelerin-ortaya çıkmasına yol açtı. Makinelerin piyasaya sürülmesi, zanaat ve imalatçı üretimi büyük bir endüstriye dönüştürdü ve endüstriyel ilişkilerde köklü değişikliklere neden oldu. Büyük feodal toprak mülkiyeti ve küçük ölçekli mülkiyetin egemenliği, büyük ölçekli endüstriyel ve ticari kapitalist mülkiyetin egemenliğiyle yer değiştirdi. Üretim araçlarına sahip olan kapitalist sınıf ve üretim araçlarından mahrum bırakılan ve kapitalistler tarafından sömürülen ücretli işçiler-bunlar burjuva toplumunun temel sınıflarıdır. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, çelişkileri giderek daha da keskinleşti. Büyük ölçekli endüstrideki üretimin sosyal doğası, sosyal üretimin ürünlerinin özel mülkiyet biçimiyle çatışmaya girdi. Özel kapitalist mülkiyetin egemenliğiyle ilişkili rekabet, üretim anarşisi ve ekonomik kalkınmada planlama eksikliği, üretken güçleri yok eden ve işçi sınıfını işsizliğe, açlığa ve yoksulluğa mahkum eden aşırı üretim krizlerine yol açtı. Kapitalizmin çelişkileri, gelişiminin son aşamasında, yani emperyalizm çağında en keskin noktasına ulaşır. "...Kapitalist üretim ilişkileri, toplumun üretici güçlerinin durumuna uymayı bırakmış ve onlarla uzlaşmaz hale gelmiştir. Bu, kapitalizmin devrimle dolu olduğu anlamına gelir..." (Stalin). Proletarya devrimi, burjuva üretim ilişkilerini ortadan kaldırır ve yalnızca gelişen üretici güçlere ve üretimin toplumsal doğasına karşılık gelen sosyalist üretim ilişkilerini kurar. Şimdiye kadar yalnızca SSCB'de gerçekleştirilen sosyalist sistemde, üretim ilişkilerinin temeli, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti-devlet ve kooperatif-kolektif çiftlik mülkiyeti-dir. Sömürücü sınıflar ve sömürü ortadan kaldırılmıştır. Ürünler emeğe göre, "çalışmayan

yemez” ilkesine göre dağıtılır (bkz. *Sosyalizm ve Komünizm*).

META FETİŞİZMİ, meta üretiminde içsel bir olgudur; burada insanlar arasındaki toplumsal üretim ilişkileri, mallar ve nesneler arasındaki ilişkilerde ifade edilir. Burjuva toplumunda, insanların üretim ilişkileri nesneleştirilir, nesneler arasındaki ilişkiler niteliğini kazanır ve adeta nesnelerin ve metaların özellikleri haline gelir. Bu, metaları üreten toplumsal emeğin özgün doğasından, meta üreticisinin emeğinin toplumsal değil özel olmasından ve insanlar arasındaki toplumsal bağ ve üretim ilişkilerinin yalnızca malların ve nesnelerin hareketiyle, değişim sürecinde tezahür etmesinden kaynaklanır. İnsanlar üretim ilişkilerini kontrol edemezler, aksine bu ilişkiler insanları kontrol eder. Ve insanların üretim ilişkileri nesneler arasındaki ilişkiler niteliğini kazandığı için, kapitalist toplumda nesneler insanları kontrol eder. Bu, nesneler ve metalar hakkında yanlış, fetişist düşüncelere yol açar. Bu, nesnelerin ve metaların kendi doğaları gereği, yaşamın tüm seyrini belirleyen bazı gizemli özelliklere sahip oldukları yanılsamasını yaratır. Burjuva siyasi ekonomisi ve onun yaygın temsilcileri, sermayenin gerçek doğasını ve işçi sınıfının sömürülmesini gizlemek için meta fetişizmini yoğun bir şekilde kullanırlar. Marx, meta fetişizminin gizemini, kökenlerini ve nesnel temelini ortaya koyan ilk kişiydi. Meta fetişizmi tarihsel bir niteliğe sahiptir. Burjuva üretim biçiminin ortadan kalkmasıyla meta fetişizmi de ortadan kalkar. “Meta dünyasının tüm mistisizmi... diğer üretim biçimlerine geçtiğimiz anda anında yok olur”

(Marx). Marx, meta kapitalist ekonomisinin özünü ortaya koyarak ve tarihsel olarak geçici doğasını göstererek, proletaryaya kapitalizmin devrimci bir şekilde ortadan kaldırılması mücadelesinde keskin bir teorik silah verdi.

KİMLİK –bir nesnenin veya olgunun kendisiyle eşitliğini ve özdeşliğini ifade eden bir kategori. Metafizik, özdeşliği soyut olarak, $A = A$ ilkesine göre anlar. Ancak doğada böyle sabit, cansız bir özdeşlik yoktur. “Bir bitki, bir hayvan, her hücre, yaşamının her anında kendisiyle özdeştir ve yine de maddelerin özümlemesi ve atılması, solunum, hücrelerin oluşumu ve ölümü yoluyla kendisinden farklıdır... kısacası, sürekli moleküler değişimlerin toplamı yoluyla...” (Engels). *Diyalektik materyalizm, somut özdeşliği, yani bir nesnenin kendisiyle olan ve nesnedeki değişimi veya içindeki çelişkileri dışlamayan bir özdeşliği tanıır. Her şey, her an belirli bir şeydir. Ancak aynı zamanda, içinde değişimler meydana gelir; diğer şeylerle çeşitli ve çoğu zaman çelişkili ilişkiler içinde bulunur ve sonuç olarak, ölü, her zaman kendine eşit bir özdeşlik değildir, hem kendisi hem de başkası olabilir. Nesnelerin içsel çelişkiler içermesi, gelişim ve değişim sürecinde olma gibi nesnel özellikleri, somut, diyalektik özdeşlik kategorisiyle ifade edilir. Bir nesnenin her özdeşliği geçici, göreceli ve fani; nesnelerdeki yalnızca hareket ve değişim mutlak ve kalıcıdır.*

TOLAND JOHN (1670-1722) –seçkin bir İngiliz materyalist filozof. Toland’ın materyalist görüşleri, İngiltere’deki üst burjuvazinin soylularla uzlaşma politikasını savunduğu, orta

burjuvazinin ise feodal beylere kararlılıkla karşı çıktığı ve ülkenin kapitalist gelişim yolunu savunduğu bir dönemde gelişti. Toland, burjuva demokratik çevrelerinin ideoloğu oldu. Özgür düşünce hareketinin kurucularından olan Toland, Fransız Aydınlanmasını (Voltaire, Diderot, Holbach, Helvetius ve diğerleri) büyük ölçüde etkiledi. Din eleştirisiyle başlayan Toland, daha sonra ateist pozisyonlar benimsedi. Ruhun ölümsüzlüğünü, ölümden sonraki cezayı ve dünyanın yaratılışını reddetti, kutsal kitapların ilahi olmayan kökenini savundu, mucizeleri reddetti ve dinin kökenlerini dünyevi koşullarla açıklamaya çalıştı. Toland'ın en önemli tarihsel katkısı, madde ve hareketin birliği doktrinde yatmaktadır. Toland, hareketin maddenin temel ve devredilemez bir özelliği olduğunu öğretti. Bu bakış açısından, hareketi maddenin temel bir özelliği olarak görmeyen Spinoza'yı ve hareketin kaynağını Tanrı'da gören Newton ve Descartes'ı eleştirir. Toland'a göre madde ebedi ve yok edilemezdir; evren sonsuzdur. Ancak Toland, mekanik materyalizm çerçevesinde kaldı: tesadüfü reddetti, düşünceyi beyin maddesinin tamamen fiziksel bir hareketi olarak gördü ve maddenin hareketini niteliksel değişimiyle ilişkilendirmedi. Toland'ın ateist kitabı Gizemler Olmadan Hristiyanlık (1696), din adamlarının öfkesini çekti ve yakıldı. Tutuklanmaktan kaçınmak için Toland İrlanda'dan kaçtı. Toland'ın başlıca felsefi eseri *Serena'ya Mektuplar* (1704)'tır.

DÖNÜŞÜMCÜLÜK (Evrin teorisiyle aynı anlama gelir)-canlı varlıkların değişim teorisi. Dönüşümcülük, günümüzdeki sayısız bitki ve hayvan türünün, daha önce var olan ve modern türlerden

farklı birkaç türden uzun bir doğal-tarihsel süreç yoluyla evrimleştiğini öğretir. Dönüşümcülük, canlı varlıkların değişmezliği ve doğada gelişmenin olmaması şeklindeki metafiziksel görüşe karşı çıkar. Dönüşümcülük, gerekçesini Darwin'in öğretilerinden almıştır (bkz.).

TRANSCENDENT (AŞKIN) İDEALİZM –Kant'ın felsefesi (bkz.).

TRANSCENDENT (AŞKINSAL) VE TRANSANDANTAL

–Kant'ın idealist felsefesindeki terimler (bkz.). Transcendental (Aşkınsal)–Kant'a göre, *a priori*, yani deneyim öncesi biliş biçimlerine ait olup, bilişin nesnesine, içeriğine veya maddesine ait değildir. Kant, deneyim öncesi biliş biçimlerini zaman, uzay, nedensellik, zorunluluk ve diğer mantık kategorileri ve ilkeleri olarak tanımladı; Kant'ın idealist görüşlerine göre, deneyim ve bilgi yalnızca bunlar aracılığıyla mümkündür. Kant, *transcendental (aşkınsal) olanı, ampirik bilişin ötesine* geçen her şey olarak kabul etti. Örneğin, Kant'ın sisteminde, “kendinde şeyler” aşkınsal olarak adlandırılır.

ÜÇLÜ –bir üçlü yapı, üç aşamalı bir gelişim, Hegel'in felsefesinde uyguladığı bir gelişim şeması. Hegel'e göre her gelişim süreci üç aşamadan geçer. Birinci aşama–tez–ikinci aşama–antitez–tarafından reddedilir; ikinci aşama da üçüncü aşama tarafından reddedilir. Üçüncü aşamaya sentez (birleşme) denir çünkü sadece önceki aşamayı reddetmekle kalmaz, aynı zamanda önceki iki gelişim aşamasının özelliklerini yeni bir şekilde kendi içinde birleştirir. Hegel için üçlü

yapı, gerçekliğin yapay olarak uyarlandığı bir şemadır. “Hegel’e göre, fikrin gelişimi, üçlü yapının diyalektik yasalarına göre, gerçekliğin gelişimini belirler” (Lenin). Dühring ve Mihailovski, Hegelci üçlü yapıyı Marksizm’e atfetmeye çalışmışlardır. Marx’ın Nazizmin kaçınılmazlığını gösterdiğini iddia ettiler; bu iddia, toplumsal gelişme yasalarının olgusal bir incelemesiyle değil, kapitalist özel mülkiyetin toplumsal mülkiyetin en uç olumsuzlaması ve zıttı olduğu, dolayısıyla sosyal, sosyalist mülkiyetin kaçınılmaz olarak kapitalist mülkiyeti yok etmesi gerektiği yönündeki önceden tasarlanmış bir fikir olan üçlü bir düşünceyle yönlendirilmişti. Gerçekte, Marx, kapitalizm altında hüküm süren ekonomik çelişkilerin objektif bir incelemesi yoluyla sosyalizmin kaçınılmazlığını kanıtlamıştır. Marksist diyalektik, hayatı tüm bütünlüğüyle, çelişkileriyle ve geçişleriyle, soyut şemalara yapay olarak uydurmadan inceler ve araştırır. Hegel’in üçlü doktrininde bulunan temel öz, bu doktrinin, idealist, çarpıtılmış bir biçimde de olsa, gelişmeyi, aşağıdan yukarıya bir geçişi ifade etmesidir; bu geçişte, daha yüksek aşama, daha düşük aşamaların olumlu özelliklerini korur. Lenin’in sözleriyle, üçlü, diyalektiğin “dışsal, yüzeysel tarafıdır”; “Üçlü ittifaklar için kapak ve kabuk rolünden başka bir yer kalmadı.” Marksizm-Leninizm diyalektiği bu kabuktan arındırdı. (Ayrıca bkz. *Olumsuzlamanın Olumsuzlaması*.)

EMEK. —“Emek, her şeyden önce, insan ile doğa arasında gerçekleşen bir süreçtir; insanın kendi etkinliği aracılığıyla, kendisi ile doğa arasındaki madde alışverişini aracılık ettiği, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir”

(Marx). İnsan, dış doğaya etki ederek hem onu hem de kendini değiştirir. Doğayı değiştirerek, insan bilinçli amacını gerçekleştirir: doğal nesneleri insan ihtiyaçlarına uyarlamak. Bu nedenle, “emek sürecinin sonunda, bu sürecin başında işçinin hayalinde, yani ideal olarak zaten mevcut olan bir sonuç elde edilir” (Marx). Emek süreci üç temel unsur içerir: 1) amaçlı insan etkinliği veya emek, 2) emeğin nesnesi ve 3) insanın emek nesnesi üzerinde etkide bulunduğu üretim araçları. “Emek süreci boyunca, emek sürekli olarak etkinlik biçiminden varlık biçimine, hareket biçiminden nesnellik biçimine geçer” (Marx). Emek, insan varoluşunun ilk ve temel koşuludur. İnsanoğluna sadece varoluş için gerekli araçları sağlamakla kalmaz, aynı zamanda insanı da yaratır. İnsansı maymunlardan türeyen insanlar, emek yoluyla hayvan krallığının geri kalanından ayrılırlar. “Hayvanlar sadece dış doğayı *kullanır* ve varlıklarıyla onda değişiklikler yaratırlar; insan ise getirdiği değişikliklerle onu kendi amaçlarına hizmet etmeye zorlar ve ona *hükmeder*. Ve bu, insanlar ile diğer hayvanlar arasındaki son temel ayrımdır ve bu ayrım yine emeğe bağlıdır” (Engels). Emek, farklı sosyo-ekonomik sistemlerde çeşitli biçimlerde ortaya çıkar ve her biri belirli bir dönemin sosyal ilişkilerini yansıtır. İlkel topluluk sistemlerinde, ortak, kolektif emek ve üretim araçlarının yanı sıra emeğin sonuçlarının da kamu mülkiyeti vardır. Burada başkalarının emeğinin sömürülmesi söz konusu değildir. Ancak bu toplumdaki insanlar henüz yarı hayvansal bir durumdan çıkmamışlardır. İlkel komünal sistemin aksine, tüm sınıf çatışmalı sosyo-ekonomik oluşumlarda insan emeği acımasız bir sömürüye tabidir: köle sisteminde köle emeği, feodalizmde serf emeği ve kapitalist toplumda işçi emeği. Emek

sömürüsü kapitalizm altında doruk noktasına ulaşır. Burjuva toplumunda iş bölümü çarpık bir biçim alır. İşçiyi tek ve basit bir işlemin üretimine atayarak, onu kısmi bir işçiye ve makine üretiminin ortaya çıkmasıyla da makinenin bir uzantısına dönüştürerek, kapitalizm altında emek insanı ruhsal ve fiziksel olarak deforme eder ve sakat bırakır. Feodalizm altında emek disiplini sopa disiplinine dayanıyorsa, kapitalizm altında ücretli kölelerin açlık disiplinine dayanır. Kapitalizm altında emek, yaşamın temel ihtiyaçlarını karşılamak yerine, işçi için bir lanettir, can damarını emer. Sadece proletarya, sosyalist bir devrim işçiyi sömürüden kurtarır. Sadece sosyalizm altında emek gerçek amacına kavuşur; sadece varoluş kaynağı değil, aynı zamanda yaratıcı ilham kaynağı olarak da hizmet eder. SSCB’de yeni üretim ilişkileri, emeğe karşı tamamen yeni bir tutuma yol açtı. Emek, “daha önce utanç verici ve ağır bir yük olarak görülen bir şeyden, bir şeref, bir zafer, bir kahramanlık ve yiğitlik meselesine” dönüştü (*Stalin*). Sosyalizm, milyonlarca sosyalist toplum kurucusunun bilinçli emeği üzerine kuruludur. “Sosyalizm ve emek birbirinden ayrılamaz” (*Stalin*). Kapitalizmden daha üstün bir emek örgütlenmesi türünü hayata geçirerek, işçi sınıfı ve onun önderliğinde tüm halk, yeni, özgür, bilinçli bir emek disiplinine, yoldaşça bir bağ ve karşılıklı yardımlaşma disiplinine tarihi bir geçiş yapmaktadır. Bu bilinçli disiplinin temelinde, her işçinin kendisi için, sosyalist toplum için çalıştığı, bir kapitalist veya toprak sahibi için çalışmadığı, her türlü sömürüden arınmış insan emeği yatmaktadır. “SSCB’de emek, ‘Çalışmayan yemez’ ilkesine göre her sağlıklı vatandaşın görevi ve şeref meselesidir” (*SSCB Anayasası, Madde 12*).

Sosyalizm, “herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre” ilkesinden hareket eder. Bu, sosyalizmde emeğin, sosyalist toplumun her üyesinin çalışmasını değerlendirmek için en yüksek ölçüt olduğu anlamına gelir. “Topluma bir biçimde verdiği emeğin karşılığını başka bir biçimde alır” (Marx), yani harcadığı emeğin miktarına ve kalitesine göre tüketim malı alır. Lenin, Aralık 1919’da, sosyalist yapılanmanın henüz ilk döneminde, RKP(B) Moskova Şehir Konferansı’nda subotnikler hakkındaki raporunda şunları belirtmişti: “Sosyalizm, kapitalistlerin yardımı olmadan çalışmayı, örgütlü öncü kesim, işçilerin ileri kesimi tarafından en sıkı şekilde hesap verilen, kontrol edilen ve denetlenen toplumsal emeği gerektirir; dahası, hem emeğin ölçüsü hem de ücreti belirlenmelidir.” Sosyalist toplumun emek ölçüsü ve tüketim ölçüsü üzerindeki kontrolü, işçinin toplumsal üründeki payının, toplumsal emeğe katılımına, emeğinin niceliğine ve niteliğine bağlı olduğu anlamına gelir. Sosyalizmden komünist toplumun en yüksek aşaması olan komünizme geçişi sağlamak için, emek her insan için öyle bir gereklilik, öyle yüksek bir verimlilik haline gelmelidir ki, toplumda tüketim mallarının bolluğunu sağlayabilsin. O zaman toplum, emeğin niceliğiyle değerlendirme eski ölçütünü ortadan kaldırabilecek ve bayrağına şunu yazabilecektir: “Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre.” Stahanovcu hareket pratikte bunu hazırlıyor. Komünist emeğe geçişin koşulları. “Daha dar ve kesin anlamıyla komünist emek, toplumun yararına yapılan özgür emektir... gönüllü emek, normların dışında emek, ödül beklentisi olmadan, ödül koşulu olmaksızın verilen emek, ortak iyilik için çalışma alışkanlığından ve ortak iyilik için emeğin gerekliliğine dair

bilinçli (alışkanlık haline gelmiş) bir tutumdan doğan emek, sağlıklı bir organizmanın ihtiyacı olarak emektir” (*Lenin*).

THIERRY AUGUSTİN (1795-1856) —*Restorasyon dönemi Fransız tarihçilerine bakınız.*

U

ÖLÇÜLERİN İLİŞKİLERİNİN DÜĞÜM NOKTASI

–Ölçüye bakınız.

UMOV Nikolai Alekseevich (1846-1915)

–seçkin bir Rus fizikçi. Doktora tezinde (1874), modern fizikte büyük rol oynayan enerji hareketi kavramını ilk geliştiren kişi oldu. Umov'un bilime önemli katkıları arasında sabit elastikiyetli bir ortamda titreşimler, elastik katılarda termomekanik hareketler, bulanık ortamlarda optik polarizasyon olayları, yer manyetizmi, görelilik teorisi ve diğerleri yer almaktadır. Umov'un bilimsel çalışmaları, Rus ve yabancı fiziğin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Umov'un tüm çalışmaları materyalist bilgi teorisine dayanmaktadır. Doğanın nesnelliği ve bilinebilirliği kavramını savundu ve agnostisizme karşı aktif olarak mücadele etti. Bilimsel gelişmelerden etkilenen Umov, yavaş yavaş mekanik materyalizmden uzaklaştı. Fizikteki kriz sırasında, Umov, materyalist bilgi teorisine bağlı kalırken, bilimin iflası ve bilimsel yasaların keyfiliği ve özneliliği hakkındaki idealist söylemleri kınadı. Doğada hiçbir şeyin değişmez olmadığını savundu. Maxwell'i eleştirerek, atomların ve moleküllerin değişebilir olduğunu, karmaşık bir yapıya sahip olduklarını gösterdi ve atomların bölünmezliği hipotezini çürüttü. Umov, anlık uzaktan etki hakkındaki idealist spekülasyonları bilim dışı buldu. Newton, Maxwell,

Helmholtz, Kirchhoff, Clausens, Thompson ve diğerlerinin bir dizi hatalı görüşünü eleştirdi. Umov'un bilimsel çalışmaları, Darwinizm'i savunması ve anti-Darwinizm ve vitalizme karşıtlığı, ara sıra idealizme yaptığı tavizlere rağmen, materyalizmin konumunu güçlendirdi ve idealizm felsefesini zayıflattı. Umov, doğa tarihinin tutkulu bir savunucusuydu. Tüm çalışmaları, bilimi insanların ihtiyaçlarının hizmetine sunma arzusuyla doluydu. Bilgiyi halk arasında yaymak ve sanayi ve tarımda uygulamak için Umov, Ledspetsop Derneği, Doğa Bilimcileri Derneği ve Teknik Bilginin Yayılması Derneği gibi birçok derneğe aktif olarak katıldı. Popüler makaleler ve konferanslar yayınladı. "Altmışlar kuşağı"nın fikirlerine saygı duruşunda bulunarak, bir eldiven kooperatifi ve tüketim dernekleri kurdu, köylü gençliğine okuma yazma öğretti ve sokak çocuklarına yardım için fon topladı. Ünlü Rus fizyolog N. M. Sechenov ile yakın ilişkisi vardı. Umov, Rus biliminin gelişiminde Lomonosov, Mendeleyev, Sechenov, Pavlov, Timiryazev ve diğerlerinin olağanüstü rolünü defalarca vurguladı. 1911'de, Çarlık bakanı Kasso'nun gerici eylemlerini protesto etmek amacıyla Moskova Üniversitesi'nden ayrıldı. Moskova Üniversitesi Fizik Enstitüsü, Umov'un vizyonu ve liderliği altında kuruldu.

ÇIKARIM, bir düşünme biçimidir; verilen yargılardan yeni bir yargı (sonuç) türetme sürecidir. Bilgi doğrudan veya dolaylı olabilir. Bazı yargılar, gözlem yoluyla verilen gerçekliği yeniden üretir ve yansıtır. Bunlar, duyuşal deneyime dayalı yargılardır. Bununla birlikte, bilgi asla tek tek olguların bilgisiyle sınırlı

değildir. Genelleştirilmiş bilgi, doğa yasaları hakkındaki genel önermeler, dolaylı bilgi yoluyla elde edilir; bir dizi yargıyı karşılaştırarak ve bunlardan yeni yargılar (sonuçlar) türeterek. Engels, “doğaya ilişkin görüşlerini mümkün olduğunca uyumlu bir bütün halinde birleştiren ve günümüzde en zayıf ampirist bile onsuz yapamayacağımız teorik doğa biliminde, çoğu zaman eksik bilinen niceliklerle çalışmak zorunda kalıyoruz ve yetersiz bilginin ilerlemesine yardımcı olmak için her zaman düşünce tutarlılığı gerekli olmuştur” diye belirtir. Her çıkarım, bir veya daha fazla öncülden ve bu öncüllerden çıkarılan bir sonuçtan oluşur. Çıkarım yoluyla elde edilen bilginin verimli olması için iki koşulun yerine getirilmesi gerekir. Birincisi, bilginin başlangıç noktası olan yargıların (öncüllerin) doğru olması ve pratikle doğrulanmasıdır. İkinci koşul ise düşünceleri ve yargıları birleştirme yeteneğidir. Engels şöyle yazmıştır: “Öncüllerimiz doğruysa ve düşünce yasalarını onlara doğru bir şekilde uygularsak, sonuç gerçekliğe karşılık gelmelidir.” Mantık, *doğrudan ve dolaylı çıkarımlar arasında ayrım yapar*. Doğrudan çıkarım, tek bir yargıdan (öncülden) çıkar. Her dolaylı çıkarım en az iki yargı gerektirir. Doğrudan çıkarıma bir örnek: Tüm kimyasal elementlerin niteliksel değişimlere uğrayabileceğini biliyorsak, kimyasal element uranyumun da niteliksel dönüşümlere uğrayabileceği hemen anlaşılır. Dolaylı çıkarımlar için, sonucun öncüllerde zaten bulunan şeyin basit bir tekrarı olmaması gerekir. Dolaylı çıkarıma bir örnek: Tüm tek hücreli organizmalar basit bölünmeyle ürer; amip tek hücrelidir, bu nedenle amipler basit bölünmeyle ürer. Bu, sözde *kıyasın* (kıyas kelimenin tam anlamıyla “birleştirme” anlamına

gelir) klasik biçimine bir örnektir. Aristoteles'ten beri, kategorik kıyas, ilk iki önermeden birinin evrensel olarak olumlu veya evrensel olarak olumsuz olduğu iki önermeden üçüncü bir önermenin zorunlu olarak çıktığı bir çıkarım biçimi olarak anlaşılmıştır. Dolayısıyla, kıyas tümdengeliminin temel biçimidir. İki önermenin bir kıyas oluşturacak şekilde ilişkilendirilmesi için, her iki öncülde de ortak bir terim (kavram) içermeleri gerekir. Yukarıdaki örnekte, böyle bir kavram tek hücreli organizma kavramı olacaktır. Kıyaslamanın her iki öncülünde de ortak olan ancak sonuçta yer almayan bu terime (kavram) orta terim denir. Orta terimin her iki öncüldeki konumuna bağlı olarak-özne veya yüklem konumunda olmasına (bkz. *hüküm*)-mantık, kategorik kıyasın dört şeklini ayırt eder. Mantıksal çıkarımın en yaygın biçimi (birincisi), düşüncenin, yerleşik bir genel önermeye tabi olan bireysel olguları, bir yasa altında, o yasa altında da genel bir önerme altında sınıflandırdığı biçimdir. Bu düşünce biçimi en sık teoride karşımıza çıkar: Bilginin temel görevlerinden biri, çeşitli olguları belirli genel özellikler veya kalıplar altında sınıflandırabilmektir. Örneğin, Lenin'in İkinci Devlet Duma seçimleri sırasında ortaya koyduğu talep böyledir: "İşçi partisinin seçimler sırasındaki taktikleri, proletaryanın sosyalist taktiklerinin genel ilkelerinin belirli bir duruma uygulanmasından ibaret olmalıdır." Agnostikler ve tümevarım mantığının savunucuları, mantıksal çıkarımın bu biçiminin yeni bir şey sunmadığına inanarak, mantıksal çıkarımı baltalamaya çalıştılar; çünkü büyük (birinci) öncül, bir veya başka bir özel durumu tanımlayan küçük bir öncül aracılığıyla genel bir önermenin genişletilebileceği tüm özel durumları önceden

içerir. Bu tür sezgici akıl yürütmedeki temel hata, büyük öncülü yalnızca bireysel özel önermelerin bir özeti olarak görmeleridir (modern mantıkçı ve karanlık idealist Russell'ın savunduğu gibi). Ancak, kıyaslama verimli bir şekilde uygulandığında, büyük öncül bir dizi özel durumun basit bir genellemesi değil, genel bir yasanın ifadesidir. Genel bir önermeyi yeni, henüz öngörülemeyen özel durumlara genişletmek düşünceyi ilerletir, bilgiyi artırır. Önermeler tarafından ortaya konan tüm önermeler, bizi çevreleyen maddi gerçeklikteki şeyler arasındaki ilişkilerin bir yansımasından başka bir şey temsil etmez. “En sıradan mantıksal ‘şekiller’... şeyler arasındaki en sıradan ilişkilerdir” (Lenin). Kategorik kıyaslamaların yanı sıra, yani koşulsuz, kategorik yargılardan oluşan kıyaslamaların yanı sıra, mantık *koşullu* ve *ayrık çıkarımları da ele alır*. Koşullu bir yargıya örnek: “Eğer dünya sürekli hareket ve gelişim halindeyse, eskinin yok olması ve yeninin büyümesi bir gelişim yasasıysa, o zaman artık ‘sarsılmaz’ toplumsal düzenlerin olmadığı açıktır” (Stalin). Kapitalizm gibi “sarsılmaz”, yani değişmez düzenlerin artık olmadığı sonucu yanlıştır, çünkü bu, dünyadaki her şeyin hareket ve değişim halinde olmasından kaynaklanan bir sonuçtur. Ayrık önerme biçimine bir örnek: “Ya kapitalistlerin mutlak gücüne geri dönüş, ya da pratikte demokrasiye, çoğunluğun kararlarına doğru ilerleme,” diye yazmıştı Lenin 1917’de. Bu sorunun formülasyonundan şu sonuç çıkar: ya biri ya da diğeri, üçüncü bir seçenek yok, sadece sosyalist demokrasiye doğru ilerleme gerçeği yansıtıyor, tarihsel duruma karşılık geliyor. Kıyas, tümdengelimli çıkarımın bir biçimidir, yani genelden özele akıl yürütmedir. Çıkarımın bir

diğer yaygın biçimi ise özelden genele akıl yürütmedir (bkz. *Tümevarım ve Tümdengelim*).

EVRENSELLER (Latince: *universalis*–evrensel)–ortaçağ skolastik felsefesinde yaygın olarak kullanılan, genel kavramları–özü, genel ve evrensel–ifade eden felsefi bir terimdir. Evrensellerin anlamı sorusu, ortaçağ nominalistleri ve realistleri arasındaki mücadelenin merkezindeydi. “Realistler”, evrensellerin ruhsal, ideal varlıklar olarak gerçek varlığını kabul ettiler. Nominalistler ise evrensellerin gerçek varlığını reddettiler. Sadece ayrı, bireysel, duysal olarak algılanan şeylerin var olduğunu savundular. (Bkz. *Nominalizm; “Realizm”* (ortaçağ)).

ŞEHİR VE KIRSAL ARASINDAKİ KARŞITLIĞIN YOK EDİLMESİ –bkz. *Şehir ve kırsal arasındaki karşıtlık*.

ZİHİNSEL VE FİZİKSEL EMEK ARASINDAKİ ZİTLIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI –bkz. *Zihinsel ve fiziksel emek arasındaki zıtlık*.

TOPLUMUN MADDİ YAŞAM KOŞULLARI.

–“Toplumun maddi yaşam koşulları” kavramı şunları içerir: 1) toplumu çevreleyen doğal çevre ve coğrafi konum; 2) nüfus ve yoğunluğu; 3) insanların ihtiyaç duydukları maddi malları ürettikleri üretim biçimi. Toplum, doğanın güçlerinden ve faydalarından yararlanmadan, doğal koşullar dışında var olamaz. Benzer şekilde, belirli bir nüfus yoğunluğu olmadan hiçbir toplum düşünülemez. Bununla birlikte, ne doğal koşullar ne de nüfus artışı, sosyal sistemin doğasının, gelişiminin ve bir sosyal sistemden diğerine

geçişinin bağlı olduğu birincil maddi koşullar değildir. Nüfus yoğunluğu gibi, doğal koşulların toplum üzerindeki etkisi de maddi üretim düzeyine bağlıdır. Toplumun gelişimini ve bir sosyal sistemden diğerine geçişini belirleyen birincil güç, *maddi malların üretim biçimi* (bkz.) ve üretim biçimindeki değişikliklerdir.

FAYDACILIK (Latince *utilitas*–fayda, avantaj), kişisel faydanın insan ahlakının temeli olduğunu savunan felsefi bir doktrindir. Bu ahlak görüşünün en tipik savunucusu İngiliz burjuva bilgini Bentham’dır. XVIII. yüzyılın Fransız materyalistleri bile, kilise ve feodal ahlak normlarını reddederek, insan davranışının normunun kişinin ihtiyaçlarını karşılama arzusu olması gerektiğini savundular. Bununla birlikte, Fransız materyalistleri kişisel fayda ve egoizm ilkesini oldukça farklı anladılar. Kişisel ve sosyal çıkarların rasyonel bir birleşimini savundular. Fransız materyalistlerinin görüşü daha sonra Bentham tarafından basitleştirildi; Bentham, insan ahlaki eyleminin temel motivasyonunu dar egoizm ve kaba kişisel hesaplama gördü. Bentham’a göre, burjuvaziye fayda sağlayan şey, bir bütün olarak topluma da fayda sağlar. Faydacılığın sosyal ve sınıf temeli, burjuva toplumunun koşullarında aranmalıdır, çünkü Karl Marx’ın gözlemlediği gibi, kapitalist rekabet dünyasında “herkes yalnızca kendisini düşünür.” Faydacılık, modern, özellikle Amerikan felsefesinde de yaygındır. Emperyalizm döneminde gerici felsefenin en etkili akımlarından biri olan pragmatizm, “fayda”yı gerçeğin belirleyici ölçütü olarak kabul etmeye dayanır. Dahası, “fayda” kavramı idealist bir şekilde

yorumlanır ve kapitalist “işletmenin” başarısını en yüksek iyilik olarak haklı çıkarmayı amaçlar.

ÜTOPIK SOSYALİZM –Marx’ın bilimsel sosyalizm teorisinden farklı olarak, toplumun gerçeklerinden ve sınıf mücadelesinden kopuk, toplumun yeniden örgütlenmesi için geniş ve kapsamlı planlar geliştiren sosyalist doktrinlerdir. Ütopik sosyalistler, sosyalist ideallerini tamamen idealizme dayandırdılar ve toplumun maddi koşullarının tarihsel gelişimdeki önceliğini anlamakta başarısız oldular. Ütopik sosyalizm, feodalizmin gerileme döneminde ortaya çıktı ve devrimci hareketlerle ilişkilendirilir. Ütopik sosyalizmin kurucusu Thomas *More*’dur (bkz.). Önde gelen bir ütopik sosyalist *Campanella*’dır (bkz.). Ütopik sosyalizm 18. yüzyılda daha da geliştirildi (bkz. *Morelly*, *Meslier*, *Mably*). XIX. yüzyılın başlarındaki büyük ütopik sosyalistler arasında Claude Henri *Saint-Simon* (bkz.), Charles *Fourier* (bkz.) ve Robert *Owen* (bkz.) yer almaktadır. Ütopik sosyalizm, proletaryanın sınıf mücadelesinin henüz yeterince gelişmediği bir dönemde ortaya çıktı. “Tüm sosyalist mezheplerin kurucuları, ne işçi sınıfının kapitalist toplumun gelişimiyle yeterince eğitilip örgütlenerek dünya sahnesinde tarihsel bir aktör olarak ortaya çıkmaya hazır hale geldiği, ne de eski dünyanın rahminde kurtuluşu için gerekli maddi koşulların yeterince olgunlaştığı bir döneme aittir. İşçi sınıfının yoksulluğu vardı, ancak kendi hareketinin koşulları henüz mevcut değildi” (*Marx*). Bu nedenle, sosyalist vaaz kaçınılmaz olarak ütopik, yani hayalci, gerçekçi olmayan bir karakter kazandı. Ütopik sosyalizm, kapitalizmin çelişkilerini derinden ve canlı bir şekilde

eleştirdi, onu sosyalizmle değiştirme ihtiyaını savundu, şehir ve köy arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasını, özel mülkiyetin kaldırılmasını vb. ngrd. Ancak, “kapitalizm altında ücretli köleliğin özünü açıklayamadı, gelişiminin yasalarını keşfedemedi, tam bir toplum yaratabilecek *toplumsal gücü bulamadı*” (Lenin). topyacılar, proletaryayı, sosyalist fikirlerin mücadelesiyle hayata geçirilmesini sağlayabilecek büyük bir tarihsel gücü olarak değil, yalnızca sempati duyulacak ve yardım edilecek ezilmiş bir kitle olarak gördüler. topyacılar, “halkın (işçilerin) yardımını olmadan, yasalar ve bildiriler yoluyla yeryüzünde mutluluk yaratmak istediler” (Stalin). Bu nedenle, Yoldaş Stalin’in de belirttiği gibi, topyacıların teorileri “işçi kitlelerini etkilemeyen teoriler olarak kaldı”, oysa kitleler arasında işçi sınıfının kurtuluşunun yalnızca işçilerin kendi içi olabileceği fikri giderek yaygınlaşıyordu. Rusya’da, ütopik sosyalizm fikirleri, ernişevski, Dobrolyubov ve diğerleri gibi işçi sınıfının önde gelen zihinleri ve ideologları tarafından dile getirildi. XIX. yüzyılın büyük Rus devrimci demokratlarının sosyalist fikirleri, Batı Avrupa’nın Marksizm ncesi sosyalizminin fikirlerinden önemli ölçüde üstündü. Bu fikirler, tutarlı bir devrimci ruh ve devrimci demokrasinin mücadeleci ruhuyla ayırt ediliyordu. Devrimci demokratlar, barışçıl vaazların tek başına sosyalist idealleri gerçekleştiremeyeceğini, eski toplumu yeni bir toplumla değiştirme konusunda yalnızca işçi sınıfının çıkarı olduğunu anlamışlardı. Ancak onların sosyalizmi de topikti. Sadece proletaryanın sosyalizmi inşa edebilecek gücü olduğunu fark etmemişlerdi; bunu fark edemezlerdi de, çünkü proletarya Rusya’da henüz yeni yeni

ortaya çıkıyordu. Devrimci demokratlar-Çernişevski, Herzen-eski köylü komünü üzerinden sosyalizme geçişi hayal etmişlerdi. Sadece Marx ve Engels sosyalizmi ütopyadan bir bilime dönüştürdüler. Sosyalizmin hayalperestlerin ve ütopyacıların icadı değil, kapitalist toplumun gelişmesinden ve proletaryanın sınıf mücadelesinden doğan, kapitalizmi yıkıp sosyalizmi inşa etme görevi olan gerekli bir sonuç ve tarihsel zorunluluk olduğunu gösterdiler.

ÜTOPYA, ÜTOPIZM (Antik Yunanca: “-i”-“değil”, “*topos*”-“yer”; hiçbir yerde bulunmayan). Bu kelime, Thomas *More’un* hayali Ütopya adasında ideal bir devleti ve rasyonel olarak organize edilmiş bir sosyal yaşamı anlatan ünlü kitabı “Ütopya”nın yayınlanmasından sonra kullanılmaya başlandı. O zamandan beri “ütopya” terimi, gerçeklikle hiçbir temeli olmayan, ideal bir sosyal sistem hakkındaki fantastik öğretileri tanımlamak için kullanılmıştır.

F

FABIAN SOSYALİZMİ, 1884 yılında “Fabian Topluluğu” adıyla ortaya çıkan ve amacının burjuvazi ile proletaryanın “işbirliğine” dayalı olarak kapitalizmin kademeli ve barışçıl bir şekilde sosyalizme dönüştürülmesi olduğunu ilan eden İngiliz burjuva entelijansiyasının bir hareketidir. Fabian hareketinin gerici, proletarya karşıtı doğası, adından da anlaşılacağı gibi, düşmanla uzlaşmaya yönelik temkinli ve yavaş stratejisiyle tanınan Romalı general Fabius Cunctator’dan (“yavaş olan”) adını almıştır. Fabian sosyalizminin temsilcileri, sınıf mücadelesine, proletarya devrimine ve proletarya diktatörlüğüne şiddetle karşıydılar. Burjuva demokrasisini açıkça övdüler ve sosyalizmin İngiltere’de burjuvaziye karşı sınıf mücadelesi olmadan zafer kazanacağını savundular. Belirli bir teorik programdan yoksun olmalarına ve felsefi sorulara kayıtsız kalmalarına rağmen, Fabianlar yine de tarihin materyalist anlayışına karşı sert bir şekilde konuştular. Engels, 4 Eylül 1892 tarihli Kautsky’ye yazdığı bir mektupta Fabianları, işçileri liberallerle bir araya getirmeye çalışan tipik burjuva politikacılar olarak nitelendirdi. Engels, “Bu, kariyercilerden duygusal sosyalistlere ve hayırseverlere kadar çeşitli burjuva ‘sosyalistlerinden’ oluşan bir kliktir; yalnızca işçilerin yaklaşan egemenliğinden duydukları korkuyla birleşmiş ve bu

tehlikeyi önlemek için her şeyi yapmaya hazırdırlar...” diye yazdı. Daha sonra, Ocak 1893’te Sorge’ye yazdığı bir mektupta Engels, Londra Fabianlarını bir kariyerçi çetesi olarak adlandırdı; “temel prensipleri devrim korkusudur.” Emperyalizm çağında, Fabian sosyalizmi açıkça İngiliz finans kapitalinin çıkarlarını doğrudan savunma pozisyonuna geçiyor, dünyanın yeniden paylaşımı için emperyalist savaşları destekliyor ve aktif olarak sömürgeci baskının güçlendirilmesini savunuyor. Fabian sosyalizmi, “Fabian emperyalizmi”ne, yani “sözde sosyalizm, eylemde emperyalizm, *oportünizmin emperyalizme dönüşümü*” ne dönüşüyor. (Lenin). Fabian sosyalizminin gerici sınıf özünü detaylandıran Lenin, burjuvazinin sömürge halklarını yağmalayarak elde ettiği “süper kârlarla” işçilerin daha küçük kesimlerine rüşvet vermesiyle bu ideolojinin işçi sınıfının üst tabakası arasında yayılmasını açıklıyor. Dünyanın iki karşıt kampa bölündüğü bir dönemde: demokrasi ve sosyalizm kampı ile emperyalist gericilik kampı; Fabian sosyalizmi sağcı işçi liderlerinin resmi ideolojisi olarak ortaya çıkıyor ve Anglo-Amerikan emperyalistlerinin SSCB ve Halk Demokrasilerine karşı mücadelesinde onlara hizmet ediyor.

FANTEZİ (Eski Yunanca *phantasia*–temsil)– insan bilincinde nesnel gerçekliğin eşsiz bir yansıması, hayal gücüne dayalı gerçek veya gerçek dışı olguların bir kavrayışı. En karmaşık olanı bile olsa, tek bir fantastik kavrayış bile tamamen insan zihninin öznel bir yaratımı değildir; sonuçta nesnel gerçekliğin bir yansımasına dayanır. Fantezi, insan zihinsel faaliyetinin tüm alanlarında muazzam bir rol oynar; yaratıcılık

için gerekli bir koşuldur. Lenin, “En basit genellemede,” der, “en temel genel fikir (genel olarak ‘tablo’) belirli bir *fantezi unsuru içerir.*” Fantezi, yalnızca sanatsal yaratıcılığın temellerinden biri değil, aynı zamanda bilimsel faaliyette de esastır. “En titiz bilimde bile fantezinin rolünü inkar etmek saçmadır” (*Lenin*). “Matematikte bile gereklidir; diferansiyel ve integral hesaplamanın keşfi bile fantezi olmadan imkansız olurdu” (*Lenin*). Lenin, Pisarev’in fantezinin olumlu değeri hakkındaki görüşlerine—“boş hayal kurmanın aksine, çalışmaya itici güç olarak yararlı bir rüya”—büyük değer veriyordu. Bilimde hipotezlerin rolü iyi bilinmektedir. Ancak her hipotez önemli bir hayal gücü, bilimsel fantezi unsuru içerir. Teknolojide de fantezinin yaratıcı değeri büyüktür. Birçok dikkat çekici teknik icat, icat edilmelerinden çok önce bilim kurgu yazarları tarafından tahmin edilmiş ve taslakları çizilmiştir. Gerçeklikle bağlantılı fantezi hayati ve verimlidir. Gerçeklikten kopuk fantezi, insana dünyanın çarpık bir görünümünü verecektir. Örneğin, dünyanın bu çarpık, fantastik görünümü dini inançların temelini oluşturur (bkz. *Din*). Fantezinin gerçeklikten uzaklaşma olasılığı, felsefi idealizmin ve dinin epistemolojik köklerinden biridir. “Zihnin (insanın) ayrı bir şeye yaklaşması, ondan bir kalıp (= kavram) çıkarması basit, doğrudan, aynasız bir eylem değil, karmaşık, ikiye ayrılmış, zikzaklı bir eylemdir; bu eylem, *fantezinin* hayattan ayrılma olasılığını içerir; dahası: *soyut bir kavramın, bir fikrin fanteziye* (nihai tahlilde = Tanrı’ya) *dönüşme olasılığını* (ve dahası, insan tarafından algılanamaz, bilinçsiz bir dönüşümü) içerir “ (*Lenin*).

KADERCİLİK (Latince *fatalis*-ölümcül), tarihsel gelişmenin bilinmeyen bir güç-kader, yazgı-tarafından önceden belirlendiğini savunan idealist bir doktrindir. Kadercilik, bireylerin, partilerin ve sınıfların tarihteki aktif, yaratıcı rolünü reddeder ve toplumun gelişimine ve tarihsel olaylara insan müdahalesinin anlamsız olduğuna, insanın yalnızca tarihin amansız yasalarının elinde kör bir kukla olduğuna inanır. Kadercilik, pasifliği, eylemsizliği ve özerkliği savunduğu ve devrimci mücadeleyi reddettiği için gerici bir doktrindir. Burjuva sosyolojisinde R. Stammler, kaderciliğin savunucusudur. Marksizm-Leninizmin toplumsal gelişme yasaları ve bireylerin, sınıfların ve partilerin bu gelişmedeki rolü hakkındaki öğretileri, tüm toplumsal gelişmeyi “kahramanların” ve büyük şahsiyetlerin eylemlerine indirgeyen hem kaderciliğe hem de öznelciliğe karşıdır. Toplumsal gelişmede tarihsel zorunluluk doktrini, bireyin tarihteki rolünü hiçbir şekilde azaltmaz. Marksizm-Leninizm, insanların kendilerinin tarihi şekillendirdiği, ancak faaliyetlerinin toplumun maddi yaşamının gelişme ihtiyaçları tarafından koşullandırıldığı ve belirlendiği öncülünden hareket eder (bkz. Özgürlük ve Zorunluluk).

FAŞİZM, emperyalist burjuvazinin, kapitalizmi koruma aracı olarak işçi sınıfını ve toplumun tüm ilerici unsurlarını bastırmak amacıyla kurduğu, finans kapital diktatörlüğünün en gerici, açıkça terörist biçimidir. Kadercilik, kapitalizmin son, emperyalist gelişim aşamasında, her alanda içselleşmiş siyasi gericiliğin bir tezahürüdür. Faşizmin karakteristik özelliği, ülke içindeki

tüm, hatta temel demokratik özgürlüklerin yok edilmesi, işçi ve diğer ilerici örgütlerin ortadan kaldırılması, burjuvazinin iktidarını korumak için açıkça terörist bir rejimin kurulması ve bağımsız halkları köleleştirmek ve emperyalist burjuvazinin bir veya başka bir ülkede dünya egemenliğini sağlamak amacıyla fetih savaşları hazırlama ve yürütme politikasıdır. Faşist rejim ilk olarak İtalya’da (1922), ardından Almanya’da (1933) ve Japonya, Polonya, Bulgaristan ve diğer birçok ülkede kurulmuştur. Faşistlerin iktidara yükselişi, Sosyal Demokratların hain politikalarıyla kolaylaştırılmıştır. Almanya’da faşizm, “Ulusal Sosyalizm” adı altında sahte bir kılıf altında ortaya çıktı. Yoldaş Stalin, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’nin 24. yıldönümü raporunda “Ulusal Sosyalizm”in gerçekte ne anlama geldiğini gösterdi. Yoldaş Stalin, “Hitlerci parti, emperyalistlerin partisidir ve dünyadaki tüm emperyalistlerin en yağmacı ve yırtıcı emperyalistidir” diye belirtti. “Demokratik özgürlüklerin düşmanlarının partisidir, ortaçağ gericiliğinin ve Kara Yüz pogromlarının partisidir.” İdeoloji alanında faşizm, en azılı gericiliği, insanlık karşıtı, yağmacı bir “felsefe” ve “ahlak” anlayışını ifade eder. Faşizm, belirli bir ulusun burjuvazisinin dünya egemenliğine “hakkı” olduğunu ve diğer “aşağı”, “aşağı” ulus ve ırkların aksine tek “tam teşekküllü” ırk olduğunu savunan ırk teorisine dayanır. Naziler, emperyalistlerin “yaşam alanı”, yani yabancı toprakların fethi iddialarını haklı çıkarmak için özel bir “hayalet” olan jeopolitikayı (bkz.) yarattılar. Faşist “filozoflar” kültürün kazanımlarını reddettiler ve yok ettiler, hayvan içgüdülerinin insan aklından üstün olduğunu ilan ettiler ve “ırksal kan” mistik

bir kültü kurdular. Sovyet halkının tüm ilerici insanlığa tarihi hizmeti, II. Dünya Savaşı'nda faşizme karşı mücadeleye öncülük etmeleri ve Alman ve Japon emperyalizminin yenilgisinde belirleyici bir rol oynamaları gerçeğinde yatmaktadır. Yeni bir savaş hazırlama ve başlatma faşist politikası, kendi dünya egemenliklerini kurmayı hayal eden Amerikan ve İngiliz emperyalistleri tarafından şimdi de izlenmektedir. Sürekli büyüyen barış, demokrasi ve sosyalizm için halk hareketini bastırmak isteyen Amerikan ve İngiliz emperyalistleri ve müttefikleri, ilerici güçlerle mücadelede faşist yöntemlere ve kitleleri ideolojik olarak sarhoş etmede faşist yöntemlere başvurmaktadırlar. Amerikan Komünist Partisi liderlerinin ve Fransız komünistlerinin yargılanması, Amerika'da "Amerikan karşıtı" faaliyetleri araştırmak üzere bir "komisyon" kurulması, ırk ayrımcılığı, çeşitli Avrupa ülkelerinin "Marshallaştırılması", Batı Almanya ve Japonya'da faşist örgütlerin yeniden kurulması, yeni, Anglo-Sakson bir ırk teorisinin propagandası, grev yapan işçilerin ve köylülerin idam edilmesi-bunlar, dünya egemenliği için yarışan yeni güçlerin faşist yöntemleridir. Yugoslavya'da faşist bir rejim kuran Tito'nun kliği, Amerikan emperyalistleriyle ittifak halindedir. Komünist Partiler Enformasyon Bürosu'nun Kasım 1949 Toplantısı'nda alınan kararda, "Savaşa hazırlık politikası, egemen emperyalist çevrelerin kitlelerin temel hayati haklarına ve demokratik özgürlüklerine yönelik aralıksız tecavüzleriyle, sosyal, siyasi ve ideolojik yaşamın tüm alanlarında gericiliğin yoğunlaşmasıyla ve halkın ilerici ve demokratik güçlerine karşı faşist misilleme yöntemlerinin kullanılmasıyla bağlantılıdır. Emperyalist

burjuvazi bu önlemlerle yağmacı bir savaş için arka cepheyi hazırlamaya çalışmaktadır.” denilmiştir. Faşizm, II. Dünya Savaşı’nda tüm dünya halklarının gözleri önünde kendini gösterdi ve eski faşist devletlerin yağmacı politikaları sonucunda ağır kayıplar verdiler. Hitler ve Japon faşizmi ve müttefikleri yenilgiye uğradı. Aynı kader Amerikan ve İngiliz emperyalistlerini de bekliyor. G. M. Malenkov, Ekim Devrimi’nin 32. yıldönümünde hazırladığı raporda, emperyalistlerin yeni bir dünya savaşı başlatmaları halinde, “bu savaşın sadece bireysel kapitalist devletler için değil, tüm dünya kapitalizmi için bir mezar olacağını” belirtmişti.

FEUERBACH Ludwig (1804-1872)

–Marksizm öncesi dönemin en büyük materyalisti, 1830’lu ve 1840’lı yıllarda Almanya’da materyalizmi ve ateizmi ilan eden ve savunan, demokratik burjuvazinin bir ideoloğu. “Feuerbach’ın gelişimi, tamamen ortodoks bir Hegelci olmasa da, bir Hegelcinin materyalizme doğru gelişimidir.” “Feuerbach’ın gelişimi, tam anlamıyla ortodoks bir Hegelci olmasa da, materyalizme doğru bir Hegelcinin gelişimiydi. Bu gelişimin belirli bir aşamasında, selefinin

idealist sistemiyle tamamen koptu” (Engels). Nihayetinde idealizmden kopup materyalist bir pozisyon benimseyen Feuerbach, “Hegelci Felsefenin Eleştirisine Bir Katkı” (1839) adlı eserinde Hegel’in idealist sistemine saldırdı. Feuerbach, idealizm eleştirisini din eleştirisiyle ilişkilendirdi. Feuerbach, genel olarak idealizmin ve özellikle Hegelci idealizmin dinin teorik temeli olduğunu, Hegel’in fikrin önceliği ve gelişim yoluyla doğaya dönüşümü doktrininin, rasyonalist biçimde ifade edilmiş, Tanrı’nın dünyayı yaratmasına dair Hristiyan dogmasından başka bir şey olmadığını göstermektedir. Ancak Feuerbach’ın Hegel eleştirisi tek taraflıdır. Hegelci idealizmi reddederek, Feuerbach aynı zamanda Hegelci diyalektiği de bir kenara bırakmış ve “rasyonel özünü” çıkaramamıştır. XIX. yüzyıl doğa biliminin büyük keşiflerini sentezleyip, bunların temelinde doğaya diyalektik bir bakış açısı geliştirememiştir. 1841’de Feuerbach’ın “Hristiyanlığın Özü” adlı kitabı yayımlandı ve materyalizmin gelişiminde önemli bir rol oynadı. Bu eserde Feuerbach, özellikle Hristiyanlık olmak üzere dinin epistemolojik kökenlerini ustaca ortaya koymaktadır. Feuerbach’a göre Tanrı, insandan ayrılmış ve mutlak bir varlığa dönüşmüş insan özüdür. Tanrı’ya atfedilen tüm nitelikler, insanın kendisinin nitelikleridir, ancak ondan ayrılmış, bağımsız olarak sunulmuş ve hepsi Tanrı’da gerçekleşmiştir. “Hristiyanlığın Özü”, F. Engels’in “Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu” adlı kitabında hem yüksek hem de eleştirel bir değerlendirme almıştır. Engels, “Hristiyanlığın Özü”nün temel önemini, insan düşüncesinden ve dolayısıyla “herhangi bir felsefeden” bağımsız olarak doğanın nesnel varlığını ilan etmesinde görmüştür. İnsanlar

doğanın ürünleridir. Dini fantezi tarafından yaratılan sözde yüksek varlıklar, insanın kendi özünün yalnızca fantastik yansımalarıdır. Feuerbach, felsefenin temel sorusunu materyalist bir şekilde ele almaktadır: “Düşünmenin varlıkla gerçek ilişkisi ancak şu olabilir: *varlık bir öznedir–bir yüklem*dir.” Düşünme varlıktan gelir, ancak varlık düşünmeden gelmez. “Varlık kendinden ve kendisi aracılığıyla var olur, varlık ancak varlık aracılığıyla verilir, varlığın temeli kendisindedir.” Feuerbach ayrıca bilginin olasılığı sorusunu materyalist bir şekilde çözer. Kantçı *agnostisizmi eleştirir* (bkz.). Feuerbach’a göre duyumsama bizi dış dünyadan ayırmaz, aksine onunla birleştirir; nesnel dünyanın bir imgesidir. Bununla birlikte, Feuerbach’ın bilgi teorisi, materyalizminin bütünü gibi, doğası gereği metafizik ve tefekkürseldir. Feuerbach, duyumdan düşünmeye, bireyden genele diyalektik geçişi veya soyutlamaların bilişteki rolünü anlamadı. İnsanların pratik faaliyetinin bilişte belirleyici olduğunu anlamadı. Feuerbach, sosyal olguları anlama konusunda idealist kaldı. Toplumun maddi temelini göremeyen Feuerbach, insan gelişimindeki dönemleri yalnızca bilinç biçimleri ve ardışık dinlerle ayırt etti. Feuerbach’ın materyalizmi antropolojik bir materyalizmdir. Tüm akıl yürütmesinin merkezinde soyut insan vardır. Feuerbach, “genel olarak insan”ı biyolojik bir varlık olarak görüyordu. İnsana ve insan toplumuna tarihsel bir yaklaşım, Feuerbach için tamamen yabancıydı. İnsanlar arasında bir “cins” bağlantısından bahsetse de, bu bağlantıyı öncelikle cinsiyetler arasındaki bir bağlantı olarak, tamamen doğal olarak anlıyordu. İnsanlar arasındaki gerçek sosyal bağlantının, sosyal üretim sürecindeki ilişkileriyle belirlendiği,

insanların ancak yarattıkları üretim araçlarıyla doğayı etkileyerek var olabileceği ve bu etki sürecinde insanların kendilerinin değiştiği, gerçek tarihlerini deneyimlediği fikrinden çok uzaktı. Marx, Feuerbach'ı eleştirirken, "Bu nedenle," diyor, "ona göre insan özü yalnızca bir 'cins', içsel, sessiz bir topluluk olarak, yalnızca *doğal* bağlarla çok sayıda bireyi birbirine bağlayan bir varlık olarak anlaşılabilir." Materyalizminin antropolojik doğası, din eleştirisinin zayıflığını ve sınırlılıklarını da açıklıyor. İnsanın sosyal ilişkilerin toplamı olduğunu fark etmediği için, dinin de tarihsel, sosyal ilişkilerin bir ürünü olduğunu anlayamadı; dinin sınıf kökenlerini ortaya çıkaramadı. Dinle mücadelesi, ilerici olmasına rağmen, burjuva aydınlanmasının bakış açısından yine de bir mücadeleydi. 19. yüzyılın ortalarındaki Almanya'daki sınıf mücadelesine ilişkin konumu da bununla bağlantılıydı. Feuerbach, toplumsal gelişmede siyasetin ve siyasi mücadelenin önemini anlamamıştı. Lenin'in belirttiği gibi, 1848 Devrimi'ni bilmiyordu. Ve Feuerbach, hayatının son yıllarında Sosyal Demokrat Parti'ye katılmış olsa da, toplumsal yaşamın yasalarına ilişkin görüşleri proletaryaya son derece yabancıydı. Feuerbach'ın toplum doktrini, ahlak anlayışında en açık ifadesini buldu. Burada, felsefesinin sınırlılıkları en açık şekilde ortaya çıktı. Feuerbach'ın ahlakının temel ilkesi, insanların birbirlerine duydukları içten çekim, insanın doğuştan gelen mutluluk arzusudur. Bu nedenle, insanların mutlu olabilmeleri için, Feuerbach'a göre, birbirlerini sevmeleri gerekir. "Sevgi" onda tüm kötülüklerin panzehiri olarak görünür. Feuerbach'ın bu esasen burjuva ahlakını eleştiren Engels şöyle yazdı: "Evet, sevgi her

zaman ve her yerde Feuerbach'ta mucizevi bir şey olarak görünür, varsayılan...” “Bizi pratik hayatın tüm zorluklarından kurtarmak için—ve bu, tamamen zıt çıkarlara sahip sınıflara bölünmüş bir toplumda! Böylece, devrimci karakterinin son kalıntıları felsefesinden buharlaşıyor ve geriye sadece eski tekerleme kalıyor: birbirinizi sevin, birbirinizi öpün, cinsiyet veya rütbe ayrımı gözetmeksizin—evrensel bir uzlaşma sarhoşluğu!” Feuerbach’ın felsefesinin olumlu ve zayıf yönleri, Marx’ın *Feuerbach Üzerine Tezleri*’nde ve Engels’in “Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu” adlı eserinde derinlemesine ortaya konmuştur. Feuerbach’ın materyalizminin eksiklikleri, tarihsel önemini azaltmaz. Feuerbach’ın materyalizmi, Marx ve Engels’in felsefi görüşlerinin oluşumu sırasında onları derinden etkilemiştir. “Ancak bu, Marx ve Engels’in materyalizminin Feuerbach’ınkiyle aynı olduğu anlamına gelmez.” Aslında Marx ve Engels, Feuerbach’ın materyalizminin ‘temel özünü’ alıp, onu bilimsel-felsefi bir materyalizm teorisine dönüştürerek, idealist ve dini-etik eklemelerini bir kenara bıraktılar” (*Stalin*). Lenin, *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* adlı eserinde, Feuerbach’ın canlı ve derin materyalist görüşlerini Machçıların idealist, bilim karşıtı fikirleriyle karşılaştırır. Feuerbach’ın başlıca eserleri: Hegel Felsefesinin Eleştirisine Bir Katkı (1839), Hristiyanlığın Özü (1841), Felsefenin Reformu İçin Ön Tezler (1842) ve Geleceğin Felsefesinin Temelleri (1843).

FENOMEN —bkz. *Noumenon*, *fenomen*.

FENOMENALİZM (antik Yunanca *phainomenon*, yani “görünme” kelimesinden gelir), yalnızca şeylerin fenomenlerinin insan bilişine erişilebilir olduğunu savunan öznel idealist bir doktrindir; gerçek varlık, nesnelerin özü, fenomenalizm perspektifinden bilinemezdir. Fenomenalizm, *agnostisizmle eşdeğerdir* (bkz.). Alman *filozof Kant* (bkz.), yalnızca fenomenlerin bilinebilir olduğuna inanıyordu. Ancak bu fenomenlerin özü (“kendinde şeyler”), insan zihninin kavrayışının ötesindedir. Bu nedenle fenomenalizm, fenomenin özden ayrılmasıyla karakterize edilir. Herhangi bir öznel idealizm gibi fenomenalizm de, dış nesnelerin bir kişi üzerindeki etkisinden kaynaklanan ve bilinç ile dış dünya arasında bir bağlantı görevi gören duyumu, “yaratılışı dış dünyadan ayıran bir bölme, bir duvar”a dönüştürür (*Lenin*). Fenomenalizm, bir fenomenin yalnızca bir kişinin duyumlarının bütünü olarak anlaşılması gerektiğini savunan bir öznel idealizm çeşididir. Machianlar fenomenalistti. Diyalektik materyalizm, dünyanın isimsel olmayan bir anlayışını kesin olarak reddeder. Görünüş ve öz arasında aşılmaz bir uçurum yoktur. Görünüş, özün açığa çıkmasıdır. Fenomenalizmin tutarsızlığının en iyi kanıtı, insanların maddi üretim faaliyeti olan insan pratiğidir; bu da şeylerin özünün bilinebilir olduğunu kanıtlar. (Ayrıca bkz. *Öz ve Görünüş*.)

FENOMENOLOJİ (antik Yunanca *Phainomenón*–görünme; *Logos*–kavram, doktrin kelimelerinden türetilmiştir), Alman filozof E. Husserl (1859-1938) tarafından yaratılan ve emperyalizm döneminde burjuva felsefesinin ana akımlarından biri haline gelen gerici, öznel-idealist bir

doktrindir. Fenomenoloji, burjuva ideolojisinin yozlaşmasının ve çürümesinin bir ürünüdür. Felsefeyi gerçeklikten ve hayattan tamamen kopararak, onu temelsiz skolastik spekülasyon alanına dönüştürür. Husserl, fenomenolojiyi temel felsefi bilim olarak tanımlamıştır. Konusu, nesnelerle ilişkileri bağlamında bilinç fenomenleridir. Bir fenomenolog “bilinç”ten bahsettiğinde, gerçek toplumsal bilinçten, hatta yaşayan, düşünen bir bireyin gerçek bilincinden değil, bilinçli bireyden, zihinsel faaliyetinden ve daha da önemlisi toplumsal çevreden soyutlanmış “saf”, aşkın bilinçten bahseder. Bir fenomenolog “nesneler”den bahsettiğinde, somut nesneleri ve bilinçteki yansımalarını değil, maddi dünyayla ve somut, duysal şeylerle ilgisiz “ideal” nesneleri kasteder. Savunucularına göre fenomenoloji, duysal deneyimden ve önceden gelen mantıksal kavramlardan bağımsız, varsayımsız bir bilimdir; saf bilincin “anlılık verilerinin” tanımlanmasına ve analizine, entelektüel sezgiye dayanır ve bu sayede ideal nesnelerin “özüne dair içgörü” elde edilir. Bu, fenomenolojinin “nesnesi” ve fantastik yöntemidir; değersiz skolastik denge kurma ve soyut kelimelerle boş oyunlar için sınırsız bir alan sağlar. Bu yozlaşmış felsefenin temel amacı, insan zihnini uyuşturmak, onu yaşamın ve bilimin güncel sorunlarından ve sağlıklı, verimli teorik düşünme yöntemlerinden uzaklaştırmaktır. Husserl’in fenomenolojisi, emperyalist burjuvazinin en yozlaşmış gerici dünya görüşlerinden biri olan *varoluşçuluğun felsefi temeli olarak hizmet etti* (bkz.). Kara Yüz Katolik bağnaz Scheler, Hitlerci metafizikçi Heidegger ve kozmopolit ihanetin vaizi Sartre’ın hepsi fenomenolojik okuldan geliyor ve gerici yazılarında “fenomenolojik analiz”i yoğun bir

şekilde kullanıyorlar. “Uluslararası Fenomenoloji Derneği”nin merkezi Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunmaktadır. Kapitalist ülkelerden fenomenologları, Marksist felsefi materyalizmin artan etkisine karşı mücadele etmek için bir araya getiriyor.

FEODALİZM, köle toplumunun çöküşü ve yıkımı sonucunda ortaya çıkan bir sosyal sistemdir. Feodalizm, küçük üretici olan köylünün sömürülmesine dayanır. Küçük köylü, kendisine tahsis edilen araziye kullanarak feodal toplumda birincil üretim gücüdür. V. İ. Lenin’e göre, “köylünün kendi arazisinde ‘kendi’ çiftçiliği, köylüye geçim araçları sağlamayı değil, toprak sahibine emek sağlamayı amaçlayan toprak sahibinin ekonomisinin bir koşuluysa.” Köleden farklı olarak, küçük serf köylü bir üreticidir, “kendi çiftliğine, kendi üretim araçlarına sahiptir ve toprağı işlemek ve hasadından feodal beye aynı olarak ödeme yapmak için belirli bir teşvike sahiptir” (*Stalin*). Feodal toplum, geçim ekonomisinin egemenliğine, “ekonomik olmayan zorlamaya” ve büyük toprak sahibi sınıf tarafından çeşitli feodal kira biçimleri şeklinde artı ürünün ele geçirilmesine dayanır. Tarihsel olarak üç tür kira vardı: emek kirası (angarya), aynı kira (aynı kira) ve para kirası. Sonuncusu, feodalizmin gerileme döneminin tipik bir örneğiydi. Bu biçimlere ek olarak, feodal devlet ve kilise, rüzgar vergisi, kilise ondalık vergisi ve çeşitli diğer vergiler alarak köylünün gerekli ürününün önemli bir kısmını gasp ediyordu. Toprak sahibi sömürüsü, köylüleri yol yapımı, askerlik ve diğer görevleri yapmaya zorlayan toprak sahibi devlet ve kilisenin sömürüsüyle tamamlanıyordu. Feodal

ekonominin ana dalı tarımdır. Feodal üretim ilişkileri, belirli bir üretim gücü seviyesine karşılık gelir: demir eritme ve işleme alanındaki gelişmeler, demir pulluğun yayılması, zanaat atölyelerinin yanı sıra imalat işletmelerinin ortaya çıkması vb. Feodalizmin ilk aşamalarında köy, feodal toplumun ekonomik, siyasi ve manevi yaşamının merkezidir. Bununla birlikte, artan sosyal iş bölümü, şehirlerin izolasyonuna ve kasaba ile köy arasında derinleşen bir karşıtlığa yol açar. Marx ve Engels, Alman İdeolojisi'nde şöyle yazarlar: “Şehirlerdeki toprak mülkiyetinin feodal yapısı, şirket mülkiyetine ve zanaatların feodal örgütlenmesine karşılık gelir.” Feodalizmin daha da gelişmesiyle birlikte, şehir köylülüğün (tüccarlar, tefeciler, zanaat loncaları) sömürücüsü olarak ortaya çıkar. Seküler ve manevi güç şehirde yoğunlaşır, feodal bir ideoloji gelişir ve şehir sonunda köyü ekonomik, politik ve manevi olarak boyunduruk altına alır. Aynı zamanda, zanaatların ve ticaretin yoğunlaştığı şehirler, devrimci bir faktör olarak hareket eder; feodal bağımlılıktan kurtuluş mücadelesi burada erken başlar. Feodal toplumun ana sınıfları köylülük ve feodal toprak sahibi sınıfıdır. Bu sınıflar arasındaki mücadele, feodalizmin gerçek tarihini oluşturur. Köylü savaşları ve ayaklanmaları feodalizmin çöküşüne yol açar. Feodal toplumun siyasi yapısı, feodalizmin gelişiminin çeşitli aşamalarına karşılık gelen, feodal yönetimin çeşitli siyasi biçimleriyle karakterize edilir. Feodalizmin erken aşamaları, gücün merkezsizleştirilmesi ve siyasi parçalanma ile karakterize edilir (örneğin, Batı Avrupa’da İtalya ve Almanya). Emtia üretiminin gelişmesi ve ulusal pazarın oluşmasıyla birlikte, ülke birleşmesi ve güçlü bir merkezi hükümetin

kurulması ihtiyacı acil hale gelir. Bu koşullar altında mutlakiyetçilik doğar. Ancak, sınıfsal doğası gereği, mutlakiyetçilik toprak sahipleri ve soyluların yönetimi biçimiydi. Daha sonraki gelişiminde, mutlakiyetçilik burjuva monarşisine, yani burjuvaziyle ittifak halindeki toprak sahiplerinin siyasi yönetim biçimine dönüşür. Feodal dönemde baskın ideoloji dinseldir (bkz. *Orta Çağ Felsefesi*). Feodal sistem içinde büyüyen kapitalist üretim ilişkileri, toplumun daha fazla gelişmesini engelleyen eski feodal düzenlerin ortadan kaldırılmasını gerektirir. Feodalizmin ortadan kaldırılması, köylü savaşları ve ayaklanmalarının belirleyici rol oynadığı burjuva devrimleri biçiminde gerçekleşir. Bununla birlikte, bazı ülkelerde feodal kalıntılar, birincil görevi olan kapitalizmin yıkımını gerçekleştirirken aynı zamanda burjuva-demokratik devrimlerin görevlerini de tam olarak yerine getiren proletarya devrimleri yoluyla tamamen ortadan kaldırılır. Köle sisteminin çözülmesinden doğan feodalizm, sınıf toplumunun ikinci biçimiydi. Asya, Avrupa ve dünyanın diğer bölgelerindeki birçok halk arasında feodalizm, ilkel komünal sistemin çözülmesine dayalı olarak sınıf toplumunun ilk biçimi olarak ortaya çıktı. Burada, sınıf toplumunun oluşumu, eski klanın üyelerinin çoğunluğunun küçük toprak parçaları ve ortak mülkiyetinin korunması, bu üyelerin bağımlı ve ezilmiş köylülere dönüşmesi ve toprakların büyük kısmının, büyük toprak sahipleri ve sömürücüler sınıfına dönüşen klan elitinin elinde toplanması koşulları altında gerçekleşti.

FETİŞİZM –bireysel nesnelerin ve şeylerin tanrılaştırılması; onlara insan anlayışının

erişemeyeceği gizemli, doğaüstü bir gücün atfedilmesi. Dini gelişmenin en düşük, ilk aşamasında, fetiş (put) inananlar için bir tapınma nesnesiydi. Her din fetişizm içerir-nesnelerin kaba tanrılaştırılması (ikonlara tapınma, vb.). (Ayrıca bkz. *Meta Fetişizmi*.)

FİDEİZM (Latince *fides*-inanç)-“bilime karşı inancı önceliklendiren gerici bir teori” (*Stalin*). V. İ. Lenin, felsefi idealizmi az çok zayıflamış, sulandırılmış bir fideizm, yani din adamlığı olarak adlandırdı. Lenin, Bogdanov, Bazarov, Yushkevich ve Mach’ın diğer takipçilerinin fideizmine karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüttü. Lenin, modern fideizmin “bilimi sözlü olarak reddetmediğini”, yalnızca bilimin “nesnel gerçek iddiasını” reddettiğini yazdı. Ancak nesnel gerçek var olduğundan, “tüm fideizm koşulsuz olarak reddedilir.”

“FİZİKSEL” İDEALİZM -“XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başındaki tanınmış bir fizikçi okulunun idealizmi” (*Lenin*). “Fiziksel” idealizm terimi ilk olarak V. İ. Lenin tarafından “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı kitabında kullanılmıştır. “Fiziksel” idealizm, 19. yüzyılın sonlarında son bilimsel keşiflerle bağlantılı olarak başlayan fizik krizinden doğmuştur. Ayrıca sınıf kökenleri de vardır. “Fiziksel” idealizm, Lenin’e göre “çizgi boyunca” bir tepkiyi ifade eden emperyalizm döneminde ortaya çıkmıştır. “Fiziksel” idealizm, doğa bilimleri alanındaki bu tepkinin ifadelerinden biridir; burjuva filozoflarının ve idealist doğa bilimcilerinin materyalist bilime ve materyalist felsefeye karşı mücadelesinin, inanççılığın ve bilimin dinle

uzlaşmasının bir ifadesidir. Lenin, “Modern fiziğin krizinin özü,” diye yazdı, “eski yasaların ve temel ilkelerin yıkılmasında, bilinç dışındaki nesnel gerçekliğin reddedilmesinde, yani materyalizmin idealizm ve agnostisizmle değiştirilmesinde yatmaktadır.” Fiziğin muazzam başarılarından, özellikle radyoaktivitenin keşfinden ve maddenin elektron teorisinin yaratılmasından, idealizmin etkisi altına girmiş ve metafiziksel olarak sınırlı olan doğa bilimciler, bu başarıların ve keşiflerin materyalist dünya görüşünün çöküşüne yol açtığı tamamen yanlış sonucuna vardılar. “‘Madde ortadan kayboldu’-bu, birçok özel soruyla ilgili olarak bu krizi yaratan temel ve tipik zorluğu ifade etmenin yoludur” (Lenin). Fiziğin tam keşifleri, madde hakkındaki metafiziksel fikirleri yok etti ve diyalektik materyalizmi doğruladı, ancak diyalektik materyalizmden habersiz doğa bilimciler, tüm materyalizmi reddetmeye başladılar. Lenin şöyle yazmıştı: “‘Madde kayboluyor,’ bu, maddeyi şimdiye kadar bildiğimiz sınırın ortadan kalktığı, bilgimizin daha derine indiği anlamına gelir; daha önce mutlak, değişmez ve özgün görünen madde özellikleri (geçilmezlik, eylemsizlik, kütle vb.) kaybolur ve bunların artık göreceli, yalnızca maddenin belirli hallerine özgü olduğu ortaya çıkar.” Lenin, felsefi materyalizmle ilişkilendirilen maddenin tek “özellği”nin, *nesnel bir gerçeklik olma*, bilincimizin dışında var olma özelliği olduğunu göstermiştir. Lenin, diyalektik materyalizmin doğruluğunun mükemmel bir örneğinin, atomun karmaşıklığının, tükenmezliğinin keşfi, modern fiziğin daha önce maddeye atfedilen geçirimsizlik, kütlenin hareketten bağımsızlığı gibi özellikleri reddetmesi olduğunu göstermiştir. Lenin, atomun tükenmezliğinin, “maddenin tüm

biçimlerinin değişkenliğinin ve hareketinin her zaman diyalektik materyalizmin dayanağı olduğunu” vurgulamıştır. Lenin, “fiziksel” idealizmin özünü ve fizikteki krizi parlak bir şekilde analiz etmiş ve bu krize yol açan nedenleri ortaya koymuştur. Krizin ilk nedenini karakterize eden Lenin, matematiğin ve bilimsel verilerin matematiksel işlenmesinin modern fizikte muazzam bir rol oynadığını yazmıştır; ilerlemenin bu olumlu yönü, gericiler tarafından nesnel dünyayı matematiksel formüllere indirgemek, matematiksel denklemlerin ardında nesnel bir gerçeklik, madde olmadığı yanlış sonucuna varmak için kullanılmaktadır. Lenin’e göre kriz, rölativizm ilkesi, yani insan bilgisinin göreliliğidir; “eski teorilerle sert kopuş dönemlerinde fizikçilere özellikle dayatılan ve *diyalektikten habersiz olarak* kaçınılmaz olarak idealizme yol açan bir ilke.” Gerçekte, bilimin her yeni adımının tarihsel belirleyiciliğinden dolayı kaçınılmaz olan bilginin göreliliği, yalnızca elde edilen her gerçeği mutlaklaştırmamanın imkansız olduğu, bilimin ve insan üretken faaliyetinin ilerlemesiyle bilimsel gerçeklerin rafine edildiği, mükemmelleştirildiği ve derinleştirildiği, eskimiş ve doğrulanmamış her şeyin ise atıldığı anlamına gelir. İdealistler, bu kaçınılmaz bilgi göreliliğini, nesnel gerçeği, insan bilincinin yansıttığı dış dünyayı inkar edecek şekilde yorumlarlar. “Fiziksel” idealistlerin felsefi rölativizmini eleştiren Lenin, mutlak gerçeğin göreceli gerçeklerin toplamından oluştuğunu göstererek, göreceli ve mutlak gerçek arasındaki ilişkiye dikkat çekici bir şekilde değinmiştir. “Fiziksel” idealizm, Felsefede, fizikçilerin kararsız idealizmini inanççılığı savunmak adına kullanan çeşitli öznel idealizm biçimleri mevcuttur. “Fiziksel” idealizm,

bazı doğa bilimcilerinin fizikteki son keşifleri yanlış anlamasının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir öznellik biçimidir. Günümüzde kapitalist ülkelerde “fiziksel” idealizm yaygındır; burjuva filozoflar ve bir dizi burjuva doğa bilimci, kuantum mekaniği, görelilik teorisi vb. konularda idealist yorumlar sunmaktadır. Bohr, Schrödinger, Heisenberg, Dirac, Mealy ve diğerleri modern “fiziksel” idealizmin temsilcileridir. Çeşitli madde parçacıklarının (fotonların elektronlara ve pozitronlara, tersine) dönüştürülebilirliğinin keşfi gibi dikkat çekici bilimsel keşifler, maddenin yok oluşu, maddenin “saf” enerjiden doğuşu vb. idealist doktrinleri desteklemek için kullanılmaktadır. Görelilik teorisi, uzay ve zamanın nesnel varoluş biçimleri olmadığı sonucuna götürür. Einstein, bunlardan biridir. Görelilik teorisinin yaratıcıları, birçok önemli konuda “fiziksel” idealizm pozisyonuna bağlı kalmıştır. Herhangi bir bilimsel keşif, felsefedeki modern gericiiler tarafından nesnel nedenselliği ve zorunluluğu reddetmek, elektronun “özgür iradesini” ilan etmek vb. için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, “fiziksel” idealizme karşı savaşı ve diyalektik materyalizmi doğanın gerçekten bilimsel bir incelemesi için tek felsefi temel olarak gören giderek daha ileri bilim insanları vardır. Bu tür bilim insanlarının önde gelen bir örneği Fransız fizikçi Langevin’dir. Bu bilim insanları arasında Fransa’da Irene ve Frédéric Joliot-Curie, İngiltere’de Haldane, Blackett ve Bernal, Yunanistan’da Kitsix ve diğerleri bulunmaktadır. Lenin, doğa bilimcilerine fizikteki krizden çıkış yolunu göstermiştir. Bu çıkış yolu, diyalektik materyalizm pozisyonunu benimsemekte yatmaktadır. Sovyet doğa bilimcileri, burjuva filozoflarının vaaz ettiği “fiziksel”

idealizme ve ülkemizde kalan “fiziksel” idealizmin kalıntılarına karşı mücadele vermektedir.

FELSEFE (Eski Yunanca: *phileo*–seviyorum ve *sophia*–bilgelik).–Felsefenin konusu, örümcekler gibi, tarihsel gelişim boyunca değişmiştir. Neredeyse Marksizmin yükselişine kadar felsefe, dünya hakkındaki tüm olumlu bilgileri kapsayan ve tüm örümceklerin yerini alan bilimlerin bilimi olmaya çalışmıştır. Tarihsel olarak bu, doğa ve toplum hakkındaki somut bilginin zayıf gelişimi ve örümceklerin farklılaşmasının olmamasıyla haklı çıkarılmıştır. Somut bilimlerin gelişmesi ve Marksizmin ortaya çıkışı, bu tür felsefeye son vermiştir. Bilimlerin farklılaşması, deneyimli örümceklerin doğal olaylar arasındaki gerçek bağlantıları ortaya çıkarma ve eski, özellikle idealist felsefenin fantastik kurgularını şeyler ve olaylar hakkındaki somut olumlu bilgilerle değiştirme yeteneği, felsefeyi “bilimlerin örümceği” olarak gereksiz kılmış ve bireysel bilimlerin sadece felsefeye bağlı parçalar ve bağlantılar olduğu kapsamlı bir sistem kurmaya çalışmıştır. Bu tür bir sistemi yaratmaya yönelik son girişim Hegel’in felsefesi olmuştur. A. L. Zhdanov’un 1947’deki bir felsefi tartışmada belirttiği gibi, felsefenin “bilimin örümcekleri” olarak sonu, hem doğa ve sosyal bilimler hem de felsefenin kendisi için ilerleyici bir düşünüş anlamına geliyordu. “Marksist felsefe, önceki felsefi sistemlerin aksine, diğer bilimlerin üstünde bir bilim değil, bilimsel araştırmanın bir aracı, doğa ve toplum bilimlerinin tümüne nüfuz eden ve gelişimleri sırasında bu bilimlerin verileriyle zenginleşen bir yöntemdir” (Zhdanov). Felsefenin temel sorusu, düşüncenin varlıkla

ilişkisi sorusudur. Bu sorunun çözümüne bağlı olarak, tüm felsefi akımlar iki büyük kampa ayrılır: materyalist (bkz. *Materyalizm*) ve idealist (bkz. *İdealizm*). Materyalizm ve idealizm arasındaki mücadele, bu mücadelede ilerleyici bir materyalist çizginin oluşumu ve gelişimi, yüzyıllardır süregelen felsefe gelişiminin kanunudur. Antik çağlarda felsefe Çin ve Hindistan'da mevcuttu. MÖ VI. yüzyılda felsefe Avrupa'da ve antik Yunanistan'da ortaya çıktı ve burada yüksek bir gelişme düzeyine ulaştı. Materyalizmin idealizme karşı mücadelesi, toplumun ilerici sınıflarının gerici sınıflara karşı mücadelesini ifade ediyordu. Orta Çağ'da felsefe bağımsız bir bilim olarak mevcut değildi; teolojinin bir parçasıydı. XV. ve XVI. yüzyıllar, Orta Çağ skolastikçiliğinden ampirik araştırmaya doğru belirleyici bir geçişin başlangıcını işaret etti. Kapitalist ilişkilerin, sanayinin ve ticaretin büyümesi, büyük coğrafi ve astronomik keşifler ve doğa bilimlerinin diğer alanlarındaki ilerlemeler, ampirik bilgiye dayalı yeni bir dünya görüşünün ortaya çıkmasına yol açtı. Kopernik, Galileo ve Giordano Bruno'nun öğretileri altında bilim büyük adımlar attı. Materyalist felsefi sistemler doğanın analizinden doğdu. XVII. ve XVIII. yüzyıllar, materyalist dünya görüşünün hızlı bir şekilde geliştiği bir dönemdi. Bacon, Hobbes, Toland ve Priestley'nin materyalist teorileri İngiltere'de; Spinoza Hollanda'da; La Mettrie, Holbach, Helvetius ve Diderot Fransa'da; ve Lomonosov ve Radishchev Rusya'da ortaya çıktı. Materyalistlerin öğretileri, felsefi idealizme keskin bir eleştiri getirir, dini fikirlere saldırır, dünyanın maddeselliği ilkesini temellendirir ve insan duygularının ve aklının güçlerini ve kapasitelerini savunur. Lomonosov,

insan düşünce tarihinde madde ve hareketin korunumu yasasını keşfeden ilk kişidir; bu, materyalizmin doğal ve bilimsel gerekçelendirilmesi için son derece önemlidir. Radishchev, sadece bir materyalist olarak değil, aynı zamanda halkı serfliğin boyunduruğundan kurtarma mücadelesi veren bir savaşçı olarak da ortaya çıkar. İlerici toplumsal hareketler ve halkın ve devrimci burjuvazinin feodal sisteme karşı mücadelesi, bu dönemin materyalist dünya görüşüyle yakından bağlantılıdır. Lenin ayrıca şunları da belirtti: “Avrupa’nın modern tarihi boyunca ve özellikle XVIII. yüzyılın sonlarında, her türlü ortaçağ saçmalığına karşı kesin bir savaşın verildiği Fransa’da, kurumlarda ve fikirlerde felsefenin köleliğe karşı mücadelesinde, materyalizm, doğa bilimlerinin tüm öğretilerine sadık, batıl inançlara, bağnazlığa vb. düşman tek tutarlı felsefe olduğunu kanıtladı. Bu nedenle demokrasinin düşmanları, materyalizmi ‘çürütmek’, baltalamak, karalamak için ellerinden gelen her şeyi yaptılar ve her zaman bir şekilde dinin savunulmasına veya desteklenmesine indirgenen çeşitli felsefi idealizm biçimlerini savundular.” Ancak Marksizm öncesi materyalizm sınırlıydı. Mekanik, metafizik bir materyalizmdi. Sosyal yaşamı açıklarken, saf idealizmin konumlarında duruyordu. Bununla birlikte, kendi zamanında muazzam bir ilerici öneme sahipti. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda materyalizme bir tepki olarak şunlar ortaya çıktı: İngiltere’de Berkeley ve Hume’un idealist teorileri, ayrıca Kant, Schelling, Fichte ve Hegel’in isimleriyle anılan 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarındaki Alman felsefesi. İdealistler, doğa bilimleriyle yakın bağlantı içinde gelişen materyalist felsefenin elde ettiği sonuçları yok etmeye ve

“mutlak ruh”, Tanrı, öznel “ben” vb. kavramların önceliğine dair dini fikirleri yeniden tesis etmeye çalıştılar. Siyaset alanında, felsefi idealizm, devrim fikirlerine, feodalizme karşı devrimci mücadeleye aristokratik bir tepkiydi. Alman, özellikle Hegelci felsefenin değerli bir kazanımı diyalektik yöntemdi. Ancak bu yöntem yanlış, idealist temeller üzerine kurulmuştu ve yalnızca Marksizm, rasyonel, pozitif özünü yıkımdan kurtararak devrimci bir materyalist diyalektik yarattı. Felsefedeki en büyük devrim 1840’larda gerçekleşti. En son bilimsel gelişmelere dayanarak, Marksist felsefe, kapitalist toplumdaki en devrimci sınıfın-proletaryanın- çıkarlarının teorik bir ifadesi olarak ortaya çıktı. Bu, bilimsel bir dünya görüşü sağlayamayan eski felsefeden, hem doğa bilimlerinin verilerine hem de insan gelişiminin dünya tarihi deneyimine dayanan tek bilimsel felsefeye doğru gerçek bir devrimci sıçramaydı. Eski felsefe okulları ve hareketlerinin hiçbirisi geniş bir takipçi kitlesi çekmedi ve geniş kitleler üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Eski felsefe sistemleri, seçkin birkaç kişi için tasarlanmış bireylerin öğretileriydi. Marksist felsefe, alışlagelmiş anlamda bir felsefe okulu değildir; sadece küçük bir takipçi kitlesine sahip başka bir yeni okul veya felsefe değildir. Milyonlarca işçi sınıfının -her şeyden önce, en gelişmiş ve en devrimci sınıf olarak- ideolojisidir. Marksizm-Leninizm, proletaryanın inancı, dünya görüşü, kapitalizmi devirme ve sosyalizmi inşa etme yolundaki öğretisidir. Marksizm felsefesi, milyonlarca insanın felsefesidir; onlar için kurtuluş mücadelesinde büyük ve her şeyi fetheden bir silahtır. Hiçbir felsefe veya felsefe okulu bu niteliklere sahip

olmamıştır veya olamazdı. Marksizm, en yüksek materyalizm biçimini-diyalektik materyalizmi-yarattı; bu da Marksizm öncesinde ilerici düşüncenin ortaya koyduğu ancak çözemediği tüm sorulara cevaplar sağladı. Marx, “*Feuerbach Üzerine Tezler*”de bu felsefenin temel ilkesini formüle eder: filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli şekillerde yorumlamışlardır, onu değiştiremezler. Materyalizm de dahil olmak üzere tüm eski, Marksizm öncesi felsefe, insan sosyal yaşamını açıklama görevine bile yaklaşmadı. Marx ve Engels’ten önce, tarihin yanlış, idealist bir anlayışı hakimdi. Proletarya ideologları, toplum bilimini herhangi bir doğa bilimi kadar kesin hale getiren ilk kişilerdi. Tarihsel materyalizm teorileri, bilimsel felsefenin en büyük başarısıydı. Bu, toplumsal gelişmenin gerçek itici güçlerini ortaya çıkardı ve kapitalizme karşı savaşıyan ezilen sınıfları, toplumsal gelişmenin yasalarına dair kesin bir anlayış ve tarihsel zorunluluk doğrultusunda bilinçli hareket etme yeteneğiyle donattı. Diyalektik ve tarihsel materyalizm sayesinde sosyalizm bir hayalden gerçeğe dönüştü. Marksist felsefe, proletarya sosyalizmiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve onun teorik temelini oluşturur. 19. yüzyılın ortalarında Rusya’da, köylülüğün serfliğe karşı verdiği şiddetli mücadele sırasında, materyalist felsefenin yoğun bir gelişme süreci yaşandı. O dönemde büyüyen serf karşıtı köylü devriminin fikirlerini yansıtan parlak bir Rus devrimci demokratlar topluluğu-Belinsky, Guernsey, Çernişevski, Dobrolyubov-eski rejimin bir silahı olarak felsefi idealizme karşı çıktı ve Marksizm öncesi dönemdeki en gelişmiş materyalist felsefeyi somutlaştırdı. Eski materyalizmin aksine, Rus devrimci demokratlarının militan materyalizmi,

düşünceye yabancıydı. Devrimci demokratlar, toplumun devrimci bir şekilde yeniden örgütlenmesi ihtiyacını kabul ettiler, düşüncelerini gelişme ve değişim ilkesine dayandırdılar ve kitlelerin tarihteki muazzam rolünü anladılar. Marx ve Engels, Çernişevski ve Dobrolyubov’u büyük bilginler ve kapitalizm eleştirmenleri olarak çok değerli buldular. Bununla birlikte, feodal Rusya’nın koşulları, Rus devrimci demokratlarının diyalektik ve tarihsel materyalizme yükselmesini engelledi, ancak bu yönde ilerici sosyal düşünceyi geliştirdiler. XIX. yüzyılın sonlarında, Rusya’da kapitalizmin büyümesiyle birlikte, Rus işçi sınıfı hızla gelişti ve kapitalizmin girdiği yeni çağda, yani emperyalizm çağında, tüm uluslararası proletaryanın öncüsü olmaya aday oldu. Tarihsel koşullar nedeniyle, Rusya bu dönemde emperyalizmin tüm çelişkilerinin odak noktasıydı. Devrimci hareketin merkezi, “dünyanın en devrimci proletaryası tarafından yönetilen en büyük halk devrimi...” (Stalin) *büyüyüp yükseldiği Rusya’ya kayd*. İşte tam da bu nedenle Rusya, Leninizmin, yani Marksizmin yeni ve en yüksek aşamasının, emperyalizm ve proletarya devrimleri çağındaki Marksizmin merkezi oldu. Rusya, emperyalizmin zincirini kıran ve kapitalizmin çöküş dönemini başlatan ilk ülke oldu. Marx ve Engels’in bilimsel sosyalizm fikirleri ilk olarak Rusya’da zafer kazandı. Rusya’da sosyalizmin zaferi, Marksizmin ve Marksist felsefenin en büyük zaferiydi. Rus ve uluslararası proletaryanın liderleri Lenin ve Stalin’in eserlerinde Marksist felsefe daha kapsamlı bir şekilde gelişti. Lenin ve Stalin, Marksist felsefenin tüm bileşenlerini-diyalektik yöntemini, materyalist teorisini ve tarihsel materyalizmini- geliştirdiler. Marksist felsefeyi İkinci Enternasyonal’in oportünistlerinin

saldırılarından korudular ve proletaryanın bu güçlü teorik silahını daha da keskinleştirdiler. Lenin ve Stalin'in eserlerinde en yüksek ve modern ifadesini bulan diyalektik ve tarihsel materyalizm, günümüzde tüm ülkelerin proletaryasının ölüme mahkum kapitalizme karşı mücadelesinin teorik temeli, halk demokrasilerinde sosyalizmin ve SSCB'de komünizmin inşasının teorik temelidir. Diyalektik materyalizm, modern doğa biliminin tek bilimsel yöntemi, doğayı ve toplumu açıklamanın ve dönüştürmenin tek bilimsel teorisidir.

ANTİK DOĞU FELSEFESİ. –Antik Doğu tarihi, kölelik sisteminin oluşumu, despotik devlet iktidarının ortaya çıkışı ve gelişimi, toplumsal ilişkilerin çözülmesi, sınıf farklılaşmasının büyümesi ve derin toplumsal mücadelenin tarihidir. Bu toplumsal mücadelenin bir yansıması olarak, özgür düşüncenin tohumları filizlenir, katılaştırmış dini fikir ve kavramlara karşı bir protesto başlar, materyalist bir dünya görüşünün ilk temelleri oluşur ve ilk siyasi teoriler formüle edilir. Antik Mısır'da geleneksel dini dünya görüşüne yönelik ilk saldırılar, ahiret dogmasına yöneltilmiştir. Antik Mısır edebiyatının klasik bir eseri olan ünlü “Arpçının Şarkısı”, ahiret dogmasına zaten şüphe düşürmektedir: “Kimse ölene inanmaz,” der, “kimse gelip... ahiretten bahsetmez,” “insanların bedenleri çürür ve mezarlar ebedi değildir.” İnşaat faaliyetleri, tarımın gelişmesi, sulama vb. bilimsel bilginin (özellikle geometri, mekanik ve astronomi alanlarında) yanı sıra kimya ve malzeme teknolojisi bilgisinin birikimini ve sistematize edilmesini gerektiriyordu. Mısırlılar arasında

hiyeroglif yazının icadı, insan bilgisinin derinleşmesini ve genişlemesini yansıtıyordu. Antik Mısır'da bilimsel bilginin gelişmesine dayanarak, materyalist bir dünya görüşünün başlangıçları ortaya çıktı. Yunan yazar Plutarch, Thales'in "Mısırlılardan suyu her şeyin kaynağı olarak görmeyi öğrendiğini" iddia etti. Kurgu ve dini fantezilerle dolu antik Mısır metinleri arasında, içerik bakımından keskin farklılıklar gösteren bazı metinler de vardır; örneğin: "Bu topraklarda bulunan serin su, tüm canlıları yarattı ve her şey ondan geliyor..." Ancak antik Mısır'da, ilerici fikirlerin başlangıcı, teolojik idealist öğretilerin egemenliği tarafından bastırıldı. Antik Mısır gibi Babil de antik dünyada bilim ve felsefenin gelişimini büyük ölçüde etkiledi. Babil sayı sistemi, günümüzde neredeyse tüm dünyada kabul edilen Arap sayı sisteminin öncüsüydü. Babil matematikçileri cebirin öncülüğünü yapmış, kare ve küp köklerini nasıl çıkaracaklarını biliyor ve ünlü Pisagor teoremi de dahil olmak üzere geometrinin temel ilkelerine hakim olmuşlardır. Çıplak gözle görülebilen yıldızlı gökyüzü haritasına sahip olan Babil astronomisinin önemi iyi bilinmektedir. Antik diyalektiğin bir anıtı, bir efendi ile bir köle arasında hayatın anlamı üzerine yapılan Babil tartışmasıdır. Bu anıt, hayatta deneyimli bilge köleyi, arzuları ile gerçeklik arasındaki çelişkilerin farkında olmayan huzursuz efendiyle karşılaştırır. Ancak, Babil'de bile, materyalist düşüncenin tohumları, toplumsal yaşam geliştikçe, sömürücü ve köle sahibi yönetici sınıfın çıkarları doğrultusunda yaratılan idealist, teolojik öğretiler tarafından giderek daha fazla bastırılmıştır. İlk materyalist felsefi hareketler ve okullar, Babil ve Mısır'ın felsefi fikirlerini

çok geride bırakarak Hindistan ve Çin’de ortaya çıkmıştır. Hindistan ve Çin’deki toplumsal yaşamın parçalanması, Uzak Doğu’nun diğer ülkelerine göre önemli ölçüde daha ileri gitmiştir. Hindistan’da bu durum, kölelik sisteminin gelişiminin, kast örgütlenmesinin ilkel ve dar sınırlarını aşmaya başladığı döneme denk geldi. Toplumun kastlara sıkı sıkıya bölünmesi, sadece köylüleri değil, aynı zamanda kentli tüccarları ve zanaatkarları da haklarından mahrum bırakarak, eski toplumun üretken güçlerinin gelişimini engelledi. Bu dönemde, kast sistemini kutsallaştıran Brahmanların (*rahiplerin*) ve Brahmanizmin egemenliğine karşı bir protesto dalgası, köylüleri, kentli kitleleri, tüccarları ve zanaatkarları etkiledi. Haklardan yoksunluk, kitlelerin aşağılanması ve rahip soylularının her şeye kadir olmasıyla karakterize edilen eski düzenle tutarsız olan yeni unsurlar, toplumsal yaşamda güç kazandı. Bu yoğunlaşan toplumsal çelişkiler, ideoloji alanında da yansımalarını buldu. Bu dönemde, eski Hint felsefesinde “çarvaka” olarak bilinen materyalist bir hareket şekillenmeye başladı (Çarvaka’nın, tüm felsefi hareketin adını aldığı eski bir düşünürün adı olduğu öne sürülmektedir. Başka bir öne sürüye göre ise “çarvaka” kelimesi iki kelimeden oluşmaktadır: “çarv”-anlaşılabilir ve “vak”-kelime). Hint materyalizminin bir diğer adı olan “lokayata”, “sıradan insanların görüşleri” olarak anlaşılabilir. Bu isim, çeşitli idealist ve mistik okulların bilgeliğiyle tezat oluşturan materyalizmin başlangıç önermelerinin doğallığını ve sıradanlığını vurgular. Birçok kişi, eski Hint materyalist okulunun kurucusu olarak eski bir bilgeyi, Brihaspati kabul eder. Özgür düşünceyle dolu birçok dize bu düşünürün eseri olarak kabul

edilir. Antik Hint materyalizminin savunucuları dünyanın maddeselliğini kabul etmişlerdir. Dünyadaki her şey dört elementten oluşur: hava, ateş, su ve toprak. İnsan bedeni de bu elementlerden oluşur. İnsanlar, bitkiler ve hayvanlar ölümden sonra bu elementlere geri dönerler. Bilinç bedenin bir özelliğidir. İnsan “ben”i beden olmadan var olamaz; insanların “Ben sakatım”, “Ben obezim”, “Ben körüm” demeleri, bedensel özellikleri “ben” kavramıyla ilişkilendirmeleri boşuna değildir. Bedenin ölümü aynı zamanda bilincin sonunu da ifade eder. Antik Hindistan materyalistleri, ölümsüz bir ruh olmadığı gibi, ruhlar veya tanrılar da olmadığını ilan etmişlerdir. Cennet ve cehennem rahipler tarafından icat edilmiştir. Etik alanında, Çarvaka okulu, çilecilik ve tüm arzu ve tutkuların terk edilmesi yoluyla acıların “yok edilmesi” hakkındaki dini öğretileri eleştirmiştir. İnsan hayatı kaçınılmaz olarak hem zevk hem de acıyla bağlantılıdır. Zevklerin acıyla ilişkili olduğu gerekçesiyle zevklerden vazgeçmeyi savunan herkes, yaşamdan ve dolayısıyla ölümden vazgeçmeyi savunmaktadır. İnsanın görevi, acıyı azaltmak ve zevkleri artırmak için çabalamaktır. Çarvaka etiği, onu antik Epikürcülükle aynı hizaya getiren unsurlar içermektedir. Materyalist felsefe, antik Çin’de daha da büyük bir gelişme göstermiştir. MÖ birinci milenyumun ortalarından itibaren, antik Çin’in çeşitli bölgelerini birleştiren Zhou Hanedanlığı ve birleşik devletin dağılmasıyla (“savaşan devletler” (Zhan Guo)) toplumsal çelişkiler yoğunlaşmıştır. MÖ beşinci ila üçüncü yüzyıllar, kırsal topluluğun dağılması, özel toprak mülkiyetinin büyümesi, köleliğin ve tefeciliğin gelişmesi ve topraksız yoksulların ortaya çıkmasıyla karakterize edilmiştir. Kitleler

arasında hoşnutsuzluk yoğunlaşmış ve zenginler ile yoksullar, hak sahipleri ile haklarından mahrum bırakılanlar arasında şiddetli bir mücadele patlak vermiştir. Kaynaklar, bu dönemde yaşanan “kargaşa” ve isyanlardan bahseder; bu olaylar, antik Çin’in manevi kültürünün gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Antik Çin’de daha sonra Taoizm olarak bilinen ideolojik hareket bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu öğretinin temelleri, MÖ IV.-III. yüzyıllarda yazılan “*Tao Te Ching*” (“*Tao ve Te Kitabı*”) adlı kitapta ortaya konmuştur, ancak efsaneye göre bu öğretinin kökeni MÖ VI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu öğreti, bilge Tao Tzu’nun (yaklaşık 604 doğumlu) adıyla ilişkilendirilir. (MÖ yaklaşık 1000). Bu öğretilerde, “Tao” kavramı, “göğün iradesi” ve “Tanrı’nın iradesi” hakkındaki dini fikirlerle karşılaştırıldı; bu, “doğal yasa”nın orijinal kavramıydı. Daha sonra, bu öğreti giderek idealizm ve mistisizmle doldu, “Tao” kavramı idealist bir şekilde yeniden yorumlandı ve bu idealist içeriğin unsurları “*Tao Te Ching*” kitabında zaten mevcuttur. Antik Taoizm, Çin toplumunun alt sınıflarının güçsüzlüğünü de yansıtıyordu; bu, “eylemsizlik” vaazında yansıtıldı. Daha sonra, “Tao” kavramı maddeden ayrıldı ve kavranması mistik tefekkürün sonucu olarak ilan edildi. Çin’in en eski felsefi düşüncesinin büyük bir başarısı, hareketin doğanın ayrılmaz bir özelliği olarak tanınması, hareketi üreten birbirine bağlı karşıt güçlerin tanınmasıydı. Çin’in en eski materyalist öğretileri, şeylerin, göğün, yerin ve var olan her şeyin gelişiminin doğal yasası fikrini ifade ediyordu. İnsan da doğanın kanunlarına uymalıdır. Bu öğretiler, Çin’de bilimin (kimya ve astronomi) erken gelişimiyle ilişkilendirilmiştir. Ampirik verileri genelleştirme girişiminin ilk örneğini

temsil ederler ve bu girişim de bilimsel bilginin daha da gelişmesini teşvik etmiştir. Bu öğretiler, elleriyle çalışan köylülerin ve zanaatkarların halk bilgeliğinin unsurlarını özümsemiş ve yaşamdan ve uygulamadan kopuk olan Konfüçyüsçü Çinli katiplerin aksine, doğaya ve nesneler dünyasına dair naif, materyalist bir anlayışı korumuştur. Bu öğretiler, Çin'deki eski kölelik sisteminin toplumsal düzenine yönelik popüler, demokratik bir eleştirinin bazı unsurlarını da içeriyordu. Doğada, rütbe, kölelik veya hak yoksunluğu, bencil açgözlülük ve insanların sürekli açlığı olmadığını, bunun yerine “doğal yasa” olduğunu savundular. Doğadaki her şeyin tabii olduğu “doğal yasa” fikri, Çin biliminin gelişimini büyük ölçüde etkiledi. Çinli astronomların eski çağlardaki meslektaşlarıyla aynı seviyede oldukları ve yıldız haritaları konusunda kapsamlı bilgiye sahip oldukları bilinmektedir. Kimyanın gelişmesi, sinyal ateşleri ve aydınlatma için kullanılan ve daha sonra Orta Çağ Avrupa'sında bilinen barut gibi icatlara yol açtı. Çin ayrıca Avrupa'ya kağıt, porselen ve manyetik pusula gibi icatları da tanıttı. MÖ 5.-4. yüzyıllarda, Yang Zhu'nun materyalist öğretisi Çin'de ortaya çıktı. Babil, Mısır ve Hindistan'daki özgür düşünürler gibi, Li Zhu da dini düşüncenin temel ilkesi olan ahiret dogmasına saldırdı. Ölümün soyluları ve sıradan insanları, bilgeleri ve aptalları eşitlediğini, bedenlerini toza dönüştürdüğünü ilan etti. Etik alanında Yan Zhu, insan arzularının tam olarak tatmin edilmesini savundu ve Epikürcü etiğin eski Doğu öncülerinden biriydi. Yan Zhu, ruhların ve herhangi bir doğaüstü ilkenin varlığını reddetti; doğadaki her şeyin doğal yasalara göre gerçekleştiğini öğretti. Materyalist gelenek, köle

toplumunun kriz ve gerileme döneminde ve feodal ilişkilerin ortaya çıkışında, eski Çin'in sonraki tarihi boyunca gelişmeye devam etti. İdealist taklitçiliğin, mistisizmin ve eklektizmin köle toplumunun ideolojisinin gelişiminin karakteristik özelliği haline geldiği bir dönemde, eski dünyanın krizi sırasında Epikür gibi bir dizi Çinli düşünür materyalizmi savunmaya devam etti. Böylece, MÖ 1. yüzyılda ve MS 1. yüzyılda, tıpkı Yan Zhu gibi mistisizmi ve batıl inancı eleştiren, gerçek bilgiyi savunan ve cehalete karşı çıkan Huan Tan tarafından materyalist öğreti geliştirildi. O, eski Çin eğitimcilerinden biriydi. Wang Chong (27-97 MS), büyük bir materyalistti. Bilimsel bilginin gerçek bir savunucusuydu ve özellikle Konfüçyüsçülüğe karşı, dinsel-idealist fanteziye karşıydı. Bu zamana kadar, eski Taoizm zaten evrim geçirmiş ve dinsel-mistik bir öğreti haline gelmişti. Wang Chong, "Tao"nun idealist yorumunu reddetti: felsefesini her şeyi üreten maddeye dayandırdı. Dünya, her şeyin herhangi bir doğaüstü gücün müdahalesi olmadan ortaya çıktığı, geliştiği ve yok olduğu "doğallık" yasasıyla yönetilir. Wang Chong, ruhların varlığını ve doğada hüküm süren idealist, Konfüçyüsçü teleoloji kavramlarını reddetti. Büyük Çinli materyalist, canlı organizmanın maddesel olduğunu, maddesel bir maddeden oluştuğunu ve ölümün bedenin parçalanması ve kan dolaşımında bulunan hayati enerjinin yok olması anlamına geldiğini öğretti. Wang Chong, insan bilgisinin tek kaynağının, bilincimizin dışında var olan şeylerin duyuşsal algıları olduğunu kabul etti. Wang Chu, Konfüçyüsçülüğün "mistik bilgi" hakkındaki idealist argümanlarını eleştirdi. Çin felsefesinin ilerici gelişimini başlattı. Antik Çin felsefesindeki idealist akımlar, Çinli materyalistler tarafından

eleştirildi. Efsanevi bilge Konfüçyüs'ün (MÖ 6.-5. yüzyıllar) adını taşıyan Konfüçyüsçülük, genellikle Çin'deki ilk idealist sistem olarak kabul edilir. Antik Konfüçyüsçülük, aristokrasi ve bürokrasinin sınıf çıkarlarını yansıtan etik ve siyasi bir doktrini temsil ediyordu. Konfüçyüsçülük, eski dinlerden ruhlara, yeryüzündeki yaşamın tüm seyrinin bağlı olduğu yüce bir tanrıya ve atalar kültüne olan inancı ödünç aldı. Konfüçyüsçülük, toplumsal düzenin dokunulmazlığını vaaz etti; tüm ritüellerin, törenlerin ve kadim geleneklerin yerine getirilmesinin son derece önemli olduğuna inanıyordu. Sonrasında, Konfüçyüsçülüğün temel ilkeleri teolojik bir sisteme dönüştürüldü ve Konfüçyüsçülük, çeşitli idealist hareketlerin felsefi olarak desteklemeye ve temellendirmeye çalıştığı Çin'in resmi devlet dini haline geldi. Bu idealist hareketlere, mistisizm ve gericiliğe karşı bilimi ve bilimsel bir dünya görüşünün geliştirilmesini savunan Çinli materyalistler karşı çıktı. Çin'deki sarsılmaz materyalist gelenek yüzyıllar boyunca evrim geçirdi ve şimdi, emperyalist gericiliğin gericiliğine karşı, halk demokratik Çin'inin ilerici güçlerinin materyalizm, bilim ve eğitim mücadelesinde doruk noktasına ulaşıyor.

MODERN ÇİN FELSEFESİ

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin doğrudan etkisi altında, Çin'de güçlü bir anti-emperyalist ve anti-feodal hareket ortaya çıktı ve Çin halkının devrimci mücadelesinin tarihinde yeni bir sayfa açtı. Bu hareketin öncülüğünü, 1921'de Çin Komünist Partisi'ni kuran ilk Marksist çevreler yaptı. O zamandan itibaren, köylülük ve toplumun

diğer devrimci düşünceli kesimlerinin de katılımıyla işçi hareketinde güçlü bir yükseliş başladı. Komünistler, kurtuluş mücadelesinin ön saflarında yer aldı. Ekim Devrimi'nden önce Çin, Marksizm hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin fikirleriyle birlikte Marksist fikirler Çin'e ve diğer Doğu ülkelerine nüfuz etti. Lenin ve Stalin'in parlak öğretileriyle donanmış Çinli komünistler, feodal-emperyalist sınıfların yozlaşmış ideolojisine karşı şiddetli bir mücadele başlattılar; Konfüçyüsçülüğün ve diğer dini ve felsefi öğretilerin gerici özünü ortaya çıkardılar, neo-Kantçı mistikleri-Zhang Junli, Liang Qichao ve diğerlerini-yıkıcı eleştirilere maruz bıraktılar ve pragmatistlerin, Amerikan emperyalizminin bilgili uşaklarının-Hu Shih ve ortaklarının-haince rolünü ifşa ettiler. İdeolojik düşmanlara karşı mücadelede, Çinli komünistler, Marksist-Leninist teoriye dayanarak, emperyalist güçlerin sömürge politikalarının sosyo-tarihsel kökenlerini ve onların hizmetkarlarının-Çinli emperyalistlerin-haince rolünü ortaya koydular. Ülkedeki durumun Marksist bir analizine dayanarak, Komünist Parti mücadele için belirli sloganlar ortaya koydu: ulusal birlik, barış, özgürlük ve Çin için bağımsızlık ve SSCB ile dostluk. Bu sloganlar altında, ulusal birleşik bir cephe oluşturuldu. 1925-1927 Büyük Çin Devrimi, Çin Komünistleri ile büyük devrimci demokrat Sun Yat-sen'in solcu Kuomintang takipçilerinin ortak mücadelesinin sonucuydu. Bu devrim yenilgiye uğramış olsa da, modern Çin tarihinde muazzam bir rol oynadı: Çin devriminin daha da gelişmesi, tarımsal bir devrime dönüşmesi için gerekli koşulları siyasi ve örgütsel olarak hazırladı. J. V. Stalin 1927'de şöyle yazmıştı: "...devrim, gelişiminin ikinci

aşamasına girdi... *ulusal birleşik cephe devriminden* milyonlarca işçi ve köylü kitlesinin devrimine, emperyalizme, soylulara ve feodal toprak sahiplerine, militaristlere ve Chiang Kai-shek'in karşı devrimci grubuna karşı mücadeleyi yoğunlaştıracak ve genişletecek bir *tarımsal devrime doğru bir dönüş başladı*" (Stalin). Yoldaş Stalin, parlak talimatlarıyla Çin Komünistlerinin izleyeceği yolu aydınlattı. Stalin'in "Leninizmin Temelleri Üzerine" adlı kitabı ve yoldaş Stalin'in diğer eserleri, Çin Komünist Partisi'nin oluşumunda büyük rol oynadı. Mao Zedong önderliğindeki Çin Komünist Partisi'nin liderliğinde, milyonlarca Çinli köylü yüzyıllardır süregelen feodal baskıya karşı, toprak ve özgürlük için ayaklandı. Mao Zedong ve yoldaşlarının önderliğinde, Çin Kızıl Ordusu kuruldu ve güney ve orta Çin'de silinmez bir zafer kazandı. Kızıl Ordu'nun kahramanca mücadelesi sonucunda, geniş Sovyet bölgeleri ortaya çıktı. İşçilerin ve köylülerin Chiang Kai-shek'in kliğinin karşı devrimci rejimini devirmek için silahlı mücadelesi tırmandı. 1920'lerin sonlarında ve 1930'ların başlarında, Marksist-Leninist felsefe Çin'de büyük bir zafer kazandı. Bu yıllarda, Marksizm-Leninizmin klasiklerinin başlıca felsefi eserleri Çinceye çevrildi: F. Engels'in Anti-Dühring , Ludwig Feuerbach ve Doğanın Diyalektiği; V. İ. Lenin'in *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* gibi eserler bunlardan bazılarıydı. Kuomintang gerici hareketinin baskılarına rağmen, Marksist-Leninist literatür ülke genelinde yaygınlaştı. Marksizm-Leninizmin gerici ideolojiye karşı güçlü bir saldırısı, ideolojik cephenin tüm alanlarında gerçekleşti. 1934'te, Komünist Parti'ye karşı savaşılan Kuomintang'ın iktidardaki kliği, temel amacı gerici Konfüçyüs ahlakını yeniden tesis

etmek ve Kuomintang gerici hareketinin faşist diktatörlüğünü güçlendirmek olan sözde “Yeni Yaşam Hareketi”ni örgütledi. Kötü şöhretli “Yeni Yaşam Hareketi”nin teorik “gerekçesi”, Çin halkının deneyimli bir düşmanı ve gerici Amerikalı idealist filozofların öğrencisi olan Chen Li-fu tarafından sağlandı . Çinli komünistler, iktidardaki Kuomintang kliğinin ideolojisinin ve politikalarının gerici doğasını ortaya koyarak, Marksist felsefe için geniş çaplı bir propaganda kampanyası başlattılar. Bu dönemin en önemli felsefi eseri olan Mao Zedong’un “Uygulama Üzerine” (1937) adlı eseri, gerçekliğin koşullarını yanlış anlayan dogmatizme ve teorinin rolünü reddeden ampirizme ezici bir darbe indirdi. Mao Zedong’un bu eseri, Marksist epistemoloji sorununa yaratıcı bir çözümün dikkat çekici bir örneğini temsil etmektedir. Emperyalist gericiliğin ideolojik yenilgisinde muazzam bir rol oynadı. Marksist bilgi teorisinden yararlanan Mao Zedong, Kuomintang gericiliğine karşı silahlı mücadele yıllarında Çin Kızıl Ordusu için askeri strateji ve taktik konularını geliştirdi (“Çin Devrim Savaşı Strateji Sorunları”, 1936) ve Japonya karşıtı savaş sırasında da bu konuları ele aldı (“Uzun Süren Savaş Üzerine”, 1938). Emperyalist Japonya’ya karşı ulusal kurtuluş savaşını yürütmek için birleşik bir cephe oluşturma sürecinde Mao Zedong, “Japon Karşıtı Birleşik Cephe Taktik Sorunları” (1940) adlı eserinde ülkedeki tüm ilerici ulusal güçleri birleştirmek için Çinli komünistlerin strateji ve taktiklerini geliştirdi. Çin devriminin olaylarını incelemek için diyalektik materyalizm yöntemini uygulayan Mao Zedong, 1939-1940 gibi erken bir tarihte, “Çin Devrimi ve Çin Komünist Partisi” ve “Yeni Demokrasi Üzerine” adlı eserlerinde yeni bir

halk demokrasisinin temel hükümlerini ortaya koydu. Mao Zedong, Lenin ve Stalin'in öğretilerini Çin'deki devrimci mücadele pratiğine ustaca uygulayarak, Marksist-Leninist felsefeyi feodal-emperyalist gericiliğe karşı bir savaş silahına dönüştürdü. Bu, Çin halkının büyük tarihi zaferinin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun en önemli koşullarından biriydi. Bugün, Marksizm-Leninizmin klasiklerinin tüm önemli eserleri Çinceye çevrilmiştir. Büyük Çin Devrimi'nin zaferi, Marksist-Leninist fikirlerin zaferini ve Çin'deki burjuva felsefesinin çöküşünü simgeliyor. Marksizm-Leninizm, Çin'deki geniş ilerici entelektüel çevrelerin ve aktif siyasi figürlerin mülkiyeti haline geliyor. Burjuva idealist felsefesine karşı mücadelelerinde, Marksist bir dünya görüşü ve materyalist bilim için Çinli Marksistler, Sovyet felsefe ve bilim literatüründen geniş ölçüde yararlanıyorlar. Pavlov'un yüksek sinirsel aktiviteye ilişkin materyalist doktrini, Michurin'in fikirleri ve Sovyet doğa biliminin diğer temsilcileri Çin'de aktif olarak destekleniyor. Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki devlet kurma deneyimi, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'yle barış ve demokrasi mücadelesinin ana akımına çekilen özgürleşmiş Avrupalı olmayan halkların, "Avrupa halklarından hiç de aşağı kalmayan, gerçekten gelişmiş bir kültürü ve gerçekten gelişmiş bir medeniyeti ileriye taşıyabilecek kapasitede olduklarını" (Stalin) bir kez daha göstermektedir .

"FELSEFE DEFTERLERİ" –Lenin'in *Felsefe Defterleri*, IX ve XII "*Lenin Derlemeleri*"nin içeriğini kapsayan ve ilk olarak 1933'te ayrı bir baskı olarak yayımlanan bir eserdir. Lenin'in

“Felsefe Defterleri”, V. İ. Lenin tarafından (çoğunlukla 1914-1916 yılları arasında) çeşitli felsefi eserlerden yapılan kapsamlı alıntılardır. Lenin, okuduğu eserlerin içeriğinin özetinin yanı sıra, en önemli eleştirel yorumları, sonuçları ve genellemeleri de ortaya koymaktadır. *“Felsefe Defterleri”*, Lenin’in şu kitapların özetlerini içerir: *Marx ve Engels–“Kutsal Aile”*, *Ludwig Feuerbach - “Dinin Özü Üzerine Dersler”*, *Hegel–“Mantık Bilimi”*, *“Tarih Felsefesi Üzerine Dersler”* ve *“Felsefe Tarihi Üzerine Dersler”*, *Lassalle–“Efesli Herakleitos’un Felsefesi”* ve *Aristoteles–“Metafizik”*. *Felsefe Defterleri’nde bulunan “Diyalektik Sorunu Üzerine”* (bkz.) parçası büyük ilgi çekmektedir. *Felsefe Defterleri* ayrıca doğa bilimleri üzerine bir dizi kitap hakkında notlar da içermektedir. Lenin, *Kutsal Aile* özetinde Marx ve Engels’in Hegel ve Genç Hegelcilerin idealist felsefesine yönelik eleştirilerine dikkat çeker. Lenin, *Kutsal Aile’de* Marx’ın zaten bilimsel sosyalizme yaklaştığına işaret eder. Lenin, Feuerbach’ın *Din Özü Üzerine Dersleri’nin* özetinde, Marx ve Engels’in materyalizmi ile Feuerbach’ın materyalizmi arasındaki temel farka işaret eder. Lenin’in Hegel’in kitaplarına ilişkin özetleri, Hegel’in idealist diyalektiğine yönelik militan eleştirisi açısından örnek teşkil eder. Her soruda Lenin, Marksist diyalektik ile idealist diyalektik arasındaki temel farkı belirtir ve Hegelci diyalektiğe eleştirel olmayan bir yaklaşımdan kaçınılması konusunda uyarır. Lenin’in felsefeye yönelik taraflı yaklaşımı, devrimci tutkusu ve Hegel’in felsefesinin gerici yönlerine yönelik eleştirisinin uzlaşmazlığı, notlarında açıkça görülmektedir. Lenin, Hegel’in materyalizmi küçümsemesini ve felsefi idealizmi ve dini yüceltme girişimlerini not eder. Aynı zamanda

Lenin, Hegel'in diyalektiğinde değerli ve doğru olan şeylere de dikkat çekerek, materyalist anlayışına giden yolu gösterir: "Genel olarak, Hegel'i materyalist bir şekilde okumaya çalışıyorum: Hegel, (Engels'e göre) tersine çevrilmiş materyalizmdir - yani, Tanrı, Mutlak, saf fikir vb. fikirlerini büyük ölçüde reddediyorum." Lenin'e göre, Hegelci felsefenin rasyonel, akılcı içeriği, dünyanın kendi kendine hareket etme doktrininde, zıtlıkların mücadelesi yoluyla ebedi gelişimde yatmaktadır: "**'kendi kendine hareket'** (bu, **dikkat!**, kendiliğinden, **özünde gerekli bir harekettir**), **'değişim'**, **'hareket ve canlılık'**, **'tüm kendi kendine hareketin ilkesi'**, **'dürtü'**... **'harekete' ve 'aktiviteye'**-'ölü varlığın' zıttı-bunun Hegelciliğin özü olduğuna kim inanacak?? Bu özün keşfedilmesi, anlaşılması, korunması, kabuğunun soyulması, arındırılması gerekiyordu, ki bu da Marx ve Engels de öyle yaptı." *Felsefe Defterleri*'nin temel teması diyalektiktir. Lenin, bu defterlerde materyalist diyalektik teorisini geliştirir ve somutlaştırır. "Defterlerinde" Lenin, diyalektik yönteminin özünü kapsamlı bir şekilde ortaya koyan bir dizi klasik diyalektik tanımı sunar. Lenin'in diyalektik, mantık ve bilgi teorisinin birliği hakkındaki talimatları, felsefenin gelişimi için son derece önemlidir. Düşünce yasalarını nesnel dünyanın yasalarından ayıran ve mantığı yalnızca düşünce biçimlerinin bir doktrini olarak gören idealistlerin ve metafizikçilerin aksine, Lenin düşüncenin nesnel dünyayı yansıttığını, düşünce yasalarının doğa yasalarına karşılık geldiğini gösterir. "*Felsefe Defterleri*", felsefenin tüm yönleriyle ilgili derin fikirler ve düşünceler kaynağıdır. Bu eserler, Kant'ın agnostisizmine, metafizik

mantığa, Marksist bir mantık tanımına ve kategorilerine, bilişin diyalektik sürecinin karakterizasyonuna ve diyalektiğin özü ve temel unsurlarının kapsamlı bir açıklamasına yönelik eleştiriler sunmaktadır. “Felsefe Defterleri”, Lenin’in materyalist bir diyalektik sisteminin oluşturulmasına ilişkin en önemli talimatlarından bazılarını içermektedir. Bu bağlamda özellikle önemli olan, Lenin’in düşünce tarihinin mantıkla örtüşmesi ve doğru bir bilgi teorisi geliştirmek için teknoloji, doğa bilimleri, çocukların, hayvanların vb. zihinsel gelişiminin tarihini felsefi olarak genelleştirme ihtiyacına ilişkin gözlemleridir. Hegel’in “*Felsefe Tarihi Üzerine Dersler*”inin özeti de büyük ilgi çekmektedir. Lenin, bu eser hakkındaki yorumlarında, felsefe tarihinin materyalizm ve idealizm arasındaki mücadelenin tarihi olduğunu gösterir ve Hegel’i materyalizmi küçümseyip daha eski filozofların (Platon ve diğerleri) idealist, dinci görüşlerini yücelttiği için sert bir şekilde eleştirir. Doğa bilimleri üzerine kitaplar hakkındaki notlarında ise Lenin, idealizmi doğa bilimlerine aktarma girişimlerini kınayarak bu girişimlerin sınıfsal niteliğini ortaya koyar. “*Felsefe Defterleri*”, materyalist diyalektiğin yaratıcı gelişiminin bir örneğini temsil eder ve Marksist felsefe alanında daha ileri çalışmalar için bir program sunar.

FICHTE Johann Gottlieb (1762-1814)

–XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında yaşamış önde gelen bir Alman idealist filozof. Lenin’in yazdığına göre, “özel idealizmin klasik bir temsilcisi” olan Fichte, Kant’ı sağdan eleştirir, yani Kantçı “kendinde şey”i reddeder. Fichte, felsefesinin başlangıç

noktasının, dünyayı tüm yasalarıyla kendisinden yaratan mutlak “ben” olduğunu ilan eder. “Ben”in faaliyet ilkesini veya eylemini *gönüllülük ruhuyla* (bkz.) geliştiren Fichte, bu faaliyeti tamamen spekülatif olarak, düşüncenin faaliyeti, bir öz farkındalık süreci olarak anlar. Dolayısıyla, Fichte’nin pratik görüşü, pratiği dünyayı değiştirme amacı taşıyan insanların gerçek faaliyeti olarak gören diyalektik materyalizme doğrudan karşıdır. Fichte, mutlak özgür iradeyi yüceltir, Tanrı’yı ve ruhun ölümsüzlüğünü tanır. Fichte, özellikle hukuk ve devlet konularında gerici idealist fikirler geliştirir. Fichte, hukuku “ben”in **tezahürlerinden** biri olarak görür ve üretim araçlarının özel mülkiyet hakkına en yüksek değeri verir. “Kapalı Ticari Devlet” (1800) adlı kitabında Fichte, sınıf ilişkilerini idealize eder. Devletin birincil görevinin Junkerleri, sanayicileri ve tüccarları korumak olduğunu düşünür. Fichte, Napolyon müdahalesine karşı Alman ulusal egemenliğinin savunulması için ilerici sloganlar öne sürerken, aynı zamanda militan şovenist sloganlar da ileri sürerek, mücadele çağrısında bulunduğu ulusal kurtuluş ve Alman birleşmesi davasını engellemiştir. Alman halkının diğer tüm uluslardan üstün olduğunu savunmuştur. Lenin, “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*”de Fichte’nin felsefesini ve öznel idealizmini kapsamlı bir şekilde eleştirmiştir. Lenin, Fichte’nin öznel idealizminin temelde Berkeley’nin gerici felsefesinden ayırt edilemez olduğunu ve kaçınılmaz olarak *solipsizme yol açtığını göstermiştir* (bkz.). Lenin özellikle emperyalist dönemin gerici filozoflarının, militan bir karanlıkçılığı teşvik etmek için Fichte’nin öznel idealizmini istismar etmeye çalıştıklarını vurgular: “Kant’a geri dönelim,” dedi gerici neo-

Kantçılar. “Fichte ve Berkeley’e geri dönelim-gerici içkinlikçilerin özünde söylediği budur.” Fichte’nin görüşleri, felsefedeki modern gericiler–kişiseller, varoluşçular ve diğerleri–tarafından da yeniden canlandırılıyor.

ŞEKİL VE İÇERİK. –Doğada ve toplumda her nesnenin, her olgunun kendine özgü bir içeriği ve biçimi vardır. En idealist ve metafizik felsefi sistemler, biçimin içerikten ayrılmasıyla karakterize edilir. Diyalektik materyalizm, biçim ve içeriği bir bütün olarak ele alır. Biçim ve içeriğin birliğinde, içerik belirleyicidir. Örneğin, toplumsal üretim biçiminin içeriği, maddi üretici güçlerdir. Ancak maddi üretici güçler üretimin sadece bir yönüdür; diğer yönü, yani biçimi, üretim sürecinde insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden, yani üretim ilişkilerinden oluşur. Biçim olarak üretim ilişkileri, içerik olarak üretici güçler tarafından belirlenir. “Kolektif çiftlik, tıpkı sonelerin sosyalist bir siyasi örgütlenme biçimi olması gibi, sosyalist bir *ekonomik* örgütlenme biçimidir. Hem kolektif çiftlikler hem de Sovyetler, devrimimizin en büyük başarısı, işçi sınıfının en büyük başarısıdır. Ancak kolektif çiftlikler ve Sovyetler sadece bir örgütlenme biçimini, evet, sosyalist bir örgütlenme biçimini temsil eder, ama yine de bir örgütlenme biçimidir. Her şey, bu biçime hangi içeriğin döküldüğüne bağlıdır” (*Stalin*). Bir nesnenin içeriği ve içeriğinin gelişimi, her zaman biçiminin ortaya çıkışından ve gelişiminden önce gelir. Diyalektik yöntem, içeriğin biçime üstünlüğünü vurgularken, aynı zamanda biçimin içeriğe karşı kayıtsız veya pasif olmadığını da ileri sürer. Biçim, içeriği aktif olarak etkiler,

gelişimini kolaylaştırır veya engeller. Örneğin, çökmekte olan kapitalizm altındaki üretim ilişkileri, üretici güçlerin gelişimini engeller ve daha fazla gelişmelerini geciktirir. İçerik ve biçim arasındaki tam uyumun bir örneği, sosyalist toplumda üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki uyumdur. SSCB’de, üretim araçlarının kamu mülkiyeti, üretim sürecinin sosyal doğasıyla tamamen uyumludur ve üretim ilişkileri, üretici güçlerin sınırsız gelişiminde güçlü bir faktördür. Yoldaş Stalin, biçimin muazzam örgütlenme önemini şu şekilde belirtir: “Kim inkar edebilir ki, kolektif çiftlikler, milyonlarca küçük bireysel köylünün, makineleri ve traktörleri ekonomik büyümenin, sosyalist tarımsal gelişmenin kaldıraçları olarak kullanarak büyük ölçekli tarıma katılabilecekleri tek sosyalist ekonomi biçimidir?” Biçim ve içerik arasındaki diyalektik ilişki, bir nesnenin içeriğinin geliştikçe, artık yeni içeriğe karşılık gelmeyen eski biçimle bir çelişkiye, bir mücadeleye girmesinde yatmaktadır. Bu çelişki, eski biçimin yeni içerikle yok edilip atılmasıyla çözülür. Biçim ve içerik arasında bir çatışmanın var olduğu iddiası, “çatışmanın genel olarak içerik ve biçim arasında değil, eski biçim ile yeni bir biçim arayan ve ona ulaşmaya çalışan yeni içerik arasında var olduğu” (*Stalin*) anlamında anlaşılmalıdır. Böylece, üretici güçlerin gelişimi, üretici güçlerin daha fazla gelişmesine engel olan kapitalist toplumun üretim ilişkileriyle keskin bir çatışmaya girer. Proletarya devrimi, eski kapitalist ilişkileri yok edip yeni sosyalist ilişkiler kurarak bu çelişkiyi çözer. Sosyalizm tarafından kurulan yeni üretim ilişkileri, büyüyen üretici güçlerle çatışmaz, çünkü bunlar sosyal karakterleriyle tamamen uyumludur. Biçim ve içeriğin diyalektik doktrini,

çok önemli pratik ve politik sonuçlara yol açar. Eğer içerik biçimi belirliyorsa, sosyalizmi inşa etme, Sovyetlerin, kolektif çiftliklerin, Sovyet kültürünün vb. daha da güçlendirilmesi ve geliştirilmesi üzerine yapılan tüm çalışmalar, sosyalist içeriklerini güvence altına alacak şekilde yürütülmelidir. Eğer biçim, içeriğe göre kayıtsız ve pasif bir şey değilse, o zaman herhangi bir olgunun biçimi de aynı derecede önemlidir. Sadece sosyalist bir emek örgütlenmesi biçimi, SSCB'nin ekonomik kalkınmadaki devasa başarılarının kaynağı olabilir. Sadece Sovyet kültürünün ulusal biçimi, bu tarihsel aşamada kültürümüzün sosyalist içeriğinin gelişmesine katkıda bulunur. Sadece Sovyetler, proletarya diktatörlüğünün devlet biçimi olarak, sosyalist devletin gelişmesine ve güçlenmesine katkıda bulunur, vb. Komünist Parti, kılavuz ilkeleriyle sanatımızı sosyalist gerçekçilik yolunda yönlendirir ve sosyalist kültüre yabancı olan her türlü burjuva formalizmiyle mücadele eder. Formalizm, sanatı kamusal hayattan, halkın komünizm mücadelesinden ayırmak, biçimi kendi başına bir amaç haline getirmek anlamına gelir. "Zvezda" ve "Leningrad" dergileri, Sovyet müziği, tiyatrosu ve sineması hakkındaki tarihi kararlarıyla Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi, Sovyet sanatındaki burjuva kalıntılarını sert bir şekilde eleştirmiş ve Sovyet sanatının ancak derin bir ideolojiye dayalı olarak Sovyet halkının yaşamını kapsamlı bir şekilde yansıtarak ve komünizm mücadelesiyle yakın bağlantı kurarak başarılı bir şekilde gelişebileceğini belirtmiştir. Merkez Komitesi kararları, sanatçıların sanatsal biçimlerini daha da geliştirmelerini talep etmektedir; çünkü

mükemmel bir biçim olmadan gerçeği derinlemesine yansıtmak mümkün değildir.

BİÇİMSEL MANTIK, Aristoteles zamanına kadar uzanan düşüncenin yasaları ve biçimlerinin bilimidir. Biçimsel mantık, belirsizliği ortadan kaldırarak, tutarlılığı, kesinliği, kanıtı ve tutarlılığı koruyarak doğru düşünmeyi öğretir. Eğer düşünce içsel olarak çelişkili, düzensiz veya tutarsız ise, hiçbir bilimsel bilgi, herhangi bir sorunu çözmeyi amaçlayan hiçbir mantıklı akıl yürütme mümkün olmaz. “Ekonomide–elbette mantıksal düşünce doğruysa–‘mantıksal tutarsızlık’ olmamalı ve siyasi analizde ‘pi’ olmamalıdır” (Lenin). Biçimsel mantık, düşüncenin dört temel yasasını ortaya koyar: 1) Düşünce belirsiz olmamalıdır. Kimlik yasası, bir şeyin doğru bir şekilde tanımlanabilmesi ve ayırt edilebilmesi gerektiğini ve bir kavramın diğeriyle değiştirilmesinin kabul edilemez olduğunu öğretir. Herhangi bir akıl yürütmede, tartışmada veya görüşmede, her kavram aynı anlamda kullanılmalıdır ve J. V. Stalin şöyle yazar: “...karışıklığı önlemek için, üzerinde çalıştığımız kavramları önceden belirlemeliyiz.” Kimlik yasası, A’nın A olduğunu söyler. 2) Düşünce çelişki içermeyen akmalıdır. Mantıksal çelişki yasası, akıl yürütme ve soruları analiz etme sürecinde kendi kendine çelişkiyi yasaklar. Lenin, bize yanlış akıl yürütmenin çelişkilerini gerçek hayattaki çelişkilerden, diyalektik çelişkilerden ayırt etmeyi öğretir. Yanlış akıl yürütmenin çelişkileri kabul edilemez. Örneğin, doğru olduğu kabul edilen bir önermenin aynı anda yanlış olduğu söylenemez. A, A değildir–bu yasanın anlamı budur. 3) Aynı soruya, doğru şekilde sorulmuş ve doğru şekilde anlaşılmışsa, dışlanmış orta yasası,

belirsiz bir şekilde—ne “evet” ne de “hayır”—düşüncenin kesinliğinden kaçınarak cevap vermenin kabul edilemez olduğunu öğretir. Sorunun gerekli açıklığa kavuşturulmasından sonra, her zaman kesin bir cevap verilmelidir. İki çelişkili yargıdan biri mutlaka doğru, diğeri yanlıştır ve üçüncü bir seçenek yoktur, veya başka bir deyişle, A ya B’dir ya da B değildir. 4) Düşünce ardışık olarak ilerlemelidir (yeterli sebep yasası). Her düşünce ancak kanıtlandığında, yani başka bir doğru düşünceden sonuç olarak çıktığında, bu durumda da o başka düşünce onun temelini oluşturduğunda doğrudur. Bu nedenle, düşünce tutarlı olmalıdır. A, B’nin var olması nedeniyle vardır, bu da yeterli sebep yasasını öğretir. Birinci Amerikan işçi heyetiyle yaptığı bir görüşmede, dış ticaretteki tekelin kaldırılması olasılığı sorulduğunda J. V. Stalin şöyle yanıtladı: “Heyet, görünüşe göre, SSCB proletaryasının burjuvaziden ve toprak sahiplerinden fabrikaları ve tesisleri, toprakları ve demiryollarını, bankaları ve madenleri almasına itiraz etmiyor. Ancak bana kalırsa heyet, proletaryanın bununla yetinmeyip daha da ileri giderek burjuvazinin siyasi haklarını da elinden almasına biraz şaşırmış durumda. Bu, bence tamamen mantıklı değil, daha doğrusu tamamen mantıksız... Bence mantık gerektirir. Burjuvazinin siyasi haklarını geri kazanma olasılığını düşünen herkes, mantıklı olmak istiyorsa, daha da ileri giderek fabrikaların ve tesislerin, demiryollarının ve bankaların burjuvaziye iade edilmesi meselesini de gündeme getirmelidir.” Bu örnek, tutarlılığın ve mantıklı düşüncenin anlamını açıkça göstermektedir. Alıntılanan dört mantıksal düşünce yasasından da görülebileceği gibi, biçimsel mantık, en genel düşünce kalıplarını, en genel tutarlılık ve

mantıksal düşünce kurallarını zorunlu olarak ortaya koymaktadır. Düşüncenin temel yasalarını ve kurallarını belirledikten sonra, biçimsel mantık, düşünme sürecinin gerçekleştirildiği çeşitli biçimleri ele almaya geçer. *Kavram* (bkz.), *yargı* (bkz.) ve *çıkarım* (bkz.)—bunlar, biçimsel mantığın üç ana bölümünü oluşturan düşünme biçimleridir. Kavramlar bölümünde, biçimsel mantık, kavram türlerini, aralarındaki ilişkileri, kavram oluşturma mantıksal yöntemlerini, kavramların kapsamı ve içeriği arasındaki ilişkiyi belirler ve kavramları tanımlama ve bölme yöntemlerini ve kurallarını ortaya koyar. Yargılar bölümünde, biçimsel mantık yargıların yapısını, başlıca yargı türlerini vb. inceler. En kapsamlı bölümünde ise, biçimsel mantık çıkarım kavramını tanımlar, çıkarım türlerini ve yöntemlerini sınıflandırır, kıyaslama doktrinini, kıyaslama kurallarını ve kıyaslama figürlerini geliştirir, bilişsel süreçte tümdengelimli ve tümevarımlı çıkarımların önemini ve rolünü gösterir, vb. Son olarak, biçimsel mantık ispat yöntemlerini ve kurallarını inceler ve ispatın mantıksal düşünme sürecindeki rolünü ortaya koyar. Dolayısıyla, biçimsel mantığın içeriği ve amaçlarının incelenmesinden, onun bir nevi mantıksal düşünmenin grameri olduğu sonucu çıkar. J. V. Stalin'e göre, kelimeleri değiştirme kurallarını, kelimeleri cümleler halinde birleştirme kurallarını belirleyen ve böylece dile tutarlı, anlamlı bir karakter kazandıran gramer gibi, mantık da düşünmeye tutarlı, anlamlı bir karakter kazandırmamızı sağlar. Dilbilgisi ve mantığın ortak noktası, belirli kurallar belirleyerek, özel ve somut olandan soyutlamaları ve kelimeleri cümleler halinde doğru bir şekilde birleştirmeyi, kelimeleri değiştirmeyi (dilbilgisi), düşünceleri doğru bir şekilde

oluşturmayı, kavramları yargılara, yargıları çıkarımlara vb. ustaca birleştirmeyi sağlayan genel kurallar ve yasalar tanımlamalarıdır (mantık). Biçimsel mantığın belirlediği yasalar ve kurallar, düşünmenin mümkün olmadığı temel yasalar ve kurallar olup, evrenseldir ve tüm insanlık için ortaktır. Dil gibi, sınıf aidiyetine bakılmaksızın tüm insanların düşünmesine hizmet ederler. Bu nedenle, sınıf özgüllüğüne sahip olamazlar ve olamazlar, tıpkı sınıf özgüllüğüne sahip bir dilbilgisinin olmadığı ve olamayacağı gibi. Aksi takdirde, insanlar birbirlerini anlayamazlardı. Biçimsel mantığın yasaları ve kuralları, doğal düşünme sürecinin yasaları ve kurallarıdır. Bununla birlikte, bu mantıksal düşünme yasaları ve kuralları hakkında çeşitli teoriler, burjuva filozofları tarafından gerici amaçlarla yaratılabilir ve yaratılmaktadır. Böylece, idealistler biçimsel mantığı, nesnel gerçeklikten kopuk, tamamen biçimsel bir bilim olarak inşa ederler. Bu nedenle Lenin, biçimsel mantığı inceleme ihtiyacından bahsederken, eski mantığın “düzeltilmesi”, yani tüm çarpıtmalardan ve idealist birikimlerden arındırılması gerektiğini savundu. Biçimsel mantık, düşüncenin “alt matematiğidir”; kendi başına bilimsel araştırma için yetersizdir. Bilimsel araştırma için güçlü bir araç, doğada, insan toplumunda ve düşüncede gelişmenin en genel yasalarını ortaya koyan Marksist diyalektik yöntemdir. (Diyalektik ve biçimsel mantık arasındaki ilişki için bkz. Mantık.)

FRANKO Ivan Yakovlevich (1850-1916)

–Büyük bir Ukraynalı yazar, düşünür ve kamu figürü. Ukrayna'nın Drohobych bölgesinde köylü demirci bir ailede doğdu. Sayısız zorluk ve talihsizlikten sonra liseden mezun oldu ve Lviv Üniversitesi'nde okudu. Avusturya yetkilileri Frank'ı sosyalizm, gizli örgütler kurma ve Rus sempatizanlığı suçlamalarıyla hapse mahkum ederek zulüm gördü. Frank'ın dünya görüşü T. G. Şevçenko (bkz.) ve Rus devrimci demokratlarından etkilendi. Frank, kendisi de ilerici Rus yazarların–Saltykov-Şchedrin, Çernişevski, Nekrasov, Dobrolyubov ve Pisarev–üzerinde derin bir etkiye sahip olduğunu belirtti. Marksizmin yayılması, Frank'ın devrimci demokratik ideolojisinin bilimsel sosyalizme doğru kaymasına neden oldu. Ancak genel olarak, onun sosyalizmi ütöpikti. Marx ve Engels'in "*Komünist Parti Manifestosu*"nu ve Marx'ın "*Das Kapital*"ini inceledi ve yaygınlaştırdı; Franko, "*Das Kapital*"in I. Cildinin 24. Bölümünü ve Engels'in "*Anti-Dühring*" adlı eserinin bazı bölümlerini Ukraynaca'ya çeviren ilk kişidir. Franko'nun dünya görüşü, işçi kurtuluş hareketi, doğa bilimlerinin başarıları, Sechenov'un öğretileri ve Darwinizm ile bağlantılıdır. Franko, biyolojik yasaları insan toplumunun gelişimine uygulayan ve bunlardan gerici sonuçlar çıkaran sözde Darwinistleri eleştirir. Bilimin demokratikleştirilmesini ve

işçilerin çıkarları için mücadelede bir silah haline getirilmesini savunur. Felsefi görüşleri, “Popüler Yayınlarımızı Nasıl Organize Edeceğimiz ve Yöneteceğimiz Üzerine Birkaç Söz”, “İnsanlık Tarihinde Evrim Üzerine Düşünceler”, “Edebiyat, Görevleri ve Başlıca Eğilimleri”, “Galiçya Aydınlarına Eleştirel Mektuplar” gibi eserlerinde ve bir dizi kurgu eserinde ortaya konmuştur. Franko, maddeyi tüm varoluşun temeli olarak görür. Doğa ölümsüz, ebedi, sürekli hareket ve karmaşa içindedir. Ruh, ikinci bir dünya yaratma ilkesi değil, yalnızca hareket halindeki maddenin bir yansıması, maddi beyin ve sinir sisteminin bir işlevidir. Franco, insan bilgisini gerçekliğin, doğanın bir yansıması olarak yorumlar. Agnostisizmi ve idealist rölativizmi reddetti. Franco, bazı diyalektik fikirler ifade eder; dünyayı sürekli değişen, çelişkileriyle dolu olarak görür ve ileriye doğru hareket eden şeylere odaklanır. Ateist bir eğitimci, din adamlığına ve gençliğin dini telkinine karşı bir savaşçıdır. Franco, kapitalizmin sonsuzluğu hakkındaki yanlış teoriyi eleştirerek, kapitalist toplumu nesilleri ve zamanı yutan, kitlelerin sağlığını ve ahlakını yok eden yırtıcı bir toplum olarak ifşa eder. Bu, aldatma ve şiddet dolu bir dünyadır. Kanun önünde “eşitlik” ilan eden burjuva demokrasisi, “açları ekmek vermeden doyurma hakkına sahip oldukları fikriyle teselli ediyormuş gibi görünüyor.” Franco, devrimin zaferine kesin olarak inanır, ancak devrim ve evrim arasındaki ilişki konusundaki teorik soruda tutarsızlığı kabul eder. Bununla birlikte, Marx’ın sosyalizm doktrinine atıfta bulunarak Franko, işçiye üretim araçlarından ayıran “duvarın” kaldırılmasını, üretim araçlarının kamu malı haline dönüştürülmesini, kolektif emeği ve emeğe göre

dağıtımı savunur. İdeolojik edebiyat mücadelesinde Franko, sanatın ebedi normlarına dair metafiziksel kavramlara sahip idealist estetiği, Belinsky, Çernişevski, Dobrolyubov ve Şevçenko'nun materyalist estetiğiyle karşılaştırır. Sanatın tarihsel doğasını vurgulayarak, yaşamın sanatın temel itici gücü olduğunu ileri sürer. Ona göre, Şevçenko gibi, şiir “yoğunlaştırılmış, konsantre edilmiş, kristalleşmiş gerçekliktir.” Franko, “sanat için sanat” teorisini, yozlaşmayı ve edebi yozlaşmayı acımasızca eleştirdi. Eserlerinde, Batı Ukrayna'daki işçilerin baskıcı durumunu son derece gerçekçi bir şekilde yansıttı. Ukrayna edebiyatına işçi imgesini ilk getiren kişi oldu. Gorki, Franko'nun çalışmalarına büyük değer verdi. Ukrayna ve Rus halkları arasındaki dostluğun önde gelen vatanseveri ve savunucusu Franko, “o saatin geleceğine” ve Ukrayna'nın “özgür uluslar arasında kızıl bir hale ile parlayacağına” inanıyordu. Ona göre “insanlığın baharı” olan 1905 devriminin başladığı yer olan Rusya içinde Ukrayna'nın yeniden birleşmesi için mücadele etti. Halkların eşitliğini savunan Franko şöyle yazdı: “Devlet veya başka herhangi bir çıkar adına başka bir ulusun özgür gelişimini baskılayan, boğan ve engelleyen bir ulus, kendi mezarıdır ve bu baskının hizmet etmesi gereken devletin de mezarıdır.” Genellikle ulusal sorunun sosyal sorun çözülmeden çözülemeyeceğini savundu. Franko hem burjuva Ukrayna milliyetçiliğine hem de köksüz kozmopolitizme karşıydı. Franko'nun ideolojik gelişimi hatalı görüşleri de içeriyordu. 1890'ların sonlarında ve 1900'lerin başlarında, Ukrayna kurtuluş hareketinde Marksizmin rolü konusunda hatalı görüşler savundu ve Galiçya'nın ekonomik olarak geri kalmış koşulları göz önüne alındığında, Marx'ın “işçi sosyalizminin”

“değişikliklere” ihtiyaç duyduğuna inanıyordu. Lenin’in de belirttiği gibi, ulusal dar görüşlülükten her zaman kaçınmayı başaramadı. Franko Marksist bir bakış açısı benimsemedi, ancak görkemli yaşamı, işçi sınıfının hizmetine sunduğu muazzam sanatsal yeteneği ve Ukrayna halkını özgürleştirmek ve Rus ve Ukrayna halkları arasındaki dostluğu güçlendirmek adına yaptığı militan çalışmaları ona evrensel bir hayranlık kazandırdı. Sadece Ukrayna halkı değil, Sovyetler Birliği’nin tüm halkları Ivan Franko’nun anısını onurlandırıyor.

RESTORASYON DÖNEMİ FRANSIZ TARİHÇİLERİ.

-O. Thierry, F. Guizot ve F. Mignet-Napolyon’un devrilmesinden sonra Fransa’da kraliyet gücünün yeniden tesis edildiği dönemin burjuva tarihçileridir. Thierry, Guizot ve Mignet’in başarısı, tarihsel gelişme yasalarına ilişkin anlayışlarında Fransız materyalistlerinin üzerinde yer almalarında yatmaktadır. Restorasyon dönemi Fransız tarihçileri, çalışmalarında feodalizm tarihini ve burjuva toplumunun oluşumunu, Üçüncü Sınıfın (ulusun çoğunluğu) soylular ve din adamlarına (azınlığı) karşı mücadelesinin tarihi olarak görmüşlerdir. Toplumsal yaşamın siyasi kurumlar tarafından belirlendiği Fransız materyalistlerinin teorisiyle yetinmeyen Guizot, Mignet ve Thierry, siyasi kurumların toplumun sivil yaşamı tarafından koşullandırıldığını ve mülkiyet ilişkilerinin sınıf mücadelesinin nedeni olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır. Thierry, *“On Yıllık Tarihsel Araştırma”* adlı eserinde, Presbiteryenler ve Katolikler arasındaki dini mücadeleyi, farklı

sınıfların mülkiyet çıkarları için siyasi partiler arasındaki bir mücadele olarak görmektedir. Thierry'ye göre, sınıfların “pozitif çıkarları” da bu mücadelede belirleyiciydi. Guizot, Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonraki dönemi incelerken, “Fransa Tarihi Üzerine Denemeler” adlı eserinde toprak ilişkilerinin tarihin temeli olduğunu belirtir. Benzer şekilde, Migne, “Fransız Devrimi Tarihi”nde 1789 devriminin nedenlerini analiz ederken, bunların toplumsal sınıfların çeşitli maddi çıkarlarına dayandığı sonucuna varır. Toplumsal yaşamı mülkiyet ilişkilerine indirgeyen Fransız tarihçiler, mülkiyet ve yasal ilişkilerin temeli olarak üretken güçleri ve üretim ilişkilerini anlamamışlardır. Sınıfların kökeni sorusuna gelince, idealist bir fetih teorisi öne sürmüşlerdir. Fethi toplumsal gelişmede belirleyici güç olarak görmüşler ve sınıfların kökeninin ve varlığının yalnızca belirli bir üretim biçimine bağlı olduğunu anlamamışlardır. Bu nedenle Thierry, feodal sınıfların yerli, Galya-Roma nüfusunun Almanlar tarafından fethedilmesi sonucu ortaya çıktığına inanmıştır; Feodal aristokrasi fatihlerden, üçüncü sınıf ise mağlup olanlardan doğmuştur. Bu nedenle Thierry, burjuvazinin feodal aristokrasiye karşı mücadelesini, yerli halkın fatihlerin torunlarına karşı mücadelesi olarak görür. Mignet, herhangi bir mülkiyet ilişkisi biçiminin ve dolayısıyla sınıfların ortaya çıkışının, gelişiminin ve yok oluşunun nedenlerini anlamakta başarısız olarak, mülkiyet ilişkilerini fetihlerle, fetihleri ise insan doğasında var olduğuna inandığı egemenlik arzusuyla açıklar. Sonuç olarak, Restorasyon dönemi tarihçileri idealist pozisyonlarda kaldılar. Guizot, Avrupa’da Medeniyet Tarihi adlı kitabında, insan davranışının nihayetinde “saf bir

fikir” tarafından belirlendiğini ilan eder. Guizot, “Dış olaylar ne olursa olsun,” diye yazar, “dünya öncelikle insanın kendisi tarafından yaratılır; dünyanın yapısı ve hareketi onun duygularına, fikirlerine, ahlaki ve entelektüel eğilimlerine bağlıdır; toplumun durumu onun içsel durumuna bağlıdır.” Liberal burjuvazinin ideologları olarak, Restorasyon dönemi tarihçileri burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesinin mantığını anlamış ve Üçüncü Sınıfın feodal aristokrasinin yönetimini yıkmaya hakkını kabul etmişlerdir. Bununla birlikte, Üçüncü Sınıf içindeki çelişkileri, din adamları ve soylular hariç tüm halkı kapsayacak şekilde inkar etmişlerdir. Geçmişte sınıf mücadelesini ilerici olarak kabul ederken, burjuvazinin yönetimi altında bunun gerekliliğini reddetmiş, sınıf mücadelesini “çılgınlık” olarak nitelendirmiş, sınıf barışı, kapitalizmin ebediliği ve sınıf ayrımı fikrini savunmuş ve sınıf çelişkilerini kasten göz ardı etmişlerdir. Marx, 27 Temmuz 1854 tarihli Engels’e yazdığı bir mektupta şunları yazdı: “Thierry’nin ‘Üçüncü Sınıfın Kökeni ve Gelişimi Tarihi’ (1853) adlı kitabıyla çok ilgilendim. Fransız tarih yazımında ‘sınıf mücadelesi’nin babası olan bu beyefendinin, önsözde burjuvazi ile proletarya arasında bir antagonizm gören ve bu karşıtlığın izlerini 1789’dan önceki Üçüncü Sınıf tarihinde bulan ‘yeni’ tarihçilere nasıl öfkeli olduğu şaşırtıcı. Üçüncü Sınıfın soylular ve din adamları hariç tüm sınıfları kapsadığını ve burjuvazinin bu diğer tüm unsurların temsilcisi rolünü oynadığını kanıtlamak için elinden gelen her şeyi yapıyor.” 1830 Devrimi’nden sonra, Restorasyon dönemi tarihçileri burjuva düzeninin ateşli savunucuları oldular.

1848 Devrimi'nde Guizot, işçi sınıfının boğucusu oldu.

XVIII. YÜZYIL FRANSIZ MATERYALİZMİ v.-bkz. *Materyalizm.*

FREUDCULUK, kurucusu Viyanalı psikiyatrist Sigmund Freud'un adını taşıyan, yabancı ve özellikle Amerikan psikolojisinde yaygın olan gerici idealist bir harekettir. Freudculuk, bilincin "bilinçaltına" tabi olduğunu ve bunun içeriğinin "libido" veya cinsel arzu olduğunu savunur. Bilinç, "libido" ile "sosyal çevre" arasındaki çatışmadan doğar. Erken çocukluk döneminde başlayan bu çatışma, genellikle nevroz veya akıl hastalığına yol açarak, kişinin kaderini kaderci bir şekilde önceden belirler. Freudculuk, "libido"yu insan faaliyetinin ardındaki tek itici güç olarak görür. Bilimsel psikoloji, Freud'un "bilinçaltının" varlığını tamamen reddeder ve yaratılışı sosyal varoluşun bir yansıması olarak görür. Bilimsel psikoloji, cinsel arzunun erken çocukluk döneminde ortaya çıktığı iddiasını alaya alır ve kişinin kaderinin bu veya başka herhangi bir "faktör" sonucu "kaderci bir şekilde önceden belirlenmesini" tamamen reddeder. Freudculuğun gerici doğası, "ilkel toplumların" ritüellerinden ve mitlerinden modern savaflara ve devrimlere kadar toplumsal olayları "açıklama" yönündeki gülünç girişimlerinde tam olarak ortaya çıkmaktadır. Alman faşistleri, insanlık karşısı uygulamalarını haklı çıkarmak için Freudculuğu kullandılar. "Libido"nun rolünü bir nebze zayıflatmayı veya onu benzer bir "faktör"le değiştirmeyi amaçlayan "neo-Freudculuk", özünde Freudculuktan farklı değildir. Freudculuk ve "neo-

Freudculuk”, günümüzde Amerikan faşist emperyalizminin ideolojik silahlarından biri olarak hizmet vermekte olup, bilincin “bilinçaltına” tabi kılınması “doktrinini” kullanarak en aşağılık ve en iğrenç insan arzularını ve içgüdülerini haklı çıkarmakta ve geliştirmektedir.

FOURIER Charles (1772-1837)

–Büyük Fransız ütöfik sosyalist. Fourier, burjuva toplumuna dair parlak bir eleştiri sunmuştur; (Fransız Devrimi ideologlarının eşitlik, kardeşlik, adalet hakkındaki fikirleri ve vaatleri ile burjuva toplumunun ortaya çıkardığı “maddi ve manevi yoksulluk” (Engels) arasındaki çelişkiyi ortaya koydu. Fourier, burjuva sisteminin kötücül olduğunu yazıyor. Bu sistemde, bir kutuptaki yoksulluk, diğer kutuptaki aşırılık tarafından üretilir. Bu sistem insanı sakat bırakır, duygularını, arzularını, düşüncelerini bastırır. Burjuva sisteminde birinin mutluluğu, diğerinin mutsuzluğuna dayanır. Fransız materyalistlerinin eğitimin belirleyici rolü hakkındaki fikirlerinden etkilenen Fourier, sosyalist bir toplumun ortaya çıkma ihtiyacını gerekçelendirerek, insan tutkuları ve dürtüleri doktrinini geliştirir. Fourier’e göre insan 12

tutkuyla karakterize edilir (tat, dokunma, görme, işitme, koku, dostluk duyguları, hırs, aşk, babalık, “entrika” tutkusu, çeşitlilik arzusu, gruplar halinde birleşme arzusu). Ahlakçılar insan doğasının yozlaşması hakkında yazmış ve bastırılmasını savunmuşlardır.) İnsan tutkularının. Aslında, Fourier’e göre, toplumun kendisi kötüydü. İnsan karakterinin tüm nitelikleri iyidir. Amaç, insan tutkularının tam olarak tatmin edilmesini, gelişmesini ve çoğalmasını teşvik edecek bir toplum yaratmaktır. Bu teorik öncüllere dayanarak, Fourier geleceğin toplumsal düzeninin bir resmini çizer. Bunun temel birimi, çeşitli üretim serilerinden oluşan falankstır. Falanksın her üyesinin çalışma hakkı vardır. Tutkularının çekiciliğine göre, falanks üyesi gönüllü olarak bir veya başka bir üretim grubuna katılır. Falankstaki çalışma, bir ihtiyaç, bir kişi için bir zevk nesnesidir. Bu, burjuva sisteminin sakatlayıcı dar profesyonelliğinin yokluğuyla kolaylaştırılır. Falanks üyesi, çalışma günü boyunca birkaç kez bir iş türünden diğerine geçer ve her birini bir buçuk ila iki saat yapar (bu, insanın çeşitlilik tutkusunu tatmin eder). Fourier, geleceğin insanları hakkında, onları saran vahşi gururun tüm engelleri, onlar için kelimenin kendisini bile alt edeceğini söyler. *“İmkansız” diye bir şey olmayacak.* Bireyin çıkarları, kolektifin çıkarlarıyla örtüşecek. Emek gücünün yaratıcı doğası ve yüksek verimliliğinin sonucu, toplumda maddi malların bolluğudur. Falankstaki dağıtım ilkesi esas olarak emek ve yetenekle belirlenir: Falanksın gelirinin ⁵/_{12’si} emek için, ⁸/_{12’si} yetenek içindir. Fourier, zihinsel ve fiziksel emek, şehir ve köy arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasına dair (embriyonik biçimde) fikirler ifade eder.

Fourier'nin sosyalizmi ütöpik bir sosyalizmdir. Fourier şiddet içeren devrime karşıydı. Fransız Devrimi'nden hayal kırıklığına uğrayan Fourier, fikirlerinin barışçıl propagandası yoluyla gelecekteki sosyalist bir toplumu örgütlemeyi düşündü. Kapitalizm altında falankslar yaratmanın mümkün olduğuna inanıyordu. Fourier zengin insanlara yöneldi ve onlara gelecekteki toplum için umutlar sunarak örgütlenmesi için sübvansiyon istedi. Kapitalistleri çekmek için Fourier, gelecekteki sistemde onlar için emek dışı bir sistem kurar. Gelir: Falanksın gelirinin ⁴/_{12'si} Fourier, katkıda bulunulan sermayeyi geri ödeyeceğine söz verir. Diğer ütöpik sosyalistler gibi, proletaryanın tarihsel rolünü tamamen anlamakta başarısız oldu. Fourier, *Saint-Simon* (bkz.), *Owen* (bkz.) izole sosyalistlerdi. Henüz kitlesel bir destekleri yoktu. Ütöpik sosyalizm gerçek bir çıkış yolu gösteremiyordu. Lenin'in yazdığı gibi, bu sosyalizm "kapitalizm altında ücretli köleliğin özünü açıklayamadı, gelişiminin yasalarını keşfedemedi, yeni bir toplumun yaratıcısı olabilecek toplumsal gücü bulamadı." Fourier, sosyalist fikirlerin gelişiminde büyük bir etkiye sahipti. Marx, Fourier'i "sosyalizmin patriklerinden" biri olarak adlandırdı. Fourier'in sosyalizmi, Saint-Simon ve Owen'ın sosyalizmiyle birlikte, bilimsel komünizmin teorik kaynaklarından biriydi. Fourier'in başlıca eserleri: *"Dört Hareket ve Genel Kader Teorisi"* (1808), *"Evrensel Birlik Teorisi"* (1822), *"Yeni Sanayi Dünyası ve Sosyal Dünya"* (1829). (Ayrıca bkz. *Ütöpik Sosyalizm*.)

X

BÜTÜNCÜLLÜK (“bütünlük felsefesi”; eski Yunanca *holos*–bütün), İngiliz emperyalizminin liderlerinden biri olan Mareşal Smuts (1870-1950) ve diğerleri tarafından savunulan “*ortaya çıkan evrim*” (bkz.) idealist felsefesinin bir çeşididir. Bütüncüllük, birlik ve karşılıklı bağlantı ilkesinin mistik bir şekilde yanlışlanmasına dayanan gerici bir idealist sistemdir. “Bütünün” “parçaya” göre önceliğini ve bütünün bileşen parçalarına indirgenemezliğini vurgulayan bütüncülük, “bütünlük” kavramına mistik, idealist bir içerik kazandırır; evren, mistik “bütünlerin” bir hiyerarşisi olarak görülür. Smuts, felsefesinden İngiliz emperyalizminin çıkarları doğrultusunda doğrudan siyasi neo-faşist sonuçlar çıkardı: İngiliz sömürge imparatorluğunun rejimini övdü ve daha yüksek bir “bütünlük” adına köleleştirilmiş uluslardan ve sınıflardan boyun eğme talep etti.

HİRİSTİYANLIK –en yaygın *dinlerden* biridir (bkz.). Hristiyanlık, MS 1. yüzyılda antik Roma’da, başlangıçta “kölelerin ve azat edilmişlerin, yoksulların ve haklarından mahrum bırakılmışların, Roma tarafından fethedilen veya dağıtılan halkların dini” olarak ortaya çıktı (Engels). Maddi ihtiyaçlar, tam hak yoksunluğu ve acımasız sömürü nedeniyle ezilen köleler isyan ettiler ancak yenilgiye uğradılar. Kendi güçlerine

olan inançlarını kaybettiler ve durumlarını hafifletecek ilahi bir koruyucunun fantastik düşüncelerinde, ahiret fikirlerinde ve zalimlerine “yukarıdan” gelecek bir ceza düşüncesinde teselli aradılar. Köylülerin ve kent yoksullarının durumu da daha iyi değildi. Yeni bir dinin –Hristiyanlığın– ortaya çıkması ve yayılması için elverişli bir zemin oluştu; bu din, ebedi mutluluğun, kişisel ölümsüzlüğün ve bununla birlikte tüm insanların eşitliğinin gelişini vaat ediyordu. Hristiyanlığın tüm halklara hitap etmesi, eski ritüelleri ve farklı inançlara sahip insanları bölen sayısız mevcut dini reddetmesi, yeni dinin yayılmasını kolaylaştırdı ve erken Hristiyanlığı *“mümkün olan ilk dünya dini”* haline getirdi (Engels). Hristiyanlık, o dönemde var olan Doğu dinlerinin (Mitraizm, Yahudilik vb.) unsurlarını ve eski idealist felsefenin takipçilerinin (Yeni Platoncular, Gnostikler, Stoacılar vb.) öğretilerini özümsemiştir. Hristiyanlığın doğmasına yol açan koşullar, mucizelere ve göksel kurtarıcıların gelişine olan inancın yaygınlaşmasını kolaylaştırdı. Bu koşullar altında, imgesinin gelişmesi uzun zaman alan ve prototipleri eski Doğu’nun dini kavramlarından kaynaklanan ölen ve dirilen “kurtarıcı tanrılar” olan efsanevi Mesih’e olan inanç da ortaya çıktı. Hristiyanlık köleliğe karşı değildi. Ölümden sonra eşitlik vaat eden Hristiyanlık, yeryüzündeki sosyal eşitsizliği meşrulaştırdı ve sömürülenleri sınıf mücadelesinden uzaklaştırarak alçakgönüllülüğü savundu, köleliğin “günahın cezası” olduğunu vaaz etti ve kölelere efendilerine “İsa gibi” itaat etmeyi ve düşmanlarını sevmeyi öğretti. Sömürücü sınıfların temsilcileri yavaş yavaş Hristiyan topluluklarına katılmaya başladı. Çeşitli Hristiyan akımları

arasındaki mücadelede, 2. yüzyılın ortalarından itibaren, daha ılımlı olanlar üstünlük kazandı, gerçeklikle uzlaşmayı vaaz etti ve Hristiyan topluluklarındaki radikal akımları “sapkınlık” olarak reddetti. Piskoposların önderliğinde bir kilise örgütü şekillenmeye başladı ve zamanla toplulukların yaşamında önemli bir etki kazandı. Devlet gücünün ilahi kökeni, sosyal eşitsizliğin ebediliği, gerçeklikle uzlaşma ve göksel ceza hakkındaki Hristiyan öğretilerinin sömürücü doğası, bu öğretileri gerici sınıflar için avantajlı hale getirdi. 4. yüzyılın başlarında Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu’nun egemen dini haline geldi. Kölelik sisteminin çöküşü ve acımasız sınıf mücadelesinin sonucu olarak feodalizmin gelişmesiyle birlikte, feodal kilise-skolastik dünya görüşü hakim oldu. Hristiyanlık feodal toplumun dini haline geldi ve Hristiyan Kilisesi “mevcut feodal sistemin en genel sentezi ve onayı” oldu (*Engels*). XI. yüzyılda kilise Roma Katolik ve Yunan Ortodoks olarak ikiye ayrıldı. Orta Çağ’da Katolik Kilisesi en büyük feodal lorddu. Muazzam bir servete sahipti ve önemli bir siyasi güç haline geldi. Kilisenin başı olan Papa, dünya egemenliğini iddia etti. Örgütsel olarak, Hristiyan Kilisesi feodal egemenlik ve astlık sistemini, hiyerarşiyi yeniden üretti ve kutsallaştırdı. Kilisenin feodal toplumun tüm katmanları üzerindeki güçlü etkisine rağmen, sömürücü doğası kitleler arasında papalık kilisesine karşı yoğun bir nefret uyandırdı. Orta Çağ toplumunun çeşitli sınıflarının feodalizme karşı mücadelesi aynı zamanda feodal kiliseye, manastırlara ve papalığa karşı da yönelmişti. Feodal kiliseye yönelik eleştiriler teolojik sapkınlıklar şeklinde ortaya çıktı ve birçok yerde kitlelerin feodalizme ve kiliseye karşı mücadelesi

açık halk ayaklanmalarına yol açtı. Dini bir kılıf altında gizlenen sapkınlıklar, Orta Çağ'ın çeşitli sınıflarının feodalizme ve bu sistemi tanrılaştıran feodal kiliseye karşı mücadelesini gizledi. "Feodalizme yönelik tüm genel saldırılar ve her şeyden önce kiliseye yönelik saldırılar, tüm devrimci, sosyal ve siyasi öğretiler aynı anda teolojik sapkınlıkları temsil etmelidir" (Engels). Sapkınlıkları sömürücülerin varlığına ve feodal kilise örgütünün egemenliğine bir tehdit olarak gören kilise, halk hareketlerine karşı mücadelede aktif rol aldı. Yargı ve polis örgütü olan Engizisyon, özgür düşüncenin en ufak tezahürlerini acımasızca zulmetti; on binlerce insan kazıkta yakıldı. Engizisyon, *Galileo'yu* (bkz.), *Bruno'yu* (bkz.) ve ilerici düşüncenin diğer birçok temsilcisini mahkum etti. Ortodoks Kilisesi (Rusya ve diğer ülkelerde) aynı zamanda büyük bir gerici güç, sömürücülerin iktidarının dayanağı ve ilerici düşüncenin düşmanı ve zulümcüsüydü. Feodal sisteme karşı mücadeledeki devrimci dönemde, burjuvazi Katolikliğe karşı çıktı ve ona burjuva Hristiyanlığı - *Protestanlık* - ile karşılık verdi (bkz.). Kapitalizmin zaferiyle birlikte, Hristiyanlık kapitalist egemenliğin desteği, işçi sınıfına karşı mücadelede kullanılan silahlardan biri haline geldi. Kilise, bilimsel sosyalizm fikirlerinin yayılmasını engellemek için işçi sınıfı üzerinde giderek daha karmaşık etki biçimleri geliştirdi. Bu biçimlerden biri de, kapitalistler ve işçiler arasında "sınıf barışı" sahte sloganı altında işçileri sınıf mücadelesinden uzaklaştırmayı amaçlayan sözde *Hristiyan sosyalizmiydi*. Emperyalizm çağında, yoğunlaşan sınıf çelişkileri, burjuvazinin artan gericiliği, burjuva kültürünün gerilemesi ve çöküşü ve sömürücü sınıflar arasında gericilik ve

mistisizmin yükselişiiyle birlikte, çeşitli dini örgütler, özellikle Hristiyan örgütleri, sosyalist işçi hareketine karşı mücadelede giderek daha fazla kullanılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Vatikan önderliğindeki Katolik Kilisesi, sosyalist işçi hareketine ve Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelede emperyalizmin bir aracı haline geldi. Vatikan ve Katolik hiyerarşisi, emperyalist burjuvaziyle birleşti. Tüm dini örgütlenmelerini emperyalizmin hizmetine sundular ve dini doktrinlerini bu amaca uyarladılar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Vatikan tamamen Amerikan tekellerinin hizmetine girdi ve şimdi tüm emperyalist kamp ile birlikte barışa, demokrasiye ve sosyalizme karşı mücadele yürütüyor. Engels, "Bruno Bauer ve Erken Hristiyanlık" ve "Erken Hristiyanlık Tarihi Üzerine" adlı makalelerinde Hristiyanlığın ortaya çıkışının sosyal nedenlerini ve erken Hristiyanlık tarihinin en önemli anlarını kesin bir bilimsel açıklamayla ilk kez ortaya koymuştur. Engels, "Almanya'daki Köylü Savaşı" adlı eserinde Orta Çağ Avrupa'sındaki dini sapkınlıkların doğasını aydınlatmıştır.

Ch

CHAADAEV Petr Yakovlevich (1794-1856)

–asil eğitimciler kuşağının bir temsilcisi, idealist bir filozof. Chaadaev’in adı, ilk “*Felsefi Mektubu*”nun “Teleskop” dergisinde yayımlandığı 1836 yılında geniş çapta tanındı. Nicholas’ın acımasız tepkisinin ortasında– Dekabrist ayaklanmasının yenilgisinin ardından– Chaadaev’in “Mektubu” “tüm düşünen Rusya’yı sarstı” (Herzen). Rus sosyal düşüncesinin bu çarpıcı belgesinde, feodal gerçekliğin geri kalmışlığı ve durgunluğuna yönelik suçlayıcı eleştiri büyük bir güç kazandı. Bu, serfliğe yönelik sert bir suçlamaydı. Chaadaev, bu durgunluğun nedeninin Rusya’nın o zamanki sosyal koşulları olduğunu açıkça gördü. “Bu, tüm

kalplerin ve zihinlerin boyun eğdiği şeylerin düzeninin doğal bir sonucudur,” diye yazdı. Chaadaev, serfliğin ve Ortodoks Bizans Kilisesi’nin Rusya’yı durgunluğa ve cehalete mahkum ettiğini gösteriyor. Slav hayranlığına ve Rus otokrasisinin ataerkil, serf temelli yapılarının idealize edilmesine karşı mücadele eder. Rus toplumundaki ilerici figürleri köleliği sona erdirmeye ve Rusya’nın ilerici gelişimi için koşullar yaratmaya çağırır. Ancak Dekabristlerden farklı olarak Chaadayeve, Rusya’nın ilerleme yolunu siyasi ayaklanmada değil, aydınlanmanın yayılmasında görür. İdealist bir felsefi ve tarihsel kavram geliştiren Chaadayeve, insan zihninin mükemmelleştirilmesinin insanlığı ideal bir toplumsal düzene götüreceğini savunur. Hükümet, Chaadayeve’nin “Mektubuna” acımasız bir baskıyla karşılık verdi. “Teleskop” kapatıldı, editörü sürgüne gönderildi, sansürcü görevden alındı ve Chaadayeve resmen akıl hastası ilan edildi. Sekiz “Felsefi Mektup” da dahil olmak üzere tüm belgelerine el konuldu. Chaadaev , “Bir Deli İçin Özür” (1837) adlı eserinde, Rus halkına duyduğu sevgi ve vatanında mutluluk ve ilerleme arzusunun, “*Felsefi Mektuplar*”ında Rusya’nın toplumsal düzenine yönelttiği sert eleştiriyi dikte ettiğini açıklar. Chaadaev’in idealist dünya görüşü, çelişkili bir şekilde kölelik karşıtı eğitim içeriğini mistisizm ve gerici fikirlerle iç içe geçirir. Rusya’nın geçmişindeki ve kültüründeki her olumlu şeyi reddetti. Katolikliği överken, gerici doğasını göz ardı ederek, köleliğin kaldırılması umudunu ona bağladı. Gelecekteki bir topluma dair ütopyik vizyonları da büyük ölçüde mistisizm içerir. Halktan uzaktı. Chaadaev’in yazıları ve mektupları 1914’te iki cilt halinde yayınlandı. Yeni yayınlar: 1934 için

“Edebiyat Mirası” No. 22-24, “Bağlantılar” No. 3-4 ve 1935 için No. 5.

ÇAVŞAVADZE İlyā Grigoriyeviç (1837-1907)

Gürcü edebiyatının önde gelen klasiklerinden biri, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Gürcistan’daki ulusal kurtuluş hareketinin ideolojik lideri. Çavşavadze, St. Petersburg Üniversitesi’nde eğitim gördü. St. Petersburg’da geçirdiği dört yıl boyunca edebiyat, felsefe, hukuk, siyasi ekonomi ve tarih alanlarında kapsamlı çalışmalar yaptı. Belinsky, Herzen, Çernişevski ve Dobrolyubov’un eserleriyle tanışması, Çavşavadze’nin ilerici dünya görüşünün oluşmasına katkıda bulundu ve Çarlık otokrasisine ve serfliğe olan nefretini derinleştirdi. Öğrenci “ayaklanmaları” nedeniyle Çavşavadze üniversiteden ayrılmak ve anavatanına dönmek zorunda kaldı; burada gerici soyluların, serfliğin ve ataerkil durgunluğun ideologlarına karşı kararlı bir mücadele yürüten ilerici Gürcü aydınlarından oluşan bir gruba liderlik etti. 1863’te Çavşavadze, “Sakartvelos Moambe” (“Gürcistan Bülteni”) adlı dergiyi, daha sonra da 1877’den itibaren “İverya” gazetesini yayımladı. Bu gazetelerde Gürcü dilini, edebiyatını ve eğitimini kararlılıkla savundu ve Çarlık rejiminin Gürcistan’daki Ruslaştırma politikalarına karşı mücadele etti. Çavşavadze’nin çalışmaları Gürcistan’ın sosyal ve kültürel yaşamının tüm alanlarını kapsıyordu. Seçkin bir şair ve düzyazı yazarı olan Çavşavadze, kurgusal eserlerinde Gürcü köylülerinin zorunlu çalışmasını tasvir etti ve serfliğin kaldırılmasını talep etti. Gürcü halkının kültürel mirasını Gürcü gericilerinin saldırılarından koruyan I. Çavşavadze, Gürcü

kültürünün gelişimini büyük bir gayretle destekledi ve yeni ve ilerici tohumları özenle besledi. Çağdaş Gürcistan'daki neredeyse tüm kültürel girişimlerin ruhu ve organizatörüydü. Otoritesi ve popüleritesi o kadar büyüktü ki, Çarlık satrapları onu Çarlık rejiminin sömürgeci politikalarına ciddi bir engel olarak gördüler. Eylül 1907'de Çavvavze, Çarlık gizli polislerinin alçak paralı askerleri tarafından suikaste uğradı. Çavvavze'nin ilerici felsefi ve estetik görüşleri, Rus devrimci demokratlarının olumlu etkisi altında şekillendi. Dünyanın maddiliğini ve yasalarının bilinebilirliğini kabul eden Çavvavze, gerçekliğin temel özelliğinin hareket ve gelişme olduğuna inanıyordu. Evrensel gelişme fikrinden yola çıkarak, her şeyin zamana, yere ve koşullara bağlı olduğunu ileri sürerek, gerçeğin somutluğunu çıkardı. Çavvavze, bilim ve sanatı toplumsal yaşamın yansımaları olarak kabul etti ve bunların yaşamın gidişatı üzerindeki ters etkisini vurguladı. Bilim ve sanattan yaşamın acil sorularına cevaplar talep eden Çavvavze, "sanat için sanat" gerici teorisine karşı uzlaşmaz bir mücadele verdi. Çavvavze, tarih anlayışında idealistti. İnsan fikirlerinin ve dürtülerinin tarihin itici gücü olduğuna inanıyordu. Bununla birlikte, tarihin materyalist anlayışına yakın bazı parlak içgörülere de sahipti. Örneğin, Chavchavadze, tarihin itici gücünün çarlar ve askeri liderler değil, halk olduğunu düşünüyordu. Vatanseverlik, halkına duyduğu özverili sevgi ve onların parlak geleceğine olan sarsılmaz inanç, Chavchavadze'de diğer uluslara, özellikle de büyük Rus halkına duyduğu saygıyla organik bir şekilde birleşmişti. Gürcü halkının içinde bulunduğu kendine özgü ikili baskı-ulusal ve sosyal-Chavchavadze'yi, ulusal baskının birincil kötülük

olduğu ve sınıf düşmanlığının Gürcü halkını Rus otokrasisinin baskısına karşı mücadelesinde zayıflatabileceği gibi hatalı bir sonuca götürdü. Bu hatalı önermelere dayanarak, Chavchavadze, sınıfların uzlaşması ve barışçıl işbirliğine dayalı ulusal diriliş fikirlerini savunmaya başladı. Gelişen kapitalizm ve Gürcü işçi hareketinin büyümesi bağlamında, Chavchavadze'nin bu hatalı siyasi görüşleri gerici bir rol oynadı. Çavşavadze, kendi döneminin en önemli görevinin emek ve bireyin özgürleşmesi olduğunu düşünse de, bu sorunun çözüm yollarını bilimsel olarak anlayamamış ve proletarya hareketinin gelişiminde Gürcü halkının yeniden dirilişinin tek temelini görememiştir.

ÇERNİŞEVSKİ Nikolai Gavrilovich (1828-1889)

—Büyük bir Rus bilgin ve eleştirmen, materyalist bir filozof, devrimci bir demokrat ve sosyalist-ütöhist. 1860'ların devrimci demokratik hareketinin lideri ve ideolojik ilham kaynağı olan Çernişevski, Rus Sosyal Demokratlarının önde gelen öncülerinden biriydi. Çernişevski, sürekli olarak “köylü devrimi fikrini, tüm eski otoritelerin devrilmesi için kitlesele mücadele fikrini” (*Lenin*)

savundu. Rus devrimcilerinin tüm bir kuşağı, Lenin'in sözleriyle "sınıf mücadelesinin ruhunu soluyan" Çernişevski'nin eserleriyle eğitildi. Kitlelerin serfliğin boyunduruğundan kurtuluşu ve çalışan halk için yeni, mutlu bir yaşam mücadelesinde Çernişevski, Rus halkının en iyi özelliklerini ve niteliklerini, devrimci vizyonlarını ve tüm baskılara duydukları nefreti, cesaretlerini ve yiğitliklerini ve daha iyi bir geleceğe olan sarsılmaz inançlarını somutlaştırdı. Çernişevski'nin Rus materyalist felsefesinin gelişimine katkısı son derece büyüktür. O, tutarlı bir materyalist ve felsefi idealizmin amansız bir karşıtıydı. "Çernişevski, 1850'lerden 1888'e kadar sağlam bir felsefi materyalizmi korumayı ve neo-Kantçıların, pozitivistlerin, Machçıların ve diğer kafa karışıklıklarının sefil saçmalıklarını bir kenara bırakmayı başaran tek gerçek büyük Rus yazardır" (Lenin). Çernişevski'nin önderliğinde, materyalistler, halkın kurtuluşuna karşı savaşan tüm gerici unsurları bir araya getiren Rus idealistlerinin kampını bozguna uğrattılar. Çernişevski, Kant, Hegel, Berkeley, Hume ve pozitivistlerin idealizmini derinden eleştirdi ve Marksizm öncesi materyalist felsefenin zirvesini temsil eden materyalist görüşler geliştirdi. Daha eski, tefekkürcü materyalizmin aksine, onun materyalizmi devrimci ve eylem odaklıydı. Çernişevski, gerçekliğe tefekkürcü bir yaklaşımı reddetti. O, kuramsal görüşlerini tamamen "halkın", yani çalışan halkın, feodal ve burjuva köleliğinden kurtuluş mücadelesine adadı. Epistemoloji alanında Çernişevski, kesinlikle materyalist pozisyonlar benimsedi. Kant'ın agnostisizmini ve dünyanın bilinebilirliğini reddeden diğer idealist teorileri sert bir şekilde eleştirdi. Bilginin kaynağını, insan duyularını

etkileyen nesnel dünyada gördü. Her teorinin mihenk taşının pratik olduğunu savundu. Çernişevski'nin materyalist felsefeyi geliştirme konusunda, Marksizm öncesi dönemin Batı Avrupa materyalistlerine kıyasla elde ettiği üstünlük, Feuerbach gibi Hegel'in diyalektiğini reddetmemesi, aksine onu materyalist bir ruhla yeniden işlemeye ve diyalektik gelişim ve değişim ilkelerini doğaya ve topluma uygulamaya çalışmasında da yansıdı. Çernişevski, siyasi ekonomi, tarih, estetik ve sanat eleştirisi gibi birçok alanda, gerçekliğe diyalektik yaklaşımın mükemmel örneklerini sundu. Onun elinde diyalektik, gerçek bir "devrim cebiri" idi. Ancak, Çernişevski'nin yaşadığı ve karşı savaştığı feodal gerçekliğin koşulları gibi nesnel şartlar nedeniyle, Marx'ın diyalektik ve tarihsel materyalizmine ulaşamadı. Onun materyalizmi önemli eksikliklerden muzdariptir. Çernişevski kendisi materyalizmini antropolojik olarak adlandırdı. Antropolojik materyalizmin darlığı ve sınırlamaları, insanı belirli toplumsal ilişkilerin bir ürünü olarak değil, sosyo-üretken faaliyetinde değil, doğanın bir parçası, biyolojik veya fizyolojik bir varlık olarak görmesinde yatmaktadır. Bu nedenle, antropolojik materyalizmin epistemoloji konularındaki karakteristik zayıflığı, materyalizmi insan toplumunun tarihine genişletememesi vb. özellikler ortaya çıkar. Antropolojik materyalizmin bu özellikleri Çernişevski'nin dünya görüşüne yansımıştır. Bununla birlikte, felsefesinin devrimci, eylem odaklı doğası, gerçekliğin antropolojik görüşünün birçok zayıflığının üstesinden gelmesine yardımcı olmuştur. Örneğin, birçok açıdan Çernişevski toplumsal olaylara materyalist bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu,

özellikle çağdaş toplumun sınıf yapısını, sınıf çıkarlarının uzlaşmazlığını ve sınıflar arasındaki mücadelenin gelişmenin itici gücü olduğunu anlamasında açıkça görülüyordu. Çernişevski ayrıca ideoloji ile halkın bilinci ve yaşamlarının ekonomik koşulları arasındaki bağlantıyı da görüyordu; toplum tarihinde halkın çıkarlarının birincil öneme sahip olduğunu vurguluyordu. Halkı, kitleleri, tarihteki birincil aktörler olarak görüyordu. “Ne kadar akıl yürütülürse yürütülsün,” diye yazdı, “sadece halk kitleleri tarafından desteklenen özlemler güçlüdür, sadece halk kitleleri tarafından desteklenen kurumlar kalıcıdır.” Çernişevski’nin sosyolojik görüşleri, devrimci demokratizmle yakından bağlantılıydı. Felsefe, siyasi ekonomi, estetik ve etik konularında Çernişevski her şeyden önce devrimci bir demokrat, ezilen kitlelerin çarlığa ve feodal köleliğe karşı devrimci mücadelesinin ilham kaynağıydı. Sadece devrimci şiddetin serflüğün temellerini yıkabileceğini ve halkın yeni bir hayata giden yolunu açabileceğini çok iyi anlıyordu. Feodal ve kapitalist sistemlerin sömürücü doğasını idealist söylemlerle örtbas eden tüm liberallerden yürekten nefret ediyordu. En büyük başarısı, Rus ve Batı Avrupa liberalizminin karşı devrimci özünü acımasızca ifşa etmesiydi. Köylü reformu döneminde, liberallerin feodal beylere olan köleliğine karşı mücadele etti. Lenin’in sözleriyle, “ünlü ‘köylü reformunun’ tüm dar görüşlülüğünü, tüm sefaletini, tüm feodal karakterini” mükemmel bir şekilde anlamıştı. “Prolog” adlı romanında, köylülerin “özgürleşmesi” hakkındaki söylemleri eylemleriyle keskin bir tezat oluşturan Rus liberallerinin canlı ve tipik imgelerini yarattı. Lenin, Çernişevski’yi ve rakiplerini—o dönemin Rus liberallerini—yeni bir

Rusya mücadelesinde temelde karşıt iki tarihsel eğilimin, tarihsel gücün temsilcileri olarak tanımlandı. Çernişevski devlet meselesine büyük önem verdi. Feodal ve burjuva toplumlardaki devletin gerçek amacını, özünü “despotizminden daha dizginsiz” olarak mükemmel bir şekilde anlamıştı. “Batı Avrupa’da tek bir devlet bile,” diye yazmıştı, “silahlı kuvvete dayanmasaydı mevcut yapısını koruyamazdı.” Bu nedenle, devrimci bir demokrat olarak, köylülüğün ve diğer işçi sınıflarının özgürleştirilmesi olasılığını, devlet iktidarının halkın eline geçmesiyle ilişkilendirdi. Bu ruhla, dönemin ilerici Rus gençliğini eğitti; devrimcileri bir araya getirdi ve onlara tamamen halka adanmış olmayı öğretti. Çernişevski’nin editörlüğünü yaptığı Sovremennik dergisi, 1850’ler ve 1860’larda Rusya’nın devrimci güçlerinin sesi, serfliğe karşı devrimci mücadelenin örgütleyicisi, köylü devriminin organıydı. Çernişevski, eski köylü komünü aracılığıyla sosyalizme geçişi hayal ediyordu. Ancak henüz proletaryanın sosyalizmi inşa edebilecek güç olduğunu fark edememişti ve edemezdi de. Ancak Çernişevski’nin sosyalizm teorisi, Batı Avrupa ütöpik sosyalistlerinin çok üzerinde bir seviyeye yükseldi ve A. A. Zhdanov’un sözleriyle, bilimsel sosyalizme en çok yaklaştı. Tüm umutlarını devrime bağıladı. Ütöpik sosyalizmi, devrimci demokratizmle yakından bağlantılıydı. Batı Avrupa ütopyacılarının aksine, siyaseti küçümsemedi; kendisi de önde gelen bir devrimci siyasetçiydi. Sosyalizmin ancak ileri teknoloji temelinde yaratılabileceğini ve ancak kitlelerin kendisinin yaratıcısı olabileceğini anladı. Çernişevski’nin siyasi ekonomi alanındaki çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Marx’a göre, Çernişevski bir ekonomist olarak “burjuva siyasi

ekonomisinin iflasını” ustaca ortaya koydu. Lenin, Çernişevski’yi “kapitalizmin son derece derin bir eleştirmeni” olarak nitelendirdi. Çernişevski, kaba burjuva ekonomistlerini ve kapitalizmin bariz çelişkilerini örtbas etme isteklerini canlı bir şekilde ortaya koydu. Geliştirdiği ekonomik görüş sistemine “işçilerin siyasi ekonomisi” adını verdi. Çernişevski’nin “işçilerin politik ekonomisi”nin temel fikri, “sahip ve işçi niteliklerinin tek bir kişide tam olarak birleşmesi” fikriydi. “Emek,” dedi, “satılık bir meta” olmaktan çıkmalıdır. Ekonomik öğretisinin en değerli yönü, ütöpik birçok unsur içermesine rağmen, işçiler ve kapitalistler arasındaki çelişkilerin uzlaşmazlığını anlamasıydı. Çernişevski’nin estetik ve edebiyat eleştirisine katkıları olağanüstü büyüktü. “*Sanatın Estetik İlişkisi*” adlı çalışmada “Gerçeklik” (bkz.) Çernişevski, Hegel’in sanat hakkındaki idealist anlayışını yıkıcı bir şekilde eleştirmiş ve devrimci gerçekçi sanatın temel ilkelerini formüle etmiştir. Çernişevski’nin edebi eleştirisi, Belinsky ve Dobrolyubov’unkiler gibi, ilerici Rus edebiyatı, resim ve müziğinin gelişiminde muazzam bir etki yaratmış ve günümüze kadar önemini korumuştur. Çernişevski’ye göre sanatın görevi, hayatı doğru ve gerçekçi bir şekilde yeniden üretmek, doğru bir açıklama sunmak ve gerçekliğe dair yargıda bulunmaktır. Sanatın feodal sistemi eleştirmesini talep etmiş ve estetik ilkeleriyle Rus sanatında “eleştirel gerçekçilik” hareketinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda, hayatın kendisinde, yeni ve daha yüksek sosyal biçimlere doğru gelişiminde, gerçek güzelliğin soyut ideallerde görülmesi gerektiğini öğretmiştir. Çernişevski, sanatın sosyal ideolojik rolünü büyük ölçüde yükseltmiştir. Çernişevski,

“Ne Yapmalı?” ve “Önsöz” de dahil olmak üzere dikkat çekici kurgu eserlerinin yazarı olan önemli bir yazardı. Çarlık hükümeti Çernişevski’ye acımasızca davrandı: onu sivil olarak idam etti ve ardından Sibiry’a ağır çalışma ve sürgüne gönderdi; burada 20 yıldan fazla zaman geçirdi. Ancak ne ağır çalışma ne de sürgün, bu olağanüstü devrimci ve düşünürün iradesini kıramadı. Halkının büyük bir vatanseveri olan Çernişevski, Babst, Çiçerin ve Katkov’un kozmopolitliğine karşı savaştı. Tüm hayatını vatanına hizmet etmeye adadı ve halkı için daha iyi bir gelecek mücadelesi boşuna değildi. Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında J. V. Stalin, Çernişevski’yi diğer en iyi ve en büyük Rus isimleri arasında saydı. Çernişevski’nin en önemli felsefi eserleri arasında şunlar yer almaktadır: “Sanatın Gerçeklikle Estetik İlişkisi” (1855), “Rus Edebiyatının Gogol Dönemi Üzerine Denemeler” (1855-1856), “Ortak Mülkiyete Karşı Felsefi Önyargıların Eleştirisi” (1858) ve “Felsefede Antropolojik İlke” (1860). Çernişevski’nin en önemli felsefi düşünceleri, 1876-1878 yılları arasında sürgünden oğullarına yazdığı mektuplarda vb. ifade edilmiştir.

“NE YAPMALI?” V. İ. Lenin tarafından 1901-1902 sonbahar ve kışında yazılan ve ilk olarak Mart 1902’de Stuttgart’ta yayımlanan bir eserdir. Kitap, uluslararası sosyal demokrat hareket içindeki oportünizme ve bunun Rus varyantı olan “ekonomizme” karşı yöneltilmiştir. Lenin’in kitabı, Bolşevik Partisi ve uluslararası komünizmin tarihinde bir döneme damgasını vurmuştur. Yeni bir Marksist parti türü yaratma mücadelesinde muazzam bir rol oynamış ve bu

partinin ideolojik temellerini atmıştır. “Ne Yapmalı?” beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Lenin, eleştirisini uluslararası oportünizme yöneltir. Batı Avrupa sosyal demokrasisinin sosyal devrim partisinden sosyal reform partisine dönüştüğünü gösterdikten sonra, Lenin Rusya’daki “ekonomizm” ile dünya işçi hareketindeki oportünizm arasındaki bağlantıyı vurgular. Bu bölüm aynı zamanda devrimci teorinin devrimci işçi hareketi için önemini de parlak bir şekilde ortaya koymaktadır. Lenin, ileri teorinin devrimci rolünü, Marksist aydınların işçi hareketine getirdiği bilincin rolünü göstermiştir. “Devrimci teori olmadan devrimci hareket olamaz... Öncü savaşçı rolü ancak ileri teoriyle yönlendirilen bir parti tarafından yerine getirilebilir.” Devrimci Sosyal Demokrasinin ekonomik, politik ve teorik biçimlerde sınıf mücadelesi verdiğini gösterdikten sonra Lenin, Rus devrimci hareketi ve Rusya’daki proletarya partisi için devrimci teorinin önemini vurgular. II. Bölüm, *kendiliğindenlik* ve (Bakınız) *bilinç*. Üçüncü Bölüm, sendikacı ve sosyal demokrat politikalar arasındaki temel karşıtlığı ele almaktadır. Lenin, devrimci sosyal demokrasi yoluyla kendiliğinden gelişen işçi hareketine sosyalist bilincin kazandırılması için klasik formülü sunar: “Sınıf siyasi bilinci işçiye *ancak dışarıdan*, yani ekonomik mücadelenin dışından, işçi ve işveren arasındaki ilişkiler alanının dışından getirilebilir.” “Ekonomistlerin” kuyrukçuluğunu yok eden Lenin, partinin önderlik rolünün reddedilmesinin ve kendiliğindenliğin yüceltilmesinin, otokrasi ve burjuvazi karşısında işçi sınıfının silahsızlanmasına yol açtığını göstermiştir. “İşçi hareketinin kendiliğindenliğine *tapınmak*, ‘bilinçli unsurun’

rolünü, sosyal demokrasinin rolünü küçümsemek, bunu yapanın isteyip istemediğine bakılmaksızın, burjuva ideolojisinin işçiler üzerindeki etkisini güçlendirmek anlamına gelir.” “Ekonomistler”, proletarya partisinin bağımsız politikasına karşı çıktılar ve işçi sınıfının kapitalistlere karşı ekonomik mücadelesini sınıf mücadelesinin ana biçimi olarak savundular. Lenin, “Ekonomistlere” karşı mücadelesinde, işçilerin kapitalistlere karşı ekonomik mücadelesinin, işçiler ve sahipler arasında “emek güçlerinin satışı için avantajlı şartlar elde etmek, işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek” için verilen kolektif bir mücadele olduğunu ve bu mücadelenin Çarlık ve kapitalist sistemin devrilmesine veya kapitalist kölelikten kurtuluşa yol açamayacağını belirtir. “Ekonomistler”, maddi yaşam koşullarının toplumun gelişiminde itici güç olduğu tarihsel materyalist önermeyi basitleştirerek, işçi sınıfı mücadelesinin ekonomik biçiminin birincil öneme sahip olduğu sonucuna vardılar. Buna karşılık Lenin şöyle yazdı: “...sınıfların en temel, ‘belirleyici’ çıkarları ancak genel olarak radikal siyasi dönüşümlerle karşılanabilir; özellikle proletaryanın temel ekonomik çıkarı, ancak burjuvazinin diktatörlüğünün yerine proletarya diktatörlüğünü getiren bir siyasi devrimle karşılanabilir.” Lenin’in kitabının IV ve V. bölümleri, devrimci işçi hareketinin ve proletarya partisinin örgütlenme görevlerine ayrılmıştır. “Ekonomistlerin” örgütlenme konularındaki oportünizmleri tamamen ideolojik oportünizmleriyle bağlantılıydı. İdeolojik bölünme, örgütlenme bölünmesi, amatörce uygulamalar ve çevre temelli faaliyetler, işçi sınıfının Çarlık ve burjuvaziye karşı mücadelesini örgütlemeye ciddi bir engel teşkil ediyordu. Devrimci işçi hareketinin

büyümesi, birleşik, militan ve merkezi bir partinin kurulmasını gerektiriyordu. Lenin, kitabında Rus işçi sınıfının karşılaştığı sorunları çözebilecek militan, devrimci Marksist bir işçi partisinin örgütlenmesi için geniş bir plan geliştiriyor. Lenin, devrimci Marksistlerin tüm Rusya'yı kapsayan siyasi bir gazetesinin muazzam rolünü gösteriyor. Lenin'in Iskra'sı böyle bir gazeteydi ve Bolşevik Partisi'nin ideolojik ve örgütsel gelişiminin yolunu açtı. "Ne Yapmalı?" ile Lenin, İktisatçıların oportünist ideolojisine ezici bir darbe indirdi. "Ne Yapmalı?"nın tarihsel önemi... "Lenin'in bu ünlü kitabında şunları başardığı gerçeğinden ibarettir: 1) Marksist düşünce tarihinde oportünizmin ideolojik kaynaklarını köklerine kadar ortaya koyan ilk kişi olması ve bunların öncelikle işçi hareketinin kendiliğindenliğine tapınma ve işçi hareketinde sosyalist bilincin rolünü küçümseme olduğunu göstermesi; 2) teori, bilinç ve partinin kendiliğinden işçi hareketinin devrimci ve yönlendirici gücü olarak önemini yüceltmesi; 3) Marksist bir partinin işçi hareketi ve sosyalizmin birleşimi olduğu temel Marksist pozisyonunu parlak bir şekilde gerekçelendirmesi; 4) Marksist bir partinin ideolojik temellerini parlak bir şekilde açıklaması." (Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders). J. V. Stalin, 1905'te bu Leninist fikirleri savunmak için konuştu. "Parti Farklılıkları Üzerine Kısa Bir Bakış" (bkz.) ve "Sosyal Demokratın Çıkışı" adlı eserlerinde J. V. Stalin, dışarıdan bilinç getirme meselesini derinlemesine ele aldı. "Ne Yapmalı?"da geliştirilen teorik önermeler daha sonra Bolşevik Partisi'nin ideolojisinin temelini oluşturdu" (Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders).

“HALKIN DOSTLARI” KİMLERDİR VE SOSYAL DEMOKRATLARA KARŞI NASIL SAVAŞIRLAR?

–V. İ. Lenin tarafından 1894 yılında yazılan ve o yıl üç baskısı yapılan (hektograf üzerine basılmış) bir eser. İkinci baskı kaybolmuştur. Kitabında Lenin, “Narodniklerin gerçek yüzünü, aslında halka karşı olan sahte ‘halk dostları’ olarak tamamen ortaya koymuştur” (*Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders*). Narodnikler, Rusya’da sosyal demokrat hareketin ve Marksizmin yayılmasının önündeki başlıca ideolojik engeldi. Bu nedenle, Marksizmin Rusya’da zafer kazanması için Narodnikleri tamamen yenmek ve Narodnik ideolojisinin gerici özünü ortaya çıkarmak gerekiyordu. 1890’ların kulaklarının çıkarlarını yansıtan Narodnikleri, Çarlık hükümetine karşı devrimci mücadeleyi çoktan terk etmiş ve Rusya’daki mevcut sistemle liberal uzlaşma yoluna girmişlerdi. Narodnikler, toplumsal gelişmenin gidişatı hakkında gerici, öznel olarak idealist görüşler savunuyorlardı. Narodniklerin bakış açısına göre, insanlık tarihinin belirleyici, itici gücü, seçkin bireyler, “kahramanlar”, “eleştirel düşünen bireyler” tarafından temsil edilirken, kitleler, halk, onların deyimiyle “kalabalık”, bu “kahramanlara” körü körüne itaat eder. Narodnikler, gazetelerinde ve dergilerinde Marksizm’e şiddetle karşı çıktılar. Narodizm’e karşı mücadele Plekhanov ve “Emek Kurtuluşu” grubu tarafından başlatıldı, ancak tamamlanmaktan çok uzaktı. Lenin, Narodizmin ideolojik yenilgisini tamamladı. Lenin, kitabında 1890’lardaki Narodniklerin devrimci olmadıklarını, kendilerine Çarlık rejimini devrimci bir şekilde devirme hedefi koymadıklarını, yalnızca “modern toplumun temellerini korurken köylülüğün durumunu

düzeltemeyi ve ‘iyileştirmeyi’” amaçladıklarını göstermiştir. Narodnikliğin sınıf içeriğini karakterize eden Lenin, Narodniklerin sosyalizm üzerine yazılarında kesinlikle sosyalist hiçbir şey olmadığını, tüm teorilerinin “işçinin sömürülmesini açıklamakta kesinlikle başarısız olduğunu ve bu nedenle onun kurtuluşuna hizmet edemeyeceğini, gerçekte tüm bu teorilerin küçük burjuvazinin çıkarlarını yansıttığını ve desteklediğini” belirtmiştir. Lenin, Narodniklerin sosyalizmini küçük burjuva sosyalizmi olarak nitelendirmiştir. Lenin, yalnızca Marksizmi savunmakla ve Narodniklerin Marksist doktrini çarpıtma yönündeki acınası girişimlerini engellemekle kalmamış, aynı zamanda diyalektik ve tarihsel materyalizm teorisini zenginleştirerek Marksizmi geliştirmiştir. Lenin’in kitabı, özellikle ilk baskısı, Marksist felsefenin ve özellikle de materyalist tarih anlayışının dikkat çekici, derin ve canlı bir açıklamasını içerir. Lenin, Marksizmi Rus gerçekliğinin somut koşullarına uyguladı ve Rus Marksistlerinin acil görevlerini aydınlattı. Lenin’in kitabı, Rusya’daki devrimci Marksizmin programatik bir belgesiydi. İşçi sınıfının acil görevlerini özetleyen Lenin, “Rusya’nın tüm emekçi ve sömürülen nüfusunun tek ve doğal temsilcisi” olarak proletaryanın serflige ve Çarlık mutlakiyetçiliğine karşı mücadelesine önderlik etmesi gerektiğini belirtti. Ancak işçi sınıfının bu mücadeleye yalnızca burjuvaziye karşı mücadeleyi kolaylaştırmak ve işçi halkının ana düşmanı olan sermayeye karşı zaferin yolunu açmak için ihtiyacı vardı. Lenin, kitabında ilk kez, Çarlığı ve toprak sahiplerinin ve burjuvazinin yönetimini devirmenin birincil aracı olarak işçi sınıfı ile köylülük arasında devrimci bir ittifak

fikrini ortaya attı. Lenin, Rus Marksistlerinin birincil görevinin, dağınık Marksist çevrelerin yerini alacak birleşik bir devrimci Sosyal Demokrat işçi partisinin örgütlenmesi olduğunu düşünüyordu. Lenin, işçi sınıfının ileri gelen temsilcilerinin “bilimsel sosyalizm fikirlerini, Rus işçisinin tarihsel rolü fikrini özümstediklerinde, bu fikirler yaygınlaştığında ve işçiler arasında güçlü örgütler kurulduğunda, işçilerin mevcut bölünmüş ekonomik savaşını bilinçli bir sınıf mücadelesine dönüştürdüklerinde, o zaman tüm demokratik unsurların başında yükselen Rus **İŞÇİSİ**, **mutlakiyetçiliği devirecek ve RUS PROLETARYASINI (TÜM ÜLKELERİN proletaryasıyla birlikte) açık siyasi mücadelenin doğru yolundan ZAFER KAZANACAK bir KOMÜNİST DEVRİME götürecektir**” diye yazmıştı.

§

“BİR ADIM İLERİ, İKİ ADIM GERİ”

—V. İ. Lenin tarafından Şubat ve Mayıs 1904 arasında yazılan ve aynı yılın Mayıs ayında yayımlanan bir eser. Bu eser, daha sonra Bolşevik Partisi’nin örgütsel temelleri haline gelen yeni bir Marksist parti türünün örgütsel ilkelerini geliştirdi. Kitap, Menşeviklerin RSDLP’nin İkinci Kongresi kararlarını baltalama kampanyasını reddetti. Menşevikler, örgütsel gevşeklik için dizginsiz propaganda yürüttüler, parti ruhunu ve disiplinini baltaladılar ve anarşik disiplinsizliği haklı göstererek, işçi sınıfının sosyalizm mücadelesine önderlik edebilecek gerçek bir Marksist partinin kurulmasını her şekilde engellediler. Menşevikler, devrimci değil, reformist bir partiyi savundular ve Rusya’da İkinci Enternasyonal’in Batı Avrupa partileri çizgisinde bir işçi partisi istediler. Lenin’in *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*’de geliştirdiği temel önermeler şu şekilde özetlenebilir: Marksist parti, işçi sınıfının bir parçası, onun bilinci, öncüsü, toplumsal gelişme yasaları ve sınıf mücadelesi yasaları bilgisiyle donanmış bir güçtür; Parti, işçi sınıfının siyasi lideri, mücadele karargâhıdır; partinin bu özelliğini inkar eden, işçi hareketini unsurlara terk eder ve onu bir sendika hareketine dönüştürür. Parti, işçi

sınıfının öncüsü, bilinçli kesimidir; irade, eylem ve disiplin birliğiyle birleşmiş örgütlü bir birliktir ve bu nedenle her zaman militan proletaryanın ön saflarında yer alarak milyonlarca parti dışı işçi ve emekçiye örgütlenme ve disiplin ruhu getirir. Parti, sadece işçi sınıfının öncüsü, örgütlü kesimi değil, aynı zamanda sınıf örgütlenmesinin en yüksek biçimidir. Burjuvaziye karşı mücadelesinde proletarya birçok birlik kuracaktır—sendikalar, parlamenter gruplar, kooperatifler, gençlik birlikleri, kültür ve eğitim kurumları vb.—ancak bu örgütlerin her biri, işçi sınıfının sınıf mücadelesinde büyük önem taşıırken, yalnızca kısmi çıkarları savunur. Proletaryanın sınıf mücadelesinin birleşik, amaçlı ve temel çıkarlarını çözmeye yönelik olması için, tüm proletarya birliklerinin başında duracak, onları devrimci çizgilerde yönlendirecek ve tüm faaliyetlerini proletarya diktatörlüğü mücadelesine tabi kılacak bir örgüte ihtiyaç vardır. Sadece Marksist bir parti böyle bir örgüt olabilir. Bir parti, geniş kitlelerle sıkı bir şekilde bağlantılıysa, onlardan kendini soyutlamıyorsa ve sürekli olarak işçi sınıfının en iyi evlatlarıyla besleniyorsa, proletarya diktatörlüğü için mücadele eden bir parti olarak rolünü yerine getirebilir. Bir parti, merkezîyetçilik ilkeleri üzerine örgütlendiğinde, tek bir tüzük, tek tip parti disiplini ve tek bir yönetim organı olan Parti Kongresi ve kongreler arasındaki aralıklarda Parti Merkez Komitesi ile, azınlığın çoğunluğa, bireysel örgütlerin merkeze ve alt örgütlerin en üst örgüte tabi olduğu bir yapıda düzgün bir şekilde işleyebilir. Bir parti, ancak tüm üyelerinden —sıradan üyelerden liderlere kadar— en sıkı disiplini talep ederse, parti disiplininin zorunlu olmadığı kimse yoksa militan,

devrimci bir örgüt olabilir. Bunlar, Lenin'in kitabında geliştirdiği Marksist bir partinin örgütlenme ilkeleridir. "Lenin, Marksizm tarihinde partiyi proletaryanın önde gelen örgütü, *proletaryanın elindeki başlıca silah olarak, onsuz proletarya diktatörlüğü mücadelesinde zaferin imkansız olduğu doktrinini geliştiren ilk kişidir*" (Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi. Kısa Ders). Marksizmin sağlam temellerine dayanarak Lenin, kitabında, kapitalizmin nispeten barışçıl gelişme döneminde ortaya çıkan ve yalnızca parlamenter mücadeleye uyarlanmış olan İkinci Enternasyonal partilerinin, sınıf çatışmalarının açık bir nitelik kazandığı, iktidar sorununun, proletarya diktatörlüğünün gündemde olduğu yeni çağda uygunsuz olduğunu göstermiştir. Lenin şöyle yazmıştı: "Proletaryanın iktidar mücadelesinde örgütlenmeden başka silahı yoktur. Burjuva dünyasındaki anarşik rekabetin egemenliğiyle parçalanmış, sermaye için zorunlu çalışmayla ezilmiş, sürekli olarak yoksulluğun, vahşetin ve yozlaşmanın dibine itilmiş olan proletarya, ancak Marksizmin ilkeleriyle ideolojik birleşmesinin, milyonlarca işçiyi işçi sınıfı ordusunda birleştiren bir örgütlenmenin maddi birliğiyle güçlendirilmesi sayesinde yenilmez bir güç haline gelebilir ve kaçınılmaz olarak gelecektir. Ne Rus otokrasisinin köhne gücü ne de uluslararası sermayenin köhne gücü bu orduya karşı koyabilecektir."

ŞEVÇENKO TARAS Grigoriyeviç (1814-1861)

—Ukraynalı büyük bir şair, devrimci ve düşünür, Rus devrimci demokratlarının ideolojik müttefiki ve Ukrayna sosyal düşünce tarihinde devrimci demokratik hareketin kurucusu. Dünya görüşü,

özellikle Rus devrimci demokratlarının fikirleri olmak üzere, ilerici Rus edebiyatı tarafından şekillendirildi; görüşleri, XIX. yüzyılın ortalarındaki devrimci Ukrayna köylülerinin çıkarlarını yansıtıyordu-Rusya'daki feodal sistemin kriz dönemi. Dobrolyubov'un sözleriyle, kölelikten kurtarılmış bir serf olan Şevçenko, "halkın şairiydi... Halktan geldi, halkla yaşadı ve sadece düşüncede değil, yaşam koşullarında da onlarla yakından ve hayati bir şekilde bağlantılıydı." T. G. Şevçenko, Ukrayna'daki gizli siyasi örgüt Kiril ve Metodius Cemiyeti'nin en aktif katılımcılarından biriydi ve devrimci, önde gelen çekirdeğinin başındaydı. Ukrayna'daki devrimci faaliyetlerini köylü ayaklanması planlarında kullanmayı uman Petraşevski grubuyla (bkz.) ilişkiliydi. Çarlık hükümeti onu hayatı boyunca zulüm altında tuttu. 1847'de tutuklandı, orduya alındı ve uzak Kazak bozkırlarına sürgün edildi. On yıldan fazla (1847-1857) sürgünde kaldı. Sürgünden sonra, Sovremennik dergisinin yazarları ve editörleri Çernişevski ve Dobrolyubov ile yakınlaştı. Çernişevski gibi, o da halkı baltaya çağırıyordu. Ateşli şiirleri ("Rüya", "Kafkasya", "Mesaj", "Vasiyet") ve tüm devrimci faaliyetleri, "kendini beğenmiş toprak sahipleri çetesi" ve "taçlı cellat" olan çara, "yalaka" liberallere ve "aptal şairlere"-serf rejiminin savunucularına- karşı mücadeleye yönelikti. Şevçenko, halk cumhuriyeti için bir savaşçıydı. Halkı şöyle çağırıyor: "...zincirleri kırın ve iradenizi düşmanın alçak kanıyla sulayın." Rus toprak sahiplerinin ve çarın büyük güçler tarafından ezilmesini öfkeyle kınayan Şevçenko, Rus ve Ukrayna halklarının dostluğunu savundu ve Slav halklarının demokratik ilkeler üzerinde birliğini savundu. Tüm hayatını halka adanmış

ateşli bir vatansever olan Şevçenko, doğduğu Ukrayna kültürünün gelişmesi için mücadele etti; kozmopolitleri kınadı ve Ukraynalı burjuva milliyetçilerine (Kuliş, Kostomarov) karşı çıktı. Ukraynalı burjuva milliyetçileri, Şevçenko'yu yanlış bir şekilde milliyetçi, liberal ve "Hristiyan" olarak göstermeye çalıştılar. Sovyet Marksist çalışmaları sayesinde Şevçenko'nun imajı bu tür çarpıtmalardan arındırıldı. Şevçenko, mevcut toplumsal düzeni değişmez olarak görmedi. Serfliğin her yerde yok edileceğine ve kitlelerin toplumsal yaşamı temelden dönüştürmede çok önemli bir rol oynayacağına inanıyordu. Dünya görüşünde materyalist olan Şevçenko, "ruhun gücü ve iradesi madde olmadan tezahür edemez" diye iddia etti. Ayrıca estetiğin temel sorusunu da materyalist bir şekilde çözdü: doğa güzelliğin kaynağıdır; "Doğanın ebedi güzelliğinden" sapmaya yönelik her girişim, sanatçıyı "ahlaki bir canavar" yapar. Hayata karşı dürüstlük, milliyetçilik ve sanatın yüce idealizmi için mücadele eden Şevçenko, resimdeki idealizmi düşmanca bir ideolojik akım olarak eleştirdi. Şevçenko'nun bu görüşleri "*Günlüğü*"nde canlı bir şekilde yansıtılmıştır. Dinî yanlışlığı, ikiyüzlülüğü ve halkın kanı üzerine refah kuran rahiplerin bencilliğini ortaya koydu. Ateist olan Şevçenko, ahireti kesin bir şekilde reddetti. 1840'lerde ve ardından 1850'lerde, Çernişevski döneminde, iki kamp arasındaki mücadelede -materyalizm ve idealizm- Şevçenko, Rus devrimci demokratları ve materyalistlerinin yanında yer aldı. Yeraltında dolaşan militan şiirleri, serfliğe karşı mücadelede keskin bir silahtı. Şevçenko, Ukrayna'da devrimci toplumsal düşüncenin ve Ukrayna kültürünün sonraki gelişiminde (İvan

Franko, Mykola Kotsiubynsky, Lesya Ukrainka ve diğerkleri) derin bir etkiye sahip olmuştur.

SHELGUNOV Nikolay Vasilievich (1824-1891)

–Önde gelen bir Rus yayıncı ve sosyal aktivist, devrimci bir demokrat. Shelgunov, öğrenciyken bile Herzen, Belinsky ve Çernişevski’nin fikirleriyle yoğrulmuştu. 1850’lerde, yurt dışındayken A. I. Herzen ve daha geniş Rus devrimci göçmen topluluğuyla temas kurdu. Ülkesine döndüğünde, Çernişevski’nin Sovremennik gazetesine katıldı. I. V. Shelgunov’un gazeteciliği, doğa bilimlerinin popülerleştirilmesi ve sanat eserlerinin eleştirisi üzerine yoğunlaşmış olsa da, esas olarak tarih, siyaset ve sosyoekonomik ilişkiler konularına odaklanmıştır. Temel felsefi soruları ele alırken, Shelgunov, Çernişevski’nin birleşik maddi doğa ve birleşik insan organizması hakkındaki materyalist önermelerinden yararlanmıştır; bu organizma, maddi dünyanın geri kalanının bir parçası, maddenin gelişiminin bir ürünüdür. Shelgunov ayrıca, doğuştan gelen fikirler ve bilincin önceliği hakkındaki idealist

önergeleri de eleştirmiştir. Shelgunov'a göre zihin, yalnızca dış dünyadan aldığı izlenimlerden edindiği materyali işler. 1861'de P. L. Shelgunov, Sovremennik'te "İngiltere ve Fransa'da Çalışan Proletarya" başlıklı bir makale yayınladı. Bu makalede, Engels'in "İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu" adlı kitabının içeriğini özetledi ve böylece Rus kamuoyunu Engels'in, Rus sosyal düşüncesinin gelişimini şüphesiz etkileyen olağanüstü Marksist eseriyle tanıştırdı. Engels'i Rus gazeteciliğinin gerici kesiminin saldırılarına karşı savunan Shelgunov şöyle yazdı: "Hildebrand'ın saldırdığı yazarlar arasında, Almanların en iyi ve en soylularından biri olan Engels de var." Bu isim bize tamamen yabancı, oysa Avrupa ekonomi literatürü ona İngiliz işçisinin ekonomik yaşamı üzerine en iyi eseri borçlu... Engels kötüyü kötü olarak adlandırıyor ve bu kötülüğü istemiyor..." Yukarıda bahsedilen eserlere ek olarak, Shelgunov'un en ilginç felsefi makaleleri şunlardır: "Sosyo-Ekonomik Kadercilik", "Cehaletin Kârsızlığı", "Rus Bilincine Girişimler" ve "Eğitim Üzerine Mektuplar". Toplum hakkındaki görüşlerinde, Shelgunov, tarihte kitlelerin rolüne sık sık övgüde bulunmasına rağmen, özünde bir aydınlanma idealisti olarak kaldı. Edebiyat eleştirisinde Shelgunov, sanatın öncü rolü, toplumun gelişimine katkıda bulunan sanat için mücadele etti. Shelgunov, yetenekli bir yayıncı olarak çağdaşları üzerinde ilerici bir etkiye sahipti; serfliğin baskısını ve büyüyen kapitalizmin sömürücü, acımasız doğasını ortaya koydu. Çarlık Shelgunov'a acımasızca zulmetti. Birkaç yıl hapiste ve uzun yıllar sürgünde geçirdi.

SCHELLING Friedrich Wilhelm (1775-1854)

–Schelling, XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarındaki Alman idealizminin temsilcilerinden biri, materyalizmin ve bilimin amansız bir düşmanı, dinin savunucusu ve felsefesinin amacını dünyanın en yüce gücü olarak Tanrı'ya olan inancı doğrulamak olarak görür. Başlangıçta *Fichte'nin* (bkz.) bir takipçisi olan Schelling, daha sonra kendi nesnel idealizm felsefi sistemini yarattı; buna göre aynı manevi güç–“Mutlak”–hem doğanın hem de aklın gelişiminin altında yatar. Schelling'in *Mutlak*'ı rasyonel değil, bilinçsiz, irrasyonel bir ilkedir. Bu nedenle Schelling, bilgi edinmenin bir aracı olarak gördüğü mistik sezgiyi, “içsel duyguyu” yüceltti ve materyalist bilgi teorisine karşı savaştı. Doğa veya madde, bu aktif, üretken manevi gücün “bilinçsiz” ürünü ve aklın (ruh) hazırlık aşamasıdır. Schelling, doğa ve bilinç, nesne ve öznenin *Mutlak*'ta örtüştüğünü iddia etti; Schelling felsefesine “kimlik felsefesi” adını verdi. Schelling, doğa felsefesinde, ampirik, görünür doğanın altında yatan mutlak, sonsuz ruhu anlama görevini kendine edinmiştir. Ona göre ampirik fizik, yalnızca gerçekliğin dışsal yönlerini anlamakla yetinir; sadece sınırlı ve izole edilmiş olgularla ilgilenir. Schelling'e göre, yalnızca akla dayanan doğa bilimi, tüm doğal olguları üreten nihai, koşulsuz ruhsal nedeni ortaya çıkarmakla yükümlüdür. Schelling, *Mutlak*'ı çelişkiler yoluyla kendini geliştirebilen bir ilke olarak görmüştür; bu anlamda, Schelling'in felsefesi idealist diyalektiğin bazı özelliklerini sergiler. Schelling, ona göre “nihai varlığın”, yani Tanrı'nın gerçekliğinin tam olarak kavrandığı sanata özel bir rol atfetmiştir. Schelling sanatı

bir “vahiy” olarak yorumlamıştır. Schelling’e göre sanatçı, unutkanlık içinde yaratan mistik bir varlıktır. Yaratıcılığın temel aracı sezgi, “içsel tefekkür”dür. Schelling daha sonra daha açık bir mistik felsefeye doğru evrilmiştir. Prusya kralı Friedrich Wilhelm tarafından, radikal Alman burjuvazisinin ideolojisi olan *Genç Hegelcilik’le* (bkz.) mücadele amacıyla Berlin Üniversitesi’nde profesör olmaya davet edildi. Hayatının bu döneminde Schelling, gerici mistik bir “vahiy felsefesi” geliştirdi ve Engels’in sözleriyle “Mesih’te bir filozof” oldu. Henüz kendisi de idealist olan genç Engels, bu felsefeyi “Schelling ve Vahiy” adlı özel bir çalışmasında sert bir şekilde eleştirdi. Schelling’in görüşlerinin gelişimini, “vahiy felsefesine” doğru evrimini karakterize eden Engels, Schelling’in felsefesinin gerçek dünyanın “yedi mühürle kapatılmış bir kitap” olarak kaldığı ve aklın “akıl dışı” hale geldiği bir yere götürdüğünü yazdı. Ancak sosyo-politik görüşlerinde Schelling, halk hareketinin düşmanı ve monarşinin sınırsız gücünün destekçisiydi. Schelling’in felsefesi, Alman idealist felsefesinin materyalizme ve devrime karşı mücadelesindeki bağlantılardan biriydi. Schelling’in başlıca eseri “*Aşkın İdealizm Sistemi*” (1800) idi.

SCHOPENHAUER ARTHUR (1788-1860) –Prusya Junker hareketinin son derece gerici bir Alman idealist filozofu ve ideoloğu olan Schopenhauer’ın başlıca eseri, *İrade ve Temsil Olarak Dünya*, 1818’de yayımlandı. Schopenhauer’ın felsefesi, kitlelerin devrimci hareketinden korkan burjuvazinin gericiliğe yöneldiği 1818 devriminden sonra önem kazandı. Schopenhauer’ın etkisi,

özellikle ölümünden sonra, emperyalizm döneminde arttı. Schopenhauer, materyalizmin ve diyalektiğin amansız bir düşmanıydı. Materyalist bir dünya görüşüne, bilimsel düşünceye düşman bir metafizik idealizmle karşı çıktı. Kant'tan, olguları bilinç tarafından koşullandırılmış temsiller olarak gören öznel-idealist bir anlayışı benimseyen Schopenhauer, Kant'ın bilinemez "kendinde şey"ini reddederek, dünyanın özünün evrensel irade olduğunu savundu. Schopenhauer'ın gönüllülük anlayışı, kör, akıl dışı ve anlamsız bir iradenin dünya üzerindeki egemenliğini hor görmesi bakımından geleneksel dini görüşlerden farklıdır. Bu nedenle, nesnel idealizmi bir tür irrasyonalizmdir; çünkü her şeyin altında yattığı varsayılan akıl dışı bir irade, doğanın ve toplumun yasal gelişimini ve dolayısıyla bilimsel, mantıksal bilginin olasılığını dışlar. Schopenhauer'ın idealizmi, karanlıkçılığa yol açar. Schopenhauer'ın idealizminin, emperyalist burjuvazinin ideologları arasında popülerlik kazanmasını sağlayan bir diğer özelliği ise, gönüllülük anlayışından kaynaklanan tüm tarihsel ilerlemeyi reddetmesidir - bir karamsarlık. Schopenhauer'ın dünya görüşü, devrime, halka ve demokrasiye karşı yakıcı bir nefretle doludur; hatta burjuva reformlarından bile nefret eder. İdeolojik, ilerici, gerçekçi sanata karşı savaşan Schopenhauer, insanların hayati çıkarlarına yabancı ve gerçeklikten uzak, insanlık karşıtı bir estetik anlayışını savunur. Schopenhauer, sanatsal sezginin kayıtsızlığını, amaçsızlığını ve tefekkürünü, aktif, ilerici, ideolojik sanatsal yaratıcılıkla karşılaştırır. Schopenhauer'ın felsefesi, Budist dininden ödünç alınan "nirvana"nın mistik bir idealinin-mutlak dinginliğin ve "yaşam isteğini" öldüren bir

durumun-ılanında doruğa ulaşır. Bu çürümüş, ölü gerici felsefe, emperyalist bağnazlar tarafından ele geçirildi ve kamu bilincini zehirlemenin araçlarından biri olarak kullanıldı. Schopenhauer'ın gönüllücülüğü ve insan düşmanlığı, Alman faşizminin yırtıcı “ideolojisinin” kaynaklarından biri oldu.

SPENGLER OSWALD (1880-1936) –Alman idealist filozof , inatçı bir gerici, Prusya Junker hareketinin ideoloğu ve faşizmin ideolojik öncülerinden biri. Spengler'in tarih felsefesini özetleyen iki ciltlik ana eseri *Batı'nın Çöküşü*, Almanya'nın I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinden kısa bir süre sonra yayınlandı ve emperyalizm ideologları arasında büyük bir başarı elde etti. Bu eserinde Spengler, Avrupa kültürüyle özdeşleştirdiği kapitalist uygarlığın kaçınılmaz çöküşünü öngörür. Spengler'in felsefesi, işçilere, sosyalizme ve devrime karşı acımasız bir nefretle doludur. İşçileri (“dördüncü güç”) “kültürün dışında”, “tarihin dışında” ilan eder; kitleleri ise her şeyin sonu, “radikal hiçlik” olarak tanımlar. Spengler, “eski Rus ruhunu”, monarşiyi, soyluları ve militarizmi över. Ona göre savaş, “en yüksek insan varoluşunun ebedi biçimidir.” Spengler'in “tarih felsefesi”, bilimsel bilginin reddine dayanmaktadır. Ona göre, tarih araştırmacısı bilime ne kadar az aitse o kadar önemlidir. Spengler, mantıksal, rasyonel bilgiyi sezgiye karşıt olarak konumlandırır. Tarihin bilimsel, materyalist anlayışına karşı mücadelesinde, toplumsal yaşamda nedensellik ve yasallık ilkesini reddeder. Spengler, nesnel gerçeği bilme olasılığını reddederek mutlak rölativizmi savunur. Tarihsel yasallıkla birlikte,

Spengler tarihsel ilerleme kavramını da reddederek, tarihin anlamsızlığını ve gelişme eksikliğini kanıtlamaya çalışır. Yasal tarihsel gelişmenin bilimsel anlayışına karşı Spengler, tarihsel kaderciliğe-kaderciliğe, “yazgıya”-karar verir. Spengler ayrıca dünya tarihinin birliğini de reddeder. Ona göre tarih, tamamen bağımsız, benzersiz “kültürler” dizisine, bireysel kaderleri olan ve ortaya çıkış, gelişme ve çöküş dönemleri yaşayan farklı süper-organizmalara bölünmüştür. Spengler, tarih felsefesinin görevini, her “kültürün” “morfolojik yapısını” anlamaya indirger; bu yapı da sözde “kültürün ruhuna” dayanmaktadır. Spengler’e göre, Batı Avrupa kültürü 19. yüzyılın başlarında, yani kapitalizmin zaferiyle birlikte bir gerileme dönemine girmiştir; en parlak dönemi ise feodalizm çağıydı. Spengler’in militan, Kara Yüzler karanlıkçılığı, bilimsel düşünceye düşman ve “Marksist sosyalizm’e karşı “Alman sosyalizmini” savunan, yani feodal-militarist eski Rus rejiminin yeniden kurulmasını hedefleyen yaklaşımı, Alman faşizminin ideolojisinin (“Ulusal Sosyalizm”) kaynaklarından biri olmuştur. Spengler’in görüşlerine yakın bir “tarih felsefesi” şu anda Anglo-Amerikan emperyalizminin ideologlarından biri olan İngiliz tarihçi Arnold Toynbee tarafından savunulmaktadır.

ŞULİATİKOVİZM, Rus sosyal demokrat ve yazar V. Şuliatikov’un (1872-1912) adını taşıyan, tarihsel materyalizm teorisinin bir tür bayağılaştırılmasıdır. Şuliatikovizm, ideolojik olguların endüstriyel örgütlenme biçimlerinden doğrudan ve açık bir şekilde türetilmesi, bilim, edebiyat ve felsefenin göreceli bağımsızlığının reddedilmesi ve herhangi bir felsefi kategori için

kaba bir şekilde anlaşılan “sosyal sınıf eşdeğeri” bulma arzusuyla karakterize edilir. Şuliatikovizm, tarihsel materyalizm teorisinin kaba bir çarpıtmasıydı. Lenin, Şuliatikovizmi acımasızca eleştirdi.

E

EVİRİM TEORİSİ VEYA EVİRİM KURAMI

–Darwinizm (bkz. Darwin).

EVİRİM VE DEVİRİM

–Gelişimin metafiziksel kavramı, yalnızca niceliksel gelişimin, baştan beri verilmiş hazır bir biçimde var olanın kademeli, evrimsel büyümesinin tanınmasına indirgenmiştir. Bu gelişim anlayışı, sıçramaları ve devrimci ayaklanmaları reddeder ve niteliksel olarak yeni bir şeyin ortaya çıkışını açıklayamaz. Diyalektik materyalizm, bu gelişim anlayışıyla mücadele eder ve “hareketin ikili bir biçimi vardır: evrimsel ve devrimci” (*Stalin*) olduğunu öğretir. Evrimsel değişimler, temel, niteliksel değişimlere zemin hazırlayan küçük, gizli, sürekli, niceliksel değişimleri içerir. Niteliksel değişimler ise aralıklı olarak meydana gelir. Bu nedenle, gelişim yalnızca niceliksel olarak değil, aynı zamanda “aralıklı, felaket niteliğinde, devrimci bir gelişim; ‘kademelilikte kesintiler’; niceliğin niteliğe dönüşümü” (*Lenin*) olarak da anlaşılmalıdır. Dolayısıyla, evrim ve devrim birbirinden ayrılamaz; zorunlu olarak birbirine bağlıdırlar ve gerçek gelişim, evrim ve devrimin birliğidir. “...doğadaki yaşam ve gelişim hem yavaş evrimi hem de hızlı sıçramaları, kademecilikteki kesintileri içerir” (*Lenin*). “Bir hareket, ilerici unsurlar kendiliğinden günlük

çalışmalarına devam edip eski düzene küçük, *niceliksel* değişiklikler getirdiğinde evrimseldir. Bir hareket, aynı unsurlar birleşip tek bir fikirle dolup taşıduğunda ve eski düzeni tamamen yıkıp hayata *niteliksel* değişiklikler getirerek yeni bir düzen kurmak için düşman kampına saldırdığında devrimcidir. Evrim devrimi hazırlar ve zeminini oluşturur, devrim ise evrimi tamamlar ve daha sonraki çalışmalarını kolaylaştırır” (*Stalin*). Marksizm-Leninizm, devrimi reddeden ve devrimci mücadeleyi reform mücadelesiyle değiştiren oportünizme karşı mücadele eder. Bir devrimci için reform, devrimin sadece bir yan ürünüdür. Onun için asıl önemli olan devrimci çalışmadır. Marksizm-Leninizm ayrıca devrimi evrimden ayıran, hareketi metafiziksel olarak tek bir devrim olarak anlayan ve evrimin, kitlelerin devrimci eylem için kademeli olarak hazırlanmasının ve örgütlenmesinin gerekliliğini reddedenlerle de mücadele eder. Kitleleri büyük bir atılım için hazırlık görevinden uzaklaştırarak, bu küçük burjuva teorisi devrimci harekete büyük zarar verir; evrimcilik teorisi kadar gericidir. Bu toplumsal gelişme anlayışı anarko-sendikalistlerin karakteristik özelliğidir. “Anarko-sendikalist, özellikle parlamenter kürsünün kullanımı olmak üzere ‘küçük işleri’ reddeder. Aslında, bu taktik, büyük olaylar yaratacak güçleri bir araya getirmekte başarısız olurken ‘büyük günleri’ beklemek anlamına gelir” (*Lenin*). Çağdaş sağcı sosyalistler, burjuva evrimci teorilerini, işçi sınıfının ve tüm çalışan insanların çıkarlarına ihaneti teorik olarak haklı çıkarmak için kullanırlar. Bu nedenle Renner, “*Yeni Dünya ve Sosyalizm*” adlı kitabında, kapitalizmden sosyalizme geçişin kademeli olarak, “başarıdan başarıya”, burjuva sisteminin reformist

bir yenilenmesi yoluyla ve sosyalist bir devrim yoluyla değil, gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Marksizm-Leninizm, sermayenin bu hizmetkarlarını ifşa eder ve kapitalizmin ancak devrim yoluyla, devrimci bir sıçrama ile yıkılabileceğini ve sosyalizmin inşa edilebileceğini öğretir. Ancak diyalektik, herhangi bir evrimsel gelişmeyi tamamlayan aşama olan devrim kavramına tarihsel bir yaklaşım gerektirir. Toplum düşman sınıflara bölündüğünde, devrimci bir sıçrama ancak siyasi bir devrim, bir patlama, yani mevcut hükümetin devrilmesi ve yeni bir hükümetin kurulması niteliğini kazanır. J. V. Stalin, “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde, toplumda düşman sınıfların olmadığı koşullarda (Sovyet toplumu), eski nitelikten yeni niteliğe geçişin siyasi devrimler ve patlamalar biçimini kaybettiğini belirtmiştir. (Ayrıca bkz. *Nicel değişimden nitel değişime geçiş; Sıçrama.*)

VAROLUŞÇULUK (Latince: *exisLentia*–varoluş), emperyalizm çağının yozlaşmış, öznel-idealist bir felsefi akımıdır; temel amacı kamu bilincinin yozlaştırılması, proletaryanın devrimci örgütlerine karşı mücadele ve ilerici toplumsal hareketlerin ahlaki ve siyasi çöküşüdür. Varoluşçuluk bugün özellikle Fransa’da yaygındır. Bu gerici felsefe, sosyalizmin ve demokrasinin acımasız bir düşmanı olan ve Schelling’in vahiy felsefesini bile yeterince gerici bulmayan Danimarkalı karanlıkçı Kierkegaard (1813–1855) tarafından yaratılmıştır. “Varoluş”tan “bireysel ruhsal yaşamı” anlar ve “varoluşu” “varoluş”, yani maddi dünya, gerçek fiziksel ve sosyal yaşamla karşılaştırır. Yaşamdan tikslenme, ölüm korkusu, umutsuzluk-eserlerinin ana temalarıdır ve bunlar

felsefeden ziyade psikopatoloji olarak sınıflandırılmalıdır. Bu yozlaşmış, insanlık düşmanı “felsefe”, Alman emperyalizminin ideologları (Heidegger, Jaspers) tarafından benimsenmiştir. Yeni tarihsel koşullar altında, farklı bir toplumsal ortamda, bu yozlaşmış felsefe “ateist felsefe”, “özgürlük felsefesi” gibi sahte bir kılıf altında ortaya çıkmaktadır. Gerici özü değişmeden kalmıştır; sadece devrimci teori ve pratiğe karşı mücadele yöntemleri ve kılık değiştirme yöntemleri değişmiştir. “Direniş hareketi”nin hainleri–Sartre, Camus ve ortakları–şimdi faşizme karşı mücadeleyi, işçilerin sosyalizm için devrimci mücadelesini ve ilerici insanlığın barış ve demokrasi için mücadelesini karalamaya, entelektüel ve ahlaki nihilizmi ve bilime ve etiğe karşı küçümsemeyi vaaz etmeye çalışmaktadırlar. Rusya’da Stolypin döneminin moda gerici yazarlarının, Marksizmi “kınayan”, devrimi alaya alan, ihaneti yücelten ve “kişilik kültü” kılıfı altında cinsel sapkınlığı kutlayan ordusunu hatırlatmaktadırlar. Öznel-idealist öncüllerden hareket eden ve felsefelerinin başlangıç noktası olarak “saf öz farkındalığı” alan varoluşçular, diyalektik ve tarihsel materyalizme ve Marksist, bilimsel dünya görüşüne şiddetle karşı çıkarlar. “Varoluş”u “öz”den metafiziksel olarak ayıran varoluşçular, bunları karşılaştırarak “varoluşun” önceliğini gösterirler. Bu teori, maddenin önceliğine dair materyalist doktrine ve sosyal hayata uygulandığında tarihsel yasa kavramına karşı yöneltilmiştir. Varoluşçular “özgürlüğü”, sınıf ve ulusal köleliğe karşı mücadelede kazanılan ve sosyalizm altında elde edilen gerçek bir toplumsal ilişki olarak değil, burjuva bireye dilediği gibi hareket etme hakkı veren idealist bir “özgür irade” olarak anlarlar. Varoluşçuların

safsataları böylece emperyalizmin iğrençliklerini savunur, ihaneti haklı çıkarır ve ilerici, ilerici toplumsal hareketleri karalar. Varoluşçular, emperyalistler tarafından sınıf ve ulusal çıkarların hain ve ihanetçilerinden oluşan kadroları “eğitmek” için yaygın olarak kullanılırlar. Varoluşçuluğun bir diğer kolu (Almanya’da Jaspers, Fransa’da Marcel, ABD’de Lowry) açıkça dinci bir yapıya sahiptir ve Katolik veya Protestan propagandasının modern bir biçimidir.

EKLEKTİK, EKLEKTİZM –Farklı ideolojik akımların, görüşlerin ve teorilerin ilkesiz, mekanik bir birleşimi. Eklektikler materyalizmi idealizmle birleştirmeye çalışırlar. Eklektizmin tezahürleri, değişen derecelerde, herhangi bir tutarsız felsefede bulunabilir. Eklektizmin bir örneği, “Marksizmi Kantçılık, Makizm vb. gibi idealist akımlarla birleştirmeye” ilkesiz bir şekilde çalışan İkinci Enternasyonal teorisyenlerinin görüşleridir.

EKONOMİZM –bkz. *Kendiliğindenlik ve Bilinç; “Ne Yapılmalı?”*

EKONOMİK VE POLİTİK, Marksizm, siyaset ve ekonominin etkileşimini ve gelişimini birbirinden ayıramaz bir bütün olarak görür. “Siyaset ekonomiden ayıramaz.” Siyasetten kaçamayacağımız gibi ekonomiden de kaçamayız. Çalışma kolaylığı için insanlar genellikle ekonominin metodolojik sorularını siyasetin sorularından ayırırlar. Ancak bu sadece metodolojik olarak, yapay olarak, sadece çalışma kolaylığı için yapılır. Hayatta ise, tam tersine, pratikte siyaset ve ekonomi birbirinden

ayrılmaz. Birlikte var olurlar ve birlikte hareket ederler” (Stalin). Her siyasi sistem, belirli bir maddi mal üretim biçimiyle koşullandırılır (bkz.). Üretim biçimi, hem toplumun üretici güçlerini hem de insanların üretim ilişkilerini kapsar. Üretim ilişkileri, toplumun ekonomik yapısını-ekonomiyi- oluşturur. Toplumun ekonomik sistemi, siyasi ve ideolojik üst yapıyı belirler. Ancak siyaset de, ekonomik sistemin gelişmesinde son derece önemlidir. Eskimiş siyasi sistemin devrilmesi olmadan, üretici güçlerin daha fazla gelişmesi mümkün değildir. Bu nedenle, her devrimin temel sorusu siyasi iktidar sorusudur. “Siyaset, ekonominin yoğunlaşmış ifadesidir... Siyasetin ekonomiye üstünlüğü olmak zorundadır” (Lenin). Siyaset ve siyasi mücadele, sınıfların karşıtlığını, sömürülenlerin ve sömürenlerin, ezilenlerin ve ezenlerin çıkarlarının uzlaşmazlığını en yüksek derecede ifade eder. Siyaset ve siyasi mücadelenin temel sorusu iktidar sorusudur. Siyaset alanı, devlet yönetimi ve yapısı, sınıf mücadelesinin yönetimi vb. tüm konuları kapsar. Siyaset alanı ayrıca halklar ve devletler arasındaki ilişkiyi de içerir; bu da egemen sınıfın çıkarları tarafından belirlenir. SSCB’deki Komünist Parti ve Sovyet hükümetinin politikası, işçilerin, köylülerin ve aydınların temel çıkarlarını ifade eder ve Sovyet ülkesinin komünizme doğru gelişmesini sağlamayı amaçlar. Bu gelişme kendiliğinden ve otomatik olarak gerçekleşmez, devlet ekonomik planı tarafından yönlendirilen planlı bir süreçtir. Bu nedenle, Sovyet sosyalist toplumunun ekonomi ve siyaseti arasındaki ilişki, kapitalist toplumun bilmediği ve bilemeyeceği yeni temel özellikler ve nitelikler sergiler. Kapitalizmde ekonomi, kapitalist üretim biçiminin kendiliğinden oluşan

yasalarına dayanarak kendiliğinden gelişir. Burjuva devletlerinin politikaları, kapitalist ekonominin temellerini ve işçilerin ve emekçi kitlelerin burjuva sömürsünü korumayı ve muhafaza etmeyi amaçlar. Bu politika, ekonomiyi ne sistematik olarak geliştirebilir ne de bilinçli olarak değiştirebilir. Çeşitli burjuva politikacılar tarafından üstlenilen kapitalist ekonomiyi “planlama” girişimlerinin tümü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sovyet sosyalist toplumunda, politikanın rolü temelde farklıdır. Komünist Parti ve Sovyet devletinin politikaları, sosyal yasaların bilimsel bilgisine dayanmaktadır; Sovyet toplumunun ekonomisi kendiliğindenliğe değil, planlı bir sosyalist ekonominin gelişim yasalarına dayanmaktadır. Bu nedenle, politika tüm Sovyet ekonomisinin gelişim yönünü belirler. Komünist Partinin politikaları, sanayileşme ve kolektivizasyonun başarısını, sömürücü sınıfların ortadan kaldırılmasını ve Sovyet toplumu için yeni bir ekonomik yapının–sosyalist ekonominin–yaratılmasını sağlamıştır. Şu anda SSCB’de, sosyalizmden komünizme kademeli geçiş mücadelesi sürerken, partimizin politikaları temel ekonomik görevi başarıyla çözmeyi amaçlamaktadır: ana kapitalist ülkeleri ekonomik olarak yakalamak ve geçmek. Bolşevik Parti’nin politikaları, Sovyet kültürünün ve ideolojisinin doğru gelişimi ve halkın bilincindeki kapitalizmin tüm kalıntılarına karşı mücadele için hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle Komünist Parti’nin politikaları, Sovyet sisteminin gerçek hayati temelidir.

EKONOMİK MATERİYALİZM

–ekonominin toplumsal gelişmenin tek itici gücü olduğu, tek taraflı ve bayağı bir tarih anlayışı.

Ekonomik materyalizm, siyasetin ve siyasi kurumların, fikirlerin ve teorilerin tarihsel süreçteki aktif rolünü reddeder. Batı’da ekonomik materyalizmin destekçileri arasında E. Bernstein, Rusya’da ise “yasal Marksistler”, “ekonomistler” ve Menşevikler yer almıştır. Tarihçi M. N. Pokrovsky de ekonomik materyalizmi temsil etmiştir. Ekonomik materyalistler, bayağı materyalizmlerini Marksist bir tarih anlayışı olarak göstermeye çalışmışlardır. Gerçekte, tarihsel materyalizm ekonomik materyalizmden temel olarak farklıdır. Maddi üretimi toplumsal gelişmenin birincil itici gücü olarak görürken ve siyasi kurumların, fikirlerin ve teorilerin kökenlerini toplumun ekonomik yapısı ve maddi yaşam koşullarıyla açıklarken, tarihsel materyalizm aynı zamanda siyasi kurumların, fikirlerin ve teorilerin tarihsel gelişmedeki muazzam önemini vurgular. Proletarya diktatörlüğü fikrinin uygulanması olmadan, sosyalist bir toplum inşa etmek imkansız olurdu. Marksizm-Leninizmin devrimci teorisi olmadan, onun örgütleyici, seferber edici ve dönüştürücü rolü olmadan, SSCB işçi sınıfının dünya tarihindeki zaferi düşünülemezdi. Sovyet halkının ahlaki ve siyasi birliği, Sovyetler Birliği’nin faşist işgalcilere karşı zaferinin en önemli koşuluydu.

EMERJENT EVRİM –Materyalist diyalektiğe karşı yöneltilmiş, bilim karşıtı, gerici idealist bir teori. Özellikle “neorealistler” arasında modern Anglo-Amerikan burjuva felsefesinde yaygınlaşmıştır. Başlıca temsilcileri arasında S. Alexander, K. Lloyd Morgan ve C. Broad yer almaktadır. Ortaya çıkan evrim teorisi 1920’lerde İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Son bilimsel

keşifler ve toplumsal gelişmenin tarihsel deneyimi, geleneksel burjuva kaba evrim kavramını kesin olarak geçersiz kılmış ve doğadaki ve toplumdaki gelişim sürecinin diyalektik doğasına ilişkin Marksist-Leninist doktrini tamamen doğrulamıştır. Geleneksel burjuva evrim teorisini (Spencer ve diğerleri) yetersiz bulan modern burjuva filozofları, devrimci materyalist diyalektik karşı ideolojik bir silah arayarak ortaya çıkan evrim teorisini icat etmişlerdir. Amacı, diyalektik materyalizmin bilimsel sonuçlarını-gelişimin süreksizliği, nicelikten nitel değişimlere geçiş ve zıtlıkların mücadelesi-çarpıtmak ve yanlışlamak ve felsefi düşünceyi mistisizm ve karanlıkçılığa yönlendirmektir. Ortaya çıkan evrim teorisinin savunucuları, gelişimdeki süreksizlikleri, olguların niteliksel çeşitliliğini ve yeninin ortaya çıkışını kabul etmek zorunda kalırlar, ancak tüm bu süreçleri idealizm ve irrasyonalizm ruhuyla, yani insan zihninin kavrayamayacağı, maddi olmayan bir yaratıcı ilkenin mistik eylemleri olarak yorumlarlar. “Ortaya çıkışı” (yeninin ortaya çıkışını) açıklanamaz bir şey, bir “mucize” olarak gören ortaya çıkan evrimciler, nihayetinde gelişmenin itici gücü olarak bir tanrıyı tanırırlar. Ortaya çıkan evrimciler dini mitleri yeniden canlandırırlar. Ortaya çıkan evrim teorisi, emperyalizm çağının burjuva felsefesinin bir tür yozlaşması, bir çeşit irrasyonalizmdir.

AMPİRİZM (antik Yunanca *empeiria* kelimesinden gelir ve “deneyim” anlamına gelir), duysal deneyimi bilginin tek kaynağı olarak gören felsefi bir doktrindir. İdealist ve materyalist ampirizm olmak üzere iki türü vardır. İdealist

ampirizm (Berkeley, Hume, Mach, Avenarius, Bogdanov), deneyimi duyumların veya fikirlerin bütünüyle sınırlandırır ve deneyimin maddi doğaya dayandığını reddeder. Materyalist ampirizm (Bacon, Hobbes, Locke ve XVIII. yüzyıl Fransız materyalistleri), duyusal deneyimin maddi doğadaki nesnelere dayandığına inanır. Diyalektik materyalizm, idealist ampirizmi reddeder ve materyalist ampirizmin temel pozisyonlarının özünde doğru olduğunu düşünür. Bununla birlikte, diyalektik materyalizm, teorilerin ve bilimsel soyutlamaların rolünü küçümseyen, Marksizm öncesi materyalizmi karakterize eden ampirizmin tek taraflılığını reddeder. Duyusal deneyimin tüm bilginin temelini oluşturduğuna inanırken, diyalektik materyalizm aynı zamanda bilimsel teorilerin, fikirlerin ve kavramların önemli rolünü de kabul eder. Duyum ve düşünce, bilişsel sürecin iki aşamasıdır. “Anlamak için, ampirik olarak anlamaya ve incelemeye başlamak, ampirik olandan genel olana yükselmek gerekir” (Lenin).

AMPIRYO-KRİTİSİZM (“eleştirel deneyim” felsefesi) veya Machizm, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Almanya ve Avusturya’da Avenarius (bkz.) ve Mach (bkz.) tarafından geliştirilen gerici, öznel-idealist bir felsefi akımdır. Ampiryo-kritik, tamamen “deneyim” kavramının idealist bir çarpıtmasına dayanmaktadır. Deneyimin, insan ve doğa arasındaki etkileşim süreci, insanların üretim araçlarını kullanarak doğayı değiştirmesi olarak bilimsel anlayışının aksine, ampiryo-kritikçiler deneyimi öznel ve idealist bir şekilde, nesnel gerçeklikle ilgisiz, insan deneyimlerinin ve duyumlarının toplamı olarak anlarlar. Ampiryo-kritikçiler, tüm olguların temelinde “dünyanın unsurları” veya eşdeğer olarak

“deneyimin unsurları”nın yattığını iddia ettiler. Her şey bir “unsurlar kompleksi”dir. Avenarius ve Mach, “unsur” kelimesini, duyumu da olguların temeli olarak kabul ettikleri gerçeğini gizlemek için kullandılar, çünkü onların “unsurları” duyumla özdeştir. Ampiryo-kritik böylece *Berkeley’nin öznel idealizminin* temel önermesini tamamen benimser (bkz.). Doğaya ilişkin öznel-idealist bir görüş geliştiren Avenarius ve Mach, bir nesnenin (dünya) bir özne (bilinç, duyumlar) olmadan imkansız olduğunu, doğa yasalarının nesnel bir anlamı olmadığını ve nesnel *gerçeğin imkansız olduğunu savundular* (bkz.). Mach’ın etkisiyle Ampiryo-kritik, doğa bilimciler ve fizikçiler arasında yaygınlık kazandı. Fizikteki son keşifler (atomun elektron ve protonlara ayrılması, atomun elektromanyetik doğasının keşfi), diyalektik materyalizmin doğruluğunu teyit etse de, diyalektik materyalizmin görüşlerine katılmayan bir dizi fizikçinin görüşüne göre, “maddenin yok oluşuna”, “gerçeği bilmenin imkansızlığına”, idealizmin zeminine dönme gerekliliğine vb. tanıklık ediyordu. Lenin, *“Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm”* (bkz.) adlı kitabında *ampiryo-eleştirisinin kökenlerini ortaya koydu, bu felsefeyi gerici idealizm ve gizlenmiş din adamlığı olarak ifşa etti ve Rusya’da Stolypin tepkisi döneminde ortaya çıkan Machist okulları (Bogdanov, Yushkevich ve diğerleri) yerle bir etti. Modern burjuva felsefesinde Machizm, en çeşitli biçimlerde kendini gösterir. Dış dünyayı, nesnel yasaları, sözde “düşünce ekonomisi ilkesini” ve olguları açıklamada izin verilen tam keyfiliği reddeden Machizm, burjuva anarşisinin, bireyciliğin, din ve bilimin uzlaştırılması amacının, emperyalistlerin çıkarlarının korunmasının ve halkların kurtuluş hareketine*

karşı mücadelenin “felsefi gerekçelendirilmesi” için en uygunudur.

AMPIRYO-MONİZM –Rusya’da A. A. Bogdanov tarafından geliştirilen bir Ampiryo-kritisizm veya Machizm çeşidi. Ampiryo-monizm, Marksizmin düşmanlarının materyalist felsefeyi öznel idealizmle değiştirme girişimlerinden biriydi. Bogdanov, felsefesinin açıkça öznel ve idealist doğasını gizlemek için (tek bir “deneyime” dayalı bir felsefeyi ifade etmesi gereken) yeni “Ampiryomonizm” terimini kullandı. Bogdanov’un Ampiryomonizm teorisi, Avenarius ve Mach’ta doğanın yaratıcısı olarak görünen bireysel bilincin yerine kolektif bilinci koyarak oluşturuldu. Bogdanov’a göre, fiziksel dünya “kolektif insanlığın” “sosyal olarak örgütlenmiş” deneyimidir. Bogdanov’u eleştiren Lenin şöyle yazdı: “Bireyin bilincinin insanlığın bilinciyle veya bir kişinin deneyiminin sosyal olarak örgütlenmiş deneyimle değiştirilmesiyle felsefi idealizmin ortadan kalktığını düşünmek, bir kapitalistin bir anonim şirketle değiştirilmesiyle kapitalizmin ortadan kalktığını düşünmekle aynı şeydir.” Bogdanov, doğanın tamamının bilincin bir ürünü olduğunu ilan etti. Ampiriomonizm felsefesi, kaynağı olan Machizm gibi, öznel idealizm felsefesidir. Empiriomonizm özünde din adamlığının bir savunmasıydı. Lenin, Ampiriomonizm ile *Tanrı arayışı ve Tanrı’nın inşası arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur* (bkz.).

AMPİRYO-SEMBOLİSİM

-öznel olarak idealist bir felsefe, bir tür maço ideolojisi. Rusya'da, gerici yıllarda, Menşevik P. Yuşkeviç tarafından desteklendi. Dış dünyanın nesnelliğini ve materyalist düşünce teorisini reddeden ampiryo-symbolizm, fikirleri ve kavramları maddi dünyanın imgeleri olarak değil, yalnızca semboller, duyularımızın geleneksel işaretleri olarak kabul eder.

ENGELS Friedrich

F. Engels

-Proletaryanın büyük bir savaşı ve öğretmeni, Marx'ın dostu ve çalışma arkadaşı, onunla birlikte bilimsel komünizm teorisini geliştiren ve işçi sınıfının kurtuluşu, komünizm için mücadele eden Engels, 28 Kasım 1820'de Almanya'nın Ren bölgesindeki Barmen şehrinde doğdu. Engels'in babası bir tekstil üreticisiydi. Engels önce Barmen'deki ilkokulda, ardından Elberfeld'deki lisede eğitim gördü. Liseden ayrılmak zorunda kaldı; bir yıl babasının ofisinde çalıştı ve daha sonra büyük bir ticaret firmasında çalışmak üzere Bremen'e gönderildi. Burada radikal edebiyat grubu "Genç Almanya"ya yakınlaştı ve "Deutsche Telegraph"a katkıda bulundu. 1841 baharında Bremen'den ayrıldı ve İsviçre ve Kuzey İtalya'yı dolaştıktan sonra Berlin'e geldi ve burada gönüllü olarak piyade-topçu alayına katıldı. Aynı zamanda Engels, Berlin Üniversitesi'nde derslere katıldı. Burada Engels, *Genç Hegelci çevreye yakınlaştı* (bkz.). Mart 1842'de Engels, Schelling'in gerici ve mistik açıklamalarını yıkıcı bir şekilde eleştirdiği "Schelling ve Vahiy" adlı broşürü yayınladı. 30 Eylül 1842'de Engels'in askerlik hizmeti sona erdi ve İngiltere'nin Manchester şehrine gitti. Burada işçilerin yaşamını ve günlük hayatını tanıdı ve İngiliz işçi sınıfının durumunu inceledi. 1844'te Engels, Paris'te Marx ve Ruge tarafından yayınlanan "Deutsche-Franz Zekom Yıllığı"nda "Siyasi Ekonominin Eleştirisi Üzerine Denemeler"i yayınladı. Marx bu çalışmayı yeni proletarya siyasi ekonomisi üzerine "parlak bir deneme" olarak nitelendirdi. Bu çalışmada Engels, "sosyalizm bakış açısından, modern ekonomik düzenin temel olgularını özel mülkiyetin egemenliğinin gerekli sonuçları olarak inceledi" (Lenin). Ağustos 1844'ün sonunda Engels,

Manchester'dan Almanya'ya gitti. Yolda Paris'e uğradı ve orada Marx ile tanıştı; bu tanışma, işçi sınıfının iki büyük lideri arasındaki dostluğun temellerini attı. Lenin bu dostluk hakkında, "insan dostluğuna dair en dokunaklı eski öykülerin hepsini aşan" bir dostluk olduğunu söylemişti. Paris'te Marx ve Engels, Genç Hegelcilere karşı yazılmış "*Kutsal Aile*" (bkz.) adlı kitabı kaleme aldılar. Bu kitap, "devrimci materyalist sosyalizmin" temellerini atmıştı (Lenin). 1845'te Almanya'ya döndüğünde Engels, Lenin'in "dünya sosyalist edebiyatının en iyi eserlerinden biri" olarak nitelendirdiği ünlü kitabı "*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*"nu yayınladı. Bu eserde Engels, "proletaryanın sadece acı çeken bir sınıf olmadığını" ve "mücadele eden proletaryanın kendi kendine yardım edeceğini" söyleyen ilk kişiydi (Lenin). 1845 baharında Engels, o sırada Marx'ın da bulunduğu Brüksel'e taşındı. Burada birlikte "*Alman İdeolojisi*" (bkz.) adlı kitabı yazdılar. Bu kitapta, Feuerbach'ın felsefesinin, Genç Hegelcilerin görüşlerinin ve sınıf mücadelesine karşı çıkan ve evrensel uzlaşmayı savunan sözde "gerçek sosyalizmin" eksikliklerini eleştirdiler. Engels, 1845-1847 yılları arasında Brüksel ve Paris'te bulundu. Akademik çalışmalarını işçiler arasında yaptığı pratik çalışmalarla birleştirdi. Engels, Marx gibi, gizli Alman örgütü "Komünist Lig" ile ilişkiler kurdu ve Lig'in ikinci kongresi için kapsamlı hazırlık çalışmaları yürüttü. Engels, Komünist Lig'in programının taslağı olarak "*Komünizmin İlkeleri*"ni yazdı ve daha sonra Marx ile birlikte, Lenin'in şu sözlerle önemini tanımladığı ünlü "*Komünist Parti Manifestosu*"nu (bkz.) kaleme aldı: "Bu küçük kitapçık, ciltler dolusu kitaba bedeldir: ruhu hala medeni dünyanın örgütlü ve mücadelecî proletaryasının tamamına

ilham veriyor ve onları harekete geçiriyor.” 1848 Şubat Devrimi’nin Fransa’da patlak vermesinin ardından Engels, Belçika hükümeti tarafından Brüksel’den sınır dışı edilen Marx’ı takip ederek Paris’e taşındı. Nisan 1848’in başlarında, Almanya’daki devrimin patlak vermesiyle bağlantılı olarak, Engels ve Marx Paris’ten ayrılarak Kelli’ye geldiler ve burada kurdukları Neue Rheinische Zeitung’u yöneterek muazzam bir devrimci çalışma yürüttüler. Holla Rheinische Zeitung’un editörlerinin tutuklanması emri üzerine Engels, Köln’den Belçika’nın Brüksel kentine kaçtı. Orada tutuklandı, hapsedildi ve ardından sürgüne gönderildi. Ekim ayında Engels Paris’e geldi. Oradan İsviçre’ye kaçtı ve ancak Ocak 1849’un ortalarında Köln’e geri döndü; burada kendisi ve Marx kısa süre sonra “yetkililere hakaret” suçlamasıyla yargılandılar. Sanıklar duruşmada savcı oldular. Mahkeme onları beraat ettirmek zorunda kaldı. Engels, silahlı halk ayaklanmasına katıldı ve ayaklanma bastırıldıktan sonra devrimci ordunun son birlikleriyle birlikte İsviçre topraklarına geçti. Marx’ın ısrarı üzerine Londra’ya gitti. Engels, 1848-1849 devrimci dönemini iki önemli eserinde özetledi. 1850’de yayımlanan “Almanya’daki Köylü Savaşı” adlı eserinde Engels, “1848 ve 1849’da her yerde devrime ihanet eden sınıfları ve sınıf kesimlerini, daha düşük bir gelişim aşamasında olsa da, 1525’te de hain olarak görüyoruz” diye gösterdi. Bir diğer eseri olan “*Almanya’da Devrim ve Karşı Devrim*”de (1851-1852) ise silahlı ayaklanma konularına büyük önem vererek, devrimci işçilere isyanın bir sanat olduğunu öğretti. Kasım 1850’de Manchester’a taşınan Engels, bir ticaret firmasında memur, daha sonra da hissedar oldu. Engels, Marx’a maddi destek sağlayabilmek için

tekrar “lanetli ticarete” yöneldi. Manchester’da kaldığı süre boyunca, derinden ilgilendiği askeri konular üzerine çok sayıda eser yazdı. Lenin, Engels’i askeri konularda büyük bir uzman olarak görüyordu. Bu dönemde Engels, zaten geniş olan yabancı dil bilgisini daha da genişletmeye büyük önem verdi. Engels, 1870 yılına kadar Manchester’da yaşadı ve Marx ile neredeyse her gün mektuplaşarak teori, politika, taktik ve Marx’ın o zamanlar hazırladığı *Kapital*’in “ekonomi”si gibi çeşitli konuları birlikte tartıştılar. Birinci Enternasyonal’in kurulmasıyla birlikte Engels, Marx ile birlikte Proudhonistlere, Bakuninistlere ve Enternasyonal’in diğer tüm düşmanlarına karşı mücadele verdi. 1870 sonbaharında Engels, Manchester’dan Londra’ya taşındı. Varışında, Birinci Enternasyonal’in Genel Konseyi’ne seçildi. Ancak Enternasyonal’in varlığı sona erdikten sonra bile Marx ve Engels işçi hareketine liderlik etmeye devam ettiler. Marx’ın Kapital üzerine yoğun çalışmaları göz önüne alındığında, Marksizm’e düşman eğilimlere karşı mücadelenin yükü Engels’in omuzlarına düştü. Engels’in 1877-1878 yıllarında yayımlanan Dühring karşıtı makaleleri bu döneme aittir. Bu makaleler daha sonra Engels’in ünlü eseri Anti-Dühring’i (bkz.) oluşturmuştur. Lenin bu eser hakkında şöyle yazmıştır: “Burada felsefe, doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin alanlarından en büyük sorular analiz ediliyor... Bu, son derece bilgilendirici ve öğretici bir kitaptır.” Aynı zamanda Engels, doğa bilimleri ve matematik alanlarında derinlemesine bir çalışma yürütmüş ve bunun sonuçları *Doğanın Diyalektiği* (bkz.) adlı eserinden anlaşılabilir. Marx’ın ölümünden sonra Engels, Marx’ın hayattayken tamamlayamadığı Kapital’in II ve III. ciltlerinin revizyonunu ve

yayımını üstlendi. Engels, 1885'te II. cildi ve 1894'te III. cildi yayımladı. Engels, Kapital'in II ve III. ciltleri üzerindeki çalışmalarıyla parlak dostuna görkemli bir anıt dikti. "Kapital'in bu iki cildi iki kişinin eseridir: Marx ve Engels" (Lenin). Engels'in klasik eseri *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (bkz.) de bu döneme aittir. 1888'de Engels'in *Ludwig Feuerbach* (bkz.) adlı kitabı yayınlandı ve tıpkı Anti-Dühring'den olduğu gibi, Marksistlerin bir kuşağı diğerinin ardından diyalektik ve tarihsel materyalizmin temellerini öğrendi. 1890'ların başlarında Engels, çeşitli kişilere yazdığı mektuplarda tarihsel materyalizm fikirlerini geliştirdi. Marksizmin kaba savunucuları, tarihsel materyalizmin ekonomik değişimlere belirleyici bir önem atfederken, üstyapıya -devlete, ideolojiye vb.- herhangi bir rol atfetmediğini iddia ettiler. Marksizmin bu anlayışı ciddi tehlikeler barındırıyordu; zira tarihsel süreci pasif bir şekilde gözlemlemeyi teşvik ediyor ve fikirlerin, siyasi kurumların ve proletaryanın siyasi iktidar mücadelesinin muazzam rolünü hafife alıyordu. Engels, 1893'te Merriguez'e yazdığı mektupta, bu anlayışın özünde "neden ve sonucu her zaman birbirine zıt iki kutup olarak gören, klişeleşmiş, diyalektik olmayan bir anlayış yattığını ve etkileşimi tamamen göz ardı ettiğini" belirtmiştir. Bu beyler (yani Marksizmin bayağılaştırıcıları-Ed.) çoğu zaman, tarihsel bir olgu diğer, nihayetinde ekonomik nedenlerle ortaya çıktığı anda, çevreyi de etkilediğini ve hatta onu ortaya çıkaran nedenler üzerinde ters bir etki yaratabileceğini kasten unutuyorlar." Engels mektuplarında, toplumun temeli ve üst yapısı arasındaki etkileşimi açıklıyor, ideolojinin (felsefe, din, sanat) gelişiminin ekonomiye karşıt

özelliklerini gösteriyor ve tarihsel materyalizmin bazı genel önermelerini ezberlemiş olan ve tarihin özel gerçeklerini ayrıntılı olarak inceleme zahmetine girmeyen “Marksistleri” eleştiriyor. Engels’in mektuplarında, Marx ve Engels’in eserlerinde olduğu gibi geliştirilen temel ve üst yapı hakkındaki fikirler, J. V. Stalin’in “Marksizm ve Dilbilim Sorunları” adlı eserinde derin bir yaratıcı gelişim buldu. Engels, devasa teorik çalışmalar yürütürken aynı zamanda uluslararası devrimci işçi hareketinin pratik liderliğini de üstlendi. Rusya’daki devrimci harekete büyük ilgi gösterdi ve Rus sosyal ilişkilerine adanmış birçok makale yazdı. Siyasi faaliyetinin ilk günlerinden hayatının sonuna kadar Engels, ateşli bir devrimci savaşçıydı. Uluslararası proletaryanın tanınmış lideri ve temel sınıf çıkarlarının en iyi savunucusuydu. Engels, işçi partilerindeki oportünizme karşı amansız bir mücadele yürüttü, hatalarını ortaya çıkardı ve sert bir şekilde eleştirdi ve çalışmalarına devrimci bir yön verdi. Lenin, “Marx’ın ölümünden sonra, Avrupa sosyalistlerinin danışmanı ve lideri olarak yalnızca Engels kaldı” diye yazdı. Engels, 5 Ağustos 1895’te öldü.

ENERJİCİLİK, VEYA ENERJİ BİLİMİ, XIX. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında burjuva felsefesi ve doğa bilimlerinde ortaya çıkan ve günümüzde de burjuva felsefesi ve biliminde yaygınlığını koruyan gerici idealist bir harekettir. Enerjicilik fikirleri, Alman kimyager ve filozof Wilhelm Ostwald tarafından yayılmıştır. Enerjicilik, Machizm ile yakından bağlantılıdır ve “fiziksel” idealizmin tezahürlerinden biridir. 1890’ların sonlarında meydana gelen maddenin

fiziksel kavramlarındaki köklü değişim nedeniyle, bazı burjuva doğa bilimcileri madde kavramını tamamen ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Enerjicilik de bu tür bir girişimdir. Enerjiciliğin temel ilkesine göre, doğanın, toplumun ve düşüncenin tüm fenomenleri, enerjicilik tarafından öznel, insan bilincine bağlı bir şey olarak görülen genel enerji kavramı altında toplanabilir. Nesnel bir gerçeklik olarak madde ortadan kaldırılır ve yerine enerji konulur. Enerji bilimi, hareketi maddeden ayırarak, enerjinin hiçbir maddi taşıyıcıya ihtiyaç duymadığını savunur. Lenin, “*Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm*” adlı eserinde, enerjicilik ile Makizm arasındaki bağlantıyı göstermiş ve enerjiciliğin nesnel gerçeklik anlayışının reddine, agnostisizme yol açtığını ortaya koymuştur. Lenin, enerjiciliğin “idealizme yer yer tökezleyen, karışık bir agnostisizm” olduğunu belirtmiştir. Makist *Bogdanov* (bkz.), “enerjik ilkeyi” sosyal olgular alanına uygulamaya çalışmıştır. Sosyal değişimi “enerjinin artması veya azalması” olarak görmüş ve bu yaklaşım Lenin tarafından yıkıcı bir şekilde eleştirilmiştir. V. İ. Lenin, “Ve bu akıl almaz saçmalık Marksizm diye yutturuluyor!” diye yazmıştır. Günümüzde, doğa bilimciler, görelilik teorisiyle bağlantılı olarak maddeyi enerji kavramıyla değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu girişimler de gerici idealizmi savunmayı amaçlamaktadır.

ANSİKLOPEDİCİLER –XVI yüzyılın sonlarındaki Fransız burjuva devriminin ideolojik öncülleri, *Encyclopédie*’nin (1751-1780) yayınlanması etrafında birleşmişlerdir. Filozoflar, bilim insanları ve yayıncıların yanı sıra,

Encyclopédie'ye önde gelen Fransız mühendisler, denizciler, askeri uzmanlar ve doktorlar da dahildi. *Encyclopédie*'nin başında materyalist *Diderot* (bkz.) bulunuyordu. *Diderot*'nun en yakın çalışma arkadaşı *d'Alembert* (bkz.) idi. *Encyclopédie*'ye katkıda bulunanlar arasında *Voltaire* (bkz.), *Helvetius* (bkz.), *Holbach* (c-m.), *Condillac* (bkz.), *Rousseau* (bkz.) ve en önde gelen doğa bilimcileri *Buffon*, *Leroux* ve diğerleri yer alıyordu. Ansiklopedistler, çeşitli siyasi görüşlere sahip insanlardı: "Aydınlanmış mutlakiyetçiliğin" savunucularının yanı sıra cumhuriyetçiler ve burjuva demokrasisinin destekçileri de vardı, ancak hepsi feodal sisteme karşı olumsuz bir tutum sergiliyor ve burjuvazinin önderliğindeki "üçüncü sınıfın" haklarını savunarak sınıf ayrıcalıklarına karşı çıkıyordu. Ancak felsefi görüşlerim açısından Ansiklopedistler aynı zamanda heterojen bir kitleyi temsil ediyordu. Örneğin *Voltaire* ve *Rousseau* gibi bazıları deizm görüşündeydi, yani Tanrı'yı ilk neden olarak kabul ediyor, ancak doğa üzerindeki etkisini reddediyordu; *Diderot*, *Helvetius* ve *Holbach* gibi diğerleri ise materyalist ve militan ateistti. Aynı zamanda, tüm Ansiklopedistler ortaçağ skolastisizmine, Katolik Kilisesi'nin insanların zihinleri üzerindeki egemenliğine ve hayatın zevklerinin çileci bir şekilde reddedilmesine duydukları nefretle birleşmişti. Ansiklopedistler arasında en radikal olanlar, "kurumlarda ve fikirlerde köleliğe karşı" (*Lenin*) kararlı bir mücadele yürüten Fransız materyalistlerdi. Ansiklopediye katılımları sayesinde bu yayın, feodal temellere karşı bir savaş silahı haline geldi. *Engels*, Ansiklopedinin tarihsel önemini şu şekilde tanımladı. "Fransız materyalistler," diye yazdı, "eleştirilerini

yalnızca din alanıyla sınırlamadılar: zamanlarının her bilimsel geleneğini, her siyasi kurumunu eleştirdiler. Teorilerinin evrensel uygulanabilirliğini kanıtlamak için en kısa yolu seçtiler: adlarını aldıkları devasa eser olan *Ansiklopedi*'de, cesurca tüm bilgi nesnelere uyguladılar. Böylece, bir biçimde ya da başka bir biçimde -açık materyalizm ya da deizm olarak- materyalizm, Fransa'daki tüm eğitimli gençlerin dünya görüşü haline geldi. Aynı zamanda, Ansiklopedistlerin hiçbiri burjuva toplumunu ve ideolojisini aşamadı. Onların "akıl krallığı", "burjuvazinin idealize edilmiş krallığından" başka bir şey değildi ve "burjuva mülkiyeti, insanın en temel haklarından biri olarak ilan edildi" (*Engels*). Feodalizmin ve Katolik Kilisesi'nin düşmanları olarak, Ansiklopedistler kraliyet yetkilileri tarafından zulme uğradılar. Birçoğu hapse mahkum edildi ve eserleri yakıldı. Fransa'dan modern gerici filozoflar, Militan gericiliği savunan İngiltere, ABD ve diğer kapitalist ülkeler, Fransız ansiklopedistlerinin fikirlerine düşmanca yaklaşıyorlar.

EPİKURUS (MÖ 342-270)

-Helenistik dönemin önde gelen materyalist ve ateistlerinden Epikuros, "antik çağın gerçek bir radikal aydınlatıcısıydı" (*Marx* ve *Engels*). Epikuros, tanrıların dünya işlerine müdahalesini reddeder ve içsel bir hareket kaynağına sahip olan maddenin ebediliğini kabul eder. Epikuros'un felsefesi, "insan bilincinin dışında ve *ondan bağımsız olarak şeylerin varlığını*" kabul eder (*Lenin*). Leucippus ve Demokritos'un atomculuğunu yeniden canlandırarak, "parlak varsayımlar" (*Lenin*) ifade eden ve bilimin sonraki gelişimiyle

doğrulanan özgün değişiklikler getirir. Epikuros'a göre var olan her şey, atomların hareketi ve çarpışmasının sonucudur. Boşlukta aynı hızda hareket eden atomların çarpışma olasılığını açıklamak için Epikuros, atomun düz bir çizgiden kendiliğinden (içsel olarak koşullandırılmış) "sapması" kavramını ortaya koyar. Bu görüş, Demokritos'un şansı reddeden kaderci zorunluluk doktrinine karşıdır. Epikuros, bilgi teorisinde materyalist-duyusalıcıdır. Duyuyu, nesnel gerçeklikten kaynaklandığı için her zaman doğru olan bilginin temeli olarak kabul eder; hatalar duyuların yorumlanmasından kaynaklanır. Epikuros, "putlar" üzerine saf bir materyalist teori geliştirir; buna göre, cisimlerin yüzeyinden sürekli bir küçük parçacık akışı yayılır, duyulara nüfuz eder ve şeylerin imgelerini uyandırır. Ruhun maddiliğini ve ölümlülüğünü onaylayan Epikuros, tanrı ve ölüm korkusunu doğuran cehalet ve batıl inançlara karşı çıkar. Epikuros'a göre felsefenin amacı, önyargılardan kurtulmayı ve doğa yasalarına hakim olmayı gerektiren insan mutluluğudur. Epikuros, acıdan kaçınma ve sakin ve neşeli bir zihin durumuna ulaşma bireyselci idealine dayalı, rasyonel bir zevk teorisi oluşturmaya çalışır. Köle toplumunun ideoloğu olarak Epikuros, bir insan için en rasyonel şeyin faaliyet değil, dinlenme, ataraksi olduğuna inanır. Epikuros'un materyalist öğretisi, burjuva idealist felsefe tarihinde (örneğin Hegel tarafından) her türlü şekilde çarpıtılmış ve bayağılaştırılmıştır; hâlâ teologların ve gericilerin nefretini uyandırmaktadır.

ESTETİK –Sanat bilimi, sanat teorisi; sanatın özü, gerçeklikle ilişkisi, sanatsal yaratım

yöntemi, sanatçılığın kriterleri, sanat türleri ve türleri vb. hakkındaki soruları araştırır. Burjuva idealist estetiği, bu sorulara doğru, bilimsel bir çözüm sağlayamadı. Kant, Hegel ve takipçilerinin estetik teorileri, sanat ile gerçeklik arasında bir kopuşu, idealist bir sanat anlayışını destekledi. Kant, sanatın “çıkar gözetmeme” ve “tarafsızlık” tezini ortaya attı; bu tez daha sonra tüm burjuva estetiği tarafından benimsendi ve her türlü biçimci teorinin, “sanat için sanat”, “saf sanat” ve benzerlerinin temelini oluşturdu. XIX. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki modern burjuva estetiği, yozlaşmış sanat pratiğinden genelleme yaparak, sanatı daha da parçalanmaya katkıda bulunan, sanatı bıkkın burjuva toplumunun eğlencesine, kapitalist toplumun “elit”inin sapkın zevklerini tatmin etme aracına dönüştüren teoriler yarattı. Marksizm öncesi estetik homojen değildi. Felsefede olduğu gibi, içinde de materyalist ve idealist görüşler arasında bir mücadele yaşandı. Estetik tarihi, sanatın idealist görüşleriyle şiddetli bir mücadele içinde gelişen, sanatın bilimsel, materyalist bir anlayışının geliştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Materyalist teoriler, sanatın özü ve yasaları hakkında doğru bir görüşün şekillenmesinde büyük önem taşıdı. Örneğin, idealizme karşı ve sanatta gerçekçi bir yönelim için mücadele eden Fransız materyalist Diderot’nun estetiği buna bir örnektir. Özellikle önemli olan, büyük Rus devrimci demokratik eleştirmenler Belinsky, Çernişevski ve Dobrolyubov’un materyalist estetiğidir; bu estetik daha sonra Plekhanov tarafından birçok önemli şekilde geliştirilmiştir. Belinsky, Çernişevski ve Dobrolyubov’un estetiği, diğer estetik teorilerden daha fazla, sanatın ve yasalarının bilimsel bir

anlayışının geliştirilmesine katkıda bulunmuş ve bugüne kadar büyük önemini kaybetmemiştir. Marksist sanat teorisine en çok yaklaşan bu estetik, dünya çapındaki tüm ilerici sanata paha biçilmez bir hizmet sunmuştur. Belinsky, Rus eleştirisinde sanatın yanlış, idealist anlayışlarına darbe vuran ilk kişiydi; Çernişevski ve Dobrolyubov, hocaları Belinsky'nin görüşlerini geliştirerek, materyalist sanat teorisini kapsamlı bir şekilde temellendirdiler. Belinsky, Çernişevski ve Dobrolyubov, sanatın temel görevini gerçekliğin sanatsal olarak yeniden üretilmesi olarak gördüler. Ancak, onların görüşüne göre, sanat "gerçekliğin sadık bir aynası", "gerçekliğin yaşayan bir fiili" olmamalıydı; böylece sanatçı doğayı taklit etme oyunundan zevk alabilir veya okuyucu ya da izleyici gerçekliğin sadık bir tasvirinden memnun kalabilirdi. Gerçekliğin sadık bir şekilde yeniden üretilmesi, "sosyal yaşamın şiirsel bir analizini" sağlamak, ona doğru yönü vermek, gerçekliği ve toplumun devrimci dönüşümü amacıyla gelişiminin ihtiyaçlarını anlamaya yardımcı olmak için gereklidir. İdeolojik bağlılık, Rus Devrimi'ndeki tüm sanat kavramlarının -demokratik estetiğin- alfa ve omegasıydı. Bununla birlikte, büyük Rus eleştirmenleri henüz sosyal yaşamın yasalarına dair bilimsel materyalist bir anlayışa sahip değillerdi. Bu anlayış ilk olarak Marksizm tarafından ortaya konmuştur. Estetikteki idealizm ancak tarihsel materyalizm temelinde kesin olarak yenilgiye uğratılabilir ve gerçekten bilimsel bir sanat teorisi inşa edilebilir. Marksist estetik, sanatı toplumsal bilinç biçimi, insanların gerçekliği özümseme ve anlama biçiminin özel bir sanatsal biçimi olarak görür. Diğer toplumsal bilinç biçimleri gibi, sanat da belirli bir

tarihsel dönemde geçerli olan toplumsal ilişkiler ve toplumun ekonomik temeli tarafından belirlenir. Sanata bu yaklaşım, ilk kez sanatsal gelişmenin nesnel yasalarını, bir biçimin diğeriyle değiştirilmesinin nedenlerini vb. anlamayı ve açıklamayı mümkün kılmıştır. Marksist sınıf mücadelesi teorisi, sanatın sınıf doğasını ortaya koymuş ve çeşitli sanatsal akımlar ve eğilimler arasında var olan ve olmaya devam eden mücadelenin en derin köklerini açıklamıştır. Lenin, sanatın taraf tutma meselesini geliştirerek Marksist estetiğe değerli bir katkı sağlamıştır. Lenin, toplumun burjuvazi ve proletarya olarak bölündüğü, aralarındaki en şiddetli mücadelenin yaşandığı bir dönemde sanatın “tarafsız” olamayacağını göstermiştir. İdealist estetik, “yaratıcı özgürlüğü” koruma kisvesi altında sanatın tarafgirliğini reddeder. Ancak idealist anlamda “yaratıcılık özgürlüğü”, ya sanatçının zamanının toplumsal hareketlerine kayıtsız kalması ya da sömürücü sınıflara gizlice hizmet etmesi anlamına gelir. Fakat sınıf mücadelesine “kayıtsızlık” da burjuvaziye hizmet etmenin bir biçimidir. Sanatın gerçek özünü, toplumdaki yaşamın maddi koşullarıyla, sınıf mücadelesiyle olan bağlantısını gizleyerek, Marksist estetik, sanat eserlerini değerlendirmek için bilimsel ölçütler, sanatın bilimsel ölçütlerini oluşturur. Sanatı herhangi bir nesnel yasaya tabi olmayan bir alan olarak gören idealist estetik, bu soruyu karıştırmış ve çarpıtmıştır. Marksist estetik, sanatta nesnel bilimsel ölçütlerin olasılığı sorusunu olumlu bir şekilde çözmekle kalmaz, aynı zamanda bu ölçütleri de gösterir. Bu, sanatın yaşamın gerçeğine, gelişmiş, ilerici eğilimleriyle gerçekliğin kendisine olan uyumdur ; Bu, sanatın ideolojik doğasıdır; sanatçının hayattaki yeniyi

kavrama, eskiyi, ölü olanı değiştirme, bu yeninin yanında yer alma, sanatıyla onu destekleme, bir savaşçı olma ve bağnaz olmama yeteneğidir; bu, bir eserin biçiminin içeriğiyle uyumudur, vb. Sovyet sanatına uygulandığında, sanat eserlerini değerlendirmede belirleyici soru, bunların genel komünizm mücadelesine, kitlelerin komünist eğitimine ve Sovyet vatanseverliği ve halkına ve vatanına duyulan gurur duygusunun geliştirilmesine ne ölçüde katkıda bulunduklarıdır. Bir eserin sanatsal yönünü değerlendirmek son derece önemlidir, çünkü ideoloji ve sanat içsel olarak bağlantılıdır, organik olarak kaynaşmıştır. İdeoloji eksikliği, biçimsel hilelere, biçim ve içerik arasında bir tutarsızlığa ve çıplak natüralizme yol açar. Tersine, zayıf bir sanatsal biçim, bir eserin ideolojik değerini azaltır. Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in eserleri, Marksist sanat yaklaşımının ve yazar ve sanatçıların eserlerinin Marksist değerlendirmesinin klasik örneklerini sunar. Lenin'in Leo Tolstoy hakkındaki makaleleri bu yaklaşımın eşsiz bir örneğidir . Sovyet sanatının ortaya çıkışı ve gelişimi ile Komünist Parti, Lenin ve Stalin'in sosyalist sanatın gelişimine ilişkin yol gösterici ilkeleri, Marksist estetiği yeni ve daha yüksek bir seviyeye taşıdı. Yoldaş Stalin'in Sovyet sanatının yöntemini sosyalist gerçeķçilik olarak tanımlaması, Sovyet sanatının yeniliğini, avantajlarını ve eski sanattan farklılığını parlak bir şekilde ortaya koydu. Yeni sanatın geķmiřin mirasıyla ilişkisi sorusuna cevap vererek, çağdaş, yozlaşmış burjuva sanatına karşı temel hoşgörüsüzlüğünü ortaya koydu. Marksist estetiğin daha da gelişmesi için eşit derecede önemli olan, Yoldaş Stalin'in Sovyet kùltürünün doğasını içerik olarak sosyalist ve biçim olarak

ulusal bir kültür olarak incelemesidir. Bu araştırma, halkların ilerici ulusal gelenekleri ve ulusal sanat biçimlerine ilişkin kozmopolit nihilizme bir darbe indirerek, sanatımızda ulusal ve uluslararası arasındaki ilişki sorusuna kapsamlı bir yanıt sağladı. Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin ideolojik konulardaki kararları, Sovyet sanatının ve Marksist-Leninist sanat araştırmalarının gelişiminde yeni bir tarihi aşamayı işaret etmektedir. Bu kararlar, Marksist estetiğin en önemli konularına bilimsel temellere dayalı, Leninist-Stalinist bir yorum getiriyor ve Sovyet edebiyatı, müziği, sineması, tiyatrosu ve dramasının daha da geliştirilmesi için bir program oluşturuyor.

“SANATIN GERÇEKLİKLE ESTETİK İLİŞKİLERİ”

-I. G. Çernişevski'nin 1853 yılında yüksek lisans tezi olarak yazdığı bir eser. Çernişevski'nin tezi, tüm resmi soylu ideolojisine ve estetiğine doğrudan bir meydan okumaydı. Çernişevski'nin estetiği, cesurca yeni, devrimci ve materyalist sanat ilkelerini ilan etti. Çernişevski, eseriyle Belinsky'nin başlattığı çalışmayı sürdürdü. Belinsky, kariyerinin olgunluk döneminde, estetikteki idealist eğilime derin ve kapsamlı bir eleştiri getirmiş ve gerçekçi sanatın ilkelerini temellendirmişti. Çernişevski'nin estetiği, Belinsky'nin estetik görüşlerine dayanıyordu. Çernişevski'nin eserinde kendine koyduğu hedef, kendi sözleriyle, estetiği gerçek şiirin karakteriyle uyumlu hale getirmekti. Çernişevski, Hegel'in idealist estetiğinin temel ilkelerini nokta nokta inceler ve bunları materyalist felsefe bakış açısından çürütür.

Başlıca eleştirisini, estetiğin temel sorusuna—sanatın gerçeklikle ilişkisine—idealist çözüme yöneltir. Çernişevski, sanatın gerçeklikteki güzellik eksikliğini telafi etmeyi amaçladığı idealist estetik doktrinini çürütür. Sanatın gerçekliğin sanatsal bir yansıması olduğunu ve sanatın gücünün yaşamla olan bağlantısında yattığını kanıtlar. “Güzellik yaşamdır”—bu, Çernişevski’nin temel tezidir. “Sanat sanat içindir” teorisini çürütür ve devrimci bir demokrat olarak, sanatçının yaşamı dönüştürme amacıyla aktif olarak müdahale etmesini talep eder. Tez, Çernişevski’nin antropolojik materyalizminin sınırlılıklarını yansıtan bir dizi önerme içerir. Bunlar arasında sanatın gerçekliğin basit bir vekili olduğu, sanatın gücünün yorum gücü olduğu vb. önermeler yer alır. Bazı alanlarda, tarih karşıtı bir bakış açısı belirgindir (örneğin, trajik olan hakkındaki tartışmalarında). Ancak Çernişevski’nin eserinin ruhunu tanımlayan bu hatalı önermeler değildir. Merkezi teması, sanatı kamusal çıkarlara tabi kılma, onu Rus toplumunun ilerici güçlerinin hizmetine sunma arzusudur. Çernişevski, sanatın “hayat ders kitabı” olduğunu savunur. Sadece hayatı açıklamakla kalmaz, aynı zamanda nasıl yaşanacağını da öğretir, insan düşüncesine yön verir ve gerçekliğin olayları hakkında bir “hüküm” verir. Çernişevski, sanatın ideolojik ve popüler doğasını savunur. Sanatın sınıfsal doğasını anlamaya çalışır. Büyük Rus düşünürün tüm eseri, feodalizmin gerçekliğini ortaya koymayı amaçlayan eleştirel gerçekçiliğin *pathos*’uyla doludur. Çernişevski’nin estetik teorisi, dönemin sosyal yaşamında büyük rol oynayan Rus edebiyatı ve sanatının en iyi özelliklerini özetlemiştir. “Estetik ilişkiler”, Rus edebiyatı, müzik, resim

ve tüm sanatın sonraki gelişimini derinden etkilemiştir. Çernişevski'nin fikirlerinde, ilerici yazarlar, sanatçılar ve diğer yaratıcı figürler, soylu estetiğin kanonlarına karşı mücadele, Rus yaşamının, halkın yaşam biçiminin son derece gerçekçi bir tasviri ve ezilen işçi kitlelerinin çıkarlarına hizmet etme konusunda destek buldular. Çernişevski, Belinsky'nin eleştirisinin son derece vatansever doğasını şöyle belirtmiştir: "Vatanın iyiliği için duyduğu sevgi, onu yönlendiren tek tutkuydu: her sanatsal olguyu Rus yaşamı için taşıdığı öneme göre değerlendirdi." Çernişevski'nin kendi estetik teorisi de böyleydi. 1850'ler ve 1860'lardaki Rusya'nın ilerici sosyal güçleri için Çernişevski'nin estetiği, işçilerin serfliğin baskısından kurtuluşu ve ülkenin devrimci demokratik yeniden örgütlenmesi mücadelesinde ideolojik bir silah görevi gördü. Bu "estetik ilişkiler" bugün bile önemini kaybetmemiştir. Çernişevski'nin sanat ve yaşam arasındaki bağlantı, sanatın kökeni, toplumsal mücadeledeki sanatın yüce amacı, sanatçının yaşam öğretmeni rolü ve benzeri konulardaki fikirleri, insanlık tarihinde en ilerici ve ideolojik sanatı inşa eden Sovyet sanatçılarıyla yankı bulmaktadır.

ETİK (antik Yunanca. *Ethos*–gelenek, karakter–ahlak doktrini, etik, insanların toplumla ve birbirleriyle ilişkilerinde davranış normları ve kuralları sistemi, toplumsal bilincin bir biçimi). Tarihin materyalist anlayışını temellendiren Marksizm, ahlak doktrinine bilimsel bir temel sağlayan ilk akımdı. Marksizm'den önce filozoflar ahlakı, toplumun tarihsel gelişiminden bağımsız ve insanın "doğal" doğasına karşılık gelen, belirli

ebedi ve değişmez ilkeler, davranış normları sistemi olarak kabul ediyorlardı. Bu nedenle, Marksist felsefenin ortaya çıkışından önce, çok sayıda etik öğretileri, ahlakın gerçek özünün ve gelişiminin bilimsel bir tanımına benzeyen bir şey veremiyordu. Engels, Anti-Dühring’de burjuva felsefesine hakim olan ahlak yaklaşımını eleştirdikten sonra, bu konuya Marksist bir anlayış getirdi. Engels, her sınıfın kendi ahlakı olduğunu ve “modern toplumun üç sınıfının, feodal aristokrasinin, burjuvazinin ve proletaryanın her birinin kendi ahlakı varsa” diye belirtiyor. “Özel bir ahlak kavramını anlarsak, bundan ancak şu sonuca varabiliriz ki, insanlar bilinçli veya bilinçsiz olarak ahlaki görüşlerini nihayetinde sınıf konumlarının dayandığı pratik ilişkilerden, yani üretim ve değişimin gerçekteştiği ekonomik ilişkilerden alırlar.” Her sınıfın yalnızca kendi ahlakı değil, aynı zamanda kendi ahlak teorisi, kendi etiği de vardır. Engels’in belirttiği gibi, sınıf ahlakı ya “egemen sınıfın egemenliğini ve çıkarlarını haklı çıkarır ya da ezilen sınıf yeterince güçlendiğinde bu egemenliğe karşı öfkelerini ifade eder ve ezilenlerin geleceğinin çıkarlarını temsil eder.” Sadece bu Marksist ahlak yaklaşımıyla her sınıfın ahlakının gerçekte içeriğini ortaya çıkarabilir, tarihsel karakterini, bazı ahlaki ilkelerin diğerleriyle değiştirilmesini anlayabilir, yani gerçekten bilimsel bir etik sağlayabiliriz (bkz. *Ahlak*, (*Ahlak*). David Hume (1711-1776), İngiliz burjuva filozof, tarihçi ve ekonomistti. Felsefede Hume, özne bir idealist ve agnostikti. Hume, nesnel gerçekliğin var olup olmadığı sorusunu çözümsüz olarak değerlendirdi. Sadece şeylerin kendi başlarına nasıl olduklarını bilmediğimizi değil, var olup olmadıklarını bile bilmediğimizi iddia

etti. “Hume, ‘kendinde şey’ hakkında hiçbir şey bilmek istemez; bunun düşüncesini bile felsefi olarak kabul edilemez bulur...” (Lenin). Hume’un agnostisizmi, ‘kendinde şey’in varlığını kabul eden Kanton agnostisizminden işte bu şekilde farklıdır. Hume için nedensellik bir doğa yasası değil, bir alışkanlıktır. Şeylerin ve nedenselliğin maddi temelini reddeden Hume, insan bilincinde yalnızca zihinsel algıların bir akışı olduğunu ve bilimin bu akışın basit bir tanımına indirgendiğini; herhangi bir yasayı kavrayamadığını sonucuna varır. Hume’un agnostisizmi ve öznelciliği, diğer tüm agnostisizmler gibi, insan pratiği tarafından çürütülür. İnsan, doğayı etkileyerek ve değiştirerek dünyanın nesnelliğini ve bilinebilirliğini kanıtlar. Hume’un felsefesi, Kant’ı ve “Berkeley’e uyması için Hume’u arındıran” Machianları etkilemiştir (Lenin). Lenin’in *Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm* adlı kitabında Hume’a yönelik parlak ve yıkıcı bir eleştiri yer almaktadır. Toplum anlayışında Hume, idealist ve metafizikçidir. Burjuvazi ve soylular arasında uzlaşmanın ideoloğu olan Hume, ekonomik yazılarında o dönemde İngiltere’de hızla yükselen kapitalist toplumu yüceltmıştır. Hume’un başlıca felsefi eserleri şunlardır: İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme (1739-1740) ve İnsan Anlayışının Seyri (1748).

HÜMANİZM –İngiliz filozof Hume’un (bkz.) ve takipçilerinin öğretileri.

BEN

FENOMEN –bkz. Öz ve fenomen.

DİL, “insanların birbirleriyle iletişim kurduğu, düşüncelerini paylaştığı ve karşılıklı anlayışa ulaştığı bir akrabalık, bir araçtır” (*Stalin*). İnsan dili, sesler, kelimeler, kelime biçimleri ve cümlelerdeki düzenli kelime kombinasyonları gibi maddi kaynaklardan oluşan bir sistemdir. Yoldaş Stalin, “Düşünce alışverişi sürekli ve hayati bir gerekliliktir, çünkü onsuz doğanın güçlerine karşı mücadelede, gerekli maddi malları üretme mücadelesinde ortak insan eylemini organize etmek imkansızdır, toplumun üretken faaliyetinde başarıya ulaşmak imkansızdır ve dolayısıyla toplumsal üretimin varlığı bile imkansızdır. Sonuç olarak, topluma erişilebilir ve üyeleri arasında ortak bir dil olmadan, toplum üretmeyi bırakır, dağılır ve bir toplum olarak varlığını sürdüremez. Bu anlamda, iletişim aracı olan dil, aynı zamanda toplumun mücadelesi ve gelişmesi için de bir araçtır.” der. Dil, düşünceyle yakından bağlantılıdır. Yoldaş Stalin’in sözleriyle dil, “düşüncenin sonuçlarını, insan bilişsel çalışmasının başarılarını kelimelerle ve kelimelerin cümleler halinde bir araya getirilmesiyle kaydeder ve pekiştirir ve böylece insan toplumunda düşünce alışverişini mümkün kılar.” Marx ve Engels dili, düşüncenin anlık gerçekliği, pratik, gerçek bilinç olarak

tanımladılar. Dil ve düşünce birlikte ortaya çıktı ve gelişti. Düşüncenin gelişimi dilin mükemmelleşmesine yardımcı oldu ve bunun tersine, dilin mükemmelleşmesi düşüncenin daha da gelişmesine katkıda bulundu. Dil, insanın ve insan düşüncesinin gelişiminde büyük bir rol oynadı. Hayvanların zihinsel faaliyetlerinden farklı olarak, insan bilişinin önemli özelliklerinden biri de konuşma, yani dildir; bu da bilimsel kavramlar, kategoriler ve yasalar oluşturmaya, böylece olguların özüne derinlemesine nüfuz etmeyi mümkün kılar. Dil olmadan insan düşüncesi var olamaz, gelişemez, nesilden nesile aktarılamaz veya ilerleyici bir gelişim halinde kalamazdı. İdealistler, bilinci maddeden bağımsız bir şey olarak sunmak için bilinci dilden ayırdılar. Aslında, bilinç ve düşünce nesnel gerçekliği yalnızca dil aracılığıyla yansıtır. Dil, düşüncenin “doğal maddesidir”. “Sadece idealistler, dilin ‘doğal maddesi’ ile bağlantısız düşünmeden, dilsiz düşünmeden bahsedebilirler” (Stalin). Dil, doğası gereği, bir sınıf olgusu değildir. Yoldaş Stalin, “Dil, toplumun tamamına hizmet etmek, insan iletişimi için bir araç olarak var olmuştur, yaratılmıştır; böylece toplumun üyeleri için ortak ve tekdüze olabilir, sınıf statülerine bakılmaksızın toplumun üyelerine eşit şekilde hizmet edebilir” der. Dil, sınıfa karşı belirli bir kayıtsızlık sergiler, ancak sınıflar dile karşı kayıtsız değildir. Dili kendi amaçları için kullanmaya, kendi kelime dağarcıklarını, kendi terimlerini ve ifadelerini dayatmaya çalışırlar. Bu, sözde sınıf jargonlarının ortaya çıkmasının temelidir. Ancak bu jargonlar, kendi temel kelime dağarcıklarından ve gramer yapılarından yoksun oldukları için dil olarak adlandırılmazlar. Her dilde, dilin temelini

oluşturan sözde temel kelime dağarcığı ve gramer yapısı arasında ayırım yapmak gerekir. Bir dildeki tüm kelimeler topluca kelime dağarcığını oluşturur. Bu kelime dağarcığının en önemli kısmı, tüm kök kelimeleri temel alan çekirdek kelime dağarcığıdır. Çekirdek kelime dağarcığı en istikrarlı olanıdır ve çok uzun süre korunabilir. Bir dilin gelişme ve zenginlik derecesi, kelime dağarcığının zenginliği ve çeşitliliği ile belirlenir. J. V. Stalin, Marr'ın yaygınlaştırma teorisinin yaptığı gibi, dili üst yapısıyla karıştırmamanın ciddi bir hata olduğunu göstermiştir. Üretimle dolaylı olarak, temel aracılığıyla bağlantılı olan üst yapının aksine, dil doğrudan üretimle ve sadece üretimle değil, diğer tüm faaliyetlerle de bağlantılıdır. Bu nedenle, bir dilin kelime dağarcığı neredeyse sürekli bir değişim halindedir. Bir dildeki gramer, kelime çekimleri ve cümledeki kelime kombinasyonları hakkındaki kurallar bütünüdür. Gramer sayesinde dil, insan düşüncelerini somut bir dilsel çerçeveye oturtma yeteneği kazanır. Bir dilin gramer yapısı, çekirdek kelime dağarcığından bile daha yavaş değişir. Temeli çok uzun süre korunabilir, çünkü birkaç çağ boyunca topluma başarıyla hizmet edebilir. Marr ve destekçilerinin insanlığın başlangıçta “elle yazılan bir dil” kullandığı yönündeki iddiaları, “ses dili veya kelimelerin dili, insan toplumunun her zaman tek dili olmuştur” diyen Yoldaş Stalin tarafından tamamen çürütülmüştür. Dil, gelişen bir olgudur. Ancak dilin gelişimi, temel ve üst yapının gelişiminden farklı ilerler. J. V. Stalin, Marr ve öğrencilerinin savunduğu dil gelişimindeki “aşamalar” hakkındaki anti-Marksist teoriyi çürütmüştür. Dil gelişiminde, bir niteliksel durumdan diğerine ani, birdenbire geçişler yoktur.

Dilin böyle bir gelişimi, kendine özgü doğası nedeniyle imkansızdır. Dilin eski bir niteliğinden yeni bir niteliğe geçiş, “patlama yoluyla, eskinin bir kerede yıkılması ve yeninin inşasıyla değil, yeni bir niteliğin, yeni bir dil yapısının unsurlarının kademeli ve uzun süreli birikimiyle, eski niteliğin unsurlarının kademeli olarak yok olmasıyla” gerçekleşir (*Stalin*). J. V. Stalin, dilbilim ve ulusal sorun üzerine yaptığı çalışmalarında, farklı diller arasındaki etkileşim yasalarını, geçmişteki gelişimlerini, düşmanca bir toplum bağlamındaki hallerini ve gelecekte sosyalizmin küresel ölçekte zaferi koşullarındaki gelişimlerini gerekçelendirmiştir. Yoldaş Stalin, sosyalizmin zaferinden önceki dönemde, sömürücü sınıfların egemen güç olduğu, ulusal baskının ve karşılıklı güvensizliğin var olduğu zamanlarda, dillerin etkileşiminin bir dilin diğerine üstün gelmesine yol açtığını göstermiştir. Örneğin, iki dilin etkileşiminin sonucu yeni, üçüncü bir dilin ortaya çıkması değil, bir dilin zaferi ve diğerinin yenilgisi, hatta yavaş yavaş yok olmasıdır. Dil, sosyalizmin dünya çapında zaferinden sonraki dönemde farklı yasalara göre gelişecektir. Sömürücü sınıfların, ezen ve ezilen ulusların yokluğu, ulusların yakınlaşması ve işbirliği ile dillerin baskılanması ve asimilasyon politikasının ortadan kaldırılması, yüzlerce ulusal dilin karşılıklı olarak zenginleşmesine yol açacaktır; bunlardan “en zengin birleşik bölgesel diller önce ortaya çıkacak, ardından bölgesel diller tek bir ortak uluslararası dile dönüşecektir ki bu dil elbette ne Almanca, ne Rusça, ne de İngilizce olacak, ancak ulusal ve bölgesel dillerin en iyi unsurlarını özümseyen yeni bir dil olacaktır” (*Stalin*). (Ayrıca bkz. “*Marksizm ve Dilbilim Sorunları*”)

Editör R. Chernima
Sanatçı N. Sedeliyshkov'un tasarımı
Sorumlu düzeltmen A. Michels
Teknik Editör N. Troyapovspal

24 Eylül 1951'de basım için imzalandı . A05384 .
Tiraj 500.000 (1-200.000) kopya. Kağıt 82 x 108 ¹ /
₉ 6 / ⁸ sayfa. 31,98 sayfa . 45,15 akademik-yayın
sayfası. Sipariş No. 2357. Fiyat 16 ruble.

SSCB Bakanlar Kurulu Matbaa ve Yayıncılık Ana
Müdürlüğü bünyesindeki A. A. Zhdanov adına
kurulmuş ilk örnek matbaa. Moskova, Valovaya Cad.,
28.